

**Reverendissimi D. Domini Melchioris Cani Episcopi
Canariensis, Ordinis Praedicatorum, et sacrae theologiae
professoris, ac primariae cathedrae in Academiae
Salmanticensi olim praefecti, De locis theologicis libri
duodecim. Cum indice copiosissimo atq[ue] locupletissimo.**

<https://hdl.handle.net/1874/406952>

**Dit boek hoort bij de Collectie Van Buchell
Huybert van Buchell (1513-1599)**

Meer informatie over de collectie is beschikbaar op:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Wegens onderzoek aan deze collectie is bij deze boeken ook de volledige buitenkant gescand. De hierna volgende scans zijn in volgorde waarop ze getoond worden:

- de rug van het boek
 - de kopsnede
 - de frontsnede
 - de staartsnede
 - het achterplat

**This book is part of the Van Buchell Collection
Huybert van Buchell (1513-1599)**

More information on this collection is available at:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Due to research concerning this collection the outside of these books has been scanned in full. The following scans are, in order of appearance:

- the spine
- the head edge
- the fore edge
- the bottom edge
- the back board

E. oct.

122

2.

e

DD

EE

FF

GG

HH

II

KK

panp. e. d. **C**
calipine
in ut tutor
noie unoy
calipine
2 idm in h
tem & fructi
ab eo hnd
dnd. l. marer
qm ad h
beant ad p
no pber
lignitur ff. ad
d. calip
no. pe. d. b
in p. m. s. s.

Ann. Florentij. Hinc
ex dono v. d. ac
Magnifici v. d. m.
ac Magistri Joanni
a Bronhesen Cimonici
Thesaurarii ac off. lris
ecclie Metropolitanę.
Traiectoy

Theologia.

Octavo n°. 122.

N. 38 A.

2. l.

REVERENDISSIMI
D. DOMINI MEL-
CHIORIS CANI EPI-
SCOPI CANARIENSIS, ORDINIS
PRAEDICATORVM, ET SACRAE THEO-
logiae professoris, ac primariae cathedrae
in academia Salmanticensi
olim praefecti,

De locis Theologicis Libri duodecim.

Cum Indice copiosissimo atq; locupletissimo.

LOVANIÏ,

Excudebat Servatius Sassenus, sumptibus
heredum Ioannis Stelsii,

Anno 1564.

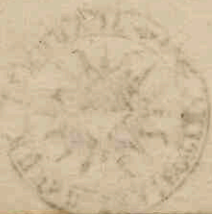
Cum Gratia & Priuilegio R. M. ad Sexennium.

REGIAE Maieſtatis priuilegio cautum
eſt, Ne quis alius præter Seruatium Saſſenum,
hos Reuerendi D. Domini Melchioris Cani epi-
ſcopi Canarienſis de Locis Theologicis libros, ex-
cudat aut excudi procuret, alibiue excuſos proxi-
mo ſexennio diſtrahat, aut vendat. Præuarica-
tori conſiſcacio iſtiusmodi librorum, & grauis
mulcta pecuniaria in poenam conſtituta. Iuxta li-
teras Bruxellis datas 19. Februarij, 1563. ſtilo
Brabantie. Subſignatas.

Bonde Vvyns.

Lectus hic liber, admiſſus & approbatus eſt,
ab Eximio D. Sebaſtiano Baer Delphio, collegij
S. Mariae Ant Vverpienſis paſtore.

CENSURA FRAT- ris Roderici Vadilei Be-

nedictini S. C. Maiestatis à sacris contio-
nibus, in lib. de Locis theologicis admo-
-119- dum R. Patris Fratris Melchioris
-12- Cani, Sancti Dominici mo-
-13- nachi, Episcopi Ca-
-14- nariensis.

E mandato Regij senatus opus cui
titulus est de locis theologicis, ad-
modum R. magistri fratris Melchi-
oris Cani, ordinis sancti Dominici
Monachi, olim Canariensis episcopi, inspiciendum
ac excutiendum accepi: laborem sanè viribus in-
genij mei longe disparem sentiens, non sum auer-
satus: tum ob tanti Senatus dignitatem, cuius ob-
sistere imperio citra gravissimi criminis notam,
haud licebat, tum ob eiusdem operis magnam toti
ecclesie utilitatem futuram: adde quod eiusdem
authoris elucubrationes, hanc præsertim, perle-
gendi magno tenebar desiderio. Itaque legi,
evolvì, perlegi præsens opus. Sed quid potissi-
mum in tanto quidem opere laudem, vix dicere
queo. Nam si dictionis castitatem, elegantiam
queras, eam certe reperies quæ cum Ciceronianâ
A 2 conferrè

conferrī possit. Si verò rerum gestarum historiam,
rationemq; tractandæ historiæ requiras, Sallustio
historico satis laudato, si non superiorem, inferio-
rem profecto non inuenies. Si autem Philosophia
subtilem accuratamq; rationem percipias, hic cõ-
pendio omnem Platonicam, Aristotelicamq; discipli-
nam rationem cumulatisime contẽplari licebit. Si ve-
ro theologicæ scholasticæ capiaris argumento, post
diuum Thomam (quẽ semper excipiendũ duxi) nullo
ex multis qui de hac familia doctẽ ac diserte scri-
pserunt inferiorem iudicare licebit, ita vt verẽ il-
lius non satis laudati Magistri Fratris Francisci à
Victoria discipulũ eximium agnoscere possis: cui
omnes suos is author (quæ non eius prudentiæ, eru-
ditionis, modestiæ, ac humilitatis laus minima ex-
istimanda est) prouectus in re theologica refert
acceptos. Porro si Iuris Pontificij (cui author non
contenendam dedit operam) affectes peritiam, ex
huius Monachi laboribus cõpendiarium tractatũ
eiusdem Iuris. rationem petere licebit. Iam vero si
sacrarum profunda literarum mysteria persenti-
re, ac peruestigare cures, nullo post illos magnos
sanctæ ecclesiæ doctores magistro plenius ac cla-
rius disces. Quid dicam de eo quo aduersus omnes
hereticos zelo accendebatur? quos sanè ceu vena-
ticus procul odorabatur canis persequabaturque,
magni illius Athanasij incorruptos ac catholicos
referens

referens mores, ac forte labores: quos omnes præ
catholicæ veritatis amore instar magni patriarchæ
Iacobi facile perpetiebatur. Ceterum tanti autho-
ris vtilitatem, doctrinam, omniumq; disciplinarum
tractandarum rationem Christiane lector, Illu-
strissimo, ac Reuerendissimo Archiepiscopo Hi-
spalensi Ferdinando Valdesio, supremo rerum fidei
cognitori (quem huius operis præclari heredem re-
liquit) acceptam referto, qui summo curauit stu-
dio, vt præsens opus in lucem omnium vtilitati pro-
futurum ederetur. Nec minor studiose lector Illu-
strissimo ac Reuerendissimo domino Gasparo de
Cuniga, Archiepiscopo Compostellano summo. S.
C. Ma. Capellano gratia debetur, qui pro ea neces-
situdine qua auctori deuinctus erat, summopere
studuit, vt quam breui tam insigne opus in lucem
ederetur. Quapropter opus tam elegans, eruditum,
omniumq; disciplinarum genere refertissimum (vt
prætermittam valde catholicum, hisq; calamito-
sis temporibus apprime vtile, imo dicam necessa-
rium) excudendum, non solum magna cum laude
totius sanctissimi patris Dominici ordinis, sed etiã
totius Hispaniæ, imo ecclesiæ catholicæ oppido
duximus. Madriti. 15. die mensis Augusti, Anni
dominici. M. D. L. XII.

Rodericus
Vadileus.

FRATRIS MEL-
CHIORIS CANI ORDINIS

NIS PRAEDICATORVM, ET SACRAE THEOLOGIAE PROFESSORIS, EPISCOPIQUE CANARIENSIS, ac primariae cathedrae in academia Salmanticensi

olim praefecti, de locis Theologicis Libri duodecim.

In libros de locis Theologicis Prooemium.

AEPE mecum cogitavi
Lector optime, boni ne
plus is attulerit hominibus,
qui multarum rerum
copiam in disciplinas in-
uexit, an qui rationem parauit & viam,
qua disciplinae ipsae facilius & commo-
dius ordine traderentur. Nam & rerum
inuentoribus nos debere multum ne-
gare non possumus: & debemus certe
iis multum, qui ratione atque arte res inuen-
tas ad communem usum accommodarunt.

Equidem

PROOEMIUM.

Equidem cum veterum eruditionem considero, & variam in eis doctrinæ suppellectilem animo colligo, non minimam video per eos inuectam esse partem cōmodorum. Cum autem iunioris scholæ operam & curam repetere instituo, plurimas vtilitates intelligo nouæ huius artis subsidio & diligentia comparatas. Ac me sanè diu cogitantem ratio ipsa in hanc potissimum sententiam ducit, vt existimem vtrosque de bonis artibus iuxta esse bene meritos. Quoniam & si prisci doctrinarum auctores doctissimis quibusque ac diligentissimis magnam diuitiarum copiam suppeditauerunt: at recentiorum inopia docendi facilitate pensatur: qua in rudium & inertium animos artificiosius influunt, & quæ fusè olim disputabantur ac liberè, ea nunc articulatim pressèque dicentes, lucem non paruam inuentis priscorum obscurioribus afferant. Atque hac vna in re, quantum animi mei coniectura

colligere possum, iuniores vel pares antiquis, vel etiam superiores, reperiuntur cæteris omnibus lōgè inferiores. Certè post priores illos, in rerum inuentione tribuere sibi posteriores vix quicquam possunt. Ordinem verò, dispositionem, perspicuitatem, sibi si assumunt, videntur ea iure suo quodammodo vèdicare. Quapropter vtrisque legendis efficiet Theologus scholasticam disputationē sine dubio pleniorē. Nam ex illis quasi materiā, ex his tāquam formā differendi mutuatus, potens nimirū erit exhortari in doctrina sana, & eos qui cōtradiscunt arguere. Quod est (vt Paulus ad Titū ait) Christiani doctoris præcipuū institutum. Cuius explicādi desiderium omnino me mouit, vt de locis Theologicis disputationē instituerem, viris doctis (nisi me opinio fallit) nō prorsus ineptam, indoctis verò magnoperè necessariam. Id autem eò libētius feci, quòd nemo Theologorum adhuc, quod equi

dem sciã, genus hoc argumenti tractan-
dũ sumplit: cum præter communẽ illã
artẽ differendi, quam à Dialecticis acce-
pimus, aliã Theologus habeat necesse
sit, aliosq; item ad disputãdum locos: vn-
de argumenta non quasi communia &
aliena, sed tãquam propria ducat & suis
dogmatis cõfirmandis & aduersariorũ
sententiis refellẽdis. Hoc verò opus, ar-
duum quidem illud, statim exordior, si
prius animo demisso atque humili ad
opẽ Iesu Christi supplex abiectusq; con-
fugio. Non enim ego illud aut ingenio,
aut eruditiõe mea fretus aggredior, sed
spiritus sancti auxilio atq; favore. Quẽ
si pater & filius mihi adhuc librum cõ-
ficiendum impertierint, operæpres-
tium haud mediocre, vt spero,
Theologis facturus sum: in
quorum gratiam vel ma-
ximè opusculum
æditur.

DE LOCIS THEOLOGICIS LIBER PRIMVS.

*Caput primum. De totius operis
partitione.*

Elolis ego Theologicis perpetua orationem habiturus, totam mox in quatuordecim libros partiri constitui. Quorum primus breuiter enumeret locos, è quibus idonea possint argumenta depromere, siue conclusiones suas Theologus probare cupit, seu refutare contrarias. Decem reliqui erunt, qui fusius & accuratius doceant, quam vni vnusquisq; locorum contineat, hoc est, vnde argumenta certa, vnde verò probabilia solum eruantur. In duodecimo & tertiodecimo differetur, quem vsus eiusmodi loci habeant, tum in scholastica pugna, tum in sacrarum literarum expositione. Nam in concione populari quis eorum sit vsus, haud sanè difficile dictu est: sed prætereundum tamen, ne ab scholæ instituto aliena videatur oratio. Possitemus deniq; liber, quoniam non omnes loci omni disputationi conueniunt, sigillarim ostendet, quibusnam argumentis propriè aduersum hereticos, quibus peculiariter aduersum & Iudæos & Saracenos, quibus vero tandem aduersum Paganos transigenda Theologo disputatio sit, si quando sit cum his pro fide catholica decertandum. Quæ scilicet cum fauente Deo plenius absoluero, vndiq; apta atq; perfecta erit de locis Theologiæ disputatio mea, expletaque omnibus suis numeris & partibus.

*Caput secundum. De duobus generibus argumentorum
quibus omnis disputatio transigitur.*

PRius autè quàm locos Theologicos numero, quod pars huius disputationis prima pollicetur, illud nobis conste

constituendum est, omne argumentum, vel à ratione, vel ab auctoritate duci. His enim duobus modis cuiusq; rei, quæ in controuersiam venit, assensionem facimus. Cùm verò in reliquis disciplinis omnibus primum locum ratio teneat, postremum auctoritas, at Theologia tamen vna est, in qua non tam rationis in disputando, quàm auctoritatis momenta quærenda sunt. Etenim locum ab auctoritate adeò sibi proprium vendicauit, vt rationes vel tanquam hospites & peregrinas excipiat, vel in suum etiam obsequium asciscat, quasi longè repetitas.

Quippè fidei potissimum innitur: quæ nisi ab auctoritate proficiscatur, non modò fides esse, sed ne intelligi quidem potest. Est namque fides (vt Apostolus tradit) argumentum rerum non apparentium, quas si certas certa velis ratione facere, cùm ratione profectò infanies. Principem itaque locum, sicut apud fideles, ita apud Theologos auctoritas habet. Ratio deinde veluti pedisequa sequitur. Id quod Apostolus videtur significare, cùm ait, Oportere ecclesiæ doctorem amplecti eum, qui secundùm doctrinam est, fidelem sermonem, vt potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt arguere. primum enim stringat fidei sermonem necesse est, quicumque Christianæ scholæ magister esse volet: sed nisi mox doctrinæ rationem adhibeat, fidelis quidem esse poterit, sed fidelium doctor esse non poterit. Nam & homines quamlibet experientes, quod ex Aristotele rectè collegit diuus Thomas, disputare cum aduersarijs non queunt, nisi experimento ratio artis accesserit. Vtraque igitur Theologo necessaria est, & auctoritas & ratio. Sed ita tamen, vt auctoritas primas in Theologia partes obtineat, ratio verò habeat postremas. Quod ergo primæ partis fundamentum erat, præclarè illud iactum est.

Nam traditi sunt quidem, è quibus argumenta ducuntur, duplices loci, vni ex auctoritate, alteri ex ratione, sed omnia fermè argumenta Theologica à priore illo fonte deriuantur. Quam rem sicut & locorum numerum atque ordinem, index qui sequitur, ostendet.

Hebr. 11o

Tit. 1o

1. Met. 1o

Cap.

*Caput vltimum. De locorum Theologicorum numero
atque ordine.*

QUOD à Platone prius & Aristotele traditum præcipit Cicero, Omnem institutionem, quæ de re quacûq; suscipitur, debere à definitione proficisci, vt intelligatur, quid sit id de quo disseritur, hoc mihi in disputatione, quæ de locis Theologicis futura est, nõ erat certe negligendum, vt quid esset locus Theologicus ante omnia explicaretur, nisi ex ijs quæ diximus ita esset in promptu, vt res explicatione non egeret. Non enim in hoc opere de locis communibus, qui de vniuersa re tractari solent, seu de capitibus rerum illustrium, quæ nunc etiam communes appellantur loci, vt de iustificatione, de gratia, de peccato, de fide, deq; alijs huius generis, nos disputaturos pollicebamur, id quod è nostris fecere plurimi, è Lutheranis non modò Philippus, sed Calvinus etiam fecit, homines non parum eloquentes, impij tamen, vt Lutheri discipulos possis agnoscere. Sed quemadmodum Aristoteles in Topicis, proposuit communes locos, quasi argumentorum sedes & notas, ex quibus omnis argumentatio ad omnem disputationem inueniretur, sic nos peculiariter quosdam Theologiæ locos proponimus, tanquam domicilia omnium argumentorum Theologicorum, ex quibus Theologi omnes suas argumentationes, siue ad confirmandum, siue ad refellendum inueniant. Quare cû definitio loci Theologici ante oculos ex ijs esset, quæ in præmio dicta sunt, non erat hic nobis accuratiùs explicanda, sed quod obscurum erat, id statim aggrediendum, & locorum huiusmodi certus definitusq; numerus indicandus. Locorum ergo Theologicorum elenchum denario nos quidem numero complectimur, non ignari futuros aliquos, qui eosdem hos locos in minorè numerum redigant, alios, qui velint etiam esse maiorem. Sed de enumerationis figura nihil morandum est, modò nullus omnino locus vel superfluous numeretur, vel prætermittatur necessarius.

Primus igitur locus est auctoritas sacræ scripturæ, quæ libris Canonice continetur.

Secundus est auctoritas traditionum Christi & Apostolorum.

stolorum, quas quoniam scriptæ non sunt, sed de aure in aurem ad nos peruenerunt, viuæ vocis oracula rectissimè dixeris.

Tertius est auctoritas ecclesiæ catholicæ.

Quartus, auctoritas cõciliorum præsertim generalium, in quibus ecclesiæ catholicæ auctoritas residet.

Quintus auctoritas ecclesiæ Romanæ, quæ diuino privilegio & est, & vocatur apostolica.

Sextus est auctoritas sanctorum veterum.

Septimus, est auctoritas Theologorum scholasticorũ, quibus adiungamus etiam iuris pontificij peritos. Nam iuris huius doctrina quasi ex altera parte scholasticæ Theologiæ respondet.

Octauus, ratio naturalis est, quæ per omnes scientias naturali lumine inuentas latissimè patet.

Nonus est auctoritas Philosophorum qui naturam duccem sequuntur. In quibus sine dubio sunt Cæsarei Iuriconsulti, qui veram & ipsi (vt Iureconsultus ait) Philosophiam profitentur.

Postremus denique est humanæ auctoritas historicæ, siue per auctores fidè dignos scriptæ, siue de gente in gentem traditæ, non superstitiosè atq; aniliter, sed graui cõstantique ratione.

Sunt itaque hi loci decem, in quibus argumenta omnia Theologica delitescunt, eò scilicet discrimine in lucem eruenda, vt quæ ex septem prioribus locis eliciantur, propria ferè sint ea huius facultatis, quæ verò ex tribus posterioribus, ascriptitia sint, ac velut ex alieno emendicata.

Nam cum sint, vt supra dixi, duo genera argumentandi, vnum per auctoritatem, alterum per ratione, cumq; illud proprium sit Theologi, hoc Philosophi, confugiendum Theologo est ad posterius, si vti ei non licet superiori.

Quamquam licet aliquando vtrũque simul argumentandi genus adhibere, vt suo postea loco demonstraturi sumus. De prima igitur operis parte, quoniam, vt à principio diximus, longæ oratione non egebat, hætenus dictum sit.

Libri primi finis.

6
DE LOCIS
THEOLOGICIS
LIBER SECVNDVS.

In librum secundum de locis Theologicis Prooemium.

Vanquam plures in illa essententia video, qui orationis splendore illustrare cogitationes suas nesciat, eum si scribat, impudenter abuti & scientia & literis: ego tamen, si Theologus non asserat eloquentiam, tantum abest ut asperner, ut ne flagitem quidem. Nam de rebus obscuris atque ad intelligendum difficilibus dilucidè dicere, nec sententijs solum argutè, sed verbis etiam ornatè, adeò est operosum & arduum, ut iniquus futurus sit, qui voluerit efflagitare. Atque id equidem paucis adhuc video contigisse, ut iidem utroque in genere laborarent, simulq; in Theologiae controuersijs sequerentur & elegans illud dicendi & hoc argutum disputandi genus. Nos autem quantum in utroq; profecerimus, aliorum sit iudicium, vtrúq; certè sequuti sumus. Flumen enim nobis inanium verborum displicet, quibus

quibus sententia deest, nec sententiarum subtilitate capimur, si orationis est siccitas. Ac de sermonis cultu nostra legens suo quisque iudicio liberè utatur, nihil enim impedio, in rerum autem earum tractatione, quas his libris multas & graues & vtilis accuratè compioseque disputaturi sumus, magnum, ut videmur, afferemus adiumentum Theologis nostris, ut non modò rudes, sed etiam docti aliquantum fortasse adepturi sint, & ad disserendum, & ad iudicandum. Nec verò hoc arroganter dictum existimari velim, nam eloquendi scientiam concedens multis, quod est scholæ proprium, strictim presseque disserere, & quasi ad viuum omnia refecare, quoniam in eo studio ætatè consumpsi, non sum (ni fallor) arrogans, si id iure quodam meo vèdicarim. Nec usque adeò ineptus ego sum, ut non verear me in rebus quoque ipsis sæpè etiam allucinatum. Sed aliud est, nunquàm falsum sentire, quod mihi non tribui, aliud res tum grauissimas tum difficillimas via & ratione premere, quod utique assumpsi iure, ut mihi videor, at falli possum, condonetur iniuria. Etenim quæ dixi eò pertinent omnia, non ut rerum mihi scientiã arrogem, quid enim à viro modesto alienius esse potest? sed ut nemo politioris literaturæ candidatus in schola

laestica disputatione orationem à me tersant
 postulet, nedū rhetorū phaleris adornatam.
 Scholam enim ego placare volo, scholam
 propria verba peculiareq; loquēdi formas
 submouere non audeo. Nam & si disputare
 cupio ornatiùs quàm solent nostri, at non
 debeo tamen labores duos afferre Theolo-
 gis, vnum in rerum, alterum in verborum
 intelligentia. Breuiter lectoribus ego mea
 mentis fateor arcanum, qui per me formam
 in Theologia differendi habiturus est, nolo
 vt is mea scripta difficulter intelligat, & ad
 Theologum cognoscēdum grammaticum
 quærat interpretem. Sed de his satis. Iam e-
 nim tēpus est, vt ea persequamur, quæ sunt
 deinceps explicanda. Quæ quidem vt ma-
 gnum negotium nobis, ita quoq; prolixam
 disputationem exhibebunt. Sed prolixitas
 vtilitate pensabitur. Nihil autē vtilius scho-
 læ Theologorum tradi potest, quàm vt dis-
 scant, quisnam locus argumenta firma,
 & quis cōtrà infirma subministret.

Qua re vel maximè Theo-
 logiæ nerui atque artus
 pressi solidique
 consistunt.

*Cap. primum. De sacrarum literarum solidissimo firmamento,
& quatuor machinis quibus illud impetitur.*

AC primus quidem locus sine controuersia firmus est diuina eademque grauissima auctoritate. Nam libros sacros & Canonicos appellamus, quos spiritu sancto dictante sacri auctores exceperunt. Quos igitur tales esse constiterit, eos dubio procul certissimos ac verissimos esse credemus. Quemadmodum Augustinus lib. de Ciuitate Dei. 11. cap. 3. & lib. confes. cap. 15. & epist. 7. ad Marcellinum. & epist. 19. ad Hierony. & li. 1. de doct. Chri. cap. 37. & lib. 2. de bapt. cont. Donat. ca. 3. & in proemio. 3. lib. de Trinit. docet, resumit, inculcat. Ac rectè ille quidem. Nisi enim fundamentum hoc fideliter ieceris, quicquid in Theologia superstruxeris, corruet. Corruetq; adeo ciuitas illa Dei, cuius fundamenta in montibus sanctis, & in scripturis principum qui fuerunt in ea. Quarum scripturarum auctor est non homo, sed Deus. Dominus enim narrabit in scripturis populorum, & principum horum qui fuerunt in ea. Dominus itaq; huius loci auctoritatem tuetur, tuentur & principes. Turris quippe David est, & mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium. Quam omnino rem, quoniam in terdecimo libro sumus latius explicaturi, satis hic fuerit breuiter attigisse. Verum enim uero turris hæc tam alioqui munita, arietibus quatuor concuti solet. Primo, quod homines à Deo aliquando deceptos sacræ ipsæ literæ prodidere: fieri igitur potest, ut auctores sacri ab spiritu sancto fallantur, ita quodcumq; ex huiusmodi auctoribus argumentum sumas, incertum erit. Altero, quod nondum uidetur exploratum, quinam libri sint in canonem sanctorum scripturarum referendi: cum ex veteri testamento septem, ex nouo totidem à uiris & doctis & catholicis recitantur. Quocirca si argumentum inde Theologus promat, imbecillum erit, carebitq; diuina auctoritate. Tertio, quod ut certo constaret quinam essent huiusmodi sacri libri: non tamen adhuc constat, an Latini codices Græcis Hebraicisq; concordent: quapropter argumentatio ex Latino exemplari ducta, infirma erit, cum solius interpretis sensu intelligentiaq; nitatur. Quarto, quod

Psal. 86.

Cant. 4.

vt perspicuum esset, quodnam exemplar potissimum sequendum sit: tané an Apostoli, vel Prophetae, in testimoniis, quæ videlicet ex ipsis afferuntur, de spiritu Dei an de suo loquantur, non perinde certum est: cum auctores sacri nonnulla humano more citra diuinam reuelationem scribere vidoantur. Non itaque omnia malorum canonicorum testimonia Dei auctoritatem habent, vt certam fidem facere possint. Nec verò in his argumentis explicandis eam copiam, quam possumus, persequemur: ne hoc vno in loco tota insumatur oratio. Sed quatuor hos articulos, quibus nostræ religionis incenia nonnulli quater & diruere conantur, quanta maxima breuitate licebit repellere curabimus. Non enim materiam huc & sarragenem multarum rerum conamur inuehere: sed formam Theologo differendi præscribere. Quæ nimirum quod breuior, eò præstabilior erit.

Cap. secundum, vbi argumenta referuntur suadere volentium, quòd Deus fallere aliquando potest.

*Prima
controuer
sia.*

*Primum
argumē.
Gene. 22.
Hoc Am.
testimoni
o Gratia
22. q. 2. §
Abrahā
mendacii
culpa li
berat Pa
triarchā.
Gene. 27.
2. Argumē.*

VT autem ab illa controuersia ordiamur, quæ licet facillima, tamen caput est cæterarum, prima veniat in medium iuniorum opinio, quæ plerisque notissima est, nō omniū quidē, sed paucorū asserentium, aliquando Deum humano angelicouē ministerio homines fefellisse. Nam quod spiritus veritatis ipse per se quempiam fallat, ne impietatis inuidiam subeant, in dubium vocare nō audent. Quòd verò per alium decipere Deus possit, id persuadere se posse arbitrantur. Primum quòd Abrahā pueris mentitus est, inquiens, expectate hic, ego & puer postquam adorauerimus, reuertemur ad vos. Et tamen illa erat prophetia diuinæ reuelationis: vt docet Amb. lib. 1. de Abraham. cap. 8. in hæc verba. Prophetauit quòd ignorabat: ipse solus disponebat redire immolato filio, sed do minus per os eius locutus est. Captiosè autem loquebatur cum seruulis, ne cognito negotio aut impediret aliquis, aut gemitu obstreperet aut fletu. Hominis ergo ministerio, homines Deus fallit. Alterum quoq; eiusdem rei argumentum proferunt, quòd Iacob patrē suū Isaac mendacio etiā de industria conficto decepit, dicens. Ego sum pri-

primogenitus tuus Esau, feci sicut præcepisti mihi, surge & comede de venatione mea. Et paulò post, cù Isaac interrogasset, tu es filius meus Esau? respondit Jacob. Ego sum. Mentitus est ergo Jacob, id quod agnouit pater, inquit, venit germanus tuus fraudulentè, &c. At ea omnia Jacob & fecit & dixit ex diuina reuelatione, vt Innocentius tradit. Deus igitur per alium decipere potest. Ad hæc Esaias Ezechias: eras, inquit, morieris & non viues. Esaias aut sine dubio suis ipse verbis assentiebatur, nec verò nisi lumine prophetico: agnoscebat enim reuelatione illà esse diuinà. Lumen ergo prophetiæ causa quãdoq; prophetæ est, vt decipiatur. Non enim tunc temporis mortuus est Ezechias, sed conualuit. Præterea cù dominus aliquando interrogasset, quis decipiet Achab? egressus spiritus, ego inquit, decipiam illum. Cui dominus, In quo? Tum ille. Ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum eius. Et dixit dominus, decipies & præualebis: egredere & fac ita. Subdit verò Michæas. Nū igitur ecce dedit dominus spiritū mendacij in ore omnium prophetarum, qui hic sunt: & dominus locutus est cōtra te malum. Deus itaq; per cacodæmonem administrū decipit. Id quod Aug. lib. 83. Quæst. confitetur. Quemadmodum enim iudex damnatū percutere, sua persona indignum & nefariū iudicat: eius tamen iussu hoc facit carnifex, ita quem Deus per se non falleret, eum fallit Deo iubente cacodæmon. Libet nanq; similitudine eadē eisdemq; penè verbis quibus August. vtitur, huius rei argumentum facere. Item Iudæi domino præcipiente a Ægyptiis decepti. Fecerunt enim filii Israel, sicut præcepit dominus Moyse, & petierunt ab Ægyptiis vasa argentea & aurea: Dominus autem dedit gratiã populo suo coram Ægyptiis, vt commodarent eis, & spoliauerunt Ægyptios. Deo igitur auctore homo hominem fallit. Nec mirum si hostem decipi dignum, decipere Deus iubet, quoniam hoc pertinet ad iustitiam & veritatem, vt dignis digna distribuantur: quemadmodum idem Augustinus loco nunc citato argumentatur. Atq; hæc testimonia non perinde vrgent. Illa difficiliora sunt, quæ, quoniam vnus modi sunt fermè, simul commemorabuntur.

De diu
c. gaude-
mus.

3. Argu.
Esa. 38.

3. Reg. 22

4. Argu.

Quæst. 53

5. Argu.

Exo. 12.

6. Argu.

- Iob. 12.* Primū est illud. Qui immutat cor principū, & decipit eos
 & errare eos facit quasi ebrios. Secundum illud. Homo
Ezech. 14. qui posuerit immunditias in corde suo, & venerit ad
 prophetā interrogans per eum me: ego dominus respō-
 debo ei in multitudine immunditiarum suarum: & pro-
Esa. 63. pheta cū errauerit & locutus fuerit verbum, ego do-
Rom. 1. minus decepi prophetam illū. Tertiū illud: Quare errare
 nos fecisti domine de viis tuis? Quartū est. Apostoli di-
2. Thef. 2. centis: Sicut non probauerūt Deū habere in notitia, tra-
 didit illos Deus in reprobū sensum. Quintum est etiam
De gra. testimonis Aug. manifestè doceri existimat Deū in cor-
li. ar. dibus hominum operari ad inclinandas eorū voluntates
cap. 21. in malū, nedū mentes in falsū. Nec ab his ratio aliena est,
 cū enim error pœna sit, nihil obstat, quō minus Deus
7. Argu. qui pœnarū omniū auctor esse à prophetis dicitur, errorē
Amos. 3. ipse efficiat in eo præsertim, qui antecedentibus culpis
Esa. 45. commeruit, vt à iusto iudice in errorē induceretur. Vita
 & mors, inquit, paupertas & honestas à Deo sunt: sapiētia
 & disciplina apud eū: error & tenebræ peccatoribus cre-
Eccle. 11. ata sunt. Cōfirmat aut̄ illud vel maximè, quōd cuiusq;
 motiois Deus est causa: in ipso enim mouemur & sumus.
8. Argu. Errorē itaq; qui hominis errantis motio est, Deus effice-
Alto. 17. re in hominē potest, poteritq; proinde decipere. Cuius
9. Argu. etiam rei argumentum aliud est, quōd mendaciū non est
 suapte natura malum. Potest ergo Deus cuiquā præcipe-
Gen. 24. re vt mentiatur. Illud verò primū ex eo ostenditur, quōd
 Ioseph mendacium etiā iuramento confirmauit. Per salu-
 tē (inquit) Pharaonis exploratores estis. Non est autem
 credendū quōd mendacium iuramēto firmatū vir iustus
 diceret, nisi diuinā haberet reuelationē, per quā à mortali
 peccato excusaretur. Deinde illud etiam probatur ex eo
 quod Michæas ait. Vtinā vir essem nō habens spiritū, &
 mendaciū potius loquerer. Non ergo est intrinsecus ma-
 lum, quod Propheta Deo instigāte desiderat. Adde huc
Mic. 2. quod Arist. 4. Ethico. li. Mendacium in ianctantiā & iro-
Cap. 7. niam partitur, quæ est diuisio propria mendacii auctore
 diuo Thomæ. 2. 2. quæst. 110. ar. 2. At vsus eius, quæ dissi-
 mulatio

mulatio Latine dici potest, Græcè enim ἔσθωνια dicitur, *Gene. 3.*
 frequens in sacris literis est: vt ibi, Ecce Adā quasi vnus *1. Cor. 4.*
 ex nobis factus est. Et alio loco, Iā saturati estis, iā diui-
 tes facti estis, sine nobis regnatis. Et 3. Re. 22. Ascende (ait
 Michæas) & vade prosperè. &c. Si igitur ironia mendaci-
 um est, Deus verò per sacros auctores ironicè interdum
 loquitur, nō est, vt viderur, cur negemus, Deū posse per
 alios mentiri. His testimoniis atq; rationibus, opinatiōne
 suā suadere poterāt Theologi notū & in sacris literis pa-
 rum exerciti. Nam quibus ipsi argumentis vtuntur, ego
 data opera fileo: ne qui hūc librū legerint scholasticis illi
 auctoribus inuidiā cōsent: vulgicq; & imperitorum insci-
 tiā academiis præferant, cū ea audierint, quæ non tñn quā
 disseruntur à nostris. Sed de his hactenus. Iam quæstio-
 nem ipsam explicemus: diuinamq; veritatem (quod erit
 facile) ab eiusmodi aduersariis vindicemus. Deum nanq;
 deceptorem credere, nefarium & impium esse, quis non
 facillimè intelligat?

*Cap. tertium ostendit Deum, nec per se nec per alium
 fallere vnquam posse.*

EA igitur explicanda quæstione, quoniam brevis esse
 cupio, illud statim ponendū est, diuinæ potentie de-
 scriptione esse duplicē. Nam & generalē quandam
 intelligimus, quæ quoniam lege nulla etiam naturali
 constringitur, à Theologis absoluta vocatur: Et aliam
 huic subiectam, quæ spectat in rerum ordinem præfinitū,
 ideoq; potentiam appellant ordinatam. Atq; illa superi-
 or defini solet circa eas res, quas esse non repugnat,
 quæue non implicant contradictionem, sic enim loquun-
 tur. Quæ aut potentia ordinariā subiecta illi priori quasi
 generi est, eam definiunt circa ea, quæ esse possunt, salua
 lege statutisque diuinis. Illud etiam ponere debemus
 mentiri nihil aliud esse, quā asserere falsum animo fallēdi.
 Sic enim, Aug. ac Gelasius definiunt. Ex duobus itaq;
 mendacium constat, si falsum dicitur, & si eo animo di-
 citur, vt fallantur audientes. Sed & quis propriè dica-
 tur fallere, explicandum est antè breuiter, quò facilius id
 quod docere volumus intelligi possit. Nō enim qui verū

*Lib. 1. de
 men. c. 2.
 & 4. li.
 Item de
 men. ca.
 12. 22. q. 2
 c. Beatus.*

- Mat. 13.* dicit is propriè fallax existimandus est: licet ille qui audit, ex parua intelligentia veritatis in maximos incurrat errores. Impropiè autem, res à Deo creatæ dicuntur esse fallaces, dicuntur itè esse muscipulæ, sed pedibus insipientum. Ecquis igitur alium propriè fallit? Nempè qui fallum asserèdo causa alii est vt fallatur. Alioqui si ex alieno errore & ignorantia fallacè quèpiã desinimus, ipsa quoque veritas erit nobis fallacissima. His positis sit prima cõclusio. Hæreticũ est asserere, quòd Deus de potentia ordinata mētiri possit. Est enim Deus verax, omnis aut homo mēdax. Et rursus, Si nō credimus, ille fidelis permanet, negare seipsum nō potest. Et alio loco tandē, nō est Deus quasi homo vt mentiatur. Atq; hæc quidē cõclusio adeo est apud ocs certa, vt eã testimoniis etiã apertis cõfirmasse, superuacaneũ fuisse videatur. Quare illa breuiter posita pergamus ad reliquas. Secunda cõclusio est. Qui existimat Deũ ex ordinaria potentia per administrũ posse vel mentiri vel fallere, errat ille in fide turpissimè. Nam hæreseos notã huic inurere ad ecclesiæ auctoritatē pertinebit. Atq; hæc quidē cõclusio primũ ex eo colligitur, quòd eiusdē est præcipere malum & facere malũ: quisque enim eius rei causa est, quæ eo imperante fit. At iuxta fidem catholicam Deus auctor peccati esse non potest, ergo ne mēdaciũ quidē, quòd iuxta potentiã ordinariã peccatũ est. Non itaq; Deo auctore vel angelus vel homo quempiã fallit. Deinde cū dominus per administrũ vel angelos vel homines nobis loquitur, ipse se loqui testatur: vt multis locis sacrarum literarũ cõstat. Ita si Dei administri mentirentur, Deum quoque mentiri necesse esset. Quòd quàm absurdum sit, quis non videt?
- Exo. 3.*
Esa. 1. Hi
ere. 1. 2. 3.
4. 5. Luc.
1. Ad He.
1. Vide Hi
lariũ in
Psal. 118.
in illum
versiculũ
Declarat
io sermo
nũ tuorũ
illumi-
nat. &c
- Præterea, sic opinantibus non constaret an Deus nos per apostolos & prophetas fefellerit. Et cum in sacris literis Deus ipse per se quidē raro fuerit locutus, per angelos autem & per homines frequentissimè: si his administris falli à Deo possumus, certè sacrarum literarum firmitas corruet. Atque hæc quidem ratio tam magnum apud me momentum habet, vt non dubitem, ab ecclesiã catholica errorem hunc hæresis nota damnatum iri, si in cõsultationē referatur. Quippe qui aut profus evertit nostræ

nostræ fidei fundamenta, aut certè non patitur firma cõ-
 sistere. Porò sacris auctoribus fidem habere non tene-
 bimur, si semel eam opinionem induimus, quod Deus
 per alios decipere possit. Nec vlla Dei pollicitatio firm-
 a erit, nisi quam Deus per se ipse præstiterit. Id quod
 aperte cum Apostolo pugnat. Nam cùm in epistola ad
 Hebræos in eam promissionem incidisset, quæ Abraham,
 per angeli haud dubiè ministeriũ, facta est, volēs (inquit)
 Deus ostendere pollicitationis hæredibus immobilitatē
 consilij sui, interposuit iurandum: vt per duas res im-
 mobiles, quibus impossibile est mentiri Deũ, fortissimũ
 solatiũ haberemus, qui confugimus ad tenendam propo-
 sitam spem: quã sicut anchoram habemus animæ tutam ac
 firmam. Non esset autem tuta & firma, si huic opina-
 tioni credimus. Efficitur itaq; Deum nullo modo posse
 fallere. Nec mihi dicas scriptores sacros iustos sanctosq;
 fuisse, spiritu enim sancto inspirante locuti sunt sancti
 Dei homines. Et rursus, Sicut locutus est per os sancto-
 rum, &c. per huiusmodi autem viros Deum nec velle fal-
 lere, nec verò posse: sed per improborum ministerium
 posse. Primũ enim si spiritu Dei inspiratus loquitur etiã
 impius, Deo verba illa tribuuntur, atq; a deo Dei authori-
 tatē habet. Deinde si Dei vel cõsilio vel præcepto mēti-
 tur impius, certè eodẽ cõsilio præceptõue mētiri poterit.
 Non igitur Deus potest per aliũ fallere, id quod secũda
 cõclusione dictũ est. Tertia cõclusio. Deus etiã ex abso-
 luta potentia nec per se nec per aliũ mentiri potest. Cũ
 sit (inquit Augustinus) omnipotens, mori nõ potest, falli
 nõ potest, mentiri non potest. Et rursus idem, dum de
 omnipotentia Dei (ait) tam multa dixerimus, si volunt
 inuenire quòd omnipotens non potest, habent pror-
 sus: Ego dicam, mentiri non potest. Dominus autem id
 mihi manifestè videtur confirmare cùm ait. Cælum &
 terra transibunt, verba aut̃ mea non transibunt. Vel cõ-
 cidat ergo omne cælum omnisque natura, diuina tamen
 veritas consistat necesse est. Præterea & illud Apосто-
 li testimonium, quod ante citatum est, id ipsum ostēdit.
 Est, inquit, Deus verax: omnis autem homo men-
 dax. Quo ioco Paulus non significat quidem omnes

Heb. 6.

2. Pet. 1.

Luc. 1.

Ioan. 11.

Num. 22.

Lib. 1. de

Symb. c. 1

Li. 20. de

ciui. Dei.

cap. 25.

Luc. 21.

homines mentiri, sed eo esse ingenio ut mentiri possint. De natura quippe agit non de more. Nam reperire licet at viros aliquando, qui vel rationem rectam duces sequentes vel euangelii gratia legeque adiuti ac moniti mendacio abhorrent, veritatem amplectuntur. Sed quoniam humanitatis ea est imbecillitas, ut veritatem, quam tenet, destituere interdum possit: idcirco scriptura omnem hominem dixit esse mendacem. Ex quo intelligitur in eo sensu Deum appellari veracem, quod cum diuina natura mendacium pugnet. Id quod non modo probabili argumentatione, sed etiam necessaria Theologorum ratione concluditur. Nam quæ contrarietas est mali & boni, eadem est veri & falsi. Sed primæ bonitati repugnat facere malum, ergo & primæ veritati dicere falsum. Hinc enim illa sunt, fidelis dominus in omnibus verbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis. Et fidelis Deus & absque vlla iniquitate. Tam alienus itaque Deus est à falsitate quam ab iniquitate: & sicut nec per se nec per alium iniquitatem facere, ita ne fallere quempiam potest. Quod si quispiam Deo auctore falleretur, iam à fonte veritatis mendacium emanaret. At non solum Euangelista testate, sed natura etiã duce cognouimus, omne mendaciũ non esse ex veritate. At reuera (ut eò vnde egressa est referat se oratio) vtrunq; & malũ facere & falsum dicere cũ natura stabili immobiliq; pugnat. Inde enim cũ scriptura dixisset, non est Deus ut homo: ut mentiatũ, euestigio subdidit: nec ut filius hominis ut mutetur. Mendaciũ quippe mobilis naturæ nota est. Adde huc, quod si per alium Deus decipere homines potest, & per se quoq; idem poterit efficere. Cætera siquidem mala quæ poena habent à culpa disunctam, Deus dare & per ministros & sine ministris per se ipse potest. Atque ut semel finiam, si Deus metiri posset, meritò etiam nos formidare poterimus, an fuerit aliquando mentitus. At nullus est, inquit, formidandi locus: cũ ex potentia ordinaria constet, Deũ non posse mentiri. Bellè id quidem: sed cùm hoc nisi per reuelationẽ constare nequeat, qui scire possumus, an illa ipsa reuelatione Deus potentia sua absoluta fuerit abusus? Ut enim apud Augustinum est, quomodo credendum

*Psal. 144.**Deus 32.**1. Io. 2.**Num. 23.**Li. cont.**Mend. c.**4. & 18.**Et de**Mend. c. 8.*

dum est ei, qui putet quandoq; esse mentiendum? Nam & fortè tunc mentitur, cum præcipit vt ei credamus. Petit ergo, ne ita sit, sacrarum literarum certitudo. Præterq; quod apud Philosophos tam euidentis est, Deum nõ mentiri, quàm esse tum optimum tum sapientissimum, ac proinde nec fallere nec falli posse. Nihil autè interesse, an per se ipse id efficiat, an per ministros suos. Etenim nec purissima veritas est, cui quodammodo est vel falsitas vel fallacia permixta, nec summa intelligitur, qua maiorem aliam cogitamus. Veracior autem is esset, qui nec per se nec per alium, quàm qui per aliũ fallere posset. Ita diuina veritate firmiter posita, & rationũ ac testimoniorum certitudine corroborata, non aliud superest, nisi vt aduersariorum argumenta diluamus.

Cap. quartum. Vbi argumenta cap. secundum diluuntur.

AD primum igitur argumentum non est Theologorum vna & simplex responsio. Sunt enim qui piè grauiusq; contendunt, Abraham non esse mentitum. Non enim, vt aiunt, contra id quod mente gerèbat locutus est. Quin filium credidit protinus suscitandum: quemadmodum Apostolus videtur in hæc verba tradere. Fide obtulit Abraham Isaac cum tentaretur, & vnigenitum offerebat, in quo susceperat repromissiones arbitrans quia & à mortuis suscitare potens est Deus. Sunt alii contra, quibus ego vehementer assentior, qui admittunt quidem Abraham, ea ratione fuisse mentitum, quod contra mentem dissimulandi causa locutus est: prophetaisse autem, quia dixit verum, quod tunc scilicet ignorabat. Id nanque Ambrosij verba præ se ferunt. De primo igitur argumento satis dictum est. Deinceps, vt erat propositum & de reliquis dicamus. Ad secundum Theologi quidem non ignobiles respondent vtq; Jacob mentitum fuisse, sed matre consulente, non Deo reuelante. At nos, quibus in animo est sanctorum sensa pro nostra quidem virili tueri, multò aliter respondere debemus. Augustin. siquidè in questionibus super Genesim, Jacob à mendacio excusat. Adducitq; in hoc, quod de illo scriptura

Gabri. 3.
d. 38. sequitur. est Augustinum sermon. primo de immolatiõne Isaac. Est hic in nume. 71 Idè in sermone 72 Ad Hebræos. Adriam. quodlib. 1. ad primum principium. Scot. 3. d. 38. Caietanum in Gene. Quæst. 74

dixit, virum simplicem fuisse, hoc est, non fictum & sine dolo: vt 70. interpretes conuerterunt. Sine dolo igitur erat qui dolum fecisse videtur. Quapropter in eo loco vt ait, spirituale mysterium cogimur intelligere. Et 16. de Ciuitat. Dei, quis est (inquit) dolus simplicis, quæ sententia non mentientis, nisi profundum mysterium veritatis? Chrysostomus etiã hom. 6. in epist. ad Colos. & homil. 53. in Gen. sicut Abraham & Phinees ab homicidio ita & Iacob (quoniam Deum illi cooperatũ esse creditur) mendacio excusat. Excusant etiam Ambros. libr. 2. de Iacob & vita beata c. 2. & 3; Innocent. de diuort. c. gaudeamus. Magist. sent. 3. d. 38. Gratia. 2. 2. q. 2. c. quaritur. Alexan. Alen. 2. par. q. 139. memb. 6. D. Tho. 2. 2. q. 110. art. 3. ad. 3. Nec verò audiendi sunt, qui putabunt Iacob per reuelationem quidem excusari, non ne mentitus sit, sed ne peccarit mentiendo. Quod mendaciũ, vt aiunt, recte nõ nunq̄ dici potest ex familiari consilio Spiritus S. Quod ego atctores non modò redarguerem, verum etiã quam plurimis argumentis grauius errasse monstrarem, nisi D. Augustin. in eadem causa aduersum Priscilianistas accusate elaborasset, atq; ita multa differuisset, vt si labor idcirco rursus à nobis susciperetur, nihil aliud quàm actor ageremus: quod veramur veteri prouerbio. Hos itaq; cũ supra ista Theologia relinquamus, cùm doctores sancti nõ modò negēt peccasse Iacob, sed astruant etiã & verũ dixisse, & verbis illis prophetasse. Qua in re illud equidem amaduerto, maiores nostros, quod perspicuum & exploratum erat, id latere nõ potuisse: nempe verba illa Iacob in sensu proprio esse mendaciũ. Nec esse tamen absurdum, si homo quamlibet iustus semel aut iterum mentiarur. Quamobrem cùm constanter astruerint Iacob nõ fuisse mentitum, existimandi sunt peculiare casdemq; graues causas habuisse, quibus in hanc sententiã inducerentur. Porrò quemadmodum per legitimas allegoriæ rationes iustus figura iustorum, iniquus iniquorũ est, ita & falsitas absurde in typum veritatis assumitur. Scio quæ contra hoc dici possunt, legi enim D. Gregorij commentaria, in quibus huic regulæ non alligat expositionem suam, legi & Hiero. qui Abacuc. 1. cùm spiritũ malum per tropologiam

Cap. 37.

Gabri. 3.
d. 38. q.
vni. ad. 2

Petrus
Alia. 1.

sent. q. 12

Nec Lyræ

nuc ab

hac sen-

tentiã ab-

horrere

videtur.

In libro

de men.

in lib.

cõ. men.

August.

cõ. men.

c. 10.

giam cōuertisset in bonum, tropologia, inquit, libera est,
 & hic tantum legibus circumscripta, vt pietatem sequatur
 intelligentiæ. Sed hæc longior pugna est, nec hu-
 ius temporis patitur angustias. Equidem abuti hac li-
 bertate nollem, sed mysticos sensus quibusdam potius
 terminis lineisque præscribere. Nec enim consentane-
 um est, nisi à rebus vicinis & similibus, vt metaphoram
 ita & figuram imaginemque rerum trahi. Quippe cum
 rem, quæ alterius figura est, eius similitudinem gerere ne-
 cesse sit. Nec Salomon in peccatis Christi typus erat,
 sed in pace: nec Iob in impietate aduersus filiam typus
 erat Dei, sed in zelo. At D. Thom. 2. 2. quæst. 88. art. 2.
 ad 2. repugnat: videtur profectò. Verum iam dixi hic
 me non agere de liberis allegorijs, sed de his, quæ certâ
 via & ratione premuntur. Quo sensu nec Hieronymus,
 nec Thomas locuti sunt. Quæ enim conuentio lucis ad
 tenebras? quod Christo cum Belial, vt per mysticum sen-
 sum lucem quidem tenebrarum, Christum vero Belial fi-
 guram faciamus? Sed de his plura alio loco opportunius.
 Nunc, vt ad propositum reuertamur, nobis ad certam re-
 gulam diuinæ scripturæ tractandæ sunt, nec iniquum in
 eo, quo iniquus est, nec mendacem in eo, quo mendax, aut
 iniusti aut veracis typum faciemus. Quia ergo constat, Ia-
 cob tum etiam cum præripuit fratri benedictionem, gen-
 tium fidem prænotasse, consequens sit, ex peculiari Dei
 procuratione ea omnia & dicta & facta futuræ veritatis
 imaginem habuisse, ac proinde nõ fuisse mendacia. Quid
 ergo? verum illud est, ego sum primogenitus tuus Esau?
 Nempe verum est. Est enim & primogenitus secundum
 carnem, & primogenitus secundum ius. Nam & Apostolus
 duo filiorum genera exprimit, inquit: Non omnes qui
 ex Israel sunt, sicut sunt Israelitæ, nec qui semen sunt Abra-
 hæ omnes filij: sed qui filij sunt promissionis æstimantur in
 semine. Et statim: Non solum autem illa, sed & Rebecca
 ex vno concubitu, &c. & quia maior seruiet minori, &c.
 Paulus itaq; semen Abrahamæ vocat populum gentium, eun-
 demq; fratrem appellat minorem, cui maior erat seruitu-
 tus. Vt igitur sine mendatio gentium hic populus in fi-
 dem iam & hæreditatē Iudæorū susceptus dicere poterat,

Ego

Ad Ro-
man. 9.

Ego sum semen Abraham, ita & Iacob, quoniã ius habebat ad primogeniturã, in quam Deo auctore fuerat substitutus, verè vtique dixit, Ego sum primogenitus tuus Esau.

Matth. 11 Quid cum Ioannes Baptista Elias à Domino vocatus sit non natura quidè, sed præcursoris officio: num & non ad eundem quoque modum Iacob, qui hæreditario iure fratri successit, se esse Esau sine falsitate potuit asserere. Sed ais. Vnde ius hoc Iacob intellexit ad se pertinere. Certe vel Deo reuelante, vel matre instruente, quam Deo familiare consilium habuisse Gen. 25. c. traditur. Atq; in 2. argumenti confutationem satis multa diximus.

Tertium autem, quod ex Esaię testimonio nobis opponitur, D. Tho. 2. 2. q. 171. artic. 6. ad 2. conflat. Quę quidem confutatio quoniam proluxa est, nos verò breuitatè studemus, non est hic adscribenda. Nam & aliter responderi breuius potest, eiusmodi prophetias cõminatorias esse, sic enim scholastici vocant. Id quoniam Prophetę intelligebant (nam intelligentia opus est in prophetia) minime fallebantur. Quin potius fide quidem bona suo ministerio functi, existimabant tamen cõminationes mutatis posse moribus commutari. Ob eam enim causam Ionas volebat Ninive subuersionem prænuntiare, quò diuinam putabat misericordiam Niniuitis pœnitentibus esse flexendã. Quocirca in simplicibus eiusmodi denuntiationibus natura rerum vsusque communis eo nos ducit, vt conditionem tacitam subaudiamus. Cuius rei infigne exemplum legitur Gene. c. 20. vbi Abimelech regē corripuens Dominus his verbis vtitur, Et morieris propter mulierem quam tulisti. Postquam autem ille excusauit, in hunc modum Dominus locutus est: Nunc redde viro suo vxorem & orabit pro te & viues. Si autem nolueris reddere, scito quòd morte morieris. Vides, vt primo edicto vehementius animum eius concutiat, quo satisfactioni reddat intentum: secundo autem voluntatem liquidò suam explicet, qua pœnam denuntians nihil aliud significat quàm eos se mone, quibus vult parcere: nisi quòd syllabatim nõ exprimit, quòd intelligere tamen promptum est. Ad tertium itaq; argumentum sic responsum esse.

Dani. 10

Ad quartum autem facile respondetur. Verbum imperandi non semper aut præceptum, aut consilium secum, sed aliquando etiam permissionem ferre, vt apud Ioannem. Quod facis fac citius. & alio loco Dominus ad Balaam, si vocare, inquit, te venerint homines isti, surge & vade cum eis, cui tamen postea angelus dixit: Ego veni vt aduersarer tibi, quia peruersa est via tua. D. Thom. de Malo. q. 3. art. 1. ad 17. Sic igitur dictum est, egredere, & fac: sicq; omnino, Deum dedisse spiritum mēdaci in ore omnium Prophetarum, concedendo scilicet non iubendo. In quem sensum illud etiam intelligitur, & ne nos inducas in tentationem. & illud forsitan: Tu rex regum es, & Deus cœli regnum & imperium dedit tibi, &c. & illud: Non haberes potestatem in me vllam, nisi tibi datum esset desuper: atque illud demum: Quod pater dicitur filium in manus impiorum tradidisse. Quia verò permissionem ipsam diuinam (redeundum est enim ad propositum) quam homo vel in errorem, vel in culpam inducitur, non ministri boni, sed mali exequuntur, ideo Augustinus asseruit, per ministros malos Deum aliquando decipere. Ac quarto argumento refutando hæc dicta sunt modò: nam posteriùs illud apertiore fortasse via & ratione refutabimus. Argumentationi quoq; quæ quarto loco posita est ita respondeo, Deum non iussisse quidem filios Israel vt circumuenirent Aegyptios, sed vt vasa argentea & aurea peterent commodatò. Præcipit verò postea ne accepta vasa redderetur. Id quod facere legitimè potuit, tum propter alia, tum his præcipuè causis. Vna, quòd Aegyptii operarum mercedem Iudæis non reddiderant. Præferant siquidem eos operibus duris luti & lateris omnique famulatu, vt Exodi 1. cap. legitur. Itaque vel in pace mercedem ab inuitis rapere potuerunt, quando res alioqui debitas nulla alia erat via repetendi. Altera autē erat causa, quoniam in bello iusto res hostium victoriæ iure auferre poterant. Quemadmodum & Epiphanius in libro Ancoratus explicuit, & docuit antè Clemens Alexandrinus lib. 1. Strom. Certè vtranque causam è Sapientię c. 10. colligere licet. Priorē ibi, Et reddidit iustis mercedem laborum suorum. Posteriorē autem ibi, ideo iusti tulerunt

IOANN. 3.
NUM. 20.

MATH. 6.
DAN. 4.

IOAN. 19.

tulerunt spolia impiorum. Magist. verò sent. an 3. dist. 37.
 Iudæos affirmat viros optimos nullo modo peccasse in
 firmis autem, qui cupiditate quadam Aegyptios sefellere,
 re, magis esse illud vt facerent permissum quam iustum.
 Quod enim Augustinus dixit, Israelitas iustos esse hōs
 decipere, id ipse eodem profus loco ac quæstione con-
 rixit inquis: factum est, vt iuberet Deus, vel potius pro
 illorum cupiditate permetteret. Pertinet verò ad iustitiam
 & veritatem, vt is, qui meretur decipi, decipiatur à Deo
 quidem concedente, ab homine autem vel angelo malo
 efficiente. Quos iustitiæ suæ administrōs licet Deus se-
 uere sane ad vindicandum proferat, non continuo re-
 men prauis eorum operis causa est. Non enim mox, si
 quis ab vsurario pecunias petit hominisque peruersi cul-
 pa vitur, idem ipse vsurarum est auctor. Nec verò di-
 ficile videbitur, eadem opera ad Deum, Sathanamque
 referri: si in vno eodemque motu actionem & passionem
 res planè diuersas inspiciamus. Hæ namque res duæ fa-
 ciunt, vt in talibus longè alia sit ratio diuinæ, diabolicæ
 que actionis. In calamitate porrò sua Iob non solum de-
 monis, sed Dei etiam opus recognoscit: quem ea dicit
 abstulisse, que instigante impellenteque Sathana per Chal-
 dæos fuerant erepta. Etenim, quia passio bona ac iusta
 erat, consilium quoque Dei optimum finisque sanctissimū
 in promptu viro Dei fuit, ibi inculpatam Dei ope-
 rationem agnoscere, vbi hominum Sathanæque nequitia
 cum praua sua operatione se prodidit. Hoc video, dum
 breuiter voluerim dicere, dictum à me esse paulò ob-
 scurius: sed experiat, & dicam, si potero, planius. In ope-
 re illo malo & culpa erat & pœna, actioque praua re-
 ctæ iuncta passioni. Deus igitur illic non erat otiosus
 sed eius erat omnino auctor, quod in illo opere erat
 bonum: ab eo autem alienus, quod in illo erat malum.
 Ita Deus viro sancto Camelos abstulit quidem, at non
 iuste solum, sed benignè. Abstulit & Sathan: at crudeliter
 nedum impie: Chaldæi quoque abstulerunt, at tum a-
 uare, tum etiam inique. Nihil ergo est absurdi, si opus
 idem, quatenus pœna est, ad Deum: quatenus est culpa, ad
 Sathanam auctorem referamus: vt Sathan & in culpa agat
 & in

& in pœna: Deus in pœna agat quidem, at in culpa non agat, sed permittat. Atque hac eadem responsione sextum quoque argumentum refellitur. Non enim decipit Deus deceptionem ipsam faciendo, sed permittendo ut fiat. Qua etiam ratione corda & excœcare dicitur & indurare. Ut Gregor. 13. mo. lib. c. 16. & Thom. 3. aduersus Gen. c. 162. docuere. Et Clemens Alexandrin. lib. Strom. 1. explicans illud Matth. decimotertio. Ideo in parabolis loquor eis, &c. Non Dominus præbet ignorantem inquit, hoc enim sentire est nefarium, sed ipsam, quæ inerat, prophetice arguit. Sic etiam homines tradit Deus in reprobum sensum & in passiones ignominie. Dimisit Deus, ait, secundum desideria cordis eorum: ibunt in adinventionibus suis. Atque hoc item sensu reliqua testimonia interpretanda sunt. Nam Augustini verba ipse idem August. in li. de præd. & grat. c. 4. docuit, quomodo accipere debeamus. Non operatur, inquit, Deus in homine ipsam duritiam cordis. Sed indurare eum dicitur, quem mollire noluerit. Sic etiam excœcare, quem illuminare noluerit, & repellere eum quem noluerit vocare. Hactenus ille. Et in libro de articulis sibi falso per Pelagianos impositis art. 10. eorum opinio nem detestatur, qui Deum prauæ cuiusquam, aut voluntatis, aut actionis credunt auctorem, siue excitantem, siue suadentem, siue impellentem peccantium cupiditates. Deus quippe neminem tentat. Et rursus, Non dicas, ille me implanauit. Et iterum, Perditio tua Israel, tantummodo in me auxilium tuum. Et alio loco, diligis omnia quæ sunt: & nihil odisti eorum quæ fecisti. At odio habet Deus cœcitatem cordis, errorem, obstinationem: cum odio sint Deo impietas & impietas eius: Deus igitur nihil eiusmodi in homine proprie facit: sed tantum iudicio permittit. Nam obstinatio, error animi, ac cœcitas peccata sunt: quæ scilicet in hominibus, si proprietatem verbi sequi volumus, Deus nullo modo operatur. Nisi Melancthonis stultitia placet, qui æquè proprium Dei opus Iudæ prodicionem ac vocationem Pauli esse ait. Verum hic error non solum scripturæ testimonijs, sed naturæ quoque rationibus manifestè refellitur.

Primum

*Iacob. 2.
Eccle. 15.
Osee 13.
Sapient. 18
Sapient. 14.
In anno.
episto. ad
Roman.*

*Lib. 83.**9. 9. 3.**in lib. de**articul.**fals. fib.**per Pel.**am.*

Primum enim illa Augustini ratio expedita est: nullo sapiente auctore aliquem deteriore fieri. Tanta enim culpa est, quæ in sapientem quamvis hominem cadere nequeat. Multo igitur minus Deo auctore fiet homo deterior, cum sit Deus quovis homine sapiente præstantior. Illa item eiusdem Aug. causa non est levis: Quod quæ auctore fiunt, ea me volente & aut suadente, aut consulentente, aut imperante fieri necesse est. Nullum autem Deum iustum rectumque de culpis iudicium futurum esset, si homines Dei voluntate, suasu, consilio, præceptoque peccarent. Plato insuper in secundo de Rep. lib. modis omnibus pugnandum esse ait, ne Deus qui bonus est, dicatur esse malorum causa. Alioqui secum Deum pugnaturum qui suis legibus contraria fieri mandauerit. Ita eos civitate extrudi iubet, qui verba illa nefaria dixerint: nobis utique perniciofa, ut inquit, sibi que ipsis malè consona. Sed alterius & loci & temporis est hanc siue amentiam siue insaniam refutare. Nunc reliqua persequamur. Nam & eius refellendis huius sexti argumenti testimonia, apertius explicabuntur.

*Ad septimum.**Rom. 1.**2. Thes. 2.**2. Reg. 12.**2. Reg. 16.*

Cum itaque septimo loco obiicitur: Deum esse omnium peccatorum causam, nos certè id negamus: sed earum verè ac propriè causa est, quæ solùm peccatorum sunt, non culpatorum. Est autem interdum, ut ad Romanos & Thessalonicenses tradit Apostolus, vna culpa alterius peccata. Quo casu in peccatum incurrit impius Deo deserente, non efficiente. At verò Caietanus illud, Ecce ego suscito super te malum de domo tua, Est sermo, inquit, non de malo culpatorum sed de malo peccatorum. Deus enim non est auctor peccati, ut sic, sed quatenus peccata est peccantis, vel alterius. Hactenus ille. Et in illud, Dominus præcepit ei, ut malediceret Dauidi, agnoscit, ait, maledictionem illam quatenus peccatorum natalem sibi procedere à Deo. Efficat siquidem Deus peccatorum. Semei maledictionem illam non quatenus erat peccatorum sed quatenus erat peccata ipsius Dauidis. Quemadmodum superius etiam per os Nathan dixerat, suscito malum de domo tua, non quatenus erat malum culpatorum, sed peccatorum. Hactenus etiam ille. Ac posterior hæc sententia quidem faciliore ratione defendi potest, si ea distinctio repetatur.

tur, quæ quinto argumento diluendo posita est, in opere
 vno eodemque & actione considerari & passionem. Cum
 autem res temporaria, salus quoque & vita auferuntur,
 passio non modo ex parte Dei iusta est, verum etiam ex
 parte patientis est bona. Non vtilem patiendi dico, nam
 hoc quis dubitet? sed honestam ac meritoriam, si æquo
 animo patienterque feratur. Quia verò quo passio est, eo
 pœna est: ritè, ni fallor, dici potest Deus auctor esse ope-
 ris mali, non qua est malum culpæ, sed qua est malum pœnæ.
 Cum enim Aristoteli actio & passio idem motus sint, il-
 lud perinde est, ac si Deum auctorem dicamus esse non
 malæ actionis, sed bonæ passionis. Cæterum, quando vnū
 peccatum alterius est pœna, res nõ ita facile expediri po-
 test. Tunc enim nec actio nec passio honesta est: sed is
 qui peccatur & agendo & patiando peccat. Vt cum gen-
 tes, verbi causa, contumelijs affecerunt corpora sua in
 semetipsis, & relicto naturali vsu turpitudinem naturæ
 inimicam operati sunt, mercedem, quam oportuit, erro-
 ris sui in semetipsis recipientes, nihil omnino illic distin-
 guere possumus, cuius Deum causam afferamus. Siue enim
 agentes, siue patientes, & quia agebant, & quia patiebantur,
 vtrunque omnino peccabant. Quamobrem Deus
 nec actionum eiusmodi auctor erat vllò modo, nec pas-
 sionum. Illud igitur, quod priore loco Caietanus ait, di-
 litius videtur esse, quam vt consistere in vera Theolo-
 gia possit, quæ an argutias adeo formales recipiat, igno-
 ro. Si enim Deus auctor peccati est, quatenus est pœna
 peccantis, omnium pœnarum absolute causa erit, tum e-
 tiam, cum peccantis culpa posterior culpæ prioris pœ-
 na est. Ita erit causa indurationis, cæcitatæ, erroris, ea-
 rumque passionum quas ne nominare quidem per vere-
 cundiam licet. Et cum causa moralis, de qua in præsentis
 sermo est, non agat nisi per voluntatem mouens: Deo
 certè volente, atque adeo vel iubente, vel suadente,
 vel instigante, ea peccata proueniunt, quæ in priorum
 pœnam accidunt. Quæ nimirum omnia & per se sunt
 falsa perpicue, & inter se vehementer repugnantia. In-
 telligo autem Diuum Augustinum libro, contra Iulia-
 num quinto, longa oratione contendere, non permis-

mas minus accurata diligentia expendi, quàm earum am-
plitudo requirat. Id quod in ea, quæ est nunc in mani-
bus, accidat necesse est. Nam etsi multa dicentur, multa
tamen prætereunda sunt: quæ huic argumento plenè ab-
soluendo erant valde necessaria. Atque veteres patres,
ne fenestram impijs aperirent, duritiam, cæcitatem, erro-
resque suos & peccata in Deum referendi, in id genus
locutionibus, quæ actionem Dei sonare videntur, so-
lam permissionem agnoscunt. Quam sobrietatem vt ex-
osculor, ita minimè periculosum iudico, si permissioni
non nihil addamus: quod nec actio propriè Dei sit, nec
sola permissio. Ita enim, vt reor, scripturæ sacræ intel-
ligentiam, germanam, solidam, expressamque tenebi-
mus. Principiò autem illud intelligendum est, vim scri-
pturæ & energiam in illius modi locis non satis per ne-
gationem explicari. Etenim, si eum Deus excæcat, quem
non illuminat: cumque indurat, quem non emollit: om-
nes profectò, quicunque in peccato sunt mortui, ex-
cæcati à Deo sunt & indurati. Quod nec scriptura nec
ratio recipit. Quosdam siquidem peculiariter excæcatos
à Deo & induratos legimus: in quibus iram, iustitiam ac
potentiam suam insigni singularique vindictâ Dominus
ostenderit. Deinde id quoque certum nobis expeditumque
sit, Deum propriè nec excæcare, nec indurare, nec deci-
pere, nec hominum corda in odium convertere, nec ea
demum facere, quæ in literæ superficie facere asseri-
tur. Illa enim, quemadmodum antè constituimus, à natu-
ra Dei abhorrent omnia. Itaque Deo improprie & figu-
rare tribuuntur: triplici, vt ego sentio, ratione. Primum
enim, cum sublato eius lumine nihil aliud quàm cali-
go & cæcitas supersit: cum ablato suauitatis eius spi-
ritu corda nostra in lapides obdurescant: cum cessan-
te eius directione in obliquitatem contorqueantur,
excæcare eos, indurare, errare facere dicitur, quibus
facultatem videndi, liquecendi, ad veritatem rectam
ingrediendi, adimit. Nam & qui lucem hanc oculis no-
stris auferrent, & qui columnam, qua firmatur & consi-
stet ædificium, tollerent: ij verè ac iure & obtenebra-
te oculos, & diruere ædificium dicerentur. Cum autem

*Vide Da-
masie. li.
4 ca. 14.
vbi ait
morè esse
diuinæ
scripturæ
permissio-
nem Dei,
actione
eius vac-
care.*

dicimus, Deum facultatem videndi auferre cætera que
 milia: id non ita accipiendum est, quasi homo arbitrij fa-
 cultate priuatus nec videre nec mollescere nec recta in-
 gredi ipse possit. Sed ita demum intelligere oportet,
 quia sine lumine videri homo non valet, nec sine spiritu
 suauis oleo emolliri, nec sine Dei directione recta ingre-
 di: idcirco qui illa iusto hominibus iudicio adimit, hanc
 facultatem quoque ea exequendi quodammodo dicatur
 adimere. Altera est ratio, quæ proprius ad verborum pro-
 prietatem videtur accedere, quod ad exequenda iudicia
 sua Satana ministro vtitur: ob idque ea dicatur effice-
 re, quæ minister illius auctoritate roboratus efficit.
 Quemadmodum quæ iudicis administer, dum iustam sen-
 tentiam exequitur, facit: ea suo modo à iudice quod
 fieri sanè intelligimus. Tertiam rationem Hiero-
 nymus ad Hedibiam reddidit. Sicut enim vnus est solus
 calor, & secundum essentias subiacentes alia liquefacit
 alia indurat: alia soluit, alia astringit: liquatur enim cæra
 & induratur lutum: & tamen caloris non est diuersa na-
 tura. Sic Deus eodem omnino lumine malè affectum ex-
 cæcare dicitur, benè institutum illuminare: eodemque
 profus beneficio indurare illum, hunc mollire. Videtur
 cet miraculis eisdem editis emollitus Israel est, obdurauit
 Pharao: eadem doctrinæ luce Apostoli viderunt, Phari-
 sæi cæci facti sunt. Quoniam diuina lux tametsi per se
 quidem ad videndum editur, sed per occasionem, tamen
 in eo cæcitatem efficit, qui prauè affectos habet oculos
 in eo duritiem, qui prauo affectus est animo. Atque huius
 illud simile est, quod hi seducere decipereque dicuntur,
 qui oratione dubia vel obscura tenebras alicui offun-
 dunt. Hac enim ratione Dominus in parabolis turbas al-
 loquutus, eas excæcasse dicitur, ac Hieremias, seduxit
 (ait) me Domine & seductus sum, quia enim in principio
 illud audierat, Prophetam in gentibus dedi te. & iterum
 Ecce constitui te super gentes & regna: arbitratus est ni-
 hil se contra populum Iudæorum, sed contra diuersas in
 circuitu nationes esse dicturum: vnde & Prophetiam lie-
 benter assumpsit. Cùm vidisset autem aliter sibi ac existi-
 mauerat accidisse, queritur à Domino se esse deceptum
 non

non falsitate autem deceptus est, sed ambiguitate. Nihil autem refert an (quod Hieronymus ait) inde Hieremias fuerit seductus, an ex illis potius verbis: Ne timeas à facie eorum quia tecum ego sum vt eruam te, &c.

His igitur tribus rationibus nõ illa solum explicatur, quæ retro citata sunt, sed & illud simul intelligitur, quod Deus ministros iræ suæ nunc sibilo euocaturum se minatur, nunc eos instar nouaculæ sibi fore ad radendum caput & barbam vniuersam, nunc sagemam & rete ad irrendos improbos, nunc malleum ad ferendos, virgam denique, securim, ferram, quam eleuet, in qua secet, quam trahat. Nam, quod 2. Reg. 16. legitur, Domini præcepto Semei Dauidi regi maledisse, id per figuratâ dictionem usurpatum esse, vel illud satis abunde magno argumento est, quod Ecclesiast. 15. scribitur, Nemini mandauit impiè agere. Et reuera cum recta ratione pugnat, in eo peccare hominem, quod Deo præcipiente agit. At Semei sine dubio maledicendo peccauit. Præceptum igitur in libris sacris pro lege & ordinatione quandoque accipitur, siue sit lex obligans ex imperio, siue permissio, siue pœna præscripta, seu ordo etiâ naturæ præfixus. Sic enim quod Matth. 19. dicitur: Ad duritiam cordis vestri permisit vobis, &c. Marc. c. 10. dictum est: Scripsit vobis præceptum istud. Sic etiam Threnor. 3. Quis est iste qui dixit vt fieret Domino non iubente? Quem locum alij ita vertunt: Quis hoc dixerit? aliquid fieri quod Dominus nõ præcipiat. Et iterum, statuit ea in æternum & in seculum seculi, præceptum posuit, &c. Quod ergo ordine diuinæ iustitiæ fit, id diuino præcepto fieri dicitur. Iam illud fueram oblitus, quod Paulus ait, quem vult indurat. Sed primû, voluntas etiam permissionis à Theologis ponitur. Vnde August. in Enchir. c. 95. Non fit quicquid ait, nisi omnipotens fieri velit, vel sinendo vt fiat, vel ipse faciendo. Deinde, volente aliquo ea fieri dicuntur, quæ illo non inuito fiunt. Sic enim pater volens dicitur filium gignere. Ac de 7. argumento nimisque multa dicta sunt.

Octauum autem breuissimè refutabitur. Intelligendû est enim causarum duo esse genera: naturale & morale. Vt qui imperat, qui consulit, qui suadet, qui impellit, is

Esa. 5.

Ez. 7.

Ezech. 12

Hier. 50.

Esa. 10.

eius rei, quæ imperio, consilio, suasionem, impulsu eius fit
 causa moralis dicitur. Est autem Deus causa naturalis
 quidem omnium motionum. Nam generali naturali
 que concursu cum omnibus causis agentibus operatur.
 At causa moralis non est nec erroris, nec prauæ cu-
 iusque actionis. Actus igitur ille, qui peccatum est, si in ge-
 nere rerum naturalium consideratur, ad causas tantum natu-
 rales referendus est. Sin consideratur in rerum mora-
 lium ordine, ad causas naturaliter agentes ineptè quidem
 & absurdè reuocabitur. Stultus quippe erit is, qui in coe-
 lorum motrices intelligentias culpas, vel proprias, vel al-
 ienas retorserit. Quocirca, tamen si res atque actiones vni-
 uersæ, quatenus effecta naturæ sunt, Deum auctorem ha-
 bent: sed cum de peccatis agitur, quoniam mox in pecca-
 ti nomine liber & moralis actus intelligitur, ineptissimè
 profectò erimus: quicumque in Deum errores peccataque
 nostra regeremus. Ille enim, quemadmodum diximus, in
 moralis causæ modum nec ad errorem mouet, nec ad pra-
 uam aliam quamlibet actionem, hoc est, nec mentitur o-
 mnino, nec suadet aut imperat malum. Quibus modis ac-
 similibus & deciperet propriè, & causa peccatorum habi-
 teretur. Sed hæc causæ partitio in relectione de Sacramen-
 tis in genere vberius explicata est. Nunc ad 8. argumen-
 ti explicationem diximus satis. At postremum facile re-
 fellitur. Nego enim id quod primo loco antecedit, cuius
 suadendo tota illa argumentatio incumbit. Mendacium
 namque ita malum natura est, ut nulla ratione quisquam
 iustè mentiri possit, quod & Arist. 4. Ethic. tradit. & Au-
 gust. in lib. de mendacio demonstrat. Ad primam verò
 rationem, qua huius contrariū suadet, sunt qui respon-
 deant, Ioseph fuisse reuera mentitum, sed ioco tamen. Et
 si obijcias, periurium omne esse mortale peccatum, argu-
 tè respondent, Ioseph non iurasse absolutè, eos esse ex-
 ploratores: sed ex conditione. Ait enim, mittite ex vobis
 vnum & adducat eum, donec probentur ea, quæ dixistis
 vera an falsa sint: alioqui per salutem Pharaonis explora-
 tores estis vos. At D. August. in quæst. super Gene. totam
 assertionem à mendacio liberat: & verbum illud, estis, ac-
 cipit pro verbo, habebimini. Quæ verbi usurpatio non
 est in

est insolens. Nam 3. Reg. 18. Elias ait, Qui exaudierit per ignem ipse sit Deus: hoc est habeatur. In quam sententiam D. quoque Bonaventura iuit: adiecitque Ioseph illa verba tentando & quasi inquirendo (quod iudices solent) sine mendacio dixisse. In iudicijs nimirum, enuntiationes loco interrogationum vsurpantur. Interrogantes autem non mentiuntur. Nihil enim censentur assere, sed vt veritatem eliciant, pertentare. Qualis illa interrogatio fuit, An ignoratis, quod non est similis mei in scientia augurandi? Gratianus tamen docet ioco id esse dictum, quare non habendum pro mendacio: vt quod non animo fallendi dictum sit.

22. q. 2. e.
quod aut
tem.

Ad secundam verò rationem respondeo sermonem Prophetam esse figuratum, vel ad exprimendam rei maximam certitudinem, vel ad desiderium vehemens explicandum, vt si fieri posset ea mala non acciderent: Quod vulgo apud Hispanos insculpatè dicitur, plega a Dios & yo mienta. At tertia rationi hoc habeatur responsum. Ironiam ab Aristotele ibi accipi pro caullatione quadam turpi ac dissimulata astuteq; parata ad decipiendum. Verbum enim Græcum, ἰρωνία, interdum idem est atq; caullationis decipere

Cic. lib. 1.
offic.

Atqui Socrates in omni oratione simulator, quæ, ἰρωνία Græci nominantur, non solum absque vitio sed etiam cum laude fuit. Nam & ironia illusio seu irrisio est figura apud Latinos vsurpata, vbi nullum mendacium inest. Argumenta igitur omnia quæ à principio huius cōtrouersia potissimum, hoc quidē pacto fuerint refutata, Occurri autem nobis potest, & quidē à doctis & eruditis querentibus, satis ne prudenter agere videamur, qui cum in huius operis initio Dei veritatē, cui fides innititur, primū Theologiae principium esse docuerimus, nūc tamē longē aliter doctrinam videmur instituire. Quoniā diuinā veritatē in questionem reuocamus, & rationibus etiā philosophia confirmare nitimur. Absurdum est autē, vt Aristot. docet, de cuiusq; disciplinæ principijs velle cum quouis homine disserere, & Basilius in Psal. 115. in quodlibet studio, inquit, quod ordine in finem procedit, impossibile est, primorum subiectorum demonstratiōes inquirere. Sed necesse est omnium artium, quæ probatione nituntur, principijs sine vestigatiōe aut

ratione positus, reliqua, quæ deinceps sequuntur, cum ratione ostendere, Sic & Theologiæ mysterium ex fide nimè rationibus probata ædificium quærit. Hactenus Hilarius. Atque Hilarius in lib. ad Constantium Augustum fides, ait, non in quæstione philosophiæ est, sed in Evangelii doctrina. Cum ergo & Theologia & fides eodem tantum summo principio adnitantur, quod omnia in scripturis à Deo reuelata vera sint, stultum videtur esse, id autem in dubium vertere, aut philosophiæ argumentis velle finire. Quasi fides in quæstione philosophiæ sit, & non magis oporteat, cum in aliis doctrinis tum in hac maxime discipulum addiscentem credere. Ac reuera quemadmodum prima philosophiæ principia quibusque non omnino rationis expertibus animo antecæpta sunt, nec nisi absurdissimè in quæstionem vocarentur, sic omnes Christiani istam siue anticipationem siue prænotationem nullo argumento intercedente habent animo quasi insculptam Deum esse natura veracem, neminemque proinde ab eo posse falli. Quamobrem imprudentiæ nomine, ut dictum est, accusari à viris etiam eruditis possumus, qui de re quæ controuersia esse non debet, controuersiam fecimus, & primum fidei ac Theologiæ fundamentum non testimonio solum, sed etiam ratione constituimus. Quibus vellem satis cogita esset nostra sententia. Non enim sumus ij, quorum vagetur animus errore, nec habeat vnamquam quid sequatur. Quæ enim ista esset Theologiæ, vel quæ disciplina potius, principiorum ratione sublata? Quæ prorsus tollitur, si perinde atque conclusio, principium quoque in controuersiam veniat. Quoniam autem mihi interdum videor differere non cum perfectis Theologis pleneque sapientibus, sed cum ijs, quibuscum præclare agitur, si insunt simulacra Theologiæ, nonnullos lapides ego moueo, quos scilicet non mouerem, nisi quorundam imprudentiam veritus, qui dum iuniores passim Theologos sine iudicio legunt, in eas opiniones incurrunt, quas refellere, ut videtur, necesse est, ut Theologiæ fundamenta & doctis & indoctis pariter iaciamus. Itaque concedendum nobis est, si imperitorum causa quædam præter differendi artem differimus. Nec prudentiam

dentiam nostram ibi desiderare oportet, vbi doctor tãdã prudentior est, quantò sese magis indoctorum ingenijs & imperitiã accommodat. Porro autem, vt viris doctis non nihil etiam respondeamus, disciplinarum principia non eandem rationem vniuersa subeunt. Quãdam enim sunt tam nota atque perspicua, vt qui ea in quæstionem vocent, hi non sint verbis, argumentis & disputatione philosophorum, sed verberibus, vinclis & carcere fatigandi. Vt quodlibet esse vel non esse, omne totum esse maius sua parte. Alia verò sunt eiusmodi, vt & negari ex ignorantia quandoque possint, & rationibus etiam illustrioribus comprobari. Sic enim Aristoteles tradidit dialecticè ac Methaphysicen eos coarguere, qui aliarum disciplinarum principia inficiantur. Atque ipse idè, sæpe ex effectis manifestis causas rerum minus manifestas persuasdet, quibus causis tamen philosophiã principia continentur. Sed & duas esse cuiusque disciplinæ partes exploratum est. Vnam, in quã principia ipsa tanquam fundamenta ponimus, statuimus, firmamus. Alteram, in qua principijs positis, ad ea quæ sunt inde consequentia proficiscimur. Atque in hac quidem posteriore, si quis principia negarit, quæ nimirum in scientia supponuntur, nõ est cum eo contentiosa disputatione certandum. Si enim Theologo suas conclusiones ex principijs colligere volenti neget quisquam Deum esse, stultus erit si aduersum eiusmodi, disputationem Theologicam velit instituere. In illa verò, quam priorem esse diximus, licebit vtique non solum obscura perspicuis illustrare, sed etiam minùs nota principia, ex his, quæ sunt nobis notiora, ostendere. Ferè autem fit, vt causæ rerum quæ sunt suapte natura manifestæ, sint nobis obscuræ. Quemadmodum oculò Nistycoracis radij solares tenebræ sunt. Ita si viro sapienti negaretur Deus esse, licet primũ sit Theologiæ principium, daret tamen ille operam, vt via aliqua & ratione Deum esse constitueret. Non igitur mirum esse cuiquam debet, si hoc sanè libro, vbi de principiorum Theologicorum firmitudine agimus, ipsa nos principia non modò explicemus, verũ etiam constituamus. Aliter autem vrbium fundamenta inimicus concutit, qui conatur euer-

tere, Aliter artifex, qui nititur non solum iacere, sed etiam confirmare. Sed iam ista omittamus, & ad ea, quæ prioribus ac validius vrgent, festinemus. Nā prima illa quædam machina, non erat adeo instructa, vt ad eam deturbandam aut longior aut acrior futura esset oratio. In ista iam verò alteram, vt quam aduersarij maiori arte & virtutibus instruxerint, maiori quoque nos studio & acriori disputationis vi debemus incumbere.

Cap. quintum, Vbi quatuordecim libri de sacris Bibliis numerantur, quos quidam vel ambigunt esse canonicos, vel ceris à canone reiciunt.

3. *Contra
uersa.*

IN dubium itaq; & olim & nostra hac tempestate vocatum est, an septem illi libri veteris testamēti, Baruchus, Thobias, Iudith, Sapientia, Ecclesiasticus, duoq; Machabæorum, sint habendi canonici. Ex nouo quoque testamento, quæstio fermè eadem existit de epistola Pauli ad Hebræos, de epistola Iacobi, de secunda Petri, duabusq; posterioribus Ioannis, de epistola Iudæ, & libro Apocalypsis. Sunt enim Theologi & fuerunt, atq; in his quidem & nobiles veteres longeq; principes & quidam iuniores docti & graues, qui multis magnisq; rationibus adducti negarint eos libros oportere in canonicis computari. Alij verò auctores ipsi quoq; præstantissimi contra asseuerant hos omnes esse canonicos. Atque ad eam rem confirmandam plurimis etiam maximisque argumentis vtuntur. Ita addubitare cogit doctissimorum hominum de maxima re tanta dissensio. Ego autem quò controuersiam hanc manifestius explicem: diuidam omnino totam istam de libris canonicis quæstionem, in quatuor partes. Primùm illud ostendam, ad cuiusnè auctoritatem spectet definire, quis liber sit canonicus. Deinde eos libros, qui nunc in dubium veniunt, sacros esse demonstrabo. Tum adducam argumenta, quæ verisimilitudine homines alioqui & doctos & pios fallere potuerūt. Postremò eadem argumenta diluam. Hæc enim omnia ad hanc quæstionem referenda sunt.

Cap. sextum. Continet argumenta eorum qui suadere conantur, scripturam sacram non egere ecclesie approbatione.

ET quidem, quod ad primam partem attinet, Lutherani aliquando asseruerunt, scripturam non egere ecclesie aut alterius cuiusque approbatione, sed iudicium de scriptura ex ipsis scripturis esse faciendum: seu potius per ipsas scripturas cetera omnia iudicanda, eas vero per se quidem cuique habenti Spiritus sancti, & fidei lumen, esse manifestas. Quod si ab illis roges, ecquis nobis fide facit hæc à Deo produsse? ecquis salua & intacta ad nostram usque; etate peruenisse certiores reddat? Ecquis per suadeat librū hunc reuerenter excipiendū, illū verò numero expungendū? Aiunt, perinde esse ac si quis roget, unde discemus lumen discernere à tenebris, album a nigro, suaue ab amaro: nō enim obscuriorem veritatis suæ sensum scripturam præ se ferre, quàm coloris sui res albas ac nigras, saporis suaues & amaras. Sicut etiam apud philosophos per communes animi cōteptiones (sic enim vocant) reliqua omnia probantur, cū ipsæ probatione non egeant. Ita existimant Lutherani, diuini verbi cognitionē, quod est doctrinæ catholicæ cōmune principiū, usque; adeo in prōptu esse, vt nulla hominū approbatio sit necessaria. Atque hic idē perniciosissimus error olim apud Vualeffistas inualuit, vt Thomas Vualdensis auctor est. li. 2. doct. fid. Anti. c. 19. ne quisquā existimet à Luthero hæc primū hæresim produsse. Suadēt autē id principiō, ex eo quod dominus apud Ioannē dicit. Ego non ab homine testimonium accipio. At siue summus Potifex, siue cōcilium seu etiā ecclesia tota homines sunt, nō igitur ab his Christi euangelium aut reliquæ scripturæ partes accipiūt testimonium. Idē rursus ex illo confirmāt, quod Ioannes Apostolus ait. Non necesse habetis, vt aliquis doceat vos, sed sicut vnctio eius docet vos de omnibus & verum est. Tertio loco argumentantur ex eo verbo domini, si quis voluerit voluntatem eius facere, cognoscet ex doctrina vtrum ex Deo sit. Cui simile est illud, oues meæ vocē meam audiunt, alienū autē nō sequuntur. Quo testimonio Lutherus quasi re confecta gloriatur, & nondum collata

Ioan. 5.
1. Argu.

2. Argu.

1. Ioan. 7.

3. Argu.

Ioan. 7.

Ioan. 10.

collata manu tãquam ferox victor insultat. Apertè enim (vt ait) euangelium testatur, ipsas per se oues habere idoneam discernendi scripturas facultatem.

- Argm. 4.* Quartò illud Ioannis afferunt, si testimonium hominum accipitis, testimonium Dei maius est: qui credit in filium Dei, habet testimonium Dei in se. In omnibus igitur, quæ ad fidem pertinet, non ad externa hominum testimonium recurrere debemus, sed ad id quod Deus in nobis testimonium præbet. Addunt etiam huc illud *Deut. 18.* Deutero, qui verba prophetæ, quæ loquetur in nomine meo, audire noluerit, ego ultor existam. Propheta autem qui voluerit loqui in nomine meo, quæ ego non præcepisti illi vt diceret, interficietur. Quod si tacita cogitatione responderis quomodo possum intelligere verbum quod dominus non est locutus: hoc habebis signum, &c. Quod si in nomine Domini propheta ille prædixerit & non euenerit, hoc dominus non est locutus, &c. Ecce quemadmodum discernendis verbis Dei à verbis hominum, non remittitur fidelis populus ad pontificem aut sacerdotem, non ad hominum concilium, sed ex ipsa re euidentia, vt discernat instituitur.
- 1. Ioan. 4.* Eodem quoque pertinet illud Ioannis, Charissimi nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo sint, quoniam multi pseudoprophetæ exierunt in mundum. In hoc cognoscitur spiritus Dei, &c.
- 1. Cor. 2.* Confirmant præterea idem ex illo Apostoli testimonio. Animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei, spiritualis autè iudicat omnia. Rursum ex eo, Prophetæ duo aut tres loquantur, ceteri diiudicent, & paulo post, si quis videtur esse spiritualis, cognoscat quæ scribo vobis, quòd domini sunt mandata. Quicumq; igitur in quo est spiritus Dei, cognoscere verba domini, ea que discernere iure suo potest. Proferunt etiam alia testimonia, quæ quoniam eodem spectant, eodemq; modo referuntur, non est necesse ea hoc loco proferre: sed rationes illas addere, quibus etiam vtuntur in sui erroris confirmationem.
- Si ecclesia, inquiunt, de diuinis scripturis iudicium ferret, tum inferior in superioris legem auctoritate vsur-

vsurparet. Id quod absurdum planè est. Nam vt Augustinus inquit, non licet iudici de legibus iudicare, sed secundum ipsas. distin. 4. cap. in istis.

Præterea quæ securitas (aiunt) nobis erit æternæ vitæ, si quæcunque de ea in sacris literis extant promissiones solo hominum iudicio fultæ cōsistant? Rursum fides nostra quantum apud homines in suspicionem vocabitur, si credatur hominum beneficio nō secus ac precariam habere auctoritatem? Et cum Apostolus asserat fundamentum ecclesiæ esse catholicam & apostolicam doctrinam, suam huic certitudinem antè constare oportet, quàm illa extare incipiat. Nam si Christiana ecclesia prophetarum scriptis & apostolorum prædicatione fundata fuit, vbicunq; reperitur ea doctrina, ecclesiam certè præcessit eius approbatio, sine qua nunquã ecclesia ipsa exstitisset. Vanissimum ergo commentum est (1. cap. instit. Caluinus ait) scripturæ iudicandæ potestatem esse penes ecclesiam, quasi ab huius nutu illius certitudo pendeat.

Præterea si scripturæ sacræ veritas ab hominum testimonio penderet ex eoque comprobaretur, tunc vltima fidei resolutio in ecclesiæ auctoritatem fieret. Credimus enim Christum fuisse filium Dauid: Quoniam Deus prophetis & Apostolis reuelauit. Quod si Deum reuelasse ex ecclesiæ auctoritate teneremus, iam fides nostra non in Deum tandem, sed in homines reuocaretur. Quocirca ratio fidei formalis non diuina sed humana veritas esset.

Postremò, vt Aristoteles docuit. 1. li. post cap. 2. propter quod vnumquodq; tale & illud magis. Si igitur scriptura canonica ecclesiæ auctoritate comprobaretur, plus hominibus quàm Deo crederemus. Constat verò nullam auctoritatem maiorem esse diuinã: qua videlicet sacræ literæ pollent. Non ergo scripturã sacrã per ecclesiã cōfirmabitur, & ab illius approbatione pendebit. His atq; aliis argumētis errorem suum Hæretici suadere possunt, persuadere non possunt. Errant enim vehementer cum in asserendis scripturis ecclesiæ auctoritatem labefactare conantur. Qua de re nunc breuiter & ad hanc solum de libris canonicis causam disputabimus. Propterea quod & à plerisque viris catholicis cōtra hæreticos de eccle-

DE LOCIS THEOLOGICIS

hæ auctoritate accuratissimè disputatum est. Et hæc quoq; in vniuersū postea asserere & cōfirmare debemus.

Cap. septimum. Docet ad cuius auctoritatem spectat de libris canonicis iudicare.

SIt igitur, quod ad præsentem locum attinet, Prima propositio. Iudiciū de scripturis per scripturas ipsas nullo pacto idoneū esse potest. Nam, vt de pluribus aliis taceamus, quorū similis omnino causa est, certè libri Ruth, Ester, Iob, esse canonicos, nullo modo ex scripturis cōprobabitur. Ergo si res hæc in controuersia veniat, aliūde quā ex sacris literis petēda probatio est. Deinde, quoniā hoc idē amplius vrgerè volumus, si controuersia sit, an ambo Testamenta nouū & vetus Deo auctore sint edita, per nullam alterutrius Testamenti auctoritatē hæc disceptatio componi potest. Qua enim ratione de toto volumine dubitabitur, eadē quoq; de quolibet particula voluminis ambigetur. Necesse igitur est huius quæstionis aliquē præter sacras literas iudicē constituere. Præterea Basilides Prophetas nescio quos produxit, Barchabā & Barchob, aliosq; id genus, qui re vera prioribus sæculis nunquam extiterint. Vt auctor est Eusebius li. 4. Eccle. histo. c. 8. At huiusmodi prophetarum libri per scripturas ipsas refelli nō possunt. Diceret nāq; Basilides præter quatuor maiores & quatuordecim minores alios item prophetas in veteri Testamento fuisse idq; eiusdē testamenti testimoniis confirmaret. Nec huiusmodi rationibus alia exēpla desunt. Nam quidā Hæretici reiecerunt Euangelia, quod Christus Dominus, nec scripserit aliquid, nec scribendū præceperit: vt Augustinus contra Iudæos lib. 2. c. 16. refert. Alii quædam Epistolas Pauli respuerūt: apud Eusebiū li. 3. hist. Eccle. ca. 27. Irenæ. lib. 1. c. 26. & Origēnem in 82. Psal. referente eodē Euse. lib. 6. cap. 28. vide Irenæ. c. illo. 26. & 29. Alii vniuersam Moyfi legē atq; adeo omnia instrumenta veteris scripturas abnegarunt, vt Aug. cum aliis sæpe, tū in lib. cōtra Faustū, & Euse. 5. lib. c. vltima auctores sunt. Nos verò hos libros in vniuersum recepimus. Itē, quæ Nichodemi & Bartholomæi nomine ab Hæreticis pferuntur, euāgelica contēnimus; Marci euangeliū veno-

veneramur. Ac nos quæ harum rerum causam reddimus: illi
 verò eius, quod vniuersa tenet, tenuitq; semper ecclesia,
 ratione reddere nullo pacto queunt. Imo viuorum iudiciũ
 auctoritate sublata, nihil illis superest, nisi vt totum sacro
 rum Bibliorum codicem de medio tollant. Adde quod
 scriptura Iudex est mortuus, qui nec litigantium vtrinq;
 rationes audire, nec sententiã ipse eloqui valet. Accedit
 quòd si in humana aliqua repub. talis iudiciorum esset for-
 ma præscripta, vt nulli essent iudices viui, sed solis exa-
 ratis literis controuersia quæcunq; de illius reip. scriptu-
 ris exorta finiretur: præterquã quòd forma iudicandi stul-
 tissima esset, nullus etiã esset litigandi finis. Ei enim, qui
 neget instrumentũ, nulla vis inferri queat, si vni iudices
 nulli habeantur. Ita Deut. 17. nõ ad scripturã dissidentes
 homines referuntur, sed ad viuorum examen iudiciumq;
 Et Malach. 2. c. labia, inquit, sacerdotis custodiunt scien-
 tiam, & legem requirent de ore eius. De ore eius ait, non
 de lege ipsa. Et Acto. 15. non ad scripturam appellauerunt
 Antiocheni, vt intelligeret an verba Pauli diuina essent:
 sed ad Apostolos & seniores, qui erant Hierosolymis.
 Nec Apostoli & seniores scripturã iudicẽ, sed semetip-
 sos & Spiritũ sanctũ posuerunt, Visum est, inquit, nõ scri-
 pturę, sed Spiritui sancto, & nobis. Sãctus quippe spiritus
 nõ habitat in litera, sed in spiritu: nõ in syllabis, sed in cor-
 dibus. Quòd si ii, qui Paulo aduersabatur scripturę in cau-
 sa illa iudiciũ peterent, quęstio hodie maneret ambigua.
 Secunda propositio. Iudiciũ de scripturis canonicis ad
 priuatos reip. Christianę ciues nõ pertinet. Primo, quia
 in humana repu. eiusmodi iudicia nõ permittentur pri-
 uatis hoĩbus, nisi legislatores desipuissent. Vterq; enim
 eorum qui dissidiũ habet, hanc sibi iudicandi pari ratio-
 ne vëdicaret auctoritatẽ: sicq; nullus esset dissidorũ fi-
 nis. Priuatas ergo cuiusq;, vel reuelationes, vel opinatio-
 nes velle sequi, idq; in quęstione fidei necessaria, stultum
 erit. Pro sua etenim factione quisq; definiet, & quę ipse
 existimauerit, ea sibi asseret à Deo reuelata. Quid? quòd
 nullus homo priuatus certam habet in ecclesia auctori-
 tatem, nullus apud reliquos fideles exploratam & soli-
 dam veritatem? ita iudicium quodcunq; ab eiusmodi
 priua-

priuato ciue profectum infirmum erit: & scripturam
 proinde fides incerto & imbecillo fundamento nitetur.
 Quid? quod Deutero. 17. quæstiones graues non ad priuatos
 iubentur deferri, sed ad eos qui habent publicam
 in ecclesia potestatem? Quid? Num Antiocheni priuati
 homines iudiciũ sibi assumpserunt in illa controuersia, quod
 dubium erat, Pauli ne uerba Dei essent an non? Minime
 uerò. Sed miserunt ad Apostolos & seniores qui erant
 Hierusalem. Acto. 15. Adde huc, quod cum quidam
 doctissimi negarint epistolam ad Hebræos esse canonicam
 alii auctores quoq; ipsi non ignobiles Apocalypsin In
 annis excluderint: non posset ex cuiusque priuati homi-
 nis sensu ea doctissimorum uirorum controuersia com-
 poni. Vide Origenem, Homi. 7. in Ezechi. Grego. Naz-
 zanzenum in Apologe. Hiero. in Ezechie. cap. 13. & in
 Hiero. c. 23. ut intelligas quàm parum sit deferendum
 huiusmodi rebus priuatorum hominum præiudicijs. Sed
 de his multa posterius. Nunc reliqua persequamur.

Tertia propositio, Ab ecclesia est determinan-
 dum, quisnam liber sit canonicus, & illius auctoritas
 certa regula est, ad libros uel in sacrorum numerum re-
 cipiendos, uel etiam ex eo numero reiiciendos. Hanc
 tenuit Irenæus, lib. 3. aduersus Hæreses. c. 2. 3. & 4. & Au-
 gustinus, lib. contra Faustum. 13. c. 4. & lib. 28. c. 2. & 4. & secun-
 do libro de doctrina Christiana. c. 8. Deniq; in libro con-
 tra epistolam Manichæi. c. 5. ubi illa est omnium ferme
 ueterum trita sententia. Euangelio non crederem, nisi me ec-
 clesie moueret auctoritas.

Hæc eadem definitur à concilio Toletano primo, in
 hæc uerba. Si quis dixerit uel crediderit alias scripturas
 esse canonicas, præter eas quas ecclesia catholica recipit
 Anathema sit. Ecclesie igitur catholice auctoritas, cer-
 tum argumentum exhibet ad libros sacros uel recipien-
 dos, uel reiiciendos, id quod multis magnisque ratio-
 nibus comprobatur.

Primum enim si huiusmodi res in contentionem
 ueniat, cum nec ex scripturis ipsis nec ex priuata cuiuslibet
 opinione sit censura ferenda, ex aliquo hanc loco peti-
 tere necesse est, Non est autem unde commodius atque
 con-

constantius huiusmodi iudicium censuramq; petere debeamus, quàm ab ecclesia, quæ est columna & firmamentum veritatis. Ad ecclesiæ igitur tribunal est hæc quæstio referenda: & eius decretum Lydius lapis erit ad explorandum qui liber canonicus sit.

Item, vt D. Augustinus contra Faustum Manichæum argumentatur, in libris Aethnicorum non alia ratione magis veros auctores exploramus, quàm ex cõmuni consensu & testimonio eorũ qui fuerunt ante nos. Vnde enim Platonis, Arist. Ciceronis libros nouimus, nisi ex eorum qui nos arate antecesserunt cõtinuis testimoniis? Si ergo in cæteris omnibus hæc via tutissima & certissima est ad cognoscendum cuiusq; libri auctorem, cur hæc eadẽ nõ erit certa & explorata viro catholico ad intelligendum hũc librũ esse Matthæi, illũ nõ esse Thomæ, hæc epistolã esse scriptã à Paulo, illã à Paulo scriptã nõ fuisse? Ecclesię itaq; testificatione libri sacri sunt admittendi. Quod videtur Ioannes Euangelista significasse, cũ ait, Hic est discipulus ille, qui testimoniũ perhibet de his: & scimus quia verum est testimonium eius. Ioannes ergo testimonium perhibet euangelii, & ecclesia probat inquiring. Et scimus, &c. Alioqui, quorsum illa numeri tam subita & inopinata mutatio? Apostolus quoque Paulus ad manifestẽ docet in Epistola ad Gala. c. 2. Nam cum accepisset euangelium per reuelationem Iesu Christi, & mansisset cum Petro & Iacobo diebus quindecim, ascendit rursus Hierosolymam secundum reuelationem: & contulit cũ apostolis & fidelibus euangelium, quod prædicabat in gentibus: seorsum autem, iis qui videbantur aliquid esse: ne fortẽ in vanum curreret aut eucurrisset. Quod si ecclesię probatio nõ esset necessaria, certẽ non fuisset sollicitus Paulus, vt ascenderet ad conferendũ euangeliũ ne fortẽ, &c. Atq; (vt Augustinus cõtra Faustum ait) si apostolus Paulus non inueniret in carne Apostolos, cũ quibus cõferret euangelium, ecclesia illi omnino non crederet. Et Hieronymus in Epistola ad Augustinum, hæc Apostoli Lib. 28. verba pertractans, ex his (inquit) ostendit se non habuisse securitatem euangelii prædicandi, nisi Petri & qui cum eo erant fuisset sententia roboratum. Est autem

D hæc

Primæ
ad Tim. 3

Ei. 33. 6
6.

Ioan. 14

Lib. 28.
cã. 4.

hæc epistola etiam in tomo operum Augustini secundo numero 11. Et Tertullianus lib. 4. aduersus Marcionem propterea, inquit, Paulus Hierosolymam ascendit ad apostolos consultandos, ne fortè in vacuum cucurrisset. Non enim sufficeret ad fidem singularitas instrumenti destituta patrociniò antecessorum. Denique ut cum auctoribus contulit & conuenit de regula fidei, dexteris miscuere. Igitur si ipse illuminator Lucæ auctoritatem antecessorum & fidei & prædicationis suæ optauit, quanto magis eam Euangelio Lucæ exoptulem, quæ euangelio magistri eius fuit necessaria? Hactenus ille.

Idem quoque habetur Actorum 15. Cùm enim apud Antiochiam dubitaretur, an Paulus & Barnabas, verè sentirent & docerent de cessatione legalium, statuerunt fideles ut ascenderent Paulus & Barnabas, & quidam alii ad apostolos & presbyteros in Hierusalem. Non ergo vnusquisq; per se cognoscit an doctrina ex Deo sit neque, aut ipsa statim doctrina cuius sese esse diuinam manifestat: sed ecclesiæ opus est approbatione. Quod Lutherani tandem in comitiis Augustanis confessi sunt habere scilicet ecclesiam auctoritatem ad discernendum verba Dei à verbis hominum. Atque Lutherus in lib. de captiuita. Babylon. vbi de ordinis Sacramento agit, confitetur quidem ecclesiam habere potestatem discernendi verbum Dei à verbis hominum, sed non proinde tamen iudicem esse verbi Dei. Quemadmodum Augustinus ait, quòd veritate ipsa sic capitur anima, ut per eam de omnibus certissimè iudicare possit, sed veritatem iudicare non possit, dicere autem cogatur infallibili certitudine hanc esse veritatem iudicata magis quàm iudicans. Ita & in ecclesia talis, inquit, est sensus, illustrante spiritu: in iudicandis & approbandis doctrinis, quem demonstrare non potest, & tamen certissimum habet. Sicut enim apud Philosophos de communibus conceptionibus nemo iudicat, sed omnes per eas iudicantur: ita apud nos de sensu spiritus qui iudicat omnes & à nemine iudicatur. Sed nos hoc sanè loco de verbis certare nolumus.

Tantum definimus, id quod iam Lutherani vel inuicem

concedunt, ex ecclesiæ auctoritate certum argumentum sumi vel ad libros sacros admittendos, vel ad eos repellendos qui sacri non sunt.

At verò non parua quæstio se offert, an nomine ecclesiæ significemus hoc loco ecclesiam, quæ fuit tempore apostolorum, an fidelium congregationem, qui modo sunt. An potius vniuersam collectionem Christianorum, à baptismo Christi per apostolos & cæteros successores eorum, vsque ad hæc tempora propagatam. Durandus enim in 3. Sententiarum. distinctione vigesimaquarta. quæstione prima. & Gerson de vita spirituali animæ, lectione 2. corollario 7. huiusmodi auctoritatem sacros libros approbandi, vel etiam non sacros reprobandi ad Ecclesiam referunt fidelium, qui cum Apostolis extiterunt. At Ioannes Driedonis libro primo de Ecclesiasticis scripturis & dogmati. capitulo 1. & Thomas Vualdenfis libro 2. doctrinal. fide. antiquæ capitulo 19. & 20. hanc auctoritatem existimant referendam ad seriem patrum omnium & fidelium ab Apostolis succedentium. Quæ eadem profectò videtur fuisse sententia Irenæi libro 3. capitulo 3. & libro 4. capitulo 63. aduersus hæreses. & Tertulliani libro 4. aduersus Marcionem. & Augustinus libro 33. contra Faustum Manichæum. & in libro 2. capitulo 6. contra Iulianum Pelagianum. & libro 2. de doctrina Christi. capitulo 8. & Epistola 63. Sed & alij tamen hanc auctoritatem huius etiam temporis ecclesiæ tribuunt: quæ videlicet eadem est cum antiqua, habetq; eundem veritatis spiritum assistentem.

Ego verò primùm sentio ad Apostolos pertinuisse libros sacros probare, non sacros reicere. Nec enim alios libros canonicos habemus siue veteris, seu noui testamenti, quàm quos Apostoli probauerunt, atque Ecclesiæ tradiderunt.

Existimo deinde huiusmodi traditionem apostolicam non alia ratione melius innotescere, quàm per patres & doctores ecclesiæ post Apostolos succedentes. Quemadmodum non alia via certior atque expeditior est, ad Christi & Apostolorum reliquas traditiones cognoscendas quod suo postea loco demonstrabimus. Atq; horum quidē

neutrum opus est, exquisitis rationibus confirmare, tantum satis est admonere.

Illud verò demonstrandum est, Ecclesiam fidelium nunc viuentium, non quidem scribere canonicum librum posse, sed definire an liber de quo disputatio est, canonicus sit an non. Quia definitio dubiorum, quæ circa fidem modò exoriuntur, ad præsentem Ecclesiam pertinet. Oportet enim iudicem viuum in Ecclesia esse, qui fidei controuersias decidere possit (Siquidem Deus in necessariis Ecclesiæ suæ non defuit.) At librum esse canonicum nec ne, fidem maximè tangit, Ad ecclesiam igitur huius temporis huius rei iudicium pertinebit. Nam si errores qui sanæ doctrinæ aduersantur, ecclesia quæ nunc est condemnare nequit, profectò iudicibus de medio sublatis, huius sæculi hæretici impunè viuere, atque adeò regnare possunt.

Rursum tempore Hieronymi dubitare catholico licuit, an Apocalypsis Ioannis sacra & canonica esset. Nunc autem, vt suo loco ostendemus, id non licet in dubium vertere. Ergo post tempora Hieronymi ecclesia auctoritatem habuit illam quæstionem profligandi.

Quamobrem cum nostro tempore quidam in dubium vocent, An Baruch & Machabæorum libri, ac cæteri, de quibus quæstio in manibus est, canonici sint nec ne, hæc certè ambiguitatem præsentis Ecclesiæ iudicium explanare poterit.

Præterea, Ecclesia quæ nunc est, in fide errare non potest. Ergo si crediderit aliquem librum esse canonicum, ex eius testimonio idoneum firmumque sumetur à Theologis argumentum. Nam & Ecclesia præsens docere eos, qui fidem susceperint, suo iure potest, quæcunque fidei sunt, & sacros libros, quos per traditionem veterum accepit, posteris suis ipsa tradere. Qui quidem posteris fidem proximè habeant ecclesiæ præsentis necesse est: vt præsentibus credidimus proximè antecedentibus, & illi superioribus serie quadam & ordine vsque ad Apostolos. Quibus fideles tunc viui proximè crediderunt.

Sicut enim in disciplinis duo principiorum genera certimus, vnum remotum, alterum proximum, hoc postre-

munum

num, illud primum, nec conclusiones ad prima initia nisi per postrema referuntur: sic nec fides succedentium ad eos, qui nos ætate antecesserunt, nisi per nos referri potest, donec ad Apostolos & inde ad Christum peruenitur, ubi tanquam in primo fundamento catholica fides consistit. Quemadmodum etiam vtraque disciplinarum principia firma sunt, vtraque item conclusiones certo probant, licet altera mediata altera immediata sint: ita & ecclesia quæ nunc est, certum argumentum dogmatis Christiani exhibet, quanuis ipsius demum fides ad Christi & apostolorum sit doctrinam referenda.

Qua in re videtur mihi falsus Thomas Vualdensis. Etenim, ut paulò antè iudicauimus, aliud est quærere, quid ecclesia præsens definire possit, & quousq; habeat cõtro- uersias decernendi auctoritatem, aliud verò inuestigare, quamam via & ratione ad rectã & firmã harũ rerũ defini- tionẽ valeat perueniri. Ac nos quidẽ ingenuè fatemur, nõ esse nunc nouas reuelationes expectandas siue à summo Põtifice, siue à cõcilio, siue etiam ab ecclesia tota, sed in- quirenda potiùs maiorum documenta ac sanctorum scri- pta, Apostolicas rursus traditiones, sacras etiam literas consulendas, atq; per huiusmodi conquista mediã qua- sitionem de fide propositam decernendam. Nam & Apo- stoli & seniores congregati in conciliũ Hierosolymita- num magna facta conquista, tum ex rebus antea actis, tum ex scriptis prophetarum, sententiam de re proposi- ta atque in quaestionem vocata, tulerunt.

Fallitur & in alia re, nisi fallor ego, Thomas Vualdẽsis, cum asserit testimonium laicorum fidelũ etiã huc perti- nere. Sed ideo ad eos non esse opus recurrere, quia ne- scierunt, inquit, fidem suam congruis vocabulis atque ab omni intricatione liberis successorum propinare memo- riis. Nã quæ ad fidẽ spectant, sunt in duplici differentia. Altera, quæ omnes fideles explicitè credunt: vt filiũ Dei humanã naturã suscepisse. Altera verò sunt, quæ videli- cet soli maiores credere tenentur explicitè, populus au- tem implicitè in maiorum fide. Vt patrem & filium esse vnum principium Spiritus sancti. A populo igitur rudi in rebus fidei, quæ sub priori genere continentur, iure

forſitan teſtimonium poſtulaueris : quòd earum fides æquè ad maiores ac minores pertinet. At in his, quæ alterum genus ſpectant, ſi qua quæſtio exoritur, ineptiſſimum erit, vt imperitum vulgus, delirus ſenex, garrulanus, ſutor indoctus, conſulatur : idque maximè ſi non ad eccleſiam præſentem, ſed ad eam quæ ſuperiorum futu-
temporum, huiusmodi quæſtiones ſint referendæ. Quod fieri oportere Thomas ipſe Valdenſis aſſeruit. Cû igitur fides de numero canonicorum librorum explicita, non popularium ſit, ſed maiorum ad quos vtique ſpectat, qui nam ſint ſacri libri cognoscere, fateamur neceſſe eſt, in huiusmodi quæſtione, quâ modo verſamus, teſtimoniû à plebe nõ eſſe requirendû, ſed à doctõribus eccleſiæ, quibus & plebs rudis debet credere, ad quoſq; ſimiliû rerû iudiciû pertinere, vt iuſtû ita quoq; certû eſt. Quo ſit, vt ſi oës ſancti & doctõres Eccleſiæ aſſeruerint aliquè librû eſſe canonicû, id pro certo habendû ſit, perinde ac ſi tota eccleſia aſſeruiſſet. Quod vberius alio loco explicandum eſt : de tertiâ igitur propoſitione ſatis eſt dictum.

Quarta propoſitio. Ad concilium vniuerſale præcipuè pertinet deſignare qui liber ſit canonicus. Quâ quidè propoſitionem æquo animo paterer ab hæreticis non admitti. Sed illud tamen doleo vehemèter, quod eam nonnulli fideles inſiciantur, in quibus Thomas Valdenſis eſſe videtur, lib. 2. doctrinalis fidei antiquæ. cap. 19.

Probatuſ tamen illa manifeſtè, quia proponere fidelibus ea, quæ ſunt diuinitus reuelata, ad eccleſiæ paſtores maximè ſpectat, tû quia tota eccleſia huiusmodi reuelata proponere & docere nõ valet : tû quoniâ vt poſſet, nõ deceret tamè, vt tota eccleſia docendi officium aſſumeret. Tû quia paſcere oues in ſcientia & doctrina proprium munus paſtorum eſt, vt Hieremiæ 3. dicitur. Tum quoniâ aliquando inter ipſos catholicos concreatio eſt, an hic aut ille liber canonicus ſit. Ad dirimendum igitur huiusmodi diſceptatione oportet in eccleſia iudices eſſe, quorum ſententiâ fideles debeant ſequi. Iudices autè in doctrina fidei nõ alios cõuenientius accipimus, atq; episcopos & doctõres, quibus fidelium inſtructio demandata eſt quoſq; ſi de medio tollas, eccleſiæ vniuerſalis iudicia
pro-

protinus auferis. Cùm tota ipsa ecclesia, hoc est, fideles omnes, conueniri ad iudicandum de proposita quæstione nec debeant nec verò possint.

Præterea conciliū est certa regula in his quæ fidei sunt, vt posteriùs ostendemus. Cùm igitur hæc quæstio de libris sacris atq; canonicis ad fidē attineat, cōciliū testimonio abunde poterit definiri. Id quod Antiochenos intellexisse cōstat. Non enim quæstionē de legalibus ad fidelium plebem sed ad apostolorū & seniorum synodū retulere. Nec post conciliū sententiam vllus relictus est dubitandi locus. AÑO. 15.

Quinta propositio. Ad summum Pontificem pertinet definire, qui nam liber sit canonicus. Primò quia maiores ecclesiæ causæ ad Summū Pontificem referendæ sunt, vt Innocentius probat, de baptismo ca. maiores. nosq; idē etiam sumus demonstraturi. At hæc de libris canonicis causa maxima est, ad summum itaq; Pontificē est referenda. Deinde quia contingit esse dissidium inter patres in concilio cōgregatos. Quòd si nō esset iudex in ecclesia, qui hanc contentionē litemq; dirimeret, certè non esset ecclesiæ à Deo prouisum in rebus necessariis.

Præterea, quia Summus Pontifex quoties de fide pronunciat, errare nequit, quod suo postea loco etiā cōmōstrandū est. Ipsius ergo Pōtificis testimonio tanquā certo iudice probare poterimus, quis liber sit canonicus, quis contra non sit.

Postremò id ostenditur Argumento Nicolai Papæ. Nā quod verè sedes Apostolica probauit, hodie tenetur acceptū: & quod illa repulit, hæcenus inefficax prorsus habetur: ita opuscula doctorum quæ approbavit, ecclesia probat: quæ cōtra reprobat, ecclesia reprobat. Summorum ergo pontificū de hisce rebus testimonium, ipso etiā perpetuo rerū experimento firmū ac certū habere cōpelimur. Nā & euangeliū, quod Paulus prædicabat in gētibus, vt antè ex Tertuliano, Hieronymo, & Augustino monstrauimus, nō fuisset ab ecclesia receptū, nisi Petri auctoritate fuisset roboratū. & vt idē Hieronymus in lib. de viris illustribus ex Clemente in 6. Ἰωαννου εὐαγγελίου scribit Marci euangelium, cū Petrus audisset, probauit:

& ecclesiæ legendum sua auctoritate edidit. Idem verò Eusebius. li. 2. ecclesiasticæ historiæ. c. 15. non solû Clementis, sed ex Papiæ testimonio confirmat. Constat aut qui Petro succedit, hunc eandem potestatem habere in illis sanè quæ sunt ecclesiæ necessaria. Ad summum ergo Pontificè huiusmodi de libris canonicis iudicium pertinet. Nam & si qua similis quæstio in veteri lege ex oriretur, ad Pontificè eius definitio pertineret, vt Deut. 17. legimus. Hactenus quanta fieri potuit breuitate à nobis ea dicta sunt, quæ præsentî loco satis erant, vt pius lector intelligeret, quibus auctoribus in libris canonicis cõstituendis fidem habere oporteret. Nam si quæ horum maiori vi & argumentis indigent, vt in vniuersum probètur omnibus, ea suis postea locis confirmabuntur. Nunc verò illud agendum esse puto, vt argumentationes hostium veræ religionis, quàm breuissimè etiam possumus, refellamus.

*Cap. octauum. Vbi confutantur argumenta
capitis sexti.*

AD primum igitur argumentû sic respondeo, Si Christus ab homine testimonium nõ accipit, vbinã illud est, fuit homo missus à Deo, vt testimoniû perhiberet de lumine? Vbi rursus illud, vos testimoniû perhibebitis de me, quia ab initio mecû estis? Vbi deniq; illud (ne omnia repetamus) eritis mihi testes in Hierusalè? &c. Sensus igitur est. Ego hominis testimonio nõ egeo quidem: sed affero tamen testimonium Ioannis propter vos. Ideoq; subiungit, Sed hæc dico vt vos salui sitis. Quod autem ipse humanum testimonium non quærat, quo videlicet ipse minimè egere credendus est, probat subiungens. Ego habeo testimonium maius Ioannis, &c. Et re vera conuincit, vt qui diuinum testimonium habet, ipse quidem propter se non accipiat ab homine testimoniû: sed oblatum tamen propter aliorum vtilitatem non repudiet. In eundem quoque sensum deinde subinfert. Claritatem ab hominibus non accipio, cum tamen Petrus dictus sit sua morte Deum glorificasse. Ac de primo quidem argumento satis,

Ad sec.

Ad secundum verò facile respondetur, Apostolum ibi non cum imperitis, sed cum doctis habere sermonē. Ait enim, nō scripsi vobis quasi ignorantibus veritatem, sed quasi scientibus eam. Sapientibus ergo ecclesię magistris vnctio interior sufficit ad ea, quę fidei aduersantur, refutanda: at ignorantibus opus est etiam externa doctrina eorum maximē, quos Deus constituit in ecclesia pastores & doctores. Intelligendum est etiam doctrinam fidei singulis hominibus necessariam, vnicuique per se fortē innotescere, si spiritum manentem in se habet. At verò quę sunt in fide non singulis quidem necessaria, sed ad ecclesię communem vtilitatem pertinentia, non ea statim à bonis viris cognoscuntur quàmlibet spiritum Dei & vnctionem habentibus. Si enim simplici mulierculę proponatur, an accidentia in Sacramento altaris sine subiecto sint, quamuis sancta sit & iusta, non est opus ea de re ab vnctione doceatur. Sed si illud ab ea inquiras, num Christus pro peccatis nostris sanguinem fuderit, id profectò ab vnctione docebitur, quoniam præstanti quod in se est Deus fidem ad salutem necessariam non negat. Porro autem cum quęstio hæc de numero librorum Canonicorum non spectet ad singulos, sed ad doctos in ecclesia viros referenda sit, fit consequēs, vt ad cognoscendum an hic liber aut ille sit Canonicus, non sit satis vnctionem habere. Non enim vnctio quemcunque simpliciter docet de omnibus, sed quemq; de his, quę sunt ei propria & necessaria. Atque hæc satis abundē erant, vt secundum argumētum eluderetur. Sed vt ijs morem geramus, qui aliud præterea quicquam in illius testimonij explanatione desiderant, tertia adhuc responsio adiicienda est. Non si quidam in ecclesia primitiua tantos habuere & in virtute & in doctrina progressus, vt nullo doctore externo indigerent, quippe qui spiritu docente nossent omnia, idcirco gratiā illam Spiritus sancti nos & ad omnes & ad hoc etiam tempus referemus. Alioqui si quis aut linguarum donum, aut alia multa, quę spiritus à principio fidelibus impertiebatur, modò non habeat, non se arbitretur spiritum accepisse: nec vnctum sese existimet, nisi cum Antonio Monacho Aegyptio sine vlla scientia literarū

*Vide Au-
gustin. in
proemio.
lib. de do-
ctri. Chri-
stian.*

diuinas scripturas intellexerit. Quod si etiamnum vnctio docet sine externo doctore de omnibus, nō doceant parentes paruulos suos doctrinam Christi, sed ne ad ipsum quidem Euangelium audiendum atq; discendum eat populus in ecclesiis, quin etiam codices nullos legat nec legentē explicantēq; hominē audiat: expectet verò rapi usque ad tertium cœlum, & ibi omnia Christianæ doctrinæ mysteria percipere. Caueamus, Augustinus ait, itales tentationes superbissimas, magisq; cogitemus & ipsum apostolum Paulum, licet diuinis & voce & spiritu instructum ad hominem tamen missum esse, vt ab eo disceret, quid se oporteret facere. Acto. 9. Et Cornelium cogitemus quamuis & exauditas orationes eius elemosynasq; respectas ei angelus nunciarit, Petro tamen traditum imbuendum, à quo quid credendum, quid sperandum, quid diligendum, audiret. Actor. 10. Ac de secundo argumento haec.

Tertium verò eludi primum poterat eo rerum discrimine repetito, quod in superioris argumenti confutatione posuimus. Concedimus enim liberaliter, doctrinam cuiq; in sua vita & statu necessariam illi fore perspectam & cognitam, qui fecerit voluntatem Dei. Sicut enim gustus bene affectus differentias saporum facilè discernit, sic animi optima affectio facit, vt homo doctrinam Dei ad salutem necessariam discernat ab errore contrario, qui ex Deo non est. Quæ verò ecclesiæ sunt communia nec ad iudicium & fidem spectant singulorum, ea non à quouis discerni & iudicari possunt, quantumcunque is Dei faciat voluntatem. Huiusmodi autem sunt quæ versantur in hac controuersia de librorum diuinorum numero. Nec illarum etiam rerum iudicium adeò perspicuum est cuius, vt statim ac sine doctore in promptu sit. Erant enim quidam verbum Pauli cum auiditate suscipientes, & quotidie tamen scrutabantur scripturas, si hæc ita se haberent, Acto. 17. Et cum quidam docuissent sine circumcissione neminem posse saluari, non protinus cuiuslibet exploratum fuit, num ea vox ac doctrina ex Deo esset an non: sed relata est potius ad apostolos & seniores, quæstio, & adhibito concilio, magnaque prius facta disquisitione

quisitione finita, Actorum 15. Quòd, si quæ in huius argumenti refutatione dicta sunt, cuiusmodi adhuc non esse illa satis videantur: habeat & hoc responsum. Christum non dixisse quidem qui fecerit voluntatem Dei, huc per se & sine magistro veram omnem prophetarum, Evangelistarum, Apostolorumq; doctrinam posse à falsa discernere, aut oves sine doctore externo vocè Christi internoscere contrariūq; alieni refutare. Sed id docuit, cum adest fidei magister idoneus, qui rem credendam aptis loco & tempore, solido pondere ac certa auctoritate proponat, tunc auditorem, si bonus est, Dei doctrinam accepturum, si malus, repudiaturum. De se quippe Christus suaque doctrina peculiariter loquebatur, quem quoniam pater signauerat Deus, ducem ac præceptorem munderat, omnique testimoniorum genere comprobabat: ei tot tantisque argumentis Evangelium annuncianti, ei vitæ, doctrinæ, miraculorum gloria præstanti, ei humana atque adeò diuina auctoritate polenti fidem non habere nemo sine peccato poterat.

Abeat nunc Lutherus, &, quasi ecclesiæ fidem validissimis arietibus concusserit, vanissima exultatione bacchetur. Nos verò intelligamus potius illum, quem diximus, esse verborum Christi sensum cum ex alijs Evangelistæ testimoniis, tum verò præcipuè ex ipso eodem, quod ex cap. 10. Lutherus aduersus nos citat. Opera, inquit Dominus, quæ ego facio in nomine patris mei, hæc testimonium perhibent de me. Sed vos nō creditis, quia non estis ex ouibus meis. Et statim, oves meæ vocem meam audiunt. Nam certe si non audirent, eæ oves Christi non essent, vt quæ ad vocem proprii pastoris tam exploratam & certam, clausis auribus obsurdescerent.

Qua ex re patet, quàm inepte à Lutero illa Domini testimonia in hac causa, de qua nunc disserimus, referantur. De tertio igitur argumento tantum.

Quarto prius quàm respondeo, operæ precium mihi facturus videor, si strictim quædam attigero, quò facilius non hoc solùm argumentum diluatur, verum etiã ea, quæ deinceps disserenda sunt, explicari queant.

Primum ergo id statuo, iuxta communem legem aliquam exteriora

- exteriora & humana incitamenta necessaria esse, quibus ad Euangelij fidem inducamur. Quomodo enim credent ei quem non audierunt? Quomodo autem audient sine prædicante? Item si non venissem, & locutus eis non fuisset, peccatum non haberent: & si opera non fecissem, quæ nemo alius fecit, excusationem haberent de peccato suo. Non igitur solum necessarium est, ut credituro ea quæ sunt fidei simpliciter ab homine proponantur, quasi prima principia discipulo: verumetiam opus est exteriorem aliquam persuasionem & humanum incitamentum adhiberi: quomodo principia Geometriæ nonnulla à magistro & explicantur & suadentur. Hinc illud est, quod cum dixisset Moyses Domino, non credent mihi, Dominus ei dedit potestatem signa faciendi. Hinc rursum illud, Prædicauerunt ubique, Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis. Huc illa pertinent, hic venit in testimonium, &c. ut omnes crederent per illum. Et Sergius Paulus vir prudens cum vidisset factum, credidit, admirans super doctrina Domini. Acto. 13. Et Centurio videns quod fuerat, glorificauit Deum dicens: Verè filius Dei erat iste. Lucæ 23. Et cognouit pater quod illa hora esset in qua dixit ei Iesus filius tuus viuit, & credidit ipse & domus eius tota, & paulò antè. Ex ciuitate autem illa multi crediderunt in eum Samaritanorum, propter verbum mulieris testimonium perhibentis, quia dixit mihi omnia quæcunque feci: & multi venerunt ad Iesum, & dicebant: Quia Ioannes quidem signum fecit nullum: Omnia autem quæcunque dixit Ioannes de hoc vera erant. Et Ioann. 20. Introiuit ille discipulus qui venerat primus ad monumentum, & vidit & credidit. Nondum enim sciebant scripturam: quia oportuit eum à mortuis resurgere. Philippus denique & Petrus non utcumque fidem Eunuchò, Cornelioque proposuere: sed & causas etiam adhibuerunt, &c.

Deinde id quoque statuendum est, auctoritatem humanam & incitamenta omnia illa prædicta, siue alia quæcunque adhibita ab eo qui proponit fidem, non esse sufficientes causas ad credendum, ut credere tenemur: sed præterea opus esse interiori causa efficiente: id est, Dei speciali

Speciali auxilio mouentis ad credendum. Docent id D. Thomas, ad Roma. 10. lectio. 2. ac D. August. lib. 1. retract. c. 21. & alias sæpe, quin sacræ literæ id quoque docent.

Quàm speciosi, inquit, pedes euangelizantium pacem, euangelizantium bona: sed non omnes obediunt Euangelio. Esaias enim dicit, Domine, quis credidit auditui nostro, & brachium Domini cui reuelatum est? Item nolite

murmurare inuicem: Nemo potest venire ad me, nisi pater, qui misit me, traxerit eum: est scriptum in Prophetis, & erunt omnes docibiles Dei. Omnis, qui audiuit à patre & didicit, venit ad me. Et inferius, quibusdam discipulis dicentibus, durus est hic sermo, & quis potest eum audire?

propterea (inquit Dominus) dixi vobis quòd nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datù à patre meo, & alio loco, Cùm autem tanta signa fecisset coram eis, non credebant in eum: vt sermo Esaiæ impleretur, Domine, quis credidit auditui nostro, & brachium Domini cui reuelatum est, &c. Externæ igitur omnes & humanæ persuasio-

nes, non sunt satis ad credendum, quantumcunque ab hominibus cõpetenter ea quæ sunt fidei proponantur. Sed necessaria est insuper causa interior, hoc est, diuinum quoddam lumen incitans ad credendum, & oculi quidam

interni Dei beneficio ad videndum dati. Viderunt (inquit Moyses) oculi tui signa illa portentaq; ingentia, & non dedit tibi Dominus cor ad intelligendum, & aures ad audiendum, nec oculos ad videndum. Hoc quoque

sua voce dilucidè confirmauit Christus Petro inquit, Beatus es Simon Bariona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in cœlis est. Certè Petrus audierat Ioannis Baptistæ testimonium, quo aperta voce

clamauerat, Christù esse filium Dei. Multa insuper Christi miracula viderat, & tamen post hæc omnia non aut testimonio, aut auctoritati Ioannis, nõ miraculis visis, fidei confessionem Christus assignat, sed diuinæ reuelationi.

Et ad Thessalonicenses, Gratias agimus Deo, quoniam eum accepissetis à nobis verbum auditus fidei, accepistis illud, non vt verbum hominum, sed sicut est verè, verbù Dei, qui operatur in vobis, qui credidistis. Sunt & alia pleraque sacrarum literarù testimonia in huius rei confirmationem.

Ad Rom. 10.

Ioan. 6.

Ioan. 12.

Ioan. 1.

1. Thes. 2.

1. ad Co-
rinth. 12. mationem. Vt ad Corinth. Nemo potest dicere Dominus
Iesus nisi in Spiritu sancto, & cætera quæ sequuntur. Et
2. Cor. 13. rursum inter spiritus charismata Paulus enumerat fidem:
2. Cori. 3. & alibi, non sumus sufficientes, &c. Et apud Lucam: *Quæ-*
1. Acto. 16. *dam* mulier colens Deum audivit Paulum, cuius Domi-
nus aperuit cor intendere his quæ dicebantur à Paulo.
Et illud erigit manè, manè erigit mihi aurem, Dominus
1. Isa. 50. deus aperuit mihi aurem, vt audiam quasi magistrū. Dies
me deficiet si omnia velim commemorare, quibus secun-
dum hoc fundamentum stabilitur.

Cui & tertium subiiciendum est, rationem formalem
nostræ fidei non esse ecclesiæ auctoritatem, hoc est, fidem
vltimam resolutionem non fieri in ecclesiæ testimoniū,
ipsæ scholasticæ res formas dicendi scholasticas rapiūt,
& quæ vocabula scholarum consuetudo diuturna truit,
ea Latini nobis condonare debent. Nec enim tam ser-
monis ornatum, quàm disputationis lucem sequimur.
Sed ad rem. Eorum hic errorem dissimulare nõ possum,
qui asserunt, fidem nostram eo, tanquam in vltimam cre-
dendi causam, reducendam esse, vt credamus ecclesiam
esse veracem: cui prius (inquiunt) assentimur per fidem
acquisitam quàm per infusam. Quod si verum esset, pri-
ma ratio formalis infusæ fidei, non esset veritas increata,
& d. 25. sed creata. Quare fides nostra non inniteretur tanquam
q. 3. et Ga suo fundamento diuinæ veritati, sed humanæ. Deinde
bri. d. 23. eum assensus conclusionis non sit certior principiorum
q. 2. ar. 1. assensu, Vt Aristoteles 1. post. lib. demonstrat. Si fides in-
& 2. qui fusa fide acquisita niteretur, tunc Deum esse trinum, cui
videntur assentimur per infusam fidem, nõ esset nobis, aut firmitus
esse in aut certius quàm ecclesiam esse veracem: cui iuxta horū
hoc erro- sensum assentimur per fidem acquisitam, & per humana-
rum causarum incitamenta.

Præterea nunquam hominem quemuis ita per fidem
acquisitam existimamus esse veracem, quin formidamus,
eum posse, vel falli, vel fallere. Quapropter si assensus ca-
tholicæ fidei ex acquisita fide penderet, firmus omnino
esse non posset.

Ad hæc si omnes hi qui me docuerunt, imo adeo an-
geli cælorum mihi astruerent oppositum eius quod fide
tenco,

teneo, non ex eo fides mea labefacteretur. Iuxta Pauli Apostoli præscriptum illud, Licet nos aut Angelus de cælo euangelizet nobis, &c. Nostræ igitur fidei assensio humanis causis, & incitamentis nõ innititur, quæ scilicet fides acquisita sectatur. Quare ne mens nostra vacillet, altius petenda, quàm ab hominis vel ratione, vel auctoritate, scripturæ diuinæ auctoritas est.

Præterea Apostoli & Prophetæ resoluebant vltimò fidem suam in diuinam & auctoritatem & veritatè. Ergo nos in humanam ecclesiæ auctoritatem fidem nostram non resoluiamus. Eadem enim fides est, idemque proinde habet obiectum, rationemque formalem.

Confirmat autem hoc, vel maximè, quòd ea quæ per accidens contingūt obiecto alicuius habitus, non variat illius obiecti formalem rationem: sed articulos credendos proponi per hos, aut illos homines, per accidens omnino contingit. Cùm ergo Prophetæ & Apostoli assentirentur articulis fidei, quia Deus reuelauit: eandè quoque nos credendi rationè habebimus. Nisi fortè fides nostra nõ est virt⁹ Theologica, cui⁹ videlicet prima & formalis ratio, si his credimus, non diuina sed humana veritas est.

Nec desunt sacrarum testimonia literarũ in huius rei confirmationem, vt illud, crediderunt Domino, & Moyse seruo eius. Non dixit Moyse & Domino, sed Domino & Moyse. Item, Qui credit in me, non credit in me, sed in eum qui misit me, & cætera quæ sequuntur: & ad Thessal. Gratias agimus Deo, quoniam cum accepissetis à nobis verbum auditus fidei, accepistis illud, non vt verbum hominum, sed (sicut est verè) verbum Dei.

His verò tribus certis stabilibusque sententijs illa etiam coniuncta est, vltimam fidei nostræ resolutionem fieri in causam interiorem efficientem, hoc est, in Deum mouentem ad credendũ. V. G. huic articulo, Deus est trinus, & huic ecclesia nõ potest errare, & cæteris vniuersis doctrinæ Christianæ principijs assensio per infusam fidè. Non quod Ioannes dixerit, aut quiuis alius homo, sed quod Deus reuelauerit. Huic autem, Deus reuelauit, immediatè credo à Deo motus per instinctum specialè. Itaque, ex parte obiecti ratio formalis mouens est, diuina veritas reuelans: sed

Galat. 2.

Exod. 14

Ioan. 12.

1. Ihes. 20

sed illa tamen non sufficit ad mouendum, nisi adsit causa interior, hoc est, Deus etiam mouens per gratuitum specialēque concursum. D. Thomas. 2. 2. quæst. 2. art. 9. ad 3. August. 11. confels. cap. 3. Et licet fundamento in hoc secundo iam iacto firmiter hæreat, subsistit tamen eo etiam testimonio quod in argumento refertur. Hunc enim sensum habet quod Ioannes Apostolus dicit, si testimonium hominis accipimus, testimonium Dei maius est. At qui, vnde credemus Apostole id esse Dei testimonium? Qui credit (inquit) in filium Dei, habet testimonium Dei in se. Quod si rem hanc à capite arcessere, & vnde omnia manant videre volumus: illud tandem intelligamus oportet, habitum fidei in ordine ad Theologiæ disciplinam se habere, vt habitus intellectus se habet ad humanas scientias & facultates. Quemadmodum itaque intellectus noster in discursu disciplinarum naturalium, primò cum principijs congregitur, deinde ad reliqua cognoscenda proficiscitur, quæ videlicet à principijs positus derivantur: sic in cognitione supernaturalium rerum quædã sunt principia supernaturalia, ex quorum fide fidelis animus ad cætera inuestiganda procedit. Accedentem (inquit) ad Deum oportet credere quia est, & quod inquirentibus se remunerator sit, & iterum, cum deberet is magistri esse propter tempus, rursus indigetis, vt doceamini quæ sint elementa exordij sermonum Dei. Et statim docet, quænam sint eiusmodi elementa inquit. Intermittentes inchoationis Christi sermonem ad perfectionem feramur. Non rursus iacentes fundamentum pœnitentię, fidei ad Deum, baptismatum doctrine, impositionis quoque manuum, resurrectionis mortuorum & iudicij æterni. Quibus rebus expositis facilè (vt opinor) intelligi potest, vera esse quæ paulò antè sunt dicta: Hoc est oportere, humana quædam & exteriora adminicula interuenire ad credendum: nec tamen ea esse idonea per se, nec fidei nostrę resolutionem in eiusmodi fieri, sed in interiorē causam diuinam quæ excitet, & moueat vt credamus. In assensum siquidem principiorum geometriæ, vel Arithmeticæ multa veniunt quasi præambula & antecedentia vt cognitio sensitua, explicatio & suasio præceptorum

Ad Heb.

11.

Ad Heb.

9.

Ad Heb.

6.

qui eadem principia non vtrunque proponit, sed explicat etiam vel per exempla sensibus manifesta, vel per effecta notissima. At ratio assentiendi formalis non est quicquam illorum: sed sunt illa quasi determinationes, & veluti conditiones sine quibus eiusmodi principia à discipulo non intelligerentur. Ratio autem formalis, lumen naturale est inexistens: quo videlicet euidens ille assensus efficitur: vt & lumen hoc exterius ratio formalis est, quæ colores efficit euidentes. In hunc ergo modum, proponere credenda, suadere, miracula facere, determinant quidem intellectum vt credat: quasi conditiones, sine quibus vis vniquam intellectus determinatur. At ratio formalis assentiendi lumen fidei est: quod Deus infundit credenti.

Iam si hæc quæ diximus sacris literis accommodaueris, inuenies profectò, ea esse vsque ad eò consentanea, vt obtinere à quouis aduersario debeamus. Huc enim pertinet illud Ioannis 4. Iam non propter tuam loquelam credimus: ipsi enim audiuimus, & scimus quia hic est verè Saluator mundi. Vt illa alia prætereamus, quæ retro sunt nobis commemorata. Nam quarto argumento refellendo satis superque dictum est. Vnde tamen tria postrema argumenta facillimè diluatur, quamuis enim respectu vnius aut alterius hominis, sacras videlicet literas reiicientis, prior sit Ecclesiæ auctoritas, quoniam iure probamus illi hanc esse epistolam Pauli, illam Iacobi, per ecclesiæ auctoritatem: non tamen inde colligitur, quod absolutè Ecclesiæ auctoritas sit ratio credendi formalis. Quomodo si neganti principia Philosophiæ naturalis ex effectis notissimis nitamur ea suadere: non quærimus causam à qua principia philosophiæ pendeant, sed argumentum aliud quod vel indicium certum eius rei, quæ in controuersia venit. Ac ferè in omnibus disciplinis contingit, vt aduersus ignorantem causam vtamur effectus: & aduersus negatorem effectum vtamur causa, propter vtriusque mutuam connexionem. Atque id quidem copiose varijs multarum disciplinarum exemplis monstrare possem, sed quæ perspicua sunt, longa esse non debent. Adhibebimus ergo exemplum vnicuius generis eius, quod & facile intellectu sit, & positum in vna re. transferri per multas possit.

Terram interiici inter Solem & Lunam, ex Lunæ defectu suadet Astrologus, nec affert tamen genus argumentationis ineptum. Præclare enim est hoc usurpatum à doctissimis, quorum auctoritate non vterer, si mihi apud aliquot agrestes habenda esset oratio. Cum verò ad eos scribam, quibus hæc inaudita non sunt, cur ego similem me si quid in his studiis operæ posuerim perdidisse? Usurpatum est igitur ab eruditissimis viris, quoddam argumentandi genus, quod à posteriori iuniores vocant, Aristoteles iuxta veterem interpreté demonstrationé quæ est, nos ab effectis vocamus. Quæ quoniam suis sæpe causis notiora sunt, ad eas cõmonstrandas identidè inferuntur. Nec illi eo tamè effecta hæc causarum suarû formaliter rationes erût. Nõ enim, vt in eodè versetur, si terram interiici ex Lunæ defectu suademus, idcirco defectus ipsæ ratio est interiectionis formalis. Quin econtrario, si verè natura spectetur, ipsa terræ interiectio ratio est formalis, cur Luna defectum patiat. Quod igitur in cæteris artibus, idem quoque in Theologia contingit, vt rerum ordo interdum humani ingenij causa permutetur. Ita fit vt contra negantes nouum testamentum aptissimè arguemur ex veteri, atq; ediuerso contra negantes vetus ex nouo. Etenim ab his quæ notiora sunt nobis, ad ea quæ minus nota sunt, quodã quasi naturæ ductu homines ferunt non solum Philosophus auctor est, sed nullo etiam philosopho auctore experimur. Quamobrem Iudæo, cui veteris testamentum certius est, nouum ex veteri suademus. Hæc enim Petrus inquit, firmiorem propheticum sermonem, cuius bene facitis attendentes, quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco, donec dies illucescat, & lucifer oriatur in cordibus vestris, & Act. 17. Ij qui cum auiditate verbum Pauli susceperant, scrutabantur quotidie scripturas an hæc in se haberent. Contrà verò oportet vt aduersus eum quod nouum Testamentum recipit, ac reiicit vetus, ex nouo veteris auctoritatem colligamus. Ad eundem quoque modum auctoritas ecclesiæ cum sacrarum literarum auctoritate connexa est, & per legem connexorum vt in alterius probationem sumimus. At si generaliter quæritur, vnde fidei constet, ea quæ fide tenet esse à Deo reuelata.

2. Petri 1.

reuelata, non poterit Ecclesiæ auctoritatem inducere; quia vnum de reuelatis est, ecclesiam errare nõ posse. Vt ad Tim. 3. cap. habetur. Nec verus catholicus, quod nõ nulli fingunt, assentitur huic Ecclesia est verax, solum per coniecturas humanas, quibus acquisita fides innitur. Ad quem modũ & Saraceni suis præceptoribus, & Iudæi suis Rabbiniis, & Gentes suis Philosophis, & omnes denique suis maioribus inhærent. Non sic (inquam) Christiani: sed per interius lumen infusum à Spiritu sancto: quo firmissimè atque certissimè mouentur ad credendum; ecclesiam Christianam errare non posse: Saracenorum, Iudæorum, Paganorum, errare posse. Deinde responderi potest; quod etiã si in vniuersum opus esset, ecclesia ea, quæ sunt credenda, proponeret: non tamen proinde colligeretur, vltimam fidei resolutionem in ecclesiæ auctoritatè fieri. Non est enim ecclesiæ auctoritas ratio per se mouens ad credendum, sed causa, sine qua nõ crederemus. Quippe vt nos credamus, iuxta præscriptã à Paulo legem, oportet vt illa, quæ credere debemus, nobis per hominem proponantur. Prouidit autem Deus vt ecclesia esset, quæ certo ac firmo iudicio ea, quæ verè nobis sunt credenda, proponeret: Proponit enim ecclesia, vt rem exempli causã illustremus, Euangelium Matthæi esse à Deo reuelatum: nec mihi proponere nisi verum potest: Ego igitur non credo Euangelistam dicere verum, quia ecclesia eum dicat verum dicere, sed quia Deus reuelauit. Et tamen ecclesia proponens est causa, sine qua ego non admitterem illud Euangelium esse Matthæi. Spiritu itaq; S. ecclesiam aflatam certò credo, non vt veritatem auctoritatemue libris canonicis tribuat, sed vt doceat illos, non alios esse canonicos. Nec si nobis aditũ præbet ad huiusmodi sacros libros cognoscendos, protinus ibi acquiescendum est: sed vltra oportet progredi, & solidã Dei veritate niti. Quæ ex re intelligitur, quid sibi voluerit Augustinus cum ait, Euangelio non crederem, nisi me ecclesiæ moueret auctoritas. Et rursus. Per catholicos euangelio crediderã. Videlicet negotiũ August. erat cũ Manich. qui absq; cõtrouersia suo cuiã euangelio credi volebant, & Manich. fidẽ astruere. Rogat igitur August.

ecquid facturi sint, si in hominem incidant, qui ne Evangelio quidem credat: quoue genere persuasionis sint eum in suam sententiam adducturi. Certè se affirmat, non aliter potuisse adduci ut Evangelium amplecteretur, quàm ecclesiæ auctoritate victum. Non itaque docet fundatam esse Evangelij fidem in ecclesiæ auctoritate, verùm simpliciter nullam esse certam viam qua sine in fideles, seu in fide nouitij, ad sacros libros ingrediantur, nisi ecclesiæ catholicæ vnum eundemque consensum. Id quod eiusdem epistolæ cap. 4. & in libro de vtilit. cred. ad Honorat. satis ipse explicauit. Certum itaque argumentum in controuersia de vnoquolibet libro sacro ex ecclesiæ auctoritate sumitur, idque Augustinus tradit, sed non ad hanc, sed ad diuinam auctoritatem fides librorum diuinorum referenda est.

Nec post hæc in postremis illis tribus argumentis eluendis lectorem amplius morari volumus, sed ad ea, quæ in medio relicta sunt, explicanda properare. Testimonium igitur ex Deuteron. illud, quo deinceps aduersarij vtruntur, pro eis nihil omnino facit. Quemadmodum enim cum Dominus fideles monuit ut à lupis attenderent eosque ceu arbores non ex folijs, sed ex fructibus intelloscerent: non statim excluditur nec canum fida custodia & ad discernendum lupos naturæ mira sagacitas, nec pastorum vigilans cura & diligens omnium prouidentia, nam si isthæc desunt, ipsæ per se oues sibi cauere non possunt, quamlibet signum à Christo habeant unde lupi intelloscantur. Sic Moses discernendis prophetis fallis per rerum quidem euenta populum instituit, sed non proinde tamen sacerdotum in his iudicium negligit, ad quos scilicet causas omnes dubias ipse idem paulò antè referri iusserat. Sæpè autem vsu venire poterat, ut difficile esset & ambiguum de propheta quopiam iudicium, & variarum, ut sit, discrepantesque sententiæ. Testimonium verò quod affertur ex Ioanne, quoniam simile est, simili quoque ratione conuellitur. Aliud verò ex prima ad Corinthios epist. non ita facile refelli potest: sed id constat, verba Pauli mirificè à Lutheranis torqueri. Nā si spiritualis homo id est, in quo est spiritus Dei, sic enim illi interpretantur iudicium

iudicat in vniuersum omnia: quomodo Elifcus anima, in-
 quit eius in amaritudine est, & Dominus celauit à me?
 3. Reg. 4. Quomodo Iob, cum multa se ignorare argumē-
 tis certis cognouisset, ignorationem suam fatetur inqui-
 ens, insipienter locutus sum, & quæ ultra modum exce-
 dunt scientiam meam? Iob 38. 39. 40. 41. 42. Quomodo
 Apostoli non intelligebant, quæ dicebantur? Lucæ 18.
 Quomodo Petrus & Ioannes nondum sciebāt scripturā,
 Ioann. 20? Quomodo aperuit scripturas discipulis suis
 Christus, quæ illis antea erant clausæ? Luc. 24. Quomo-
 do Petrus non iudicauit simulationē suam esse Euangelio
 contrariam? Quomodo rursus idem absit Domine, inqt,
 quia nunquam manducaui omne commune & immundū?
 Hæsitauit enim intra se quidnam esset visio quam vidis-
 set. Acto. 10. Expediant mihi, si possunt, Lutherani: cur
 Eunuchus, in quo sine dubio spiritus Dei erat, locū Esaiæ
 sine externo doctore expedire non poterat. Acto. 8. Ex-
 plicent & id quoque, quam obrem fideles, qui erāt ex cir-
 cuncisione, disceptabant aduersus Petrum quod ad Cor-
 nelium accessisset, si omnia viri iusti diiudicare possunt.
 Exponant item id, quod paulò antè in hac causa retuli-
 mus, quidnam Antiochenis impedimento fuit, vt nō dis-
 cernerent doctrinā Pauli veram esse, aliorū verò falsam;
 sed in senatū Hierosolymitanū retulerunt, vt seniorum
 apostolorūq; concilio illa quæstio diiudicaretur. Adde-
 rem è sacris libris huiuscemodi non pauca, nisi in pròptu
 essent. Et ea etiam, quæ posuimus, satis sunt ad euincendā
 causam. Paulus itaq; non vult quemuis hominē iustum
 posse de omnibus iudicare. Erāt enim inter Corinthios
 ipsos paruuli quidam & imperfecti, quibus & si spiritus ad-
 iustitiam non decrat, decrat tamē ad ea discernenda my-
 stera, quæ Apostolus perfectis eōmunicabat. Non potui,
 inquit, vobis loqui quasi spiritualibus. Tanquam paruu-
 lis in Christo lac potum vobis dedi, &c. Per viros igitur
 spirituales perfectos intelligit, inter quos sapiētiam ipse
 loquebatur, qui similes Paulo spiritum apostolicum ac-
 ceperant, vt scirent quæ ipsis donata essent, quæ & loque-
 bantur non in doctis humanæ sapientiæ verbis, qui bre-
 uiter sensum Christi peculiari spiritus dono possidebāt.

Sed ne ij quidem simpliciter omnia diiudicabant, nisi uelimus eos per spiritū & Geometras & Physicos & Astrologos fuisse. Atq; nec spiritualia vniuersa cognoscebant. Nam quædam sibi spiritus reseruauit: quædam priuati vni, alia alij reuelauit. Est ergo distributio accommodata, vt ibi, Ille docebit vos omnem veritatem: & ibi etiam Vnctio docet vos de omnibus. Spirituales igitur & apostolici viri omnia discernunt, hoc est, supranaturalia, & naturalia, spiritualia, & corporalia, nō singula, sed ea omnia quæ ad salutem fuerint necessaria. Quibus rebus intellectus, nihil est opus respondere ad alterum eiusdem epistolæ testimonium. At verò prima ratio hoc modo eluditur. Non decet veros grauesque theologos verborū ambiguitate ludere. Non itaque hoc loco iudicium vsurpamus pro eius sententia, qui re ipsa, quam iudicat, superior est. Alioqui si ea semper esset vocis huius significatio, cum iuxta Paulum prophetae duo aut tres loquuntur, & cæteri diiudicant: oporteret hos, qui iudicium ferunt, & Prophetis, & prophetia esse superiores. Afferimus ergo ecclesiam de scripturis earumq; sensu iudicare, id est, discernere humanam à diuina, verum à falso. Atque ecclesia sine vsurpata auctoritate, quemadmodum ante constitutus, hanc habet à Christo facultatem, spiritus, inquit, meus, qui est in te, & verba mea, quæ posui in ore tuo, nō recedent de ore seminis tui vsq; in sempiternum. De qua re quoniam alio loco sumus iuse, disputaturi, nihil est nunc præterea dicendum. Rationes autem, quæ sequuntur, omnes iam sunt in quarti argumenti responsione confutatae. Pergamus itaque ad reliquas controuersias, & institutum ordinem persequamur.

Cap. Nonum ostendit illos libros, de quibus erat controuersia, habendos esse sine dubio pro canonicis.

IN secunda huius controuersia parte polliciti sumus nos quidem ostensuros, quatuordecim illos libros, qui in dubium sunt vocati, canonicos esse. Id vt fiat quæ breuissimè, sit prima conclusio.

Baruch à canone sanctarum scripturarum eximere, non solum temerarium, sed etiam erroneum est. Erroneum verò hic appello, quoniam varia & ambigua est huius nominis significatio, id quod hæresi proximum, hæresim non audeo vocare.

Hæc primùm patet ex concilio Florentino sub Eugenio 4. in Decreto super vnione Iacobinorum & Armeniorum. Vbi Baruch inter Prophetas & sacros auctores enumeratur.

Deinde synodus Tridentina sub Paulo 3. apertè librù Baruch in canonicis censet. Erroneum igitur est, illum à canonicis excludere. Nam & Eusebius libro de demon. Euangel. cap. 19. Prophetiam Baruch diuinam esse non dubitat affirmare. Affirmat quoque idem Clemens Alexand. lib. 2. pædag. cap. 3.

Denique in vigilia Pentecostes nomina prophetae toti populo Christiano per omnes ecclesias legitur. Quae in re si Ecclesiae Christi fallerentur, perniciosissimè falleretur. Quid ita? Nempe simul atque populus intelligeret se in re eiusmodi à sacerdotibus ludificari, nullam deinceps certam fidem haberet, aut prophetias, aut etiam euangelia proponentibus: vt qui in simili causa atque negotio iam & essent falsi & fefellissent. Quod si hic plebis Christianae fides vacillat & claudicat; certè ego non video, quomodo alio in loco possit firma consistere. Eorum autem, qui volunt plebem rudem non à sacerdotum auctoritate pendere, sed per seipsam exquirere, An liber, qui legitur, canonicus sit, iam pridem explosa sententia est.

Fateamur ergo, ne in ecclesiae doctrina grauitè erroremus, librum Baruch, quem illa nomine prophetae à multis annorum centurijs legit, inter canonicos esse censendum. Nec enim viro cuiq; pio persuaderi potest, Deum passurum fuisse, vt populus Christianus, tot seculis in re a deo graui deluderetur.

Secunda conclusio, Thobiam, Iudith, Sapientiam, Ecclesiasticum, duosque Machabæorum libros à canone rejicere, multo magis erroneum est, ne dicam hæreticum. Augustinus in primis hos etiã sex inter alios canonicos enumerat, lib. 2. de doctri. Christian. capitulo 5. vbi diuinarum

narum scripturarum catalogum intexuit, ex communi ecclesie proculdubio sententia.

Isidorus quoque 6. etymolog. cap. 1. de his libris loquens ait, quod licet eos Hebræi intra suum canonem non recipiant, sed ecclesia Christiana inter diuinos honorat & prædicat libros.

Hanc præterea conclusionem definit Innocentius primus in epistola ad Exuperium Tolosanum Episcopum capite ultimo, quo loco sanctarum scripturarum libros inseruit.

Gelasius etiam Papa cum concilio 70. Episcoporum id decreuit: asseruitque hos quoque libros sanctam & catholicam Romanam ecclesiam in ordine veteris testamenti suscipere ac venerari.

Hanc eandem conclusionem docet concilium tertium Carthaginense. Quod tamen si provinciale fuit, confirmatum est tamen & à Leone quarto, 20. distin. cap. de libellis, & à synodo in Trullo celebrata. Nec mouere non debet, quod Trullana illa synodus concilium Carthaginense probasse legitur, non concilia. Quonia apud Græcos Carthaginense vnicum est, quod Græcum vocatur, in cuius 24. c. hæc habetur sacrorum librorum annumeratio. Tametsi patres Trullanæ synodi non conciliū Carthaginense probent numero singulari, vt Gratianus accepit, sed canones editos in noua Carthagine.

Postremò, Hanc eandem conclusionem habes apud duo concilia iam citata, & Florentinum sub Eugenio 4. & Tridentinum sub Paulo 3.

Tertia conclusio, Hæreticum est epistolam ad Hebræos inter canonicas non reponere. Primum, quonia aduersatur definitioni omnium pontificum & conciliorum sacros libros annumerantium: vt Innocentij primi, atque Gelasij, concilij tertij Carthaginensis, Florentini in super ac Tridentini, denique Laodicensis. Quod utique concilium manifestè confirmatum est à synodo Trullana.

Deinde probatur hæc conclusio, quonia epistola ad Hebræos recepta est in concilio Niceno: vt auctor est D. Thom. in commentarijs super eandem. Rem vero a deo graue vir S. non astrueret, nisi compertū habuisset.

Cap. 59.
Cap. 2. 16
distin. c.
quoniam

Præter

Præterea, Manifestè id ostenditur ex concilio Ephesino, cuius verba sunt. Pontificem & apostolū cōfessionis nostræ factum esse Christum diuina scriptura commemorat: Si quis ergo Pontificem & apostolum nostrū negat esse factum ipsum Dei verbum, anathema sit. Hactenus concilium. Id autem non alio loco nisi in epistola ad Hebræos apostolus dixit. Diuina igitur scriptura est: ex cuius etiam solius auctoritate efficax argumentum trahitur ad hæresim reuincendam.

Quòd si post tam præclara & summorū Pontificum & conciliorum testimonia sanctos auctores in huius sententiæ confirmationem citare voluero, vereor mihi illud obiciatur, quòd afferam in re non dubia testes minimè necessarios. Atqui, non est leue argumentum, quod ex cōmuni omnium sanctorum cōsensione ducitur. Atque ut Græcos scriptores præteream, quorum omnium (ut Hieronymus ad dardanum ait) manet ad vnum firma cōfessio: utq; Latinos omittam reliquos præter vnum Hieronymum (de quo, quid sentiat, postea differemus) D. Augustinus constantissimè ubiq; tenet, hanc epistolam esse canonicam. Nam & libro 2. de doctrina Christi. in canonem sanctarum scripturarū refert, & tertio de Trinit. ita solidam credit huius epistolæ auctoritatem, ut ab ea (sicut ne ab aliis quidem diuinis scripturis) aberrare non liceat. Cumq; post Augustini tempora omnes sancti, omnes Theologi, omnes catholici, pro canonica eam epistolam habuerint, quid est, quòd Iuniores isti in meridiana lucem tenebras inferre conantur? Nisi volunt vniuersam Ecclesiam ab hinc mille annos in summo errore, inque magna huius quæstionis ignoratione versatâ: cuius videlicet vsu cunctis gētibus nomine apostoli hæc epistola legitur.

Quarta conclusio, Hæreticum est epistolam Iacobi in canonicas non referre. Primò, quoniam Hieronymus in hb. de viris illustribus asserit hanc (licet aliquando fuerit dubitatum) paulatim tamen procendente tēpore meruisse auctoritatem. Iam ergo vel D. Hieronymi ætate hanc epistolam ecclesia receperat.

Item quoniam Innocentius & Gelasius, conciliaque

omnia, Carthaginense, Laodicense, Florentinum, Tridentinū, eam inter sacras reposuerunt. His adde sanctos antiquos, quos nominatim etiam postea commemorabimus omnesque iuniores, cum veteribus Theologis scolasticis, breuiter omnes catholicos, Vsu quippe ecclesie legitur ubiq; gentiū pro sacra & apostolica. Abeat igitur Lutherus, & relictis grauissimis testimoniis, sibi soli fide habeat, testi scilicet integro atque incorrupto. Nos autem solido fundamento innixi teneamus illam esse canonicam.

Atque si super hoc ecclesie fundamentum sanè ædificare volumus, secundam epistolam Petri, duas posteriores Ioannis, & illam aliam Iudæ in canonicis numeremus huiusque contrarium dogma hæreticum censeamus. Causæ enim omnino subsunt eadem, quas dixi paulò antè.

Prima, Quòd huius sententiæ fuit Hieronymus in epistola ad Paulinum; Augustinus 2. de doct. Christi. c. 8. Ildorus 6. lib. Etymologiarum c. 1. Damascenus 4. lib. c. 18. ne omnes commemorem antiquos. E quibus nullus ex his epistolis tanquam diuinis testimonia non refert.

Altera, Quòd Innocentius, Gelasius, Concilium Laodicenum, Carthaginense, Florentinum, Tridentinum, illas communi consensu in canonicis supputant. Id quoniam constat inter omnes, fateamur opus est, has esse canonicas.

Postrema, Quòd diuersis anni temporibus has ecclesie vniuersalis nomine apostolorum proponit & legit. Quam in re (vt eundem locum frequentius vrgeam) si populus à sacerdotibus ludificaretur, nulla postea ratione posset adduci, vt suis pastoribus etiam in eandem sententiam concurrentibus fidem indubitata haberet. Quo mala non aliud grauius in ecclesiam posset inuadere.

Quinta conclusio. Librum Apocalypsis à canonicis excipere hæreticum est. Patet in primis, quoniam D. Hieronymo auctore in lib. de viris illustribus, & in epistola ad Dardanum, & in epistola ad Paulinum, & aliis quoque locis, D. quoque Augustino referente. 2. de doct. Christi ecclesia librum Apocalypsis pro canonico habet.

Item Epiphanius hæresi 51. quæ fuit Alogorum tanquam Hæres

Hæreticos eos refellit, qui Ioannis siue euangelium siue Apocalypsim scripturam sacram esse negant. Et Clemens Alexandrinus lib. 2. Pædago. c. 12. inter scripturas Apocalypsim censet. Et Dionysius libro Eccle. Hierar. cap. 3. euâgelistæ Ioannis esse comprobat. & Orig. apud Eusebium 6. lib. Eccle. histo. cap. 18. Ipse quoque idem Euseb. in Chronicis. Ac Diony. Alex. per Dei spiritum sine dubio Apocalypsim esse scriptam affirmat, Eusebio auctore 7. lib. Eccle. histo. cap. 23. Et Iustinus martyr apud Euseb. lib. 4. Eccle. histo. c. 18. extat locus in dialog. cum Trypho. Et Irenæus lib. 4. aduersum hæreses. Et Chrysofost. Suida referente. Et Damas. 4. lib. c. 18. Nam recentiores prætereo, qui hunc etiam librum suis commentariis illustrarunt, Bedam, Casiodo. Rabbanum, Rupertum, Richar. à sancto Victore, &c.

Quamobrem verissimè Tertullianus. lib. 4. aduersus Marcionem astruit, ordinem episcoporum ab apostolis succedentium hunc eundem librum Ioanni Euangelistæ tribuere. Scriptura igitur sacra est, si ordini episcoporum ab apostolis succedentium credimus.

Præterea, Innocentius, Gelasius, Conciliū Carthaginense, Florentinum, Tridentinum, inter libros canonicos habendam esse Apocypsim definiunt.

Præterea concilium Toletanum quartum, Apocalypsim, inquit, multorum conciliorum auctoritas, & præsum Romanorum synodica decreta, inter diuinos libros recipiendam esse constituerunt. & quia plurimi sunt, qui eius auctoritatem non recipiunt, si quis deinceps non receperit, ex communicationis sententiam habebit. Hactenus concilium.

Tandem, cum vsu Ecclesiastico nomine Ioannis Euangelistæ, hoc est, tanquam sacra populo legenda proponatur: dubitare non licet, quin sit canonica. Quibus rebus & apertissimè expositis & firmissimè corroboratis, satis docuisse videor id, quod secunda quæstionis huius parte promiseram, Quatuordecim illos libros veteris ac noui testamenti honore diuino cum sacris reliquis afficiendos, habendosque post hæc citra controuersiam pro canonicis,

Cap. Decimum. Continet argumentationes aduersariorum contra ea quæ capite superiori definita sunt.

NVnc tertia pars argumenta subiiciet, quibus per moti esse videntur, qui aduersa dogmata, temerè & inconsultè tulerunt. Nam, quòd Lutherus argumentatur, nullum librum veteris testamenti à Christiano recipiendum, quia si accipimus Moysen in vno mandato, oportet Moysen totum accipere, circuncidi, & Sabbathum obseruare, nihil est cur sollicitari debeamus: cum & Tertullianus libris quinq; aduersus Marcionem, & Augustinus triginta tribus libris còtra Faustum Manichæum, non hoc solum Lutheri argumentum, sed & multa alia copiosè doctèq; refutauerint. Præter quàm quòd multas multorum obiectiones, dedita etiam opera in hoc libro dissimulamus, partim quòd friuolæ sint & nugatoriæ, docuit autem prudenter Aristoteles, quolibet stulto profertente contraria non decere sollicitum esse sapientem. Partim, quòd sint aut curiosè aut inutiles, nec in opere, quòd ego & grauisissimum & vtilissimum fore cupio, expectandum est, dum de remo inflexo & de collo columbæ respondere.

Primum itaq; argumentum primam conclusionem prænitam labefactare conatur. Quòd Baruch libellum illum nec Augustinus, nec Damascenus, nec Innocentius, nec Gelasius, nec concilium Laodicenum, nec Carthaginense in numero librorum canonicorum supputarunt. Imò Augustinus, cum totum canonem scripturam diuinarum texere se profiteretur, libellum Baruch in numeratione prætermisit. Et Innocentius cæteris præter hunc vnum supputatis, reliquos asseruit esse damnandos.

Confirmat autem huius argumenti vim proæmiolum in hunc librum. Vbi quoniam in Hebræo canone nõ habetur, propter notitiam solum legètiũ ascribi dicitur. Est autem desumptum ex proæmio. D. Hieronymi in cõmentaria Hieremiæ. Ob quam etiam causam, cù Hieronymus reliquos omnes prophetas suis cõmentariis illustrasset, in hunc nihil prorsus cõmentatus est.

Secundum verò argumentum secundam conclusionem

infr-

infirmare nititur. Quòd D. Hieronymus in prologo Galeato, qui præmittitur libris Regū, & in epistola ad Chromatium & Heliodorum, quæ prouerbiorum proœmium est, sex illos libros veteris testamenti excipit à canone. Quos autem libros reiiicit Hieronymus, Ecclesia reiiicit: vt cap. sancta Romana. 15. dist. Gelasius tradit. Non igitur sunt canonici.

Confirmatur quoque idem alia argumentatione non leui. Nam Cyprianus in expositione symboli eosdē sex libros patrum auctoritate, à quibus se accepisse ait, à numero sacrorum eximit. Quod idem fecit Melito. Qui quidem ad Orientem huius rei sciscitandæ causa perrexit, vbi scilicet prædicationis nostræ cœpit exordium. Cumq; diligenter de omnibus explorauerit, omni inuestigatione comperit, hos libros esse à veteris instrumenti canone reiiiciendos, vt auctor est Eusebius. 4. Ecclesiasticæ historiae libro. cap. 26. Origenes etiam in Psalmum primum hos sex libros cum Hebræis à canone reiiicit, quod Eusebius refert lib. 6. cap. 18. Sed & idem Eusebius lib. 6. cap. 11. hos libros à sacris videtur eximere. Nec ab hac sententia alienus est Damascenus. 4. lib. ca. 18. nec D. Thomas de Ecclesiastico certus est. sed ne D. quidē Augustinus in libro de cura pro mortuis gerenda. Epiph. quoq; in libello de ponderibus & mensuris libros Sapientiae & Ecclesiastici à canone reiiicit. Eadem autem est ratio de aliis quinque. Non est igitur tam explorata ista conclusio, quam volumus.

1. par. 7.
89. art. 3.
ad 2.

Confirmatur deinde huius argumenti robur, Quoniā in concilio Laodiceno ex veteri testamento ij solū enumerantur, quos Hieronymus numerat. Nec vlla prorsus mentio de sex illis habetur.

cap. vlt.

Confirmatur præterea idem, quoniam à Trullana synodo probantur octogintaquinque capita canonū Apostolorum: At capite 84. non numerantur inter canonicos nec Tobias, nec Iudith, nec Ecclesiasticus. Nō ergo sunt canonici. Nam huiusmodi libros apostoli Ecclesiæ tradiderunt: nec alios sacros habemus, quam quos ab ipsis accepimus.

Confirmat autē id postremò, Quòd Synagoga in fide errare

errare non poterat. Erat siquidem eadem tunc ecclesia quæ in gentes deinceps propagata est. Quocirca, eodem diuino spiritu continebatur, eundemq; Deum afsistentem & gubernatorem habebat, sed Hebræi omnes sex illos libros à canone reiecerunt. Vt constantissimè non Hieronymus modò & Iosephus, verumetiam Origenes in primum psalmum, & auctores reliqui perhibent. Non igitur illi sex libri sunt canonici.

*Iosephus
li. 1. ad-
uersus
Apionè.
vbi que
volumi-
na apud
Hebræos
in aucto-
sitate habe-
antur, se-
cundum
maiorum
traditio-
nè docet.
v. auctor
est Euseb.
li. 3. Hist.
Euang. c.
9. & 10.*

Tertium autè argumentum contra ambas conclusiones insistit, si enim esset erroneum libros illos veteris instrumenti à canone reicere, profectò viri pii iuxta ac docti post pontificum conciliorumq; definitiones in damnatum errorè neutiquam incidissent. Nec enim verisimile est, eiusmodi viros latuisse, quid de hac re Summi Pontifices & cõcilia præscriperint. Constat autem, plurimos eosdè doctissimos in contrariam sententiã iisse: qui tamè semper in ecclesia catholici sunt habiti. Nam glossa in proœmium Hieronymi super oēs diuinæ scripturæ libros, Ioãnes itè Driedonis primo lib. de Ecclesiasticis dogmatibus negant Baruch esse canonicum. At Nicolaus Lyranus super Esdras, cap. 1. & super Tobiam, Abulensis super Machabæum, ca. 1. D. Antoninus 3. par. tit. 18. Caietanus cū aliis locis, tum maximè in fine commentariorum super libros historicos veteris testamenti, alios etiã sex sacros esse inficiantur. Quos oēs si daremus à fidei definitione exorbitasse, nõ in ipsos modò verum in reliquos etiã fideles essemus cõtumeliosi: vt in quibus zelus Christi ita obdormierit, vt nullus cõtra præscriptos auctores proclamauerit. Quod certè, vt nullum esset aliud, satis magnū argumentum est, cur eos libros non esse canonicos confiteamur.

Porro quartum argumentum peculiare est, vt Machabæorum libri è numero canonicorum expungantur. Nam Gelasius Papa retexit secundum librum vbi supra cõmemorauimus. D. autem Gregorius lib. moralium 19. reiecit ambos, reiecit Eusebius in libro de Temporibus. & Ricardus lib. 2. exceptionum. c. 9. & Ocham. 3. parte dialogorum tractatu primo li. 3. c. 16. Ac D. August. contra secundam Gaudentii epistolam. c. 23. docet ab ecclesia quidem esse receptos, sed non certa fide.

Nec deest hoc loco copia rationum quibus idem suaderi possit.

Prima est, quòd priori libro dicitur Antiochus illustris regnasse anno centesimo trigesimo septimo regni Græcorum. Quem tamen anno centesimo quinquagesimo tertio regnum tenuisse compertum est, tum ex annalibus Græcorum, tum ex Eusebio in sua Chronographia. Item eodem libro & capite abominationem desolationis, quæ prædicta est à Daniele, ad idolum Antiochi detorsit auctor libri eius. Qua in re falsus est, vt Caietanus in cap. Matthæi 24. ostendit.

Cap. 20.

Secunda ratio est, Quòd in 2. lib. auctor culpam à lectoribus deprecatur: quod alienum est à diuina auctoritate. Certè qui scripta sua indigere venia fatetur, is spiritus sancti oracula non esse clamat, vt etiam Calvinus, c. 9. institutionis argumentatur.

C. 110.

Tertia ratio est, Quòd eodem libro statim à principio in epistola, quæ priori loco ponitur, fit mentio de altera, quæ euestigio subditur: dicitur autem scripta anno centesimo sexagesimo nono: cum tamen scripta fuerit anno centesimo octogesimo octauo, quemadmodum in eiusdem epistolæ initio videre licet.

Cap. 20.

Quarta ratio, Quòd in ea, quæ secundo loco ponitur, cuius videlicet in superiori commemoratio fit, Iudas refertur esse viuus. Qui tamen non solum anno centesimo octogesimo octauo, verum etiam anno centesimo sexagesimo nono iam erat vita functus: vt primo Machabæorum libro cernere est.

Cap. 9.

Quinta ratio, Quòd eodem libro secundo dicitur Antiochus membratim diuisus: At postea mors eius longè diuersa describitur.

Cap. 1.

Cap. 9.

Sexta ratio, Quòd eodem libro secundo quædam apocrypha referuntur de arca domini, probanturque ex ea descriptionibus Hieremiæ: quæ tamen ne per somnium quidem Hieremias adumbravit. Quin etiam contraria scripsisse videtur. cap. 3. suæ prophetiæ, inquit, Non dicent vltra arcam Domini, &c.

Postrema ratio, Quòd vtroque libro referuntur Machabæi

chabæi

chabæi duces fuisse super Iudam, & Hierusalem. Quos
men de Tribu Iuda non fuisse, sed de Tribu Leui non
est, quàm ut à me sit in præsentia confirmandum. Philo

An Philonis liber hic sit incertum est. Euse. ceterè li. Eccle. his. 2. c. 18 eū indicē librorum Philonis diligentis sime scripserit, huius libri nō meminuit, ita à plerisque reicitur. Gen. 49.

liquidem libro 2. de temporibus, ob eam causam in qua
inimicitias & simultates ortas id temporis fuisse, quod
Machabæi ducatum à domo David surripuerint, id autem
manifestè pugnat cum illa Iacob prophetia. Non auferretur
sceptrum de Iuda, nec dux de scemore eius donec
veniat, qui mittendus est. Quæ singulæ rationes si non
mouent, at simul omnes mouere possunt, non solum in
doctos, sed etiam doctos, ut libros Machabæorum non
esse arbitrentur in canone. Atque hæ rationes vniuersi
quarti argumenti appendices sunt, ut secunda conclusio
labefactetur.

Nam quintum præcipuum argumentum cum conclusionibus
quibus quidem non pugnat: rationem tamen eam quæ
nobis affertur, non satis firmam esse contendit. Nam concilium
Carthaginense & Innocentius numerant quinque
libros Salomonis, Prouerbia, Ecclesiasten, Cantica, Sapientiam,
Ecclesiasticum. At hos duos posteriores non esse
Salomonis inter doctissimos quosque ferè conuenit: ut
Augustinus etiam tradit de ciuitate Dei. 17. libro. ca. 20.
Errauit igitur Innocentius, errauit quoque concilium.
Quocirca nolebant quicquam de fide pronunciarè, sed
ex opinione loquebantur. Ita nullum aut ex Pontificibus,
aut conciliis, certum argumentum sumitur ad id quod
volumus confirmandum.

Sextum etiam argumentum inuehitur in eas rationes
quæ duabus istis conclusionibus confirmandis constanter
tæ sunt. Nam canonicus liber Latine dicitur regularis.
Id verò bifariam esse potest. Vel enim regularis intelligitur
ad firmandam fidem, vel ad instruendos mores. Ergo licet illi libri à Pontificibus & conciliis definiantur
esse canonici, non cogimur protinus credere, canonicos
esse ad fidei dogmata confirmanda: sed sat est, si canonicos
posteriori significatione fateamur. Sancti quoque
auctores eadè religione testimonia, ex quarto libro
dræ referunt, qua ex his septem qui à nobis approbantur
ut patet apud Ambrosium, lib. de bono mortis. cap. 10. &
super

super Lucam, capite primo. At, quartum Efdraë librum certum est non esse canonicum. Non igitur ex eo quòd sancti ex huiuscemodi libris testimonia tanquam sacra referant, satis ostenditur eos esse diuinos.

Septimum argumentum contra tertiam conclusionem est, Quòd D. Hieronymus ambigit, an epistola illa ad Hebræos sit canonica: imò asserit Latinos eam non recipere, vt patet ex lib. de viris illust. in Caio: & ex commentariis super Esaiam: Eusebius item, lib. 6. cap. 16. Gaius, inquit, vir disertissimus, Pauli apostoli tredecim esse epistolas asserit, eam quæ ad Hebræos scripta est nõ commemoras, quæ & nunc apud Latinos putatur nõ esse Pauli apostoli. Non igitur certum est eam esse canonicam. Dubitat etiam idem Hieronymus de auctoritate huius epistolæ in lib. de viris illustribus in Paulo: & in epistola ad Paulinum: & in commentariis Hieremiæ.

C. 6. & 8

Cap. 31.

Ac ne omnia ad D. Hieronymi auctoritatem reuocentur, ratio hoc idem ipsa suadet. Prima Lutheri est in prologo dicentis. Ad Hebræos epistola, nec Pauli est, nec vilius apostoli. Nam durum habet nodum, quòd in 6. & in 10. capite simpliciter denegat pœnitentiam peccatoribus post baptismum: & duodecimo capite ait, Esau non inuenisse pœnitentiæ locum, quanquam cum lachrymis inquisuerit eam. Quod est contra omnia euågelia & epistolas Pauli. hæc Lutherus.

Alteram quoque rationem adiiciunt viri quidam haud mediocriter in ecclesia catholica celebres: Quòd si Pauli hæc epistola fuisset, proculdubio, ad Hebræos ab Hebræo, sermone fuisset Hebraico conscripta: At non esse multis argumentis suadent. Tum quoniam auctor huius epistolæ, Melchisedech inquit, interpretatur rex iustitiæ. Quòd si Hebraica lingua diceret, absurdum esset non aliter ac si dixisset, Melchisedech, interpretatur, Melchisedech. Tum quoniam idem auctor Hebraica testimonia citat, non iuxta veritatem Hebraicam, sed iuxta translationem septuaginta. Non erat igitur Hebræus Hebræa lingua scribens ad Hebræos. Tum quoniam epistola Hebraica nusquam gentium reperitur. Non est autem probabile ex omnibus epistolis apostolicis hæc vnâ periisse.

Ca. 8. 9.

& 10.

Nam reliquæ in idiomate, quo ab apostolo sunt scriptæ apud nos seruantur.

Cap. 1. Tertia insuper ratione suadent auctorem huius epistolæ non fuisse Paulum. Quoniam ad probandum Hebræum Christum esse filium Dei, illo testimonio utitur, ipse ero mihi in filium, & ego ero illi in patrem. Quod tamen in germano literæ sensu de Salomone intelligitur. Vt patet in 2. lib. Regum. & in 1. lib. Paralipomenon. Dedecet autem tantum apostolum in tanta re, idq; in principio epistolæ Hebræis pertinacibus loquentem argumento becillo uti.

Cap. 2. Quartam adhuc rationem addunt: Quoniã auctor huius epistolæ asserit, se in doctrina euangelica ab his, qui dominum audiere, confirmatum. At Paulus ad Galatas

Cap. 1. clamat, se non didicisse euangelium ab homine, sed sicut homine per reuelationem Iesu Christi.

Cap. 9. Quintam rursus apponunt, quod huius epistolæ auctor loquens propriè de testamento, qua ratione à patre

Cap. 24. distinguitur: probat verus quoq; testamentum morte sanguine confirmatum: probatq; Exodi testimonio, ubi tamen Moyses non de testamento propriè, sed de patre loquebatur. Non est igitur ille Paulus, ut qui minus apte referat sacrarum testimonia literarum.

Cap. 9. Postrema ratio est, quoniam eiusdem epistolæ auctor astruit in arca fuisse urnam mannae, virgam Aaron, & tabulas: cum tamen tertio lib. Regum expressè dicatur in arca non nisi tabulas fuisse. Nec igitur Pauli est, nec epistolæ canonica, utpote quæ cum libro canonico euidentissimè pugnet. Ecce quibus rationibus Erasmus Rotterodamus, & hunc secutus Caietanus tertiam conclusionem moliantur euertere.

Cap. 8. Quartam verò conclusionem infirmare conantur argumentis eiusmodi.

2. Arg. Salutatio epistolæ quæ Iacobi inscribitur, nihil Iesu Christi, nihil gratiæ pacisve sonat: sed pro salute more salutem dicit. Non ergo sapit apostolicum usum salutis auctoritatè. Quare non videtur Iacobus auctor eius epistolæ: atq; adeo ne alius quidè apostolus. Cuius rei alia coniectura est apud Euseb. li. 2. hist. Eccle. c. 23. de hac epistolâ

stola differentem his verbis. Sciendum tamen est, quod à nonnullis non recipiatur, nec facile quis antiquorù minerit eius. Nam quod Lutherus pingui minerua argumentatur, hanc epistolam nullius apostoli esse, quia cõtra Paulum tribuit operibus iustificationem, & à viris doctis profus contemnendù est, & à nobis dissimuladum, ne de fide & operibus, $\pi\alpha\rho\tau\epsilon\gamma\gamma\omega\varsigma$ differamus.

Nonum argumentum, aduersus eandem conclusionem intenditur. Quod stylus epistolæ secundæ, quæ Petro tribuitur, longè alius sit ab stylo primæ: ac proinde nõ sint ab eodem auctore conscriptæ. Certum est autem auctorem primæ fuisse Petrum Apostolum. Non igitur secundam à Petro Apostolo scripta fuit. Ob hoc enim argumentum de illa secunda epistola in epistola ad Cyprianum Hieronymus dubitat. Atque Euseb. lib. 3. cap. 3. de secunda Petri multis inquit, incertum est, &c. cap. 25.

Decimum argumentum in eandem conclusionem est, Quod Eusebi. 3. lib. Eccles. histo. eorum sententiæ subscribit, qui asserunt duas posteriores Ioannis epistolas non esse Euangelistæ, sed cuiusdã Ioannis cognomendi est: Senior Caio, Senior electæ. Est aut idem senior qui presbyter. Sed etiã Hieronymum in hanc Eusebii opinionem liquet descendisse in libro de viris illustribus, cum & Ioannis Euangelistæ & Papiæ vitam operaque texeret.

Vndecimum eandem item conclusionem labefactare contendit. Quod epistola Iudæ testimonium refert ex libro Enoch apocrypho. Quamobrem multi eam meritò reiecerunt. Nam plerosque reiecisit Hieronymus auctor est. Euseb. item 3. Eccles. hist. lib.

Postremum argumentum contra quintam conclusionem multis coniecturis nititur, quas oēs congecit Erasmus in annotationibus in Apocalypsim. Igitur, quatum complector animo, nouem causas reperit, cur Apocalypsis non esse Ioannis Apostoli & Euangelistæ videatur. Vnã quod Eusebius li. 3. hist. Eccles. asserit, Apocalypsim non esse Ioannis Euangelistæ. Alteram quod Dionysius Alexandrinus, grauis imprimis auctor, & qui cãdidissimè de hoc libro iudicauit, suspicatur opus ab alio quopiam

Cap. 25.

Cap. 25.

Cap. 39.

Euse. li. 7

cap. 23.

Vide etiã
eundẽ li.
3. ca. 25.

Ioanne cõscriptum. Tertiam, quod Dorotheus Tyri episcopus ac martyr prodidit Ioannem euangelium suum scripsisse in insula Patmo: de Apocalypsi autem nullatenus omnino facit mentionem. Quartam, quod Caius, vir sanctus orthodoxus apertè negat, Apocalypsim esse Ioãnis Euangelistæ, apud Eusebium. lib. 7. cap. 21. Quintã, quod Anastasius in suo catalogo, vbi sine controuersia de huiusmodi rebus accuratissimè disputauit, nõ audet affirmare hoc opus esse Ioannis Euangelistæ. Sextã, quod Ioannes Euangelista nomẽ suũ per modestiã in euangelio tacet, auctor verò Apocalypseos suũ cõtra nomẽ frequenter inculcat. Septimã, quod Græci hunc librũ nõ receperunt, vt auctor est Hieronymus ad Dardanum. imò multi eruditissimi viri totũ librum ceu fictũ insectati sunt, quasi nihil haberet Apostolicæ grauitatis, nec in sententijs quicquid quã esset, quod Apostolica maiestate dignum videretur. Octauã, quod stylus euangelii & huius libri magnopere discrepant. Nonã, quod in Græcis codicibus nõ erat titulus Ioannis Euangelistæ, sed Ioannis Theologi, qui alius presbyter cognominatus est. His coniecturis Erasmius vtitur vt hunc librum Ioãni Euangelistæ adimat. At Lutherus nec apostolicam, nec propheticã existimat, quod beatos dicat eos, qui seruãt, quæ in ea scripta sunt, cõtra quod nemo sciat an fœlix sit, an nõ sit: & præterea cũ humana intelligentia scripturam illam penitus non assequitur, tantundem (inquit) est, ac si eã non haberemus. Quippe diuini libri, quoniam ad populi vtilitatem accommodantur, ab humana intelligentia non sunt prorsus remoti. En argumenta, quibus fidei veritas impugnari quidem ab hominibus potest, vinci certè aut superari nõ potest. Quod parte huius quæstionis vltima palàm fiet. Vbi eorum argumentorum quantum quodq; valeat, quantum idoneum sit vnumquodq; videbimus.

*Cap. Vndecimum. Vbi consulantur argumenta capite
nunc proximo posita.*

Non ego catholica dogmata crassis istorum circumfunderè tenebris, nisi lumen possem accendere, quod quasi sole ex oriente fugarentur. Alioqui in hæreticorum

eorum argumentationibus recitandis digitos ad fontes solū intendere, ne videlicet lutulētā illorū aquæ in nostra scripta deriuētur: Consiliū est amicorū quidē, sed (nisi me fallit amor) timentū vbi nō est timor. Existimarent namq; imperiti argumēta esse maiora quā vt à nobis re-felli possent, si aut summam & breuiter perstringere-mus, aut certē omnino dissimularemus. Mucronem itaq; aduersariorum ipsi, qui acuius, retundemus.

Nam ad primum argumentum tametsi respondere possumus, non omnes libros canonicos esse simul ab vniuersa ecclesia receptos, quo fieri potuisse, vt quæ priora cō-cilia minimē recepissent, eum posteriora confirmarent: Respondemus tamē (idq; veriū) Baruch prophetiā tanq̄ partem quandā Hieremiæ fuisse à veteribus cōputatam. Quod (ne nostrum videatur esse cōmentum) testimonis antiquitatis roborandū est. Augustinus in primis tradit hoc 18. de ciuit. Dei lib. hæc in verba, Prophetans autē de Christo Hieremias, hic Deus meus (inquit) & nō aestimabitur alter ad eū: Post hac in terris visus est, & cū homini-bus cōuersatus est. Atq; euestigio Augustinus hoc testi-moniū (ait) quidā nō Hieremiæ, sed Baruch scribæ eius attribuunt: sed Hieremiæ celebratiū habetur. Et auctor lib. 9. ve. & no. test. q. 102. siue Augustinus siue quicunq; tandē alius is fuerit. Cassio, etiā in Psal. 81. Chrysto- quaq; idē testimonium nomine Hieremiæ citat, in ho-milia quadam de Trinitate. Sexta etiam Synodus sess. 8. refert ex eiusdem Chryso. altera homilia, cuius initiū est, Profundam sectionē nomine Hieremiæ illud idē testimo-niū. Clemens itē Alex. li. 1. Pedago. cap. 10. illud, Audi Is- rael mandata vitæ, & c. quod Baruch 3. nos habemus, Hie- remiæ assignauit: & li. 2. cap. 3. referēs illud, vbi sunt, & c. diuinā scripturā vocat. & Basilius. 4. li. contra Eunomiū super illud, vt cognoscāt te solum verū Deum. Ambro- sius item lib. 1. de pœnitentia. cap. 8. & lib. 3. Exameron cap. 14. & lib. 1. de fide. cap. 2. ex eodem lib. sub nomine Hieremiæ testimonia referunt. His adde Sixtum Papam in epistola sua prima ad omnes Christi fideles. Fœlicē in epistola ad Petrum episcopū Antiochenū in 5. Synodo condemnatum. Pelagium denique in epistola ad Vigi- lium,

Cap. 33.
Baruch. 3

lium. Ecce qui libellus Baruch nomine nunc legitur, eum olim antiqui Hieremiæ tribuebant. Effetq; difficile credere, nisi testes huius rei certissimos haberemus, quorum auctoritate primum illud argumentum, difficulter quidem, sed abundè tamen elusimus.

Ad confirmationem autem facilius responderi potest. Fateor enim tēpore. D. Hieronymi, quod nunc tenemus id non fuisse adeo certū. Sed quēadmodum ante tēpore Hieronymi, licet quidam asseruerint epistolam Iacobi ab alio sub nomine eius editam, tamen paulatim (vt idē ait) procedente tempore obtinuit auctoritatem, & epistola Iudæ, quam à plerisque Hieronymus astruit fuisse reiectam, auctoritatē vsu meruit: ita & liber iste Baruch quāquam olim à quibusdam non fuerit receptus, modò tamē dignus est habitus, qui ab ecclesia & conciliis vniuersalibus reciperetur.

Secundum quoq; argumentū facilè diluitur. Nec enim verum est, in libris canonicis decernendis ecclesiæ regulā esse Hieronymū: quod Caietanus perperā ne dicā perniciose existimauit. Hieronymus quippe (vt Ioānes Cocleus verè dixit) in enumeratione canonicorum librorū veteris testamēti, Iosephū secutus est: qui in 1. lib. aduersus Apionem ex maiorū suorum traditione, vt inquit. 2. lib. enumerat. Auctor est Euse. li. 3. c. 9. & 19. At Augustinus non Iudæos, sed Christianos in ea re sequitur, & rectè hic quidem: Nam ecclesia gentium columna est & firmamentum veritatis. Probatum verò à Gelasio sententiā Hieronymi non in canone sanctarum scripturarum constituendo, sed in his auctoribus condemnādis, quos Hieronymus zelo Dei & fidei religione reprehendit. Atque ad secundum argumentum hæc satis dicta sint.

Nam ad primā eius confirmationē respondeo (id quod doctiores serè credunt) librū illum nō esse Cypriani, sed Rufini. Certè D. Cyprianus in epistola ad Rogatianum Ecclesiasticum, & in libro de habitu virginum, Sapientia, vt diuinos libros citat. Quod verò Rufinus asserit, ex patrum traditione eos libros à canone reiciendos (patris lectoris dictum sit) patrum traditiones ignorauit. Tertium namq; Carthaginense concilium, quod hos inter canonicos

*In principi
pio epi.
ad Heb.
et in re-
spons. ad
16. arti.
Parisiis
dānatos
artic. 4.
In prolo-
go Galea-
ro. Histo.
eccle.*

nicos numeravit, dicit se à patribus accepisse. & August. lib. 1. de prædest. Sanctorum, proximos apostolorum affirmat librum Sapientiæ tanquã diuinum citavisse. Atq; Dionysius ex eodẽ libro magno præfationis honore testimoniu allegat inquiring, In primis scripturarũ institutionibus quendam de diuina sapiẽtia dixisse comperies, Amator factus sum formæ illius. Quid omnes cõmemorem? Hieronymus in primũ caput Hieremiæ vt librum propheta citat: Ambrosius autem 1. lib. de fide, Gregor. 18. moralium. & concil. Sardicense in epistola ad oēs episcopos, vt diuinum librum Sapientiæ referunt. Conciliũ demum Toletanum vndecimum in cõfessione fidei sanctam esse scripturam asseuerat.

Cap. 14.

4. cap. de diuinis nomi.

Cap. 4.

Cap. 10

Quid ecclesiasticum? Vt diuinum citat Clemens Alex. 7. lib. Strom. Ambros. serm. 31. & lib. 4. de fide. Euaristus papa in epistola prima ad episcopos Aphricanos: Sixtus secundus in epistola ad Gratum episcopum. Vtrumq; aut libru diuinã scripturam esse tanquã rẽ certã in fide tradit Epiphanius hæresi 76. Anomæorum. Non igitur patrum traditione eos libros Ruffinus, sed suo potius sensu refutauit. At eo tempore quo res nondum erat definita, Qua etiam ratione & reliquos excusamus. Nam quod D. Thomas in eam sententiã aduocatur, id ferendum nullo modo est: vt ex 1. parte q. 1. art. 3. colligere licet. & ex cõmẽtariis in quartum caput de diuinis nominibus. Sed in illa quæstione. 89. nihil de suo dixit: quin ad verbum retulit Augustinum. Qui tamen quã haberet cõstantẽ firmamq; sententiã, lib. 2. de doctri. Christiana, cap. 8. & li. 17. de Ciuitate Dei. c. 8. & ad Horosium contra Priscilianistas. cap. 11. imò eo ipso libro de cura pro mortuis gerenda. cap. 17. manifestè declarauit.

Cap. 4.

Secunda autem confirmatio, quæ ab auctoritate cõcilij Laodiceni sumitur, imbecilla est. Non enim conciliũ negat esse canonicos, sicut inter canonicos noluerit annuẽrere: quod nondum ea res satis erat explorata. Videlicet (quod sæpè iam diximus) non omnes simul libri canonici ab ecclesia sunt communi cõsensu recepti.

Ad tertiam verò confirmationem (Quoniam nihil in

præsentia de auctoritate canonum, qui dicuntur apostolorum, disputare volumus, nam hæc quæstio ab ea, quæ nunc in manibus est, separatur) dupliciter respondemus. Prius, ne quis eiusmodi argumento nos velit urgere, intelligat eodem ca. 84. tres Machabæorū libros inter canonicos supputari. Quod si apostolorum hos octoginta quinque canones recipere cogimur, respondeant hic ipsi nobis qui Machabæorū libros reiiciunt. sin autē (ne contumaceantur hos esse canonicos) testimonium huius capituli contemnunt: iam profectò non est cur pondere illius nos velint obruere. Sed hanc disputationem (vt diximus) ad aliud tempus referuantes, quod ad præsentem locum factum est, alteram responsionem subiicimus: Clemētem qui eos canones dispersos in vnū volumē cōgregasse dicitur, non omnes libros canonicos collegisse, quos apostoli verbatenus ecclesiæ tradiderunt. Non enim aliunde, vel concilia, vel patres apostolorum proximi, hos esse sacros, quam ab apostolis didicerunt. Ait tamen Irenæ. lib. 3. c. 3. referturq; ab Euseb. lib. 5. cap. 6. Clementem, quoniam cū Apostolis vitam semper egerit, atq; ab apostolis institutus fuerit, recentem gessisse traditionis eorum memoriam, & eorum formam semper in oculis habuisse. Ita hæc responsio non placet, detur alia, non omnes illos canones à Clemente editos, sed nonnullos à Græcis adiectos esse.

Ad postremam deniq; confirmationem, huiusmodi habeto responsum. Vt cū iis liberaliter agamus, donemusq; eis Synagogam in fide errare non posse (quod tamen non perinde vt de ecclesia catholica certum est) negamus hos libros à Synagoga esse reiectos. Aliud est enim non recipere, aliud verò reiicere. Iudæi ergo intra suam canonem hos quidē libros publica auctoritate minimè receperunt: tametsi nonnulli etiam ex eis diuinos & sacros esse crediderunt. Qua de re vide Coclæum in libello de canonicæ scripturæ & catholicæ ecclesiæ auctoritate. De secundo igitur argumento hætenus.

Ad tertium autem præcipuum argumentum respondetur, Ante id temporis nec ré fuisse tam expeditam, nec conciliorum lectionem tam assiduam, nec hæreticorum impu-

impudentiam tam procacem in libris canonicis, vel infirmendis, vel etiam reijciendis. Quocirca, non fuerunt perinde solliciti fideles de huiusmodi quæstione: cuius definitionem sine iactura pietatis poterant ignorare. Quòd si argumentum idem contorquere in aduersarios volumus, nihil est quod facilius efficere possimus. Nam (vt ex concilio primo Toletano didicimus) si quis dixerit, vel crediderit alias scripturas præter eas quas ecclesia catholica recipit, in auctoritate habendas esse, vel venerandas, anathema est. Cùm ergo plerique (quod retrò ostendimus) hos libros tanquam diuinos venerentur, certè si ecclesia non reciperet, in anathema concilij Toletani pariter omnes incurrerent. Ne igitur hos audaciæ & temeritatis condemnemus, illos potiùs ignorantia laborasse concedamus. Imò cum perniciosus ecclesiæ sit librorum recipere pro sacris, qui reuera non sunt, quàm librorum reijcere, qui aliàs verè sacri est (vt D. Thomas prima parte, quæst. 68. artic. 1. & de potentia quæst. 4. artic. 1. latius explicat) cum concilium Carthaginense, Florentinum, Tridentinum, Innocentius, Gelasius, ac ferè sancti hos libros tanquam sacros Ecclesiæ tradiderint, profectò, si ij non essent, perniciosissimè falleremur. De tertio igitur argumento satis dictum est.

Ad quartum verò argumentum primò dicitur, quòd Gelasius forsitan vnus libri nomine ambos complectitur: quod etiam in Esdra non ipse modo fecit, sed & Isidorus & Hieronymus qui Esdras interpretatus, vnicum edidit, sequens Hebræorum consuetudinem, qua Esdræ primus & secundus liber in vno est, vt Origen. in primũ Psalmum docet, & Eusebius lib. 6. capitulo 18. Hanc autem mentem fuisse Gelasij, vel illud abundè magnum argumentum est, quòd idem ipse probat lectionem scripturarum, quæ per anni circulum distribuuntur, librum autem Machabæorum pro dominicis Octobris: in quibus ambos ecclesia legit. Deinde respondetur, Gelasium de secundo libro ambigam fortè sententiam tenuisse: eoq; consilio in enumeratione eum librum prætermisisse.

At Augustinus 18. de ciuitate Dei, & Isidorus 6. Etymologiarum, vtrumque Machabæorum ab ecclesia recipi

6. Etymo
log. c. 1.

Cap. 36.
Cap. 1.

asseuerant. Quod & in proœmio horum librorum asseritur. Nec id modo in dubium vocare licet, quod Diuo Gregorio, Euseb. atq; reliquis licuit aliquãdo dubitari.

*Annius
hos libros
Philoni
tribuit,
at docti
negant.*

Iam ad primam rationem, quæ in huius quarti argumenti confirmationem affertur, Ioannes Annius in commentariis super secundum librum Philonis de temporibus tradit, libros Machabæorum, qui absq; temporibus scripti erant, Iosephum adiectione temporum apocryphos reddidisse. Ostendit verò id argumento, quo nos vsi sumus: quo eodem Ioannes quoque Lucidus permotus est in 4. suæ chronographiæ libro. Vnde autem Annius nos fecit acceperit aut sine temporibus Machabæorum olim libros haberi, aut Iosephum adiecisse tempora (ingenue fateor) me præterit. Sed si id verum est, quemadmodum mendum, quod in numeris facillimum est, nõ auctoribus sed librariis imputatur: ita menda, quæ Iosephi per incuriam inducta sunt, non auctori libri Machabæorum, sed Iosepho tribuemus. Nec ob id libros hos apocryphos existimabimus. Tametsi Iosephum germanam veramque catholicorum lectionem vitiasse viris ecclesiasticis omnibus dissimulantibus, atque adeo conuiuentibus, minus quidem non sit verisimile. Nisi volumus mille quingentos annos & eò amplius, ecclesia in vtramque aurem dormitante, inimicum hominem zizania superfeminasse. Quamobrem, multo melius Eusebius Cæsariensis licet hos libros non crediderit in sacrorum numerum referendos, asserit tamen auctorem illorum non supputare Græcorum regnum ab Alexandro, sed à Seleuco Nicanore, qui regnavit in Syria anno à morte Alexandri exacto vndecimo. Cui numero si addas quinque annos, quibus Alexander tanquam Monarcha imperauit Græcis, conficitur numerus annorum exactus sexdecim. Quibus minor erat supputatio Monarchiæ Græcorum iuxta rationem Hebraicam. Nam Græci ab Alexandro supputabant. Igitur quod iuxta annalia Græca Antiochus regnasse dicitur anno centesimo quinquagesimo tertio, & iuxta primum Machabæorum anno centesimo trigesimo septimo, verborum, non rerum dissensio est. Quippe si centesimo trigesimo septimo sexdecim adicias, numerus

*Quinque
annos in
regros: nõ
regnauit
pterea et
aliquot
menses.*

rus centesimus quinquagesimustertius conficietur. Ioannes vero Lucidus in eo discrepat ab Eusebio, quòd scribit Alexandrum post adeptam Monarchiam annos septem regnasse, Seleucum verò anno octavo post mortem Alexandri iam exacto. Sed quod ad præsentem attingit quæstionem, non ad modum refert, vtrum ex his verum sit, cum supputatio præcipua, de qua hic agimus, minimè varietur.

In huius verò confirmatione argumenti Ambrosius Catharinus Caietanum affirmat tot peccata admisisse, quot verba penè effudit. Sic enim ille loquitur. Nec aduertit homo ad carpendum promptulus, se quoque in reprehendendo Caietano sæpe ac multum errasse. Hoc certe loco ter errauit. Sed istius errores coarguere nec meum est, nec huius temporis. Quid ergo? Nonne hic peccauit Caietanus? Peccauit sane. Primum in eo quòd temerè & inconsiderate, ne superbe dicam & arrogàter, auctorem libri Machabæorum ait in intelligentia Danielis esse deceptum: quem constat Spiritus sancti afflatu eum librum scripsisse. Deinde falso existimat Caietanus, si auctor libri Machabæorum verba Danielis vsurpat, idcirco Danielem interpretari. Quasi non licuerit Bernardo verbis scripturarum passim vti: quas si quis arguat ab ipso male intelligi, quòd verba nò in eum asserat sensum qui scripturarum erat germanus & proprius, is stultus esse videatur. Certè poetæ recètiores veterum versus etiam integros vsurparunt elegantissimè: nec tamen priorum illi versus à posterioribus in eandem sententiam capiuntur. Fallitur præterea Caietanus in eo quòd putat, Danielis prophetiam non potuisse ad idolum Antiochi referri: quia Dominus ad futura tempora referendam declarauit. Eadem quippe scriptura & ad Luciferum pertinet & ad Nabuchodonosor, & ad Antichristum. Vanissimum ergo fuit auctorem libri Machabæorum reprehendere, quòd in idolo, abominatione & desolatione Antiochi ad verba Danielis alluserit, vel ea certè in simili causa vsurparit. Nam & si in illum sensum Danielè adduxisset, id fecisset egregie, quòd & Paulus & Apostoli ceteri sæpe fecerunt.

84 DE LOCIS THEOLOGICIS

At secunda ratio duobus modis refellitur. Prius enim nihil impedit ut Spiritus S. scriptori assistat, qui in quibusdam tamen humano more ex modestia loquitur. Sic enim Paulus ait, & si imperitus sermone non tamen scientia. Et rursum, ut minus sapiens dico, plus ego. Et iterum donate mihi hanc iniuriam.

1. Cor. 11.

2. Cor. 12.

Posterius aliud est loqui de ipsius historiae veritate, aliud de interpretatione in aliam linguam. Interpres ergo veniam petit, non falsitatis, quæ nulla erat: sed elocutionis, quæ ab homine erat. Secunda igitur illa ratio hac de pluri responsione conuellit.

Sed & tertia bis quoque confutari potest: & quia non est opus confiteri, epistolam, cuius in priori fit mentio, eam esse, quæ euestigio subditur: & quod si esse quis contendat, habet in promptu quid dicat: puncta librario rum incuria esse malè distincta. Illa enim verba, Anno centesimo octogesimo octauo, non sunt initium epistolæ sequentis, sed finis antecedentis. Ut subsequens epistola hoc principium habeat, Populus qui est Hierosolymis. Cuius rei illud est argumentum, quod diem annumue, quo scribitur epistola, non ab initio statim, sed à fine ponere solemus: salutationem verò statim à principio. Tamen utrumque Constantinus & in epist. ad Donum papam, & in epistola ad Georgium Constantin. Patriarcham, coniunxerit. Quæ igitur secundo loco ponitur, hæc scripta est anno centesimo sexagesimonono, ut in priori epistola dicitur. Quæ verò ordine quidem scripturæ antecedit, sed re ipsa tamen posterius missa est, ea scripta fuit anno centesimo octogesimo octauo.

Ita ad quartam rationem facile dici poterat (quod ante monuimus) illam epistolam non esse cuius prior meminit. Quare nec necesse est fateri, eam esse scriptam anno centesimo sexagesimonono. Quin compilerator secundus libri, siue is fuerit Iosephus, ut Annio placet, siue quisque alius, quasunque epistolas inuenire potuit à Iudæis scriptas, nullo seruato ordine, in initio libri forsitan collocavit.

Quod si secundam illam esse admittimus, quam commemorat prima, dicere oportet, numerum non secundum Hebraicam

Hebraicam computationem haberi, sed secundum Græcam. Potuit enim (nec id incommode) fieri, vt qui eas literas dederint, ij Græcam monarchiæ supputationem fuerint secuti: quam tamen is qui librum illum dicitur in compendium redigisse, noluit immutare: sed exscribere numerum, vt scriptum reperit. In aliis verò secutus est semper supputationem Hebraicam. Iudas itaque mortuus est iuxta Hebræorum rationem, anno centesimo quinquagesimo secundo expleto: hoc est, anno centesimo quinquagesimo tertio. Quibus si apponas sedecim annos Græcæ supputationis, constat numerus centesimus sexagesimus nonus: qui idem est cum priori. Nam, quo anno Iudas mortuus est, scripsit epistolam. Ita non est necesse cum Ruperto libro de victoria verbi, alium à Machabæo Iudam diuinare, qui eam epistolam dederit.

*Li. 10. de
vict. ver
bi, c. 15.*

Ad quintam non desunt qui existiment nõ Antiochũ membratim diuisum, sed ducem ab eo missum: sic enim videtur 1. cap. significari. Illum verò fuga elapsam morbo pestilenti interiisse, vt cap. 9. dicitur. Sunt etiam qui contendunt in cap. illo. 1. particulam, & adiectam esse librorum vitio: lectionem autem veram hanc esse, Percusserunt ducẽ, & eos qui cum ipso erant, diuiserunt membratim, &c. Scio autem verbum percutere interdum significare id, quod occidere. Vt eo loco: Percussit Philistæum, &c. Sed non cogimur hic vocabuli propria significatione deserta ad dictionem confugere figuratam, præsertim cum Danielis 11. cap. de Antiocho scriptum sit, Et venient super eum Romani & percutietur. Quo loco Hieronym. Percussus ait, dicitur esse, non quod interierit &c. Et 2. Reg. 2. Serui David percutserunt de Beniamin 360. qui & mortui sunt. Sed ne illud quidem huic expositioni repugnat, quod Lyranus obiicit, Antiochũ (vt hic dicitur) cecidisse. Non enim semper eo verbo mors significatur: sed qui victus est cecidisse verè asseritur. Ceciderunt, inquit, per prona fugientes. Sed ne illud quidem obstat quod ibi legitur, Cum ingressus esset intra ambitum fani, clauserunt templum: Cum autem intrasset Antiochus, &c. Vbi videtur designari Antiocho conclusio nullum fuisse locum fugiendi reliquum. Non enim

Iosue 7.

enim intelligendum est templum clausum post ingressum ducis : sed cum milites essent intra fani ambitum, ut si exempli causa dicamus, in atriis, sacerdotes clauerunt ianuas templi. At contra, cum milites Antiochi aditum templi occultum aperuissent, ut cognita res est, lapidibus sunt à Iudæis obruti. Potuit ergo dux ipse percussus, si ducis nomine Antiochus intelligitur, quo aditum aperto intrauerat, exire atque fugere. Ob quam fugam c. 9. dicitur, inhoneste ac turpiter de Perfide rediisse. Sed ne rimulas quærere ad elabendum videamur, illa responsio & planior & verior est, cui historicorū grauius consentit auctoritas, non eundem esse Antiochum de quo primo capite, & de quo capite nono perhibetur. Sed ibi Antiochi magni mortem scribi, hic verò Antiochi Epiphaniis. Cuius etiam finis primi libri capite sexto textitur. Nam illum Strabo libro 16. ait templum Beli expoliare conatum fuisse imos Barbaros interemisse.

Ad sextam, licet Rupertus omnia ea figuratè velit intelligi de arca noui testamenti, id est, humanitate Iesu Christi : ad literam tamen miraculum illud vel iam factum est, cum expulsis gentibus à Iudæa Hebræi ex diuersis locis, ubi erant dispersi, conuenerunt, vel forte etiam in conuersione Iudæorum ante diem iudicij futura fiet.

Nec nostris coniecturis diuina promissio debilitanda est. Est enim Deus verax, omnis autem homo mendax.

Postrema demum ratione soluenda varie torquentur auctores. Alij namque fingunt, Machabæos per matrem à tribu Iuda originem ducere : eaque ratione defendunt sceptrum de Iuda non esse translatum. Alij sequentes traditiones Talmud astruunt, Machabæis quoque extantibus ducibus, fuisse iudices quosdam ex tribu Iuda, penes quos summa decernendi atque imperandi potestas resideret. Qui Hebraice *Zanedrin*, Latine senatus, ut apud Romanos appellabatur. Vnde illud est, Populus qui est Hierosolymis, senatusque & Iudas, &c. Hos itaque cum Herodes qui primus ex alienigenarum genere ortus, regnum Iudæicæ gentis obtinuit, in ordinem duxit.

dici regni de medio sustulit, tum vere sceptrum de tribu Iuda dicitur abstulisse. Alij hunc nodum soluunt: affir-
mantes illam Iacob prophetiam, promissionem fuisse ad
legem comminationum intelligendam: quæ scilicet mu-
tatis moribus commutetur. Et quemadmodum senten-
tia aduersus Niniuitas post pœnitentiam translata est, ita
quoque hæc diuina promissio, filijs Iuda peccantibus
fuerit commutata. Quam quidem normam in explican-
dis tum comminationibus tum promissionibus ex Eze-
chiele desumunt: apud quem Dei & comminatio & pol-
licitatio pro conuersis, aut auersis hominum moribus
transferuntur. Nos verò, quibus consilium est alienas
expositiones non inimicè, aut insectari, aut repelle-
re, faciliùs hunc locum expediemus, si ex primo Ma-
chabæorum libro intelligimus populum Iudæorum du-
catum Machabæis tradidisse, non tanquam proprium &
hereditarium, sed ad legem depositi conseruandum: ve
videlicet Israeliticam plebem interea tuerentur, donec
surgeret propheta fidelis, vel qui eos instrueret, vel què
de tribu Iuda venturum expectabant. Qua ex re sce-
ptrum de tribu Iuda non auferebatur: eo præsertim,
quod ipsa quoque tribus in hoc populi conditum sen-
tentiamque à principio saltem creditur consensisse.
Quartum ergo argumentum cum suis confirmationibus
hoc modo fuerit confutatum. Nam quòd argumentum
Caietanus in Matthæi 24. c. ponit auctorem libri Ma-
chabæorum errasse in interpretatione Prophetiæ Da-
nielis, quam ad Antiochum ille refert: cum Lucas ad ex-
ercitum Romanorum perspicuè retulerit, id nullius mo-
menti est. Eadem quippe litera & ad Nabuchodonoso-
rum & ad Antichristum spectare potest. Sic eadem & ad
Antiochium, & ad Idolum Romanorum & ad Anti-
christum pertinet. Quæ omnino res, quoniam nihil ob-
scura est, nostra explicatione non eget.

At quintum argumentum refellimus. Non modo con-
cilium Carthaginense, & Innocentius, sed plerique alij
Sapientiam & Ecclesiast. Salomoni assignauerunt. Nam,
librum quidem Sapientiæ nomine Salomonis citat Ter-
tullianus de præscriptiõibus hæreticorù; Origen. super
epistolam

*Ezech. 33.
vid. 2. Re-
gũ 7. et 3.
Reg. 9. de
promissio-
ne throni
Davidis
factæ.*

*Hilar. in
Psal. 128.
Casio. in
Psal. 88.
89. Et 5.
li. hi. ec-
cle. c. 8.
Cap. 18.*

epistolam ad Romanos lib. octauo : Cyprianus sermone quarto de immortalitate: Basilius lib. 5. contra Eunomium, Ambrosius sermone octauo in Psalmum, Beati immaculati: & li. 3. Exameron, c. 15. & 4. lib. de fid. c. 6. & Eusebius lib. præparationis Euangelicæ cap. 5. Quin Eusebius lib. 4. Eccl. hist. c. 22. asserit, Egesippum, Irenæum, & ceteros antiquos librū Sapientiæ Salomoni tribuisse. Tribuerunt certe Euaristus in epistola ad episcopos Aphricanos, Felix primus ad omnes episcopos Galliæ, Felix secundus ad Athanasium & cæteros episcopos Aegypti, Epiphanius hæresi 76. Anomæorum. Damascenus quarto suæ Theologiæ libro: vbi Iodocus Clichtoueus multis argumentis contendit, librum illum non fuisse Philonis, sed Salomonis. In quibus illud maximum est, quod verba quæ auctor capite nono eiusdem libri de se dicit non alij quàm Salomoni congruere possunt.

Cap. 19.

Cap. 14

Ecclesiasticum quoque auctores nobilissimi Salomonis nomine retulerunt: Clemens Alexand. lib. 7. Stromatum, Gregorius Nazanzenus oratione octaua, Basilius quarto lib. contra Eunomium, Chrysostomus, siue quis alius fuerit, homil. 3. imperfecti operis in Matthæum, Ambrosius super 7. caput prioris ad Corinth. Hieronymus in ca. 10. Ecclesiastes, Cyprianus ad Rogatianum, & tertio lib. ad Quirinum, & primo sermone de elemosyna. Casiodorus Psalm. 55. & 66. & 93. Gregorius 10. lib. Moralium, & quæst. 1. c. non est putanda, Sixtus primus in epist. ad omnes fratres, Marcellinus ad Salomonem episcopum, Sebastianus in epistola ad omnes Oriëntales episcopos, Sixtus secundus ad Gratum, Damasus ad episcopos Italiæ, Iohannes papa ad Valerium episcopum. Quod si post tot tam quæ graues auctores libros illos Salomonis esse asseruerimus, nihil erit profecto cur timere debeamus.

*Vide ea
que in cõ
futation.
7. arg. ex
Hiero. re
feruntur*

Deinde librum esse huius aut illius scriptoris non admodum interest catholicæ fidei, dummodo Spiritus sanctus auctor esse credatur. Quod Gregorius in proœmio super Iob capite primo erudite & tradit & explicat. Non enim refert, qua penna rex epistolam scripserit, si verum scripsit. Vnde, nihil obstat, vt in ea re, quæ ad fidem non pertinet, Innocentius & concilium Carthaginense com-

muñem antiquorum opinionem sequerentur. Nec proinde tamen in libris canonicis enumerandis errare potuerit, quippe quòd ad fidem attinere certum fit.

Denique vt has duas responsiones prætermitteremus, habemus aliam multo potiozem: quam ex Euseb. libr. 11. præparationis euangelicæ Ioannis Driedonis expressit.

Cùm enim Salomon iuxta scripturam, locutus fuerit tria milia parabolarum, & carminum quinq; millia, quæ non sunt in vnum aliquod volumen à Salomone coacta: fuerunt alij atq; alij qui sententias Salomonis sparsas collegerunt: vt patet Prouerbiorum cap. 25. Ita Augustinus Eugubinus secutus rabbi Moysen & Thalmudistas, credit Esaiam libros Salomonis scripsisse. Quòd equidem incertum habeo: illud vero exploratum, sententias librorum, qui sapientiales vulgo nuncupantur, à Salomone quidem fuisse primùm exceptas, sed non ab eodem auctore collectas. Vnde & Iesus Sirach in Ecclesiastico, non ait se protulisse, sed renouasse sapientiam de corde suo. Huius ergo rei Innocentius & concilium Carthaginense nõ ignari, optima ratione hos omnes libros Salomoni dederunt. Ac de quinto argumento hæc dixerimus.

Sextum verò argumentum Caietani est in fine cõmentariorum super libros historicos veteris Testamenti. Pudet autem virum alioqui ingeniosum & doctum, virum piũ ac nostræ familiæ cõlumen, vano distinctionis nomine commento argumentum firmissimum eludere voluisse: atquẽ vt leuiorem plagam repelleret, grauiorem accepisse. Cùm enim nomen libri canonici apud scriptores omnes, vno excepto Caietano, pro sacro atque diuino sumatur, non modò comprehendi animo, sed ne suspicione quidẽ potest attingi, Pontifices & Concilia omnia aliter vocabulum vsurpasse, quàm erat in vsu vniuersorum. Deinde, concilium Carthaginense, ne quis aliter inuenteret, quid nomine scripturarum canonicarum intelligeret, declarauit: inquit, Præter scripturas canonicas, nihil in ecclesia legatur sub nomine diuinarum scripturarum. Sunt autem canonice scripturæ, &c. Et Innocentius, hi libri, ait, recipiuntur in canonem sanctarum scripturarum. Et in concilio Florentino eodem spiritu inspirante

Cap. 5.

3. Reg. 4.

In Com-
ment. sũ
per Gen.

Cap. 10.

illi omnes libri quos suscipit, & veneratur ecclesia, & quibus præsens disputatio instituitur, scripti à sacris auctoribus asseruntur. Præterea, cum sub eodem contextu omnes illi libri nullo facto discrimine definiantur esse canonici, ridiculum est, vt partim in vna significatione, partim in alia, libros canonicos habeamus. Ac si hanc meliorem distinctionem admittimus, auctoritate conciliorum atque pontificum nullus liber sacer constare poterit. Nam, pari causatione, si id quidem lubitum esset, hæretici dicerent, vnumquemlibet de cæteris non esse canonicum ad firmandam fidem, sed ad instruendos mortuos. Id quoniam absurdum omnino est, retineamus potius eam rationem oportet, quam Caietanus voluit euertere: vir (vt sæpe iam dixi) cum primis eruditus & pius, sed qui in libris sacris constituendis Erasmi nouitate ingeniumque secutus, dum alienis vestigijs voluit insistere, propriam gloriam maculauit. Ac de sexto argumento hæctenus.

Ad confirmationem autem facilius responderi poterit. Non Ambrosium modò, sed & Cyprianum ad Pompejanum, & Augustinus 18. de Ciuit. Dei, referre ex 3. & 4. libro Esdræ testimonia: sed non tanquam ex spiritu diuino edita, quibus scilicet nefas sit refragari.

In septimo principali argumento moleste fero, non alienos modò, verumetiam nostrates (bona venia legatur) in tam nouam, ne dicam leuem sententiam incidit, vt epistolam ad Hebræos apostoli Pauli esse negauerit. Sed id multò molestius, vt si Pauli nõ sit, protinus non canonica. Nam, auctore incerto poterit epistola esse canonica. Siue enim Lucas, seu Barnabas (quod quidam sunt opinati) eam epistolam scripserint, canonica erit. Nam, & per Lucam & Barnabam Spiritus sanctus loquebatur. Sed ad rem. Cùm hæreticum sit hanc epistolam à sacris scripturis excludere, certè temerariū est, quid amplius dicam) de huius epistolæ auctore dubitare. Quem Paulum fuisse certissimis testimoniis comprobatur. Origenes in primis libro primo commentariorum super Matthæum, & refertur ab Eusebio lib. 6. ecclesiasticae historię, Ego dico (ait) quòd ipsa manifestissimè

Cap. 36.

Arius negauit hæc epistolam esse Pauli, vt auctor est Epiphanius. heres. 69

Cap. 18.

est Pauli apostoli, & semper omnes antiqui maiores nostrum eam ut Pauli apostoli susceperunt: & opinio usque ad nos peruenit, quod sermo eius est Græco sermone compositus, vel per Clementem Romanæ urbis episcopum, vel per Lucam.

Clemens item Alexandrinus apud Eusebium 6. Ecclesiasticæ historiæ libro. Manifestè (inquit) est Pauli, scripta quidem Hebræo sermone tanquam Hebræis: sed à Luca in Græcum interpretata.

Eusebius quoque in eandem sententiam iuit 3. lib. historiæ ecclesiasticæ. Vbi cum dixisset Clementem Romanum Episcopum in epistola ad Corinthios nomine Pauli testimonij huius epistolæ usum, continuo subiicit. Vnde constat quod Apostolus hanc epistolam tanquam Hebræis mittendam patrio eâ sermone conscripserit: & (ut quidam tradunt) Lucam Euangelistam, alij autem Clementem interpretatum esse: quod & magis verum est.

Quia & stylus ipse epistolæ Clementis cum hac concordat, & sensus nimirum vtriusque scripturæ plurimam similitudinem ferunt. Hastenus Eusebius. Et cap. 3. eiusdem libri, Pauli manifestè 14. sunt epistolæ. Dies me deficiet, si velim enumerare auctores Græcos, qui hanc epistolam Paulo tribuerunt. Nec minus si commemorem etiam Latinos. Quid enim referam Athanasium in epistola ad episcopos Africanos, & libro undecimo de fide trinitatis? Quid Cyrillum duodecimo libro Thesauri? Quid Chrysostomum infinitis prope locis? Quid Ignatium, Quid Irenæum? Quid Damascenum? Quid Anacletum in epistola de ordinatione Episcoporum? Quid Iginium in epistola ad omnes Christi fideles? Quid concilium Laodicenum? Quid tandem concilium Ephesinum? Cum omnes Græci scriptores (ut auctor est Hieronymus ad Dardanum) hanc epistolam Apostoli Pauli esse vna voce fateantur. Theophylactus certe miratur eorum impudentiam, qui hanc epistolam Pauli esse inficiantur. Affirmatque eos non secus peccare, quam si à Paulo abesse Christum negarét. Quid Latini? Nempe fatentur etiam. Fatetur Ambrosius super Psalmum, Beati immaculati: & libro de his qui

Cap. 11.

Cap. 37.

Cap. 9.

Conciliū

Ephesinū

expressè

docet apo

stoli testā

monio

probari,

quod

Christus

est factus

pōitfex et

apostolus

confessio

nis nostræ

Concl. E- mysteriis inhiantur cap. 8. Augustinus insuper 2. libro
pbesinum doctr. Christian. ca. 8. & sæpe aliàs. Item Gregor. quinquiesimo
dixi quia libro moralium ca. 3. Gelasius cum concilio septuaginta
illa epist. episcoporum: Innocentius papa: concilium Carthaginense,
licet Cy- se, Florentinum, Tridentinum. Quid moror? mille quingentes
ril. sit, pfi ab hinc annos ecclesia legit hanc nomine Pauli
debat in apostoli: & audemus nos in dubium vertere, quod omnino
synodo, catholici tot retro sæculis sine ambiguitate tenuerunt.
et est à sy Omitto quod Petrus, nisi me valdè opinio fallit, testatur
nodo ap- Paulum Hebræis epistolam scripsisse. Nam primam Petri
probata. Hebræis scriptam esse salutatio ipsa adeo apertè docet
Cassio, in vt ne Caietanus ipse quidem negare potuerit. At secundam
Psal. 109 Petri eisdem quoque scripta est. Ait enim, Ecce iam vobis
Adria. in bis hanc secundam scribo epistolam. In huius verò fine
epist. ad sic Petrus inquit, Sicut & charissimus frater noster Paulus
Const. & scripsit vobis, sicut & in omnibus epistolis, &c. Vobis
Ireneū. scilicet Hebræis, ad quos scribebat Petrus. Vnde facta
 distinctione subiungit, Sicut & in omnibus epistolis: vt
 non obscure intelligeres, quod Paulus Hebræis de locum
 ganimitate & salute Christi, idem & in aliis epistolis scripsisse.
 Non est ergo cur de auctore huius epistolæ quædam
 quam dubitet.

At, Hieronymus dubitat. Certè, vt dubitasset, non
 proinde nostrâ hanc certam indubitatamq; fidem, am
 quam efficere potuisset. Sed negamus Hieronymum au
 cipitem hoc loco (quod illi falsissime impingitur) habere
 re sententiam. Nam, vt innumera loca silentio prætere
 mus, quibus refert Hieronymus ex hac epistola nomi
 ne Pauli testimonia, vt illud etiam dissimulemus, quod
 de viris illustribus in Paulo, cum quorundam contrari
 sensum expressisset, eorum argumenta refellit: ille prof
 etò locus Hieronymianæ sententiæ clarissimus testis est
 qui habetur in epistola ad Dardanum de terra promissio
 nis, in hæc verba: Vas electionis loquitur ad Hebræos, vt
 de qui vocatur Abraham, &c. Nec me fugit quod per
 dia Iudæorum hæc testimonia non suscepit. Illud nostrum
 dicendum est, hanc epistolam, quæ inscribitur ad He
 bræos, non solùm ab ecclesijs Orientis, sed ab omnibus
 retro Græci sermonis scriptoribus, quasi Pauli apostoli
 suscipi

fulcipi; & nihil interesse cuius sit, cum Ecclesiastici viri sit, & quotidie ecclesiarum lectione celebretur. Quod si eam Latinorum consuetudo non recipit inter scripturas canonicas, nec Græcorum ecclesiæ Apocalypsim Ioannis eadem libertate suscipiunt: & tamen nos vtraque suscipimus, nequaquam huius temporis consuetudinem, sed veterum scriptorum auctoritatem sequentes, qui viri utque testimonijs vtuntur, nō vt interdum de apocryphis facere solent, sed quasi canonicis & ecclesiasticis. Hactenus Hieronymus. Et in epistolā ad Titum, lege (inquit) ad Hebræos epistolam Pauli apostoli, sine cuiuscunque alterius eam esse putas, quia iam inter ecclesiasticas est recepta.

Cap. 26

Ad primam igitur rationem, quoniam in relectione de pœnitentia accuratè sanè ac diligenter illa Apostoli loca explicata sunt, non est necesse modò respondere.

Ad secundam respondere necesse est, & quidem eo ordine, quo aduersum constitutam veritatem obiectionis singulæ particulæ fuere propositæ. Nam, quod prima particula obijciebatur, facile diluitur: cum cōtingere potuerit, vt interpres reliquerit quidem in textu verba Hebraica, sed in margine (quod fieri solet) additā fuerit interpretatio, quam librarius textui deinceps inseruerit. Quod etiam idem in Matthæo vsu fortasse venit in verbis illis Eli Eli, &c. Quod autem quæ expositor fortasse quispiam in margine apposuerit, ea scriptorum vitio textui nonnunquam inferantur, Nicolaus Liranus rectè 2. Regum 8. animaduertit. Illa enim verba, de quo fecit Salomon omnia vasa aurea in templo, & mare æneum, & columnas & altare, in hunc modum & adiecta & inserta esse constat.

Cap. 27

Potuit & alia ex causa proficisci: vt Apostolus vel Euangelista Hebraice scribens, quorundam vocabulorum interpretationem adiecerit, quod apud Iudæos erāt verba quædam vel Chaldaica, vel Syriaca, quæ potuerunt commodè in linguam Hebraicam verti: vt Golgotha, & epheta.

Ioā. c. 19.

videtur

astruere

vocē He-

Ecce duas causas, quibus interim argumentum illud Caietani posset eludi. Quo ne librum quidem Geneseos

braea esse. Hebraico sermone scriptum sibi Caietanus suaderet. *N*
Sed quia ibi legitur, Rachel vocasse filij sui nomen Benoni, id est
voces filium doloris mei: nomen vero ei à patre inditum Ben
Chaldae iamin, id est, filium dextræ: & in Exodo, est enim phale
erant He id est, transitus Domini. Respondeant nobis isti, qui
brais qua mili argutia negotium nobis exhibere volunt: & si non
si propria valuerint, tertiam causam nos reddemus. Videlicet, sunt
ideo Euã nomina composita ex multis simplicibus, quæ nonnun
gelista di quam integra in compositione manent, interdum corru
xit, He- pta, ea si alijs verbis eadem etiam lingua, explicare volue
braice au rō, nihil absurdum orietur, vt si verbi causa dicam De
tem Gol- cola, interpretatur, Dei cultor: paterfamilias, hoc est, do
gatha, mus gubernator & parens. Quod idem in nominibus
quemad- Benoni & Melchisedech, euenire potuit.

modū si Sed ne ad hæc tanquam in aram confugiamus, illa cau
ego dicã, sa & præstantissima & verissima est, Interpretem id iur
Hispane suo facere potuisse: cum videlicet necessum fuit Hebra
aũt Iaua ca verba manere. Si enim interpres transtulisset, Deus
li. Quam meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me, non fuisset
vocẽ Pu- Latiuis perceptum, quorsum astantes dixerint, Helian
nicã esse vocat iste. Quare verba Hebraica retinere coactus, cor
certū est, rum interpretationem apposuit, quod facere æque pot
pro apro rat verbis Hebraicis non retentis. Certe Geneseos 22.
ab Hispa & Exod. 12. in Hebræo nominum interpretatio non ha
nis vsur betur: sed interpres adiecit de suo.

patam. Quod si obijcias, illam particulam non esse sacram sen
Cap. 35. pturam, si hoc verum est: vt quæ ab officina interpre
Exo. 12. prodierit, Primùm, conceditur conclusio: nec ego video
 cur perhorrescere debeamus. Deinde, negatur illa colle
 ctio. Si ab interprete proficiscitur, extra sacras literas esse.
 Nam, particula quæ ad seruandam, vel congruitatem
 vel intelligentiam in sacrarum literarum interpretatione
 additur, non censetur à sacris literis aliena. Vnde Hier
 onymus in commentarijs epistolæ ad Galatas, hanc con
 suetudinem, inquit in pluribus locis scriptura conseruata
 vt Hebraicum verbum cum interpretatione sua ponat
 Bartimeus filius Timei, Aser, diuitiæ, Tabita, Dorcas, &
 Mesech, vernaculus, Ecce scripturam Hieronymus vo
 cat etiam eam particulam, quam interpretem addidisse
 competere

Cap. 4. in
illud, Ab
ba pater.

compertum est. Atque id in epistola ad Hebræos vel maxime locum habet: cuius interpretes fuit, vel Lucas, vel Clemens: quod Apostolo & viuente & vidente factum esse, ad veritatis similitudinem videtur esse propensum. Verum esse asseuerarem, nisi academix temperamentum in causa coniecturali placeret. Nihil ergo prima illa causa mouere nos debet, vt credamus hanc epistolam Hebraice scriptam non fuisse. Sed ne secunda quidem causa mouet, eadem enim in Apostolū torqueretur, qui in Actorum lib. Iudæis loquens citat scripturā veterem iuxta translationem septuaginta. Itaque interpretes aut Lucas, aut Clemens, licet Hebræos Hebraice Paulus fuerit allocutus, versionem tamen septuaginta interpretum magis reddere voluit, ne Græci literæ nouitate turbarentur. Quam etiam ob rem Apostolus Romanis scribens, abutitur testimonio Abacuch iuxta translationem septuaginta: ne Romanis auribus insuetam orationem afferret: vt Hieronymus auctor est in commentariis super Abacuch.

Iam verò, tertia illa causa, quæ in postrema huius rationis parte nobis opponitur, nulla est. Audiui equidem ab Hebræo, cui Hebræi Carpentoratenses primas ex suis hominibus deferrebant, epistolam hanc Hebraicam hodie etiam, Matthæique Euangelium extare. Sed vt Iudæus ille nos irridere voluerit, aut etiā ex alicuius Hebræi versione illi habeant nunc Hebraicam epistolam Pauli, Euangeliumque Matthæi, perierint vero legitimū Matthæi ad Hebræos Euangelium, & epistola Pauli ad Hebræos, Iudæorum cura id verisimillimum est accidisse.

Ad tertiam rationem, qua etiam id agitur, vt Paulus auctor huius epistolæ non credatur, prius responderetur, testimonium illud in sensu literali ad Christum referri. Nec obstat, sensum etiam literalem ad Salomonem etiam pertinere: cum eadem litera plura simul literalia sensa contineat; vt D. Thom. & ante hunc D. Augustinus tradidere. Quemadmodū igitur nomine Dauid Christus interdum ad literam significatur, vt Ezech. 34. Suscitabo super ea pastorem vnum, seruum meum Dauid: &

*Affo. 13.**Cap. 1.**Cap. 2.*

*Ante pass
cos años
Sebastia.
Munster.
dedit E-
uangelium
Matthæi
Hebraicū
& ei in
Latinam
linguam
versionē.*

*1. par. q. 1
arti. 10.
3. de doct
Christ. c.*

27. & 12. Hieremiæ 30. Seruient Domino Deo suo, & David regi
confes. c. suo, &c. Sic & per nomen Salomonis Christum Domini
 26. 31. & eo loco scriptura signauit. Id ne nos præteriret, adiecit
 32. stabilitam thronum eius vsque in sempiternum. Quod
Cap. 1. pud Lucam Angelum ad Christum retulisse, notius est
 quam vt explicandum sit: filius, inquit, altissimi vocabitur,
 & super domum David sedebit. Augustinus porro
De unit. eccle. c. 8. auctor est. Psalm. 71. licet in Salomonem inscribatur, Iu-
 dæos tamen de Christo esse prophetiam inuictissime de-
 fendere, quia nonnulla ibi ita dicta sunt, vt in Salomo-
 nem conuenire non possint. Quæ eadem profecto cau-
 sa, vt de Psalmo quadragesimo quarto idem sentiamus
 cogit.

Posterius, vt in sensu allegorico hoc testimonio Pau-
 lus abuteretur, nihil à suo more faceret alienum: qui cum
Cap. 9. sæpe aliàs, tum maxime in priori ad Corinth. epistola, ex
 sensu allegorico argumentatur. Aliud est enim ex sensu
Augu. ad spirituali certum & efficax argumentum trahi, quod Au-
Vincent. gustinus, Dionysius, Hieronymusque negarunt. Aliud
Donati- verò argumentum inde probabile duci, id quod nemo
stã epist. sane doctus negare potest. Quod enim Rhetores argu-
 48. *Dio-*menta verosimilia certis & exploratis adiungunt, id Apo-
*nyf in e-*stolus quoque facit. Potuit autem hoc loco multo & cõ-
*pi. ad Ti-*modius & vehementius facere, vbi Hebræi intelligebant
in. Hier. ea, quæ Davidi in Salomone Deus promiserat, in Christo
 in 13. *Ma* esse complenda. Intelligebant autem, eisdem sacris liti-
thæi cap. ris sapius admoniti, vt Micheæ 4. Dani. 7. patet.

Ad quartam rationem non oporteret respondere, si
 oratio Pauli colo & comate aptius distingueretur. Itaq;
 lectio in hunc modum habere debet. Quæ cum initium
 accepisset enarrari per dominum ab eis qui audierunt, in
 nos confirmata est, vt illa verba, ab eis qui audierunt, non
 ad participium sequens, sed ad infinitiuum antecedens
 referantur. Sed cui hæc displicent, is tale habeat respon-
 sum. Quod Paulus ait, in nos confirmata est, non ad se
 peculiariter refert, sed ad Iudæos generaliter, vt Glossa
 interlinearis admonuit. Præterquam quod Paulus non
 ait se accepisse doctrinam ab eis qui audierunt, sed salu-
 tis confirmationem: accepit enim & sacramenta ab illis &
 doctrinam

doctrinæ confirmationem, tum quia Ananias dixit illi, quid oporteret eum facere. Tum quia ascendit ad antecessores apostolos, ne fortè in vanum curreret, &c.

Ad quintam vero respondere oportet in hūc modum, nomen testamenti apud Latinos interdum significare pactum, & promissionē: vt Hiero. in Hiere. 31. ca. & in Mala. 2. cap. scripsit, & Innocentius in capite. cum Marthæ, de celebratione missæ. eruditè postea docuit. In quam significationem illud tradidit accipiendum, quod in canone dicitur, Hic est calix noui & æterni testamenti, id est, nouæ ac æternæ promissionis, & illud etiam ad Hebræos, Noui testamenti mediator est, vt repromissionem accipiant qui vocati sunt, hæreditatis æternæ. Illud etiã exploratum est, apud Græcos nomen, $\delta\iota\alpha\theta\eta\kappa\eta$, interdum propriè testamentum, nonnunquam pactum, sœdus, & pollicitationem significare. vt ex actorum apostolicorum capite tertio Bubaus in cõmentariis probat. In qua etiã posteriori significatione & Geneseos nono, & psalmo. 54. & 88. & 105. nomen $\delta\iota\alpha\theta\eta\kappa\eta$ legitur.

Vocabulum quoque Hebraicum *Berith* quod Exodi. 24. & Hieremiæ 31. habetur, licet frequenter pactum sœdusq; significet, quandoq; tamen ad testamenti significationem flectitur. Nam, & Hieronymus Zachariæ nono, & psalmodum interpres Psalmo. 44. nomen *Berith*, in testamento vertit. Imò licet Aquila nomen illud semper pactum interpreteretur, at. 70. tamen ferè testamentum, vt Hiero. in 2. cap. Mala. testatur. In nomine igitur Hebraico Paulus ludere potuit Rhetorum more, & vocè à proprio ad improprium significatum flectere: quod idem si aut Græcè, aut Latinè loqueretur, facere potuisset. Idq; eò magis, quòd instrumentum à sanis obsignatum, testamentum dicitur: quanuis codicillo postea, vel mutentur aliqua, & aliqua inducatur, vel etiam totū omnino quod testamento semel cautum erat, antiquetur. Quocirca, & vetus illud legatum, testamentum quidem erat signatum à viuo: sed apertum moriente Christo, vt velum scissum ostendit: ac per euangelicam legem velut per codicillum abolitum. Id quod Lactantius de vera sapientia videtur mihi intellexisse. Nihil igitur obstat, quo minus

Exodum loquentem de veteri fœdere, loquens etiã proprie de testamento Paulus adducat. Quinimo confensum argumentum est, vt perfectum testamentum, scilicet nouum, sanguine confirmatum sit & morte testatorum. Quandoquidem imperfectum illud vetus non sine sanguine firmatum est: vt figura figurato congrueret. Atque hæc quidem respõsio argumento Caietani satisfacit: nisi nomen Hebraicum non testamentum proprie, sed fœdus solum significet. Quod & Hiero. in 31. cap. Hiero. Hebræi docti contendunt.

Cap. 8.

Ad postremam verò rationem is ipse, qui posuit, respondet: Illa tria quidem in arca fuisse omnia, vt Paulus dicit, sed vnam & virgam foris pendentes à latere: tabulas vero intus: vt 3. lib. Regum habetur. Rursum etiã fortè post illa Salomonis tempora, sacerdotes cupientes virgam & manna in secretiori tutiori; esse custodia, intra arcam cum tabulis posuerunt. Cuius rei Paulus non erat in usus: nos sumus, qui Hebræorum traditiones ignoramus. Theoph. in epist. ad Hebræos. c. 9. asserit Paulum optime institutum in rebus iudaicis à Gamaliele ex traditione hoc habuisse, hodieq; Phariseorum sectã assentiri rem se habere. Admonuerat ferè idem prior Chrysof. hom. 18. De septimo itaq; argumento & huic adiunctis rationibus satis est dictũ. Nã quod ex illis verbis, Celerius videbo vos, Caietanus argumetur, alienũ à ratione videri, vt postq; appellauerit Cæsare, spõdeat se Paulus daturũ Iudæis: adeo leue est, vt referre pigeat, nedũ refelleret.

Orig. 2.
ho. in Le.

In octauo verò principali argumento, quo quarta conclusio coarguitur, Caietanus quidẽ nõ negat epistolã Iacobi esse canonicã: sed auctore asserit incertum esse. Erasmus addit eã nõ sapere apostolicã auctoritatẽ. At, cũ Hieronymus de viris illustri. Urbanus papa in epistola de cõmuni vita, Alexander Quintus à Petro in epistola ad episcopos, Anacletus in epistola de oppressione episcoporum, Marcellus papa ad episcopos Antiochenæ prouincie, Gelasius cũ cõcilio septuaginta, Innocentius primus, conciliũ Mileuitanũ capite septimo, conciliũ Laodicenũ, Carthaginẽse, Florentinũ, Tridentinũ, hæc epistolã Iacobi apostoli, Iacobi, inq;, apostoli esse affirmauerint.

idq; ecclesiæ vniuersalis vsu cõfirmante, temerariũ est, ne dicam erroneũ, huius epistolæ certitudinẽ velle aut ex incerto auctore, aut ex stylo salutationis infirmare: idq; argumento leuiori, quam cui responderẽ debeamus.

Ad nonum argumentum sic respondeo. Erroneum est, ne dicam hereticum, secundam illam epistolam Petri apostoli esse, negare. Aduersatur enim imprimis omnibus sanctis: Deinde Innocentio & Gelasio. Præterea, cõciliis Laodiceno, Carthaginensi, Florentino, Tridentino: Deniq; vsui catholicæ Ecclesiæ, quæ legit eam in festo trãfigurationis nomine Petri apostoli.

Contineret etiam aliquid falsi, si Petrus apostolus eius auctor non fuisset. Nam, licet argumentũ ex salutatione ipsius epistolæ forsitan eluderetur, quod à falsario quopiam esset adiecta: at, quod capite primo illius epistolæ legitur, eludi nulla ratione potest. Hanc vocẽ (ait) nos audivimus de cælo allatã, cũ essemus in monte sancto cum ipso. Quod si Petrus nõ scripsit epistolã, Ioãni autẽ Iacobõue tribuere stultitiæ manifestariæ est, falsum epistola cõtinet. Quod est Hæreticum. Argumentum verò illud, quod Erasmi mouit, imò plerosq; olim ante Hieronymũ (vt refert idẽ de viris illustribus in Petro) infirmũ est: cũ eundẽ auctore sæpe cõtingat, nõ aliã modò, verũ eandem quoq; sententiã stylo scribere differenti. Quod (vt reliquos prætereamus) in D. Gregorio videre licet. Cuius epistolas si cum aliis eiusdem operibus conferas, iudiciumq; feras ex diuerso dicẽdi charactere, ab alio auctore scriptas esse iudicaueris. Hieronymus tamẽ ad Hedibiã. q. 11. aliter respõdet, inquit, Duæ epistolę quæ feruntur Petri, stylo inter se & caractere discrepant, structuraq; verborum: ex quo intelligimus Petrum pro necessitate rerũ diuersis fuisse vsum interpretibus. En Hieronymus ex dissimili stylo nõ diuersos auctores colligit, sed interpretes differentes. Apostoli enim in aliena lingua malebant per interpretem scribere, quam dono linguarũ abuti: quod non ad elegantiam & luxum, sed ad vsus necessarios acceperãt. Nec me fugit, quod Erasmus hunc locũ Hieronymi detorquet: sed more suo facit, vt pro sua libidine interturbet omnia.

Propter

*Clemens
Alex. 7.
li. 1. ro.
Glauriã
tradit fuisse Petri
interpretem.
Super epistolã ad
Cyprianũ
& super
epistolã ad
Hedibiã.*

Propter decimum argumentum Erasmus & Caietanus
 duas illas posteriores epistolas negant esse Ioannis Eu-
 gelistæ. Quam ego sententiam nõ temerariam modo,
 etiam erroneam esse crediderim. Quoniam si Ioannis
 gnomento senioris asseruntur, non sunt profectò cano-
 nicæ. Nec enim quisquam Ioannem presbyterum aucto-
 rem sacrum existimauit. Sunt autem sine dubio, vt ante
 nobis demonstratum est, epistolæ canonicæ: non esse
 sunt Ioannis presbyteri, sed Euangelistæ. Quod Orig-
 nes in 1. psal. apud Eusebium 6. lib. Ecclesiasticæ hist. c.
 18. Clemens lib. 2. stro. Damascenus 4. lib. Isidorus sex-
 etymolog. August. 2. de doctrina Christi, Hieronymus
 ad Euagrium, Innocentius primus, Gelasius, concilia
 Laodicenum, Carthaginense, Florétinum, Tridentinum
 testantur. Sed & tempore paschali vniuersalis ecclesi-
 a duas has epistolas nomine Ioãnis apostoli populo legi
 Ecclesiæ autem, conciliis, & sanctis antiquis tutius non
 commitemus, quàm nouitiis istis auctoribus. Quorũ ar-
 gumentum cum imbecillum sit, alia contutatio non
 eget.

Vndecimum verò argumentum indignum esset, quod
 in aliorum numero censeretur, nisi ob illud Caietanus
 asseruisset, hanc epistolam minoris esse auctoritatis quam
 alias, quæ sunt certò scripturæ sacræ. Nam, huius epistolæ
 auctoritatem expressè negare non audet, nequid inuidiæ
 subeat, aut criminis. Cum autem Hieronymus asserat
 auctoritatem iam vetustate & vsu meruisse, & inter cano-
 nicas computari: miror equidem cur Caietanus aliorum
 opinionem sub Hieronymi censuram non redegerit: qui
 pro certa regula sacrorum librorum habèdum existima-
 uit. Caietani igitur assertio hoc loco periculosa est, si
 vis comparatiui teneatur. Minoris (inquit) auctoritatis
 est iis, quæ sunt certò scriptura sacra. Non est igitur cer-
 tõ scriptura sacra: quod est erroneum. At quidam ante
 Hieronymum hanc epistolam nõ probarunt. Fateor, sed
 fuerunt nonnulla ante Hieronymum in cõtrouersia, quæ
 modo in dubium vertere hæreticum est. At, citat librum
 apocryphum. forsitan apocryphus apud Hebræos non
 erat. Quòd si esset, vt & Hieronymo & plerisq; aliis plac-
 cet.

Cap. 18.

Cap. 1.

Cap. 8.

93. dist. c.
 legimus.

et, nihil mirum si ab apostolo Iuda referatur: cum testi-
 monia referat Paulus ex Arato, Menandro, Epimenide,
 ethnicis prophanisq; poetis. Vide Hieronymum in epist.
 ad Eph. cap. 5. & ad Titum 1. At coarguit hoc respōsum
 Caieta. Non abs re, inquit, hæc epistola à multis refutata
 est. Quoniam et si citare apocrypha multo magis licet
 quam poetas: auctoritati tamen sacræ scripturæ derogat,
 ut apocrypha prophetia, ut simpliciter & absolutè pro-
 phetia inducatur. Hæc ille. Verum aliud est, totum librū
 apocryphum esse, quod Hieronymus ait: quia scilicet
 quædam in eo libro continerentur, quæ essent ambigua.
 Aliud, particulam illam, quam Iudas excitavit apocryphā
 esse, quod nec Hieronymus, nec alius ex catholicis dixit.
 Nam licet ex alio loco non haberemus eam esse prophe-
 tiam: at auctoritas Iudæ satis est, ut illam verissimè à Spi-
 ritu sancto extitisse sentiamus. Sicut credimus illa verba,
 Beatius est magis dare quàm accipere Iesu Christi esse,
 quia Paulus dixit. Sed stultus ego sum, qui huiusmodi ar-
 gumenta conor refellere.

Ad postremum argumentum, Vbi Erasmi Lutherique
 coniecturæ ponuntur, ut Apocalypseos auctoritas infir-
 metur, post ea quæ diximus non fuerit opus responde-
 re: tantum satis fuerit admonere discipulos. Manifestæ
 enim percurrimus, ut in obscurioribus immoremur. Atq;
 Franciscus Titelmānus in hac causâ accuratissimè elabo-
 ravit, ediditq; peculiarem cōtrouersiam, vnde lector pe-
 tere ea poterit, quæ huic responsioni nostræ deesse vide-
 buntur. Nam ratio postulat, ut secundæ huius contro-
 uersie finem aliquando faciamus.

*Cap. Duodecimum, vbi eorum argumenta ponantur, qui
 suadere volunt in sacrarum intelligentia scri-
 pturarum ad fontes Hebraicum & Græ-
 cum recurrendum.*

IN tertia verò quæstione magna dissensio est, eaq; nisi
 diuidicetur, in summo errore necesse est nos atque in
 maximarum rerum ignoratione versari. An in sacrarū
 literarum intelligentia ad Hebraicum Græcumque fon-
 tem sit returrendum, An potius editio ipsa Latina tam
 magna

Act. 17

1. ad Cor.

15. ad Th.

1.

*3. Contra
 versia.*

magnæ sit auctoritatis & ponderis, vt nec ab origi-
 scriptura pendeat, nec per cam aut corrigi oporteat
 limari.

Prior autem huius controuersiæ pars suadetur
 omnia. D. Hieronymi testimonio. qui in libro aduersus
 Eluidiũ huius assertionis primus auctor esse creditur.
 ratione vel maximè, quod multo purior credenda sit
 mare fontis vnda q̄ riuu. Idè etiã in epistola ad Marcellinum
 cuius initium, post priorem, cum fateretur aliqua se
 vulgata editione euangeliorũ Latinorũ emendasse, ad
 ad Græcã originẽ reuocasse Latina, obtrectatores
 contemnens. Si displicet (inquit) fontis vnda purissimam
 cœnosos riuulos bibant, & diligentiam, qua auuũ syluam
 & concharũ gurgites norunt, in scripturis legedis ab-
 ciãt. Idè confirmat in epistola ad Damasum de verbo
 fanna, cuius initium est, Multi: & in commentariis super
 Zachariam dicens, Cogimur ad Hebræos recurrere,
 scientiæ veritatem de fonte magis quàm de riuulis quaerere.
 Nempè, vt Cicero de oratore etiã ait, tardi ingens
 est riuulos cõsectari, fontes rerum non videre. Et in episto-
 stola ad Vitalem docet, se ad Hebraicam veritatẽ tanquam
 in præsidium & arcem solitum esse confugere. Huc ad
 Augustini testimonium ex 2. de doct. Christ. ca. 15. & de
 de ciuita. Dei. Quibus locis Hieronymi sententiæ scribitur.

Postrema
 2. tomi.
 epistola.

5. Tomo.

Cap. 8.

Dist. 9. c.
 vt veterũ

Præterea, Damasus coegit Hieronymum vt nouũ testi-
 monium ad Græcam reduceret veritatem: quemadmodum
 Hieronymus idem in præfatione super quatuor euangeli-
 gia testatur. Id vero Damasus non iussisset, nisi intel-
 ligeret noui testamenti veritatem è Græco fonte pe-
 tendam.

Hieronymus quoq; ipse in commentariis veterem in-
 terpretem sæpè vellicat, vt qui interpretando frequen-
 errarit. Non igitur veteri editioni Latinæ fidem habere
 necessum est: nisi Hieronymum aut maleuolentiæ velim-
 arguere, si dedita opera, aut imperitiæ, si ignorãs ea que
 bene conuersa erant, reprehendit. Aliunde igitur quibus
 editione Latina quaerenda est sacrarum literarum firmam
 intelligentia. Quid? quod Laurentius Faber, Erasmius
 Eug...

Eugubinus, aliq; nonnulli iuniores veteris interpretis nunc oscitantiam, nunc negligentiam, nunc imperitiam, nunc superstitionem coarguere idoneis causis rationibusq; videtur? Nec animus est, tamen omnia eorum argumenta referre, qui Latinam editionem, qua ecclesia vtitur, solent reprehendere. His enim argumentis refutandis aliud & temporis & operis dandum est. Illas solū reprehensiones afferemus, quibus veterem editionem falsitatis accusant. Primum autem nunc. vltim. c. Latina aiunt interpretem sensum reddidisse non Hebraicæ modo veritati, verum etiam sacris omnino literis repugnantem. Illius enim editio præceptum non obscurum habet, vt nullus vir foemina ducat nisi de tribu & familia sua: nec vlla foemina viro nubat alterius tribus & familiae. Id autem tantum abest à scripturae fide, vt nihil illi magis possit esse contrarium. Moyses quippe primus hoc neglexit: nec vsque de sua ille tribu duxit vxorem. Aaron vxorem accepit Elisabeth de tribu Iuda. Exodi sexto. Soror regis Iudæ nupsit Ioiadæ pontifici. secundi Paralipom. 21. & quarti regu. vndecimo. Elisabeth, cum esset de filiabus Aaron cognata erat Beatæ Mariæ, quæ sine dubio erat è tribu Iuda. David Michol duxit filiam Saulis de tribu Benjamin. Vndecim tribus non legem, sed iuramentum prætexunt, quo minus filias suas Beniaminitis collocent, cum interim tamen eos qui non iurarent, nulla lege prohiberi apertissimè præ se ferant. Iudi. 21. Subdititium ergo est adulterinū & falsum, quod interpretis solum auctoritate redditum est: Deinde Michæ. 5. latina vetus editio hunc in modum habet. Et tu Bethleem Ephrata paruulus es in millibus Iudæ, ex te mihi egredietur, &c. At Matthæus contrario penitus sensu verba eadem allegauit, inquit, & tu Bethleem nequam minima es. Præterea psal. 7. vers. 12. nostra editio habet. Nunquid irascitur per singulos dies? vbi Hebraica veritas contrarium sensum habet, cui Hieronymus omnino consentit. Contendit etiam Calvinus locum illum, Ecclesiastes 9. Nemo scit vtrum odio vel amore dignus sit, mendosè esse ab interprete redditum, falsamque esse sententiam interpretetis, cum plerique sciant

sciunt se odio dignos esse, & nonnulli scierint se fulgure amore dignos. Ac sunt qui credant interpretem Marcum 2.4. falsam reddidisse lectionem, dum pro fulgore reddidit fulgur. Quod utiq; non pertingit ab oriente in occidentem, sed solis fulgor est qui pertingit. Atque illi quoque urgent, quod Ionæ 4. vertit interpres, dominum hederam præparasse ut esset umbra super caput Ionæ, & cum ipso quoque Hieronymo auctore *kikaion*, nec hederam sit, nec cucurbita, sed quoddam genus fruticis Iænis & Græcis incognitum, quod Syris familiare est. Non ergo dominus hederam præparavit, nec Ionas sub umbra hederæ requievit, quod interpres falso transtulit, Ad hæc, si veteris latini interpretis editioni additi esse debemus, compellemur ad eam historiam Susannæ recipere: atque etiam Beldraconis narrationem: quam quomodo Hebraica veritas non habet, Hieronymus fabulam vocat, non eam sacris libris additurus, nisi apud imperitiosos (ut ipse ait) videretur magnam partem voluminis detrahere. Item cogemur etiam Marci postremum caput accipere, quod Hiero. ad Hedib. quæst. 3. non credit esse necessarium, cum in raris feratur Evangeliiis, & omnibus penè Græciæ libris hoc capitulum non habeatur. Necessarium quoque erit historiam adulteræ mulieris venenari, quæ Ioannis 8. c. nunc habetur. Cum eam tamen non Eusebius cognoscat nisi in euangelio secundum Hebræos, nec Hieronymus eam prorsus agnoscit: sed ne Chrysostomus quidem eam interpretatione sua dignatus est, quamvis illius aliàs fecerit mentionem. Atq; Euthimius licet eandem enarret, paulò tamen superius ait in exactioribus exemplaribus non haberi, eo quòd illegitima videtur deatur.

Danie. 13
Dani. 14
In præfationibus
super Dani.
niel. &
Abacub.

Cap. 15.

Rursum si Latini interpretis sequenda esset editio, ferri oporteret, omnes esse resurrecturos, ac proinde mutabimur. At, huic sententiæ stare non cogimur. ut etiam Tho. in còmentariis super eundem locum astruit. Quin probabilissima opinio est, homines, qui reperitur in die iudicii vivi, nullà interueniente morte

esse iudicandos. Quod Apostolus certè videtur asserere in priore ad Thessaloni. epistola. Adde huc, quòd interpres nõ erat Propheta, auctor ve sacer: sed humano spiritu, & intelligentia, sacras literas ex aliena lingua in propriam transferebat. Errare igitur falliq; interpretando potuit. Quamobrem interpretis sensum nõ tenemur amplecti: sed ipsum textum, quæadmodum ab auctore sacro, vel Hebraicè, vel Græcè traditus est. Aliud quippe fuerit (vt Hieronymus ait) vatem esse, aliud interpretem, ibi enim spiritus ventura prædicit: hic eruditio & verborum copia quæ intelligit transfert.

Cap. 4.

In præfatione iuxta per pentateuchum.

Præterea, si non licet ab interpretis Latini translatione discedere, dānamus iuniorum omnium in vertēdis sacris literis diligentiam, linguarumq; peritiā tanquā videlicet otiosam ad sacras literas intelligēdas. Nimirum, etiā si alium sensum habeant verba vel Hebraica, vel Græca, hic scilicet contemnendus est: ille verò omni ratione tenendus, quem Latina vetus litera præferat. Nec his argumentis satisfieri ea responsione potest, quòd Hieronymus, huius editionis auctor, multò fuerit linguarum peritior quàm alius quisquā: ac proinde illius auctoritas, ingenium, & eruditio, maiora sunt quàm cuiusquā alterius interpretis iunioris. Hæc (inquam) responsio non facit satis. Primū, quoniā præstat oculis tuis videre, quā alienis. Satiùs igitur erit, vt quisq; linguas ipsas calleat, & videat ipse, potiùs quàm credat interpreti. Deinde etiā, quoniam cū septuaginta interpretes, viri doctissimi, atq; Hebraicæ Græcæq; linguæ peritissimi interdum lapsi interpretando fuerint: non est cur existimemus, vnū Hieronymū nusquā à vero dum interpretaretur errasse. Vt illud prætereamus, quòd editio hæc vetus an Hieronymi sit an alterius, summa virorum doctissimorū dissensione certatur. Nouum certè testamentum (vt de veteri taceam) aut Hieronymus non vertit, aut si vertit, eius versio nõ extat. Quòd si extaret: manet semper integrum argumentum, quòd modo posuimus: Hieronymi vtiq; sententiam, vt qui sacer auctor non fuerit, non oportere semper amplecti.

Hieronymus in epistola ad Augustinum, cuius initium, tres de viris illustribus, in fine emendatione agnoscit non interpretatione.

Præterea, in Clementina prima, titulo de magistris, H Vienense

Viënfense concilium statuit, in vniuerſitatibus Bononiënſi, Pariſienſi, Salmanticensi, parandos eſſe trium linguarum doctores, qui earum peritiã ſtudioſã inſtruant in alios transfundant. Id quod niſi eſſet ad ſacras intelligendas magnopere neceſſarium, nulla rationis nodus ſtatuiſſet.

Inſuper non videtur hoc diuinæ ſcripturæ negandi quod humanis ſcripturis omnibus cōcedere neceſſe ſit, vt, cū de aliqua ſcriptura ſcilicet ambigitur, ad archetypum, vnde translata eſt, recurratur,

His argumentis, & iis quidem non leuibus, ſed (vtriusque iudicant) ſanè firmis, nouarum rerum ſtudioſiſſimum primū perſuaſerunt, ad veritatem noui ac veteris testamenti cognoscendam, duarum linguarum Græcæ & Hebraicæ peritiã eſſe neceſſariam. Inde rursus in eam ſententiam deſcenderunt, vt non ſe exiſtiment ſacras litteras exponere, ſi interpretationem Latinam vulgarem ſequuntur. Id enim (inquiunt) eſt, non auctorem ſcripturæ ſed eius interpretem explicare. Denique & eò progreſſi ſunt, vt aſſerant non oportere Latini interpretis auctoritatem amplecti: ſed ipſius textus Hebræi in veteri testamento, Græci autem in nouo. Quo fieri, vt Latina editio noſtra per exemplaria Hebraica & Græca ſit emendatio limanda ac corrigenda.

Hanc verò perſuaſionem Lector optime, ſi forſitan induiſti, exue rogo tantisper, dum tibi quæ ſunt veriora certioraque proponimus. Nos ſiquidem hanc ſententiam plerique receptam refellere tentabimus. Refellemus eam (vt ſpero) illo ferente opem, cuius tueri cauſam ſuſcipimus, aduerſum impugnatores veritatis. Ego enim ſi a ſollicitudine aliqua adductus, aut ſtudio certandi ad hanc potiffimum diſputationem me applicui, non modo ſollicitudinem meam: ſed etiam mores & ingenium condemnam dum puto. Nam ſi in minimis rebus pertinacia reprehenditur, calumnia coercetur. Ego ne, de maximis & quibus eccleſiæ vnitatem continendam magnopere pertinet, aut certare cum aliis pugnaciter, aut frustrari cum alienis tum etiam me ipſum velim? Cauſa igitur veti reperitur diſputare cupientes, controuerſiam hanc quatuor con-

cluſionibus

clusionibus breuissimè definiemus.

Caput tertiumdecimum, in quo veteris vulgatae editionis auctoritas demonstratur. & quòd non est nunc ad Hebraeos Graecofvè recurrendum.

Prima conclusio, quæ maximè rem causamq; còtinet, nam ceteræ sunt quasi consecrariæ, editionè hâc veterè atq; vulgatâ, quâ post tēpora D. Hieronymi Latina ecclesia vsurpauit, fidelibus esse retinendam in his omnibus quæ ad fidem & mores spectabunt.

Secunda, si qua morum & fidei quæstio inter catholicos exoriat, eam definiri oportere per Latinam hanc veterè editionem: cuius videlicet si aliquod testimoniū alteram quæstionis partem confirmauerit, ea sit catholicis amplectenda: sin contra reprobauerit, reiicienda.

Tertia. In fidei ac morum disputatione non esse nunc temporis ad Hebraica Graecave exemplaria prouocandum, nec ex iis certam controuersiarū fidè esse faciendam.

Quarta. In his quæ ad fidem & mores pertinent, non esse Latina exēplaria per Hebraica vel Graeca corrigēda.

Primum siue axioma siue pronuntiatum seu propositionem scholastico more vocare velis, Concilium Tridētinum sessione 4. in hæc verba definit. Sacra synodus considerans non parum utilitatis accedere posse ecclesiæ Dei, si ex multis Latinis editionibus quæ circumferuntur sacrorum librorum, quænam pro authentica habenda sit innotescat, statuit & decreuit, vt hæc ipsa vetus & vulgata editio, quæ longo tot sæculorum vsu in ecclesia probata est, in publicis lectionibus, disputationibus, prædicationibus, aut expositionibus pro authentica habeatur: & quòd eā nemo reicere quouis prætextu audeat, vel præsumat. Hactenus Concilium.

Ne autem Concilii solum auctoritate aduersarios obruamus, causas cur id definiat subiiciemus: nec enim synodo rationes deesse potuerunt, quibus ita iudicauerit.

Primum enim, vel in hac scriptura Latina aliquod falsum continetur, quod ad fidè moresq; pertineat: vel ecōtrariò verum est quod nobis vbiq; tradit. Si verum est,

id confirmare nitimur: si falsum, iā ecclesia Romana Latina, in qua vel sola nunc tēporis fides catholica seuerat, circa ea quæ fidei sunt grauitè aberraret. Falsum enim aliquam scripturā tanquā ab spiritu sancto reuelatam nomine vel prophetæ, vel apostoli, vel euangelistæ proponeret. Qua vna re auctoritatē sibi adimeret in rebus quibus proponendis. Quo nihil aut absurdius aut inconuenientius modius posset accidere.

Deinde, vt exēpli causā ponatur aliquid quod latius patet, si fortè modo vocetur in dubium, an historia mulieris adulteræ vera sit, neget autem quispiam veram esse tunc aut hic error satis exploditur ex codicum Latinorum vnanimi consensione, & id profectò est quod quæritur aut nō satis exploditur, impuneq; licet eam historiam contemnere, quæ Latinorū omniū cōsensu celebratur, quæ nomine Ioannis Euangelistæ quotannis in ecclesia legitur, & iam Romanæ Latinæq; ac catholicæ ecclesiæ fides & auctoritas infringitur, violatur, eneruatur: dum error in cæteris posse simili ratione existimabitur. Quod, quoniam niam absurdum penitus erat, iure idē Conciliū Tridentinū eadē sessione decernit, vt si quis libros ipsos canonicos integros, cū omnibus suis partibus prout in ecclesia catholica legi consueuerunt, & in veteri vulgata Latina editione habentur, pro sacris nō susceperit, anathematizetur. Conficitur itaq; editionem Latinā tot annorum centum nariis vsu ecclesiæ comprobata, in his quæ ad fidei ritus mores attinent, esse inconcusse tenendam.

Præterea, Cum scholastici auctores ab hinc ferè eodringentos annos in dogmatis theologicis cōfirmantibus aut etiā in hæresibus refellendis, solam Latinā editionem tenuerint: id peto, An quicquam in suis disputationibus cōfecerint, necne? Quod si nihil certi confectū est, dēperos homines, qui tercentum annos, atq; eo amplius, oleum & operā perdiderunt. Quippè linguæ Græcæ & Hebraicæ nō habuerūt peritiā: sed solo interprete Latino cōtenti, scholæ quidē dogmata cōfirmabant: reuertebant aut vniuersa quæ illis aduersarētur, Romana atq; adeo Latina ecclesia tacēte, vidente, probante. Sin verū confectum est à Theologis scholasticis quippiam, cōfendendum.

dendum est certè, suis stabiliendis conclusionibus tutosese Latinæ editioni commississe. Ea igitur editio est à fidelibus retinenda.

Postremo, Hæreticæ prauitatis inquisitores in refutandis hæreticis atque puniendis, rogo, an hanc editionem Latinâ sedulo tenere debeant, an potius necesse est illis, ad Græcam & Hæbraicâ, quam minimè nouerunt, recurrere veritatè. Quod si indignû est, à re prorsus incognita grauisissimi tribunalis pendere iudicium, si absurdû à nostratibus ad alienos, id est, Hæbræos & Græcos appellare, si impiû, ad Iudæorum & schismaticorum senatum referre catholicæ fidei consultationem, haud equidè intelligo quorsum Theologus huic errori consentiat, vt non existimet, editioni Latinæ certâ fidè habendâ. Intellego autè nostra hæc dilèmata versutos homines & impudètes cum plausu etiâ elusuros. Nam & irrident scholæ vniuersos auctores, & totum negotiû cognitionis fidei cauillatur. Sed nos his argumentis sanè nolumus hæreticos perculantes tanquam aduersarios cõuincere, sed Theologis modestis veritatem suadere.

Enimvero, qui hâc nostram editionè infirmare cupiût, videntur mihi nihil aliud moliri, nisi quoddam occultum hæreticorû patrociniû. Nempe, inquisitores despicient, qui scripturam Latinâ tanq̃ certam regulâ teneant, cum veritatis Græcæ atq; Hæbraicæ ignorantia teneâtur. Scholasticos auctores despiciet, qui vulgari Latino interpreti fidè suam alligarint, cuius tamen (vt aiunt) intelligentiam sequi non cogimur. Despiciet sanctos etiam priscos, qui Hæbraicæ linguæ peritia caruere. Nam, ex Græcis Dorotheum, Origenem & Eusebium Hæbraicâs literas legimus calluisse, ex Latinis aut, præter Clementè & Hieronymû, vix alius quisquâ Hæbræas literas nouit. Quo circa, ferè sanctos in veteri testamento hallucinari necesse erat, imò a deo eiusdem instrumenti sacramenta omnia cæcis oculis atterere. Ea si Christianæ aures meritis perhorrescunt, consentiamus prorsus Latinam vulgatam editionem à fidelibus esse tenendam. Sanè (quod frater Franciscus Titelmânus, vir literis & eruditione præcipuus, moribus & pietate insignis, præclarissimè dixit) dum prouidam

*Luthera-
ni de pe-
ritia lin-
guarû su-
perbiètes,
mox vete-
res Theo-
logos con-
tempserunt.
Quod si
quis noui-
tatis co-
tradi-
ceret, præ-
tendebat
statim le-
tionem
Græcam
vel He-
braicâ, et
continuo
in Græca
rû & He-
bra. lite-
rarû ig-
narus ple-
nis cõu-
erû plau-
stris inve-
hebantur
Cochleus
auctor est*

Dei dispensationem aduertimus, facile videmus quem modum cum fidei rectitudine cōnexa semper fuerit scripturæ veritas, & cum illa solita fuerit emigrare. Deum enim apud Iudæos solos firmitas perstitit recte fidei, apud eos quoque solos scripturarum soliditatē cognoscimus latuisse. Postea verò quàm veritas à Iudæis repulsa gentibus suscepta est, digna ecclesia gentium est habita, quæ proprio suo idiomate, id est, Græco, quod & vulgerrimum erat inter eos qui ex gentibus crediderat, & verissimè cognitum, scripturam noui testamenti accipere in stabilimentum fidei salutaris. Porro autem, cū ad Latinos deuolui iam fidei veritas cœpit, Græcis maxima parte vel ob innatam leuitatem, vel ob contentiois studium ab ecclesiæ corpore disiunctis, certè dignā aliquam diuino munere, scripturæ stabilitatem Latinos accipere cōsequens fuit. Nec quoq; pacto illud fieri verisimile est, Latinā ecclesiam, apud quam iam inde à multis annis Christianæ fidei veritas fuit, nullam adhuc scripturam Latinam habuisse: cui suis stabiliendis dogmatis tutam nitenti, suæque fidei aduersarios condigna posset auctoritate reuincere.

Aliud quoq; grauissimum incommodum in ecclesiis mihi videntur inferre, qui Latina editione postposita aliunde censent puram firmamque veritatem haurienda. Quòd Latini fideles, Græcas videlicet Hebraicasque linguas ignorantes, cum scripturam sacram in suo idiomate Latino legerint, semper anceps sententia pendebit. Siquidem nesciunt, num quæ Latinè legunt, sic an aliter apud Græcos & Hebræos habeantur. Vacillabit itaque in omni loco legentium fides, nec poterit alicubi firma consistere. Quo quid perniciosius esse potest? Latinam igitur vulgatam editionem tutam esse legentium fidelium auctoritatem, sine dubio teneamus: eisdemq; argumentis etiam secundam conclusionem: quæ (vt antè diximus) hinc prima, quam modò confirmauimus, corollaria est.

Tertiam vero primum ostendimus, ex eo quòd plures scripturæ particule nobis subtrahentur, quæ scilicet in Græcis aut Hebraicis huius temporis exemplaribus leguntur: vt historia puerorum & Susannæ apud Dan.

lem : & historia mulieris adulteræ apud Ioannem : Imò & illud egregium de Trinitate testimonium, tres sunt qui testimonium dant in cælo, Pater, verbum, & Spiritus sanctus, &c. ex Græcorum mendis ante aliquot annos nobis fuerat detractum: vt & Marci extremam coronidem, atque alia itē multa ex Latino exemplari noui isti interpretes expunxerunt. Non igitur in Græca, vel Hebraica exemplaria fidei controuersia resoluenda est: alioqui, eas scripturę partes reiiciamus oportet, quas concilium Tridēnum atq; adeò ecclesia vna voce & cōsensu recipit.

Deinde tertia illa cōclusio hoc etiā argumento mōstratur, quod si est ad Græcā exēplaria veritas expēdenda, in psalm. 13. octō versus nos habemus, quos Hebraicus textus minimē habet. Ita, merito à nobis expungerentur: cū eos tamen auctoritate apostoli nos habeamus.

Huic verò argumentō nec Origenem, nec Hieronymum fecisse satis ecclesia demonstrauit. Quæ vsq; ad hoc temporis octo illos versus in psalmo 13. seruandos credidit: non seruatura, si (quod illi asserunt) errore ignorantium fuissent inserti.

Item, Hebræorum doctores, nostri videlicet inimici, multo studio contēderunt textū Hebraicū corrumpere, vt vetus testamentū nostris exemplaribus facerent esse cōtrariū, vt Euse. li. 4. eccle. hist. c. 18. refert. Græci quoq; eadē cōtentione multis locis, vt scripturā ad suū sensum traherent, nouū testamentū violarūt: vt Tertullianus 5. li. aduersus Marcionē testatur, & Euse. li. 5. eccle. hist. ca. vlt. & Irenæus aduersus Hære. lib. 1. c. 29. & Basilus li. 2. contra Eunomium. D. quoq; Ambrosius in cōmen. super epist. ad Roma. & in proœmio super epistolam ad Philemonem, & Origenes in cōmentariis super epistolā ad Romanos. Nam in plerisque Græcis exemplaribus deest tota illa clausula, Ei autem qui potens est, &c. Quā ne Theophylactus quidem habuit. Nec in sacris literis solum, sed in sanctorum codicibus fecere idem. Nam & in sexto concilio Constantinopolitano Macharius eiusque discipuli conuicti sunt, quod in confirmationem sui erroris sanctorum testimonia aut trunearint, aut deprauarint,

Danie. 3.

et 13.

Ioan. 8.

1. Ioan. 5.

Hierō. ad

Hedibia

q. 3. asse-

rit hoc ca-

put in ra-

ris exem-

plaribus

haberi.

Ad Ro. 3.

In cōmē.

super epi-

stolā ad

Ro. In pro-

œm. super

16. li. cō-

ment. in

Esaiam.

Caiceta-

nus in il-

lum psal-

homo, vt

solet, ad

scribendū

licentiā

liber, nos

oēs tan-

quā igno-

rantes &

confiden-

tes dānat

Action. &

& in 7. Syno. acti. 4. ostenditur, Iconomachos ex testimonio Beati Nili deprauato nonnullis imposuisse. & acti ostēsi sunt synodo libri quidam ab Hæreticis deprauati. Quin sub nomine Vigilii Romani Pontificis duos libros productos & epistolam nomine Menæ ad eundem Vigilium scriptam, titulos ementitos & supposititios habuisse, eodem concilio palam factum est. Et Leo epistola quadam ad Palestinos queritur epistolam, quæ ad Flavianum scripserat, à Græcis deprauatam. Accipit hunc Græcorum morem fuisse Nicolaus in epistola ad Micha. Imperatorem testatur. Existimat Gregorius epistola decimaquarta 5. lib. Chalcedonensem Synodum sicut & Ephesinā esse à Græcis deprauatā. Vnde monuit Narsum, vt nō nouis codicibus passim credat. Romanos autē codices veriores esse affirmat quàm Græcos. Dionysius quoq; Corinthien. Episcopus apud Euseb. lib. 4. cap. 23. quid autem mirum, inquit, si dominica verba scripturæ falsare conati sunt, qui vilia hæc, quæ nos sanctissimus, corruperūt? Hæc Dionysius, cū quereretur suas epistolas esse ab hæreticis adulterinis detractionibus adfectionibusq; corruptas. Extat epistola Cyrilli ad Successum Diocesariensem episcopum, vbi refert se sciscitatum Budo Emesensæ ciuitatis episcopo, an cōsenseret epistola Athanasii ad Epictetū Corinthiorū episcopū, respondisse. Si hæc apud vos scripta nō sunt adulterata, nam plerumque ex his ab hostibus ecclesiæ deprehenduntur esse deprauata. Et cū cōtulissent epistolā cum antiquis exemplaribus deprauatā inuenerūt. Quo loco admonēdi sunt oēs boni vt à Caluini, Philippi, ac ceterorū similiū fraude cauendū intelligāt, quoties sanctorū veterū sententias ad cautiōem suā accōmodabūt. Id verò tū magis, cū nec librū, nec locū annotauerint, ibi enim eorū fides in veterū sententiis cōfideō rēdis suspectior est. Proferrē aut multa huiusmodi loca nisi esset lectori molestū, nec nūc alias res nos ageremus. Non igitur ad Hebraica & Græca exemplaria, vt quæ deprauata sint, est recurrendum. At Hieronymus in Esā. 6. cap. nō credit esse verosimile, vt Hebræi scripturam suā deprauarint. Quid Hieronymi ætate fuerit, quæ non disputo: quanuis Iustinus Triphonē euicerit, quæ

à Iudæis multa Prophetarum loca detruncata fuissent. Illudque inter cætera refert, Dicite in nationibus, quia Dominus regnavit à ligno. E quo versu illa verba, à ligno, detracta fuisse contendit. Post ea certe tempora à Iudæis scripturas contaminatas Hieronymus, si viueret, non negaret. Præterea, qui Hebraicis exemplaribus adhærescunt, necesse est eos sequi Rabbinorum expositiones, & non catholicorum. Nam catholici vel septuaginta interpretum vel Latinam editionem exposuere. Iudicium autem est, ut nunc denuo ab Hebræis nostræ fidei oracula petantur. Christiana quippe veritas ab Ecclesiæ viris quærenda est, non à Rabbini Synagogæ.

Ad hæc, ut ex multis vnum aut alterum exemplum in medium proferatur, Geneseos octavo capite, nostra editio Latina habet, quod coruus à Noë dimissus egrediebatur & non reuertebatur. Sic Hieronymus habet in dialogo contra Luciferianos, & in epistola ad Oceanum. Sic Cyprianus in epistola ad Nouatianum hæreticum, & lapsus non est spes veniæ deneganda: Sic Ambrosius de Noë & Arca, cap. 17. Sic Augustinus tractatu sexto in Iohannem: sic Isidorus & Chrysostomus in commentarijs super Genesim: sic Eusebius in chroni. sic breuiter omnes doctores catholici tam Græci quàm Latini, tum vetustissimi tum iuniores ex 70. interpretibus habuere: contra nunc Iudæi legunt, Coruum egredi & reuerti. Quos sequuntur noui interpretes Lutherani Pelicanus & Munsterus. Quibus ergo putas potius credendum esse? Num Iudæis hostibus Christi? Num hæreticis inimicis ecclesiæ? Nonne magis septuaginta interpretibus? Nonne magis Hieronymo? Nonne magis sanctis antiquis, viris ecclesiasticis? Qui omnes inter se concinentes eadem asserere nullo modo possent, nisi vno diuino spiritu continerentur, Symachi, Theodotionis, Aquilæ translationes, quod vel Iudaismo infecti, vel hæreseos nota essent infames, parû auctoritatis habere Hieronymus non semel testatur. Ireneus etiam apud Euseb. lib. 5. Eccle. hist. cap. 8. argumentum Theodotionis & Aquilæ translationem infirmat, quod Iudæi essent ambo & Profelyti, eosque Hübionyræ sequerentur. Et nos Iudæos atq; hæreticos Iudæorum in-

*In præfatione
per Iob,
& in prologo
Esdræ,*

terpretes & in errore socios admitteremus? Ita ne omnia
 exemplaria nostra tam Græca quam Latina, tam antiqua
 quam noua à librarijs corrupta sunt, sicque mille annis
 permanferunt? minime verò gentium. Quod si recentiores
 res aliud sentiunt quàm veteres Hebræi, quis non magis
 veterum sententiæ subscribere, quàm horum magis
 hærete, præsertim cum tot exilijs agitati, tantaque bo-
 tate sint percussi, vt amissa suæ linguæ & omnium bono-
 rum disciplinarum cognitione, nullâ in Deum fidem, mi-
 nimum verò vix communem sensum obtineant. Quo loco
 mirari satis non possum, Augustinum Eugubinum
 rum alioqui egregie doctum & pium, maluisse Iudaicis
 hæreticis & catholicis consentire. Nam Caietanus
 semper vestigijs inheredo, per omnia in veteri testame-
 to Hebraicos, in nouo Græcos codices prorsus am-
 ditur: vix vlla Latini interpretis habita ratione. Non
 autem vel à seipso admonitus, qui cum in Lucæ 3. c. ser-
 beret, consentaneû rationi esse dixit, vt potius noui tes-
 tus Hebræi manci & corrupti sint, quam vt 70. interpre-
 tes, viri boni & insignes, studuerint commento & men-
 cio fingendo. Hæc nimirum apud viros doctos vehemen-
 idoneaq; ratio est. Nam quas illi ratiunculas addit ad
 purgandam incredibilem nouitatem, non est quidem
 lociq; huius refutare. Satis enim modo est aduersarios
 quoq; argumentis refellere. Quoniam his de gradu
 ctis, abunde sententiæ nostræ veritas comprobatur.
 igitur eo, vnde digressa est, recurat oratio, si voceretur
 quæstionē, an coruus reuersus fuerit ad arcem, rogo an
 pune libereq; à catholico negari possit, etiam si in He-
 braicis omnibus exemplaribus (quod isti dicunt) con-
 rium habeatur. Si negari potest, profecto euicimus He-
 braica exēplaria nec firma, nec apta esse ad catholicas
 trouersias finiendas. Si non potest, iam dicito, si ita libe-
 nec Hieron. nec Ambros. nec Cypria. nec Augustin. nec
 Chryf. nec reliquos huius ordinis viros catholicos esse
 nos verò hæreticos etiam dicito, eorum namq; ad ar-
 reuersum, inficiamur. Hoc dicere, quoniã insolentissima
 vesaniæ est, illud dicamus potius, Hebræorum noua
 exēplaria in Theologiæ quæstionibus nihil viriū habere
 ad faciendâ fidem.

*Pagninus
 quoq; in
 deos no-
 uos sequi
 tm est.*

Præ-

LIBER SECVNDVS.

115

Præterea. Magna est dissensio sæpenuerò Græcorum codicū, qui nunc habentur in manibus. Vnde, & qui nostris temporibus ad Græca dicunt se expendere. Latina, haud rarò inter se dissident, non in verbis modò, sed in sententijs quoque. Quid, quòd interim eadem exemplaria noui isti interpretes non eodem sensu interpretantur? Nam, versum quartum Psalmi 109. aliter Lutherus, aliter Pomeranus, aliter Pelecanus, aliter Buzerus, aliter Munsterus, aliter Zuinglius, aliter Fœlix, aliter Pagninus traduxerunt, vt iam mihi videantur Theodotionis, Symachi, Aquilæ, quinta, item sexta & septima æditio, ac vulgata quoque septuaginta numero paucissimæ, si ad horum innumeras conferamus. Quid, quòd Erasmo cum seipso non conuenit? Extat enim quinta, extaret & sexta editio, nisi vel inconstantia notam sibi inurendam metuisset, vel morte fuisset interceptus. Ac certe hæc varietas versionum, semper fuit hæreticis quasi gentilis & propria. Id enim Acte monitis olim à viris Ecclesiasticis obiectum est, quod ne ipsa quidem exemplaria sibi ipsis concordarent, si priora cum posterioribus conferrent: Semper, inquit, emendant, quibus semper displicet quod emendant, & noua quæque perquirunt, cum eis, quæ in vsu sunt, videbuntur aduersa. Et Lutherus primum quidem, noui Testamenti, veterem editione, Germanica sua versione mutauit, quòd persuaderet populo scilicet maiores nostros vsque ad id temporis verum Euangelij textum non habuisse. Ipse tamen idem nõ post multos annos suam editionem ita correxit, vt ex solo Matthæi Euangelio annotauerint viri docti triginta & eo amplius locos immutatos. Itaque homines leues non tam ex fontibus sacras literas vertunt, quàm circa fontes ipsi vertuntur: doctrinisq; varijs & peregrinis adducti, paruuli fluctuât, & circumferuntur omni vento doctrinæ. Et re vera, cum nouitas quælibet quasi nouus ventus ebullit, statim cernitur frumentorum grauitas & leuitas pælearum, tuncq; sine magno molimine id excutitur ab area: quod nullo pondere intra aream tenebatur. Quorsum hæc (inquiês) tâ lôgo repetita principio? Nempe, vt intelligamus, noui istos interpretes vel exèplariū, vel interpretationū discre-

Euseb. li.
5. Eccles.
hist. cap.
vltim.

discrepantia, varietatem in ecclesiam inducere magis
 perè suspectam, & pijs omnino mentibus formidanda.
 Ac nouitas ipsa quidem primum timenda est, quæ
 Reip. perturbatione esse non potest, ob eam enim
 sam Hebræis regem petentibus, si Gregorio credimus
 Dominus succensuit: quod omnem in Republ. nouitas
 habeat exosam. Metuenda quoque rerum mutatio est
 & parua momenta tantum valent ad communem statu
 ciuium perturbandum, vt mutatis, quod Plato ait, multis
 modis, & Reip. morumque necesse sit mutationem fieri.
 Quamobrem, qui grauissimos legis diuinæ modos, si
 uis alijs acutis illis fortasse quidem, sed leuibus tam
 commutare pergunt, videant illi num religionis cere
 monias, sacramenta, sacerdotium, versionum prætextu
 inuertant, Adeo hæc enim inter se connexa copulara
 sunt, vt ex his nullum à cæteris nec diuelli nec distri
 possit. Ita qui vnum horum quodlibet versarit, reliqua
 etiam verset oportet. Id quod Lutheranorum exem
 didicimus, qui nouis inuentis vniuersa illa pariter muta
 uerunt. Porro autem varietatem, vt ante dixi, ac multo
 etiam magis respuere ac formidare debemus, quæ
 rum constantiæ atque vnitatis inimica est. Quas ecclesie
 virtutes habere nequit, si scripturæ non est vnitatis eadem
 & consensus. Qua in parte foeliciora nostra secula sunt
 quam antiqua. Nam, olim tot pene vulgabatur exem
 plaria, quot codices. At vero nunc sancti Spiritus sine
 bio peculiari prouidentia, Damasi sollicitudine, Hiero
 nymi summis laboribus, ecclesia sancta concordem scri
 pturarum vnitatem accepit, omnisque sublata de medijs
 varietas est, vnica Latina editione omnium consensus
 recepta, Quapropter qui ad Græca exemplaria nos refer
 cant, eandem varietatem inferre volunt, à qua olim Hiero
 nymus libros nostros asseruit: imo eandem falsitatem
 à qua ille codices nostros expurgauit. Nam varietas est
 dicum, facilis deprauiationis occasio esse solet. Atque
 nulla deprauiatio sit, ipsa tamen varietas noxia est. Non
 enim potest vnquam verum asseri, quod diuersum est
 Hieron. ad Donenionem, & Rogatianum scripsit, &
 Damasum: verum, inquit, non esse quod variat, etiã
 dicitur

Cicero 2.
 de legib.

dicorum testimonio comprobatur. Si enim Latinis ait, exemplaribus fides est adhibenda, respondeant ij, quibus tot sunt exemplaria, pene quot codices. Varietas igitur exemplarium Latinorum, quæ tunc erat, fidem eiusmodi exemplaribus derogabat. Atque huius quidem argumeti tanta vis & efficacia fuit, vt vel refractariam illam Lutheri procacitatem retuderit. Is siquidem (referente Coclæo in libro de Canonice scripturæ auctoritate) sic ait: Si diutius steterit mundus, iterum erit necessarium, vt propter diuersas scripturæ interpretationes quæ nunc sunt, ad conseruandam fidei vnitatem concilij decreta recipiamus. Providentissime igitur à sacra synodo Tridentina cõstitutum est, vt ex multis Latinis editionibus sacrorum librorum, vna vetus & vulgata editio, longo tot seculorum vsu recepta, in publicis disputationibus pro authentica habeatur. Non est itaq; nunc temporis in fidei ac morum disceptatione ad Hebraica Græcæque exemplaria prouocandum. Quippe cum fidei dogmata per discrepantes aut Hebræorum, aut Græcorum codices malè confirmari possint, aut ecclesiæ vnitas contingere. Atque eisdem ferè argumentis quarta illa postremaq; cõclusio persuaderi potest. Nec enim sunt Hebræorum aut Græcorum codices modò emendatior, q̃ Latini: imo plerunque aliter habent q̃ ratio ipsa & veritas postulant, quemadmodum frater Franciscus Titelmānus & in collationibus super epistolam ad Romanos, & in apologia pro vet eri interprete, doctissime copiosissimeque disseruit. Vnde duo solum ex innumeris loca desumere placuit, vt in his Theologi discant, quàm parū nouis istis interpretibus sit fidendum.

Vnus locus est ad Roman. 12. Vbi enim nostra editio habet, Domino seruientes, noui ferè interpretes reddūt, tempori seruientes, & tamen nostra litera præferenda est. Quam & olim Græci emendati codices habuere. Chrysostomus siquidem & Theophylactus non legunt $\tau\omega\varsigma$ κυρίω δ' ἀλείοντες, sed $\tau\omega\varsigma$ κυρίω. Quam etiam lectionem habuit Origenes: Atque adeo Hieronymus in epistola ad Marcellam, cuius initium est, Post priorem epistolam, cum lectionem aliam reprehendisset, asseruit, secundum

118 DE LOCIS THEOLOGICIS
cundum Græcam veritatem legendum esse, Domino
nientes.

Alter habetur prioris ad Corinthios septimo. Nam
vbi nos legimus, Qui cū vxore est, sollicitus est quæ sunt
mundi, quomodo placeat vxori, & diuisus est, isti
Græco (vt aiunt) fonte, sic vertunt: Qui cum vxore
cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat vxori, diuisus
est vxor & virgo. Quam posteriorem lectionem D. Hiero-
nymus in priori aduersus Iouinianum libro, docet
esse Apostolicæ veritatis. Quodq; fatetur se aliquando
illum locum in eum sensum disseruisse, &c. Sic igitur quæ-
dam exemplaria, tum Hebraica, tum Græca, olim Hiero-
nymus nactus est, multò emendatiora quàm ea, quibus
niores interpretes & expositores fidem suam alligarunt.
Cumque nobis opponunt codices quosdam ante annos
sexcentos aureis literis descriptos (hos enim fontes ap-
pellant) Hieronymus pro nobis illis respondet: inque-
rens, Habeant qui volunt veteres libros, vel in membra-
nis purpureis auro argentoque descriptos, vel uncialibus
(vt vulgo aiunt) literis, onera magis exarata, quàm
codices: dummodò mihi meisque permittant pauperes
habere scedulas, & non tam pulchros codices, quàm
mendatos. Quamobrem hominibus his, qui nouandis scrip-
turis student, illud sæpe accidit, vt dum codicum, vel He-
braicorum, vel Græcorum, quos penes se habent, examina-
pla sequuntur, nihil aliud agant, quàm ex non correctis
emendata corrigere.

Quo quidem in loco Isidorus Clarius ferendus non
est, cuius emendatio nihil est aliud, quàm interpretis ve-
teris reprehensio. Pollicetur enim in operis fronte veteris
rem editionem correctam: postea verò quàm pollicetur
hac depellit inuidiam nouitatis, multa inserit, & ad-
dit quædam, nonnulla mutat: vt lector non aliud possit
in locis mutatis intelligere, quàm aut veteris interpretis
errorem, aut veterum codicum deprauationem. Quam
bellum erat potius nouam editionem confiteri, quàm
terem emendatam: ne lectores simplices verbis ambigere
deciperentur. Nota sunt eiusmodi plurima loca apud
Isidorum Clarium & in veteri & in nouo Testamento
profecto

In præfa-
tione su-
per Iob.

proferremque illa nisi ad alia properaret oratio. Illud tantum admono, huiusmodi vel mutationes, vel detractiones, vel additiones, quæ curiosos homines sæpe delectant, parentibus nostris, si nunc viverent, futuras esse molestissimas. Id quod ex primo libro historiae, quam vocant Tripartitam, colligere licet. Cum enim (ut ibi dicitur) multi Episcopi convenissent, & quidam eorum rogarus esset ut faceret sermonem populo, vir scilicet eloquio & sapientia præditus, ille locus venit in medium, Tolle lectum tuum & ambula: ubi pro lecto, cubile dixit. Tunc Spiridon Cypriorum episcopus, vir sanctissimus, indignatus in eum, & exiliens de cathedra sacerdotali, tu melior es (inquit) eo qui lectum dixit, quia eius verbis uti confunderis? Hoc autem fecit populo conspiciente, mediocritatem docens eum qui eloquij supercilio prætumebat. Erat enim idoneus ad pudorem incutiendum, cum esset venerandus, & operibus gloriosus, simulque presbyter auro atque sacerdotis officio. Quid hic faceret, si Isidori Clarij, Quid si Erasmi, Quid si Caietani, Quid si reliquorum tam varias & multas versiones & inuersiones audiret? Quo putas animo ferret, cum in alijs libris, tum maximè in Davidicis Psalmis, Caietani lectionem & textum vsque adeo à nostro discrepantem, ut vix possis agnoscere, an idem liber sacer, an alius sit? Quid Hieronymus? Psalmos ne ad verbum translatos pateretur? Qui in libro de ratione interpretandi Horatianum præceptum illud, Nec verbum verbo curabit reddere fidus interpret, etiam in sacris literis interpretandis magnoperè commendat? Et in epistola ad Augustinum asserit, Hieronym. sensuum potius veritatem, quam verborum se ordinem conseruasse. Et ad Suniam & Fretellum boni interpretis regulam ponit, ut non verba verbis quasi paria & demensa respondeant, sed sensus sensui. Quid, quòd Cicero in libr. 3. de finibus ait, verbum, è verbo exprimere indisertos interpretes solere? Fallitur ergo præ cæteris Caietanus, qui huius præcepti immemor, Psalmorum versionem dum fidam voluit reddere, reddit ad Ecclesiæ quidem vsu præorsus inutilem.

Cap. 19.

Cap.

Cap. Quartum decimum, In quo argumenta capituli duodecimi refutantur.

AC primum quidem, cum Hieronymi auctoritas nobis obijcitur, haud difficile erit respondere. Dicitur enim ex causis tunc erat ad fontes recurrendum. Verum quod non tam turbidi fontes erant, nec primariae scripturarum scaturigines conturbatae. Altera, quod tunc veritas Latinorum codicum & dissonantia magna erat. Non tolli commode poterat, nisi ad exemplaria Graeca atque Hebraica Latina referretur. Has vero causas fuisse Hieronymo ut in eam sententiam induceretur, manifestet ex prooemio super quatuor Evangelia ad Damasum & ex epistola ad Suniam & Fretelam. At modo cum exemplarium Latinorum una apud omnes concordia sit, potest Graeca variantia per nostram Latinam editionem eliminanda, atque in pristinam unitatem reducenda. Sanctorumque consilij est, limpidam aquam ex lacunulis defectis, quam ex turbato fonte liquorem obscuro bibere. Porro, ut ab scholastica disputatione interim excurren annuente lectore liceat, nos qui Abraham secundum promissionem filij sumus, puteos fodimus in aliena Palaestinarum regione. At vero Palaestini alienae foelicitati invidentes, puteos inuentos conantur obstruere. Quos dominus Isaac multa diligentia refodit, ac repurgauit: donec aqua viua reperta est. Ibi pastores Gerarum cum pastoribus iurgantur Isaac, dicentes, Nostra est aqua. Quam rem nome putei Isaac, ex eo quod acciderat, vocauit Caelum. Profectus inde fodit alium puteum: pro eo non contenderunt: itaque vocauit nome eius Latinitatem. Fodit in hunc omnino modum ecclesia Romana atque Latina puteos aquarum viuentium: hoc est, sacrarum scripturarum: inuenit autem aquam sapientiae salutaris: vitam (inquam) inuenit: sed in aliena veluti regione Iudeorum & Graecorum. At, illi, puteos oblimare, obstruere, atque nituntur. Quinetiam iurgantur contra nos, & dicunt, Nostra est aqua: fons noster est. Qui Hebraice Graecusque non fuerit, in alieno solo fodere non debet. Nostrum idioma, aiunt, locutus est Christus, locuti Prophetae, Apostoli & Euangelistae. Vos Latini hospites estis.

Gene. 20

estis: & has literas à nobis emendicare debetis: nostra opera, nostraque castigatione restituendi sunt in genuinam veritatem vestri codices. Sic puteos nostros Iudai, hæretici, curiosi nouarum rerum amatores humo opplere cõtendunt, certantque nobiscum: sed mera calumnia est. Qui enim sunt alieni à corpore, quo pacto illustrabunt ipsum? Qui sensum Christi non habent, quomodo sensa Christi interpretabuntur? Qui aduersum nos pugnant, num arma nostra sunt instructuri? nequaquam. Fodiamus igitur alium puteum, quem latitudinem nuncupemus: ecclesiam scilicet longe lateque dispersam, pro quo nulla controuersia excitetur. Est enim ecclesia columna & firmamentum veritatis: est ciuitas Dei, quam fluminis impetus lætificat. Hæc potauit filios suos mille ab hinc annis huius fluminis aqua. Hanc nos aquam & probare & tenere debemus, nec alios fontes veritatis exquirere. Sed prima argumenta vidimus, iam reliqua videamus. Nam, quod Augustini ac Damasi auctoritas obijcitur, post ea, quæ dicta sunt, nihil ponderis habet. Siue enim Augustinum seu Damasum nobis opponas, de suo tempore ambo loquuntur. Innocen. verò 20. dist. cap. de quibus, quem nonnulli etiam nobis aduersum esse volunt, quid sibi velit, equidem non intelligo, nisi locus deprauatus sit. Existimo enim non Græca sed canonica esse legendum. De qua re alio libro fortasse latius. Nam illud quidem, quod Erasmus grauissime vrgere existimauit, leuissimum est. Multa siquidem, quæ Hieronymus primum & in noui testamenti editione veteri, & translatione 70. errata esse crediderat, ea post maiori diligentia perpendens, aut etiam vel ab amicis vel certe ab inimicis admonitus, comperit, non esse corrigenda, id quod Franciscus Titelmãnus in Apologia declarauit. Certe Hieronymus in Hebraicis quæstionibus 70. interpretes notat, quod contra Hebraicam veritatem, pro amico opinionem verterint. Et ipse tamen postea 70. securus est. Nec me præterit Augustini Eugubini sententia. Sed eam esse cõtentitiam patet. Quid enim ineptius dici potest, quam 70. interpretum errorem, vitio librariorum in Hieronymi editionem irrephisse? Quid rursus improabilius, quam 70. interpre-

1. Tim. 3.

Psal. 45.

Lib. 5. 60

5. 9. 3.

tes viros clarissimos in re apertissima, quæ vulgo facta
erat, fuisse hallucinatos? Iam verò quàm indigne à Lu-
rentio, Fabro, Erasmo, vetus editio passim reprehendi-
tur, in vna epistola ad Romanos Franciscus Titelmair
liquidò ostendit. Ex qua re satis intelligitur, quantum
fidei Aristarchis istis sit habendum.

At illud primum, quo falsitatis nostra vetus editio
simulatur, Osiandri est in armonia Euang. argumentum.
Atque eandem ante notam veteri interpreti inusserat
Nicol. Lyranus Iudicum 10. & Burgen. nu. 36. Sed Hiero-
nymus secutus est 70. Quibus consentiunt Damasius
lib. 4. capi. 15. Euseb. lib. 1. eccle. histor. capit. 6. Epiphanius
Hæres. 78. Ambro. libro 3. comment. in Lucam. Nicetas
lib. 1. cap. 11. Beda lib. 1. in Lucam cap. 10. Quorum libere
tius ego æmulor negligentiam, quàm istorum obscuro
diligentiam. Igitur, cum in lege ratio finis habeatur,
intelligenda est de scæminis illis, quæ ex defectu mater-
norum paternam hæreditatem sortiuntur. Quæ causa fuit
D. Thomæ. 1. 2. quæst. 105. art. 2. ad secundum & 4. Secundo
dist. 30. quæst. 2. art. 1. q. 3. ad quartum, vt filiabus Aaron
liberum matrimonium concederet in quibus scilicet in
tuo huius legis deerat. Et Leuit. 21. iubetur pontifex
cere vxorem virginem de populo suo non de familia
tribu sua. Et Iudicum 10. constat, Tholaa & Abimelech
cõsanguineos fuisse, quorum alter fuit ex tribu Issachar
alter ex tribu Manasses. Et vir Leuites de sorte Ephraim
vxorem duxit de tribu Iuda. Iudi. 19. Iosephus lib. 5. c. 6.
Non ergo falsa est editio nostra, sed est ramen bene
fane interpretanda. Quid ergo (nam hoc dicit aliqui)
pertinet ad dominum generationis ordo deductus
ad Ioseph? Certe pertinet multum. Nam quando
Euangelista scribebat, Iudæis erat exploratum, Ioseph
eadem tribu esse, ideo enim ambo in Bethleem cen-
tur, vt de vna videlicet stirpe generati. Ac beatam vir-
nem nullos fratres habuisse, historiæ omnes consentiunt.
Itaque viro contribuli nupserat. Quod ergo populo
Iudaico notum erat, non erat opus vt Euangelista scri-
beret, id docuit, Ioseph à Dauid descendisse. Quæ vox
& seruauit consuetudinem scripturarum, qua mulierum
generatio

generationibus ordo non textitur: & verè docuit, id de quo poterat esse controuersia. Nam, quòd Maria ex eadè familia esset, vt quod eo tempore plebi notissimum erat, non putauit Euangelista admonendum.

Argumentum etiam alterum eiusdem Osiandri est in Armon. Euang. vbi tradit Hebræos in dictionum inflexionibus neutrum genus non habere. Ex quo efficitur, vt voce masculina vel fœminina pro neutra abutantur. Vt vbi nos dicimus, non est bonum hominem esse solum, imperitus interpret redderet, non est bonus esse Adam solus. Ad eundem quoque modum, loco eius quod Hieronymus vertit, Paraulus es, perspicuè & verè conuertendum est, Parù esse, vt sis inter Chiliarchos seu principes Iudæ. Cuius axiomatis causa aptissimè redditur, Ex te enim &c. Quæ ratio ineptissima est, si ad præcedens pronuntiatum iuxta Hieronymi versioem accommodetur. Quod autem posterius membrum prioris ratio sit, sermo nis natura prodit, sensus communis iudicat, & Spiritus S. per os Euangelistæ testatur. Hactenus Osiandri verba retulimus. Sed miranda est heretici insolentis impudentia. Chaldæa paraphrasis, recentiores Iudæi omnes, 70. interpretes cum Hieronymo consentiant, & hic vnus sibi solus sapit. Sed cum Hebraicus textus coniunctionem non habeat, potest quidem sic tota oratio accipi, vt secundum membrum causa sit primi. Quem sensum pontifices & scribæ habuerunt, quorum verba fide, qua oportuit, Matthæus retulit. Potest autem sic etiam accipi, vt posterior pars quasi aduersatiuè intelligatur, quo sensu accipit Hieronymus, vt patet ex commentarijs in Michæam. Ac si rem ipsam diligentius animaduertas, parum certè interest, vtro modo accipiatur oratio. Quocirca ridiculus est Osiander, qui in re nihili tantas tragœdias excitet.

Illud est facile, quod 3. loco additur. Nam Codices 70. interpretum interrogandi notam habere: ita conuerterunt, nunquid irascetur per singulos dies? Et Augustinus quidem, licet sine interrogacione legerit, nostrum tamen sensum expressit, inquiens: Longanimis & non iram adducens per singulos dies. Itaque 70. interpretes

optime sensum illius versiculi videntur expressisse, si
 recedentia consequentibus hæere debeant. Quod
 Calvinus cap. 5. instituit. obijcit, frigidum id languidum
 que est. Tum quoniam, vt quibusdam placet, de amore
 & odio prædestinationis & reprobationis loquitur.
 lomon: idque suaderi putant ex eo quod subiugitur.
 omnia in futurum seruantur incerta. Tum quoniam
 cundum communem legem loquitur, atque ad commu-
 etiam loquendi formam orationem accommodat, quod
 cum ignorat homo an morte dignus sit, verè dicit: nec
 homo vtrum odio vel amore dignus sit. Tum, quoniam
 vt alias in eo libro sæpe, argumentantis locum assumit
 que personam, non desinentis. Itaque eo capite argu-
 tatur à principio statim, multa mala consequi ex eo quod
 omnia æque eueniant iustis & impijs in hoc mundo.
 num autem ex obsurdis quæ proponit, est, quòd sit in
 domo Domini serui differentes, alij boni, alij prauj, & si
 men Dominus non declaret, quem amet, quem odio præ-
 sequatur: sed ita benigne se erga impium vt erga pi-
 gerere videatur, nec minus grauis & seuerus sit erga im-
 nos seruos quam erga improbos. Omnia enim bona & mala
 que huius vtriusque sunt communia. Nihil ergo falsi
 stra editio continet, siue primum siue secundum
 tium hunc sensum amplectamur.

Nam quòd suspicantur quidam Matthæi 24. interpre-
 tem falso pro fulgore fulgur reddidisse, ideo quòd
 fulgur exit ab oriente & protenditur vsque in occiden-
 tem, sed fulgor: perridiculum argumentum est. Primum
 enim, si quis hoc in loco error inest, hunc non interpre-
 tis, sed librarij fuisse, ad veritatis similitudinem
 debatur esse propensius. Voces quippe illæ fulgur & ful-
 gor vsque adeo similes sunt, vt pro cluue sit vnam pro
 tera substituere. Quare parum æque ea in interpre-
 culpa reijcitur, quam librarijs assignare æquius erat.
 inde interpretis peccatum hic nullum omnino esse
 tuit: vbi Græca omnia exemplaria & vetera & noua

Origenes
 à fulgore,
 re, de quo

sentiunt, nec aliud quam ἡστέρη legunt: quæ vtique
 non fulgorem, sed fulgur sonat. Sed ne de fulgore
 dem accipi potest, etiam si Græca vox vtrunque sonat

Sol namque paulatim oritur, eiusq; aduentus diu præsen-
 titur antequam appareat. Illius itaque fulgor non inexpectatus est,
 status aduenit. Dominus autem sine dubio significat, ad-
 tumentum suum subitum & inopinatum fore. Id quod ful-
 guris similitudine aptissima exprimitur, quod priusquam
 expectes, iam emicuit & abiit. Et quanquam fulgur non
 pertingit ab oriente vsque in occidentem, si ad Philoso-
 phiæ rationem expendas, sed ad exprimendum subitum
 & inexpectatum quidem, sed conspicuum omnium ocu-
 lis aduentum Christi, satis est accommodare id, quod o-
 culis nostris apparet. Alioqui arguatur D. Thomas quasi
 perspectiua facultatis indoctus, qui explicaturus quem-
 admodum res diuinæ in humanis cluceant, exemplum
 ponit speculi, in quo, ut ait, rei imago conspicitur. Quod
 licet re vera ita non sit, nobis tamen ita videtur. Quin
 etiam arguatur Moyses tâquam Astronomiæ imperitus,
 qui duo luminaria magna posuit, cum sint alia multo ma-
 iora. Sed sensui nostro illa duo maxima apparent: Nec
 alienum est à sacris scripturæ auctoribus sese populo ra-
 di attemperare, loqui que ut vulgus solet. Hisce verò
 rebus exempla plura ego adiungerem, nisi de hoc argu-
 mento satis superque esset dictum. Helium certe iuxta
 hanc rationem illud dixit, Ab interioribus egredietur
 tempestas, & ab arcturo frigus. Iob trigesimo septimo.
 Ad eundem modum Propheta ait, Qui fundauit terram
 super aquas: quasi aquæ inferiores sunt, cum tamen emi-
 neant, ut decimotertio libro ostendemus. Simili quoq;
 lege tres Angeli, qui Patriarchæ apparuerunt, comedis-
 dicuntur, Non quòd re vera comederint, sed quòd co-
 medere visi sunt. Quanquam Iustinus figurate accipit
 perinde ut ignis deuorare & exedere dicitur, quia con-
 sumit. Est autem locus in dialo. cum Tryphone. Iam ve-
 rò illa non longam orationem desiderant; quamobrem
 existimant interpretes, non oportere semper easdem
 omnino res, quæ in Hebræo sunt significatæ sermone, in
 Græcum Latinitumque transferri: sed satis esse quando-
 que, si proxima atque simillima ponentur. Illud enim
 in sacris etiam literis conuertendis præ se falerunt, quòd
 de lege interpretandi est à Cicerone dictum; verba non

*primū id
 cutus est,
 ad fulgō
 rē deinde
 labitur,
 At nec
 Græcum
 nomē idē
 utrūque
 significat
 nec voces
 quæ Græ-
 cis fulgur
 fulgorēq;
 designāt,
 similes co-
 gnateq;
 sunt, sed
 valde di-
 uerse.*

numeranda esse, sed ponderanda: sensumque sensum reddendum, ut, quoad fieri posset & liceret, verborum quoque interdum neglecta cura lectoris intelligenti iuuaretur. Id verò tum vel maximè licere sibi arbitror sunt, cum Hebræi auctores similitudine vnaqualibet animalis aut arboris aut fruticis, aut herbæ, aut rei diuersæ que alijs vti essent, quæ esset Græcis ac Latinis incognita. Vt Esa. 1. vbi Latina editio habet, cum fueritis vti quercus, defluentibus folijs, Hebraice habetur, *Ela*, vox, si 70. interpretibus ac Hieronymo etiam ipsi interpretari mentarius credimus, Therebinthum magis quam Quercum cum sonat. At quia Therebinthus arbor est peregrina & incognita, soloque apud Latinos nomine celebrata non incongruè Therebinthi loco Quercus posita, quæ arbor omnibus & linguis & gentibus manifesta. Psal. 101. pro pelecano in Hebræo habetur *Lika*, Nictycorace autem *Kekom*. Illud alij Monedulam, alij Onocrotalum, alij Pelecanum; hoc, partim Bubonem, partim Cuculum, partim Noctuam reddiderunt. Ac 70. interpretes quidem vocem Hebræam, quam Hieronymus in Onocrotalum perpetuo vertit, nunc in Pelecanum, nunc in auem, nunc etiam in Leonem transtulerunt. Verò ita id factum est ab illis, quòd voces essent multæ & ambiguae: sed quòd cum apud Hebræos animalium præsertim plantarumque vocabula penitus incognita sint: nihil referre existimarunt, vnamquamlibet eorum similibus poni, si idem omnino sensus remaneret. Similitudo enim ibi quaeritur, in qua res omnes illæ conueniunt, non alia quæuis propria specialisque natura. Quemadmodum etiam cum apud Latinos proverbiale verbum ter dicitur, in præsepio Canis: si Hispane quispiam proferret, *el perro del ortelano*, holitoris canis, optime profecto interpretaretur. Quoniam sub re & voce dicitur vnus idemque sensus esset lectori insinuatus. Quamobrem illa Caietani religio nimia fuit, qui Esaie 1. vocem *Ela*, noluit in Latino exemplari mutari: quasi periculum esset, si aut Quercum aut Terebinthum, aut aliam quæuis similem arborem legeremus. Ex eadem quoque illorum error coarguitur, qui, quoniam vbi Hieronymus

Onocrotalū reddit, vbi ferè septuaginta reddūt Pelecanum, eandem esse auem existimarūt. In quo errore auctor etiam commentariorum fuit, quæ Hieronymi titulo in Psalms circumferuntur. Ea verò Diuo Hieronymo tribuere manifestariæ ignorantia esse vel ex hoc vno aperte cōuincitur. Aut enim hic auctor Pelecanum, Latine dicitur Onocrotalum. Ecqua autem ignorantio maior esse potest, quàm vocem Onocrotali Latinam existimare? Sed de his hactenus. Nunc illud etiam atque etiam asserimus, in huiusmodi comparationibus transferendis, nihil omnino interesse, an res eadem in eadem an in similes & proximas conuertantur: si sensus non diuersus, sed idem est.

*Non nega
omnia il
la esse Hæ
ronymi.
Credo. n.
in quosdā
Psalms.
cum com
mētaria
edidisse.*

Quid? Quod cum Latinis res ipsa Hebræa & nomenclatura deest: si interpres ex re agnata & vicina, rem nobis alias incognitam nominauit: nihil profus absurdi fecit? Quin rem tentauit interpretibus vniuersis aut ex auctoritate, aut ex vicinitate cōcessam: vt aut nomē Latinum ad significandum imponeret, aut certe ad rem similē vel proximam insinuandā transferret. Cum itaque, Ionæ. c. 4. alij cucurbitā, alij, hederam conuerterūt, vsi sunt illi quidem iure suo, nec verborum religione astricti debuerūt committere, vt illo in loco nullā omnino rem nec Græci intelligerent nec Latini. Non est autē huic illud dissimile, quod Danielis pphetiæ obiecit Porphyrius: cōfictā esse scilicet, nec haberi apud Hebræos, sed Græci sermonis esse commentum: quia in Susannæ historia contineatur. ἀπό τῶ πρῶτος πρὸς τῶ χίτου χίτου. Quam etymologiam Græco magis sermoni conuenire quàm Hebræo. Cui quā id quod Eusebius, Appollinaris, atq; Hieronymus responderūt, ab ecclesia reprobatur: multo nos verius respōdemus, hoc interpretē Græcū facere potuisse, ac iure potuisse quidē, quod Latinus interpres reformidauit. Non. n. necesse erat, easdē arbores eo loco reddi, quas lingua haberet Hebræa, quoniā si eadē redderetur, non solum etymologia seruari non poterat, sed nec prophetiæ festiuitas nec ratio sententiæ. Alias ergo vel similes, vel proximas vertit, in quibus iudicij prophetici & acumen seruaretur & causa: Præterquàm, quòd arbores

illæ, à propheta Chaldæo sunt nominatæ sermone
opus est, sollicitos nos esse, si in Hebræo nec illæ, nec
les habeantur.

Argumentis igitur, quibus editionis nostræ veritas
pugnari solet, abundè, ni fallor, responsum est. Quæ
quam nonnulla de industria prætermisi, quæ scilicet
liora visa sunt, quàm quibus refellendis deberent au-
leum, aut operam sumere. Quale illud est, quòd Faber
pulensis ait, Ecclesiam interpretis errore versatam
pro Deo angelos legere. Nam lectionem illam im-
credit, Minuisti eum paulominus ab Angelis. Quæ
quàm indoctè & inconsultè, quàm temerè & intipic-
errauit: non esset difficile ostendere, nisi ante nos Es-
mus magna argumentorum vi eandem causam euicis-
Certe interpres epistolæ ad Hebræos, vel Clemens,
Lucas fuit, quemadmodum auctores grauiissimi pro-
dere. Horum vtrumlibet impietatis insimulare, piacul-
erit. Ecclesiam quoq; accusare, quæ eam probavit epist-
lam, in qua error impius est, an sine impietate fieri possit
ignoro. Sed de his satis. Iam reliqua persequamur. Euse-
verò cum historiam Susannæ post ea tempora Ecclesi-
cus vsus approbarit, & Danielis prophetæ nomine po-
lo legerit, cumq; Tridentinum concilium sua quoq;
id diffinitione firmauerit, ea certe historia nûc à fidelibus
recipienda est. Aphricanus quidem Origeni obiecit
historia Susannæ ficta videatur, & aliena à scriptura pro-
phetica, vt Euseb. testis est libr. 6. c. 23. At illi tamen
idem Eusebius ait, Origenes manifestissimè rescribit
asserit, nequaquam Iudæorum commentis & fraudibus
auscultandum, sed hoc solum pro vero habendum in scri-
pturis diuinis, quod 70. interpretes transtulissent. Nihil
esse solum, quod auctoritate Apostolica confirmat
Hæc Euseb. Idem verò refert Hieron. in catalog. de
lio hoc Aphricano loquens, & Hieron. ipse lib. 1. Ap-
aduersus Ruffi, quæ in præfationibus dixerat, ea purè
inquiens. Quod autem refero, quid aduersus Susannæ
storiã, & hymnum trium puerorû, & Belis draconis
bulas, quæ in volumine Hebraico nõ habentur, Hebræi
soleant dicere, qui me criminatur stultû, se sycophantam
probat

probat non enim quid ipse sentirem, sed quid illi cōtra nos dicerent explicavi. haec enim Hieronymus.

Ad aliud aut argumentum, quoniam nolumus esse lo-
gi in singulis explicandis, breuiter respondetur, eum lo-
eum ex priori epistola ad Corinthios bifariam apud Græ-
cos legi: & vt vulgata habet editio in hunc modum,
omnes quidem non dormiemus, sed omnes immutabi-
mur. Cuius rei auctor est Didymus, & Hieronymus in
epistola ad Minerium & Alexandrum. Neutra aut lectio
à viris ecclesiæ reprobata est. Quin admonere semper
lectionē dubiam & variam esse: nec alterutram ex eis vt
certam & exploratam amplexi sunt. Neutram igitur le-
ctionem recipere cogimur: quia neutram partem docto-
res ecclesiæ tanquam exploratam & catholicam asserue-
re. Quod idem in alia particula qualibet Latine editio-
nis fieret, si idem penitus contigisset. At vbi doctores
catholici vnam & eandem lectionem sine varietate te-
nuerunt, nec ancipitem assertionis librauere sententiam,
nobis non licet Latinam editionem in quæstionem ver-
tere. Sed ne in hoc quidem loco, Erasmi, Fabri, & Caieta-
ni sententia probari potest: qui in re vbi nihil intererat
vtro modo diceretur, eam lectionem deligerē maluerūt,
quam nouitatis ratio redderet plausibiliorem. Id quod
gentile his est, qui curiosa sectari volunt, magis quā so-
lida. Nos autem Origenem, Didymum, Athanasium, Au-
gustinum, Cyprianum, Tertullianum, cōmunemq; Lati-
norum consensum sequi malimus. Nam, & Acatius Cæ-
sareæ ciuitatis episcopus apud Hieronymum, in pluribus
Græcis exemplaribus lectionem nostrā haberi dicit, aliā
verò in paucioribus. Nec me tamen illud præterit, quod
Chrysostomus & Theophylactus in commentariis, Hie-
ronymus quoque in epistola quadam ad Marcellam scri-
psere. Sed, quod antè dixi, me malè habet, in rebus quæ in
vtramq; partem controuertantur, noua delectare Theo-
logos, magis quam vetera, eaq; vsu parentum nostrorum
comprobata. Ac de 5. argu. satis.

Ad id verò, quod sequitur hoc habeto responsum. Ma-
gnus error eorū est, qui sine spiritus sancti peculiari do-
no scripturam sacram exūstimant se posse, vel intelligere,

Lib. 2.
de ciui.
Dei. c. 20
Ad Mine-
ri, &
Alex.
Initium
epistolæ
est. Ma-
gnis nos
prouocat
Iambli-
chos Py-
thagoræ
doctrinā
ait, quo-

*niā diu-
nitus tra-
dita fue-
rit, nō nisi
quopiam
Deorū in-
terpretāte
intelligi
posse. I-
taq; inuo-
cādū esse
Deū à dis-
cipulo, cū
Deorū au-
xilio ege-
at.
Cap. 1.*

Esa. 50.

Luc. 11.

vel interpretari. Quod utique donum, quanto magis
cris literis intelligendis atque interpretandis opus
tantò rariùs difficiliusq; cōtingit. Nā, eruditionē, ve-
rū copiā, multarum linguarum peritiā, hominū dilige-
tia præstat: At si spiritus quidā peculiaris, non tam ob-
fusus qui percipit, quàm ob ecclesiæ vtilitatem, gratia
Dei miseratione donatus, sacrorum librorum interpre-
desit, ieiuna erunt & frigida omnia, quālibet elaborata
diu antè excogitata & inuenta fuerint. Imò falsa erunt
interpretatione pleraq; humano sensu intelligētiaq;
ducta. Nā interpretationem scripturę, prophetiā & in-
rationē Dei credit Clemens Alex. lib. 1. Stromo. & Ap-
stolus in priori ad Corinthios epistola, inter reliqua
ritus sancti dona cōmemorat: nec philosophiam, sed pro-
phetiā vocat. Videlicet, quod sacris literis explicādis
dem spiritu opus sit, quo ipsę sunt conditę, diuino
atq; prophetico. Id quod Petrus posteriori sua episto-
cōfirmat, inquit, habemus firmiorē prophetiā
nem, cui bene facitis attendentes tanquā lucernę
in caliginoso loco: hoc primū intelligentes, quòd om-
prophetia scripturę, propria interpretatione non fit
enim voluntate humana allata est aliquando propheta
sed Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homi-
nes. Hoc aut, quemadmodū ante nos viri clarissimi
tellexerunt, eum habet sensum: bene quidem facitis pro-
phetis attendentes: sed id primū intelligite, diuinas pro-
phetias humana & propria interpretatione non intelligi
Spiritu enim sancto locuti sunt sancti Dei homines, &
malis homo non percipit ea quę sunt spiritus Dei. Quis
enim cognouit sensum domini? Atque id ipsum Esaias
significauit inquit, Dominus dedit mihi linguam
ditam, vt sciam sustentare eum qui lapsus est, verbo
git manē, manē erigit mihi aurem, vt audiam quasi
gistrum, Et apud Lucam, aperuit dominus discipulis
sensum, vt intelligerent scripturas. Quo testimonio
probat Hilarius in psalm. 115. scripturarum intelligē-
tiam donum Dei esse. Quòd si scripturarum interpre-
gentia donum Dei est, scripturas autem interpretari
nemo, nisi qui intelligit, potest: cōfiscitur utique sacra

LIBER SECVNDVS.

131

rum literarum in aliam linguam versionem sine Dei peculiari gratia nemini posse contingere. Alio qui si D. Hieronymus sufficere existimat verborum copiam, eloquentiam secularem, trium linguarum peritiam, rerum multirugam cognitionem, cum his omnibus abunde se nouerit instructum, cur in epistola ad Desiderium deprecatur alienarum orationum adiutorium, ut eodem spiritu, quo scripti sunt libri, in Latinum eos possit transferre sermonem? Cur item in epistola ad Paulinum scripturas sanctas interpretaturus, reuclat inquit, oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua? Lex enim spiritualis est, & reuelatione opus est, ut intelligatur. & rursus. Quanti, inquit, hodie putant se nosse literas, & tenent signatum librum, nec aperire possunt, nisi ille referauerit, qui habet clauem David. Et in illud ad Galat. 1. sunt aliqui, qui vos conturbant, & uolunt conuertere euangelium Christi. omnis ait, qui euangelium alio interpretatur spiritu, quam scriptum est, credentes turbat, & conuertit euangelium Christi, ut id quod in facie est, post tergum faciat, & ea quae post tergum sunt, uertat in faciem. Si quis tantum literam sequitur, posteriora ponit in faciem: Si quis Iudaeorum interpretationibus acquiescit, post tergum mittit ea, quae ex natura sua in faciem constituta sunt. & posteriorius eodem quoque capite in illud, notum uobis factum euangelium, quia non est secundum hominem, & c. Marcion & Basilides, ait, & caeterae haereticorum pestes, non habent Dei euangelium, quia non habent Spiritum sanctum, sine quo, humanum fit euangelium quod docetur. Nec putemus in uerbis scripturarum esse euangelium, sed in sensu: non in superficie, sed in medulla: non in sermonum foliis, sed in radice rationis. Haecenus Hieronymus. Qui si uera dicit, cogit nos profecto credere, aut ueterem interpretem Spiritus sancti peculiari dono sacras literas conuertisse, aut ecclesiam Latinam multis retro saeculis non Dei habuisse euangelium, sed hominis. Cum igitur obiicit, interpretem non fuisse prophetam; Sanè uerò propheta non fuit, habuit tamen (ut Titelmānus rectè asseuerat) spiritum quendam propheticum vicinum &

1. q. 1.
Marcion.

& proximum: qualem necessarium esse ostendimus facili-
literis interpretandis. Imò qualis erat necessarius, vti
eclesia Latina editionem sacrorum librorum haberet, vti
tutò in fide & moribus sequeretur.

*Hierony.
in epist.
ad So-
phroniũ.*

Iam ad postremum argumentum facile respondetur.
Quòd si Latinorum ad Græca Hebraicâq; collatio
bis negligetur, exemplo D. Ambrosii tueri nos vti
possemus. Qui cū Græcè sciret, & commentarios in
cras literas ederet, sæpe tamen non est dignatus
consulere, etiam vbi diuersitatem aliquam lectionis
constabat. Videre hoc est in commentariis super ca-
duodecimum epistolæ ad Romanos. Quòd si inter-
tum etiam magis varietate turbaremur, quàm iuuenius
Sophronii nos excusaret exemplum, qui id de se
Hieronymum fatebatur. Nos vero nec versiones non
rum interpretum, nec linguarum peritiam, nec ad Græ-
& Hebraica exemplaria, Latinorum collationem dā-
volumus: quin potius magnopere commendamus. Non
si Augustinus de doctri. Christi. lib. 2. cap. 11. vulgari-
etiam & parum doctorum interpretū versiones plura
iuuare inquit intelligentiam quàm impedire, ego vti
doctissimorum hominum editiones iure reprehendo
nec possum, nec debeo. Atq; vt inuidiam eorum depre-
cer, qui nos aut miseros & barbaros, bonarumq; literarum
expertes, aut etiam laborum alienorum inuidos repre-
fores calumniari possunt. Ego in linguarum cognitio-
plura etiam commoda ad sacras literas intelligendas
fateor, & id quidem peringenuè, tantum abest, vt ling-
rum peritiam inflecter.

*Cap. Quintumdecimum, de linguarum Hebraica &
Græca vtilitate.*

PRincipio enim, sunt linguæ vtilissimæ, vbi discen-
tur cum infidelibus: vel etiam vbi infideles aliena
guæ ad fidem instituuntur. Quæ causa, vel sola re-
ditur in illa Clementina. 1. de Magistris, propter quod
linguæ sunt in academiis perdiscendæ. Alioqui, quorū
attinebat Arabica lingua, quæ ibi doceri præcipitur
de re, leuiter motus videtur Erasmus, vt Clementina

huius argumento assereret, ad sacras literas intelligendas Hebraicam Græcamque linguam esse necessarias. Altera linguarum commoditas est, in his dictionibus explicandis, quæ magnam emphasim habent, aut aliquam innatam proprietatem apud Hebræos & Græcos, quam Latinus sermo exprimere non valet. Huiusmodi dictiones multas cum in Hebraicis quæstionibus tum in commentariis annotavit Hieronymus. Nos vnam aut alteram exempli causa ponemus. Vt Mar. 6. interpres reddidit, & cum dimisisset eos, vbi verbum tamē Græcum ἀποτάσσαθαι non significat simpliciter dimittere, sed dimittere benigne ac gratiose, quemadmodum amicis celebrato conuivio beneuole valedicimus. Qua in re Euangelista Græce scribens Iesu Christi etiam erga rusticos summam comitatem & gratiam commendauit. Id quod Latina voce exprimi vix potest. Et in Epist. ad Ephesios, pro eo quod nostra editio habet, A constitutione mundi, Græcè habetur καταβολῆς. Cuius vocis emphasim Hieronymus in commentarijs explicare volens, non idipsum (inquit) καταβολῆς, quod constitutio sonat: vnde & nos propter paupertatem linguæ & rerum nouitatem, & (sicut quidam ait) quod sit Græcorum sermo latior, & lingua fœlicior, conabimur non tam verbum transferre è verbo (quod impossibile est) quam vim verbi quodam explicare circuitu. Καταβολῆς, proprie dicitur, cum quid deorsum iacitur, vel cum aliqua res sumit exordium. Vnde & hi qui ædium futurarum iaciunt fundamenta, καταβεβληκένους dicuntur: volens itaque Paulus ostendere, quod Deus vniuersa sit machinatus ex nihilo, non conditionem, non creaturam atque facturam, sed καταβολῆς, id est initium fundamenti ad eum retulit. Hactenus Hieron. Et 1. libr. aduersus Iouinian. tractans illum locum 1. Cor. 7. non ut laqueum vobis iniiciam, sed & proprietatem ait Græcam Latinus sermo non explicat. Quibus enim verbis, quis possit dicere, &c. vnde, & in Latinis codicibus ob translationis difficultatem hoc penitus non inuenitur. Cuiusmodi sunt & alia exempla plurima, quæ nos causa breuitatis

*In psal.
65. & in
illā ver-
sum psal.
118. omnis
cōsumma-
tionis vi-
di finē. et
in illum,
viā man-
datorum
tuorū cu-
curri cū
dilata sli-
cor meū.
& in il-
lū, deduc-
me in se-
mita mā-
datorum
tuorum.*

tatis omittimus. Legat multa qui volet apud Hilarium expositione psalmorum pluribus in locis asserentem continuum sermonem plenam Græcæ literæ intelligentiam reddere. Ambrosius quoq; in explanatione Psal. 118. titinos ait, non posse in omnibus vim Græci sermonis primere. Quod in Græco plerumq; maior sit vis & sermōnis. Qua in re plurimū Theologos iuuare potest Erasmi in nouum testamentum annotationes: nisi eas multis erroribus aspersisset.

Est alia quoq; utilitas, ad accipiendos plures sensus theolicos ex eadem scriptura, præsertim cū apud Græcos & Hebræos est æquiuoca. Sic enim dictiones polysyllabæ & ambiguas dialectici nostri vocare solent. Nam, in pres vnā solam vocabuli significationem reddere solent. Vt Eccle. 2. vbi nostra editio habet, cogitavi ablati here à vino carnem meam, alii vertunt, trahere in vino carnem meā, alii attrahere in vino carnem meam. Cuius quidem contrariæ omnino versionis contrarius sensus Hebraici significatus causa fuit. Quod & Hieronymus ipse in commentariis admonuit. Atque i. lib. Apologia aduersus Rufinum tractans illud. 2. psal. apprehendite disciplinam: pro quo ipse interpretatus est, adorate filium vel etiam adorate purē, Nisi (inquit) & prolixum esse redoleret gloriolā, iam nūc tibi ostenderē, quid utiliter habeat magistrorum limina terere, & artem ab artificibus discere: & videres quanta sylua sit apud Hebræos ambiguum nominum atque verborum. Quæ res diuina interpretationi materiam præbuit, dum vnusquisq; in dubia quod sibi consequentius videtur, hoc transiit. Hactenus Hieronymus. Ambrosium item vide, in plurimū secundū de verbo, Beresith. Ambiguitas etiā in aliā lingua festiuum quandoq; vocis vsus lusumq; præbet, qui in nostra non solum conseruari nequit, sed sensus quidem germanus sine magna licentia reddi. Hieremix primo pro eo quod nos habemus, vigilantiā in Hebræo est vocabulum, Soced, quod ambiguum nucemq; & vigilias significat. Vt Hieronymus ibidem in Ecclesiastes. c. vlti. differit. Cum itaque Prophetæ visione virga nucea seu amygdalina fuisset ostensa.

gatus à domino quid videret, Hebræa lingua virgam Soced, se videre respondit. Tunc ergo dominus sermonis occasione ludens, bene inquit, vidisti: quia vigilabo ego, &c. Ita quanquam Hieremias in vna significatione nomen acceperit, at Dominus ad alteram flexens, fecit ex sermonis ambiguitate concentum sententiæ elegantissimum. vt si sydus quoddam cæleste videns, Canem se videre diceret, scite illi diceretur, bene vidisti, Canis enim lacerabit te. &c. Iam verò si interpretes Latinus, Soced in nuceam transtulisset, quod 70. fecerant, absurdè sanè subiungeretur, bene vidisti quia vigilabo, &c. vnde coactus fuit noua quadam insolitaq; interpretandi licentia virgam vigilantem Latinis auribus reddere. Quæ ego asserere non auderem, nisi auctor grauissimus Hieronymus astruxisset.

Quarta vtilitas in linguarum eruditione est ad cognoscenda idiomata, phrases & proueria linguæ alienæ: vt sunt illa, ne respicias post tergum: & neminem saluta- ueritis in via: Quibus maxima quædam itineris celeritas quasi prouerbialiter & figuratè significatur. Illud etiã per prouerbialè figuram apud Hebræos atq; Hispanos dicitur, omni habenti dabitur, ab eo autem qui non habet, & quod habet auferetur ab eo. Sic apud Ecclesiasticum de consiliario infido & traditore dicitur, A consiliario ser- ua animã tuam, ne fortè mittat sudem in terra, & dicat ti- bi, bona est via tua sic Hebræa phrasi, filii excussorũ ro- busti & expediti dicuntur. Qua de re Hieronymũ lege in epistola ad Marcellam, cuius initium, Beatus Pamphilus, Sic filia carminis, Ecclesiastes 12. aures intelliguntur. Sic Saul filius vnus anni dicitur, cum regnare cepisset, id est innocens. Nisi, quod Eucherio visum est, ita intelli- gas: Saulem electum à Samuele vno anno domi tacuisse, & expleto anno cepisse regnare. Sed de hoc exemplo aliàs. Nam vitio scribentium fortè per 21. anni vnus anni in- ducitur. Sic Nemrot robustissimus omnium hominum, qui est, sub cælo. quasi robustissimus omnium hominum, qui sub cælo erant. Scio quosdam ita interpretari, vt venator coram domino dictus sit, quasi Dei venator: quo signi- ficaretur civilem vnus monarchiæ potestatem vindictã esse

In 12. ca.
eccle. &
in 21. cap.
Hiere.
Gen. 19.
Luc. 10.
Hispanè,
No seas
oydo ni
uisto. i.
nullã mo
rã facias.
Al rico
todos le
dan. &c.
al pobre
aun lo
que tiene
le quitan
Cap. 37.
Habla cõ
vos, y co-
ge pie-
dras con
los pies.

esse à Deo approbatam, vt quæ Dei administra sit. Sed quod prius dixi, Hebræorum doctissimis placet. Vnde te venator coram Deo vocatur, id est sub dio. Homo enim ferarum more palantes in agris ad ciuilem societatem coegit.

Sic pluisse Dominum à Domino Hebraismum esse dam existimant: id est, desuper. sed filium à patre inter-
gunt, Euseb. lib. 1. Ecclesiast. hist. cap. 1. Hieronymus
scæ 1. Irenæus lib 3. cap. 6. Basilius lib. 5. contra Eunomium
Marcellinus ad Salomonem episcopum, conci. Synod. Cano. 15. Ac certe, vt alios libros veteris Testamenti
termittamus, Salomonis proueria, nisi habita ratio
Hebraicæ consuetudinis & sermonis, vix vlllo pacto
plicari queunt. Nam quod apud Hebræos prouerbia
figura dicitur, id apud Latinos nullum quandoque
uerbium est, quod plerique ignorantes in prouerbiorum
expositione aut ad allegorias confugiunt, aut varia
deliramenta confingunt: multoque melius fuerat,
pliciter inscitiam confiteri, quàm imperitiæ suæ alios
redes facere. Horum ego Latinorum errata facile
memorarem, nisi aliud huius temporis ratio postularat
nos aut reuerentiæ aut benevolentia causa neminem
certo nomine volumus lacerare. Illud constat Parabolam
aliud in medulla, aliud in superficie polliceri, neque
sonare quod scriptum est. Ex quo vt Hierony. Ecclesiast.
c. vltimū ait, manifestum sit, Prouerbiorum librum non
simplices arbitrantur, patetia habere præcepta: sed quæ
in terra aurum, in nuce nucleus, in hirsutis castaneæ
operculis absconditus fructus inquiritur, ita in eis
num sensum altius perscrutandum. Id quod sine Hebræorum
linguæ peritia difficulter, ne quid amplius dicam, fatemur.
Iuuaret autem Hieronymus vehementer Latine
intelligentiam, si commentarios in libros Prouerbiorum
edidisset. Nam, qui circumferuntur, quanquam Hierony-
nimo in Decretali. tit. de consti. tribuuntur, Hierony-
mi tamen non esse liquidò deprehenditur.

Quinta commoditas est ad menda ea corrigenda, quæ
ex incuria videlicet typographorum aut eorum, qui
scripsere, imperitia obrepserunt. Vt Iosue 11. c. Non
ciuitas

ciuitas, quæ se non traderet: vbi secunda negatio superfluit, vt ex consequentibus manifestè colligitur. Sed quia fortasse 70. interpretes negationem illam in exemplari habuerunt, coacti sunt, verbû, Tradidit, ad suppositû aliud referre, & pronomē, se, vel expungere, vel omittere. Item psal. 26. vt videâ voluntatē domini, pro voluptatē. Græcè ΤΕΡΠΝΟΤΗΤΑ Et in titulo psal. 62. Idumææ pro Iudææ, vt Græca omnia Hebrææque exemplaria demonstrant. Et psal. 65. Et exultavi sub lingua mea, pro exaltaui, id quod tam ex Græcis quàm ex Hebræis manifestû est. Sunt qui putent, etiâ subesse mendum psal. 19. ipsi obligati sunt & ceciderunt, pro, obliquati sunt: sic enim Hieronymus vertit, incuruati sunt, & consentiunt cæteri interpretes. Ac psalm. rursus. 124. Declinantes aut in obligationes, pro, obliquationes, Hieronymus reddidit prauitates, Felix peruersa, alii iniquitates. Consentit hic Titelmānus. Verum hæc duo loca incorrupta sunt. In priore siquidem Græcè habetur Συμωσθ' ἰσθῆσαν. Συμωσθ' ἴσω autè est, obligo, nexu impedio & implico. In posteriore verò Græcè legimus στραγγαλιᾶς, quæ vox Latinis est, obligatio, nodus & nexus implicatus. Quemadmodû & Nazzenus in orat. vsurpauit. Ac Hieronymus in Isaïæ caput 58. obligationes nobiscum legit. Vnde & nodus gutturis & locus strangulationis στραγγάλῃ. Græcis dicitur: & στραγγαλίω strangulo, suffoco. Illud sanè corruptum est in psalm. 206. Effusa est contentio super principes, pro contemptio, Græcè ἐξουδένωσις. Quam eadem vi. Iob. 12 vocem, psal. 122. in despectionem vertit interpretes. Ruffinus autem libro 8. histo. eccle. cap. 1. illud ita conuertit, effusa est contumelia super principes. & Iob. 19. vel ceteri sculpantur in silice, pro certè. & Lucæ 10. suspiciens, pro suscipiens ὑπολαβών, Tametsi auctor libelli de vera & falsa pœnitentia, qui nomine Augustini circumfertur, communem errorem secutus est. Et Lucæ decimo quinto euertit, pro euerrit, σαροί. & primæ ad Corinthios 2. spiritualiter examinatur, pro examinatur ἀνακρίνεται.

& capitulo 10. omnes qui de vno pane, pro omnes quibus
 & cap. 15. quotidie morior propter gloriam vestram
 per gloriam. Iurat quippe ibidem Apostolus, & pariter
 ubi, aduerbium iurantis est apud Græcos. Et ad Hebræos
 cap. 5. interpretabilis sermo, pro ininterpretabilis,
 est ineffabilis explicatūq; difficillimus, quemadmodum
 Hieronymo in epist. ad Euagriū liquet. Atq; idē Hiero-
 nymus in quæstio. Hebra. Gene. 3. legendum ait, non
 conteret caput tuum, non ipsa. Cum enim apud Hebræos
 os neutro genere ad semen referatur, interpretes rem
 significatam perpendens, in masculino genere transtulit
 ipse. Quod imperiti non intelligentes, vitiumq; scrip-
 turæ existimantes, substituerunt, ipsa. Vt illa prætere-
 quæ Augustinus Eugubinus commemorat sicut ceteri
 desiderat umbram, pro seruus. & solis ardore, pro salu-
 situit anima mea ad Deum fontem, pro fortem. Et in
 Psal. 29. facta est terra à sanguinibus, pro infecta. Nam & psal.
 pro eo quod nos habemus, qui diligit iniquitatem
 animam suam, D. Hieronymus legendū credit anima
 hoc est, ipse: refertur enim anima sua ad Deū, nō ad
 catorē. Sensus autē mirificè cōuenit, vt Deus scilicet
 ligatur, vtrunq; quidē interrogare & iustū & impiū
 impiū tamen reprobare, odiū enim Dei reprobatio
 Nos autē Græca 70. interpretū exemplaria, quæ nunc
 extant, sequi possumus, Non enim illa habet πῶς
 sed, πῶς ἰούη. Atque fortassis hinc illud apud
 acceptum est, qui autem faciunt iniquitatem hostes
 animæ suæ. Similiter & in epistola ad Suniam & Fre-
 pro eo quod in psal. 5. legitur, dirige in conspectu
 viam meam: legendum contendit, dirige in conspectu
 meo vitam tuam. Sic enim ipse vertat, dirige ante faciem
 meam viam tuam. At in hoc etiam nos Græcorum
 exemplaria sequimur: & vulgatam lectionem, cum fieri
 potest, approbamus. Simile illud est ad Philippen. 3.
 spiritu Deo seruimus, vbi spiritui legendum esse
 Ambrosius lib. 2. de Spiritu sancto, cap. 6. Nec solam
 Latina lingua huiusmodi errores accidunt: sed ceteri

Iob. 7.

Deut. 29.

Psal. 41.

Cap. 12.

in Hebraica & Græca deprehendimus. Deprehendit Ca-
 zeta. ac verè ille meo iudicio quidem 2. Regum 21. vo-
 cem Michol, falso ab Hebræis pro Merob fuisse substi-
 tutam, ut patet 1. Regum 12. Deprehendit quoque Hie-
 ronymus in psal. 131. septuaginta interpretes non $\chi\eta\zeta\alpha\mu$,
 id est, viduam, sed $\theta\eta\zeta\alpha\mu$, id est, venationem transtulisse,
 sed propter vocum similitudinem pro $\theta\eta\zeta\alpha$, id est, vena-
 tione $\chi\eta\zeta\alpha\mu$, id est, viduam esse suppositam, maximè quia
 in sequenti versiculo pauperes sequebantur. Nisi fortè
 Latinus interpres victum aut venationem reddidit & er-
 ror obtinuit, ut vidua legeretur. Nā vox Hebraica nullo
 modo viduam, sed venationem, victum viaticumq; signi-
 ficat. Huiusmodi menda graua ratione prudentiq; cōsi-
 lio corrigi possunt. Nā illos quis ferat, qui, sicut est apud
 Quintilianum, dum librariorum insectantur inscitiam,
 produnt suam? Et dum libros sacros mendis, ut aiunt,
 scatentes purgare volunt, contaminant. Fateor siquidem
 proclive fuisse & facilè indocto & negligenti librario
 præsertim in verborum & rerum nonnulla similitudine,
 ea, quæ recta erant, explodere, & quæ erant deprauata,
 substituere. Fateor etiā, tãtam fuisse olim in sacras literas
 reuerentiam, ut quæ menda quamlibet dilucida semel ir-
 repperat, religio fuerit attingere. Sed video quoq; huius
 temporis improbã temeritatem, quæ adeo nihil nõ audet
 sacris codicibus corrigendis, ut Manichæi olim parũ in
 hac re immodesti fuisse videantur, quos August. ad Hie-
 ronymũ scribit, multa diuinarũ scripturarũ loca vitiosa
 esse contendere solitos nõ ab scribentibus apostolis, sed
 à quibusdã, nescio quos, codicum deprauatoribus. Verũ
 hæc hæc hactenus. Illud tamè non est prætereundũ, quod D.
 Hieronymus in 40. cap. Ezechielis scribit. Omnia pro-
 pè verba Hebraica & nomina, quæ in Latina translatio-
 ne sunt posita, nimia esse vetustate corrupta, scriptorũq;
 vitio deprauata. Ut igitur hæc emendentur, Hebraicæ
 linguæ cognitio necessaria est. Nam etsi nomina adhuc
 integra & illibata manerent omnia, sed ipse tamè nominũ
 interpretationes, quibus multa scripturæ sacre mysteria

August. 2
 de doct.
 Chri. c. 13

Vide Au-
 li. de bo-
 no perse.
 cap. 11.

aperiuntur, sine huius linguæ peritia non habentur. Augusti. 2. de de doct. Christ. cap 16. auctor est. Quod etiam loco illud agnoscit, non parum beneficii eos Latinis hominibus contulisse, qui Hebraica nomina separatim interpretati sunt.

Cap. 4.

Cap. 63.

Sexta utilitas fuerit ad intelligenda quædam loca, licet quæ vel apertius ab interprete reddi poterant, etiam quæ sine linguarum cognitione nequeunt explicari. Vt apud Ioannē. Erat quidā regulus, pro quo *Βασιλικός*, hoc est de aula regia, seu Palatinus, ut Hieronymus in Esaiam annotauit. Videtur interpres Græcus legisse *Βασιλίσκος*. Græca verò exemplaria habent *Βασιλικός*, id est, regalis seu regius. Qua ex re coniectura fit, interpretem regalem vertisse, sed à sciolo regulum esse suppositum. Et Ioannis primo, Qui post me venturus est, ante me factus est, quod euidentius verteretur, præpositus, seu ante latus est. vt Augustinus super Numeros. q. 51, & super Ioannem Homilia 3. subnotauit. & ad 27, cum non esset tuta nauigatio, eo quod ieiunium præterisset, pro eo quod ultra tempus sustinuisent ieiunium. & ad Ro. 12. nō vosmetipsos defendētes, pro vobis sine alphabeti Græci secundū ordinē arithmetiçū inuentoria, aut vix, aut ceriè nullo modo exponere possumus. De qua re 13. libro fusiùs differemus.

Septima utilitas, ad euitandū errorē ex Latini sermonis amphibologia. Vt, filius hominis in Euangelio dicitur Christus: Vbi cum genitiuus apud Latinos cōmuni generis sit, apud Græcos articulo masculino definitur, non filius virginis, sed filius Adam intelligatur. Filius quidē hominis iuxta Hebraicā phrasim dicitur, vt filius terræ, homo obscurus & contemptibilis, qua vtique menclatura Dei filius identidem in Euangelio gloriatur. Tanta fuit verbi incarnati modestia. Quamquā, vt Augustinus ait, cōmendat Christus frequenter nobis, quod misericorditer dignatus sit esse pro nobis. Huiusmodi exemplū est ad Romanos vltimo: salutat vos Causa spes meus, & vniuersæ ecclesiæ. Vbi, vniuersæ ecclesiæ

casus gignendi est, nō nominandi, vt Caius intelligatur, non Paulū modō, verum etiam totam ecclesiam hoipitio excipere. Et Lucā 11. quod superest date elemosynam. Vbi Latinus sermo anceps est. Potest enim intelligi, quod superest, pro eo quod vnum illud vobis restat, seu reliquū est, vel quod superest, id est, quod superfluum est. Quam vtranq; intelligentiam Latinus quidem sermo recipit: Græcus tamen excludit. Habetur enim τὸ ἐνόντων, id est, quæ insunt, seu quæ habetis. vt & Theophylactus, & Cyillus li. 2. in Leuiticum, & August. super psalm. 125. & Chrysostomus homi. 33. ad populum, & super epist. ad Hebræos homil. 9. exponunt. Nam hunc postremum sensum Græca lectio habet, primum & secundum non videtur habere: tamen si secundus ille D. Thomæ placuerit: qui quidem in ea re & Bedam sequitur super Lucam, & Gregorium in epistola ad Augustinum Anglorum episcopum: referturque. 12. q. 1. cap. quia tua.

Alia denique vtilitas est, ad quædam vocabula, vel Hebraica, vel Græca percipienda, quæ in editione Latina remanserunt, vel propter sanctiorem antiquitatis seruandam auctoritatem, vel quia in linguam alienam transferri commodè non potuerunt, quod August. lib. 18. de ciuitate Dei ca. 11. tradit. vt Matthæi 11. Pauperes euangelizantur: id est, bonum accipiunt nuncium. Cum enim in humano principatu regum mysteria secreta ad pauperes per diuites deriuentur, in Christi regno econtrario nuncia cælestia ad diuites per pauperes sunt delata. & 1. ad Corint. vltimo. *anathema mārana atha*. Quorum illud prius Græcum, hoc posterius non tam Hebræum, quam Syrum est. Qua de re Hieronymus disserit in epistola quadam ad Marcellam, cuius initiū est, Napet. & in epist. ad Damasum de verbo Osanna. In qua Hilariū notat, quod ob linguæ Hebraicæ imperitiā, verbum illud male fuerit interpretatus. Sunt & aliæ forsitā in peritiā linguarum vtilitates. Nec enim ego omnes enumerare potui: sed quæ satis erant, ne huius rei inuidia labefactaretur disputatio mea. Ist hæc autem melius ab aliis copiosiusque tradentur, qui linguarum patrociniū fortè susceperint: Quæ in causā quæ volent omnia poterunt dicere,

mihī lingua loquerentur, nec Christus mihī nec Paulus essent. Non est nitidulus Christus, mihī crede, non est comptulus, non elaboratē ornatus. Paulus verō nō scientia ille quidem, sed sermone imperitus est tamen. Permite Christo igitur linguam suā, linguam suam permittite Paulo: vtraq; enim calamus est scribæ velociter scribētis, non ad singula verba & apices elaborātis. Noui ergo testamenti vetus editio, id nanque agebamus, quanuis simplex & inculta sit, non est propter hoc minoris faciēda. De tertia igitur quæstione latis dictum est.

Cap. Sextumdecimum, vbi ponuntur argumenta eorum qui sunt opinati, sacros auctores in libris Canonicis, non semper diuino spiritu fuisse locutos.

Quarta cōsequens sit. An auctores sacri in libris Canonicis spiritu interdum humano sine diuina & supernaturali reuelatione loquantur. Fuerunt enim viri Ecclesiastici nonnulli (vt Hieronymus in proœmio super epistolam ad Philemonem testatus est) qui crederent, non semper auctores sacros spiritum in se loquentē habuisse. Quia nec humana imbecillitas vnum tenorem Sancti spiritus tam longo orationis decursu ferre potuisset: Nec dignum est (inquiunt) vt ad huius corpusculi naturales & euidentes necessitates Spiritus sancti materiam sine causa deducamus. Adhibent vero huius rei exempla ex epistola ad Timotheum 2. penulam, quā reliqui Troade apud Carpum, veniens affer tecum. Et illud, Lucas est mecum solus: & Trophimum reliqui infirmum. & alia eiusmodi, quæ passim in epistolis Pauli humanitus scripta inueniuntur. Non igitur scriptores sacri Spiritū sanctum semper manentem & in ipsis loquentem habuerunt. Nam, & hoc Christo domino peculiare fuit, vt Ioannis 1. cap. dicitur: super quem videris (inquit) spiritum descendentem, & manentem super eum, &c. Confirmatur autem idem hoc argumento, maximè quod sicut Deus non deficit in necessariis, ita non redundat in superfluis, quemadmodum Aristoteles demonstrauit. Ad ea verò quæ naturali lumine nota erant,

*Cōtrouer-
sia 4.*

1. Argu.

non erat supernaturalis reuelatio necessaria. Quæ scriptores sacri viderant, & manibus attrectauerant, diuino lumine infuso, sed humano locuti sunt.

3. *Argu.*

Deinde, Apostolus in priori ad Corinthios epistolâ quædam ponit, de quibus asserit, quod domini sunt data. Præcipio (inquit) non ego, sed dominus. Mox rō subdit, Cæteris ego dico, non dominus. Quod si Paulus ex interna reuelatione Spiritus sancti omnia scriberet, profectò non diceret, ego dico, non dominus. Quæ enim eiusmodi consilia, quæ Deo reuelante dantur, tibi sunt: Quemadmodum quæ à prophetis per reuelationem dicebantur, Dei verba erant. Non enim Propheeta asseruisset, hoc ego dico, non dominus.

Hanc verò argumentationem non leuiter, sed hoc scio an grauissimè Basilius confirmat lib. 5. contra Iulianum capite penultimo, in hæc verba: Quæcumque scriptura loquitur, Dei verba sunt: & propterea omnis scriptura diuinitus inspirata, & utilis est, quam locutus est Spiritus. Nam verè id monstrat, spiritum non esse creaturam: Quoniam omnis rationalis creatura, est quæ loquitur ea quæ Dei sunt loquitur: vt cum dicit Paulus, virginibus autem præceptum non habeo: concilium enim domino tanquam misericordiam consecutus: his autem qui matrimonio coniuncti sunt, præcipio, non ego, sed dominus. Et propheta, O domine, iudicia loquar ad te. Quid quoniam impii prosperantur? & rursus, heu mater, vt quid me peperisti? Nonnunquam autem dicit hæc dicit dominus. Et nonnunquam Moyses, ego tenuis voce, & tardæ linguæ. Aliquando verò is qui hæc dicit dominus, emittas populum meum, vt sacrificet. Spiritus autem non sic. Non enim aliquando sua, aliquando quæ Dei sunt loquitur: id nanque creaturæ est: verùm omnia spiritus verba, Dei verba sunt. Hactenus Basilius. Sed & Origenes homilia 16. numeros, sermo (ait) qui apud Ionam scriptus est non est factus, à Iona potius quàm à Deo prolatum videtur. Non enim semper ea, quæ per prophetas dicuntur, quasi à Deo dicta suscipiantur oportet. Nam Moysen multa quidem locutus est Deus, aliquando

*Nititur
Origenes
illo Deu.
testimo-
nio, quod
si in no-
mine do-
mini pro-
pheta*

tamen & Moyſes propria auctoritate mandauit. Quod Dominus in Euangelijs euidentiffima diſtinctione ſecerit: cum dicit de repudio mulieris interrogatus, ad duritiam cordis veſtri permisit vobis Moyſes dimittere vxores veſtras: ab initio autem non fuit ſic, &c. oſtendit hæc & Paulus in literis ſuis. cum dicit de quibuſdam, Dominus dicit, & non ego: & de alijs, hæc autem ego dico, non Dominus. Et iterum in alijs, Præceptum Domini non habeo, conſilium autem do. Et iterum, Quæ loquor, non loquor ſecundum Deum. Vnde ſimiliter etiam in cæteris Prophetis aliqua quidem Dominus locutus eſt, & non Prophetæ, alia verò Prophetæ, & non Dominus. Haſtenus Origenes. Qui eandem quoq; ſententiam in præmio commentariorum in Ioannem amplexus eſt. Et Ambroſ. lib. 8. in Lucam c. 16. explicans illud: Ad duritiam cordis veſtri, &c. oſtendit, ait, locus hic, quæ propter fragilitatem humanam ſcripta ſunt, non à Deo ſcripta. Vnde & Apoſtolus: Denuncio, inquit, non ego ſed Dominus, vxorem à viro non diſcedere. Et infra: Cæteris, inquit, ego dico, non Dominus: Si quis &c. Hic Apoſtolus negauit legis eſſe diuinæ, vt coniungium qualecunque ſoluatur. Tantum Ambroſius. Cum igitur Baſilius, Abroſius & Origenes viri clariffimi, non in ea modo ſententia fuerint, verum etiam ſcripturæ ſacræ testimonijs confirmauerint, nihil erit abſurdi, ſi nos etiam aſſeramus, non omnia, quæ facti auctores ſcripſere, Spiritus ſancti afflatu ſcripta fuiſſe. Adde quòd Apoſtolus in poſteriore ad Corin. epiſtola, affectum ſe pœnitentia dicit, quòd illos prioris epiſtolæ reprehentione vexarit. Rei autem ſemel ſcriptæ, non alium pœnitere poteſt, niſi eum, qui ſcribendo crediderit ſe erraſſe. Non igitur Paulus quæcunque ad Corinthios ſcripſit, diuino ea ſpiritu ſe ſcripſiſſe exiſtimauit. Adde rurſum, quòd in hac etiam epiſtola poſteriore, in quo quis audet, inquit, in inſipientia dico, audeo & ego. Miniſtri Chriſti ſunt (vt minus ſapiens dico) plus ego. At blaſphemum eſt, verba Spiritus ſancti in inſipientia dicta affirmare, ſpiritu igitur hominis Paulus ibidem locutus eſt. Adde etiam quòd in eadem epiſtola, cum dixiſſet Apoſtolus ſe plus omnibus laboraſſe, correctione mox

quicquid
p̄dixeris
et nō eue
nerit, hoc
Dñs non
eſt locut⁹
Matth. 19
1. Cor. 7.
2. Cor. 11.

3. Argum.
Cap. 7.

Cap. 10.

4. Argu.

adhibita, docet parùm se cautè fuisse locutù. Non
ego, inquit, sed gratia Dei mecum. Præterea si quæ
Apostoli præscripserunt, ex diuina auctoritate ac reser-
uatione existunt omnia, certe illud Pauli præceptum
iubet, vt Episcopus sit vnus vxoris vir, diuinum
non humanù. Ita fieret, vt summus pontifex in eo di-
re nõ posset. Nam vt Augu. ad Ianuariù ait, que Christus
præscripsisset, ea nemo auderet variare. At, vt qui
summus fuisset, is fieret episcopus, summus pontifex or-
dinem probante aliquando fecit: Non ergo Apostoli
creta omnia Spiritu sancto auctore præscripta sunt.

Epist. 118

5. Argu.

Matt. 27.

Mar. 1.

theus in super memoria lapsus est, nam pro Zacharia
remiam posuit, & Marcus item, cum in Esaia scriptum
firmet, quod in Malachia scriptum est. Et cum rursum
ra tertia narret Dominum crucifixum, qui hora sexta
ta à Pilato iudicatus est, vt Ioan. c. 19. dicitur. Qua
fit, vt nõ semper in omnibus Euangelistæ scribenti
tus sanctus assuerit. Præterea Lucas capite Euangeli-
tio dicit Cainam filium fuisse Arphaxad, Salec autem
lium Cainam. Constat verò Genes. cap. 11. Salec non
phaxad nepotem fuisse, sed filium, nullamq; inter he-
diam generationem intercessisse. Superflua igitur est
genealogia Christi vna generatio, atq; adeo nõ est
ctu Sancti Spiritus apposita. Lucas denique idem
multa refert, quæ spiritu afflante referri nõ poterant.

6. Argu.

7. Argu.

est illud primum, quòd Ioseph accersuit omnem cogi-
tionem suam in animabus 75. At bene 46. & Exod. 11.
ptuaginta solum animæ enumerantur. Nec verò dicitur
test, Stephanum Iosephi eos etiã filios supputare, quæ
sunt postea. Et per anticipationem aut prolepsin nõ
illis simul 75. dicere. Eos enim Iosephus accersisse
tuit. Dicit autem Lucas Ioseph 75. animas accersisse
lud grauius est, quod deinde subiicitur, Iacob & Patri-
chas taullatos fuisse in Sichem. Cum Iosephus 2. ant.
c. 8. fratres Ioseph affirmat conditos esse in Hebroth,
in re non aliud scribere credendus est, quàm quod
ioribus per manus traditum vulgo etiam tenebatur.
terquam quòd Lucas hic aperte dicit Patriarchas sepul-
tos esse in sepulchro quòd emit Abraham. Atqui cer-

est, Abraham in Hebron emisse sepulchrū Gene. 23. Tertium verò multo difficilius est, quod rursus addit, Abraham sepulchrum emisse à filijs Emor, filij Sichem. Iacob siquidem à filijs Emor agri partem emit, vt Gene. cap. 33. scribitur. Abraham autē non à filijs Emor, sed ab Ephron filio Sohar, speluncam emit duplicem, quod Genes. cap. 23. non obscurè traditum est. Quid? quòd Emor Lucas dicit filium fuisse Sichem, cūm Genes. 33. contra dicatur Emor patrem Sichem fuisse non filium. Frustra ergo, vt videtur, asserimus nihil in sacris esse libris, quod non idē spiritus afflatu scriptum sit. Verūm à cōtraria parte illud facit, quod si in libris Canonicis aliqua humano more & spiritu, vel scripta, vel commemorata fuissent, nihil obstat re videretur, quo minus in ijs aliquòd mendacium esset. Iam si errorem aliquem in scripturis sacris agnoscimus, earum auctorem Spiritum S. esse quis credet?

Cap. Decimum septimum, Vbi ostenditur, singulas particulas librorum canonicorum, Spiritu S. assistente scriptas fuisse.

IN hac quæstione & controuersia non defuisse, qui priorem illam partem amplecterentur, auctor est Diuus Hieronymus non in eo solum loco, quem paulò antè retulimus, sed in commentarijs etiam super quintum Micheæ caput. Cuius erroris nota Erasmo quoque, vt alios dissimulem, iniusta est. Is autem error quàm sit impius, illo primum argumento demonstro: quòd sacrarum scripturarum magna ex parte labefactatur auctoritas, si hæc opinio vera est. Nam, vt Augustinus ait, si in sacro quouis libro vnaquælibet falsitas reperitur, totius libri certitudo interit. Quo vno argumento Augustinus de consen. Euangel. libro secundo cap. duodecimo & Apostolorum ac patefactum esse credit, Prophetarum tem, non solum eam, quæ mentiendo promitur, sed ne eam quidem, quæ obliuiscendo. Leuibus, inquit, in rebus & nihil ad salutem nostram pertinentibus, auctores sacri & falluntur & fallunt. Ea igitur in dubium vocare possumus,

*In anno.
in cap. 2.
Math. 2.
c. 1. Mar.
Et rursus
in c. 27.
Matthæi.
Episto. 8.
c. 19. ad
Hierony.
Dist. 9. c.
Si ad scri-
pturas. et
cap. Ego
solis.*

possumus, quæ maxima & grauissima sunt. Non eadem
 aiunt, causa est: Quoniam si ecclesiam, cuius eruditione
 gratia spiritû sacri auctores habuere, spiritus ipse in par-
 uis destituit, non mox destituit in magnis. Consensum
 enim Theologi grauissimi, ecclesiam errare in minimis
 posse, in maximis non posse. Quid igitur obstat, inquit,
 cur non ad eundem quoque modum asseramus, Aposto-
 los & Euangelistas in rebus parui momenti interdum
 lapsos, cum in rebus necessarijs lapsi non fuerint? Nam
 si superioribus placet, huiusmodi errores in Apostolis maximis
 & Euangelijs agnoscunt. Quod si dicimus, spiritus sag-
 gessit Apostolis & Euangelistis omnia. Aiunt, nõ omnia
 simpliciter: sed quæcunque Christus dixisset illis. Haec
 autem erant maxima. Si addimus, docuit spiritus eos om-
 nem veritatem. Respondent, non absolute omnem verita-
 tem, sed quæ esset ad salutem necessaria. Sic elabi con-
 tur isti. Sed frustra conantur tamen. Principio enim
 quid rogo isti facturi sunt, si cum homine differant, &
 multa Euangeliorum miracula commentitia esse, Euange-
 listasq; Herodoti, Xenophontis ac Platonis exemplis
 fictis narrationibus abufos dicat, aut Christi illustrati-
 onem gratia, aut fidelium in Christû affectus excitandi? Neque
 hoc facere, vt homines, sine Dei spiritu potuere.

Deinde quàm facile erit cuiq; res vel graues, vel leues
 pro suo arbitratu ingenioque æstimare? Iam hic dicent
 tibi, tres vnus substantiæ prædicari personas leues
 esse, nec ad salutem nostram pertinere. Iam contem-
 det alius, duas in Christo & operationes & voluntates
 rebus esse non grauibus. Nam & spiritus à patre & filio
 procedentis vnicum esse principium, tãquam rem leuem
 quidam contemnendam arbitratur. Quin, quod res
 die an quarta Christus resurrexerit, cum non valde ad sa-
 lutem attineat, pro nihilo quispiam habebit. In his ita
 Euangelistas, Apostolos, Prophetas, errare, labi, hallucina-
 nari potuisse. Porro, vt reliquas scripturæ partes præce-
 ptamus, in sacris historijs distingui discernique nõ possunt
 quid ex Deo, quid ex homine sit: quid auctor ex reueren-
 tione diuina, quid contra ex spiritu humano & ingenio
 proferat. Quocirca fluctuaret passim & legentium & audien-
 tium.

dientium fides, dum ignorarent, quónam spiritu, hominis an Dei vnaquælibet chronicorum sanctorum particula fuisset scripta. Quis est autem tam perfrictæ frontis, ut pro Euangelistis non nihil humano more loquamur, ut si quid in publicum scribere velit de rebus, quarum memoria sit recentissima, quasq; lectores fere suis non auribus audierint, sed conspexerint oculis: ea sponte inserat, quæ cum ad rem nihil faciant, tum narrationem totam falsam & incertam efficiant? Ad cõone stulti erant Euangelistæ, ut ea, quæ omittere sine periculo poterant, aut affingerent, aut etiam pro certis assererent, cum manifesto delictum crimine causâ, quâ persuadendâ acceperat? Quod si tales fuissent, certè Iudei, quibus tanto erât opere inuisi, omni vi & arte cõtenderent atq; ad eò efficeret, ut huiusmodi, vel figmenta, vel errata deprehenderetur. Sed humana loquimur. Nã si in subitis concionibus Spiritus S. Apostolorum linguas attemperabat, quid in scriptis, quæ futura erant æterna? Et si noui testamenti idonei ministri Apostoli & Euangelistæ facti sunt, illorum profecto sufficientia non ex illis, sed ex Deo est: illorum proinde error Dei est, non illorum. Nos enim ab Apostolis, Christi testamentum accepimus: & cum illos audimus, Christum audimus, cum eorum Euangelium legimus, Christi legimus Euangelium. Ac cum lex Moysis, quod est ministerium mortis, tam exacta diligentia scripta sit, ut iota vnum aut vnus apex ex ea præteriri non possit, multò certe magis Euangelium Christi, quod est ministeriũ spiritus ac vitæ, scriptũ erit tanta cura & Dei assistentis afflatu, ut non modo verbum, sed ne apex quidem vllus sit, quod non sit ab spiritu diuino suppeditatus. Quid? quod Apostolus officiosum mendacium, quod quæ ad Dei laudem maximè pertinere videretur, penitus horret, inquit, Si autem Christus non resurrexit, inanis est prædicatio nostra: inanis est & fides vestra, Inuicemur autem & falsi testes Dei, quoniam testimonium diximus aduersus Deum, quod suscitauerit Christum, quem non suscitauit, si mortui non resurgunt. Quod si falsitas hæc, quæ cum Dei potentiam commendaret, tum populum in officio contineret, à factis auctoribus excluditur, certè quæcunq; alia ac multo etiam

etiam magis reijciatur. Nulla enim in sacris literis eleuatur, sed grauis esset, per quam scripturæ auctoritas eleuatur. Iam si in huius rei confirmationem arcanarum literarum nos testimonia referre velimus, verèdum sane est, qui oppositum errorem tueri cupiunt, illa se ratione eleuantur, quòd auctor scripturæ sacræ eo etiam loco, quò nobis afferetur, non de spiritu diuino, sed de suo faculo locutus. Ita fieret, vt vix vllum è sacris literis testimonium aduersum hæreticos firmum esset. Quamobrè hos quos ab hoc sermone remoueamus, qui erronea sententia de auctoritate scripturæ & vim minuunt & eleuant auctoritatem. Ipsi verò fateamur, singula quæque siue magna, seu parua à sacris auctoribus Spiritu sancto dictante esse edita, & patribus accepimus, id fidelium animis inditum & quod inculptum est, id itaque ad nos ecclesia præsertim quæ magistra & duce retinere debemus.

Caput Decimumoctauum, vbi refelluntur argumenta capitis sextidecimi.

Confirmanda atque tuenda veritate ea rationum testimoniorum præsidia satis sint, quæ capite superiore sunt posita. Nunc verò argumenta ea confutata sunt, quibus aduersarij contra pugnarunt. Atque à primo quidem argumento, quo veritas impugnabatur, facilis & expedita defensio. Fateor enim, non singulas scripturæ particulas, vt à sacris auctoribus scriberentur, proprio & expressa reuelatione indiguissè, sed singulas tam scriptas ex peculiari Spiritus sancti instinctu afflatas, vt verè & iure contendo. Ille, Christus ait, vos docetis omnia, & suggeret vobis omnia, quæcunque dixeritis. Aliàs etiam oblita suggeret, aliàs etià vestris auribus audita suggeret, quæ aliàs natura sponteq; sua in mentem venire poterant, ea quoq; suggeret. Non supernaturali modo, sed & naturalia suggeret, & quæ alias humanis re scriberent. Omnia, inquit, quæcunq; dixi vobis. Apostolus nos, ait, non spiritum huius mudi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est, vt sciamus quæ à Deo dicta sunt nobis: quæ & loquimur, non in doctis humanis

Ioan. 14.

1. Cor. 2.

fapientia verbis, sed in doctrina spiritus, spiritualibus spiri-
 tualia comparantes. Spiritualis enim iudicat omnia, si-
 cut scriptum est, Quis cognouit sensum Domini? Nos au-
 tem sensum Christi habemus. Ecce Apostoli, in quorū no-
 mine Paulus loquitur, ad doctrinā spiritus edendā spiri-
 tū accipere, per quē in Christi sensu omnia iudicabant.
 Nimirū animalia illa oculis vndiq; plena ad expressione
 quatuor Euangelistarum posita per scriptores omnes fa-
 cros trāferre meritō & optimo iure possumus. Nihil er-
 go auctores sacri cæcis oculis scribebant: sed scribingū
 calamū spiritus ipse attemperabat, ne scribendo laberen-
 tur. Iude enim, cum in secunda ad Corinth. epistola que-
 dam dixisset Apostolus, quæ humano more ab ecclesiæ
 præfecto dici possent, subiicit protinus, an experimentū
 eius quaritis, qui in me loquitur Christus? Spiritu igitur
 sancto inspirati quasuis scripturæ partes scripsere sanctū
 Dei homines. Nolite, inquit, cogitare quomodo aut quā
 loquamini, dabitur enim vobis in illa hora quid loqua-
 mini. Quod idem profecto sacris auctōribus præceptum
 erat, vt non cogitarent scilicet quomodo aut quid scri-
 berent: dabatur enim illis illa hora quid scriberent. Hoc
 verō Spiritus sancti donum toto vitæ decursu nō habe-
 bant: sed tantisper dum lingua eorū calamus erat scribæ
 velociter scribentis. At Christus nullum vnq; verbū lo-
 cutus est, quod nō idem ab Spiritu S. extiterit. Erat enim,
 vt scholæ verbis vtar, Christi Iesu sacratissima lingua
 perpetuū diuinitatis instrumentum. Et hinc apparet eius
 argumenti certa ruina, quo deinde contrariā partē con-
 firmabamus. Nō. n. asserimus, per immediatā Spiritus san-
 cti reuelationem, quæ quidē proprie reuelatio dicēda sit,
 quamlibet scripturæ sacrae partem fuisse editā. Quin Lu-
 cas quæ ab Apostolis accepit, ea scripto ipse mādauit, vt
 in euangelij sui proœmio testatur. Et Marcū quæ à Petro
 didicerat, rogatū à discipulis scripsisse: auctores sunt Cle-
 cle. hist. c. 15. & Papias apud eundē eo. lib. & c. & lib. 3. c.
 vlt. & Origenes 1. li. comment. in Matth. eodem Eusebio
 referente li. 6. c. 18. & Eusebius quoq; ipse lib. 3. cap. 4. &
 Hieronymus de viris illustrib. in Marco, & Irenæus li. 3.
 aduersum

Cap. 13.

Matt. 10

aduersum hæreses c. i. Siue ergo Matthæus & Ioannes
 ue Marcus & Lucas, quamuis illi visa, hi audita referre
 non egebant quidem noua Spiritus sancti reuelatione
 gebant tamen peculiari Spiritus sancti directione. Pro
 igitur argumentationi hoc modo satisfecerimus.

Secundæ verò sic responsum est. Paulum Domini
 præceptum seu consiliû eo sane loco vocare, quod
 stus Dominus ore proprio, vel præcipit in Euâgelio
 consulit. Nam, quod consiliû suum Paulus Spiritus
 sti consiliû existimaret, satis ipse indicat: dicês, beatus
 erit, si sic permanserit secundum meum consiliû: ego
 autem quod & ego spiritum Dei habeam. Huius verò
 gumentum confirmatio ex ijs maxime eliditur, quæ præ
 sunt argumentationi respõsa. Etenim, quæ sacri aucto
 scripsere, hæc in duplici sunt differentia. Quædam
 supernaturali solum reuelatione cognoscebant: & ea
 filius tradit à Spiritu sancto esse. Alia verò naturali
 gnitione tenebant, quæ scilicet, aut oculis viderant,
 manibus etiam attrectauerant. Atque hæc quidê, vt præ
 lo ante diximus supernaturali lumine & expressa reuelati
 tione, vt scriberentur, non egebant, sed egebant tam
 Spiritus sancti præsentia & auxilio peculiari, vt licet
 mana essent & naturæ ratione cognita, diuinitus tam
 sine vllò errore scriberêtur. Hæc verò illa sunt, quæ
 ta Basilium Paulus & Prophetæ de suo loquebantur. Quæ
 lent etiam nonnulli veterum, Origenes non sententiam
 modò, sed verba referre, non aliter certè accipêda, quam
 Origenes ipse acceperit. At Origenes eam rē signifi
 uit potiùs quàm asseruit. Nec. n. in ea sententia perit
 Sed & Ambrosius in pridem epistolam ad Corinthios
 vbi locus proprius erat, nobiscum apertissime sentit.
 Ad illud verò, quod tertio loco obiectum est, breuiter
 & non difficilis est responsio. Non enim ibi penitentiam
 relipiscere est: sed tristari. Tristatur autem pater, cum
 lios dolentes videt: sed lætatur, cum dolorem ad salutem
 fuisse intellexit. Nam quod additur, id facillimum est
 est. Quo enim modo Paulus sit intelligendus, Paulus
 explicat, inquit: Quod loquor, non loquor secundum
 Deum, sed quasi in insipientia. Et paulo ante, iterum dicitur
 ne quæ

ne quis me putet insipientem esse, alioquin velut insipientem accipite me. Et capite eiusdem epistolæ duodecimo; si volucro gloriari non ero insipiens: veritatem enim dicam. Et paulo post, factus sum insipiens: vos me coegistis. Quid ergo, sapiens & insipiens? Nempe sapiens re vera, sed quasi insipiens: qui tanquam insipientis personam affumere & seipsum iactare videretur. Laudare quippe se insipientis hominis nota est. Verùm hæc, quæ stultitia esse videbatur, Dei erat sapientia, vt Apostolus non sponte, sed coactus: non ex vanitate, sed ex charitate gloriaretur. Ab Spiritu igitur sancto erat huiusmodi quasi stulta gloriatio. Sed ne illud quidem est difficile, quod deinde subiicitur. Non enim, quod ait quidam, incaute Paulus fuerat locutus. Sed ne quis in ea laude aut arrogantiam aut vanitatem aliquam subesse interpretaretur, docet se non in se, sed in Domino gloriari. Non ego, inquit, sed gratia Dei mecum. Simile ferè illud est, quod cum Dominus doctrinam Euangelij suam appellasset: subiicit protinus, mea doctrina nõ est mea, sed eius qui misit me patris. Hunc igitur in modum cum Paulus vere dixisset, se plus omnibus laborasse, addit, & vere etiam addit, se nõ plus omnibus laborasse, &c.

Ad quartum verò argumentum sunt qui respondeant, ecclesiæ auctoritatem tantam esse, vt quædam etiam de scripturis sacris immutari. Huius generis exempla ponunt, Sabbatũ, esum suffocati & sanguinis, Baptisma in nomine Iesu, & Christum cœnatis dedit Eucharistiam, ecclesia ieiuniis, Christus sub ambabus speciebus, ecclesia laicis sub vna, & Paulus deniq; permittit dispares in fide coniuges, ecclesia im pbavit. Ita quãuis lex scripturæ sit, vt is nõ ordinetur episcopus, qui duas habuerit vxores: ecclesia tamè eam legem poterit vel ex parte soluere, vel etiam omnino abrogare. Hoc autè respõsum hanc quidè habet viam, quæ deducit ad conuenientiã conseruationemq; ecclesiasticæ auctoritatis, quam si sequemur, nunq; aberrabimus, sequemurq; & id quod certum & tutũ est, & id quod ad fidelium consociationè accommodatũ, & id quod vehemens atq; forte. Sed cauendum sanè est, nisi in argumentorum confutatione ad ecclesiam tanq; in

aram confugimus, rustici potius quàm theologi esse videmur. Mihi itaque aliud responsum multo & doctius datur & verius, quod duplici partitione subnixum est. Est huiusmodi. Scripturæ præcepta quædam temporaria erant, id est, ad tempus ex loci, temporis, personarum, rerum & causarum ratione seruanda. Atque huiusmodi ipsa ex se in præfinito tempore antiquabatur, nulla etiam ecclesiæ interueniente auctoritate. Quod pro necessitate temporis statutum est, cessante necessitate, debet cessare pariter quod urgebat. Quod eius generis fuit Sabbatismus, & reliquæ ritus, quæ proprie ad legem veterem pertinebant. Talis lex illa fuit de immolatis, sanguine & suffocato. Itaque quoque usus Apostolicus de baptismo in nomine. Alia verò præcepta æterna sunt, quorum seruandorum ratio non breuis & temporalis, sed perpetua & sempiterna. Sempiternum autem scripturæ more voco, quod semper erit, quod semper fuit. In hoc genere sunt omnia naturæ præcepta, quæ tam in veteri quàm in nouo Testamento continentur. hoc etiam lex illa, nisi quis renatus fuerit, &c. & aliter nihil de poenitentia sacramento. Præcepta rursum in scriptoribus, quæ in sacris literis scripta sunt, quædam à Christo ipsi acceperunt gentibus euulganda, iuxta illud, haurite omnes gentes, docentes eos seruare omnia, quæ ego mandauit vobis. Altera verò non fuerunt quæ Christo Apostolis iniuncta: sed ipsi post Christum in ministerio assumptum ea populis tradiderunt. Quæ tamen ipsi Dei quæ præcepta dicuntur, non ob eam modo causam, quod per acceptam à Domino potestatem lata sunt, sed etiam quia Dei Spiritu peculiariter suggerente fuerunt. Visum est, inquit, Spiritui sancto & nobis, ultra imponere, &c. Quæ verba Basilius 5. libro concilii nomium referens, spiritui, ait, visum est quidem, à Domino ecclesiæ leges datæ sunt: Apostolis vero ministris, per quos decreta sunt edita. Quod autem præcepta hæc Christi quoque dici possint, Christus ipse dicit inquit, qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit. Inter hæc autem scripturæ præcepta non est discrimen est, quod priora illa à Domino Apostolis

Actor. 15

Mat. vlt.

dita, vt propria sunt legis nouæ præcepta : ita ea ecclesiæ
 nec soluere, nec remittere vlli potest, sicut ne legem na-
 turæ quidē. Cuius rei causam nos in relectione de pœni-
 tentia dedimus, q̄ legis auctor Euangelicæ Christus do-
 minus non alia præcepta per se ipse edidit, q̄ quæ essent
 summoperè ad salutē necessaria. At posteriora mandata
 pprie quidem humana & ecclesiastica fuere : q̄ videlicet
 ab Apostolis ecclesiam gubernantibus edita sunt, nō ali-
 ter atq; alia fuere, postea à præfectis ecclesiæ subsequenti-
 bus: dispari tamē auctoritate. Nam Apostolorū nemo in
 præceptis suis errare poterat : sed ab Spiritu S. peculiarissi-
 me eorum quisq; dirigebat in ferendis ecclesiæ legibus.
 Posteriores verò antistites hanc peculiarem Spiritus S.
 præsentiam non habent, nisi cum in nomine Christi & ec-
 clesiæ congregantur. Quod utiq; fit in concilijs genera-
 libus. Qua de re libro postea quinto fusius differemus.
 His aut præceptis, licet Apostolica fuerint, & in sacris e-
 titi literis scripta, Sūmus pontifex subditos suos liberare,
 vel ex parte, vel omnino potest. Quæ etiā ratione, vt alia
 non esset lex illa Apostolica de abstinendo à sanguine &
 suffocato, per ecclesiæ potestatem abrogari potuit. Quā
 quam, vt diximus, ea lege admonitæ sunt gentes, ne sua li-
 bertate in fratrum offensionem abuterentur. Præscribūt
 autem Apostoli quatenus pro tempore expediebat, qui-
 bus illæ rebus in fratrum offensionem possint incurrere.
 Quia igitur lex à fine suo æstimanda est, tunc hæc intelli-
 gitur abrogata, etiam ab illis offensionibus ac dissidijs, q̄
 bus occurrere voluerūt Apostoli, nihil amplius periculi
 fuit. Quibus positis faciliè, vt opinor, quartum illud argu-
 mentum refelleretur. Nam Pauli præceptum de non ordi-
 nando episcopo qui bigamus fuerit, secundi generis est,
 id est, humanum & ecclesiasticum : cuius proinde vincu-
 lum soluere ecclesiæ iure suo potest. Sed id tamen nisi se-
 mel aut iterum & graui etiam urgente causa non fecit.
 Nec id nisi summo Pontifici permissum in ecclesia est, nā
 episcopis contra Apostolum dispensare cum bigamis nō
 licet: vt Lucius & Innocentius tradunt. Diuus verò Au-
 gustinus de legibus primi generis loquebatur, quas si
 Christus ipse tulerit, vt quæ verè & proprie diuinæ &
 De Biga
 non ordi
 c. super.
 & c. à no
 bis.

euangelicæ sunt, nemo aut possit aut ausit immutare. Quarto igitur argumento diluendo satis dixisse mihi videor. At quintum sic refellitur. Primum, sunt qui velint, aut impiorum malitia, aut libratorum errore pro Zacharia Hieremiam scriptum esse. Cuius sententiæ fuit Eusebius li. 10. demonstr. euang. demonstra. 4. Id quod nec Origeni displicuit, & Caietanus verosimile existimauit. Nec Hieronymus certe ab hac opinione alienus est. Quin in Psalm. 77. errore scriptoris dicit pro Zacharia Hieremiam esse suppositum. Sunt alij qui opinentur, eandem sententiam & apud Hieremiam olim scriptam reperiri: sed non omnia Hieremiæ vaticinia nunc extare. Opinatur quoque Augustin. lib. de cons. Euange. 3. ca. 7. quoniam eodem spiritu Hieremias & Zacharias scripsere, nihil referre, si vnius sententiam alteri tribuas: imò peculiari Spiritus sancti consilio id factum esse, ut ab eodem auctore scripti libri omnes sacri credantur.

Illud verò, quod Marco Euangelistæ obiectum est, frivolum his videri solet, qui Latinam editionem passim ad Græca exemplaria expendunt. In quibus quoniam non legitur, Sicut scriptum est in Esaia, sed sicut scriptum est in Prophetis: argumentum esse infirmum aiunt, ut quod librorum depravatione nititur. Huic verò sententiæ Theophilactum subscripsisse, facile profectio suaderi potest. Non enim in Esaia, sed in Prophetis legit. Atque Hieronymus in cōment. super 3. Matth. caput, huic quoque opinioni subscribit inquiring: Nos nomen Esaia putamus additum scriptorum vicio, quod & in alijs locis probare possumus, aut certè de diuersis testimonijs scripturarum vnum corpus effectum. Existimat ergo Hieronymus, siue hoc, siue illud accipias, locum esse depravatam. Id quod & de Psalm. 13. credidit. At Erasmus, tamen si faretur Græca exemplaria omnia, quæ videre quidem ipse potuit, *ὡς προφήτου* habere: lectionem nostram probat tamen, Græcamq; asserit à Græcis fuisse immutatam. Hieronymus etiam ipse in epist. ad Pammach. de opt. ge. in. solam hanc, quam habemus lectionem, probat: alterius aut eo loco ne meminit quidem. Et Porphyrius 14. libri Marcum euangelistam eo nomine accusat, quod homo imper-

imperitus & rudis, vel suas literas nesciat, idq; quasi ab vno eodemq; propheta scriptum referat, quod nō ab vno, sed à duobus scriptum est. Cui calumnia Chrysostomus respondens non causatur, aut codices mendosos esse, aut certe ab impio locum deprauatum: sed planè consentit, eo prorsus modo lectum iri, quo Porphyrius in obiectio-
ne legit. Quæ ex re perspicuam fit, antè Chrysostomi & Hieronymi tempora in editione nostram omnes & Græcos & Latinos codices consensisse. Vbi non possum nouitios istos interpretes non ridere, qui tanta facilitate & confidentiâ è prauis Græcis Latina emendant nō praua. Nimirum enim patientur hic, si de ipsis ludimus: quibus in vsu est ludere de nobis. Imò patientur potius, vt quod hoc loco eorum antesignanus Erasmus summo iure magnaque ratione facit: idem nos aliis quoque locis faciamus, & Græcis exemplaribus posthabitis, Latinam editionem veneremur. Sed vt eò reuocetur, vnde huc declinavit oratio, cum argumentum illud non sit tam facile, quàm istis est visum: maiore omnino vi & arte refellendum est. Illa igitur verba, Sicut scriptum est in Esaiâ, non referuntur ad omnia ea, quæ sequuntur: sed ad id tantum, vox clamantis in deserto, &c. Illa verò, Ecce ego mitto angelum meum &c. tanquàm de suo Evangelista addidit, quod facere iure potuit, quamuis eadem in aliò propheta reperiantur. Non enim, si Aristotelcm refero, opus est, sequentia verba omnia Aristotelis esse. Quin licet mihi nonnulla de meo adijcere, præsertim si ad explicationem Aristotelis conducunt maximè. Sic quoniam Evangelistæ illa verba, Ecce ego mitto angelum meum, &c. verborum Esaiæ erant expositio: quædam: nihil Marci derogat fidei, si Esaiæ testimonium verbis eiusmodi adiectis & exposuit & ornauit. Nisi infidelis seruus est, qui apposito verborum ornatu heri sui munus amplificat. Hoc respondet Chrysostomus. Hieronymus autem Evangelistas fuisse ait non de verbis, sed de sensu sollicitos: omnia verò illa, quæ in Marco sequuntur, ab Esaiâ scripta nō secundum verba quidem, sed secundum sensum esse. Qui enim vocem clamantem, &c. apertè dixit, is angelum eundem esse sensit, qui viam Domino præpararet. Ag; hæc

*In homi.
de initiis
euang. se-
cundum
Marc.*

*De opt.
ge. inter.*

responsio à Beda vel maximè probatur in comment. su-
 per Marcum. Iam, quòd falsitatis etiam Marcus arguitur,
 qui Christum scripserit hora tertia crucifixum: de hac re
 quatuor video sententias ferri, quarum nulla est, in qua
 nò maior adhuc probabilitas desideretur. Prima eorum
 est, qui animadvertunt, Ioannem non scribere, Pilatum
 hora fermè diei sexta pro tribunali sedisse: sed parasce-
 ues hora fere sexta. Aliunde verò diem, aliunde parasce-
 uen initium sumere. Nam Iudæos ante diei principium,
 hoc est, ante solis ortum preparationi paschali operam
 dare solitos, rationi consentaneum est. Si enim Christia-
 ni in huiusmodi festorum vigilijs multò ante diluculum
 incipiunt quædam necessaria preparare: Iudæi ac multò
 etià magis idem fecisse credendi sunt, qui non modo azy-
 ma in multos dies, verum complura quoque alia erant pa-
 raturi, non solum ad festum diem, sed ad vesperam etiam
 paschæ. Sunt & alij, qui Augustinum secuti, putant, Mar-
 cum non de crucifixione militum locutum esse, sed de
 crucifixione Iudæorum. Hi enim vel maximè Christum
 crucifixerunt: quemadmodum Actorum c. 4. illis Petrus
 edixit. Vt ergo ostenderet Euangelista Dominum Iesum
 non tam à militibus, qui simplex ministerium prædici præ-
 buere, quàm à Iudæis crucifixum: posteaquam militum
 ministerium expressit inquit, Et crucifigentes eum di-
 uiserunt, &c. tum verò ad vocem, que sanguinem iusti-
 petijt, auctoresq; flagitij crucis Domini reuocauit in hæc
 verba, Erat autem hora tertia & crucifixerunt eum. Ho-
 ram quippe crucifixionis militum, vt quæ vulgo nota er-
 rat, non credidit exprimendam. Alij credunt huic se ab-
 surditati satis occurrere, si dicant, Christum intra horam
 tertiam & sextam crucifixum; & ab utroq; extremo, quæ
 admodum media solent, horam mortis Christi esse nomi-
 natam: ab vno videlicet tertiam, ab altro sextam. Sed hæc
 responsio patentem habet scrupulum. Quòd enim hora
 quinta fiat hoc, si quis vel quarta, vel sexta fieri ab utroq;
 extremo dicat: quauis improprie id quidè dicat, sed ferti-
 tamen ut cupq; potest. At quòd in quinta hora sit, hoc in
 tertia vel secunda fieri, nec vsus profecto nec ratio ferti-
 Ponunt igitur alij, q; quemadmodum nox in quatuor vigi-
 lijs

Iam ut
 utrumq; ab
 ut. quod
 utrumq;
 utrumq;

De offi-
 De inter-

gias, ita dies in quatuor stationes & partes diuisus à Iudæis est. Quarum prima incipiebat à diluculo, & durabat vsque ad horam diei tertiã: vocabaturq; prima, eo quòd ab hora prima initium fumeret. Secunda autẽ incipiebat ab hora tertia, & durabat vsque ad horam sextam: vocabaturq; hora tertia, quòd ab hora tertia, principium haberet. Tertia verò diei pars incipiebat ab hora sexta, & durabat vsque ad horam nonã appellabaturq; similiter ab hora vnde principium acceperat, hora sexta. Quarta demum statio parsq; diei incipiebat ab hora nona, & durabat vsque ad occasum solis, vocabaturq; vel hora nona, vel vespera. Quæ si vera sunt, iam pulchre consentient Euangelistæ. Nam in secunda statione, quæ hora tertia dicebatur, circa finem Christus crucifixus est, hora scilicet illa nondum elapsa. Aliquanto verò prius, in eadem hora tamen stationeque diei, Pilatus pro tribunali sedit: nempe hora quasi sexta. Verè siquidẽ tertia erat, sed erat proxima sexta. Quæ nimirum opinio longe erit probabilissima, si probetur ad eum modum diem à Iudæis diuidi solitum. Atque in historia passionis quidem nominatim diluculi, tertiæ, sextæ & nonæ horarum mentio fit: de reliquis autem interfluentibus omnino tacetur. At parabola de patrefamilias operarios in vineam suam conducente, quam isti etiam afferunt in huius rei confirmationem, non se Ium nihil iuuat, sed etiam officit. Quoniam ibi Dominus non tantum primæ, tertiæ, sextæ & nonæ, sed vndecimæ meminit. Id quod absurdum esset, si quarta diei pars, hoc est, hora noua reliquum omne eiusdem diei tempus complecteretur. Ac re vera, vt breuiter simpliciterq; dicatur, qui vndecimæ horæ, quæ inter nonam & duodecimam interfluxit, expressam mentionem fecit, eum certo certius constat, diem non ad eum modum in stationes & horas quatuor: sed vt moris est nostri, in partes & horas duodecim diuisisse. Verùm vt hæc cunctæ habeant, huic nos responsioni libentissimè subscribemus, si illa diei in stationes quatuor paratio, illæque rursus ab initijs denominationes quatuor aut idoneo testimonio, aut probabili ratione constent. Nec enim desunt, qui existiment hæc à recentioribus

Judæis esse conficta omnia. Nam secūda diei statio, cū tres solum horas complecteretur, quartam, quintā & sextam, non hora tertia à fine scilicet stationis proximè elapsæ, sed hora quarta ab initio stationis eiusdem nominanda erat. Ecquis autem ferre possit stationē, quæ à decima vsq; ad duodecimæ finem protēditur, nonam horam appellari? Certè sicut primā hora, si verum est quod isti dicunt, à principio suo nomen accipit, sic & stationes ceteræ à suis proprijs principijs nominarentur. Mihi simplicissima ratio huius loci explicandi esse apparet, si cum Theoph. & Caietano dixerimus Marcum ita scripsisse, *h p de ioseph. 5'* id est, erat autem hora sexta. Sed indoctos oscitantēsue librarios notam illam senarij *5'*. in *y.* quæ est nota ternarij mutasse. Quod & hoc loco ob nonnullam literarum similitudinem factu proclive fuit, & in his auctoribus, quorum libri huiuscemodi numeros & notas habent, sæpe fieri notius est, quàm vt indicandum sit. Nec Theophi. solum & Caietani auctoritas, sed ratio quoque me, vt ita tenerem, impulit. Nam sexta hora Dominū vere ac proprie crucifixū, vt omittā quod & vulgo Christianorum persuasum est, & passim in crucis officio ac precibus celebratur, certè ex Ioannis Evangelio colligitur. Tradit enim Pilatum hora ferme sexta pro tribunali sedisse. Erat igitur propemodū elapsa quinta. Alioqui falso hora fere sexta diceretur. Incredibile autē est id quod reliquū erat horæ quintæ, cū esset breue & perexiguū in sententia ferēda, in suscipiendo Iesu & educendo, in cruce vsq; ad Caluarix locū batulanda, nō esse insumptū. Etenim nec locorū intercapedo parua erat, nec tantum fuit celeritatis in via, vt nō potuerit interea & si mon angariari Cyrenensis, & à Christo oratio haud momentanea ad mulieres haberi. Itaq; sine dubio si vere & proprie Marc^o loq; voluit, cur autē noluerit nulla est causa, non scripsit hora tertia, sed sexta Dñm crucifixum. Id quod Hieronymus, si is tamē horum cōmentariorū est auctor, in Psal. 77. apertè docet. Sed quisquis illum Psalmū exposuit, si non fuit Hieronymus, certe eruditus fuit. Atque Erasmus in annotationibus super hunc Marci locum nomine Hieronymi hoc commentarium refert. Accedit, quod

Refertur
à D. Tho.
in Cate.
Ioan. 19.

quod non alia ferè scribit Marcus quàm Matthæus, idq; maxime in historia passionis Christi. Itaq; dum considero, Marcum in historia passionis non solum eadem eodem ordine cum Matthæo, sed eisdem etiam penè verbis scripisse: faciliè adducor, vt sentiam ipsum non notam ternarii sed senarii, vt est apud Matthæum, posuisse. Quod autè huic sententiæ obicit auctor commentariorum in Marcum, quæ Hieronymi titulo circûferuntur, hoc facillimè refellitur. Si sexta, inquit, hora dominus fuit crucifixus, cum à sexta vsque ad nonam tenebræ suffuderint terram, non potuissent prætereuntes in eum mouere capita, quem per tenebras omnino non cernerent. Cui ego respondeo breuissimè, Christum in sextæ horæ principio crucifixum. Hora autè eadem labente conuicia in eum iactata sunt. Sed circa eiusdem horæ finem tenebræ orbem circumsuderunt. Quod Marcus appositisimè significare videtur his verbis. Et facta hora sexta. Quid enim expeditius est, quàm factam intelligere, non incipientem sed expletam? Id quippe factum & vulgo & Philosophis verè dicitur, non quod inchoatum sed quod consummatum est. Qua ex re, velit nolit Osiander, satis planè intelligitur, omnia euangelistæ dicta cohærere: si legamus, Erat autem hora sexta, & crucifixerunt eum. Qua hora interfluente quoniam ea gesta sunt, quæ euangelista subiicit, idcirco ait tandem, & facta hora sexta tenebræ, &c. vt expleta iam hora, nisi valde essemus tardi, tenebras factas acciperemus. Ac de quinta obiectione satis abundanter, vt arbitrator, disputatum est. Eam verò obiectionem, quæ sexto loco posita est, qua via Caietanus noster repellere tentauerit: inuitus quidem facio, vt dicam, sed dicam tamen, ne euangelii veritate tuenda nostris videar pepernisse. Significat certè ille primū, nam deinde in ea opinione non perstat, Lucam euangelistam 70. interpretū errorem in hac parte, sine proprio tamen errore secutum. Id quod ego non solum intelligere, sed ne cogitatione quidem informare possum. Si enim euangelista imprudens. 70. interpretes errantes in historia euangelii sequitur, licet imprudens, sed errat tamen. Sin autem videns prudensq; vt dicitur, factam à 70. narrationem suo

euangelio inserit, errat quoque, & eo magis, quò dedita opera euangelii sinceritatem fabula commentitia contaminat. Breuiter, si Cainam non fuit filius Arphaxad, nec Salec filius Cainam, falsa est profectò euangelica historia, in qua non obscure dicitur Cainà filius Arphaxad fuisse, Salec verò filius Cainam. Quod autem Lucas auctores habuerit grauissimos, quos in errore sequeretur, id Euangelistà culpa liberare fortasse poterit, euangelium certe errare non poterit. Quo magis Eugubinù reprehendendù censeo, qui apertè, constanter, & sine vllò aut modestiæ aut reuerentiæ tēperamēto asserit, errasse 70. eosq; Lucà in errore secutù. Iam, quod Hieronymus aduersus Heluidiù ait, Euangelistas opinionem vulgi quãdoq; exprimere, quæ, vt inquit, vera historiæ lex est; id rectè dicitur, si ad voces spectes. Non solum enim historici, sed oēs omnino sapientes, vt Aristoteles monuit, licet aliter ac vulgus sentiant, cum vulgo sæpe loquuntur: nec loquuntur falsò tamen. Sic scriptura eos fratres appellat, qui iuxta Philosophiæ regulas propriè & verè fratres non sunt, sed qui vulgo, ac sine falsitate id quidè, fratres vocantur. Sic etiam Euangelistæ Ioseph patrem domini vocauerunt, nec re tamen ipsa falsam opinionem vulgi secuti sunt, quàmuis sint locuti cum vulgo. Pater namque Christi Ioseph sine mēdacio dicebatur, & quia nutritius erat, & quia vitæ matris Christi erat, vtrique enim patres vocari solent. Quid ergo facturi sumus, qui, vt in proverbio est, Lupum vtrique aure tenemus? Si enim veteris instrumenti versionem, qua ecclesia vititur, asserere & vindicare nitimur: arguimus non solum 70. interpretes commenti frigidissimi, sed apertissimi etiam erroris Euangelistam. Sin Lucam defendere tueriq; volumus, versionem scripturæ sacræ ecclesiæ vsu decretoq; probatã improbamus. Incidit in scyllam cupiens vitare carybdin. Nobis autem illud in primis vitandum est, ne Lucam euangelistã atq; adeò Christi euangelium sua, hoc est, diuina auctoritate fraudemus. Tueamur itaque illam in genealogia Christi generationem, quam Lucas ex 70. interpretum editione posuit. Etenim hanc quoque editionem ecclesia suo vsu probauit. Græci certe scriptores omnes hanc genera-

generationem cum 70. interpretibus agnoscunt. Et August. 16. de ciuit. Dei. cap. 10. nec quoquam pacto sit verosimile. 70. interpretes viros probos vanè frigidèq; generationem illà vnà confinxisse. Quid? quod vt Origenes ait. hoc pro vero habendū in scripturis diuinis est, quod 70. interpretes transtulerunt. Nā id esse quod auctoritate Apostolica confirmatū sit. Nostra igitur testamenti veteris editio imminuta est. Exemplaria verò, quæ Hieronymus nactus est, non fuerunt integra. Itaq; sine culpa & errore potuit vnā generationē omittre. Nam & Euāgelista Matthæus plures omisit & sine errore omisit, quā Christi genealogiam texeret. Alioqui nostram nos editionem à falsitate quidem omni, sed non ab omni imperfectone vendicamus. Nec me illud latet quod ab Hertmanno, Ioāne Nauclero & Lucido dictum est: Lucæ euangeliū esse deprauatum, ac pro verbo, fuit, particulā, & substituendam hoc modo. Qui fuit Sale, qui & Cainā. Vt Sale binomius intelligatur. Sed hi non videntur editionem 70. legisse: vnde Cainam nomen ab Euangelista acceptum est. In editione quippe 70. interpretum eundem fuisse Sale & Cainam ne fingi quidem potest. Sed & aliter ac fortasse melius hæc controuersia dirimitur, si dicamus; exemplaria Hebraica vera & emendata nō habere quidem generationem illam Cainam: sed à septuaginta interpretibus fuisse adiectam. Nec adiecta est falsō tanen. Quin vel ex maiorū traditione, vel ex historiis fide dignis habitum est, Arphaxad genuisse Cainam, Cainam verò genuisse Sale. Septuaginta igitur interpretes nō verè solum, sed fortè etiam prudenter illam vnā generationem posuerunt: videlicet metuentes, ne Ethnicis aut Hebræorum antiquas traditiones, aut sacras certè literas falsitatis arguerent: si in his legerent, Arphaxad genuisse Sale: ex illis acciperēt, nō Arphaxad, sed Cainā Sale genuisse. Spiritus aut Dei occulta nobis ratione Moyſis mentem manūq; permouit, vt in ea patrū serie vnā illā generationē præteriret. Quemadmodū diuino cōsilio Matthæus plures etiā in Christi genealogia prætermisit. Eandē verò causam Moyſi Matthæoq; fuisse nō absurdè hac cōſectura aſſequemur. Matthæus vbi primū Christi maiores

Euse. lib. 6. eccles. hist. c. 23.

Id verosimilius esse credit Caiet. in 3. Luc. c. Atq; Hierony. in cōmēt. ad Gal. 3. nō censet esse absurdū, si dicatur aut libros Hebraicos aliter ante passionē Christi habuisse, aut Hebræos post passionē aliqua vel detraxisse, vel addidisse.

recensuit, omnes, inquit, generationes ab Abraham usque ad David, &c. ut ne quis suspicaretur, aliquem ex maioribus memoria lapsu & non potius de industria fuisse silentio præteritum. Et quamvis multas rei huius fortasse causas Euangelista posset reddere: eam magis tamen in epilogo videtur præ se ferre, quæ tessera decadis commendationem habet. Ob id quippe tres generationum ordines numero æquales esse voluit, ut numerus 14. referretur etiam in domini stemmate consecraretur. Quod Moyses ut fecerit, subest omnino causa eadem. Ab Adam enim ad Noe decem generationes attexuit. A Noe autem ad Abraham decem item alteras: ut in denario numero, in quem maiorum utramque seriem redegerat, mysterium aliquod subesse intelligeremus. Cur autem numerus quartusdecimus ad legem euangelicam, decimus vero ad naturæ legem referatur: non est huius diei locique differere. Vbi id tantum dicimus, nec sine causa septuaginta in-

*In Zacharia
11. ca.
pro plaste
Hiero. ait
atq; ficto
re statu
arvū olim
interpre-
tatus sum
verbi am-
biguitate
cōpulsus.
Cū meli-
us certè si-
gultū trā-
stulisset,
quē admo-
dū apud
Matt. 27.
interpre-
verè con-
uertit.*

terpretes Cainan generationem addidisse, nec sine mysterio eandem Moysen prætermisisse. Vtrunque verè, utrunq; prudenter factum esse. Alterum & verè & prudenter Lucam esse secutum. Nec verò quis tragicæ nobis excitare debet, quod editionem nostram imperfectam esse in quibusdam locis dixerimus. Possunt enim verba Hebraica nonnulla in medium adduci, quæ Hieronymus ipse in commentariis latetur significantius & melius potuisse transferri. Quin etiam in Isaia caput 29. In eo, inquit, quod nos transtulimus incurvantem & refranantem: possumus dicere incurvum & lasciuientem. Nos autem verbum Hebraicum *Akum* dum celeriter quæ scripta sunt vertimus, ambiguitate decepti refranantem diximus. Quod significantius Aquila transtulerit *σπεῖλοντρα*, id est, qui nihil rectè agit: sed omne peruersum. Hactenus Hieronymus. Qui & cap. 2. eiusdem prophetae vocabulum idem in deprauatè vertèrat. Ac certè nec sensus, nec verba Hebraica patiuntur, ut refranantem admittamus, quod alio loco explicandum erit. Nam de sexto argumento dictū est satis, ut arbitror, diligenter. Ad illud verò, quod septimo demum loco sequitur, multa quidem & varia sunt virorum doctissimorum re-

sponsa

sponsa, sed adeo tamen improbabilia, vt nec doctis nec
 piis faciant satis. Nam primam obiectionis particulam Au-
 gustinus Eugubinus ita repellit, vt in editione 70. inter-
 pretum. & Genes. 46. & Exo. 1. librariorum vitio dicat
 pro 70. animabus scriptum esse. 75. Eandem quoque cor-
 ruptelam à librariis Acto. 7. accidisse. Vel etiam Lucam,
 vt qui Hebraice nescierit, locum, vt se haberet ea tempe-
 state, corruptam citasse, aut certe si 70. interpretes ita
 conuerterint, Euangelistam eorum editionem, quæ vbiq;
 erat receptissima, fuisse secutum. At Hieronymus in qua-
 stionibus Hebraicis librariorum negligentiam nihil impu-
 tat: sed docet reclamare quidem Hebræam veritatem 70.
 autem interpretes per prolepsin. 75. animas posuisse. Lu-
 cam verò non debere contrarium aliquid scribere aduer-
 sus eam scripturam, quæ iam fuerat gentibus diulgata.
 Maioris enim opinionis illo duntaxat tempore 70. in-
 terpretum habebatur auctoritas, quam Lucæ, qui igno-
 rus & vilis & non magnæ fidei in nationibus ducebatur:
 licet plerique, inquit, tradant Lucam Euangelistam, vt profe-
 lytum Hebræas literas ignorasse. Tantum Hieronymus.
 Principio autem, vt à capite exordiamur, omnia ex em-
 plicis fuisse corrupta, vix credibile est. Nullum verò aucto-
 rem ante Eugubinum, quum & in eam loca & in hanc que-
 stionem incurrissent plurimi, rem apertissimam animad-
 uertere potuisse, mihi quidem non sit verosimile. Atque
 si huiusmodi soluendis nodis librariorum iniuria pro li-
 bidine abutimur, verendum sanè illud est, ne dum alie-
 nam prodere conamur inscitiam, prodamus nostram.
 Alioqui si ita placet, omnes ambiguas quæstiones & que-
 stiones in scriptura sacra videntur esse pugnantia, ad istum mo-
 dum explicemus. Id quod passim Eugubinus facit. Nam
 & postrema obiectionis parte pellenda affirmat, scriben-
 tium vitio pro Iacob positum esse Abraham. & patris po-
 situm esse pro filii. Certè si Diuus Hieronymus, quum
 ipsi 70. interpretum obiceretur auctoritas, hac se defen-
 sione tueri posset, ea libentissimè abuteretur. Sed quum vi-
 deret exemplaria vniuersa mirificè consentire, exposito-
 resq; omnes vnum idemque sonare: non mendosos codi-
 ces cau-

ces causatus est, sed confessus est planè 70. interpretes ita vertisse, quos Lucas Euangelista sequeretur. At enim Lucam Euangelistam locum ex veteri testamento, ut exerat ætate deprauatum citasse: multo absurdius inuenio, cum ad veritatem cœpi reuocare rationē. Aut enim ignorantem facimus Euangelistam, si eum latebat deprauatio, aut timidum facimus, si diuina auctoritate pollens non est ausus deprauata restituere, quod sine vlla auctoritate Eugubinus est ausus. Impiū est autem quod Spiritus sancti consilio scripsit Lucas, id Hebraicarum literarū rationi tribuere. Cū ergo singulas scripturæ particulas diuina inspiratione & assensu scriptas esse causis necessariis addixerimus, nulla earum profectō potest à linguarum ignorantia proficisci: nisi Spiritus sanctus, qui Euangelistæ regebat & mentem & manum, Hebraicas literas ignorarit. Dicamus igitur, id quod præsentī loco factū est. 70. interpretes. 75. animas Gen. 46. & Exo. 1. posuisse. Id quod ex contextu manifestè colligitur. Cum enim Genes. 46. filios Manassēs & Ephraim, hoc est, Machir, Galaad, Satalaam, Taam, Edem, interpretes 70. annumerauerint, necesse fuit ut numerus 75. cōflaretur. An verò Hebraica exēplaria, quæ 70. interpretes cōuerterunt, nepotes illos Ioseph in illa genealogia supputarint, an potius ipsi 70. interpretes per anticipationē addiderint: incertū est. Illud certū, quæ detraxerint, bona fide hæc & prudētī fortasse cōsilio detraxisse: quæ adiecerint, ea sine dolo adiecisse. Cōstat enim eos nonnullis locis magis paraphrasim quā interpretationē edere. Lucas verò ac ceteri Apostoli & Euangelistæ. 70. interpretū editione vsi sunt, quoniā eo tēpore illa erat præstantissima. Nec alienū sequuntur errorē, quod nonnulli imprudenter affirmant, sed in eo, quo illi verè locuti sunt, eorum testimonio vsuntur. Nec me illud terret, quod quidam obtruncant, historiæ huius veritatē nō nisi per figuratā dictionē defendi posse. Nā & editio nostrā eadē defensione eget. Quæ enim 70. animæ ingressæ in Aegyptū dicuntur, necesse est quoq; Ephraim & Manassē ad explendum numerū supputari, qui tamē ipsi in Aegyptum non sunt ingressi. Nec mirum est, si in 70. interpretum editione anticipatio sit.

Cum

Cum etiam in nostra admittamus postpositionem. Gene-
leos siquidem c. 12. post mortem Thare præceptū domi-
ni scribitur, quo iubet Abrahā exire de terra ac cogna-
tione sua. At acto. 7. Stephanus non obscure docet, præ-
ceptum illud datum esse in Chaldæa prius quàm Thare
moreretur & veniret in Charran. Id quod & D. Augu-
stinus acurè vidit. 16. li. de ciuit. Dei. Et ratio quoq; ipsa
demonstrat. Cum enim iubeatur Abraham exire de terra
& cognatione sua, Chaldæam cogimur intelligere. Quæ
propria erat terra Abraham, vbi etiam habebat cogna-
tionem suam. Si autè de Charran iuberetur exire, certè,
nec de terra sua exiret, nec de cognatione. Nam licet
Charran pars Mesopotamiæ esset, non erat tamen Chal-
dæa pars, quod quidam parū doctè asseruerunt. Nec clā-
me est Hieronymū in Ezech. 30. ca. scripsisse in libris hi-
storici præposterā narrationē nullā reperiri, sed in psal-
mis & prophetis. Quod mirari magis equidè quā refelle-
re debeo, cū in euangeliiis cōstet anticipationes vsurpari.
Qua de re alio loco diligentius. Sed ne illud quidè mo-
uet, quod Ioseph dicitur. 75. animas accersisse, eadè enim
difficultas esset, si 70. solum animas posuisset. Cū Ephra-
im & Manassem nusquā omnino accerserit. Non igitur,
vt Hieronymus ad Pamma. de opt. ge. interp. rectè dixit,
in scripturis verba nō sunt consideranda, sed sensus. De
prima ergo 6. argumenti particula hætenus.

Iam secunda, licet difficilior esse videatur, facilius ta-
men refelletur. Nam 12. Patriarchas sepultos esse non in
Hebron, sed in Syché, nō solum ex Stephani narratione,
sed etiam ex Hieronymi testimonio cognoscimus. In
epitaphio namq; Paulæ ad Eustochium, quum Paulæ pe-
grinationem scriberet, sic ait. Transiit Syché, & circa
puteum Iacob extructam intrauit ecclesiā. Atq; inde di-
uertens, vidit. 12. Patriarcharum sepulchra. Ad Pamma
autem de op. ge. int. 12. inquit, Patriarchæ nō sunt sepultū
in Arboch, sed in Sychem. Quam eandem sententiā Beda
sequitur, aliiq; viri ecclesiastici. Quantū vero fidei Iose-
pho sit in historia habendum, vndecimo postea loco de-
monstrabimus. Atque de 2. argumen. 6. parte tantum di-
ctum sit.

*Hiero. de
opt. gen.
int. propo-
nit, & nō
soluit.*

Tertia verò eademq; postrema indissolubilem videtur habere quæstionem. Nam quod Augustinus Eugubinus & hunc secutus Aloysius Lippomanus dicunt, locum esse deprauatum & pro Abraham legendum esse Iacob, pro filii esse substituendum patris: consistere hoc nullo modo potest. Tum quoniam omnia exemplaria Græca atq; Latina iam inde ab Apostolorum ætate fuisse corrupta non verosimile quidem est. Tum quoniam non est probabile Hieronymum, Rabbanum, Bedam, aliosque ita ecclesiæ auctores, qui in hunc locum & quæstionem incidere, huiusmodi defensionis præsidium neglecturos: vel tantillū probabiliter in ea inesse existimassent. Nec viri prudentes & graues difficillimam quæstionem esse dixissent, quæ minimo quidem negotio, vt iunioribus istis visum est, explicaretur. Quid, quod in vocibus adeo dissimilibus nulla deprauationis occasio erat? Si enim librarii pro euerit scribant euerit, pro fortem fontem vocum scilicet magna similitudine fallentur. At pro Iacob Abraham, pro patris scribere filii: in tanta nimirum nominum discrepantia nullæ deprauationis causa fingi possunt, nisi librariorum aut ebrietas aut amentia. Quid, quod in exemplari Græco nec filii nec patris expressum est, sed post vocem Emor, solus genitiuus *Τὸῦ Σωεῦ* scriptus legitur? Vbi Latinus interpret, quoniam pro pensus id erat, filium subintellexit, non patrem. Ad quæ omnino modum Sanctus quoq; Pagninus interpretatur. Nec me fugit, in epistola ad Pamma. de opt. ge. in patris legi, non filij. Sed Erasmi fortasse lectio illa est, non Hieronymi. Verū de voce patris nihil moror. Nam si Græca phrasis permittit, quod permittit certè, vt vel filii vel patris nomen subintelligatur, Stephanus, qui Græcè locutus est, nihil patietur in hac parte calumpniæ. At in voce Abraham locum non habet Eugubini responsum, pro qua si Lucas Iacob scripsisse dicitur, nihilo secius accufabitur. Iacob enim non prætio argenti sepulchrum emisit, sed centum nouellis ouibus: vt Iosue. capt. vlt. scriptum est. Scio autem, quæ nouitii interpretes hoc loco dissentant: sed scriptura, quam ecclesiæ probat, editio quoque 70. centum nouellas oues habent, nō nummos argenteos centum.

*Vide Eugubini in
recogn.
Genes.*

centum. Maneat igitur exemplaria non esse corrupta. Et quoniam eadem facilitate reliquæ aliorum responsiones coargui possunt, nihil video esse causæ cur eis refellendis immoremur. Sed ne libenter quidem aliorum sententias reprehendimus. Hoc igitur loco mihi Bedæ opinio placet, cui & Rabbanus assensus est. Verba illius in hunc modum habent. Beatus Stephanus vulgo loquens, vulgi magis in dicendo sequitur opinionem. Duas enim pariter narrationes coniungens, non tam ordinè circūstantis historiæ, quàm causam de qua agebatur, intendit, &c. Eadè ferè Rabbanus. Quibus verbis verecundè quidem ac modestè significarunt, Stephano, id quod vulgò ferè solet, accidisse: vt in longa videlicet narratione eademq; præsertim subita confuderit nonnulla & miscuetur, in quibusdam etiam memoria lapsus fuerit, in his duntaxat, quæ ad rem parû, aut nihil omnino attineret. Nam causæ, de qua potissimum agebatur, erat intentus. Lucas verò historiæ veritatem retinere volens, ne iota quidem immutauit, sed rem, vt à Stephano narrata erat, exposuit. Nos aut non Stephanum ab omni lapsu sed Euangelistâ vindicare debemus. Solis quippe Apostolis, prophetis & euangelistis hunc honorè deferre catholica fide docentè didicimus, vt nullû eorû, vel memoria lapsum esse credamus, nullum nec in magnis nec in paruis errasse. At Stephanus plenus erat Spiritu sancto. fateor. At spiritus loquebatur in eo. Et id equidem fateor. Sed aliter in Christo spiritus loquitur, aliter in prophetis & Apostolis, aliter in Stephano & Ambrosio. Ac certè per hos omnes loquebatur. Per concilium generale Deus ecclesiæ loquitur, per veteres sanctos Deus ecclesiæ loquitur. Et hi omnes tamen in paruis labi possunt, memoria præsertim, vbi lapsus facilius est. Scriptorû ergo sacrorum hoc priuilegiû est, vt eorum nullus in scribèdo erret. Apostolorum priuilegium est, vt nullus eorum in docendo erret. Stephano verò ab sacris auctoribus alienum est, errantium quoque verba referre. Sic enim Iepte Iudi. ii. trecentos annos possessionis prætendit, cû reuera trecenti nō fuissent. Et

*Matth. 2.
Mich. 5.*

*In anno.
in 2. Mat
the. c.*

*In anno.
in 2. cap.
Matth.*

*In anno.
27. cap.
Matth.*

facer tamen historicus tercentos retulit. Sic etiam Matthæus, si Hieronymo credimus, prophetiâ Michææ non ut à Michæa scripta erant, sed ut à scribis erat enuntiata retulit. Scribere autem quàm vanis & friuolis argumentis hanc Hieronymi sententiâ Erasmus reprehenderit, non est huius, aut loci, aut temporis. Illud dicendum est, Hieronymi & Augustini verba in eum torquere sensum, ut credantur asserere, Evangelistas esse aliquâdo lapsos, nisi parum pudenter fieri nō posse. Cum enim Hieronymus in epistola illa de opt. gen. int. quædam loca è sacris auctoribus retulisset, quæ lapsui memoriæ assignari possent, subdit. Hæc replico, nō ut Evangelistas arguâ falsitatis. Hoc quippe impiorum est, Celsi, Porphyrii, Iuliani. Id tamen ita Erasmus accipit, ut falsitatis crimen abominetur in Evangelistis Hieronymus: memoriæ lapsum nō item. Quasi falsum non sit, nisi quod mendacio de industria confictio scriptum est. Certè siue memoria seu ignorantia lapsi Evangelistæ à veritate discesserint, iure falsitatis arguentur. Cumq; etiam Augustinus lib. de cons. euange. 3. c. 7. non lapsui memoriæ, non errori tribuerit, quòd Evangelista Matthæus. ca. 27. nomine id Hieremiæ citauerit, quod apud Zachariam reperitur: sed tribuerit Spiritus sancti consilio, directioni, constitutioni præcepto, quamobrè contenderit illud siue falsitate esse factum. At Erasmus errorem & lapsum Evangelistæ, ex Augusti. sententia interpretatur. Ea quàm falso viris sanctissimis impingantur, facillimè iudicari poterit, cum ex iis ipsis locis diligenter euolutis, tum ex aliis eorundem auctororum testimoniis, quæ nos capite superiore citauimus. Nam quartæ controuersiæ iam tempus est, ut finem faciamus. Hic autem primus etiam locus concludendum nō paucis ille quidem (nam id fieri nō poterat, quod amplissimus esset, & iusti voluminis copiosam materiâ suppeditaret) sed quàm paucissimis fieri licuit, ut loci firmissimi auctoritas eo statu esset, quem neque humani ingenii temeritas, neque Hæreticorum labefactaret iniuria.

Secundi libri finis.

DE TRA

171
DE TRADITIONIBVS APOSTOLICIS,

QVAE SECUNDO LOCO POSITAE SUNT, Liber Tertius.

Caput Primum. Vbi eorum argumenta referuntur, qui Apostolicas traditiones impugnarunt.

Ene habet. Scripturae diuinae auctoritatem primo iam loco constituimus. Ad secundum deinceps aggrediamur: Apostolicarumque traditionum quantitas sit & vis, & auctoritas, via & ratione explicemus. Et quidem hunc locum Lutherani imbecilliores esse credunt, quam ut ductus inde argumentis dogmata fidei confirmetur. Nam, quod ecclesiae traditiones à Christo & Apostolis descenderint, existimant probari posse nullo modo. Nec enim adeo sunt stupidi, ut verba Christi, quae modo Christi esse constaret, infirmare pergant, quod non fuerint ab euangelistis scripta. Sed quoniam quid Christus, quidue Apostoli fuerint locuti, eos solum nosse putant, qui Christum & Apostolos audire: colligunt, apud nos nunc ne vnum quidem dogma posse traditione probari. Quin oportere omnes fidei & religionis controuersias sacrarum literarum testimoniis componere: finire vero nihil, nisi quod factis literis sit expressum. Erasmus etiam cum saepe alias, tum in epistola nuncupatoria operum Hilari, hoc demum asserit eruditionis vere Theologicae esse, nihil ultra quam sacris libris proditum est desuare: cetera omnia esse prodeblumata in illud reuocanda tempus, quum sublato speculo videbimus Deum de facie. Nec hi tamen aut primi, aut solipestē huic loco afferre tentarunt. Tentauerat idem prior Vuitcleffus, ut Thomas Vualden. scribit, li. doct. si. anti. 2. c. 19. Tentarant hoc aliis ante seculis haeretici quidam,

quos Bernar. homi. 66. in canti. commemorat. Sed & Arianis hanc hæresim tribuit Augustinus in conflictu contra Maximinum, Thom. Vual. referente lib. de Sacramental. doct. 2. Ariani certè, qui in synodum Seleucianâ conuenerunt, non obscurè testati sunt, se in fidei quæstione præter diuinas scripturas nihil omnino recepturos, & auctor est Epiphanius hæresi 73. Qui & ipse Arianis hunc errorem assignat hæresi 75. Basilius Eunomium dicit in eodem errore versatum. Tertullianus lib. de præscript. hære. & Irenæus 3. lib. aduersus hæreses, cap. 2. his adiungunt Valentinum ac Marcionem. Basilius verò quidam Anciranus episcopus in confessione, quam exhibuit Synodo Anathematismo 7. non solum Iconomachorum sed Arii, Nestorii, Eutychis, Dioscori, sententiam hanc communem fuisse cõfiteatur, Quamquam autem error hic communis fuit hæreticis penè omnibus, Lutherani tamè quasi proprium vsurparunt, quantaque maxima potuerunt vi alstruere nisi sunt, nihil præter scripturas sacras apostolicam habere auctoritatem. Infidelis, inquiunt, est & incerta illa per manus traditio, quòd is qui accipit, vel non satis accuratè auscultat, vel morbi, ætatis, naturæque inuaria nonnunquã obliuiscitur, vel certè interdum moritur, ante quàm tradat accepta. Ea etiã, quæ de aure in aurè transeunt, aut in dies maiora fiunt, aut nõ eadè profectò perseuerant, sed mutatis auribus permutantur. Quin etiã peritura quàm pauca extant? Druidarum ecquid est reliquitatem literis prodiderunt. Quamobrè, quæ Christus dominus ad salutem fidelium vidit esse necessaria, & quæ in ecclesia certa esse voluit atque perpetua, ea literis conscribi vel iussit, vel suggessit. Augustinus item testis est multa quidè dominum & fecisse & dixisse, quæ scripta non sunt: electa verò esse quæ scriberentur, quæ credentium salutati sufficerent. Augustinus etiã idè docuit, quòd ubi de re obscurissima disputatur, non adiuuantibus diuinarum scripturarum certis clarisque documentis, cohibere se debet humana præsumptio, nihil faciens in alteram partem declinando. Et mox, illud credo, inquit, quòd diuinarum

In Ioan.
tract. 49.
Lib. 2. de
pecca. me
ri. & re.
ca. vlt.
Idem in
epist. ad
Optatum
de orig.
anim.

eloquiorum etiam hinc clarissima auctoritas esset, si homo illud sine dispendio promissæ salutis ignorare non posset. Nihil ergo creditu necessarium extra sacras literas est. Paulus quoque scripturam idoneam esse docet, ut per eam perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus. Si igitur quæ erant satis, ut fideles essent ad omne opus bonum instructi, ea scripta sunt omnia, quorsum istæ non scriptæ traditiones moribus formandis necessariæ finguntur? Quid? quod non iubemur credere quæcumque nos docuerint sacerdotes, sed quæ docuerint iuxta legem domini? Si ergo quicquid illi præter legem docent, fidem eis habere non est necesse. Cum enim ex ipsis veris ecclesiis frequenter exeant seductores, quod auctor imperfecti arguere dixit, ne doctoribus quidem credendum est ecclesiarum traditionem quamlibet præferentibus, nisi ea dicant, quæ scripturarum congruant veritati. Nam & Papias illos suos post resurrectionem futuros annos tanquam Apostolis tradentibus inferens, Irenæum aliosque multos ecclesiæ viros non tam veritate disputationis, quam apostolicæ traditionis auctoritate comonuit. Et Irenæus quoque ipse Ioannis Evangelistæ aliorumque Apostolorum traditione docet, Christum dominum, quo die mortuus est, annos 40. fuisse natum. Quod tantum abest à veritate, ut nihil veritati magis possit esse contrarium. Ita Theophilus Alexan. scripsit, dæmoniâci spiritus esse, aliquid extra scripturarum auctoritatem putare diuinum. Et Hieronymus dogmata condemnavit, quæ absque auctoritate & testimoniis scripturarum ex traditione apostolica præferuntur. Et rursus, sine auctoritate, ait, scripturarum garrulitas non habet fidem. Et iterum, eorum sententiam, qui traditione veteris historiæ tenuerunt, Zachariam illum, qui occisus fuit inter templum & altare, patrem fuisse Ioannis Baptistæ, ea solum ratione reprobat, quod de scripturis non habet auctoritatem. Vnde eadem facilitate contemni, qua probatur. Atque Origenes necesse est, inquit, nobis scripturas sanctas in testimonium vocare. Sensus quippe nostri & enarrationes sine his testibus non habent fidem. Confirmat autem hoc maxime oratio illa, qua in Nicæna synodo usum fuisse Constantinum, refert

2. Tim. 3.

Deut. 17.

Hom. 49.
in Matt.Euse. lib.
3. eccle.
histo. cap.
vlt.

Li. 1. c. 39

c. 40.

Libro

.Pasc. 2.

In Aggei

cap. 1.

In epist.

ad Th. c. 1.

In Mat.

c. 23. Basf.

de huma.

Christi

gene. c.

Orige. ho.

26. in Mat.

In Hier.

homi. 1.

*Li. 1. hist.
sue Eccle
si. ca. 7.*

*Matt. 15.
Esa. 29.
Cypri. li.
2. epis. 3.
dist. 8. c.
si. solus.*

Ioan. 18.

Mat. 10.

Ire. li. 1.

c. 23. scri-

bit hære-

ticorum

præceptū

esse, non

oportere

mysteria

eorū effa-

ri, sed in

abscondito

cōtineri.

Iudic. 11.

Theodoritus. In disputationibus, inquit, rerū diuinarum habetur Sancti spiritus doctrina præscripta. Euangelici enim & Apostolici libri, cum prophetarum antiquorum oraculis, plenè nobis ostendant sensum numinis. Proinde sumamus ex dictis diuini spiritus explicationes quæstionum. Cui orationi, Calvinus ait, nemo tunc fuit qui refragaretur. Quod silentium perfidia non carebat, si verè est, præter scripturas sacras Euangelistarum, Apostolorū & prophetarum traditiones esse tenendas, in fidei ambiguis quæstionibus. Cùm igitur Theodoritus scribat, episcopos libenter amplexos esse id, quod dixit Imperator, constat nouum esse traditionum dogma illisque sæculis omnino incognitū. Traditiones igitur istæ seniorū parè valèt ad dogmata fidei cōprobanda. Quin, cum humane sint non diuinæ, non sunt nobis magnificiendæ: ne quod Phariseis, idem nobis obiiciatur, line causa coluntur, docentes doctrinas & mandata hominum.

Quid? Quòd hæreticis semper gētile fuit, mysteriis & traditionibus suos discipulos imbuere? Id quod à Christi doctrina alienū est, qui palā locut⁹ est mūdo, & in occulto locutus est nihil. Ac si quid in tenebris dixit, pfecto infit Apostolis, vt dicerēt ipsi in lumine, & quod in aurē audierūt, vt pdicarēt sup testā. Nō ergo habem⁹ Christiani occultas mysteriorū traditiones. Quòd si veterū traditionibus fidē & religionē nostrā asserimus, id Pagani, id Iudæi, id Sarraceni faciunt: eoq; præsertim nomine sectas suas retinent, quod quemadmodū nos, ita ipsi quoq; maiorum institutis inhaerent: eaq; longissimi temporis possessione tuentur, iustūq; pro illis bellum suscipiunt. Non est autē disciplina nostra Pythagorica, vt traditionibus quasi vestigiis insistamus, literis est Christi doctrina prædita, illas in omni fidei & religionis quæstione amplecti debemus. Hæc Lutherani argumentantur.

Superuacaneam videri cum Lutheranis non de hoc solum loco, sed de quibusque aliis disputationem.
Cap. secundum.

Ero verò cum Lutheranis quotiescunq; me comparauerit, me ad differendum, repente à me auertitur oratio mea.

mea, & omnis statim mihi disputandi ratio tollitur. Quo namque confilio aduersum hos disputare aut debeam, aut possim, qui cum omnia Theologiæ principia tollunt, tū vna ferè sola asseuerandi audacia vtuntur, quæ illis perpetua est pro locis dialecticis theologicisque omnibus? Quid ego contra hos scribam, qui nullam in ecclesia legem esse volunt, per quâ scripturæ sensa finiatur? Sed suo cuique ingenio esse vtendum, nec id sentire oportere, quod alii senserint, sed quod ratio propria præscripserit. Quid autem stultius, quam cum eo disputare, qui nihil admittit nisi scripturæ verba, sed huius interpretationem sibi vni referuans, reliquos omnes existimat miris modis hallucinari? Machumetus ne si res esset via & ratione explorata, in malè suscepta causa cedere cogeretur, omnè disputationis aditū lege suis edita præcluit. Et Lutherus disferendi principia suis vniuersa tollens, si disputatione in situat, nec aditum nec exitum poterit reperire. Perinde enim est, scripturas solas sine lege & pro cuiusque interpretatas arbitrio accipere: ac si nullum fixum certūque disferendi principium acceperis. Quapropter miseri Lutherani, haud secus atque Saraceni, nec suas nec magistri possunt ineptias deprehendere: nec nos cum iis differendo aliquid possumus, quàm tēpus & operam ludere. Qui tamē habent ius suum disputandi, si principiorum aliquem delectum reliquissent, vt ad veritatis inuentionem aditus esset. Nunc autem nulla principia relinquunt. Vana igitur cum eis erit & futilis disputatio. Omnino enim meminisse debemus, id quod ab scholasticis sapissimè vsurpatum, iam quasi in prouerbii consuetudinem venit, contra negantem principia, quoniam frustra id fiat, non esse disputandum.

Accedit eodem, quòd paradoxa cum communi sensu pugnantia afferunt, quæ si vis argumentando refellere, res minimè dubias argumentando dubias facis. Cum enim illa, quæ in syllogismo antecedunt, vt fidem aliquam faciant, certiora notioraque esse oporteat his, quæ ex antecedentibus consequuntur, verendum sanè est, quando Lutheranorum placita coarguimus, ne res maximè absurdas minore euidencia refellentes, peccatum hoc

ratiocinationis vitiosæ ineptæque peccemus.

Nec verò huius rei explicandæ gratia longè exempla petenda sunt, cum habeamus in manibus. Etenim, ut hæc quam modò dixi, opinionem Lutherani tueantur, ponunt primò sacras literas non habere plures sensus. Falsò autem illud ponunt, sed demus hoc eis liberaliter. Assumunt deinde, in scripturis sensum illum vnum certissimè familiarissimèque doceri. Nec esse eas velut cæreū quædam nasum in sensum omnem flexibiles: sed potius esse per se expositas & in promptu cuique sine magistro & docente patere. Quibus egregiè sciteque positis, iam facillè conficiunt, sacris libris intelligendis, nec veterum traditionem, nec ecclesiæ iudicium expectandum. Quæ omnia, cum & per se sint falsa perspicuè & scripturis ipsi vehementer repugnantia, si contendam ego ex aduerso refellere, aqua mihi, ut dicitur, hærebit. Qui scilicet intelligam, quàm sit ridiculum confutare velle vanas commentitiasque sententias, portenta non differentium Theologorum sed hominum somniantium, quàm stultum cuilibet opponenti contraria respondere, quàm inutile faces in meridianam solis lucem inferre, quàm denique ociosum in re manifesta periclitari. Petrus ait, in Paulinis epistolis esse quædam difficilia intellectu, quæ indocti homines & instabiles deprauant ad suam ipsorum perditionem. Hi verò contra aiunt, omnes Pauli epistolas esse intellectu facilissimas. Paulus perfectis sapientiam loquitur in mysterio absconditam, paruulis autem lac potum dat, quoniam ferre aliud non possunt. Isti sine discrimine omnes, ac si Deo placet, inter pocula vniuersa scripturæ sacramenta deuorant, & solidum etiam lacustrationum more concoquunt. Sapientibus & prudentibus quædam pater abscondit, istis omnia reuelauit. Filius discipulis suis aliquando in parabolis est locutus, his palàm semper loquitur, & prouerbiū nullum dicit. Liber in Apocalypsi septem sigillis signatus ostēditur, quæcum dederis homini scienti literas ut legat, respondebit tibi, nō possum: signatus est enim. Et his librū agnus aperuit, aperuit item oculos, ut videāt quæ nos miseri & cæci videre non possumus. Imò quæ Origenes, Gre

Gregorius, Chryſoſtomus, Ambroſius, Hieronymus, Au-
 guſtinus, Hilarius non viderunt. Eunuchus ille actorum *Vide Hie*
 Apoſtolicorum tam religioſus, vt relicta aula regia de *rony. ad*
 extremis mundi finibus veniret ad templum, tam diuinæ *Paulinū*
 legis amator, vt etiam in vehiculo ſacras literas legeret: *& Au-*
 non poterat Eſaiam intelligere niſi aliquis eum doceret: *guſtin. in*
 & ab iſtis prophete omnes ſine magiſtro & interprete in- *proemio*
 telliguntur. Breuiter, vt Hieronymus ait, nulla ars, ſine *lib. de do*
 præceptore percipi poteſt, ſola ſcripturarum ſcientia eſt, *ct. Chriſt.*
 quam hi paſſim ſibi omnes vendicent, præſumant, doceant
 antequam diſcant. Sunt in libris ſacris loca plurima, in
 quibus tanta difficultas & obſcuritas ineſt, vt poſt vete-
 rum omnium interpretum vigilias, ſtudia, operas, adhuc
 vix à doctiſſimis & optimis quibuſque intelligi poſſe vi-
 deantur: Et multitudo imperita, in qua nec ratio ineſt,
 nec iudicium, vniuerſos ſcripturæ locos facile expediet
 atque interpretabitur? Itane facile eſt expedire, vt reli-
 qua taceam, Hebræi ſermonis ambiguitatem, tropos vel
 vetuſtate obſcuriſſimos, phraſes alienas ab hiſce linguis,
 quibus aſſueuimus, noſtris inaudita prouerbia, parabolas
 peregrinas, translationes interdum etiam longiſſimè pe-
 titas? Expone mihi facile, ſi potes, prouerbia Salomonis
 & cantica: Ezechielis, Danielis, Eſaiæ, Hieremiæ, prophe-
 tias: Dauidicos pſalmos expone: & ſi expoſueris, tum ve-
 ro libri ſacri, nec ſunt difficiles neque obſcuro. Quis ſa-
 piens, ait Oſeas, & intelliget iſta: intelligens, & ſciat hæc?
 Et Salomon: Quis talis vt ſapiens eſt? Et quis cognouit
 ſolutionem verbi? Atqui ſapientes ſunt omnes iſti, &
 ſumma facilitate difficillimas ſcripturæ quæſtiones ſol- *Tertul. de*
 uunt. Quod ſi ſcripturæ in varium ſenſum torqueri ſolent *reſu. car.*
 que non queunt, quomodo hæreſes omnes ex praua in- *Hæreſes,*
 telligentia ſcripturarum ortæ ſunt? At hoc ſolum traden- *ait, eſſe*
 tibus Hilario 2. lib. de Trinit. Hieron. ad Galat. 1. Ireneo *non poſ-*
 lib. 1. aduerſ. hæref. c. 1. Auguſtino in Ioannem tractat. 18. *sunt, ſi nõ*
 Vincentio Lirinen. cõtra propheta noua, ſeptima ſynodo. *& perpe-*
 Acti. 6. ſed manifeſto etiam experimento cognouimus. *ram ſcri-*
 Vnde verò inter ipſos quoque Lutheranos de rebus ma- *pturæ in*
 ximis, controuerſiæ, ſi ſcripturæ in varios ſenſus non fle- *telligi*
 ſcuntur? Nam illa verba, hoc eſt enim corpus meum, alij *poſſunt.*
 M 5 proprie,

proprie, alij per tropum accipiunt. Quæ cum ita sint, alia
 ratione atq; isti dicunt scripturæ diuinæ inuestiganda te-
 nendaq; intelligētia est. Si enim ad privatā hæc regulam
 dirigatur, vnde euincetur Eluidius de perpetua Mariæ
 virginitate? Vnde Arius de vera Dei in Christo natura?
 Imò verò vnde constabit huius ne an illius intelligentia
 vera sit, si scripturas cuiq; liceat p suo ingenio interpre-
 tari? Cùm enim variæ erunt, vt sit, de eodem scripturarū
 loco sentētiæ, quæ certa sit, eam nemo præstabit. Ij enim
 omnes, qui inter se dissentient, pari ratione suum quisq;
 sensum tuebuntur. Hoc enim morbi ferè innatū est homi-
 num ingenijs, vt cedere nesciant simul atq; res in conten-
 tionē vocata est. Quæ postquàm incaluit, hoc cuiq; vide-
 tur verissimum, quod temerè etiam tuendum suscepit.
 Aut igitur sensum quisque suum certum habet, & redibit
 infania veterum, quam Arist. 4. Metaphy. lib. manifestis
 argumentis explosit: Aut nullius sententia certa erit, &
 præterquam quòd dissidiorum nullus erit finis, nullū ha-
 bebimus certum fidei Christianæ iudiciū, sed ex sua opi-
 nione quisq; suam sibi fidem affinget. Ita fides catholica
 nulla erit. Ac re vera ridiculi Lutherani sunt, qui postu-
 lent, vt ipsis sacras literas interpretantibus, ac nouo qui-
 dem mirabiliq; more interpretantibus, certa fides habeat-
 tur. Non est creditum Apostolis, vt falsè ridet Erasmus,
 donec multa magnaq; miracula fidem adstruxissent do-
 ctrinæ, & nunc quilibet sibi postulat credi, quòd affirmet
 se habere spiritum intelligentiæ, cum nullus eorum tamē
 ne equum quidem claudum sanare potuerit. Multa præ-
 terea sunt, ne quid habeat iniucunditatis oratio: & ta-
 men multa dicuntur, quæ aperte horum insaniam refutēt.
 Sane nisi Cochlæus in epistolis ad Germaniæ principes
 & ad Bernenses anteuertisset, exemplis positis periculum
 facerem, & in illis varie in vtranque partem luderem, vt
 vel hoc ipso periculo compertum esset omnibus, quàm
 non sit difficile vnumquodlibet thema è sacris literis
 aut probari aut improbari, si pro suo eas quisque ingenio
 interpretetur. Quanquam, fateor, nonnulla sunt scriptu-
 ræ loca, quæ in alium atque alium sensum trahi, ne à con-
 trariolis quidem possunt. Quis enim illud torqueat, quod
 Paulus

Paulus ad Corinthios scripsit, alij per spiritum dari sermonem sapientiæ, alij sermonem scientiæ, alij interpretationem sermonum? At isti omnia ecclesiastici corporis munia confundūt, istis totum corpus est oculus. Omnes siquidem spiritu doctore intelligunt scripturæ vniuersa mysteria. Sed bene habet, quòd vel Lutherus ipse quædã in psalmis loca se non intelligere confitetur. Bene habet, quòd doctores in ecclesia Christus dedit, non omnes, sed quosdam, ad consummationem sanctorum in opus ministerij. Verùm de his & multa in secundo libro disserui, & plura adhuc in septimo differentur. Non quòd ad uersum Lutheranos pugnam inire velimus, qui clausis, ut dicitur, oculis more Andabatarum pugnant. Sed quòd videant catholici, cum omnes locos ratione animoq; lustrauerint, nullum esse certiozem, nullum stabiliorem, nullum denique sacris literis exponendis magis necessariũ, quàm is, quo ecclesiæ traditio continetur. Quo est detestabilior Lutheranorum impudentia, qui hunc locum labefactare ac funditus delere nituntur. Sed ut hæc omnis quæstio semel hic, ubi proprius est locus, constituat, aliquot fundamenta iacienda sunt, quæ Theologiæ fideique simul neruos ac vires continent.

Ephes. 4.

C. 6. 7. et

8. cap. 3.

conclu. 5.

et 6.

Caput Tertium. In quo quatuor fundamenta ponuntur ad traditiones Christi & Apostolorum conseruandas.

Primum fundamentum.

Ecclēsiā esse antiquiorem scriptura, fidemq; proinde ac religionem sine scriptura constare. Nam vetustissimi illi primorum sæculorum patres, qui in lege naturæ ante Moysen veri Dei cultores sunt habiti, sacrificiorum ritum, veramque de rebus diuinis sententiam nõ scriptis legibus, sed etiam re & instituto maiorum seruauerunt. Circumcisione quoq; à Deo primũ acceptã, Abrahamã deinceps familiæ pdidit. Proles verò illa hominum Hebræorum, eiusmodi sacramentũ non aut membranis aut tabulis inscriptum, sed in animis consuetudine imbutis quasi impressum cõseruauit: multosq; annos in Aegypto

Ioseph. c.

4. li. 1. an

ti. tradit

Seth et po

steros du

as colum

nas edi

disse, unã

latericia,

alterã la

pideã, in

quibus di

sciplinã

rerũ cæ-

citra

lesti in- citra ullam scriptam legem, vnius Dei veram fidem & re-
sculpsere ligionem tenuit. Christus etiam Dominus librum nul-
runt, ne q̄ lum scripsit, imò, quantum legimus, ne præcepit quidem
ab ipsis vt scriberetur. Euntes, non ait scribite, sed prædicare
inuēta e- uangelium omni creaturæ. Mar. vlt. Et per Hierem. c. 30.
rant depe- dabo, inquit, legem meam in visceribus eorum, & in cor-
rirēt. Sed de eorum scribam eam. Et Apostolus 2. Corin. 3. Episto-
de inuen- la ait, estis Christi, administrata à nobis, & scripta non in
tis loqui- tramento, sed spiritu Dei viui, nō in tabulis lapideis, sed
tur, non in tabulis cordis carnalibus. Lex ergo Euangelica, quæ
de ijs, q̄ à lex spiritus est, non literæ, non est à principio literis ex-
maiorib⁹ rata, sed in animis fidelium insculpta. Nam & cæteri Apo-
accepere stoli prius viua voce Euangelium docuerunt, deinde ma-
rant: sed darunt literis, vt testes satis graues & idonei sunt Irenæo
ne de his 3. aduersus Valentinum libro, Euseb. cum alijs locis non
quidē, q̄ obscure, tum luculentius in 3. histor. Ecclesi. libr. cap. 24.
ad mores Chrysost. homil. 1. in Matth. Theophylactus in initio com-
pertine- ment. in Matth. Hieron. in catalogo scri. eccle. in Matth.
rēt. Has & in Ioanne. Breuiter, ne omnes singillatim enumeremus
fortē vo- vniuersi ecclesiastici auctores. Nolo enim in apertis res
cat Tam- bus multus lectori videri: eò maximè, quòd Lucas Euangeli-
blichus gelista huius rei certissimū testimoniū præbet, inquit
antiquas Quoniam multi conati sunt ordinare narrationem, quæ
Mercurij in nobis completæ sunt, rerum: sicut tradiderunt nobis
colūnas, qui ab initio ipsi viderunt, & ministri fuerunt sermonis
quas Pla- visum est mihi assecuto omnia, à principio diligenter ex
to quon- ordine tibi scribere optime Theophile, vt cognoscas eo-
dā Py- rum verborum, de quibus eruditus es veritatem. Cōstat
thagoras igitur doctrinæ fidei iam vulgatæ scripturam Euangeli-
eum lecti- horum accessisse. Accessisse, inquam, non præcessisse
tassent, Constat item Christianam Ecclesiam & religionem non
philoso- literis primū, sed traditione substitisse. Constat rati-
phiam cō- sus, fidei doctrinam in Ecclesia primitiua non ab scriptu-
stituerūt. ris habuisse auctoritatem, sed contra scripturas à tradi-
2. lib. Ec- one. Sicut tradiderunt, ait, nobis, qui ab initio ipsi viderunt,
cle. histo- runt, & ministri fuerunt sermonis. Constat deniq; aliqui
e. 1. 5. 3. l. do in ecclesia Christi fuisse catholica dogmata, quæ
cap. 4. cris nullis literis continerētur. Quare permotus Irenæus
 ait, quòd etsi Apostoli nullas nobis scripturas reliquerunt

sent, tamen & oportebat nos sequi ordinem traditionis ecclesiæ, quam fideles scilicet ante scriptum Euangelium sequebantur.

Secundum fundamentum.

Non omnia, quæ ad doctrinam Christianam pertinet, esse etiam in sacris literis expressa. Nam perpetuam beatæ Mariæ virginitatem, descensum Christi ad inferos, Baptismum paruulorum, conuersionem panis & vini in corpus & sanguinem Christi, processionem Spiritus sancti ex filio, trium personarum in vna substantia, & qualitatem, earundemq; per relatiuas proprietates distinctionem, non ita expressa in libris canonicis inuenies, sed a deo tamen certa in fide sunt, vt cõtrariorum dogmatum auctores ecclesia hæreticos iudicarit. Quemadmodum igitur articulus resurrectionis continebatur in illo, ego sum Deus Abraham & Isaac, quod postea Christus Dominus minus intelligentibus exposuit: ita nõnulla per spiritum veritatis explicuit ecclesia, quæ in sacris literis habentur obscura.

Tertium fundamentum.

Multa pertinere ad Christianorum doctrinã & fidem, quæ nec aperte, nec obscure in sacris literis continentur. Id primum Innocentius probat de celebra. missæ cap. cum Martha. Verba enim, quibus in calicis cõsecratione vtimur, quibusque Christum dominum vsum esse profitemur, scilicet, mysterium fidei & æterni testamenti, in Euangelistis nõ habentur. Ac ne illud quidem, eleuatis oculis ad Deum patrem suum. Sententiam quoque illam, Beatius est multo dare, quàm accipere, Christum dixisse nesciremus, nisi Paulus in actis docuisset. Quemadmodum ergo non omnia gesta Iesu Evangelica scriptura completa est, ita ne omnia verba quædam per traditionem accepta sunt. Rursum sanctorum Martyrum auxilium precibus implorandum, eorumque memorias celebrandas, imagines venerandas esse, in sacrificio Eucharistiæ simul cum corpore sanguinem sacerdotibus esse & conficiendum & sumendum, sacramenta confirmationis & ordi-

Cap. 20.
Ioan. 6.
tim.

& ordinis non iteranda, sacræ literæ nusquam fortè tradiderunt. At, eiusmodi atque alia pleraque id genus, ita firmiter ecclesia catholica retinet, vt si sacris codicibus fuissent inscripta. Quatuor demum euangelia, quæ nunc ecclesia recipit, quatuordecim epistolas Pauli, breuites, vt in summa dicam, vtrunq; & vetus & nouum Testamentum, firmissimè retinemus: nec tamen ea tenere possumus scripturæ auctoritate. Multa igitur sunt fidei catholicæ dogmata, quæ sacris literis non habentur.

Quartum fundamentum.

Apostolos maximis de causis alia quidem literis, alia autem viua voce prodidisse. Sed quæ illæ causæ sint, repetendum altiùs videtur. Morem porrò hunc tradendi quædam discipulis non scripto, sed verbo, olim quoque scimus à Philosophis obseruatum. Pythagorâ certe hunc in modum discipulos instituisse, posteriorum omnium scripta testantur. Qui & ipse, vt i. Strom. Clemens Alexand. refert, circuucisus fuit, vt adyta ingrediens Aegyptiorum mysticam disceret philosophiam. Galenus lib. 2. de anatom. admini. veteres Physicos ait, artes à maioribus quam si per manus traditas conseruasse. Cicero lib. 1. de legibus ferendos in Republica mores existimat, nec scriptis omnia sancienda. Et eodem rursus libro, sacra putat melius in Repub. conseruari, si à patribus accepta deinceps familiaris prodantur. Cæsar de bello Gallico lib. 6. Druidas scribit disciplinæ præcepta nefas existimasse, vt literis mandarentur. Scribunt item nò modo celebres Hebræorum doctores, sed ex nostris Hilarius & Origenes Moysen non legem solum, sed secretiorẽ legis enarrationem in monte diuinitus accepisse: præceptum autem ei à Deo, vt legem quidem populo scriberet, legis autem occulta mysteria ipse ministro suo Iosue, hic deinceps sacerdotum primoribus, magna silentij religione reuelaret. Anatolius quoque apud Euseb. lib. 7. eccle. histo. c. 2. & 70. interpretes refert Ptolomæo regi percontanti, multa ex Moysis traditionibus respondisse. Atque illud etiam auctor 4. libri Esdræ c. 14. non obscurè testatur. Enarraui, inquit, Moysi mirabilia multa & præcepi ei dicere, hæc in pat-

Hila. super
per 2. p̄sa
lm. Orig.
hom. 5. in
Num.

in palam facies verba, & hæc abscondes. Quod idẽ præceptum Dñs Esdra lege instauranda dedit, inquit. Quædam palam facies, quædã sapiētibus absconfe trades. Ad huiusmodi verò traditiones Propheta videtur spectasse *Pfal. 43.* cum ait: Deus auribus nostris audiuius, patres nostri annuntiauerunt nobis. Et rursus, quanta mãdauit patribus nostris, nota ea facere filijs suis. Ad similes quoq; veterũ traditiones Moyse ipse reuocat, vbi dicit. Interroga patres tuos & dicent tibi, maiores tuos & annuntiabunt tibi. Quædã igitur non scripto, sed verbo tradere, nõ philosophorũ modo, verum Moyse, imo Dei etiam consiliũ fuit. Huius ergo optimi consilij rationem Iesus Christus vitæ magister habuit, habuerunt Apostoli. Multa. n. à domino illis tradita scribere noluerũt. Quibus vero rebus adducti id ipsum fecerint, breuiter explicandũ est. Cæsar de bello Gall. lib. 6. duabus de causis Druidas instituisse dicit, ne disciplinæ præcepta literis pderent: q; neq; in vulgũ disciplinã efferi velint, neq; eos, qui discũt, literis cõsios minus memoriæ studere. Quod ferè plerisq; accidit, vt literarũ præsidio diligentia in pdiscendo ac memoriã remittant. Nimirum, vt Ioanni Pico in Apologia placet, prior illa causa Pythagoræ ac Platoni præcipua fuit, vt mysteria quædã occulta verborũ traditione discipulis cõmendarët. Nec. n. aliter existimarunt Philosophi dignitatẽ se posse tueri. Aegyptios Clemens Alexã. 5. stro. refert, non quibuslibet mysteria commisisse, nec rerum diuinarum cognitionem ad prophanos deferre solitos, sed ad eos solos qui erant ad regnum peruenturi: & ex sacerdotibus iis, qui iudicati fuerant probatissimi & educatione & doctrina & genere. Extat Lyfidis Pythagorei epistola, in qua Hipparchum reprehendit, quod publice, contra ac Magister instituit, philosopharetur. Nec enim fas esse, ea omnibus porrigere, quæ paucis & ijs quidem disertis & laborantibus communicanda sunt. Qui autem Pythagoræ præcepta passim vulgo traderent, æque eos impios haberi, vt qui prophanis hominibus Eleusinarũ dearum arcana patefacerent. Eis etiam esse similes, qui in præaltum puteum cœno plenum aquam puram atque nitentem effuderint. Quos nihil aliud quam cœnum

cœnum turbare & aquam amittere. Nec solum à Lyfide Hipparchus reprehensus est, sed accusatus à discipulis illius, & expulsus è schola, & propter ipsum tanquam propter mortuum facta colūna est: quemadmodum Clemens Alexan. §. Strom. scripsit. Non licet, inquit, quoque Pindarus, apud omnes veterem aperire orationem, præter fidelissimis silentij vijs. Amat enim natura celari, ut Porphyrius scripsit, nec diuina mysteria Deus patitur in aures vulgi introire pollutas. Aurum & gemmas in aleas in pretio, vilescerent, si essent exposita. Basilus in lib. de Spirit. sanct. c. 29. & Origenes homil. §. in Numeros, ob id asserunt Moysen non esse passum, ut omnia, quæ erant in templo, omnibus essent peruia, quòd sciret res vsu raras expositas esse contemptui: quòd verò sepositum est & rarum, huic coniunctam esse summam admirationem & reuerentiam.

Plato scribens Dionysio de quibusdam sacris mysterijs monet, ut epistolam euestigio conserpat, ne in manus indigni vulgi perueniat. Tantæ fuit olim, vel erudicis curæ, disciplinarum mysteria & à contemptu & à profano abusu defendere. Id verò maximè, si ad res sacræ mysterium pertineret. Tarquinius rex Marcum Tullium duumvirum, quòd librum secreta sacrorum còtinentem huius fidei custodiæq; commissum, Petronio Sabino vendendum dedisset, culleo insutum in mare abijci iussit. Quòd supplicij genus multo post parricidis irrogatum est: Ac iustissime id quidem, ut Valerius ait, quia pari vendicta parentum ac Dei violatio expianda est. Quæ videlicet causa Apostolis fuit, ut secreto quædam ex animo sententiam solo intercedente verbo transfunderent. Conclam populo rudi habere, perfectis & maioribus secretum communicanda. Non iudicavi, inquit, me scire aliquid inter vós nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum. Sapientiam autem loquimur inter perfectos. Et rursum, Fornum depositum custodi, & quæ à me audisti à me per multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus qui idem

Li. 7. historiæ trip. c. 2.

Val. Maxim. de serua. relig. lib. 1.

1. Cor. 2.

2. ad Timoth. 1. c. 2.

nei erunt & alios docere. Quòd si Apostoli, quibus formis sacramenta essent conficienda, quibusue ritibus administranda, aliàq; id genus religionis secreta, passim vulgo tradidissent, quid esset aliud, quàm aduersus Christi legem sanctum dare canibus, & inter porcos spargere margaritas? Imò verò quid esset aliud, quàm omnia mysteria Christianæ religionis abolere? Nec enim mysterium est, quod ad populares aures effertur. Hæc itaque prima ratio est, cur Apostoli quædam sine scripto traderent. Nempe ne aut ab æthnicis sacra nostra irrideretur, aut vulgo etiam fidelium venirent in contemptum. Secunda est, quoniam habet nescio quid latentis energiæ viua vox, & in aures discipuli de auctoris ore transfusa forrius sonat, quemadmodum Hieronymus ad Paulinum ait. Indignum ergo erat, vt tota Euangelij doctrina, quæ lex est spiritus & vitæ, mortuis vbique literis committeretur, nec vlla ex parte committeretur cordibus, cum de ea peculiariter scriptum esset: Dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam. Seruorum & rudium est, omnia ex præscripto agere. Iudæorum ergo sit scripta hæc lex, qua vniuersa etiam minima præfinitur. At filij perfecti iam viri & in libertatē gratiæ vocati, habeant legem insculptam in cordibus. Quæ obrem, qui Euangelium omni ex parte in characteribus & membranis includunt, nihil illius verbo, nihil cordibus relinquunt: hi Euangelio multum adimunt & dignitatis & virium. Papias apud Euseb. Si quando, ait, advenisset aliquis ex ijs, qui secuti sunt Apostolos, ab ipsis sedulo expiscabas, quid Andreas, quid Petrus dixerit, quid autem Philippus, vel Thomas, quid verò Iacobus, Ioannes, Matthæus. Nec enim tatum mihi librorum lectiones prodesse credebam, quantum viuæ vocis præsentisq; magisterium. Hactenus Papias. Vbi verò gentium est verbum, quod tantoperè Lutherani iactare solent? Nam scriptum verbum, si verè ac proprie loqui volumus, non est verbum. Apud nos autem, qui Christi & Apostolorum oracula vocesque tuemur, verbum Domini verè & proprie manet in æternum. Verbum, inq; viuum, quod ex doctorum ore in discipulorum transfusum aures fortius re-

N

sonet:

Vide Hieronymum ad Galat. 4 in illud: vellem apud vos modo esse & mutare vocem meam

3. li. eccle. hist. c. 39.

3. li. eccl.
hist. c. 32.

Mōtanus
prim^o tra
ditiōi cō
traria no
ua quādā
inzeſſiſſe
dicitur hi
ſto. eccl.
lib. 5. ca.
16. 3. lib.
eccl. hiſt.
cap. 36.

sonet. Verba, inquit, mea, q̄ posui in ore tuo, nū recedent de ore seminis tui à modo & vsque in sempiternum. Adde, q̄ ad confutandos hæreticos maior vis in traditione, q̄ in scriptura est. Egesippus apud Eusebium refert, virginem, mundam & immaculatam ecclesiam permansisse, donec discipuli Domini extiterūt, corruptoribus veritatis, si qui forte fuerunt, in occultis terræ hiatus delitescerentibus. Vt verò omnis illa ætas, quæ à Dño susceperat virtutis vocis auditū, de hac luce discessit, tum hæreticos condato, vt aiunt, capite Apostolicam veritatē oppugnasse. Et Ignatius apud eundem ea maximè ratione docet, hæreticorū vitari contagia, si diligentius ac tenaciùs Apostolorum traditionibus inhæreatur. Tertullianus quoque adhuc apertius monet, vt aduersum hæreticos magis traditionibus quàm scripturis differamus. Scripturæ enim in varios sensus facilè trahuntur, traditiones non item. Nemo hæreticorū est, vt Hilarius ad Constantiū Augustinum tradit, qui se non secundum scripturas prædicare, et quibus blasphematur. Omnes scripturas sine sensu loquunt. Et Iren. 1. lib. 1. c. Hæretici, inquit, scripturas nituntur sua dogmata confirmare: ne sine teste esse videntur. Sed deformant eloquia Dei, atque ex figura hominis, vulpis, aut vrsi, figuram reddunt. Hactenus ille. Faciunt porro hæretici, quod patrem suum fecisse vident, vt Vincentius Lirinensis eleganter ait, & auctoris sui callida machinamenta sectantur. Nam quid ille non faciet infidelis hominibus, qui ipsum Dominum maiestatis scripturarum testimonijs adpetiuit? Si filius, inquit, Dei es, mittere te deorsum. Scriptum est enim, &c. Ita, quodcumq; dogma hæreticus proferat, statim ait, scriptum est enim: & non vnum, sed mille testimonia, mille exempla parat. Lege, de Psalmis, de Apostolis, de Prophetis, quibus nouo more interpretatis, sententiam suam adprobare conatur. Quorsum hæc tam longo sermone repetita? Nempe vt intelligas non modò aduersum hæreticos plus habere traditionem q̄ scripturam virium, sed etiam omnem ferribus acceptas esse referendā. Nam cum vtriq; & catholici & hæretici pro sua sententia quisque sacras literas referant,

ferant, in sensu & interpretatione discrimen est. Quis autem verus ac legitimus scripturæ sensus habendus sit, nisi ecclesiæ traditione cognosci certo non potest. Quæ admodum & paulo ante docuimus, & 7. libro sumus multis magnisq; argumentis demonstraturi. Atque hinc patet causa gravissima, cur traditiones Apostolicæ fuerint necessaria. Sensus enim scripturarum Apostolicarum, non erat ab Apostolis scripturis alijs explicandus, nisi ipsi in opera sua ederent cõmentarios, quod à viris gravissimis semper alienum fuit. Intelligentiis ergo scripturæ sacræ, discipulis suis viva voce tradiderunt: ut illud Deus omni tempore in suis ecclesijs impleret, Dabo legem meam in visceribus eorū. Lex siquidem Evangelica, ut Hierony. in comen. ad Gala. scripsit, elegatissimè, non in scripturis est, sed in sensu: non in superficie, sed in medulla: non in verborum folijs, sed in radice rationis. Ex quo magis emergit, per huiusmodi traditiones ecclesiasticos ordines suo quæque loco diuinitus contineri: dum & maiores, qui regni cœlorum claves habent, sacrosancta scripturæ sacræ mysteria, quibus quoque & tempore & loco dignum visum fuerit, aperiunt: & minores ab ecclesiæ magistris libri clausi sacramenta percipiunt. Alioqui nulli essent ecclesiæ doctores, sed quiuis quamlibet plebeius & rudis, earum per se rerum sine præceptore quæreret intelligentiam, quas Apostolorum interpretatione & literis obuias expositasq; haberet. Nunc autem traditiones Apostolicæ non quibuslibet commendatæ sunt, sed iuxta Paulum sapientibus & prudentibus, fidelibus quoque ac religiosiis depositi sacramenti custodibus, qui etiam idonei sint & alios docere. Qua de re Dionysius Theum diligentius admonet, ne sancta sanctorum efferat, ea passim rudibus exponens, sed sanctis solis sacrarum rerum intelligentias secretius pandat. Ob hanc enim causam primos illos nostros duces necessario summa & supersubstantialia partim scriptis, partim nõ scriptis institutibus, iuxta qd sacrę definiunt leges, tradidisse. Quid? quod ut Cicero ait, suavius mores in rep. traditione seruntur? Ne si scripto sanciantur omnia, & molesta illa fiant, & leuã ac doctrinæ codex sua mola & magnitudine terreat.

C. 3. corin-
cius. et
6.

Ad Gal.

1.
1. q. 1. Mar-
tion.

2. Tim. 1.

et 2.

De cele-
stier. c. 10

Quid? quòd hac via, vel maximè ecclesiæ commendatur auctoritas: quam, vt sponsæ charissimæ, Christus tantopere commendauit. Cum enim sponsi sui non verba modo, sed sensum etiam in corde seruat: verè, quòd Apostolus dixit. columna est & firmamentum veritatis. Et æquum est, vt aliquis quasi lydius lapis in manu ecclesiæ relinqueretur, quo falsas verasque doctrinas exploraret: vt eorumque item scripturæ sensum à falso discerneret. Sed de causis hæcenus. Nunc fundamentum illud confirmandum est, ostendendumque; Apostolos Euangelij doctrinam partim scripto, partim etiam verbo tradidisse. Cuius reprimus testes sunt Dionys. lib. de eccle. Hierar. c. 1. Clemens Alex. in lib. de Pascha. apud Euse. lib. 6. eccl. hist. c. 11. Et in libris Strom. 1. & 5. Origenes hom. 5. in Num. Papias apud Euse. lib. 3. eccl. hist. c. 39. Egesipp. cod. Euseb. auctore lib. 4. eccl. hist. c. 8. Ignatius, eo. Euse. referente. lib. 3. c. 36. Irenæ. lib. 3. c. 3. & 4. Quem etiã Euse. referat lib. 4. eccl. hist. c. 14. & lib. 5. ca. 6. & 20. Tertullianus in lib. de corona militis, Cyprianus de ablutione pedum Epiphanius de hæresibus cum alijs sæpe, tum ibi maxime, vbi Arianorum & Apostolicorum dogmata coarguit. Hieronymus aduersum Luciferianos, Augustinus lib. 1. de Baptism. contra Donatist. c. 7. & lib. 4. cap. 24. & lib. 5. cap. 23. & 26. Damascenus lib. 4. cap. 13. & 17. Basilus lib. de Spir. sanct. cap. 27. & 29. Refert autem ex his vno & item alterum Gratian. 11. distinct. cap. ecclesiasticarum & 12. distinct. ca. illa autem. Potest igitur quicquam verum esse, quòd sit huic talium virorum choro contrarium? Sed si tanta nubes testium hæreticorum corda non mouet, vel diuinis testimonijs moueantur. Quamquam, quòd vno eodemque consensu tot tanti que viri testati sunt, id non humanum, sed diuinum est. At suppetunt etiam scripturæ diuinæ præclara testimonia. State, inquit Paulus, & tenete traditiones, quas accepistis siue per epistolas, siue per sermonem. Et rursus, laudo autem vos fratres, & tenetis, quod tradidi vobis, præcepta mea tenetis, & cod. c. post. Ego accepi à Domino, quòd & tradidi vobis. Et paulo post, cætera cum venero disponam. Atque ad Timotheum formam habe sanorum verborum, ait, quæ à me audisti bonam

*Iulianus
martyr.
9. n. 8. à
gemibus
posita.*

*Hæc. 76
61.*

2. Thess. 2

1. Cori. 11.

2. Timo. 1

bonum depositum custodi. Et deinceps: quæ audisti à me per multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere. Ac Ioannes in epistola 2. Plura, inquit, habens vobis scribere, nolui per chartam & atramentum: spero enim me futurum apud vos, & ore ad os loqui. Quid multa? Duas Petri epistolas habemus, & credimus mutum annis 7. Antiochiæ sedisse, elinguem Romæ annis 25. Num nihil aliud verbo docuit, quam quod epistolis duabus scriptum reliquit? Quid? Andreas, Thomas, Bartholomæus, Philippus, nonne sine scriptura solo intercurrente verbo, ecclesias sibi destinatas & fundarunt in fide, & in religione continuerunt? Consentiamus igitur, quod negari non potest, fidei doctrinam non scripto totam, sed ex parte verbo ab Apostolis esse traditam.

Cap. Quartum, vbi sternuntur viæ ad traditiones Christi & Apostolorum inuestigandas.

HIs igitur cognitis, restat illud explicandum vbi totius orationis cardo versatur, quoniam modo Theologo constare possit, hoc aut illud dogma ab Apostolis esse traditum. Verbi causa ponamus aliqua, quæ pateant latius. Si in quæstionem veniat, num minores ordines, ieiunium quadragesimæ, baptisma paruulorum, imaginum venerationem, symbolum fidei, ex traditione Apostolorum habeamus: id nunc explanandum esse dicimus, an ne sit via aliqua plana & expedita, qua ad certam earum rerum intelligentiam valeat perueniri. Non enim sumus ij, qui diuinas & Apostolicas venditare, sed vbiq; gentium cupimus, vt vera à falsis, ita ab humanis diuina secernere. Eo vero in loco maxime, vbi de dogmatis fidei catholicæ agitur. Quo in loco quidem rerum illiusmodi permixta confusio perniciosissima est. Sunt igitur viæ quatuor apertæ, quas si sequemur, traditionibus Apostolorum vstigan dis minimè aberrabimus.

Prima via ab Augustino aperitur cùm alijs locis, tum

Cap. 24.

lib. 4. cont. Donatist. in hæc verba. Quod vniuersa tenet ecclesia, nec concilijs institutum, sed semper retentum esse non nisi auctoritate Apostolica traditum rectissime creditur. Est autem ratio huius in promptu. Si enim consuetudinis cuiusquam diu in tota ecclesia obseruatz, originem & principium, nec ad Summos Pontifices, nec ad concilia episcoporum referre possumus: sed ea consuetudo ad Apostolorum vsque tempora retro trahitur, conficitur planè illam ab Apostolis esse profectam. Vt si in dubium vocetur, an minores ordines, subdiaconatus, lectoratus, & cæteri ex Apostolorum traditione in ecclesia sint, hunc in modum peruestigabitur. Si horum ordinum institutum, vel à Damaso sit, vel à Symacho, vel ab vlllo alio seu Pontifice seu concilio, certe Apostolorum traditio non fait. Sin ante quemcunque Pontificem, ante quodcunque etiam concilium, mentio huius rei apud priores haberetur, donec ad Apostolorum tempora peruentum est: tunc de eorum intelligimus, minores ordines ex Apostolica traditione fuisse, vt & re vera fuerunt. Quoniã non posteriores modò, sed Ignatius epistola 8. ad Antiochenos, Dionysius 3. cap. Eccle. Hierarch. Clemens in epistola ad vniuersos, Anaclætus in decretis suis, eius rei tanquam in ecclesia iam acceptæ meminerunt. Eadem quoque ratione docebis Ieiunij legem traditionis Apostolicæ fuisse. Cuius videlicet mentionem fecisse constat August. ad Galat. lanum epist. 86. & ad Ianuarium epist. 118. & 119. Hieron. ad Latam de institutione filie, & libro 2. aduers. Iouin. & in Esaiam c. 58. Ambros. sermone 25. & 38. Chryso. ad pop. Antio. homi. 3. & 16. Basilium cum in alijs concionibus, tum in eius initio, quam in ebriosos habuit, & in posteriore de ieiunio, Concil. Nicæn. referturq; 18. distinct. cap. habeatur, Concil. Laodic. multis capitibus. Sozomenum hist. trip. lib. 1. c. 10. Origenem hom. 10. in Leuit. interpretum apud Euse. eccl. hist. li. 5. c. 24. Telesphorum in epist. ad vniuersos, qui ieiunij nostri auctor falso à quibusdã exstimatur. Quoniã in epist. 4. ad Philippen. eius rei prior meminit: atque habemus etiam Canonem Apostol. probatum etiam à Trullan. Synod. Canone 9. & Canonem 20. Quamobrè vere ac iure Theophilus Alex. libro 68. Paschali

Vide Euseb. de ieiunioribus. Forte autem

Paschali primo & tertio, non solum legem ieiunij à ma-
ioribus traditam esse præscribit, sed affirmat fuisse e-
uangelicam traditionem. Et Epiphanius hæresi 80. ubi
doctrinã ecclesiæ docet & fidem, quæ traditione eccle-
siastica seruat, cum meminit ieiunij quadragesimæ, tum
dixit aperte Apostolos tradidisse ieiunia. 4. & 6. feriã.
Atq; Leo Papa in concione de Pentec. cuius initiũ, Ple-
nissimè, ieiunium quatuor temporũ Trinitatis ab aposto-
lis dicit esse institutũ. Hierony. autem ad Marcellam ad-
uersus Montanũ non obscure tradit, quadragesimã nos
secundum traditionem Apostolorũ ieiunare. Quod ve-
rò in hoc exẽplo fecimus, id facere per multa possumus:
& hæc eadem ratione paruulorum baptisma, consecratio
nem virginum, Monasticam professionem, lucernas in tẽ-
plis cereosq; lucentes, imaginum venerationem, & alia
id genus multa ab Apostolis tradita comprobare. Sanè
quod in moribus diximus, idem in fidei dogmate seruandũ
est, si vnunquodlibet nouum esse hæretici calumnien-
tur. Cuius rei illustre exemplum habes apud Euseb. libro
eccle. hist. 5. c. vitim. Sed nos pergamus ad reliqua.

Secunda itaq; via huic proxima, & ea quidem expedi-
tior est. Si quod fidei dogma patres ab initio secundum
suorum temporum successiõnem concordissimè tenuerunt,
huiusque cõtrariam vt hereticum refutarunt, quod
tamen è sacris literis non habetur, id nimirum per aposto-
licam traditionem habet ecclesia. Exempla sint, perpetua
beatae Mariæ virginitas, descensus Christi ad inferos, vt
animam Adæ & reliquorum patrum, qui ibi tenebantur,
erueret, certus euangeliorum numerus, & cætera id ge-
nus, quæ, ne longum faciam, non sunt annumeranda. Om-
nia si quidem fidei dogmata ab apostolis accepit ecclesia,
vel scripto, vel verbo. Quoniam ij ministri fuere sermo-
nis, nec vllas in fide nouas reuelatiões ecclesia habet: sed
eis seruat, quis Apostoli per Spiritum sanctum fidei po-
pulo reliquerunt, quemadmodum postea sumus demon-
straturi.

Tertia via, si quicquam est nunc in ecclesia communi
fidelium consensione probatum, quod tamen huma-
na potestas efficere non potuit, id ex Apostolorum

*hæc tẽpa-
ra ieiunã
um more
ab Apосто-
lis acce-
pto serua-
tum est: à
Telespho-
ro autẽ pri-
mum le-
ge præscri-
ptum ac
præceptũ
est.*

traditione necessario deriuatum est. Vt vota dissolueret
 & remittere iuramenta, non erat humanæ potestatis: cum
 quia iure naturæ vota nuncupata Deo reddere & iuramē
 ta seruare tenemur: humana verò facultas ea, quæ iure
 naturæ debita & constituta sunt, condonare ac tollere
 non potest: vt Gratian. 13. distinct. statim à principio
 docet. Tum etiam, quia in his, quæ superiori ex con-
 uentione debentur, inferioris potestas nulla est. Eadem
 que est ratio de matrimonij rati diremptione per mona-
 sticum solenne votum. Cum enim matrimonium etiam
 non consummatum ante Euangelicam legem iure es-
 set naturæ indissolubile, nec esset in Rep. humana facul-
 tas vlla eiusmodi matrimonij dirimendi, consequens sit
 hunc ecclesiæ morem ex Christi & Apostolorum institui-
 to descendisse. Nec enim credi potest ecclesiam Dei ali-
 quam sibi potestatem generaliter vsurpasse in his, quæ ad
 ius naturæ pertinerent, nisi quam Christo & Apostolis
 tradentibus accepisset. Iam enim hic error esset grauis
 in moribus, in quibus ecclesiam errare non posse, suo lo-
 co ostendemus. Nec me clam est, q̄ Alex. 3. aliter in po-
 stremo illo exēplo docere videatur. Cum enim illi esset
 obiectum, non posse per solenne religionis votū matri-
 moniū dirimi, quoniam scriptū esset, quod Deus coniun-
 xit, homo non separet: respondit, hoc scripturæ testimo-
 nium de matrimonio consummato esse interpretandum.
 Quo videlicet responso significauit, matrimoniū ratum,
 si consummatū non esset, licere humanitus separari. Ve-
 rum, vt omittā, q̄ verba illa Adæ, hoc nunc os ex ossibus
 meis, & caro de carne mea, &c. è quibus Dominus colle-
 git, quod coniūxisset Deus, id hominē separare nec debe-
 re nec verò posse: eo tēpore fuisse in paradiso dicta, quo
 nondum erat matrimonium consummatum: vtque illud
 etiam præteream, quod matrimonij ipse contractus a deo
 natura sua firmus ac perpetuus est, vt ne voluntate quide
 contrahentium dissolui possit, quæ tamen hominum con-
 uentionibus dirimendis, valere solet plurimum: Certe
 Theologis grauisissimis semper absurdum visum est, ma-
 trimonium vllum per hominem separari. Quanto gra-
 uius Innocentius tertius, aliorum quidem, sed ad hunc
 etiam

De con.
 ed. cap. ex
 publico.

De trans
 lat. epi. c.
 quanto.

etiam locum appositè dixit, non hominem, sed Deum id soluere, quod Summus Pontifex non humana sed diuina auctoritate dissolueret. Nimirum quod Dominus Petro dixit, quodcunque solueris super terram, &c. quousq; & quatenus, vel amplificandum esset, vel etiam restringendum, id ab Apostolis ecclesiam accepisse consentaneum est. Qui eiusmodi res ad ecclesiæ gubernationem necessarias sine dubio tradidere. Atque tradunt nonnulli, Ioannem Euangelistam iubente Christo ab sponsa sua Euangelii gratia fuisse seiunctum. Hieronymus certè. 1. aduersus Iouinia. lib. Ioannem affirmat & virginem fuisse & maritum. Theclam quoq; Epiphanius. hare. 78. tramarium vrbis formosissimum: & virginem sanctam contempsisse terrena, vt cælestium potens efficeretur. Sed contra Alexandrum dicimus. Nam hoc fortè dicet aliquis. Minimè verò gentium. Nec enim statim Pontifici contrarius est, qui argumento, quo catholici vrgentur, aliam responsionem parat. De tertia igitur via dictum est satis.

Quarta via, eademque & mollior & tritior est huiusmodi. Si viri ecclesiastici aliquod dogma, vel vnamquãlibet consuetudinem vno ore testentur nos ab Apostolis accepisse, sine dubio certum argumentum est, vt ita esse credamus. Vt imagines ab Apostolis esse traditas patres in 7. Syno. generali actione 6. dixerunt. Et symbolum fidei, quo vulgus fidem suam profitetur, ecclesiam Apostolis tradentibus habuisse, auctores sunt Rufinus in expositione symboli, Hieronymus ad Pammachium de erroribus Ioan. Hieroso. Ambrosius in sermone 38. de ieiuniis & quadragesima. Cassianus libro sexto ad Leonem Imperatorem, Isidorus libr. 6. Etymol. capit. 18. Leo papa in epistola octaua & terriadecima ad Augustã, Clemens in epistola prima ad Iacobum, si Clemens tamen illius epistolæ auctor est. Sed de his hactenus. Nam plura exempla ponere longum esset, nec ad rem, quam instituimus, necessarium. Satis autem fuerit, quatuor vias demonstrasse, quibus traditionem aliquam esse Apostolicam, inuestigetur.

*Proemii
in Ioan.
Euangeli
um, quod
Hierony-
mo nonnul
li tribuãt*

AT verò, priusquam huius loci auctoritatem confite-
 amo, illud animaduertendum censeo, præcepta & in-
 stituta Apostolorum esse in duplici differentia. Quæ-
 dam enim temporaria fuere, quorum ratio brevis & ad
 tempus fuit. Alia fuere perpetua, utpote quæ causam
 habuere sempiternam, ut in ecclesia seruentur. Illius
 generis exempla sunt, de baptismo in nomine Iesu, de
 abstinentia à sanguine & suffocato: huius autem poste-
 rioris exemplum est de aqua permiscenda calici. Atque
 etiã alia diuisio est Apostolicæ traditionis. Nam alteras
 Apostoli à Christo domino acceperunt, ut matrimo-
 nium, confirmationem, extremam vnctionem, esse sacra-
 menta nouæ legis, quæ ipse quidè instituit Christus, suo-
 rum sacramentorum primus idemque solus auctor, sed
 Apostolis tradidit Christiano populo administranda.
 Alteras verò traditiones Apostoli ipsi Spiritu sancto sug-
 gerente ad Ecclesiæ utilitatem ediderunt. Quas tamen
 eis Christus dominus, dum in terra degeret, nusquam edi-
 dit. Vt quadragesimæ ieiunium, quod licet Hieronymus
 in secundum Ionæ cap. Ambro. concilio 36. Chrys. ho-
 mi. 1. in Genes. ad Christum auctorem referre videantur,
 at re vera, ut equidem sentio, Apostolicum institutum
 fuit. Quod Christo tamen assignatur, vel quia ad Chri-
 sti ieiuantis exemplum ab Apostolis institutum est, vel
 quia Apostolica edicta Christi esse censentur: qui per
 Apostolos ecclesiæ loquebatur, atque adeo per Spiritum
 sanctum Apostolis: iuxta illud, quod Ioannis 16. cap. scri-
 ptum est, Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non po-
 testis portare modo. Cùm autem venerit ille spiritus ve-
 ritatis, docebit vos omnem veritatem: non enim lo-
 quetur à semetipso, sed quæcunque audiet loquetur, quia
 de meo accipiet, & annuntiabit vobis. Et Apostolus cũ
 quoddam de suo consilium dedisset, puto autem, ali-
 quod & ego spiritum Dei habeam. Et rursus, An espe-
 rimentum eius quæritis, qui in me loquitur. Christus lo-
 quens autem traditionum generibus illa eadem consideran-
 da sunt quidem, quæ in superiore libro de scripturæ eni-
 legi-

1. Cor. 7.

2. Cor. 13.

Cap. 18.

in respõ.

ad 4. ar.

legibus admonimus: sed discrimen illud maximè, quod de scripturarum præceptis ibi positum, transferri huc ad traditiones debet. Ex traditionum quippe vinculo, quas à Christo acceptas Apostoli fidelibus seruandas reliquere, ecclesia fideles eximere non potest, nec illas contraria aliqua consuetudine abolere. Si enim, exempli causa, materias & formas sacramentorum confirmationis, ordinis, extremæ vnctionis, à Christo Apostoli, nos ab Apostolis accepimus: si ad eundem quoq; modum matrimonia non consummata, per solennem castitatis professionem dirimi, consummata verò per conuersionem ad fidem cõiungere infideli discedente, Christus dominus Apostolis, illi nobis edixerunt, in his tanquam in diuinis institutis ecclesia nihil habet potestatis. In quem sensum explicanda sunt duo illa capita. Sunt quidam. & Contra statuta. 25. q. 1. Nec huiusmodi traditiones possunt per contrariam consuetudinem antiquari: sed tali aduersæ consuetudini iure obijciuntur. cap. Veritate. & cap. Si consuetudinem. & cap. frustra. 8. distinctione. In aliis verò, quæ videlicet Apostoli constituerunt tanquam ecclesiæ pastores, poterit quidem summus pontifex, vt in cæteris ecclesiæ legibus dispensare, sic enim schola loquitur, poteritque item contrarius populi mos instituta huius generis abrogare. Vt trina immersio, quam ex Apostolica traditione in baptismi sacramento ecclesiam habuisse, Canon Apostolorum 49. ostendit. per contrariam consuetudinem abolita est. Eiusdem quoque ordinis est quadragesimæ ieiunium: ac pœnæ rursus ab Apostolis pro criminibus præfinita, quæ 82. distinctio. capit. presbyter. ex Concilio Gangrensi referuntur. Ad hoc genus illud refertur, quod ex Anacleti prima epistola hæretici vrgere solent, Peracta consecratione omnes communicent, qui noluerint ecclesiasticis carere liminibus, sic enim Apostoli statuerunt. Quamquam de ministris, qui Episcopo sacrificanti in diebus solenniioribus inferuebant, Anacletus loquitur. Quare inde colligi non potest, omnes eos qui missæ intererant, oportere etiam tunc communionem Eucharistiæ sumere, in his præsertim diebus qui solenniiores non essent. Sed vt antiquo

*De con.
d. 4. c. Si
quis pres
byter.*

tiquo more Apostolorumq; instituto communio totius etiam populi à principio statim nascentis ecclesiæ exigetur, ætate tamen Chrysostomi præceptum relaxatum esse constat, & communionem abstinentium voluerat permissam, ad quam eos diaconus alta voce inuitati percogebat. Hæc enim & alia huiusmodi tametsi ab Apostolis tradita sunt, non sunt tamen ita fixa, vt moueri non queant. Cùm Christi ipsius præcepta & instituta, quemadmodum diximus, adeò stabilia rataq; sint, vt couelli nullius hominis auctoritate liceat, Cuius ratio loco superiore reddita frustra hic à nobis resumeretur. Atq; illud de institutis ad gubernationem populi pertinentibus intelligi volo. Nam dogmata fidei siue Christus ipse per se Apostolis reuelarit, seu Spiritus sanctus post Christi Ascensionem in cælum, mutari non possunt: sed firma hæc in veritate manent perinde atque illa, quæ Christi sunt ore prodita.

Cap. Sextum, de firmitate & certitudine traditionum Apostolicarum.

Quibus rebus expositis, non erit difficile ostendere id quod in hac parte maximè quæritur, ex Christi & Apostolorum traditionibus certissima posse argumenta elici, & ad ecclesiæ consuetudines, & ad fidei dogmata comprobanda. Si enim Apostolus Paulus ecclesiæ consuetudinem Corinthiis contentiosis opponit, nos itidem ecclesiæ morem ab Apostolis vsque receptum, totq; seculorum vsu ac gentium consensione probatum, non opponemus hæreticis, cum à nobis scripturâ in cuiusque rei confirmationem efflagitant? Certè Paulus, vt & per scripturas & per naturæ rationem satis videretur ad eius rei fidem faciendam, quam Corinthios persuasam esse cupiebat, considerans tamen inter Corinthios fore quosdam, qui illiusinodi fortè & testimoniis & rationibus repugnarent: non aliud potius argumentum ad causam euincendam habuit, quàm si eos ad ecclesiæ morem reuocaret. Si quis, ait, videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem nõ habemus nec ecclesiæ Dei. Quod dicit tale est. Si quis adco est durus & pertinax, vt

argumentis positis non adducatur, sed adhuc cōtendat, feminam aperto capite orare oportere: hunc ego non aliter refello, quàm quòd ecclesiæ Dei talem consuetudinem non habent. Tanta vis in traditione est, vt quos nec scripturæ nec naturæ ratio mouisset, eos Paulus existimarit ecclesiarum more & instituto refellendos. In priore rursus ad Timotheum epistola, si quis, ait, aliter docet & nō acquiescit sanis sermonibus. Non dicit scripturis. Et ad Gala. Si quis, inquit, vobis euangelizauerit præter id, quod accepistis, anathema sit. Quibus ex locis rectè Origenes in commentariis epistolæ ad Titum definit hæreticum, eum qui se Christo credere profitetur, & aliud de veritate fidei Christianæ credit, quàm habeat traditio ecclesiastica. Et lib. 1. periar. Sicut multis, inquit, apud Græcos & Barbaros pollicentibus veritatem, deuimus apud omnes eam quærere, qui eam falsis opinionibus asserebant, postquam credidimus filium Dei esse Christum, & ab ipso hanc discendam esse persuasi sumus: ita cum multi sint, qui se putant scire quæ Christi sunt, & nonnulli eorum diuersa à prioribus sentiant, seruetur verò ecclesiastica prædicatio per successione ordinem ab Apostolis tradita, & vsq; ad præsens in ecclesiis permanens: illa sola credenda est veritas, quæ in nullo ab ecclesiastica traditione discordat. Hactenus Origen. Ig- natus quoque in epistola ad Heronem, omnis, ait, qui dixerit præter ea, quæ tradita sunt, tametsi fide dignus sit, tametsi ieiunet, tametsi virginitatem seruet, tametsi signa faciat, tametsi prophetet, lupus tibi appareat. Si igitur anathema, hæreticus & lupus habendus est, qui ecclesiasticæ traditioni repugnat, ex illa profectò certissima argumenratio promitur, ad fidei dogmata & ecclesiæ mores comprobandū. Præterea auctores grauisissimi aperte confirmant huiusmodi instituta etiam sine literis accepta eandem vim habere ac si scripta ab Apostolis fuissent, Irenæus lib. 3. aduersum hæreses. cap. 4. & lib. 4. cap. 43. Tertullianus item, quamuis ipse postea ab ecclesiæ traditione discesserit, in lib. tamen de corona militis eandem sententiam habet. Cuius verba libet in præsentia referre: nec enim solum quid sentiat tradit sed cur etiam sentiat.

Anti-

Cap. 6.

Cap. 1.

Hic cōm.
caremus,
sed refer-
tur locus
in Apo-
logia Pā-
phili.

Antiquas, inquit, observationes ecclesie, si nulla scriptura determinavit, certe consuetudo corroboravit, quod sine dubio de traditione manavit. Et statim, cum quarundam traditionum meminisset, quarum in scripturis mentione nulla est, istarum, ait, & aliarum disciplinarum si ex postulas legem, nulla tibi legis traditio preterderit. Auctrix est consuetudo, confirmatrix est & fidei observatrix, idonea est testis traditionis veteris. Consuetudo autem etiam in civilibus rebus pro lege suscipitur, nec differt, scriptura an ratione consistat. Hactenus Tertullianus. Ac preclare ille quidem. Quoniam si legem ratio commendat, mos, qui ratione constat, non minus quam lex habet commendari. Dist. 1. cap. consuetudo. Basilii insuper in libro de Spiritu sancto. cap. 27. ac magno quodam argumento eandem rem confirmat, inquit, dogmata, quae in ecclesia praedicantur, quaedam habemus a doctrina scripto prodita, quaedam rursus ex Apostolorum traditione in mysterio occulto recepimus. Quorum utraque parem vim habent ad pietatem. Nec in his quibus contradicit, qui sane, vel tenuiter expertus est. Nam consuetudines, quae scripto proditae non sunt, tanquam non multum habentes momenti conemur reicere, & ea damnabimus, quae in Evangelio necessaria ad salutem habentur, imo potius ipsam fidei praedicationem ad nudum nomen contrahemus. Hactenus Basilii. Cuius ratio, si auctoritas negligitur, certissimam rei huius faciet fidem. Cum enim scripturas ipsas ecclesiae auctoritate recipiamus, nec certiore argumento Evangelium Matthaei nomine inscriptum ipsius verum esse probemus, quam quod sic a patribus accepimus, simili profecto ratione ex reliquis institutis, quae videlicet ab Apostolis retinemus, firma argumenta deriuabimus. Quod si quis, novum librum sacrum ingerat, quem patres nostri minimè receperunt, ut Basilii des, qui prophetas sibi nuncupavit atque constituit, is non alio certiore argumento refelli potest, quam traditione maiorum: ut secundo iam libro latius explicatum est. Sic quippe apud Euseb. lib. 6. cap. 10. Evangelium nomine Petri ab haereticis prolatum Serapion gravissimè exclusit. Atque, ut Basilii idem argumetur, etiam in resp. iudicis

Euseb. 4.
li. eccles.
hist. c. 8.
cap. 7.

vbi

vbi scripturę deest instrumentum, testibus habetur fides. Et sicut in rebus humanis oculos testes, ita in fide aures accipimus, quia fides ex auditu est. Esset autem ridicula respublica, quę in iudicis scripto omnia, nihil sine scripto probaret. Scripturas enim propter litigiosos facimus. Alioqui boni viri solo verbo in veritate & officio continentur. Pręterea, multa ad Christianos mores & doctrinam pertinent, quę ę sacris literis nõ habentur. vt antę nobis cõstitutum est, stultũ ergo fuerit in omnibus scripturam postulare. Traditione itaq; opus aliquando est ad fidei dogmata comprobanda. Rursus, cum traditiones non scriptas Polycarpus, Tertullianus, Irenęus, Marcioni ac Valentino: Epiphanius Melchisedechianis, Apostolicis, Aerianis: Hieronymus Vigilantio: Augustinus Donatistis: deniq; (vt in summa dicam) omnes sancti aduersariis Catholicę fidei fidenter obiecerint, earumq; vi, perinde ac si fuissent scriptę, hęreses sui quisq; temporis deturbauerint: certę non minori efficacia per huiusmodi traditiones nos hęreticorum, qui aut nũc sunt, aut etiam sunt futuri, quęcunq; dogmata refellere ac deturbare poterimus. Absurdissimũ quippe fuerit, vt Hieronymus aduersus Vigilantium colligit, vnum Lutherũ aut Oecolampadium in ecclesię angulo obloquentę audire, vniuersos autem maiores nostros vsque ab Apostolis contemnere. Quorum traditiones si negligamus, difficile distu est, quantum religio detrimenti sit latura, quę admodum dist. 11. cap. Ecclesiasticarum dicitur. Qualis enim rerum omnium facies erit, qualis pręsertim erga Deũ pietas, cultus, cęremonię, nõ in ecclesia dico, cuius constant, sed in vna qualibet republica, vel mediocriter instituta, si mores illi, qui a principio statim cũ rep. adoleuerũt, contēnantur, labefactentur, euertantur? Longiores hoc loco sumus, quã necesse est. Quis enim est, cui non perspicua sint illa, quę pluribus verbis a quibusdam commemorantur? Commemoratur ab his Augustinus in epistola ad Ianuarium, & in altera quoque ad Casulanum, in quibus scripsit insolentissimę insanię ęsse disputare, an eiusmodi consuetudines seruandę sint:

*Diff. n. e.
in his re-
bus.*

nec minus esse eos coercendos, qui has contempserint, quam si diuinas leges præuaricarentur. Commemorare & alios auctores possumus, sed utemur in re non dubia testibus non necessariis. Paulus enim vnus abunde rei huius facit fidem in 2. ad Thes. epistola c. 2. inquit, Tenere traditiones quas accepistis siue per epistolam, siue per sermonem, pariter ergo vim habent Apostolica dogmata, pariterque retinenda sunt, siue scripto seu verbo ad ecclesiam peruenierint, vt D. Basilii in lib. de Spi. sancto. cap. 29. ex hoc ipso apostoli testimonio argumentatur. Quin apostolus ipse ad Hebræos & ex scripturis & ex traditione argumentatus est, quemadmodum Chryso. hom. 18. in epist. ad Hebr. admonuit. Ex quibus omnibus multisque aliis perspicuum est, qui traditiones contempserint, eos tanquam hæreticos iure ac merito ab ecclesia fuisse semper excommunicatos. Ita enim hæretici illi sunt habiti, qui solennia quadagesimæ ieiunia ab Apostolis accepta pro nihilo habuerunt, vt apud Augustinum de hære. c. 53. & apud Concil. Gregor. in epist. ad episcopos Armeniæ videre licet. Quos distinctionem episcopi & presbyteri negarunt, etiam in hæreseos sunt damnati: vt apud August. eodem lib. & ceteris & apud Epipha. lib. 3. cap. 75. & apud concil. Constantinense reperies. Ita breuiter, siue Vniclesiasticas, siue Lutheranos, siue alias quascunque antiquiores pestes, non minus exhorruit ecclesia in eo quòd huiusmodi traditiones inficiati sunt, quam in eo quòd scripta dogmata reiecerunt. Inde adeò venit, vt septima Synodus generalis acti. 7. doctrinam nostræ orationi maximè consentaneam ediderit in hæc verba. Fatemur nos ecclesiasticas traditiones, siue scripto, siue consuetudine valentes retinere velle, quarum de numero est imaginum effigurationum. Catholicæ igitur ecclesiæ traditionem obseruantes, si ecclesiasticas traditiones cõtaminare, si episcopi fuerint, deponuntur: si laici, communionem priuantur. Et in fine eiusdem sessi. si quis, aiunt patres, traditiones ecclesiasticas siue scripto, seu consuetudine valentes non curauerit

anathema. Et concil. Trident. sess. 4. idem definit his verbis. Sacrosancta Trident. Synodus prospiciens veritatem Evangelii salutarem, & morum doctrinam contineri in libris scriptis, & sine scripto traditionibus ipsius Christi, quæ ab Apostolis acceptæ, aut ab ipsis Apostolis Spiritu sancto dictante quasi per manus traditæ, ad nos usque; pervenerunt: traditiones ipsas tum ad fidem tum ad mores pertinentes, tanquam vel ore tenus à Christo, vel ab spiritu sancto dictatas, & continua successione in ecclesia catholica cõservatas, pari pietatis affectu ac reuerentia eũ libris sacris, suscipit ac veneratur. Et posterius: si quis autem traditiones prædictas sciens & prudens contempserit, anathema sit. Ne plura. Refertur enim decet ad ea, quæ capite 3. posui fundamenta, ex quibus, ut nihil aliud adiceremus, id ipsum, quod hoc nunc capite persequimur, satis exploratum esset. Verum ut singula persequi est operis infiniti: ita quædã explicare fufius, est necessarium. Nec tamen quæ huic loco explicando dedimus, nimis multa videri debent. Quo enim huic loco vis ab hæreticis maior infertur, eò nobis magis elaborandum erat, ut is quàm diligentissimè & explicaretur & muniretur. Atque quemadmodum supra diximus, ex decem partibus, in quas loci Theologici naturam vimque; diuisimus: secunda hæc, quæ in traditione consistit, maximè Theologiam & fidem attingit. Et restant paucis absoluenda nõ erat. Sed iam argumenta ea tandem diluamus, quæ capite primo aduersum traditiones opposuimus.

Cap. Postremum, In quo refelluntur argumenta

Cap. primi.

Illud verò argumentum, quod est à principio positum, non est difficile refutare. Ridiculus est enim credere, Apostolicas traditiones non eadem fide ac diligentia posse in fidelium cordibus asseruari, ac si in papyro scriberentur. Nam nec scriptura Spiritus Dei viui facilius quàm atramenti deletur, & sunt pleræque traditiones, quas more & vsu facillimè videas retineri. Quod si Christi prouidentia ecclesie Christianæ deest, tum verò nec traditiones asseruatas ego defendo, nec

certam

certam scripturæ auctoritatem. Vtraque enim iuxta res sine Dei procuratione nõ constat. Quã si tollas, neq; traditio, nec scriptura vindicatur. Sed si Christo curæ ecclesiæ sua est, iam non erit ambiguum, quin quemadmodum Euangelium illa in sensu potiùs quàm in litera custodit, ita & cæteras custodiat traditiones, quas ei Apostoli rãtoperè commendarunt. O Timothee, inquit Paulus, depositum custodi deuitans prophanas vocum nouitates & oppositiones falsi nominis scientiæ. Quem locum miror à Caietano de gregis commissi deposito, non de commissa doctrina esse intellectum: præsertim cum alterum simillimum in posteriore ad Timotheum epistola non de grege, sed de doctrina interpretetur. Debuerat autem Caietanus admoneri, Paulum de verbo Dei fuisse locutum ex ijs, quæ euestigio subdidit, deuitans prophanas vocum nouitates, & oppositiones falsi nominis scientiæ. Vtraque enim harum traditioni Apostolicæ aduersa est, & vocum prophana nouitas, & falsi nominis scientiæ. Traditio quippè vetustate commendatur: & si quid audierit in ecclesiâ noui, tum verò id scias esse, vt antiquitati, ita quoq; Apostolicæ fidei contrarium. Cum autem legitur voces esse vitandas, nõ tibi vocum sonus veniat in mentem, sed vocum significatus. Dogmata enim sententiasq; nouitias vitare iubet Apostolus, non verborum sonitus inanes aut novos. Tametsi nouitia quoque verba, quod licebit, vitare in fidei morùq; disciplina debemus. Scientiam verò falsi nominis, vel Sophisticen, vel artem Cabalisticam intellige. Nam traditionibus Apostolicis occultæ illæ Cabalistarum traditiones non aliter opponuntur, ac fabulosa veris, sacris superstitiosa. Quanquam aduersus Gnosticos Apostolus differens, vt verè Theophilæus affirmat, falsam illorum scientiam traducit, quam tamè illi rudi plebi magno pretio vèdebant. Quod si nihil est tã contra tradita ab Apostolis antiqua dogmata, quàm opinioniones in ecclesiâ tũ nouæ tũ prophanz, vetera enim eademq; sacra mysteria fides Apostolica probat, aspernaturq; contraria, nihilq; tam est secundũ Apostolos quam non recedere ab his, quæ olim accepimus, nimirũ de verbi, non de gregis deposito Apostolus loquitur. Itemq; si falsi no-

2. ad Timoth. 6.
 Καίνο= *novitas.*
 Πρωίας. *noſter legit interpretes, quæ admodũ et Ambrosius et Chrysostomus legiſſe videntur.*
 Certè Latina ecclesiastica nouitates legit non inanitates, Sicetia Basilii vbiq; legit. vt autor est Theop. 2.
 Tim. 2. in illu. prophana autẽ et vaniloquia deuita, et in hũc ipsum locũ. 1. Tim. 6.

falsi nominis scientia, vel Sophistice intelligitur, vt quibusdam placet; vel Cabalistica, vt etiam Caietano est visum, vel illa Gnosticorum, vt Theophilacto mihiq; etiam probatū est, necesse est; cum veræ falsæ sciētia aduersetur; contrariorū eundem esse sermonē. Quæ, quanquā ita sunt in promptu, vt res confirmatione non egeat, sunt tamen nobis Vincentij Lirinen. viri grauissimi auctoritate confirmāda. Depositem, inquit, id est, quod tibi creditum est, non quod à te inuentum: quod accepisti, non quod exco-gitasti: rem non ingenij, sed doctrinæ: nō priuatæ vsurpationis; sed traditionis publicæ: rem ad te perductam, non à te prolatam: in qua non auctor esse debes, sed custos: non institutor, sed sectator: nō ducens, sed sequens: Aurum accepisti, aurum redde: nolo mihi pro alijs alia subiicias. Custodi, propter inimicos, propter fures. Custodi etiam diligenter; sedulo; fideliter, vt suo tempore cum oportuerit quibusque oportuerit reddas. Deuitans prophanas vocum nouitates, id est, sententiarum, dogmatum, rerum, quæ sunt vetustati contrariæ. Nulla quippe hæresis nisi sub certo nomine, certo loco, certo tempore; emerfit. Nec quisquam hæresim instituit, nisi qui se prius ab ecclesiæ catholicæ & antiquitatis cōfessione discreuerit. Hoc ergo apud omnes hæreses legitimum fuit atque solenne; vt prophanis nouitatibus gaudeant, antiquitatis scita fastidiant. Contra verò catholicorum hoc proprium, deposita sanctorum patrum & commissā seruare, damnareque prophanas nouitates. Ita enim in concilio Ephesino omnium patrum vna fuit vox, vt quod erat antiquitus traditum teneretur: quod adinuentum nuper exploderetur. hæcenus Vincentius. Huius verò Apostolici testimonij tanta vis aduersum Hæreticos fuit; vt Clemens Alexan. 2. Strom. lib. scribat, Hæreticos, quoniā eo testimonio euincebantur, epistolas Pauli ad Timoth. explosisse. Vt eò igitur, vnde digressa est, se referat oratio: nō fuerunt maiores nostri in re tam necessaria negligentes, sed quod Apostolus Timotheo, & in illo magna cura commisit omnibus: id magna etiam illi cura seruarunt. Itaque in primo illo argumento Lutherani haud secus ratiocinantur, ac si non diuinitus

res ecclesiasticæ gererentur. Quod si ita pergunt, pari ratione suadebunt, nec canonicos libros quidem eosdē mansuros semper, sed, si placet, etiā perituros. Nam quot libri tineas pascunt blattasq; disertī? Quot auctōrū monumenta hominum incuria interciderunt? Nimirū enim Pythagoras quoq; ipse, vt Lyfias Pythagoricus ad Hipparchum scribit, cōmentariolos quosdam Damæ filia testamentō reliquit: qui tamē, ac multō etiam magis quā traditiones, interiere. Quæ cum ita sint, verēdum non est, ne Apostolorum instituta, quæ digito Dei non in tabulis lapideis, sed in ecclesiæ visceribus scripta sunt, humana obliuione deleantur. Ac de primo quidem argumentō satis multa diximus, vereor etiam ne nimis multa.

Ad secundum.

At secundō ita respondeo. Non vult Augustinus, dicta factaq; Iesu ab Euangelistis scripta, ad salutem fidelitū & doctrinam esse satis. Alioqui epistolæ apostolicæ, apostolorum acta, liber Apocalypsis, totum etiam legis veteris instrumentum, superuacanea esse, non necessaria viderentur. Sed hoc vult, non fuisse opus ad fidelium salutem, vt ex dictis factisq; Iesu alia scriberentur, quā quæ scripta sunt. Hæc enim scribere satis fuisse, quā ab Euangelistis sine culpa prætermittenda. Nam quod nobis Augustinus obiicitur, facilis est & prompta defensio. Quæ enim vsu & more ecclesiæ tenemus, ea nō modo nō sunt obscura, sed adeō sunt aperta, vt de iis disputare insolentissimæ insanix esse idem Augu. existimaret. Cū ergo ait, vbi de re obscurissima disputatur. &c. facis indicat, se de his loqui nullo modo, quæ ecclesiæ instituto & traditione cōstant. Alioqui illud nobis aduersari expediant velim, quod August. idē lib. con. Cresco. 1. ca. 33. disertē tradit in hæc verba. Quauis huius rei certē de scripturis canonicis non proferatur exemplum, earūdem tamen scripturarum etiā in hac re à nobis teneretur veritas, eū hoc facimus quod vniuersæ iam placuit ecclesiæ, quā ipsarum scripturarum commendat auctoritas. Vt quoniā sancta scriptura fallere non potest, quisquis falli metuit, eandem ecclesiam consulat, quā sine vlla ambiguitate sancta scriptura demonstrat.

In epist. ad Casu- la.

Iam

Iam verò Apostoli testimoniũ peruersẽ nobis opponitur. Nam hominẽ Dei ecclesiæ doctorem hic Paulus appellat, qui per literas sacras ad omne ministerii sui opus instruitur. Quatuor quippè sunt res, quas verbi sacri ad minister præstare debet, nèpè docere, arguere, corripere, erudire. Quæ vtiq; omnia doctoribus Euangelii scriptura diuina suppeditat. Quòd si quisquã contendit, generaliter hunc locũ intelligendum, huic nõ maximo equidem opere repugnauerim: concedat mihi modo, scripturas nõ singulatim & in specie semper de rebus vniuersis præcipere. Si enim specialiter scripta sunt omnia, quid illud est, cætera cum venero disponam? Quid illud rursum, plura habens vobis scribere, nolui per chartam & atramentum: spero enim me futurum apud vos & ore ad os loqui? Scriptura itaq; diuina non de iis solum instruit, quæ scripta sunt: sed de iis etiam, quæ non sunt scripta. Tenete inquit Paulus, traditiones quas accepistis, siue per epistolas, siue per sermones. Et in hoc ipso 3. cap. posterioris ad Timo. epistolæ, cuius nos testimonio impeditur, cũ dixisset Apostolus, tu autem affecutus es meam disciplinã & institutionem, quibus verbis vtrumq; genus doctrinæ cõplexus est, & quod scripto, & quod instituto cõtinetur, mox subiungit: tu verò permane in his quæ didicisti & credita sunt tibi. Didicerat enim sacras literas Timotheus, vt ibidem tradit Apostolus, & præterea mysteria Euangelicæ doctrinæ concredita acceperat, vt cap. 2. dictum erat, & cap. 6. prioris ad eundem epistolæ. Non ergo eo loco traditiones excludit Apostolus, sed potius commendat.

Sanè verò quod argumentum ex Deut. 17. cap. Lutherus addit, hoc nullius propemodum est momenti. Legem enim nos nõ in chartis solũ papyraceis scriptam accepimus, sed eam magis, quæ in visceribus inscripta est. Nec adeò rudes sumus, vt apud nos lex verbo tenus tradita legis nomẽ minus habeat, quàm ea quæ literis editur. Fautemur ergo sacerdotes non esse audiendos, nisi docuerint iuxta legem domini. Sed qui instituta Apostolica ecclesiæ tradunt, ij vel maximè docēt nos iuxta legem domini. Qui verò contra ecclesiasticas traditiones pugnant, hos

Ad tertium.

1. Cor. 11.

Ioan. in 2. epist.

2. Thef. 2.

Ad 4.

PROV. 30.

cum lege domini pugnare contendimus. Qua ex re Calvini calumnia facile obteritur. Accusat enim ecclesiam quasi traditiones contra sacras literas inuenerit. Dicitur enim Deut. 12. ne requiramus alias in colendo Deo caeremonias præter eas, quæ lege præceptæ sunt, nec his quicquam vel addamus, vel minuamus. Et Salomon, ne addas, inquit, quicquã verbis Dei, & arguaris inueniarisq; mendax. At verò quamuis traditiones ecclesiæ quædã essent scripturæ sacræ additamenta, non tamen sunt illæ verba Dei additæ. Quin potius diuina verba sunt, non aliter ac illa, quæ sacris libris scripta sunt. Non enim in præsentia de traditionibus differimus, quæ à posteris ecclesiæ præfectorum prodierunt: quas alterius loci & temporis est defendere. Sed de Christi & Apostolorum traditionibus disputatio est: quas hic nos, vt diuina oracula, iure vereque tuerimur. Nec traditiones etiam huiusmodi diuinarum scripturarum sunt additamenta: sed complementa sunt potius, & earum quasi commentaria. Alioqui accusentur prophetae, quod legi Moysi quippiam adiecerint. Accusentur Apostoli, qui epistolæ addiderint Euangelij, asineq; & pulli simplicitatẽ suis appositè vestimentis ornarint. Accusa itẽ, si placet, eosdẽ: qui decretum de idolothitis sanguine & suffocato sanxerint, ac canones quoq; aliquot ediderint, qui in sacris libris scripti nõ sunt. At non sunt istæ, vt diximus, scripturæ additiones, sed interpretationes. Quemadmodum aduersus Græcos in cõc. Florẽ. sess. 4. 5. 6. & 7. latius explicatũ est. Quæ etiã ratione ecclesiastica & doctrinã & leges institutaq; salutaria defendimus. Non enim ecclesia his edendis aut noua fundamenta iacit, aut nouas fabricas addit: sed superædificat super fundamentum Apostolorum & prophetorum aurum, argentum, & lapides pretiosos: regniq; cælorum semina reddit non alia, sed eadem auctiora, vt Esau. 3. lib. Eccle. histo. c. 37. dixit. Atque nos itidem hanc eandem doctrinam lib. 7. ca. postremo, si vita superest, locupletabimus. Nunc de 4. argumento dictum est satis. Ad quintum respondeamus. Chrysostomus porrò, siue quis alius est auctor, non ait, scripturarum veritati, quod hæretici citare solent, sed nisi ea dixerint, quæ conuenientia sunt veritati.
Quamquam,

Ad. 5.

Quamquam, qui traditiones Apostolicas docent, ij vera ea dicunt, quæ congruunt scripturarum etiam veritati. Quod vero de Papiæ traditione nobis opponitur, id ab Eusebio refellitur tertio libro Eccles. histo. ca. vlt. Vbi ait Papiam, vt qui exigui sensus vir & minus capacis esset, spirituales & mysticas Apostolorum traditiones corporaliter & secundum literam suscepisse. Non ergo si vnus aut item alter traditionum Apostolicarum prætexit auctoritatem, fidem nos statim habere debemus. Nã & nonnulli sacras literas præferunt, quos iure ac merito explodimus. Quoniam sacrarum literarum testimonius aburuntur. Eodem quoque modo Irenæus potuit à Papiæ & aliis discipulis Ioannis decipi, in ætate domini saluatoris, credidit enim, nec discussit an vera dicentibus crediderit. Sed de hac re differemus postea diligentius.

Theophili autem, Hieronymi, Origenisq; testimoniis non est cur pluribus respondeamus. Nam aduersum eos loquuntur, qui vel humana commenta sacris etiam literis aduersa, vel historias quasdam apocryphas tanquam res diuinas & certas posteris venditabant. Alioqui si Hieronymus (huius enim testimonium vltentius premunt) non existimabat quicquam esse credendum nisi quod sacris literis esset proditum, qua fronte aduersus Luciferianos, Vigilantium, Eluidium, traditionum auctoritate argumantatur?

Caluini porro confirmatio quàm friuola sit & planè ridicula, faciam vt nullo negotio intelligant ii, qui nec eam paululum expendere volent. Equidem eum quoque hortarer, vt huc animum serio aduerteret, si quid docendo proficere me apud illum posse considerem. Sed quãdo Lutheranis, omiſsa veritatis ratione, hoc vnum propositum est, quacunq; possunt via rem suam agere, paucorum captiõibus expedire queant. Primum autè Ioachimodum. Euangelia enim. &c. planè instruunt nos de sensu numinis. Deinde, vt quem in modum Caluinus citat, nos quoque legeremus: nihil offertur tamen. Nam cum

scripturæ ipsæ & ecclesiæ magisterium & traditionū auctoritatem non obscure cōmendent, profectò de sensu numinis plenè nos instruunt. Docent enim sensum numinis siue scripto seu verbo traditum iuxta esse tenendū. Quid? Quòd concitatæ & ineruditæ cōcionis esset, statim in præmio verba dicentis retundere, eius præsertim, qui bona fide loqueretur? An mox cieri turbas æquum esset, & id imprudenter anteuertere, quod erat in concilio magna vi & contentione transigendum? Illud enim Ariani præscripserant, vt capite primo ostensum est, se in fidei quæstione præter scripturas nihil omninò recepturos. Consueuerunt autem synodi patres quæ obiter ab vno quolibet dicuntur, qui non sit fidem facturus concilio, ea prudentissimè dissimulare: quo res, de qua potissimum agendum est, suo & loco & tempore commodius agatur: quemadmodum nobis libro postea quinto explicandum est. Nec Nicæni patres omnia ea quæ Constantinus dixerat, amplexi sunt: sed cum monuisset, vt hostili posita discordia quæstiones explicarentur, & omnes cuperet confiteri Apostolicorum dogmatum vnitatem: his, inquit Theodorus, assensus maximæ partis accessit, interq; se concordiam & sanitatem dogmatū constituerunt. Pauci tamen, &c. Ex Constantini igitur testimonio synodiq; silētio nihil omninò cōficitur. Præter quod et si literis sacris disputatio esset instituēda, sensum earum tamen non ex ipsis literis mortuis, sed ex viuæ vocis traditione oporteret accipere: ita traditionis semper vsu & auctoritate indigeremus. De 8. igitur argumento hætenus.

Traditiones autem Apostolorum, de quibus agimus, humanæ non sunt, sed diuinæ. Itaq; qui eas docent, hi nō docent doctrinas hominum. Quæ omnino doctrinæ, vel Dei præceptis contrariæ intelliguntur, iuxta illud, quod dominus Mar. 15. dixit, quare vos transgredimini mādāta Dei propter traditiones vestras, vel otiosæ quædam & vanæ traditiones: qualis erat illa de manibus à prædio ablucendis, quæ ad manuum quidem purificationem utilis esse fortasse poterat, ad Dei certè cultum non poterat. Quam ob causam rectè per Esaiā dominus dixerat,

sine

sine causa autem colunt me. At Cyprianus in ea epistola eos reprehendit, qui morem nouum Christi instituto repugnantem inserere conabantur.

Decimum verò argumentum instantiùs equidem pres- *Ad 10:*
 si, vt in hac responsione explicaretur, inter hæreticorum & catholicorum traditiones maximum esse discrimen. Hæretici enim mysteria sua mulierculis & idiotis hominibus produnt. At catholici mysticas & sacras ecclesiæ traditiones muliercularum homuncionumq; vulgo prodere, piaculi loco habent. Cuius rei causâ, quoniam capite tertio sunt redditæ, illinc lector assumet, quæ ad hunc locum pertinebunt. Hæretici rursus secretas illas traditiones suas à viris doctis, presertim ijs, qui ecclesijs catholicis præstant, abscondere solent. Catholici contra, iuxta quod Apostolus præcipit, Christianæ disciplinæ mysteria, ijs solum committunt, qui idonei sunt & alios docere. Quare doctrinæ depositum publicum est, vt pote quod Reip. magistratibus commendatur. O Timothee, inquit, *1. Tim. 6.*
 O episcopo, qui ecclesiæ & præfectus & doctor es, depositum custodi. Et rursus, quæ audisti à me, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere. *2. Tim. 2.*
 Atque illud animaduertendum est diligentius, quod non clam in angulo, & priuatim hoc depositum Timotheo commissum est, sed coram multis testibus, vt res non priuatæ vsurpationis, non clandestinæ furtiueque doctrinæ: sed publicæ traditionis, disciplinæ manifestæ, sine qua dolo intelligeretur. Quod qui parum perspiciunt, hi non satis expediunt, quemnam sensum locus ille habeat, ego in occulto locutus sum nihil. Doctrina quippe Christi, in qua nihil factum, nihil fictum, nihil fraudulentum est, sed omnia sincera, vera, simplicia, nihil habet omnino reatum, penetrabile, tenebricosum. Hoc quoniam hæretici habent, eorum doctrina occulta recte dicitur. Quemadmodum cuius quisque tum quicquam reip. occultare dicendus est, quum quæ magistratibus reuelanda sunt, ea non illis planè, sed priuatis hominibus furtim prodit. Nam, qui quæ populo vulganda sunt, ea populo inuulgat, quæ contra solis reipub. magistratibus expedit aperiri, solis quidem magistratibus, sed apertè tamen

manifestat, hic nihil prorsus occultè gerit. Non itaque nos hereticorum more mysteria occultamus, sed Apostolorum instituto ea vulgo celamus, maioribus aperimus: quæ maiores scire decet, vulgus scire non decet. Quid igitur tibi vult, inquires, quæ in aure auditis, prædicare super testamta? Quod enim super testamta prædicatur, id in vulgus effertur. Enimvero quo tempore Dominus hoc discipulis præceptum edidit, nondum eis aperuerat sensum, ut intelligerent scripturas: nondum per dies quadraginta locutus illis fuerat de regno Dei, id est, de reipublicæ Christianæ administratione: nondum spiritum miserat, qui doceret ea, quæ viuento Christo portare non poterant: eam partem Euangelicæ disciplinæ tradiderat, quæ ad omnes fideles pertineret: eas leges, quas vulgo etiam notas esse expediret. Huiusmodi igitur præceptum dominicum est. Quod audistis in mysterio, apertius prædicare: quod didicistis absconditè, publicè loquimini: quod vos erudui, vel in monte, vel intra domum, in urbibus audacter dicite. Sed temporis rerumque ratio habenda est. Nam habeo multa vobis dicere, quæ non potestis portare modò. Ea cum vobis edixero, alia videlicet lex erit. Nolo illa prædicetis super testamta, nolo vulgo annūciatis. Eadem enim vobis celandi causa tunc erit, quæ mihi nunc est: quod vulgus portare non poterit. Scio Clemen. Alexan. 1. Strom. lib. de arcanis traditionibus, quæ in aurem editæ sunt, hunc locum intelligere. Quas exponit super testamta prædicandas, id est, excelsè & excellenter. Sed mihi id quod dixi, multò probabilius apparet. Nam & nostrum hunc sensum illud habet: Ego semper docui in Synagogis & in templo quo omnes Iudæi conueniunt, & in occulto locutus sum nihil. Decimum igitur argumentum confutatam est satis.

Matth. 5.
6. & 7.

Ad 11.

At vndecimum, quoniam teritiodecimo huius operis libro est nobis diligenter explicandum, non est animus in præsentia refellere. Tantum sunt lectores admonendi, id quod Lucianus martyr apud Euseb. 9. lib. eccle. histo. c. 6. fuisse eruditeque persequitur, nos Christianos non humanæ alicuius persuasionis errore constringi, nec indiscussa, ut alios, parentum traditione decipi: sed auctorem nobis

nobis institutionis & doctrinæ Deum esse, quo magistro iure ac verè gloriamur. Sed de his plura alias. Nunc postremum argumentum diluendum est.

Sed & eius argumenti confutatio, vt quæ ad tertium-decimum quoque librum referenda est, brevissima hoc loco erit. Sanè Iulianus Apostata Christianis obiecit irrationalitatem & rusticitatem sapientiamque, vbi nihil esset aliud præterquam credere. Huic verò obiectioni Gregorius Nazanenus respondet in prima aduersus Iulianum Srelitentica, non alienum esse, à suis Philosophis, quos ille tantoperè admiratur, vt hac specie doctrinæ vtantur. Siquidem primum & maximum Pythagoræ præceptum erat, vt si quis discipulos suos de dogmatibus interrogasset, aut eorum rationem aliquam exegisset, nihil aliud responderent, quàm quòd ita visum fuisset Pythagoræ. Essetq; illa dogmatis ratio inculpabilis. Ita ergo, ac multò etiam magis, exigit ratio, ne fidem nos denegemus ijs, quæ à diuinis dicta sunt hominibus, habeaturque pro rationis demonstratione fide digna, illorum relatio omni vi rationabili & irrationabili validior. Hactenus Gregorius. Vbi certe non videtur Gregorius horrere, id quod in argumento quasi absurdum refellitur, disciplinam nostram esse similem Pythagoricæ, aut hanc potius nostræ esse similem. Sed esto, dissimillima sit, cur magis argumentum illud contra doctrinam verbo traditam quam aduersum eam pugnet, quæ literis prodita est? Nimirum enim vtranq; credimus, & vtriusque, si possumus, conabimur reddere rationem. Reddemus autem, si Dominus vitam concesserit, multas maximas atque grauissimas, quo sumus loco polliciti. Nam locus hic còcludi ià potest. Ac de secundo quidem argumentorum fonte diximus. De octo autem reliquis latissimè patet disputandi ratio: sed nos, quoad poterimus & licebit, in breues angustias contrahemus.

Tertij Libri finis.

Ad postremum.

Illud Platonis in Timæo, fieri non potest, vt deorū filijs fides nō habeatur, etiā si absque necessarijs dicæ demonstrationibus. Huc etiā refert Clemens Alexand. in Stromas. At certè è Platone videtur Gregoriū hanc sententiā de promptissimè.

DE

DE ECCLESIAE CATHOLICAE AUCTORI-

RITATE QVAE TERTIO LO-
CO CONTINETVR, LIBER
QVARTVS.

Quibus argumentis Ecclesiae auctoritas impugnetur.

Caput primum.

Etia huius operis pars perfecta est, quā Theologis cupio esse notissimā. In quarto nunc libro auctoritatē Ecclesiae explicare ac tueri debemus: de qua ita copiosè à viris Ecclesiasticis disputatum est, vt vna hac de re magna etiam volumina ediderint. Quorum consilium quale fuerit, nihil sanè

ad hoc tempus. Illud autem est huius institutæ scriptio-
nis ac temporis, de ecclesiae auctoritate in fidei iudicio
differere, atque adeò id docere breuiter, an ex fidelium
communi sensu firma duci argumenta possint ad dogma-
ta Theologiae comprobanda. Ac Montanus quidem di-
scipulis suis primus suavit, vt nihil reuerentiæ deferrent
ecclesiae, quæ per orbem terræ est, quemadmodum Apol-
linaris Eusebiusq; testati sunt. Nestorius deinde totam
ecclesiam errare affirmavit, quæ ignaros, sic enim aiebat,
erroneosq; doctores sequeretur, vt Vincentius Lirinien-
sis retulit. Et Iconomachi post asseruere, ecclesiam ado-
randis imaginibus diu ac multum in turpi errore versa-
tam, quod synodus septima in actione sexta tradidit. Nā
& Donatistas & Rogatianos ecclesiae catholicae auctori-
tatem, non voce illos quidem, sed re ipsa tamen contem-
psisse, Augustinus scripsit cum alias sæpe, tum in episto-
lis 48. ad Vincentium. 50. ad Bonifacium 161. ad Hono-
ratum. Et, ne omnes commemorem, Lutherus demum
suum Vuicleff secutus est, ecclesiamq; cum in alijs cum in
eo errare dixit, quòd sub vna specie cōtra Christi legem
communio-

*2. lib. ad-
uers. Ca-
saphri.*

*3. lib. ec-
cle. histo.
c. 16.*

*In lib. de
prophan-
tione.*

communione tribuit laicis. Quin astruxit aliquando, si vera Coclæus perhibet, errasse illā mox ab initio, vt quæ Paulo repugnante senserit, legem & opera esse necessaria ad salutem. Breuiter hæreticis omnibus hoc gentile est, simulatq; sese ecclesiæ auctoritate vrgeri vident, aut illam spernere, aut ecclesiæ rem ad se nomenq; transferre, & eā in illis esse negare, in quibus reuera est. Vtrunque horū, quoniam ambo in vnum idemq; recidunt, plurimis argumentis hæretici persuadere conantur.

Primum est huiusmodi, Aaron summus ipse sacerdos aliq; ex plebe, siue maiores siue minores, vitulum conflatilem adorarunt, eiq; obtulerunt hostias pacificas & holocausta: ecclesia ergo Christi ad eundem modum poterit sculprile & imagines adorare. Id si faciat vt facit, errabit sine dubio in fide ac religione turpissimè.

Rursum, ecclesia Isaiæ, Hieremiæq; temporib⁹ in vnus veri Dei cultu lapsa est, quid igitur prohibet, quò minus & nunc in Deo vno veròq; colendo erret? Eadem quippe ecclesia est, nec in hac re vllum reperietur populi noui veterisq; discrimen. Quod verò est huius argumentationis antecedens, id eorundem prophetarum clarissimis testimonijs estimat se ostendere. Cognouit bos, prior ille inquit, possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui, Israel autem me non cognouit, &c. à planta pedis vsq; ad verticem capitis non est in eo fauitas. Et posterior, Confusi sunt, ait, domus Israel: ipsi & reges eorum, principes & sacerdotes & prophetae dicentes ligno, Pater meus es tu: & lapidi, tu me genuisti. Et paulo post, Quid vultis mecum iudicio contendere? Omnes dereliquistis me, dicit Dominus. Item, Circumite vias Hierusalem & querite, an inueniatis virum facientem iudicium & quærentem fidem & propitius ero ei. Ego autè dixi, forsitan pauperes sunt & stulti, ignorantes viam Domini, iudicium Dei sui. Ibo igitur ad optimates, ipsi enim cognouerunt viam Domini. Et ecce magis hi confregerunt iugum, &c. Tota igitur ecclesia eo tempore errabat:

Præterea ecclesiam non oportet digito demonstrari: quin nulla apparente forma consistere in occulto potest. Frustra autem eius iudicium expectes, quam, quæ sit, penitus

Aho. 15.

Aho. 15.

vbi p̄scri

ptum est,

abstinere

à sangui

ne & sus

focato ne

cessariū

esse.

1. Argu.

Exod. 32.

2. Argu.

Isa. 1.

Hier. 2.

Hier. 5.

3. Argu.

nitus ignores. Illud suadent, quoniam in populo Iudaorum sic sæpe ecclesia deformata est, ut nulla eius species extaret. Quam enim putamus formam eminuisse, cum Helias solum se relictum deploraret? Quam, cum populus ille apud Babylonios, Persas, Aegyptiosq; dispersus sine sacerdotio, sine templo, sine sceptro, gentibus ac dijs alienis in terra aliena seruiret? A Christi ergo aduëtu deformis etiam latere ecclesia poterit: bellisque, seditionibus, & hæresibus ita opprimi, ut nulla parte refulgeat.

4. *Argu.* Et sane suo iam seculo Hilarius latentem ecclesiam potius credebatur, quam cernebat. Adeo Arriana factio omnia miscuerat. Male, inquit, vos parietum amor cepit: male ecclesiam Dei in relictis ædificijsque veneramini: male sub his pacis nomen ingeritis. An ne ambiguum est, in ijs

2. *Tib. 2.* Antichristum esse sessurum? Montes mihi & sylvarum & lacus & carceres & voragines sunt tutiores: in his enim Prophetæ aut manentes aut demersi prophetabant. Quibus ille verbis modestè ac verè significat, ecclesiam

Hebr. 11. Christi non in episcopis, nõ in sacerdotibus, non in templis, non in populi frequentia, sed in pijs esse quærendam: qui interdum prophetarum more, vel in agro locisque desertis errant, vel in syluis abstrusi sunt, in speluncis & in cauernis terræ.

3. *Argu.* Quid, quod sub diuersis Pontificibus diu schismate perdurante nulla interim ecclesiæ facies apparuit? Manifestam porro ecclesiam, si eius seculi fideles requisissent, nec aliam crederent, quam quæ oculis cerneatur humanis, nullam profecto inuenissent. An verò tunc nulla fuit, quoniam occulta fuit?

6. *Argu.* Atque ut antehac ecclesia dilucidè clareque resplendisset, qui scimus tamen an posthac veram semper genuinamque formam sit habitura? Nimirum enim, si præteritis seculis, ita Dominus populi sui facinora vindicauit, ut eum & absurdissimis mendacijs ludi, & altissimis tenebris offundi passus sit: cur non timeamus, ecclesiam Christi etiamnum cæca nocte, crassaque caligine adeo occultari & circumfundi posse, ut nulla eius vera facies effulgeat? Quasi verò iam nulla sint Domini iudicia, ut eodem pœnæ genere mundum hodie puniat, quo populi verè

li veteris ingratitude aliquando vitus est. Nemp̄,
 vt pastores atque oues stupore ac cæcitate percutiat, ec-
 clesiæq; suæ exteriorē notitiā ab hominū aspectu
 auferat. Hic videlicet hæretici quasi re confecta insul-
 tant, nosq; miris modis irridēt, qui gloriemur in ver-
 bis illis, Templum domini, templum domini est. Transla-
 ta, inquit, Samaria est: & cum Hierusalem externis lar-
 uis inhærens templum, ceremonias, sacerdotium, sacra-
 menta, scripturasq; iactaret: & ipsa quoque trāsata
 est. Ita, quod de orientali ecclesia accidit, idem oc-
 cidentali poterit: vt forma eius, vel in fumos abeat, vel
 certè omnino delitescat. Ecquis autem fidem fecit, aut
 peccata nostra quā illorum esse leuiora, aut Deum in
 nos quemadmodū in illos non esse animaduersum? Præ-
 sertim cum non obscurè vaticinetur Apostolus, ventu-
 rum in ecclesia defectionem: quæ utique venire non po-
 test, dum vera ecclesiæ forma & facies extiterit. Qualis
 autem hæc illo erit tempore, de quo dominus ait. Ven-
 runtamen, filius hominis veniens, putas, inueniet fidem
 in terra? Qualis, inquam, erit, cum deficient hostia &
 sacrificium? Qualis demum cum, vt Ioannes scribit, pu-
 tei fumus solem & aerem obscurabit? Qua ex re nihil sa-
 nè aliud intelligitur, quā ecclesiam vsque adeo nostra
 hæc ætate obscurandam: vt nisi in tenebris inueniri non
 queat. Quid autem externam ecclesiæ faciem fulgoremq;
 defendimus, cum omnis gloria filiæ regis ab intus? Quod
 si inuisa & occulta ecclesia est, inexploratum quoque
 & incertum erit, quod sumetur ex eius auctoritate ar-
 gumentum.

Præterea, ecclesia ex solo prædestinatorum numero
 constituitur, soli autem Deo notus est numerus electorū
 in superna felicitate locandus: ecclesia igitur nobis ab-
 dita omnino & incognita est. Prior illa propositio, in
 qua difficultas tota inest, suadet in primis Augustini
 testimonio, disertis verbis asserentis, ex numero solum
 prædestinatorum, qui in occulto sunt intus, cōstare hor-
 tum conclusum, fontem signatum, puteum aquæ viuz,
 paradysum cū pomorū fructibus. Nemo verò fidelium du-
 bitat, ecclesiæ Christi hæc propriè esse attributa omnia.

Sec

Hier. 7.

2. Thes. 2.

Luc. 18.

Dan. 9.

Apos. 9.

Psal. 44.

7. Argu.

Lib. 5. c. 1.

Don. 6.

17.

Cant. 4.

2. *Tim.* 2. Sed ne ambigi quidem potest, quamuis non ita Augustinus exponeret, in horto concluso & fonte signato non alios intelligi atque eos, de quibus scriptum est. Firmum fundamentum Dei stat, habens signaculum hoc, Non est Dominus qui sunt sui. Probat quoque eandem rem Augustinus ex eo quod Petrus arcam ecclesie typum esse dixit, in qua octo anime saluæ factæ sunt per aquam. Non ergo nisi ij, qui seruatur, intra arcam esse existimandi sunt. Nam Christus non est alterius ecclesie caput, nisi eius, cuius saluator est, & quam sibi exhibet gloriosam, ut ad Ephesios docet Apostolus. Ij ergo, qui nec salui nec gloriosi futuri sunt, non sunt eius ecclesie partes, cuius Christus caput est. Deinde, è filijs Dei ecclesia conficitur, ut potè cum non aliorum sit ecclesia mater ac eorum, quorum Deus pater est. Hos autè verè filios Dei esse liquet, qui paternam hereditatè percepturi sunt. Si filij, inquit, & hæredes, hæredes quidè Dei, cohæredes autè Christi, Ouis item Christi non nisi ex Christi ouibus constituitur: at oues Christi illæ modo sunt, de quibus ipse ait, oues meæ vocem meam audiunt, & ego vitam æternam do eis, & non peribunt in æternum. Ioannes denique Euangelista de quibusdam, qui ab ecclesia exiisse videbantur, cum reuera nunquam fuissent in ecclesia, Ex nobis, ait, prodierunt, sed non erant ex nobis. Quid ita? Quia si fuissent, inquit, ex nobis: permanissent utique nobiscum. Non igitur ex ecclesia sunt, nisi qui in suscepta gratia permanent. Atque hunc locum, quoniam in promptu erat, Augustinus in libro de corre. & gra. c. 9. & de bono perseu. cap. 8. de prædestinatis intelligit, scilicet Hieronymum secutus in dialogo aduersum Luciferianos.
8. *Argu.* Ad hæc, veram Christi ecclesiam perfectam esse & immaculatam oportet. Tota enim pulchra est & macula non est in ea. Et rursum, vna, ait, est colūba mea, perfecta mea. Et Apostolus quoque ipse sine macula cam ac ruga deseribit. Et Isaias, non adijerit, inquit, ut pertranseat per te incircūcisus & immundus. Ecclesiam verò immaculatam censere, cuius membra non nihil impuritatis habeant omnia, quam inane ac fabulosum est? Nulla igitur eiusmodi nunc temporis extat ecclesia. Illo solum tempore extitisse vide-

se videtur, cum vere à Ioanne scriptum est: Omnis qui peccat, non cognouit eum. Et omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit: & non potest peccare, quoniam ex Deo natus est. In hoc manifesti sunt filij Dei & filij diaboli. Quòd si vnuersos, qui Ecclesiasticæ societatis participes sunt, necesse est sine peccato & macula existere: aut nulli profectò sunt, aut occulti nobis & incogniti sunt. Quòd Apostolus videtur affirmare, cum ecclesiam Christi a Synagoga discernens, non eam sensilem & tractatam, sed spiritualem intractatamq; describit, nempe ex solis perfectis prædestinatisq; constantem. Non accessis, ait, ad tractabilem montem, & accensibilem ignem, sed ad Sion montem & ciuitatem Dei viuentis, Hierusalem cælestem, & ecclesiam primitiuorum, qui conscripti sunt in cælis, & spiritus iustorum perfectorum.

1. Ioan. 3

Hebr. 12.

9. Argu.

Eccle. 3.

2. Cori. 6.

Eccle. 33.

2. de ani.

tex. 9.

1. Cor. 10.

Adde, quòd ecclesiam non quamlibet, sed sanctam fideles tenentur credere. At in sancta congregatione non nisi sancti intelliguntur. Filij sapientiæ, inquit, ecclesia iustorum. Quòd si homines aliquot demonstras, quorù vel vnus, iniquus sit, falso dixeris hos esse æquos. Quemadmodum si ex decem viris vnus sedeat, cæteris licet currentibus, decem currere falsum est. Est quoq; altera causa eiusdè rei vehementissima, q; si mali mèbra ecclesie sunt, mèbra etiam Christi erunt. Sunt autè haud dubiè mèbra diaboli. Quare & ijdem ciues Hierusalem ac Babylonia simul erunt, & mèbra quoque simul Christi & diaboli. Quo quid absurdius aut dici, aut excogitari potest? Nisi forte societas est luci ad tenebras, conuentio Christo ad Belial. Mèbra certe corporis eiusdem sibi vicissim contraria esse non queunt, at contra bonum malum est, contra vitam mors, & contra virum iustum peccator, vt Sapiens ait, nõ ergo iustus & peccator ecclesiastici sunt corporis mèbra. Docet item Aristoteles auctor sententiæ grauissimæ, cui etiam Diuus Thomas assentit, mèbra mortua non aliter esse mèbra atque ea, quæ picta & figurata sunt: peccator ergo, cum mortuus sit, membrum ecclesie & pars verè ac propriè non est, sed æquiuocè ac figuratè. Præterea vnus panis & vnum corpus multi sumus, quemadmodum in priore ad Corinthios epistola

*Epist. 6. li
bri 1.*

Apostolus tradidit: constat autem, ut acutè Cyprianus ad Magnum argumentatur, panem ex multorum granorum adunatione congestum: peccatores ergo, qui paleæ sunt, sicut nec in panis, ita nec in corporis ecclesiæ compositionem veniunt. Id quod Augustinus non obscure testatur, atque ita multis in locis, ut de iudicio eius dubitari non possit, quin hanc habuerit firmam perpetuamque sententiam. Libro enim contra Petilianum secundo: Nec putandi sunt mali, ait, in Christi corpore esse, quod est ecclesia, quamvis sacramentorum eius corporaliter participes fiant. Item libro contra Cresconium secundo: Qui mente, inquit, perversa videtur intus esse, cum foris sit, ab ipso Christo iam iudicatus est. Et posterius, Etiam nesciente ecclesia propter malam pollutionemque conscientiam damnati à Christo iam in corpore Christi non sunt, quod est ecclesia, quoniam non potest habere Christus membra damnata. Proinde & ipsi extra ecclesiam baptizant. Omnia quippe ista monstra absit omnino, ut in membris columbæ illius vnicæ computentur. Loquitur autem dubio procul de fidelibus peccatoribus, ut ex antecedentibus & consequentibus liquido apparet. Item libro de unitate ecclesiæ affirmat, malos in ecclesia minime deputari. Item libro quarto de baptismo contra Donatum, & libro sexto disertè etiam affirmat, qui contra Christi mandata faciunt, eos ad illam ecclesiam non pertinere, quam Christus mundat lauacro aquæ, & de qua scriptum est, vna est columba mea. Et libro septimo ait, malos non pertinere ad compagem domus, quæ est ecclesia, atque haud secus in domo esse, quam palea dicitur esse in frumento. Sed & in eodem libro Cyprianus refert in epistola ad Magnum, huius sententiæ non solum auctorem, sed etiam confirmatorem. Confirmat autem eam illo prophetico testimonio: Qui habitare faciunt vnanimes in domo. Quibus igitur nec vna anima, nec vnum cor in domino est, hi in ecclesia, quæ domus Dei est, nullo modo habitant. Et Hieronymus, Ecclesia, ait, Christi non habet maculam, nec rugam. Qui ergo peccator est, & aliqua sorde maculatus, de ecclesia Christi non potest appellari. Possibile est autem, ut peccator currat

Capit. postremo.

Cap. 21.

Cap. 12.

Cap. 3.

Capit. 51.

Cap. 49.

Cap. 50.

In epist.

ad Ephe.

cap. 5.

currat ad medicū, & curentur vulnera ipsius: & fiat de ecclesia, quæ corpus est Christi. Quod si ecclesiam, cuius auctoritati deferimus, sanctam esse necesse est, atq; adeo ex pijs solum iustisque constare: nusquam porro faciet certam in Theologia fidem, quousque certo indicio demonstret se sanctam esse. Id quod nullo modo potest, siquidem solus Deus nouit corda filiorum hominum. 2. Par. 6.

Querunt etiã à nobis, cur in censenda ecclesia infamia 10. Argu.
 cum eam minimè dubio symbolo designarit Christus? Ego, inquit, sum pastor ille bonus: & cognosco oues 10an. 20.
 meas, & cognoscunt me meæ: Oues meæ meam vocem audiunt, & ego cognosco eas: & sequuntur me. Qui er-
 go vocem Christi non audit, is ad Christi ouile non per-
 tinet: ac proinde ne pars quidem Ecclesiæ Christi est.

Præterea, si ecclesiam boni simul ac mali cõstituerent, 11. Argu.
 qua ratione propter iustos pauculos sancta dicitur, ead-
 dem ac multò etiã maiore propter iniquos plurimos ini-
 qua ecclesia diceretur. Quamobrem idem omninò cœ-
 tus & Christi esset ecclesia & synagoga sathanæ. Non
 igitur nisi boni Christi ecclesiam conficiunt. Quocirca
 inuisa hominibus illa est, atq; adeo minùs cognita, quàm
 vt eius testimonium certam & exploratam faciat fidem.

Duæ insuper ecclesiæ sunt Græca & Latina, quarum 12. Argu.
 vtri credendum sit, non satis, vt aiunt, expeditum est.
 Responderi solet, Græcos esse schismaticos: idcirco a-
 pud eos ecclesiam periisse. Quo iure? Quia à Romano
 Pontifice descissendo priuilegium ecclesiastici nominis
 amiserunt. Quid verò? an non multo magis amittunt, qui
 à Christo vero ecclesiæ capite deficiunt? Atq; ante Chri-
 sti natiuitatem vna priorum omnium ecclesia fuit, nec in
 ea tamen fuit vnus pastor aut rector. Non ergo ex vno
 Pontifice ecclesiæ uomen ac veritas pendet. Ecclesia igi-
 tur Græca erit, quamuis episcopo Romano non pareat.
 Quo videlicet mortuo nihilo secius vna ecclesia est, ca-
 demq; & columna & firmamentum veritatis. Nō ergo ex
 hoc capite ecclesiæ veritas vnitasq; existit. Sed si vnum
 Dominū habet, vnam Christi fidem, vnum baptisma, si v-
 num filium agnoscit, vnum spiritum colit, vnum Deum &
 patrem

Ephes. 4.

patrem omnium suspicit vna Christi ecclesia erit. Iste enim rebus vnam Christi ecclesiam definit Apostolus. Nil itaque causæ est, cur Græci, in quibus ea omnia in- sunt, in quibusq; multi etiam boni sunt viri, ecclesiam Christi non faciant. Arroganter igitur ecclesia Latina in fidei iudicio ecclesie catholice sibi nomen vsurpat. Quapropter nisi idem cum Græca sentiat, ecclesie vniuersalis auctoritate caret: non tenemurq; perinde eius iudicium reuereri, ac si catholica vere esset.

*13. Argu.**Cap. 38.**Cont. Pet.**til. lib. 2.**cont. Cres.**co. lib. 3.**de vnita.**eccle. lib.**vno. epi.**48. 50. et**161.**14. Argu.**15.**16.**17.**18.**19.**20.**21.**22.**23.**24.**25.**26.**27.**28.**29.**30.**31.**32.**33.**34.**35.**36.**37.**38.*

Præterea catholica ecclesia ideo vocatur, quia per omnes gentes perque totum orbem diffusa est. Vt Augustinus libro 2. cont. Petilia. patefecit, hæc verò sola est, quæ suo nos iudicio ligat & astringit, quoniam hanc & non aliam quamlibet sacre nobis literæ commendarunt, quæ admodum plurimis in locis idem Augustinus ostendit: non ergo ecclesia, quæ modò est, si qua demum est, certè auctoritatem habet, vt quæ catholica, id est, vniuersalis esse desierit.

Præterea, ex vniuersalis ecclesie sententia nullum omnino argumentum sumi potest. Quomodo enim fidelium omnium sensum in fidei quæstione requiremus? Vanum est igitur ab ecclesia catholica velle argumentum ducere. Forsitan quispiam dixerit, Pastores ecclesiam representant, atque adeo ipsissima ecclesia sunt. Eorum itaque sensum quærere satis esse, quippe cum idem omnino sensus ecclesie sit. At erat Isaiæ temporibus ecclesia Hierosolymis: de pastoribus verò sic loquitur, speculatores cæci omnes, nescierunt vniuersi: canes muti non valentes latrare, videntes vana, dormiètes & amantes somnia. Ipsi pastores ignorauerunt intelligentiam. Omnes in viam suam declinauerunt à summo vsque ad nouissimū. Durabat quoque ecclesia ad tempus Hieremie: audiamus quid de pastoribus dicat, Quomodo dicitis sapiètes nos sumus, & lex Domini nobiscum est? Vere mendacium operatus est stylus mendax scribarum. Confusi sunt sapientes, verbum enim Domini proiecerunt, & sapientia nulla est in eis. A minimo vsque ad maximum omnes auritiam sequuntur: à propheta vsque ad sacerdotem cuncti faciunt mendacium. Cur autem secūdam hanc rationem

nem ecclesiam non referrent 400. prophetæ illi, qui Achab mentiebantur omnes? At ecclesia Dei vera, id est, quicumq; in populo erant pii, à partibus Michee stabant. Certè, si res ad eum modum habet, ecclesiæ imaginè præ se ferrem prophetæ & sacerdotes, cum aduersus Hieremiam omnes ad vnum fidenter sane iactarent, non posse fieri, vt periret lex à sacerdote, consilium à sapiente, verbum à propheta. Aduersum omnes tamen vnus Hieremias mittitur, qui à Domino denunciaret fore, vt lex periret à sacerdote, consilium à sapiente, verbum à propheta. Quod si sacerdotes & pastores ecclesiam Dei constituent, cuius reuereri testimonium oporteat, sequitur, ab ecclesia Dei alienos fuisse, cumq; illa etiam pugnasse. In Israhel quidem Heliam, Michæam & similes: In Iuda autem Isaiam, Hieremiam & reliquos eius notæ, quos sui sæculi sacerdotes, pastores & prophetæ non à se modo abalienarunt, sed diris etiam execrati sunt. Illud, si absurdum & impium existimandum est, vt ne dicam etiam stultum: maneat, sacerdotes & pastores ecclesiæ Dei nõ fuisse: sed impiam aduersus Deum conspirationem cœtumq; hominũ pessimorum, à quorum necesse fuit consensione desciscere. Cum itaq; pastores etiamnum similes veterum esse possint, nec Christi ecclesiam profectò referunt, nec eorum iudicio dogmata fidei probantur. Atque si ex pastore & episcopis Dei ecclesia constat, vbinam gentium ecclesia residet, ex quo Basiliense concilium Eugenio pontificatu deiecit, subrogato in eius locum Amadzo? Concilium siquidem, quantum ad externos ritus attinet, legitimũ fuit: nec ab vno solum pontifice, sed à duobus indistinctum. Damnatus est illic Eugenius schismatis, rebellionis, pertinaciæ, cum toto cardinalium & episcoporum grege, qui concilio refragabantur. Ex illorum schismaticorum, rebellium, pertinacium gremio prodijt, quicquid postea Papparum, cardinalium, episcoporum, abbatum, presbyterorum fuit. Vtram igitur in partem ecclesiæ nomen conferetur? Negabimus ne generalem synodum eam fuisse, quæ præsidente Romanæ sedis legato consecrata est? An fatebimur schismaticum Eugenium cum tota sua cohorte, à qua omnes succedentes episcopi

3. Reg. 22

Hiere. 18.

sanctificati sunt? Aut ergo pastores in conciliū ^{generā} generale coacti ecclesiam Dei minimè representant, aut quotquot sunt ab hæreticis & schismaticis ordinati sunt. His potissimum argumentis Lutherani abutuntur. Nam, quod Calvinus addit, duo esse ecclesiæ symbola, verbi synecram prædicationem, & sacramentorum administrationem rectam: in catholicorum verò cœtu pro verbi ministerio mendacijs conflata regnare doctrinam, in locum cœne Domini fœdissimū sacrilegium subijisse, publicos in templa conuentus idololatriæ & impietatis scholas esse: quamobrem veram apud nos & germanam Christi ecclesiam non esse, sed Sathanæ exitialem & sacrilegam conuersionem. Id quoniam imprudenter, turpiter, & maledicè obijcitur, non est in præsentia referendum.

Quid ecclesiæ voce significetur. Caput secundum.

EGo verò pergā & id faciam, quod in principio fieri, cum in omnibus disputationibus, tum in hac magis oportere censeo: vt quid illud sit, de quo disputatio sit, explanetur: ne vagari & errare cogatur oratio, si ij, qui inter se dissenserint, nō idem esse illud, de quo agitur, intelligunt. Ecclesia ergo Græcum nomen est, & si verbum verbo reddas, Latine conuocatio dicitur: siue quod omnes ad se vocet, vt Iulio & Rabbano visum est, siue quod quicumque in eam conueniunt, hi non meritis & iustitia sua, sed Dei gratia & vocatione conueniant. Nam & hæc nominis etymologiam spero lectoribus placituras. Ecclesiæ quippe Romanæ scribens Paulus, omnibus, ait, qui sunt Romæ, vocatis sanctis, &c. Atque in priore ad Corinthios epistola: Ecclesiæ Dei, inquit, quæ est Corinthi, vocatis, sanctis, &c. Et paulo post: Fidelis Deus, per quem vocati estis in societate filij eius Iesu Christi. Quæ sine dubio societas cum Christi ecclesia sit, qui titulum sibi illum arrogat, hi videant, an hæreticorum more penes se ecclesiam existere mentiantur. Verum de nominis ratione nihil moror, ecclesia certe concio est: vnde Ecclesiastes, concionator. Et licet generaliter vox illa quam doq; vsurpata sit pro quacunq; concione, siue impiorū, siue

*Iulia. in
Decret. c.
5. apud
Baruch
lib. 3. c. 1.
Rabb. de
inſti. cle.
cap. 1.
Rom. 1.
1. Cori. 1.

In psal.
ecclesia
sanctorū*

sue piorū infideliū atq; fideliū, sed in nouo testamento, *et eccle-*
 quantū memoria reperere possum, nusquā infideliū cōcio *sia mali-*
 ecclesia vocata est. Qui quidem vsus adeo in Christianis *gnantiū.*
 inualuit, vt in nulla nūc multitudine ecclesię nomē agno-
 scant, nisi quæ Christi fide & uocatione coaluit. Est autē
 ecclesia, & locus ipse quō multitudo confluit, & ipsa pro-
 priè multitudo. Cuius vtriusq; rei exempla sunt in sacris
 literis plurima. Illud verò discrimen inter Synagogam
 & ecclesiam scriptores sancti obseruarunt, quod popu-
 lus ille verus aequè & ecclesia & Synagoga nuncupatus
 est: at Christianam plebem nec scriptura sacra, nec vl-
 lus vnquam probatus auctor Synagogam appellauit.
 Id porro aut discernendæ vtriusque reipubl. causa fa-
 ctum est: aut quod inter congregationem, quod Syna-
 goga notat, & conuocationem, quod sonat ecclesia,
 nonnihil intersit. Congregari enim pecora solent: vnde
 & greges dicimus, non hominum propriè, sed pecudum
 aut bestiarū, at conuocari nisi homines non solent. Tan-
 tum Christi ecclesia Synagogam excellit. Et quamuis
 societas angelorum & hominum interdum vocetur ec-
 clesia, nonnunquam verò regnum caelorum, quod ex
 hominibus comprehensoribus viatoribusque confici-
 tur, nobis tamen in præsentī non est animus disserendi
 nisi de ecclesia militante, hoc est, cœtu fidelium viatorū.
 Nec necesse est, hos vocis significatus exemplis adhibi-
 tis ostendere, cum ea passim & in literis sacris & in san-
 ctorum omnium libris occurrant. Sanè verò, quemad-
 modum infideles nondum baptizatos in ecclesiæ Chri-
 sti voce intelligere, non cum veritate solum, sed cum
 sensu etiam communi pugnat: ita hæreticos partes ec-
 clesiæ non esse, constituendum est. Id quod cōmune
 est quidem omnium Theologorum, non eorum modò,
 qui nuper scripserunt, sed eorum etiam, qui vetustate
 ipsa habentur nobilissimi. Testantur hoc Cyprianus,
 Augustinus, Gregorius, duoque concilia Lateranense
 & Florentinum. Rectè igitur Nicolaus Papa definit,
 ecclesiam esse catholicorum collectionem. Certè ner-
 uosus qui ecclesiam finiunt, illi non dubitant eam fide-
 lium tantum numero constari: qui autem remissiùs,

*Deut. 23.
Iudih. 6.
1. Cor. 11.
Num. 20.
Gala. 1.
Ephe. 1.
Augu. in
psal. 77.
Bed. in 5.
c. pro Isi.
d. 8. lib.
et y. c. 8.
Ephe. 1.
Ephe. 5.*

Ephe. 3.

*Epif. 3. 1.
libri ad
Corne. et
6. ad Ma
gnū. De
hære.*

Firmissi hi tamen non audent, quos catholicos esse non vident,
me. 12. eos ecclesie homines appellare. Absurdum est enim, qui
Mora. c. catholicæ ecclesie partes non sint, hos ecclesie Christi
15. de partes asserere.

sum. Tri. At Papa etiam hæreticus, donec ab ecclesia depona-
Firmiter tur, cum suam retineat semper auctoritatem, caput adhuc
De con. ecclesie erit: hæretici itaq; in ecclesia partibus numera-
d. 1. Eccle buntur. Apostolus quoq;, cū dixisset Hymenæū & Phi-
fia. letum à veritate excidisse & subuertisse quorundam fide,
Obiectio. subiunxit, in magna domo non solū esse vasa aurea & ar-
2. Tim. 2. gentea, sed & lignea & fictilia: & quædā quidē in honorē,
Lib. 3. de alia verò in contumeliam. Quibus verbis, ut Augustinus
bapt. c. po ait, eos etiam, qui à fide aberrarunt, in magna domo esse
stremo. significat, scilicet non ut vasa in honorem, sed ut vasa in
Li. 4. de contumeliam. Quam omnino sententiam Cypriani quo-
bap. c. 12. que testimonio confirmat. Sed enim ad ea, quæ pro-
Ad An- misimus, exoluenda properantibus, non est consili-
tonia. li. um scrupulos omneis, qui in via obiciuntur, excutere.
4. epi. 2. Quid enim illud hoc loco expendamus, an Papa hære-
Respons. ticus esse possit? Quid illud rursus, an simulatque in he-
 resim lapsus est, ecclesie caput esse desierit? At horum
 utrūq; tamen priore argumento diluēdo necesse erat ex-
 planare. Quod nec breuitatis nostræ est, nec ad opus in-
 stitutum pertinet. Et si quid de hisce rebus dicendū erit,
 alio loco opportunius dicetur. Atque illam quæstionem
 quidem in libro nos sexto explicaturi sumus: de hac autē
 in libro de aucto. Pap. & Con. Caietanus noster longē la-
 teq; differuit. Ne autem argumenti huius difficultate de-
 territi dare terga videamur, intelligendum est dupliciter
 ecclesiam posse dici. Primum eam, quam fidelium om-
 nium ab initio mundi vsque in finem congregatio con-
 ficit, quomodo Diuus Thomas de ecclesia loquitur. 3. p.
 q. 8. art. 3. illiq; omnes, qui esse nunc eandem ecclesiam
 dicunt, quæ fuit & in populo Iudæorum sub lege Moyse
 & in hominibus piis sub lege olim naturali. In quem
 sensum Catechumeni sunt membra ecclesie verissima.
 Non enim hæc baptismi sacramento secernitur, sed fidei
 quæ omni tempore populum Dei ab infidelium cœtibus
 discriminavit. Deinde & ea ecclesia dicitur, quæ in
 Christi

Christi nomine per baptismum cogitur, qui & fidei sacramentum est, & propriè ecclesiæ membra partesque facit, & Christi ecclesiam à Synagoga distinguit. Huius ecclesiæ nec Catechumeni partes sunt, & illi omnes sunt partes, qui à baptismo Christi characterem habent, nisi post hæresim exteriori publico ecclesiæ iudicio fuerint excisi. Quamdiu enim aliquis reipub. minister est, eiusque auctoritate & potestate fungitur, tandiu illius pars dici & potest & debet. In hoc igitur sensu quemadmodum ecclesia, hoc est, Resp. Christiana, non interiore solum fide constituitur, sed baptismi etiam exteriori sacramento; sic eius partes non interior modo infidelitas, sed schisma externiq; iudicii diuisio separat. Itaque si in illa Nicolai finitione ecclesia hoc secundo modo accipiatur, fideles dicantur oportet non à Christi fide, sed à fidei sacramento. Verum de hoc in cap. huius libri postremo plura. Argumento verò posteriori ita respondeo. Apostolus si ad Hymenæum & Philetum verba illa retulit, non ad id tempus spectauit, quo iam de domo fidelium communi per sectam priuatam exierant. Sed ad illud potius, quo per susceptam fidem ac baptismum in magna domo continebantur. Quæ sententia est Augustini his ipsis, quos attulimus, locis. Quamquam propter Cyprianum, cuius se dicit auctoritate vrgeri, fatetur etiam hæreticos in magna domo quodammodo esse, propter eadem sacramenta, quibus administrandis cum ecclesia conueniant. Verum id Augustinus, vt dixi, inuitus addidit: nam illud prius libenter sequitur. Ego verò, vt quemadmodum sentio loquar, non intelligo, quid causæ Augustino fuerit, vt verba Cypriani in eum sensum acceperit, qui mihi sanè tam apparet à Cypriani mente alienus, quam cælum à terræ natura alienum est. Nam, vt omittam, quod in locis paulò antè à me citatis Cyprianus ipse hæreticos non obscure ab ecclesia excludit, certè in epistola ad Antonianum, cuius Augustinus testimonio abutitur, nõ solum non ab ea sententia discedit, sed eandem aperte confirmat inquires. Quod verò ad Nouatiani personam pertinet, scias nos curiosos esse non debere.

cum foris doceat. Quisquis ille est, & qualiscunque est, Christianus non est, qui in Christi ecclesia non baptizatus, &c. Nec alia Cypriano causa fuit, hæreticorum baptizata negandi, nisi quia eos extra ecclesiam & esse & baptizare, perpetua illi fuit firmaque sententia. In verbis autem, quæ Augustinus refert, nihil aliud Cyprianus significat, quàm Nouatianorum arrogantiam & tumorem, qui putarent se posse facere id quod ne Apostolis quidem concessum est, ut zizania à frumento discernere, paleas separarent à tritico, vasisque ligneis & fictilibus eiectionis aurea argenteaque seligerent. Vbi per vasa lignea & fictilia non eos Cyprianus accepit, quorum sermo ut cancer serpsit, sed eosdem prorsus, quos & zizania & paleas vocauerat, hoc est fragiles & imbecillos, qui firmis perfectisque erant, suntque semper in ecclesia permixti. Quos Nouatiani quoniam ferre non poterant, humilitatis ac lenitatis obliti, ab ecclesia ante tempus eiectionis conabantur. Quanquam vasa lignea fictiliaque ad solos improbos referre, quod Cyprianus facit, non Augustino solum, sed mihi etiam parum probatum est. Sensus igitur Apostoli planus est. Cum enim dixisset, quosdam à veritate excidisse, &c. ne omnes fragiles existimarentur, ac proinde ecclesie fidei timeremus, subiicit, sed firmum fundamentum Dei stat, &c. Quia verò quæreret fortasse quispiam, cur Deus in ecclesia sua alios firmos, alios infirmos haberet: hostare, illos excidere pateretur: huic respondet Apostolus, in magna domo non solum esse vasa aurea & argentea, sed lignea & testacea. &c. Est & altera huius Apostolici testimonii intelligentia, ex qua Manichæorum, Pelagianorum, Catharorum, Donatistarum, Bergardorum, & Beguinarum pariter eluuntur errores, in quos Hymenæus fortè & Philetus incurrerant. Non enim verosimile fit, in eam hos amentiam incidisse, ut astruerent corporum resurrectionem esse iam factam. Sed quoniam falsa absoluta sanctimonie persuasionem imbuti, vitam in carne mortali assererant perennem ei, quam iusti cum angelis post resurrectionem immortales habituri sunt, ab omni scilicet fragilitate & im-

Clem. ad nostrum. de here.

& imperfectione alienam: idcirco vas electionis Apostolus eos asseruisse ait, resurrectionem esse iam factam. Horum igitur vanam futilemque sententiam paucis refutat Paulus inquitens, sed firmum fundamentum Dei stat, & cætera. Quæ verba, ni fallor ego, hunc sensum habent. Electio fidelium ex parte Dei quidem certa atque immutabilis est. Hanc enim vocat ille fundamentum, quoniam primum est humanæ salutis initium. Nam quos prædestinauit, hos & vocauit: & quos vocauit, hos & iustificauit: quos autem iustificauit, illos & glorificauit. Firmum igitur fundamentum Dei stat, habens signaculum hoc, Nouit dominus qui sunt sui. Electio quippè nostra nobis ipsis obscura & incognita, solius Dei notitia quasi signaculo quodam ob signata clauditur, vt hinc & apud nos incerta & occulta sit, & apud Deum stata & fixa. Sed quia salus nostra è nostro quoque arbitrio pendet, nemo ex electione Dei certam sibi stabilemque iustitiam polliceri debet, nemo sensu inflatus carnis suæ angelorum religionem in carne mortali prædicare, nemo impeccantiam & virtutem omnibus numeris absolutam sibi assumere, nemo reliquorum fidelium aspernari conortium, in quibus humanum adhuc aliquid subesse certat. Hoc est autem, quod subiungit, Discedat ab iniquitate, &c. Satagat, inquit, in primis per bona ipse opera certam facere vocationem suam, nec tantum munditiæ suæ fidat, ne timeat iniquitate se posse contaminari & pollui. Intellegat deinde, in magna domo non solum esse vasa aurea & argentea, sed lignea & fictilia. Ac quædam quidem in honorem, alia autem in contumeliam. Ita si vasa aliqua frangi cognouerit, reformet ea pro sua virili & cõsolidet, considerans seipsum ne fortè & ipse frangatur. Atque si vas in honorem sibi videtur esse, ferat patienter vasa in contumeliam: nec horum abominatione à magna domo discedat. Nam & vasa ista inhonorata & intumeliam, quemadmodum libero arbitrio versa sunt in honorem. Quibus ex rebus non modo argentum illud eliditur, verùm etiam id constat, quod in hac finitione vel maxime quæritur, ecclesiam omnium fidelium & fortium

Rom. 8.

1. Pet. 2.

Vide Ironeum

lib. 1. ca. 2.

& fortium & imbecillium & iustorum & iniquorum collectione constitui. Id quod si planè ac breuiter confecerimus, nec nos industriæ nostræ, nec sui lectorem laboris pœnitebit.

*Qui nam sint fideles illi, è quibus verè & propriè Ecclesia
constetur. Caput tertium.*

ENimuerò in partibus ecclesiæ censendis tres errores fuisse animaduertimus. Primus eorum fuit, qui non putarunt illic ecclesiam habere partem, vbi non est solida vitæ puritas & integritas. Quales olim fuère Cathari & qui ad horum vesaniam accedebât, Donatistæ. Hodie sunt ex Lutheranis Anabaptistæ, qui cum Pelagianis perfectam omninò in hac etiam mortali vita fidelium esse iustitiam volût, cum Catharis & Donatistis nullam in ecclesia infirmitatem ferunt. Fuère alij, qui solis prædestinatis ad gloriam locum in ecclesia concesserunt. Cuius erroris auctores præcipui reperiuntur, Ioannes Vuicleff & Ioannes Hus, damnati in concilio Constan. Postremi solos probos ad ecclesiam pertinere arbitrati sunt, improbos autem nullo modo. Id quod post veteres quosdam modò asserunt Lutherani non omnes, sed qui in eis habentur nobilissimi. Verùm non est animus quæ aduersum hos errores à catholicis disputata sunt, ea hic exquisitè resumere. Summatim ergo argumenta referemus, quibus singuli confutantur.

Primus itaque error ante omnia refellitur eisdem omninò testimonijs, quibus Pelagiani olim & Donatistæ refutati sunt. Si dixerimus quòd peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Item, *Dis-
mitte nobis debita nostra. quam orationem Christus
Apostolos suos docuit, qui ecclesiæ nimirum partes erât.
Item, in multis offendimus omnes. Item, omnis pontifex
ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur, vt
offerat sacrificia pro peccatis. Qui condolere possit ijs,
qui errant. quoniam & ipse circumdatus est infirmitate, &
propterea debet quemadmodum pro populo, ita etiam
pro semetipso offerre pro peccatis. Item, non intres in
iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur coram te
omnis viuens. Item, non est homo, qui non peccet. Item,
quis po-*

*Aug. li. 3.
con. Par-
me. c. 2.*

Sessio. 15.

*Cõ. Mile.
c. 6. 7. et 8
1. Ioan. 1.
Matth. 6.*

*Iaco. 3.
Hebr. 5.*

Psal. 142

3. Reg. 8.

quis potest dicere mundum est cor meum, mundus sum à peccato? Item, nõ est homo iustus in terra, qui faciat bonum & non peccet, cæteraque similia, quæ ex Iob & Daniele referri solent. Si igitur ecclesiam in singulis etiam membris, omni prorsus labe & culpa vacare oporteret, nulla profectò in terris esset ecclesia: quoniam nemo vquam mortalium est, vt prædicta testimonia comprobât, qui omni ex parte, perfectus & immaculatus sit. Præterea, Caphas, ecclesie sine dubio pars erat, qui ecclesie columna erat, at ei tamen in faciem Apostolus restitit, quia reprehensibilis erat, nec rectè ambulabat ad veritatè Euangelij. Non ergo opus est ecclesie mēbra adeo pura esse, vt nulla in eis macula, nullus nœuus resideat. Ad hæc, in Thessalonicensibus ecclesiam agnoscebat Apostolus: in his verò iisdem quosdam etiam notabat ambulantes in quiete & curiosè agentes, quos docet non quasi alienos & inimicos existimandos, sed corripiendos vt fratres. Christi igitur confraternitas & societas aliquos habet fratres & socios imperfectos. Quid plura? Nonne Apostolus paruulos quosdam & imbecilles in ecclesia esse affirmat? Tanquam paruulis in Christo, ait, lac potum dedit, non escam. Et rursus, infirmum in fide assumite. Quosdam quidem dedit Apostolos, quosdã autem prophetas, alios verò Euangelistas, alios autem pastores & doctores, ad consummationem sanctorũ in ædificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in virum perfectum, vt iam non simus paruuli & fluctuantes. Et statim, Crescamus, inquit, in illo, ex quo totum corpus compactum & connexum, augmentum corporis facit in mensuram vniuscuiusque membri. Non igitur omnia ecclesie membra vndique consummata sunt, expletaque suis omnibus numeris & partibus. Sed otiosum erit amplius in erroris huius cõsutatione versari, præsertim cum Augustinus & Hieronymus in hac fermè eadè causa diligentissimè elaborauerint. Pergamus itaque ad reliqua.

Secunda porro hæresis à nostris maioribus primùm explosa est, quoniã nexu necessario illi cohærèt aliæ pestilentissimæ in eodem concilio damnatæ. Si papa fuerit præscitus, non habet potestatem super fideles, nisi fortè à Cæsare. 15.

Prou. 20.

Eccle. 7.

Iob. 9. &

14.

Dan. 9.

Gala. 2.

2. Thess. 1.

2. Thess. 3.

1. Cor. 3.

Rom. 14.

Eph. 4.

In lib. de

perfecti.

institue.

li. 2. con.

Ioni. in

episto. ad

Ciesiphõ.

lib. 1. et 2

aduer-

sum Pe-

lagian.

Conc. Cõ

stat. Sess.

Cæsare. Ité, nullus sine reuelatione potest rationabiliter de se asserere, quòd sit caput particularis ecclesiæ. Item, præsens iustitia & gratia non facit aliqué esse, aut Christi membrum, aut ecclesiæ. Item, prædestinati etiam infideles semper sunt Christi ecclesiæq; membra. Quare nec Paulus vnquam fuit membrum diaboli, nec Iudas Christi. Quæ omnia & p se sunt falsa perspicuè, & catholicæ fidei vehemèter repugnantia. Res certè Christi publica fuisse insipientissimè constituta, si magistratum in ea potestas tantis esset tenebris circumfusa, vt nulli prorsus fidelium eluceret. Cùm enim vniuersi fideles dubitent, an Sùmus Pontifex, episcopi, sacerdotes, ac cæteri ecclesiæ ministri prædestinati sint necne: dubitent etiam oportet, num decretis iudicijsq; eorum astringantur. Ita fiet, vt ecclesiæ ac conciliorum dogmata ambigua sint omnia, & leges cunctæ imbecilles, sineq; vi ad coercendum idonea. Quid autem stultius dici potest, quàm ciuem ciuitatis suæ magistratus cognoscere, qui sint, omnino non posse? Qui igitur ita sentiunt, ij cùm stultum Christianæ Reipublicæ auctorem faciunt: tum omnia scita, præcepta, sanctiones euertunt, omnemque funditus ecclesiæ potestatem. Quæ quod eos sanè vacillet & cadat necesse est, quibus occulta, incerta, atque infirma est. Nec argumentis à ratione ductis opus est irrationalem, non opinionem dicam, sed insaniam coarguere: cùm ad eam refellendam, manifestissima sint scripturæ testimonia. Vos, inquit, estis lux mundi. Non potest ciuitas abscondi supra montem posita, nec accédunt lucernam & ponunt eam sub modio, &c.

Matth. 5. Item, si non audierit eos, dic ecclesiæ: si autem ecclesiam non audierit, & cætera. Ecclesiam igitur manifestam & cognitam fidelibus esse necessum est. Item, ad regnum cælorum familiamque suam Christus eum quoq; seruum pertinere docuit, qui, quoniam conserui sui non est missus, tortoribus traditus est. Non ergo in Christi familia, quæ ecclesia est, soli serui prædestinati continentur.

Matth. 18. Item, simile factum est regnum cælorum homini regi qui fecit nuptias filio suo, in quas intrauit etiam ille, qui missus est in tenebras exteriores. Item, simile est regnum cælorum decem virginibus, quarum quinque erant factæ, &c.

Matth. 22.

Matth. 25.

ruæ, & quinque prudentes. Non ait quinque simile esse, sed decem. Et tamen quinq; ex illis clausa est ianua. Item, ecclesiam esse ex prædestinatis præscitisque permixtam, illa Christi parabola demonstrat, in qua reti comparatur, *Matt. 30.* quo pisces omne genus colliguntur, nec seliguntur donec in litore sint expositi, vbi angeli separabunt de medio iustorum malos, & mittent eos in caminum ignis.

Illa quoque idem ostendit, in qua agri dicitur similis, qui bona fruge cõsitus, zizanijs inimici fraude inficitur: quibus non expurgatur, donec in aream aduecta fuerit *Aug. 60. Parme.* messis, cum colligenda zizania sunt, & alliganda in fasciculos ad comburendum. Et quoniam omnia persequimur, ecclesia area illa est, in qua sic collectum est triticum *parabolã hãc insigniter explicat. Matth. 30.* vt sub palea delitescat, donec vâno & cribro repurgatum in horreum tandem reconditur: palea autem comburuntur igni inextinguibili. Præterea non ex præscientia, sed ex præsentis iustitia Dei populum, ciuitatem, familiam nominari, illud demonstrat. Qui aliquando non populus *1. Pet. 2. Ephe. 2.* Dei, nunc autem populus Dei. Illud item, Eratis illo in tẽpore alienati à conuersatione Israel & hospites testamento- rum. Iam autem non estis hospites & aduenæ, sed estis ciues sanctorum & domestici Dei, &cæ. Quod, nisi ita sit, beatus & iustus est omnis ille, qui est prædestinatus ad gloriam, tum etiam cum miser & impius est. Non igitur à præscientia, sed à præsentis iustitia propriè denominamur. Dedit eis potestatem, ait, filios Dei fieri. Qui- bus? Num ijs quos præsciuit esse credituros? Non, sed his qui credunt in nomine eius. Item, etatis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino: vt filij lucis ambulare. *Ioan. 1.*

Item, An nescitis, quia corpora vestra membra sunt Christi? Tollens ergo membra Christi faciam membra me- tricitis? Item, qui facit iustitiam iustus est, qui facit peccatum ex diabolo est: in hoc manifesti sunt filij Dei & filij diaboli. Item, multi vnum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra. Quod nisi secundum iustitiam præsentem nullò modo sumus. Item, in vno spiritu omnes nos in vnum corpus baptizati sumus. Per bap- tismum ergo, & non per prædestinationis gratiam in Christi corpus transimus. Sed in huius erroris confuta- tionem

*Ioan. 1.**Ephe. 50**1. Cor. 5.**1. Ioan. 3.**Vide Ori-**gen. in**Ioan. 8.**c. tom. 21.**Rom. 12.**1. Cor. 12.*

tionem satis multa diximus. Iam tertium eundemque postremum refutemus.

Id quod in primis eadem omnino Euangelij parabole conficiunt, quibus aute vsi sumus. E quibus hoc idem Cyprianus, Hieronimus, Augustinus, argumentantur. In agro quippe dominico inter nitentia culta, lappæque & tribuli & steriles dominatur auenæ. In area paleæ frumentum operiunt. In reti pisces & boni concluduntur & mali, in magna domo vasa sunt lignea, & fictilia honorata quoque & in honorata. In regno cælorum cum sapientibus virginibus saturæ sunt. In Christi familia seruus nequam inuenitur non ille solum, qui conseruo negauit misericordiam, sed is etiam, qui super familiam constitutus, cum moram domini causaretur, pristinumque timorem abijceret, ceperit percutere seruos & ancillas, edere bibere & inebriari. Quid? an non ecclesias in Apocalypsi legimus, quarum angelos & ministros Deus ad penitentiam admisi criminis cohortatur? Nonne Apostolus ad Galatas eas etiam ecclesias vocat, quas ipse idem errore arguit deprauatas? Inter Corinthios quoque non vna erat peccati species, sed plurimæ: neque leuia erant errata, sed flagitia. Et tamen Apostolus eos non solum ecclesiam, sed sanctam Christi societatem & agnoscit & prædicat. Si inter Corinthios manet ecclesia, vbi seruent contentiones, sectæ, emulationes? vbi lites viget & iurgia, vbi fauetur sceleri, quod genibus ipsis foret execrabile: vbi proscinditur Pauli nomen, quem ceu patrem colere debuerant: vbi diuina dona ambitioni non Charitati seruiunt: vbi quidam mortuorum resurrectionem ludibrio habent, vbi permulta deum indicenter & inordinatè geruntur: Ecquis audet ecclesiam titulum eripere ijs, quibus decima pars istorum criminum impingi non queat? Qui tanta morositate sentiunt in præsentibus ecclesias, quid quaeso Galatis Corinthijsque fecissent, tantum non Euangelij desertoribus? Habet igitur ecclesia carnales suos, quos non esse ab spiritalibus deserendos monet Apostolus. Habet suos ægrotos & infirmos, quibus parata à Christo sacramentorum remedia medici administrant. Ijs quippe, qui intus sunt, penitentiam sacramentum paratum est. Quod frustra esset in

*Epist. 3.
lib. 3. &
2. lib. 4.
Aduer.
Luciferia. con.
Petil. li. 3
c. 2. 3. 9.
12. & 28.
con. Parme. li. 1.
c. 2. & li.
3. cap. 4.
& 5. de
vni. eccl.
ca. 13. 15.
et 16. cõ.
Donat.
post colla
ti. c. 4.
& 6.
Luc. 12.
Apo. 2.
& 3.
Gala. 1.
Gala. 3.
1. Cor. 1.*

Gala. 6.

esset in ecclesia, si nulli essent in ea peccatores. Atq; Lu-
 therani, quonia eludere ecclesie iudicia volunt, ne fateri
 cogantur, improbos habere ecclesiasticam potestate, hos
 ecclesie partes esse negant: sibiq; proinde ecclesiam fini-
 gunt quam nullus hominu videre potest, vt quæ tenebras
 habitat inaccessibiles. Ecclesiam certe, quam ego non in-
 telligo. Puderet me dicere non intelligere, si ipsi intelli-
 gerent, qui defendunt. At inuoluere isti & obscurare id
 volunt, quod in clara luce à Christo positum est, ne à ca-
 tholicæ ecclesie vnitatem recessisse videantur. Nulla est
 autem, vt Augustinus ait, securitas vnitatis, nisi apud eccle-
 siam, quæ supra montem posita abscondi non potest: &
 ideo necesse est, vt omnibus terrarum partibus nota sit.
 Recte etiam est ab eodem Augustino dictum, vbi ecclesia
 manifesta non est, ibi ne Christum quidem manifestu esse
 posse: qui per ecclesiam non solum hominibus, sed princi-
 pibus & potestatibus in cœlestibus innotescit. Nobis ita-
 que ecclesia lucerna est, super candelabrum posita, quam
 videat omnes qui in domo sunt. Qualis nimirum Antio-
 chensis fuit, cum disceptationis causâ finiendæ Hieroso-
 lymam ascenderit. Qualem præscripsit dominus vbi ait,
 Dic ecclesie, &c. Alioqui, quibus ecclesia occulta est, quid
 habent illi facere, cum in graues incidunt de lege ac reli-
 gione controuersias? Num animi pendere vsque, & nullo
 firmo loco consistere, incerta nempe erunt omnia, si apud
 solos pios ecclesia est. In quocunq; enim ecclesie iudicio
 excipiet is, contra quem sententia dicitur, quod iudices non
 sunt pij. Quamobrè, qui ecclesiam iustorum solum numero
 definiunt, ij cum à malis ecclesie pastoribus omnè pote-
 statem auferunt, tum iudiciorum ecclesiasticorum vires
 infirmat, nec vlla habere possunt ecclesie firma dogmata.
 Ac nisi Christus intelligeret, malos ecclesie sue non par-
 tes qualibet, sed primas etiã aliquando futuros, nusquam
 illud profecto admoneret, super cathedram Moyse sede-
 runt scribæ & pharisæi: quæcunque dixerint vobis facite,
 secundum autem opera eorum nolite facere. Quid verò
 Paulus? Hic iam quæritur, ait, inter dispensatores, vt fide-
 lis quis inueniatur. Mihi autem pro minimo est, vt à vo-
 bis iudicer, & cætera. Quod si necessarij essent boni mo-
 res, vt

Con. Par
me. li. 3.

cap. 4.

Matt. 5.

Ad Vin-
cè. epi. 48

Ephe. 3.

Matth. 5.

Acto. 15.

Matt. 18.

Matt. 23.

1. Cor. 4.

234 DE ECCLE. CATHO. AVCT.
 res, vt quis ecclesiæ pars & administer esse posset: non
 vtiq; pro minimo haberet Apostolus ab hominibus iu-
 dicari, quippè eiusmodi iudicium cum apostolicæ pote-
 statis ruina cernebat esse coniunctum. Nunc autem vi-
 dens ad dispensatoris potestatem illud non esse necessa-
 rium, quod Corinthij nonnulli requirebant. Mihi, ait,
 pro minimo est, & cæ. Iam quot quamq; vehementes
 scrupuli, quanta confusio atque perplexitas ipsi etiam
 dispensatorum animis inijcerentur, si ex peccato ab ec-
 clesia fierent protinus alieni, omnemq; adeo ecclesiæ
 potestatem amitterent? Bene igitur subdit Apostolus,
 Sed nec me ipsum iudico, & cætera. Humanorum autem
 iudiciorum quanta temeritas, si ab animi virtute eccle-
 siæ partes officiaq; penderent? Ea propter adiunxit,
 itaque nolite ante tempus iudicare, & cætera. Quantum
 verò schismatū quotidie in ecclesia videremus, dum vnus
 alteri diceret, tu non es de ecclesia, quia malus es: ego
 de ecclesia sum, quia sum bonus? Dumq; etiam quem
 hic damnaret, eum ille defenderet: quantam putas fore
 litium iurgiorumq; materiam: Præclare itaque conclu-
 dit Apostolus. Hæc autem transfiguravi in me & Apo-
 lo, ne vnus aduersus alterum infletur pro alio, & cætera.
 Maneat igitur, ecclesiæ nomen fideles vniuersos probos
 improbosq; complecti. Quod in hoc capite suscepimus
 explicandum.

Quænam sit ecclesiæ catholice in fidei dogmate auctoritas.

Caput quartum.

DE ecclesiæ nomine ea dicta sunt, quæ, cum necessaria
 viderentur, præteriri à nobis nec poterant nec de-
 bebant. Nunc ad rem ipsam, quæ est in manibus, aggre-
 diamur: ostendamusq; ecclesiæ auctoritatem tantum
 habere ad faciendam fidem virium, vt firmissima etiam
 theologis argumenta suppeditet. Hoc priusquam facio,
 admonere operæpretium est, ecclesiam non ipsam modo
 catholicorum concionem esse, quæ per baptismum Chris-
 sto & nomen dedit & peculiaris nouaq; respub. conse-
 crata est, verum etiam principes ac præfectos ipsos eccle-
 siasticos, in quibus scilicet reip. huius auctoritas potissi-
 mum resi-

nam residet. Nec id nos aut recenti opinione confingimus, aut sine scripturæ testimonijs afferimus. Præclarum est Aristotelis illud: ciuitatem id maximè esse, quod est in ea principale; Inde enim quæ principes ac gubernatores ciuitatis faciunt & sentiunt, ea ciuitas facere sentireque dicitur. Cuius rei in sacris illud exemplum est, Congregati sunt omnes maiores natu Israel cum principibus tribuum, & duces familiarum in Hierusalé. Et inferius, Conuertitque rex faciem suam, & benedixit omni ecclesiæ Israel: omnis enim ecclesia Israel stabat. Illud etiam simile huic, Venit Moyses; & conuocans maiores natu populi, exposuit omnes sermones quos mandauerat dominus. Responditque omnis populus simul, cuncta, quæ locutus est dominus faciemus. Nō est igitur, cur in hac significatione ecclesiæ vocabulum fideles perhortescant; quod hæretici facere soleant in odium ecclesiasticæ potestatis: quam Christus non penes populares, sed penes ecclesiæ sacerdotes ac pastores esse voluit: vt alio & loco & tempore, si facultas erit, explicabitur. Nunc scholæ more rem totam, quæ huius libri caput est, quatuor conclusionibus absoluemus. Sit ergo prima conclusio.

Ecclesiæ fides deficere non potest. Est enim sponsa Christi per fidem, sicut scriptum est, Desponsabo te mihi in fide. Quod si ecclesiæ fides deesset, iam sponsi sponsæque matrimonium dirimeretur: quorum tamen est indissolubilis perpetuaque coniunctio, Sponsabo, ait, te mihi in sempiternum. Et spōsa, Tenui, inquit, cum nec dimittam; Et ille rursus, Ecce ego vobiscum sum, ait omnibus diebus, vsque ad consummationem seculi. Quo testimonio ad id probandum vtitur Leo ad Augustam & Theodorum. Probat etiam Iulius in decretis suis illo psalmi testimonio, Circundate Sion, & comple sumini eam, quoniam hic est Deus noster in seculum: ipse reget nos in secula. Quod de ecclesia Christi intelligi oportere, quicumque psalmum leget, etiam me nō demonstrante, intellecturus est. Idem quoque ostenditur ex eo, Regnabit in domo Iacob in æternū, & regni eius non erit finis. Si ergo in æternū ecclesia Christi manet sustinetur, Christi præsidio armatur, Christi virtute fulcitur, Christi sapientia regitur,

Ethi. 9.
cap. 9.

3. Reg. 8.

Exo. 19.

Prima cō
clusio.

Ose. 2.

Ose. 2.

Cant. 3.

Matth.

vlti.

Epist. 14.

69.

Psal. 47.

Luc. 13

- Iſa. 59.* fides profectò in ea permanebit, ſine qua regnum Chriſti in terris nullum eſt. Confirmat autem hoc clariffima illa Iſaia vaticinatio, Hoc fœdus meum cum eis, dicit dominus, ſpiritus meus qui eſt in te, & verba mea quæ poſui in ore tuo, non recedent de ore tuo, & de ore ſeminis tui, & de ore ſeminis ſeminis tui, à modo & uſque in ſempiternum.
- Pſal. 88.* Huic & illa ſimilis eſt, Diſpoſui teſtamentum electis meis, iuravi Dauid ſeruo meo, Uſque in æternum præparabo ſemen tuum. Item, Elegit dominus Sion, elegit eam in habitationem ſibi. Hæc requies mea in ſeculum ſeculi. Illa verò Hieremię eſt longè ſimillima, Ecce dies veniunt dicit dominus, &c. Præterea vir ſapiens deſcribitur à Domino is, qui ædificauit domum ſuam ſuper petram: Chriſtus igitur domum ſuam ſuper petram fundauit. Quare, nec pluuia, nec flumina, nec venti obruere illam poſſunt. At fide ſtamus, vt ait Paulus, eccleſia igitur fidem ſemper habebit. Nam aliàs non ſtabit, ſed ruet. Quid? quod apertis verbis hanc fidei firmitatem eccleſiæ ſuæ dominus pollicetur, inquiens, ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam? Eccleſiæ igitur fidem non poterit vel infernus adimere.
- 2. Cor. 1.*
- Matt. 16.*

*ſecunda cõ
cluſio.*

Concluſio ſecunda, Eccleſia in credendo errare non poteſt. Nonnulli enim eccleſiæ perpetuam fidem ſic interpretantur, vt intelligant, Deum eccleſiæ eſſe præſentem uſque ad ſeculi conſummationem: ne vnquam vera illi fides & charitas deſint. Sed poſſe tamen probabiliter ignorare rem vnã quamlibet, qua ſcilicet ignorata, non proinde eccleſia fidem amitteret. Faciamus enim diſputationis gratia, non eſſe à Deo reuelatum, Diuam Virginitatem ab originali peccato immunem extiſſe. Nihil enim prohibet re fictam exempli loco ponere, quò facilius res intelligatur. Quanquam exemplum verum eſt, vt poſterioris oſtendemus.

Aiunt ergo, quòd quamuis eccleſia crederet, ſanctam virginem fuiſſe ſine peccato conceptam, ideinque defini-
ret ab omnibus eſſe credendum: non tamen in eo fidei iſta-
ſtutam facere exiſtimaretur. Nã licet falleretur, at error
probabilis & inculpatus fidem eccleſiæ non excluderet.
Cuius

Cuius sententię, si de facie consideres, videntur esse Glos-
sa interlinearis, sic enim vocant, in illud, portę inferi non
præualebunt aduersus eam: & D. Tho. in. 4. d. 6. q. 1. art. 3.
q. 2. ad. 3. & Cardinalis Turrecre. lib. summę ecclesię. 2.
c. 91. Et Alphósus à Castro Zamoren. de iusta. hære. pun.
lib. 1. cap. 5.

At re vera id nos superiore propositione constituimus,
nempe ecclesiã semper fidem habiturã. Verum est hoc:
quis negat? Sed præterea ecclesiã in fide errare nõ posse,
sic à fidelibus accipiendum est, vt quicquid ecclesiã tan-
quam fidei dogma tenet, verum sit: nec quicquam falsum,
quod illa aut credit, aut docet esse credendum. Cũ enim
corpus Christi sit, vt ad Ephes. docet: Apostolus, à suo
certẽ capite mouetur ac regitur. Ecclesię igitur error ad
Christum auctorem referetur. Nullo itaq; pacto errare in
fide potest. Nam spiritus veritatis est huius corporis ani-
ma, Vnus, inquit, spiritus & vnũ corpus. Quod si spiritu
veritatis ecclesiã agitur, ad nullum errorem ne iniciens
quidem, moueri poterit. Præclarã deinde promissionem
habet ecclesiã, quod nunquã sit à Christo deserenda, quin
eius spiritu in omnẽ ducatur veritatem. Ego rogabo pa-
trem, ait, & alium paraclætum dabit vobis, vt maneat vo-
biscum in æternum, spiritum veritatis, quem vos cogno-
scetis, quia apud vos manebit. Et postea, Paraclætus autẽ
Spiritus sanctus ille vos docebit omnia, & suggeret vo-
bis omnia quęcunq; dixero vobis. Item, cũ autẽ vene-
rit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.
Nec me fugit, quod hæretici argumentum hoc duobus
modis eludere conantur. Primũ enim, eiusmodi verba
aiunt desolis apostolis intelligenda: neq; ad posteros in
ecclesiã pertinere. Mox affirmant, Christum non tantum
numero duodenario coniunctũ, sed apostolis quoq; seor-
sum singulis spiritum veritatis promississe. Imò alijs simi-
liter discipulis, vel quos iam assumpserat, vel qui postea
accessuri erant. Nam si eiusmodi promissiones sic inter-
pretemur, quasi nemini Christianorum datæ sint, sed vni-
uersæ simul ecclesię, nihil nos aliud quàm Christianis
omnibus cõsolationem tollere, quæ inde ad ipsos redire
eximia debuerat. Sed vtrãq; iuxta in re rusticẽ indocteq;
nugantur.

Ephes. 5.

Ephes. 4.

Ioan. 14.

Ioan. 16.

nugantur. Principio enim, verba illa non modo ad apostolos, sed ad successores etiā referri oportere, ex eo ante
Ioan. 14. omnia patet, Qui maneat vobiscum in aeternū. Quod illi
Matth. simile est, Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque
vlc. ad consummationem seculi. Rursum ex eo quoque patet,
Ioan. 17. sanctifica eos in veritate: sermo tuus veritas est. Pro eis
 ego sanctificabo me ipsum, vt sint & ipsi sanctificati in veritate. Non pro eis autem rogo tantum, sed pro eis qui credituri sunt per verbum eorum in me. Atque promissionis huius Isaias mihi videtur illustris non vates modo, sed interpret. Spiritus meus, ait, qui est in te, non recedet de ore tuo & de ore feminis tui à modo & vsque in sempiternum. Quem igitur spiritum veritatis Christus promisit apostolis, ecclesie item post eos futurae promissit: nisi velimus ecclesiam defunctis apostolis fuisse à Domino destitutam; Imo verò ad eam nec concilia nec precepta euāgelij pertinere. Siquidē quæ dominus apostolis loquebatur, hæc ad illos dūtaxat, nō ad futuros in ecclesia post eos spectare dicuntur. Quo quid stultius dici potest? Iam secunda illa tergiversatio quam vana etiā & ridicula est? Si enim hoc ita cōmuniter fidelibus dictum esse volunt, vt seorsum quadret in singulos: sequitur, cuiusq; fideli spiritū veritatis sempiternū adesse, qui eum doceat omnem veritatē, suggeratq; ei omnia quæcumq; dicta in euāgelio sunt. Sed esto, spiritu sapientiæ, intelligentiæ, lucis, veritatis, oēs polleant: nū inficias ire possumus, quicquid particulatim membrorū vniciq; tribuitur, id penitus & ad plenum corpori conuenire? Quid ad hoc respondeat Calvinus audiamus, Hoc, ait, tamen habet nonnullam veri speciem, verū tamen esse nego. O stultum hominem & repugnantem manifestæ veritati. An ignorat, quæ Spiritus sancti dona singulis membris distribuuntur, in communi conferri omnia? An videt oculus, & non magis homo videt? An non lucerna corporis est oculus? Quid verò absurdius, quàm membrum posse quicquam, quod corpus nequeat efficere, partē habere, quod non habeat totum? Vnicuique, ait, nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi. Et ipse se dedit quosdam quidem apostolos, & cætera. ad consummationem

Ephes. 4.

consummationem sanctorum in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi. Et posterius, crescimus in illo qui est caput Christus: ex quo totum corpus compactum & connexum secundum operationem, in mensuram vniuscuiusque membri, argumentum corporis facit in ædificationem sui in charitate. Membrum igitur, quoniam id quod est totius corporis est, nihil sibi vendicat proprium: sed ita in corpus omnia confert, ut magis corporis quam membri actiones perfectionesque esse videantur. Quocirca illud absurdum est, quod illi scilicet quibus cum nunc differitur, eam curam, quam debent capere, non capiunt: eam capiunt, qua debent carere. Non enim probant, verba Christi minime ad ecclesiam attinere, probant attinere ad singulos: quod contra oportebat, si propositum illis erat argumenti vires infirmare. Nos sane, quemadmodum scimus animam actum & perfectionem esse, maxime quidem corporis Physici organici, secundo autem loco membrorum etiam singulorum: in quibus varias licet edat functiones, sed omnes illæ & corporis proprie sunt, & propter corpus ipsum membris à natura tribuæ. Ita spiritum veritatis ad corpus primum ecclesie referimus, deinde propter ecclesiam ad singulas etiam ecclesie partes, non ex æquo, sed analogia & proportione quadam iuxta mensuram vniuscuiusque membri. Vnum corpus, inquit, & vnus spiritus. Vnicuique autem nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi. Quanam verò hæc mensura Christi est? Secundum operationem, ait, in mensuram vniuscuiusque membri. Spiritus ergo suo quidem modo singulis promissus est: ut magis doceat, doceat & paruulos. Ac paruulis lac potum dat: maioribus solidum cibum. Illis Christum loquitur, & hunc crucifixum: his loquitur sapientiam in mysterio absconditam. Verum singulis membris sic spiritus veritatis adest, ut non solum corpori vniuerso non desit, sed corpori quam membris prius potiusque intelligatur adesse. Quin etiam, si veritas omnium membrorum donum est, tunc nimirum illa erit & firmior & certior, cum in eam omnia simul membra concurrerint. Quamobrem, si quid falsi haberet Ecclesia tanquam fidei

Ephes. 4.0

1. Corin. 3

1. Corin. 2

1. Tim. 3.

catholicæ dogma, nec spiritus Christi æternum cum fidelibus permaneret, nec eos omnem doceret veritatem. Quæ, nisi Christi pollicitationes vanas & irritas facimus, vera rataq; esse non possunt. Ac si dogma falsum ecclesia crederet, credendumue proponeret, quamlibet ex ignorantia id faceret, quomodo columna & firmamentum esset veritatis? Certè si veritas in ecclesiæ humeris innixa est, deesse illi omnino nõ potest, nisi & ecclesiæ suæ Christus, & Christo ipsa veritas desit. In summa, si ecclesia posset in fidei quæstione falli, librum quoque ut diuinum recipere posset, qui tamen à Deo non fuisset. Cum sit eadem ratio de vno libro, ac de vno quolibet dogmate. Quare non valeret argumentum, Ecclesia habet euangelium Matthæi pro canonico, ergo canonicum est. Quod, quoniam impijssimè & absurdissimè diceretur, illud nos dicamus potius, rectè fideles ecclesiam catholicam credere, non solum in eo sensu, ut Ecclesiæ catholicæ fides deficiat nunquam: sed in eo etiam, ut nihil ipsa credere aut docere possit, quod sit veræ fidei cõtrarium. Subdole autem atque versutè mentem nostram Calvinus Bucerusque interpretantur. Quasi in eum sensum ecclesiam negemus errare posse, quod spiritus favore ac præsentia freta, quocumque volet pergere, tuto etiam sine verbo incedat. Proinde, si quid præter Dei verbum crediderit, statuerit, finierit, id habendum esse non alio loco, quam certum Dei oraculum. In hoc igitur discrimen esse aut, quod nos ecclesiæ auctoritatem extra verbum Dei collocamus: ipsi verbo annexam volunt, nec patiuntur ab eo separari. Laborat autem Calvinus vehementer in ijs locis colligendis, in quibus Prophetæ, Apostoli, atque à deo Christus ipse nihil ex se attulisse, sed de ore Domini locuti fuisse memorantur. Conscit multò equius esse, ecclesiam Christi discipulam ab eius ore assidue pendere: nec ex se sapere aut cogitare quicquam, sed statuere sapientiæ suæ terminum, vbi loquendi finem ille fecerit. Sanctissimè enim Chrysostomus: Multi, inquit, Spiritum sanctum iactant, sed qui propria loquuntur, falso illum prætendunt. Ut Christus non à seipso loqui se testabatur: ita si quid præter Euangelium sub titulo spiritus obtru-

Homi. de
sancto
& orãdo
spiritu.

obtrudatur, ne credamus. Sanè Christus nihil plus de suo spiritu denunciat expectandum, quàm vt mentes illuminet ad percipiendam doctrinæ suæ veritatem. Spiritus, ait, ducet vos in omnem veritatem. Sed quomodo?

Ioan. 14.

Quia suggeret omnia quæcunque dixerò vobis. Hæc omnia Calvinus. Nam Bucerus dixit multò etiam indoctus, tunc esse ecclesiæ credendum, cum pronuntiat secundum scripturas rectè intellectas. Sed hoc cum dicit, omnia facit ambigua, quæ sint ab ecclesia definita. Si enim aliter potest pronuntiare, quàm scriptura sanè intellecta exigit: excipiemus semper, ecclesiam in eo falli, & scripturam intelligit. Ecquis verò iudex erit, an ecclesia scripturam rite an secus interpretetur? Nihil igitur afferunt, qui ecclesiæ auctoritatem non absolutè, sed ex conditione ponunt. Si namq; ad eum modù res habet, & mihi quoque fides habenda est, quando pronuntiauerò secundum scripturas rectè intellectas. Id enim est non mihi, sed scripturæ credere. At, absolutè, non ex conditione populus Domino credidit & Moyse seruo eius. Ab

Exod. 14.

Quale etiam Prophetis & Apostolis populi crediderunt. Quale verò esset Prophetis Apostolisque loquentibus fidem ea exceptione detrahere, quòd perperam Dei verba intellexissent? Quale item esset, si illa quoque exceptio adderetur: Mendacium tu loqueris, non misit te dominus Deus noster? Ac valde mirum est, tam nihil esse frontis istis nebulonibus. Quid enim tandem auctoritatis in ecclesia erit, si in omni dogmate, lege, definitione, dupliciter eludi potest: quòd aut sermonem ipsa suum efferat, aut, si sermo Domini sit, nõ sanè intellectum? Sed redeo ad caluinum, qui cum sibi vulgatum illud Domini testimonium obiecisset, si ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus, fatetur demum ecclesiam audiendam esse: vt quæ nunquam nisi in veritatem Dei consistat, nihil nisi ex verbo Domini pronuntiet. In hoc se insistere, non licere ecclesiæ nouam doctrinam condere, & plus pro oraculo tradere, quàm quod Dominus verbo suo reuelauit.

Hier. 43.

Matth. 23.

Verum enimvero inter suos hic mirificè garrat, & vel stultè ignorat, vel maliciose mentitur, cum dicit, nos id

pro oraculo fidei habere, quod homines sine Dei reuelatione censuerint. Nos sanè fidem nostram indiuiduo nexu cum verbo Dei coniunctam esse volumus, nec vllum ecclesiæ assensum fidenter firmèque sustinemus, nisi quem à Deo extitisse habemus cognitum, & firmo conceptum animo. Sed illud quoq; certò nobis persuasum est, Dominum ecclesiæ suæ perpetuò ac continenter adesse, & eam spiritu suo regere, ne quicquam pro fidei doctrinâ tradat, quod non idem fuerit Apostolis à Deo traditum. Ita omnes prophanas nouationes execramur, omneq; illud in fidei iudicio respuimus, quod non Apostoli ecclesiæ tradiderint. Non ergo in hoc, sed in eo potissimum cårdine quæstio versatur, quòd Lutherani negant ecclesiæ quicquam sine scripto ab Apostolis accepisse: nos contra plura esse accepta asseueramus. Qua de re & multa aliàs sæpe diximus, & dicemus multa posterius. Quamquam in superiore libro adeò plenè ac copiose quæstio hæc explanata est, vt nihil præterea desiderandum esse videatur. Ipsa mihi veritas manum iniicit, & paulisper consistere & commorari cogit: dum priores conclusiones explico. Celerius proinde in posteriores incurrendum.

Libro 7.

Tertia conclusio.

Sit igitur tertia conclusio. Non solum ecclesiæ antiqua in fide errare non potuit, sed ne ecclesiæ quidem, quæ nunc est, quæue futura est vsque ad consummationem sæculi, errare in fide aut potest, aut poterit. Hæc conclusio partim ostensa est in libri secundi capite sepe primo: partim ex his, quæ dudum diximus comprobatur. Nam pollicitationes Christi de præsentia sua, de spiritu veritatis, de regno ipsius sempiterno, de corpore cuius ipse erat futurus caput, non ad ecclesiæ modò, quæ fuit tempore Apostolorum, verum etiam ad Ecclesiæ catholicam, quæ futura erat in sæculi finem, pertinere necessarium est. Id quoniam ex argumentis, quæ prioribus conclusionibus confirmandis posita sunt, manifestè colligitur: vanum profecto erit, aut acta agere, si eadem argumenta repetimus, aut si noua ponimus, vt in re non dubia, rationibus minimè necessarijs. Certò qui ecclesiæ præsentis spiritum veritatis negare prætenderit, is nega-

negabit eidem potestatem ligandi atque soluendi, negabit sacramenta & sacerdotium, omniaq; ad eò Spiritus sancti charismata. Ita nunc ecclesia Christi ad nudu nomen contrahetur, eritq; sine re vocabulu commentitiu. Verum de tertia conclusione haftenus.

Quarta conclusio. Non solum ecclesia vniuersalis, id est, collectio omnium fidelium huic veritatis spiritu semper ac pastores. Diximus enim ecclesiae vocem, & pro populo fidei & pro ecclesiae pastoribus usurpari. Priores itaq; conclusiones illud astruebant, quicquid ecclesia, hoc est, omnia fidei uero cōcio teneret, id veru esse. Haec aut illud affirmat, pastores ecclesiae & doctores in fide errare non posse: sed quicquid fidele populu docent, quod ad Christi fidem attineat, esse verissimu. Hanc conclusionem mox ostendam, si prius admonero: pastoris vnius & alterius, item erroru pastorum omnium, fidei non derogare. Sicut ne paucorum quidem fidelium error fidei derogat populo Christiani. Pastores igitur ac doctores omnes a fide nunquam posse aberrare contendimus. Sic est sane.

Id primu, mea sententia quidem, manifeste demonstrat illud Apostoli testimonium. Et ipse dedit quosdam apostolos, quosdam autē prophetas, alios vero euangelistas, alios autē pastores & doctores ad consummationem sanctoru, in opus ministerij, in edificationem corporis Christi: donec occurramus omnes in vnitatem fidei, & agnitionis filii Dei in virum perfectum: ut iam non simus paruuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinae in nequitia hominu, in astutia ad circumventionem erroris. Sane si pastores ac doctores huc atq; illuc errarent, a rectoque fidei tramite discederēt, oves profecto ipsae etiā errarēt, nec aliter qua sine pastore dispersae vagarentur. Cū pastor enim per abrupta graditur, necesse est, quod Gregorius ait, ut per praecipitium grex sequatur. Nec fieri potest, nisi ut membra reliqua eò deferantur, quò & oculi suam vim atque aciem intenderint, & caput sese inclinauerit atque deflexerit. Bene ergo Paulus, ne populus variis doctrinae ventis circumferatur, diuinae procurationis esse astruit, doctores & pastores ecclesiae

• dare:

Quarta
conclusio

Eph. 4.0

dare : quorum videlicet auctoritate, plebs sua natura concitata atque mutabilis, in fidei constantia superno munere contineatur. Quod si nullum ecclesie suae pastorem daret Christus, iam sine dubio ovile suum pastor bonus ille desereret. Atqui multo melius ecclesie est nullos habere, quam errantes habere. Si igitur pastores ad unum omnes a veritate discederent, oves suas Christus, vel maxime destituisset. Præterea, si pastores omnes in errore aliquo versarentur, iidem omnino populum aut de statu suo, & sede moverent, aut certe nutare facerent, vacillare, fluctuare. Ita domus Christi non esset columna & firmamentum veritatis. Faciamus insuper omnes simul episcopos in eandem sententiam convenire, hancque populo rudi credendam proponere : tunc rogo, an populus hoc sequi debeat, an non? Si debet, cum errantibus ergo sacerdotibus & episcopis plebs quoque erret necesse est. Quare sacerdotum omnium error totius erit error ecclesie. Sin autem populo omnium pastorum doctrinam levè existimare licet, vide quæso, an hac sententia absurdior alia dici, aut existimari possit. Si enim hinc pastores, inde oves in contrarias partes separantur : corporis compactæ ac per omnem iuncturam connexi disjunctio omnem ecclesie distrahet unitatem, & non solum inter optimates & populum constitutam a Christo societatem evertet, sed communem etiam inter se fidelium consociationem dirimet, cuius consociationis artissimum vinculum fidei est, conspiratio eadem & consensus partium non diuulsus. Diuulsus autem omnium erit, si populorum membra a suis capitibus diuellantur. Atque ubi semel plebs rudis a doctorum suorum communi sententia declinauerit, quorum doctrinam postea secutura est? Si salem abiecerit, in quo salietur? Si a luce mentis aciem abduxerit, quid nisi tenebras intuebitur? Si oculus est malus, nonne & corpus tenebrosus erit? Vbi verò illud, Super cathedram Moysi sederunt scribæ & Pharisei, quodcumque scribæ & Pharisei erunt, quam ecclesie Christi pastores ac doctores? Certè, si presentibus solum & non item futuris dominus loqueretur, ut auctor imperfecti argumentatur, dicta

1. Tim. 3.

Matt. 5.

Luc. 11.

Matt. 23.

dicta illa fuissent, non scripta. Dicta sunt autem propter illos, scripta propter istos. Ad hæc, Veritas videi in catholicorum controuersis, quemadmodum in secundo libro constituimus, librisque etiam quinto & septimo confirmandum est, non est à populo querenda. Tum quoniam id esset operis infiniti, ut ad quæstionem vnam quamlibet decernendam, omnium sententia fidelium rogaretur: tum etiam quoniam, ut fieri id commodissimè possent, non deceret tamen, aut cerdonum, aut muliercularum singillatim inquirere & expectare iudicium. Siue enim vnumquenque seorsum interrogas de quæstione, quæ in dubium venit, seu vniuersos velis in concilium cogere, ridicula sanè futura sit huius generis inquisitio. Ita per ecclesiæ auctoritatem nulla penitus controuersia finiretur, si ad eam finiendam totius consensum plebis requirere deberemus. Addendum eodem est, quod iam pridè diximus, quædam ad doctrinam fidemque ecclesiæ pertinere, quæ populares prorsus ignorant. Ut patrem & filium esse vnum principium Spiritus sancti, animam intellectualem esse formam substantialem humani corporis, Librum Esther esse canonicum, aliisque similia. In quibus sententiam populi requirere tam est absurdum, ut non in sapientium modo animos, sed ne in stultorum casurum sit. Nec enim placere cuiquam potest, tantas res imperiti vulgi calculis iudicari. Præterea in epistola Ephesini concilij ad Nestorium id à Nestorio, si facere satis ecclesiæ velit, exigitur ut iureiurando fateatur, sentire se & docere, quæ vniuersi per orientem & occidentem episcopi præsidisque populorum crederent ac docerent. Quæ eadem epistola comprobata etiam est à sexta synodo. actio. 11. In concilio item Triden. sessio. 3. definitum est, ecclesiæ esse iudicare de vero sensu & interpretatione scripturarum. At totam fidelium congregationem de re eiusmodi velle iudicium ferre, insanum esset. Pastores igitur ecclesiæ ac doctores illi sunt, ad quos id genus iudicia pertinent. Atque Egesippi diligentissima fidei inquisitio Eusebii Casariensis literis celebrata est, qui, cum Romæ pergeret, non popularium sententiam de fide requisit, sed satis sibi fecisse ad fidei suæ confirmationem visus est, si episcopis

Hom. 42
in Mat.

Euse. lib.
4. eccles.
hist. c. 220

Lib. 3. c. 3.

Lib. 4. c.

43. et 63.

Non. 4.
lib.7. q. 1. Sci
re debes.Li. 28. cõ.
Fautũ.

c. 2. li.

33. cap. 6.

scopis per loca singula in sermone cõgressus omnes eiusdem fidei prædicatores doctõresque repererit. Irenæus rursus eum ecclesiæ auctoritatem hæreticis obiicit, episcoporum tantum sententiam obiicit, secundum seriem ab apostolis succedentium, horumque sensum & fidem ecclesiæ sensum & fidem existimat: & illis qui refragantur eum ecclesiæ refragari. Cyprianus item in libro de synopli. præla. An esse sibi, inquit, cum Christo videtur, qui aduersus sacerdotes Christi facit? qui se à cleri societate fecernit. Arma ille contra ecclesiam portat, contra Dei dispositionem repugnat, &c. qui cõtemptis episcopis & Dei sacerdotibus derelictis audet, &c. Et in epistola ad Pupianum, Christus dicit ad Apostolos, ait, ac per hoc ad oes præpositos, qui Apostolis vicaria ordinatione succedunt, Qui vos audit, me audit: & qui vos reuicit, me reuicit. Et posterius asserit, ecclesiam non esse multitudinẽ contumaciũ, sed plebem sacerdoti adunatam, & gregem suo pastori adherentem. Vnde qui cum episcopis nõ sint, eos in ecclesia non esse: frustra que sibi eos blandiri, qui pacem cum sacerdotibus non habuerint. Cum ecclesia, quæ catholica vna est, scissa non sit, sed connexa, & coherentium sibi inuicem sacerdotũ glutino copulata, &c. Augustinus demum, quoniam longum est omnes commemorare, cum aduersum hæreticos ecclesiæ auctoritate nititur, episcopos apostolis ad sua vsque tempora succedentes planè intelligit.

Aduersus hanc postremam conclusionem obiectiones quædam. Caput quintum.

ATque in harum conclusionum & explicationem & confirmationem abundè hæc dicta sufficerent, nisi huic postremæ illud à quibusdam Theologis obiceretur: quòd tempore dominicæ passionis apostoli omnes Christi fidem amiserunt: quò fieri, vt & episcopi omnes apostolis succedentes possint Christi fidem amittere. Nam quòd eo temporis in sola beata virgine fides permanserit, candela, inquit, illa significat: quæ in officijs eorum dierum sola non extinguitur, vnde discipuli

puli lumen, quod amiserant, receperunt. Quoniam autem ratio hæc infirma illis etiam videbatur, eandem omnino rem & sanctorum veterum, & scripturæ sacræ testimoniis confirmant.

Primum ergo argumentum ex illo trahitur, quod per *Cap. 26.*
Matthæum dominus dicit, Omnes vos scandalum patiemini in me in ista nocte: scriptum est enim, Percutiam pastorem, & dispergentur oves gregis, id est, ab unitate fidei soluentur. Sic enim Glossa interlinearis exponit.

Secundum, ex eo quod apud Lucam legitur, verba mulierum nunciantium Christi resurrectionem visa apostolis esse quasi deliramenta. *Cap. 24.*

Tertium, ex eo quod Marcus tradit, Christum exprobrasse omnibus apostolis incredulitatem & duritiam cordis. *Cap. 16.*

Quartum, ex Augustino in illud psalmi, Defecerunt oculi mei, omnes, inquit, discipuli desperauerunt, quod ipse esset Christus. A latrone apostoli victi sunt, qui tunc credidit, quando ipsi defecerunt. Refert etiam Cardinalis Turrecremata in hoc idem Ambrosium, Hieronymum, Gregorium, Isidorum. Verum, difficile est, de eorum facilitate, perinde ut causa postulat, dicere: qui huiusmodi argumentis permoti, apostolos in uniuersum *Psal. 68.*

omnes fidem perdidisse aiunt. Id quod non cum ratione solum, sed etiam cum sacris literis pugnat. Nam, ut de Petro taceamus, cuius fidem non defecisse, posterius demonstraturi sumus, adhuc opinio illa de cæteris apostolis non modo non certa, sed ne probabilis quidem est. *Li. 3. summe. c. 61.*

Discipuli, inquit, abierunt in Galilæam in montem, ubi constituerat illis Iesus: & videntes eum adorauerunt, quidam autem dubitauerunt. Quidam, ait, non omnes, *Li. 6. ca. postremo.*

Video autem, hanc dubitationem à nonnullis non ad apostolos, sed ad alios nescio quos discipulos referri: sed mihi semper Theophylasti magis ac Remigii sententia placuit, qui illam docent ad tempus, quo Christus ante discipulis apparuerat, referendam. Id quod Marcus, ut opinor, intellexit: cum ait, Increpauit incredulitatem & duritiam cordis, quia iis, qui viderant eum resurrexisse, non crediderant. Siue enim apparitio hæc, quam *Mat. vli.*
Marcus

Marcus scribit, in die Ascensionis fuerit, ut multis placeat, siue antea, quemadmodum nonnullis etiam videtur, dubitandum non est, quin eas increpationes hic Marcus recapitulando perstrinxerit, quas sparsim alii euangelistæ conscripserunt. Quia iis, inquit, qui viderant eum resurrexisse, non crediderant. Constat autem ex aliis euangelistis incredulitatem & duritiam cordis, ex ea scilicet causa, quia his, qui viderant Christum surrexisse, non est creditum, non ad omnes apostolos pertinere. Petrus namque & Ioannes audito nuntio cucurrerunt ad monumentum: ac Iacobus iuxta Hebræorum euangelium ab hora, qua biberat domini calicem, iurauit se non comesturum panem, donec Christum videret resurgentem: ut auctor est Hieronymus in catalogo scriptorū ecclesiasticorum. Non igitur omnes apostoli fidei iacturam fecisse credendi sunt: nisi, quod absurdum est, omnes infideles fuisse credideris. Non enim fides semel à Christiano suscepta, nisi per infidelitatem tollitur. Illud absurdius, hæreseos notam apostolis vniuersis iniurere. Quod qui faciunt, idque sine idoneis & urgentibus causis: hi non solum illis, sed Christo etiam & ecclesiæ iniurii sunt. Iam argumenta illa infirma esse quis non videt, quæ auctores illius opinionis subiecerunt? Quæ quidem partim à nobis antè confutata sunt, partim vno nunc verbo confutabuntur. Si enim quicquam probant, id solum probant: apostolos in fidei confessione defecisse: aut etiam in fide viua, quæ per dilectionem operatur. Huc verò referri potest consuetudo illa ecclesiastica extinguendi omnes cereos præter vnum. Quanquam Rupertus lib. de diu. offic. 5. asserit, extinguitos cereos priores significare prophetas à Iudæis interceptos: at cereum illum, qui ad breue tempus absconditur, significare Christum. Sanè verò etiam si apostoli nunc temporis fide caruissent, nihil tamen contra conclusionem haberetur. Nam, ut Augustinus admonuit, tunc apostoli defecerunt, cum nondum erant duces ecclesiæ: nec illud impletum fuerat, Ego confirmaui columnas eius. Vnus ergo tunc erat pastor Iesus Christus. At Petrus ac reliqui apostoli postea quàm à Christo pastores constituti sunt;

*Apostolos
oēs fuisse
infideles
Turre crē.
concedit.
3. li. sum.
6. 61.*

*In Psal.
114.*

sunt, sine controuersia fidem semper catholicam tenuere. Caterum, quod hæretici calūniantur, pastores ecclesiæ homines esse, fallereque proinde ac falli posse: argumentum exiguum sanè atque mendicium est. Aliud quippe fuerit de humanæ naturæ imbecillitate disputare, aliud de diuina gratia & providentia, qua homines in veritate fidei continentur. Tota nanq; simul fidelium concio homines sunt: Prophetæ item, apostoli, & euāgelistæ homines erant: sed quoniam spiritū veritatis acceperunt, in falsam fidei doctrinam venire non poterant. Sic ergo & ecclesiæ doctores vniuersi homines quidē sunt, sed quoniam diuino spiritu gubernantur & aguntur, in vera dogmata nequeunt in falsa declinare.

Illud autem, quàm ineptum, quàm friuolum, quàm ridiculū? Quod quidam interpretantur, ideo uos in ecclesiam non credere, quia homines sunt: omnis uero homo mendax. Nō est hæc illa profectō causa, que grauissimos viros adduxerit, ut in ecclesiam credendū esse negarent. Sed antiquior & pulchrior & ab auctoribus ipsis profecta alia causa est. Augustinus quippe, credimus, ait, Petro, credimus Paulo, in Paulum aut Petrum non credimus: credere enim in eum, est credendo amare, credendo in eum ire. Hactenus Augustinus. Et Rufinus, Non dicitur, inquit, in sanctam ecclesiam, sed sanctam ecclesiam credendam esse, non ut Deum, sed ut ecclesiam Deo congregatam. Hac itaque præpositionis syllaba creator à creaturis secernitur. Hæc ille. Ob id igitur auctores huius non admittunt, ut in ecclesiam credamus: quia ecclesia fidei nostræ finis non est.

Existit autem hoc etiam loco quædam quæstio subdificilis. Cùm enim à Hieronymo dupliciter ecclesia dicatur: & ea, quæ non habeat maculam aut rugam, & uerè corpus Christi sit: & ea, quæ in Christi nomine, absq; plenitudine virtutibus, imò cum uitiis quibusdam admixtis, congregetur: unde nobis constare poterit, utronam modo nomen ecclesiæ capiatur: cùm dicitur columna & firmamentum ueritatis? Hæretici siquidē quicquid in scripturis proditum est, quod ad ecclesiæ, uel auctoritatem spectet, uel ueritatem: id totum non in posteriore sensu,

R

sed in

In psal.
77 &
tract. 29.
in Ioan.
De pen.
d. 2. §. Ex
premissis

In cōm.
ad Gal.

sed in priore accipiendum cauillantur. Concedunt itaq; spiritum veritatis ecclesie sanctorum: ecclesie, quae mellos habeat permixtos, non concedunt. Nec ea se solam ratione tuentur, quod in voce ambigua liberum est vtrilibet significationem eligere: sed argumentis aliis in id etiam incumbunt, vt hoc loco & quaestione, ecclesie nomen non aliter vsurpandum esse persuadeant. Illud primum est, quod Hieronymus sentit, ecclesiam in secundo significato abusuè dici: vt fortis, inquit, prudens, castus, iustus & temperans, interdum plene pro his, qui perfectae virtutis sunt, interdum abusuè pro his, qui sunt incipientes, accipiuntur. Si ergo prior significatio propria est, posterior impropria: commodius sine dubio ecclesie vocem in illa priore, hoc est, pro iustorum congregatione vsurpabimus. Rursum, cum Apostolus illa dicit, Ecclesia subiecta est Christo, & Christus dilexit ecclesiam, &c. & Christus caput est ecclesie, ipse saluator corporis eius: vox illa pro sanctorum congregatione accipitur, vt Hieronymus Augustinusque interpretati sunt, quid igitur causae erit, cur aliter accipiamus: cum ecclesiam scribit Apostolus columnam esse ac firmamentum veritatis? Præterea, in eodem illo nobilitauit Paulus non ecclesiam quolibet, sed eam quæ esset domus Dei. At domus Dei soli iusti esse creduntur, vt etiam Augustinus ait, non ergo columna veritatis est nisi ecclesia sanctorum. Præterea, Augustinus disertè docet, domum ecclesie Dei, quæ in bonis solum fidelibus est & sanctis Dei seruis, eam esse quæ ædificata est supra petram, quæ etiam clauis accepit ac potestatem soluendi & ligandi. Eadem ergo domus Dei est, quæ est columna & firmamentum veritatis. Quamobrem, si pastores, qui ecclesie sibi nomen vendicant, mali sunt: non ad eos hæc & alia finilia pertinent. Quod & Augustinus idem multis aliis locis confirmat. Quæ si vera sunt, non solum conclusio illa postrema, quæ nunc expenditur, sed reliquæ omnes funditus euertuntur: & quicquid omnino hæc nobis loco constitutum est. At verò, quanquam in eam sententiam hæc & alia plura ab hereticis disputantur, nos tamen ecclesiam sequi oportet, & ab omni, quod abhor-

Li. 7. cõf.

Donat. c.

51. 24. q.

1. omni-

bus.

Eo. li. 6.

cap.

Li. 3. con.

Donat. ca.

28. lib.

5. c. 20. et

21. li. 6.

c. 3. 1. q. 1.

remissio-

nè. de cõ.

d. 4. Quo

modo ex

audit.

retab

ret ab ipſius approbatione, fugere. Primum autem hoc intelligendum puto, quæ nunc ab illis deſenſionis ratio viaque tentatur, eam non modo noſtras rationes euertere: ſed ad id etiam deducere, quod fidei catholicæ rerūq; omnium publicarum nature diſſonum atq; inimicum ſit. Si enim ſpiritus veritatis ſolum bonis à Chriſto eſt in euangelio promiſſus: ceteræ quoq; promiſſiones ad eccleſiam, quæ ex ſolis iuſtis conſtituitur, pertinebunt. Quocirca, dicendum eſt enim ſæpius, nec legum ferendarum auctoritas, nec clauium poteſtas, nec peccatorum remiſſio, nec doctrinæ viſ, nec ſacerdotii religio, nec vlla omnino publica euāgelii facultas, niſi in eccleſia omni ex parte bona inuenietur. Cū verò in eccleſia catholica, quæ inde ab apoſtolis fuit, ſemper fuerint mali boniq; permixti: in ea nimirum nulla fuiſſet firma fides, nulla certa veritas, nulla expreſſa poteſtas, nulla ſolida auctoritas. Ita omnia, quæ vel pontificum, vel conciliorum, vel totius etiam eccleſiæ cōſenſione decreta ac definita ſunt, nullas omnino haberet vires. Siue enim excipias, eos nō eſſe iuſtos, ſiue, vt iuſti ſint, eſſe tamen nobis incognitos: vtrahabet via & modo illorum dogmata, ſcitta, leges, eludes. Eritq; quæadmodum ſupra diximus, res Chriſti publica omniū, quæ ſingi poſſunt, ſtultiſſimè atq; abſurdiſſimè cōſtituta. Itaque ſit verum illud, quod initio dixi, ſpiritus veritatis, fidei catholicæ fulcimentum, ceteraque Spiritus ſancti charismata ei eccleſiæ eſſe & promiſſa & data: quam apoſtoli ſua doctrina miraculisque fundarunt, ad quam ſemper habuit Chriſtus, quam ſacræ literæ aptè prouidenterque deſcribunt ex bonis ac malis piſcibus, ex frumento & zizaniis, ex tritico & palea, ex fatuis ſapientibusque virginibus, è ſeruis probis improbisque conſtantem. Hæretici ergo eccleſiæ nomen ſibi habent & inuidioſum & obſcurum, eamque eccleſiam interpretentur, quam adhuc nemo eſt mortalium intuitus: nos autem eccleſiam ex conſuetudine tum diuini ſermonis, tum etiam vitæ noſtræ interpretemur. Nec metiamur eam, vt ſuperbi & arrogantes, verborum magnificencia: ſed eccleſiam eam, quæ habetur, exiſtimemus,

illam autem omittamus, quæ omnino nusquam reperitur. Homines enim sumus, remq; proinde publicam, quæ est in hominum usu vitæq; communi, non eam, quæ fingitur, sperare debemus. Quæ omnia sic à me dicta existimari velim, non ut nulla in terris sit coram Deo bonorum multitudo atque collectio, quæ & ecclesia & sponsa, & amica Dei in sacris literis nuncupetur: sed ut eos nos à malis in domo & ecclesia Dei minimè separemus, ubi vasa aurea & argentea sunt, lignea quoque & fictilia: non in honorem omnia, sed quædam vel in contumeliam. Verum hæc explanata sunt antè satis, ut arbitror, diligenter. Iam argumentis illis respondeamus, quæ modo suggestimus: nam iis, quæ à principio libri huius sunt posita, capite sequenti eodemque postremo respondebimus.

In voce, inquit, ambigua licet è multis vnumquodlibet significatum accipere. Minimè, inquam, gentium. Sed antecedentia primū & consequentia spectanda sunt: deinde considerandum, quæ natura rerum sit, quid cohæreat, quid repugnet, multaque omnino alia, quæ nos in tertio decimo libro accuratius & exquisitiùs persequemur. Quod si ubi dona ecclesiæ Christus pollicetur, continendis in officio ac veritate fidelibus necessaria, ea nos ad latentia solum & inuisa membra referimus: inania profecto essent dona illa, parūq; ad cōmunem utilitatem accommodata. Quin, ut supra ostensum est, noxia essent, ac perniciosa valde, quippe quæ perditissimis quibusq; civibus, & dissidiorum præberent perpetuas causas, & in omnibus omnino flagitiis impunitatem ac licentiã semperiternam. Iam verò si ratione duce ac magistra eum iniuriã principi bono & sapienti censemus, qui illius privilegia sic interpretatur, ut non solū frustra, sed in perniciem concessa esse videantur: quanto magis ille erit Christi iniquus, prauus, & maliciosus interpret, qui gratias & fauores, quos reipublicæ suæ promittit Christus, in eum sensum acceperit: qui non modò vanitatem præferat, sed afferat vel exitium? De ecclesia igitur, quæ bonos simul malosque complectitur, locus ille Pauli ceterique similes intelligendi sunt. At talis concio ac

eccectus abusuē ecclesia dicitur. Id primum nego. Nec enim de forti, prudenti, iusto ac temperanti eadem est causa. Fateor siquidem cum Hieronymo, eiusmodi virtutum vocabula ad incipientes atque imperfectos, non nisi per abusum traduci posse. Quoniam vera virtutis definitio non illas inchoantes, & vt ita dicā, informatas dispositiones, sed habitus planē absolutos atque perfectos exprimit: quemadmodum Aristoteles, Diuus Thomas, ac reliqui veri Philosophi tradiderunt. At ecclesie vox nihil tale indicat, quale isti fingunt, vnde malos ab eo cœtu excludamus: qui ecclesie sibi nomen propriē vendicat. Quamobrem nulla est improprietas, nullus abusus, si ecclesia etiam ea nuncupetur, quę in vno baptismo, vna fide, vna religione, improbos habeat probis admixtos.

Quamquam aliter dein respondere possumus, Hieronymum de ecclesia Christi in eum sensum ferē loqui: in quo populum Dei, domum Dei, seruos Christi propemodum vsurpamus. Fit enim nescio quomodo, vt casus gignendi additus ad bonos, potissimum vocum illarum intelligentiam deducat. Ita si ad ecclesiam vitio depravatam referantur, abusus fortassē nonnullus est: qui mente magis concipi, quā verbis significari potest. Nā & populus Dei ille in sacris literis dicitur frequētissimē, qui Deo peculiariter dicatus est, in quo scilicet Dei fides viget ac cultus: quamvis in eo sint aliqui peccatores. Sed ad Hieronymi testimonium satis.

Ad id verō, quod subiunctum est, capite sequēti respōdebimus, vbi explicabitur, quonam sensu ad Ephesios 5. Apostolus ecclesiam nominarit. Quod autem domus Dei etiam illa sit domus magna, in qua sunt vasa aurea & argētea, lignea quoq; & fictilia: non est necesse demōstrare. Id tamen, etsi perspicuum est, ad futurum tempus reseruamus, cum primi capitis argumenta diluentur. Iam, quod postremo loco ex verbis Augustini obicitur, id cautē & legendum & audiendum est; quemadmodum ante nos viri ecclesiastici admonuerunt. Possunt enim verba illa duplicem sensum ingerere. Vnū, vt soli iusti intelligantur Christi & ecclesie administrari esse,

*Dupliciter homo
Dei dicitur. S.
Tho 3. p.
q. 48. ar.
4. ad 1.*

foli remittere peccata, foli eccleſiaſticam habere & auctoritatem & poteſtatem. Quem ſenſum conſtat non rationi ſolum, ſed eccleſiæ fidei ſacrisque etiam literis repugnare. Sed de hac re non eſt huius, aut loci, aut inſtituti diſſerere. Alter ergo ſine dubio Auguſtini ſenſus eſt: vt ſoli iuſti dicantur claues regni celorum, poteſtatem ligandi ac ſoluendi, ſpiritum veritatis & reliquas ſpirituales gratias accepiffe: quod vniuerſa dona hæc nõ propter malos, ſed propter bonos eccleſiæ & promiſſa & collata ſunt. Sic enim quæ œconomis ac diſpenſatoribus paterfamilias tribuit in familiæ commoditates diſtribuenda, non œconomis hæc, ſed familiæ ipſi tributa eſſe intelliguntur.

Sic quæ episcopis & clericis populus dedit in pauperum expendenda vſus: ea nõ episcopis & clericis, ſed pauperibus dicitur cõtuliffe. Sic etiã, ſi princeps homini ignoto quicquã ob amici ſui preces meritumque donari, id iure ac verè dicit ſe non homini ignoto, ſed amico donaffe. Ad quã omnino legè illa quoque explicanda ſunt, quæ ex Auguſtino contra Petri & ſucceſſorum eius auctoritatem afferuntur. Claues nõ vnus homo Petrus, ſed vnitas accepit eccleſiæ. Item, Poteſtatem ligandi ac ſoluendi Petrus cum omnibus tanquam perſonam gerens ipſius vnitatis accepit. Item Eccleſiæ claues datae ſunt, cū Petro datae ſunt: & cū ei dicitur, ad omnes dicitur: Paſce oues meas. Quæ omnia, vt opinor, nihil aliud ſignificant, quàm Petrum ac cæteros eccleſiæ miniſtros, nec ſibi, nec ob ſua merita, ſed eccleſiæ, obque eccleſiæ cauſam, claues, reliquaque euangelii publicã munera accepiffe. Quanquã priora illa ſcio aliter ab aliis interpretari. Sunt enim qui ea referant ad vſum poteſtatis: quem mali, quia legitimum habere non poſſunt, dicuntur non habere. Alii referunt omnino ad gratiam, non illam ſacramentalem, quæ etiam per malos miniſtros dari ſolet, ſed quæ precibus miniſtri reſponderet, vt de con. d. 4. Quomodo Auguſtinus videtur ſignificare. Alij tandem exiſtunt, Auguſtinum de publicis raptoribus, vſurariis, cõcubinariis, ſacrilegis, loqui. A quibus olim, perinde vt ſi eſſent ab eccleſiã præciſi, non licebat ſacramenta percipi.

*In ſerm.
aboſt. Pe
tri &
Pauli.
Hom. 10
in Ioan.
in lib. de
aço. Chri
ſtia.*

*Con. Do.
li. 5. c. 22.*

percipere. Ideoque illiusmodi ministri gratiam sacramentorum non dabant. Verum hoc disputare, vt saepe iam diximus, non est huius diei ac temporis. Et Vualdensium insania iam pridem explosa est: nec in eo negotio nos nunc oportet elaborare. Itaque de his dictum est satis. Nunc argumenta, quæ à principio contra ecclesie auctoritatem posita sunt, quam breuissimè possumus, refellamus.

Caput postremum, in quo argumenta primi capituli consulantur.

PRimum verò argumentum promptissimum est refellere: nec vno tantum, sed multis etiam modis. Tum, quòd nec Moyse nec Iosue, in quorum gubernatione tempus illud erat positum, in populi furorem & insaniam inciderunt. Tum, quòd ne certum est quidem, eos, qui in castris remanserint, in flagitium omnes consensisse: quin verò simillimum est, nonnullos etiam repugnasse. Nam, vbi primum Moyse illam vocem edidit, si quis est Domini, iungatur mihi: congregati sunt ad eum omnes filij Leui, consecraruntque manus suas Domino vnusquisque in filio & in fratre suo. Ex quo intelligitur, qui ad vnam Moyse vocem se illi coniunxerint, qui à Domino steterint, quos Dominus iustitiæ suæ ministros in ultione fecerit, hos in eo scelere cæterorum sordios & consortes non fuisse. Quid? quòd Aaron nondum sacerdotio fuerat initiatus, nec adhuc ei fuerat superhumerales impositum rationalique adstrictum & aptatum, in quo erat doctrina & veritas. Nihil ergo mirum, si Aaron filijque ius nec pastores populi constituti, nec sacerdotes consecrati in fide ac religione errarunt. Quanquam Aaron, quod & Petro & Marcellino postea accidit, meru peccauit, non infidelitate. Nihil ergo contra nos affertur, qui asserimus, sacerdotes pastores iam ecclesie à Christo institutos errare omnes in fide ac religione non posse. De argumento itaque primo tantum.

Secundum autem videtur esse grauius, quo non Calvinus modo, sed Donatistæ etiam aduersum catholicos ysi sunt: quemadmodum libro de vnitat. Ecclesie ca. 12.

Leuit. 8.

*Secundum
argumen-
tum refel-
litur.*

Augustinus tradidit. Sed non est necesse noua nunc responsa meditari: quando huic argumēto egregie ab Augustino responsum est. Plerunque, ait, sermo diuinus impias turbas ecclesie sic redarguit tanquam omnes tales sint, & nullus omnino remanserit. Inde quippe admonemur, in suo quodam numero eos dici omnes, id est, omnes filios gehennæ. Isti ergo vel imperitè vel fallaciter agentes colligūt de scripturis talia, quæ vel in malos bonis vsque in finem permixtos, vel de vastatione prioris populi Iudæorum dicta reperiuntur: & volunt ea detorque in ecclesiam Dei, vt tanquam defecisse ac perisse de toto orbe videatur. Hastenus Augustinus. Huiusmodi ergo Prophetarum oracula hunc in primis sensum habent, vt quoniam in comparatione malorum adeo pauci boni sunt, vt nulli esse videantur: scriptura totum vna comprehensione populum reprehendat, quamuis in eo nonnulli sint boni. Deinde, prædictiones propemodum illæ erant: non reprehensiones. Describitur enim populus ille nõ qualis tunc erat, sed qualis post Messie aduentum futurus erat. Vterque sensus, ne hæretici nostrū esse causentur, exemplis scripturæ manifestis comprobatus est. Ezechiel eodem quo & Hieremias tempore variatus est. Quid dicat ei Dominus audiamus. Domus Israel nolunt audire te, quia nolunt audire me. Omnis quippe domus Israel attrita fronte est & duro corde. An putas in tota hac deprauata domo partem aliquam super esse, cui generalis illa sententia non conueniat? Audi Ezech. 9. quid etiam dicat Dominus: Signa Thau super frontes virorum gementium & dolentium super cunctis abominationibus, quæ sunt in medio eius. Non ergo omnes in populi flagitium consenserant: non omnes attrita fronte & duro erant corde. Esto aliud exemplum. Sal. Psal. 11. uum, inquit, me fac quoniam defecit sanctus. Vana locuti sunt vnusquisque ad proximum suum. En vnus totius generis humani culpas voce magna & queribunda deplorat, perinde ac si relictus sit solus. Sed quid dicit illi Rom. 11. diuinum responsum? Propter miseriam inopum & gemitu pauperum nunc exurgam. Intelligens ergo iam suæ querimonie se plures habere consortes: Tu Domine, inquit, seruabis

seruabis nos à generatione hac in æternum. In libro autem contra Donatistas post collationem, capit. vicesimo, idem quoque Augustinus, Ne forte, ait, arbitrentur Prophetarum tantummodo moris fuisse, & non ad nouum Testamentum, sed ad veteris consummationem pertinere, sic arguere reprehensibiles, quasi omnes in eo populo arguantur, & sic alloqui laudabiles, quasi omnes ibi laudentur; ecce sic ad Corinth. Apostolus loquitur: Paulus Ecclesiæ quæ est Corinthi, sanctificatis in Christo Iesu, vocatis, sanctis, cum omnibus qui inuocant nomen Domini, gratia vobis & pax à Deo patre nostro & Domino Iesu Christo. Gratias ago Deo meo semper pro vobis in gratia Dei, quæ data est vobis in Christo: quia in omnibus diuites facti estis in illo, in omni verbo & in omni scientia, &c. Quis hæc audiens credat in ecclesia Corinthiorum esse aliquos reprobos, quandoquidem verba ista sic sonant, velut ad omnes directa sit ista laudatio? Et tamen paulò post dicit: Obsecro autem fratres vt nò sint in vobis schismata, &c. Et in hoc horrendo vitio tanquam omnes increpans dicit: Diuisus est Christus? Nunquid Paulus crucifixus est pro vobis, aut in nomine Pauli baptizati estis, &c. Hactenus ille. Poterat & ea commemorare, quæ in eadem epistola subiecta sunt: Tanquam paruulis in Christo lac potum vobis dedi, non estis: nondum enim poteratis. Sed nec nunc quidem potestis: adhuc enim carnales estis. Cùm enim sit inter vos zelus & contentio, &c. Item, & vos inflati estis, & non magis luctum habuistis, vt tollatur de medio vestrù, qui hoc opus fecit. Item ex epistola ad Galatas: O insensati Galatæ, quis vos fascinavit non obedire veritati, &c. Et postea tamen ait: Fratres, si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, huiuscemodi instruite spiritu lenitatis, &c. Item ad Philippenses: Omnes quæ sua sunt quærût, & non quæ sunt Iesu Christi, &c. Quas res in ea disputatione & multas alias similes à summo Theologo præteritas arbitrator, quòd essent faciles: sunt certè ad præsens institutum vtiles, easque ferè in epistola ad Vincentium attigit. Iam quod pleraque eiusmodi Prophetarum testimonia ad populi Iudaici

1. Corin. 3.
1. Corin. 5.
Galat. 3.
Galat. 6.

statum & mores post Messiam referenda sint, & sequenti libro multa exempla cognoscantur, & nunc satis in vno exemplo demonstrabitur. Aggæus Zorobabelem ac Iesum sacerdotem magnum totumque omnino populum, vt domum Dei edificarent, his verbis admonuit, Et nunc confortare Zorobabel, dicit Dominus, & confortare Iesu sacerdos magne, & confortare omnis populus terræ, & facite: quoniam ego vobiscum sum, & Spiritus meus erit in medio vestrum, nolite timere. At eodem postea capite subiunxit Aggæus, si tetigerit pollutus in anima, ex omnibus his, nunquid contaminabitur? Et responderunt Sacerdotes, contaminabitur. Et respondit Aggæus, Sic populus iste ante faciem meam dicit Dominus, & sic omne opus manuum eorum: & omnia, quæ obtulerunt ibi, contaminata erunt. Quem omnino locum conuenientius de populi statu post Testamenti veteris consummationem intelligimus. Tamen Augustinus ad formam quoque superiorum hoc exemplum interpretatus est. Sed, vt dixi, & ad populi conditionem post Messie aduentum aptius hoc congruentiusque refertur, & plura alia præsertim apud Isaiam huic proposito inseruire, libro proximo ostensuri sumus. Itaque de Isaiæ Hieremiasque testimonijs dictum est satis.

*Lib. con.
Don. post
colla. ca.
30.*

*Tertio ar
gum. re-
spōdetur.
De vit.
eccle. ca.
14.*

Illud verò, quod tertio loco subijcitur, ecclesiam occultam esse posse, Donatistæ etiam olim posuere. Quibus tamen Augustinus occurrit in hæc verba. Non est ecclesia nobis operata, quia non est sub modio, sed super candelabrum: vt luceat omnibus qui in domo sunt. Et de illa dictum est: Non potest ciuitas abscondi super montem posita. Donatistis operata est, &c. Tantum Augustinus.

Primum autem illud falsum est, veterem populum aliquando nullam ecclesie speciem habuisse. Nam cum se solum relictum quereretur Helias, septem millia viro- rum scriptura commemorat genua sua non curuasse ante Baal: quibus sanè illud perspectum & exploratum erat non fidem & vnitatem, sed regnum esse diuisum: extareque proinde in Hierusalem templum Dei, summum sacerdotem, veram de lege

lege ac religione doctrinam. Eiusmodi Tobias erat, qui, *Tob. 1.*
 cum tribules reliqui irent ad vitulos aureos, quos fecerat
 Hieroboam, ipse pergebat ad templum domini, & ibi ado-
 rabat Dominum Deum Israel, decimas fideliter offerens,
 & cætera his similia secundum legem Dei puerulus etiam
 obseruans.

Deinde, non sequitur, si populus ille ita vacilla-
 uit, vt penè cecidisse videatur: si ita dispersus est,
 vt propemodum formam & speciem amiserit, Chri-
 sti quoque ecclesiam vsque adeò obscurari posse: vt
 nulla eius species effulgeat. Plebs enim illa vetus, vt
 quæ casura esset, ruinam sæpè minabatur. Et quoniam
 futurum erat, vt illi reipublicæ tanquam sempiterna
 nox esset offusa: nihil mirum si sensim obscurata est &
 euanuit. *2. Pet. 1.* Quid autem si quandoque etiam vix apparuit,
 cui tam parua lux tenuisq̃ noctis splendor affulsit: nem-
 pelucerna lucens in caliginoso loco. Sed hæc explica-
 buntur in sequenti libro diligentius. Nam Hilarij au-
 thoritatem, qua nos Calvinus vrgendos existimat,
 Vincentius Augustino quondam opposuit: sed hic lo-
 meras calumnias contadit & obtriuuit ferè in hæc ver-
 ba. Ecclesia aliquando obscuratur quidem multitu-
 dine scandalorum, sed etiam tunc in suis firmissimis
 eminent. Aliquando tentationum fluctibus operitur
 In epist. ad Vin-
 cẽ. nu. 48
 atque turbatur: & tale tunc erat tempus, de quo
 scripsit Hilarius, vnde putasti insidiandum contra te-
 stimonia tot diuina, & cætera. Potes hoc modo dice-
 re nec ecclesias Galariæ tunc fuisse, quando dicebat
 Apostolus: O stulti Galatæ, quis vos fascinauit? Sic
 enim calumniaris docto viro, qui tardicordes & timi-
 dos grauitè increpabat, Quis enim nescit illo tem-
 pore obscuris verbis multos parui sensus fuisse, de-
 ipsi credebant: alios autem timore celsisse & simulatè
 consensisse. Quanquam & illi, qui tunc firmissimi fue-
 runt, & verba hæreticorum insidiosa intelligere potue-
 runt, pauci quidem erant in comparatione cæterorum,
 sed tamen etiam ipsi quidam pro fide fortiter exulabant,
 quidam

quidam toto orbe latitabant. Hilarius ergo decem provinciarum Asianarum aut zizania nō triticum arguebat, aut ipsum etiam triticum, quod defectu quodam periclitabatur, quantō vehementius, tantō vtilius arguendum putabat. Habent enim etiam scripturæ canonicæ hunc arguendi morem, vt tanquā omnibus dicatur, & ad quosdam verbum perueniat. Hactenus Augustinus.

*Aduer-
sum Lu-
ciferia.*

Ac Hieronymus, ingemuit totus orbis, inquit, & Ari-
num se esse miratus est. Periclitabatur nauicula apostolo-
rum, vrgebant venti, fluctibus latea tundeantur, nihil
iam supererat spei. Dominus excitatur, imperat tēpestati,
bestia moritur, tranquillitas redijt. Manifestius dicam,
omnes episcopi, qui de proprijs sedibus fuerant exter-
minati, ad ecclesias redeunt. Tunc triumphatorem suum
Athanasium Aegyptus excepit, tunc Hilarium de prælio
reuertentem Galliarum ecclesia complexa est: tunc ad re-
ditum Eusebij lugubres vestes Italia mutauit. Hæc Hie-
ronymus, multa que alia, quæ breuitatis studio prætereo.
Sed hæc satis sunt vt omnes intelligant, nauem ecclesiæ
in alto hæresum, seditionum, discordiarumque procellis
fluitantem, fuisse iactatam quidem ac penè opertam flu-
ctibus: sed nō fuisse tamen in tanta etiam tempestate de-
mersam. Quin in suis licet paucis fortissimis eminuit, qui
quō magis in remigando laborarunt, eō aspectabili ores
clarioresque fuerunt. Nec hoc loco opus est ecclesiæ
Romanæ fidem lucemque proferre, quæ nunquam omni-
no ipsa latuit, sed toti semper orbi manifesta fuit, quem-
admodum sexto postea libro accuratius ostendetur.

Math. 8.

*Quintum
respuitur*

Nec verò sub diuersis pontificibus, fides ecclesiæ aut
soluitur aut occultatur. Quin eo etiam tempore ecclesiæ
catholica fidei suæ manifestum argumentum edit. Iudicia
tunc pastorū periclitantur, quæ sine certo ecclesiæ capite
infirma atque incerta erunt. De qua re alio libro disere-
mus.

*Sexto fit
satis.*

Iam, in sexto argumento Calvinus & multum operæ ac
verborū sumit, & vano se labore frangit. Poterat breuius
ac facilius dicere, quoniam synagoga extincta omnino et
deleta est, ecclesiam quoque Christi funditus esse delē-
dam. At discessio, quam prædixit Apostolus, venire non
potest,

potest, dum vera ecclesie facies extiterit. Id Caluinus dicit: non probat. Itaque falsum est. Quin posteaquam Germania non solum a Romano pontifice, sed a Romano eodemque suo imperatore maiore ex parte defecit: illa fortassis Pauli predictio impleta est, instantque proinde Antichristi infelicissima tempora. At, filius hominis ueniens fidem non inueniet in terra. Sed huic argumento respondet Hieronymus, illam hic fidem nominari, de qua Dominus aiebat, Fides tua te saluam fecit. Et alibi de Centurione, Non inueni tantam fidem in Israel. Et rursus ad Apostolos, Quid timidi estis modice fidei? Nec non & in alio loco, Si habueritis fidem sicut granum sinapis, &c. Nec enim Centurio aut illa muliercula in Trinitatis sacramenta crediderant: sed simplicitas mentis & deuota Deo suo anima commendata est. Hæc est fides, quæ etiam apud eos, qui bene credunt, difficile perfecta inuenitur. Eodem quoque modo Augustinus respondet, dominum de perfecta fide loqui: quæ ita difficilis est in hominibus, ut in ipsis admirabilibus sanctis inueniatur aliquid ubi trepidauerint. Addit rursus, propter iniquorum abundantiam & paucitatem bonorum, quæ illa potissimum arate erit, Dominum ita loquutum. Propterea enim non dixit, Filius hominis ueniens non inueniet fidem in terra: sed quasi dubitans, putasne, ait, inueniet fidem. Non quod ille cuncta sciens de aliqua re dubitaret, sed ut sua dubitatione figuraret nostram: quia propter multa scandala circa finem seculi pullulantia, hoc erat infirmitas humana dictura. Illorum autem error eripiendus est, qui uanissimis argumentis adducti sunt, ut putarent fidem in solo vno manere posse. Cum enim ecclesie nomen collectiuum sit, si vnus tantum crederet, non crederet ecclesia. Adde quod Dominus per Matthæum dicit. Ecce ego uobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem seculi. Vobiscum ait. Et per Ioannem, cum pollicetur spiritum ueritatis fidelibus sempiternum, pluribus illum pollicetur: non tantum vni. Adde etiam quod corpus non est vnum metabrum, sed multa, ut Apostolus ad Corinthios docet. Sed corpus Christi: quod est ecclesia, ut idem ad Ephesios

In dialogo
aduersus
Luciferianos.

De vni.
eccl. c. 13.

Matth. 28.

Ioan. 14.
& 16.

1. Cor. 12.

Ephesios

Ephē. 4.

Ephesios ostendit, vsque in finem permanebit. Non ergo
vnuquam multi fideles in ecclesia deerunt.

Matt. 13.

Præterea triticum simul cum zizanijs in agro, bonique
pifces cum malis in reti, vsque ad consummationem se-
culi durabunt. Non ergo solum in vno manebit fides.
Sed deficiet hostia & sacrificium. Equidem hanc Danie-
lis vaticinationem non ad finem seculi, sed ad synagogæ
consummationem existimo referendam. Quod si quis ad
tempus Antichristi referre velit, cum hoc ego non ma-
gnoperè cõtenderim: modò sic interpretetur, vt propter
crudelissimi tyranni sauitiam sacerdotes à publico &
solenni sacrificio desistant. Quod verò ex Apocalypsi
Ioannis obijcitur, quoniam valde obscurum est, nihil
contra nos habet ad faciendam fidem virium. Tamen
hoc oraculum in Luthero fateor esse completum: cui da-
ta est clavis putei abyssi, vt errores penitus demergeret
atque defossos eruendo, tanta caligine orbem obduce-
ret, vt vel lucem ipsam tenebris circumfudisse videretur.
Sed affulget adhuc ecclesiæ lumen his, qui oculos habent
ad videndum. Nam Lutherani cæci sunt & duces exco-
rum. Si autem omnis gloria filix regis abintus, nihilq; in
ea externi splendoris est: qui fieri potest, vt illa cohereret,
Astirit regina à dextris tuis in vestitu deaurato circum-
data varietate. Item, Sic luceat lux vestra coram homini-
bus, vt videant opera vestra bona: & non potest ciuitas
abscondi super montem posita, neque accendunt lucer-
nam, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum,
vt qui ingrediuntur lumen videant, cæteraq; similia que
sponsa Christi, in qua nihil fictum, nihil fucatum, nihil
simulatum est, sed omnia vera, sincera, solida, omnem
etiam externam gloriam ab interiore virtute & splendo-
re procedere. Ac de sexto argumento nimis multa dixi-
mus.

Reliquis vero argumentis diluendis illud admonere
operæpretium est, per figuratam dictionem multa, que parti
conueniunt, in totum solere transferri. Id nobis in vna
est, cum persepe alias, tum magis cum de ciuitate, populo,
regno, omniq; omnino cõtu loquimur, de quibus ea in
vniuersum

vniuersum dicimus, in quæ non omnes reipublicæ partes,
 sed interdum pauca etiam concurrunt. Populum enim
 robustum, gentem bellicosam appellamus, non quòd
 omnes in ea republica aut robusti aut bellicosi sint, sed
 quòd viri ex ea ad rem bellicam selecti eiusmodi soleant
 esse. Nec enim aliter de humana republica ac de huma-
 no corpore loquitur. Dicitur autem homo agere vel
 pati, quæ manus pesque vel agit vel etiam patitur. Di-
 citur mundus immundusue, si facies aut munda, aut im-
 munda sit: eodemque omninò modo similiter in reli-
 quis. Inde adeò venit, vt vocabula, quæ quibusdam ec-
 clesiæ partibus conuenire videmus, ecclesiæ ipsi attri-
 buantur. Ad hanc enim legem ecclesia dicitur amica,
 pulchra, immaculata, sancta; videlicet ratione bono-
 rum: hortus conclusus, fons signatus, ratione electo-
 rum. Qui eum prima atque optima pars sint ecclesiæ
 Christianæ, imò verò regni cælorum cum sint princi-
 pes, quamuis in terrena repub. despiciatissimi ac contem-
 ptissimi: verè ac iure ea, quæ in eos conueniunt, in totam
 ecclesiam trāsferuntur. Quoniam, vt ex Aristotele etiam
 ante docuimus, id ciuitas aut esse aut facere dicitur, quod
 in ea primarij & optimates aut esse dicuntur aut face-
 re. Neque hoc loco, vbi à Lutheranis vel maximè peti-
 tur, Lutheri testimonium negligendum est, quo in-
 telligant hi rem esse tam apertam atque dilucidam, vt
 eam ne Lutherus ipse quidem negare potuerit. Is igitur,
 cum in concione quadam ad populum explicaret,
 quemadmodum ecclesia sancta diceretur per synecdo-
 chen docet Mathæum scripsisse, latrones blasphemasse:
 cum vnum eorum id fecisse Lucas scribat. Sic vnus &
 idem populus, vt ait, arguitur in Prophetis, cum multi sint in-
 ter eos mali. Et pulcherrimæ charitatis ea est figura, quæ
 communia faciat omnia bona: communia item omnia
 mala. Vt alter alterius onera portet, & sic impleat legem
 Christi. Sic ciuitas vel regio vel domus fecisse aut passa
 esse dicitur, quod aliquod in ea fecerunt aut passi sunt.
 Hastenus Lutherus. Hic ego hæreticos vniuersos ap-
 pello, vt iam vel ipsi sint iudices, num pudenter nobis
 opponant

Septimū
dissolui-
sur.

opponant ecclesiam hortum conclusum esse, fontem frugnatum, puteum aque viue, paradysum cum pomorū fructibus, sanctam, pulchram, perfectam, sine macula & ruga gloriosam: vt in ea nullum præscitum, nullum infirmum, nullum improbum esse conficiant. Sed respondeamus ad singula. In septimo argumento canticorum de ecclesiæ encomium ponitur, cui abundè, vt reor, satisfecimus. Adiditur deinceps, in arca solos eos fuisse qui salui facti sunt arcam autem ecclesiæ imaginem extitisse. At ne quis in hūc errorem incideret, vt putaret omnes qui per baptismum in ecclesiam transeunt, esse saluos: idcirco Petrus cautè & sapienter adiecit, Quod & vos nunc similis formæ saluos facit baptisma: non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio, &c. Alioqui etiam quod Hieronymus aduersum Luciferianos ait, vt in arca omnium animalium genera, ita & in ecclesia vniuersarum gentium & morum homines sunt. Vt ibi pardus & hœdi, lupus & agni: ita & hic iusti & peccatores, id est, vasa aurea & argentea cum ligneis & fictilibus commorantur. Arca igitur in eo potissimum ecclesiæ typus est, quod extra eam nullus seruatus est: non in eo quod omnes intra illam facti sunt salui. Sed arcæ Sacramenta è Hieronymo in dialogo illo petantur. Nos pergamus ad reliqua.

2. Tim. 5.

Christus, aiunt, non est alterius ecclesiæ caput, nisi eius cuius saluator est. Hoc primum non est adeo expeditum. Est enim caput angelorum Christus: nec constat tamen an eorum sit propriè seruator. Certè ego nō puto: quamuis contrà sit à nonnullis disputatum. De qua re non est hic locus differendi. Deinde, ea connexio infirma est, Christus est ecclesiæ saluator, ergo omnes qui sunt in ecclesia seruat. Est enim saluator omnium hominum, maxime fidelium: nec omnes tamen re ipsa saluos facit. Atque vt Christus corpus suum, quod est ecclesia, seruet: seruet, inquam, rei efficiencia & exitu: adhuc non sequitur, eum omnes qui sunt in ecclesia seruare. Tum quoniam iam factis ostensum & patefactum est, quædam de ecclesia verè dici, quæ ei non omnium, sed quarundam partium ratione conueniunt. Tum quoniam totius partiumque vocabula latius fusa sunt, quàm voces corporis: atque membrorum,

brorum, quemadmodum paulo post explanaturi sumus. Ita non fit, vt si corpus Christi omniaq; eius membra seruantur: partes ecclesie seruentur omnes. Nec verò Paulus ait, Christum exhibere sibi gloriosam ecclesiam: solum astruit seipsum tradidisse, vt eam exhiberet gloriosam. Quemadmodum autem mortuus ille est, vt omnes viueremus, nec viuunt omnes tamen: sic se tradidit pro ecclesia, vt eam mundaret & glorificaret: nec tamen omnes qui in ecclesia sunt mundantur & glorificantur. Tamen si verè ecclesiam suam sibi exhibet gloriosam: sed nec in omnibus partibus, nec in hoc fortasse tempore.

Porrò id quod sequitur facillimum est. Nam, quam filij Dei aliquando secundum prædestinationem nominentur: at propria eademq; frequens denominatio à præsegi iustitiæ fit: vt capite tertio explanatum est. Videmus autem, verè filios exheredari, ac iuste aliquando quidem. Non itaque colligitur, filius est, igitur percipiet hereditatem: nisi illud simul ponas, & ius quod accepit non amisit. Quoniam autem filius Dei non semper probus intelligitur, sed is quoque interdum, qui paterna bona prodegerit: etiam hoc distinguendum puto, Ecclesiam è Dei solum filijs constare. Nam si filios voces, qui per baptismum sunt Christo & Ecclesie geniti: id nos asserimus. Sed in his sunt improbi quidam & stulti filij, quos patris matrisque cura parturire iterum gestit, donec formetur in eis Christus. Sin filios Dei iuxta frequentiore scripturæ vsum eos tantum appelles, qui probi & sapientes sunt: certe ecclesia non ex his modo constituitur, sed ex illis etiam qui paternæ & probitatis & sapientiæ effigiem eluerunt. Nam & in hos nomen filij quandoque diffunditur. Nonne, inquit, ipse est pater tuus? At generatio peruersa erat & infideles filij. Item, filios enutriui & exaltaui, ipsi autem spreuerunt me. Item conuertimini filij reuertentes, & sanabo auersiones vestras. Item, Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias. Quod de sanctis ecclesie viris dictum esse omnes Christi fideles agnoscunt. Vnde autem appellat spinas, nisi, vt Augustinus ait, propter malignitatem morum? Et easdem vnde filias, nisi propter communio-

Ioan. 11.

Deut. 32.

Isai. 1.

Hier. 3.

Cant. 2.

De vnita

eccle. 13

nem sacramentorum? Bona ergo filia in medio malarum est, in eademque paterna domo. Sed ouile Christi non nisi ex Christi ouibus constituitur. Quid tum? Quasi non alias pecudes habeat pastor. Habet sanè capras, hæbet & hœdos. Pastori itaque non modò ouile est, sed & caprile & hœdile. Hœdi porrò & agni in Dei cognitione intelligentiaque discreti sunt, in hominum scientia & cogitatione confusi. Dum hic viuatur, diuersi licet greges, in vna tamen congregatione sunt: adeoq; permixti, vt segregari non possint, donec ille veniat qui separabit eos abinuicem, sicut pastor segregat oues ab hœdis: & statuet quidem oues à dextris, hœdos autem à sinistris. Sed vt argumento huic scholæ more pressius distinctiusque respondeam, illud considerandum censeo, quòd vt nomen ouis non in eo solum loco, sed in sacris ferè literis pro bonis ac iustis accipitur: sic ouile ecclesiam in bonis iustisque designat. Quales sunt, quemadmodum supra diximus, voces aliarum nonnullarum, vt exempli causa, amica, columba, immaculata, hortus conclusus, fons signatus, paradysus cum pomorum fructibus, quæ nimirum voces ecclesie, vel propter iustos, vel etiam propter electos tribuuntur. Quocirca non fit, vt si in ouili non sunt nisi oues, in ecclesia non sint hœdi, quos sponsa pascere iussa est, quoad eos ab agnis pastor ille summus segregauerit.

Psal. 118. Nomen etiam ouis malos nonnunquam in ecclesia significat, nedum probos. Hinc enim illa sunt, Erraui sicut ouis quæ perierat: & omnes nos quasi oues errauimus. Et, sicut oues in inferno positi sunt. Et, iratus est furor tuus super oues pascuæ tuæ. Et in Euangelij ouem errantem legimus, & oues, quæ perierunt, domus Israel. Atque cum Dominus Petro commisit oues, si nomen hoc pro solis bonis vsurpatum censeamus: verendum est utique, ne mali à Petri cura existiment se exemptos. Sanè verò quæcunque fidei sacramentum habent, Petro intelliguntur esse commisi: nec ab eo modò requirendum, si gregem bonorum pauerit: sed illa etiam, an quod infirmum iuue consolidarit, & quod ægrotum sanarit, & quod contractum alligarit, & quod abiectum reduxerit, & quod perierat requisierit. In quem sensum ouile Christi non est angustius

angustius quam ecclesia: sed perinde vt illa cum sanis morbosas etiam oues continet. Dominus autem Ioannis capite decimo in illum alterum sensum vocem ouis vsurpauit. Iam, quod in hoc septimo principali argumento demum obijcitur, id in promptu est refellere. Nam si ex discipulis pseudoprophetae exierunt, intus ergo prius domiq; erant: nec enim aliter exire potuissent. At non erant, inquit, ex nobis. Hoc duobus modis exponitur. Initio significat Ioannes fictos illos & simulatos Christi discipulos fuisse: qui quasi amici ad tempus & socij mentis, in die necessitatis recesserint. Inter nos versabantur ait; eandem nobiscum mensam, ceteraque omnino sacramenta habebant communia, sed simulatio virtutis erat, venditatio, ostentatio: ideoque, quoniam non erant ex animo & vere nostri, non erant ex nobis. Nam si fuissent tales, quales nos sumus, ex animo Christiani, permansissent vtique nobiscum. Deinde de viris forte Apostolicis loquitur, cum ait, ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis. Nonnulli siquidem statim a principio nascentis ecclesiae, nomine se Apostolorum venditarunt, cum non essent Apostoli Christi veri, sed Pseudoapostoli. Quod igitur dicit tale est, ex nobis exierunt, hoc est, a nostra schola & societate: sed non erant ex nobis, id est, non vere erant Apostoli: si enim ij fuissent, nobiscum profecto permansissent. Veri enim Apostoli, quos ad Euangelij munus delegit Christus, non tum hoc, tum illud, sed idem dicebant semper: eratq; illis constans ac perpetua ratio & veritatis & vitae. Hoc enim ad auctoritatem euangelij pertinebat, vt eius primi ministri, qui-
 bus scilicet illud est creditum, odorem saporemq; Christi semper & in omni loco seruarent. Contra vero operarij subdoli quamuis aliquando se transfigurassent in apostolos Christi, sed insipientia tandem eorū manifesta erat omnibus, & finis secundum opera ipsorum. Quanq; si de praedestinatis, vt Hieronymo & Augustino visum est, Ioannes loqueretur: nihil adhuc haeretici conficeret. Nam quae rerum consequentia est, Non sunt ex nobis, id est, non sunt ex electis: non igitur sunt in domo Dei, quae est ecclesia? Quasi vero in domo Dei non sint cum

Eccles. 6.

2. Cor. 11.

2. Cor. 2. 3

2. Cor. 11

2. Tim. 3.

268 DE ECCLE. CATHO. AVCT.
vafis electis in honorem, vafa etiam non electa, nempe in
contumeliam. Sed ad argumentum feptimum diximus
multa. Nunc octauum diuamur.

*Octauum
diluitur
Cap. 18.*

Iuan. 7.

*3. p. q. 8.
ar. 3. ad 1
In Hiere.
e. 31. in fe
st. omni.
fauct. ho.
3. Esa. 52.*

Et ad testimonia quidem ex canticis post ea, quæ di-
cta sunt, nihil est necesse respondere. Illud autem, quod
ex Apostolo obiectum est, D. Augustinus in libro descri-
do retractationum ita interpretatur, vt ecclesiam descri-
bat Apostolus, nō quæ iam sit, sed quæ præparatur vt sit,
quando apparebit etiam gloriosa. Et in libro de perfe-
ctione iustitiæ, cum enim, ait, non tantum Apostolus di-
xerit, vt exhiberet sibi ecclesiam non habentem maculam,
aut rugam, sed addiderit gloriosam: satis significauit: quan-
do erit sine macula, aut aliquid huiusmodi, tunc vtique,
quando gloriosa. Non enim modò in tantis malis, in tan-
tis scandalis, in tanta permissioe hominum pessimorum,
in tantis opprobrijs impiorum, dicendū est eam esse glo-
riosam. Nam si Dominus ipse, non fuit glorificatus nisi
resurrectionis gloria, quomodo dicenda est, ante resur-
rectionem suam, ecclesia eius esse gloriosa? Mundat ergo
eam lauacro aque, abluens peccata præterita, deinde per-
ficiens eius sanitates, facit eam occurrere in illam glorio-
sam sine macula & ruga. Hactenus August. Cuius senten-
tiæ fuit nō solum D. Thomas, sed etiam Hieronymus &
Bernardus. In quem omnino sensum Esaie testimonium
idem Augustinus interpretatus est, in lib. eon. Donatist.
post collat. capite 8. Quamquam altera est eius loci com-
modior intelligentia, vt incircuncisus & barbarus popu-
lus non sit ecclesiam Dei oppressurus, quemadmodū op-
primit qui pede calcatur. Et cap. 9. docet, distinguenda es-
se tempora ecclesiæ: & pro diuersitate varia scripturæ
loca, quæ partim ecclesiæ puritatem, partim malorum
permixtionem annuntiant, esse concilianda. Memini me
tamen sic Pauli verba aliquando exponere, vt ad efficien-
tiam baptismi etiam præsentem illa omnia referantur.
Quod enim ait, vt eam sibi exhiberet sine macula, hoc
planum & expeditum est: cum sine controuersa omnes
omnino maculas baptismi deleat. Quod verò subiungit,
Sine ruga, id certum ad baptismi nouitatem attinere, qui
veterem hominem substulit & absumpsit. Renouatur
quippe

quippe, vt aquila, iuuentus nostra per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abundè, &c. At, quomodo ecclesia per baptismum gloriosa? Nempè tunc gloriosa sponsa sponso suo exhibetur, cum illi virgo genere ac virtute clara, pulchra, munda, veste pretiosa, auro gemmisq; ornata exhibetur. Non autem regina illa, quæ astitit à dextris regis in vestitu deaurato circumdata varietate, non Hester regio fulgens habitu & circumdata gloria sua, non in omni gloria sua Salomon ita gloriosi descripti sunt: quin gloriosior ecclesia sua Christo sit recens baptismi initiata sacramento. Nec enim minus in ecclesiam quàm in synagogam illa quadrant: Laui te aqua & emundaui sanguinem tuum ex te, & unxi te oleo. Et vestiui te discoloribus, & calciaui te hyacintho, & cinxi te bysso, & indui te subtilibus. Et ornaui te ornamento: & dedi armillas in manibus tuis, & torquem circa collum tuum. Et dedi in aurem super os tuum, & circulos auribus tuis, & coronam decoris in capite tuo. Et ornata es auro & argento, &c. Quæ singillatim in baptismi efficiètia explanare, erat facile id quidem, sed huius temporis non est. Non ergo cogimur ad futurũ tempus ea effecta referre: quæ in præsentis baptismi ecclesie præstat. Omnia siquidem illa in duo hæc Apostolus contulit, vt ecclesia sit sancta & immaculata. Vt exhiberet, inquit, sibi gloriosam ecclesiam non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed vt sit sancta & immaculata. Qualem certè nunc etiam credimus esse: non in omni sua parte quidem, nam id, quemadmodum antè diximus, non est necesse: sed in multis membris, quorum sanctitas & puritas facit, vt ecclesia ipsa sancta verè immaculataq; dicatur.

Sanè in paruulis adultisque, nunc primum per baptismum lotis, nulla prorsus quæstio est, quin ecclesia sancta & immaculata sit. Sed esse sine macula, vt Augustinus docuit, non absurdè etiam ille dicitur: qui & criminibus caret damnabilibus, & ipsa peccata venalia non negligit mundare eleemosynis. Hos enim immaculatos scriptura vocat. Ero, ait, immaculatus cum eo. Quomodo? Obseruabo me ab iniquitate mea. Item, Beati immaculati

Tit. 2.

Ezech. 16

Ad eccle
siam in præ
senti hoc
omninoreferre vi
dètur Fa
bianus pa
pa epist. 3
ad Hila
rium, Gela
sius in de
creto de
Apcry-

phis, concil. Tolet. 6. c. 1. Sixtus 3. epi. vnica. c. 5. Hiero. in epi. ad Ephe. c. 5. De per- fe. instit. cont. Ce- lentin. culati in via, qui ambulant in lege Domini. Non enim qui operantur iniquitatem in vijs eius ambulauerunt. In his ergo, qui ab iniquitate & crimine mundi sunt, sunt autem plurimi, ecclesia immaculata est, quamuis impuritatibus non nihil, hoc est, culpæ venialis ex leui inconstantiâ; natura contrahant omnes.

Secundum hanc interpretationem, quæ mihi, & veteribus & sententiæ Pauli magis consentanea videtur, patet ecclesiam etiam num extare, in quibusdam suis membris quidem prorsus immaculatam, hoc est, sine omni omnino macula: in quibusdam verò ita puram, vt quiddam maculæ, leuis illius tamen, possit habere. Sic in quibusdam columba est, in quibusdam perfectâ. Perfectos autem pingui, vt aiunt, minerua appellamus eos, quibus vita mortalis contenta est, qui assequuntur, quantum homines possunt, optimam in terra viuendi rationem & viam, tamen in rebus minimis quandoque deficiunt. At omnis qui peccat, non cognouit Deum: & omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit. Hunc locum Diuus Bernardus in cõcione de septuagesima, cuius initium: Magna mihi consolatio, accipit de filijs Dei secundum prædeterminationem, quos interpretatur, non peccare, id est, non permanere in peccato. Diuus autem Augustinus homilia quarta in hanc Ioannis epistolam, & secundo libro de baptisate paruulorum, capite octauo. Et libro secundo contra Parmenianum, capite septimo, & multo fufius in lib. de perfect. iustit. exponit, filios Dei non peccare ex hoc quòd filij Dei sunt: eos verò qui peccant, non cognoscere Deum, qua ratione peccant. Peccatum enim non à fide, & scientia, sed ab ignorantia proficiscitur. Fides contra & charitas, quibus filij Dei sumus, non agunt perperam: sed refutant omne peccatum. Quam sententiam Diuus Thomas cum familia sua sequitur, secunda secundæ, quæstione vigesima quarta, articulo vndecimo ad primum. Eandem secuti sunt cum Augustino, alij Episcopi Aphricani, vt patet in epistola quinque Episcoporum ad Innocentium.

Roma. 7

Quemadmodum enim Paulus dicere potuit: Si autem quod volo illud facio, iã non ego operor illud, sed quod habitat

habitat in me peccatū : ita homo iustus, si ex lege aliās natura repugnantis leuiter aliquando deficiat, illud quoq; verè dicit. Iam nō ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Quam interpretationem, quoniam ei & huius epistolæ quædam loca, & viri clarissimi consentiunt, non audeo equidem improbare. Sed vt dicam ex animo quod sentio, mihi magis Hieronymi sententia placet, qui non putat Ioannē in genere de peccato loqui, sed tantū de mortali. Id quod in toto quasi cōtextu epistolæ facillè cernitur. Hoc enim apostolus ibidē agit, vt ostendat nullam esse communicationem lucis ad tenebras, Christi ad Belial, nec misceri posse iustitiam & iniquitatem, crimina & charitatē, Christū & Antichristū, non plus certè quàm noctem & diem. * Nam fuere quidam hæretici, quales nūc sunt ex Lutheranis plurimi, quibus satis fuit, si semel baptismo suscepto fidem haberent etiā sine operibus. Quem errorē à primo statim capite, Ioannes cœpit depellere, in hæc verba, Deus lux est, & tenebræ in eo nō sunt vllæ. Si dixerimus quoniam societatem habemus cum eo, & in tenebris ambulamus, mētīmur. Item capite secundo. In hoc scimus quoniam cognouimus eum, si mandata eius obseruamus. Qui dicit se nosse Deum, & mandata eius non custodit, mendax est. Item eodem capite, qui dicit, se in ipso manere, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. Qui dicit se in luce esse, & fratrem suum odit, in tenebris est. Item si quis diligit mundum, non est charitas patris in eo, &c. Item capite tertio. Omnis qui facit peccatum, & iniquitatē facit. Scilicet, ne quis putaret de quolibet peccato etiam leui futurum esse sermonē. Iniquitas enim graue peccatū est. Tunc ergo subiūgit, omnis qui in eo manet, non peccat, & omnis qui peccat, non vidit eum, nec cognouit eum. Nam est cognitio quædam scientiæque de Deo, ijs familiaris & propria, qui spiritum intellectus, scientiæ, sapientiæ, consilijque habent: quo nimirum spiritu omnes improbi carent. Itaq; nec vident, nec cognoscunt Deum. Quamlibet visiones, & reuelationes Dei habere se prædicent. Item filioli, nemo vos seducat. Qui facit iustitiam, iustus est. Qui facit peccatum, nempe mortale, ex diabolo est. Omnis qui natus est ex Deo, peccatum non

*In. 2. lib. aduer. 10 ui. de peni. dis. 2. Si enim. * Simō Selenē quædam quæstuariam sibi cōiungit, et discipulos suos docuit liberè agere quæ uellent: secundū. n. gratiam saluari homines, et nō secundū operas inflas. Ireneus auflor est li. 1. cap. 20. Gnostici quoq; in cognitiōe et scientia, quæ mortalib; sal*

ad pollice- tum non facit, videlicet quandiu filius Dei est, quoniam
bantur, semen ipsius, hoc est, Caritas in eo manet: & vt arbor bo-
beatitudi- na, nisi vitietur, non potest malos facere fructus, sic filius
nē consti- Dei crimen & flagitium committere non potest, nisi fi-
uebant: lius Dei esse deserit. In hoc manifesti sunt filij Dei &
cū in o- filij diaboli. Qui iustus est, filius Dei est: qui non est iu-
pera cha- est, nec diligit fratrem suum, filius est diaboli. Item in
ritatis ne sine epistolæ, omnis qui natus est ex Deo, non peccat.
gligerēt: Hoc est, non violat charitatem, sed seruat mandata, quo-
aduer- nam generatio Dei conseruat eum, & malignus non tan-
sum quos git eum. Nimirum quandiu semen ille conseruat, gene-
epist. ad ratio Dei conseruat eum, & malignus non tangit eum.
Tim. scri- At si volens semen illud abiecerit, ex quo semine natus
ptæ sunt, est, tunc profecto filium diaboli effectum, iam malignus
epist. Iud. non solum tanget, sed vitetur eo etiam pro suo. Quem
Pet. 2. & Hieronymi sensum Augustinus etiam amplectitur, homi-
1 Ioan. lia in hanc epistolam quinta. Atque vtinam hæc apostoli-
x præteri- li doctrina nostri seculi hominibus non esset necessaria.
tum pro Sed videmus esse multos, qui cura fratrum suorum & cha-
præsenti. ritate neglecta, alijsque euangelij & naturæ præceptis
 omisis, præculis, meditatiunculis, non enim contempla-
 tiones dicam, die noctuque vacantes, mentiuntur se &
 nosse, & diligere Deum. At in hoc scimus quod cognosce-
 mus eum, si mandata eius obseruamus. Qui enim non di-
 ligit, non nouit Deum. Hæc est autem charitas Dei, vt
 mandata eius custodiamus. Sanè qui tum secundam, tum
 maximè tertiam epistolam eiusdem apostoli legerit, intel-
 liget euidentius, totum apostoli sermonem, eos co-
 arguere, qui bonos, iustos, amicos, & filios Dei se esse sine
 proximi charitate mentiebantur. Id verò grauius, quo
 maiori simulationis artificio fingebat se cognitioni Dei,
 & contèplationi vacare. Verum de hoc argumento plura
 dicta sunt, quam fortasse ratio instituti operis postula-
 bat.

Non sol- Itaq; ad illud ex epistola ad Hebræos testimonium, ne
uitur. molestum sit plura dicere, dicemus nihil. Nec necesse est
 tamè aliquid dicere, cum in eiusmodi argumentis diluen-
 dis nostra opera & studium minimè desiderentur.

Illud etiam est facile quod in nono argumèto primùm
 opponitur.

opponitur. Iam enim demonstratum est, ut ecclesia sancta sit, non oportere omnes eos sanctos esse, qui illius partes esse dicuntur. Non autem, quamuis id Hieronymus fecerit, ecclesiam dupliciter vsurpamus, & eam, quæ vndique sancta & tota corpus Christi sit: & eam, quæ cum sanctis malos habeat permixtos. Sed id docemus, populum Christianum verè sanctum dici: licet non omnes, qui in hoc populo numerantur, sancti sint. Nam argutias illas elegantissimas, quibus hoc impugnatum est, consilium est negligere. Sophistarum quippè sunt meræ nugæ gerris, ut aiunt, Siculis vaniores. Præterquàm, quod forsitan ecclesiam sanctam credimus, quia populus est Deo per baptismum dicitur, cõsecratus, sanctificatus, hos enim scriptura sanctos appellare solet. Illud verò quod statim additur, diligenter expèdendũ est. Aliud porrò est partes ecclesiæ esse, aliud esse ecclesiæ membra. Nomen siquidem partis latius diffunditur, nomen membri contractius est. Pars ad totum refertur membrum ad animantis corpus. Ita pars sine vita inuenitur, ut in lapide, ligno, ac cæteris eiusmodi. Membrũ aut verè & propriè sine vita ne intelligi quidem potest. Quamobrem improbi partes quidem ecclesiæ sunt: membra ecclesiæ aut Christi non sunt. Sunt autem diaboli membra. At in ecclesia esse censentur, ciuesq; ciuitati huic & annumerari & adscripti: ciues mali & flagitiosi tamen. Quo verò pacto probi atque improbi eundem omnino populum consent, nec sit tamen societas lucis ad tenebras, conuentio Christi ad Belial: D. A. gustinus egregiè explicat contra Dona. post colla. ca. 6. Quæ vna ex re cæteræ huius argumenti confirmationes extremis, quod aiunt, digitulis euertuntur. Siue enim dicas corpus siue panem siue granum, siue triticum, seu alia similia quæuis: nomina sunt, quæ bonis per se conueniunt quidem, sed per bonos illi etiam populo, cuius boni primariæ sunt partes. Hunc verò sensum omnia quoq; Augustini verba præ se ferre notius est, quàm ut indicandũ sit. Negat enim malos in corpore Christi esse, nec posse habere Christum membra damnata. Negat in columbæ membris computari. Negat ad illam ecclesiam pertinere, quæ non habet maculam nec rugam. Negat aspectare ad com-

In com.
epist. ad
Galat.

Do. Tho. 2.
p. 9. 8.
Ar. 3. ad
secun.

Vide. 3. de
doct. Chr.
cap. 32.

pagem domus Dei aut in ea etiã habitare, in qua vniuersales solum habitant. Etenim hæc vniuersa, vt persæpe dictum est, tantum probis ex se attribuuntur, & horum ratione attribuuntur ecclesiæ. Quemadmodum ratione partis in toto ipso insignis atque præcipua, quædam de toto enuntiaris solent, quæ partibus singulis perinde conueniunt. Quamquam Augustinus illam fortasse Hieronymi partitionem secutus est, vt ecclesiam bifariam distribueret: & eam quæ omni ex parte bona Christi corpus sit, & eam quæ ex bonis malisque conficitur. Quæ verò fronte nobis Augustinum obijciunt, qui in libro retract. 2. cap. 18. & in Psalmum 24. ac 25. & libro contra Peti. 3. cap. 12. & de vnitæ ecclesiæ cap. 13. & contra Donat. post collat. à 4. vsque ad vndecimum cap. nonam stram habet apertissime constantissimeque sententiam: Nec dubium est Cyprianum atque Hieronymum eadem nobiscum concinuisse: illum in epistola ad Maximum, hunc in comment. epistola ad Galatas, & in dialogo aduersum Luciferianos. Ac de nono argumento hæcenus.

Decimo verò argumento ex his, quæ in 7. dicta sunt, satis, vt arbitror responsum est.

*Vndecimum re-
soluitur.*

At vndecimo argumento hoc habeo responsum. Non abhorret à sacrarum literarum consuetudine, si eundem omnino populum nunc propter iustos felicem beatumque dicamus, nunc propter improbos miserum & infelicem. En Moyses Israëlẽ modò vocat populum electum, beatum, gentem sanctam, populum Dei peculiarem: modò durissimæ ceruicis populum, stultum & insipientem. Atque Isaias interdum populum Gomorrhæ, interdum etiam populum Dei appellat. Et re verè si scripturæ vsus est, quemadmodum in confutatione secundi argumenti multis exemplis patefecimus, perinde populum reprehendere ac si omnes mali essent, atque ita consolari vt si omnes essent boni: confectarium est quoque vt populus idem & in reprehensione vituperationeque vocetur iniquus, & in consolatione ac laudatione sanctus. Nec Aug. dubitauit, ecclesiã nigrã in malis, formosam in bonis interpretari in 3. lib. de doct. Chr. ca. 32. Quin Origenes ec-

genes ecclesiã propter eos qui colũbas in illam vendunt, speluncam latronum appellauit, tracta. in Matt. 15. Quod si hoc nos prælidium deficeret, habemus alterum: quòd in huiusmodi maior quædã vis boni quã mali est. Plusq; omnino valent pauci boni vt plebs bona sit, quã multi mali vt nominetur mala. Ecclesiam præterea sanctam dicimus, quòd Deo peculiariter sacra sit: qua ratione, quantus mali in ea sint plurimi, Synagoga Sathanæ appellari nec debet nec potest. Hinc enim in concilio Constantiensi eius impudens maledicentia damnata est, qui Romanam ecclesiam, Synagogam Sathanæ appellauit. De xi. autem argumento dictum est satis.

Duodecimum verò infirmum & nugatoriũ est, tametsi *Ad 13.* Calvinus inde exultare non dubitet, vnde erubescere debuisset. Ratiocinatur ille quidem interdum argutè, sapius eleganter: sed quandoque adeò ineptè, insulsè, frigidè, vt vix eum credas, non dico eruditionem acumenve, sed aut rationem omnino vllam, aut sensum etiã communem habuisse. Tantum hæreticus error & cæca pertinacia potest, vt omnem prorsus doctrinam adimat, intelligentiæ lumen extinguat, & vniuersam ingenii retundat aciem. Sed ad rem. Illud est verum Græcos esse schismaticos, ideoq; apud eos ecclesiam non esse. Credimus enim vnã catholicam ecclesiam. Quare necesse est, vt qui ab vnitãte se separat, quoniam non est in vna ecclesia catholica, ne in ecclesia quidem ille sit. Nec Græci solum, schismatici sunt, sed sunt etiam hæretici: tum propter alia, tum hac præcipuè causa, quod negant vnum totius ecclesiæ pastorem esse à Christo in Beato Petro institutum. Sed hæc importunè hoc loco, alibi opportunè differentur. Quòd si qui à Christo vero ecclesiæ capite ita deficiãt, vt ei abrogent fidem: hos fateor, ac multo etiã magis, priuilegium ecclesiastici nominis amittere. Mortuo autem summo pontifice, vna sine dubio ecclesia manet, & manet in ea spiritus veritatis: sed manca & imminuta sine Christi vicario, & ecclesiæ catholicæ vno pastore relinquitur. Quocirca licet veritas tunc etiam in ecclesia sit, at si controuersiæ fidei & religionis oriantur: ecclesiæ iudicia sine capite in terris non adeo

adeò certa erunt. Quæ persequi huius loci non est. Atque apostolus, cum eo loco dedita opera ecclesie vnitatem definire vellet, eius rei prorsus oblitus est, à qua re nos dicimus vnitatem ecclesie pendere. Sed mirari satis non possum istorum hominum futilitatem, qui cum non seruent vnitatem spiritus in vinculo pacis, sed ab ecclesie se corpore seiunxerint: Paulum eo loco nobis obiciunt, qui illis vel aduersissimus est. Nam si vnum corpus & non duo Christus habet, quo modo nos duas ecclesias admitteremus? Et si vna est fides: qui in fide & religione differat, hic quomodo in vna ecclesia est? Qui autem Christi vicarium cõtemnit, is ne vnum filium agnoscit? Certe qui cultum Dei pro suo sibi arbitrio fingit, is nec spiritum vnum colit, nec patrem vnum suscipit, nec in vna promissa ecclesia est. Quæ sine recta & catholica fide Deum vnum nec colere, nec habere potest. Verum isthæc, quæ extra causam præterq; institutum inuitis occurrunt, paucis refellenda sunt. Reliqua itaq; persequamur. In Græcis, autem viri boni sunt aliqui. Sane, si sunt aliqui, hi tantum erunt qui cum catholica fide consentiēt, qui ab schismate alieni sunt, qui vnum vnus corporis tenent caput, vnumq; vnus ouilis pastorem, non in calis solum, sed etiam in terris. Sic enim Christo capiti nostro ac pastori visum est, vnum loco sui ecclesie relinquere: quem simulatq; fidelis abiiceret, & corporis & ouilis desereret vnitatem. Quemadmodum in Israel sub Hieroboam quidam erant viri pii, sed illi tantum, qui in diuisione regni nullam fidei religionis, sacerdotii diuisionem meditabantur. Verum hæc aliàs. Nunc illud admonendum puto, Apostolum eo loco ecclesie perfectam vnitatem communionemque describere: nimirum qualis in bonis sanctisq; viris reperitur. Meminisse enim opus est, corporis nomen proprium esse ecclesie iustorum. Vnum igitur corpus vno primitiua spiritu definitur: qui illud non modo quasi anima viuificet, sed tanquam spiritus membra eius singula ad finem suum quodque agat, moueat, instiget. Deinde vnum corpus vnã quoq; spem vocationis requirit. Vbi spei vox pro re gloriaq; sperata vsurpatur, vt illo etiam loco, Spes autem, quæ videtur, non est spes. Vnum igitur finem, sicut cetera, hæc

hæc etiam respub. habet: ad quem omnes eius ciues vocati ac destinati sunt, in quem proinde spectant omnia huius corporis mēbra. Tertio loco vna respu. Vnū Dominū, vnū regē, vnū caput desiderat. Nam si duo habeat capita, monstrosa erit. Exigit præterea vnā fidē. Nisi enim huius reip. ciues fideles sint, Dei populū nō conficiēt. Populus autē Dei intelligitur diuino cultui ac religioni dicatus. Quōd nisi vna sit omniū cōmunis fides, ne vna quidem religio erit: atque adeō nec vna Dei ecclesia. Quid, quōd si diuersa credimus, cū fides sit quasi huius corporis oculus: eundem scopum & finē habere non possumus? Vna ergo fides necessaria est. Necessariū est deniq; præter hæc baptisma vnum: in quo inest cæterorum sacramentorum cōmunicatio. Plebs quippe Christiana non interiore solūm fidei cōmunionē ac charitatis vinculo, sed externa etiā fidei testatione sacramentorumq; cōsociatione constat. Ex quo fit, vt nisi in eodem baptismo, eisdēq; omnino sacramentis mēbra externiūs colligata sint, in vnū Christi corpus, quod est ecclesia, coire nō queant. Fecit autē apostolus solius baptismi mentionē, tū quoniam inter omnia sacramenta, vel maximē est vnū: tū quoniā hoc sacramentum Christianæ gentis propriū signaculū est: quo videlicet nō consignamur modō, sed etiam factamur. Id quod Synagogæ circumcisio præstabat. Iam in verbis, quæ addit Paulus, vnus Deus, vnus pater, &c. eō, vt mihi videtur, respicit: ne in vno huius reip. domino tyrannidē ac dominationē subesse putaremus. Vnū itaq; dominum cū dixisset, blandioribus vocibus dominatum mollit ac mitigat. Ne te, inquit, terreat vnus dominus: vnus enim Deus idē est, vnusq; etiā pater. In Dei porrō nomine bonitatem, suauitatē, prouidentia iūminis intellige. Beatus, ait, populus cuius dominus, Deus eius. Sed ille multo beatior, cuius Dominus pater eius: in patre siquidem singularis amor & cura minimē vulgaris designatur, vt nō tam regnum quàm patris vnā filiorumq; familiam intelligas. Sed nescio quo pacto, dū Pauli verbis institit atq; hæc oratio, à proposito longius excurri, institutiq; mei penē immemor factus sum. Dicebā, apostolum perfectam corporis ecclesiæ vnitatem causis suis omnibus definire. Ecclesiæ

elisæ verò vnitas latiùs extensâ est, & in eis inueniuntur
 qui non seruant vnitatem spiritus in vinculo pacis: nec
 inter se per amorem cohærescunt, nec alii alios appre-
 hendentes capiti suo connectuntur. Quin etiam partes
 quædam in hoc toto sine fide insunt: vt hæretici occulti
 quandiu ab ecclesia non sunt exclusi. In quibus satis est
 vnum baptisma, sacramentorumque eadem societas &
 communio, vt in vna ecclesia esse dicantur. Nam sum-
 mum pontificem, episcopos, cæterosque ecclesiæ mi-
 nistros, potestate ac iurisdictione per hæresim abditam
 interioremque priuari: non modo non certum, sed ne
 probabile quidem esse, maxima auctoritate Theologi
 affirmant. Rectores verò ac magistratus & reipub. om-
 nino ministros illos esse, qui reip. huiusmodi partes
 non sint, ne cogitatione quidem informari potest. Ex
 quibus magna significatio fit, non esse equam in omnibus
 ecclesiæ partibus vnitatem: sed in quibusdam valde im-
 perfectam. Id si minus intelligitur, ex corpore naturali
 percipi potest. In quo sic spiritus & anima existit, vt par-
 tibus quibusdam vim sentiendi tribuat, quibusdam vim
 crescendi: aliis, vt videtur, ne vllam quidem aut anima-
 lem, aut spirabilem facultatem: perinde vt si partes illæ
 nec animam nec spiritum in se haberent. Quin etiam vi-
 demus, cum membrum aliquod sensu & vita carens are-
 scit in corpore, quoniam reliquis omnino partibus
 continuatur, motum quendam externum ab spiritu par-
 ticipare: quanquam spiritus illi nihil interius vita-
 leque communicat. Quem profectò modum spiritus
 Christi in corpore ecclesiæ tenet ac seruat. Quasdam
 enim partes ita animat & viuas facit, vt nihil illis de-
 esse vitalium motionum videatur: in quasdam sic influit,
 vt non vitam eis quidem, sed interiorem quandam spi-
 rationem quasi vitalem conferat: aliis autem exteram
 vim suam facultatemque dimittat. Vt quanuis mortuæ
 prorsus & arida membra sint, quia non sunt tamen à
 corpore excisa, ab spiritu cum corpore moueantur.
 Quæ partium affectarum mirabilis continuatio ac series,
 licet tenuis illa quidem & modica sit, at tantum in ec-
 clesiæ valet, vt propter locum, quem habent in cor-
 pore,

pore, nonnullæ partes vel capita ecclesiastici corporis
 appellentur. Væ, inquit, vobis, qui opulenti estis in
 Sion, optimates, capita populorum. Membra videlicet
 aliquando, non ex vita, quam sua sponte & natura ven-
 dicant, sed ex situ, quem fortita in corpore sunt, per
 metaphoram transferri solent. Ita, qui locum primû in
 ecclesiæ gubernatione tenet, caput ecclesiæ ille dicitur:
 tamen propriè ac verè membrum corporis ecclesiæ
 non est. Sed de his, quæ ad ecclesiæ vnitatem spectabât,
 quantum huic loco satis erat, dixisse videmur. Nunc de
 vniuersitate ecclesiæ dicamus, nam id in tertio decimo
 argumento quæritur.

Καθόλου Græcè, si verbum verbo reddas, secundum
 totum interpretabere. ὅλον enim totû est. Vnde catho-
 lica, vt Augustinus ait, nomen accepit: quòd in toto
 orbe iuxta prophetarum prædictiones diffusa est. Quia
 verò in toto orbe vniuersæ etiam gentes intelliguntur,
 inde adeò venit, vt ecclesiæ catholica, id est, vniuersalis
 nominetur: quoniam in omni gète, populo, natione, sexu,
 conditione, longè lateq; pater. Cuius vtriusq; rei extat
 insigne illud oraculum, Postula à me & dabo gentes hæ-
 reditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ.
 Atq; hoc discrimine nõ solum à Synagoga, sed ab hære-
 ticorum etiã conuenticulis congregationibusq; distin-
 guitur. Sunt etiam qui dicant, ecclesiam propter cõmu-
 nem fidem vniuersalemq; doctrinam catholicam appel-
 latam. Fides autem ecclesiæ atque doctrina multifariam
 iuxta illud, Prædicate Euangelium omni creaturæ. De-
 inde ratione loci, quemadmodum scriptum est, Præ-
 dicauerunt vbique, & in omnem terram exiuit sonus
 eorum. Præterea ratione temporis. Quoniam apostoli
 non tum hoc tum illud, sed idem dixere semper. Fidelis,
 inquit, Deus: quia sermo noster qui fuit apud vos, nõ
 est in illo est & non. Sed est in illo est. Item, Narra-
 uerunt mihi iniqui fabulationes, sed non vt lex tua.
 Omnia mandata tua veritas. Et posterius, in æternum
 domine permanet verbum tuum, in generatione &
 genera-

13. Argk.

responde-

tur. Catho

lõ Holon.

Mala. 1.

Dan. 2.

Esa. 54.

Psal. 18.

71.

Mar. vlt.

Aho. 1.

Gene. 26.

Psal. 21.

71. & 116

Luc. 24.

Apo. 5.

Colo. 3.

Psal. 2.

Ad Tit. 1.

Mat. vlt.

Mar. vlt.

Et ad

Ro. 10.

2. Cor. 1.

Psal. 118.

generationem veritas tua. Quod igitur ab omnibus in
 omni & loco & tēpore certò atq; constanter creditur &
 docetur, id verè dogma catholicum nuncupatur. Et quæ
 huiusmodi dogmata ac disciplinam habet, ea verè ecclē-
 sia catholica. Nam hæreticorū conciones, priuatas habēt,
 peregrinas, inconstantes, clandestinasq; doctrinas. Bene
 ergo & prudenter Vincen. Lirinen. de prophā. noua. in
 ipsa, inquit, catholica ecclēsia, ad quam non vna natio,
 non vnus angulus, sed maris multitudo cōuertitur: id te-
 neamus, quod vbiq;, quod semper, quod ab omnibus cre-
 ditū est. Hoc est enim verè proprièq; catholicum, quod
 ipsa vis nominis ratioq; declarat, quæ omnia hæc verè
 vniuersaliter cōprehendit. Quæ cū ita sint, ille est verus
 germanusq; catholicus, qui quicquid vniuersaliter an-
 tiquitus ecclēsiā catholicam tenuisse cognouerit, id solū
 sibi tenendū credendumq; decernit. Quicquid verò ab
 aliquo deinceps vno præter oēs vel cōtra omnes nouum
 & inauditū subinduci senserit, id non ad religionem, sed
 ad tentationē potius intelligat pertinere. Hactenus Liri-
 nensis. Scio causas proferri alias solere, cur ecclēsia ca-
 tholica sit: sed hæ mihi visæ sunt cognominis huius affe-
 rendi grauissimæ. Quibus positis illud argumentū facile
 diluitur. Primū enim ecclēsia nō ita modo cōtracta est &
 adducta in angustū: vt in orbe diffusa nō sit. Quin nostra
 memoria nouus orbis apparuit multò maximus atque la-
 tissimū, in quem discipulorū Christi sonus exiit, ne
 quispiā dicat, Hispanos, Gallos, Italos, Germanos, ceterasque
 nationes, in quibus Christi nomē aut viuit, aut nō
 omnino deletū est, minorē partem orbis occupare. De-
 inde satis est, ecclēsiā semel in totum mundū esse fusam,
 vt etiā nū verè catholica dicatur. Nempè eadem ecclē-
 sia est, eandēq; fidē tenet, quā Apostoli in vniuersa terra
 vulgarunt. Sanè verò fidei præsentis vniuersitas ad eam
 vniuersitatem referenda est, quæ tēpore antea cōtra in ec-
 clēsia fuit: & hæc ad illam tandem, quā apostoli in totum
 orbem ediderunt, quemadmodum in secundo libro de-
 monstratum est. Ex quo efficitur, vt quauis Christiana
 fides in vnus fortè prouinciæ angustias redigeretur, nō
 hilominus catholica esset, & prouincia item, quæ eā fidē
 habet.

haberet, ecclesia esset etiam catholica. Nam & ecclesie singulae sub vniuersali comprehensa catholicae vocantur, quoniam eam fidem habent, quam vniuersalis tenet tenuitque; semper ecclesia. Sed haec & ea quoque, quae restant, perspicua sunt omnia. Breuiter itaque expedienda sunt.

Obiicitur ergo in quartodecimo argumento, frustra omnium fidelium sensum expectari. Cui ergo argumento haec breuissimè retulerim, Duo sunt rerum genera, ut alias dictum est, quae ab ecclesia creduntur. Vnum, quod ad omnes aequè pertinet: ut Deum esse hominè, Animù nostrù esse immortalem. Et in hoc genere non est valde difficile, omnium fidè sensumque; cognoscere. Non dico autè, ut seorsum rogentur singuli, quod & permolestum esset & oppido quam ridiculam, sed singulorum fidè in huiusmodi statim sese prodere: satisque; mediocri adhibita diligentia cognitam nobis & perspectam esse posse, praesertim si res in contentione veniat, & vulgus suo more caleseat. Alterum est genus earum rerum, quas cognoscere non rudium & imperitorum in ecclesia, sed maiorum & sapientium interest. Ut epistolam ad Hebraeos esse canonicam, ac reliqua similia quamplurima. Quo in genere si vulgare plebis sententiam roges, perinde erit, ut si à caeco sensum colorum postularis. Cautè igitur atque prudenter, cum huiusmodi fortasse res in sermonem popularè incidunt, qui in vulgo paulò modestiores sunt, nihil omnino affirmatè asseueranterque; pronunciat: sed id se credere ac sentire in hisce rebus profiteretur, quod ecclesia credit ac sentit. Quo profecto nomine sapientes ecclesiae maioresque delignant. Porro siue in hoc siue in illo genere quaestio versetur, populus quasi de tribunali sententià dicere nec debet, nec verò potest. Quonià, ut hic pro certo & probato sumimus, ligandi, soluendi, iudicandi que potestas in singulis fidelibus non est: sed in ecclesiae praefectis atque pastoribus. De qua re alio loco differemus. Nunc illud dicimus, in cõmuni omnium cõtrouersia certum argumentum ex cõmuni fidelium sensu depromi: quanuis non oporteat sigillatim omnium sensum perscrutari. In fide autè earum rerum, quae propriae sunt doctorum atque sapientum, solam horum sententiã expectandam: vulgi ne expectandam quidem. Nam illi certam

*Quartū.
decimum
enodatur*

fidem faciunt catholici dogmatis: hi faciunt nullam. At verò in vtrarunq; rerum decretis ac legibus, nec vulgus nec sapientes omnes habere locum: sed ii tantum, qui sint ecclesiæ pastores, quemadmodum libris sequentibus explicaturi sumus. Ea verò argumenta, quibus pastorum veritas atque auctoritas impugnata est, in librum huic proximum differatur: vbi hæc multaq; id genus alia longè opportunius refutabimus.

Cæterum, quod duo symbola ecclesiæ internoscendæ Calvinus ponit, nempe ordinem in verbo & sacramentis à Christo commendatum, ad quas omnino notitas ceu ad Lydium lapidem omnis congregatio exigenda sit, quæ ecclesiæ nomen obtendat: bene profectò haberet, nisi hunc Lydium lapidem in manu habere ipse vellet: cæteris negaret omnibus. Nos asserimus Lutheranos nec synceram euangelii doctrinam, nec legitimam sacramentorum administrationem retinere. Illi contra nobis vtranque notam inurunt. Ecquis erit iudex? Negant apud nos ecclesiam esse: apud se, vt nos dicimus, existere mentiuntur. Ecqui sunt ij tandem, quibus lapis iste Lydius est certus, solidus, germanus, ad veram ecclesiam explorandam? Arrius, Nestorius, Macharius, Donatus, Pelagius, cæteri que omnes hæreticorum etiam cum ecclesiæ bellum facient, eadem omnino insolentia se habere præferent duas illas ecclesiæ quasi tesseras. Quapropter in quacunq; de fide cum hæreticis controuersia ecclesiæ notio periclitabitur. Excipiet enim protinus nos aut in fidei errore versari, aut Christi sacramenta non perinde gerere vt à Christo nobis institutum atque præscriptum est.

Notior est ecclesia, mihi crede, notior est: quam vt quibuslibet motis quæstionibus eius non solùm auctoritas, sed res omnino & nomen in dubium reuocentur. Verùm hoc Calvinus loco sic insulsus exitit, vt nihil aliud eius nisi ipsa insulitas rideatur. Ecclesiam enim apud nos esse, modò ait, modò negat. Nunc ecclesiam dicit nunquam fuisse intermortuam: nunc contra verbi puram prædicationem asserit aliquot iam sæculis euauisse. Tum affirmat sub Romano pontifice, quem

quem Antichristum vocat, non esse ecclesie nomen ab-
 olitum, sed sub eius quoque tyrannide ecclesias manere:
 tum astruit, presentes omnes catholicorum eccetus ido-
 latria impiaque doctrina contaminatos esse, clau-
 umque proinde non habere potestatem. Quod si ita est,
 Christi ecclesie qui sunt, ecclesie catholicae membra erunt.
 Porro si membra sunt verae catholicaeque ecclesiae, ne-
 queunt vel idololatriae probare scelus, vel errores Evan-
 gelio contrarios docere. Item nisi stultum mihi quoque
 ipsi videretur, exigere ex illo cogereque ut respon-
 deret: num viros aliquot probos in catholicorum
 concione esse arbitretur. Si nullos, quoniam, ut ait,
 omnes ad vnum sunt idololatriae, & in impietate esse
 pius nemo potest: eadem profecto causa ante Luthe-
 rum vir bonus in catholicis nemo esset, quippe cum
 eiusdem criminis rei essent omnes, in eodemque errore
 versarentur.

Ecclesia ergo Christi catholica iam ante Luthe-
 rum nulla in orbe erat. Et vbi nam sunt illae de aeter-
 no Christi regno promissiones, quas, quoniam aper-
 ta, clara, perspicua sunt: nulla iste interpretatione
 potuit eludere? Sin autem verè pii inter nos sunt
 aliqui, non est certè apud nos ecclesia impia, sed pia.
 A qua cum se contentionis studio Lutherani separaue-
 rint, exploratissimum est, à vera eos Christi ecclesia
 descivisse.

Quid? An ne ambiguum est Ambrosium, Hierony-
 mum, Augustinum, Basilium, Chrysostomum, cate-
 rosque optimos ac praestantissimos viros, quos catho-
 lici & veneramur & agnoscimus, vera ecclesie Christi
 membra fuisse? At illi stant à nobis vniuersi, Lutheranis
 vniuersi repugnant. Quod facillimum est ostendere.
 Sed quid ego stultus, qui suadere velim, Lutheranos he-
 reticorum more cum ecclesia Christi bellare? Quasi ve-
 rò difficile esset, causis evidentibus ac necessariis ad-
 dicere, hos neque in Apostolica, neque in Catholica,
 neque in sancta, nec in vna ecclesia esse. Nihil sanè faci-
 lius esset, nihil explicatius, nihil promptius, si huius esset
 aut loci aut temporis. Nimirum quibus omnino rebus

cum Donatistis Augustinus egit, vt eorum animos ad veram notionem ecclesiæ vnus sanctæ Catholicæ atq; apostolicæ reuocaret: iisdem nos Lutheranos vincere nullo negotio & labore possumus. Atq; si res ipsæ, quæ tamen in manu nostra sunt, in hac nos pugna deferent: at cognomina Catholici ac Lutherani apertissimè planissimèq; demonstrant, veram germanamq; ecclesiæ notam & characterem habere nos, illos non habere: quanuis ecclesiæ nomen fingant, simulent, obtegant. Sicubi, ait Hieronymus, audieris eos, qui dicuntur Christi, à quoquam alio nuncupari: vtputà Marcionitas, Valentinianos, Pelagianos, &c. scito non ecclesiam Christi, sed Antichristi esse synagogam. Quo eodè discrimine Augustinus atq; Epiphanius hæreticos à Catholicis distinguendos esse docuerunt. Cū itaq; Lutherani cognomē ex Luthero traxerint, planum & expeditum est, eos à cōmuni fide atq; ecclesia catholica, in priuatam & singularē hæresim abiisse. Nobis autem super terram nullus fidei magister est, vnus cælestis est Christus: à quo Christianorum cognomen est, quod habemus ex illo hæditarium. In Christi igitur ecclesia sumus. De qua hæc, vt breuissimè dici poterunt, ita à me dicta sunt. Nunc ad reliquos locos ex ordine instituto progrediar: meq; ad meum munus pensumq; reuocabo.

*Aduer-
sum Lu-
ciferia-
mos.*

*Lib. 1. cō.
Cresco.
Here. 70
Audia-
morum.*

Quarti Libri finit.

DE AV-

DE AVCTORI- TATE CONCILIORVM

QVAE QUARTO LOCO EST

posita, Liber Quintus.

*Caput primum argumentum continet, quibus heretici
utuntur, ad huius loci auctoritatem la-
befactandam.*

Ost ecclesiae auctoritatem auctoritas conciliorum sequitur, quam heretici plurimis argumentis oppugnant.

Illud primum est, quod ecclesia columna est & firmamentum veritatis. At in synodū soli cardinales & episcopi veniunt, qui & numero pauciores sunt, nec auctoritatis pondere,

1. *Argu.*

hoc est, nec virtute nec sapientia grauiore: non ergo synodus regula credendi ecclesiae est, sed contra ecclesia synodo.

Deinde pontifices & Pharisei collegerunt concilium, cuius sententia impia fuit, vt Ioannis 11. capitulo legitur: non ergo semper synodi sacerdotalis iudicium probandum est. Sicut enim principes sacerdotum & omne concilium quærebant falsum testimonium cōtra Iesum, Mat. 26. & omnes principes sacerdotum, & seniores populi aduersus Iesum consilium inierunt Matth. 27. ita & episcopi ac pontifices nostri contrariam Iesu Christo sententiam ferre possunt.

2. *argu.*

Præterea si veritatem episcopi tenent & falli non que-
unt, id ex diuino aliquo pacto proficiscetur. At pactum
hoc nusquam apparet. Atq; vt appareat, haud aliter in-
terpretandum est, quàm illud, quod cum Leui olim & po-
steris eius dominus inuit. Pactum, inquit, meum cū Leui.
Lex veritatis fuit in ore eius, & iniquitas non est inuenta
in labiis eius: in pace & æquitate ambulauit mecum, &

3. *argu.*

Mala. 2.

multos auertit ab iniquitate. Labia enim sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore eius: quia Angelus Domini exercituum est. Vos autem recessistis de via, & scandalizastis plurimos in lege: irritum fecistis pactum Leui, dicit Dominus exercituum. Item, Obsecro Domine custodiens pactum custodientibus mandata tua. In quorum verba Hieronymus, non ergo, ait, quod pollicetur Dominus statim futurum est, sed in eos sua promissa complet, qui custodiunt mandata illius. Vnde constat, pactum retinendæ veritatis quondam cum sacerdotali tribu initum, per posterorum culpas irritari. Quo fit, vt ad eundem quoque modum, si Apostolis, & succedentibus omnino pontificibus, veritas à Christo promissa est, eandem tandiu sint seruaturi, quandiu id non suis peccatis egerint, vt veritate destitui mereantur. Alioqui, vt Hieronymus in hunc Malachia locum ait, ad sacerdotum quidem pertinet disciplinam interrogatos respondere de lege, sed si ignorantiam in cæteris diligentem, in scripturis sanctis obtenderint negligentem: frustra iactant dignitatem, cuius opera non exhibent. Atque idem etiam Hieronymus scribit, falso sacerdotes illa iactare. Non peribit lex à sacerdote, nec consilium à sapiente, nec sermo à propheta, cum scriptura dicat, in peruersam animam non intrabit sapientia. Et per Ezechielem Dominus, quærent, ait, visionem de prophetis: & lex peribit à sacerdote, & consilium à senioribus. In quæ verba idem ipse Hieronymus, hæc autem, inquit, non solum eo tempore quando Babylonius contra Hierusalem veniebat exercitus, à prophetis, sacerdotibus & senioribus quærebantur, sed quotidie in ecclesiis requiruntur. Quæ si visionem, legem, consiliumque perdidierint, frustra Prophetas & sacerdotes & seniores habere se iactant. Adde huc illud Hieremia testimonium, Sacerdotes non dixerunt, vbi est Dominus, & tenentes legem meam nescierunt me: & Pastores præuaricati sunt in me: & Prophetæ prophetauerunt in Baal. Quibus verbis vtendum esse aduersus nostri

Dani. 9.

Hier. 18.

Cap. 7.

Cap. 2.

nostri ordinis magistros, Hieronymus in commentarijs auctor est. Adde illud etiam, speculatores eius cæci *Isai. 56.* omnes nescierunt vniuersi: canes muti non valentes latrare, videntes vana, dormientes & amantes somnia. Ipsi pastores ignorauerunt intelligentiam, omnes in viam suam declinauerunt. Quibus ex rebus facile intelligitur, non esse fidendum pastorum sacerdotumque iudicij, præsertim si illis Dominus iratus est. Si ergo illi solum in concilium coguntur, concilium profecto errare potest.

Præterea, conciliorum auctoritas illo potissimum testimonio probari solet, si duo ex vobis consenserint *4. argu. Matt. 18.* super terram, de omni re quamcunque petierint, fiet illis à patre meo. Vbi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. At hoc testimonium probaret æquè, provincialium synodorum certa esse iudicia: quod à recta fide alienum esse cum ex alijs, tum verò magis ex concilio Carthaginense sub Cypriano constat, in quo non duo vel tres, sed octoginta episcopi congregati contra orthodoxam de vniuerso baptismo doctrinam errauerunt. Synodorum ergo *Augu. de bap. con. Donat. li. 1. c. 18.* veritas infirmo aut nullo potius fundamento nititur. Arque in eo testimonio his tantum concilijs se affuturum promisit Christus, quæ in nomine ipsius conuenirent. Primum ergo fidem faciant se coire in Christi nomine, nam fieri potest, vt improbi episcopi aduersus Christum conspirent. Deinde nihil verbo Dei addant aut detrahant, illis enim hæc lex præscripta est.

Ad hæc, concilium Ariminense sexcentorum episcoporum errauit cum Ario, Ephesium secundum etiam frequentissimum cum Dioscuro, Constantinopolitanum *5. argu. Rusi. lib. eccl. hist. 10. ca. 21. Leo. epif. 12. 13. 21.* verò trecentorum pontificum cum Leone Imperatore. Concilia igitur quamlibet generalia nullum argumentum *22. 23. 24. 26. Tho. vual. li. 2 doct. fi. an. ca. 9.* firimum Theologis submittant.

Sexta item synodus apud Trullum celebrata non vnum, sed multa peccauit, vt videre est canone secundo, tertio, decimotertio, quinquagesimo quinto, & sexagesimo septimo. Errare igitur in fide & moribus concilia possunt.

spe. li. 42. cap. 174. Turr. li. 3. c. 58. septi ma syno- dus vbi illa Cōst. damnata est. *Albertus insuper Pighius vir doctus & pius multis argumentis ostendit, acta, quæ nomine sextæ & septimæ synodi circumferuntur, varios errores continere. Non igitur cōciliorum etiam generalium fides adeo certa est, vt in dubium vocari non debeat.

*Præterea, concilium Constantien. definijt, concilium esse supra Papā, Florentinum autē sub Eugenio quarto, & Lateranense sub Leone decimo, contrarium dogma finie runt: conciliorum ergo auctoritas infirma est.

*Rursum concilium Basiliense definit, esse hæreticum qui negauerit, concilium esse supra Papam, aut asseruerit Papam transferre in alium locum posse concilium, aut in aliud tempus prorogare. Et tamē nemo tam insanus post ea tempora fuit, vt sententiæ contrariæ auctores hæreticos existimauerit: conciliorum ergo iudicia incertiora sunt, quàm vt certam fidem facere possint.

*Præterea Augustinus libro secūdo de baptismo contra Donatistas capite tertio, plenaria concilia inquit, si- pè priora à posterioribus emendari. Id quod certè non fieret, si semper veritatem assequerentur. Sed & Isidorus quinquagesima distinctione, capite, Domino. quoniam scū- que, inquit, in gellis conciliorum discors sententia inue- nitur, illius sententia concilij magis teneatur, cuius anti- quior & potior extet auctoritas. Non igitur cōciliorum decreta certa sunt omnia, sed interdum varia sunt atque adeo inter se pugnantia.

ii. argu. Præterea cūm concilium dicitur errare non posse, aut intelligitur mutilum sine capite, aut integrum interue- niente etiam capitis auctoritate. Si mutilum, erravit ali- quando, vt catholici vltro ipsi fatētur: sin integrum, fru- stra ad fidei quæstionem finiendam congregabitur, cūm Romanus pontifex sine generali cōcilio ritè de fide pro- nuntiet: quæadmodum loco proximo sumus demonstratu- ri. Aut igitur conciliorū dogmata incerta sunt, aut vanè profecto congregantur. Id quod Gregorius Nazæzenus in epistola ad Procopium, quæ est numero, centesimo se- cundo, planè testatur in hæc verba: Quodcunq; episco- porum cōcilium fugio, propterea quod hæctenus nullius omnino Synodi finem aliqua vtilitate præditum, & vnde res malè

res malè habentes non magis exacerbata quam curatæ fuerint, videre licuit.

Postremò Oecolampadius argumentatur ex concilio Romano sub Nicolao, vbi Berégarius, vt inquit, coactus est adiurare in verba falsissima, quæ nec Rossensis libro tertio contra Oecolampadium capite duodecimo, nec Caietanus in libello de Cœna Domini ab errore liberare potuerunt. His atque alijs argumentis contra huius loci auctoritatem hæretici pugnare solent. Lutherus autem more suo, rem nulla argumentatione sed sola asseueratione conficit inquit: sæpius errauerunt concilia, præsertim Constantiense, quod omnium impijsimè errauit. Et in quadam ad populum concione concilium primum, cui Apostoli & eorum discipuli interfuerunt, errasse ait, eo quòd senserint legem & opera necessaria esse ad salutem. Sed enim hunc nos locum & confirmare & tueri semper oportet, nec ex vera ecclesiæ sententia falsà vlla ratione moueri.

12. argu.
de conf.
dist. 2.
Ego Berégarius.

In libro
de capt.
Baby.

Caput secundum docet, quidnam nomen aut synodi aut concilij hoc sanè loco significet.

Nihil dubium erat, quin synodi vel concilij nomine, eadem quippè res est, patres semper nostri intellexerint sacerdotes, præsertim episcopos, in locum vnum congregatos, vt causas eas scilicet definiant, quæ ad ecclesiæ siue fidem seu mores pertinerent. At Lutherani nouum concilium volunt omnibus retro seculis inauditum, vbi de fidei quæstione iudicent, non episcopi & sacerdotes, sed rhetores & laicorum turba, qui non via & ratione, sed verbis & clamore præualeant. Verùm huiusmodi errorem facillimum est eripere.

Tota enim fidelium ecclesia congregari non potest: & vt posset quidem, non expedit tamen, vt ad indisciplinatum vulgus disciplinæ nostræ controuersia referantur. Quod si ad rempublicam vel in pace vel in bello continendam stultum esset, concitata & inerudita plebis consilium requirere, stultum quoque est, ac multò etiam magis, velle vt in grauissimis de fide quæstionibus populi consensionem atque iudicium requiramus. Ac si populus in rebus temporarijs tutò & prudenter

denter magistratum curæ, diligentæ, consilio, selet
tradit, nec ferendis legibus quicquam sibi aut consilij
aut auctoritatis vendit, cur plebem hi Christianam in-
citant, vt suis nolit rectoribus se committere, sed per-
gat in confessum illum admittit vbi causæ omnino publi-
cæ, non à priuatis hominibus, sed à publicis ecclesiæ ma-
gistratibus transigendæ sunt? Non sumus, inquit,
adco rudes & tardi, vt velimus aut totam plebem in con-
cilium cogi, quod esset amentia, aut doctrinæ que-
stiones ad indoctum vulgus referri, quod esset stulti-
tiæ. Sed id cupimus, quod & merito & optimo iure
cupimus, vt nec sacerdotes imperiti in cōcilium veniant,
& si qui laici sacrarum literarum periti sint, sunt autem
plurimi, hi ad synodum euocentur: & siue sacerdotes siue
laici, deligantur viri prudētia ac sapiētia celebres, quoru
consilio res omnes ecclesiæ publicaq, negotia gerantur.

Quoniam non decet, vt in his, quæ religionis sunt, ir-
religiosus episcopus laico pio anteferatur, aut in his quæ
sunt doctrinæ, laico docto ante stet sacerdos indoctus.
Sed quod de ignaris episcopis calumbiatur, id in confu-
tatione argumentorum explicabimus: nam & hoc primo
iam capite inter cætera obiectum. Quod verò dicunt se-
lectos è plebe viros in synodum cogendos esse, errant in
eo turpissimè, nec intelligunt qualis sit reip. Christianæ
facies & forma à Christo instituta. Qua de re satis abun-
danter multis voluminibus ab Alberto Pighio alijsque
Catholicis disputatum est. Nunc verò cum Luthera-
nis ego non pugno, vtrùm omnes fideles sacerdotes sint,
non, vtrùm fœminæ à Christo sint ad ecclesiæ munia &
sacrorum administrationem admittæ: quoniam huiusmo-
di quæstiones nō sunt præsentis operis & instituti. Tan-
tùm dico, non fœminas, non laicos, sed solos sacerdotes
& episcopos oportere in cōcilium cogi. Veniam, inquit
dominus Moyse, ad te in caligine nubis, vt audiat me po-
pulus loquentem ad te, & credat tibi in perpetuum. De-
scende & contestare populum, ne fortè velit transcende-
re terminos, & pereat ex eis plurima multitudo. Sacerdo-
tes quoque, qui accedunt ad Dominum, sanctificentur
& ascendes tu & Aaron tecum, &c. In hanc ergo formam
Christus

Exod. 19.

Christus per Episcopos & Sacerdotes populum Christianum instituit: nec plebei ascendere ad consultandum cum sacerdotibus debent, sed præscriptis terminis contineri. Sed ais, Moyfes sacerdos non erat. Et tamen ille docebat populum, religionisq̃ quæstiones finiebat. At primum, nego Moyfen sacerdotem non fuisse. Moyfes, inquit, & Aaron in sacerdotibus eius. Psalmo nonagesimo octauo. Item non modò obtulit Deo munera & immolauit: verum etiam Aaron & filios eius consecrauit. Sacerdos igitur erat. Illud Leuitici octauo discretè explicatum est. Deinde dato mihi legislatorem alium, dato ducem & prophetam à Deo constitutum, Dato hominem, cuius verbis Deus tantum auctoritatis dederit, & tunc ego fortassa dicam eiusmodi virum, etiam si laicus sit, cum sacerdotibus consulendum. Sed illud vni Moyfi concessum est. Transferti itaque passim in alios non debet. Nam quid propriè in controuersijs finiendis legislator ipse præscripserit, planum in lege & expeditum est. Si difficile, ait, & ambiguum apud te iudicium esse prospexeris, venies ad sacerdotes Leuitici generis, &c. sequerisq̃ sententiam eorum, nec declinabis ad dexteram nec ad sinistram. In ambiguis ergo quæstionibus ad sacerdotes populus habet currere, in eorumq̃ iudicio requiescere. Adde huc illud Aggæi, interroga sacerdotes legem. Adde etiam illud Malachiæ, labia sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore eius: quia angelus Domini exercituum est. Nec in veteri Testamento solum ea præscripta forma est in controuersijs finiendis præcipiendaq̃ doctrina: sed in nouo etiam asseruatur, vt in vtraque iuxta re populus ab episcoporum sacerdotumq̃ labijs & iudicio pendeat. Nam, quod ab episcopis percipienda euangelij doctrina sit: testis est Paulus ad Ephe. 4. inquit: Et ipse dedit quosdã quidem Apostolos, quosdam aut̃ Prophetas, alias verò Euangelistas, alios aut̃ pastores & doctores, &c. Quo loco Paulus, cum Apostolos, Prophetas, Euangelistas, quasi in tres classes distribuisset, pastores tamen & doctores seuerè sanè atque prudèter r̃ ipsa cõfusus, sola cogitatione distinxit, vt iudè esse in ecclesia qui & pasceret & docerent intelligerent.

Sed

Deute. 17

Cap. 2.

Cap. 2.

Sed in his verbis lapsa consuetudo deflexit de via, sensimque eò deducta est, vt alios pastores, alios doctores intelligeret, qua nulla pernicies maior Christianorum vitæ potuit afferri. Apostolus autem penes Episcopos vt regendi, ita quoque pascendi ac docendi auctoritatem esse voluit. Attendite, inquit, vobis & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos regere ecclesiam Dei. Et rursus ad Timotheum, & Titum, non alios episcopos, alios doctores, sed eundem episcopum doctoremq; præscripsit. Ac per Hieremiam Dominus, dabo, inquit, pastores, qui pascent vos scientia & doctrina. Doctrina igitur euangelica à pastoribus ecclesiæ expectanda est, quos & episcopos esse & doctores tradidit Paulus. At verò, quòd episcoporum ac sacerdotum etiam sit de fidei controuersijs decernere, Actorù 15. capite tradit Lucas. Cùm enim venissent Paulus & Barnabas & quidam alij Hierosolymam, suscepti quidè sunt ab ecclesia, quæ erat Hierosolymis, sed cùm proposita esset quæstio, conuenerunt, ait, non fœminæ, non iuuenes, non laici: sed apostoli & presbyteri videre de verbo hoc. Quòd si Petrus vt mentes Antiochenorum dubitantium Synodi auctoritate firmarètur, non fideles omnes, sed solos presbyteros cum Apostolis congregandos existimauit, quid est, quòd nos in ecclesiæ grauissimum cœtum mulierculas, lanios, coquos, sartores, conuenire cupiamus? Scimus enim apud Lutheranos, huiusmodi multos sacrarum sibi literarum scientiam assumere. Præterea, cùm in dubium venit, quænam pascua sint ouibus permittenda, quæ contra vetanda, pastorum, ea consultatio est, non ouium. Ecclesiæ igitur pastoribus huiusmodi causas Dominus iemandaui. Præterea, clauis regni cœlestis Christus non vulgo passim, sed Apostolis eorumq; successoribus concessit, vt in cap. firmiter, de sum. tri. dicitur: nec enim quæ alterius & loci & temporis sunt, ea nunc probare debemus, in clauium autem potestate eadem res sunt, aperire & soluere, claudere & ligare, quemadmodum vel ipse Christus Matth. 16. c. explicuit. Soluere ergo quæstiones circa fidem exortas, ligareq; fideles expleto iam iudicio ad credendum, non quorumlibet est, sed eorum tantum, qui

Act. 20.

1. Tim. 3.

Tit. 3.

Hier. 3.

qui vt claudendi & aperiendi, ita ligandi soluendique au-
 thoritatem habent. Confirmat autem hoc vel maximè, quod
 ea impedimenta tollere, quibus ianua regni cœlorum clau-
 ditur, clauium munus est proprium. Ignorantiam igitur
 fidei, quæ sine dubio in eiusmodi impedimētis est, ij pro-
 prie tollent, quibus clauēs cōcessæ sunt. Accedit ad hæc,
 quod Apostolus ad Rom. 10. cœlos esse intellexit Apo-
 stolos, cum eis illud aptauit, In omnem terram, &c. Apo-
 stolorum ergo, & eorum qui Apostolis successere, pro-
 prium erit illustrare cæteros, ac vi sua populum contine-
 re. Quod si cœli illustrationes tollis, quibus omnia, quæ
 terra parit, maturata pubescunt: infœcunda hæc maneat
 necesse est, ac verè iuxta nomen suum arida. Atq; etiam,
 si tenebræ operient terram & caligo populos, non has alij
 discutient, quàm quibus à Christo dictum est, vos estis
 lux mundi. Qui verò, quod superiorum est munus, infe-
 rioribus in ecclesia tribuunt, hi similes sunt, vt si qui aut
 in terra vim illustrandi ponant, aut in pedibus vim cer-
 nendi. Sed quoniam de his fusiùs & accuratiùs ab alijs
 disputatum est, satis fuerit hæc nos pauca breuiter atti-
 gisse. Nec est profectò cur maiorem in hac re lucem de-
 sideremus, quam non ratio modò, sed perpetuus etiam
 ecclesiæ vsus fecit esse perspicuam. Non enim patrum
 memoria, nisi episcopi & presbyteri in concilium vocan-
 tur. Nec hi omnes, sed qui pastores ecclesiæ & rectores
 sunt. Episcopi enim, quos anulares nostri vocant, sine
 causa aliquando in synodum sunt admissi. Sed nihil mi-
 rum. Nam & sine causa in ecclesia sunt. Verùm hæc aliàs.
 Nunc complectar quod proposui, breui. Sanè, nisi me
 opinio fallit, sicut nec simplices presbyteri, ita nec anula-
 res isti Episcopi quidem in synodum cogendi sunt. To-
 tum quippe ecclesiastici concilij negocium non ordinis,
 sed iurisdictionis potestate transigitur. Ferre namq; sen-
 tentiam, soluere aut ligare, absque iurisdictione nemo po-
 test. Constat autem patres in synodo aut leges de mori-
 bus dare populo, aut de fidei quæstionibus iudicare: quo-
 rum neutrum sine ligandi soluendique iure sacerdos fa-
 cit. Sed vtcunque hæc habeant, errant certè in media
 luce Lutherani, qui synodum aliter quàm episcoporum
 & sacer-

& sacerdotum collectione definiunt. Errat quoque turpiter pueriliterque Bucerus, cum ait, in synodum ecclesie non debere cogi, nisi Dei filios. Primum enim, si solum Dei filij synodum ecclesie faciunt, quæro an convenire debeant ultro non vocati, an potius fururus sit aliquis, cuius evocentur imperio. Si vocati in concilium veniant, æquis, rogo, ille fururus est, qui veros Dei filios internoscat? Sin ultro venient, quisque ergo de se iudicium feret, & sue bonitatis opinione fretus in concilium sese ingeret? Sed ut de se coniecturam habeat, quomodo reliquos iustos esse & sanctos intelliget? Atque ut huiusmodi hominũ insaniam apertius deprehendas, singe in Republica vnaqualibet ciues, qui sua & sponte & auctoritate se congregent ad censendum de legibus, de magistratibus, de religione, idque eo quisque audacius, quo magis virtuti suæ & studijs fidit. Num talis Reipub. forma & species non à Solone dico aut Licurgo, sed ab illo omnino cordato homine probaretur? Non igitur ea cõfuso ac perturbatio in ecclesie synodum inferenda est, quam ne in vicis quidem & oppidulis homo sanæ mentis admitteret. Nisi fortè in illam insaniam recidamus, ut patemus, hominem, simul atque Dei filius esse desijt, potestate quoque regendi, pascendi, iudicandi, ligandi, solvendi esse destitutum. Quod quidem quale sit, non est huius operis ostendere, sed in Repub. prophana animadverti potest: ubi civium tamen vel probitas vel improbitas non adeo obscura est, ut non queat aliquando facile deprehendi. Id quod in Christiana repub. non perinde facile est, cuius scilicet præcipua virtus, qua filij Dei & nominatur & sunt, occultissima est. Non enim qui in manifesto Iudæus est, nec quæ in manifesto in carne est circumcisio, sed qui in abscondito Iudæus est, & circumcisio cordis in spiritu non litera, cuius laus nõ ex hominibus, sed ex Deo est. Quamobrem si charitate amissa, potestas item publica amitteretur, dici non potest, quantis tenebris ecclesia esset circumfusa. De quo argumento, & nos superiore libro disseruimus, & alij plerique disseruerunt multo copiosius, nos quasi prætereuntes hæc diximus, ut lectores intelligant, quod ad præsentem locum satis est,

episcopos

episcopos etiam malos in synodum congregandos, ut qui potestatem pascendi, iudicandi, ligandi, solvendi, non amiserint. Lutheranos itaque ab hoc quidem sermone remoueamus: ipsi autem intelligamus, synodi ecclesiasticæ nomen non quousuis, sed pastores & pontifices ecclesiæ complecti in vnum locum congregatos, ut de causis ecclesiasticis, hoc est, de moribus, fide, religione pronuncient.

Caput tertium, in quo synodorum varia genera ponuntur.

QVorum hominum conuentum synodus ecclesiastica præ se ferat, satis explicatum arbitror capite superiore. Nunc vocabulū partiendū est, ut singula conciliorū genera quidnā veritatis & auctoritatis habeāt videamus. Et quidē Gratianus 2. dist. c. Regula, synodus bifariā partitur, in generales & prouinciales. Hac autē diuisione, cum præterire aliquid, maximū vitium in diuidendo sit, vnum prætermisum est. Nec enim solum generales & prouinciales synodi sunt, sed etiam episcopales. Ita si placet nominemus, fabricemurque si opus erit, verba. Sunt enim rebus nouis, ut Cicero tradit, noua ponenda nomina. Quamuis hoc, recens quidem illud, sed perceptum tamen vsu à nostris, tritumq; non à barbaris modo, verum etiam à Latinis. Concilia equidem generalia voco, quæ omnium Christianorum pontificum conuocatione celebrantur. Inter multos autem sæpè disceptatum est, an generalis conuocatio satis sit, an etiam sit necessaria congregatio generalis. Si enim Summus pontifex concilium generale indiceret, non congregarentur tamen nisi soli decem ex Italia pontifices, huiusmodi præfectio synodus non est, cur generalis videatur. At contrā, si necesse est, episcopos omnes congregari, primū nullum fortè in Ecclesia tale adhuc concilium fuit, in quod Episcopi vniuersi conuenerint. Deinde, pessimus quisque episcopus, dum non solum per negligentiam, sed per malitiam synodo adesse contempserit, generalem non esse calumniabitur. Et princeps in repub. quilibet, si illi synodus displicuerit, interturbare eam minimo negotio poterit, causarique Episcopos suos vel morborum vel tumul-

tumultuum causa concilio interesse non posse. Verum, quoniam omnes huiusmodi controuersias persequi non est operis instituti, huic quaestioni breuiter respondemus. Non satis est quidem ad concilium generale, si euocatio generalis est, quando adeo pauci congregantur, ut maior meliorque prouinciarum pars relicta esse videatur: praesertim si causa legitima sit, cur episcopi synodo non affuerint. At si per malitiam hominum pessimorum una & item altera prouincia desit, non propterea concilij generalis nomen amittitur. Sed ne si per negligentiam quidem, aut aliam occasionem quamlibet episcopi aliquot nisi in dubium vertimus an Concilia illa quatuor, Nicaenum, Ephesinum, Constantinopolitanum, Chalcedonense, generalia sint. Quamobrem, ut fideles, ita nos hoc loco loquimur, ut synodum generalem omnium episcoporum euocatione legitima finiamus, licet non sit omnium congregatio. Communi enim fidelium sensu agendum est, cum de rebus uocibusque ecclesiae loquimur. Idque eodem modo fecerunt sapientes. Nec satis est tamen ad generale concilium euocatio generalis, nisi sit etiam generalis congregatio. Sed ad generalem congregationem, omnium episcoporum congregatio non requiritur. Neque hic definimus nisi id quod frequens in ecclesia est. Scimus enim concilia generalia sine euocatione celebrari aliquando posse, sed id per artem atque adeo praeter artem est. Verum de his postea diligentius. Nunc ad reliquas partes propositae diuisionis reuertamur. Prouincialia concilia sunt, cum a Metropolitano vel Primate omnes unius prouinciae aut etiam regni Pontifices euocantur. Episcopalia sunt, synodi sacerdotum, quae ab episcopis singulis in sua diocesi haberi modo solent, ob priuatas singularum ecclesiarum causas. Nam synodi huiusmodi, praesertim in Hispania, non erant in usu olim, nisi ob eam causam, quae decimo octaua distinct. cap. postremo exprimitur.

18. d. cap.
propter.

Hac diuisione posita & omnium assensu approbata, altera assumitur, Conciliorum siue generalium, siue prouincialium seu episcopalium, quaedam esse congregata Romani pontificis auctoritate, alia uero non item. Rursus, alia

alia confirmata ab eodem Romano Pontifice, alia verò non ab eo confirmata. Nam concilium Ephesinum secundum auctore Leone coactum est quidem, sed non est à Leone aut alio quouis summo Pontifice comprobatum. Basiliense quoque Eugenius quartus indixit, nec tamen confirmavit. At Constantiense, quamvis à principio nullius Romani episcopi auctoritate congregatum fuerit, confirmavit illud tamen Martinus quintus, Pontifex maximus. Concilium item Mileuitanum, quod & Innocentius & Celestinus probauerunt, sine auctoritate summi Pontificis coactum fuit. Cum ergo quam Gratianus duplicem putavit esse rationem, in tres partes distribui debere reperiatur, & singulæ trium, bis distribuuntur in duas: primum est de generali concilio, sed dupliciter: tum pari ratione de provinciali, post de episcopali differendum.

Caput quartum, vbi conclusiones ponuntur, quibus loci huius auctoritas continetur.

His sumptis, prima conclusio sit. Concilium generale, quod auctoritate Romani Pontificis nec congregatum nec confirmatum est, errare in fide potest. 1. Conclusio
 Hanc conclusionem manifestè probat error concilij Ariminensis & Constantinopolitani sub Leone imperatore: quem huius loci auctoritati in quinto argumento capituli primi obiecebamus. Id ipsum quoque ostendit Gratianus decimasextima distinct. capit. Regula, & capite multis. Iulij & Pelagij clarissimis testimonijs. Item definit Damascus in epistola ad Stephanum Archiepiscopum, & tria concilia Africana, quæ in epistola ad eundem Damasum hoc ipsum confessa fuerant. Non est quippe verum ratumque concilium, quod auctoritate episcopi Romani caret: quemadmodum non ij solum Pontifices, sed concilia etiam ipsa tradiderunt. Tradidit septima synodus acti. sexta. tomo primo. & octava synodus actio. prima & septima. & synodus Romana sub Symmacho 96. distinctione, capite Bene, & synodus 90. Episcoporum sub Damaso, histor. tripart. Libro quinto
 V capite

capite vicesimonono, & concilium Lateranense sub Leone decimo, sessione vndecima, vbi eadem res dicitur in synodo Alexandrina definita. Ita Socrates libro quarto historia tripart. capite nono tradit, regulam ecclesiasticam iubere, vt concilia eiusmodi præter sententiam Romani Pontificis non celebrentur. Id quod Iulius in epistola ad Orientales dixit fuisse à Nicæna synodo definitū, & Marcellus in epistola ad Antiochenos, hoc ait, Apostolos statuisse. Videlicet eiusmodi concilia non solum infirma in ecclesia fuere semper, ad fidem veritatis faciendam, sed conuenticula propemodum fuere iniquitatis, & tristes atque adeo exitiales exitus habuerunt. Mentiri verò ait Bucerus eos qui affirmant, non licere sine Romani Pontificis assensu, concilium cogere. Id autem primum Eusebij & historiae Tripartitæ testimonijs confirmat. Deinde, est Canon, inquit, Nicæni concilij de synodis habendis. Sunt quoque Canones Apostolici, qui quotannis binas synodos in provincia quolibet præscribunt. Afferit autem firmum ac ratum esse quicquid in huiusmodi concilijs statuitur pro veritate contra mendacium, ita vt ne à summo quidem Pontifice rescindi possit.

Sed huius hominis impudentiæ, quis poterit sine stomacho respondere? Principio nanque illud impudentiæ quantum est, quòd historiam Eusebij & Tripartitam nobis obijcit, in quibus contra nos refertur nihil, pro nobis multa? Quid illud alterum? Quòd Nicænum concilium & Canones Apostolicos opponit, in quibus de synodis prouinciarum sermo est, quas summi Pontifices pro recta ecclesiarum institutione & administratione præscripserunt. Nos autem de synodis generalibus loquimur, quas sine summi Pontificis assensu cogere non aliter accipiendum est, ac si regni primarij sine principis assensu, atque adeo illo repugnate cogerentur. Illud verò quale est? firmum esse velle quicquid in his synodis statuitur? Pro veritate ait, contra mendacium. Scilicet, si pro veritate est, vbiunque statuatur, accipiendum est, sed quis nos certiores reddet pro veritate esse, quæcunq; à synodis prouinciarum decreta sunt? Verum
de his

de his hæctenus. Nam in quarta Conclusionè fufius ist-
hæc explicabuntur.

Secunda conclusio. Concilium generale, etiam con- 2. Concl.
gregatum Romani Pontificis auctoritate, errare in fide
potest. Hæc demonstratur apertè exemplo Concilij
Ephesini secundi, vbi legatis Leonis repugnantibus E-
piscopi fermè omnes Dioscori hæresi subscripserunt.
Confirmat hanc luculentius Leo Papa, in epistolis retro
citaris, ad quintum argumentum, & synodus octaua
actione septima, & Nicolaus ad Michaelè Imperato-
rem, & Eugenius quartus, in decreto super vnione Ia-
cobinorum, in quo posteaquam Ephesinam secundam
synodum sub Leone congregatam condemnauit, quæ
videlicet Euticiano errori consensit: suscipit, ait, sancta
Romana ecclesia omnes vniuersales synodos, auctore
Romani Pontificis legitimè congregatas ac celebratas
& confirmatas. Non dixit congregatas solum, sed ce-
lebratas & confirmatas. Eadem res ostenditur exemplo
quoque Basiliensis synodi, cuius errorem in nono argu-
mento capituli primi opponèbamus. Sed de hac re in re-
sponsione ad hoc argumentum latius. Præterea nullum
concilium ratum est aut fuit, quòd Romani Pontificis
non fuerit, fulcitur auctoritate, vt Iulius, Damasus,
Pelagius, alijque patres in prioris conclusiõis confirma-
tionem allegati, non obscure tradiderunt: at quamuis
concilium sit edicente Pontifice summo coactum, si ta-
men non sunt ab eo concilij dogmata confirmata, sed
potius vel is vel eius legati pugnarunt, tum certè syno-
dus non est fulcita Apostolica auctoritate, non igitur
rata & firma erit, ac proinde ne idonea quidem, vt ex ea
fidem faciamus. Sed hæc conclusio capite proximo fu-
fius explicabitur.

Tertia conclusio. Concilium generale confirmatum 3. Concl.
auctoritate Romani Pontificis certam fidem facit Ca- 15. dist. 11.
tholicorum dogmatum. Quam quidem conclusiõnem c. Sicut et
ita exploratam habere opus est, vt eius contrariam hæ- c. Sancta
reticam esse credamus. Primum, quoniam redibunt aliàs Romanæ
hæreses vniuersæ conciliorum generalium auctoritate
damnatæ: & symbolum quoque Nicænū erit ambiguum
V 2 concii

concilij generalis auctoritate sublata. Deinde, si concilium huiusmodi errare in fide posset, nulla profecto certia esset reliqua, vt in fidei controuersijs Catholicū dogma exploraremus. Qui enim summi Pontificis ac reliquorum omnium ecclesie pastorum iudicium detrectat, is nullum viuum iudicem inuenturus est, à cuius tribunali non liceat discedere. Volunt Lutherani iudicē in concilio scripturam esse, quæ nec sentit, nec intelligit, nec eloqui ipsa iudicium valet. Lutherus ipse clamat illa verba, hoc est corpus meum, proprie accipienda, Zuinglius contra figurate: quis sententiam dicet? Num scriptura ipsa? An potius iudex ecclesie summus cum concilio sacerdotum: quemadmodum Deuteron. 17. cap. scriptum est? Quod si in iudicijs humanis viuos iudices quis recusaret in Republica constitutos, & ad literas mutas & inanimas confugeret, omnibus omnino modis exploderetur. Sed de his & diximus multa alijs, & multa sæpe dicemus. Nunc ad propositum reuertamur. Sanè conciliorum fide reiecta, scripturæ quoque bonam partem amittemus. Nam si quis epistolam Iacobi cum Luthero à literis Canonici expunxerit, per scripturam hæc certè quæstio definiri non potest. Viui ergo iudices constituantur oportet. Quod si pastorum detrectato iudicio ad aliud tribunal prouoces, nihil aliud profecto facies, quàm Christi & ecclesie declinare iudices, & pro diuinis humanos substituire. Quoscunque nimirum præter pastores ecclesie delegeris, humana illi incertaque auctoritate pollebunt. Ad hæc, vel populus fidelis tenetur stare definitioni concilij, vel potest etiam repugnare. Si tenetur, iam errante concilio populus in eodem errore versabitur. Sin repugnare potest, vbinam illud est, qui vos audit, me audit? Vbi illud rursus, super Cathedram Moysi sederunt scribæ & Pharisei, quæcunque dixerint vobis facite? Aiunt, si quæcunque dixerint nobis ea facere iubemur: cur alio loco Christus cauere voluit à fermento Phariseorum? Nam illud Matthæus Phariseorum doctrinam interpretatur. Cur rursus eorum traditiones exemplo etiam proprio contemnere docuit? Aliquid ergo doctrinæ propriæ puritati Euangelij admiscere possunt, in quo non solum

Luc. 10.

Matth. 23.

Matth. 16.

Matth. 15.

solum non sunt audiendi, sed sunt etiam refutandi. Id
 ergo præcauit Christus, ne plebs malis docentium exem-
 plis ad contemptionem veræ doctrinæ inducatur. Tunc
 ergo quæ dixerint nobis Pharisei, eadem facere iubet
 Christus: cum super Cathedram Moysei sederint, hoc
 est, legem Dei enarrauerint, docuerint, proposuerint.
 Nam si sua doceant, eos negligere non solum possumus,
 sed debemus. Quemadmodum Augustinus in Ioannem *Tract. 46*
 non obscure interpretatus est. Nihil ergo pastores E-
 uangelicæ illæ sententiæ iuuant. Quin cum de suo loqui
 possint, possunt à nobis vel sperni. Vnde Hierony-
 mus in Matthæi decimosextimo capite, super illis ver-
 bis: Non omnis qui dicit mihi, &c. Sicut supra inquit,
 dixerat eos, qui haberent vestem vitæ bonæ, non reci-
 piendos propter dogmatum nequitiam: ita nunc econ-
 trario asserit, ne his quidem accommodandam fidem,
 qui cum polleant integritate fidei, turpiter viuunt, & do-
 ctinæ integritatem malis operibus destruunt. Sed isti
 quod de mercenarijs ab Augustino dicitur, id ad veros
 ecclesiæ pastores, vafre malicioseque traducunt. Nec
 intelligunt, inter mercenarios veros semper in ecclesia
 pastores esse, quorum voces audire oues oportet, præ-
 fertim si omnium eadem sit. Tunc enim pastorum vox,
 Ecclesiæ quoque vox atque adeo Christi est. Alioqui,
 quidnam illud sibi vult, obsecro vos vt id ipsum dica-
 tis omnes, & non sint in vobis schismata? Diuisus est *1. Cori. 1.*
 Christus? Absit. Non est dissensionis Deus, sed pacis, *1. Cor. 14.*
 Ac reuerà, vt hoc argumentum conferamus in pauca, si
 oues omnium pastorum vnâ eandemque doctrinâ se-
 quantur, nihil culpæ in ouibus erit. Sequantur ergo,
 sic ita, & errantibus pastoribus vniuersis oues item o-
 mnes errabunt. Quod superiore libro fieri non posse
 demonstratum est. Iam verò Hieronymus quid sibi ve-
 lit statim indicat. Docet enim vtrumque Dei seruis ne-
 cessarium esse, quo eis fides accommodetur: vt & opus
 sermone, & sermo operibus comprobetur?
 Præterea Martinus quintus in concilio Constantiensi
 inter reliquas interrogaciones, quibus suspecti in fide
 sunt examinandi, eam etiam proponit, Vtrum credant,
 V 3 quòd

quod quodlibet concilium generale vniuersalem ecclesiam representet. Si igitur concilium generale vniuersalis ecclesiae habet auctoritatem, qui illam de medio tollit, totius ecclesiae auctoritatem eadem opera dissoluit. Praeclarum igitur illud Augustini est libro primo de Baptismo contra Donatistas capi. decimo octauo, plenarij concilij sententiam, totius ecclesiae consensionem esse. Praeterea, Paulo non alia via commodior visa est ad veritatem in quaestione exorta vestigandam, quam si ad concilium Hierosolymitanum controuersia referretur. Eam igitur viam, quam Paulus ad fidei quaestionem terminandam aptissimam existimauit, nos ingredi & tenero debemus: eamque modestiam imitari, quae & in Iudaeis & in Gentibus à Luca Actorum quintodecimo capite describitur. Poterant enim Gentes cum concilio illi Hierosolymitano expostulare, quod libertatem sibi à Christo datam eriperent, quodque caeremonias nonnullas humeris discipulorum tanquam necessarias imponerent, quae minus necessariae esse videbantur, cum Christi fides esset ad salutem idonea. Sed ne Iudaei quidem repugnauere, qui tamen concilij definitioni scripturam possent opponere dicentem: Homo cuius caro praepitij, &c. Tantum itaque honoris concilio deferentes, formam futuris seruandam saeculis exhibuere, vt synodis Petri successorumque eius auctoritate firmatis certa fides haberetur. Visum est, inquit, Spiritui S. & nobis. Concilij ergo sententia Spiritus S. sententia ipsissima est. Accedit illa quoque causa, quod ecclesia catholica conciliorum generalium decreta semper accepit, ab ipsisque habitos haereticos, tales etiam esse sine dubio existimauit. Necessarium est igitur conciliorum tenere fidem: si Ecclesiae fidem tenere volumus. Quae res libro etiam superiore magnis argumentis confirmata est.

4. *Concl.*

Quarta conclusio. Concilium provinciale non confirmatum à summo Pontifice errare in fide potest. Cuius rei exemplum habes in concilio Mediolanensi libr. 10. histor. eccle. cap. 20. & in concilio Antiocheno 90. Episcoporum libr. 4. hist. Trip. c. 9. & in Seleuciano libr. 1. tripart. cap. 34. & in Carthaginensi, cuius inter arguendum mentio-

mentionem fecimus. Hæc quoque conclusio non exemplis modo, sed testimonio etiam Symmachi comprobatur iniquentis, Concilia sacerdotum ecclesiasticis legibus per prouincias decreta, quia præsentiam Papæ non habent, valetudinem perdiderunt. Ita leges aut nimis duras aut parum rationi consentaneas à conciliis prouincialibus interdum editas, non est negandum. Qualis illa fortasse fuit apud Aquisgranum, quæ refertur trigesima sexta. quæstione secunda. capit. Placuit. Illa rursus non imprudenter modo, verum etiam impiè, à concilio Elibertino lata est de tollendis imaginibus. Quod si generale concilium, cui auctoritas episcopi Romani deest, errare in fide potest, errabit aliquando, ac multò etiam magis, synodus prouincialis.

17. d. c. cõ
cilia.

Cap. 36.

Quinta conclusio. Concilium prouinciale summi pontificis auctoritate firmatum in fide nequit errare. Multorum autem hæreticorum damnatio esset incerta, si hæc conclusio certa non esset. Plerique enim hæretici nõ per concilia generalia, sed per prouincialia sunt damnati.

Quinta
cõclusio.

Vt, Priscillianus in concilio Toletano primo. Eluidius in concilio Telensi. Pelagius in Concilio Mileuitano & Carthaginensi. Quamquam Pelagium in synodo etiam Ephesina damnatum de hære. c. Fraternitatis. Gregorius tradit. Sed hæc sententia hodie apud Ephesinum concilium non extat. Deinde nec expedit nec tolerabile est, singulis hæreticis condemnandis singulas generales synodos cogere, cum ergo ecclesiæ suæ Deus prospexerit in necessariis, nimirum ad hæreses priuatas in prouinciis refutandas concilia prouincialia satis erunt, si erunt modo summi pontificis auctoritate roborata. Præterea, quoscunque eiusmodi concilia damnauerit, ecclesiæ eos semper explosit, errare igitur illa in fide nequeunt. Quod si possent, vel vnum certè exemplum proferretur. At nullum omnino est. Nam, quod Oecolampadius adfert è Romana synodo sub Gelasio, vbi definitum esse ait, substantiam panis in Eucharistiæ Sacramento manere, id commentitium esse loco proximo demonstraturus sumus. Nullius enim synodi illa sententia est, sed ne Gelasi quidem.

Primum
confirma
tum est à
Leone. 2.
à Siricio.
3. & 4.
ab Inno
centio &
Celestino

17. d. ca.
concilia.

Præterea Symmachus Papa tradit concilia prouincialia quotannis per ecclesiæ leges decreta: quia præsentiam Papæ non habent, valetudinem perdidisse; ergo si præsentiam habent, valida erunt. In 7. item synodo actione 3. cum Theodorus concilia generalia recepisset, statim subdit, Locales synodos non auersamur, sed magis amamus, amplectimur, & recipimus. Earum etiam diuinitus inspiratas canonicas constitutiones, correctiones, & legislationes summa obseruantia colimus. Hanc autem epistolam Theodori & orientalium probat ipsa 7. Synodus. Atque 8. Synodus sessione postrema Canone 1. regulas, inquit, quæ ecclesiæ sanctæ, tam à sanctis Apostolis, quàm ab orthodoxorum vniuersalibus, necnon & localibus conciliis traditæ sunt, seruare ac custodire profitemur. Sed & omnes, qui Christiano censentur vocabulo, damnationibus & iustificationibus, quæ per illas prolatae sunt, canonicè subiici decernimus. Hactenus 8. Synodus. Cuius verba in iis maximè conciliis locū habere intelligenda sunt, quæ à summo pontifice sunt confirmata. Summus enim Pontifex, vt sequenti loco demonstrabitur, in fidei iudicio errare non potest. Conciliorum ergo prouincialium decreta ad fidem pertinentia firma & certa sunt, si à Romano Pontifice confirmantur. Id quod Actorum 15. capite explicatum est. Quod enim ibi congregatum legitur, hoc nõ generale, sed prouinciale concilium fuit. At non minor fides habita est Petro præsidenti, quàm si esset synodus generalis. Quæ ex re Erasmi calumnia retunditur. Cùm enim in anno 1553. super epistolam ad Roman. capit. 5. dixisset, se non vsque ad eò astringi synodo Mileuitana, aliisque similibus conciliis prouincialibus, subdidit. Alioqui si quis vrgeat, esse seruanda quæcunque in illis decreta sunt, proferam ex illis dogmata quædam, quæ nunc ecclesia damnat pro hæreticis. Hactenus ille. Sed, vt diximus, Mileuitanum concilium confirmatū est, ideo illo Christianus vrgetur. Illa verò, è quibus dogmata hæretica proferentur, confirmata non sunt. Ac de his aliam conclusionem adiuicimus.

*Locales
hic vocā-
tur pro-
uinciales*

*Sexta cō-
clusio.*

Sexta conclusio. Ex conciliis prouincialibus, licet eis aucto-

auctoritas episcopi Romani desit, probabile quidē argumentū sumitur ad fidei dogmata suadenda. Huius rei vel illud abundē magnū argumentū est, quod ex innumeris cōciliis eiusmodi vix quinque aut sex reperiuntur, quę à recta definitiōe ratione ac via declinarint. Si ergo huiusmodi concilia rectam vt plurimū fidē tenent, rarō desiciūt: probabilissimū sine dubio est, quod ex id genus cōciliis argumentū promitur. Atque certē, nisi sint peculiariter reprobata, cōmuni ecclesię, vel silentio, vel etiā implicito cōsensu cōmendantur, si ad ecclesię cōmunē notitiā peruenierint. Non enim sit aliquo pacto verosimile, vt conciliū prouincialis toto orbe vulgati hęresim ecclesia diu dissimulauerit. Error enim, cui non resistitur, approbatur. 83. dist. c. Error. Nec mihi conciliū Elibertinum obiciās. Nam in ea parte, qua errauit, semper à Catholicis exploratum est. Hęc ergo causa est vel maxima, cur Toletana, Arelatensis, Hispalensis, & alia similia antiqua concilia, licet non expressē, implicitē tamen probata ab ecclesia videantur. Nam Ancyritanum, Neocæsariense, Gangrense, Sardicense, Africānū, & Carthaginensia à Leone. 4. confirmata sunt. 20. dist. cap. de libellis. Trullana quoque synodus quędam concilia prouincialia probauit, sed quantum hęc Trullana ad probatio valeat, postea sumus susē disputaturi. Nunc illud solū asserimus, concilia, quę à summo Pontifice cōprobata nō sunt, non certum quidem illud, sed probabile tamen argumentum supeditare ad fidei dogma corroborādum. Id quod ex Innocentio colligitur. 20. d. c. De quibus.

Septima conclusio, Concilia episcopalia, si à Romano Pontifice in decretis fidei confirmantur, certum argumentum veritatis exhibet. Si enim Toletana synodus, presidente & confirmante Petri successore in fide errat, non videretur causa esse, cur Romana synodus errare non possit. Item conciliū prouinciale à summo Pontifice cōfirmatum certę auctoritatis est, ergo & synodus episcopalis. Sed non venit in mentem, alia episcopalis synodus in iudicio fidei à Romano episcopo confirmata, præter Cōpluresem sub Alphonso Carrillo archiepiscopo Toletano, vbi dānatus est magister quidā Oxomēsis, qui falso

16. d. cap.
quoniam.

Septima
conclusio.

*Postrema
conclusio.*

de clauibus ecclesiæ & pœnitentiæ sacramento sentiret. Postrema conclusio. Synodus episcopalis per se quidem in iudicio hæresis probabilem fidem facere potest, certam non potest. Illud prius expedire debemus, nam hoc posterius satis expeditum est. Illud ergo ostenditur ex cap. Ad abolendam. de hæreticis. vbi à Lucio tertio, vinculo perpetui anathematis innodantur ii, quos vel Romana ecclesia, vel singuli episcopi per dioceses suas cum consilio clericorum, vel etiam, si oportuerit, vicinorum episcoporum, hæreticos iudicauerint. Non ergo leuis coniectura accipietur ex huiusmodi synodorum iudiciis, quæ Lucius tanti fecit, vt pro excommunicatis habendos esse decreuerit, quos eadem synodi hæreticos definierint. Nec me clam est, quod quidam viri docti hanc Lucii decretalem de deprehensis in manifesta hæresi interpretantur. Alioqui ius negant concilio episcopali atque adeò prouinciali de hæresi iudicandi. Id probant, quod fides res est omnibus communis, quare potestas censendi de fide hæresisque contraria, non penes priuatas ecclesias, sed penes vniuersalem ecclesiam erit. Item suadent id ex cap. Maiores. de baptis. & ex cap. Quoties, 24. quæst. 1. vbi eiusmodi causæ ad solam sedem apostolicam dicuntur esse referendæ, cum illi speciali privilegio à Domino reservatæ sint. Ac post verba citata idem Lucius hoc videtur confirmare inquiring. Præsenti nihilominus ordinatione sancimus, vt quicumque manifestè fuerit in hæresi deprehensus, &c. Loquitur ergo Pontifex in casu, quo hæresis est manifesta. Sed mihi semper longè probabilior illorum sententia visa est, qui putant, eos planè & simpliciter anathematis vinculo per hanc Lucii decretalem alligari, quos vel Romana ecclesia, vel synodus prouincialis, aut etiã episcopalis, hæreticos iudicauerint, quâuis nõ sit hæresis omnibus manifesta. Primû enim, non dixit textus, quos hæreticos declarauerint, sed iudicauerint. Alioqui, si declaratio illa rei manifestæ erat, non verum in causa fidei iudicium, quorsum eam rem ad episcopum cum consilio clericorum, & nõ magis ad Theologos Lucius retulit, vt scilicet eos anathemate percelleret, qui

qui à Theologis eruditis hēretici declararētur? Deinde, si Lucius nō propriē verbum illud, iudicauerint, vsurpauit, sed impropriē, pro eo quod est, rem manifestam exponere: cum idem omnino verbum simul & ad ecclesiā Romanam, & ad episcopum cum clericis suis referatur, consequens fieret, vt etiam pari modo per ecclesiam Romanam non hēreticos iudicatos, sed declaratos excommunicari à Lucio intelligeremus. At constat, vocem illā de ecclesia Romanā propriē & simpliciter intelligi: non est igitur, cum ad synodū episcopi refertur, in alium sensum detorquenda. Adde, quod multifariam causa eius, qui hēreseos insimulabatur, ad id genus synodos referri poterat. Primò ex sedis Apostolicæ commissione peculiarī, vt de causa Priscilliani cognouit concilium Toletanum primum: & de causa Magistri cuiusdam Oxoniensis cognouit synodus Complutensis, sub Domino Alphonso Carrillo archiepiscopo Toletano. Mox sine commissione pontificis speciali, id quod inquisitores modò faciunt, in hēresi quidem manifesta, sed vbi non erat manifestum, an reus esset hēreticus, vel quia non erat probatum & uerum, eum propositionem hēreticam asseruisse, vel certè quia, etsi asseruisset, nondum erat comperta pertinacia, sine qua hēreticus nullus est. Postremò in hēresi non perinde manifesta, vt omnibus passim esset exposita: sed tali tamen, vt non esset necesse, aut ad concilium generale, aut ad Apostolicam ecclesiam referre eam: quod periti Theologi hēresim esse consentirent. Et in his omnibus casibus ius & olim habebat Synodus, & nunc habent ij, quibus fidei cognitio est mandata, pronuntiandi ac iudicandi de causa fidei. Tamen si huiusmodi tribunalium iudicia non adeò explorata sunt, vt falsa esse non possint, non in re dubia solum, interque viros doctos controuersa, quo casu synodi locales non habent de hēresi pronuntiare: sed etiam in re, quæ omnibus prouinciæ Theologis videretur manifesta, quo casu sine crimine vsurpati iudicij de causa fidei pronuntiant. In his ergo tribus casibus, licet iudicia hæc certa & firma in ecclesia nō sint, expedit tamen, vt, quoniā sunt valde probabilia, maximi à fidelib⁹ habeantur. Nec enim

*Leo commisit.
Sixtus. 4° commisit.*

Nec enim erit parùm ecclesiæ noxium, si non interim ab his perinde vt ab excommunicatis caueat, quos non ecclesia Romana modò, verum etiam synodus, aut prouincialis, aut episcopalis hæreticos iudicant. Sed primam obiectionem videamus. Causa, inquit, fidei omnibus communis est, atque a deo priuatis iudicibus non licet de eâ sententiam ferre. Et læsæ maiestatis, ac proditiæ reipublicæ crimen, ciues vniuersos tangit, & priuati tamen iudices de eo censere solent. Nam capitula illa quæ afferunt, intelligenda sunt, cum res inter ipsos episcopos & viros Theologos est ambigua: quemadmodum Pelagius explicuit 17. distinct. cap. Multis. Qui etiam sensus ex Deuto 17. cap. manifestius habetur. Si difficile, inquit, & ambiguum apud te iudicium esse prospexeris, & iudicium intra portas tuas videris verba variari, surge & ascende ad locum, quem elegerit Dominus, & cæt. Nam illud quidem, quod Lucius addit, nihil militat aduersum nos. Non enim dixi, quicumque fuerit in manifesta hæresi deprehensus: sed quicumque manifestè fuerit in hæresi deprehensus. Vult autem, quod ibidem perspicuû est, vt nemo tradatur brachio sæculari, nisi hæreticum esse constiterit. Eiusmodi enim pœnæ, vt executioni mandentur, probationes exigunt luce meridiana clariores. Sed de conciliorum auctoritate dictum est satis.

Caput quintum, Vbi nodi quidam soluantur, quibus interdum homines etiam docti illigari solent.

QVibus rebus expositis, nihil aliud superesse videbatur, nisi vt argumenta refelleremus, quæ à principio sunt posita. Sed paranti mihi eas obiectiones repellere, obiecerunt se scrupuli aliquot, quos priùs conuicere, quàm ad alia pergamus, ne in via, quam superiore capite aperuimus, sint Theologis impedimento.

*Prima
questio.*

Primum igitur dubium illud excutiendum est, an concilium per legatos summi Pontificis celebratum, firmam certamque habeat auctoritatem: an potius episcopi Romani confirmatio expectanda sit, vt certa habeantur decreta concilij. Ac Caietanus quidem, qui sine cõtrouersia de auctoritate Papæ & concilij accuratissimè disputauit, quem

uit, quemque nos correctione quadam adhibita potissimum secuti sumus, multa hic disertè dicit, quæ à præsentì instituto videntur esse aliena: sed affirmat denique, id quod ad præsentem locum & quæstionem attinet, concilium per legatos Pontificis actum errare in fide posse. Superest enim adhuc ille, pro cuius fide rogauit Christus, ille inquam, ad quem fidei summa tandem referenda est. Quare nisi definitiones conciliorum per summos Pontifices & probentur & confirmentur, certas firmasque esse non oportet. Idem etiam Cardinalis Turrecremata sensit libro tertio. cap. sexto, octauo, & trigesimo octauo. quibus locis fulsissimè ostèdit, omnia retro antiqua concilia à summis Pontificibus confirmationem dogmatum petiisse: non id profectò actura, nisi existimassent necessarium. Nam quòd confirmatio pontificis ad fidei quoque dogmata referatur, liquet ex epistola Nicænæ synodi ad Syluestrum Papam. Quicquid, aiunt, constituimus precamur, vt vestri oris consortio confirmetur. Et Syluester eidem synodo rescribens, Confirmo, inquit, figoque ad doctrinam vestram reclamantes de vnitare Trinitatis. Et paulò post, probo, ait, vera fuisse quæ in vestrum nostrumque manauere mysterium, & cæt. Et patres concilij Chalcedonen. in epistola ad Leonem, Omnè inquit, vobis gestorum vim insinuauius, ad comprobationem nostræ sinceritatis, & ad eorum, quæ à nobis gesta sunt, firmitatem & consonantiam. Et Leo papa in epistola ad concilium Chalcedonen. quæ est in ordine. 59. ne ergo, ait, dubitabile videatur, vtrum quæ per vnanimitatem vestram de fide statuta sunt, approbem, & cæt. & postea dicit se approbationem gestorum synodaliù in sola causa fidei mittere, propter quam scilicet concilium congregatum est. Idem patet ex epistola Leonis huius nominis tertij, qua confirmat sextam synodum generalem. Adde huc, quod ecclesia ante ipsius Pontificis cõfirmationem, nunquam firmum habuit & ratum, quod à legatis concilio præsentibus definitum est. Hinc enim Martianus Augustus à Leone contendit, vt concilij Chalcedonen. de fide iudicium approbaret. Et Leo ob hanc quoque causam Martino commendauit, vt confirmatio approbatioque

*Vide etiã
epist. 58.
ad Pul-
cherianum.*

tioque concilij ad omnes ecclesias perferretur, quemadmodum epistola. 57. ad eundem Martianum scribitur. Præterea concilium sine legatis errare potest, at summus Pontifex non transfert in legatos suæ fidei soliditatem, quam scilicet sibi soli priuatim vendicat, eo quod Christi vicarius est, pastor ecclesiæ vniuersalis, & petra, supra quam Christus suam fundauit ecclesiam. Legati ergo simul cum concilio errare poterunt. Non enim pro legatis Petri, sed pro Petro rogauit Christus, &c. Ad hæc, concilium prouinciale, cui legati summi Pontificis adsint, errare in fide potest: non autem si à summo Pontifice confirmatum est. Non igitur Legati eam habent in fidei dogmatis auctoritatē, quam summus ipse Pontifex habet. Quocirca, infirma adhuc erunt decreta concilij, quamuis per legatorum iudicium confirmata. Præterea concilium Ephesinum secundum errauit cum Dioscuro, & tamen legitime auctore Leone congregatum est: nõ ergo firmum & ratum est concilij decretum, nisi sit à summo Pontifice confirmatum. Nec valet dicere, legatos pontificis & paucos quosdam alios repugnasse. Non enim oportet omnes patres synodali sententiæ subscribere, vt generale concilij iudicium habeatur. Quoniam ne omnes quidem episcopi iudicio Nicænæ synodi subscripserunt. Ac si legati ipsi, vt docti omnes cõsentiunt, errare possunt, nihil obstat, quo minus alijs episcopis errantibus cõsensissent. Legatus demum Pontificis aderat, cum in secunda & tertia sessione concilij Basiliensis vehementer erratum est, errori quoque cæterorũ Legatus ipse subscripsit, non ergo satis est concilium esse coactum Pontificis auctoritate, & legatos concilij sententiam approbasse, vt firma & certa esse in ecclesia existimetur.

At contrã viri quidam doctissimi sentiunt, concilium generale legitime congregatum etiam absente papa, solidam certamque habere auctoritatem priusquam à summo Pontifice confirmetur. Cuius sententiæ duas potissimum causas reddere possunt. Vnam, quod eiusmodi cõcilium per legatos episcopi Romani celebratum, ecclesiam vniuersalem representat, quoniam est concilium ecclesiæ generale, nõ ergo errare in fide potest, sicut ne ecclesia quidem vni-

dem vniuersalis. Quod autem omne concilium generale ecclesiam vniuersalem representet, definitum est à Martino quinto in fine concilij Cōstantien. Altera causa est, quod concilium generale legitime congregatum, in Spiritu sancto congregatum est, quare habet spiritum assistentē, cuius presentia freti, possunt utique patres, cum aliquid definiunt, dicere: visum est Spiritui sancto & nobis. Confirmat autem hoc vel maxime testimoniū Iulij ad Oriētales episcopos inquentis, Regula vestra nullas habet vires, quoniam Romanæ ecclesiæ legatus nō interfuit, canonibus præcipientibus, sine eius auctoritate concilia fieri nō debere: nec vllum ratū est conciliū, quod eius non fuerit fulcitū auctoritate. Hactenus Iulius. Sentit ergo sine dubio, concilium habere vires, ratum esse, Romanæ ecclesiæ nisi auctoritate, si Romanæ ecclesiæ legatus interfuit. Hac difficili quæstione explicanda illud ponimus, quod rerum gestarum experimento constat, summi pontificis legatos non solere ad conciliū accedere, vbi quæstio de fide agitata est, nisi instructos prius & monitos de ecclesiæ Romanæ fide circa ea, quæ sunt in concilio finienda. Solere, inquam, non item oportere. Nā legati in concilium Tridentinum non potuerunt commode de quæstionibus differendis antè instrui, quoniam erant propemodum infinite. Sed cætera ferè concilia ad vnam aut alteram fidei tractandam causa coacta sunt, ideoque legati de Apostolicæ ecclesiæ fide prius instructi accesserunt. Principio igitur illud statuo, posse concilium legatorum doctrinæ & instructioni repugnare, atque è contrario legatos posse repugnare concilio, quo casu decreta concilij non solum non fulcita Apostolica auctoritate, sed erūt potius refutata. Sicut enim congregatio concilij, reclamante vero certoque ecclesiæ Pontifice, vana est & irrita, sic doctrina, cui vel præsens Pontifex per se, vel absens per legatos suos contradicit, incerta est & imbecilla: idque eodem prorsus argumēto, quoniam vtrique auctoritas episcopi Romani deest, sine qua nec conciliū, nec concilij decreta rata sunt. Quod si qui existiment, concilium semel ritè ac legitime congregatū errare tum etiā non posse, cū legati Pontificis repugnant, respondeant illi argumento velim, quo se-

*Acto. 15.
17. d. ca.
Regula.*

Vide epistolam Nicolai ad Michaelē Imperatorem. Euge. 4. in Decreto vniōis Iacobino ym. Et Leo papa. Epist. 42. ad Maritianum Augustin.

quo secundam conclusionem cap. 4. probabamus, concilij Ephesini secundi exemplum proferentes, vbi ab omnibus penè episcopis erratum est. Non fuit liberum concilium, inquit, sed sententia à Dioseoro, arte, minis & terroribus extorta est. Video. Sed si secundum hominem loquimur, qui metu frangitur, is cupiditate etiam frangatur necesse est. Quocirca, si per metum vera & legitima synodus errat, causabuntur heretici, reliquas etiā omnes, pontificū & imperatorū cupiditatibus inseruisse. Ita fiet, vt nullius synodi explorata auctoritas habeatur. Quanto grauius illud nos asserimus, conciliū apostolica auctoritate firmatū nullis humanis affectibus à vera posse fide discedere. Vt ne ecclesia quidem, quamuis descēdat pluuia, veniant flumina, irruant venti, cedere loco potest, fideique stationem deserere. Sed concilij reliqua pars quamlibet maxima, si pontifex & legati pugnent, infirmari affectu potest. Hūc enim illud pertinet, Tu o Petre confirma fratres tuos. Sed ais. Quid si legatus doctrinam, quam à Pontifice accepit, deserat, & multitudinis sensum amplectatur? Primum, nūllum huiusmodi exemplum proferetur, nisi fortè ex concilio sub Michaelē Imperatore, vbi Radoaldus & Zacharias Michaeli & Phocio, consenserunt aduersus Nicolai instructionem atque mandata: vt videre est in epistola Nicolai ad Patriarchas, metropolitans, ac reliquos episcopos. Deinde, si legatus contra instructionē agit, non censetur ex potestate delegata agere, atq; adeo non est cur eo modo acta superioris auctoritate probata esse credantur. Inde enim Agatho papa, vt patet actione. 4. sextæ synodi, auctoritatem, inquit, eis, hoc est, legatis dedimus, in quantum eis duntaxat iniunctum est, vt nihil præsumant augere, minuere, vel mutare, sed traditionem huius apostolicæ sedis synceriter enarrare. Et Leo epist. 43. ad Pulcheriam Augustam, Lucenrium, inquit, episcopum & Basilium presbyterū dirigere præparauim, qui dispositiones meas secundum eas, quas acceperunt regulas, exequantur. Decreta igitur, si quæ à legato contra sedis apostolicæ traditionem approbentur, non habent Romanæ ecclesiæ auctoritatem: nec aliter se habent, quam si à concilio sine legatis prodijissent. Quid verò

verò, si legati sine apostolicæ sedis instructione ad synodum accedere? Num synodi iudicium firmum erit & certum, prius quam à summo Pontifice comprobetur? Certè in his, quæ ad fidem non attinent, sed ad ecclesiasticam gubernationem, eiusmodi synodorum decreta non oportet à Spiritu sancto proficisci. Quare non sunt omnino valida, nisi Romani episcopi consensione firmentur. Vt videre est in epistola. 51. Leonis ad Anatholium. 52. ad Martianum 53. ad Pulcheriam, & 59. ad concilium Chalcedonen. Sed ne in causis fidei quidem adeò exploratam auctoritatem habent, ut qui ea in dubium vocet, hæreticus sit. Tum, quia auctores nobilissimi, quos antè diximus, Caietanus & Turcremata, non solum citra hæreseos crimen, sed probabiliter etiam consentiunt, nihil firmi dogmatis ab eiusmodi synodis proficisci, quousque per Christi vicarium approbentur. Tum, quia, ut antè dictum est, solidam auctoritatem, quam in confirmandis & fratribus & dogmatis Petrus habet, in legatos transferre non potest. Tum, quia si legati, qui instructionem ab apostolica sede acceperunt, discedere ab illa possunt, illi etiam, qui ad concilium sine instructione accedunt, poterunt cum sedis apostolicæ doctrina pugnare. Quare eorum confirmatio infirma est. Quid, quod legatus Iulianus concilij Basilienfis doctrinæ cõsensit, quam nullus Theologus ita solidam & certam existimat, ut hæreticos credat qui ab ea doctrina dissentiunt? Nec contraria argumenta quicquã efficiunt. Nam primum sic refellitur. Fateor equidè, quodcunque concilium generale vniuersalem ecclesiam representare, sicut omnes proceres & procuratores civitatum, cum de rebus publicis tractaturi cõveniunt, regnum totum representant. Sed dum vrges, ecclesiam errare non posse: Verum est id in eo sensu, qui à fidelibus accipitur, intelligimus enim totam simul ecclesiam, hoc est, fideles omnes non errare. At nihil obstat, cur maior ecclesiæ pars non erret. Sic igitur non ego admitto, ut totum concilium cum legatis errare possit. At errare poterit maior pars concilij, & erranti illi poterant legati subscribere. Atque id est, quod nos in præsentia dicimus, iudicium maioris partis, etiam si legati sequantur, non esse cer-

rum autem esset, si à summo Pontifice confirmaretur. Nec enim opus est, quemadmodum paulò antè docuimus, sententiam concilij omnes simul patres approbare. Secundo verò argumento hoc habeto responsum. Concilium vtique generale, cui legati præ sunt, in spiritu sancto congregatum esse, quoniam auctore Christi vicario eodemque legitimo ecclesiæ principe coactum est. Sed ecclesiæ quoq; vnum corpus est, cuius spiritus Deus est, qui ecclesiæ semper assistit. Quemadmodum ergo, quod toti pariter ecclesiæ visum est, id Spiritui sancto etiam visum est; sed nõ continuo quod maior ecclesiæ pars iudicavit, hoc Spiritus sancti iudicium est. Ita, si quid omnibus quidem episcopis iudicatum fuerit, à spiritu profectò Dei iudicatum est: at non statim, si plures concilij patres in vnam sententiam conuenerint, Spiritus sancti ea sententiã credenda erit, nisi per summum Pontificem confirmetur. Ad quem nimirum spectat patrum lites, dissiidiaque componere. Iam Iulij testimonium explicatũ facillimum est. Tacet enim, quod manifestum erat conciliũ illud summi Pontificis presentia caruisse, ponit autem ne legatos quidem ecclesiæ Romanæ affuisse. E quibus duobus altero tacito altero expresso, colligit nullam prorsus ecclesiæ Romanæ auctoritatem in eo concilio intercessisse. Quare irritum & vanum esse. Alioqui, si quis rusticè sanè eos nos testimonio vrgeat, is nullo negotio exploditur. Nihil enim valet illa collectio, si concilium legatos non habuit, infirmum eius iudicium fuit, ergo si habuit fuit firmum. Sed de prima quæstione dictum est satis.

*Secunda
quæstio.*

Sequitur altera, an patres concilij verè iudices sint, an potius consiliarij? Sunt enim auctores non omnino pessimi, qui conciliorum auctoritatem non in iudicanda & finienda causa fidei, sed in quærenda & inuestiganda veritate sitam esse velint. Omnem quippè iudicij vim ad vnum ecclesiæ principem eundemq; Christi vicarium reuocant, qui fidei causa decernenda eò vel plures, vel pauciores in consilium adhibet, quò causa, vel grauior, vel facilior est. Huius verò rei primũ argumētum promittit, quòd in sex libris Decretalium & Clementinis, non patribus, sed summo pontifici sententia tribuitur, sacro tamen ap-

men approbante concilio. Vnde Clemēs 5. cōcilio Vien-
 nen. præsidens, nos, inquit, ad tam præclarū testimoniū ac
 sanctorum patrū communem sententiam, apostolicę con-
 siderationis (ad quam duntaxat hæc declarare pertinet)
 aciem conuertentes, sacro approbante concilio declara-
 mus, &c. Solū ergo ad sedem apostolicā iudicium per-
 tinet, patrum verò non iudicium, sed consiliū est. Præ-
 terea, cū Pontifex ecclesię Romanę presbyteros in cō-
 uentum cogit, vt causa aliqua fidei iudicetur, de fratrum,
 inquit, nostrorum concilio, &c. Consulunt ergo non iu-
 dicār. Ad hæc, Deut. 16. si difficile & ambiguū, &c. venies,
 ad sacerdotes Levitici generis, & ad iudicē qui fuerit
 illo tempore, &c. Et post, qui autē superbierit, inquit, no-
 leas obedire sacerdotis imperio, qui eo tēpore ministrat
 domino deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille.
 Ecce imperium non omnibus, sed summo sacerdoti assi-
 gnatur, & decretum nō iudicium sed iudicis esse dicitur.
 A consilijs ergo sunt reliqui sacerdotes, nō sunt iudices.
 A contraria verò parte facit, quòd in concilio illo primo
 Hierosolimitano non solū Petrus, sed reliqui etiā Apo-
 stoli & seniores iudices esse dicuntur. Propter quod ego
 iudico, Iacobus ait, non inquietari, &c. Acto. 15. Et poste-
 rius capite eodem, præcepta concilij vocat Paulus præ-
 cepta Apostolorum. Et ca. 16. dicit, ea dogmata esse decre-
 ta ab apostolis & senioribus.

Ad hanc quæstionem perfacilis est & expedita respon-
 sio. Episcopos concilij in fidei causa non modo consilia-
 rios esse, verum etiā iudices. Alioqui non solū episcopi
 ad ferendam sententiam synodalem adhiberentur, sed
 etiam docti Theologi & viri in ecclesia prudentes. Quod
 inauditum est contraque formam Actorum 15. præcri-
 ptam, vbi Apostoli tantū cum presbyteris de fidei quæ-
 stione iudicauerunt. Cū igitur ecclesię perpetuo vsu so-
 li pastores in concilio sedeant, consequens fit, censors
 eos esse, non modò consultores. Nam si, vt consulerent,
 aduocarentur: ijs episcopis, qui Theologiæ rudes & im-
 periti essent, nullus esset omnino in concilio locus, quan-
 do Theologiæ quæstio veniret in dubium. Præterea
 non Romanus episcopus modò, verum reliqui etiam

*Ex extra
 uagantib⁹
 multis
 hoc patet.*

episcopi claves regni cælestis habent, ergo in causa fidei ligandi quoque ac soluendi potestatem. Visum est, inquit, Spiritui sancto & nobis, nihil vltra vobis imponere oneris quàm hæc necessaria, &c. Omnes ergo episcopi onus præceptumq; imponunt, omnesq; simul sententiæ synodalis auctores sunt. Atque consiliarij, qui nõ sunt simul iudices, nõ solèt iudicio sententiæq; subscribere. At in synodali sententia non pontificis solùm, sed cæterorũ episcoporum subscriptiones adponuntur. Sunt igitur sine dubio iudices.

Verùm scrupulus hic existit, qui malè quosdam habet. Nam si omnes episcopi sunt iudices, summus nimirum pontifex tenebitur in ferenda sententiâ maiorem partẽ iudicum sequi, eorumq; doctrinam approbare. In omni enim recto & benè instituto tribunali is, qui præsidet, plurimum iudicium confirmare debet, paucorum negligere. Hac soluenda quæstione Cardinalis Turrecremata lib. 3. summæ Ecclesiæ, capite 64. & 65. iuris peritos ipse sequens multa dicit, quæ mihi non probantur omnia. Nec est animus tamen singula persequi, & cuiusque opiniones refutare. Acute enim disputantis, vt Cicero tradit, illud est, non quid quisque dicat, sed quid cuique dicendum sit videre. Quod igitur assumptum est, patres concilij non modo consiliarios esse, verùm etiam iudices, id inficiamus ire nec possumus nec debemus. Nam patres Nicænæ synodi à Syluestro contendunt, vt quicquid constituerunt confirmet. Et Léo quæ à concilio Chalcedonense de fide statuta sunt, ea dicit se probare. Et concilium ipsum ad Leonem, decretis, inquit, tuis nostrum honora iudicium. Et 6. Synodus actione 18. Anathematizamus inquit Theodorum, Sergium, Cyrum, & cæ. & paulò post, His omnibus, ait, à sancto hoc concilio constitutis, & per subscriptionẽ nostræ fortitudinis confirmatis, sancimus, vt nullus aliud quicquam de fide setagat, &c. Num verba hæc consulentis sunt? An potiùs iudicantis? Atque in cæteris patres non vt consiliarij, sed vt iudices loquuntur. Caput enim tertium Nicænæ synodi sic habet. Interdixit per omnia magna synodus, &c. Scrupulum verò, qui nunc opponitur, facillè eximo. Nego enim, cum de fide agitur, sequi

sequi plurimorum iudicium oportere. Nec hic, vt in humanis vel electionibus vel iudicijs, ex numero suffragiorum sententiam metimur. Scimus frequenter vsu venire, vt maior pars vineat meliorem, scimus non ea semper esse optima, quæ placet pluribus, scimus in rebus, quæ ad doctrinam pertinent, sapientium sensum esse præferendum. Et sapientes paucissimi sunt, cum stultorum infinitus sit numerus. Quadringenti Prophetæ Achab mentiti sunt: ex ore verò Michæ solius quidem & contemptibilis veritas egressa est. Non sunt igitur diuina iudicia humanis rationibus moderanda. In paucis aliquando citius quàm in multis saluat Dominus. Maior quippe pars Ephesini concilij secundi in Dioscorigentem sententiam venit, nec legati tamen plurium iudicio subscribere. Quocirca summus pontifex maioris partis sententiam nõ tenetur amplecti. Imò siue pauci siue plures ad errorem deflexerint, munus est apostolici antistitis ad veram eos fidem reuocare: iuxta illud quod Petro dixit Christus. Ego rogavi pro te ne deficiat fides tua, & tu non vnum & item alterum, sed siue paucos seu multos, cõfirma fratres tuos. Ita Damasus scribens ad episcopos per Illiricum constitutos, numerum concilij Ariminensis magna libertate contempsit, illiq; tantæ multitudini vnum Vincentium & alios paucos opposuit, qui contra illius concilij sententiã dixerunt. Et Leo, cum Anatholius decretum Chalcedonen. Synodi de ecclesiæ Constantinopolitanæ primatu, sexcentorum triginta patrum consensione præferret, quasi, inquit, rufutari nequeat quod illicitè voluerit multitudo. Nulla sibi met de multiplicatione congregationis concilia blandiantur: nec trecentis illis decem atque octo copiosior numerus sacerdotum comparare se audeat, vel præferre, cum tanto diuinitus priuilegio Nicæna sit synodus consecrata, vt siue per pauciores, siue per plures ecclesiastica iudicia celebrentur, omni penitus auctoritate sit vacuum, quicquid ab illorum fuerit constitutione diuersum. Hactenus Leo,

Non itaque, quod in humanis concessibus sit, plurium apud nos sententiã præualet. Quod si semel fidei causam ad humanas coniecturas prudentiamque deducimus, verendum est sanè, ne ecclesiæ negotium ex diuino huma-

3. Reg. 22.

Epist. 51.
ad Anatholium.

num faciamus. Quinetiam certum est, qui probabili multorum iudicio nituntur, eos fidei nostræ firmitudinem labefactare. Secundum quippè concilium generale centum quinquaginta patrum numero constituit, quartum verò patres habuit sexcentos triginta: vtrunque tamen pari veneratione suscepit ecclesia. Non enim numero hæc iudicantur, sed pondere. Ponderus autem concilijs dat summi Pontificis & gravitas & auctoritas: quæ si adfit, centum patres satis sunt, sin desit, nulli sunt satis, sint quamlibet plurimi. Nec si maior pars patrum verè sentiat, summus ecclesiæ Pontifex repugnabit. Id enim ad peculiarem Christi procurationem pertinet semper, quæ pertinuit, ne ecclesia in factiones duas diuidatur. Nec Romanus vnquam episcopus, si exemplum quaeritur, contra patres concilij verè sentientes dixit. Ad secundam autem quæstionem nihil est, quod addere debeamus, nam argumenta ex aduerso posita ex his, quæ diximus, facile diluuntur.

*Tertia
quæstio.*

Alia quæstio etiam existit, quæ non est ad exponendum facilis. Si enim conciliium summi Pontificis auctoritate firmatum, Spiritu sancto regitur fidei causis iudicandis, eius ergo definitiones ad sacram scripturam pertinebunt. Nam scriptura sacra vocatur, quæ Spiritu sancto afflante scripta est.

Huius verò argumenti conclusionem vir apprimè doctus, & qui tantos habebat in Theologia progressus, ut cum excellentibus Theologis compararetur, non est veritus me præsentem concedere. Atque in hanc opinionem Gratianus quoque videtur descendisse, Diui Augustini testimonio confirmatus 19. distin. cap. in Canonis. vbi summorum Pontificum epistolas decretales canonicas scripturas esse dicit: eadem igitur ratione concilij decreta in Canonis scripturis habebuntur. Sed & Innocentius de celebra. miss. cap. Cum Marthæ. eandem sententiam videtur amplecti. Ait enim scripturam sacram asserere, quod iniuriam, facit martyri, qui orat pro martyre. Hoc autè testimonium alicuius nimirum vel Pontificis vel concilij est. Ratio item his testimonijs consentit. Fides enim catholica nihil credit, nisi quod est à Deo reuelatū, quod si concilij

concilii decreta tenemur certa secundum fidem habere: ea sunt certè à Deo reuelata, atque ex consequenti scriptura canonica.

Ad hæc opinatio quàm sit inconsiderata, lector, vel me non docente, intellecturus est. Nam si symbolum Athanasii conciliiue Nicæni inter sacras literas referatur, cur nec in Codicem sacrorum bibliorum redigitur, nec cum libris canonicis annumeratur? Iam libros, qui decretales Pontificū epistolas, synodorumq; iudicia continent, in sacris & canonicis habere absurdum est. Duplex enim discriminè inter sacros auctores, & summum Pontificem patresq; concilii reperitur. Vnum, quod auctores sacri ex proxima Dei, vel reuelatione, vel inspiratione, scribunt catholica dogmata. Nec enim egēt exteris ad scribendū incitamentis, aut humana ratiocinatione è scripturis aliis argumentantur, disquirunt, colligūt. At concilium & pontifex humana via incedunt, rationemq; sequuntur: atq; argumētando verum à falso discernūt. Non enim existimādus est summus Pōtifex eā habere facultatē, quæ in Apostolis, Prophetis, & Euāgelistis inerat, vt proposita vnaqualibet de fide quæstione protinus dignoscere possit, vtra quæstionis pars vera falsave sit. Sed adhibere prius consiliū necesse est, & expēdere vtriusque partis argumētātū: deinde sequetur auxiliū Dei, quod videlicet opus est, vt summus Pōtifex in recta fide cōtineatur. In conciliis itidē nō habent patres, mox quasi ex auctoritate sententiam absque alia discussione dicere. Sed collationibus & disputationibus re antè tractata, præcibusque primum ad Deum fuis, tum verò quæstio à concilio sine errore finietur, Dei videlicet auxilio atque fauore, hominumque diligentia & studio confluentibus.

Nam & Apostolis & presbyteris in synodum Hierosolymitanam congregatis, non statim reuelatum est, quid esset in fidei causa decernendum: sed facta est prius, vt Lucas ait, magna conquisitio. Et in Nicæna synodo, vt Rufinus tradit, per singulos dies agitabatur conuentus: nec facilè aut temerè de re tanta statuerè audebant patres. Euocabatur frequenter Arius in concilium, & assiduo tractatū assertiones eius discubant.

*Acto. 15.
Lib. 10.
his. ecclē.
6.29*

tiebantur, & quid aduersum hæc teneri deberet, aut statui, summa cum libratione quærebatur. Ita post diutinum multumque tractatum firmissima omnium sententia Arius condemnatus est. Ex quo perspicuum est, non dormientibus & oscitantibus patribus Spiritum sanctum assistere, sed diligenter humana via & ratione quærentibus rei, de qua differitur, veritatem. Alterum autem delictum est, quod scriptoribus sacris, quemadmodum primo loco fufius explicuimus, Dei spiritus adest in singulis. Etiam ne in minimis rebus? Etiam. At patribus synodi spiritus veritatis non est præsens in omnibus, sed in rebus solum ad salutem necessariis. Quod enim in synodo Athanasii dicitur, carnem & animam vnum esse hominem, id non oportet verum esse, quanuis cum Athanasio concilium Nicænum consensisset. Nam vtrum homo partes illæ complexæ sint an non sint, ad Philosophiæ rationem pertinet, non fidei: quare Philosophorum quæstio est, non fidelium. Synodus autem provincialis sub Stephano huius nominis septimo, per errorem omnes ordinationes factas à Bonoso irritas esse decreuit, quod in synodo Romana sub Ioanne nono iure reprobarum est. Sed iudicium rerum gestarum erat, non religionis fideique decretum. Huiusmodi sunt ea, quæ in Clement. Pastoralis. de sent. & re. iudi. transfiguntur. Non enim ad fidem & religionem attinent. Quod circa, licet errasset Clemens, quod Bucerus contendit, nihil inde concilii auctoritas labefactaretur. Tametsi Clementina illa Clementis est, non concilii. Verùm Pontificum & conciliorum eadem causa est. Sixtus quartus docuit, Diuam Catharinam Senensem stigmata non habuisse, non defuit, qui contra iudicavit. Neutrius Pontificis iudicium ad Christi ecclesiam spectat, vtrunq; aut probare aut improbare sine fidei discrimine possumus. Sed valeant stulti, qui de rebus nihili digladiantur. Nos enim hic exempla ponimus, vt lector intelligat, aliter auctores sacros esse habendos, aliter conciliorum patres. Illos vbique vera dicere: hos posse in paruis errare. Ita, quod Christus ecclesiæ suæ pollicitus est, spiritum eam docturum omnem veritatē, hoc ad fidei veritatē referendum est,

est, vt disertè Augustinus docet, & in commètariis super Ioannem, & in actis contra Fœlicem libro secundo. Nec enim rogauit Christus ne deficeret Petro aut Philosophiæ, aut rerum gestarum cognitio & veritas, sed ne deficeret ei fides.

Forſitan quĩſpiam dixerit, nonne igitur concilii Hieroſolymitani decreta ſacra ſcriptura ſunt? Facta eſt enim magna conquiſitio: dictum eſt autem ſcripturæ ſacræ auctõribus minimè conuenire, vt diſquirant & humanitus ratiocinentur.

Item, nam & hoc dicit aliquis, ſi ſummus Pontifex & concilia, niſi diligentiam adhibeant, errare poſſunt: cum nobis non conſtet, an ſummus Pontifex patreſque concilii præſtiterint ſe diligentes, & induſtrioſos, vt via & ratione procederet inquiſitio, ne conſtabit quidem an errauerint. Ita quæcunq; definiert, erunt incerta.

Ac primus quidem ſcrupulus facilius eximitur. Quem admodum enim verba Pilati ad canonem pertinent, non quæ Pilatus dixit, ſed quæ ſcripſit Euangelifta: ſic & concilii Hieroſolymitani definitio ſacra ſcriptura eſt, quod Lucas eam reliquis hiftoriæ ſuæ partibus contexuerit. Vt e contrariõ verba Petri, quæ refert Clemens, non ſunt de canone, quoniam Clemens ſcriptor ſacer non fuit. Quæ cauſa idonea eſt, vt canones Apoſtolorũ, quos idẽ Clemens ſcripſiſſe fertur, in libris canonicis non habeantur: tametiſi Damascenus li. 4. ca. 18. in catalogum, vt videtur, ſacrorum librorum referat, & Epiphanius hæreſi poſtrema reſellenda, Apoſtolorum cõſtitutiones diuinam ſcripturam vocet. Loquitur autem ſine dubio de hiſ conſtitutionibus quæ in ſacris Bibliis ſcriptæ nõ ſunt. Sed alia eſt illa, cum veritas ipſa limatur in diſputatione, ſubtilitate: alia cũ obiter & in tranſcurſu ad vulgarem quandam opinionem accommodatur oratio. Quam obrem vt ſapientes, ita nos hoc loco verbis eccleſiaſticis vtimur, vt eos ſolum, qui ſpiritu dictante ſcripti ſunt libri, ſacros & canonicos appellemus.

Alter verò ſcrupulus ita Sylueſtri animo reſedit, vt vix eũ inde pellere potuerit. Meliuſq; fuiſſet occulere, quàm ſtimulare cæteros, quo ipſe ſcrupulo pũgebatur. Ac ſunt

*In verbo
fidei. §.
vlt.*

etiam, qui non obscure dicant, quod si quando Romanus Pontifex in definitione fidei erravit, inde euenire potuit, quod non tantam quantam debebat adhibuit diligentiam, anteq̄ sententiã proferret. Quoniã vel re nõ plenẽ examinavit, vel nõ eos, quos oportebat, cõsuluit. Quibus si obiciã, apostolicam sedem errare in fide nõ posse: fatetur id quidem, sed aiunt, sedis apostolicæ nomẽ, nõ solũ summum Pontificem significare, sed ipsum, vt facit ea quæ ad cathedram spectant, hoc est, quatenus non ex suo sed ex cõsilio bonorũ virorum & doctorum procedit. Ita sedis apostolicæ iudicia intelligi, non quæ occultẽ, malitiosẽ, inconsultẽ, per solum Romanum episcopum, aut etiam cum paucis sibi fauentibus proferuntur: sed quæ ab eo ex cõsilio plurimorum virorum sapientum plenẽ prius examinata prodeunt. Quæ res vt de conciliis quoque dicitur, subsunt omnino causæ eadem, quas dixi paulõ antẽ. Non enim existimare debemus, summum solũ pontificem, cum dormierit, errare: cum non dormierit, verum dicere: patres autem, siue dormiant, siue vigilent, semper rectã ingredi, & clausis, quod aiunt, oculis vel in tenebris obscura cernere. Commune est, crede mihi, omnibus ecclesiæ iudicibus: vt, si decreta ediderint temeritate quadam sine iudicio, repentino quasi vento incitati, nihil omnino conficiant, quod solidum, quod graue, quod certum habeatur. Eã par est & grauiã & certa in ecclesia haberi, quæ iudicio, consideratẽ, constanterque edita sint. Quamobrem qui siue pontificum seu conciliorum diligentiam fidei causa finienda in dubium vocant, eos necesse est omnia pontificum iudicia ac conciliorum infirmare. Nos igitur scrupulum illum posteriorem, si cui infixus est, aliter ex animo euellemus. Nam Deus suauiter disponit omnia: simulque prospicit & finem & media ad finem necessaria. Si enim promitteret cuiquam æternam vitam, mox conferret etiam illi bonarum gratiarum actionum, quibus eam vitam consequeretur. Videlicet quos glorificauit, eosdem & iustificauit & vocauit, vt ad Romanos 8. capite dicitur. Sic omnino, cum ecclesiæ fidei firmitatẽ fuerit pollicitus: deesse nõ potest, quo minus tribuat ecclesiæ præces ceterarum præsi-

præsidia, quibus hæc firmitas conseruatur. Nec verò dubitari potest, quod in rebus naturalibus contingit, idem in supernaturalibus quoque vsu venire: vt qui dat finem, det consequentia ad finem. Quod quoniam Philosophorum pronunciatum est, & Theologorum etiam ore teritur, permittant mihi obsecro Latitiores, interdum cum nostris nostra loqui. Nam etsi ornatiùs, quàm hi solent, nos plerunque differimus, sed nonnunquam quas sententias à scholasticis accepimus, eisdem verbis efferre volumus: ne dicendi forma penitus immutata, discessisse à schola videamur.

Itaque præstat semper Pontifex quod in se est, præstatque Concilium, cum de fide pronunciant: ceditque causa, si quis è nostris aliter existimat. Quemadmodum enim, si Christus Petro diceret: Ego rogavi pro te ne deficiat charitas tua: certo certius intelligeretur, diligentiam, curam, vigilias, præces, cæteraque auxilia opportuna illi impetrasse, quæ sunt ad charitatis conseruationem necessaria: ita cum dixit: ego rogavi pro te, ne deficiat fides tua, proculdubio intelligimus, id à patre suo conferentem, ea ad rectum de fidei quæstione iudicium oportere, ea adessent Petro omnia, siue à Deo, siue ab homine expectarentur. Quod si Deus in sequentem annum frugum abundantiam polliceretur, ecquid stultius esse posset, quàm dubitare, an ne homines semina terræ mandaturi sint? Certè si seruerint metent: si non seruerint, non metent. Sed ex Dei pollicitatione colligimus, non solum proprias cæli conuersiones, quibus omnia, quæ terra gignit, vberiora proueniunt, sed agricolarum etiam curas, operas, diligentiam. Non enim frugum abundantia illa promissa nisi arantibus, seminantibus, laborantibusque continget. Quibus ex rebus faciliè comprehenditur, cum spiritum veritatis Christus Apostolis, eorumque successoribus in fidei iudicio promiserit, nihil omnino illis defuturum, quod fidei controuersijs finientis fuerit necessarium. Ac si semel hæreticis hanc licentiam permittimus, vt in quæstionè vocent, num ecclesiæ iudices eâ diligentia & curam exhibuerint, quæ opus sit: quæstio via & ratione finiret: ecquis adeo cæcus est, qui

qui non videat, omnia mox Pontificum conciliorumque iudicia labefactari? Porro si illud in quaestionem veniat, nec certis argumentis confirmari possit: at hæc res tamen Theologis constituta sit ac definita, concilia, quo modo se habeant, si à summo Pontifice confirmata sunt, errare in fide non posse. Quanquam me quidem iudice absurdum est, ad finem aliquem nisi per consentanea media perueniri. Ita nunquam ego admittam, aut Pontificem aut concilium diligentiam aliquam necessariam quaestionibus fidei decernendis omisisse. Id quod privatum cuicumque alteri homini accidere potest, ut nec diligentem navet operam ad disquirendam veritatem, & ut navauerit, integrumque sese in ea re præstiterit, erret adhuc tamen, quamvis error sine culpa sit. Error autem, vel inculpatus, ab ecclesia Dei longissimè abest, quemadmodum libro superiore constituimus. Quæ res abundè magno argumento est, ut nec Pontifex nec concilia necessarium quicquam in deliberando prætermiserint. Fac enim quidpiam ex necessarijs omissum esse. Tum rogo, an fideles his, qui de fidei quaestione iudicarunt, tantisper parère debeant, dum illorum negligentia innotescit ecclesie. Parère debent, aiunt. Iam igitur eo tempore erratibus iudicibus errabit ecclesia. Sine vitio suo, inquis, ecclesia tunc errabit. Agnosco. Sed, ut dictum est, ne huc quidem errorem admittere in Dei ecclesia debemus. Quid, quod si semel de diligentia iudicum dubitamus, novum examen iudiciumque semper recens postulabitur, ut de diligentia adhibita, vel non adhibita censeatur? Concedamus ergo iudicibus à Deo in ecclesia constitutis nihil eorum deesse posse, quæ ad rectum verumque iudicium sunt necessaria. Quibus explicatis facilè intelligitur, ut ad tertiæ huius quaestionis caput recurramus, nec Pontificum, nec conciliorum decreta, sacra scriptura partes esse: id quod in primo argumento obijciebatur.

*Secundum
refellitur*

Dicamus igitur ad ea, quæ in secundo argumento sunt dicta. Vbi Gratianus Augustini sententiam non est assecutus. Cui errori causam fortasse præbuit codex quispianam deprauatus. Augustini enim vera lectio sic habet. In canonicis scripturis ecclesiarum catholicarum quamplurimum

rimum auctoritatem sequatur. Inter quas, scilicet ecclesias, sanè illæ sunt, quæ Apostolicas sedes habere aut epistolas accipere meruerunt. Est autem sensus huiusmodi, in iudicio librorum canonicorum primum videndū esse, quid ecclesiæ catholicæ sentiant. Sed inter Catholicas ecclesias illarum esse testimonium præferendum, quæ vel fuere sedes Apostolorum, vt Hierosolymitana, vel ab Apostolis aliquam epistolam acceperunt, vt Corinthia, Galatia. Non itaque Augustinus loquebatur de epistolis Pontificum Decretalibus, vt Gratianus falso existimauit. Id quod ante nos quidam etiam alij viri diligentissimi deprehenderunt.

Tertio verò argumento occurri potest, in hunc modum. Leges pontificias quandoq; sacras appellari, vt à legibus principum discriminentur. Atque hoc sensu sacram scripturam vocauit Innocentius. Sic forsitan diuina lex vocatur Canonica, humana verò ciuilis. de iuram. cap. 1. vt Hostien. Andreas, Siculus, Cardinalis, Barba. & alij iurisperiti notauerunt. & Glossa. c. Ex diligenti. de Simonia. Atque adeo Innocentius 4. c. cum de diuersis. de priuilegiis. in. 6. non obscure ius Canonicum diuinum vocat, ciuile autem humanum. Et legem Canonicam sacram ac diuinam appellat Iustinianus in Authen. vt clerici apud proprios episcopos. §. si verò. Quam rem scio, si forte quispiam ignorans 20. d. c. de quibus. vbi lectio vera habebat, ad diuina recurrere scripta canonica, loco huius postremæ vocis substituit Græca. Nihil enim minus Innocentius eo capite agebat, quam in ecclesiasticis causis iudicandis, ad Græca Bibliorum exemplaria iudices mittere. Alioqui cur non etiã ad Hebræa? Nec verisimile est, in causis ecclesiæ decernendis scripta canonica esse ab Innocentio prætermissa. Quin post diuinam scripturam secundo ea loco posuit, etiam ante sanctorum scripturas. Et hoc erat Gratiani in ea distin. primum institutum. Nihil igitur nobis mirum est, si scriptura canonum, sacra & diuina quandoque nuncupetur. Sed nos alio sensu de scriptura sacra loquimur. Quanquam ab Innocentio testimonium citatum quidem Augustini est, de verbis Apostoli iniquientis: Iniuriæ est pro martyre

*Tertium
dissoluitur.*

*Vltimum
refuta-
tur.*

martyre orare, cuius debemus præcibus commendari.
 At postremum argumentum sic facillimè refutatur.
 Duplex conclusionum genus posse in concilio definiti.
 Vnum earum, quæ sunt propriæ Theologicæ facultatis,
 quoniam vel ex duobus principijs per fidem creditis, vel
 alio credito, alio lumine naturæ cognito colliguntur.
 Alterum autem genus est earum, quas Spiritus sanctus ipse
 reuelavit quidem Apostolis, Euangelistis, aut Prophetis,
 sed quoniam non erat id perinde manifestum, à synodo
 declaratur. Quæ sunt prioris generis, ad fidem spectant
 secundariò, & vt ita dicam, mediatè. Quare, quod suo
 postea loco fusc sumus explicaturi, qui eas negauerit,
 hoc hæreticus erit, quòd ex consequenti negat princi-
 pium, vnde illæ conficiuntur. Quæ verò sunt posterioris
 generis, propriæ & per se ad fidem pertinent: nec
 has à Pontificibus aut concilijs nouas expectare debe-
 mus. Id enim etiam atque etiam asserimus, nullas alias
 scripturas sacras ecclesiam aut habere nunc aut deinceps
 habituram, præter scripturas populorum & principum
 horum, qui fuerunt in ea. Non sunt, inquam, aut erunt,
 sed fuerunt. Omnia siquidem, quæ pater filio suo vni-
 genito ecclesie declaranda commisit, primum ipse filius
 Apostolis reuelavit, deinde eadem vt inuulgarent ius-
 sit. Vos, inquit, dixi amicos, quia omnia, quæ audiui à
 patre meo, nota feci vobis, Ioannis 15. Et rursus, ille vos
 docebit omnia, & suggeret vobis omnia quæcunque di-
 xero vobis, Ioann. 14. Et iterum, cum venerit Spiritus
 veritatis, docebit vos omnem veritatem, Ioannis 16. Hi
 enim fuere noui Testamenti ministri, qui reuelata facie
 gloriam Domini speculari sunt. 2. ad Corinthios 3. Hi
 fuere ministri sermonis, vt Lucas capite Euangelij pri-
 mo testatur. His quoque dictum est, docete omnes gen-
 tes ea seruare quæcunq; præcepi vobis, Matthæi vltimo.
 Omnem ergo fidei veritatem vel à Christo dum in terra
 degeret, vel ab Spiritu sancto Apostoli postea accepe-
 runt, eamque iuxta præscriptam legem, aut scripto aut
 verbo ecclesie tradiderunt. Hinc enim est, quòd Irenæus,
 Hieronymus, Augustinus, aduersum hæreticos semper
 id agunt, vt videant an illorum noua dogmata cõgruant
 cum

rum antiqua traditione & fide. Et si quas scripturas nouas hæretici proferant, si se Apostolos aut Prophetas cōsingant, statim nouitatis odio exploduntur. Itaque post Apostolos & eos, qui ab Apostolis probati sunt, nullos auctores sacros expectamus. Sed siue summus Pontifex seu concilia, primū de vero sensu & interpretatione scripturarum iudicant, vt in concilio Tridentino, sessio. tertia definitur. Et absurdum est sanè, vt ecclesia auctoritatem habeat discernendi verba Dei à verbis hominum, sensum Dei ab humano sensu non habeat. Id igitur ante omnia concilij tribuamus. Deinde & illud, quòd veras & legitimas Christi & Apostolorū traditiones via & ratione inuestigant. Rursum, quænam conclusiones his cohareant, quæ contrà dissideant, certa complexione & connexionione conficiunt. Consulunt autem in huiusmodi rebus finiendis non sacras literas modò, verū etiam Apostolorum instituta, priora concilia, summorum Pontificum decreta, Sanctorum veterum scripta, scholasticorum Theologorum dogmata, rectam Philosophiæ rationem. Breuiter, causam de qua differitur, in eos locos conijciunt, de quibus liber hic noster instituitur. Nec enim ex alijs fontibus argumenta deriuare possunt ad fidei Theologiæue soluendas quæstiones. Nouas autem reuelationes & scripturas sacras quære-re, Iudæorum est, qui recentes etiam num Prophetas præstolantur.

Alia etiam quæstio valde difficilis ex his, quæ diximus, oritur. Si non omnia in concilijs certa sunt, nec enim in singulis Spiritus sanctus concilijs assistit, ecqua via & ratione vestigabimus conciliorum certa in fide decreta. Principio nanque in Clemen. vnica de summa Trinitate & fide cath. ea opinio tanquam probabilior eligitur, quæ habet, in baptismo gratiam & virtutes infundi. Pari ergo causa & in alijs conciliorum Decretis dicere possumus probabiles opiniones eligi, non res exploratas desinit. Deinde in capit. Firmiter. de summa Trinitate & fide cath. patres concilij Lateranensis firmiter, inquit, credimus & simpliciter confitemur, quòd vnus est solus verus Deus, creator omnium, visibilium & inuisibilium,

Spiritua-

*Quarta
quæstio.*

spiritualium & corporalium, qui simul ab initio temporis vtrunque de nihilo condidit creaturam spirituale & corporalem, angelicam videlicet & mundanam. At non est fidei aduersum, Angelos ante mundum corporeum creatos. Id enim asserunt Gregorius Nazanzenus in prima oratione de natali Domini, Basilius in examin. congregatione prima, Damascenus 2. libr. c. 3. Ambrosius in exam. lib. 1. cap. 5. Hieronymus in comment. super 1. caput epistolæ ad Titum, Casianus collatione 8. cap. 7. Vnde, nec Augustinus libro de ciuit. Dei 11. cap. 32. nec D. Thomas 1. p. q. 61. art. 3. hanc opinionem fidei esse contrariam putauerunt. Ac concilium illud Lateranè. Thomas viderat, imò in illud ipsum caput ediderat commentaria: nõ ergo conciliorum aut definitiones aut fidei confessiones certæ sunt, sed patres, etiam cum asserunt se firmiter quicquid & profiteri & credere, nihil omnino definiunt, quod fideles sequi teneamur.

Huic quæstioni illud primum dandum est, non sat esse, vt conciliorum & Pontificum iudicia firma esse credantur, in diuino officio publicè à tota etiã ecclesia celebrari. Nec enim historia, quibus martyrum & confessorum gesta narrantur, quamuis per summum Pontificem aut concilium approbatæ sint, fidei decreta sunt: sicut ne opuscula quidem doctorum ecclesiasticorum, quæ probantur à synodo Gelasij Papæ decimaquinta distinctione c. Sancta Romana.

Illud item damus, ac libenter quidem, non statim si quicquam iuris Canonici volumine continetur, fidei dogma esse credendum. Nam vt libro huic proximo apertius ostendemus, nonnulla habentur in epistolis decretalibus, quæ fidei Catholicæ decreta nõ sunt. Idque ipsum nunc ex Clementina vnica de summa Trinitate disertè ostendebamus. Quod non in hac solum Clementina existimandum est interuenisse, sed idcirco hic admoneri nos, vt in alijs quoque locis simile quippiam credamus posse contingere. Id verò tum maximè, cum aut verbis opinandi vtuntur iudices, aut responsa non ad totam vniuersalem ecclesiam, sed ad priuatas ecclesias & episcopos referuntur. Intelligendi sunt enim eo tantum casu de fide pronun-

pronunciare, vbi iudicium in omnes Christi fideles spectat, omnes ligat. Certitudo quippe fidei iudicibus à Deo constitutis, non propter ecclesias priuatas promissa & concessa est, quæ singulæ errare possunt, sed propter ecclesiam vniuersalem quæ errare non potest. Itaque summorum pontificum conciliorumque doctrina, si toti ecclesie proponatur, si cum obligatione etiam credendi proponatur, tum verò de fidei causa iudicium est. Sed animaduertendum est diligentius, & quæ natura rerum sit, de quibus iudicium est, & quæ verborum proprietates & pondus. Nimirum enim ecclesiasticæ doctrinæ, quam amplecti etiam tenemur, non idem est gradus, nec omnia iudiciorum decreta eodem loco habenda sunt. De qua re quoniam in duodecimo libro sumus longè lateque disputaturi, nunc dicere non est operæpretium. Id dicimus, nec omnia quæ aut iuris aut conciliorum volumina continent, doctrinæ Christianæ esse iudicia, nec omnia rursum doctrinæ iudicia, fidei censuras esse. Multa siquidè ad sanam ecclesie disciplinam attinent, quæ fidei decreta non sunt.

Nonne igitur, dixerit quis, erit aliqua nota, qua conciliorum de fide iudicia internosci queant? Erit planè. Prima, & ea quidem manifesta, si contrarium asserentes pro hæreticis iudicentur. Cuius rei exempla habes. cap. Damnamus. de summa Trinitate. & cap. vnico de summa Trinitate, in 6. & Clement. vni. de summa Trinitate. §. 2. Altera nota est, cum in hanc formam synodus decreta præscribit, si quis hoc aut illud senserit, Anathema sit: qualia permulta sunt in concilio Toletano primo. & in syno. Trident. Tertia est, si in eos qui contrà dixerint excommunicationis sententia ipso iure feratur. Exemplum est, de hæreticis. cap. Cum Christus, & c. ad abolendam. In concilio tamen Trident. sess. habita. 17. Octobris. Anni 1551. de Eucharistiæ Sacramento definitum est, confessionem Sacramentalem Eucharistiæ præmittendam esse, si conscientia peccati mortalis grauat. Et protinus, si quis, ait synodus, contrariū docere, prædicare, vel pertinaciter asserere, seu etiã publicè disputando defendere præsumpserit, eo ipso excommunicatus existat.

Sed hoc propter periculum cautum est: erat enim opinio contraria pernicioſa. Ideoque excommunicatio illa ad publicam doctrinam vel maximè refertur. Nam, quod ſententia Caietani non fuerit pro hæretica condemnata, & nos teſtes ſumus, qui concilio interfuimus, & contextus ipſe demonſtrat. Habet enim Canon. *II.* idemque poſtremus in hunc modum. Si quis dixerit, ſolam fidem eſſe ſufficientem præparationem ad ſumendum ſanctiſſimæ Euchariſtiæ Sacramentum, Anathema ſit. Eueſtigio autem adduntur mutata dicendi forma hæc verba, & ne tantum ſacramentum, &c. Vbi vides Caietani ſententiæ Anathema non dici, ſed quoniam non ſolum falſa, ſed noxia etiam erat, reprobari: & propter periculum, publicam præſertim prædicationem & diſputationem interdici. Quarta, ſi quicquam expreſſè & propriè à fidelibus firmiter credendum, aut tanquam dogma fidei catholicæ accipiendum dicatur, vel aliis ſimilibus verbis aliquid eſſe Euangelio doctrinæ Apoſtolorum contrarium. Dicatur, inquam, non ex opinione, ſed certo & firmo decreto. Licet enim opinio Durandi reprobetur. *c. gaudemus. de diuortiis.* Sed qui dixit, verum abſonum hoc videtur & inimicum fidei Chriſtianæ, is noluit hæreſeos illum condemnare. Verbum enim, videtur, iudiciorum inſirmit certitudinem. Porro autem, quæ in conciliorum vel pontificum decretis, vel explicandi gratia inducuntur, vel vt obiectioni respondeatur, vel etiam obiter & in tranſcurſu præter inſtitutum præcipuum, de quo erat potiffimum controuerſia, ea non pertinent ad fidem, hoc eſt; non ſunt catholicæ fidei iudicia. Exempli cauſa ponamus aliquid, quod poſitum in vna re, transferri per multas poſſit. Quod in capit. Firmiter. de ſumma Trinitate dicitur, angelos eſſe incorporeos, id non fidei decretum eſt, cum poſt decretalem illam nonnulli & philoſophi & Theologi falſo quidem, ſed citra hæreſis notam contrarium aſſeruerint. At enim, vt explicaret ſynodus, id quod fides catholica tenet, deum eſſe creatorem omnium viſibilium & inuiſibilium, adiecit, corporalium & incorporalium. Quas particulas exponendi non definiendi gratia adiectas eſſe conſtat

constat. Ac quemadmodum concilium sumpsit, id quod & verum & longè longèque plurimum probabile erat, angelos vt inuisibiles; ita quoque incorporeos esse: sic fortè & illud accepit, Angelos & mundum simul esse congenitos: Non enim eo temporis hoc agebatur, vt Gregorii Nazanze. & aliorum hunc sequentium opinio damnaretur. Nec ego tamen is sum, qui opinionem hanc tueri in præsentia velim. Non enim dubito, eam hoc sanè tempore temerè & inconsideratè, ne quid præterea dicam, defendi. Sed id ago, qua in re operæpretiū me Theologis facturum existimò, non omnia, quæ etiam absolutè & simpliciter in conciliis affirmantur, fidei decreta esse. Cuius rei exempla, si opus esset, permulta facile promerem, sed nolo esse longus in singulis explicandis. Nam de quarta quæstione satis.

Postrema verò quæstio animum pulsât; an concilia *Quint. q.*
in moribus errare possint. Nam, si quis ait, habet *Argu. 1.*
primis argumentum illud, quod Dominus solùm rogauit pro Petro ne deficeret fides eius, in aliis ergo, quæ non ad fidem, sed ad mores attinent, errare ecclesiæ poterit.

Deinde nihil à Catholicis certa fide creditur, quod *Secundæ*
non sit idem diuinitus ecclesiæ reuelatum, quicquid ergo definiat synodus, si nò ad fidem, sed ad mores attinet, nò oportet certa fide credi.

Præterea in canonizatione sanctorum, sic enim nostri vocant, fidem ecclesiæ detrahere sine fidei discrimine possumus. Compertum est autem, eam rem ad mores spectare: errare igitur ecclesiæ in morum iudicio potest. *Quotli. 9.*
Illud verò Thomæ & Antonini testimonio comprobatur, qui non aiunt certò & firmiter, sed piè credendum esse, ecclesiæ in re huiusmodi non errare. Nam, quod *art. vlt.*
absolutè possit, illa ratio confirmat, quod in id genus *3. p. tit. 12.*
iudiciis ecclesiæ, hominum eorum testimoniis innititur, *cap. 8.*
qui & fallere & falli possunt. Iam si concilium, cum de Theologiæ dogmate censet, non certis & exploratis argumētis, sed probabilibus niteretur, fidè certè dogmatis illius indubitata non faceret. Fides ergo ambigua summo pontifici habebitur, vt qui cum hominè quemuis in

diuorum numerum refert, incertis medijs & argumentis nititur. Ordinum approbatio tandem, in quibus sub diuersis institutis & regulis varia hominum genera Christo militare dicuntur, ad mores haud dubiè pertinet. At dubium non est, aliquos ordines non modò inutiliter, verù noxiè etiam approbatos. Etenim in tam multis & ordinibus & institutis, vsque adeò religioni incommodatum est, vt inter reliqua malorum remedia, hoc etiam à synodo generali iure ac meritò expectarent viri pii, vt paucis quibusdam selectissimis retentis ordinibus, cæteri oès exploderentur. Falsum est ergo aliquando & imprudens de moribus ecclesiæ iudicium. Siquidem id quod approbat, quod non approbasse oportuisset. His argumentis quidam auctoritatem ecclesiasticam infirmare pergunt, tantum in iudicio morum, nam in fidei decretis firmam esse nobiscum etiam consentiunt. Sed quoniam quædam ecclesiæ de moribus iudicia sine dubio certa sunt, quæ sunt illa, repetendum alius videtur.

Omnis de rebus Theologicis duplex est quæstio. Vnum genus est, quod ad contemplationem & rerum cognitionem pertinet. Alterù, quod positum est in morum præceptis, quibus in omnes partes vsus vitæ confirmari possit.

Atque etiam alia diuisio est Theologiæ quæstionis. Nam & vna est, cuius cognitio & explicatio ad salutem est necessaria, est & altera, cuius ignoratio sine pietatis salutisquæ iactura esse potest. Non enim in Theologia semper de necessarijs agitur, sed interdù etiam de his, quæ vtilia esse videantur, quauis nò sint adeò necessaria.

Multa sunt autem & in superioribus libris & in hoc etiam aduersum eos disputata, qui de ecclesiæ auctoritate in fidei iudicijs parum rectè sentirent: atque in sequenti libro nonnulla quoque disputabuntur. Ecclesiæ verò auctoritatem eam nunc appello, quæ synodorum etiam generalium ac summi pontificis est. Hæc enim est vna res prorsus, vt non differat multum inter ecclesiæ conciliorum, sedisquæ Apostolicæ iudicia: propterea quod connexa hæc & colligata sunt, quemadmodum esse videmus humanum corpus & caput. Itaq; quæ erant eccle-

ecclesiasticæ auctoritatis in fidei decretis propria, locis suis aut dicentur aut dicta sunt. Quæ autem pertinent ad iudicium morum, de quibus iam diu loquimur, nunc dicenda sunt.

Sit igitur prima conclusio, Ecclesia in morum doctrina, eorum qui ad salutem necessarii sunt, errare non potest. Exempli causa ponatur aliquid, quod pateat latius. An fideles laicos Eucharistiæ sacramentum sub vtraque specie accipere oporteat, an panis potius species sola satis sit, quæstio est earum rerum, sine quibus salus esse non potest. In hac ergo & aliis id genus controuersis ecclesiæ decretum certum est. Itaque si quid necessario vel agendum vel vitandum firmo iudicio definit, in hoc errare nequit, sicut ne in fide quidem. Deus enim non deficit in necessariis, ut sæpè ante dictum est, in doctrina ergo morum eorum qui sunt ad salutem necessarii, iudices & doctores ecclesiæ à Deo dati errare non queunt.

Confirmat autem illud vel maximè, quod Dominus Petrus inquit. *Pasce oves meas: & Paulus dedisse deum pastores & doctores ait, ad consummationem sanctorum, ut non circumferamur omni vento doctrinæ. At si errarent in moribus eiusmodi, non pascerent salubriter oves. Non enim moralis doctrina minus exigitur ad pastum ouium Christi salutarem, quàm fidei disciplina. In his igitur ecclesiæ pastores errare non possunt. Adde, quod Dominus apud Ioannem pollicitus est, spiritum docturum ecclesiam omnem veritatem, scilicet, ad vitam æternam consequendam necessariam. At vtraque veritas necessaria est, & quæ ad contemplationem pertinet, & quæ ad actionem, in vtraque ergo definita spiritus docet ecclesiam.*

Præterea, Apostolus in priore ad Timotheum epistola capite 3. hæc, inquit, scribo tibi, ut scias quomodo oporteat te in domo Dei conuersari, quæ est ecclesia Dei viui, colina & firmamentum veritatis. Ea autem, quæ ibi scribat Paulus ad morum veritatem magna ex parte perspicuum est. Est ergo ecclesia firmamentum non eius veritatis solum, quæ in contemplatione cernitur, sed illius etiam, quæ aliquid molitur ut faciat. Nimirum, ut sciamus, quomodo oporteat nos in domo Dei conuersari.

*Ioan. vi.
Ad ephe.*

4.

Ioan. 15.

Præterea si ecclesiæ pastores, in concilium præsertim congregati, leges & præcepta vite sinistrè interpretarentur, vt videlicet, quæ essent ad salutem necessaria, ea non necessaria dicerent, aut quæ contra minimè essent necessaria, hæc esse necessaria desuissent: cum Christus dixerit, Super cathedram Moysi sederunt scribæ & Pharisei, quæcunque dixerint vobis facite: & rursus, Qui vos audit me audit: ecclesia certè pastores errantes sequens iuxta quod illi præscriptum est, huius erroris Christum præcipuum haberet auctorem. Ad hæc, si lex Evangelica manca & imminuta non fuit, vt reuera non fuit, eos omnino mores præfinit, qui essent ad salutem necessarij. Imperfectus enim legillator est, nisi ea præscribat, sine quibus reip. finis constare non potest. At spiritus veritatis Apostolis eorumque successoribus suggerit, quæcunq; Christus dixit nobis: in præceptis ergo vite necessarijs errare illi non possunt. Item Matthæi 16. Tibi, inquit Dominus Petro, dabo claves regni cælorum. Regnum autem cælorum vtraque ignoracione clauditur, & fidei & morum, ecclesia ergo vtrasque quæstiones aperire Christo auctore potest, vtrosque nodos solvere, siue ad fidem siue ad mores attingant. Huc enim illud accedere credendū est, quæcunq; solueris super terram, erit soluta & in cælis. At inquis, intelligitur clare non errante. Bene volo. Sed aliud est de priuatis pastorum iudicijs differere, quæ negligere etiam aliquando possumus, aliud de ecclesiæ cõmunibus, quæ perinde, vt ecclesiæ decreta habemus amplecti. Et quidè cū pōtifex, quicūq; ille sit tandè, quicūq; priuatim agit, soluitq; aut ligat, errare per ignorantiam, aut etiam malitiam potest, & abuti clauium potestate. At cum publica sunt totius ecclesiæ iudicia, eaq; in rebus ad salutem necessarijs, ecclesiæ totius cõmunes iudices, quales sunt cõcilijs patres, errare nequeunt, ne per huiusmodi errorè Christiana tota plebs in ignoracione veritatis ad vitam instituendam necessarjè verforis.

Præterea concilium Constantiense sess. 13. cõdemnat, vt hæreticos eos, qui dixerint, ecclesiam errare in consuetudine administrandi populo Eucharistiã sub vna specie tantū. Et Martinus quintus in literis, quibus conciliū

Joan. 15.

Matthæi 16.

Matthæi 16.

appro-

approbavit, qui hoc ecclesiæ institutū damnant, eos definiunt tanquam hæreticos, vel sapientes hæresim, coercendos. Ecclesia igitur in morum huiusmodi iudicijs non errat, atque ex consequenti ne concilia quidem summi Pontificis auctoritate firmata.

Huius verò conclusionis & altera confectaria esse videtur, ecclesiam, cum in re gravi quidam & quæ ad Christianos mores formandos apprimè conducant, leges toti populo dicit, nō posse iubere quicquam, quod aut Evangelio aut rationi naturæ contrarium sit. Non ego hic omnes ecclesiæ leges approbo: non vniuersas pœnas, censuras, excommunicationes, suspensiones, irregularitates, interdicta, commendo. Scio nonnullas eiusmodi leges esse, in quibus si non aliud præterea quicquam, at prudentiam certe modumque desideres. Id ergo dico, summorum Pontificum conciliorumque præcepta, scita, sanctiones, omnibus nobis probatum iri, si moribus fidelium instituedis sint necessaria. Si enim ecclesiæ consuetudo, quod modo ex concilio Constantiensi afferebamus, Evangelio aduersari non valet, ergo ne ecclesiæ quidē lex Evangelio aduersabitur.

Deinde ecclesia non potest definire quippiam esse vitium, quod honestum est, aut contrā honestum esse, quod est turpe: ergo nec sua edita lege probare quicquid, quod Evangelio rationiue inimicum sit. Si enim Ecclesia vel expresso iudicio, vel lege lata turpia probaret aut reprobaret honesta, hic iam nimirum error non solum fidelibus, peritiam ac perniciem afferret, sed fidei etiam quodammodo aduersaretur, quæ omnem virtutem probat, vniuersa vitia condemnat. Accedunt illa, quæcunque dixerint vobis, facite: & qui vos audit, me audit. Quibus præcipimur ecclesiæ legibus obtemperare. Ita si errat illa, Christus nobis erroris auctor est. Quæ qui videat, non modo indoctè, verum etiam impiè faciat, si ecclesiam in morum doctrina errare contendat, præsertim si mores & præcepta viuendi sint ad salutem necessaria. Quæ autem ratio id de ecclesia conuincit, eadem conuincit de Concilio, in quo vniuersalis Ecclesiæ auctoritas re-sidet. Quare quemadmodum Concilium falsa plebi

Conclu. 2

credenda proponere nequit, sic nec mala potest proponere facienda. Proponere, inquam, firmo certoq; decreto, quo omnes & ad credendum & ad faciendum, sub æterna pœna obligentur.

Sed an sit hæreticum asserere, vel aliquam ecclesiæ consuetudinem esse malam, vel aliquam ipsius legem iniustā, non ausim definire. Nam licet concilium Constantiense, 13. statuerit, eos pro hæreticis condemnandos, qui affirmarint, ecclesiam errare in more communicandi plebem sub vna specie tantum: at eo tempore statuit, quo sine capite erat. Contendit autem Caietanus in opusculo, de auctoritate Pap. & con. & in Apolog. c. 20. & 21. Turrescremata item 3. lib. cap. 32. & 33. concilium mutilum sine capite in decretis fidei ferendis nullam habere certam auctoritatem. Et quanquam id multis quidem argumentis suadere nituntur: sed apud me illud est maximum, quod persfluit. Cùm ergo sola auctoritas deponendi Pontificem hæreticum, & aut eligendi aut decernendi catholicum sit ecclesiæ necessaria, in casibus, quibus ecclesia concilium sine capite cogere iure suo potest: nihil cause est, cur amplio rem potestatem concilio imperfecto tribuamus. Reliqua siquidem per integrum concilium expectari possunt vel electo Pontifice Catholico, qui non electus verus Pontifex dubium erat. Adde quod, vt supra dictum est, concilij dogmata non sunt firma, nisi à Romano Pontifice confirmentur. Quando ergo concilium sine capite est, non habet dogmatum certitudinem. Præterea Martinus quintus in literis, quibus conciliū probat, non simpliciter probat illum articulū: sed solum definit eos qui docuerint, ecclesiam in consuetudine eiusmodi errare, esse vel vt hæreticos, vel vt sapientes hæresim condemnandos. Quod ergo Martinus concilio præsidens non est ausus nomine hæreseos condemnare, id ego grauiore censura accusare non audeo nec debeo. Quod si in more ad salutem necessario, qualis ille videtur esse, de quo in concilio Constantiensi erat controuersia, tanta fuit Martini modestia, quanto nos modestiores esse oportet in alijs

alijs erroribus condemnandis, qui consuetudini ecclesie minimè ad salutem necessariæ refragantur? Morem circumgestandi solenni processione, per vias publicas, Eucharistiæ Sacramentum, Lutherani reprobant. Si originè erroris & principium spectes, hæresis tibi erit. Nam ideo illi morem hunc circumferendi Sacramenti rident, quia veram Christi præsentiam in Sacramento negant. Sed si ipsum in se errorem contempleris, hæresim sapit, temeritas & impudentia est: (Quamuis enim multis nominibus hic error est notandus) non tamen est hæresis: cum etiam si in hac consuetudine erraret ecclesia, non proinde in grauioribus rebus eius periclitaretur auctoritas. Quæ causa concilio Tridentino fuit, vt Canonem sextum de Eucharistiæ Sacramento cautè formarit in hæc verba. Si quis dixerit, in sancto Eucharistiæ Sacramento Christum non esse cultu patriæ etiam externo adorandû, atq; ideo nec festiua peculiari celebritate venerandum, nec in processionibus secundum laudabilem ecclesie consuetudinem solenniter circumgestandum, Anathema sit. Non enim eos Anathemate simpliciter percellit synodus, qui ritum illum ecclesie reprehenderint, sed qui idcirco hoc faciunt, quia nec præsentiam corporalem Christi in Eucharistia admittunt, atque adeo ne ipsius quidem adorationem & cultum. Atque hæc eadem fortasse causa Martinum quintum impulit, vt qui reprehenderent ecclesiasticam illam consuetudinem, impartienti Eucharistiam populo sub vna specie, eos non vt hæreticos, sed vt sapientes hæresim condemnarit. Cum enim sub vtraque olim specie, plebs Sacramentum Eucharistiæ acceperit, idque Apostolorum auctoritate & vsu confirmata, non erat hæreticum in dubium vertere, an vetus ille ecclesie mos nouo esset præferendus. Sed quoniam Vvicleffistæ idcirco asserabant ecclesiam errare, quia existimabant necessarium esse plebi ad salutem, vtrunque Sacramenti speciem sumere, huc detorquentes illa Domini verba: Nisi manducaueritis, &c. Prudentissimè Martinus quintus vituperationem ecclesiastici noui moris, non dixit hæresim esse, sed hæresim sapere. Est quoque illud argumentum graue, cur huius-

modi erroribus hæreseos nota non inuratur: quòd, vt postea dicemus, non est hæreticum credere ecclesiam hominibus in diuos referendis errare posse. At iubet ecclesia interdum diuos, quos huiusmodi honore afficit, peculiari die festo, & cultu colere: non est igitur hæresis astruere, in hac de vno aut altero diuo colendo lege ac consuetudine ecclesiam errare. Sed intelligendum est, ecclesie mores quosdam à Christo & Apostolis ecclesie traditos, in quibus qui ecclesiam errare diceret, hic erroris eius Christum & Apostolos auctores faceret. Quam obrem hæreticus censeretur: Vt Iconomachi, qui ecclesiam in veneratione & cultu imaginum errare asseruerunt. Alij verò mores sunt post Apostolos inducti, in quibus quamuis ecclesia erraret, non propterea fides periclitaretur. Sine periculo igitur hæreseos teneri potest, ecclesia in aliqua lege & more posse errare. Sed de secunda conclusione hæctenus. Sit tertia conclusio.

Concla. 3

In moribus non toti ecclesie communibus, sed qui ad priuatos homines vel ecclesias referuntur, errare per ignorantiam ecclesia potest: non in iudicio solum reru gestaru dico, sed in ipsis etiam priuatis præceptis & legibus. Cum quis enim occulte, vna vxore habita, alteram ducit publice, iubet illi ecclesia, vt priore relicta, posteriore accipiat. Qua in re sine dubio fallitur, & id præcipit homini, quod rationi Euangelioque aduersum est. Huius verò conclusionis veram & idoneam causam, Innocentius tertius reddidit in capit. A nobis. de sentent. exco. in hæc verba: Iudicium Dei, veritati quæ non fallit nec fallitur, semper innititur, iudicium autem ecclesie non nunquam opinionem sequitur, quam & fallere sæpe contingit & falli: propter quod contingit interdum, vt qui ligatus est apud Deum, apud ecclesiam sit solutus: & qui liber est apud Deum, ecclesiastica sit sententia innotatus. Hæctenus Innocentius. Hæc autem, quæ perspicua esse videntur, breuiter & sine disceptatione diiudicanda sunt. Nec enim omnia nos, vt queramus, exponimus: sed vt explicemus. Hoc itaque loco non tam conclusio, quam conclusionis causa consideranda est. Nam inde liquet, id quod est animaduersione dignissi-

*c. 38. illi.
vna titu.*

dignissimum, certa & firma ecclesiæ decreta esse nō posse, quæ non certis & firmis principijs ac fundamentis innitantur. Quocirca, si vel vnum ex his, à quibus ecclesiæ iudicium pendet, incertum est, certum ecclesiæ decretum esse non potest: siue quæstio speculatiua sit seu practica, sic enim nostri loqui solent. Conclusio quippè, vt in dialecticorum prouerbio est, debiliorem partem sequitur, & si vnum quodlibet principiorum claudicat, eam quoque ex illa parte debilitari necesse est. Quæ Antonius^o ex re facile intelligitur, ecclesiæ iudicia, quæ ab incertis hominum testimonijs profisciscuntur, infirma esse ad certam & exploratam faciendam fidem. Quale illud est, quo sanctum aliquem diuorum catalogo ascribendum censet. Nec tamen impunè licet huiusmodi decreta in dubium reuocare. Quin temerarium & irreligiosum est, in diuis consecrandis ecclesiæ abrogare fidem. In iuriam enim facit Martyri, qui orat pro Martyre, vt capite. Cùm Marthæ. de cele. miss. Innocentius tradit: iniurius ergo est, ac multò etiam magis, qui martyrum catalogo ascriptum è diuorum numero reijcit, Id quoniam temerè & inconsideratè faciet, iure profecto ab ecclesia punietur.

Mox etiam, si vnum aliquod huius generis decretum in quæstionem veniat, certè Hieronymi, Ambrosij, Augustini ac reliquorum sanctitatem, sine crimine in quæstionem vocare poterimus: atque adeo asserere illos cum dæmonibus condemnatos, Ita posses eos maledictis concidere, ac vexare contumelijs, quæ omnia aures sanè fidelium perhorrescunt. Quòd si viris iustis in diuorum catalogum reponendis ecclesia errat, nimirum non esset valde absurdum, diuorum omnium cultum ab ecclesia explodere, eorum qui post Clementem consecrati sunt. Quo quid aut stultius aut impudentius dici potest? Item multum refert ad communes ecclesiæ mores scire, quos debeas religione colere: quare, si in illis erraret ecclesiæ, in moribus quoque grauitè falleretur. Nec differt diabolus colas, an hominem cōdemnatum. Atq; si ecclesiæ abstinentiæ legem rogaret, quæ vel rationi vel Euāgelio aduersa esset, turpiter ab illa profectò erraretur: turpiter

Antonius^o
3. p. Titu.
12. cap. 8.
Caic. o.
puf. de
indul. ad
Iuli. c. 8.
D. Th. in
quotli.

turpiter ergo etiam errabit in doctrina morum, si legem ferat de colendo diuo, quem colere, si diuus non est, & cum ratione & cum Euangelio pugnat. Ne igitur tantus error in ecclesia sit, Deus peculiariter providere credendus est, ne ecclesia, quamlibet hominum testimonia sequatur, in sanctorum canonizatione erret. Cuius peculiarissimæ providentiæ abundè magnum argumētum est, quòd nūquam infirmata est fides ab humanis testibus semel in huiusmodi iudicijs suscepta. Quod in causis civilibus sæpè accidit. Quæ si singula fortè non mouent, vniuersa certè tamen inter se connexa atque coniuncta mouere debent, vt qui fidem in his ecclesiæ detrahunt, eos non hæreticos quidem, sed temerarios, impudentes, irreligiosos esse credamus. Quibus rebus expositis, primum, secundum ac tertium argumentum facile refelluntur.

Nam quæ de postremo disputari possunt, illa nobis alio tempore atque ad aliud institutum, si facultas erit, explicabuntur.

Nunc illud breuiter dici potest, qui summi pontificis omne, de re quacunque iudicium, temerè ac sine delectu defendunt: hos sedis Apostolicæ auctoritatè labefactare, non fouere: euertere nõ firmare. Nam vt ea prætereamus, quæ paulò antè in hoc capite explicata sunt, quid tandem aduersum hæreticos disputando ille proficiet, quem viderint non iudicio, sed affectu patrociniū auctoritatis pontificiæ suscipere, nec id agere vt disputationis suæ vi lucem ac veritatem eliciat, sed vt se ad alterius sensum voluntatēque conuertat? Non eget Petrus mendacio nostro, nostra adulatione non eget. Ordines igitur vel probare vel refellere, quoniam non è scientia id solùm, sed etiam è prudentia pender, non ad ea pertinet, in quibus summus pontifex errare nequit. Atque iam vel in concilio Lateranen. aduertebatur religionum nimiam multitudinem, quam nunc esse videmus, valde ecclesiæ Christi incommodare. Concilium quoque Lugdunen. fatetur, quòd importuna petitiū inhiario contra synodi decretum aliquarum religionum confirmationem extorsit. Vnde quosdam ordines per sedem etiam Apostolicam approbratos, tanquam ecclesiæ vel noxios vel inu-

*De vel.
do. c. vi.*

*De vel.
do. in. 6.*

itales

tiles abolendos esse decreuit, vt nullum deinceps ad eo- *In extr.*
 rum profefsionem admitterent. Et Celestinus quintus *Santa*
 statum vitamque fraticellorum suo priuilegio confirma- *Roman.*
 uit: quod tamen confirmationis priuilegium Ioannes 22. *de re. do.*
 aperte infirmum esse dixit: quod Bonifacius ex certis *Vide etiã*
 rationabilibus causis ea, quæ Celestinus concesserat, viri- *extrauã.*
 bus penitus euacuasset. Paulus item tertius ordinem, *Quia qua*
 quem in Italia frater Baptista Cremonensis instituit, literis *rundam,*
 suis probasse dicitur: at nuper & ordo ille à Venetis est *de verb.*
 edicto publico explosus, & Baptista doctrina, cui illius *signific.*
 ordinis homines inhærebant, Romæ est condemnata. *eiusdem.*
 Imbecillum itaque eorum argumentum est, qui ex huius- *Ioan. 22.*
 modi priuilegijs, quæ his facilè téporibus vel concedun-
 tur vel potius extorquétur, nouas religiones nõ aliter ac
 de cælo lapsas excipiendas esse confirmant: eas quoque
 quæ nullam regulam ex approbatis habent, nullam vel à
 suis editam profitentur. Nec eius generis priuilegia certa
 sunt sedis Apostolicæ iudicia, quibus scilicet omnes fi-
 deles astringantur. Satis fuerit, si eam habeant auctori-
 tem, quam epistolæ decretales. Quarum nonnullas cõstat
 à posterioribus meliore consilio refutatas: quoniam non
 ex firmo decreto, sed ex põtificum opinione prodierunt.
 Et quidem ante Diui Thomæ tempora, adeò restrictè &
 grauatè noui ordines admittebantur, vt ex tam graui an-
 gustoque iudicio probabile argumentum prudentis cõ-
 siliij sumeretur. Nostro verò hoc seculo tã multæ sunt reli-
 giones à pontificibus confirmatæ, vt qui eas omnes tueri
 voluerit tanquã ecclesiæ vel vtilis vel necessariæ: hic im-
 prudentiæ, ne dicã stultitiæ, nomine iure optimo summisq;
 rationibus arguatur. Sed iam liber de cõciliorum aucto-
 ritate concludendus est. Si prius tamen eorum conatum
 refutemus, qui in huius loci firmissimam soliditatem
 impetum facere & incursionem voluerunt.

*Caput postremum, in quo refelluntur argumenta
 capitis primi.*

Primum igitur aduersariorum argumentum ex his,
 quæ superiore libro dicta sunt, promptissimè refelli-
 tur. Ostendimus enim ecclesiæ nomen principibus &
 maiori-

maioribus solere tribui: & in illis reipublicæ sitam esse auctoritatem, quos spiritus sanctus posuit episcopos regere ecclesiam Dei. Ac si ecclesia columna est & fundamentum veritatis, Apostoli etiam sunt ecclesiæ fundamenta, ut ad Ephesios capite secundo, & Apo. 21. dicitur. Corporis quoque robur & firmitas à capite pèdet, quod si tollas, cadat corpus necesse est. Episcopi verò populorum capita sunt. Et Petrus ecclesiæ caput est. Quemadmodum sequenti libro demonstraturi sumus. At sunt idiotæ episcopi. Valentinus olim & similes imperitiam sanctorum presbyterorum arguerunt, non contemplantes quantum pluris sit, idiotæ religiosus à blasphemus & impudens te sophista: quemadmodum Irenæus ait lib. quinto. Sabinus quoque idem odiecit concilio Nicæno, ut libr. 2. histo. tri. cap. 8. scribitur. Sed & Apostoli idiotæ erant per quos tamen Deus sapientes huius mundi confudit. Videte, inquit, vocationem vestram fratres. Quia non multi sapientes sapientes, &c. Sed quæ stulta mundi sunt elegit Deus, ut confunderet sapientes. Non propter sapientiam maiorem pastores ecclesiæ firmi in fide & doctrina sunt, sed propter peculiarem Christi procuracionem, ne pastoribus & doctoribus vacillatibus populus fluat, circumferaturque omni vento doctrinæ. Quid verò si sancti episcopi non sunt? An soluendi & ligandi potestatem amittunt? Num pascendi auctoritate carent? Super Cathedram, inquit, Moysis sederunt scribæ & Pharisæi: quodcunque dixerint vobis facite, secundum autem opera eorum nolite facere. Quoniam verò, cum ab alijs plerisque tum ab Augustino maxime ostensum & patefactum est, per malos etiam ministros Christi radios in ecclesiam fundi: superuacaneum erit ei nunc argumento pluribus respondere, cui antè per nos abundè responsum est.

*Secundum
refellitur*

Ad id quoque quod deinceps sequitur, non est difficile respondere. Nam sacerdotum veterum acta quidem Christo aduersa fuerunt, at sententia hominum alioqui pessimorum non solum verissima, sed reip. etiam vtilissima fuit. Quin diuinum oraculum fuisse Ioannes euangelista testatur. Cum enim post longam variamque concilij deliberationem

deliberationem Caiphas, qui vt summus pontifex concilio præsidebat, sententiam illam, cui omnes fermè conſenſerunt, dixiſſet, expedit nobis, vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat: mox euangelista ſubiicit, Hoc autem à ſemetipſo non dixit, ſed cùm eſſet pontifex anni illius prophetauit. Qua ex re fit, vt & noſtrorum pontificum vita quidè & opera contraria fortè ſint domino Ieſu: ſed eorum iudicia, quæ videlicet à ſumo pontifice comprobata ſint, & vera erunt, & Chriſtianiſ vtilia, vt quæ ad populi ſalutem ſint diuinitus inſtituta. Imo adeò à ſpiritu ſancto erunt ob eam cauſam, quam ab euangelista didicimus, quia ſcilicet eccleſiæ Chriſti pontifices ſunt. Ac de ſecundo argumento ſatis.

Tertium vero argumentum ſic refellitur. Nego, nullū Chriſti pactum cū eccleſiæ ſacerdotibus eſſe. Eſt enim primum cum Petro cæterisque, qui illi in pontificatu ſuccedunt, vt Matth. 16. & Lucæ 22. videre eſt. Promiſit item Apoſtoliſ eorumque proinde ſucceſſoribus Chriſtus ſpiritum veritatis Ioannis. 14. 15. & 16. Pactum quoque veritatis cum eccleſia inſtitutum ad eccleſiæ tandem paſtores & doctores referendum eſt. Non enim eccleſiam ſuam Deus aliter quàm orbem adminiſtrat, vbi inſima per media, media per ſuprema gerūtur, quemadmodum Dionyſius admonuit. Pacta verò & conuenta illa vetera longè alia ac noſtra ſunt. Illa enim temporaria erant, ſicut & lex & ſacerdotium. Ablatum eſt quippè à Iudæis regnum, ablata lex, tranſlatum ſacerdotium.

Sacerdotalis autem & veritas & auctoritas paulò ante aduentum Chriſti labefactari cœperunt. Nam, quod antiquatur, & ſeneſcit, ac prope interitum eſt, id debilitatur oportet atque infirmum fiat. Prophetæ igitur ij vel maxime, qui Chriſti aduentui proximiores fuerunt, identidem hanc legis, veritatis, auctoritatis, ſacerdotij ſceptrique ruinam, Iudaico populo annuntiabant. Eorum hac de re oracula ſi quis ad Chriſti Eccleſiam referre niſi ex parte velit, illa prorsus ignorat, Tu eſ ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchizedech. Item, Hic eſt Deus noſter in æternum & in ſeculum ſeculi, ipſe reget nos in ſecula. Item, In miſericordia ſempiterna miſertus

*Tertio ar
gumento
fit ſatis.*

*Ezech. 34
v. 37.*

*Pſal. 109
Pſal. 47.*

- misertus sum tui. Dixit redemptor tuus Dominus, Sicue
 in diebus Noe istud mihi est, cui iuravi ne inducerem
 a. aquas ultra super terram: sic iuravi vt non irascat tibi.
 Montes enim commouebuntur, & colles contremiscent:
 misericordia autem mea non recedet à te, & fœdus pacis
 meæ non mouebitur. Isaiæ. 54. Item, Feriam domui Is-
 rael & domui Iuda fœdus nouum, non secundum pactum
 quod pepigi cum patribus vestris: quod irritum fecerunt,
 & cætera. Et paulò post. Hæc dicit Dominus, qui dat
 solem in lumine diei. Si defecerint leges istæ coram me,
 tunc & semen Israel deficiet, vt non sit gens coram me
 cunctis diebus, & cætera. Item. Feriam eis pactum sem-
 piternum, & timorem meum dabo in corde eorum, vt non
 recedant à me. Item, percutiam illis fœdus pacis, pactum
 sempiternum erit eis, cæteraque in nouo Testamento si-
 milia, Regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius
 non erit finis, Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus
 vsque in consummationem seculi, Ego rogabo patrem,
 & alium paraclætum dabit vobis, qui maneat vobiscum
 in æternum spiritum veritatis, Super hanc petram ædi-
 ficabo ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt
 aduersus eam, Hic est sanguis noui & æterni Testamen-
 ti. Reprehensiones igitur comminationesque illæ Pro-
 phetarum generales, ad tempus Dominicæ passionis po-
 tissimum referendæ sunt, vt Hieronymus ipse non semel
 testatur. Quid ergo sibi vult, cum quæ aduersum anti-
 quos sacerdotes dicta sunt, ea in nostros torquet om-
 nia? Nempè, omnia in figura contingebant illis, scri-
 pta sunt autem propter vtilitatem nostram. Ea igitur,
 quæ Prophetæ in illo populo reprehendunt, ad nos quo-
 que pertinent, seruato tamen synagogæ ecclesieque
 discrimine, vt illa ad tempus, hæc perpetua esse intelligen-
 tur. Compertum est autem sine lege & doctrina, sine sa-
 cerdote & doctore, sine Christo & spiritu veritatis, ec-
 clesiam nullo posse modo consistere. Quod quoniam
 alijs locis abundè satis explicatum est, non est hic frustra
 repetendum. Nam & nouæ legis sacerdotibus conferre
 veteres, scripturarum ignoratio est, Hieremiæ 3. & 23.
 Ezechielis 34. secunda ad Corinthios 3. & 4. Cui autem
 aliquando

aliquando veterum dictum est, super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi, & cætera. Et rursum. Ego rogavi pro te, vt non deficiat fides tua? Quibus verò synagogæ sacerdotibus & pastoribus spiritus veritatis promissus est, qui cum ipsis in æternū maneret & in omni institueret veritate? Hieronymus itaque nec de sacerdotum concilio loquitur, nec de omnibus simul ecclesiæ pastoribus.

Ad singulas ecclesias priuatosque & pontifices & sacerdotes verba Prophetarum refert, in ecclesiam catholicam, eiusque aut sacerdotum aut veritatem nihil dicit.

At verò illud mouere quempiam poterit, quod Esaiæ 22. cap. scriptum est. Expellam te de statione tua, & de ministerio tuo deponam te. Et vocabo seruum meum Eliakim, & induam illum tunica tua, & cingulo tuo confortabo eum, & potestatem tuam dabo in manus eius: & erit quasi pater habitantium Hierusalem, & domui Iuda. Et dabo clauem domus David super humerum eius, & aperiet, & non erit qui claudat: & claudet, & non erit qui aperiat. Et figam illum paxillum in loco fideli, & erit in solio domus patris sui, & cætera. Quæ de translatione sacerdotij veteris legis in nouū Christi sacerdotium prophetata esse, in dubium vocari non potest. Quod autem sequitur, videtur sensui nostro esse contrarium. Auferetur paxillus qui fixus fuerat in loco fideli, & frangetur & cadet: & peribit quod pependerit in eo, quia dominus locutus est. Si enim Christus dominus, qui tãquam paxillus in ecclesia fixus est, auferatur: & qui ex eo fide antè pependerit, postea peribunt & cadent, quomodo nos ecclesiæ in fide firmitatem perpetuam pollicemur?

Quomodo etiam asserimus, Christum ecclesiæ semper pastoribus affuturum? Hoc Hieronymus in commentarijs ita soluit, vt ad dies nouissimos referatur, cum refrigescat charitas multorum, & locum habebit illud, putas filius hominis veniens inueniet fidem super terram? Quod, quemadmodum libro superiore diximus, non sic intelligendum est, quasi nulla tunc ecclesia futura sit, nulla Christi fides, nullum mysticum fidelium corpus, nullus

Matt. 16.

Luc. 22.

Ioan. 14.

Et 26.

Libr. 7.

comm. in

Esaiam

Matt. 24.

veritatis in eo corpore spiritus, quæ omnia sacris ipsis li-
 teris aduersarentur: sed vsu scripturarum, quod in com-
 paratione aliorum minimum est, nullum esse dicitur. In-
 tantum ergo in illis diebus fidelium numerus minuetur, *Efai. 30.*
 vt Christus de medio ecclesiæ sublatus esse videatur. Sed
 non auolabit à paucis illis, qui residui erunt, doctor suus,
Ephe. 4. dabit eo quoq; tēpore Christus pastores & doctores, qui
 dat eos, donec occurramus omnes in vnitatem fidei &
 agnitionis filij Dei, in virum perfectum, in mensurā gratiæ
 plenitudinis Christi. Occurremus enim nos qui viuim⁹,
1. Thes. 4. qui relinquitur in aduentum Domini, & simul cum Do-
 mino erimus. Ecclesia igitur eiusque species & forma in
 finem vsq; sæculi permanebit, permanebatq; adeo cum ea
 & Christus & spiritus veritatis, sine quibus constare illa
 non potest. Atque Hieronymus illam Esaiæ vaticinatio-
 nem ad Christum secundum Anagogen refert. Nam sen-
 sum historicū & literalem libro Commentariorum quin-
 to explicuerat. Ex sensu autē anagogico nullum certum
 argumentum trahitur. Sanè verò illud etiam consideran-
 dum est, Propheticas illas reprehensiones, non sic in om-
 nes eius temporis pastores & sacerdotes conuertendas,
 vt nullus intelligatur exceptus. Concionatoribus siqui-
 dem hoc permittum est, vt quod plerosque tangit, id ita
 enuncient, quasi tangat omnes. Sic aliquando totus ille
Efai. 1. populus ab Esaiâ reprehenditur, tanquam in eo à planta
 pedis vsque ad verticem capitis non sit inuenta sanitas:
Efai. 1. & tamen idem propheta viros aliquos iustos relictos esse
 fatetur inquiring, nisi Dominus Sabaoth reliquisset nobis
 semen, & cætera. Sic Helias in omnes inuehitur quasi
 relictus sit solus, at dicit illi diuinum responsum, reliqui
 mihi septem millia virorum, qui non cuuauerunt genua
 sua Baal. Sed de tertio argumento satis multa diximus.
 Nam & ex his, quæ superiore libro responsa sunt, poterat
 abundè confutari.

*Ad quar-
 tum.*

Ad quartum verò respondeo primū, conciliorum
 auctoritatem illi testimonio nō inniti. Nihil enim de ec-
 clesiæ concilijs præfinire videtur eo loco Christus, sed
 vnitatis consensionem commendare, cuius ad impetran-
 dum magna vis est. Quod si propter Innocentium. 20. d.
 cap. de

cap. de quibus. & propter synodum. 6. acti. 17. & propter synodum Chalcedonen. in epistola ad Leonem, de synodis locus ille intelligatur, aliter deinde respondere possumus, quod quemadmodum in nomine principis concilium aggregatur, cum eius auctoritate indicitur, sic synodus ecclesiastica in Christi nomine cogitur, cum indicentem Christo, vel eius vicario cogitur. Concilia itaque, quæ præter auctoritatem Romani pontificis fiunt, non oportet Christum in medio habeant. Talis autem synodus illa Cypriani fuit. Tamen si ne omnes quidem viri iusti, qui in nomine etiam Christi congregantur, quamvis Christum in medio habeant, ad hunc semper effectum habent, ut veritatem quæstionis propositæ decernere & tenere possint. Sed si fuerit res ad salutem necessaria, hoc fiet illis à patre cælesti, ut vel ab eo, in cuius nomine & auctoritate congregati sunt probentur, si vera dixerint: vel doceantur, si vera non dixerint. Id enim satis est, ut preces illorum exaudiri dicantur iuxta præscriptum Matthæi testimoniū. Ille verò, quæ sequuntur, friuolæ sunt Calvini calumniæ: quibus non est operæpretiū respondere. Nam priori quidem nunc nunc satisfacisse mihi videor. Posteriori autem & in capitis superioris tertia quæstione, ad postremum argumentum, & in tertij libri capite ultimo ad quartum respondimus. Sed de quarto argumento hætenus.

Porro ad quintum responsio ante oculos est ex his, quæ dicta sunt. Nam concilium Ariminen. inuito Liberio papa hæreticorum opera coactum fuit, ut & in historia ecclesiastica & in epistola Damasi ad Aphricanos episcopos, & in. 15. dist. cap. Sancta Romana. ex Gelasio refertur. Ephesinum quoque secundum, licet auctore Leone congregatum fuerit, sed Dioscori tum ministum favoribus corruptum est, pontificis legatis & quibusdā alijs bonis viris repugnantibus. Ita nusquam fuit confirmatum, sed damnatum potius à Leone & synodo Chalcedonensi. Constantinopolitanum denique illud repugnante ecclesiæ pontifice coactum est, reprobatumque postea in 7. synodo generali. 367. patrum, qui apud Nicæam conveniunt. Quo ex loco manifestè refelluntur ij, qui concilij auctoritate retenta, summi pontificis existimant non esse re-

348 DE AVCTO. CONCILIORVM
nendam. Quid enim causæ est, cur concilium Constanti-
nopolitanum primum. 150. patrum tanquam vnum ex
Euangelijs habeatur, hoc autem alterum Constantino-
politanum, vbi multò plures fuerunt episcopi, habeatur
pro nihilo? Nempè cōciliorum robur ab illo est, pro quo
rogauit Christus ne deficeret fides eius, quò fratres suos
posset in fide firmare. Sed de his sequenti libro diligen-
tius.

Sextum diluitur. Nunc sextum argumentum diluamus. In quo non par-
ua quæstio est, num canones Trullani ecclesiasticam ha-
beant auctoritatem. Nam quod habeant, his argumentis
suadetur. Primum quòd Gratianus nomine sextæ syno-
di hos canones perpetuò citauerit, vt patet. 16. dist. cap.
31. dist. c. *Quoniam*. Et de cons. dist. 1. cap. Iacobus
32. dist. c. *Quoniam* & de con. dist. 2. cap. didicimus, & 27. quæst. 1. cap. Si quis
episcopus. Sexta verò synodus sine dubio ecclesiæ aucto-
ritatem habet, vt paulo post demonstraturi sumus. Trul-
lanos ergo canones catholici probare debemus.

Deinde id suaderi potest ex Innocen. 3. de ata. & qua-
li. ordi. cap. A multis, qui in 6. synodo constitutum esse
dicit, vt si quis eorum, qui ad clerum accedunt, nuptiali
iure mulieri voluerit copulari, hoc ante subdiaconatus
ordinem faciat. Constat verò hunc esse canonem. 6. inter
Trullanos.

Præterea Adrianus papa hos canones & synodum, à
qua sunt editi, probat & recipit, vt cernere est. 16. dist. c.
Sextam. & de con. dis. 3. ca. Sextam. Non igitur de Trul-
lanis canonibus dubitare catholico licet.

dist. 16. c. Habeo. Quarto loco id ipsum demonstratur ex 7. synodo acti.
3. vbi Tharastius, eiusdem, inquit, sextæ synodi rectè & di-
uine decreta edita traditosque canones recipio. Et a-
cti. 4. Petrus episcopus dixit, habeo codicem sextæ
sacræ synodi canones continentem. Sanctissimus autem
patriarcha Tharastius subiecit, quæ est hæc ignorantia,
qua plerique laborant circa hos canones? Scandalum e-
nim est dubitare, num sint sextæ synodi. Et acti. 6. Epi-
phanus, qui loco synodi respondebat Iconomachis, Sa-
cra, ait, sexta synodus, posteaquam sententiã suam de vna
voluntate Christi sub Constantino pronunciaisset, iterũ
vnanimiter

vnanimiter omnes diuina voluntate post. 4. aut. 5. annos congregati, duos & centum canones edidere. Quod si diuina voluntate vnanimiter illi canones à patribus sunt editi, probati vtique sunt septimæ etiam synodi testimonio. Atque eadem 7. synodus, definierunt, inquit, sextæ synodi sancti patris, cōuentum per singulas prouincias semel in anno fieri. Hunc ergo canonem & nos renouamus. Auctoritatem ergo futendi patres illi habuerunt, & si sancti fuerunt, vt hic dicitur, nihil sibi vsurparunt contra ecclesiæ regulas. At si præter sententiã Romani pontificis coactum illud concilium est, aduersum ecclesiasticas regulas coactum esse constat, habet igitur Trullana hæc synodus solidam auctoritatem, si septimæ synodæ credimus. Accedit his, quod. 7. synodus acti. 5. & 6. Nicolaus in epistola ad Michaelē Imperatorem, concilium Florentinū sess. 5 horum canonum auctoritate vtuntur.

Sed mihi rem hanc diligentius consideranti contraria opinio, & probabilior, & grauior videri solet. Cuius sententiæ auctores habeo Anastasium apostolicæ sedis bibliothecarium, in proæmio in 8. synodum, ad quam iussu Adriani secundi venit, nam erat vtriusque linguæ Græcæ & Latinæ peritissimus, vt 63. dist. cap. 2. dicitur. In eadem opinione est Theophanes Græcus historicus, & Humbertus siluæ candidæ episcopus, Apocrisarius Leonis noni, in libello contra epistolam Michaelis patriarchæ Constantinopolitani. Qui liber citatur à Gratiano, vt liber Leonis noni contra epistolā Nicetæ abbatis. Sed & à Latinis non recipi hos canones referunt Theodorus Balsamon & Mattheus monachus, maximi Latinorum detractores, ille in interpretatione eorundem canonum, hic in historia conciliorum & virorum illustrium. Sunt autem argumenta, quæ hanc sententiam confirmant, irrefragabilia. Primū, quod sexta synodus sub Constantino imperatore, contra Monothelitas ab Agathone congregata, à Leone secundo comprobata, nullos ediderit canones. Illa verò synodus, quæ sub Iustiniano imperatore postea coacta est, cur sexta synodus appelletur, nulla est causa. Sed de nomine nihil moror. Hoc solum assero, ei concilio nec Romanū pontificem, nec eius legatos interfuisse.

18. dist. c.
Quoniã.

16. dist. c.
Clemēsis.

Subscriptiones episcoporum videantur, & res fiet manifesta. Iustinianus primum subscripsit, deinde episcopi qui sextæ synodo affuerant, sed nec numero pares, nec nominibus omnino similes, ut Theophanes & Anastasius eucerunt. Romani verò pontificis, aut legatorum eius nulla subscriptio est.

Alterum argumentum est, quòd Iustinianus his synodum apud Constantinopolim coëgisse legitur, prius sub Sergio Romano pontifice, posterius sub Ioanne septimo eodem quoque episcopo Romano. Et de priore quidem Beda de natura rerum capite 67. ait, Iustinianum Romanæ ecclesiæ pontificem Sergium, quia erratice suæ synodo, quam Constantinopoli fecerat, fauere, & subscribere nolisset, iussisse Constantinopolim deportari, qui tamen ob culpam perfidiæ regni gloria postea priuatus exul in Pontum secessit. Hactenus Beda. Et Platina in vita Sergij, Iustinianus, inquit, synodum habuit, in qua nonnulla approbata sunt orthodoxæ fidei nequaquam congruentia. Eadem quoque Sergij apocrypharius, qui tum Constantinopoli erat, subscriptione sua stolidè nimium confirmauit. Verùm cum postea Romanam delata à Sergio exploderentur, ira percitus Iustinianus Zachariam misit, qui Sergium ad se vincum traheret. Hactenus Platina. De posteriore autem idem Platina in vita Ioannis. 7. ita scribit. Iustinianus eadem stultitia vexatus, qua fuenat ante amissum imperium Sergio pontifici duos metropolitanos Romam misit, qui Ioannem adhortarentur, ut habita synodo quæ de hominibus crederentur orientales, eadem etiam occidentales affirmarent, præpositis libellis in quibus ei subscribendum erat. Homines tamen re infecta ad Imperatorem pontifex remisit. Hæc ille. Ac si quis Trullani concilij verba velit expendere, statim apprehendet, quale illud concilium fuerit. Sic enim habent. Quoniam sanctæ vniuersales synodi quinta & sexta, de mysterio fidei plenissimè disputantes, canones non fecerunt, propterea nos conuenientes in hanc imperialem urbem sacros canones cōscripsimus. Oportebat enim, ut synodus vniuersalis canones ecclesiasticos promulgaret. Hactenus concilium. Præcipio autem, si in Constant. urbem

*Idem Paulus diaco-
nus li. de
Rom. ge-
stis 8. c. 9
scribit.*

*16. dist. c.
Quonia.*

*16. dist. c.
Habeo.*

urbem conuenitis, dicite mihi, ecquo euocante conuenitis? Anne Romanus aliquis episcopus vobis conciliū indixit? Minimè id quidem. At Romanus Pontifex eo tempore certus erat, Catholicus erat, addo etiam, probus erat. Primates autem ecclesiæ sine principis ecclesiastici & veri & Catholici & pij voluntate cogere, hoc non est synodum velle facere, sed aduersus ecclesiæ principem conspirare. Quemadmodū si regni proceres ad Respublicas pertractandas sine regis arbitrio conueniant, conuatio illa potius quàm congregatio existimabitur. Iustinianus, inquis, eos fecit conuenire. Benè profecto narras, nam istum improbum fuisse, & ecclesiæ Romanæ inimicum, memoriæ proditum est. Qualem autem synodum à tali viro profectam esse arbitrabimur? Sed audiamus causam conuentus faciendi. Quoniam sanctæ vniuersales synodi quinta & sexta canones nō fecerunt, propterea nos in hanc imperialem urbem conuenientes, canones conscripsimus. Oportebat enim, vt synodus vniuersalis canones ecclesiasticos promulgaret. Itaque hæc Trullana synodus supplementū duarum esse dicitur, & quod deerat quintæ & sextæ, id nimirum addidisse. Ideo enim nec sexta aiunt, propriè numeratur, sed *ἡ δωδέκτα*, id est, quinifexta. Scilicet, nomine sextæ Synodi Trullana se prius venditare volebat. At, nunc nec sexta, nec quinta, nec septima est, sed monstrum quoddā quinifexta. Illud verò quis ferat, quod insimulant patres hi duo grauissima concilia tanquā mutila & imminuta, vt causa congregationis necessaria videatur? Enimuero concilium generale ecclesiæ ne vnum quidē habuit, vbi causa, aut hæresis, aut schismatis nulla esset. Trullana hæc synodus sola est, quæ non ad profligandam hæresim, non ad tollendum schisma, sed ad canones edendos cogitur. Ecquid autē erat opus, pastores ecclesiarū omnium suis sedibus cieri, vt post innumeros ferè canones, Apostolicos, Nicænos, Ancyritanos, Neocasarienses, Antiochenos, aliorumquæ plurimorum & martyrum & confessorum, qui canone secūdo Trullano cōprobantur, alij centum duo ab his patribus ederentur? Quātō verò grauius sexta synodus egit, quæ causā fidei, quæ quam cōueniat, absoluta, noluit ecclesiā canonibus

onustam discedere. Nō igitur necesse erat canones con-
dere, sed, si verū fateri vultis, alia Iustiniano causa vestra
congregationis fuit, nimirum, vt Latinos sedemq; præ-
fertim Apostolicam infectaretur, vtque, quod Platina ait,
aliqua vestra auctoritate probaret Orthodoxæ fidei ne-
quaquam congruentia. Nam, si, vt ipsi dicitis, post qua-
tuor aut quinque annos à sexta synodo exacta, sub Iusti-
niano filio Constantini Constantinopoli conuenistis,
certè (computate tempora) hæc illa est erratica synodus,
cui, auctore Beda, Sergius noluit subscribere. Sed iam vi-
deamus, vt reliqua, quæ nunc non extant, dissimulentur,
cur his centum duobus vestris canonibus subscribere
Sergius nec voluerit, nec verò debuerit.

*Theopha-
nes putat
à 6. syno-
do ad hos
editos Ca-
nones, 26
annos in-
terfluxis-
se.*

In Canone secundo suscipitis & confirmatis 85. cano-
nes Apostolorum: hos sedes Apostolica non recepit, vt
auctor est Isidorus 16. dist. c. canones. id quod cum ex
Leone 9. c. Clementis ea. distin. ostendi potest, tum verò
magis ex Gelasio 15. dist. c. Sancta Romana. Cur autem
sedes apostolica probet 84. canonè, què vos probatis, vbi
tres Machabæorum libri contra omnium consensum ec-
clesiarum admittuntur? Atque in eodem secundo ca-
none synodū Cypriani, de rebaptizandis hæreticis com-
probatis, quasi secundum traditam Aphris consuetudinè
lex illa constituta sit, & non magis aduersetur omnibus
ecclesijs Dei. Nec enim decretum illud Cypriani, expli-
cari potest ad normam 95. canonis Trullani & 19. Ni-
cæni. Quoniam canon Cypriani de omnibus in vniuer-
sum hæreticis præscriptus est, maximè Donatistis, quos
constat in nomine Trinitatis baptizasse. Decretum ergo
Cypriani ab vniuersali ecclesia simpliciter reprobatum,
Sergius approbare non debuit, quod Trullana synodus
fecit. In canone tertio ecclesiæ Romanæ legem de biga-
mis non ordinandis summum ius appellatis, & ex rigore
austerum, sedis autem Constantinopolitanæ mollicies ac
dissolutio benignitas vobis est. Mediam quasi ex duabus
componitis, sed talem, qualem ecclesia Latina semper
explosit. Iure igitur, hanc vestram synodum explosit
Sergius.

Canon, 13. iubet, vt hypodiaconi, diaconi, presbyteri,
à suis

à suis legitimis vxoribus non separentur. Ea consuetudo apud Græcos quidem inualuit, sed synodus generalis eam toti ecclesiæ contra Latinorum vsus malè præscripsit. Bene ergo Sergius vestros canones reprobaui.

Canone 36. decernitis, vt thronus Constantinopolit. æqualia priuilegia cū apostolica sede obtineat, & Alexandriæ, Antiochenæ, ac Hierosolymitanæ præferatur. Scitis aduersum hunc canonem olim à sancto papa Leone pugnatum. Et quanquam ratione pugnatum est, at sequentes Romani Pontifices Constantinopolitanæ huic ambitioni & vanitati contradicere noluerunt. De priuilegi. Antiqua.

Canone 62. præcipitis, in omnibus diebus quadragesimæ præter sabbatum & dominicam, nullas nouas hostias consecrari, sed, vt apud nos in die parasceues, fieri præsanctificatarum sacrificium. Hoc vestris Græcis præcipite, si vultis, Romanus enim episcopus hoc in totam ecclesiam decretum non probaret.

Iam Canone 55. nulla nostra confutatione eget, absurdus enim per se est, & manifestè in Romanam ecclesiam iniurius. Ipsum audiamus. Quoniam intelleximus in Romanorum ciuitate in sanctis quadragesimæ diebus, in eius sabbatis ieiunare præter ecclesiasticam traditam consuetudinem: sanctæ synodo visum est, vt in Romanorum ecclesia si quis fuerit inuentus sab bato ieiunans, clericus deponatur, Laicus segregetur. Num tibi videtur à Romano aliquo pontifice hunc canonem probatum iri? Minime verò gentium. Quid 67? Vide ne probandus sit. Sacra, inquit, scriptura nobis præcipit, vt abstineamus à sanguine & suffocato. Merito igitur damnamus eos, qui cuiuscunque animalis sanguinem arte aliqua condiunt, & sic comedunt. Ecqua autem maior scripturarum ignorantia esse poterat, quam existimare, præceptum illud apostolicum ad ea vsque tempora perdurasse? Quanto veriùs Latini decretum Hierosolymitanum, quò ad sanguinem & suffocatum attingebat, à d. breue tempus tantisper manere interpretati sunt, quam diu Iudæorum & Gentium cõsuetudo coalesceret: quam diuq; synagoga ecclesia cum honore quodam sepeliret. Abeat nũc Gratianus, & sextæ

synodo canones Trullanos tribuat. Innocentius verò decretū Gratiani eodem nomine retulit, quo erat à Gratiano citatum, id quod & D. Thomæ & alijs quoque viris doctis aliquando accidit, vt Gratiani diligentia fisis capita decreti, e mentitis auctoribus & titulis referant. Idem quoq; Gregorio nono contigit, qui titulo de restit. nomine Hieronymi commentaria in proverbia retulit, quæ Hieronymi non esse certum est. Caput autem illud, quod Innocentius citat, habetur 32. dist. c. Si quis eorum, nomine sextæ synodi. Adrianum verò Trullanos canones recepisse, tantum abest à veritate, vt nihil magis veritati possit esse contrarium. Verba siquidem illa repertiuntur in epistola Tharasis ad Adrianum, non, sicut Gratianus memoria lapsus existimavit, in epistola Adriani ad Tharasium. Tharasius itaque recepit illos, non Adrianus: vt patet actione 2. & 3. septimæ synodi. Adrianus siquidem verba Tharasis refert, vt Constantinopolitanos proprio mucrone confodiat. Si enim, inquit, vos fatemini canones illos diuinos & legales esse, canone autem 82. imaginem Christi venerandam esse conceditis, quid nunc contra sacras imagines depugnatis? Quod si septima synodus vno canone vtitur, vt ipsorum Græcorum testimonio, imagines esse venerandas comprobet, ecquid inde argumenti promitur, vt cæteros item canones approbarit? Quasi totum Menandrum, Aratum, aut Epimenidē confirmarit Paulus, quod horum aliquando sit testimonijs vsus. Nec verba illa, quæ ex 7. synodo retulimus, ipsius synodi sunt, sed Tharasis, Petri episcopi, Epiphanijs. Quæ non erat eius temporis & instituti expendere. Non enim id tum agebatur, an Trullana synodus probanda esset, sed an essent imagines venerandæ. Quamobrem, quæ obiter & præter institutum à priuatis hominibus in Concilio dicebantur, ne nouæ lites suborirentur, illa sapienter à patribus dissimulata sunt: eo vel maximè, quod in causa præcipua, de qua ibi erat controuersia, Trullanæ synodi auctoritate libenter vtebantur. Id ne comminisci videamur, Nicolaus nimirum est auctor adhibendus, qui in epistola ad Michaelē Imperatorem cum ad quandam causam suadendam synodi huius Trullanæ canone

canone quodam vellet vti, in hunc modum differit. Pro-
uidè hoc Constantinopolitana synodus canonum suorū
sexto dignoscitur prohibere capitulo. Quod tamen nō
apud nos inuenitur, sed apud vos haberi perhibetur. Ve-
rū nouimus nos apostolicis imbuti documentis, etiam
sententiis vti paganorum, quanto magis Christianorum
& contra ipsos, quorum nec vitam sequimur, nec men-
tem erroneam imitamur. Deniq; Apostolus Paulus de li-
bris Paganorum aliqua in suis scriptis posuit, nunquid
ideo etiam cuncta recipienda sunt, quæ cum his pariter
sunt prolata? Hactenus Nicolaus. Non itaque si aut In-
nocentius, aut 7. synodus, aut Nicolaus, aut concilium
Florentinum horum auctoritate canonum abutuntur,
probato vno aut itē altero reliquos probauerunt. Quan-
quam patres synodi Florētinae hos. 102. citasse canones,
me omnino præterit. Nam, quod actio. 5. refertur, id non
ex synodo, vbi hi canones sunt editi sub Iustiniano, sed
ex sexto concilio vniuersali sub Constantino illius patre
depromptum est, vt actio. 17. eiusdē sexti concilii patet.
Sed quomā & hæc synodus apud Trullum regium pala-
tium, scilicet celebrata est, quod de hac dicitur, hoc per
errorem ad Trullanos canones creditum est pertinere.
Quorum auctoritas ideo à nobis labefactata est, ne quis-
quam falso errore deceptus, eos veris legitimisque con-
ciliis opponeret. Video autē dubitari posse, cur inter re-
liquos canones ecclesiæ Romanæ contrarios non & 82.
notauerimus, vbi prohibitum est, ne Christus deinceps
sub figura agni pingeretur. Sed nolui equidē has Trulli
regulas inimicè insectari. Nego itaq; in 82. cano. secūdū
verā sectionem tale aliquid prohiberi. Quin potius in eo
pictura illa venerāda, qua agnus digito præcursoris demō-
stratur, & suscipitur, & deinceps cōseruari in ecclesia iu-
bet. Id quod colligere licet ex epistola Adriani ad Tha-
rasū 7. syno. act. 2. & ex acti. 4. eiusdē. 7. synodi. De Trul-
li igitur canonib; atq; adeo de sexto argumēto hacten?.

In argumento vero septimo, Pighii contentio perti-
nax coarguēda est. qui vt opinionem, quā semel induerat,
tueretur: synodos ecclesiæ decreto susceptas vanis cōie-
cturis infirmare perrexit. Tantū studiū certādi, vbi semel
effebuit,

*Septimū
soluicur.*

efferbuit, & dura pertinacia potest. Mihi vero non est hoc loco opus, pro sexta synodo, vnde emerfit certamē, depugnare, quam & Agatho coegit, & Leo 2. confirmavit, quam & Beda lib. de temp. rati. c. 65. & ceteri post eum catholici probauerunt, quam & concilium Florent. sess. 5. recipit, & Eugenius 4. in decreto super vnione Iacobinorum veneratur. Alii pro 6. & 7. synodis apologiam edant, si diligentia illis Francisci Turrensis nō adhuc facit satis. Nos enim in dogmate fidei & decretis ad salutem fidelium necessariis conciliorum auctoritatē asserimus, in rerum gestarum iudicio & ordine non asserimus. Nec in his, quæ parum, vel certè nihil ad nos attinent, tempus & operam sumimus.

*Octauo
argumento
respon-
datur.*

Ad octauum ergo argumentum Caietanus in opusculo de auct. Pap. & con. c. 8. respondet, concilium Constantien. quo tempore illud decretum edidit, non fuisse vniuersale & integrum. Erat enim tum schisma in ecclesia sub tribus pontificibus, Ioanne 23. Gregorio 12. & Benedicto. 13. Vnde asserere, quod id temporis illud concilium erat generale, nihil aliud est, quàm reuocare antiquum schisma, aliosque damnare, qui Benedictū & Gregoriū sequebantur. Quod tamen fuit estque semper ambiguum. Quod si obiicias, Martinum 5. in vltima sessio. approbasse omnia, & singula decreta in materiis fidei, quæ prius à concilio Constantien. prodissent: respondet idem Caietanus id propriè ad fidem pertinere, & tanquàm fidei decretum à Martino probari, quod aduersum hæreticos fuisset definitum, vt in 3. 15. & 21. sess. factum est. Quod autem Martinus 5. ea solum probet, patet primū, quoniam ad petitionem oratoris regis Poloniæ illa approbatio facta est, qui hoc tantum exigebat, vt acta in concilio contra hæreticos confirmarentur. Patet etiam, quia Martinus dicit se omnia sic conciliariter facta approbare, & non aliter nec alio modo. Supponebat enim quædam non conciliariter acta. Nam in illa 4. & 5. sessione, vt idem Caietanus admonet, nec disputatio aut disquisitio aliqua intercesserat, nec delecti fuerant adhuc viri docti ad differendum & tractandum ea, quæ in fidei doctrina essent constituenda: sed id cautum postea à concilio.

cilio fuit in fess. 6. Ita si quis tradita in fess. 4. diligenter expendat, inueniet ea non formam habere decreti, quod videlicet aut fideles obligentur, aut contrarium sentientes explodantur. Patet demum ex literis Martini 5. in quibus errores Ioannis Vuicleffi, Ioannis Hufsi, & Hieronymi Pragensis expressè damnantur, nulla de ea re, an concilium sit supra papam, facta mentione. Sed quoniam quæ de concilio Constantiensi in dubium verti solent, ea pulcherrimè explicantur à discipulis Diui Thomæ, maximè à Caietano viro in nostra familia excellentissimo, nos de hac re ne verbum quidem vllum præterea faciemus. De 8. igitur argumento tantum.

In nono verò, miror equidem illorum cæcitatem, qui concilium Basiliense tueri volunt: cum manifestum sit, illud, licet à principio Eugenio 4. consentiente fuerit congregatum, postea tamen ab eodem primùm Ferrariam, deinde Florentiam translatum, vbi Basilienses conatus publica ecclesiæ auctoritate repressi sunt. Nam & vnio Armenorum, & Græcorum populi Christiani consensione approbata, non in concilio Basiliensi, sed in Florentino facta est. Et Eugenium ecclesia etiam post illam depositionis Basiliensis sententiam, pro vero pontifice habuit, Fœlicem autem illum in synodo electum contempsit. Quorsum ergo attinet mordicus concilium Basiliense tenere? Quorsum fauere hæreticis, qui conciliorum in hæreticos iudicia infirma esse contendunt, quod concilium Basiliense eos hæresis nomine damnarit, qui etiam non catholici iudicantur? Quæ qui non sentiat, is nihil omnino sensurus esse videatur. Quocirca non dubito esse nunc grande piaculum pro concilio Basiliensi stare velle, cum seisma illud iam extinctum non alia ratione magis denuò possit accendi. Et Nicolaus 5. apertè sentit, Fœlicem illum non fuisse verum ecclesiæ pastorem, sed nominatum. Nec verum concilium & generale, sed congregatum vocat nomine concilii generalis. Eugenium verò fœlicis recordationis prædecessorem suum honorificentius appellat. Ita in literis suis non probat, nisi benehinciorum collationes, sic loqui solent, & huiusmodi cætera, quæ si irrita haberentur, populus mutatis aut pastoribus,

2. 2. q. 1. 0
ar. 10. 0
in apolo.
c. 11. et in
orat. ba-
bita. de
syno. dif.
in cõ. La.
Nonum
enodatur

storibus, aut officialibus multum incommodi acciperet. Atq; Leo decimus in concil. Lateranen. sess. 11. planè definit, concilium Basiliense non fuisse legitimè celebratù. Et postea, cum de quadam sanctione ageretur à concilio Basiliè. edita: sicut Leo, inquit, ea, quæ in secunda Ephesina synodo temerè contra iustitiam & catholicà fidem gesta fuerunt, postmodum in Chalcedonensi concilio fecit reuocari: ita nos à tam nephariæ sanctionis reuocatione retrahi, salua conscientia & ecclesiæ honore non possumus. Cum ea omnia, post translationem eiusdem concilii Basilien. per fœlicis memoriæ Eugenium papam. 4. prædecessorem nostrum factam, à Basiliensi concilio seu potiùs conuenticulo facta extiterint, ac propterea nullum robur habere potuerint. Cum etiam solù Romanum Pontificem tanquã auctoritatè super omnia concilia habentè conciliorù indicèdorum, transferendorù, ac dissoluendorum, plenum ius & potestatem habere, nedù ex sacræ scripturæ testimonio, dictis sanctorum patrum ac aliorum Romanorum Pontificù decretis, sed propria etiam eorundem conciliorum confessione manifestè constet. Hactenus Lateranen. concilium. Probat autem ea, quæ dixerat, multis & testimoniis & exemplis, quæ nos, ne sit longù, prætermisimus. Sed prouocauerunt doctores Parisien. à concilio Lateranen. & appellatio nomine academicæ circumfertur. Quorum illa fuerit, ego hic non disputo: illud astruo, non sine ecclesiæ scandalo atque perniciæ circumferri. Extat anathema Pii secundi in eos, qui ad futurum conciliù appellauerint. Et sine Pii causis, quas multas suis literis reddidit, manifestum est, rem hanc & hæreticorum omnium summù patrociniū esse, & fenestram vel maximam aperire ad obedientiæ ecclesiasticæ iacturam, ac perniciem veræ pietatis. Sed de his non est huius loci temporisque differere. Verùm obiicis, ea, quæ in 2. sess. concilii Basiliè. decreta sunt, à legitimo concilio esse decreta. vt patet ex literis Eugenii, quæ lectæ sunt. 16. sess. eiusdem concilii. Sed nos huic quæstioni breuiter respondemus, non approbasse Eugenii decreta edita, sed solum concilium generale Basiliense à tempore inchoationis suæ legitimè continuatum fuisse. Deinde,

inde, concilium in secunda sessione non erat plenum, quia maior pars episcoporum deerat, imò paucissimi aderant. Quare inchoatione quidè generale erat, sed nondū erat verè & perfectè re ipsa generale. Præterea Legatus sine commissione processit ad ea decreta ferenda, vt ex literis Eugenii ad Iulianum colligitur. Adde, quod cū grauis atq; difficilis semper fuisset inter catholicos altercatio, quibusdā dicentibus papam supra conciliū esse, aliis contra asserentibus concilium esse supra papā, nulla conquisitione facta, nullo examine præcedenti, positum est id quod erat ambiguum. Quare non fuit decretum fidei, sed simplex quædam commemoratio eius doctrinæ, quæ erat in concilio Constantien. tradita. Id quod videntes huius synodi patres rursus in sessione. 33. rem eandem aliter tractauerunt, definientes ea tanq̄ fidei decreta esse deinceps amplectenda. Sed tunc omnis legatorū potestas erat abolita, & synodus Florentiam translata. Quare nihil mirum si turpiter & pueriliter errauerit, eos pro hæreticis condemnando, qui nunc sine controuersia fideles habentur.

Ad decimum verò argumentum responsio est facillima, plenaria concilia à summo Pontifice minimè confirmata, per alia legitima & probata emèdari. At quòd plenarium concilium summi pontificis auctoritate firmatum per aliud posterius emendetur, exemplum ne vnum quidem proferri potest. Nam & huiusmodi concilia Augustinus non inñrmat, sed tuetur eiusdè libri cap. 4. Quamquam Augustinus non videtur loqui de emendatione fidei, sed de emendatione legum, quæ ad res scilicet, vel gestas, vel gerendas referuntur. Ipsa plenaria, inquit, concilia priora à posterioribus emendantur: cum aliquo rerum experimento aperitur quod clausum erat. Quod ad fidei veritatem referri vix potest, quæ non rerum experimentis innotescit. Leges ergo nonnullæ, in quibus per imprudentiam falli concilia possunt, nihil obstat, quo minus à posterioribus conciliis emendentur. Isidoro autem ex his etiam responderetur. Non enim sunt nobis explicanda singula.

*Decimū
dissoluitur
tur,*

*Ad vnum
decimū,*

Ad vndecimum diximus sæpè concilia integra & capitū

capitis auctoritate perfecta ea esse, quæ nos ab errore vendicamus. Nec si summus p̄ntifex firmus in fidei causa iudex est, concilia frustra coguntur. Primum enim, ut capite superiore admonebamus, Romanus pontifex non temerè & stultè, sed consideratè atque sapienter habet fidei controuersias definire, aduocando scilicet consiliarios vel plures vel pauciores, iuxta rei, de qua differitur, grauitatem. Iuuant enim patres concilii summi pontificis lidem atque doctrinam. Vnde in concilio Hierosolymitano, cum facta esset magna conquisitio, Petrusque sententiam dixisset nullo sacrarum literarū testimonio sustentam: Iacobus probauit eam quidem additis testimoniis prophetarum. Adiecit item quasi de suo legem maximè necessariam, de abstinentia ab idolothytis, fornicatione, suffocatis & sanguine. Ita enim diuina procuratio in ecclesiam se fundit, ut membra præcipua, tametsi à capite ipsa pendeant, caput tamen tueantur & iuuent. Facit quoque concilium plausibilem populo fidem, propter acceptissimam multorum testimonia atque iudicia. Nam & leges, quæ communi optimatum consensu & rogantur feruntur, libentiùs populus accipit, quàm si à rege solū ederentur. Quamobrem Beda libro retræ. in actus apostolorum, prudenter sanè monuit, Paulum contulisse cū apostolis aliis euangelium, quod prædicabat in gentibus, solerter in concilio disquirens, an rectè de legalium cessatione doceret. Non quod ipse de hac re, inquit, aliquid dubitaret, sed ut mentes dubitantium apostolica synodi auctoritate firmarentur. Gregorius autè de synodis prouincialibus locutus est, quæ in causa fidei vix quicquam obtinere potuerunt, nisi essent summi pontificis auctoritate roborata. Illa expertus est Gregorius, hæc non est expertus. Quamquam & illo tempore concilii Nicæni utilitas nondum erat satis explorata.

*Postremū
dilatetur.
De cō. d.
2. Ego Be
rengari-
us.*

De postremo argumento difficile dictu est. Quid Theologi ferè opinentur, video. Hoc tamen verè licet dicere, Romanum illud Nicolai concilium locutum esse multo ad sensum fidelium accommodatiùs. Concilii verba priùs audiamus, posteriùs expendemus, vera ne an falsa sint. Profiteor, inquit, Berengarius, non solum sacramen-
tum,

tum, sed verum etiam corpus Christi manibus sacerdotum tractari, frangi, & fidelium dentibus atteri. Hæc Berengario præscripta à synodo confessionis forma. Vbi alterum potest habere dubitationem, an corpus Christi ratione sacramentalium specierum; verè & tractari dicatur & frangi. Alterum dubitari non potest, quin in se ipso Christus, nec tractetur à sacerdotibus, nec frangatur. Atque alii dicent fortè pro suo arbitrato quisq; nos aut hoc quidem tempore & in hac quæstione sequemur potissimum Thomam Vualdensem, qui in libro sacramental. titu. 4. cap. 24. docet; eiusmodi loquendi formulas & esse verissimas, & esse etiam olim à patribus usurpatas. Refert in hoc Dionysium cap. 3. lib. de ecclesia. Hier. refert quoque Chrysostomum in Matth. homi. 83. tetulerat autem & capit. superiore Paschasium in lib. de corpore & sanguine Christi. Fideles sanè cum species sacramentales viderint, Christum se vidisse testantur; eundemq; cum illas tetigerint; tetigisse. Quod magnū profectò argumentum est, cur ita esse credamus. A fidelium vulgo, inquis, ista sumis. Metuebam ne à Lenonibus diceres. Christiani rudes disserunt isto modo. Benè profectò narras. Nam in quæstione fidei communis fidelis populi sensus haud leuem facit fidem. Quæro enim ex te, quando de rebus Christianæ fidei inter nos contendimus, non de Philosophiæ decretis, vtrum potius quærendum est, quid Philosophi atque ethnici, an quid homines Christiana & doctrina & fide instituti sentiant. Præsertim cum huic sententiæ consenserint patres etiam veteres, quemadmodum paulò ante demonstratum est. Præterea motis speciebus sacramentalibus, id quod inter doctiores ferè conuenit, Christus item per accidens quidem, sed mouetur tamen: nihil igitur obstat, quin visis tactisque speciebus, Christi corpus & videatur & tangatur. Nam nec ipsa substantia sensibilis, nisi per accidentia, sentiri potest. Adhæc, cum species panis viniq; miscentur, ecclesia fatetur corporis & sanguinis domini mixtionem fieri: ergo cum videntur & tanguntur species, corpus Christi & videtur & tangitur. Quid multa? Sic mihi persuasi, sic sentio, Christi corpus in locum panis ita successe,

fisse, vt præter ea, quæ fidei huius sacramenti repugnant, omnia sibi vendicet, quæ panis antè ratione accidentiâ vendicabat. Alioqui, qui species panis manducaret, is Christi corpus non ederet, nec ille biberet sanguinem, qui vini specie potaretur. Atqui scriptum est, accipite & comedite, hoc est corpus meum. & rursus, qui manducet meam carnem & bibit meum sanguinem, &c. & iterum, qui manducat indignè, iudicium sibi manducat, non diiudicans corpus Domini. Quòd si caro Christi in sacramento editur, certè frangitur, dentibusque fidelium atteritur. Vtrunque enim ei cibo, quem edimus, est & coniunctum & proprium. Quid? quòd per Lucam, si Græci sermonis habetur ratio, Dominus ait, accipite, hoc est corpus meum quòd pro vobis frangitur? Nec vero nobis Diuus Thomas in 4. sentent. obiici debet, cum in 3. par. quæst. 77. articul. 7. ad tertium argumentum, nostræ huius sententiæ auctor fuerit, vel præcipuus: quem quis non præferat sexcentis Oecolampadiis? De postremo igitur argumento diximus satis, satisque proinde de quarto loco diximus.

Ad sequentem deinceps
transeamus.

Quinti Libri finis.

DE EC-

DE ECCLESIAE ROMANAE AVCTORIS

TATE, QVAE QVINTO LOCO continetur, Liber Sextus.

Caput Primum, Vbi ponuntur argumenta, quibus huius loci auctoritas impugnatur.

N cum locum incidimus, quē longē lateq; patētem Theologi, praesertim iuniores, copiose tractare solent: propterea quod sedis Apostolicā non auctoritas modō & grauitas, verum etiam omnis omnino vis & facultas, cū semper ab haereticis impugnata est, tū multō magis hoc

tempore à Lutheranis impetitur, quorum in Romanam ecclesiam contentio pertinax & odium aeternum est. Sed non ego persequar quaestiones infinitas de Romani pontificis potestate, tantū de auctoritate dogmatum videamus. Nolo autem agere confusō, vt id explicemus hac disputatione quod queritur. Itaque eorum imprimis argumentationes exponemus, qui locum impugnant. Deinde loci nos vim & auctoritatem cum catholica ecclesia conseruabimus. Posthac aduersariorum argumenta diluemus. Quae si longior fuerit oratio, cum magnitudine utilitatis comparata, fortassis etiam breuior videbitur. Qui igitur locum hunc infirmare pergunt, his argumentis, vt sibi videtur, efficiunt.

Primō Ioanues 22. publicē docuit, iustorum animas non videre Deum vsque ad iudicii diem: cauitq; ne Patris Theologiae gradum quisquam consequeretur, nisi prius in hanc sententiā iurauisset. Errare igitur summus Pontifex atque adeo sedes apostolica in fide potest.

Secundo, Celestinus 3. definiuit, quod cum alter cōiugū labitur in heresim, dissoluitur matrimoniū, vt patet de diuor-

diuortii. c. quanto. Super quo affirmat Hostiensis, Celestini epistolam decretalem habitam olim in corpore iuris. Errauit igitur in fide Celestinus. Nam definitio illa Euangelio contraria est.

Tertiò, Alexander 3. de sponsa duorum, capite, licet. asserit, quosdam suos prædecessores iudicasse: quòd si post matrimonium contractum per verba de præsentibus, non consummatum tamen, aliud nouum matrimonium consummetur, primùm dirimitur, secundum est validum. Hic aut error est sine dubio in fide & moribus manifestus.

Quartò, idem Alexander 3. c. cum esses. de testam. definit, alienum esse & à generali ecclesiæ consuetudine, & à diuina lege, & sanctorum patrum institutis, vt testamentis nisi quinque, vel septem testium fuerint subscriptione firmata, penitus rescindantur. Constat autem civilem legem, quæ eiusmodi testamenta minus solennia irritat, à viris hodie ecclesiasticis comprobari. Falsus est igitur in fide Alexander, vt qui pronunciet legem aliquam esse diuinæ contrariam, quæ re vera contraria non est.

Quintò, Innocentius Primus in epistola ad Rufum & Eusebium. c. 1. qui viduas, inquit, acceperunt uxores, ad summum Sacerdotium agnoscimus peruenisse. Quod contra legis esse præcepta, nullus ignorat: cum Moyses clamitet, uxorem virginem sacerdos accipiat, contra quòd præceptum diuina auctoritate subnixum, nulla defensio opponitur, nisi consuetudo vestra, quæ ex ignorantia profecta est. Et Innocentius tertius. cap. per venerabilem, qui filii sint legitimi, cum quandam legem Deuteronomii retulisset, sanè, ait, cum Deuteronomium secunda lex interpretetur, ex vi vocabuli comprobatur, vt quod ibi decernitur, in nouo testamento debeat obseruari. At decreta veteris legis debere à nobis obseruari, sacris etià literis, nò modò còcilio Florétino aduersatur.

Sextò, Nicolaus tertius in extrauaganti. exiit qui seminat. de verborum significatione. decernit, abdicationem proprietatis, omnium rerum tam in speciali quàm in communi Christum dominum & verbo & exemplo docuisse. Quod erroneum esse Ioannes 22. docet in extrauaganti. tum inter nonnullos.

Septimè,

Septimò. Nicolaus ad consulta Bulgarorum, referturq; de conse. d. 4. c. à quodam Iudæo. definit, quod si in nomine Christi aliquis baptizetur, rebaptizari non debet. Cuius oppositum Pelagius papa determinat, in epistola ad Gaudentium episcopum, referturq; eadem dist. cap. multi. & c. si re vera. quæ ambo capitula ex eadē epistola sunt deprompta. Consentit & cū Pelagio Zacharias papa. c. in synodo. eadem dist. Aut Nicolaus igitur, aut Pelagius falso de fidei quæstione decreuit.

Octauò, Diuus Gregorius in epistola quadam ad Augustinum Canthuariensem archiepiscopum, Gregorius quoque tertius in epistola ad Bonifacium episcopum, ex apostolicæ Romanæque ecclesiæ auctoritate pronunciarunt, quòd si mulier infirmitate aliqua fuerit correpta, nec valuerit debitū marito suo reddere, maritus quidē aliam vxorem ducere potest, ea lege tamen, vt subsidii opem coniugi priori non subtrahat. Quòd autem vir ab vxore, quæ per infirmitatem debitum reddere non valet, discedere possit, atq; ad secūdas nuptias trāsire, doctrinæ euāgelicæ apostolicæq; aduersum est, vt Gratia. 32. q. 7. dixit.

Nonò, Gelasius contra Eutychem & Nestorium definit, in altaris sacramento, facta etiā cōsecratione, panis viniq; substātiā manere. Id quod à fide catholica alienū est.

Decimò, Romani Pontifices literas sapē sacras falsò exposuerunt. Nam vt ea loca prætermittam, quæ Caietanus refert in opusculo. 27. quæstionū. q. vltima. certè Gelasius papa cum concilio septuaginta episcoporum, & refertur sub nomine Pelagii. 21. dist. cap. quauis. atque Anacletus. 22. distin. cap. sacrosancta. probant, Romanam ecclesiam cæteris esse prælatam, illa Euangelica voce Domini saluatoris, Tu es Petrus & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Quod idem plures etiā alios pōtifices sensisse cōstat. Ridiculū aut videtur esse, Euāgelicū testimoniū in eum sensum velle flectere. Ad eundē quoq; modū pleriq; summi Pontifices ad probandū maiores ecclesiæ causas ad sedem Romanā esse referendas, inducunt illud ex Luca, ego rogavi pro te Petre ne deficiat fides tua. Quod quā ineptum sit, vel ex eo liquere aiunt, quòd ibi Dominus Petro solum, non item posteris

loquebatur. Subdit enim, & tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos. Quæ verba si ad posteros referantur, nimirum Romanos pontifices, prius auersos fuisse oporteret, vt aliquando conuersi confirmarent fratres suos. Cum itaq; Romani episcopi sacras literas falso interpretentur, falli & fallere in fidei dogmate possunt. Nam ex sacrarum literarum recta intelligentia vera dogmata, ex obliqua verò falsa trahuntur.

Vndecimò, si Apostolica sedes in fide errare non posset, id maximè ex privilegio Petri, Luc. 22. Ego rogavi pro te, Petre, vt non deficiat fides tua. At, Petri fides, de-
Dist. 50. fecit, iuxta id quod Ambrosius ait, fidelior factus est Pe-
c. fidelior trus, postquam fidem se perdidisse desieuit. Multo ergo
ex serm. magis ceteri successores errare in fide potuerunt. Vt er-
 47. *de fi-* rauit certè Anastasius 19. di. c. Anastasius. Errauit quoq;
de Petri. Honorius, vt in conc. 6. Const. actio. 13. & 18. definitur.

Postremò, Hieronymus in epist. ad Luagrium, cum illi
 93. *disti.* obijceretur Romanæ ecclesiæ consuetudo, si auctoritas,
 6. *legim.* inquit, quaritur: orbis maior est vrbe. Vbi cunque fuerit episcopus, siue Romæ, siue Constantinopoli, siue Alexandria, eiusdem meriti, eiusdem est & sacerdotij. Potentia diuitiarum & paupertatis humilitas, vel subliorem, vel inferiorem episcopum non facit. Ceterum, omnes Apostolorum successores sunt. Quid ergo tibi profers vnus vrbs consuetudinem? quid paucitatem, de qua ortum est supercilium, in leges ecclesiæ vindicas? Hactenus Hieronymus. Et Ambrosius lib. 3. de Sacram. capite primo, cum Romanam consuetudinem sibi opponeret, in omnibus, ait, cupio sequi ecclesiam Romanam: sed tamen & nos homines sensum habemus: ideo quod alibi rectius seruetur, & nos recte custodimus. Ipsum sequimur Apostolum Petrum: ad hoc ecclesia Romana quid respondet? Vtrique ipse auctor est nobis huius assertionis. Petrus Apostolus, qui sacerdos fuit ecclesiæ Romanæ. Quòd si Hieronymus & Ambrosius ecclesiæ Romanæ instituta facile reijciunt, certè non est cur Apostolicæ sedis præscriptam in moribus regulam sequi debeamus. Eo vel maxime, quòd Trullana synodus, canone 55. asserit, Romanam Ecclesiam præter ecclesiasticam traditam consuetu-

consuetudinem Sabbatis quadragesimæ ieiunare: corrigi; hunc ecclesiæ Romanæ morem, qui contra Apostolorum canonem. 65. inoleuerit. His potissimum argumentis hunc locum quidam infirmum esse contendunt. Credit enim sedem Apostolicam errare posse, etiam cum de fidei questione iudicat. Inter Parisienses Gerson & Alain huius sententiæ præcipui auctores habentur. Eandem sequitur Adrianus in 4. senten. de confr. quæst. vltima. Ac Thomas quidem Vual. lib. 2. doctri. fid. Anti. cap. 19. eandem videtur sequi, tametsi in lib. de sacramentalibus doctrina. 10. Jongè aliter sentit. Gratianus. 19. distinct. 6. hoc autem intelligendum est. eidem opinioni videtur etiã assentiri. Nec ab hac, vt apparet, alienus est Cardinalis Turrecre. lib. 4. par. 2. cap. 16. Quamuis in lib. 2. cap. 109. 110. contrariam sententiã & tenuerit & ostēderit. Hanc Erasmus libenter amplectitur super epistolam Hieronymi ad Damasum de nomine hypostasis. Quin in libro de ratione veræ theologiæ fenestram dicit aperire ad perniciem veræ pietatis eos. qui doceât, Romanū Pontificem errare nō posse, quoties de moribus aut fide pronūtiat. Huic Lutherus subscribit, huic Vniclesiæ, atque adeo omnes hæretici subscribunt libentissimè.

Caput secundum, in quo redditur causa, cur sedes Apostolica quintum locum obineat.

Horum ego opinionem ex academijs theologicis explorsurus sum. Efficiamq; vt spero, vi argumentorum meorum, si integris animis expendantur, semotis contentione & odio, quibus omne iudicium exoculari solet. Vt autem euidētius intelligatur, quàm sit magnus huius opinionis error, fingamus animo vnum esse Lutherum, in quem stylus hic noster acuat. Nam errantium multitudo non parit errori patrociniũ. Sit ergo primus idemque solus qui audeat affirmare, summum Pontificem ecclesiãque Romanam in fidei controuersijs decernendis posse contra euangelium errare. Nisi ego probauero certioribus argumentis, id esse erroneum, quàm probent catholici aut purgatorium esse, aut indulgentias pontificias diuina auctoritate constare, auctoritas hæc mea,

quantula eacunque est, apud lectores periclitabitur. Illud vero melius ostendo, si ad locum hunc firma ratione constabiliendum, altius huius rei fundamenta iacio. Sed ante tamen cur hunc locum quintum fecerimus, paucis explicandum est. Erunt enim fortasse quidam, quibus aptior ordo videretur, si priorem, quo conciliorum auctoritas continetur, hic locus antecederet. Qui etiam si aberrant à coniectura, video tamen quid sequantur. Nempe sedis Apostolicæ auctoritate sublata, concilia quæcunq; non solum vacillare, sed cadere: at sedem Apostolicam per se etiam sine concilijs suam habere auctoritatem. Priorem itaque esse ecclesiæ Apostolicæ quàm conciliorum auctoritatem. Rebus autem suum cuique seruare locum natura iubet. Quemadmodum locus elementis suis est cuique proprius, vt terra infimum teneat, hanc inundet aqua, superior æther, ignibus altissima ora reddantur. Quibus breuiter respondemus, nos humani ingenij habita ratione, naturæ ordinem sapè negligere. Est autem hominibus comparatum, quod Aristoteles non semel admonuit, vt à notioribus ad ea, quæ minus sunt nota, proficiscantur. Quamobrem, cum conciliorum auctoritas plerisq; sit & acceptior & notior, nihil mirandū est, si naturæ ordinem anteuertimus. Præterquam quod concilia ecclesiam repræsentant, & ab ecclesia catholica concilia catholica seiuungere, non erat satis ex ordine. Merito igitur ecclesiæ concilia hæere fecimus. Sed de his hactenus. Iam id quod erat institutum persequamur.

Caput tertium tria pronuntiata continet, quibus efficitur, Petri in fide firmitatem ad successores quoque derivari.

ET si nõ sum nescius, quàm sit scholastica disputationis forma quibusdam inuisa; sed non debeo tamen aliam mire disputandi rationem, præter eam, quæ & viris clarissimis probatam esse intellexi, & ad errores omnibus refellendos semper aptissimam existimaui. Certè quæ Augustinus contra aduersarios ecclesiæ disseruit, tametsi & inuenta sunt acutiùs & dicta subtiliùs, quàm vt quiuis ea possit agnoscere, ad euincendas tamè hæreses eò aptiora

aptiora iudicantur, quò tenuius ad viuum refecata sunt. Demonstraturus igitur Apostolicam eandemque Romanam sedem errare in fide non posse, scholæ more tres propositiones habeo ponere, in quibus huius quæstionis cardo vertitur.

Prima propositio. Petrum Apostolum fuisse à Christo institutum pastorem ecclesiæ vniuersalis.

*Prima
propositio
Cap. 21.*

Hanc probat apertè illud apud Ioannem testimonium, *pasce oues meas.* Qui enim non distinxit inter has oues & illas, alienam à suo demonstrauit ouili, quæ Petrum pastorem non recognosceret: vt Innocentius. De maio. & obe. cap. Solitæ. & Bernardus lib. de conf. ad Euge. ca. 6. euidentissimè argumentantur. Nec dubitari potest ad Petrum eam curam specialiter pertinuisse, quem dominus priusquam oues illi cõmitteret, interrogauit, nec id semel aut bis, sed tertio etiam, Simon Iona diligis me plus his? Vbi non expressit solùm Simonis proprium nomen, sed patris etiam nomenclaturam adiecit, ne vlla posset ambiguitate Petri potestas eludi, aut peruesè in alium tor-

Cap. 16.

queri. Atque idem rursùm ex altero apud Matthæum testimonio declaratur. *Beatus es, inquit Dominus, Simon Bar Iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus, qui in cælis est. Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & quodcunque solueris super terram, & cætera.* Vbi notandum in primis illud, quod cum omnes discipuli rogati fuissent, cæteris tacentibus, vnus Petrus respondit. Deinde & illud aduertendum, quod & nomen Petri antiquum Christus seruauit inquit, *beatus es Simon, & patris etiam nomen addidit, ne ad Cananæum possent verba referri.* Nomen quoque nouum indidit, quod Petro non commune cum reliquis Apostolis esset, sed proprium. Et ego dico tibi, ait, non Ioanni, non Iacobo, sed tibi, tu es, non solum vocaris, sed es, Petrus, hoc est saxum. Vnde & Ioannis primo. ca. Cephæ, id est, petra ingens, seu rupis magno ferèdo ædificio idonea, à domino vocatus est. Et super hanc petram, inquit, ædificabo ecclesiam meam, id est super te o Petre. Vt exponit Hilarius super Matthæum, Ambrosius sermone. 47. de fide Petri, Cyprianus in epi-

stola ad quintum, Hieronymus. 1. lib. contra Iovinianum, & super Matthæum, & in epistola quadam ad Malcellam, & Esai. 2. & 16. cap. quamvis in concione quadam de Pentecoste aliter exposuerit. Chryostomus homil. 55. in Matthæo. Cyrillus lib. 2. in Ioannem cap. 12. Origenes homil. 1.

12. dist. e.
præceptis.

22. Gregorius in quadam epistola ad Mauricium Augustum, & in alia ad Eulogium Alexan. episcopum. 6. lib. epistola. 37. Leo concione. 2. de Apostolis Petro & Paulo. Sed & in epistola ad Flavianum Petrus, inquit, à principali petra soliditatem & virtutis traxit & nominis. Atque in epist. 67. ad episc. Viennen. id apertius exponit. 19. dist. cap. ita Dominius. Tertullia. lib. de præscrip. hære. Epiphanius in lib. Ancoratus, Dionysius item in episto. ad Timoth. Petrum dicit à Paulo vocatum fundamentum ecclesiarum. Et Conci. Chalce. vocat Petrum petram & crepidinem catholicæ ecclesiæ, atque ex consequenti fateatur, ecclesiam catholicam super Petrum ædificatam. Nec melaret, August. super Ioannem homil. vltima, & de verb. domini. homil. 13. id veritum esse concedere. At lib. 1. retract. cap. 21. hunc communem sanctorum sensum non reprobabat. Nec reprobari sanè is poterat, quem non summi modo pontifices, verum concilia quoque probarunt, quem admodum ex his quæ postea dicemus, perspicuum erit.

Cap. 6.

Sed non est opus, rem alioqui lucidissimam externis admotis luminibus illustrare. Quorsum enim dicit dominus Simoni filio Ionæ, tu es Petros hoc est, saxum, nisi ut intelligeremus, cum euestigio addit, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, ipsissimum Petrum esse, super quem esset ecclesia ædificanda? Cum verò idem sit secundum metaphoram domus fundamentum, quod servata corporis analogia caput manifestè colligitur, Petrum ut ecclesiæ caput, ita etiam fundamentum esse. Cur autem nomen capitis in Petro vereamur, si rectorem omnium Christi eum negare non possumus? Nam populi rectores, capita dicuntur, Amos. 6. & Saul, quoniam rex erat, caput populi dicitur. 1. Reg. 15. Sed testimonia patrum Bucerus quarit, negatque Petrum ab illo vltimam quam caput ecclesiæ vocatū Impudentissimè verò negat. Quo-

Quoniam Euaristus, Alexander huius nominis primus, Pius etiam primus, Calixtus primus item, Gregorius, Athanasius, Chrysoftomus, patres concilij Chalcedonen. Constan. septimæ synodi, Petrum ac successores eius caput ecclesiæ non obscure appellauerunt. Quorum testimonia paulò post adscripturi sumus. Fateamur igitur, Petrum & caput & fundamentum & rectorem pastoremque esse à Christo constitutū ecclesiæ vniuersalis. Hæc enim omnia ad eò sibi cohærent, vt si vnum ex illis tollas, reliqua tollere necesse sit. At Clemens 6. dispo. lib. Petrus, Iacobus & Ioannes, inquit, quâuis à Christo fuerint omnibus penè prælati, tamen non sibi vendicabāt primatus gloriam, sed Iacobum qui dicebatur iustus, Apostolorū episcopum statuunt. Non igitur Clementi Petrus erat pastor ecclesiæ vniuersalis. Huiusmodi scilicet testimonia hinc inde venantur hæretici: vt luci tenebras offundant. Dionysius 3. c. de diuin. nomin. Petrum dicit supremum fuisse decus & Theologorum columnen. Euseb. lib. 2. eccle. hist. c. 14. Petrum scribit, probatissimum omnium Apostolorum & maximum, fideiq; magnificentia primum principem. Epiphani. hære. 51. affirmat Christum elegisse Petrum, vt esset dux suorum discipulorū. Leo in epist. ad episcop. Viennen. Euangelici muneris sacramentum, ait, ita Dominum ad omnium Apostolorū officium pertinere voluisse, vt in beatissimo Petro omnium Apostolorum summo principaliter collocaret. His, nā alios enumerare longū est, his inquam, tam multis & idoneis testibus non credunt hæretici: & volunt nos vni Clementi credere: qui dicat Iacobum Apostolorum episcopum institutum esse. Hierosolymorum episcopus Iacobus agnoscitur, Apostolorum episcopus non agnoscitur. Quamq; Apostoli ædificationis gratia, cū erant Hierosolymis, Iacobo sanè plurimum deferebant: quo postea episcopis exemplo essent, vt tanquam subditos in aliena ecclesia se gererent. Sed benè habet, quod non asserit Clemens Dominum statuisse: sed Apostolos modestiæ causâ. Nos verò hac prima propositione asserimus, Petrum à Domino pastorem ecclesiæ catholiæ institutum. Quod quoniam Caietanus in libell. de auctorit. Papæ & concilij, & fufius

vide etiã fufius adhuc in altero de eccle. Romanæ primatu pluri-
Turre. li. mis maximisque argumentis ostendit, nos breuiter de-
2 summa monftraffe fufficiat.
eccle. c. 15

Bis Simo Secunda propositio. Petrum, cum ecclesiam docebat,
nis nomẽ aut oues in fide firmabat, errare non potuiffe. Hæc pri-
in Græco mum ostenditur ex illo testimonio: Lucæ 22. Simon, Si-
repetitur mon, ecce Satan expetiuit vos, vt cibaret sicut triticum,
et sic le- ego autem rogavi pro te, vt non deficiat fides tua: & tu
git Aza- aliquando conuersus, confirma fratres tuos. En cum di-
aho, actio xisset Dominus: Satan expetiuit vos, non ait, ego rogavi
ne 4. sex pro vobis, sed pro te: nec dixit, & vos aliquando conuersi,
ea syno- sed, tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos. Cum
di. autem oratio Christi, vt auctor est Paulus, semper fuerit
Hebr. 5 exaudita, quod Christus orauit, id certè consecutus est,
 ne Petri fides deficeret, vt fratres posset in fide firmare.
 Deinde hanc etiam demonstrat illud Matthæi 16. Super
 hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi
 non præualebunt aduersus eam. Quæ verba explicans
 homi. 1. in Matth. Origenes ait: Manifestum est, & si non
 exprimitur, quòd nec aduersus Petrum, nec aduersus ec-
 clesiam portæ præualere poterunt inferorû. Nam si præ-
 ualerent aduersus petram, in qua ecclesia fundata erat,
 contra ecclesiã item præualerent. Petrus ergo firmus sta-
 bat in fide, ne fabrica super ipsum fundata rueret. Præte-
 rea si Petro peculiari ratione & priuilegio, Claves non
 vnus cœli, sed cœlorum datæ sunt, quomodum homi.
 6. in Matth. annotauit Origenes, Claves autem cœlos at-
 periunt, consequens fit, vt omnia cœlorum impedimenta
 tollant. At ex parte intellectus ingressum in cœlos impe-
 dit ignorantia fidei, sicut ex parte voluntatis affectio pra-
 ua: data est igitur Petro potestas non minus ad tollendam
 ignorantiam, quàm ad tollenda peccata. Quæcunq; itaq;
 soluisset & quæcunq; ligasset, siue spectarent ad intel-
 lectum siue ad affectû, ea ligata fuissent solutaq; in cœlis.
 Quamobrè, quæstiones in fide difficiles soluere iure suo
 Petrus poterat, ligareq; proinde suo iudicio, vt id tene-
 rent fideles, quod ipse decerneret. Arqui falso de fide iu-
 dijs regis, & in iudicio non errabit os eius, vt Prouerb.
 16. cap.

16. c. dicitur, cur nos existimabimus, Petrū regni cœlorū principem à Deo constitutum, in grauisimo de fide iudaicio errare potuisse? Et si Caiphas vir in synagoga impius, cum esset Pontifex anni illius, quia Pontifex tamen erat, prophetauit, nonne magis Petrum summū à Christo Pontificem ecclesiæ datum, diuino spiritu ad veritatem finiendam agi credemus? Si pastor deniq; omnium fidelium Petrus est à Deo constitutus, doctor ergo & magister ecclesiæ supremus effectus est. Quod si pascua doctrinæ salubris ouibus Christi non daret, sed posset eas erroribus falsis ac perniciosis pascere, nimirum non esset à Christo ecclesiæ prouisum. Prouisum est autem sine dubio, nisi Petrus ipse nos fefellerit, inquit: Viri fratres, vos scitis, quoniam ab antiquis diebus, Deus in nobis elegit per os meum audire gentes verbum Euangelij & credere. Petrū ergo peculiariter inter ceteros elegit Christus, vt eum gentes in fidei controuersia non audirent solum loquentem, sed etiam crederēt. Ita enim cum Petrus sententiam edixisset, tacuit omnis multitudo Petro definenti consentiens, vt Actorum 15. à Luca refertur.

Tertia propositio. Petro defuncto, diuino iure esse, qui illi succedat in eadem auctoritate & potestate. Nam, cum oues Christi essent vsque ad consummationem seculi futuræ, desipiet profectò, qui Christum existimabit, ouili perpetuo pastorem temporarium suffecisse. Quod igitur Dominus instituēdo pastorale ecclesiæ munus primo pastori contulit, id ordinariè cuilibet successori intelligitur contulisse, vt Caiet. de prima eccle. Rom. c. 12. eruditissimè comprobauit. Præterea, regnum Christi futurum erat æternum, ergo & ecclesiæ principatus nō fuit temporalis, quod libro etiam superiore probatum est. Alioqui, si Petri potestas ad posteros nō est translata, ne ceterorum quidem Apostolorum potestatem ad succedentes episcopos transmissam agnosceremus. Ita nunc in ecclesia, nulla aut episcoporum aut sacerdotum potestas erit: Qui est error in fide manifestus. Vtitur etiam Bernardus ad Eugen. lib. 2. c. 6. in huius rei confirmationem, illo Exod. testimonio: Esto tu populo in his, quæ ad Deum pertinent, vt ostendas populo cæremonias, & ritum colendi,

Text. propositio.

Ioan. 21.

Capit. 13.

colendi, viamque per quam ingredi debeant. Provide autem de omni plebe viros sapientes, qui iudicent populum omni tempore. Quicquid autem maius fuerit, referat ad te, & ipsi minora tantummodo iudicent. Si hoc feceris, implebis imperium Domini: Quibus auditis Moyses fecit omnia, quæ Ietro suggererat. Quod si Ietro consilium & optimum fuisse constat, & Synagogæ maxime necessarium, ut vnus esset summus iudex, ad quem maiores causæ & quæstiones referrentur: nullo pacto verisimile fit, Christo domino huiusmodi consilium defuisse, quod ecclesiæ erat similiter necessarium. Non ergo Petro solum ea potestas collata est à Domino, sed ad posteros quoque transfuit. Nisi Deus maiorem synagogæ curam habuerit, quàm ecclesiæ. Confirmat eam rem vel maxime alterum legis veteris testimonium, quo vsus est Innocentius tertius, cap. per venerabilem, qui filij sunt legitimi. Si difficile, inquit, & ambiguum apud te iudicium esse prospexeris, & iudicium intra portas tuas videris variari, surge & ascende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus, veniesque ad sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem, qui fuerit illo tempore, quæresque ab eis, qui iudicabunt tibi iudicij veritatem. Et facies quæcunque dixerint, qui præsent loco, quem elegerit Dominus: & docuerint te iuxta legem eius, sequerisque sententiæ eorum, nec declinabis ad dexteram neque ad sinistram. Qui autem superbia, nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, ex decreto iudicis, morietur homo ille, ut nullus deinceps intumescat superbia. In quibus verbis illud primum advertendum est, non quilibet causas ad metropolitanum iudicem summumque sacerdotem esse referendas, sed difficiliore, quàm ut minorum iudicium auctoritate absolui possent. Deinde & illud admonendum, supremum illud tribunal, à cuius sententiâ iuxta legis normam, nulla profus erat appellatio, senatum suum habuisse quidem Leuitarum & sacerdotum, sed vnum esse primum iudicem, summumque vnum sacerdotem, qui in sententiâ ferenda, vel solus significatur habere auctoritatem. Qui autem superbia, inquit, nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore

*Similis
iudiciorum
forma
Gallis olim
erat, ut
Casar
auctor
est de bello
Gallico
lib. 6.*

pore ministrat, vel præfidenti ad ministrandum, vt se-
 ptuaginta transtulerunt. Et rursus: Ex decreto iudicis
 morietur homo ille. Non ait, sacerdotum & iudicum:
 sed sacerdotis & iudicis. Nec illud prætereundum, quod
 non iubet Dominus, concilium ex tota synagoga con-
 gregari, sed consilium adhiberi iubet sacerdotum & Le-
 uitarum, qui senatus loco summo sacerdoti in ciuitate
 matricia semper adessent. Quia enim in promptu erat, vt
 id genus quæstiones & controuersia identidem orirentur,
 paratum & aditu facile oportebat esse tribunal: id
 quod non esset, si frequens cogendum esset ex omni sy-
 nagoga concilium, vt vniuersas controuersias definiret.
 Sed ne id quidem negligendum est, legislatorem absolu-
 tæ præscribere, vt post sacerdotis præfidentis iudicium
 omnes suis opinionibus cedant, facies, ait, &c. sequerisq;
 sententiam eorum, nec declinabis ad dexteram aut sini-
 stram. Nec iniuria id quidem præscribit legislator, quo-
 niam antè, vt securos disceptantes redderet, fuerat polli-
 citus, iudicium illius senatus, ad quem consultatio refer-
 retur, verum esse futurum. Qui iudicabunt, inquit, tibi iu-
 dicij veritatem. Sed ait Bucerus, vera erunt hæc, si pro-
 tulerit secundum legem. Sic enim habet Moyses: Facies
 quæcunque docuerint te iuxta legem eius. Hic primum,
 quod isti sæpe contra nos faciunt, reuocare nos libet ad
 Hebraicam veritatem. Septuaginta quippe hoc modo
 verterunt: Facies secundum verbum, quod nunciauerint
 tibi ex loco, quem elegerit Dominus Deus tuus. Et cu-
 stodies valde vt facias secundum omnia, quæ sancita fue-
 rint tibi: secundum legem & iuxta iudicium, quod dixe-
 rint tibi, facies. Et Sanctes Pagninus ita reddidit: Facies
 secundum sermonem verbi quod annuntiabunt tibi: & cu-
 stodies faciendo iuxta omnia quæ docebunt te. Iuxta
 sermonem legis, quem docebunt te, & secundum iudi-
 cium quod dicent tibi facies. Vbi non præcipit Moyses,
 vt sacerdotibus credant, si iudicauerint secundum legem,
 sed potius, vt quæ sacerdotes docuerint, ea pro lege ha-
 beantur. Alio qui si de legis ac religionis cõtrouersia ad
 senatũ recurrētibus hæc ansam liceret arripere, nulla vnq;
 eiusmodi quæstio finiretur. Sc̄per. n. ille locus dubitandi
 esset

esset reliquus, an sacerdotes proferrent iuxta legem: cuius dubitationis nullus esset iudex institutus. Sed de his disputatū est alio loco satis, vt arbitror, diligenter. Nunc autem id solum agimus, Deum, post tempora etiam Moy sis, quandiu synagoga futura erat, instituisse maximi Pontificis vnum tribunal summum, e cuius iudicio priuati omnes ciues ac iudices etiā minores penderēt. Quid ergo? Moyses prouidit synagogæ, & Christus non prouidit ecclesie? An volumus, vt his diebus non sit iudex in Israel, sed vnusquisq; quod sibi videatur bonum, id & faciat & sentiat? Volumus, inquit, euangelij libertatem. An ne est libertas ciuitati, nullum habere à quo regatur? Est libertas nauis, sine gubernatore vndis ventoq; permittit: libertas ergo erit, vt quidam ait, nullum esse in schola preceptorem, nullum in humano corpore caput, nullam mentem in homine, sed solis cupiditatibus turbari ac misceri omnia, pro libidine. Id verè ne pecudes quidem cuperēt, quarum interest pastores habere, à quibus deducantur in pascua, atq; in eis defendantur ab iniuria ferarum. Non itaque, vt ad propositum reuertamur, domus vna sine patrefamilias, vna ciuitas sine rectore, ouile vnum sine pastore, vno mortuo Petro relictum est, sed est aliquis, qui illi in regēdi ac pascēdi oues auctoritate succedat. Quod si obijcias, ex typo & figura non sumi idoneum argumentum, memineris, quæ in veteri populo illo quasi delimitata ad illius speciem & ordinem pertinerent, ea ad speciem ecclesie & ordinem referri oportere. Nec nos ex figura argumentamur & typo, sed à minori ad maius argumentamur, euidenti sanè ratione. Incredibile est enim, Synagogam componendis de fide, lege, & religione controuersijs iudicem & senatum Deo auctore habuisse, ecclesiam non habere: præsertim cum ecclesie id sit multò etiam magis necessarium: Quæ cum ex tam varijs nationibus, linguis, ingenijs, institutis, emerferit, necesse est, vt plures grauioresque habeat de fide & religione controuersias. Quas nisi huius Reipub. princeps valeat componere, ecclesie profecto forma & species turpissima est, & fors multò quàm synagogæ deterior. Sed ecclesie ac synagogæ ommissa comparatione, ex sine certè præscripta auctoritas,

Iudic. 17.

*Vide Pi-
ghii lib.
2. de eccl.
Hier. c. 2.*

auctoritas, quæ principi in vnaquaq; societate congruat. Non enim æqua est auctoritas cuiuslibet imperanti: sed alia patrifamilias, alia præfecto, alia regi conuenit: vnicuique vero horum tanta, quanta ad cuiusque societatis finem necessaria erit. Vt eam patrifamilias præstemus auctoritatem necesse est, quam ad finem domestici conuictus necessariam esse, ratio recta & doctrina præscripserit. Quoniam in vna domo eodemque tecto, vbi varia est hominum natura, & officium cuiusque diuersum, non aliter viui omnino potest. Tantam ergo habet summus à Christo institutus pontifex in ecclesia auctoritatē, quanta ad continendos Christianæ reip. ciues in fide, religione, officio, est necessaria. Suboriri aut̄ inter nos necessum est de fide ac religione controuersias, quibus componendis, si nullus est à Christo datus iudex, ad quem referretur tandem, eiusmodi quæstio omnis, sine fine esset, perpetuaque dissensio, totque tamque dissonantes de fide ac religione sententiæ, quot sunt in ecclesia & quàm sunt diuersa capita. Quas ob res si ecclesiæ vnitatem, charitatem, confociationem conseruare oportet: necesse est profectò, vt vnus sit relictus à Christo princeps, qui non aliter ac Petrus dissidentium lites, dirimere soluereque quæstiones possit. Videmus enim principi cuiusque alterius societatis id conuenire, vt si inter socios aliquæ controuersiæ oriantur, præsertim quæ ad finem illius societatis proprie pertineant, dirimere eas valeat, cum adiuncto sibi seniorum prudentiumque consilio. Atq; hæc demum propositio tertia definita est in concilio Constantiensi. Nam 8. sels. ille error Vviclefii damnatur, Papa non est proximus & immediatus vicarius Christi. Et 15. sels. septimus error damnatus est huiusmodi, Petrus non fuit, nec est caput sanctæ ecclesiæ catholicæ. Et tertiusdecimus, Papa non est manifestus & verus successor Petri. Et 27. error, Non est scintilla apparentiæ, quæ oporteat esse vnum caput in spiritualibus regens ecclesiam, quod semper cum ipsa militanti ecclesia conuersetur & conseruetur. Et in Bulla Martini quinti eidem concilio præsentis, Vtrum credat, quòd Papa canonicè electus, qui pro tempore fuerit, sit successor beati Petri, habens

supremam potestatem in ecclesia Dei, Neque hoc nouum sane fuit. Quia ecclesia semper vnum summum pontificem, ac totius ecclesie pastorem Petro succedentem agnouit. Quod si reliqua omnis potestas Petro concessa, siue ad remittenda peccata, siue ad quæcunque alia Reip. Christianæ necessaria munia, non ad Petrum solum, sed ad successores pertinet: certè, quod dictum est, super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam, illud rursum: Tibi dabo clauēs regni cælorum, illud item: Pasce oues meas, illud denique, rogauī pro te, vt non deficiat fides tua, ad summos pontifices, qui Petro in ecclesia succedunt, est referendum. Privilegium quippe in fide non errandi ob ecclesie vtilitatem Petro concessum est. Ideo enim, cum dixisset Christus, ego rogauī pro te, vt non deficiat fides tua, subdidit protinus, & tu confirma fratres tuos. Verùm hæc in genere dicta sint, iam in specie, quæ ad hanc controuersiam pertinent, ea euidentius explicabuntur.

Caput Quartum, in quo ostenditur, quod Romanus episcopus illi sit, qui Petro & in fidei firmitate, & in componenda religionis controuersijs, diuino iure succedat.

Sequitur, vt doceamus Romanam sedem eam esse, vbi Petri & soliditas & auctoritas, Deo auctore, collocata sint. Quod quoniam non hæretici modò impudenter, verùm etiam catholici nonnulli imprudenter inficiati sunt, diligentissimè est nobis corroborandum. Tam enim diligenter, & si minùs verè, sed tamen accuratè, non modò fundatam, verùm etiam extructam opinionem, non est facile diruere. Si opinio tamen dicenda est, quæ adeo certis argumentis refelletur. Et quidem hac de re quamuis plura dicta sint à Caietano, cum alijs in locis, tum in libello de Romanæ ecclesie primatu, quia tamen vel ob styli quasi ingenitam obscuritatem, vel ob id forsitan, quod minus attentè à plerisque legitur, nihil etiamnum viris doctis & ingeniosis persuasit: oportebit nos de rebus eisdem iterum disputare. Explicabuntur autem hæc fortasse ieiunius, his enim vbertas orationis adhiberi vix potest.

potest. Veruntamen de rebus grandioribus atque ad exponendum difficilibus, omne quod dilucidè dicitur, egregiè & præclarè dicitur. Locum igitur arduum explanaturi, testibus primùm id faciemus, quorum audita testimonia, locum dubitationi non relinquunt. Nolo autem quamplurimis possum testimonijs lectorem onerare: sed grauisima & apertissima solum adscribam. Ordiam autè ab ipsis summis Pontificibus, quorum de hac re clara iudicia & certa sunt. Simpliciter autem adscribentur, ne inquit & ait sapius interponantur.

Anacletus in epistola 1. de oppressione episcoporum. Difficiliores quæstiones & maiores causæ ad sedem apostolicam referantur: quoniam Apostoli hoc statuerunt iussione saluatoris, vt maiores & difficiles quæstiones semper ad sedem deferantur Apostolicam, super quam Christus vniuersam construxerit ecclesiam, dicente ipso ad beatum principem Apostolorum: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Et in 3. epistola de Patriarchis & primatibus explicat, quidnam per sedem Apostolicam intellexerit in hæc verba. Hæc sacrosancta Romana & Apostolica ecclesia, non ab Apostolis, sed ab ipso Domino saluatore nostro primatum obtinuit, & eminentiam potestatis super vniuersas ecclesias, ac totum Christiani populi gregem assècuta est, sicut ipse beato Petro apostolo dixit: Tu es Petrus, &c.

22. dist. ca.
Sacrosanct
ta.

Euaristus. Ad sedem Apostolicam tanquam ad caput sunt dubia referenda. Id verò dixit Euaristus episcopus Africanae regionis, cum illum de fidèi quæstione consulerent. Dixit etiam eos in hoc normam patrum secutos. Ab ineunte igitur ecclesia Romanus pontifex magister fidèi est agnitus. Quod erat Petri proprium munus.

Alexander huius nominis primus in epist. ad omnes orthodoxos. Huius sanctæ & Apostolicæ sedis apici summorum dispositiones causarum, & omnium negotia ecclesiarum ab ipso Domino tradita sunt, quasi capiti. Probat verò hoc eodem Matth. testimonio, Tu es Petrus, &c.

Sixtus primus ad Gallicanas ecclesias & Eleutherius ad easdem affirmant, à sanctis Apostolis esse institutum, vt episcoporum iudicia, ad sedem Apostolicam refe-

rantur. Scilicet, quia maiores ecclesiæ causæ, & cæteræ
 Pius primus in epist. ad omnes ecclesias. Hanc sanctam
 sedem Apostolicam omnium ecclesiarum caput Dominus
 esse præcepit, dicens principi Apostolorum Petro: Tu
 es Petrus, & c.

Victor in epist. ad Theophilum, ad Romanum episco-
 pam, episcoporum omnium causas ab apostolorum tem-
 pore pertinere desinit. Probatq; illo testimonio, quæcun-
 que ligaueris, & c. Citat etiam in hoc, institutum Apo-
 stolorum, in quo Romana sedes vocatur vniuersalis aposto-
 lica ecclesia. Eundem quoque apostolicum canonem no-
 mine ecclesiæ refert in hoc ipsum Sixtus 2.

Zepherinus in epist. ad episcopos Sicilianos. Maiores
 ecclesiæ causæ à sede apostolica & non ab alia, sicut Apo-
 stoli statuerunt, sunt terminandæ, iuxta illud: Quæcunq;
 ligaueris, & c.

Marcellus ad episcopos Antiochenæ prouinciæ, idem
 confirmat ex illo: Tu es petrus, & c. Afferit etiam ex diui-
 na iussione & Apostolorum traditione ad ecclesiam Ro-
 manam, tanq; ad caput, referenda maiora ecclesiæ negotia.

Eusebius ad episcopos Campaniæ & Tusciæ, cum affir-
 masset Romanam ecclesiam Petri priuilegio esse dona-
 tam: subiicit. Prima salus est, rectæ fidei regulas custodi-
 re, & à constitutis patrum nullatenus deuiare. Nec po-
 test Domini nostri prætermitti sententia, dicentis: Tu es
 Petrus, & c. Et hæc, quæ dicta sunt, rerum probantur esse-
 catholica seruata religio.

Melchiades in epist. ad Hispaniarum episcopos. Priui-
 legium episcopos iudicandi, Dominus beato clauigero
 Petro sua vice solummodo commisit. Quod eius præro-
 gatiuum suæ concedit sedi futuris hæreditandum tem-
 poribus. Quod utique priuilegium à temporibus aposto-
 lorum statutum est seruare: & illæsum manet vsq; in ho-
 diernum diem: Nequando membra à suo discrepent ca-
 pite, & schismata oriantur.

Marcus ad Athanasium. Sancta Romana ecclesia, quæ
 semper immaculata mansit, & Domino prouidente, & bea-
 to Petro apostolo opem ferente, in futuro manebit sine
 ulla

vlla hæreticorum insultatione firma & immobilis. Hæc Apostolorum viua traditio. Hæc sancta & apostolica mater omnium ecclesiarum Christi ecclesia, quæ per omnipotentis Dei gratiam, à tramite apostolicæ traditionis nunquam errasse probatur, sed illibata finetenus manet, secundum ipsius Domini pollicitationem: Ego pro te rogavi Petre, vt non deficiat fides tua. Quo eodem testimonio probat idem Lucius ad consulta episcoporum Galorum & Hispanorum: & Felix ad Benignum.

Iulius in epist. ad orientales episcopos. Conciliorum conuocandorum iura & maiores causas ad sedem apostolicam euangelicis apostolicisq; institutis referri oportet. Id à sanctis apostolis & successoribus eorum: id à Nicæna synodo definitum est. Affert verò hic Pontifex ad illud confirmandum, testimonium Christi à cæteris repetitum: Tu es Petrus, &c. illam quoque rationem, ne membra à suo capite dissideant.

Idem quoque Iulius in epistola ad episcopos congregatos Antiochiæ. Sanctam Romanam ecclesiam & apostolicam ipse Dominus decenter allocutus est, inquit: Tu es petrus, &c. Habet enim potestatem singulari privilegio sibi concessam, & Domini ore sacrata atq; desuper exaltata est. Et sicut beatus Petrus primus fuit Apostolorum omnium, ita & hæc ecclesia suo nomine consecrata Domino instituyente prima & caput est cæterarum, vt ad eam quasi ad matrem & apicem omnium, maiores ecclesiæ causæ referantur. Astruit verò in Nicæna synodo esse definitum, non debere præter sententiam Romani pontificis villo modo aut concilia celebrari, aut episcopos damnari: cui maiora ecclesiarum negotia ab ipso Domino speciali privilegio tradita sunt. Citat verò in huius rei confirmationem 18. caput Nicæni concilij in hæc verba. Omnes episcopi in grauioribus causis liberè apostolicam appellent sedem, atque ad eam quasi ad matrem confugiant: cuius dispositioni omnes maiores ecclesiasticas causas antiqua apostolorum auctoritas reseruauit. Citat rursus 19. caput eiusdem Nicæni concilij in hæc verba. Quanquam accusati pontificis causam conprovincialibus episcopis scrutari liceat, non tamen incon-

sulto Romano pontifice definire: cum beato Petro apostolo, non ab alio quam ab ipso Domino dictum sit: Quęcunque ligaueris super terram, &c. En Nicænum concilium non obscure, quę potestates beato Petro à Domino data est, eam in Romanum pontificem asserit esse transmissam. Nec obstat sanè, quod hæc capitula in nostris nunc exemplaribus non habentur. Tum, quoniam Iulius ipse sub graui iuramento testatur, ea in scrinio Romanę sedis haberi. Fuit autem Iulius huius nominis primus, qui hoc testimonium perhibet, vir integra & incorrupta fide. Tum, quoniam aduersus eos scribebat epistolam, quorum plerique Nicæno concilio ipsi interfuerunt: nec villo pacto fieri potest verosimile, quod canones ijs obiecerit, qui facillè probare possent fuisse à pontifice confictos. Tum, quoniam id etiam testantur Athanasius & pontifices Aegyptiorum, Thebaidis & Libiæ in epistola ad Fœlicem, qui concilio quoque eidem præsentibus fuerunt. Scimus, inquit, in Nicæna magna synodo ab omnibus concorditer esse roboratum, non debere absque Romani pontificis sententia concilia celebrari, nec episcopos damnari. Tradunt autem in eadem epistola eiusmodi capitula, & alia plura necessaria ab hæreticis inuenta nobisque sublata. Eundem item canonem nomine Nicæni concilij, protulerunt in sexta synodo Carthaginensi Faustinus, Philippus & Asellus, Apostolica sedis legati ex literis Zozimi Romani Pontificis. Testatur etiam Athanasius in epistola ad Marcum Papam, fuisse 70. capitula Nicæni concilij, id quod Marcus ipse eidem rescribens planè confirmat. Et Fœlix papa in epistola ad episcopos Aegyptios, queritur ea capitula de quibus nunc agimus hæreticos expunxisse. Sed & Pelagius 17. dist. cap. multis, id quod nos probare nitimur, dicit sanctam synodum statuisse, Nicænam videlicet intelligēs. Quod expressit Innocentius 1. ad Victricium seu Victorinum cap. tertio. & Leo ad Theodosium iuniorem. Non ergo dubitari potest, quin nostra hæc sententia fuerit à Nicæno concilio definita, quemadmodum Iulius pontifex asseuerauit.

Damasus ad triū conciliorum Africānorū Episcopos.
Summas

vide totam epistolā, in qua Romanus Episcopus caput omnium dicitur & doctor orthodoxę doctrine

16. dist. c. septuaginta.

Summas causarum definiri absque sedis Romanæ auctoritate nõ licet, Synodumq; sine eius auctoritate fieri nõ est catholicum. Nec vlla cõcilia rata leguntur, quæ non sunt fulta apostolica auctoritate. Est enim firmamentum à Deo fixum & immobile omnium episcoporum, apostolica sedes & vertex ecclesiarum: supra quam Christus vniuersalem construxit ecclesiam, ait enim, Tu es Petrus, &c. Vide eundem quoque in epistola ad Prosperum & cæteros Numidiæ orthodoxos episcopos.

Innocentius primus in epistolis ad concilia duo Carthaginense & Mileuitanum. Congruè apostolicæ sedis arcana consulitis antiquæ regulæ formam secuti, quam toto semper ab orbe nostis esse seruata, præsertim quoties ratio fidei ventilatur. Breuiter, quoniam omnium verba referre molestissimum esset, idem omnino confirmant Leo Epist. 54. ad Anastasium & episto. 67. ad episcopos Viennensis prouinciæ, Gelasius ad Anastasium Augustum & in decretis, quæ cum. 70. episcopis tulit, & in epistola ad episcopos Dardaniæ, Vigilius in decretis suis capit. vltimo, Pelagius. 2. ad episcopos qui conuenerant in ciuitatem Constantinopolitanam, Diuus Gregorius in epistola ad Augusti. Anglorum episcopum, alijque multi pontifices, quorum testimonia habes, 12. dist. & 17. & 19 & 20. & 21. & 22. & 80. dist. c. vrbes & 96. dist. cap. benè. Et 24. quæstio. 1. per multa capita. & 25. quæstio. 1. & de electione capit. significasti. & de Priuileg. capit. Antiqua. & de Baptif. cap. Maiores. & de elect. in. 6. cap. fundamenta. & in extrauag. Vnam sanctam. Quam extrauagantem innouauit & approbauit concil. Lateranense sub Leone decimo.

19. d. ita
domin^o.

Cum ergo omnes episcopi, Petro in ecclesiæ Romanæ sede succedentes, vnanimi consensione asseruerint, fidei soliditatem Petro collatam, ad Romanos pontifices, tanquã ad legitimos successores, pertinere, certè, si Irenæi Canon verus est, qui hoc negauerit, ecclesiæ auctoritatem ipse negat. Quæ causa idonea fuit, vt si quæ ecclesiæ à Romana sede defecerint, non aliter à summis pontificibus ad vniõnem ecclesiasticam fuerint receptæ, quàm sub huiusmodi confessionis forma.

Lib. 2. cõ.
Valen.

Prima salus est rectæ fidei regulam custodire, & à constitutis patrum nullatenus deuiare. Et quia nō potest domini nostri Iesu Christi prætermitti sententia dicentis; Tu es Petrus & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & hæc quæ dicta sunt rerum probantur effectibus, quia in se de apostolica extra maculam semper est catholica seruata religio: anathematizamus omnes qui contra sanctam Romanam & apostolicam ecclesiam suas erigunt ceruices, sequentes in omnibus apostolicam sedem, in qua est integra & vera Christianæ religionis & perfecta soliditas: Profitemurque secestatos à communionem ecclesiæ catholicæ, id est, non consentientes sedi apostolicæ, eorum nomina inter sacra recitanda non esse mysteria, qui videlicet sanctæ Roman. & Apostol. ecclesiæ priuilegia cassare nituntur. Hanc confessionis normam præscripsit Bonifacius secundus in epist. ad Eulalium Carthagen. episcopum, hanc Ioannes Constantinopol. episcopus fecit, cum ecclesia Constantinopolitana Romanæ, à qua Acatio auctore defecerat, vniretur. Eandem Ormisda Papa ad episcopos Hispaniæ misit, vt si qui ex schismate venientes ecclesiasticam communionem ab eis exposcerent, secundum illam professionis formam admitterentur. Hanc denique Adrianus Papa dedit ad. 8. syno. generalem. Satis igitur persuasum esse debet, nisi valde sumus pertinaces, in Romana sede Petri auctoritatem & firmitatem esse sitam.

Cap. Quintum, vbi conclusio eadem ostenditur sanctorum veterum testimonijs manifestis.

NEc verò audiendi sunt illi, qui reprehendunt & irridet, quod eorum hic testimonia referamus, quorum tãquam in propria causa iudicium meritò & optimò iure detrectare aduersarij possunt. Non enim pontificum Romanorum causa isthæc propria erat, sed ecclesiæ gentiumq; omniũ communis. Atq; in ijs testibus quidam Latini erãt, alij Græci, partim Hispani, partim Affricani, partim Galli & Germani, quibus ferè hominibus ecclesiæ Romanæ causa non solũ propria nō erat, sed erat etiã aliena. Fuerunt quoq; in his viri plurimi adeò graues integriq; doctrinæ,

doctrina, vita, moribus, vt eorum fides suspecta esse nec debeat nec verò possit. Accedit, quòd nonnulli ex his vel apostolorum fuere discipuli, vel illi certè seculo proximi, cui nullà fictionis notam inurere nisi impijs, & perfrictæ fontis hominibus permissum est. Sed ne vllus tergiuersandi locus relinquatur, libet quoque sanctorum veterum, qui Romani pontifices non fuere, testimonijs vti. Nam ij causam cur aut ignorarent aut fingerept nullam profectò habuerunt. Irenæus lib. 3. aduersus hære. cap. 3. Sed quoniam omnium ecclesiarù numerare successiones valde longum est: maximæ & antiquissimæ, & omnibus cognita, à gloriosissimis duobus apostolis Petro & Paulo Romæ fundatæ ecclesiæ, eam quam habet ab Apostolis traditionem & annunciatam hominibus fidem, peruenientem vsque ad nos, indicantes confundimus omnes eos, qui præterquam oportet colligunt. Ad hanc enim ecclesiam propter potentiorē principalitatem, necesse est omnem conuenire ecclesiam, hoc est, eos qui sunt vndiq; fideles, in qua semper conseruata est ea, quæ est ab apostolis traditio. Hactenus Irenæus. Quare persuasus Augustinus contra epistolam Manichæi. c. 4. Multa sunt, ait, quæ in ecclesiæ gremio me iustissimè tenent. Tenet ab ipsa sede apostoli Petri, cui pascendas oues suas dominus commendauit, vsque ad præsentem episcopatum sacerdotum successio. Hanc etiam apostolicam cathedram & principatum in Romana ecclesia agnoscit idem Augustinus in epi. 162. ad Glorium & Eleusium, & in epi. 106. ad Paulinum, & in Ioan. tract. 56. & lib. 2. contra Pelag. & Celest. & lib. 2. contra Donatist. c. 1.

Cyprianus lib. 1. epi. in epistola ad Cornelium, & lib. 4 in epist. ad Pupianum, & in tract. de simpl. Præl. eandem sententiam apertissimè tenet.

Ambrosius quoque eiusdem rei testis est clarus, in lib. de excessu fratris sui Satyri. ca. 7. & sermone 47. de fide Petri.

Cyrillus apud D. Tho. in libello contra errores Græcorù multò euidentius quàm autores cæteri huic veritati testimonium perhibet. Nec mireris, quod in libris The- saur. e quibus loca illa à diuo Tho. referuntur, ea nunc re-

2. q. 7. ca.

puro. 24.

q. 1. cap.

Pudèda.

24. q. 1. c.

loquitur

dñs et 93.

d. ca. Qui

cathedr.

24. q. 1. c.

Que di-

gnior, &

22. q. 2. c.

omnes.

Rom. 21.

petire non licet. Detruncarunt enim hæretici librum illum, & quæ in eo ad Romani pontificis auctoritatem pertinebant, hæc eraserunt omnia. Quod idem in commentarijs Theophylacti super Ioannem hæreticos fecisse, à viris hodie catholicis & deprehensum & patefactum est. Quamquam non omnes libri Thesauri latini facti sunt. Nam in syno. 6. citatur, 32. liber, qui nobis non est redditus.

Maximum quoque refert Divus Thom. eandem sententiam non asserentem modò, verum etiam eo argumento confirmantem, quòd Paulus apostolus ad Petri magistrum venit, formam videlicet futuris præstans, ut ad Petri successores Romanos Pontifices simili causa recurrerent.

Hieronymus insuper in epistola ad Damasum de nomine hypostasis, huius rei testis locupletissimus est. Cuius verba retulit Gratianus. 24. quæstione. 1. capit. Quoniam vetusto. Nam quòd ea causa & quæst. cap. Hæc est fides. refertur, ex explanatione Symboli ad Damasum, consultò prætereo: quoniam Erasmus eam epistolam Hieronymi esse negat. Sed bene habet, quòd illa ad Damasum de nomine hypostasis Hieronymi sine controversia est. Adde, quòd lib. 1. apolo. aduersus Ruffinum, pro eodem habet, quempiam Romanam fidem tenere & catholicum esse.

Bernardus quoq; à nobis facit in epist. 131. ad Mediolanenses, & 166. ad Innocentium, & 189. ad eundem, & 237. ad Eugenium, & 242. ad Romanos. Referrem alios, nisi hi satis abundè essent ad eius rei faciendam fidem. Quid enim? tot tantorumque patrum consentiens, conspirans, continuataque sententia, quem non coget, ea quæ dicuntur comprobare? Præterquam quòd ea sentiunt, quæ sanctorum etiam synodorum testimonia confirmant, id quòd capite sequenti demonstrabitur.

Caput sextum, ubi conciliorum clarissima testimonia referuntur: quibus ecclesie Romanæ vis & auctoritas comprobatur.

His duobus capitibus superioribus nec summorum omnium verba pontificum, nec veterum sanctorum adscriptissimus, ne longior atq; adeò molestior fieret oratio, Tantum

Tantum loca indicauimus, quæ quum videat lector tum planè intelligat, nihil nos obscurum, nihil ineptum, aut quod ad rem non faceret, attulisse. Nunc synodica hæc de re non iudicia solum, sed verba quoque referemus: vt aduersarii nube etiam horum testiū grauius opprimatur.

Primum igitur sit concilii Nicæni testimonium, quod quoniam capite quarto adscriptum est, non est operæpretium hic resumere.

Alterum sit concilii Chalcedonensis, quod retulit D. Thomas in opusculo contra errores Græcorum, in hæc verba. Veneramur secundum scripturas & canonum definitionem sanctissimum antiquæ Romæ episcopum, primum esse & maximum episcoporum. Et infra. Si quis episcopus prædicatur infamis, liberam habeat sententiam appellandi ad Beatissimum episcopum antiquæ Romæ: quia habemus Petrum petrâ refugii, & ipsi soli libera potestate loco Dei sit ius discernendi, secundum clauēs à Domino sibi datas: & omnia ab eo diffinita teneantur, tanquam à vicario apostolici throni. Ac re vera in huius synodi actione 1. Leo dicitur Apostolicum gubernare thronum, & sedes Romana caput omnium ecclesiarum. Et actio. 2. cum esset lecta epistola Leonis, Patres clamauerunt, Anathema qui ita non credit: Petrus per Leonem locutus est, Et in acti. 3. Romanum episcopum dominum nostrum vocant, eiq; acclamantes apostolicū & vniuersalem appellant: & eius doctrinam vt beati Petri amplectuntur, atque vniuersa concilii dogmata optant sedis Apostolicæ auctoritate confirmari. Et cū Leo Dioscorum condemnasset, synodus ait, Sanctissimus archiepiscopus magnæ Romæ vnâ cum ter beatissimo Petro, qui est petra & crepido catholicæ ecclesiæ, & ille, qui est rectæ fidei fundamentum, nudauit eum episcopatus dignitate. Et in epistola synodali ad Leonem gratulantur patres, quod tantum antistitem apostolicæ sedi, vnde religionis nostræ fons & origo manat, Dominus dederit. Atque hæc in concil. Chalced. quidem, ea verò, quæ D. Thomas refert, in huius temporis exemplaribus non habentur. Sed ab hæreticis erasa Gregorius queritur, li. 5. epist. epist. 14. ad Narsen comitem.

Tertium

Tertium testimonium extat in synodo quinta generali apud Constantinopolim celebrata. In sententia siquidem illa, quam contra Anthimum pronunciauit Mennas Constantinop. archiepiscopus, cui videlicet omnes concilii patres subscripserunt, hæc verba ipse idem Mennas adiecit. Nos apostolicam sedem sequimur, & obediunt, sicut charitas vestra scit, & ipsius communicatores cõcatores habemus, & cõdemnatos ab ipsa & nos cõdemnamus. Synodus ergo quinta generalis, Mennæ iudicio subscribens, apostolicæ sedis decreta tanquam certa amplectitur. Non enim aliter eos in vniuersum catholicos haberet, qui Romanæ apostolicæque fidei communicassent, nec illos damnaret omnes, quos apostolica sedes damnauisset.

Aliud testimonium grauissimum habes, in sexta synodo generali actione quarta. Vbi scribitur professio fidei, quam Agatho Romanus episcopus ad concilium misit. Quam etiam repetit Agatho idem in suggestione synodica, sic enim ibi appellatur, cui innumerabiles episcopi subscripserunt. Atque hæc suggestio, ne quis calumniatur, probata est ab omnibus concilii patribus actione 8. 13. & 17. Verba autem professionis synodica hoc modo habent. Beati apostoli adnitente præsidio, hæc Apostolica eius ecclesia, nunquam à via veritatis in qualibet erroris parte deflexa est. Huius auctoritatem, utpote Apostolorum omnium principis, semper omnis catholica Christi ecclesia, & vniuersales synodi fideliter amplectentes, in cunctis secutæ sunt: omnesque venerabiles patres Apostolicam eius doctrinam sunt amplexi, per quam & probatissima Christi luminaria claruerunt, quæ & sancti doctores orthodoxi venerati & secuti sunt: hæretici autem falsis criminationibus ac derogationum oditis insecuti. Hæc enim Apostolica Christi ecclesia per Dei gratiam à tramite apostolicæ traditionis nunquam errasse probabitur, nec hæreticis nouitatibus deprauata succubuit: sed ut ab exordio Christianæ fidei percepit ab auctoribus suis Apostolorum Christi principibus, illibata finetenus permanet: secundum ipsius Domini saluatoris diuinam pollicitationem, Petre Petre, ecce Sathan expetiuit

petiuit vos, &c. Ego autem pro te rogavi, vt non deficiat fides tua. Et tu confirma fratres tuos. Quod apostolicos pontifices, meos prædecessores, confidenter fecisse semper est cognitum. Hactenus Agatho. Rom. episcopus. Et actione 18. ipsa synodus apertè profitetur, Romanum episcopum Agathonem successorem esse in sede principis apostolorum.

In septima etiam synodo generali act. 2. lecta est epistola synodica Adriani primi, qua definit ecclesiam Romanam caput esse omnium ecclesiarum. Recepta vero epistola est atque probata à concilio generali, vt patet ead. actio. 2.

In octaua quoque synodo generali habetur libellus Adriani huius nominis secundi, ab ipsa synodo acceptus & confirmatus, qui illam fidei confessionem cõtinet, quam in capitis quarti sine posuimus. Patres verò huius 8. synodi, Romani pontificis doctrinæ in hæc verba consentiunt. Sequentes in omnibus Apostolicam sedem speramus, vt in vna communione, quam sedes apostolica prædicat, esse mereamur: in qua est vera & integra Christianæ religionis soliditas. Quare non consentientes sedi apostolicæ, eorum nomina inter sacra mysteria non sunt recitanda. Hactenus Patres. In eadè rursus synodo probata est epistola Ignatii Constantinop. Patriarchæ ad Adrianum, vbi eadem hæc res apertè docetur. Approbatus quoque est libellus ecclesiæ Romanæ, & synodus, item Nicolai, in quibus eadem doctrina est. Sed & in postrema sessione canone. 21. Romanam sedem vocat synodus sedem Petri principis apostolorum.

Synodus Romana insuper sub Symmacho assentitur, Romanæ sedis præfulem, merito beati Petri apostoli per vniuersum orbem primatum obtinere sacerdotii, & statutis synodalibus solere tribuere firmitatem.

Præterea synodus alia vniuersalis, cui Nicolaus præfedit, si quis, ait, dogmata, vel decreta pro catholica fide aut ecclesiastica disciplina, à sedis apostolicæ præfule promulgata contempserit, anathema sit. Quam ferè sententiam Lucius. 3. accepit c. Ad abolendam. de hæreticis.

Leo quoque huius nominis nonus in epistola Synodica ad

Hunc scilicet in modum referi Turrecremata, lib. 2. cap. 109.

Act. 1. syn. no. 8.

96. d. e. a. Bene.

25. q. 2. c. Si quis.

De sum.
Tri. c. Da
mnamus

De sum.
Tri. in 6.

De homi.
c. vnico
in 6.

s. vbi pe-
riculū. de
electi. in
6.

Clemen.
vnica de
sum. Tri.

ca ad Petrum Antiochenum Patriarcham astruit, sanctam Romanam & apostolicam ecclesiam caput esse omnium ecclesiarum, ad quam maiores causas esse referendas, concilia inquit omnia, & sanctus sanctorum rex regum confirmant. Præterea concilium Lateranen. sub Inno. 3. sic habet: Nolumus quicquam abbati Ioachim derogari, cū omnia scripta sua assignari mandauerit, apostolicæ sedis iudicio approbanda, vel etiam corrigenda, firmiter confitens se illam fidem tenere, quam Romana tenet ecclesia, quæ disponente domino cunctorū fidelium mater est & magistra. Quod idem concilium Lugdunense sub Gregorio docuit. Ex domini itaq; institutione Romana ecclesia fidelium magistra est, ac proinde Romanus episcopus Petro succedit in ecclesiæ magisterio. Idem tradit conciliū Tridentinum Sess. 7. in hæc verba. Si quis dixerit, in ecclesia Romana, quæ omnium ecclesiarum mater est & magistra, non esse veram de baptismi sacramento doctrinam, Anathema sit.

Concilium verò Lugdunense sub Gregorio dicit Romanum pontificem esse vicarium Iesu Christi, successorē Petri, rectorem ecclesiæ vniuersalis.

At concilium Viennense sub Clemēte asserit, dubia fidei declarare, ad sedem Apostolicā duntaxat pertinere. Præterea patres concilii Florentini, definimus (inquunt) sanctam Apostolicam sedem, & Romanum pontificem in vniuersum orbem tenere primatum: & ipsum pontificem Romanum successorē esse Beati Petri principis apostolorum, & verū Christi vicariam, totiusque ecclesiæ caput, & omnium Christianorum patrem ac doctorem existere: & ipsi in beato Petro pascendi & gubernandi vniuersalem ecclesiā, à Domino nostro Iesu Christo plenam potestatem traditam esse: sicut in gestis œcumenicorum conciliorum continetur. Hactenus conciliū Florentinum. Sed conciliorum testimonia satis multa retulimus, rationibus modò Theologicis ea, quæ posuimus, corroboranda sunt: idque magis Romanum pontificem, cum de fide iudicat, errare non posse.

Cap. Septimum, Rationibus Theologiæ probat Romanum Pontificem fidei controuersis finiendis errare non posse.

Romanum Pontificem in Petri locum, fidem auctoritatemque succedere, ecclesia ab Apostolorum tempore semper agnouit. Quod, quoniam totius orbis cōsensione vsuq; firmatum erat, ne Ariani quidem negare potuerunt, vt Sozomenus lib. 4. histo. trip. c. 15. & 16. prōdidit. Ad Romanam porrò sedem episcopos ecclesiarum in causis quibusq; grauissimis prouocasse, ab illius ore fideles, fidei semper oracula petiisse, illius iudicium catholicos omnes in religionis controuersis expectasse, illius deniq; & vim & auctoritatē sacra omnia efflagitasse concilia, adeo certum & manifestum est, vt sim ego ineptus, si velim ostēdere. Quibus ex rebus, quoniā negari non possunt, conflat & efficitur id quod quærimus argumentū, quo ex multis magnisq; haud facillē quis dixerit aliud, aut euidentius, aut certius. Si enim legum Christi interpres nullus sanior est, quā perpetuus ecclesię vsus, ecclesia verò in fidei religionisq; quæstione ac cæteris grauissimis cōtrouersis non ad Antiochenū, Alexandrinum, Constantinopolitanum, Ephesinum, Mediolanensem, Parisiensem, Coloniensem, Toletanum aut Bracharensem episcopos, sed ad Romanum omni semper ætate recurrit: quis dubitet, hunc esse, quem vt successorē Petri, ita quoque doctrinæ apostolicæ magistrum quæstionumq; de fide iudicem habemus? Nam si aliquem eiusmodi post Petrum, ecclesia instituenda atque in veritate continenda reliquit Christus, nimirum aut hic est, aut nullus est. Quippè cū de aliarum ecclesiarū episcopis nulla quæstio sit, quin non fuerint loco Petri, vniuersalis ecclesiæ doctores pastoresq; à Deo dati. Romanus igitur episcopus, ecclesiæ vsu interpretante, ille est, cui Dominus in Petro ait, super hanc petrā ædificabo ecclesiam meam, & tibi dabo clauēs regni cælōrum, & quodcunq; solueris, &c. ac rursū, pasce oues meas, & iterū, ego rogavi pro te, vt non deficiat fides tua, & tu confirma fratres tuos.

Quid? quod ipso etiam rerum experimento compe-

rimus,

rimus, Christi de Petro & successoribus vaticinia in ecclesia Romana manifestius impleri? Hanc enim constat, fixam & immobilem, orbe etiam toto omni illam machinarum genere quatiente, in fide & auctoritate Petri permanisse. Et cum cæteras Apostolorum ecclesias, vel ab infidelibus occupatas, sine fidei vestigio, vel ab hæreticis aliquando affectas viderimus: at aduersum hanc vnam Romanam sedem, nec Pagani, nec heretici præualere potuerunt. Pugnatum est siquidem vehementer, nõ à Grecis solum, sed ab aliis plerisque totius orbis episcopis, vt hoc Romanæ ecclesiæ priuilegium labefactaretur. Atque habebant pro se illi quidem & imperatorum arma, & maiorem ecclesiarum numerum: nunquam tamé efficere potuerunt, vt aut Romani pôtificis potestatem abrogarét, aut in alium transferrent episcopû. Quin imò qui à Romana quidem Sede defecerunt, hi schismatici semper in ecclesia sunt habiti: qui verò huius sedis de fide iudicia detrectarût, hæretici. Quæ profectò omnia satis ostendunt, non humano, sed diuino decreto ecclesiam Romanam, & ceteris esse præpositam, & Petri priuilegia iure sibi suo vendicasse, & eam demum petram esse, supra quâ Christus vniuersalem construxit ecclesiam, aduersus quâ portæ inferi præualere nõ possunt. Quod ni ita esset, qui potuisset ecclesia Romana tot tamque magnis principibus repugnantibus, tam multis hæreticis contradicentibus, tam variis ecclesiis defectionem molientibus, obfistere? Quòd si commentitia vanaq; opinione hoc Romani episcopi priuilegium Theologi asseruissent, nõ tam stabilis sententia permaneret, nec confirmaretur diuturnitate temporis, nec vnà cum sæculis ætatibusque hominum inueterasset. Etenim videmus opiniones fictas atq; vanas, viris præsertim eruditis aduersantibus, diuturnitate extabuisse. Opiniorum enim commenta delet dies, fidei iudicia confirmat. Adde, quòd Apostolicarum traditionum synceritas non posset ad nos vsque seruari, alias ecclesias hæreticis episcopis toties occupantibus, nisi vna sedes Apostolica, inter tot orbis tumultus, fixa intermerataque consisteret. Adhæc cum concilia & prouincialia & generalia sine Romani pontificis auctoritate non-

nonnunquam errauerint, nonnunquam autem, si Romani episcopi auctoritate firmata sunt, satis persuasum esse debet, conciliorum atque adeò totius ecclesiæ firmitatem à Romano pontifice deriuari. De quo, quoniam in loco superiore multa diximus, illinc lector assumet, quæ ad huius argumenti explicationem pertinebunt. Atque si definienda fidei quæstione Romanus episcopus errare posset, redditur statim incerta nobis multarum hæresum condemnatio: pleræque enim non sunt damnatæ per generalis concilij, sed per Romanæ ecclesiæ iudicium & decretum.

Præterea, si inter patres concilij est controuersia, vel de intellectu sacrarum literarum, vel de vno quolibet libro an canonicus sit, necne, vel de alia huius generis quæstione, ad hanc litem componendam iudicem ponere necesse est, cuius tamen, si errare possit, incertum iudicium erit. Index autem inter patres concilij dissidentes nullus in ecclesia nisi Romanus episcopus est agnitus.

Præterea, ecclesiæ consuetudo hoc manifestè declarat. Nunquam enim admissa est appellatio in causis fidei à sede Romana, sed hæreticos ab ea iudicatos ecclesia semper hæreticos etiam iudicauit. Et certè si Romanæ sedis iudicium fallax esset, concilij verò esset verax & certum, naturæ rationi veræque Theologiæ is aduersaretur, qui appellationem à pontifice ad concilium denegaret.

Quo vno argumento ostendit Gelasius, Sedem Apostolicam de tota ecclesia iudicare, ipsam verò ad nullius pertinere iudicium. Iam illiusmodi appellationes, in fidei præsentim dogmate, ecclesia nescit, nam ijs hæretici solùm vtuntur. Quòd si ad singulos hæreticos condemnandos opus esset congregare generale concilium, cum id sæpenuerò non modo difficile verum etiam impensibile sit, licebit profectò interim hæreticis impunè viuere, donec synodus è tota ecclesia cogatur. Id si alienum esse constat à Christi prouidentia, fateamur potiùs Romanæ sedis auctoritatem satis esse ad hæreses reuincendas. Ita fiet, vt huius tribunalis de fide iudicium certum omnino habeatur. Quid, quòd non solùm ecclesiam catholicam credimus, sed etiam Apostolicam? At ecclesia

Romana patrum fideliumque consensu Apostolica dicitur: cum reliquæ omnes iam inde à multis annis hoc cognomen amiserint.

Sed quæris, Erit ne hæreticum asserere, Romanam ecclesiam degenerare quoque ut cæteras posse, & Apostolicam etiam sedem à fide posse Christi deficere? Huic quæstioni breuiter respondemus. Nolumus hic nos ecclesiæ sententiam præuenire, sed si ad generale concilium referatur, hæreseos nota errori illi inuretur. Nec enim video, quid ipse sentiam de hac re non audeam dicere. Quæ eò melius cernere mihi videor, quod & eam propius diligentiùsque contemplor, & sine affectu perturbationeque contemplor. Quòd si in hoc erro, quod Romanæ sedis priuilegia à Christo illi concessa & tueor, & contradicentes hæreseos nomine condemnandos esse credo, non solum tutò, sed libenter erro: nec mihi errorem vtilem, quolo. Nam me non solum ratio ac disputatio impulit, vt ita crederem: sed nobilitas etiam summorum Theologorum & auctoritas. Hieronymus prophanum esse & periuurum dicit, qui cathedræ Petri & Romanæ sedis fidem nõ fuerit secutus. Cyprianus alienum ait esse, prophanum esse, hostem esse, qui vniuersalis ecclesiæ non tenet vnitatem, hoc est, lumen vnum, vnde multi radij radicem vnam: vnde multi rami, fontem vnum: vnde multi riuus, petram vnam, supra quam ecclesia ædificata est: vnum pontificem, qui ceteros omnes sua & vi & auctoritate contineat. A quo, si radium tollas, extinguatur: si frangas ramum, intereat: si præscindas riuum, arefcatur. Sic enim ille declarat. At, qui in fidei controuersia Apostolicæ sedis fidem iudiciumque detrectat, is nec vnitatem tenere potest, nec lumen, nec radicem, nec fontem. Atque Cyprianus idem, qui cathedram, inquit, Petri, supra quam fundata est ecclesia, deserit, in ecclesia se esse non confidat. Ambrosius pro eodem penitus habet, catholicum esse, & cum Romana ecclesia cõuenire. Gregorius sic sedis Romanæ auctoritatem in religionis fideique causa existimat esse amplectendam, vt qui noluerint, ab eius petræ, supra quam Christus vniuersalem fundauit ecclesiam, soliditate conuellantur. Leo exortem

De nomi-
ne Hypo-
stasis ad
Dama-
sum.
De simp.
pre. tra-
ctat. 3.

Lib. 4.
epist. 9.
Lib. de
ex. e. fra.
sui. Saty.
cap. 7.
12. dist. c.
preceptis

Exortem diuini myſterij cum eſſe affirmat, qui auſus fue-
rit à Petri ſoliditate recedere, & impiâ præſumptione, quæ
petræ illius firmitatem Deo ædificante conſtructam niti-
tur violare.

19. d. illa
dominus

Nicolaus finit, quòd qui Romanæ eccleſiæ priuilegiũ
ab ipſo ſummo omnium eccleſiarum capite Chriſto tra-
ditum auferre conatur, hic proculdubio in hæreſim la-
bitur. Nam fidem, inquit, violat, qui aduerſus illam agit,
quæ eſt mater fidei. Hanc verò Nicolai ſententiam noli
quæſo lector contemnere. Quæ ſcilicet actione. 1. &
7. Synodi octauæ confirmata eſt. Vbi & condemnati
ſunt Phocius & Michael, qui hoc ſedis Romanæ priuile-
gium quateſacerere nitebãtur. Quòd ſi in hæreſim labitur,
qui Romanum episcopum Petro ſucceſſiſſe negat, & ec-
cleſiam proinde Romanam cæteris eſſe præpoſitam: ec-
quid de illo ſentiendum eſt, qui priuilegia Petro ob ec-
cleſiæ vtilitatem à Chriſto data, priuilegia, inquam, quæ
Petro vt Pontifici, doctõri & paſtori conſeſſa ſunt, ea ad
ſucceſſores quoq; pertinere negauerit? At enim, doctõrina
ſana oues paſcere, fratres in fide confirmare, vniuerſas
gentes per os illius audire verbum Euangelij & credere,
ſupra illum ædificare eccleſiam, vt portæ inferi non præ-
ualerent aduerſus eam, non Petro vt privato homini, ſed
vt reip. Chriſtianæ præſeſto congruebant. Quocirca am-
bigi inter catholicos nec debet, nec verò poteſt, quin
Romanæ ſedis de fide & religione iudicia certa ſint. Præ-
tereà, qui negaret in ligando atquæ ſoluendo eãdem po-
teſtatem in Romano nunc episcopo ineſſe, quam Petro
Chriſtus contuliſſe creditur, is iure ac merito haberetur
hæreticus: qui ergo firmitatẽ Petri ad fratres in fide cõfir-
mandos, his, qui Petro ſuccedunt, denegauerit, hic hereti-
cus iudicandus erit. Adhæc, faciamus, ambigam eſſe ali-
quã inter fideles de religione controuerſiam. Tum quæ-
ramus, ſi Romana eademq; Apoſtolica ſedes, vt diſſiden-
tiũ eccleſiarũ lites diſceptationeſq; cõponat, è Petri ca-
thædra tribunaliq; pronũciat: an ſeq illius ſententiã debea-
mus, an nõ? Si ſequimur, Romana ſede errãte, eccleſia tota
in illi errore verfabitur. Si non ſequimur, vbinã illud eſt,
quod cunq; ligaueris ſuper terram, erit ligatũ & in cœliſ?

22. d. c. q.
omnes

Vbinam rursus illud, Deus elegit in nobis per os meum
 audire gentes verbum Euangelij & credere? Quod igitur,
 saltem in rebus ambiguis, ligauerit successor Petri, id li-
 gatum erit, & quod in quaestione de fide proposita do-
 cuerit, hoc gentes non audire habent modo, verum etiam
 credere. Non hic refero, quæ Leo in huius rei confirma-
 tionem dicit. 20. dist. cap. de h. ellis. non quæ Damasus
 & Adrianus. 25. quæst. 1. cap. violatores. & cap. generali.
 Illud referam, quod in concilio Complutensi confirmato
 à Sixto. 4. condemnatus est Petrus Oxomensis nomine
 etiam hæresis, in eo quod asseruit, ecclesiam vrbis Romæ
 errare posse. Quem item errorem eodem quoque hæ-
 resis nomine damnauit Sixtus idem, in extrauaganti ad-
 uersum Petrum Oxomen. edita. De qua quoniam in rele-
 ctione de pœnitentia satis multa diximus, eò lector re-
 uocandus erit. Coactus est igitur ille sententiam recan-
 tare in hanc formã. Consentio sanctæ matri ecclesiæ Ro-
 manæ & sedi Apostolicæ, & ore ac corde confiteor illam
 me fidẽ tenere, quam dominus Sixtus papa autoritate A-
 postolica & Euangelica tenet. Et omnes, qui contra hæc
 fidem venerint, dignos æterna damnatione pronuncio.
 Hactenus ex conc. Cõplu. Martinus verò quintus in fine
 concilij Constantien. sacro, inquit, approbante concilio
 mandamus archiepiscopis, episcopis, &c. vt qui de sacra-
 mento corporis & sanguinis Domini, vel de baptisate,
 seu peccatorũ cõfessione, pœnitentiæ pro peccatis iniun-
 ctione, vel reliquis ecclesiæ sacramentis, seu fidei arti-
 culis, aliter sentit ac docet, quàm sacrosancta Romana ec-
 clesia docet, & obseruat, eos tanquam hæreticos iudice-
 tis. Concilium ergo Constantien. illos esse hæreticos iu-
 dicauit, qui Romane ecclesiæ fidei & doctrinæ refraga-
 rentur. Illud postremo addam. Cùm ex traditionibus
 Apostolorum, ad euincendam hæresim arguerentur fir-
 mum certumque trahatur: constet autem, si testimonia ra-
 tionesque hoc loco positas cum ijs regulis conteras, quas
 in. 3. lib. posuimus. Romanos episcopos Petro in totius
 ecclesiæ pôtificatu & fidei magisterio successisse, ab Apo-
 stolis esse traditum, cur non audebimus, assertionem ad-
 uersam tanquam hæreticam condemnare? Sed, vt dixi,
 nolo

nolo ego ecclesiæ iudicium anteuerrere. Quanquam non videor anteuerrere: cum iam ipsius ecclesiæ sermo, nostram omnem comprobarit de Romanæ sedis auctoritate sententiâ. Sed hoc vix ægrè dico propter viros quosdam & doctos & pios, qui nos contradixerunt. Illud assero, ac fidei quidem assero, pestem eos ecclesiæ ac perniciem asserre, qui aut negant Romanum pontificem Petro in fidei doctrinæque auctoritate succedere, aut certè astruunt Summum ecclesiæ pastorem, quicumque tandem ille sit, errare in fidei iudicio posse. Vtrumque scilicet hæretici faciunt, qui verò illis in utroque repugnant, hi in ecclesiâ catholici habentur. Quamobrem non equidem intelligo, quoniam consilio fideles quidam hereticorum quàm catholicorum opinionibus fauere malint, nam hæretici video quid sequantur: Nempè viuendi docendique licentiam, & in his omnibus impunitatè. Volunt sine capite corpus, ut neque pes neque mens suum officium faciant. Volunt sine pastore vno oues, ut cum lupi ipsi sint, pastores tamè esse videantur. Volunt sine iudice lites, ut dissidiorum nullus finis sit. Atque ita cum amoto arbitrio aduersus doctos dimicent, victores à turba iudicentur. Turbari demum omnia volunt, quoniam, ut in Hispanorum prouerbio est, turbatum flumen piscatorum est lucrum, nos autè communem catholicorum sententiâ sequimur, tuto enim sequimur, quoniam communis catholicorum est. Præterquam quod ea sentiunt, quæ sacrarum etiam literarum testimonia confirmant, pontificum decreta finiunt, veterum sanctorum chorus concinit, conciliorum patres affirmant, Apostolorum traditio probat, perpetuus ecclesiæ usus obseruat. Quapropter, si ea quæ dixi, sole ipso illustriora & clariora sunt, si omnia dixi hausta ex ecclesiæ scripturæque fontibus, si tota oratio nostra certis Theologiæ rationibus, integrisque & incorruptis testibus omnem sibi fidem confirmat: assentiamur tandem, ex Apostolicæ sedis auctoritate, firma Theologos argumenta sumere, ad fidei Theologiæque dogmata comprobanda. De quibus igitur loci firmitate tantum dixerimus. Nunc aduersariorum argumentationes refellamus.

Caput octauum, Vbi argumenta capituli primi
refutantur.

ATque in illis argumentis, quæ à principio sunt posita, Theologi nonnulli, minimè mali illi quidem, sed non satis acuti, quoquo modo possunt tergiuersantur. Romanam quippè ecclesià à Romano pontifice discernunt: aiuntq; hunc in fide errare posse, illam non posse. Sic sibi videntur omnia propemodùm argumenta dissoluere. Nam pleraque, ex illis non ecclesià Romanà, sed summi Pontificis fidem impugnant. Atqui, ecclesià Romanam isti, non Romanum episcopum ab errore vindicant. Verùm si de errore in fidei iudicio atque decreto loquimur, vt verè loquimur, nullum ego discrimen inter Apostolicam sedem & Apostolicæ sedis infidentem inuenio, Primum, quoniam, cùm ad sedem Apostolicam accedimus fidei oracula postularuri, non singulos Romanæ ecclesiæ fideles interrogamus, nec ecclesiàm ipsam Romanam in conciliùm cogimus: sed pontificis maximi iudicium quarimus, eiusque sententiam expectamus.

Rursum, quoniam non Romanus populus est, qui ecclesiàm vniuersalem docet ea, quæ ad fidem attinent, sed Romanus episcopus. Nec potestas iudicandi de causis fidei, ligandi, soluendi, pascendi, in populo Romano est, sed in Romano pastore vicario Iesu Christi. Concilia quoque non exigunt confirmationem & robur ab ipsa Romana plebe, sed à plebis Romanæ antistite.

Luce. 22.

Matt. 16.

Præterea, prauilegium firmitatis, vt antè probatum est, Petro fuit peculiariter datum. Ego, inquit, rogavi pro te Petre ne deficiat fides tua, & tu confirma fratres tuos. Et iterum, Tu es Petrus & super hanc petram ædificabo ecclesiàm meam. Quocirca si veræ Theologiæ rationem sequimur, quæ capite tertio explicata est, in Petro & successoribus primum firmam certamque doctrinam asserimus, mox verò in ecclesià Romana, cuius Petrus cum successoribus & caput & fundamentum est. Atque illud etià animaduerto, quod sicut omnibus simul episcopis doctoribus errores falsos, necesse esset sanè totà ecclesià vario errore versantia si pastor ecclesiæ Romanæ errorem fidei

fidei contrarium decerneret, oues quoq; errante pastore dispergerentur. Testimonia demū, quæ retulimus, id ferè probant, summum ecclesiæ pontificem, Petri successorè & Christi vicariū, eū de fide pronunciat, errare nō posse. Quo magis illos reprehendendos iudico, qui se dirempturos cōtrouersiam putauerunt, si Apostolicā sedem ab Apostolico præfule fecernerent. Non recipit istam re-
 spon- sionem ratio, aspernatur, repellit. Illud potiùs sumit, errorem esse duplicem: alterum personalem, alterum iudicialē. Nec enim scholæ propria vocabula, etiā si minus Latina sint, auerfari debemus, sed malle, quod Augustinus ait, apertos q̄ nitidos habere sermones. Error itaq; personalis priuatus est cuiusq; error: iudicialis est publicus. Edidit Innocentius huius nominis 4. in libros decretalium commentaria, si in his quicquam errati est, hominis nimirū est, nō pontificis, quanuis ea cōmentaria à pontifice edita sint. At si idem Innocentius in iudicio de fidei quæstione definiret quippiam, quod reuera falsum esset, iam hic error à publico ecclesiæ censore proficisceretur: essetq; proinde iudicialis.

Qua ex re primum argumentum facilè refellitur. Nec enim historia fide digna docet Ioannem 22. post summū adeptum pontificatum, de eiusmodi re aliquid definisse, quin potiùs quam ad huius rei definitionem se pararet: ut Benedictus vndecimus in extra. sua ait, morte præuentus definire nequiuit. Nec, si antequam esset pontifex errorem illum habuerit: hæreticus censendus est: sicut nec Irenæus, nec Chrysostomus, nec Theophilactus, nec Bernardus, quos re nondum expressè per ecclesiam definita, illius opinionis fuisse, sunt qui contendant: verè ne an falsò contendant, non est diei lociq; huius disputare.

Ad secundum etiam eodem modo responderetur. Non enim Celestinus quicquam definiuit. Verba quippe Innocentii tertii sic habent. Licet quidam prædecessores nostri sensisse aliter videantur. Sensisse ait, nō definisse. Sed ne Innocentius quidem definit quicquam, sed explicat sententiam & opinionē suā inquiens, non credimus, quòd in hoc casu is qui relinquitur, possit ad secundas nuptias transire. Quod profectò verū est: quanq̄ per illam

*Vide li. 5.
ca. 5 q. 3.*

*58. d. Se-
dulo.*

*Ad pri-
mū respō.*

*Secundū
soluitur.
c. Quāto,
de diuor.*

Innocentii decretalem non est firmiter definitum. Nec enim statim, si aliquid iuris volumine continetur, fidei dogma esse credendum est. Quod penultimo superioris libri capite latius explicatum est.

*Tertio sit
satis.*

Tertio verò argumento nullam negotium est respondere. Nam verbum, iudico, frequenter in ea significatione usurpatur, ut idem sit, quod sentio seu opinor. Quomodo Alexander accipit, cum ait, quosdam prædeceitores suos aliter iudicasse.

*Quartum
dilatatur.*

At, quartum argumentum longè difficillimum est, nec potest ita breuiter expediri. Apertè enim Alexander docet, consuetudinem illam civili etiam lege confirmatam, quæ testamenta minus solènia rescindit, & à diuina lege, & à patrum institutis, & à generali ecclesiæ consuetudine alienam. Quòd autem ex auctoritate pontificia hoc sanè loco pronunciet, illud est euidentis argumentum, quod sub interminatione anathematis prohibet, ne quis eiusmodi audeat rescindere testamenta. Vnde & capite proximè sequenti iudicibus mādatur, ut in id genus causis tres duosve solummodo testes exigant, nec civiles leges, sed canonica decreta sequantur. Si ergo iussit ecclesiæ pontifex, & anathematis interminatione iussit, ut nemo ea irritet testamenta, quæ duorum, vel trium testium sunt testimonio firmata: nimirum non ut priuatus cuius homo, sed ut publicus ecclesiæ iudex eam quæstionem definiuit. Atqui non est Dei Evangelique præceptum, quod tamen Alexāder videtur astruere, ut omnes causæ tribus duobusve tantum testibus absoluantur. Alioqui, non solum Leo quartus, sed Syluester etiā in Synodi Romanæ capite 3. legem euangelio Deoq; contrariā edidissent. Decreuerunt enim, ut, nisi in 72. testibus, nō damnaretur episcopus. Qua ex re intelligitur, legem civilem, quæ tollendis è repub. fraudibus cauet, ut testamenta nō valeāt, nisi quæ septem fuerint testibus obsignata, non esse legi euangelicæ aduersam: quemadmodum ne illa quidē, quæ, ut cōstat in episcopos inuidiæ occurreret, statuit, ut ad episcopi condemnationem duo solum testes non sufficerent. Atq; si mortalium vita esset mediocriter instituta, moresq; ad naturam non ad auaritiam cōpositi, duorum homi-

*2. quæst. 4
Nullam.*

*2. quæst. 4
Presul.*

hominum testimonium idoneum profectò erat, vt quæcunque in iudicio causa finiretur. Sed sicut iuramentum à malo est, non illius, qui iurat, sed eius, qui verum dicenti non credit, sic plures quàm duos testes requirere, à malo quidem fuit non requirentis legis, sed hominis defraudantis. Sed hæc differere, non est huius aut loci, aut temporis. Illud propriè huc pertinet, an Alexander errauerit.

Et quidem in decretis pontificiis duo cum primis distinguenda sunt. Vnum est, tanquam in tétio conclusioq; decreti: alterum quasi ratio & causa à pontifice reddita eius rei, quam constituerit. Atque in conclusione pontifices summi errare nequeunt, si fidei quæstionem è apostolico tribunali decernant. Sin verò pontificū rationes necessariae non sunt, ne dicam aptæ, probabiles, idoneæ, in his nihil est, videlicet immorandum. Non enim pro causis nos à Pontificibus redditis, tanquam pro aris & focis depugnamus. Alexander igitur non definit, consuetudinem illiusmodi, esse diuinæ legi contrariam, sed, quod iuris peritis ferè placere video, iubet, vt in legatis piis duo, vel tres solum testes à iudicibus exigantur. Hæc decreti huius conclusio est, hic finis: nec dubium est, quin rem eam pontifex iure quodam suo potuerit præscribere. Sed si in eius præscripti confirmationem Deuteronomii lege vtitur, hanc quippè diuinam nuncupat, si ad canonum statuta reuocat, si ecclesiæ morem affert, non est operæ pretium rationes illas ad viuum refecare. Quemadmodum si concilia quædam definiant, duas esse in deitate personas patrè & filiū, afferantq; in hoc illud quoq; Genes. testimonium, Pluit dominus à Domino, non protinus in fidei iudicio errât, quanuis ex illo loco parū aptè Trinitas cõprobetur. Extat itè synodus, vbi de perpetua Mariæ virginitate pronúciatū est. Ea re suadèda referūt patres portā apud Ezechielè clausam. Irrideat si quis vult, sed ridebit tamen frustra. Non enim semper patres in fidei quæstione causas afferunt necessarias, sed interdum verosimiles. Quòd si etiā pontifices huiusmodi ponèdis causis quandoq; fallūtur, ne calūniandi sunt quidè, tantū abest, vt inde loci huius auctoritas infirmetur. Porrò aut, si valere quicq; iudiciū meū potest, neq; in conclusione

Alexander, neq; in causis errauit. Nam suis in vtroq; foro subditis ferebat leges, Hostiensibus nempe ciuibus ac iudicibus Vellenen. Non ergo legem ciuilem, qua imperatores in regionibus suæ ditioni subiectus vtuntur, improbare voluit Alexander: sed voluit iudices etiã laicos in ecclesiæ patrimonio nõ secundũ imperatorũ leges, sed secundum statuta canonũ de testamentis iudicare. Nec enim æquum esse censet, vt in rebus temporariis adiudicandis, tã sint solliciti sacri canones, q̃ sunt leges ciuiles: honestiusq; esse credit, in ciuitatibus & oppidis, quæ in ecclesiæ iure ac dominio sunt, non legis ciuilis, sed canonum consuetudinem obseruari. Quo fit, vt, si decretalis huius ratio pressius teneatur, non solum in terris Romanæ ecclesiæ subiectis, sed in quibuscunq; aliis, quæ sub episcoporum ecclesiarũq; dominio sunt, lex hæc Alexandri debeat seruari, non in his modò, quæ pietatis causa ecclesiæ relinquuntur, verum etiam in aliis quibusq; legitis. Honestã ergo Alexandri lex est, sanctã, legitima. Sed ne in causis errauit quidẽ. Nam licet non sint necessaria, non sunt tamen prorsus ineptæ. Consuetudo, inquit, quæ plures q̃ tres duosve testes postulat, primũ aliena est à diuina lege, veteris scilicet instrumenti, quæ duos solũ tresve, vt plurimum testes exigebat: aliena etiam à patrum institutis, hoc est, à more iureque canonico, vbi in rebus præsertim tẽporariis duo testes sufficiunt: aliena demũ à cõsuetudine ecclesiæ generali, quæ in eiusmodi causis duobus, vel tribus testibus est cõtenta. Aliqua aut, nõ quasi cõtraria, sed tanq̃ noua & extranea: ob idq; parũ in ecclesiæ iudicio probanda. Quòd si hanc animi sinceritatem dexteramq; de testibus opinionem, si hanc veteris legis ac iuris canonici cõsuetudinẽ principes seculi in tribunalibus suis sequi nolint, sed, vt fraudes tollant, maiorem testiũ numerũ in testamẽtis ciuũ suorũ exigat, suo quidẽ iudicio liberè possunt vti, nihil enim Alexander impedit per illam epistolam decretalem: quæ nimirũ eos solum ligat, qui ecclesiæ in vtroq; foro fuerint subiecti. Sed de 4. argum. satis superque dictum est.

Refellitur quintum.

Quintũ verò facillimè diluitur ex iis, quæ in quarti argum. refutatione sunt dicta. Causas enim põtiffices quædoque

doq; adferūt, nō quę cogant, sed quę suadeāt. Nam, quia leges quasdam synagoga olim à Deo habuit, non modò ad gubernandum vtilis & accommodas, verùm etiam ad plebis cuiusque mores ac religionem instituendā propemodum necessarias: ecclesia eas Christi in suū vsum vendicauit. Quamobrem & summi pontifices & iuris peritorum auctoritate confirmati, leges aliquot veteres probatas rursus ac denuò restitutas ab ecclesia, diuinas vocant. Non quòd Dei nunc præcepta sint, cum lex illa vetus sit abolita, sed quòd Dei præcepta fuerint, seruanda etiamnum à nobis, non ex vi quidem veteris legis, quod falso pontificibus doctissimis impingebatur, sed ex ecclesie noua institutione. Quę tamen noua ecclesie institutio seu restitutio potius, ex vereri diuina lege probabiliter suadetur.

Ad sextum argumentum Turrecremata respondet lib. *Ad sextum re-*
2. c. 112. nullam esse inter pontifices illos pugnam. *pon.* Quin
Ioannes exponit Nicolaum. Nam post verba prædicta
Nicolaus subiunxit, nec his quisquam putet oblistere, &
interdum Christus loculos dicitur habuisse: infirmorum
enim personam Christus suscepit in loculis. Id verò est,
quod Ioann. 22. definiuit, nempe hereticum esse negare,
Christum & Apostolos aliquid habuisse in communi: &
contrarium ex Luc. 22. Ioan. 4. & 13. Acto. 4. constaret.

Ad septimum primo dicitur, quòd neuter ibi pontifex
definiuit eiusmodi controuersiam. Respondent enim *Septimū*
pe Pontifices ad priuatas huius, aut illius episcopi quæ- *soluitur.*
stiones, suam opinionem de rebus propositis explican-
do, non sententiā ferendo, qua fideles obligatos esse ve-
lint ad credendum. Certè, vt de Pelagio taceamus, Nico-
laus nihil eo loco, quod ad hanc quidem quæstionem
attineat, decreuit. Non enim illi proposita fuerat quæ-
stio, an Baptismus in nomine Christi collatus esset vali-
dus, sed an baptizatus à Pagano, vel Iudæo, verum bap-
tismi sacramentum suscepisset. Obiter autem & in tran-
scursu, cum huic quæstioni propositæ respoderet, de suo,
non interrogatus, adiecit, baptisma in nomine Christi
conferri. Quæ in re falli sine dubio potuit. Imo adeo fal-
sus est, vt in 4. sent. libro magnis argumētis ostendimus.

Deinde

Deinde duo hi Pontifices fortasse non pugnant. Nam Nicolaus intelligitur docuisse, quod in simili necessitate, qualis Apostolorum tempore fuit, si cætera paria sint, baptismus in nomine Christi nunc etiam ratus erit. Pelagius autem definit, citra eiusmodi necessitatem non valere. Quemadmodum si nunc deesset balsamum, aut liber & calix qui tangeretur, & confirmationis & ordinis sacramenta manu solum imposita conficerentur, ut apud Apostolorum à principio statim fieri consuevit. At ubi non esset similis necessitas, nec ordinatio fortè nec confirmatio sine eiusmodi sacramentorum materia valeret. Hæc autem de baptismo in nomine Christi communem secuti opinionem diximus. Primum enim nusquam, ut ego quidem sentio, baptismus in eam formam administratum est. Ego te baptizo in nomine Christi. Quod & D. Ambrosius & plerique alij videntur intellexisse. Sed si qua eiusmodi forma Apostoli vsi sunt, ea fuit: Ego te baptizo in nomine Iesu Christi. Act. 2. 10. & 19. Deinde, non necesse est Apostolos sub alterutra illarum forma, Baptismi sacramentum contulisse. Nec si scriptura dicit, quicquid in Christi nomine fuisse gestum, statim cogimur existimare, his conceptis verbis rem gestam administratamque fuisse. Exempla sunt in divinis literis plurima. Illud est in promptu, In te inimicos nostros ventilabimus cornu, & in nomine tuo spernemus insurgentes in nos. Item, Cæcis denuntiaverunt ne omnino loquerentur in nomine Iesu. Act. 18. 5. Item, Paulus dicitur fiducialiter egisse in nomine Iesu. Act. 19. Hebræis porro id in alicuius nomine fit, quod auctoritate ac virtute cuiuspiam transigitur. Quare qui regis loco & tanquam illius minister quidpiam agit, hic in nomine regis eam rem dicitur agere. Rectè igitur qui tanquam Christi administrati, in aqua & spiritu homines sanctificabant, eos in nomine Christi baptismi gratiam exhibuisse interpretamur. Non ergo necesse est sentire, quod Apostoli baptismi formam à Christo præscriptam immutaverunt. Nam & hodie nos verè in Christi nomine, hoc est, loco, vi, & auctoritate, baptismus conficimus. Ac si præscripta illa formula nominis Iesu Christi Apostoli baptizaverunt, non putandi sunt tamen Spiritus S. patrisque nomen omni-

omiffisse: fed in nomine patris & filij eius Iefu Chrifti & Spiritus fancti baptizaffe. Quod alterius loci eft demon-
ftrare. De feptimo igitur argumento fatis.

In oñauo argumenti explicationem multa quidem dici
poffent, fed nos in pauca conferemus. Sanè Gratianus
32. quæft. 7. audacius fane multo quàm difertius ait, illam
Gregorij fententiam Euangelicæ & Apoftolicæ doctri-
næ effe contrariam. A quo ego longè difsentio. Nam, vt
Romanorum pontificum auctoritatem negligamus, non
poffumus tamen vtriusque Gregorij & primi & tertij cõ-
temnere definitionem. Cùm fuerint ambo tum doctiffi-
mi tum etiam fanctiffimi. Itaque non errarunt, quod Gra-
tianus falfo exiftimauit, fed locuti funt potius de ea, quæ
ante matrimonium per infirmitatem inepta erat ad copu-
lam conjugalem, hoc eft, vt fcholæ verbis vtamur, quæ
erat impotens ad foluendum debitũ. Cuius fimile exem-
plum habes de frigidis cap. confultationi. Atque ipfe idẽ
Gregorius hoc modo fententiam fuam explicat, in epift.
ad Rauennatem archiepifcopum, referturque à Grat. 33.
q. 1. ca. requifiti. Nec defunt huic argumento alix etiam
refponfiones, fed hæc & planior & expeditior eft. Quam
quoq; Gloff. fequit 20. d. c. de libellis. in verbo, iunioris.

In nono argumento nobis Lutherani, præfertim Oeco-
lampadius, Bucerus & Calvinus infultant. Sed pueriliter
tamen. Quoniam librum illum Gelafij Romani pontifi-
cis non effe, magnis argumētis à me & animaduermum &
patefactum eft. Primum enim auctor opufculi dicit, effe
recentem altercationem de veritate duarum naturarum
in Chrifto. Non autem erat recens tempore Gelafij, fed
olim profligata à Leone & concilio Chalcedonen. vbi
Eutychem & Nestorij explofa fententia eft. Rursum in
toro libro nec Leonis, nec concilij Chalcedonenfis me-
minit. Id quod maximè feciffet, fi auctor effet Gelafius.
Nam in epiftola ad Faufum, huius concilij auctoritate
libenter vtitur, libentiùs hic vfurus, vbi aduerfarios pof-
fet tantæ fynodi testimonio reuincere. Ac certè cùm Da-
mafum contra Arrium citauerit, citaffet ac multo magis
etiam Leonem contra Eutychem, fi poft tempora Leo-
nis fcripiffet. Atqui Gelafius multis annis fuit Leone
pofterior

posterior. Quid, q̄ auctor ille Damasum nomine episcopi
 Romani nullo alio honoris titulo retulit, quod à more
 posteriorū pontificum, cum priorum testimonia referūt,
 valde est alienum. Præterea eius operis auctor ad probā-
 dam vtriusque naturæ in Christo veritatem, inter magi-
 stros ecclesie catholicos censet Eusebiū Pamphili, cuiq;
 testimonijs vtitur. Quem tamen apertissimū impietatis
 Arrianæ propugnatorem fuisse, Hieronymus affirmat in
 epistola ad Pammachium & Oceanum, cuius initium est,
 Schedulę. Quinetiam tanquam Arrianus, Eusebius hic cū
 suis operibus damnatus est, actio. 5. & 6. septimæ synodi
 generalis. In asserenda item Christi vtrq; natura, è patri-
 bus Latinis auctor ille solum Ambrosium refert: qui si es-
 set Gelasius, Hilarij, Hieronymi, Augustini testimonijs
 vteretur, nec quosdam Græcos in scriptores excitasset,
 qui Latinis demortui semper & sunt & fuerunt. At Gela-
 sius scripsit de vtrq; Christi natura aduersus Eutychem
 & Nestorium. Non inficiamur, sed quinq; libros scripsit
 se legitur, non hoc paruum opusculum, quod eminento
 titulo circumfertur. Gennadius quoq; contra Eutychem
 scripsit, cur magis hoc opus Gelasij quàm Gennadij fate-
 amur? Fuit etiam Gelasius quidam episcopus Casarę Pa-
 lestinae, quem Hieronymus tradit, quædam eo tempore
 scripsisse, sed celasse. Huic ego opusculum tribuerem, nisi
 q̄ purum & politum sermonem dicit eum Hieronymus
 habuisse, qualem in hoc libello equidem non agnosco.
 Nisi bono & eleganti auctori contigit malus & impurus
 interpret. Fallūtur autem qui opus hoc Gelasio pontifici
 Romano tribuunt, ex verbis illis, cum sedem Apostolicā
 vestra dilectio vnanimiter teneat, constanter prædicet,
 sapienterq; defendat, quo loco legendum esse fidem apo-
 stolicam, vel me nō demonstrante lector probaturus est.
 Nec nouum est sanè, vt nomine pontificum Romanorū,
 libri eiusmodi proferantur. Nam actione 5. synodi 7. Ico-
 nomachi duos libellos prodiderunt auctore Vigilio Ro-
 man. pont. Sed falso tamen. Atque, vt opus conlataret es-
 se Gelasij, nihil tamē assertur. Cum enim edunt libros de
 re qualibet Romani pontifices, sententiam suam, vt homi-
 nes alij docti, exprimunt, nō tanquam ecclesie iudices de
 fide

fide pronunciant. Nonum igitur argumentum satis, vt ar-
bitror, euidenter confutatam est.

Decimo autem refutando, quæ Caietanus in illo 27.
quaestionum opusculo dixit, non sunt hic ea nobis resolu-
enda, ne acta agamus, quod vetatur veteri prouer-
bio. Quod nunc instat, id diligenter explicandū est, quid
videlicet consequentiæ sit, vt si super Petrum Christus
ecclesiam ædificauit, Romana statim sedes cæteris esse
præposita diuino iure intelligatur. Inde em̄ plana quoq;
erit illa collectio, si Petri fides iuxta Christi orationem
non defecit, maiores ecclesiæ causæ ad Romanū sunt epi-
scopum referendæ. Video autem, eiusmodi res planè &
perspicue expedire non posse, nisi doctum & intelligentē
virum. Cuius rei tantæ tamq; difficilis facultatē consecu-
tum esse me non profiteor, secutum esse præ me fero. Ea
enim exponenda in hoc me opere suscepisse constat, non
quæ essent perua & omnium sermone trita, sed quæ vix
adhibita etiam diligētia à doctissimis quibusq; intelli-
gentur. Quod si succedat conatus, iure est laudandus: sin
vero nō succedat, non est certè reprehendendus. Sed hæc
hactenus. Rem iam ipsam explicemus. Primū autē illud
commemorandum est, quod alias sæpe diximus, quæ Pe-
tro dicta in euangelio à Christo sunt, non vt homini pri-
uato, sed vt ecclesiæ præfecto, ea ad successores quoque
sine vi aliqua aut literæ inuersione pertinere. Quemad-
modū, quæ Dñs apostolis commendauit æque congruē-
tia fidelibus vniuersis, eadem futuris Christianis omnib;
in sensu literali cōmendata sunt: iuxta id quod Christus
ipse Mar. 13. explicuit, inquit, quod vobis dico, omnib;
dico: vigilate. Vigilare quippè ad omnes æquè pertinet:
quare, etiā si Christus id nō adeo disertè fuisse interpretat-
us, vt ille explicuit, ita nos quoq; necessario explicare-
mus. Pari item ratione, quæ Dñs apostolis locutus est, ad
ipso quidē spectantia quatenus ecclesiæ sacerdotes: hæc
non ad fideles omnes, sed ad reliquos futuros in ecclesia
sacerdotes catholici referimus. Quale illud est Lucæ. 22.
Hoc facite in meā cōmemorationē. Cū. n. Dñs pane &
accepto & fracto, eleuatisq; in cœlū oculis. Deo gratias
egerit, calicēq; simul & acceperit & leuauerit, sine dubio

Eucha-

*Decimū
soluitur?*

*Vide Cæ-
ietan. de
prima. ec-
cle. Rom.
c. 13.*

Eucharisticū sacrificium, hoc est, gratiarum actionis, Iudaorum ritu obtulit: nisi stultus fuit & ingratus, qui, cum referre patri summam gratiam posset, quæ ab illo nobis acceperat summa dona eidem referendo, minimè retulisset. Iubens itaq; Apostolis suis Christus, vt hoc ipsi facerent, quod scilicet illum videbant facere, nimirum id præcepit, vt hostiam Eucharistiæ & gratiarum actionis offerrent. Quod & Cyprianus ad Cecilium, & Irenæus lib. 4. cap. 32. diuinè exposuerunt. Quia ergo sacrificium facere, sacrificorum & sacerdotum proprium munus est, quod eo loco Dominus Apostolis commendauit, id propriè ad futuros ecclesiæ sacerdotes spectat: non ad vulgus etiam muliercularum, quod hæretici crediderunt. Porro quæ iisdem Christus, quia pastores ecclesiæ futuri erant, mandasse legimus, hæc ipsa episcopis & pastoribus succedentibus ad literam credamus esse mandata. Huius rei exemplum est illud Matth. 18. Quæcunque alligaueritis, &c. Et illud item Ioann. 20. Sicut misit me pater, & ego mitto vos, accipite Spiritum sanctum, &c. Hanc verò regulam si sacris literis explicâdis tenuerimus, vitabimus proculdubio permixtam illam & tenebricosam confusionem, quam in scripturæ intelligentia hæretici patiuntur. Quorsum hæc? Nempè, vt ea, quæ Petro in euangelio dicta sunt, aptè ac prudenter distinguamus: & si quid illi, vt priuato, congruit, hoc ad singulos fideles spectare existimemus. Cuiusmodi illud est, si peccauerit in te frater tuus, corripere illū inter te & ipsum solum, &c. Sin vero quicquam illi conuenit, vt Apostolorum principi & ecclesiæ pastori, hoc citra controuersiam putemus ad succedentes in ecclesiæ pontificatu esse referendum, idque in genuino literæ sensu. Nam & quæ legillator ciuilibus suis delegatis præscribit, non ad eum solum cui viva voce loquitur, sed ad cæteros, qui illi in eodem officio succedunt, referuntur.

Deinde illud quoque magnoperè aduertendum est, Romanum pontificem Petro succedere, non esse per se quidem in sacris literis reuelatum, sed aliunde constare: ex eo scilicet, quod historię grauissimæ prodidere, Petrum apostolum, suam cathedram Romæ demum collo-

De conse.
d. 2. c. scri
ptura.

Matth. 18

esse, ibique cum esset episcopus, fuisse defundam. Hoc
 Velenus, hoc Sebastianus Francus, hoc hæretici quidam
 alij negant: quinetiam aiunt Petrum ne Romam quidem
 inuisisse: Quod tamen, cum historici omnes graues pro-
 diderint, malitiose negatur. Non enim existimandi sunt
 isti, quod verbis negant, id mente sentire: nisi pueri &
 pueri stulti esse creduntur. Quid enim tam stultum tamq;
 puerile dici potest, q̄ si ea non esse olim in Rep. gesta ne-
 gemus, quæ gesta esse vir quisque antè nos grauissimus
 affirmauit? Quod si eius rei, de qua differimus, auctores
 quæris: Dionysius vnus est in epist. ad Timoth: Diony-
 sius Corinthiorum episcopus alter est apud Euseb. lib. 2.
 eccle. hist. c. 25. Tertius testis est Clemens in epistola. 1.
 Quartus est Anacletus in epistola de ordinatione episco-
 porum. Quintus est Marcellus 24. q. 1. c. rogatus. Sextus
 est Leo in concione prima de festo Petri & Pauli. Septi-
 mus est Gelasius cum concilio 70. episcoporum. Octa-
 uus est Innocentius 3. in c. per venerabilem, Qui filij sunt
 legitimi. Nonus est Nicolaus 3. c. fundamē. de elect. in 6.
 Decimus est Leo 9. in epist. synodica ad Petrum Antio-
 chenum patriarcham. Vndecimus, Constantinus in edicto
 ante Nicenam synodum 96. d. c. Constantinus. Duode-
 cimus, Epiphanius hæresi 27. quæ est Carpocratis. Ter-
 tiusdecimus Irenæus lib. 3. cont. Valent. c. 3. Quartusde-
 cimus, Tertullianus lib. 4. aduersus Marcionem. & lib. de
 præscr. hære. Quintusdecimus, Ambrosius in orat. cont.
 Auxentium de Basil. trad. Sextusdecimus, Hieronymus
 in lib. de viris illust. in Petro. Decimusseptimus Egesipp.
 3. libro de exci. Hierosol. c. 2. Decimus octauus Augusti-
 nus lib. 1. contra Iulij. Pelag. Postremus, Euseb. lib. 2. ec-
 cle. hist. c. 14. & 15. lib. quoque 3. c. 2. & 25. Quibus locis
 etiam refert, Origenem, Caium, Papiam. Tam verò mul-
 tis & incorruptis testibus qui non credit, is aut stultum
 aut hæreticum certè se esse demonstrat: vt publicam Ro-
 manæ vrbs vocem, loca item ipsa vrbs prætereamus, quæ
 etiamnum vitæ mortiq; Petri testimonium perhibet. His
 itaque positus, difficilis & perobscura quæstio f.
 explicatur: quæ quidem, vt dixi, doctissimos vi a im-
 plicuit, vt se expedire non valuerint. Quod c. in pastor
 D d post

2. que. 7.
beati.

post Petrum à Christo in ecclesia successus, potestatem Petri ordinariam habeat, ac cetera priuilegia propter ecclesiam Petro concessa, ex euangelio habetur: iuxta ea, quæ primo documento animaduersa nobis & demonstrata sunt. Quod verò ille, quem Christus Petro mortuo successit, Romanus fuerit episcopus, è re gesta colligitur. Nam si Petrus semper Antiochiæ sedisset, vt cœpit, sine dubio episcopus Antiochenus illi legitimè in pontificatum successisset.

Sed & id postremo considerandum, est enim res magna ac diligenti contemplatione dignissima, nò illud modo ad doctrinam catholicam pertinere, quod Apostolis expressè reuelatum est, verum hoc etià, quod ex altera propositione reuelata, & altera certa in lumine naturali, syllogismo collectioneq; euidenti conficitur. Vt Christum Dominum habere voluntates duas, duosq; intellectus, vtriusq; item actiones & creatam & increata, aut Christum etiam ridere suapte natura, vt homines ceteros posse: in sacris fortè literis non habetur expressum. Sed quoniam traditum in illis est: filium Dei esse hominem, & naturali ratione constat, omnem hominem habere voluntatem intellectumque creatum, operationesque vtriusque potentiae etiam creatas, omnem item hominem, vt flere, ita quoque ridere posse: qui vnumquodlibet horum negauerit, is hæreticus iudicabitur. Propterea quòd negando consequens, scilicet filium Dei habere intellectum inlectionemque creatam, negat proinde antecedens, ex quo illud colligebatur, hoc est, filium Dei esse hominem. Esto aliud exemplum. Concilium Nicænum in fide non errasse, aut Chalcedonense, aut Ephesinum, nec in sacris libris, nec in Apostolorum traditionibus explicatum est. Sed id solum, concilia in spiritu sancto legitimè congregata errare non posse. At, quòd concilium Nicænum, Chalcedon. Ephes. legitimè fuerint coacta, ex diuina reuelatione non creditur. Creditur tamen ex humana fide & traditione historiae fide dignæ, per quam habemus, eas synodos indicentibus, & confirmantibus veris ecclesiarum pastoribus ex vniuerso orbe conuenisse. Vnde licet earum rerum certitudo ac veritas, quæ in eiusmodi concilijs de-

finitæ

finitæ sunt, ex duobus quasi principijs pendere videatur, quorum alterum reuelatum à Deo est, concilia videlicet legitime congregata certissimæ veritatis esse: alterum verò sola certitudine naturali credatur, per ea quæ scriptores graues & incorrupti memoriæ prodidere. At hæreticus erit, qui negarit earum synodorum scita atque decreta, non aliter ac si negaret euangelium: Esto quoq; aliud exemplum apertissimum. Quòd sacerdotes nostræ huius ætatis à veris episcopis ritè fuerint consecrati, non est sacris literis proditum: sed res gesta potius est, quæ ex verbis & animo consecrantium pendeat. Ex hoc igitur principio, quod humana certitudine tenemus, videlicet hos sacerdotes ritè initiatos esse, illud pendere necesse est, an in ecclesia nunc sit verum Eucharistiæ sacramentum. Quod qui inficiaretur, hunc ecclesia existimaret hæreticum. Tamen illa solum enunciatio vniuersalis per reuelationem accepta sit, omnes veros sacerdotes, si rectam intentionem habeant consecrandi, verum Eucharistiæ sacramentum conficere. Sed, quòd ij, qui modò viuunt, sint eiusmodi, non Euangelium solum, sed grauis & constans naturæ ratio simul cum Euangelio probat. Ad eundem profectò modum, qui negauerit Romanum pontificem eandem habere potestatem, quam Petrus à Christo accepit, fidei aduersarius censendus est, quamuis ex Euangelio nihil aliud proximè colligatur, quam Petri successores eundem habere cum Petro principatum. Quia si huic euangelicæ conclusioni illam addas, episcopum Romanum esse Petri successorem, quam ex historijs à traditione virorum grauisimorum accepimus, manifestè colligitur Romanum episcopum & cæteris episcopis superiorem esse, & eandem habere in ecclesia potestatem & auctoritatem, quam habuit Petrus. Aptè igitur summi Pontifices atque prudenter testimonia illa Euangelica, ad Romanum episcopum, sedemq; Apostolicam retulerunt.

Quòd si sententia hæc nostra minùs viris doctis fuerit probata, quamquam haud scio cur probetur minùs, habemus tamen adhuc aliam huius rei explicandæ formam: vnde liquet, Pontif. Romanum ex diuina institutione

fuisse Petri in ecclesiæ totius pontificatu successorem, atque adeo Romanis episcopis ea testimonia conuenire, quæ Petri probât & primatum & fidem. Diximus quippe retro, fidem nostram non solum scripto, sed etiam traditione contineri. Ita, licet Romanos episcopos Petro succedere, in sacris libris non habeatur scriptum, ab Apostolis tamē ecclesiæ quasi per manus traditum est. Iam, quod hæc fuerit Apostolorum viua traditio, ex his scilicet vijs manifeste cōstat, quas in tertio libro nos vel aperuimus, vel indicauimus. Non enim singillatim sunt nobis explicanda omnia, ne longa oratione negotium lectori facessamus. Certè huius rei illud est euidentis argumentum, quod non ante Phocam modò & Constantinum, non ante Nicænam solum synodum, verum etiam ante quemcunque post Neronem imperatorem, ante quodcunque ecclesiæ concilium, ante quoscunque post Petrum pontifices maximos, semper à viris ecclesiasticis Romanus episcopus Petri successor est agnitus. Atque apostolicam traditionem fuisse, non obscure tradit Anacletus Petri discipulus, in epistola prima de oppressione episcoporum, Sixtus primus ad Gallicanas ecclesias, Eleutherius ad eandem, Victor in epistola ad Theophilum, Sixtus secundus in epist. ad Gratum episcopum, Zepherinus in epist. ad episcopos Sicilianos, Marcellus ad episcopos Antiochæ prouinciæ, Melchiades ad episcopos Hispaniarum, Marcus in epist. ad Athanasium, Iulius ad Orientales episcopos. Nec verosimile fit, vt rem tam necessariam ad ecclesiæ vnitatem continendam, Christus Dominus Apostolis suis non reuelarit. Si enim Moyfi locus ille reuelatus est, quem Dominus elegerat, vt inde à Iudæis diuina oracula peterentur: quanto magis credendus est Christus Petro manifestasse, quisnam esset ille locus, vbi constituerat regni sui & principatum & sedem collocare? At Euseb. 3. lib. eccle. hist. c. 5. & Epiphanius lib. 3. cōn. hære. c. vltimo referunt, multo magis credemus, vt è ciuitate Antiochena Romam emigraret Petrus, cathedramq; inde transferret, Dominicis oraculis fuisse commonitum.

Vide Inuoc. 1. ad cōcil. Carthagi. & Mileuitanum. Et Gelas. ad Anast. Aug. :

Quod

Quod si ita est, vt reuera est, nec aliud nisi absurdissime credi potest, iam hinc fideles intelligat, vnde illa vox Lutheranorum fuerit, qua inter ceteros articulos, Vvromacie propositos hunc etiam posuere, vt abrogaretur Romani pontificis potestas, quam sibi sumit supra ceteros episcopos. Intelligat rursus, quidnam illi moliantur, qui Romani episcopi monarchiam asserunt fuisse post D. Hieronymi tempus exortam. Nam qui Phocam scribunt instituisse, Romanam ecclesiam omnium esse ecclesiarum caput, pie quidem fortasse id, nullius enim animus ego iudico, sed imprudenter tamen scripserunt. Intelligant etiam vnde D. Thomas libro 4. aduersum gentes cap. 76. affirmat, eorum presumptuosum errorem esse, qui se subducere nituntur ab obedientia & subiectione Petri, successoris eius Romanum pontificem, vniuersalis ecclesie pastorem non recognoscentes. Intelligant demum, qua ratione Leo decimus Lutheri articulum vigesimum quintum condemnauerit in hac verba. Romanus Pontifex Petri successor, non est Christi vicarius super omnes totius mundi ecclesias, ab ipso Christo in beato Petro institutus. Decimo igitur argumento, quoniam in eo exponendo difficultas erat maxima, non potuit a nobis verbis paucioribus responderi.

Ad vndecimum vero sic respondeo. Non est profectio admittendum, fidem etiam personalem Petri defecisse. Nam Petri iudicium in fide publicum falsum asserere, hærens est manifesta. Sed cum Apostolorum nemo in fidei doctrina errare possit, id peculiare Petri priuilegium fuit, vt eius ne personalis quidem fides, deficere potuisset.

Quod enim quidam asserunt, Christum Dominum recumbentium vndecim exprobrasse incredulitatem, &c. hoc Petrum apostolum ne tangit quidem. Nam cum Lucas c. 24. scripsisset: Mulieres vndecim Apostolis, ea quæ a Domino audierant, annuiciasse, nec illos credidisse mulieribus, sed earum verba deliramenta iudicasse, protinus subdidit, Petrus autem cucurrit ad monumentum. Non enim cucurrisset, nisi credidisset. Et coniunctio aduersaria, qua Evangelista vsus est, satis ostendit, Petro verba mulierum non esse visa deliramenta. Atque, oratio Christi

Erasmus in censure epist. Hieron. que inscribitur, de oblatio. alta. Beat. Rhenan. in lib. Tertullia. de prelat. heret. Mattheus Palmerius et Hermans.

ii. refellitur.

Marc. 16. Contra autem comment. in Psalm. q. Hieronymi titulus circumferuntur: in

illud psal
mi. 88.
Perfudi-
sti eū con-
fusione.
Luc. 22.

pro Petro fusa, id aperte demonstrat, Petri fidem non defecisse. At exponunt aduersarij, orasse Dominum, ne fides Petri deficeret finaliter, sic enim loquuntur, sed nullius discipuli fides hoc modo defecit. Ita oratio Christi non in singulare Petri priuilegium cederet, quod non solum Chrysolomo, Theophylacto, Ambrosio & Bedæ, sed contextui etiam contrarium est. Cū verò Ambrosius Petrum fidem amisisse ait, nomen fidei pro fidelitate accipit, quam scilicet amico suo, Christo non seruauit. Quanquam illud etiam est frequens, vt fides pro fidei confessione vsurpetur. At ridiculum est, vt si Christus collegium Apostolicum increpasse dicitur, singulos increpasse intelligatur. Quasi verò non à Prophetis sapè populus arguatur, in quo multi essent, ad quos reprehensio nullo modo attineret. De qua re libro quarto vberius disputatum est. Id verò quod de Anastasio & Honorio additur, non paruam ingerit quæstionem. Quoniam si oratio Christi non ad Petrum modò, verum ad posteros quoque Romanos episcopos referenda est, qua ratione Petri fides nec publica nec priuata deficere potuit: eadem etiam nullius successoris deficiet fides, nec in iudicijs publicis, nec in colloquijs, aut confessione priuata. Sin verò cū ad posteros oratio illa refertur, intelligenda solum est de fide publica, scilicet in quæstionibus fidei decernendis: temerè profectò & inconstanter eo testimonio videmur, Petri fidem etiam personalem vindicasse.

4. lib. ec-
cle. Hier.
cap. 8.

Huic loco Albertus Pighius Campensis non aliter potuit occurrere, quàm omnes Romanos pontifices erroris nota liberando. Ita contendit nullum vnq̄ in heresim incidisse. Atque vt Anastasium in libertatem assleret, Gratianum vexauit contumeliosissimè, iuris peritis turpissimè maledixit, vt verò Honorium tueretur, sextæ generalis synodi exemplaria falsarios corrupisse, multis coniecturis suadere nisus est. Deinde etiam in eam opinionem inclinauit: vt crederet epistolam Honorij ad Sergium à Græcis de more fuisse vitiatam: Synodum autem in eo iudicio deceptam. Quin adeò duorum conciliorū sexti & septimi acta omnia calumniatus est, ac pro sua certè virili

In diatri-
ba de a-
ctis 6. et
7 syno.

virili amborum labefactauit & auctoritatem & fidem. Hæc vero Alberti opinatio, noua quidem in ecclesiâ est, sed ea etiã ratione confirmari potest, quod non est verosimile, vt homini, qui hæreticus esse possit, fidei summam Dominus commiserit. Rectum enim est regula sui & obliqui, vt Aristoteles docet, quare si fides Romani pontificis dirigere ipsum nõ valet, multo minus, vt videtur, alios in fide rectos efficiet. Quid, quod imbecillus in fide, fratres in fide confirmare nequit? Si igitur Romanus episcopus iuxta Christi pollicitationem fratres suos confirmaturus est, firmum ipsum esse oportebit. Quauis autem multis in locis dicat Pighius, sicut hic dicit, satis probabiliter de summi pontificis auctoritate: tamen non id spectandum est, quid dicat, sed quid consentaneum sit ei dicere: cui veritatem tueri ac retinere sententia est. Dicit itaque ille multa multis locis de hac re quidem, sed aqua hæret, vt aiunt. Defendat Liberum Pighius, quem radio victum exilii in prauitatem hæreticam subscripsisse, auctor est Hieronymus in Chronicis. Excuset Marcellinum, quem timore fractum idolis sacrificium obtulisse, memoriæ proditum est. Victorem vindicet, quem Paulianistæ suum esse mentiti sunt, vt scribit Euseb. 5. li. eccle. hist. cap. 2. Anastasium liberet, quem sine certo & probabili testimonio Gratianus hæreseos insimulauit. At, Honorium quomodo ab errore vindicabit? Quem hæreticum fuisse, tradit Psellus in carmine de septem synodis, Tharasis ad summos sacerdotes Antiochiæ, Alexandriæ, & sanctæ vrbis, vt 7. synodo actione 3. scriptum est, Theodorus cum synodo sua Hierosolymitana in confessione fidei, quæ habetur eadem actione tertia, Epphanus respondens hæreticis in conspectu concilii eiusdem actione 6. tomo 2. tota demum ipsa 7. synodus actione vltima, & in epistola ad omnes sacerdotes & clericos. Adrianus quoq, Romanus ipse pontifex in actione 7. Synodi octauæ generalis, de Romano (inquit) pontifice quenquam iudicasse non legimus: licet enim Honorio ab orientalibus post mortem Anathema sit dictum, secundum tamen est, quod fuerat super hæresi accusatus: propter quam solùm licitum est minoribus maiorum suorum

motibus resistere. Hactenus Adrianus. Vbi etiam addita sententiam in Honorium latam ex Romani Pontificis consensu fuisse. Id quod exploratum est in 6. syno. generali, actione quarta. Vbi Agatho in epistola ad concilium, Honorium ipsum anathematizat. Boda item, de natura rerum, c. 67. in sexta synodo (ait) Macharius cum suis sequacibus simul & præcessoribus, Ciro, Sergio, Honorio, Pyrrho, anathematizatus est. In libro præterea pontificali refertur Leo secundus sextam synodum suscepisse, in qua condemnati sunt, Cirus, Sergius, Honorius. Atq; in fine sextæ synodi ponitur epistola Leonis ad Constantinum, vbi post susceptum confirmatumq; concilium Anathematizamus (inquit) Cirus, Sergium, necnon & Honorium, qui hanc Apostolicam ecclesiam non Apostolicæ traditionis doctrina lustravit, sed prophana prodicione immaculatam fidem subuertere conatus est.

Præterea illud caput. si Papa 40. distin. quod pro nihilo habet Campensis, nos maximi habere debemus. Quoniam ille vnus casus, in quo oues pastorem suum iudicare possunt, scilicet cum fuerit hæreticus, habetur, vt alia loca præteream, in quinta synodo Roma. 218. episcoporum, in hæc verba. A multis antecessoribus nostris synodaliter decretum atque firmatum est, vt oues pastorem suum nec reprehendere, nisi à fide exorbitauerit, præsumât. Idem tradit Anaclerus in epistola 5. de patriarchis & primatibus inquiring. Pastor ecclesiæ, si à fide exorbitauerit, erit à fidelibus corrigendus: sed pro reprobis moribus magis est tolerandus, quam distinguendus, quia rectores ecclesiæ à domino sunt iudicandi. Idem Eusebius docet ad episcopos Aegyptios, referturq; 2. q. 7. c. oues. Idem Ioannes Papa in epist. ad Zachariam. Idem in 8. syno. traditum est, vt nunc nunc referebamus. Refert etiam Burchardus. li. 1. cap. 13. 138. 139. Calixtum, Clementem, Gagum, in hanc eandem sententiam. Non est igitur negandum, quin summus pontifex hæreticus esse possit, cuius rei exemplum vnum & item alterum forsitan proferetur, at quod in fidei iudicio contra fidem deficiat, ne vnum quidem proferri potest. Itaque obiectioni positæ

positæ hoc responsum habeto. Aliud est in Petro, quod spectat ad hominis priuatam excellentiam, aliud quod pertinet ad communem ecclesiæ utilitatem. Quod negarit Christum, hominis erat, quod confirmaret fratres, erat ecclesiæ. Illud proprium, hoc commune erat. Similiter, quod fides Petri propria semper interiùs seruetur, hominis priuilegium erat, quod verò aliis confirmandis solidam fidem proponeret, nec in fidei iudicio deficeret, ecclesiæ publicum priuilegium erat. Romanus igitur episcopus non fuit hæres aut priuilegiorum aut culparum Petri proprietarum: quæ videlicet ex accidenti, publicæ Petri potestati coniungebantur, sed successit in his, quæ spectabant ad ecclesiæ communes & necessarias commoditates. Nam priuilegia Apostolis à Christo cõcessa, aliter ad ipsos, aliter ad successores referuntur. Quippè in Apostolis fuerunt etiam priuilegia personalia amplioris gratiæ quàm in posteris. Vt, verbi causa, per illa verba, quæcumq; ligaueritis super terram, &c. & per illa, sicut misit me pater & ego mitto vos, &c. intelligimus, potestatem generalem in vniuersum orbem Apostolos suscepisse. Ita pares Petro dicuntur. 21. dist. cã. In nouo. & 24. q. 1. c. loquitur. Sed episcopi posteriores non successere Apostolis in potestate generali extraordinaria, sed in ordinaria; quã singuli in suis ecclesiis Apostoli habuerunt. Vt Simeon Iacobo in ecclesia Hierosolymitana, &c. Esto aliud exemplum. Ex verbis illis, ego rogabo patrem, & alium paraclerum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum, spiritum veritatis: rectè quidem Theologi colligunt, Apostolos post spiritus sancti aduentum in gratia confirmatos. Cæterum non ita trásit hic spiritus in episcopos succedentes, vt in eis æternum maneat per gratiæ confirmationem. Quod Apostolis ex priuilegio personali donatum est, sed id solum trásit ad posteros ecclesiæ pastores, quod necessarium erat ad ecclesiæ communem utilitatem. Sic omnino priuilegium fidei indeficientis, quod in Petro personale etiam fuit, ad episcopos Romanos transmissum est, non in eo, quod Petri erat peculiare, sed in eo, quod commune erat ecclesiæ. Vnde & aliæ obiectiones repelluntur, quæ pro Alberti sententiæ

positæ sunt . Non enim fides interior Romani pontificis ecclesiæ est necessaria : nec illius occultus & priuatus mentis error ecclesiæ Christi nocere potest. Quapropter non est necesse, vt in interioris fidei conseruatione Romanis pontificibus Deus semper assistat. At, quod, dum ea decernunt, quæ fidelibus credenda sunt, dūq; ecclesiā Christi in fide dirigunt, non deficient, sed diuina manu tenentur: id ecclesiæ opus est, idq; proinde Romanis episcopis etiam imbecillis, & alias priuatim errantibus, non negabitur : ne videlicet per publicæ potestatis errorem ecclesiā faciant in communi veritatis ignoratione versari. Vndecimum igitur argumentum abundè, ni fallor, confutatum est. At postremo argumento resutando illud non sunt lectores admonendi, est enim in promptu, malos vrbs mores, si quos fortè vrbs malos habeat, non esse huius loci defendere. Non sumus tam rudes & stupidi, quā Lutherani nos esse calumniantur. Oculos etiam nos eruditos habemus, sed modestos tamen. Scriptum est enim, quòd Patris nudata verenda boni filii aduersi veniendo texerunt. Aduersari autè id dicimur, quod reprobamus. Quid autem est, filios verenda patris superiecto dorsis pallio auersos operuisse, nisi vt Gregorius ait, bonis subditis sic præpositorum suorum mala displicere, vt tamen hæc ab aliis occultent? Operimentū, inquit, auersi deferunt, quia iudicantes factum & venerantes magisterium, nolunt videre quod tegunt. Sic magistrorum vitam discipuli prohi iure apud se taciti reprehendunt, & eos, etiam cum displicent, venerantur. Super cathedrā, inquit Christus, sederunt scribæ & Pharisæi, quæcunq; dixerint vobis facite, secundū verò operarum nolite facere. Sed hæc hæctenus. Illud est potius lector admonendus, vt animaduertat, Romanas consuetudines, alias esse Romæ cum tota ecclesia commuæ: quas videlicet ex apostolorum Petri & Pauli traditione creditur accepisse. De quibus Augustinus in epist. ad Ianuarium, numero 118. multa, sed plura fusiùs Innocentius primus in epistola ad Decentiū tradit. Alię verò sunt consuetudines, quas ecclesia Romana vel à se habuit priuatim institutas, vel à Petro quidè Apost. accepit, nō tamen in

Postre.
diluitur.

Genes. 9.

25. Mo-
72. c. 22.

d. 12. cap.
illa.

vniuers-

vniuersum orbem promulgandas. De quibus Augustinus
 diferte loquitur in epist. 86. ad Casulanum, & in epist. 118
 119. ad Ianuarium. Priores igitur consuetudines, quas ec-
 clesia Romana non modo tenet, verum etiam ab vniuersa
 ecclesia docet esse seruandas, omnino tenere debemus: vt
 Iulius 11. dist. cap. nolite. & Innocentius ea. dist. cap. quis
 nesciat. & Calixtus. 12. dist. cap. non decet. & Gregorius
 ea. dist. cap. præceptis. docuerunt. Posteriores vero eccle-
 siæ Romanæ consuetudines non oportet priuatas eccle-
 sias sequi, vt Diuus Augustinus locis positis tradidit, &
 Nicolaus. 12. dist. cap. Scit. & Gregorius ea. dist. cap. no-
 uit. Idemque omnino traditur. 31. dist. cap. quoniam. &
 cap. aliter. In vna enim fide nihil officit sanctæ ecclesiæ
 consuetudo diuersa: vt habetur de con. dist. 4. cap. de tri-
 na. Atque de huiusmodi consuetudinibus & Ambrosius
 & Hieronymus intelligendi sunt in ijs locis, quæ sunt
 obiecta. Illud verò, quod ex Trullana synodo affertur, fa-
 cilè diluitur. Quoniam, vt superiore libro latius explica-
 tum est, synodus hæc nullam habet in ecclesia auctorida-
 tem, in his præsertim, in quibus contra ecclesiam Roma-
 nam Græca se contentione erexit. Nec conciliorum co-
 natus de legibus aut ferendis aut abrogandis quicquam
 valet, nisi summi pontificis decreto & sententia confirme-
 tur. Et consuetudinem illam de ieiunio sabbati ex his esse
 cõstat, quas in posteriore genere collocauimus: vt etiam
 Ambrosius dicit. 12. dist. cap. illa. Quocirca vanè de hac
 re à Concilio Trullano ecclesia Romana reprehenditur.
 Sextus igitur liber hunc in modum absolutus sit, quem
 plus fortasse nimio longum fecimus: tamen si
 non sunt longa, quibus nihil est, quod
 demere possis.

Sexti libri finis.

DE SAN-

420
DE SANCTORUM
AUCTORITATE,

QVAE SEXTO LOCO CONTINETUR, Liber septimus.

Caput primum.

NUM. 1.

Auctorum auctoritas sexto iam loco nobis constituenda est, quã hæretici, maximè Lutherani, de gradu deijcere moliuntur. Ac primùm quicquid antiqui sancti asserunt, incertum esse suadent, D. August. plurimis testimonijs, quæ retulit vniuersa. Grat. 9. dist. decre. ex proæmio libri tertij de tri. ex lib. ad Vincen. vieto. 2. ex epistola ad Hier. 19. ex epistola item altera ad Marcell. 7. ex epistola rursus ad Vincè. 48. ex epistola quoq; alia ad Fortuna. 111. ex lib. denique 2. de bap. contra Dona. cap. 3. His enim locis omnibus sui Augustinus similis idem dicit, hoc est, præter auctores sacros, qui libros scripsere Canonicos, alios omnes ita legendos, vt quantalibet sanctitate doctrinaque polleant, non ideo verum sit putandum illud, quod assenserint, quia ipsi ita senserunt: sed quia nobis vel auctorum factorum testimonio, vel probabili ratione id persuadere potuerunt: licereque proinde contrà atque illi sentire, & salua honorificentia, quæ illis debetur hominibus, aliquid in eorum scriptis improbare atq; respuere. Hoc autem Diui Augustini testimonium tam constans, tamque multis locis non obscure repetitum, si verum esse credimus, fateamur necesse est, nullum omnino à sanctis auctoribus firmum argumentum sumi posse, ad fidei theologiæ dogmata corroboranda. Id quod Diuus Thomas Diui Augustini auctoritate confirmatus 1. parte. quæst. 1. ar. 8. ad. 2. arg. planè testatur in hæc verba, Auctoritatibus canonicæ scripturæ vtitur sacra doctrina ex necessitate argue.

argumentando, auctoritatibus autem aliorum doctorum ecclesie probabiliter arguendo. Atque eius rei causam etiam subdit, quod innititur fides nostra reuelationi facta: iis, qui canonicos libros scripserunt, non autem reuelationi si qua fuit alijs doctoribus facta. Quod si duo hi testes clarissimi contemnantur, si ratio quoque Diui Thomæ contemnatur, rationibus certè alijs minimè contemnendis id ipsum confirmari potest. Nam si in libro canonico vna qualibet falsitas inueniretur, quemadmodum superiore quodam loco argumentabamur, totius libri certitudo interiret. Cùm ergo in libris sanctorum scriptorum vnam, & item alteram falsitatem liceat reperire, vel in his etiam, quæ ad fidem pertinent, sit consequens, vt sanctis scriptoribus certam fidem habere nõ sit necessarium, Scio, inquit Hieronymus, me aliter habere apostolos, aliter reliquos tractatores. Illos semper vere dicere, istos in quibusdam vt homines aberrare.

Præterea, ne de singulorum auctoritate differatur, quã incertam esse satis exploratũ haberi potest, maius aliquid aduersarij conficere argumentando volunt. Nempè sanctos scriptores, etiam si pleriq; in eandem sententiã cõueniant, probabile quidẽ fidem facere posse, certã nõ posse.

Nam plurimi ex eis asseruere, mundi huius partes omnes non eodem simul die, sed multis potiùs fuisse editas, ornatas, absolutas. Afferuit certè in Bas. homilia. 2. exameron, & alijs sequentibus. Euse. id principio suæ chronographiæ, Chryl. homilia secunda super Genesim, Damasc. 2. suæ theologiæ, Ambr. lib. 1. Exameron. cap. 7. Greg. 32. moralium cap. 10. Sed & mag. senten. in. 2. dist. 12. & 13. Hieronymum in hanc sententiam citat. Posset autem facile tum Bedam, Rabb. Strab. tum alios huius ordinis viros commemorare, qui communi sensu opera illa, quæ Genesios 1. cap. enarrantur, sex diebus succedentibus condita esse intellexerunt. At communis hic sanctorum consensus nullum argumentum certum theologis subministrat, quin vnius Aug. opinio cæteris omnibus aduersa probabilis semper in ecclesia est habita: non itaq; ex communi sanctorum sententia firmum argumētum promitur, quo conclusiones theologiæ aut etiam fidei dogmata confirmen-

*In epi. ad
Theophilũ
aduersus
Ioannem
Hieroso-
lymitanũ
Num. 2.*

confirmantur, Atq; huius rei, vt in eodem versemur, aliud quoque exemplum proferre possumus. Plurimi namq; ex sanctorum scriptorum numero tradiderunt, Moysen Dei naturam, dum in hoc mortali corpore viueret, aperte & quod dici solet, ad faciem non vidisse. Tradit ita Hier. ad Damasum papam in sextum cap. Isaia, Greg. Nazanzenus 2. lib. suae Theologiae, D. Gregor. 18. moralium cap. 36. Chrysostr. homilia. 14. in Ioannem, Cyrillus lib. 1. in Ioannem cap. 22. Euarif, Papa. in. 1. sua epistola decretata. Dio. in lib. de mystica Theo. cap. 1. Orig. libr. 1. periar. cap. 4. At opinio Augu. contraria non modo non est reiecta, verum etiam habetur apud Theologos probabilissima. De communi igitur sanctorum consensione nihil certi in theologia conficitur, id quod hoc etiam argumento confirmari potest.

*August.
sequitur
est Basilium
homil. 1.
Exa. &
Ambrosium
1. Exa.
cap. 2.
Num. 3.*

Sancti namque omnes, qui in eius rei mentionem incidere, vno ore asseuerarunt, Beatam virginem in peccato originali conceptam, hoc videlicet Ambr. astruit super psal. 118. concione. 6. hoc August. super psalmum. 34. in illum versiculum, Ego autem cum mihi molesti essent, &c. & lib. secundo de baptismo paruulorum capit. 24. & 10. super Genesim, ad literam capit. 18. & lib. 53. contra Iulianum cap. 9. hoc Chrysostr. super Matthae. hoc Euf. Emil. in. 2. concione Natiuitatis Domini, hoc Remigius super psalmum vicesimum primum, & Maximus in sermone de Assumptione Beatæ virginis astruxere. Idem quoque affirmat Beda in homilia super Missus est. Anselmus in libr. cur Deus homo, capit. 16. Bernardus in epistola ad Lugdunenses. 174. Erardus episcopus, & martyr in concione quadam de Natiuitate Beatæ virginis, sanctus Antonius Paduanus in concione etiam de Natiuitate eiusdem sanctæ virginis, sanctus Bernardinus in sermonum suorum opere tertio, in tractatu de Beata virgine, concione 4. Diuus Bonauentura. 3. senten. distinctione. 3. questio. 1. articul. 2. Diuus Thom. 3. parte. questio. 27. articul. 2. Diuus Vincen. in sermone de Conceptione Beatæ virginis. Diuus Anton. 1. parte. titul. 8. Damas. lib. 3. sententiarum suarum. Hugo de sancto victore de sacram. parte. 2. cap. 4. & cum nullus sanctorum contra venerit, infirmum tamen

tamen ex omnium auctoritate argumentum ducitur: quin potius contraria sententia, & probabiliter & piè in ecclesia defenditur. En Argumentum illud Achillicum, quo Erasmus omnium etiam sanctorum testimonio non se existimat obruendum, si quando vniuersis repugnauerit. Cuius sententiæ ratio etiam illa suffragatur, quod sancti vniuersi, præter auctores sacros, qui libros scripsere Canonicos, humano spiritu libros suos ediderunt. Nam si spiritu sancto inspirante ipsi etiam locuti sunt, nihil videtur ob stare, quo minus eorum libri in canonicis habeantur. Infirmus igitur hic locus est, quo sanctorum auctoritas continetur. Humana enim veritas firma & certa esse non potest. Omnis quippè homo mendax. Osiander verò. i. lib. Anno. in armoniam euangelicam, illud argumentum addit, quòd omnes veteres commentatores à tempore apostolorum, id quòd Matthæus de Christo affert, ex Aegypto vocauit filium meum, in genuino literæ sensu ad Israellem referunt, iuxta allegoriam verò ad Christum. Cùm tamen, vt ait, allegoria, vt cunq; fingatur, constare non queat. quo quo enim te veritas, nihil simile videtur esse, præterquàm quòd vtrique fuerunt in Aegypto. Ita contendit, literæ sensum à principio capituli de Christo domino esse, qui Rex Israelis est, & aurore merito comparatus. Quòd si in sacrarum literarum expositione sancti omnes errant, horum certè auctoritas firmum argumentum theologis exhibere non potest. Ecce argumenta quibus aduersarij nostrilocus hunc aggredi & expugnare contendunt.

Caput secundum.

Nobis autem pro eius defensione vehementer pugnandum est, illudque in primis ponendum, de auctoritate sanctorum, triphariam disputari posse. Primùm de vnius aut alterius proprio placito, quale fuisse videtur Augustini de opere sex dierum. Rursum de comuni plurium sanctorum consensu, à quo tamen vnus aut alter sanctorum desciverit. Postremò de omnium vnanimi concordique sententia, nam de his omnibus facta in argumentis mentio est.

*Num. 1.
August.
secus est
Orig. 1.
Peri. Ori-
genes. ve
rd Clem.
Alex. 6.
Stroma.*

Id rursus

Num. 2.

Id rursum considerandum est, sanctorum testimonia re-
ferri posse vel ad philosophiæ confirmanda dogmata, vel
ad assertiones aut fidei aut Theologiæ comprobandas.
Erant enim ex sanctis scriptoribus quidam non in sacris
litteris modò, & alijs quæ ad Christianam pertinebant di-
sciplinam eruditi: verum etiam in his, quæ philosophiã
de natura tum de moribus docuere.

Num. 3.

Illud demum & quidem diligentissimè est aduertendũ,
inter auctores etiam ecclesiasticos duo esse disputationũ
genera. Alterum earum rerum, quæ verè ad fidem spectant
doctrinamque catholicam: Alterum earum, quæ citra ia-
cturam pietatis ignorari non ab imperitis modò, verum à
doctis etiam possunt, quod nec fidei dogmata sunt, neq;
ex illis deriuantur.

Hæc autem duo rerum genera non est facile discernere,
quoniam & si nonnulla, quæ alioqui per se quidem ad
fidem pertinebant, vt Apostolis, Prophetis, atque euangeli-
stis reuelata, in dubium venire possint, antequàm sint
ab ecclesia definita: sed id tamen per ignorantiam fit, quæ vi-
delicet excusantur, qui ea vertunt in quæstionem, quæ
aliàs diuinitus sunt tradita, vt processionem spiritus san-
cti à patre & filio tanquam ab vno principio, ante ecclesie
definitionem Græci quidam negare sine culpa potuerunt,
tametsi euangelium id Apostolique tradiderunt. At hæc
nos sub priori genere complectimur: quippè cum fidei ca-
tholicæ dogmata non ex accidenti imprudentium homi-
num ignorantia, sed ex diuina reuelatione hoc sanè loco
metiamur. Illud ergo asseribamus esse difficile ad discer-
nendum, ecquæ res sub illud primum genus, ecquæ autem
sub hoc secundum sua quasi sponte, & natura veniant. &
quidem generaliter, vnâque comprehensione in promptu
definire licet, in illo primo rerum genere omnia ea conti-
neri, quæ apostoli vel scripto vel verbo ecclesie tradide-
runt: illa rursum, quæ inde certa connexionione probantur
existere. Quemadmodum in secundo genere ea sunt, quæ
neque à Christo neque ab apostolis accepimus, neque
ex ijs certò colliguntur, quæ Christi & apostolorum au-
toritate retinemus. Ad omnia hæc speciatim certa defini-
tione præscribere vix possumus, quanquam exemplis pe-
culiari-

peculiaribus quædam horum indicare possumus. Vt verbi causa, an gratia, qua iustificamur, qualitas quædam sit animo impressa, quæ ipsi præstet & esse & viuere, vnde qualitates aliæ consequantur, hoc est, virtutes quædam tum theologicæ tum morales infusæ, per quas animus diuinas & supernaturales habeat actiones, inter scholasticos quidem disputatur. Item an Sacramenta, quæ causa gratiæ & virtutum esse dicuntur, huiusmodi effecta vi quadam, & qualitate inexistente diuinitus indita efficiant nec ne, magna multorum dissensione certari solet. Huius generis verò quæstiones in posteriorum ego numerum redigo, neque sacrarum literarum testimonia de his qualitatibus intelligenda esse existimo: neque controuersiam catholicorum cum Pelagianis de gratia ad credendum, ad sperandum, ad amandum, ad implendum legem, ad perseverandum, de qualitatibus potissimum esse, sed de Dei auxilio gratuito & speciali. Rursum, si quis fortè curiosè differere voluerit, an euangelista Iohannes è vita iam excesserit, an potius cum Elia & Enoch maneat viuus, vtque iam mortuus fuerit, an caro eius viderit corruptionem, an proximè fuerit suscitatus, vtrinque rationes afferre poterit: & salua fide vtrumlibet vel probare vel improbare. Nam tamen statutum sit omnibus hominibus semel mori, sed vnum aut alterum ex illa generali lege per priuilegium eximere, non perinde sacris literis aduersatur: vt non queat in dubium reuocari. Tria verò hæc principia, quoniam per se ipsa rationi consentiunt, non est opus diligentius persequi: nam si quæ sunt perspicua, in quibus non est controuersia, viri docti argumentari non solent: perspicuitas enim, vt ait Cicero, argumentatione eleuatur. His itaque omnium assensu approbatis prima conclusio est.

Caput tertium.

Sanctorum auctoritas, siue paucorum siue pluriù, cum *Num. 4.*
ad eas facultates affertur, quæ naturali lumine continentur, certa argumenta non suppeditat: sed tantum pollet, quantum ratio naturæ consentanea persuaserit.

Primum quidem, quoniam sancti auctores non erant adeo solliciti in Philosophiæ dogmatis perscrutandis, quum philosophorum libros, vt totos sese diuinæ sapientiæ dederent, aut valere sinebant, aut etiam interdum à limine salutabant. Gregorius quippè Nazanzenus & Basilus tredecim annos, omnibus libris secularium remotis, solis diuinæ scripturæ voluminibus operam dedisse referuntur à Rufino, libro ecclesiasticæ historiæ suæ secundo cap. 9. & Hier. in proœmio commentariorum 3. lib. super epistolam ad Galat. plusquam quindecim anni sunt, inquit, ex quo in manus meas nusquam gentilium literarum quilibet auctor ascendit: & si quid fortè indidum loquimur obrepat, quasi antiqui per nebulam somni recordamur. Et de studijs nostrorum paulò post, quotusquisque, ait, nunc Aristotelem legit? quanti Platonis vel libros nouere vel nomen, vix in angulis ociosos eos Senes recolunt. Rusticanos verò & piscatores nostros totus orbis loquitur, vniuersus mundus sunt. Hactenus ille. Plura exempla non quæro, cum manifestius hoc sit quàm vt pluribus indigemus.

Accedit quòd ex sanctis antiquis nonnulli Physicæ & Metaphysicæ vel non habuere quidem, vel certe leuiter attigerunt. Alij verò magna ex parte fuerunt Platonicæ, priusquam conuerterentur ad fidem. Quamobrem cum in Philosophiæ quæstiones incidunt, aut vulgi & Rhetorum opiniones sequuntur, aut etiam quas à Platonicis acceperant, in Christianorum scholam inuehunt. Ita viri docti errores fortè quosdam (quod ad Philosophiam quidem humanam attinet) in sanctis antiquis deprehendunt. Atque huius rei exempla proferre facillimum esset, sed non libet etiam in his paruis maiores nostros designare.

Num. 2.

Secunda conclusio, Vnius aut duorum sanctorum auctoritas, etiam in his quæ ad sacras literas & doctrinam fidei pertinent, probabile quidem argumentum subministrare potest, firmum verò non potest. Ita despiciere, & pro nihilo habere impudentis erit: suspicere & habere pro certo, erit omnino imprudentis. Atque hanc conclusionem demonstrat ratio illa manifesta, cui nulla prorsus via

ſus via occurri poteſt . Quòd cùm ſanctorum quifque, his duntaxat exceptis, qui libros canonicos ediderūt, ſpiritu fuerit humano locutus, & aliquādo vel in eo errarit, quod ad fidem ſpectare poſtea demonſtratum eſt, aperte conſtat ex huiusmodi auctoritate exploratam fidem fieri non poſſe . Quo in loco admonendi ſunt, hi qui præceptis Theologiæ nullis acceptis, poſt bonas, quas vocant, literas, ſtatim ad ſanctorum veterum lectionem appellunt animum.

Non enim quæcunque ibi legerint, ea ſunt probanda omnia . Nec quenquam hoc errore duci oportet, vt ſi quid Ambroſius aut Hieronymus contra morem doctrinamque huius temporis fecerint locutive fuerint: idem ſibi arbitretur licere.

Primum, quoniam res nonnullæ non erant tunc adeò in eccleſiæ definitæ, vt nunc eſſe videmus. Deinde, quoniam magnis illi & diuinis bonis quandam licentiam faciendi dicendique aſſecuti ſunt, quæ non eſt paſſim cui-libet permittenda . Atque etiam ſi noſtra hac ætate illi fuiſſent, quædam profectò aliter & facerent & loquerentur . Quid: quòd, vt antè dicebamus, in rebus quoque ipſis, quæ ad fidem attinent, ſancti nonnunquam errauere? à quibus ſi ne tranſuerſum quidem vnguem diſcedendum ſit, necelle eſt ſanè in magnos quandoque errores, fidei etiam aduerſos incurrere.

At Gela. 15. diſtinct. decre. cap. ſancta Romana probat Num. 36
opuscula Cypriani, Chryſoſtomi, Gregor. Nazanzeni, Baſil. Ambroſij. Nihil ergo in hiſ fidei catholice contrarium reperitur. Alioqui cur Ruſſini opera non eodem modo ibi probata ſunt, ſed potiùs reprehendiſſa: quòd Hieronymus eum in quibuſdam de arbitrij libertate notauit? Cur item Origenis libri damnentur, non etiam Ambro. aut Cypria. ſi hi quoque in nonnullis fidem orthodoxam contra dixerunt? Aut igitur damnentur omnes, in quibus error aliquis doctrine ſanæ contrarius inuenitur, aut probentur omnes quauilibet vno, & itè altero errore ſint aſperſi. Hiſ videlicet argumētis Gloſſ. 9. diſt. decre. docet, ea D. Aug. teſtimonia, quibus certa fides veteribus derogatur, intelligēda eſſe ſecundū illa tempora,

cum scripta sanctorum patrum authentica non erant, libet enim verba Glossæ vsurpare. Sed hodie, inquit, iubentur omnia teneri vsque ad vltimum iota. Verùm hic error ab alijs cõfutatus non desiderat orationem meam. Quid enim? An hoc agere Gelasi⁹ voluit, in veterù libris non esse quicquam erroris? Atqui laterem, vt aiunt, lauerit quisquis isthuc conetur. Hanc siquidem sc̃licitatem Deus in solis diuinis voluminibus inesse voluit, quemadmodum Aug. grauissimè ac verissimè tradidit. Cætero qui nemo quantumuis eruditus & sanctus non interdum allucinatur, non alicubi cæcutit, non quandoque labitur. Sãctus verò is fuit, qui credidit ab hæreticis baptizatos esse rebaptizãdos. Sanctus fuit, qui in Christi corpore & sensum pœnæ & dolorem fuisse negauit. Sanctus fuit, qui in Chiliastarum dogma descendit. Sanctus fuit, qui viro ob adulterij culpam vxorem repudianti alterum matrimonium concessit. Sanctus fuit, qui animis piorum vsque ad iudicij diem veram sc̃licitatem ademit. Sanctus fuit, qui animam hominis ex traduce esse putauit. Sanctus fuit, qui animam Adæ ante corpus fuisse editam opinatus est. Sancti fuere, qui angelos multis ante mundum corporum æternitatibus creatos esse existimarunt. Atque horum opuscula à Gelasio comprobata sunt. Hos ego tam men reuerentiæ causa proprijs nominibus non appello. Malo enim antiquitati sanctitatiq̃ parcere, quàm otioso lectori facere fatis. Legentur itaque à nobis patres veteres, cum reuerentia quidem, sed vt homines, cù delectu atque iudicio. Quòd si quis aliter sapit, nec sanis consilijs acquiescit, hic iam non sanctorum religione, sed sui ipsius amore capitur: & sub veterum nomine nouas opinionationes inuhere conatur. Qua de re Vincentius Lirinensis. O rerum, inquit, mira conuersio. Auctores eiusdem opinionis catholici, consecratos verò hæretici iudicantur. Absoluuntur magistri, condemnantur discipuli. Quòd quidem mihi diuinitus promulgatum videtur esse iudicium, propter eorum maximè fraudulentiam, qui cum sub alieno nomine hæresim cõcinnare machinentur, captant plerunquè veteris cuiuspiam viri scripta paulò inuolucris edita, quæ pro ipsa sui obscuritate dogmati suo con-

suo congruant: vt illud, quod proferunt, nec primi, nec
 soli sentire videantur. Quorum ego nequitiam odio di-
 gnam iudico. Quod sancti cuiusque viri memoriam, tan-
 quam sepultos iam cineres, prophana manu ventilant, &
 quæ silentio operire oportebat, rediuiua opinione diffā-
 mant, sequentes omnino vestigia actoris sui Cham, qui
 nuditatem venerandi Noë non modò operire neglexit,
 verùm quoque irridendam cæteris enunciauit. Longè
 aliter fratres illi sui, qui nuditatem ipsam reuerendi pa-
 tris nec suis temerare oculis, nec alienis patere vouerūt;
 sed auersi, vt scribitur, texerunt eum. Quod est, erra-
 tum sancti viri nec ad probasse, nec prodidisse. Hacten-
 us ille. Ac rursus. Quid, inquit, si in ipsa vetustate
 duorum, aut trium error deprehendatur? Curabimus
 omnino, vt paucorum inscitia vniuersalis concilij decre-
 ta præponantur. Quæ si desint, collatas inter se maiorum
 sententias lector consulat eorum, qui diuersis licet tem-
 poribus & locis, in vnius tamen ecclesiæ catholicæ com-
 munionis ac fide permanentes, magistri probabiles exti-
 terunt. Et quidquid nõ vnus aut duo tantum, sed omnes
 pariter vno eodemque consensu, aperte, frequenter, per-
 seueranter tenuisse, scripsisse, docuisse cognouerit: id sibi
 quoque intelligat absque vlla dubitatione credendum.
 Hæc Vincentius Lirinensis non minus prudenter quàm verè
 dicit. Quibus ex rebus Caluini calumnia facile retundi-
 tur, qua apud regem Galliaë Franciscum, vt Lutheranorù
 impudentiâ excusaret, Catholicorù innocentiam traduxit.
 Cùm enim Lutheranis verissimè ac grauissimè obijceretur,
 quod patrù essent vbiq; & contèptores & aduersarij: mul-
 ta, ait Caluinus ignorarunt sancti illi viri, sæpè inter se
 conflictantur, interdum etiam secum ipsi pugnant. Tum
 deinceps quotquot patrù errores colligere potuit, falsò
 etiam illis affictos, enumerat, quæritq; cur nos item à pa-
 tribus discedamus? Nos autem Diui Augustini parti-
 tione primùm vtimur, qui libro aduersus Iulian. 1. capit. 2.
 alia sunt, inquit, in quibus inter se aliquando etiam do-
 ctissimi atque optimi regulæ Catholicæ defensores, salua
 fidei compage non consonant: alia verò, quæ ad ipsa fi-
 dei pertinent fundamenta. In prioribus illis à patribus

Num. 5.

Num. 6.

nos quandoque discedimus: in posterioribus Lutherani. Ac nos quidem modestè ac reuerenter oculos à patrum errore auertimus: Lutherani autem patres, aut irridendos, aut certè despiciendos propinant. Deinde nos ab vno interdum, aut altero patrum dissentimus: at Lutherani ab omnibus consentientibus sæpè dissentiunt. Aliud est autem vnius, aut duorum sanctorum priuatum dogma repellere, quod hac secunda conclusione aliquando licere dicimus, aliud verò contra omnium communem fidem & doctrinam dicere, quod quatenus liceat & quomodo, sequentibus conclusionibus demonstrabitur. Si priùs tamen explicatum fuerit quid sibi ecclesia velit, cum sanctorum patrum libros approbat. Id nanque à nobis in hac fortè disputatione desideratur. Nòdum enim argumenta diluimus, quæ illius Glossæ opinionem confirmabant.

Num. 7.

Ecclesiastici auctores etiam probatissimi non eodem gradu & loco sunt omnes. Nec magnoperè conandum est eorum hinc stultitiam refellere, qui libris canonicis Hieronymi, aut Augustini opuscula æquarint. Quemadmodum autem res à Deo conditæ probatæ quidem fuere vniuersæ (vidit enim Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona) sed rerum variæ differentesque naturæ non eundem locum, vim, stabilitatem acceperunt. Nam sunt corpora cœlestia & corpora terrestria. Sed alia quidem cœlestium gloria, alia autem terrestrium. Alia claritas solis, alia lunæ, alia stellarum. Stella enim à stella differt in claritate. 1. Corinth. 15. Sic sanè scriptores ecclesiastici probati sunt, qui scilicet Spiritus sancti illustrati luce ecclesiam ipsi illustrarunt. Sed alia tamen claritas Matthæi, alia Hieronymi, alia Isaïæ, alia Ambrosij. Atque auctores canonici, vt superni, cœlestes, diuini, perpetuam stabilemque constantiam seruant. Reliqui verò scriptores sancti inferiores & humani sunt, deficiuntque interdum, ac monstrum quandoque pariunt, præter conuenientem ordinem institutumque naturæ. Quin ergo probatur Eusebius Cæsariensis episcopus? Quin Rufinus? Quin Origenes? Nam & hi ecclesiam Christi suis literis illustrarunt. Nempè aliud fuit errare in rebus obscuris, & quæ

& quæ non erant eo tempore explicatæ ac definitæ: aliud in apertis, & quæ tunc etiã in ecclesia firmissimè credebatur. Illud aut Cypriano, aut Ambrosio, aut Augustino accidit: hoc Origeni, Eusebio ac Ruffino. Cyprianus item, Ambrosius, Hieronymus in nullo à sanctæ Romanæ ecclesiæ consortio deuiarunt, nec ab eius fideli prædicatione seiundi sunt, sed communionis ipsius gratia semper fuere participes, vt Gelasij verbis etiã vtamur, at Origenes deseruit vnitatè, & sòns Arrij iure ac meritò existimatus est. Hinc schismaticus à Gelasio dicitur. Hinc etiam Eusebius Origenis laudator nimius, Arrij fautor acerrimus reprehenditur. Nam Ruffinus vir alioqui religiosus, præterq̃ q̃ in libero arbitrio re videlicet manifestissima errauit: Origeni Origenisq; discipulis vehementer fauisse conuincitur. Fuit autè ecclesia semper non solum cauta, sed etiã acris & seuera in Origenistas, vt à quibus grandè in doctrina ecclesiastica peltè fuerit expectata. Sed de secun. conclu. satis. Iam pergamus ad reliquas.

Tertia conclusio. Pluriù Sanctorù auctoritas, reliquis: NKM. 8. licet paucioribus reclamantibus, firma argumèta Theologo sufficere & præstare non valet. Id quod ex secundo argumèto antè posito satis ostèditur. Angelos quoq; esse corporeos, Augustinus ac pauci quidam alij inter veteres sanctos asseruerunt: & quamuis opinio hæc falsa sit, sed tanquam fidei aduersa ex communi veterù sententia euinci non potest. At Thomas Vvalden. in proæmio doctrinalis fidei antiquæ docet, q̃ maior pars patrum ab Apostolis senserit, id esse catholicæ ecclesiæ fidem. Idem quoq; Vincen. Lirin. tradit in lib. aduers. proph. nouationes. Vera sunt hæc, non inficior: Sed tunc, cum vnus aut paucorù contrariam sententiam ecclesia penitus expulsi: vt illorum qui putarunt ab hæreticis veniètes esse iterum baptizandos: illorum etiã, qui Melchisedech non hominè quempiam, sed Spiritum S. esse dixerunt. Vtrunque. n. horum post ea tempora ecclesia semper exhorruit. Porro autem si vnus, aut paucorum opinatio non fuerit ab ecclesia reiecta, tum plurimorù auctoritas, quemadmodum diximus, nihil certum firmumq; conficiet. De tertia igitur conclusione hæcenus.

Num. 9.

Quarta conclusio, Omnium etiam sanctorum auctoritas in eo genere questionum, quas ad fidem diximus minimè pertinere, fidem quidem probabilem facit: certam tamen non facit. Quam ego conclusionem postremo illo argumento abundè probatam existimo. Quòd enim ea controuersia non sit ex illarum numero, quæ catholicam fidem, aut promouere, aut immouere possint, vel ex eo perspicuum est, quod beatam Virginem à peccato originali fuisse penitus liberam, è libris sacris iuxta germanù literæ sensum nusquam habetur. Quinimò lex generalis in eis traditur, quæ vniuersos filios Adam, carnali scilicet propagatione creatos, sine vlla exceptione complectitur. Nec verò dici potest, per traditionè Apostolorù id in ecclesiam descendisse. Cum huiusmodi traditiones non per alios, quàm per episcopos illos antiquos, & sanctos auctores Apostolis succedentes, ad nos vsque peruenirint. At constat, priscos illos scriptores non id à maioribus accepisse. Traderent enim bona fide & ipsi postea suis. Non igitur ad fidem illud attinere potest, quod neque in sacris literis, aut Apostolorum traditionibus inuenitur, neq; ex eis certa valet connexionè confici. Cæterum, quæ opposita etiam assertio, hoc est, D. Virginè peccatum originale à parentibus contraxisse, non sit in numero dogmatum catholicorù, manifestissimè colligitur ex eo, quòd à lege vniuersali per singulare priuilegiù vnà Dei matrem excipere, sacrarum literarum fidei nullo pacto aduersum est. Alioquì cùm sacræ literæ in vniuersum clament, non videbit me homo & viuet, Deum nemo vidit vnquam, qui Paulum aut Moysen excepisset, sacras literas contra pugnasset. Atque ea causa est, nisi toto cælo animus meus errat, quamobrem nec Sixtus 4. nec conciliù Lateranen. sub Leone 10. nec synodus Triden. sub Paulo & Iulio tertijs. inchoata, eam questionem definiuerunt. Neutram enim ex illis opiuationibus, poterant tanquam dogma catholicum approbare. Ita is errauit, qui asseruit, erroneum esse, aliquem præter Christum à lege illà originalis peccati liberare. Errauit ac multo etiam magis Basiliensè conciliù, cùm definiuit, doctrinam illam, quæ docet beatam virginem Mariam nunquam

quam originali subiacuiffe peccato, tanquam conſonam ſcripturæ ſacræ ac fidei catholicæ amplectendam fore, nulliſque de cætero licitum eſſe in contrarium docere. In pari quippe errore verſantur, qui alterutram partem ad catholicam fidem attinere poſſe credunt. Difficile eſt hoc dicere. Credo, ſi in concione quærat, at hoc loco & diſputatione facillimum. Non enim hic cum vulgi imperitia certamus, ſed eos inſtituimus, qui veræ germanæque Theologiæ ſolidam & expreſſam effigiem tenere cupiunt, nec fugientes umbras perſequi. Propoſitum eſt autem, veri reperiendi cauſa, & contra noſtros & pro alienis etiam dicere: & cum res poſtulat, utroſque & nullius accepta perſonâ reprehendere. Atque in eo opere maximè, quod ad eccleſiæ publicam vtilitatem cudi-mus, priuatis non debuimus affectibus inſeruire. Nec deerunt poſt hæc etiam ex viris planè doctis, qui me obiurgent, erunt etiam qui vituperent: quòd in quæſtionem multis nominibus inuidioſam conſulto & cogitato inciſerim, ut rem aliàs grauiffimam nullus in Chriſtiana religione eſſe momenti aſſeuerarem. At ego & beneuolos obiurgatores placare, & inuidos vituperatores confutare poſſum: ut alteros reprehendiſſe pœniteat, alteri didiciſſe ſe gaudeant. Non mihi, fateor ingenuè, alia via paruit ad illud Eraſmi argumentum eludendum, quò ſanctorum auctoritatem acutè ille quidem tentauit eludere. Nec fuit integrum, quòd hæreticis ſemper proprium fuit, antiquorum patrum libros corrumpere, & bonam etiam partem voluminum detruncare, ut ore ſaltem reclamâte, licet conſcientia poſſem, Bernardum, Auguſtinum, Ambroſium, alioſque; item patres in ea fuiſſe opinionem negare. Quid enim prodeſt, ſi verum ſcire cupis, ſanctorum teſtimonia membranis inſcripta radere, cum animo inſculpta abolere non poſſis? Porrò, ſi ut ſanctorum auctoritatem in doctrina catholica tueremur, quòd erat eccleſiæ Dei apprimè neceſſarium, quorundam opinionationes, ne dicam factiones, aſſerimus non eſſe ad fidem & mores neceſſarias, quid eſt, per Deum obſecro, quòd nos ea de re valeat quiſquam aut admonere amicè, aut inimicè inſectari? Atque hæc quidem hætenus in

quarta conclusionis confirmationem dicta sint. In qua etiam causa habemus testem satis idoneum & grauem Vincent. Lirinens. in libro aduersum prophanas nouationes. Vbi antiqua, ait, sanctorum patrum consensus non in omnibus diuinæ legis quæstionibus, sed solùm in fidei regula, magno nobis studio & inuestiganda est & sequenda. Id quod quinta conclusione explicandũ est. In qua, quoniam huius loci cardo vertitur, & si multa prætereunda, multa tamen dicenda sunt, & ad cognitionem sacrarum literarum vtilissima, & ad scholæ vsum necessaria.

Num. 10.

Quinta igitur conclusio est. In expositione sacrarum literarum communis omnium sanctorum veterum intelligentia, certissimum argumentum Theologo præstat, ad Theologicas assertiones corroborandas. Quippè cum sanctorum omnium sensus Spiritus sancti sensus ipse sit. Quam ego conclusionem magnis quidem argumentis confirmaturus sum, & quæ, nisi me fallit animus, controuersiam decernere ita possint: vt inter catholicos vltra referri quæstio nequeat. Aggrediar autem ad eam rem, si prius pauca quasi de fama Caietani dixerò. Ego virum hunc, vt sæpè aliàs restatus sum, semper feci maximi. Plurimum enim ecclesiam Christi suis literis iuuit. Longum est autem hominis commendare siue eruditionem, siue ingenium: molestum etiam vniversa ipsius operæ comemorare. Illud breuiter dici potest, Caietanũ sumis ædificatoribus ecclesiæ parem esse potuisse, nisi quibusdam erroribus doctrinam suam quasi cuiusdam lepre admixtione scædasset, & vel curiositatis libidine affectus, vel certe ingenij dexteritate confusus, literas demum sacras suo arbitratu exposuisset, scelicissimè quidem ferè, sed in paucis quibusdam locis, acutiùs sanè multo quàm scelicus. Nam & vetustæ traditionis parum tenax, & in sanctorum lectione parum quoque versatus, libri signati mysteria ab his noluit discere, quæ non suo sensu illa, sed maiorum traditiõe, vera. s. verbi Dei clauis, aperuerunt. Ita, quàm plurima scripsisset egregiè, vertit ad extremũ oĩa, & nouissimè dixerat, aut cleuauit, aut imminuit certè auctoritatè. Inui-

Inuitus quidem facio, vt doctissimum virum nomine etiã expresso reprehendam, sed, cum nominis ac gloriæ celebritas hoc loco à Lutheranis obiiceretur, notandã temeritatem putavi. Atque error, in quem incidit, est eiusmodi, vt eum ego submouere omni ratione debeam, nec sine summi tamen viri aperta reprehensione possim. In initio siquidem commentariorũ in Genesim, si quando, inquit, occurrerit nouus sensus textui consonus, quãuis à terre doctorum sacrorum alienus, æquum se præbeat lector censorem. Et Paulò post, nullus, ait, detestetur nouũ sacræ scripturæ sensum, ex hoc quod dissonat à priscis doctoribus, non enim alligauit Deus expositionem scripturarum sacrarum priscorum doctorũ sensibus: sed scripturæ ipsi integræ sub catholice ecclesiæ celsura. Alioquin spes nobis & posteris tolleretur exponendi scripturam sacræ, nisi transferendo, vt aiunt, de libro in quintum. Hactenus ille. Ac re vera sequi maiores nostros per omnia & in illorum vestigiis nos quoque pedes nostros figere, vt pueri faciunt per lusum, nihil videtur esse aliud, quàm ingenia nostra damnare, iudicio nos priuare nostro & facultate inquirendæ veritatis. Sequamur veteres, bene habet, sed vt duces non vt dominos. Non enim fidei nostræ dominaturi sunt, nec illis ita debemus esse addicti & mancipati, vt sacræ literis exponendis nullum habeamus arbitriũ. Hoc scilicet argumento Caietanus moueri potuit, vt quintæ cõclusioni aduersaretur. Nã Lutherus crassioribus coniecturis commoueri solet. In prologo siquidem assertionis suorum articulorum, patrũ auctoritate dicit neminẽ esse cogendũ, quòd in omnium scriptis multi inueniantur errores, sæpe sibiipsis pugnet, sæpe inuicem dissentiant, & scripturas torqueant. Leges aut̃ interpretandi verbi Dei nullas patitur. Quòd verbũ Dei non debeat esse alligatum, sed liberum. Quòdque eiusdem sit leges cõdere & interpretari. Quare homines legum quidem humanarum certos interpretes esse posse, diuinarum autem nullo modo. Hanc eandem sententiam tenuit Vuicleffus apud Thomam Vualden. lib. doct. f. anti. doctrin. 3. eandem quoque Petrus Abailardus tenuit in ipso statim suarum disputationum exordio:

Si nouus sensus esset, sed nõ à sancto- rũ sensu discors et dissidēs: bene haberet fortasse. At nouus sensus, qui ita à priscorũ sententia discrepet & abhorreat vt sit verè cõtrarius erroneus sit necesse est. De hoc autẽ Caietan⁹ loquitur, vt patet. Num. 11.

vt au-

vt auctor est Diuus Bernardus in epist. ad Innocen. numero 190. Ecclesiasticorum doctorū, inquit Bernardus, vnā omnium de hac re Petrus Abailardus dicit esse sententiam, & ipsam ponit ac spernit, & gloriatur se habere meliorem, non veritus contra præceptum sapientis transgredi terminos antiquos, quos posuerunt patres nostri. In eadem etiam erroris nauī fuere Arius, Nestorius, Eutyches, Dioscorus, vt septima synodo actio. 1. Anathematismo 7. Basilius ipse fatetur. De Ario certè eiusque discipulis habes testem Alexandrum Alexandriae episcopum lib. 1. histo. tri. cap. 14. Nestorius autem dum eloquens fuisset, & se putaret doctum, libris antiquorum interpretum dedignabatur incumbere, omnibusque se meliorem putabat esse, vt lib. 12. hist. trip. cap. 4. refertur. Eadem etiam via ingressus est Paulus Samosatenum, Eusebio auctore lib. 7. ecclesiasti. historię, c. 26. Seueriani quoque eadem via ingressi sunt, vt idem Euse. lib. 4. eccle. histo. c. 29. testatur. Quid verò Vincentius Lirinensis aduersus prophanas nouationes de Origene referat, non pigebit adscribere: vt vel hoc vno exemplo viri pii sacris literis exponendis discant esse modesti. Cū igitur is auctor Originis ingenium, eruditionem, eloquentiā, virtutesque alias admirabiles extulisset: hic idem, ait, tantus ac talis, dum gratia Dei insolentius abutitur, dum ingenio suo nimium indulget, sibi que satis credit, cū parvipendit antiquam Christianę religionis simplicitatem, dum se plus cunctis sapere præsumit, dum ecclesiasticas traditiones & veterum magisteria contemnens, quædam scripturarum capitula nouo more interpretatur, meruit vt de se quoque diceretur: si surrexerit in medio tui propheta, &c. Deute. 13. Hæreticorum itaque & schismaticorum communis fuisse videtur Caietani illa sententia. Nec ego hic tamen hæreticos volo argumentando reuincere. Quid enim illis facias, qui eadem impudentia & apostolicae sedis iudicia, & conciliorum dogmata, & apostolorum traditiones, & sanctorum omnium doctrinam contempserunt? Aduersus Caietanum omnis oratio suscipitur à nobis, qui, vt erat ingeniosus, nostras rationes expenderet: vtque erat pius, auditis grauisimis testimoniis minime

Num. 12.

nimè refragaretur. Atque nobis vnum sat erat, ita nobis maiores nostros tradidisse. Sed Caietanus auctoritatem cōtemnit, ratione pugnat: patietur igitur rationes meas cum sua ratione contendere. Quanquam à philosophis quidem rationem philosophicæ conclusionis iure forsitan postularis, in sacrarum autem literarum intelligentia maioribus nostris debes, nulla etiam ratione reddita, credere: & quas sententias de lege, de fide, deque religione ab illis accepisti, defendere. Ego verò eas defendā semperq; defendi. Nec me ex eo sensu, quem à patribus accepi, vllius vnquam ratio, aut docti, aut indocti mouebit. Sed age ratiocinemur, ostendamusq; in expositione sanctorum scripturarum concordem antiquorū sensum esse tenendum, si volumus esse catholici. Sed prius tamen quid maiores nostri de ea re senserint, explicemus. Quando enim me in hunc locum deduxit oratio, docebo quid didicerim, non modo Theologorum ratiocinationibus, verum etiam testimoniis antiquitatis.

Clemens in primis ad discipulos Hieroso. Relatum est, *Num. 13. Epist. 5. 37. dist. 6. Relatū.* quosdam docere, non secundum traditionē patrum, sed iuxta sensum suum. Multas enim ex his quæ legunt secundum ingenium hominum verisimilitudines capiunt. Ideo diligenter obseruandum est, vt lex Dei nō secundum propriam intelligentiam doceatur. Sunt enim multa verba in scripturis diuinis, quæ possunt trahi ad eum sensum, quem sibi quisq; sponte præsumpsit. Quod fieri non oportet. Non enim sensum, quem extrinsecus attuleritis, alienum & extraneum debetis quærere, sed ex ipsis scripturis sensum capere veritatis. Et ideo oportet ab eo intelligentiam discere scripturarum, qui eam à maioribus secundū veritatem sibi traditam seruat: vt & ipse possit ea, quæ rectè suscepit, cōpetenter asserere. Hactenus Clemens. Qui & lib. 10. recogniti. (si liber hic modò recipitur) documentum hoc à Petro apostolo se accepisse testatur.

Dionysius item 1. ca. lib. de cælesti Hierar. Ad sanctissimarum, ait, scripturarum intelligentias, prout illas à patribus accepimus, contuendas pro viribus pergamus. Accedit eodem testis Irenæus, qui etiam scribit lib.

lib. 4. cap. 63. expositionem legitimam scripturarum per traditionem maiorum accipiendam.

Here. 61. Epiphanius rursus, cum hæreticos, qui se vocabant apostolicos, refutat, scripturæ, inquit, speculatione indigent, ad cognoscendam vniuscuiusq; argumenti vim & facultatem. Oportet autem & traditione uti, non enim omnia à diuina scriptura accipi possunt. Hæc Epiphanius. Traditionem autem sine dubio vocat intelligentiam & sensum à patribus acceptum. Illam enim clauem verbi Dei esse, auctor est Petrus, apud Clementē li. 10. recognoscitur hanc aut legisperiti habuisse dicuntur, ad quos, scilicet traditiones Moysis & seniorū quasi per manus venerat.

Clemens verò Alexandrinus Roma. lib. 7. qui aduersus ecclesiasticam traditionem scripturas interpretatur, hos regulam veritatis amisisse affirmat. Et postea eodem quoq; lib. de hæreticis differens, gloriæ, inquit, tenentur desiderio, qui ea quæ ex sua natura conueniunt, sermonibus diuinitus inspiratis tradita, à beatis apostolis & magistris, sua sponte fallaci sapientiæ simulatione corrumpunt per alias tractationes, humanis doctrinis resistentes diuinæ traditioni. Nam inter eos viros, qui tanti erant in ecclesiastica cognitione, quid restabat dicendum à Martione, Prodrico, & similibus, qui non sunt ingressi recta via? neque enim eos, qui præcesserunt, superare poterant sapientia, ut aliquid adinuenirēt nis quæ ab illis verè dicta sunt. Sed benè cum eis actum esset, si scire potuissent ea, quæ prius sunt tradita. Atq; Origenes tractatu in Matth. 29. Quoties hæretici, inquit, canonicas proferunt scripturas, in quibus omnis Christianus consentit & credit, videtur dicere, Ecce in domibus verbū est veritatis. Sed nos illis credere nō debemus, nec exire à prima & ecclesiastica traditione, nec aliter credere, nisi quæ admodum per successionē ecclesiæ Dei tradiderūt nobis. Hæc Ori-

Cap. 7.

Alii legunt de signare.

Ambrosius quoq; tertio ad Gratianum de fide libro, seruemus, ait, præcepta maiorum, nec hæreditaria signacula ausi rudis temeritate violemus, librum sacerdotalem quis nostrum resignare audeat, signatum à confessoribus, & multorum iam martyrio consecratum?

Hieronymus insuper in episto. ad Euagium, reuolui me,

me, inquit, ad veterum libros, vt viderem quid singuli dicerent, vt tibi quasi de multorum consilio responderem. Et deprehēdi, horum omnium opiniones ad vnum computum peruenisse, vt dicerent Melchisedech hominem fuisse Chananzum, & post multa, quæ narrare longissimum est, Habes, ait, quæ audierim, quæ legerim de Melchisedech. Meum fuit recitare testes, tuum sit de fide testium iudicare. Quod si omnes repuleris, tuum certē illum spiritualementem interpretem non recipies, qui tanto supercilio & auctoritate Melchisedech Spiritum sanctum pronunciauit, vt illud verissimum comprobarit, quod apud Græcos canitur: imperitia confidentiam, eruditio timorem creat. Et in Danse. 12. cap. Scripturæ, inquit, sanctæ intelligentiam absque Dei gratia & doctrina maiorum sibi imperitissimi vel maximè vendicāt. Et in epistola illa ad Paulinum celebri, multis & testimoniis exemplisq; & rationibus elegantissimè docet, neminem in scripturis sacris sine præuio & monstrante semitam posse ingredi. Id quod Clemens Alexand. 5. Stro. lib. docuerat. Et Cicero, in vniuersum nulla ars, inquit, literis sine præceptore & interprete percipi potest. Is autē ad sacras literas sine doctore aggredit, qui neglecto sensu antiquorū patrū, arcanā scripturam ex suo interpretatur.

His etiam similia concinit Augustinus in libro de utilitate. cred. ad Honoratum cap. 7. cum enim sacros iste libros sine aliena ope & legere & intelligere se posse arbitraretur, ita ne est Augusti. ait? Nulla imbutus poetica disciplina Terentium sine magistro attingere non audes. Asper, Cornutus, Donatus, & alii innumerabiles requirūt, vt quilibet poëta possit intelligi, tu in sanctos libros sine duce irruis, & de his sine præceptore audes ferre sententiam. & ca. 17. Si vnaquæq; disciplina inquit, quanquam vilis & facilis, vt percipi possit, doctore aut magistru[m] requirit, quid temerariæ superbiæ plenius, quam diuinorum sacramentorum libros ab interpretibus suis nolle cognoscere? Hactenus Augustinus. Gregorius etiam lib. 28. mora. cap. 9. hanc etiam conclusionem confirmat, exponens de sanctis doctoribus illud, super quo bases illius soli datæ sunt,

Vide etiam eundē August. in proæ. l. de doctri. Christi.

Vnum his Cassiodorum adiiciam in proœmio lib. diuinarum institut. differentem in hæc verba. Ad diuinam scripturam ascendamus per expositiones probabiles patrum, velut per quandam scalam visionis iacob, vt eorū sententiis prouecti, ad cognitionem domini efficaciter peruenire mereamur. & lib. eod. ca. 11. Sunt nonnulli, ait, qui putant esse laudabile, si quid contra antiquos sapiant, & aliquid noui vt periti videantur, inueniant. Et ca. eiusdem libri 25. Cuncta, inquit, quæ antiqui expositores probabiliter dixerunt, sollicita mente tenenda sunt: illa verò quæ ab eis intacta sunt relicta, ne infructuoso labore fatigemur, primùm rimanda sunt, quas virtutes habeant, aut ad quæ nos instituta perducant.

Cap. 9.

Adde huc quoque Grego. Nazan. & Basil. qui vt lib. 11. Eccles. histo. Rufinus tradit, diuinarum scripturarum intelligentiam, non ex propria præsumptione, sed ex maiorum scriptis & auctoritate secuti sunt. Quos & ipsos ex apostolica successione intelligentiæ regulam suscepisse constabat. Hactenus ibi. Atq; hæc satis erant homini modesto, vt in nostram sententiam induceretur. Nā clarissimis monumentis contestata consignataque antiquitas quem non moueat? Certè cum Clementem, Dionysium, Irenæum, Epiphanium, Nazan. Basil. Amb. Hiero. August. Cassio. Bernar. audio vnū idē proferentes, non existimo totidē hominū doctissimorū quidē & sanctissimorū, atramen hominum, me audire sententiam: sed Catholicæ Ecclesiæ, cuius illi fuere columnæ præcipuæ. Nec enim aliud viri illi omnes tanto consensu sensisse credēdi sunt, quàm quod communiter ecclesia catholica sentiebat. Sed habemus præterea grauiores testes ad huius rei fidem plenam & integram faciendā. Dixerit enim fortasse quispiā testimonia ferè illa, quæ retulimus, aduersum Lutheranos magis, q̄ Caietanū facere. Nō enim hic adeo fuit insolens, vt aut omnino veterū magistrorū cōtempneret, aut eorū in sacras literas cōmentaria. Negauit solū cōmunem antiquorū intelligentiā certā esse lineam, ad quam intelligentias nostras semper dirigere debeamus. Id quod nondum adhuc videmur refellisse. Verùm, vt cunque hæc habeant, placet mihi iugulum causæ petere, ac pro-

ac propiùs conferre pedes, vt Caietani error certissimis argumentationibus refutetur.

Num. 14

Primum autem in synodo sexta generali sess. II. ob id damnati sunt Origenistæ, quòd easdem expositiones, quas hic nouas Caietanus infert, conati fuerint contra maiorum traditionem inuehere. Multa alia, ait Sophronius, extra apostolicam atque paternam traditionem asseruerunt, paradysi plantationem proiicientes, in carne Adam formatum fuisse nolentes, ex eo Euam formatam fuisse vituperantes, serpentis sonitum refutantes. Hactenus ille. Est autem probata hæc Sophronii epistola Synodica actione 13. eiusdem sexti concii. generalis.

Deinde Canon. 19. Synodi Trullanæ sic habet. Oportet eos, qui præsentibus ecclesiis, clerum & populum docere, ex diuina scriptura colligentes intelligentias & iudicia veritatis, & non transgredientes iam positos terminos, vel diuinorum patrum traditionem. Sed etsi ad scripturam pertinens controversia aliqua excitata fuerit, ne eam aliter interpretentur, quàm quomodo ecclesiæ luminaria & doctores suis scriptis exposuerunt, & maiorem ex his laudem assequantur, quàm si ea quæ à se dicuntur, componant. Ne dum quandoq; ad id hæsitant, ab eo quod conuenit excidant. Hactenus concilium Trullanum.

Adhæc, cum de intelligentia illius testimonii Ioannis Euangelistæ, ad Iesum autem cum venissent, vt viderunt eum iam mortuum, &c. inter fideles quæstio esset exorta, eaque ad Viennen. Conci. referretur, Clemens concilio præsidens ita loquitur. Nos ad sanctorum patrum & doctorum communem sententiam apostolicæ considerationis aciem conuertentes, sacro approbante concilio declaramus, &c. Sedes ergo apostolica & Viennen. concilium, cum de fide & intelligentia sacrarum literarum pronunciant; sanctorum communem sensum tanquam Thesei filium tenent, eosque quasi duces intelligentiæ sequuntur.

Ioan. 19:

Clem. 1.
de suis:
Trini:

Concilium quoq; Lateranen. sub Leone decimo, acti. II. præcipit omnibus, qui Euangelicam veritatē populū docturi sunt, vt sanctam scripturam iuxta interpretationem doctorum, quos ecclesia, vel vsus diuturnus appro-

bauit, explanent. Nec quicquam eis proprio sensu contrariū aut dissonū adiciant, sed illis semper insistant, quę à præfatorū doctōrū interpretationibus nō discorant.

Est præterea idē definitum apertius in synodo Trident. sess. 4. in hæc verba. Decreuit sancta synodus ad coercenda petulantia ingenia, vt nemo suę prudentię innixus, in rebus fidei & morum ad edificacionem doctrinę Christianę pertinentium, sacram scripturam ad suos sensus contorqueat, aut contra eum sensum, quem tenuit & tenet sancta mater ecclesia, aut etiam contra vniuersim consensus patrum ipsam scripturam sacram interpretari audeat. Hactenus concil. Trident. Poteram huc addere decretum quintę synodi ex Iuonę titulo 11. lib. 2. cap. 14. Alterum etiam simile concilii Meldens. cap. 11. ex Burch. libro. 1. cap. 61. sed multa præterimus, ne disputatione longa negotium lectori facessamus. Sed enim ē sacris quoq; literis ad eiusdem rei confirmationem habemus testimonia nō pauca. Ac primum illud ex Ecclesiastico c. 8. non te prætereat narratio seniorum, ipsi enim didicerunt à patribus suis, quoniam ab ipsis discēs intellectum, & in tempore necessitatis dare responsum. Deinde illud apostoli ad Ro. 12. nō plus sapere quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem: & vnicuique sicut Deus diuisit mensuram fidei: habentes donationes secundum gratiam differentes, siue prophetiam secundum rationem fidei, &c. Illud verō constat Prophetę vocabulum Apostolo vsurpari non modò pro eo, qui futura videt atq; prænūciat, verū etiā pro eo qui Spiritus sancti dono, prophetarū, Christi, apostolorū, oracula intelligit & exponit. Iubet autē Paulus, vt qui eiusmodi munus in ecclesia susceperit, primum quidem nō plus sapiat quàm oportet, sed ad modestiam & temperantiā sapiat: deinde, vt prophetiam habeat secundum rationem fidei. Hoc est. Ne sacris literis exponendis humani acumen ingenii, aut naturę vim rationemq; sequatur, sed eas iuxta fidē à maioribus acceptam, & huius fidei proportionalem rationē interpreteretur. Nam philosophos quidem poteris forsitan exponere iuxta rationē scientię nulla etiam adhibita fide, at sacros libros, sobriè sine maiorū fide & doctrina non

Num. 15.

non poteris. Sed & qui explicando Aristotele veteres omnes peripateticos pro nihilo haberet, & his magna consensione reclamantibus ex philosophi sententia paradoxum nusquam auditum noua nobis interpretatione præscriberet, parum ille sobrius haberetur. Multò verò etiam magis qui in apostolorum libris suopte ingenio nouas quasdam sententias comminiscitur, easq; apostolorum discipulis & antiquis omnibus interpretibus aduersas, hic nõ est profectò, cur satis sanus habeatur. Sed de secundo testimonio satis.

Tertiũ. 1. ad Corin. 14. habes, prophetæ, inquit, apostolus, duo aut tres dicant, & cæteri diiudicent. Ne quis aut à reliquis temerè dissentiat: nõ est aut, ait, dissentionis Deus sed pacis, id est, non eius qui à consentiendi unitate defecerit, sed eorum, qui in cõsentiendi pace permanserint, vt Vincẽ. Lirinẽ. exposuit. Sicut in omnibus, inq; ecclesiis sanctorum doceo, hoc est, Catholicorum. Quæ ideo sanctæ sunt, quia in sanctorum communiõne persistunt. Ac ne quis tandem harũ rerũ iudiciũ ad se vnũ spectis cæteris reuocaret, paulò post addit. An à vobis verbũ Dei processit? aut in vos solos peruenit? Siquis videtur esse propheta, aut spiritualis, cognoscat quẽ scribo vobis, quia domini sunt madata. Mandatũ utiq; est, vt si quis est spiritualiũ rerũ magister, summo studio unitatis cultor existat: vt nec opiniones suas cõmunibus reliquorum omniũ præferat, & ab vniuersorum sensibus nõ recedat. Id fiet autem, si duo præcepta teneantur. Vnum, vt sacrarum literarum interpretes semper in priores spectet: à quibus verbum Dei processit in posteros. Huius enim rei apostolus Corinthios monet inquit, an à vobis verbũ Dei processit? Alterum, vt ne sensum suum tenaci contentione defendat, sed prius reliquos ecclesiæ doctores consulat, vt si viderit omnibus id probari quod sentit, tutò iam teneat: sin reprobari, tutò iam deserat. Hoc enim significat apostolus dicens, aut in nos solos peruenit? Sic enim mihi planè videor Pauli sententiã interpretari. Quòd si hoc apostoli testimoniũ videbitur cuiuspiã ad suadendũ magis q̃ euincendũ idoneum: cum illo non existimari equidem cõtentiosa disputatione certandũ.

Nec enim vel ipsi credimus, omnia argumenta quibus
 utimur, esse palmaria. Quartum porro eiusdem apostoli
 testimonium grauisimum est. Habetur autem ad Ephem.
 4. in hæc verba. & ipse dedit quosdã quidem apostolos,
 quosdam autem prophetas, alios verò Euangelistas, alios
 autem pastores & doctores, ad consummationem sancto-
 rum in opus ministerii, in ædificationem corporis Chri-
 sti, vt non simus iam paruuli fluctuantes, & circumfera-
 mur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in astu-
 tia ad circumuentionem erroris. Quæ quidem Pauli verba,
 quoniam in tertio loco vberius explicata sunt, leui nunc
 brachio attingemus, quantumq; satis erit ad id, de quo
 nunc agimus, confirmandũ. Ex his itaq; verbis planè in-
 telligitur diuinæ prouidentix fuisse, vt non solum pro-
 phetarum, apostolorum, & euangelistarum codices habe-
 remus: verum etiam sanctorum doctorum in illos cõmen-
 taria. Ob eam enim certè causam, post prophetas, apo-
 stolos, & euangelistas ecclesiæ à Christo doctores dan-
 tur, vt illorum sacros hi libros interpretentur. Hos ergo
 in ecclesia Dei diuinitus per tẽpora & loca procuratos,
 quisquis in scripturæ sensum eundem convenientes con-
 temperit, non hominem contemnit, sed Deum: à quo in
 id illi fuere destinati, vt populum Christianũ sacras pro-
 phetarum, apostolorum, euangelistarumque literas edo-
 cerent. Quòd si sancti omnes, dum illas interpretarentur,
 errarunt: Deo auctore erraret ecclesia, cùm doctores sibi
 à Christo datos sequeretur, & in sacrorum codicum in-
 telligentia eorum vestigiis insisteret. Nec me clã est Pau-
 linum Augustinumque in epistolis 58. & 59. Prophetas
 in hoc Apostoli testimonio non eos accipere, qui ante
 domini aduentum futura prædixerant, quorum nos scri-
 pturas vt canonicas ac diuinas retinemus, sed illos, qui
 in ecclesia Christi tempore apostolorum prophetandi
 gratia eminuere. At, quoniam vtrosque ecclesiæ à Chri-
 sto datos negare non possumus: nihil mirum videri de-
 bet, si neutros ab apostoli verbis excluderimus. Sed quæ-
 rat hic forsitan aliquis. Cum sit perfectus scripturarũ ca-
 non, sibiq; ad omnia satis superq; sufficiat, quid opus est,
 vt ei sanctorũ & intelligentia iungatur, & auctoritas? Quia
 vide-

*Vincẽ. Li-
 rinen. &
 querit et
 respõdet.*

videlicet scripturam sacram pro ipsa sui & altitudine & obscuritate nō vno eodēq; sensu omnes accipiūt, sed aliter atq; aliter, alius atq; alius interpretatur, vt penē quot homines, tot illinc sententiæ erui posse videantur. Aliter nanq; illam Nouatus, aliter Sabellius, aliter Arius, aliter Donatus exponit. Quocirca necesse est, vt prophetica & apostolica interpretationis linea propter tam varii erroris anfractus secundum normam aliquā dirigatur. Ob id ergo post prophetas, apostolos & euāgelistas, sanctos quoq; doctores accepimus: quō eorū catholicā, hoc est, vniuersalē intelligentiā, tanq̄ ecclesiæ regulā à Deo præscriptā sequeremur. Præclare igitur illud adiectū est. Ad cōsummationē sanctorū, in edificatiōe corporis Christi, ne simus paruuli, &c. Ac de verbis quidē apostoli hactenus. Nunc Salomonis vnicū testimoniū addemus, quod si diligentius expendatur, multum conferet ad eam rem, de qua disserimus, corroborandam. Verba sapientium, ait, sicut stimuli, & quasi clauī in altum defixi. Quæ per magistrorum concilium data sunt à pastore vno. His amplius fili mi ne requiras. In quem locum Hieronymus, exceptis, inquit, his verbis, quæ ab vno pastore sunt data, & à concilio atq; consensu probata sapientium, nihil tibi vendices, maiorum sequere vestigia, ab eorum auctoritate non discrepes. Hæc Hieronymus. Nos verò, quis ille vnus pastor sit, per Ezechielem intelligimus. Suscito, ait, super eā pastorem vnum, qui pascat ea, ipse erit eis in pastorem. Ne autem existimares quod ipse per se Christus hoc semper esset factururus, per Hieremiā monet inquit, dabo vobis pastores iuxta cor meum, & pascēt vos scientia & doctrina. Quod autem verba sanctorum data fuerint, ab illo pastore vno, talis tantusque omnium consensus ostēdit, nec enim intelligere idem omnes vna mente possent, nisi vno eodemque Christi spiritu in ea vnitatem continerentur. Vnde diuinē ait Salomon, per magistrorum concilium data esse à pastore vno. Sanctos quippè antiquos sapientes fuisse, nemo negat, ecclesiæ fuisse magistros certò cōstat, à Deo fuisse ecclesiæ datos, Christi erga ecclesiā prouidētia manifestat: datos esse vt apostolorum, prophetarum, euangelistarumque oracula

*Aduer-
sum quos
durū sit
recalcit-
trare.*

Eze. 34.

Num. 16.

exponerent, Paulus innuit: ab vno pastore tā multos atq;
adeo diuersis & loco & tempore fuisse procuratos, sen-
tentia vnitas & concordia mōstrat. Vt nihil aliud quā
magistrorum concilium liceat intueri, quod ab vno ve-
ritatis spiritu fuerit congregatum. Certē, vt Augustinus
lib. aduersus Iulianum 2. dicit, si episcoporū synodus ex
toto orbe congregaretur, vt controuersiam decerneret
circa sacros libros exortam: nec tales possent facilē se-
dere nec tot. Quia nec sancti vno tempore fuerunt. Te
nunc Caietane pater, si filio patrē appellare licet, appello,
te Caietane, inquam, appello, te in concilium voco, te nō
in lyceū aut Academiam induco, sed in sanctorum pa-
trum pacificum honorandūque conuentum. Pone tibi
ob oculos, rogo, te, tam numerosam seriem eruditissimorū
virovū, quos in hunc vsque diem tot seculorū
consensus approbavit: quos prāter admirabilem sacra-
rum literarū peritiā, vitę quoque pietas mira commē-
dat. Aspice illos, obsecro te, quodammodo aspicientes
te, & mansuetē ac leniter dicentes tibi. Itāne nos fili Ca-
ietane in sacrarū expositione literarū simul omnes er-
ramus? Itāne nobis omnibus, quos ecclēsię Christus prę-
ceptores dedit, spiritus intelligentię defuit? Itāne tu
vnus aduersum nos pugnare audes, & ecclēsiā credis
vnus sensum hominis secuturam, huius verō grauissimi
sanctissimi que senatus commune iudiciū deserturam?
Vtrum plus tribuendum esse iudicas, tot eruditorū,
sanctorū, martyrumque prāiudiciis, an tuo singulari
priuatoque iudicio? Respondebis ne ad hęc, aut omni-
no hiscere audebis? Videre mihi videtur Caietane pater
modestiā tuā ingeniūque candorem, atque adeo in san-
ctos religiosam reuerentiā, & pietatē, & quasi coram esse
audio vocē tuā aures meas circumsonantem, vicimus
vtriq;. Vterque nostrū palmā refert: tu mei, & ego erroris.
Sed nescio bone lector quō me impet^o animi & nimi^o dis-
serēdi calor euexit. Nā & Caietan^o eo iā diu loco est, vbi
oēs sine mea disputatione vicit errores: & ego nō cōsue-
ui eorū insultare errorib^o, quorū miror ingeniā. Sed nos,
vt crepim^o, psequamur, & Theolo. quoque, rationibus hūc
errorē cōfutemas. Licet enī ad fidē in Theologia faciendā
aucto-

Num. 17.

auctoritas plus polleat quàm ratio: quippe cum ea. sine ratione satis habeat momenti, ratio sine auctoritate non multum valeat. Sed auctoritati tamen ratio coniuncta quantum volet habebit ad faciendam fidem virum. Et nos iam inde à principio pollicebamur hanc cum Caietano causam, ratione magis quàm testimonijs transacturos.

Primum autem, qui noui hanc exponendi sacras literas ratione suscitant, hi, præterquam quod veteres obterunt maiorum laudes, cum vanis hominibus, tum magis hereticis exemplo sunt, ut nouis falsisq; commentis sacrarum literarum vera sensa contaminent. Quod si semel admissa fuerit hæc licentia, ut libros sacros pro suo quisque arbitrio interpretetur, horreo dicere, quantum abolendæ religionis periculum consequatur. Etenim vna qualibet particula sanctarum scripturarum humanorum ingeniorum libertati permessa, alia quoq; atq; alia & omnes iam quasi ex more reliquæ humanitus tractabuntur. Porro autem si totam scripturam diuinam, hominû quorumlibet ingenio arbitraturq; exponi liceat, nihil firmum relinquetur. Sed sit ibi deinceps errorum lupanar necesse est, ubi erat ante casta & incorrupta sacrarium veritatis, quemadmodum Vincent. Lirinens. non minus verè, quàm eleganter asseruit. Quin etiam præter incommoda, & multa & magna, quæ futuris in ecclesia fidelibus hæc opinatio assert, ecclesiam, quæ nos antecessit, erroris grauissimi nota liberare nequit. Cum. n. siue cõcionatores, siue scriptores omnes, quod sanctis antiquis successere, sacræ scripturæ sensum populo tradiderint, iuxta doctrinã à sanctis acceptã: populus autẽ sensum eundem fidenter acceperit: nimirum qui concordem sanctorum veterum expositionẽ rejicit, intelligentiam, quam hæctenus ecclesia habuit, rejicere cõuincitur. Exempli causa ponatur aliquid quod pateat latius. Sancti omnes exposuere, Euam è costa Adæ, ut litera sonat, fuisse conditam. Id quoniam sacerdotes sequentes ira inuenere à sanctis expositum, populo Christiano sedulo significarunt, & populus ipse bona utique fide credidit. Ita efficitur, ut sanctis antiquis errantibus in illius loci interpretatone, tota ecclesia in eodem fuerit errore versata. Atque sanctorum & ecclesiæ igno-

rationem esse coniunctam, Nestorius planè intellexit à concilio Ephesino damnatus in hæc verba. Inuecti sumus in Nestorij sceleratam præsumptionem, quòd sacram scripturam se primam & solum intelligere, & omnes eos ignorasse iactaret, quicumque ante se magisterij munere præditi diuina eloquia tractauissent. Totam etiam nunc ecclesiam errare, quæ ut ipsi videbatur, ignaros doctores sequeretur. Hactenus Ephesi. concilium, refertur autem à Vincent. Lirinensi, in libello illo verè aureo, aduersum prophanas nouationes.

Adde, quòd, ut iam pridem dicebamus, in his, quorum cognitio non pertinet ad populum, Ecclesiæ fides, fides maiorum est. Cùm igitur è scriptura sacra veram & syncceram intelligètiã accipere non spectet ad plebem, nisi Lutheranorum insaniam sequi volumus, patrum certè nostrorum in libris sacris intelligentia, ecclesiæ intelligentia ipsissima est. Quamobrem si sancti omnes antiqui diuinis literis intelligendis errarunt, ecclesia dubio procul errauit: idquæ Deo præcipiente. Peccaret enim populus, si scripturæ iuxta sanctorum omnium sensum expostitæ repugnaret: in his præsertim, quorum iudicium non ad plebem, sed ad maiores spectat.

Præterea ob omnibus sanctis, communi, vnaquæ mente idem sentientibus, non potuit Dei verbum recedere. Ut videlicet omnes simul haberent aliquam scripturam pro canonica, quæ canonica non esset, aut ediuerso aliquam cõmuni consensu exploderent, quæ canonica esset. Ergo nec verã intelligentia verbi Dei potuit simul ab illis recedere. Vtrumque enim ecclesiæ promissum est, & spiritus & verbum: & si vtrumlibet omnibus sanctis doctoribus defuisset, Ecclesiæ quoque pariter defuisset. Illud autem, quod priore loco assumptum est, si minus intelligitur, ex alijs fidei dogmatis percipi potest: in quibus sanctos simul omnes errare non posse, magnis argumentis ostensuri sumus: nec ita multò post, sed pauca antè dicenda sunt. Quod verò & verbum & spiritus intelligentiæ in ecclesia coniuncta sint, quemadmodum posteriori loco assumebamus, per Isaiam Dominus in hæc verba testatur. Spiritus meus qui est in te, & verba mea, quæ posui in ore tuo,

tuo, non recedēt de ore tuo, & de ore seminis tui amodo vsq; in sempiternum. Semen verò Christi fidelium ecclesiam esse negabit nemo, qui vel parum fuerit in sacris literis exercitus. Quis est igitur, qui res à Christo in ecclesia copulatas audet errore diuellere, & aut verbum aut verbi sensum sanctis omnib⁹ ac proinde ecclesie tollere?

Præterea vt Hieronymus in comment. super 1. caput epist. ad Galat. ait, ecclesia Dei quæ à posteris Apostolorum fidem audiuit: non accepit hominis euangelium, sed Dei. Doctores enim ecclesie, inquit, non tam ipsi docēt, quàm in ipsis Deus, qui ad sanctos loquitur. Ego dixi dii estis, & filij excelsi omnes. Qui autē dii sunt, tradunt Dei euangelium & non hominis. Marcion & Basilides & cæteræ hereticorum pestes, non habent Dei euangelium: quæ non habent spiritum sanctum, sine quo humanum fit euangelium, quod docetur. Hactenus Hierony. Et eodem loco statim, nec putemus, inquit, in verbis scripturarū esse euangelium, sed in sensu: non in superficie, sed in medulla: non in sermonum folijs, sed in radice rationis. Alioquin & diabolus, qui loquitur de scripturis, & omnes hæreses inde sibi consuunt cervicalia. Grande periculum est in ecclesia loqui, ne fortè interpretatione peruersa de euangelio Christi hominis fiat euangeliū, aut, quod peius est, diaboli. Hæc quoque Hieronymus. Quæ vt conferamus in pauca, hanc rationem habent. Si à sanctis antiquis Apostolorum successoribus fideles sensum scripturæ falsum acceperunt: certè non receperunt Dei euangeliū, qui nō est in verbis scripturarum, sed in sensu: non in litera occidente, sed in spiritu viuificante: non in membranis, sed in cordibus. Id quod non Hieronymus modo, verum etiā Hilarius in lib. ad Constan. Augustum tradidit. Et si lex spiritalis est, & spiritu indiget vt intelligatur, quod in primo iam loco abundè mōstrauimus, ecqua rogo tanta dementia est, Spiri. S. mihi vni affuisse dicere, sanctis omnibus defuisse? Age enim, vt à diuinis ad humanas rationes nostra defluat oratio, si in scripturæ interpretatione quicquam tribuitur ingenio & eruditioni, quid Græcorum ingenijs aut acutius aut perspicacius? quid in literis sacris exercitatus? Nec verò Latinis sanctis defuit ingenium,

Num. 18.

nium, nec literarum sacrarum peritia defuit. Nolumus enim modò aut Latinos Græcis, aut Græcos Latinis antepone. Vtrosque constat & ingenio & eruditione valuisse. Quòd si in hoc iudicio magis spectatur vitæ sancti monia, quis homo recens veteres illos ecclesiæ primarios viros excellere? verùm aiunt. Sed homines erant. At ego & nouicios istos interpretes homines esse reor. Audio, quid multitudo facit ad sensum spiritus? Respondeo, Quid facit paucitas? sed & in his quæ vel apud homines fide creduntur, non nihil facere solet testium multitudo, maxime seniorum. Nam veterrimi quique solent esse grauissimi. Iuniores autem quasi pueri, si speciem afferant veritatis, non est illa quidem protinus repudianda; vetustas tamen suo loco conseruanda est. Maxima enim est vis & auctoritas vetustatis: & vbi cum nouitate certet, est illa sine dubio præferenda. Sed nescio quomodo à rationibus grauissimis ad has leuiore oratio nostra delapsa est. Iam ad illas redeamus, easque ipsas concludamus aliquando. Illud ergo vrgentius & instantius premebamus, qui sanctos veteres in vniuersum omnes, sacre vno quolibet scripturæ loco exponendo errasse affirmat: eum catholice ecclesiæ hunc ipsum errorem attribueret. Id quod hoc etiam argumento confirmari potest. Vbicunque est enim ecclesiæ corpus: ibi etiam est spiritus veritatis, vt Irænaeus docet, imò Christus Dominus inquit, ego rogabo patrem, & alium paraclitum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum, spiritum veritatis. Docet quoque idem aperte Paulus ad Ephe. 4. & 1. Corinth. 12. Spiritus autem in corpore non easdem omnibus corporeis partibus tribuit functiones, quemadmodum Apostolus ad Roma. 12. & prioris ad Corinthios cap. duodecimo, elegantissime persequitur. Alij nanque datur per spiritum sermo sapientiæ, alij prophetia, alij interpretatio sermonum, &c. Nec enim in ecclesia omnes Apostoli, nec omnes Prophetæ, nec omnes interpretantur, &c. Certum est autem, quòd sacrarum literarum intelligentia sanctis doctoribus, si quibus, maxime, per spiritum data est. Qui ergo spiritum veritatis, sanctis omnibus in scripturæ sacræ interpretatione negat, hic sine dubio eundem spiritum

Num. 19.

Lib. 3.
Ioan. 14.

spiritum ecclesiæ tollit. Quemadmodum qui ab oculis videndi munus aufert, hic reliquas etiam omnes corporis partes obscurat. Nam si oculus non fuerit lucidus, totum corpus tenebrosus erit. Atque hæc sunt quintæ conclusionis causæ grauisimæ. Possunt enim esse aliæ leuioræ. Certe patrum optimorum & sapientissimorum exemplum non omnino leue est: qui quamquam erant acerrimo ingenio, scripturæ tamen sanctæ interpretationes ita referunt, ut à maioribus didicisse, non ut ex se reperisse videantur. Ad quam legem nos non docti, sed facti: non instituti, sed imbuti esse debemus. Ac de quinta conclusiõe dictum est satis.

L. 11. 20.

Sexta conclusio. Sancti simul omnes in fidei dogmate errare non possunt. Hanc primum ostendit Diuus Augustinus, libr. aduersus Iulianum primo. capite secundo. Cum enim Iulianum vellet sanctorum testimonijs in dogmate fidei, de quo erat controuersia reuincere: non omnium, inquit, de hac re sententias commemorabo, sed ponam pauca paucorum, quibus tamen nostri contradictores cogantur erubescere & cedere, si vllus in eis vel Dei timor vel hominum pudor tantum malum periticia superauerit. & posterius, alia sunt, ait, in quibus inter se etiam doctissimi atque optimi regulæ catholicæ defensores, salua fidei compage non consonant, & alius alio de vna re melius aliquid dicit & verius. Hoc autem vnde nunc agimus, ad ipsa fidei pertinet fundamenta. Et libro secundo aduersus eundem ita loquitur. Hoc probauimus catholicorum auctoritate sanctorum, ac per hoc non est consequens, ut falsum sit. Tales quippe ac tanti viri secundum catholicam fidem hoc verum esse confirmant, ut vestra fragilis & argutula nouitas sola auctoritate conteratur illorum. Præterquam quod ea dicunt, ut se per eos loqui veritas ipsa testetur. Sed nunc auctoritate primitus eorum vestra est contumacia comprimenda, ut dum tales homines Dei in fide catholica errare potuisse non creditis, ausus præcipites refrænetis. Et paulò inferius, ego te, inquit, ante istos iudices constituo, quos non amicos meos & inimicos tuos in hac nostra disceptatione cõstitui cognitores,

NUM. 20.

nec

nec quorum sententię de hoc, quod inter nos disputatur, incertę sunt, inani cogitatione cōfinxi: sed sanctos & in sancta ecclesia illustres antistites Dei, non Platonicis & Aristotelicis & Zenonicis (quanquam & in his nonnulli ex eis docti fuere) verū omnes sacris literis eruditos nominatim sicut oportebat expressi, vt in eis timeas non ipsos, sed illū qui sibi eos vtilia vasa formauit. Qui tūc de ista causa iudicauerūt, cū ab odio, amicitia, inimicitia, ira vacui erant. Quod inuenerūt in ecclesia tenuerūt. Et posterius. Vsq̄ eadeō, ait, permiscuit imis summa longus dies, vt videant Pelagius, Celestius, Iulianus, & cęci sint Hilarius, Gregorius, Ambrosius, Cyprianus? Sed qualiscunque homo sis, tamē quia homo es, videre mihi videor verecundiam tuam, (si tamen non in te spes est omnis mortua sanitaris) & quodammodō audio vocem tuam qua respondes. Absit, vt audeam cęcos istos viros vel cogitare vel dicere. Et in fine libri tandem, qui sanctos reijcit, eos vniuersam Christi ecclesiam reijcere testatur. Et Vincentius Lirinensis, necesse est, inquit, omnibus catholicis, qui sese ecclesię legitimos filios probare student, vt sanctorum patrum fidei inhaereant, adglutinentur, immoriantur, prophanas verō nouitates detestentur, horrescāt, persequantur. Concilio enim Ephesino diuinitus placuit, nihil aliud posteris credendum decernere, nisi quod sacra sibi consentiens sanctorum patrum tenuisset antiquitas. Haftenus ille. Nec Ephesina solum synodus ita sensit, sed Constantinopolitana sexta, actione. 12. in hac verba. Et dixit sancta synodus. Omnino necesse est non solum secundum sensum, sequi sanctorum patrum dogmata, sed eisdem vocibus vti cum illis, nihilque penitus innouari. Et iterum, sanctorum patrum dogmata tanquam legē sanctę Dei suscipiunt ecclesię. Nec obstat, has sententias Sergij esse non synodi. Tum, quoniam si hereticus ipse Sergius, publica ecclesię consensione victus, hanc nostram conclusionem negare non potuit, certē inimici nostri sunt iudices. Tum, quoniam synodus acti. 17. & 18. sanctos ipsos patres tāquam regulam sequitur, & synodus Later. sub Marti. 5. cano. 12. & 13. quę omnes consonantes ecclesię patres respuunt, ea catholica & apostolica eccle-

ea ecclesia respuere dicit, & quæ credunt, credere. Id quod non modo Aug. Vincen. conciliorumque grauissimis testimonijs, verum etiam inuictissimis rationibus confirmari potest. Nam si sancti in aliquo fidei dogmate falsi sunt: & populi, qui eos sequebantur, falsi fuissent. Constat enim populum Christianum ante nos fidei sanctorum doctorum acquieuisse. Neque enim aliter fidem in Iesum habere poterat, nisi haberet etiam in sanctos eius. Gratias ago Deo meo, ait Paulus ad Philemonem, audiens fidem quam habes in Domino Iesu & in omnes sanctos eius. In quæ verba Hieronymus, Quicumque, inquit, Deo credidit, aliter eius fidem recipere nequit, nisi credat & in sanctos eius. Non est enim in Deum perfecta fides, quæ in ministros eius infidelitate tenuatur.

Præterea cum quædam ad fidem pertineant, quod & si sapè dictum est, dicendum est tamen sapius, quæ plebs penitus ignorat: si sancti omnes in fide rerum huiuscemodi decepti fuissent, ecclesia certè fuisset decepta. Adhuc, sanctorum omnium fide repulsa, magna ex parte Christi & Apostolorum traditiones repellentur. Non enim aliunde apertius quam ex sanctorum veterum testimonijs plerasque Apostolicas traditiones agnouimus. Vnde in septima synodo generali, actio. 1. Anathematismus 7. Basilij penitentis sic habet. Qui doctrinas sanctorum patrum & traditionem catholicæ ecclesiæ contemnunt: quique causantur & voces Arrij, Nestoris, Eutychis & Dioscori iactant dicentes, quod nisi satis ex veteri & nouo testamento instructi essemus, sanctorum patrum & catholicæ ecclesiæ traditiones sequeremur, execratio. Hæc igitur duo ita sunt connexa atque coniuncta, vt diuelli ac dissociari non possint, doctrina sanctorum patrum, & ecclesiæ traditio. Quisquis vnum istorum tentarit labefactare, alterius quoque fidem concutiat necesse est. Atque eiusdem synodi actione 6. Tomo quinto, Epiphanius pro synodo sic ait. Quod si is qui hanc expositionem contra venetas imagines edidit, asserit, se à sanctis patribus, qui circa ea tempora floruerunt, non fuisse receptum: quomodo ea, quæ sancti patres non probauerunt, nos qui indigni sumus vt discipuli eorum nominemur, recipiemus?

Neque

Neque fynodus hæc modò, verùm reliqua concilia omnia, omnes pontifices ac sancti doctores, hac via & ratione vniuersas hæreses refutarunt. Non enim commode aliter poterant, nisi & in scripturis ipsis canonicis & in reliquis fidei decretis maiorum sententiam, vt acceperant, tenuissent. Qua de re, libet prorsus verba Vincensij Lirinensis adscribere. Sacra, inquit, vetustatis auctoritate, prophanæ nouitatis conteremus audaciam. Neque hoc sanè nouum, siquidem mos iste semper in ecclesia viguit, vt quo quisque floreret religiosior, eò promptius nouellis adinventionibus contraheret. Exemplis talibus plena sunt omnia. Sed ne longum fiat, summatim nonnulla ac breuiter perstringemus: vt omnes luce clariùs videant, beatorum apostolorum beata successio, qua via semper ingressa nouas doctrinas refutarit. Intelligebant enim viri sancti atque prudentes, nihil aliud rationem pietatis admittere, nisi vt omnia, qua fide à patribus suscepta forent, eadem filijs consignarentur. Idquæ esse proprium Christianæ modestiæ ac grauitatis, non sua posteris tradere, sed à maioribus accepta seruare. Ducatum quippè præbet nobis religio, non nos religioni. Nec maiorum sensa quàm volumus trahemus, sed potius quàm illa trahunt retrahuntquæ sequemur. Hactenus ille. Vnum verò idemquæ præcipuum eius rei quam dixerat, exemplū affert ex Ephesino concilio, vbi cum de sanctendis fidei regulis contra Nestorium disceptaretur, decretum est, vt sanctorum patrum in medium sententiæ proferrentur. Quod cum ita factum esset, Nestorius tanquam catholicæ vetustati contrarius damnatus est, Cyrillus verò tanquam sacrosanctæ antiquitati cõsentaneus est probatus. Sed, vt ipse idem dixerat, exemplis talibus plena sunt omnia. Sic enim Hieronymus Eluidij dogma reuicit. Sic Basilius ad Amphilochiũ spiritus sancti diuinitatẽ asseruit. Sic August. Donatist. & Pelagianos refellit. Sic Paulus Samosatenus à celebri quodam scriptore superatus est. Sic Theodorus Alexandrini concilij definitio- nes comprobauit. Sic Leo Papa apud Leonem imperatorem Eutychem huiusquæ sectatores confudit, astruxitquæ à sanctis doctoribus consentientibus nullos nisi impios &

*Euse. 5.
lib. eccle.
hist. c. 28.
Lib. 6.
hist. trip.
cap. 20.*

pios & hæreticos discrepare. Sic Agatho Papa ecclesiasti *6. Synod. altio. 4.*
 cum dogma de duplici Christi voluntate & operatione
 firmavit, nempe sanctorum scriptorum consentientibus
 testimonijs. Quibus ea solum ratione hæretici respon-
 dere se posse existimarunt, si libros deprauassent, & alia
 ex eisdem sanctis testimonia vel mutila vel etiam confu-
 ta in confirmationem erroris adduxissent. Neque enim
 negare sanctorum auctoritatem integrum vel hæreticis
 videbatur. Quorsum autem post vetera exempla nunc no-
 niuria proferamus? ex Bernardo epistola. 77. ad Hugo-
 nem, ex Innocent. De presbytero non bapti. cap. aposto-
 licam. ex concilio Florentino, ex multis quoque alijs,
 quos ne longum sit, missos in præsentia faciemus. Satis
 enim nobis, si modo in philosophia Christiana aliquid
 profecimus, positis exemplis rationibusque & testimo-
 nijs persuasum esse debet, sanctorum omnium commu-
 nem sensum certam fidem facere catholicorum cogna-
 tum, ac proinde ex omnium auctoritate certa argumenta
 depromi Theologicis conclusionibus confirmandis. Id
 quod sexto hoc demum loco erat nobis constituendum. Co-
 stituimus autem longa oratione id quidem, quomodo e-
 nim rem tantam verbis paucioribus explicarem? sed
 adeo præclare tamen, ut tenebræ quas aduersarij verita-
 tis offundere suis argumentationibus conati sunt, iam su-
 perioris disputationis luce fugatæ esse videantur. Certè
 primum, secundum & tertium argumentum, post ea, quæ
 dicta sunt, nulla responsione egent. Sed ne ratio illa qui-
 de deinceps apposita. Eadem enim non magis contra ve-
 teres sanctos quam contra patres conciliorum omnes, at-
 que adeo contra totam ecclesiam valet. Ita nos antea
 duobus illam locis refutauimus. Osiandri ergo & Caie-
 tani scrupuli modò restant, qui si fuerint exempti, nihil
 profectò erit amplius, quod sexto loco explicando desi-
 deretur.

Caput quartum.

CVM igitur contendit Osiander, expositores vsque
 ab apostolis vniuersos, in prophetiæ illius intelligen-
 tia errasse, primum nihil nobis contrarium affert. Nam, vt
 Vincen-

Vincentius Lirinensis rectè dixit, antiqua sanctorum patrum consensus non in omnibus diuinæ legis quæstionibus, sed solum in fidei regula nobis certò est sequenda; atque in his præcipuè quæstionibus, quibus catholici dogmatis fundamenta nituntur. Quod etiã capite superiore paulò latius explanauimus. Porro autem Osee prophetia an in sensu literali, an in allegorico ad Christum referenda sit, ad fidei quæstionem non pertinet. Ita quamuis sancti in hoc falsi fuissent, non in re graui, sed quæ parui momèti in ecclesia est, fuissent falsi. Deinde, falsum est omnes auctores, vsque ab Apostolis locum illum in sensu solum allegorico ad Christum retulisse. Referunt quidem omnes ad populum Israel, & ad Christum quoque referunt, sed non omnes asserunt per allegoriam id fieri. Quin nonnulli affirmant, eundem scripturæ locum plures habere interdum sensus literales. Postremò, si dicamus sensum esse allegoricum, nullus est error. Nam objectioni Osiandri Hieronymus in comment. super Oseam doctè respondet. Vana igitur ista ratio apud eos valet, qui ipsi decipi fallique volunt. Grauiores constantioresque admonendi sunt, vt animaduertant, ne callida altera ratione capiantur. Apertè enim sophisticantem nemo nõ videt, nisi qui admodum est indoctus: Callidus ille & occultus sophista, ne veritatis specie fallat, studiose cauendum est. Nec enim facillè agnoscitur. Nec verò existimari velim Caietanum aut in sophisticis esse censendum, aut astutè, vafre, maliciosèue quempiam fallere voluisse. Sed vir ingeniosus & doctus non fallebatur, nisi specie quadam obscuræ rationis. Quocirca quoniam vim habet maiorem quàm cæteri ad decipiendum, maiori cura & diligentia hic sanè cauendus est.

Argumentatur itaque Caietanus: Non alligauit Deus expositionem scripturæ sacræ priscorum doctorum sensibus, & cætera. Imò verò alligauit, si omnes ad vnum in eandem sententiam concurrerint. Tenentur enim vniuersi catholici sensum ecclesiæ sequi. Sensum autem ecclesiæ fuisse, qui idem fuit doctorum ecclesiasticorum omnium, explicatum est paulò antè satis, vt arbitror diligenter. Nec ecclesiæ nunc de scripturarum sensu iudicando,

diuinando, sed ex traditione maiorum eas interpretatur:
 Quemadmodum enim, si qua alia fidei quæstio occurre-
 rit, ecclesiæ iudicium nihil noui auribus Christianæ ple-
 bis infert, sed maiorum antiquam in ea re fidem, & inquit
 & sequitur: ita cùm de sacrarum literarum sensu exi-
 stit aliqua controuersia, nullam nouam intelligentiam à
 censura ecclesiastica expectare debemus, sed eam, quæ
 magna facta disquisitione patrum nostrorum communem
 esse constiterit. Spes, inquit, nobis & posteris tollitur
 exponendi sacras literas, nisi transferendo de libro in
 quinternum. Minimè verò gentium. Nam, (vt illud præ-
 teream, quod in sacris Biblijs loci sunt multi, atque adeò
 libri integri, in quibus interpretum diligentiam ecclesia
 desiderat, in quibusque proinde iuniores possent & eru-
 ditionis & ingenij posteris ipsi quoque suis monumenta
 relinquere) in illis etiam, quæ antiquorum sunt ingenio
 ac diligentia elaborata, non nihil nos Christiano popu-
 lo, si volumus, præstare & quidem utilissimè possumus.
 Possumus enim vetustis nouitatem dare, obsoletis nito-
 rem, obscuris lucem, fastiditis gratiam, dubijs fidem, om-
 nibus naturam suam & naturæ suæ omnia. Sed quoniam
 huic Caietani argumento Vincentius Lirinensis doctis-
 simè elegantissimeque respondit, verba nos ipsius ascribe-
 mus, digna illa profectò, quæ aureis literis scriberentur,
 Esto, inquit, ò Doctor quasi Beseleel, & pretiosas diuini *Exod: 36*
 dogmatis gemmas exculpe, fideliter coapta, adorna sapi-
 enter, adijce splendorem, gratiam, venustatem, intelliga-
 tur te exponente illustrius, quod antea obscurius crede-
 batur. Eadem tamen, quæ didicisti, doce: vt cùm dicas
 nouè, non dicas noua. Sed forsitan dicet aliquis, nullus
 ne ergo in ecclesia Christi profectus habebitur intelli-
 gentiæ? habeatur planè & maximus. Sed ita tamè, vt verè
 profectus sit ille fidei, non permutatio. Siquidem ad pro-
 fectum pertinet, vt in semetipsa vnaquæque res amplifice-
 tur. Ad permutationem verò, vt aliquid ex alio in aliud
 transuertatur. Imitetur animarum ratio rationem corpo-
 rum: quæ licet annorum processu numeros suos euoluât
 & explicent, eadem tamen, quæ erant, permanent. Parua
 lætentium membra, magna iuuenù: eadem ipsa sunt tamè:

Quot paruulorum artus, tot virorum. Et si quæ illa sunt, quæ æui maturioris ætate pariuntur, iam in feminis ratione præserta sunt: vt nihil nouum postea proferatur in feminibus, quod non in pueris iam antè latitauerit. Quòd si humana species in aliquam deinceps non sui generis vertatur effigiem, aut certè addatur quippiam membrorum numero vel detrahatur, necesse est, vt totum corpus vel prodigiosum fiat, vel etiam intercitat, vel certè debilitetur. Ita etiam sacrarum literarum intelligentia sequatur has decet progressuum leges, vt annis scilicet consolidetur, dilatetur tempore, sublimetur ætate: incorrupta tamen illibataque permaneat. & paulò post: Quo deunq; igitur, ait, in ecclesiæ paradiso, Dei agricultura, parum labore satum est, hoc idem filiorum industria colatur, floreat, maturescat, proficiat, perficiatur. Et prisca illa celestis philosophiæ dogmata à posteris excurentur, limentur, poliantur. Sed nefas est, vt commutentur, detruncentur, mutilentur, humanorumque ingeniorum quasi extranea additamenta recipiant. Accipiant licet euidentiam, lucem, distinctionem, sed retineant necesse est, plenitudinem, integritatem, proprietatem. Hactenus ille. Cuius tota oratio eò mihi videtur probabilior, quò magis ex Apostolo ad Ephe. 4. videtur esse deprompta. Vbi illam corporalis augmenti similitudinem adeò & apertè & copiose persecutus est, vt nulla mea oratione opus sit. Tantum fuerunt lectores admonendi. De sexto autem loco hactenus. Iam ad septimum transcamus, hoc est, scholæ nouæ auctoritatem. De qua & si nonnihil fortasse noui dicturus sum, ea tamen, quæ pios lectores probaturos esse confidam.

Septimi Libri finis.

DE

DE AVCTORI-
TATE DOCTORVM
SCHOLASTICORVM, QVAE SE-
PTIMO LOCO POSITA EST,
LIBER OCTAVVS.

Capit. primum.

Equitur locus huic disputationi vel maximè necessarius, qui scholę Theologicę cõtinet auctoritatem. Quam hæretici iuniores nõ modò eleuāt & extenuāt, verũ etiã explodũt & exhibũt. Ac signifet impietatis Germanicę Lutherus, V vicieffũ in hoc, vt in alijs, discipulus, in libro quidẽ aduer-

sus Iacobũ Latomũ asserit, Theologiam scholasticã esse aliud nihil, quã ignorantiam veritatis, inanemq; fallaciam, quam ad Coloss. c. 2. Apost. præcauet. In lib. autem de abrogã. Missa priuat. Academiã dicit esse Antichristi lupanaria. Philippus verò Melanch. in Apologia contra Parisien. Lutetiã natam esse, ait, prophanã scholasticen, qua admissa, euangelium obscuratũ, ac fidem extinctam. Breuiter Lutherani omnes ad vnum scholę nostrę auctoritatẽ & mirificè contemnũt, & inimicè insectantur. Atq; hinc fortasse tanquam ex primo fonte, reliquę istorum hæreses deriuatę sunt. Principio nanq; quod erat facile, scholę auctoribus cõtemptis, scholę quoq; iudicia contempserunt. His neglectis, mox necesse erat, Hieronym⁹ Aug. Greg. Ambr. Basilius negligerẽtur, quos Theologi recentes dogmatũ suorum auctores habebãt. At antiquis sanctis posthabitis, despectui quoq; habita sunt eorum concilia. Vnde consecutum est, vt & libros quosdam canonicos, & ecclesiasticam auctoritatem Lutherani cõciderent. Adeo verum illud est, qui minima negligit, paulatim desinit. Absit inuidia verbo. Nec enim minima scholę auctoritas esse potest, quam parui facere

nemo sine fidei discrimine potest. Connexæ quippe sunt ac fuere semper post natam scholam, scholæ contemptio & heresum pestes. Quamobrem tuear etiam hunc locum, neq; faciliè ac breuiter, vt mihi videtur, expediam. Nam & si facultatem differendi, à dialecticis exercitationibus acceptam, scholastica in nobis Theologia amplificauit, neque enim medioerè à primo tempore ætatis, in eo studio operam curamq; consumpsimus, at hic sanè quanq; in loco proprio versamur, non ad copiam nostram nos in vtramque partem exercere volumus, sed ad nostrum momentum tenuiter angusteque differere. Sed in omni oratione memento Lector eam me defendere scholæ doctrinam, quæ sacrarum literarum fundamentis constituta sit. Ex quo id efficitur, quod ego magno cum assensu omnium dicere me video, miseram esse scholæ doctrinam, quæ se titulis magisterij defendat: miseram etiam, atque haud scio an multo magis, quæ detracta scripturæ sacræ auctoritate, syllogismis cõtortis de rebus diuinis philosophatur. Imò ne de rebus diuinis quidem, sed nec de humanis, verum de his quæ nihil ad nos attinent. Intellego autem fuisse in schola quosdã Theologos ascriptitios, qui vniuersas quæstiones Theologicas friuolis argumentis absoluerint, & vanis inualidisq; ratiunculis magnum pòdus rebus grauissimis detrahentes, ediderint in Theologiam commentaria, vix digna lucubratione anicularum. Et cum his in sacrorum Bibliorum testimonia rarissima sint, conciliorum mentio nulla, nihil ex antiquis sanctis oleâr, nihil ne ex graui philosophia quidem, sed ferè è puerilibus disciplinis scholastici tamen, si superis placet, Theologi vocantur, nec scholastici sunt, nedum Theologi, qui sophismatum fæces in scholam inferentes, & ad risum viros doctos incitant, & delictiores ad contemptum. Què verò intelligimus scholasticum Theologum? aut hoc verbum in quo homine ponimus? Opinor in eo, qui de Deo rebusque diuinis aptè, prudenter, doctè è literis institutisque sacris ratiocinetur. Quòd & si ita esse pluribus verbis postea differendum est, illud tamen nunc breui conlitendum est, nisi qui is sit, esse Theologum scholæ neminem.

Intel-

Intelligo etiam in schola fuisse nonnullos, quasi ad discordiam natos, qui tum optimè differuisse se putant, cum contra doctiores dixerint, vt non tam verum inuenisse velle videantur, quàm aduersarios conuincere, concertationibusque & rixis totas chartas implere. Atque hos, sunt in ecclesia multi, qui tanquam milites auctoritati vel tuentur vel impugnant, & tota eorù de re Theologica disputatio, partium studium est contentio atque dissidium. Quos ego probare nec debeo nec possum. Nam quamuis dissentientium inter se reprehensiones nõ sunt vituperandæ, concertationes tamen in disputando pertinaces indignæ philosophia prophana, nedùm sacra doctrina, mihi videri solent. Nec enim quod Cicero disertissimè dixit, disputari sine reprehensione, nec cum pertinacia rectè disputari potest. Atque illud verè à Publio dictum est, veritatem nimium altercando amitti. Minimè verò assentior ijs, qui ex circulatorum scholasticorum disputationibus ortam esse pertinaciam volunt, irrationemque scalpenti omnia. Quin istiusmodi malorù existimo in moribus esse culpam, non in schola. Moderati enim, nec contentiosi homines nec pertinaces, quasunque res sobriè ad temperantiàmque definiunt. Quod cum omnibus est faciendum, qui disciplinam quamlibet profitentur, tum nemini potius quàm Theologo. Fuere autem sine dubio in schola multi, qui his vitijs declinat, rem Theologicam grauius sanè ac modestè tractarunt. Nam quos isti pertinaces vocant omniaque scalpentes Theologos, paucos, si verè loqui volunt, significare possunt. Qui etiam mihi, si cui maximè displicent: sed propter paucorum vitia, non est omnium corona traducenda. Quod & si plerique Theologi in his vitijs essent, iniqua esset adhuc ista calumnia. Quemadmodum enim nemo iustus & prudens vniuersos adolescentes accusat, quamuis plurimum sint libidinosi, quoniam libido non est omnium adolescentum, sed non proborum: sic quoniam ista scholastica pertinacia Theologorù leuius est, non omnium, iniquè profectò, vt modò dicebam, schola traducitur ppter ea vitia, quæ non sunt scholæ, sed inertis, vanæ, contentiosæ scholæ. Theologos itaque scholasticos,

qui modo hoc cognomine digni sunt, afferere equidem & vindicare volo, idq; faciam, si prius scholæ propriū institutum, & rationem docendi propositam ostendam, quæ minimè intellecta, nihil rectè aut pro illis, aut contra illos dici potest.

Caput secundum.

Theologiæ scholasticæ proprium munus, quantum & à maioribus accepimus, & huius facultatis alumni quotidianis ferè congressibus experimur, illud primum est, ut quæ in sacris literis Apostolorum traditionibus abdita continentur, ea in lucem quasi è tenebris eruatur. Colligit enim Theologus ex principijs fidei à Deo reuelatis conclusiones suas, atque in principijs ipsis implicitas per argumétationem naturæ consentaneam explicat. Quemadmodum enim Musica facultas ex ijs, quæ sunt in Arithmetica posita, ea ratiocinando connectit, quæ sunt in numeris sonantibus aut consona aut dissona, ita scholæ Theologia ex his quæ fides posuit, ea quæ sunt consequentia, naturæ ratione conficit, de Deo rebusque diuinis. Quòd si Astrologia, Musica, perspicendi facultas, atque alia id genus disciplinæ, tametsi ex alienis facultatibus quasi mendicæ, sed habentur in pretio tamen, tanquam vtilis & necessaria: ecquisnam iste malus genus est, scholasticam disciplinam profligare veile, quæ non ex Arithmetica, non ex Geometria, non ex Physica, sed ex sacris diuinisq; & literis & institutis docet, quid consequens sit, quid contra repugnans? Nec verò audiendi sunt, qui scholasticas quæstiones, ut curiosas reprehendunt, & scholæ temeritatem insimulant, quòd de rebus longe semotis à captu nostro audeat pronunciare, & tam multa definire, quæ citra salutis dispendium vel ignorari poterant, vel in ambiguo relinqui. Huius generis exempla ponunt. Quid discernat Patrè à Filio, quid ab utroq; Spiritum sanctū, quid intersit inter filij natiuitatē & Spiritus processione, vtrum Spiritus sancti à Patre & Filio proficiscens vnicum sit principiū, an duo. Ita censent id præclari & magni Theologi esse, nihil ultra quàm sacris literis præditum est, definire, hoc est, in Theologiæ principijs hætere, mentè à consequentibus & repugnantibus seuocare.

*Erasmus
in proximo
super
Hilariū.*

Quorum

Quorum sententia quid sibi velit, non intelligo. Potest enim quicquam esse absurdius, quàm sola disciplina principia habere definita, conclusiones verò, quæ certo atq; euidenti syllogismo ex illis conficiuntur, aut ignorari velle aut in ambiguo relinqui? Quod si in Geometria, Physica, Astrologiâve quisquam assereret, verè & iure stultissimus haberetur. Sed de his hæctenus. Non libet enim mihi rem exploratam suadere, quod multi & hi docti sæpè fecerunt. Itaque pergamus ad reliqua.

Habet rursus hæc dislerendi in schola facultas alium propositum scopum, fidei nostræ aduersus hæreticos defendendæ. Est quippè doctoris scholastici, vt magister sententiæ in proæmio ex Augustino tradit, scire, quæ admodum fides catholica & pijs opituletur, & aduersus impios defendatur. Quod si scholæ doctor non possit docere fideles doctrinam sanam, & eos qui sanam non habent redarguere, apud vulgus theologus esse aliquando poterit, re vera nunquam erit. Atq; ob eam causam scholasticorum disputationibus adeo sunt hæretici insensî, quod intelligunt, catholicam fidem, quam expugnare moluntur, horum studio doctrinâq; muniri. Agnoscunt sanè lupi canes, eosq; odio prosequuntur: & scholæ nomen istis inuisum est, quæ lupos arcet à gregibus, & eorum insidias porrò cauet. Atque in hoc genere nihil est quidem admirandum, illorum autem hominum genus mirari non desino, qui cum catholici & habeantur & sint, his plausus tamen excitare solent, qui nesciunt iuuentutem ad linguarum studium adhortari, nisi prius theologos scholasticos maledictis figant, totisque cõcidant voluminibus. At suauissimè maledicunt. Venenum animi linguæ mella tegunt, eoq; perniciosius paratum, quo suauius obbitum. At sunt morosi & prolixî scholastici theologî, si querimus anxie, etiam superstitiosi. Sed hæc, vt dixi, morum vitia sunt, non scholæ. At morositas tamen, & ea vitia quæ theologis obijciuntur, habent aliquid excusationis, vel iuste, vel quæ probari posse videatur. Nâ de rebus multis & varijs nõ solum in genere, sed singulatim etiam differentes, non potuerunt hæc breui oratione conficere.

Hinc autè myriades articulorum, quas isti reprehendunt,

quæ si essent adagiorum, non reprehenderet, sed suspicerent. Accedit, quod perspicuitas non solet esse cõiuncta breuitati. Obscuri nanq; sunt, qui breues esse laborant. Ita perspicui theologi esse cupientes, longiores aliquanto fuere. Adde quod res difficiles & obscuræ, quas plurimas theologi edisserunt, paucis explicari non queunt. Rudibus quoque & imperitis schola sese attemperat, atque adeo plura & querit & definit, quæ doctis hominibus, ijs etiam qui ingenio multum valent, superuacanea videntur. Scholastico demum more in vtramque partem theologi differentes, necesse est, ut quæcunque docent, longiore ea sermone complectantur. Anxia verò superstitio quæ dicitur, religio est, non superstitio. Nempè nõ licet apud nos susq; deque omnia ferri, sed scholæ norma decretoque vniuersos, qui aut disputare aut scribere de re theologica velint, certis oportet limitibus ac præscriptis lineis cõtineri. Hinc illè lachrymæ. Illis libertas placeat, imò verò licentia dicendi scribendique: nos cum de rebus theologicis disputamus, licentiam omnem & temeritatem perhorrescimus. Sed totum hoc scholasticum disserendi genus spinosum est: & pes spinis confixus, gressum deinde figere non valet. Scilicet tenerrimi istorum pedes sunt: & quos errores non pungunt, pungit disciplina. Quam, ut antè dicere cœperam, ob id odio isti prosequuntur. quod ars est, quæ doceat tum propugnare fidem, tum hæreses expugnare. Id quoniam postremo libro sumus fusè ac diligenter explicaturi, breuiter & sine disceptatione modo ponendum est. Nec enim decet omnia eodem loco demonstrare.

Spectat denique ad scholasticorum functionem Christi ecclesiæque doctrinam, quantum fieri potest, ex disciplinis humanis aut illustrare aut etiam confirmare. Nam, quod Augustinus docuit, vasa argentea & aurea ceteraq; Aegyptiorum supellectilem, etiam si commodatam acceperimus, iure quasi nostra facere possumus, inque fidelium vsus vendicare: & alienigenam mulierem, ut Hieronymus admonet, rasis crinibus reiectisque superfluis, ad Dei populum introducere. Id quod si quo decet temperamēto grauitateque fiat, nemo ut opinor, tam stultus futurus est,

*Lib. 2. de
Do. Chri.
cap. 4.
Deut. 21.
In epist.
ad ma-*

est, qui reprobet, nisi horum nihil vnquam reputauerit. *gnum ora*
 Discunt theologi à David extorquere de manibus hostiū *tozem, et*
 gladium, & Goliæ superbissimi caput proprio mucrone *ad Dama*
 truncare. Discunt à Paulo, vel inscriptionem fortuitam *sum de fi-*
 arte torquere in argumentum fidei, & quæ in alium vsu *lio prodi.*
 scripta sunt, ea ad emolumentū ecclesiasticæ doctrinæ cō *1. Re. 17.*
 uertere. Discunt cum Daniele ac Moysè Chaldeorum Aegyptiorumque sapientiam, si non vt sequantur, at vt indicent atque conuincant. Nec æquum est, vt si aduersum Philosophos disputant, ignorent dogmata philosophorum: nam & si quispiam aduersus Mathematicos velit scribere imperitus Mathematicos, risui patet. 37. d. c. qui de mensa. Possem persequi multa huius rei argumenta: sed ea ipsa quæ dixi, sentio fuisse longiora. Ignoscet autem Lector. Nam & studio rerum nostrarum prouectus sum, & schola est paulò loquacior, ne ab omnibus eam vitijs videar vendicare. De his igitur hactenus. Egi enim secus atque initio dixeram: & in loco pressio atq; angusto spacia dicēdi videor quæsiisse. Sed difficile erat rē & ab alienis conscissam, & à quibusdam è nostris malè tractatam, ne leui quidem ratione sarcire.

Tres itaque fines veræ theologiæ constituendi sunt. Nec enim tantum de scholastica, sed de omni omnino theologia disputo. Lutheranorum autem hæresis, si sibi consentanea esse velit, de scholæ instituto nihil queat dicere, in qua nunquam se exercuisse vel ipsa fatetur. Nemo autem audiendus est, qui de ea re, quam nec vsu nec ratione habet cognitam disputabit. Quod si tria illa veræ theologiæ sunt communia, ea verò schola omnia præstat, certè in ijs perniciosus est error, qui scholam negligendam esse existimant. Hæc est enim vera theologia, in qua omnia insunt, quæ sunt in theologo requirenda, scientia Dei, cælestium rerum cognitio, humanarum prudentia & vsus. Vt cum hæc adsint, perfecta doctoris Christiani disciplina sit, & sine his esse non possit. Quod cum optimū maximumque sit, si id volumus adipisci, theologiæ scholasticæ opera danda est, sine qua nullam omnino perfectā in Ecclesia doctrinam consequi possumus, Ea verò neglecta qui se Theologos esse arbitrantur, tum se denique

errasse sentient, cum eos aut disputatio cum hereticis, aut grauis aliquis & perplexus conscientie casus experiri coget. Nec verò quisquam scripturę sanctę studiosus vereri debet, ne ex scholę studio, sacrarum literarum studium retardetur. Nam & ad hunc fructum ferendum nō modo non retardat, verū etiam inuitat atque allecat scholę. Nosque ipsi quicquid ad sacras literas attulimus, si modò aliquid attulimus, à doctoribus atque doctrina scholasticis, instructi ad eas & ornati accessimus. Sed iam tempus est, vt doceamus, quod est nobis hoc loco præcipuum iustitutum, an scholasticorum auctoritas firma argumenta theologo præstet, an infirma.

Caput tertium.

Infirmas autem ea omnia argumenta esse, quę ab scholę auctoritate deriuantur, illa primum ratio suadet, quod nec è sacris literis, nec ex apostolorum institutis, neque ex ecclesię definitione, scholę auctoritas comprobatur. Cumque scholasticis auctoribus spiritum veritatis nusquam dominus fuerit pollicitus, errare vt homines possunt, atque adeò nullum argumentum ex eorum auctoritate firmum erit.

Item nullum est in schola certum dogma, sed partium factionibus plena sunt omnia. Nihil igitur certi ex scholę auctoritate confici potest. Præterea theologi scholę omnes asseruero, matrimonium etiam sine ecclesię ministro contractum, esse verè ac propriè nouę legis sacramentum. At hæc omnium communis sententia non solum non facit certam fidem, sed ne probabilis quidem videtur esse. In nulla igitur re alia scholę testimonium certum erit.

At nos & quid sentiamus, & cur etiam sentiamus, paucissimis quàm fieri poterit exponemus. Pugnabimusque pro scholę auctoritate, non affectu, sed ratione. Quamquam non sumus ignari, multos studiosè contra esse dicaturos. Quod vitare nullo modo potuimus, nisi nihil omnino scriberemus.

Caput quartum.

Quod fuerit Academiae theologicę initium, quis progressus, quos institutores habuerit, quosve auctores

doctores, tametsi ad scholæ commendationem attinet, non est tamen huius loci dicere: vbi hoc solum conamur explicare, quantum habeat virium ad faciendam fidem, argumentum ex scholæ auctoritate depromptum. Ea igitur re explicanda, sit prima conclusio.

Theologorum scholasticorum etiam multorum testimonium, si alii contrapugnant viri docti, non plus valet ad faciendam fidem, quam vel ratio ipsorum, vel grauior etiam auctoritas comprobabit. Videlicet in scholastica disputatione plurium auctoritas obruere theologum non debet: sed si paucos viros modò graues secum habeat, poterit sanè aduersum plurimos stare. Non enim numero hæc iudicatur, sed pondere. Hanc verò conclusionem probare argumentis non debeo. Nam si quid est euidentis, de quo inter omnes conueniat, argumentari non soleo: perspicuitas enim, vt ait Cicero, argumentatione eleuatur. Certè vbi variæ sunt doctissimorum hominum discrepantesque sententiæ, academicorum temperamentum imitari, & à rebus incertis certam assensionem cohibere debemus. Quid enim tam temerarium, tamq; indignum sapientis grauitate atque constantia, vt idem Cicero elegantissimè tradit, quam quod non satis exploratè perceptum sit & cognitum, id sine vlla dubitatione defendere? Quo loco sanè arguendi sunt scholastici nonnulli, qui ex opinionum, quas in schola acceperunt præiudiciis, viros aliàs catholicos notis grauioribus inurunt, idq; tanta facilitate, vt meritò rideantur. Nobis aut schola nostra magnam quidem licentiã dat, vt quodecunq; maximè probabile occurrat, id nostro iure liceat defendere: sed non licet tamen eos qui nobis sunt aduersi, temerè ac leuiter condemnare. Alia sunt scholæ placita, de quibus mox dicturi sumus, alia sunt præcepta sectæ, de quibus modo loquimur. Quæ ab illis dissident, ea notam habent, quæ ab his, nõ habent. Nec enim siquid aut Scoticis aut Thomisticis pronunciatis cõtrarium est, error illico est. Sed hæc hæc hactenus.

Secunda conclusio, Ex auctorum omnium scholasticorum communi sententia, in re quidem graui, vsque adeo probabilia sumuntur argumenta, vt illis refragari temerarium

rarium sit. Nam in quacunq[ue] arte peritis credendum esse ratio monstrat. Nec enim sanus haberetur, qui nauis in nauigandi ratione non crederet. Qui igitur in arte hac, de Theologiæ dogmatibus disserendi, experientibus & exercitis nullam fidem habet, aut parum sanus, aut certè temerarius est. Deinde in Clemen. Vni. de summa Trinitate. Patres concilii Vien. Opinionem illam inquit, quæ dicit, tam paruulis quàm adultis conferri in baptismo informantem gratiam, & virtutes, tanquam probabiliorem, & doctorum modernorum Theologiæ magis consonam & concordem, fore à catholicis eligendam. Si ergo in re, quæ olim inter ipsos etiam scholasticos theologos controuersa fuerat, opinio cõcors iuniorum tanti apud patres in concilio fuit, quanto magis nos res omni tempore ab schola præscriptas tenere ac reuereri debemus? Et si opinatio ipsa theologorum recentiorum communis fidem facit concilio, illud quæ inclinatur, ut desinat huiusmodi opinionem esse tenendam, quid si non ex opinione, sed ex certo & minimè circumducibili animo quicquam theologi omnes præfuerint? An non existimas conciliū Viennense pro eiusmodi dogmatis firmiter in schola receptis grauiore censura iudicaturum? Scholæ igitur communem consensum, non nisi impudenter, & temerè reiiciemus. Præterea cum inter ipsos theologos scholasticos magna ferè ubiq[ue] dissensione certetur, ita ut in hac parte iure forsitan reprehendantur, certè nõ idem omnes assererent, nisi eodem diuino spiritu permouerentur. Nec minùs mirandum est varias scholæ factiones doctores quæ, tam inter se discrepantes in vnam eandem quæ sententiam concurrisse, quam septuaginta interpretes diuersis (ut ferunt) cellulis inclusos, in vnam eandem quæ conuenisse interpretationem. Non igitur poterit esse verum illud, quod scholasticorum theologorum choro idem concinenti fuerit contrarium.

*Irenæus,
Euse. Epi
pha. Au-
gust. Cle
mens
Alexan.
Iustinus
martyr.*

*Tertia cõ
clu.*

Tertia conclusio. Concordem omnium theologorum scholæ de fide aut moribus sententiam contradicere, si hæresis non est, at hæresi proximū est. Scolæ porrò placita, si ita vocare libet, in duplici sunt differentia. Altera ad phi-

ad philosophiæ magis rationem expediunt quàm fidei. Altera ad fidem pertinent moresque christiano populo necessarios. Quæ ab illis dissonant, ea scholastico theologo non sunt hæretica. Quæ verò huic posteriorum rerum generi sunt aduersa, ea nos hic tanquam venena refugimus. Nam iis hæreseos crimen, vt quod sit ipsum per se atrocissimum, impingere apertè & simpliciter nõ audemus. In quo equidè sæpe theologorũ requiro prudentiam. Absurdum est enim, vt crimen grauissimum nisi rebus quoque grauissimis impingatur. Sed ad rem. Illa conclusio, vt est à me posita, primum ostenditur, quòd nullum dogma reperietur, quod eadè mente oreq; scholastici omnes certò ac firmiter asseruerint, quin idem in vniuersum ecclesia teneat, eorum auctoritate mota. Nam si aliquod inuenire hæretici possunt, proferant, & tacebimus. Quòd si nullum proferri potest, sine dubio, velint nolint, id quod scholæ totius auctoritate firmatur, verum est, si ad fidem, vt dixi, moresq; pertineat. Adde quòd nullum tam proprium scholæ decretum est, quod vel ex sacris literis, vel ex apostolorum traditione, vel ex conciliorum, aut pontificum definitionibus non habeat certam originem. Ita qui scholæ decreta refutarunt, hi semper inuenti sunt & fontem, vnde illa manant, repudiassè. Atque, vt vno verbo dicam, nemo qui in catholicis habeatur, omnes sine discrimine theologos explofit. Quod abundè satis magnum argumentum est, sine fidei discrimine huiusmodi scholæ placita negari non posse.

Præterea si qua in quæstione vniuersi Theologi eadè inter se concinunt, profectò si in eo errant, ecclesiam itè errandi periculo exponunt. Siue enim qui confessiones audiunt, siue qui ad populum habent conciones, vtriq; plebem instituunt, vt à theologis acceperunt. Ita fit, vt Ecclesia eorum in fide communem errorem dissimulãdo, Christi fideles suo silentio deciperet. Error enim, cui nõ resistitur, approbatur: & veritas, cum non defenditur, opprimitur, vt Innocentius ait. 83. dist. error. Atq; Deus ipse si theologorum omnium errorem nõ aperiret, in necessariis christiano populo deesset. Quid enim facturus eit po-

est populus imperitus nisi eos sequi, quos pro illo tempore ecclesiastica doctrinae magistros accepit? An post hæc omnia scholæ Theologia contemenda est? Crederem, nisi eius auctoritate ecclesia res plurimas definisset. Quippe trecentos ab hinc annos, si quas ecclesia hæreses condemnauit, si quæ de fide & moribus decreta tulit, in vtrifq; scholasticorum subsidio & diligentia vehemèter adiuta est. Id quoniam constat inter omnes, quibus vel conciliorum gesta, vel negotia cognitionis fidei sunt cognita, fateamur necesse est, doctores scholasticos simul omnes in fide & moribus errare non posse.

Præterea, Cùm Dominus dixit, qui vos audit, me audit, & qui vos spernit me spernit, non modò ad primos Theologos, hoc est, Apostolos verba illa referebat: sed ad doctores etiam in ecclesia futuros, quandiu pascendæ essent oves in scientia & doctrina. Quemadmodû igitur qui theologos Christo succedentes contemnebat, Christum is etiã dominû contemnebat, ita qui theologos iuniores antiquis succedentes despicit, hic Christum quoq; ipsum despiciat necesse est. Vnde Chrysostomus, siue quis alius fuerit, in commentariis super Matthæum imperfectis, homi. 42. Cum audieris, inquit, aliquem beatificantem antiquos doctores, proba qualis est circa suos doctores. Si enim illos, cum quibus viuit, sustinet & honorat, sine dubio illos, si cum illis vixisset, honorasset. Si autem suos contemnit, si cum illis vixisset, illos contempisset. Hactenus ille in ea verba Christi, Vobis qui ædificatis sepulchra prophetarum, & ornatis monumenta iustorum, & dicitis, si fuissetis in diebus patrum nostrorum, non essemus socii eorum in sanguine prophetarum. Itaq; testimonio estis vobis metipsis, quòd filii estis eorum qui prophetas occiderunt. Et vos implete mensuram patrum vestrorum. Nimirum pharisæorum instar hæretici ratiocinantur. Si essent scholastici doctores, quales erant Hilarius, Hieronymus, Basilus, sequeremur eos: si in diebus Augustini, Ambrosii, Hieronymi fuissetis, non essemus socii Manichæi, Nouati, Vigilanti, Pelagii, Ioviniani. Itaq; testimonio sunt, quòd filii sunt eorum qui sanctos antiquos contempserunt: cùm

iuniores scholę Theologos pro nihilo putāt. Postremò, vt ad Ephes. 4. Apostolus docet, alios dedit Christus in ecclesia apostolos, quosdam prophetas, alios verò Euangelistas, alios autem pastores & doctores, ad consummationem sanctorum in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in vnitatem fidei in virū perfectū: vt iam non simus paruuli fluctuātes, & circūferamur omni vëto doctrinę. Quādiu igitur Christi corpus, hoc est ecclesia, fuerit, ad diuinam procuratiōē pertinebit, vt ij qui in ecclesia sacre doctrinę doctores habentur, tanquam à Deo dati veritatē in fide teneant, ne populus paruulorum more circūferatur. Nec verò si hoc Apostoli testimonium æquē pro antiquis & iunioribus facere dicimus, iuniores Theologos priscis illis mox æquamus: (scimus enim quantū antiquitati deferendū est, quantū etiam sanctitati:) sed firmum esse hūc etiam locum, tum ex multis aliis, tum ex hoc apostoli testimonio, pro nostra quidem virili contendimus. Rectē ne an secus, aliorum esto iudicium. Nos enim in argumēto nouo, vbi nullum, quem imitemur, habebamus, quę nobis probabilissima visa sunt, ea lectoribus exposuimus. Si quis verò sic nostra reiiciat, vt adducat meliora, volentes ac libentes amplectemur. Nihil autem necesse est, de me ipso dicere mihi. Quanquā non est verendū ne vera & aperta de me prædicans, nimis videar aut insolens, aut loquax. Sed vtcunq; hunc scholę locum ego tractaui: gratissimum, vt puto, Theologis feci. Quoniā eū explicatissimè de ea re disseruerim, discent hodie à me, quibus facillimè rationibus scholasticę Theologiæ allerere & grauitatem possint, & auctoritatem. Atq; hæc hæctenus. Nunc obiectiones à principio contra positas repellamus.

Caput Quintum.

AC primo quidem argumento resellendo non est opus quicquam, præter ea quę sunt dicta, adiicere. Ostendimus enim vt opinor, scholasticę theologiæ afferendæ nõ deesse ecclesię scripturęq; sanctę testimonium. Quę testimonia nos habuimus, ea iam protulimus: ab alijs fortè post & plura & grauiora proferentur.

*Primū ar
gu. resel-
litur.
Secun-*

*Ad secū-
dū respō-
detur.*

Secundum etiam argumentum nihil minus confutatum est. Diximus enim, id quod etsi sæpè dictum est, dicendum est tamen sæpius, factiones in schola, quasi iuratas, studium contradicendi, & si quæ sunt similia mala: non scholæ, sed hominum vitio contigisse. Alioqui decreta multa sunt inter scholasticos certa & firma, eoquæ magis, quo nulla vnquam factio ea in quæstionem reuocauit.

At tertium argumentum difficillimum est, egetquæ disquisitione non parua.

*Ad terti-
um respō-
detur.*

Quare si longiorem orationem huius argumenti difficultas exigit, non debet Lectori molestum esse: nam & orationis longitudo magnitudine utilitatis pensabitur. Principio autem theologos omnes admonitos esse velim, vt sepositis non affectibus modò, sed opinionum etiam præiudiciis, de causis fidei prudenter grauiterg; decernant. Non enim si quidquam in schola bonis etiã temporibus inueterauit, mox fidei dogma existimandum est. Sunt autem nonnulli qui per eas persuasiones, quibus à principio sunt imbuti, de rebus grauissimis sententiam ferunt, temeritate quadam sine iudicio, repentino quasi vento incitati, quæ longè alia esset, si iudicio consideratè constanterquæ lata fuisset. Hi autem in eoprimo errant, quod scholæ opiniones à certis constantibusquæ decretis non separant. Deinde errant in eo, quod duo rerum genera confundunt, vnum earum, quæ ad religionem attinent, earum alterum, quæ hanc ne attingunt quidem. Ac si sanctorum veterum consensus, vt libro superiore definitum est, non in omnibus legis quæstionibus sequenda nobis & tenenda est, sed solum in fidei regula: nec quæuis illorum etiam in re graui communis opinio fideles astringit, sed firmum constansquæ iudicium: ecquid de recentioribus scholæ theologis dicere oportet, quos veteres illi longè & vitæ merito, & scripturarum vsu & auctoritatis pondere superarunt? Verum his de rebus non necesse habeo dicere ea, quæ me viri multi pii cupiunt commemorare, tametsi causa postulat, tamen quia postulat non flagitat, præteribo. Quoniã vero vtriusq; erroris exempla cū alias sæpè posui, tum in duodecimo libro varia etiam adiūcturus sum.

*Vide lib.
7. c. 2. §
3.*

Vno

Vno nunc exemplo contentus ero, quod satis erit tamē, ut ij, qui in censuris Theologicis præcipites esse solent, suæ temeritatis admoneantur. Magister ergo sententiarum dixit baptismi sacramentum fuisse ante Christi mortem, & à Christo ipso institutum, & ab apostolis ministratum. Huic D. Thomas, cæteri que scholæ Theologi assensu sunt. Nimirum Diuum Augustinum Magister secutus est, cuius opiniones schola libèter amplectitur. At enim si quispiam fortè contrà fuerit opinatus, baptismi nouæ legis verum & proprium, idemque primum sacramentum, non priùs à Christo editum, quàm in cruce passus sit: non statim vexare eum graui Theologiæ censura debemus. Sed primùm illud expendere, num Theologi hoc loco, quasi re certa & confecta, quicquam planè suo iudicio definiant, an potius re nondum satis ad liquidum explorata probabiliter opinentur. Deinde id etiam vestigare, pertineat ne ad catholicam fidē, Christū sacramentum hoc ante passionem suam edidisse, an non. Ac magister sententiarum quidem nihil certò statuit, sed probabiliorem opinionem elegit. Commodius, inquit, dicitur, &c. Augustinus quoque, baptizabat Christus, inquit, non per seipsum, sed per discipulos suos. Quos intelligimus iam fuisse baptizatos, siue baptismo Ioannis, sicut nonnulli arbitrantur, siue quod magis credibile est, baptismo Christi. En Augustinus non certò pronunciat, Apostolos priùs esse baptismo Christi baptizatos, quàm illud baptismum administrarent, cuius Ioannis tertio & quarto capite mentio fit. Quin vbi que docet, nos ignorare quando Apostoli fuerint baptizati. Nullo autem pacto fit verisimile, si Apostoli veri sacramenti baptismatis iam inde administri erant, eos non prius idem sacramentum accepisse. Quo fit, ut vtrunque iuxta in opinione, non in firmo constantique decreto sitū sit. Præterea & in forma baptismatis illius scholastici dissidēt. Nā Magister & Adrianus existimant, Apostolos tum etiā in nomine trinitatis baptizasse, id quod ego mihi persuadere nō possum. Alii verò tradunt, eos baptizasse in nomine Iesu Christi, id quod verosimilius est. Sed hæc in baptismi forma tanta dissensio à certitudine dogmatis aliena est.

4. dist. 30

In Ioan.
tract. 5.
& 13. Et
in episto.
ad Seleu
tianam.

In epist.
ad Seleu
tianam.

De orige.
animæ
ad Vincē
tiū visio
rem. li. 3.
cap. 9.

Hb na est.

na est. Non itaque certum quippiam Theologi de hac re statuere voluerunt. Nec D. Thomæ verba, si quis attère legat, aliud præ se ferūt. Videtur, inquit, quod baptismus ante Christi passionem fuit institutus, &c. Quo scilicet, verbo Diuus Thomas vti ferè solet, cum res non est plana & definita. Itaque existimo D. Thomam, cum dixerit videri, hoc ipsum sensisse quod dixerit, videri modò, non etiam oportere. Quid autem definisset vir alioqui prudens & grauis in ea re, quam rem ad fidem nihil attingere intelligeret? Non enim aut è literis sacris, aut ex apostolorum institutis colligi certò potest, baptismum, quod apostolis statim à conuersione sua in vsu erat, peccata remittere, gratiam conferre. Nam quod Augustinus refert, qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus, id non oportet de baptismi mundicie intelligi, sed de ea, de qua postea, iam vos mundicis propter sermonem, quem locutus sum vobis. Quod verò à quibusdam refertur, Ego nesciebam eum, Sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit, super quem videris spiritum descendentem & manentem super eum, hic est qui baptizat Spiritu sancto, id nihil etiam cogere, vltro quoque ipsi fatentur, qui eo testimonio abutuntur. At constat apostolos baptizasse, Ioannis tertio & quarto, & non baptismum Ioannis, vt notum est, ergo baptismum Christi. Sic enim Magister argumentatur. Sed hoc argumentum infirmius & incertius est, quàm vt quid firmum certumque conficiat. Baptismus enim Ioannis dupliciter vocari potest, aut Ioannis instituto & auctoritate exhibitus, aut baptismus aquæ, quale baptismum Ioannis erat, qui videlicet nihil aliud esset, quàm meditatio quædam & præparatio ad nouæ legis sacramentum. Baptismus item Christi, aut sic vocari potest, quia Christo iubente & auctore ministratus est, aut quia institutus à Christo ad abluenda peccata. Dicitur ergo, nec absurdè id quidem, illud apostolorum baptismum, cuius Ioan. 3. & 4. capite mentio fit, non fuisse Ioannis Baptistæ in priore sensu, sed in posteriore tantum. Fuisse autem baptismum Christi, quoniã illius præcepto & auctoritate apostoli baptizabant. Vnde si quis colligat, iam tum illum fuisse verum nouè

Ioan. 13.

Ioan. 15.

nouæ legis sacramentum, pari ratione argumentabitur, vnctionem, qua apostoli ante passionē vsi sunt, iam inde à principio fuisse verum & proprium extremæ vnctionis sacramentum. Quod tamen nonnulli Theologi asseruerint, non tamen expeditum est. Apud veros sanè grauesque Theologos, Vnctionem extremam sacramentum esse, fidei dogma est: an ante Christi passionē, an post fuerit institutū, nihil ad rem existimant pertinere. Quod idem & de sacramentis confirmationis & pœnitentiæ sentiunt. Nec video cur de baptismo nos aliter sentiamus, putemusve fidei quæstionem esse, num ante passionē Christi hoc sacramentum fuerit institutum. Institutū enim esse dictū quidē est procliue. Itaq; ferè Theologi loquuntur: sed quis est tandē, qui hoc esse verū idoneis argumētis ostenderit? Quid? quod Theophilactus in caput Ioannis tertium, & Chrysostomus homilia in Ioannem 28. disertè negant, illud baptisma, de quo agimus, sacramentum esse, quod peccata remitteret, gratiamque cōferret? Quid? quod Hieronymus in dialogo aduersus Luciferianos, cū duplex baptisma distinxisset, perfectū & imperfectum, non obscurè docet, nisi in cruce & resurrectione nullum baptisma perfectū esse? Quamobrem Ioannis baptisma fuisse imperfectum. Quid? quod Leo in epistola ad episcopos Siciliæ inscripta, eorum omnino videtur sententiæ subscribere, qui cōtenderent baptismi sacramentum, non quando Christus à Ioanne baptizatus est, sed post resurrectionem editum & constitutum? Quæ non eò dixi candidè Lector, quò scholæ communes opinaciones improbarem. Nos enim ea Theologia plus vtimur, in qua dicuntur ea, quæ non multum discrepāt ab opinione communi. Quid ergo est? Primum opinionem à dogmate secerni & internosci volumus. Deinde Theologos admoneri, ne affectu animi, qui plerunque breuis est & ad tempus, sed maturo iudicio de rebus hisce pronuncient, in quibus præsertim non ita facilè expediri potest, ad fidem pertineant nec ne. Nam si in exemplo, quod modò posuimus, eas rationes scripturaeq; testimonia liberet adiungere, quibus à cōtraria parte aduersus cōmunē scholæ opinionem pugnari potest:

quæstio fortè in vtranque partem adeo ambigua redderetur, vt difficile esset iudicare, vtra cū fide magis & religione consentiat. Sed, vt dixi, non disputo nunc, scholæ cōmunis opinio vera ne an falsa sit: quanq̄ ab instituto nostro, non adeo fortassis alienum, sed id ago, scholasticas opiniones oportere à decretis seiungere, fideique quæstiones ab his, quæ modo huc, modo illuc transferuntur, & sine pietatis iactura possunt in vtranq; partē disputari. Decreta, arctè tenere debemus, accurateq; defendere: opiniones non itè, sed si non cū Academicæ, at cum Christianæ modesticæ temperamento. Pro fide, etiam cū vitæ discrimine pugna sit: pro his, quæ fidei non sunt, sit pugna, si ita placet, sed incruenta sit tamè. Hæc præscripta seruante licet magnificè, grauitè, animosèq; differere, licet iudicare cōstanter, verè, doctisq; & indoctis vtriliter. Quorsum hæc, inquires, nō solū lōgè, sed longis etiā ambagibus repetita? Nèpè vt explicaremus, id quod cæ superiore in cōclusionibus breuiter significatū est, nō in scholæ opiniones, sed in certa constantiaq; de fide moribusq; iudicia iurasse. Hæc huius loci est defendere, illas alterius & loci & temporis. His igitur expositis, faciliè, vt opinor, tertiu illud argumētum refelli potest. Nego enim scholæ certo cōstantiq; decreto finitū, Matrimonium sine ecclesiæ ministro contractum, esse verè & propriè sacramentum. Nego eam rem ad fidem & religionem attinere. Nego omnes scholæ Theologos id asseruisse. Hæc tria cum docuero, argumentum positū omni ex parte refutatū erit.

Ostendam ergo primū opinionem communem illam esse, non scholæ dogma firmumque iudicium. Qui hoc intelligi potest? Quia de hac re Theologi videlicet ita differunt, vt nihil fuisse velle videantur. Lege Magistrū, D. Tho. Scotū, Bona. Ricar. Palu. Duran. ceterosq; scholæ Theologos, & nisi statim eorum pendentes ac vacillantes animos deprehenderis: tum verò me aut stultum, aut temerarium iudicato. Nam & cum quærent, an matrimonium conferat gratiam, id quod eo loco maximè finendum erat, non definiunt tamè: sed in his referunt, quæ in hominum opinione sunt posita. In materia item & forma

D. Tho.
Bona.
Sco. Pa-
lud.

forma huius sacramenti statuenda, adeo sunt inconstantes & varii, adeo incerti & ambigui, vt ineptus futurus sit, qui in tanta illorum varietate ac discrepantia rem aliquam certam, constantem, exploratam, conetur efficere. Quod si in forma & materia sacramenti, quæ res in sacramentorum tractatione, vel grauisima est, ambiguit Theologi inconstanterque loquuntur, nec definiunt omnino quicquam: cur in ea quæstione, quæ & leuior est & minus ad sacramenti huius constitutionem necessaria, aliquid eos certi præscripsisse fateamur? Concilium certè Florentinum de materia, forma, ministro sacramenti matrimonii, præstituit nihil, id quod sine dubio faceret, cum hoc in cæteris omnibus ecclesiæ sacramentis fecisset, si de iis rebus videret quidpiam esse à Theologis in schola definitum. Præterea, num Matrimonium sine ecclesiastico ministro nouæ legis sacramentum esset, nec propriè & expressè in quæstionem Theologi vocarunt, nec via & ratione, vt solent, vestigarunt, nec argumentis vllis concluderunt. Qui igitur vult, eos sine disquisitione attentata, sine diligenti tractatu, sine idoneis argumentationibus, certò de rebus Theologicis pronunciaſſe: hic videat, ne eadem opera illis & iniurius sit, & in rebus quoq; grauisimis derogat fidè. Adde quod in conciliorum scriptis, ac summorum Pontificum epistolis decretalibus id obseruandum est, vt nõ quæuis simplex aut affirmatio aut negatio certum sit exploratumq; iudicium. Sed sunt notæ quædam peculiare, quibus certas conciliorum Pontificumq; definitiones internoſcimus: quemadmodum libro quinto latius explicatum est. His ergo notis ac multò etiam magis schola quoq; decretis secernendis vti debemus. Cap. 5.

Alioqui si quæcunque scholasticorum simplex assertio dogma fidei certum est: maior est profectò horum, quàm Pontificum & conciliorum auctoritas. Quod si probari nemini potest, illud certè probari omnibus necesse est, Theologos hoc loco & quæstione nihil omnino definisse. Etenim nec sententiam aduersam hæreticam erroneãve dixerunt, nec quod dixerunt, id firmiter catholicis amplectendum, breuiter nullam notã interposuere earum, quæ certa constantiaq; iudicia indicare solèt. Quæ cù ita

sint, id quod primum conficiendum erat, confectum est: Theologos ea de re, quam modò versamus, nihil certò & constanter decreuisse, sed incerta inconstantiq̄ue opinione probabilem vnus sensum cæteros esse infecutos. Ita casu quodam communis fortè consensus facta est. Cū contra vsu quoque venire potuerit, vt si primus asseruisset, non omne fidelium coniugium sacramentum esse, sed quod religiosè sacrateq̄ue fuisset cōstitutum, secundus, tertius, ac deinceps reliqui, quoniam probabile etiam id esset, eandem sententiam sequerentur. Sequitur, vt ostendam, quicquid Theologos opinari contingerit, nihil tamen ad fidem spectare, an eiusmodi matrimonium ecclesiæ sacramentum sit, an non sit. Quod, vt mihi videor, vno hoc argumento facile & euidenter expedio. Tres sunt res, quibus efficitur, aliquid ad fidem pertinere: aut enim in sacris libris habetur scriptum, aut apostolicis institutis est traditum, aut ex vtriuslibet planè certa complexione & consecutione colligitur. Nulla autem harum rerum efficere potest, matrimonium sine ministro prophanè contractum, esse nouæ legis sacramentum. Vbi ego, si Thomistæ omnes cum Scotistis existât, si cum antiquis iuniores volent contra me pugnare, tamen superior sim necesse est. Non enim, quemadmodū nōnulli putant, omnia sunt in Theologorū auctoritate. Est quædam tamen ita perspicua veritas, vt eam infirmare nulla res possit. Experiantur hic quantum possunt vires suas, si qui fortè contrà voluerint dicere, & cū in hac eos causâ sacræ literæ, apostolorum traditiones, Scholæ syllogismi destituerint: tum verò nisi rudes & tardi sunt, mecum omnino intelligant, eam quæstionem minimè ad fidem attinere. At argumentabitur quispiam, fidelium matrimonium esse nouæ legis sacramentum, nō autem esse maiorem rationem de vno quàm de alio, omne igitur fidelium matrimonium esse sacramentum. Appellatur vero hic Theologus, aut hoc etiam nomine dignus putetur? Dum quidem ita argumentabitur, non modò Theologus, sed Philosophus, aut etiam Dialecticus omnino habendus non erit. Anne ad hunc modum graues Theologi ratiocinantur? Anne hisce argumentis adducti

adducti de rebus fidei pronunciant? Equidem baptismi sacramentum esse scio, sed si formam sacram ministrumve non habeat: baptismus erit, sacramentum non erit. Vnctio- nis quoque sacramentum agnosco: sed sine sacra forma, sine ecclesiæ ministro, vnctio quidem esse poterit, sacra- mentum verò esse non poterit.

Pœnitentiæ demum sacramentum amplector: at sine forma sacra & ministro pœnitentiam reperio, sacramen- tum reperire nec debeo nec verò possum. Sic igitur, ta- met si matrimonium sacramentum est, non ideò tamen coniugium quodcunque venerari cogimur, sed id quod formam sacram habeat, & à vero ecclesiæ ministro con- secratum sit. Alioqui, si quodlibet fidelium coniugium Theologis necessariò sacramentum est, quis Scotum tue- bitur, qui coniugia, quæ solis nutibus contrahuntur, ne- gat esse sacramenta? Ac nisi me fallit animus, rectè negat. Etenim non Magister & Diuus Tho. modò, verum etiam concilium Florentinum docet, omnia sacramenta verbis constare, quæ si desint, nullum omnino confici sacra- mentum. Quod si semel admittimus, formam sacramenti esse posse aliquando, nutus verborum loco substitutos, nullo pacto effugere poterimus, quin & mutus sacerdos à peccatis absolueret, & mutus episcopus sacris initiare pos- set. Atque matrimonium non alijs quandoque nutibus contrahitur quàm carnali copula. Cum enim post spon- salia sponsus & sponsa affectu maritali coeunt, fatentur omnes & iurisperiti & Theologi verum matrimonium confici. At carnis commixtionem nouæ legis propriè sa- cramentum dicere absurdum est. Spiritus quippe sanctus & sacramenti gratia per coitum non datur. 32. quæst. 2. c. connubia. Non igitur ecclesiæ docet, quodlibet fidelium matrimonium sacramentum esse. Nisi quis adeò desipit, vt Caietanum damnet, qui & probabilissimè, & me quidem iu- dice verissimè matrimonium, quod inter absentes per li- teras procuratoresque contrahitur, sacramentum esse in- ficiatus est. Nam qui in hoc Caietanum errasse clamant, hi non intelligunt nec quæ loquuntur, nec de quibus af- firmant. Quòd si nullo idoneo & necessariò argumento, sed stultis turbulentisq; clamoribus, nonas refellere sen-

tentias pergunt, atque adeò damnare quæ probabiliter & verè dicta sunt, tum nos in quiete & silentio taciti illorum stultitiam amentiamque ridebimus. Concedant illi, vnum pro altero sacramentum sumere, cum pro altero contrahit. Concedant, sacramenta Christi absentibus administrari, eisdemque & gratiam conferre & peccata remittere. Nos enim, quoniam hæc absurda sunt, concedere potius volumus, eiusmodi contractus, qui inter absentes transiguntur, matrimonia quidem verissima esse, vera sacramenta nullo modo. Quibus ex rebus breuiter disputatis intelligi potest, non solum non esse dogma fidei, omne fidelium matrimonium sacramentum esse: sed etiam contrariam omnino sententiam probabiliorè esse. Quòd si licuit Scoto ac Caietano, vt verè licuit, matrimonia, quæ vel nõ verborum sed rerum notis, vel per procuratores cõficerentur, ab ecclesiæ sacramētis eximere: ecqua religio nos astringit, vt matrimoniũ, quod ciuilitè & prophane Iudæorum, Saracenorum, Ethnicorum more, sine sacris cæremonijs, sineque ecclesiæ ministro contrahitur, sacramentum esse propriè fateamur? Præsertim cum contraria sententia non modo probabilior, sed & ad catholicam fidem tuendam faciliior, & ad Lutheranorum tela depellenda solidior sit. Age verò, quando me in hunc locum deduxit oratio, quibus ego argumentis persuasus sum, eisdem Lectori persuadere conemur, matrimonium eiusmodi sacramentum propriè non esse, quod scilicet & signum sanctificationis sit, & eiusdem sanctificationis instrumentibus dignè causa sit. Quem laborem spero me non frustra suscepturum, cum videam mecum & rationes & testimonia, & sacramentorum demum naturam totam mirificè cõsentire. Illud verò mihi persuasi primùm, quoniam sacramenta propriè dicta sacræ sunt religionis cæremoniæ. Sacrorum enim vsus ad religionem, qua Deum colimus pertinet. Quocirca sacramentum opus est religionis. In sacramentis quoque profitemur, nos salutem à Deo salutari quærere, hæc verò professio, quæ fidei interioris externa testatio est, ad eam virtutem attinet, qua Deo cultum exhibemus. Atque peccata, quæ in sacramentorum abusu sunt, virtuti religionis aduersantur. Et

Augusti-

Augustinus non quodlibet signum rei sacrae definit esse sacramentum, sed quod sit sacrum signum. Quibus rebus efficitur, ut sacramenta diuini cultus ac religionis, sacra quaedam opera sint. Cum igitur matrimonium solis verbis viri & foeminae, ciuilitate prophaneque contractum, licet rei sacrae signaculum sit, non sit tamen opus religionis sacrum: certe non est proprie sacramentum. Alioqui si rebus satis est significationem affigere, ut sacramenta dicantur, serpens aeneus atque manna proprie sunt sacramenta, atque adeo in vniuersum omnia, quae gratia significandi res sacras instituta sunt. Id quoniam absurdum est, consentiamus, verum illud esse quod posuimus, connubia sine sacro ministro, sineque aliqua religionis sacrae caeremonia inita, non esse Christianae religionis sacramenta.

Deinde, concilium Florentinum enumeratis septem nouae legis sacramentis, haec omnia sacramenta, inquit, tribus perficiuntur, videlicet rebus tanquam materia, verbis tanquam forma, & persona ministri conferentis sacramentum. Quorum si aliquod desit, non perficitur sacramentum. At in matrimonio, quod modo versamus, nullus est sacramenti minister, nullum ergo conficitur sacramentum. Nec vero audiendi sunt illi, qui putabunt, virum ac foeminam esse sibi vicissim sacramenti ministros. Quos ego manifestis argumentis euincerem, nisi ad alia grauiora festinaret oratio.

Præterea, fideles non se existimant esse sacrilegos, si non sunt in gratia quo tempore sic prophanè contrahunt, in animis ergo fidelium inscriptum est, eiusmodi contractum non esse ecclesiae sacramentum. Nam si sacramentum esset, sacrilegium haud dubiè committeret is, qui in peccato mortali coniugem duceret. Atque si excommunicatus matrimonium huiusmodi contraheret, sacrilegus quoque bis esset, utpote qui sacramentis ecclesiae se indignè ingereret, quibus priuatus per ecclesiam est. Quae omnia quam abhorreant à fidelium communi sensu, facile, etiam si ego non admoneam, intelligitur. Adhæc, Augustinus in epistola ad Bonifacium tradit, oportere res ipsas corporeas, quibus sacramenta constant, imaginem & similitudinem

*Decimo
de Ciui.
Dei. c. 5.*

Epist. 23.

gerere eius sanctificationis, cuius signa & causa esse dicuntur. Ut baptismus lotionis exterioris administrata spiritalis ablutionis, quam efficit, imaginem & figuram habet. Eucharistia refectio potus cibi; visibilis, invisibilem refectioem adumbrat. Eodemque omnino modo in ceteris sacramentis, externa quadam actione & representatione sanctificatio interior deliniatur, & quasi ob oculos ponitur. Matrimonium autem huiusmodi civile & prophanum, nec sanctificationis imaginem gerit, nec ad sanctificandum sub quadam exteriori sanctitatis specie exhibetur: Non est itaque proprie sacramentum.

Præterea concilium Florentinum docet, idque Theologorum omnium decretum est, omnia sacramenta verbis, constare tanquam forma, qua perficitur sacramentum. Incredibile est autem nisi à forma sacra sacramentum perfici. Quemadmodum enim humana forma hominem efficit, & albedo facit album, ita prorsus necesse est à forma sacra quodcumque sacramentum existere. Atqui in matrimonio, quod civili more prophanæque contrahitur, nulla verba sacra sunt: nulla igitur est ibi sacramenti ne facies quidem. Nec verò dici potest, verba, quibus utuntur contrahentes, nempe, ego te accipio in meam, &c. esse huius sacramenti formam. Primo, quia verba eius, qui suscipit sacramentum, materia sacramenti esse possunt, forma esse non possunt. Forma siquidem ab agente existit in passum, mediante causis ministris. Sacramentorum ergo formæ à Deo per sacerdotum ministros in eos procedunt, qui sacramenta recipiunt. Id quod inductione manifestissima liquet in omnibus sacramentis, quæ sine controversia sacramenta sunt. Tum quia in omnibus sacramentis, licet materia sit res aliqua naturalis, & quæ antè in humanos usus conferri soleat, forma tamen supernaturalis sit oportet, cuius scilicet & vis & significatus non à natura, sed à causa quadam superiore oriatur. Cum enim sacramentum quiddam supernaturale sit, forma, qua constituitur, per fidem accipienda est, non itè per naturam. At illa verba, ego te accipio in meam, vndique naturalia sunt atque omnibus usurpata gentibus, quæ etià sine fide contrahunt. Adde, quod forma sacramenti significat eum spiritalem effectum, cuius

cuius causa sacramentum esse dicitur. Nam sacramenta ut in scholę proverbio est, efficiunt quod figurant. Significatio autem sacramenti in forma vel maxime elucet. Illa verò verba, ego te accipio in meam, nullius effecti spiritalis signa sunt. Verba in super, quæ sunt sacramentorū formæ, diuina institutione præscripta & determinata sunt, neque possunt hominum arbitrio immutari, quemadmodum D. Thom. in tertia parte demonstrat. At verba, quibus matrimonium contrahendum sit, nulla sunt omnino definita: sed innumeris verborum formis, nō synonymis, sed varijs & dissimilibus, eiusmodi contractus fieri potest. Non ergo verba illa, quibus vtuntur sponsus & sponsa ad contrahendum, forma sacramenti Christiani sunt. Præterea, quando verba aliqua sunt forma sacramenti, si nutus vel scriptura, vel aliud vnumquodlibet signum, eorum loco verborum substituitur, inanis nimirum actio est. At si contrahentes loco verborum nutus vel scripturam supponant, æquè conficiunt matrimonium, ac si verborum millibus vterentur. Quod profectò, si quis rectè consideret, non leue argumentum est, cur verba contrahentium huius sacramenti materia sint. Nam præterquam q̄ materiam sacramenti is, qui suscipit, administrare potest, formam non potest: cum in idem fortè sacramentum verba loco materiæ formæque recurrunt, pro verbis, quæ materiæ vicem habent, nutus aliæq; signa poni possunt, pro verbis autè, quæ formæ vice sunt, poni non possunt. Quæ res in pœnitentiæ sacramento facile cernitur. Verba igitur contrahentium, pro quibus omnino verbis signa quæuis alia substituere licet, materia sacramenti esse forsitan queant, forma nō queant. Id quod hoc etiam argumento confirmari potest. Nomen enim sacramenti pro materia accipi solet, pro forma non item: quemadmodum D. Thomas egregie diserteque docet 4. sent. d. 1. q. 1. art. 1. q. 5. ad 1. & dist. 3. q. 1. art. 1. q. 1. ad 2. Baptismus enim, id est ablutio, sacramentum est, non illa verba: Ego te baptizo, &c. Vnctio, cōfirmatio, pœnitentiæq; similiter. Verba autem contrahentiū sunt sacramentum, vt idem auctor testis est additionum q. 44. artic. 1. ad 1. Dicimus nanque matrimonium esse sacramentum.

Matrimo-

Matrimonium autem cōtractus ille est, qui ex amborum verbis constituitur. Verba igitur contrahentium materia sacramenti sunt, forma non sunt. Iam illa falsa & commentitia esse quis non videt, quæ iuniores Theologi confinxerunt, ut ciuilem hunc humanumque contractum Christi & ecclesiæ sacramentū esse tuerentur? Quæ quidem plaræque infidelibus valde nugatoria sunt, fidelibus autem parū solida. Hic tibi dicit contrahentes ipsos esse materiam sacramenti, hic, non ipsos, sed consensum, alius, gestus & nutus, qui à viro fœminaque exceptis verbis adhibentur, alius, prioris loquentis verba materiam esse affirmat, posterioris formam. Quæ utinam grauius, verè, probabiliter dicerentur: ne iure ab hæreticis rideremur. Quorsum autem attinet, in re grauisima tenuiter, ne dicam ridiculè, philosophari? Quorsum in re ad fidem & religionem necessaria tanta varietas & inconstantia? Non enim, ut Hieronymus ait, potest vnquam verum asseri, quod diuersum est. Et rursus, verū, inquit, non esse quod variat, etiam maledicorum testimonio comprobatur. Quid? quòd materiam nos & formam sacramenti querimus, hoc est res quasdam religione sacras, hi verò de forma materiaque contractus prophani naturalisque respondent. Nam, si apud Ethnicos de pacti illius cœnventionisque materia & forma controuersia esset, non aliter profectò illi ac nostri Theologi loquerentur. Ita Lutherus more suo Theologos satis iocosè lusit, quòd religionis nostræ sacramentum ex his, vel integrum & perfectum constituisent, quæ penitus omnia in matrimonijs paganorum reperirentur. Ac certè materiam & formam ciuilem naturalisque contractus, quibus in omni semper lege omnes vsi sunt, quæque perpetuò & fidelibus & infidelibus fuere communes, easdem omnino esse materiam & formam, quibus integra & perfecta nostræ religionis constituentur sacramenta, nò Luthero dicam, sed vix cuiquam persuaderi poterit, nisi ei, apud quem tantum opinio præiudicata potest, ut etiam sine ratione valeat. Equidem cum ad respondendum argumentis Lutheri me comparo, quibus ille multipliciter sacramentū hoc conatur euertere, non id defendendū sumo, matrimonii eiusmodi

eiufmodi sacramentum esse, in quo nulla sacri facies appareat, quodq; vniucè cum cæteris sacramentum esse, ne cogitatione quidem informari posse videatur. Sed siue nostra opinio vera siue falsa sit, nihil enim moror, si Lutherani de hoc matrimoniorum genere disceptare voluerint, intelligant se in scholæ disceptationes incurrisse. Nec oportere catholicum ad eorum argumenta respondere. Sin verò argumententur, matrimonium cum sacris cæremonijs, cum sacra materia, cum sacra forma, à sacro ministro administratum, quemadmodum in ecclesia Romana semper vsque ab Apostolis administratū est, si hoc, inquam, argumententur: sacramentum ecclesiæ non esse, tunc catholicus respondeat fidenter, animosè defendat, securè contra pugnet. Poterit enim consentaneas causas omni poscenti reddere de eà, quæ est in ecclesia, firma, perpetua, constansq; doctrina. Poterit fidem quoque nostram & suauiter insinuare fidelibus, & grauius ab infidelium calumnijs vindicare. Quam ego cum Lutheranis disputationem libentissimo nunc animo aggrederer, si id huius libri institutum pateretur. Video autem me, plus quàm ratio argumenti positi postulabat, digressum esse. Si digressio tamen dicenda est, vbi quod in vtrâq; partem adeò probabiliter disputari potest, hoc nos contendimus non ad catholicam fidem, sed ad scholæ opiniones referendum. At ea res verbis paucioribus addici poterat. Poterat sanè. Verùm difficile est, vt in omni loco verba rebus quasi paria & demensa respondeant. Et libuit tandem quamplurimis argumentis addicere, sine ecclesiæ ministro coniugij sacramentum nullum esse, vt inde pateret eam questionem nullo modo ad fidem attinere, quod secundo loco pollicitus sum. Attende nunc Lector, dum illud, quod postremum erat absoluius. Non omnes, inquam, scholæ Theologi, in eam sententiam conuenerunt, quemadmodum in argumento sumitur. Quin etiam non nulli graues auctores nobiscum sentiunt. Atque in primis Guillelmus Parisien. in libro de sacrament. tracta. de Matrimonio, c. 9. q. 1. negat, matrimonium veri nominis sacramentum esse, & sacramentalem virtutem habere, nisi sacerdotali ministerio consecratū fuerit. Nam Magistrū & Duran-

*Vide etiã
eundē c.
1. de ba-
ptismo.*

& Durandum non refero, qui in vniuersum opinantur, matrimonium gratiam non conferre. Qui profectò hoc loco nõ errassent, nisi cõmunis opinio in extremo posita eis vehementer improbaretur. Patres item concilij Coloniensis apertè inficiantur, clandestinum matrimoniũ esse propriè sacramentum, atq; ijdem quoq; non obscure asserunt, aliud esse verbum, quo contrahitur matrimoniũ, aliud, quod efficit matrimonij sacramentum. Nec satis esse ad sacramentum ea verba, quibus mutuus consensus exprimitur. Sed aliud verbum requirendum, quod, vt in cæteris sacramentis, accedens ad elementum faciat sacramentum. Quod vtiq; verbum fidei sit, non naturæ. Quorum in hoc sententiam difficile est factu non probare. In eo non probo, quod verbum illud, quo sacramenti forma continetur, non inde petunt, vnde semper catholicis petitum est. Enimuerò quibus ritibus quibusq; omnino verbis sacramenta ecclesiæ conficienda sint, non aliundè verius, tutius, constantius peti potest, q̄ ab ecclesiæ Romanæ perpetua consuetudine. Sed de his non est hic locus differendi. Alio fortè opportuniùs propriam huius sacramenti materiã & formã explicabimus. Nunc ad id, quod institutum. Nõ ij solùm, quos diximus, nostræ sententiæ assentiuntur, sed Petrus Palud. 4. sent. dist. 5. q. 2. imprudens in eam quoq; descendit. Nam quũ vir & femina civiliter contrahunt, etiam si peccatores sint, nec pœnitentiam agant, non credit eos esse reos sacrilegij. Id quod nullo modo probabile esset, si eiusmodi matrimonium esset verum ecclesiæ sacramentũ. Omnes quippè sine controuersia sacrilegi sunt, qui post peccatum mortale sine pœnitentia Christi sacramenta percipiunt. Diuus verò Thomas licet in scriptis cõmunes ferè opiniones sequeretur, sed à veritate tandem rationeq; coactus nostræ opinioni subscripsit. Cùm enim in 4. distin. 1. q. 1. art. 3. docuisset, verba in omni sacramẽto necessaria esse, quinto id argumento impugnauit in hunc modum. Pœnitentia & matrimonium sunt sacramenta: sed de integritate eorum non sunt verba aliqua, &c. Cui argumento ille quidem respondit, q̄ matrimonium secundũ q̄ est in officium, & pœnitentia secundũ quod est virtus, non

non habent aliquam formam verborum. Sed secundum quòd vtrunque est sacramentum, in dispensatione ministrorum ecclesiæ consistens, vtrunque habet aliqua verba. Hactenus D. Thomas. Et 4. lib. aduersus gent. c. 78. non aliter docet, nuptias sacramentum esse, nisi ad modum quem diximus, per ecclesiæ ministros populo dispensentur. Ea, inquit, quæ per ministros ecclesiæ populo dispensantur, sacramenta dicuntur. Matrimonium igitur, secundum quòd consistit in coniunctione maris & foeminae, intendentem prolem ad cultum Dei generare & educare, est ecclesiæ sacramentum. Vnde & quædam benedictio nubentibus per ministros ecclesiæ adhibetur. Hæc ille. Ac patrum quidem memoria matrimonium proprie esse sacramentum, ita demum proditum est, si sacerdotis ministerium interueniat. Sic Calixtus in epistola ad omnes Galliarum episcopos prodit. Sic Cyrilius ad Cumerium Tarraconen. episcopum c. 4. Sic Nicolaus 31. q. 2. c. Lotharius. Sic Hormisda, Euaristus, Isidorus, quos refert Gratianus 30. q. 5. prodidere. Sic concilium Carthaginen. 4. c. 13. referturque 30. q. 5. c. sponsus. Sic concilium Lugdunense, & refertur 35. q. 3. c. nulli. Sic concilium Lateranense de symo. c. cum in ecclesiæ corpore. Sic concilium Constantiense sub Martino 5. in fine concilij. Sic Clemens de priuileg. Religiosi. Sic Ambro. lib. 1. epistolarum, epist. 1. quæ scribitur ad Vigilium. Quorum ego testimonia, nec adscribo, nec expendo, quoniam, vt dixi, alterius & loci & temporis est disputatio. Certè Euaristus matrimonium clandestinum sine sacerdote contractum, tantum abest, vt sacramentum ecclesiæ fateatur, vt adulterinum etiã cõtuberniũ appellet. His adde, qd nostræ etiã opinioni subscribunt iurisperiti p̄pmodum vniuersi. Qui, quum negant matrimoniũ gratiã conferre, sine dubio id intelligunt de contractu ciuili, quem sacramentum latius vsurpato vocabulo appellant. At cum administratio sacerdotalis accedit, nõ obscure iurisperiti tradunt, per actum sacerdotis cõsecrantis coniugiũ, gratiam conferri. Ideoq; non licere pro eo pecuniam accipere: quia sacramentum ecclesiasticum est. Vbi iureconsulti probabilius, vt equidem sentio, quàm Theologi loquuntur.

Tamen si

3. q. 4. cõ
sanguine
orum.In epist. a
decretorum
suorum.

Tametsi Theologi etiam quidam docti sanè & graues inuenti sunt, quibus communis illa reliquorum sententia displiceret. Pro qua si qui adhuc contra nos steterint, nò habent statim nostra placita damnare, sed idonea aliqua argumentatione refellere. Ego enim etsi non is sum, qui nihil vnquam falsi approbem, sed ea quæ dissero tamen, non arrogàter præiudico, nec reuoco ad arbitrium meû, sed vel sanctorum testimonijs, vel ratione probabili consentaneaq; confirmo. Sic iure ac merito possum à viris doctis postulare, vt de me non nisi causa cognita iudicèt. Quòd si rationibus, quibus ego ducor, falsam me habere sententiam doceant, gratisimè accepturus sum. Vt verò sine argumentis quisquam sola me asseueratione vincat, fieri certè vix potest. Sed de scholæ auctoritate dictum est satis.

Cap. Sextum, De auctoritate iuris Pontificij prudentium.

ATque hic quidem liber concludi iam poterat, nisi Theologiæ iuris pontificij prudentia iungeretur, essetq; proinde hoc etiam loco explicandum, quantum iuris huiusmodi prudentium auctoritas Theologo ad argumentandum conferat. Sunt enim quidam vsque adeò in ea facultate doctis infensi, vt illorum auctoritatem ab vsu prorsus Theologiæ remotà esse arbitretur. Nos verò huiusmodi doctorum auctoritas quanti sit Theologo facienda, paucis ostendemus, illo principio sumpto, Theologis, qui pontificum canones ignorent, nimisq; multa deesse ad vsus Theologiæ necessarios.

*D. An. 3.
p. Tit. 22.
s. 2. §. 6.*

Principiò enim si à Theologis animarum cura non est aliena, sed potiùs animas regere, eorum quasi peculiare munus est, proculdubio canonici iuris scientia est illis necessaria. Nam quemadmodum non est in Abbatem eligendus, nisi qui antè fuerit in regula competenter instructus, vt c. officij. de electio. Inno. tradit, ita ne cura quidem ecclesiam gubernandi est ei committenda, qui ecclesiasticas regulas nescit. Theologus igitur, qui vel episcopus vel parochus futurus est, nisi canones ante didicerit, quibus fideles debent in Christiana religione & ecclesiæ cæremonijs institui, non habebit profectò ad rem hanc publicam

publicam gerendam Theologiæ officinam satis instructâ.
 Atque hinc illa sunt ex Cælestino, Leone, Augustino, se-
 ptima synodo, concilio Cathaginen. concilio Toleta. 4.
 concilio Aurelianen. 4. Quæ partim à Gratiano, partim à
 Burchardo referuntur. Quibus omnibus locis idem om-
 nino præscribitur, hoc est, sacerdotes Canonum eccle-
 siasticorum oportere esse peritos. Episcopis item iuris ca-
 nonici intelligentiam esse necessariam. facile ostenditur
 ex cap. accedentibus. de excessi. prælat. Vbi definit Pon-
 tificex, ad Episcopum pertinere de causis matrimonialibus
 cognoscere, publicas pœnitentias vel iniungere, vel tol-
 lere, indulgentias concedere. At hæc omnia nisi sciat,
 quomodo & quatenus per ius liceant, nulla ratione ritè
 agere potest. Qua de re quoniam latè differunt Innocen.
 Hostien. Anto. de Butri. Cardin. Abbas, & cæteri iurisper-
 riti in cap. Cùm in cunctis. de electio. & in cap. Nisi cùm
 pridem. de renun. & in c. 1. de consanguini, & affini. Gra-
 tianus quoq; 21. dif. Cosmus in pragmat. sanctione Galli-
 cana. titu. de collatio. §. taliter. Ioannes de Anania in ca-
 qua nonnullis. de magistris. August. de Anco. in libr. de
 potestate eccles. quæst. 108. arti. 3. Anton. 3. part. titu. 5.
 cap. 2. nos hic nihil superaddemus. Solum argumentabi-
 mur, canonici iuris cognitionem Theologo esse perne-
 cessariam. Cùm enim Theologi propria functio sit, ex-
 hortari fideles in doctrina sana, iidem quippè Theolo-
 gi, qui magistri animarum esse dicuntur, doctor verò ec-
 clesiæ non diuinas modò leges, verùm etiam ecclesiasti-
 cas populum docere debeat, absurdum sanè est, auferre à
 Theologi munere canonum disciplinam. Nam licet in
 scriptura sacra præcepta viuendi maiori ex parte tradan-
 tur, sed, vt Cardina. Turrecrema. in præmio decreti do-
 cet, doctrina morum in specie, secundùm gradus singu-
 los & ordines officiorum ecclesiæ, sine iuris ecclesiasti-
 ci cognitione non habetur. At sermones morales ab-
 soluti esse nequeunt, si generatim & non speciatim ha-
 beantur, vt Aristot. in ethicis suis monet. Ad disciplinæ
 igitur ecclesiasticæ cumulum theologus nimirum sacras
 ecclesiæ leges debet addiscere. Confirmat autem hoc
 vel maxime Conci. Lateranen. sub Innocen. 3. in capit.

Grat. 38.
 & 61. d.
 Burchar.
 li. 2. c. 159

Qua nonnullis de Magistris. Præcipit enim, quod theologus in ecclesia Cathedrali ad docendum constitutus, sacerdotes doceat in sacra pagina, & in his præsertim informet, quæ ad animarum curam spectare noscuntur. At qui in canonibus plurima sunt instituta, quæ ad animarum pertinent curam, canones igitur non habet theologus ignorare.

Præterea, omnis doctrina diuinitus inspirata utilis est ad docendum, arguendum, & corripendum, ut perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus. 2. Timoth. 3. At canones ecclesiastici instinctu Spiritus sancti sunt editi, ut Damascus ait. 25. quæstione prima. cap. Violatores.

Præterea Theologi à summo pontifice & episcopis afficiuntur, tanquam adiutores & comministri, non solum in prædicationis officio, verum etiam in audiendis confessionibus & pœnitentijs iniungendis, ac cæteris eiusmodi, quæ ad salutem animæ pertinent: ut ex ea. inter cætera. de offi. iudi. ordinat. tum etiam rerum experimento docemur. Confessiones autem audire, ac pœnitentias iniungere sine iuris peritia vix quisq; potest. Nam, quod Cæle-

In summa. uerb. confessori necessaria.

stanus dicit, pœnitentes in excommunicationibus, suspensionibus, irregularitatibus, alijsq; eiusmodi pœnis, ad iuris peritos remittendos esse, ne confessor ipse alterius facultatis onere prægruetur, id ignoro proflus, quemadmodum sine magnis incommodis fieri queat.

Primum enim interdum in pœnas iuris incurrunt foeminae, quas pro conscientiae remedio iuris peritorum adire domos absurdum erit, ac certè parum muliebri verecundiae consentaneum. Deinde etiam, cum iuris periti & scientiam & verba locare soleant, ad confessionis sacramentum non nisi prius data pecunia erit accessus. Adde, quod homines vel sacerdoti verètur sua peccata detegere. Quod si ad iuris peritos etiam relegentur, sacramenti huius onus grauius efficietur, quàm ut ferri ab imbecillis possit. Sed quid ego incommoda numerare pergo, in quæ confessores incidant necesse est, atque adeo pœnitentes, si confessores ipsi canonum sunt ignari? Cùm manifestiora sint, quàm ut indicare debeamus. Fatendum est igitur iuris peritiam theolo-

theologis magno vsui futuram. Nec adeo longè repetita argumenta conquirere opus est, cum passim ipsi videamus, quanta canonum multitudine theologorum sint re- ferta volumina, illorum præferim, qui iudices quæstio- num scripsere, quas summas nuncupare cõsueuimus. Vbi quantum ius canonicum theologis conferat, vel ipsi iudi- ces esse possunt, qui, quantumuis eximia doctrina polleat, has & legunt, & amant epitomas. Sed & summa ipsa Caieta- ni, si, quæ ex iure canonico multa continet, demas, ma- gna ex parte imperfecta reperietur:

Præterea, cum ad theologum nullæ causæ frequen- tius referantur, quàm matrimonij, si non respondeat, in- doctus habebitur, si circa iuris peritiam respondeat, ne- dicam impudens, erit imprudens. Nam, vt Alexand. cap. primo. de con. & aff. tradit, causæ matrimonij non sunt tractandæ per quoslibet: sed per viros discretos, & qui sta- tuta canonum non ignorent. Ad hæc, summorum pon- tificum decreta à iure diuino, hoc est, à libris vtriusque testamenti dimanasse creduntur, id quod habes de tran- sla. epist. cap. 1. & de accusa. cap. Qualiter & quando. se- cundo. Cum ergo Theologia ex eisdem fontibus suos riuulos ducat, ineptè nimirum theologus faciet, nisi ope- ra summorum pontificum velit vti: qui cum multorù con- silijs exquisitis, tum spiritu sancto suggerente, ex diuinis oraculis dogmata & leges, siue ad fidem siue ad fidelium mores, & ecclesiasticos ritus, & cæremonias collegerunt. Item theologica facultas non est eiusmodi, vt tantummo- dò animo rem cernat, sed etiam aliquid molitur & facit. Est enim, vt scholæ verbis vsat, partim speculatiua, partim practica, quemadmodum Dicus Thomas, prima part. quæstione prima. articulo quarto demonstrat. At iuris canonici disciplina Theologia quædam practica est, vt Aluarus Pelagius docet libro de planctu ecclesi. secundo articulo. 20. tum, quia eius facultatis finis est, dirigere ani- mas per canonicas leges in salutem æternam: tum etiam, quia in solo volumine decretalium multi casus & arti- culi continentur, vtiles & necessarij tam in consilijs ani- marum & pœnitentiæ foro, quàm in regendis & disponē- dis ecclesijs & rebus ecclesiasticis. Agit enim liber ille

Vide In-
no. super
proæmio
Decretalium.

de baptismo, de sacra vñctione, de celebratione missarū, de Matrimonio, de ordinibus, & cæteris sacramentis: de statu Monacho, de clericorum honestate, de voto, de iureiurando, atque alijs eiusmodi. De Symonia, de periu-
rio, de vsuris, de furtis, & reliquis id genus criminibus, de irregularitate, suspensione, excommunicatione, interd-
icto, pœnisque similibus. Quæ omnia si theologus igno-
ret, non solum idiota erit, vt cap. ex multa, de voto. Inno-
centius vocat, sed in multis, præsertim quæ ad actionem
pertinent, & ad mores Christianos, hallucinabitur. At-
que vtinam theologi, qui iuris canonici sunt penitus ig-
nari, vel à decernendis conscientiæ casibus abstinerent,
ne imperiti risui haberentur, cum de his nonnunquam re-
spondent vt magistri, quæ nunquam vt discipuli didice-
runt, vel certè ea essent modestia præditi, vt iurisperi-
tos consulere, ne diuinando de sensu proprio respõde-
rent. Quòd si docere vellemus in quot errores theologi
nonnulli ob iuris pontificij ignorationem incurrerint,
facillimum quidè esset, nisi esset longū, & aliò nostra ora-
tio properaret. Sentiamus igitur, id quod positum est, iu-
ris canonici doctrinam theologo esse valde necessariam,
eò vel maximè, quòd summi pontificis, & conciliorū au-
ctoritas, quæ huius doctrinæ voluminibus continetur,
theologis argumeta subministrat propria theologicæ fa-
cultatis: vt abudè duobus antè libris demonstratum est.

Caput septimum.

Sed enim hoc posito non adhuc apparet, cuinam vsui
iuris interpretes & professores theologis differenti-
bus esse possint: quæve argumenta & qualia, eorum
auctoritas theologicis disputationibus administret. Id
quoniam nemo, vel leuiter attigit, dicam ego, vt potero,
inconditè fortasse, sed tamen vt res possit intelligi. Iuris
pontificij volumina circa varia rerum genera versantur.
Primum enim catholicam fidè & profitentur & explicat,
vt in in titu. de sum. trini. Deinde de moribus definiunt
& religione Christiana, quantum aut ex euangelica lege
aut naturæ ratione definire licet: vt videre est in titu. de
vsura, de iureiurando, de diuortijs, de symonia. Præterea
differūt quoq; de moribus ecclesiasticis, deq; religionis
caremonijs

ceremonijs, & officijs ministrorum ecclesie, quatenus hæc omnia disponuntur legibus positivis. Nam scholastico verbo libenter utimur: nec grammaticorum censuras pertimescimus. Alioqui, ut Aristoteles ait, res gravissimæ interdum nitore verborum atque ornamentis immodicæ diligentia deformantur. Atque hæc mihi causa est, cur sermone eo quandoque utor, qui scholæ notus est, ne, ut quidam latinissimè loquentes, ab scholæ theologis iure optimo irridear. Quoniam verò scio, graves sententias inconditis verbis elatas, delicatiorum præsertim aures offendere, adhibere soleo sermonis munditiam, non odiosam nec exquisitam nimis, tantum quæ fugiat agrestem quorundam negligentiam. Sed ad rem. Humanas ego leges de ritibus & moribus ecclesiasticis, quoniam sic vocant, positivias appellavi. Quales sunt multa in titu. de celebra. Missa. de cleri. peregri. conjugatis, & cætera. de ætate & qualit. ordi. de obser. ieiun. & breuiter in lib. 1. de cre. de officijs iudicum. & in. 2. de ordine iudiciario. Postremò autem huiusmodi pontificia iura præscribunt pœnas his, qui leges, vel euangelicas, vel naturales, vel etiam ecclesiasticas, peruperint, ut in titu. de exco. de raptu. de apost. de hæreti. licet cernere.

Hoc igitur fundamento posito, fit prima conclusio. 1. conclusio.
 In his, quæ ad fidem pertinent, iurisconsultorum auctoritate theologus non eget. Quin potius eorum titulorum expositionem, qui de fide decernunt, legisperitus à theologo mutuari debet. Ratio verò in promptu est. Siue enim pœnitentes seu cõcilia, quæ in volumina iuris coguntur, quicquam definiant, quod ad fidem spectare videatur, id certè, ut alio iam loco explicuimus, non ex sensu suo, vel ex sacris literis atque Christi & Apostolorum traditionibus colligant necesse est. Cum ergo principia, unde pontifices & concilia ad questionem fidei decernendam proficiuntur, propria sint Theologica facultatis, cuius est cognoscere, quæ à Deo sunt reuelata, quæque his sunt, vel consequentia, vel repugnantia: planè cõficitur, in eiusmodi rebus canonum sacrorum intelligentiam non à iurisperitis, sed à theologis esse petendam. Id quod patres, quibus est fidei cognitio mandata, libenter agnoscunt. Non enim prius quæquam

hæreticos ermine damnat, quàm theologi definierint, quod in iudicium venit, id hæresim esse.

Quæ cum ita sint, non video equidem quonam consilio nunc apud nostros in negotio cognitionis fidei partes postremæ, ne dicam nullæ, theologis permittantur, iureconsultis verò vel primæ vel etiam omnes. Cumque præcipuus sit in hoc negotio labor decernere, quid hæresis sit, quid hæreticum faciat, quid fides teneat, quid contra cum fide pugnet, quantum & quatenus doctrinæ sanæ ac catholicæ aduersetur, id quod reus afferuerit: ad reorum quidem pœnas decernendas, quod posterius est, decreti sunt in republica iudices, ad illud autem, quod & grauius est, & in fidei negotio prius, nullos habet respublica theologos patres conscriptos, quorum de culpis iudicium, cum de pœnis iudicant, iurisperiti sequantur. Faxit Christus, cuius hæc causa est, ut principes Christiani, qui huic operi, quo fides & religio continetur, libentissimè fauere solent, rem quam semel experuerit, absoluant, & grauiissimo tribunali theologos probatissimos, probatissimos inquam, adiungant, ad huius diuini negotij absolutissimam moderationem. Id enim si fuerit ecclesiæ præstitum, nihil erit, quod in sanctissimo & maxime necessario inquisitionis officio desideretur. Sed de prima conclusione satis. Iam pergamus ad reliquas.

2. conclu.

Secunda conclusio. In his etiam, quæ ad mores pertinent, quatenus vel lex euangelica, vel ratio Philosophiæ de huiusmodi præscribit, iureconsultorum auctoritas parum aut, certe nihil theologo conferre potest. Quin rectam & sanam earum rerum cognitionem iurisperiti à theologis mutuam accepturi sunt. Nam quemadmodum Musicus ab Arithmetico conclusionum suarum rationem sumit, quod hæ conclusiones à principijs Arithmeticæ deriuantur, ita & si quæ dogmata de moribus ius pontificum, vel ex euangelio vel ex Philosophia colligit, easanè tanquam à proprijs principijs accepta theologus agnoscat, rectiusque & intelliget, & interpretabitur. Quæ ex re facilis coniectura est, iurisperitos quosdam in summo errore, & magna veritatis ignoratione versari, cum asserunt in materia vsuratum, simoniam, & alijs eiusmodi, in quibus

quibus de peccato mortali agitur, ad iurisperitos potius quam ad theologos recurrendum. Quo in errore fuerunt Ancharranus in disputatione, cuius initium est, Antiquis & modernis temporibus. & Ioannes de Anania in cap. in ciuitate, de vsuris. & Alexander in consilio primo. & Aluarus Pelagius lib. 2. arti. 20. & Hostiensis in cap. penul. de eta. & quali. ordi. Quos tamen non est difficile refellere. Nam cum theologo sacrarum literarum cognitio propria sit, quæcunq; de moribus, vel in sacris literis continentur, vel ex eisdem per certam connectionem conficiuntur, vbius theologus inuenierit, ea tanquam sua vendicabit: iurisperitus autẽ vt aliena mutabitur. Cumq; rursus Philosophiæ principia à theologis etiam habeantur, vt qui de virtutibus & vitiiis, de fine humanæ vitæ, deq; actionibus, quibus ad hunc finẽ peruenitur, longè lateq; disserant, & super harum rerũ iactis fundamentis morum fabricam extruant: certè quæ in iure de moribus ex principiis naturæ ratione cõstitutis præscribuntur, ea theologus quasi suo sibi iure assumet, iureconsultisq; exposita & enucleata tradet.

Tertia conclusio. In tertio illo genere rerum, vbi scilicet de moribus ecclesiæ & religionis institutis, per leges tantum pontificias decernitur, in illo etiam postremo, vbi pœnæ iuris præfinitur, iurisperitorum omnium cõmunis consensus concorsq; sententia, theologo magnã fidẽ facere debet, si quando incidat questio circa res huiusmodi. Vt si exempli causa, veniat in dubium, an hic aut ille homo sit, vel irregularis, vel excommunicatus, vel interdicto, vel suspensioni obnoxius. Item an delegatus possit subdelegare, an episcopus in his illisve possit dispensare, scholæ verbis liceat vti, an ecclesiæ pastor ritè sit electus, num iudex ecclesiasticus causam in iudicio legitime definierit. In his aliisque sexcentis huius generis, theologus insolentissimus erit, si quod ignorat, iudicarit: insolentior, si posteaquã iurisperitos consuluerit, omni auctoritati refragabitur. Etenim, vt alias sæpè diximus, cuiusq; rei peritia non aliis certius meliusq; cõtingit, quàm eiusdem rei peritis hominibus. Ita, doctissimis quibusq; in arte sua fidem habere opus est. Iuris ergo pontificij

3. conclusio.

prudenter in his qua propria sint illius facultatis non credere, erit profecto temerarium.

*De costi.
cap. 1.*

Deinde in eiusmodi canonum interpretatione ecclesie iudices & administrari, concordem omnium iureconsultorum sententiam amplectuntur. Qui enim in actionibus vel iudiciis ecclesiasticis, suo sensu & non communi iuris peritorum omnium duceretur, sine dubio suo iudicio ecclesia coerceret. Ita ecclesia usum iudicium approbando, eorum quoque videtur intelligentiam approbare, quos hi in ecclesie administratione sequuntur. Nec alienum est a vera coniectura Christum dominum iuris huius peritis quodammodo etiam adesse in legum ecclesiasticarum vera interpretatione. Cum enim sacri canones, instigante spiritu sancto, ad ecclesie sint utilitatem editi, ut Damasus Papa definit, consentaneum est, ut ecclesia, cui canones illi sunt necessarii, quod in religione & moribus ecclesiasticis contineatur, interpretes a Deo sanos acciperit, earum legum & institutorum, quibus est administranda. Parum enim profuisset leges mortuas in membranis scriptas habere, nisi haberet quoque, resp. Christiana viuos interpretes, qui rectum earum legum sensum assequerentur. Deus itaque, quoniam non deficit in necessariis, non in theologos solum, sed in iuris pontificii peritos spiritum veritatis effudit. Quapropter ex concordia omnium sententia probabilissimum argumentum sumere theologus potest, ad eas quaestiones decernendas, quae circa illa duo rerum genera posteriore loco posita exorientur. Exoritur autem in utroque genere plurimum, quarum definitionem theologis ignorare fas non est: his vel maxime, qui aut laicorum & clericorum confessiones audiunt, aut etiam Theologiam in academiis profitentur. Hi enim, quoniam de multis, quae ex iure pendent, magnum munus respondendi sustinent: si responsa atque decreta iurisconsultorum negligant, periculosè nonnunquam ac turpiter errabunt. Quae autem cum viris in sua quibusque arte peritis consuluntur, ea aut minimo, aut nullo certe periculo respondentur. Ac de septimo quidem loco satis dixisse mihi videor.

Octavi Libi finit.

DE

DE OCTAVO LOCO, QVI RATIONIS NATVRA LIS ARGVMENTA

continet, Liber Nonus.

Caput primum.

Equitur vt doceam, quidnam argumentorum ratio naturalis Theologo suppeditet, quod in octauo loco me acturum pollicebar. Agam autem, quantum res ipsa patietur, breuissimè. Est enim hic locus late patens, & quanquam non est theologiae proprius, sed alienus, magnus tamen est, & cum ab scholasticis reliquis, tum à Diui Thomæ familia excultus vberimè. Non quòd de loci huius aut vi aut vsu quisquam adhuc scholæ theologus disputauerit, sed quod vniuersi philosophiam, cæterasque naturali ratione partas disciplinas, vel in scolam Christianam inuexerint, vel certè ab aliis inuectas excoluerint, pro sua quidem facultate quisq; sed in theologorum, vt ita dicam, grège sine controuersia D. Thomas excelluit. Principio autem in huius loci tractatione duos errores contrarios fugere debemus. Vnum eorum qui vsque adeo argumentis à ratione ductis addixerunt se, vt siue disputent seu scribant, scripturam sacram sanctorumque patrum libros ne legisse quidem videantur. Qui parum illis dissimiles sunt, quos Euseb. lib. 5. histor. eccle. postremo capite commemorat, in tantum stultitiæ prolapsos, vt si quis sermonem de scripturis proposuisset, illi è contrario proponerent: vtrum ille sermo, de quo agebatur, coniunctum an separatum genus syllogismi faceret. De quibus rursum Eusebius, derelinquentes, ait, sanctas scripturas dei, geometriam tractant, & qui verè de terra sunt, de terra

loquantur: & ideo eum, qui de sursum est, & de cœlis venit, ignorant. Denique Euclides apud eos vel maximè in Geometriæ disciplinis viget. Sed & Aristoteles & Theophrastus ab his in admiratione habentur: Galenus verò à nonnullis eorum adoratur etiam. Ac fuisse olim in ecclesia nonnullos, qui rationem auctoritati præferentes, rem theologicam syllogismis absoluerint: Augustinus in epistola ad Dioscorum, numero 56. Bernardus quoque epistola 139. testes locupletissimi sunt. Hoc verò sæculo fuisse etiam in academiis multos, qui omniæ ferè theologię disputationem sophisticis ineptisq̃ue rationibus transegerint, vtinam ipsi non fuisset experti. Egit autem diabolus, quod sine lachrymis non queo dicere, vt quo tempore aduersum ingruentes ex Germania hæreses, oportebat scholæ Theologos optimis esse armis instructos, eò nulla prorsus haberent, nisi arundines longas, arma videlicet leuia puerorum. Ita irrisi sunt à plerisque, ac meritò irrisi, quoniam veræ Theologiæ solidam effigiem nullam tenebant, vmbri vtebantur, easque ipsas vtinam sequerentur. Feruntur enim è scripturæ sacræ principiis, cuius isti vel vmbra non sunt assecuti. Quocirca homines verbotenus in Theologia magistri, pugnauere illi quidem aduersum ecclesiæ inimicos, sed valde tamen infelicitè. Malè enim se res habet, cum quod ingenio, & eruditione effici debet, id tentatur à viris, qui & ingenio parum valent, nec sunt admodum eruditi. Errabant illi autem à principio statim studiorum suorum. Cum enim facultates eas, quæ linguam expoliunt, mirum in modum neglexissent, cūq̃, sese in sophistica arte torisissent diutius, tum demum ad theologiam aggressi, nō theologiam, sed fumum theologię sequebatur. Quòd si vituperandi sunt, qui per ignorantiam errauerunt, quid de iis existimandum est, qui volentes & prudentes in errorem inciderunt? Nam cum rem perditam & collapsam sua restituere auctoritate deberent, tempori, vt inquirunt, seruientes, non modò sophisticata non profligarunt, verum etiam auxerunt. Quæ nimirum cum à philosophia, tum verò magis à theologiam tollenda sunt, eaq̃ue argutandi ars, quæ

vult illa quidem videri se esse Dialecticam, sed abest ab ea, distatque plurimum. Dialectica enim est locata in peritia vsuq; partiendi, finiendi, argumētandi, id quod Theologo est pernecessarium, sophisticè autem nihil habet nisi argutationes vanas, quarum nullus in Theologia fructus est. Quin adeo nulla perniciēs Theologiæ maior inueniri potest, quàm in sophismatū sæce simulatio Theologiæ. Ex quo illa absurda nascuntur, vt sophisticæ Theologi esse videantur. Quòd si quem etiam ista delectant, ne bellum omnino indixisse videar sophisticatibus, quorum est etiam fortasse quidam modus, nō intelligo, quid causæ fuerit vitis doctis, vt sub Dialecticæ nomine exponibiles, obligationes, insolubiles, reflexiuas, aliæque id genus monstra in scholam intulerint, de vsu autem Dialecticæ non fecerint ne verbum quidem vllum. Nonne igitur sunt illa pueris vtilia? sint. Nam nos quoque sophisticæ fuimus aliquando, sed obsecro, ita vtilia habeantur ista, non vt ornamenta virorum, sed vt exercitamenta puerorum. Atque vel ipsi pueri intelligant, sophisticatum breuem quendam ludum esse oportere, aliumque vsu à Dialectica requirendum, Philosophiæ Theologiæq; maxime necessarium. Verum hæc hæc hactenus. Iam ad propositum reuertamur. Qui igitur Theologiæ dogmata humanis meriuntur argumentis, nec ea, quæ à ratione ducuntur, volunt præponderari auctoritate, hi primum omnem vim Theologiæ & grauitatem amittunt, deinde faciunt, vt Theologia detracta auctoritate non solū contemnatur, sed ne Theologia quidē sit. Nam si vera & legitima Theologia est, à fide descendat oportet, vbi huius facultatis propria principia resident, quemadmodum in huius operis initio cōstituiimus. Fides autē tota, scripturarū & ecclesiæ auctoritate continetur. Quamobrē satis exploratū habere possumus, q̄ malè valeant, ij de re Theologica aut scribere aut disputare, qui sacros libros, Apostolorum traditiones, cōciliorum dogmata, iuris pontificij decreta, sanctorum veterum doctrinam, vel reiiciunt vel ignorant. Itaque hoc quidem opinantium genus pellatur è medio, est. n. totum improbabile & impiū, qui opinatur aptiora theologo ea argumēta esse, quæ ex ratione,

quam

quàm ea, quæ ex auctoritate ducantur. Rebus enim antè dictis apertè intelligitur, cum de Deo præsertim diuinisq; mysterijs disputatio incidit, argumētis philosophiæ præponenda esse argumenta, quæ pertinent ad Dei fidem, qua nihil Theologo debet esse antiquius. Sed prioris huius erroris leuitas, quoniam facile deprehenditur, non est pluribus refutanda.

Caput secundum.

ALter autem error illorum est, qui solis sacrarum literarum testimonijs, aut interdum etiam scriptorū veterum, omnia definiunt, ab argumentis naturæ haud aliter abhorrentes, quàm si essent Theologiæ aduersa & inimica. Hunc autem errorem plurimis testibus suadent. At primus testis citatur Gregorius Nazanzenus, orat. 1. in Iulianum, vbi ait, disciplinam nostram esse Pythagoricam. Atqui apud Pythagoræos tantum auctoritas præiudicata poterat, vt sine ratione valeret. Alter est Hieronymus in 10. Matthæi caput, quo loco non vult euangelij doctores humanæ ratiocinationis præsidij niti. Quia huiusmodi, vt inquit, virga & baculus arundineus est, quem si paululum presseris, frangitur, & manum perforat incumbens. Et in 31. caput Hieremiæ, de verbis Dei humano sensu argumentari, dicit esse sacrilegum. Tertius est Augusti. lib. 1. de actis cum Felice Manichæo, cap. 10. Cum enim Felix Manichæum efferret, quòd docuisset discipulos suos, initium, medium, & finem, & quomodo vel quare factus sit mundus, de cursu solis & lunæ, de quæ alijs huiusmodi rebus physicis, Augustinus contra ait, Spiritus paraclietus non docet has veritates. Christianos enim vult facere, non Mathematicos. Sufficere autem, vt homines de his rebus propter humanos vsus nouerint, id quod in schola didicerunt, scilicet priusquam ad Christi religionem conuerterentur. Propter humanos vsus, inquit, ad vsum igitur Theologiæ, humanæ ratio doctrinæ nihil Catholico proderit. Referuntur etiam à Gratiano 37. dist. duo testimonia, vnum ex Ambrosio, alterū ex 4. concilio Carthagen: quibus suaderi videtur, humanas discipuli-

Socra. li. 1. historie sue ca. 8.

disciplinas, vt perniciosas, vel certè vt inutiles, à Theologia repellendas. Concilium quippè Carthagin. 4. vetat episcopis, ne libros gentilium legant. Ambrosius autem dicit Astrologiam, & alias huiusmodi disciplinas nihil valere ad salutem, sed in errorem mittere. Epiphanius quoque hæresi. 76. aduersus Aëtium differens ait, quòd non reuelat Deus patrem & filium per Spiritum sanctum, his, qui de ipso per syllogismos ratiocinantur. Qui ergo in Theologiam humanas rationes inuehant, hi diuinæ reuelationis non possunt esse participes.

Nec solum testimonijs patrum, sed sacrarum etiam literarum abutuntur in sui erroris confirmationem. Principio enim afferunt illud Ecclesiastes 1. ego Ecclesiastes proposui in animo meo querere & inuestigare sapienter de omnibus quæ fiunt sub sole. Hanc occupationem pessimam dedit Deus filiis hominum, vt occuparentur in ea. Vidi quæ fiunt cuncta sub sole, & ecce vniuersa vanitas, & afflictio spiritus. Si ergo occupatio pessima est studiū humanæ literaturæ, si vanitas & afflictio spiritus, non est profecto à Theologis expetenda. Deinde argumentantur ex illo Prouerb. 5. ne intenderis fallaciæ mulieris: fatus enim distillans labia meretricis, &c. Et postea, quare seduceris fili mi ab aliena, &c. hanc autem humanam sapientiam interpretantur, quam nimirum esse fallacem ad Coloss. 2. testatur Apostolus in hæc verba. Videte ne quis vos decipiat per philosophiam, & inanem fallaciam. Addunt illud 1. ad Corinth. 1. perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo. Vbi sapiens? vbi scriba? vbi inquisitor huius seculi? Nonne stultam fecit Deus sapientiam huius mundi? Addunt etiam illud ex eodem Apostolo 1. Corinth. 8. scientia inflat. Aliud quoque 1. ad Timoth. 6. si quis non acquiescit sanis sermonibus, & ei quæ secundum pietatem est doctrinæ, superbus est, nihil sciens, sed languens circa quæstiones. Quo loco volunt Apostolum significare, disciplinas humanas morbos esse, solamque Christi doctrinam esse sanam. Hanc secundum pietatem, id est, religioni conformem & consentaneam esse, illas non esse.

Præterea Apostoli non habuerunt Philosophiam, non est

est igitur Theologo necessaria. Si enim Spiritus sanctus docuit Apostolos omnem veritatem, iuxta Domini pollicitationem Ioannis decimosexto, & has disciplinas nō docuit, sequitur non esse Christiano doctori viles, atq; adeo ne versari quidem circa veritatem. Præterea, vel Philosophia est Theologo necessaria, dū imperfectos in ecclesia instruit, vel dum perfectos alloquitur. Imperfectis hæc Apostolus dat, nec existimat se quicquam inter huiusmodi scire, nisi Christum & hunc crucifixum. Perfectis verò sapientiam loquitur, non huius sæculi, neque principum huius sæculi, hoc est, Philosophorum. Non ergo Theologus Philosophia eget, siue cum paruulis seu cum prouectioribus sermones diuinos conferat.

Pergunt etiam argumentari, quòd si utilis & necessaria esset Theologo philosophia, hoc esset ob id maxime, quòd non alia via & ratione melius Philosophi Christo repugnantes euincerentur. At hoc constat esse vanissimum. Primum, quoniam euacuaretur crux Christi, vt *2. ad Cor.* Apostolus ait, Si de philosophis & sophistis per humanam sapientiam triumpharet. Rursus, quoniam vt idem Apostolus secunda ad Corinth. cap. decimo auctor est: Arma Christianæ militiæ non carnalia sunt, sed potentia Deo ad destructionem munitionum, consilia destruentes, & omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam Dei, & in captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi.

Non ergo Theologus, Christi miles, humanarum disciplinarum præsidij eget, vt fidei aduersarios possit euincere. Id quod exemplo Nicæni concilij facile demonstratur, vbi Philosopho superando plus valuit simplicis hominis sincera fides, quàm omnes omnium Dialecticorum & Philosophorum argutiæ. Certè Hieronymus ad Pammachium aduersus Ioannis errores, argumenta à ratione ducta & de gentiliū fonte manantia, tanquam gentiliū arma Christiano dicit esse deponenda. Postremò etiam argumentantur, Christi doctrinam perfectam esse: non itaque Philosophiæ subsidijs indigere.

Caput tertium.

His argumentis nituntur illi, qui in hoc errore fuerunt. Nam fuisse quosdam testatur Clemens Alexandrinus primo Strom., lib. in hæc verba: Non me autem lauerunt ea, quæ ab aliquibus imperitè tumultuantibus iactantur, qui dicunt oportere in his versari, quæ finem continent: externa autem & quæ sunt superuacanea transilire, quæ nos frustra conterunt, & detinent in ijs quæ ad fidem nihil conferunt. Alij autem etiam philosophiam ex malo ad hominum perniciem existimant in vitam esse ingressam, ut quæ profecta sit à maligno aliquo inventore. Et rursum eodè libro, nonnulli, ait, qui se putant esse ingeniosos, nec Philosophiâ attingere volunt, nec Dialecticâ, sed nec cõtemplationem discere naturalem, sed solû & nudâ fidem requirût, perinde ac si cum nullâ vitis curam gesserint, velint ab initio statim botros accipere. Dicitur autem Dominus vitis allegoricè, à quo cum diligentia & agricolendi arte, quæ fit ratione ac sermone, fructus est vindemmandus, &c.

Lutherus etiam, qui omnes omnium hæreticorum hæreses in vnam fecit Camerinam confluere, non modo asseruit Philosophiam esse Theologo inutilem & noxiam, verum etiam omnes speculatiuas disciplinas errores esse. Scilicet morum Philosophiam, nouus hic Socrates, mirificè complexus est, quæ in cõtemplatione versatur, eam solum damnat. Cornelius quoq; Agrippa vir post hominum memoriam vauissimus, in suo illo libro qui de vanitate scientiarum inscribitur, non sicut Zethus ille Pacurianus, Philosophiæ solum, sed omnibus humanis disciplinis, atque adeo diuinis bellum indixit. Atque horum hominum ingenium quale esse soleat, non est necesse disputare: est enim in promptu. Facile siquidem intelligitur, quamobrem isti discipulos suos à facultatibus, quæ ratione constant, alienos esse velint.

Quemadmodum enim Epicurus reijcit Dialecticam, Alcaquini etiam Machumetis, Saracenos procul ab omnibus disciplinis abducunt, quoniam intelligunt, quod disciplinas artesque omnes rationales, doctrinæ peruersæ esse contrarias, ita Lutherani, nequando à discipulis

*Plutarchus de
pla. philo.
lo. Euseb.
lib. 1. præp.
pa. euang.
cap. 5.*

errores

errores sectæ absurdissimi deprehendantur, cupiunt eos ab omni cognoscendi ratione seuocare. Sed enim cum veritas veritati nunq̄ aduersetur, consentiat semp̄ & subserviat, iure ac merito scholæ nostræ auctores nobilissimi humanas omnes scientias, tanquam ancillas, ad artem & ministerium veræ sapientiæ aduocarunt. Id quod Iulianus inuidens, Christianis lege interdixit studijs bonarum artium. Socrates libro tertio historię eccle. capite 12. & 16. Sozomenus libro sexto historię tripart. ca. 37. Quapropter mirari non desino, morem eijciendi humanas rationes, cum in Theologia differitur, in quibusdam etiam catholicorum Gymnasijs insertum esse, haud parua certè iactura ecclesiasticæ disciplinæ, si illa consuetudo inualefcit. Erunt enim ij, si ita res procedit, optimi præstantissimiq̄; Theologi, qui plurima loca memoria tenuerint: & quod iuris peritis obicitur, qui elenchi fuerint librorum & indices. Id quod in Germania regnante Luthero accidit, vt futores, qui nouū Testamentum memoriæ mandarant, magni & præclari Theologi haberentur: atque adeo mulierculæ, quoniam euangelia & Paulinas epistolâs memoriter recitare poterant, omnium Academiarum Theologos ad disputandum prouocarent, auderentq̄; viris concurrere non virgines, sed mulieres corruptissimæ.

Talis scilicet est Lutherana Theologia, in qua, quoniam nullum acumen, nullum ingenij specimen est, optimo quisque splendidissimoq̄; ingenio, quamlibet acie mentis, & veri perspicientia polleat, quamlibet rerum & diuinarum & humanarum ordinem ac connexionem teneat, quamlibet omnium causas, effecta, antecedentia, consequentia, non animo solum perlustrarit, sed etiam comprehenderit, nullo tamen apud istos habeatur in pretio. Sed hæc alio loco fortè tempestiuus dicentur. Nunc ad id quod erat institutum reuertamur.

Caput quartum.

AVres itaque ad naturæ rationes ocludere, si quando à Theologis afferantur, id nos in errore maximo ducimus. Si enim cadit in Theologum aliquando, vt
de re

de rebus humanis philosophetur, quod profectò cadit, nisi ex eo extirpata humanitatem arbitremur, quamnam rogo causa est, cur naturales argumentationes à Theologia pellamus, ne, ut quæ diuina sit, humanis adminiculis eguisse videatur? Non egeat his, esto: cum suis, hoc est, diuinis quasi lineis cõtineatur. At volumus ne uos Theologum, qui solùm diuina calleat, in humanis erret, labatur, exëcutiat, hallucinetur? Quid autem interest ratione animi sublata, non dico inter rusticum & Theologum, sed inter Theologum, & pecudem aut saxum, etiam aut truncum, aut quiduis generis eiusmodi? Quæ verò ista sit mens, vel quæ hominis ratio potius, si nec philosophiã nec Dialecticam habeat, nec vllam omnino humanæ rationis disciplinam? Intelligendum est autem Christianæ doctrinæ professores duabus quasi indutos esse personis. Quarum vna est communis, ex eo quòd omnes participes sumus rationis, à qua omnis argumentatio naturæ trahitur, & ex qua ratio inueniendi argumenti naturalis exquiritur: Altera autem quæ propriè Theologis est attributa, vnde argumeta expectantur, quæ propria sunt Theologicæ facultatis. Deponat igitur Theologus personam hominis, si ita placet, cum diuina tractat, cum verò tractat humana, quæ nam rogo stultitia erit, hominem ex homine tollere? Quanquam, in quacunq; disputatione, siue de humanis seu de diuinis disseratur, vtrambet personam deponere, stultissimum erit. Quid enim stultius esse potest, quàm vel pedem abijcere, cum caput munus suum explet, vel caput tollere, cum pes munere suo fungitur? Nam nec pes capiti officit, nec caput pedi. Quin etiam, vt Apostolus monet, non potest caput dicere pedibus, 1. Cor. 12. non estis mihi necessarii. Sic nimirum, cum nec humanarum rerum intelligentia diuinarum cognitioni obsit, nec diuinarum cognitio, humanarum intelligentiæ: neutram debemus in alterius propria functione abijcere, nisi volumus esse stulti. Porro qui Theologiam sic instituit, vt nihil habeat cum naturæ ratione coniunctum, omniq; egregiæ disciplinæ dogmata sola scripturarum fide metitur, hic, si in ea opinione persistat, & non interdum naturæ bonitate vincatur, nec Theologiam colere tueriq;

possit, nec fidem nec humanitatem. Non humanitatem, sæpè enim dicendum est, quia sine ratione humanitas extirpatur: qui autem rationales disciplinas Theologo auferunt, hi suam illi rationem eripiunt. Quoniam si veritatem, quæ in disciplinis cernitur & hominis intelligentia, à ratione tollas, iacebit profectò vel nulla erit potius. Nec fides rursus se ipsa sola sine doctrina, & ratione tutari potest. Nam Philosophia, & omni ratione disputandi sublata, cum fide sancta rusticitas manet: quæ, vt Hieron. ad Paulinum scribit, quantum prodest vitæ merito, tantù simplicitate nocet, si aduersarijs non resistat. Itaque vacillabit fides, nisi fidelis, quod Petrus ait, paratus sit reddere rationem, id quod sola fide sine ratione fieri nõ potest. Theologia denique citra naturæ rationem non consistat. Cùm enim sit homo rationalis, est illi ingenita ratio: cinatio, siue agat secù quid, siue cum altero, siue velit humana seu diuina cognoscere. Quare vbi homines disseret, rationem naturalem repellere nec debent, nec verò possunt, nisi homines esse deserint. Ratio, n. res omnes continet, quoquo te vertaris, præsto est, nulla disputatione excluditur. Quomobré qui naturalem rationem ab vsu Theologiae remotam esse volût, ij omnem à Theologia disputationem excludunt: sine qua tamen, quid in vnaquaq; re verum sit, discerni & comprehendere nõ valet. Quocirca hoc quidem constat, vt opinor, Theologis inter Theologos necessariam esse rationem: quæ est disputationis cuiusque fons à natura constitutus. Quid? quod gratia non tollit naturam, sed perficit, nec natura gratiam repellit, sed suscipit? sacra igitur Theologia, humanæ naturæ rationem nõ abijciet. Multa etiam in Theologiae principijs continentur, vt alio quodam loco diximus, quæ nisi naturali ratione & discursu interueniente, intelligi & explicari non possunt. In principijs verò ipsis hæerere, à consequentibus, & repugnantibus oculorum aciem seuocare, stultum erit. Rationem item si à Theologia submoueas, Theologia ipsa, & rem amittet & nomen. Nec enim quicquid aliud est Theologia, si interpretari velis, quàm sermo ratioq; de Deo. Si autem rem ipsam quæras, est, vt à veteribus Theologis definitur, rerum diuinarum scientia. Scientia verò, vt Aristoteles

Atoeles demonstravit, non nisi per syllogismum quari-
 tur. Quod si etiam illud addimus, quod rectè addi po-
 test, nihil esse ferè cuius in scriptura sacra mentio non
 fiat, non angelum, non animam, non aërem, non ignem, nõ
 aquam, non cœlum, non terram, concedatur profectò ve-
 rum esse, si ornate, & eruditè hæc Theologus explicare
 velit; Philosophiam, hoc est, rerum huiusmodi intelligen-
 tiam cum habiturum. Maximum itaque ornamentum Theo-
 logiæ collit, qui ex ea collit Philosophiam, qua scriptura
 etiam ipsa diuina, nedum humana ratio excolitur. Ac mea
 quidem sententia omnis institutio Theologiæ, humanæ
 rationis adiumenta desiderat, sed illa imprimis, in qua de
 rebus naturæ disseritur. Disseritur autem de huiusmodi
 rebus naturæ moderatiõni consentaneos præscribit,
 vitia rationi contraria refutat, quo loco siue in schola de
 hisce doctrinis quicquam, siue populo in concione per-
 suadeas recta, praua dissuadeas: naturæ, rationis, Philoso-
 phiæ opem contemnere amentis erit: hoc tamen expeditum
 est, multa in sacris literis haberi, quæ sine Philoso-
 phiæ, Arithmeticæ, Geometriæ, Geographiæ, Astro-
 nomieque subsidijs expediri nõ queunt. Pleni exemplorum
 sunt sacri libri, cum saepe alias, tum maximè, vbi re-
 rum naturalium, quasi miracula, quæ in disciplinis huma-
 nis explicantur, à Solomone, Dauide, Iob, ac cæteris Pro-
 phetis, in diuina, vel potèntiæ, vel sapientiæ commenda-
 tionem eferuntur. Quod quoniam in tertio decimo li-
 bro fuisse sumus ac diligenter persecuturi, non libet in
 præsentia exponere. Nunc enim satis est fuisse demon-
 stratum, rationes humanas homini Theologo non solum
 utiles, sed etiam necessarias esse. Homo quippè ratione
 omnem tollens, Theologus ex auctoritate omnia statu-
 ens, esse certè nullo modo potest. Quo etiam magis vi-
 tuperanda est rei maximè necessariæ tam noxia repre-
 hensio. Vna est enim Philosophiã in rebus humanis, de
 cuius utilitate, ecclesiæ scriptores eodem omnes ore
 consentiunt, quamquam à Lutheranis ipsa contemnitur,
 & fallacia quædam atque ostentatio esse dicitur. Qui
 autem hoc dicunt, aut nihil contra naturæ rationem
 existit-

existimant dicere, aut censent se gigantum more bellare cum dijs, id est, naturæ repugnare. Si nihil existimant dissonum rationi se docere, quid cum illis differas, qui rationem naturalem homini Theologo eripere, non intelligunt rationi esse contrariū? Sin aduersari quidē rationi putant, errant in eo turpiter, quod homini rationali eivdem rationi aduersum suadere se posse credunt. Abeant igitur, & quoniam cum hominibus homines nec ratio cinari, nec philosophari volunt, ei qui sit ex pecudum genere, sunt enim quidam homines non re, sed nomine, se suamque Theologiam insinuent.

Caput Quintum.

PORRÒ vt ad illud, quod de ecclesiasticorum auctoriū consensu diximus, reuertamur. Clemens Alex. 1. stro. lib. & à nobis stat, & multas etiam causas affert, cur Philosophia sit Theologo necessaria. Vnam ad philosophos docēdos. Simili enim edocēmur simile. Sicut ergo Apostolus Hebræis Hebræus factus est, atque ad eod omnia ornibus, vt omnes lucrifaceret, ita Theologiae professor fiat necesse est Philosophus Philosophis, vt hōs. conuenientiū faciliusque lucretur. Exhibendā in cuiusque sunt, quæ ei conueniunt, & quæ sunt familiaria, vt per propria ad fidem veniat veritatis. Neque hanc etiam causam 5. libro Stro. resumit. Alteram affert, ad refellendos sophistas. Nam quo pacto fallaces Philosophorum argutias refutare possumus, nisi arguendi & refellendi artem persequamur? Tertiam, quod varia ac multiplex præceptorū doctrina, & delectat, & admirationem adfert, atque adeo auditores captat. Quod variè item multiformi argumētō suadetur, id firmiter hæret animis discipulorum. Apostolus quoque docere se ait in omni sapientia, vt exhibeat omnem hominem perfectum in Christo. In omni inquit, sapientia, hoc est, diuina, & humana, vt cuiusvis generis homines afficeret perficeretq; in Christo. Assit præterea Regina à dektris Christi circūdata varietate. Adhęc, quomodo ferri ac fibreis concussione ignis, sic hominum doctissimorum conflictu, & disputatiōe veritas elicitur. Quam ob causam Peripateticorum mos est de omnibus rebus

1. Cori. 2.

Coloss. 1.

Psal. 44

rebus in vtraque partem differendi, Cicero sibi dicit placuisse. Disputationes autem inter homines humane discipline imperitos solent esse ineptissimæ. Quod si inutilis est sapienti philosophia, quorsum Deus Salomoni philosophiam indidisset? Dedit autem illi Deus horum, quæ sunt, scientiam veram, ut sciret dispositionem orbis terrarum, & virtutes elementorum, divisiones temporum, stellarum dispositiones, naturas animalium, vim ventorum, differentias virgultorum. Si igitur Dominus harum rerum scientiam docet, est verò Deus, qui vtilia docet, ut Esaias ait, certè illa non potest esse Theologo noxia, sed erit potius accommodata. Et si hæc scientia vera est, ut dicit Solomon, quid dicet Lutherus, qui speculativas omnes disciplinas errores esse affirmat, inanescq; fallacias? Pergit Clemens argumentari ex eo etiam, quod Athleta, qui non se prius instruxit ad certamen, iure contemnitur. Qui ergo ad certandum cum fidei aduersarijs multiformibus, non est etiam multiformi disciplina instructus, is non est dignus, qui in perfectis Theologis hebeatur. Insuper diuidere, inquit, voces, quæ in scriptura esseruntur ancipites, Theologo necessarium erit, ne ex amphibolia & eludat & eludatur. Hoc autem præstare, sine Grammaticæ artis auxilio non poterit. Quod si Grammatica semel admittitur, quid ni Dialectica? quid ni Philosophia? An volunt Grammatici sibi solis Theologiam vendicare, cæteros omnes, Dialecticos, Physicos, Astronomos, Geometras, ab illius participatione secludere? Id quoniam constat esse vanissimum, fateamur necesse est, humanas disciplinas Theologo esse perutiles. Quod si non sunt, inquit Clemens, adhuc necesse est illas addiscere, ut ritè valeant damnari. Qua enim fronte de his sententiam ferimus, quæ perspecta, & cognita non habemus? Hactenus Clementem Alexand. secuti sumus, nõ ut interpretes, sed, ut solemus reliquos, iudicio arbitrioq; nostro quantum quoq; modo videretur è fontibus eorum haurientes.

Origenes autem, ut Eusebius auctor est libro sexto ecclesiast. histo. cap. 15. Philosophiæ studia detrectantibus respondet, se huic quidem operam nauasse diligentem, sed non absq; virorum grauissimorum exemplo: Pantæani, 18. & 20

Sapient. 7

In versio
ne Muscu
li baben-
tur hac, c.

¶ 110 ARG. RATIONIS NATVR.

Hæraclæ, aliorumque similium, qui cum essent doctores Apostolici, nihilo secius Philosophorum libros legere, & in Philosophiæ studijs exerceri solebant. Refert etiam Eusebius Origeni morem istum fuisse, vt si quos nostrorum adolescentulorum ingeniosos videret, traderet eis etiam ea, quibus Philosophi discipulos suos velut primis elementis imbuere solent. Dicere verò solitum, non parum ad intelligentiam scripturarum emolumentum fidelibus conferri, si in liberalibus & philosophicis literis exercerentur. Nostræ enim philosophiæ partes Græcos auertisse: nec debere partes suas omittre veritatem, quia eas sibi præueniens falsitas vindicasset. Vide etiam Eusebium lib. 4. c. 7. & Sozom. lib. 3. histo. sue c. 25.

Theodoritus quoque lib. 8. histo. tripar. c. 8. Didymum refert, Grammaticam, Rhetoricam, Arithmeticam, Geometriam, Astronomiam, syllogismosque Aristotelis didicisse, quod aduersus mendacium arma veritatis existerent. Fortiter enim expugnantur hostes, quando aduersum eos ipsorum armis utimur. Socrat. 3. lib. c. 16. & Damascus 4. libr. ca. 18. Neque statim praua opinione fallaris contra hostes hoc esse licitum, in alijs disputationibus dissimulandum: quia, vt Hieronymus ad Magnum ait, omnes penè omnium doctorum ecclesiæ libri eiusmodi eruditionis plenissimi sunt. Quod autem ibidem Theodoritus ait, huiusmodi disciplinis veritatem, nempe fidei, non erudiri, id significat, non his Euangelium quasi tignis fulciri, aut inde catholicæ veritatis probationem perdere. Alioqui viri grauissimi ad ea etiam suadenda, quæ fidei nostræ ac religionis propria sunt, naturalia argumenta inseruerunt. Exemplo nobis sunt Eusebius libro tertio histo. eccle. cap. 25. & lib. 9. cap. 8. Melito rursum apud eundem libro 4. cap. 26. Iustinus quoque eodem Eusebio referente li. 4. c. 8. Tertullianus præterea in Apologe, id quod Euseb. etiã retulit lib. 2. c. 24. Lucianus denique Martyr, & summa eruditione vir, eodem Eusebio auctore, lib. 9. cap. 6. Non hic refero Damascenum 4. lib. c. 4. non Epiphani. hæresi 76. non Aug. lib. 1. de mo. ecclesi. & toto primo aduersus Cresconium libro, qui vt Grammaticus Dialecticam in Augustino damnabat.

Et de vtili. cre. c. 97. & contra episto. funda. c. 4. & 18. de ciui. ca. 41. non Bedam 37. d. c. turbatur. non Hiero. ea. d. c. si quis artem, & c. Qui de mensa. non Syno. Euge. papæ. c. de quibusdam. non Clemen. c. relatum. Hæc inq; & alia plura non refero, quoniam libris sequentibus huiusmodi argumentum sum diligentius persecuturus. Id modò constat clarissimos viros, nò solum ad ea suadèda quæ rationi naturæ consentiunt, sed etiam ad ea, quæ lumen naturæ superant, humanis rationibus vsos esse: eisdemq; ab ethnicis calumniantibus Christianam religionem asseruisse.

Caput Sextum.

Sed quoniam hæreticis procliue est, veterum patrum vsum auctoritatemq; contènerè, ostendà deinceps, ipsorum quoq; apostolorù doctrina, & exemplis rationes naturales in Theologiam inuectas. His adductos exteros ad fidem, confirmatos fratres, inuitatos dociles, repulsos repugnantes. Adducuntur primum ratione exteriorum ad fidem, & quasi præparantur. Deus quippè, fide in mortalium mentes inducendà naturæ incitamentis vtitur, vt primo loco fusius explicatum est. Hinc etenim & resurrectionis suæ oculos testes protulit, & miracula doctrinæ coniunxit. Nimirum, vt Apostoli non solum per verbum, sed etiam per ipsum opus persuaderent fidem audientibus, vt Epipha. lib. 2. hære. 51. docet. & Ambr. in commen. epist. ad Ro. ca. 1. testis, ait, doctrinæ virtus est, vt quia quod prædicatur incredibile mûdo est, gestis fieret credibile. & Beda lib. 3. in Luc. c. 7. concessa, inquit, primo potestate signorum, misit prædicare regnum Dei, vt fidem verbis daret virtus ostensa. Signis ergo & miraculis via fidei, per sensus & rationem sternitur. Sic enim Sergius Paulus vir prudens, cum vidisset factum, credidit admiràs super doctrina Domini. Sic Céturio vidès quod factum fuerat, glorificauit Deum dicens, Verè filius Dei erat iste. Petrus etiam ac Paulus quò suauis audiètes ad fidè resurrectionis allicerent, ratione naturæ ostendunt locum illum scripturæ, nò dabis sanctù tuum videre corruptionem, de Dauid intelligi non posse, ac proinde de

Cle. Alexand. li. 1. c. 7. Siro. c. 8.

Act. 1. 3. c. 13.

Acto. 13.

Mat. 27.

Luc. 23.

Act. 1. 3.

c. 13.

Acto. 3.

Christo intelligendum. Ac Petrus ipse alio iterum loco, Christi resurrectionem insinuat audientibus, primùm testimonium oculatorum certissimo testimonio, deinde evidentia miraculi editi. Nos ait, testes huius sumus. Et mox, in nomine eius, inquit, hunc quem vos videtis & nostis Deus confirmavit, & dedit integram sanitatem istam in conspectu omnium vestrum. En Petrus, sensus ipsos citando, testes clarissimos veritatis Christi resurrectionem suadere conatur. Nec frustra tamen, multi enim audientium crediderunt.

Acto. 15.

Confirmantur deinde ratione naturæ fratres. Non enim ait, præcedentibus, sed sequentibus signis: nec sermonem inferente, sed confirmante. Marci ultimo cap. Ita Hieronymus in 8. Matth. caput annotat, Dominum, post sermonem illum montis, egregium miraculum edidisse, ut per hoc præteritus apud audientes sermo firmaretur. Petrus insuper persuasurus fidelibus conclusionem illam de legalibus, de qua in concilio erat controversia: Viri fratres, inquit, qui novit corda Deus testimonium perhibuit, dans illis Spiritum sanctum, &c. Et protinus tacuit omnis multitudo, & audiebant Barnabam & Paulum narrantes, quanta Deus fecisset signa in gentibus. En quæ acciderant res externæ & sensuum testimonia referuntur, in cõtrouersia etiam fidei apud catholicos dirimenda. Atque in concilio illo, legem de abstinendo à sanguine & suffocato, idolothuto & fornicatione, apostoli nullo modo tulissent, nisi rationem naturæ sequerentur. Testimonia siquidem nulla suppetebant, quæ ea lege probanda idonea viderentur. Non modò igitur ad externos, qui naturam ducem solam habent, sed etiam ad eos, qui intra ecclesiã sunt, humanis rationibus Theologo licet uti. Id verò eo loco magis, ut antè iam diximus, ubi res naturæ lumine cognoscibiles, siue alienis seu nostris persuadere cupit. Hac enim via Barnabas & Paulus ingressi sunt, ut Acto. 14. legitur. Nam cù sacerdos & populus Barnabæ & Paulo sacrificare vellèt, quod erat naturæ rationi contrariũ, naturali quoq; ratione ipsi contradixerunt. Viri, inquiunt, quid hæc facitis? & nos mortales sumus similes vobis homines, annunciãtes vobis

con-

conuerti ab his vanis ad Deum viuū, qui fecit cælum &
 terram, & mare, & omnia quæ in eis sunt, &c. Et quidē nō
 sine testimonio semetipsum reliquit, bene faciēs de cælo,
 datus pluuias & tempora fructifera, &c. Quia ergo res na-
 turales testimonium perhibent Deo, quemadmodū hoc
 loco Apostolus asserit, non est absurdum, quin etiam
 est maximē consentaneū, vt Theologus de diuinis quoq;
 differens, huiusmodi etiam naturalium rerum testimo-
 niis vtatur. Nam & Actor. 17. Paulus idem probat, Deū
 non indigere aliquo, quod cæli & terræ sit dominus, &
 det ipse omnibus vitam & inspirationem & omnia. Pro-
 bat item Deum non esse longe ab vnoquoque nostrum,
 quoniam in ipso viuimus, mouemur & sumus. Ac pro-
 pheta, Psalmo 138. ostendit Deum cognoscere nos &
 intima nostra, quia formauit nos, & posuit super nos ma-
 num suam. Quod idem naturale argumentum habes, &
 psalm. 93. Quibus ex rebus breuiter disputatis intelli-
 gi potest, id quod antē ponebamus, dociles quidem, si
 infideles sunt, ratione allici inuitariq; ad fidem, sin verō
 fideles, confirmari: vtrosq; autem in his, quæ naturalia
 sunt, persuaderi. Quod si indociles sunt & repugnantes,
 vt euincantur, ratio quoq; naturæ valet. Principes enim
 & seniores videntes Petri cōstantiā & Ioānis, comperto *Acto. 4.*
 quod homines essent sine literis & idiotę, admirabantur:
 hominē quoq; videntes stantē cū eis, qui curatus fuerat,
 nihil poterant cōtradicerē. Cæcus quoque ille apud Io-
 annem, Iudæos Christo aduersos, naturæ ratione eludit *Ioa. 9.*
 inquiring. In hoc mirabile est, quia vos nescitis vnde sit,
 & aperuit meos oculos. Dominus item Matth. 12. eos qui
 calumniantur, quod in sabbato curasset ægrotū, naturali
 & ratione & exēplo refellit. & Mat. 22. Saducæos refutat *Mat. 22.*
 duobus principiis positis. Quorū vnum erat Exodi testi-
 monium illud, ego sum Deus Abrahā, Isaac & Iacob: quo
 posito & aduersariorum consensu approbato, alterum
 Christus ē ratione naturali assumpsit, nempē non esse
 Deum mortuorū, sed viuentiū. Quo syllogismo collegit
 Abrahā, Isaac, & Iacobi animas viuere, quod Sadu-
 cæi repellentes, resurrectionem mortuorū ex consequēti
 negabāt. Rationes itaq; naturales cōtra fidei aduersarios
 multum

multum valent. Nec sunt arma Saulis, quæ pugilè Christi magis grauent, quàm iuuent, vt quidam ineptè per allegoriam argumentantur, sed, si allegoriis agendum est, sunt potiùs gladius Goliad, quem cum ipsi è manibus extorferis, suo illum gladio iugulas. Sed aiunt. Si credo quod traditum est, quid opus est operosa disputatione? Si non credo, nullis humanis rationibus persuadebitur. Egregio verò dilemmate rem alioqui lucidissimam obsecurare volunt. Non credo: adducor, credo, confirmor. Repugno: cõfundor. Ratione nõ domina, sed administra, syllogismo non præsidente, sed subseruiente, Quid multa? Nonne videmus, cù reliquorum apostolorum, tum verò maximè Pauli epistolas, & aduersarios concidere, & fidei domesticos instruere, non scripturarum modo testimoniis, verum etiã naturæ rationibus? Id quoniam dubium non est, maneat, hunc differendi morem à Christo Domino profectum ab Apostolis repetitum, à Sanctis auctoribus confirmatum, Theologis nõ solum vtiliter, sed etiam necessario vsurpari.

Caput Septimum.

IN hoc tamen disciplinarum genere Theologiæ professoribus, & honesto & necessario duo illa vitia maximè vitanda sunt, quæ Cicero cõmemorauit. Vnum, ne incognita pro cognitis incertaque pro certis habeamus. Qua in re etiã in Theologia multa peccantur. Vt illi, qui Diui Thomæ Scotiq; opiniones vel indiscussas amplectuntur, proq; his nõ aliter pugnant, ac pro aris & focis. Quãuis autem, qui nihil certò comprehendi posse existimarent, multa illi absurdè dixerint, hoc præclare tamen, debere sapientem ea, quæ sibi probabilia viderentur, sequi: quæ contra improbare, atque affirmandi arrogantia vitantè fugere temeritatem, quæ à sapietia disidet plurimùm. Sed hoc vitium effugere qui volet, non satis est, si ad res considerandas adhibeat & tempus & diligentia, nisi ad ea etiã, quæ ignorat, à doctissimis quibusq; interrogada adhibeat, & curã, & modestiã. Qui verò in academiis Christiani orbis insignibus literas discunt, hi & eruditissimorum virorum frequèti disputatione instructi, & iuuenum exerci-

exercitatisimorum cotidiana conflictatione vexati, vitium huiusmodi vitare facilius possunt. Præclare autem cum eo agetur, cui præceptor contigerit & eruditus & pius: qui cum certa ab incertis separet, tum vanis quæstionibus declinatis vtilis & necessarias seligat, doceatque discipulos esse quandam doctam, vt ita dicam, ignorantiam, sapientiusque esse, quædam nescire quàm scire. Alterum enim est vitium, quod quidam nimis magnum studium multamque operam in res obscuras atque difficiles conferunt, easdemque non necessarias. Quo in genere multos etiam è nostris peccasse video: vt eas quoque quæstiones latissimè persequerentur, quibus Porphyrius abstinuit, homo impius, sed in hac re prudens tamen, vt Platonis Aristotelisque discipulum possis agnoscere. Qui nec quicquam nisi opportunis & loco & tempore tractauere, nec quæstiones vllas persecuti sunt, quæ iuuenum ingenia obruerent, non iuuarent. Nostri autem Theologi, importunis vel locis, longa de his oratione differunt, quæ nec iuuenes portare possunt, nec senes ferre. Quis enim ferre possit disputationes illas de vniuersalibus, de nominum Analogia, de primo cognito, de principio indiuiduationis, sic enim inscribunt, de distinctione quantitatis à re quâta, de maximo & minimo, de infinito, de intensione & remissione, de proportionibus & gradibus, deque alijs huiusmodi sexcentis, quæ ego etiam, cum nec essem ingenio nimis tardo, nec his intelligendis parum temporis & diligentia adhibuissem, animo vel informare non poteram. Puderet me dicere non intelligere, si ipsi intelligerent, qui hæc tractarunt. Quid verò illas nunc quæstiones referamus? Num Deus materiâ possit facere sine forma, num plures angelos eiusdem speciei condere, num continuum in omnes suas partes diuidere, num relationem à subiecto sperare, aliasque multo vaniores, quas scribere hic nec libet, nec decet, ne qui in hunc fortè locum inciderint, ex quorundam ingenio omnes scholæ auctores æstimant. Illis igitur vitijs declinatis, quod in rebus naturalibus & cognitione dignis operæ curæque ponetur, id non modò, vt inquit ille, iure laudabitur: verum, vt id fiat, erit etiam summoperè necessarium, si Theologi perfecti

perfecti pleneq; sapientes esse volumus. Prudenter enim Hieronymus Pammachium admonet, vt si adamarit capenam mulierem, id est, sapientiam secularem, decaluet eam, & illecebras crinium atque ornamenta verborum cum emortuis vnguibus amputet. Multos enim tunc scetus capitiua dabit, & de Moabitide efficietur Israelitis.

Caput octauum.

Quibus rebus expositis, superest, vt doceamus, an hic locus in Theologia firmus, an potius infirmus sit. Vbi nihil nobis immorandum esse video, cum nature argumentationes constet vnas certas, alteras incertas esse. Ac certæ quidē sunt quas dialectici demonstrationes vocant, hoc est, quæ ex perspicuis exploratisque principijs aliquid certò euidenterq; conficiunt. Incertæ verò, quæ licet probabiles sint, coniecturis tamen huc atque illuc trahuntur: nullam habent suadendi necessitatem. Firmum argumentum illud est, non longè est Deus ab vnoquoq; nostrum, in ipso enim viuimus, mouemur, & sumus. Acto. 17. Illud item, qui plantauit aurem non audiet? aut, qui finxit oculum non considerat? Psal. 93. Atque illud etiam, edentes & bibentes quæ apud illos sunt, dignus est enim operarius mercede sua. Lucæ. 10. & 1. Cor. 9. Probabile argumentum hoc est, quo Petrus Actorum. 2. vtitur. Non enim ebrij sunt hi, cum sit hora diei tertia. Ita patet nature argumentationes, quæ in vsum Theologiæ veniunt, interdum infirmas, firmas nonnunquam esse. Nam qui omnium rerum infinitam volunt esse questionem, & nullo loco veritatem fixam constantemque persistere, ij & in naturam ipsam & in Deum impij sunt. Sapienter liquidem apostolus, cum rationes à natura profectas manifestas esse dixisset, tū demū ad Deum eas auctore reuocauit. Quod notum est Dei, inquit, manifestum est illis. Deus enim illis manifestauit. Num per angelos? Num per prophetas? Nū per apostolos? Minimè id quidem. Sed inuisibilia Dei, ait, à creatura mundi per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur. Conspiciuntur igitur & certæ sunt quandoque nature rationes. Vanī enimq; sunt omnes homines, in quibus non

Rom. 1.

Sap. 13.

bus non subest scientia Dei, neque operibus attendentes cognouerunt, quis esset artifex. A magnitudine enim speciei & creaturæ cognoscibiliter poterit creator horum videri. Euidentes itaque sunt atque adeo firmæ naturales quædam argumentationes. Non ergo speculatiuæ disciplinæ, quæ ex huiusmodi argumentationibus conflantur & efficiuntur, errores sunt inanesque fallaciæ. Quod Lutherus nõ stultè modò, verum impiè etiam asseruit. Quod enim humana scientia atque sapientia omnis à Deo sit, nõ solum illo Apostoli testimonio, quod modò posuimus, ostenditur, sed alijs etiam quæ à Clemente Alexandrino referuntur. Vnum est illud, omnis sapietia à domino Deo est. Alterum illud, vocauit ex nomine Beseleel, & impleat eum sapientia & intelligentia ad excogitandum quidquid fabre fieri potest, &c. Fabrilis igitur ars, atque omnis proinde humana disciplina, ad Deum tanquam ad fontem, & primum sapientiæ eiusque principium referenda est. Ex quo & multis alijs intelligi debet, qui philosophiam errorem esse inanemque fallaciam, eos non solum stultitiæ, sed etiam impietatis esse damnandos. Deus quippè veritas est, & ab eo error est nullus. Quia ex re facillè etiã intelligitur, cum Philosophiæ rationes à diuina veritate sint sumptæ atque petitiæ, qui illas reiiciunt, hos Dei veritati, quæ illis subsistunt, refragari. Nec quod tali fundamento nititur imbecillum esse aut infirmum potest. Quocirca frustra homines vani conabuntur philosophiæ naturæque rationes euertere. Verumque enim lumen & naturæ & fidei, quorũ altero naturalia, altero supernaturalia videre dicimur, à Deo est. Illa enim, erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem: & signatum est super nos lumen vultus tui domine, ad naturalem etiam mentis illustrationem referuntur. Ita non minus à Deo falleremur, errantes in natura lumine, quàm si per fidei lumen erraremus. Luminis igitur naturalis ducatu, inuestigationem, argumenta, repellere, nõ modò stultũ est, quod August. 4. de Trini. docet, verum etiam impiũ, quod hoc nos loco abundè docuimus. Qui quidẽ locus concludi iam poterat, nisi prius argumentis illis respondendũ esset, quæ hæretici cõtra posuerunt. Prima igitur videamus, deinceps ordine reliqua.

Eccle. 1.

Exod. 31.

Ioan. 1.

Psal. 4.

Cap. 6.

Caput

P Rincipio itaque veterum nobis auctoritatem oppo-
 nunt. Quod dum faciunt, veteribus sunt iniurij. Quid
 enim est aliud humanas sciētias omnes à patribus cō-
 demnari, quam eos fuisse non modo imperitos, verum et-
 iam alienos ab humanitate? Nam, quoniam homo ratio-
 nis est particeps, cōsequētia cernit, principia & causas re-
 rū videt, earumq; progressus, & quasi antecessiones inqu-
 rit, similitudines comparat, & rebus visibilibus adiungit
 atq; cōnectit invisibiles. Quamēntis inquisitione anue-
 stigatoneq; efficiuntur naturales in homine disciplinae,
 quarum studium qui vituperat, haud sanè intelligo, quid-
 nam sit, quod laudandum putet. Quia verò longum esset
 alia loca ex eisdem, ipsis patribus adscribere, in quibus
 humanæ doctrinae cōmendantur, non libet nisi vnu so-
 lum ex Augustino referre, in illo etiam ipso libro contra
 Felicem Manichæum, cuius testimoniū vobis isti, vel ma-
 ximè obijciūt. Augustinus igitur, quamvis eos hæreticos
 reprehendisset, qui auderent auctoritatem ecclesiæ ratio-
 nis pollicitatione superare, naturales tamen rationes suo
 loco & gradu cōmendat inquitens. Fidei imperator, ele-
 mentissimus, & per cōuentus celeberrimos populorum
 atq; gentium sedesq; ipsas apostolorum, arce auctoritatis
 munivit ecclesiā, & per pauciores piè doctos copiosissi-
 mis apparatus etiam inuidissimæ rationis armavit. Verū
 illa rectissima disciplina est, in arcē fidei recipi infirmos,
 vt pro eis iā in tuto positos fortissimæ ratione pugnetur.
 Ex quo loco quid Augustino placeat, lectores vidēt. Cū
 enim apud illum ratio cum auctoritate confertur, iacet
 quidem rationis species, valet auctoritas. Sed nusquā ille
 tamen has duas argumentandi virtutes ita se iungit, quasi
 possit quisquam, qui non idem simul & ratione & aucto-
 ritate nitatur, esse theologus. Indoctū quippè armat fidei,
 doctum etiam ratione. Non igitur humanas disciplinas
 naturalesve earum ratiocinationes damnant doctissimi
 viri, sed illos qui cū in vnitatem catholicā nō sint, & Chri-
 stiano tamen nomine glorientur, audent imperitos quasi
 ratione traducere: quia iacere se abiectissimè sentiunt, si
 eorum cum auctoritate catholica auctoritas cōferatur.

ab Au-

ab Augustino ad Dioscorum scriptum est. Illos etiã damnant, qui Philosophiam Euangelij præferunt, quibus Auerrois Paulus est, Alexander Aphrodisæus Petrus, Aristoteles Christus, Plato non diuinus sed Deus. Cuiusmodi nos ipsi præsertim in Italia vidimus multos, qui scriptura sacra neglecta, ad horum Philosophorum doctrinas tâquam ad sirenum scopulos adhærebant, postque galeros etiam & infulas, non prophetas, non apostolos, non euangelistas, sed Cicerones, Platones, Aristoteles, personabant. Eos quoque sacerdotes patres nostri reprehendunt, qui plus nimio philosophorû libris indulgent. Noluerunt enim illi, quos occupationibus & grauissimis & maximè necessarijs oportebat esse districtos, eos Philosophiæ studijs præpediri. Basilius certè ac Gregorius tredecim annis, vt literis sacris totos se dederent, sapientiæ seculari libris omnibus valedixerunt. Testatur etiam de se in epistola ad Gala. Hieronymus, annis quindecim nullum sapientium Gentilium librum ne in manus quidem ascendisse. Clemens porro Alexandrinus, huiusmodi viris, qui in ecclesia doctores perfecti & absoluti esse debent, Philosophiæ studia, causa solùm relaxandi animi, in otio permittit. & quoniam ancillas, vt vocarent ad arcem, sapientiæ Theologiæ subseruire oportere, non dominari. Curaturum atque illarum studiosum, ne ancillarû amatorijs delectatus, dominam, hoc est, veram sapientiam negligat. Quinetiam curaturum, vt si Agar Aegyptia Abrahami complexibus insolescit, eijciatur foras atque exulet, ne cœsinatur, aut Ismael Isaachi simplicitatem irridere, aut Agar Saræ bonitatem contemnere. Affligat ancillam dominam & corrigat, habeat in manibus, vtatur ea vt libitum fuerit. Sic enim modesta, erit utilis: quæ, cum ei præter modum indulgetur, est etiam perniciofa. Fugax est enim vita nostra, & quod plus temporis studijs humanis impartimur, id diuinis adimamus necesse est, quibus nos Christi religio consecrauit. Qui doctrinis item liberalibus nimum vacant, ij ferè errores imbibuunt, qui vix elui possunt. Qua de re lege quoque cautum est in concilio Lateranensi sub Leone decimo, sessione decima. Est etiam

Lib. 10.
Hic. sua.
cap. 9.
Ruffinus

Lib. 6.
Stro.

Prou. 9.

Clemens.
Stroma.

Gene. 16.
v. 21.

Hiero. sermo. in

Prophetis

incultus

aliquando non placuit.

etiam lex apud nostros sanctissima, quæ in huiusmodi disciplinis solum adolescentes, neque omnes, sed ingeniosos exercet. Grandioribus autem natu ingenioque tardiore studia hæc interdicit. Quod si legem perumpunt quidam, aut in philosophia & dialectica plus temporis & curæ sumunt, quam æquum est, non est propter istorum vitium aut Philosophia speculatiua, aut scholastica Theologia, quæ illam in usum suum vendicat, contumeliosè vexanda. Nam ne illa quidem nos fugiunt, quæ vulgi etià sermone teruntur. Nequid nimis, Modus omnib⁹ in rebus est optimus. & quæversibus persecutus est Horatius, Est modus in rebus, sunt ceteri demq; fines: cæteraq; grauissimè. Notum enim lectoribus carmen. Vtrumque itaque vitium reprehendimus, & eorum, qui Aristotelis Platonis velibros diu noctuque versant, & eorum, ac multo etiam magis, qui cum omni rerum naturalium cognitione vacui sint, ubi primoribus, quod aiunt, labris sacras literas degustarint, tum se Theologos absolutissimos profitentur, tum Philosophiam quasi rebus Theologicis tractandis ineptam negligunt. Sed ad sanctorum testimonia satis dixisse videmur.

E sacris verò literis Ecclesiasticis primum testimonium obijcitur. Cuius tamen veram germanamque intelligentiam facile assequemur, si libri totius quasi scopum & mentem teneamus. Solomonis autem eo libro præcipuum institutum est, declarare: quisnam sit hominibus ille finis, gratia cuius sit conditus, hoc est, quonam loco humana felicitas sua sit. Nam cætera, quæ Ecclesiastes ea cõcione dissemit, huc demum pertinent & reuoluntur omnia. Ponit igitur à principio statim generale pronuntiatum illud, Vanitas vanitatum, vanitas vanitatum, & omnia vanitas, quo significat, nulla huius sæculi bona ea esse, quæ finem homini suum exhibere possint, veramve illi præstare felicitatem. Hoc enim sensu res omnes vanas Sapiens vocat. Nec absurdè id quidem. Vanum namque id defini solet, quod sine caret, seu ad finem, qui quaeritur, otiosum est. Iure itaque res illæ vanæ vocantur, in quibus quietè homo si quaerat, non inueniat: felicitatem si expectet, frustra expectet: finem suum si persequi ac tenere cupiat, vanus fiat.

hat. Themate igitur in hunc sensum ab initio concionis
 posito, quo vniuersa huius mundi bona Solomon com-
 plexus est, tum deinde singillatim omnia persequitur, o-
 stenditq; non sapientia, non opibus, non diuitiis, non
 voluptate, hominis beatitudinem esse locandam. Mon-
 strat autem primo capite per humanas disciplinas homi-
 nem non beari. Id quàm aptè & diuinè probet, non est
 huius loci exponere. Tantum sunt lectores admonendi,
 vt ne Aristotelis vario versentur errore, qui in contem-
 platione rerum supremarum summum hominis bonum
 collocauit. Qui si loqueretur de mentibus corpore so-
 lutis, & vitæ futuræ fœlicitatem quæreret, nobis, id est,
 Diui Thomæ familiæ aliquid profectò diceret. Sed cū de
 immortalitate animi, tum hoc, tum illud, nec idem dicat
 semper, quidq; potissimū sentiat, difficile sit intelligere,
 de altera profectò vita, quā vel nō habebat exploratā, vel
 penitus ignorabat, ecquid dicturus erat homo, aut impi-
 us, aut certè varius & anceps, sensuumq; præsidio de-
 stitutus, quibus ille administris in iudicio rerum omni-
 um utebatur? De fœlicitate igitur præsentis vitæ loqui-
 tur. Hinc enim in Ethicis & Politicis opes, diuitias, ami-
 cos, salutem, cæteraq; huiusmodi, caducā etiam & tēpo-
 raria bona, quasi fœlicitatis adiumenta requirit. Et in li-
 de bona for. sine exterioribus bonis, quorum fortuna,
 vt ait, est domina: negat aliquem fœlicem esse. Quam ob-
 rem de iudicio Aristotelis dubitari non potest, rectè ne
 autem dixerit ansecus, de eo fortasse dubitari potest.
 Verum qui Ecclesiasticis hoc primum caput intellexerit, is
 iam sine dubio poterit Aristotelis errorem facilè depre-
 hendere. Nam cuiusmodi fœlicitatem habebit superna
 illa ac supercælestia contemplando animus tanta mole
 corporis non onustus, sed obrutus? * Cogitationes,
 inquit sapiens, mortalium timidæ, & incertæ prouiden-
 tiæ nostræ. Corpus enim, quod corrumpitur, aggrauat
 animam; & terrena inhabitatio deprimit sensum multa
 Li cogi- iuineris,
 & humanis sensibus rati sunt se cōprehendere posse sapientiā, ad ciuitatē mi-
 nimè peruenerunt. De qua in psal. dicitur: Domine in ciuitate tua imaginem
 ipsorū desipabis. Oēs enim ymbrae & diuersae imagines atq; personas quas
 sibi in variis dogmatibus in duerūt, in vrbe sua dominus dissipabis. * Sap. 9:

10. Eti. li.
 Hierony.
 in c. Ec-
 cle. 10. 12-
 ge inquit
 Plato.
 Arist. re-
 uolue ver-
 futias; Ze-
 nonē &
 Carne
 adē dili-
 gentius
 intueri,
 & proba-
 bis verū
 esse quod
 dicitur,
 Labor
 stultorū
 affliget
 eos. Verū
 tatē illi
 quidem
 omni stu-
 dio quæsi-
 erunt: sed
 quia non
 habuerūt
 ducē &
 præuium

cogitantem. Et difficile æstimamus quæ in terra sunt, & quæ in prospectu sunt, inuenimus cum labore: quæ in cœlis sunt autem quis inuestigabit? Ecclesiasticus quoque primo, cunctæ, ait, res difficiles: non potest eas homo explicare sermone. Miranda sanè, & digna Solomone sententia, quæ declarat, id, quod Aristoteles quoque ipse seuerè atque prudenter dixit, mentis nostræ aciem, nõ aliter ad ea quæ manifestissima sunt caligare, quàm noctuæ oculos ad fulgorem solis. Quo magis Aristotelis consilium, nonnulli, ac rectè illi quidem, admirantur: quod cū non ignoraret, quàm infirmæ essent ingeni nostri vires, memoria angusta, fluxa, infidelis: acumen retusum, impeditum, debile: segnis diligentia & tarda: in eo constituerit fœlicitatem, quod adeo in hac vita tenue est & exiguum, adeo obscurum & imperfectum, adeo infirmum & instabile, adeo non per se idoneum ad beandum, adeo

Eccle. 7. alta profunditas, quis intraret eam? Lustravi uniuersa animo meo, ut, quærerè sapientiã &c. & post vivè de mille, etc. & c. 8. Appropinquavi cor meum ut scirè, etc. & post, & intellexi, quod omnium, &c. Eccle. 1. qui addit solertiã, addit & laborem. Eccle. 1. non satiatur oculus visu, nec auris auditu impletur. & 7. dixi sapiens efficiar, & ipsa longius recessit à me.

denique paucorum hominum: vt nihil propemodum habere videatur ex his, quæ veræ fœlicitatis definitio continet. Qualis enim fœlicitas est, quæ frequentissimè intercipitur & rebus abiectissimis cedit? Quæ non est commune bonum humani generis, sed quod paucissimi consequi ac tenere possint? Ad quam si omnes homines, vt par est, ad finem suum conarentur, resp. omnis interiret? Quæ aucta hominis requiem non augeat, sed laborem? Quæ hominis desiderium non satiet, sed excitet? Humana quippè mens, quandiu hic viuitur, rerû cognitione torqueri potest, satiari non potest. Maneat igitur vitæ huius fœlicitatem, in primæ philosophiæ vsu, hoc est, in rerum immaterialium contemplatione non consistere, vt quam morbus tollere valeat, dolor intercideret, inopia inturbare. Nam si ad hanc Aristotelicam fœlicitatem necessarius est, aliorum etiam bonorum quasi concentus, talem nobis fœlicè Aristoteles fingit, qualis vt arbitror, nemo vnquam erit: & vt confirmare possum, nemo certè fuit. Quid quòd, vt idem Aristoteles in libro de bonâ fortuna tradit, vbi plurimus intellectus, ibi minima

hima fortuna, vbi auté plurima fortuna, ibi minimus intellectus? Ecclesiastes cap. 9. Vidi ait nec sapientium esse panem, nec doctorum diuitias, nec artificum gratiam, sed tempus casumque in omnibus. Qua igitur ratione fortunæ bona ad felicitatem necessaria esse dicemus, quæ casui subiecta insipienti, quàm sapienti magis obueniunt? Quanto sapientiùs Solomon hominis finem, qualis in hac mortali vita quæri potest, in Dei timore & amore constituit. Deum time, inquit, & mandata eius serua, hoc est omnis homo. Atq; sententiæ huic reliqua omnis diuina scriptura consentit. Beatus vir, ait, qui timet dominum; in mandatis eius volet nimis, & Beati omnes qui timent Dominum, qui ambulant in viis eius. Et beati immaculati in via, &c. Et apud Matthæum dominus, Beati, inquit, qui esuriunt & sitiunt iustitiam. Et beati mundo corde. Nimirum in præsentis sæculo, aut hæc beatitudo est, aut nulla omnino est. Per hanc enim verâ & perfectam felicitatem assequimur, per hæc etiam summo beato, hoc est, Deo maxime appropinquamus. Quemadmodum autem quò quidque est maxime calido propinquius ac similius, eo calidius est: ita quo quis Deo est in hac vita proximior ac similior, eo beator ac felicitior erit. Paulus etiam apostolus, non modo Diuus Thomas dixit, dilectionem Dei in hac vita cognitioni scientiæque præstare. In dilectione itaque Dei huius vitæ felicitas sita est, non in cognitione. Nec si rerum terrestrium atque cælestium cognitio, quam naturales in homine disciplinæ pariunt, neminem facere felicem potest, statim est à Solomone dānata. Sed studium humanæ scientiæ, occupationem vocat pessimam, quòd molestissima sit. Malum enim in scripturis interdum non pro culpa, sed pro pœna vsurpatur. Idem quoque studium vanitatem nuncupat, quod nec homini finem suum præstat, & ad veram felicitatem consequendam otiosum est. Hoc verò testimonio si aduersum liberales sciētias abutimur, vituperemus simul opes, diuitias, regna, artes, omnia denique quæ sub sole fiunt. Nam eadē de his quoque Sapiens dixit, illud quoniam stultissimum est, fateamur omnino ex verbis Ecclesiasticis nihil contra disciplinas humanas confici posse.

1. Cor. 13.
2. 2. q. 23.
6. 1. Nam
quod Cæ-
cilia. ait,
dilectionē
Dei natu-
ralē vir-
tutē non
esse, ab-
surdū est.
Esa. 45.
Amos 3.

2. Stro.
Clemēs.
In Cato.
Maio.
Prou. 5.
7.

1. & 6.
li. Stro.

Colof. 2.

Multò verò minus ex prouerbiis conficitur, nam verba illa planè de cæca voluptate intelliguntur. Quam apud Ciceronem Plato escam malorum appellat, quòd ea videlicet homines captantur, vt hamo pisces. Non est Philosophia meretrix illa vaga & garrula, quietis impatiens, procax, blanda, adulatrix, preparata ad decipiendas animas, sed, si quid tale est, est illa Thamar, quæ causa prolis sedit in triuio, ad quam studiosus & fidelis Iudas declinavit, indeque genuit Phares & Zaram, qui in Euangelis memorantur. Non sunt Musæ Sirenes, vt est apud Pythagoram. Castæ sunt, non meretrices, veraces sunt, non fallaces. Qui Sirenum cantibus delectantur, hi sunt in vitio: qui Musas amant, in vitio non sunt. In epistola autè ad Coloss. eodem Clemente auctore, non reprehendit apostolus philosophiã veram, hoc est, quæ de naturæ rebus verè sentit, sed Epicuream, quæ videlicet tollit prouidentiam, & in Deorum numerum refert voluptatem, & præter res corporeas nihil esse credit. Huiusmodi ergo aliasque similes Philosophorum doctrinas condemnat Paulus, quæ ab ipsis auctoribus Philosophiæ nomine veditantur, cum nihil re vera minus sint, sed ignorantium hominum traditiones, quemadmodum eas vocat apostolus. Vera autem & naturalis philosophia non hominum traditione, sed Dei reuelatione habita est, vt supra eiusdem etiam apostoli testimonio ostendimus. Cùm verò eodem ipso capite scriptum sit, hoc autem dico, vt nemo vos decipiat in sublimitate sermonis, mirū est, cur Lutherus, Philippus, & alii, quos quoniam adhuc in Catholicis habentur, nolo hic nominatim cum hæreticis lacerare: eloquentiam & omnem sublimem dicendi characterem non reprehenderint. Absurdum est enim, vt quibus verborū disciplinæ pacent, his rerum cognitio displiceat. Sed periculosa curiositas, nam hoc dicit quidam, & nimia in definiendis rebus obscuris audacia, è Philosophiæ studio sunt nobis natæ. Atque idem excusatione summæ stultitiæ, summæ improbitatis odium deprecans adiicit, se nō in totum Philosophiam damnandam putare. Hoc autem calumniandi genus, quale sit & cuius hominis, quis non videt? Certè non aperti, non simplicis est, non ingenui,
non

non iusti, non viri boni: sed versuti potius, obscuro, allu-
 ti, fallacis, malitiosi, callidi, veteratoris vafri. Non nasci-
 tur, mihi crede, è studio Philosophiæ vitia, sed ex errore
 & ignorantia nascuntur. Quid enim Philosophiæ magis
 contrarium esse potest, quàm aut vana periculosaq; secta-
 ri, aut quod non satis exploratum sit & cognitum, id sine
 vlla dubitatione definire? Quid verò sibi vult oratio illa,
 se non in totum philosophiam damnandam putare? Quã
 igitur partem philosophiæ damnat? An vt Luthèrus, eam
 quæ contemplatur & cernit? Explicet atque excutiat in-
 telligentiam suam, vt videat quæ sit in ea species forma &
 notio philosophiæ. Nos enim non more vulgi doctri-
 nam Stoicam aut Platonica, aut Pythagoricam, aut Ari-
 stotelicam, Philosophiã appellamus: sed, vt homines de-
 finiendi periti, si interpretari volumus, studium sapiëntiæ, si
 ipsam quærimus, rerum humanarum ac diuinarum, ter-
 restrium atq; cælestium scientiam. Quam non dico in to-
 tum, sed ne in partem quidem damnare, vel insignis stul-
 titiæ est, vel malitiæ manifeste. Augustinus porrò lib. 1. de
 mori. eccle. cath. c. 21. curiosam naturæ inquisitionem, &
 nimium quendam amorem terrenæ sapiëntiæ cavendum
 intelligit, non veram philosophiam, quæ est amor sapien-
 tiæ moderatus.

Iam verò quod ex priore ad Corin. epist. opponitur,
 nihil illud mouere potest. Nam quod ait, perdam sapien-
 tiam sapientum, id perinde est ac si dixisset, sapiëntiam
 sapientum obscurabo. Quomodo? Nempè illustrando
 mundum maiori doctrine lumine, ad quam doctrina phi-
 losophorum omnis nulla esse videatur. Sicut etiã sol ful-
 gore suo stellarum lucernarumq; lucē dicitur perdidisse.
 Prudentiam autem prudentium Deus reprobauit, quia nõ
 elegit, sed quæ stulta sunt mudi, vt confunderet sapiëntes.
 In quem sensum fortes & potentes reprobasse dicitur,
 quia infirmos & ignobiles elegit apostolos, vt Dei vir-
 tus magis in Euangelij prædicatione clareret. Quanquam
 Clemens 1. lib. & 5. Strom. docet, non esse hic fortè ser-
 monem de verè sapiëntibus & prudentibus, sed de his
 qui sibi sapiëntes & prudentes viderentur. Sicut non
 vocatur Euangelium stultitia, quod stultitia sit, sed quod

*Id sentit
 Hiero. in
 Esa. c. 29.
 Quin tra-
 dit ibi nõ
 de quibus
 que pro-
 pheticum*

esse ser-
monē, sed
de sapiē-
tibus &
magistris
Iudeorū.
quos in
aduentu
Christi
Dei iudi-
cio excē-
ptos cō-
stat. Peri-
bit aut, sa-
pientia à
sapiēti-
bus eius
et intel-
lectus
prudētī-
eius ab-
scōdetur.
* 1. Ti. 6.

ita huius mundi sapientibus visa sit. Nam illud, scientia inflat, facillimum intellectu est. Non enim magis scientiam hic damnat apostolus, quam opes, regna, pulchritudinem, vires, abstinentiam, virginitatemq; damnaret is, qui hæc omnia inflare testaretur. Clemens verò Alexandrinus. 2. Stro. libr. de illis hoc exponit, qui se sapientes existimant, cum tamen superbi sint, nihil re vera scientes, sed languentes circa quæstiones. Quæ intelligentia ex eo probabilior efficitur, quod statim apostolus subdit, * si quis autem se existimat scire aliquid, nondum cognouit, quemadmodum oporteat eum scire. Non itaq; vera scientia inflat, sed quæ videtur esse, nec est tamen, ea inflat. At 7. Stro. lib. nouē exponit inflare, pro eo quod est, facere ut magnificè sentiant, qui eam habuerint. Refert verò in hoc illud Ecclesiastici 4. cap. Η σοφία ὑψοῦ ἐαυτῆς ἀνῶσα ἑωσέ, id est sapientiæ filios suos inflauit, sic enim vertit interpret. Quod alii exaltauit, Hieronymus verò vitā inspirauit. Verbum aut ἀνωψώ eleuare & tollere est. At verò illi testimonio ex priore ad Timo. c. 6. D. Hieron. in commentariis super epistolam ad Titum 1. ca. respondet in hæc verba. Queritur quare ad id quod apostolus ait: secundum fidem electorum Dei & cognitionem veritatis iunxerit, quæ iuxta pietatem est: vtrum nam sit aliqua veritas quæ non in pietate sit posita: & nunc ad distinctionē illius inferatur cognitio veritatis, quæ iuxta pietatem est. Est planè veritas, quæ non habet pietatē. Si quis Grammaticam artem nouerit, vel dialecticam: ut rationem rectè loquendi habeat: & inter falsa & vera diiudicet. Geometria quoq; & Arithmetica & Musica habent in sua scientia veritatem: sed non est scientia illa pietatis. Scientia pietatis est nosse legem: intelligere prophetas, Euangelio credere: Apostolos non ignorare. Absq; pietate verò notitia veritatis delectat ad præsens: sed æternitatem non habet premiorum. Hactenus Hieronymus. Sanos ergo sermones vocat apostolus eos qui salutem animæ præstant: pios verò qui pios & religiosos homines faciunt. Hæc humana scientia non exhibet: sed non proinde est Theologo inutilis. At apostoli non fuerunt

fuerunt humanis literis eruditi. Fateor: Christus non do-
 cuit eos Geometriam, Astrologiam, Physicam. Et hoc
 item fateor: Spiritus sanctus docuit eos omnem verita-
 tem, nec Philosophiam, Arithmeticam aut Geographiam *Socra. li.*
 docuit: Verum est & id quidem, Christus nobis & Apo- *1. hist. ec-*
 stoli non Dialecticam artem, sed nudam sententiam, quæ *cle. c. 8.*
 fide ac bonis operibus custoditur, tradiderunt. Non res-
 pugno. Non igitur sunt disciplinæ istæ Christiano do-
 ctori utiles. Id verò est, quod ego constantissimè perne- *1. Strom.*
 go. Apostolis siquidè, vt ait Clemens, Spiritus S. omnia
 plenè suggererat, quæ erant & ad scripturâ sacrâ intelli-
 gendû, & ad docendû cuiusuis generis homines necessa-
 ria. Nos autem, qui Spiritus hoc peculiare donum nõ ha-
 bemus, si humanarû simus literarû rudes & ignari, nec di-
 uinas percipere sanè possumus, nec perfecti esse in Ecclē-
 sia doctores. Christus etiâ & Apostoli, non docuerunt nos
 humanas disciplinas, vt fides nostra nõ esset in sapientia
 hominû, sed in virtute Dei: docere etiâ nihil voluerunt,
 nisi quod esset ad salutē necessariû. Alioqui, si exemplum
 placet, ignoremus Grammaticam, quoniâ Apostoli Grâ-
 matici non fuere. Simus barbari, quia non fuere eloquen-
 tes Apostoli. Nihil cõsultò ac cogitatò meditatû & præ-
 paratum inferamus, quod Apostoli hæreticis, Philoso-
 phis, Tyrannisque euincendis repentè atque ex tempore
 sapientissimè loquebantur. Quomodo autem docti sint
 omnem veritatem, Augustinus in Ioannem declarauit.
 Sunt autem sine dubio humanæ quædam veritates, quas
 tamen Apostoli non sunt edocti, nos tamen utiliter ad-
 discimus. Quòd enim disciplinis humanis subiecta sit ve-
 ritas, quam tractent & in qua versentur, ad eò est manife-
 stum, vt stultum sit & me probare velle, & alios negare.
 Quo verò tempore, quo loco, quo cum hominum gene-
 re disciplinis humanis Theologo sit vtendum, nam & hoc
 in argumento quæritur, alio libro sumus suse ac diligen-
 ter explicaturi. Itaque nunc res eas prætermittemus: qua-
 rum ratio & maior est, & in aliud tempus differenda.

Tantùm ergo postremum illud argumentum restat, cui
 respondere debeamus. Id quod argutè Clemens Alexan-
 drinus *1. Stromatum* libro facit, inquit: Non per-

*Libr. pa-
 Stromo.*

ablationem Philosophiæ perimitur veritas, sed ad eam cooperatrix & adiutrix inuenitur: sicut primus & secundus gradus ei, qui ascēdit in cœnaculū, & Grāmaticus ei, qui est philosophaturus. Nam & visus & auditus confert ad veritatem, mens autem est, quæ eam appositè & naturaliter cognoscit. Perspicuitas etiam opem fert ad tradendam veritatem: & Dialectica, ne prosternāmur ab hæresibus. Et est quidem per se perfecta seruatoris doctrina & nullius indiga, cū sit Dei virtus & sapientia. Accedens autem Philosophia non veritatem facit potentio-riorem, sed debilem aduersus eam efficit sophisticam argumentationem: & propulsans dolosas aduersus veritatem insidias, vineæ est sepes & vallum. Et quæ est quidem ex fide veritas, tanquam panis necessaria est ad viuendum. Quæ autem præcedit disciplina, est obsonio similis & bellarijs. Desinente cœna suavis est placentula, vt ait Pindarus Thebanus. Hactenus Clemens. Hactenus etiam nos de octauo loco dixerimus. Ac si quæ sunt fortè reliqua, ea in nono, qui statim sequitur, describentur.

Socratem
etiam vi
de 3. libr.
eccle. bi-
hor. c. 16.

Libri Noni finis.

DE

DE PHILOSOPHORVM, NATVRAM

DVCEM SEQVENTIVM, AVCTO-
RITATE, QVAE NONO LO-

CO POSITA EST, LIBER

DECIMVS.

Caput primum.

Vemadmodum argumenta Theologo ducerentur à Philosophia atque ab omni omnino ratione naturæ, satis explicatum arbitror loco superiore. Sequitur, vt cætera persequar, quæ pertinent ad Philosophorum & historiæ humanæ auctoritatem. Hi namq; soli duo restant ex locis, qui

sunt in initio propositi: de quibus dicere aggrediar, si pauca prius de instituto ac iudicio meo dixerò. Quamuis enim libri nostri non modò in scholastica pugna & concertatione versentur, sed multa etiam alia contineant ijs vtilissima, qui interiores scrutantur & reconditas literas, tamen interdum vereor, ne quibusdam bonis viris scholæ nomen sit inuisum, mirenturque in ea illustranda tantum me operæ & temporis ponere. Ego autem quantum res scholastica per eos gerebatur, qui iuuentutem ad scholæ Theologiam incitare sunt soliti, meas curas cogitationesq; omneis in id conferebam, vt me quauis via & ratione ab scholasticis conflictationibus liberarem. Non enim existimabam, meam operam scholæ Theologis quoquo modo necessariam. Cùm autem Academia viros illos summos amiserit, & quidam ex reliquis, qui huius rei tuendæ socij esse deberent, studia hæc vel tanquam arida contentiosaque dimiserint, vel certè vt laboriosa & molesta declinauerint, Lutherani verò quasi noxia quoque reprehenderint: indignum iudicavi illi me otio dare, quod multis ante mihi magnisq; desiderijs optarâ. Itaq;

in his studijs ab initio versatus ætatis, existimaui honestissimè me Christianæ reipub. inseruire posse, si animum in schola meum, vel repugnantem continerem. Cui cum multum adolescens discendi causa, temporis tribuisssem, posteaquam Theologiam publicè profiteri cœpi, meque ipsam discipulis tradidi, tempus ferè totum consumebatur in docendo, scribendi otium non erat. Sustinebam enim magnum onus, non discipulos modò quotidianis & lectionibus & disputationibus instituendi, verumetiam de multis & verbo & scriptò respondendi. Accedebant etiam non infrequentes ad populum conciones, quibus me, vel necessitas adiudicabat vel volùtas. Plures autem res præsertim magnas eodem simul tempore non modò agere, sed ne cogitare quidem possumus. Quamobrè de hoc opere absoluendo, in quo tantam difficultatè inesse videbamus, vt viro indigeret, non solum egregiè docto, sed nullis alijs negotijs præpedito, omnem omnino spem sæpius abieciimus. Sed partim discipulorum precibus efflagitati, partim amicorum eòuicijis cuius, tuo vero iussu potius Pater optime, cuius studijs, præsertim in re tam iusta, cum difficile est, tum ne æquè quidem obistere, subcisiuis, vt aiunt, horis opus hoc informare decreuimus, vt si quo fortè casu nequeamus absoluere, certè instituisse videamur. Eo verò me minùs instituti mei pernitet, quòd facillè sentio, vt nihil aliud agam, excitare me homines nõ fœcordes ad rei magnæ inuestigandæ cupiditatem. Nos enim si non affecuti, at id secuti profectò sumus, vt ea his libris explicaremus, quæ nec satis erant nota nostris, & erant cognitione dignissima. Sed iam ad instituta pergamus. Danda enim opera est, vt etiam si ad alia aberrare aliquando cœperit, ad hæc reuocetur oratio.

Caput secundum.

FVisse olim in Ecclesia nonnullos, qui Philosophorù auctoritatem ab schola Christiana reiecerint, Clemens Alexand. perhibet, grauis in primis auctor. Tradit etiam hanc illos persuasionem induisse, q̄ dominus apud Ioannem dixerit, omnes quotquot ante se venissent, faures fuisse & latrones: nec audisse eos oues. Fures autem
vocat

vocatos aiunt, quod fuerint sophistæ fallaces. Nam sophisticen, quandam furandi artem ipse quoque Aristoteles dixit. Et Iustinus, cum docuisset Philosophos similes esse latronibus, & tanquam deceptores redarguisset, per insidias Crescentis philosophi interemptus est, vt Eusebius scribit li. 4. Eccl. hist. c. 16. Non sunt igitur philosophi audiendi, presertim cū nostræ semper doctrinæ repugnarint. Nam vt Ruffinus li. 1. Eccl. hist. c. 2. refert, Ario fauebant viri in questionibus callidi, & ob id simplicitati fidei aduersi. Atq; Epiphanius lib. 2. aduersum hæreses. ca. 69. eo nomine taxat Arianos, quod fuerint noui Aristotelici, & ab hoc Philosopho veneni iaculationes sibi ipsis affricuerint, relictaq; domini mansuetudine Aristotelem induerint, Ita nec spiritus donum in se habere digni facti sunt. Et Hiero. aduersum Lucife. Arianam dicit hæresim argumentationum riuos de Aristotelis fonte mutuari.

Paulus deniq; ait philosophos, dicētes se esse sapiētes, stultos factos esse, traditosq; in reprobum sensum. Eorum igitur auctoritas nullius apud nos momenti esse debet. His & similibus argumentis vetustus error ille nitrebatur. Quem tamen iam diu sepultum sine villo etiam argumento Lutherus suscitare conatus est, damnareq; subinde cum scholasticos ceteros, tum magis, D. Tho. quasi auctor fuerit regnantis Aristotelis vastatoris piæ doctrinæ, sic enim loquitur contra Latomum. Videlicet Domitiani exemplo, philosophos non vrbe solum, sed orbe pellendos esse credit. Nos autem quid fides Catholica ratioq; sana teneat, breuiter & sine disceptatione docēbimus.

Caput tertium.

Philosophorum auctoritas eorum, qui falsa senserunt, nostram non potest adiuuare doctrinam, & latentia cognita facere, vt Augustinus ad Dioscorum verè & sapienter scripsit. Quid enim nobis est, ait, propter defensionem Christianæ religionis, quærere quid senserit Anaximenes, Democritus, Epicurus, Parmenides & Melissus, alijque similes huius farinae philosophi, quorum doctrina erroribus naturæ rationi contrarijs plena fuit?

Non

Epist. 56.

Non itaque omnes philosophi, scholæ nostræ probati sunt, sed illi, de quibus apud Platonem Socrates, sunt inquit, in mysterijs multi quidem, qui gestant ferulam, pauci verò Bacchi. Magnifica verò vox & magno viro ac sapiente digna, qua docemur, multos utique barba & pallo tenus, sed paucos re vera fuisse philosophos. Paucos igitur hos, qui scilicet naturæ vim & effecta, morum ac vitæ normam, viâ & ratione inuestigarunt, magnaq; ex parte consecuti sunt, Theologis esse vtiles, hæc nos oratione contendimus. Nec video equidem cur huiusmodi philosophos tanto Lutherani odio prosequantur, nisi quòd auctores obscuros intellectuq; difficiles perdisce re nec volunt, nec verò possunt. Etenim optimi cuiusque philosophi commentaria, præsertimque Aristotelis, discipulum non modò ingeniosum, sed amantem etiam laboris exigunt. Isti verò cum parum ingenio valent, tum in laboribus è vita etiam Christiana pellendis occupati & sunt & fuerunt. Quamobrem quòd in philosophorum libris difficile atque arduum esse vident, id & horrent ipsi, & ab eo iuuenum animos alienant. Quid autem sibi Theophilus Alexandrinus velit, penitus non intelligo, cum in secundo paschali libro Orgenè carpit, quòd philosophorum argutias tractatibus suis miscuerit, atque ita ex malo exordio in fabulas & deliramenta processerit, ac Theologicum dogma ludum & iocum fecerit. Quanto illud apud Porphyrium, quanquam ab impio philosopho dictum est, veriùs tamen & luculentius dictum est, Origenè Græcorum diuitias omnes ad Christianum dogma locupletandum conuertisse. Sed hæc fortè obscura sunt, cum lente argumentis nullis appòsitis explicantur. Factis primum illustranda sunt summorum virorum hæc. Deinde patrum nostrorum testimonijs. Tum rationibus, apertissimis illis quidem, sed quam paucissimis. Cum enim in huiusmodi causis, quæ scholæ propriæ sunt, verear equidem, ne cui ex scholasticorum disputationibus, non ex ecclesiæ sensu deprompta nostra videatur oratio, interdum argumenta ducta à ratione præstringimus, & veritatem, quam sequimur, maiorum potissimum auctoritate suademus. Intelligendum est autem, cum proposita sint genera

decem,

decem, è quibus argumenta rationesque manarent, splen-
didissimum videri, quod veterum traditione exemplisque
conficit. Atque si bono loco res essent: quæ more agun-
tur & institutis ecclesie, de his nihil erat argumentandû,
illa enim ipsa certissima argumenta sunt. Lutheranorum
verò oratio tota mox erat eijcienda. Est enim inimica ec-
clesiasticæ regulæ, sine qua nihil rectum esse potest, nihil
constans, nihil verum, sed hæc aliàs. Nunc quod instat a-
gamus. Porrò olim ecclesie doctores summi fuere, qui ij-
dem fuere philosophi, Didymus, Iustinus, Origenes, Gre-
gorius Nazanzenus, Basilus, Gregorius Nissenus, Dama-
scenus, Augustinus. Tales enim, cum habebantur, eccle-
siasticæ scholæ præfici solere, Eusebius lib. 5. eccle. hist. c.
10. scribit his verbis. Consuetudo antiquitus tradita ser-
uabatur, vt diuinarum scripturarû doctores in schola ec-
clesiastica habeantur, viri duntaxat scientia, & eruditione
probatissimi. Huius officij auctor, & dux tunc satis illu-
stris habebatur Panthæus, qui in Philosophis Stoicis
prius nobiliter floruisset. Tradit quoque Origenes apud
Euseb. lib. 6. c. 15. non solùm à Panthæno, sed ab Hæracla-
alijsq; doctoribus Apostolicis Philosophorû li-
bros legi solitos. Quòd si sanctorum loca referre volueri-
mus, quibus illi philosophorum testimonijs vtuntur, non
eorum modò, qui de moribus, sed eorum etiam, qui de na-
tura scripserunt, verendum nobis est, ne in causa parum
dubia testibus vtamur minimè necessarijs. Legant isti oïa
eorû commentaria, quibus, de opere sex dierû disputatio
instituta est, atq; in his vel solis videre poterût, & quanta
fuerit maiorû nostrorû perlegendis philosophis diligen-
tia, & quantus sit philosophorû explicandis sacris literis
vñsus. Vide aut etiã Hier. in 17. cap. Hier. Et li. 2. aduersus
Iouina. vbi etiam cû hæretico differens, varijs philoso-
phorû testimonijs vtitur: multisque è philosophorum cõ-
mentarijs, rerum naturalium exemplis editis, planè doceat
quantum horû auctoritas theologo ad argumentandum
cõferat. Sed de hac re paulò pôst. Nunc id quod erat in-
stitutû persequamur. Sanè vt reliquos prætereã, quos sta-
re à nobis aduersarij nostri non dubitant, Epiphanius cer-
tè ipse, quæ nobis obijciunt, Philosophorum auctoritatè
haud

haud semel vsurpat. Docturus em̄ hæreſi. 51. quānā ratiōe
 eſſent hæreſici fugandi, aiunt, inquit, hi, qui hęc in con-
 ſuetudine habuerunt, odore Diſtamni, Syracis, Libano-
 tidis, Abrotomi, Bituminis, Thymiamatis, Lapidis Gaga-
 ræ, aut cornucervi fugari reptilia, & venenum iaculantia.
 Item hæreſi. 78. cum multis argumentis ſuaſiſſet, Beatam
 virginem poſt partum virginitatem conſeruaſſe, ſubdit.
 Si verò etiam ab alia quadam ſpeculatione ipſas res acci-
 pere conuenit, attingemus quoque rationum natura cog-
 nationes. Aiunt leenam nō parere præterquam ſemel &
 vnum. Cumque ſubieciffet cauſam, quam eius rei Philo-
 ſophi naturales redderent, colligit, Beatam virginem, que
 Leonem peperit de tribu Iuda, non ni ſemel atque vnicū
 peperiffet. En Epiphanius, & Chriſtianos inſtruens, & cum
 hæreſicis de fide certans, Philoſophorum teſtimonia re-
 fert. Quin etiam Paulus non ſolūm cūm ethniciſ perſua-
 det, ſed etiam cum fideles inſtituit, Poëtarum & Philoſo-
 phorum teſtimonia referre ſolet, exq; ijs argumēta ſume-
 re. Nam ad Athenienſes loquens ex Arati Aſtronomi,
 Phænomenis vsurpat illud, ipſius enim, & genus ſumus, ad
 Corinthios verò ex Euripidis Poëta Tragedijs illud,

*Vide A-
 riſtar. 6.
 anima. et
 Celliū li.
 13. cap. 7.
 & Hero-
 do. lib. 3.*

*Hoc Hiero-
 nymus
 & ad Ti-
 tū. 1. et ad
 Ephes. 5.
 Menādri
 tribuit,
 Clemens
 verò A-
 lex. Eu-
 pidi.*

corrumpunt bonos mores colloquia praua, ad Titum au-
 tem ex oraculis, Epimenidis philoſophi illud, Cretenſes
 ſemper mendaces, mala beſtia, ventres pigri. Ac ſubijcit
 hic protinus. Teſtimonium hoc verum eſt. Si igitur qua-
 edicit Apoſtolus, ea Philoſophorū teſtimonijs confirmat,
 Pauli etiam non modò aliorum ſanctorum exemplo face-
 re nos idem, & poſſumus & debemus.

Alter erat locus, à patrū teſtimonijs oſtendere Theolo-
 gis Philoſophos eſſe vtiles, vbi nihil laboris eſſe video,
 cūm teſtentur hoc pleriq; quidem non obſcurè, ſed aper-
 tiſſimè, Auguſtinus, lib. de doctriua Chriſtiana. 2. ca. 40.
 Socrates, libr. 3. hiſto. eccleſ. cap. 16. Num locupletiores
 quæris auctores? Citarem alios, niſi aliò noſtra feſtinaret
 oratio. Certè Hieronymus in epiſto. ad oratorem Ma-
 gnum non teſtatur hoc modò, ſed magnis etiam argu-
 mentiſ confirmat. Tertium eſt propoſitum, rationibus il-
 lud ipſam demonſtrare. Id quod faciam planè, & faciam
 breuius quàm res tauta fieri poſſit.

Multa

Multa à Philosophis prudenter fuisse & grauerè disputata, multa etiam breuiter, & commodè dicta, multa denique ingeniosè & luculenter exposita, qui negauerint, ij nõ sunt verbis & ratioe, sed vinculis & carcere fatigadi. Atq; si etiam hoc naturæ ratio præscribit, vt quæ viri graues, ingeniosi, eruditi, acutè diligenterque tradiderint, ea iuuenes memoriæ mandent, fierique studeant illorum, & scientia, & prudentia docti, necesse est, Philosophorù doctrinam non iuuenibus solùm, sed his etiam omnibus esse vtilem, quibus vllum aliquando commercium cum humana sapientia & prudentia futurum est. Quod si ita est, idq; nos superiore loco satis ostendimus, Theologos ad res multas huiusmodi cõmercium habituros, nimirù, quoad poterunt & licebit, ab eorù latere nõ discedent, qui rectè de moribus & natura sentiunt. Idq; ipsum si ita est, Philosophorum certè libris theologi dare operam debent: nõ enim alios hodie reperient, qui de rebus huiusmodi aptius & sapientius philosophentur. Verù autem primù verum igitur & extremù. Nam illud quidem absurdù est, qd quidam dicunt, omnia esse sacris literis prodita, quæ ad ratione hominis instituendam videntur esse oportuna & necessaria. Quorum error, quoniã abudè ex ijs, quæ supra diximus, exploditur: nõ est hic pluribus refellendus. Quid enim stultius esse potest, quàm aut in scriptura sacra liberales oēs disciplinas traditas credere, aut huiusmodi disciplinis existimare, hominis ratione non benè & vtiliter institui? Quod si philosophia Theologo vtilis & bona est, eam autè nisi philosophorù libris adiutus cõsequi nõ potest, nõ vtiq; sunt ei philosophi negligendi. Cum autè herbarum, lapidum, animantium, arborum, elementorum, aliarumq; rerum terrestriù celestiumq; cognitio, sacris literis intelligendis sit magnoperè necessaria, quemadmodum August. 2. de doctrina Christiana li. docet, nosque etiam sumus idem in. 13. huius operis libro fusus demonstraturi, insanus profectò erit, qui in harum rerum cognitione paranda eos auctores neglexerit, qui & summo ingenio, & magna peruestigatione, & multi temporis experimentis, in his cognoscendis elaborarunt. Cù igitur hic locus nihil habeat dubitationis, quin Philosophi plurimù

Libr. 8.

c. 9.

Theologis

536 DE PHILOSOPHORVM AVCT.
Theologis profint, illud de quo dubitari à doctis etiam
potest, iam statuendum est, argumenta è Philosophorum
auctoritate petita, certa nè, an potius incerta sint.

Caput quartum.

Philosophorum omnium vna eademque consensio
certam fidē facit Philosophici dogmatis. Quod enim
in alijs artibus valet, vt auctores probati tantū apud eos,
qui eam artem sequuntur, auctoritatis habeant, vt inde
non nisi temere discedi soleat, id in Philosophia, ac mul-
tò etiam magis valere debet, ne in rerum naturalium co-
gnitione vario discipuli versentur errore, nec habeāt vn-
quam quos sequantur. Bene, inquit Aristoteles libro se-
cundo de cælo, sese habet quemq; sibi persuadere, vete-
res & maiorum maximè nostrorum sententias veras esse.
Atque si in omni disciplina & arte, oportet ad discipulum
credere, vt & Aristoteles idem prudenter admonuit, &
Theodorus magna exemplorū vi ostendit & patefecit:
in Philosophia certè perdiscenda scientiæ huius profes-
soribus, in eandem præsertim sententiã concurrentibus,
fidem habeamus oportet. Quanta verò arrogantia erit,
quanta temeritas, non cum Platone dicam, Aristotele,
Hippocrate, Galeno, Theophrasto, Themistio, Alexan-
dro, Dioscoride cæterisq; huius chori Philosophis, vnū
idemq; concinentibus dissentire, quorū scripta & magna
cura studioque elaborata, & posteriorum non examinatio-
ne, modò expensa, verum etiam cōsensione probata sunt:
sed contra sui temporis doctos homines dicere, & singu-
laria placita communibus antepone. Nempè, id est, vt
ille inquit, bellare cum dijs, id est naturæ repugnare, ma-
ior enim pars eò deferri solet, quò à natura ipsa deduci-
tur. Ex quo intelligitur, non esse alienum, Theologicis
institutis ad ea coniectanda, quæ in natura dubitationem
afferunt, adhibere doctos homines, & si morum quæstio
est, vsu peritos: & quid his de vno quolibet quæstionis
genere placeat, exquirere. Quòd si Pictores, & ij qui signa
fabricantur, & veri etiam poëtæ suum quisq; opus à vulgo
etiã cōsiderari vult, vt si quid reprehensum sit à pluribus,
corrige-

1. lib. de
cu. Græ.
asse.

corrigatur: quanto magis Theologo prudenti nō vulgi,
 sed sapientum Philosophorum iudicio, permultæ de re-
 bus naturæ sententiæ, mutandæ & corrigendæ sunt, licet
 illi veræ esse videantur? At enim in rebus, quæ ad mores
 pertinent, non doctissimorū Philosophorum modò, sed
 virorū quoq; optimorū, nulla etiã causa reddita, valebit
 auctoritas. Nam, quod Aristoteles doctè, vt omnia ferè,
 tradidit, quemadmodū de saporibus palatum sanum rectè
 iudicat, infectum non item: sic vir bonus & iustus bonum
 à malo rectumq; à prauo egregiè discernit, contra autem
 omneis affectus animi perturbati, tollit iudiciū veri, idq;
 adulterat. Adeò illud verum est, qualis vnusquisq; erit, ta-
 le etiam iudiciū proferet. Atq; ipse idem Aristoteles pla-
 nè testatur, non minùs eorū qui sunt experti, & seniorū
 prudentiumq; sententijs, quàm ipsis demonstrationibus
 adhibere animum oportere. Tanquam oculus enim, ait
 per experientiam, habentes principia ipsa rerum agenda-
 rum cernunt, & ab ijs perinde atque à natura acti rectè di-
 scernunt. Quamobrem sanctè ac prudenter Innocentius,
 in morum iudicijs sanctorum exempla nos sequi voluit.
 Grauiusimè quoque Plato in Timæo, fieri, inquit, non po-
 test, vt deorum filijs fides non habeatur, etiam si absque
 probabilibus, & necessarijs dicant demonstrationibus. Et
 Ecclesiasticus, cor ait boni consilij statue tecum, Anima
 enim viri sancti enunciat aliquãdo vera, melius quàm se-
 ptem circumspectores sedentes in excelso ad speculandū.
 Quæ causa mihi semper fuit pater sanctissime, atque opti-
 me, vt in rebus huiusmodi grauiusimum iudicium tuū nō
 minus expectarem, quàm alterius cuiusq; eruditissimi Phi-
 losophi atq; Theologi. Intelligebam enim virtutes illas
 omnes, quas expertus fueram in te, nullo etiam dialectico
 syllogismo interueniente, id quod rectum esset secuturas
 declinaturasq; contrarium. Mihi autem hæc oratio sus-
 cepta non de te est, sed de proborum genere toto. Ne-
 que illam de scientiæ dogmatis, sed de prudentiæ iudi-
 cii potissimum intellectam velim. Iudicia quippè pru-
 dentiæ, mutatis moribus permurantur, scientiæ verò de-
 creta, non item. Ab his autem longè dissentio, qui decer-
 nendis conscientiæ casibus, sic enim vocant, relictis do-

6. Ethic.
cap. 11.

20. d. ca.
de quib⁹.

cap. 37.

stissimis Philosophis ac Theologis spirituales nescio
 quos hoīes cōsulunt, qui visionem cordis sui loquuntur,
 nō de ore dñi. Multa quoq; perfectione exercitationeq;
 virtutum opus est, quemadmodum ait in. 4. cap. Ioannis
 Hieron. 25. Origenes, vt bona & mala vera & falsa dijudicare possi-
 mus. Rari autem illi sunt, qui quod Apostolus ait, exerci-
 tatos habeant sensus ad discretionem boni & mali. Sed
 hæc hactenus. Nunc eò redeamus, vnde huc digressi su-
 mus. Constitutum est igitur Philosophorum iudicium,
 eorum scilicet, qui magna doctrina excellentiq; inge-
 nio valuerunt, in magno pretio esse nobis habendum, si
 nolumus haberi temerarij. Omnino si quicquam est pro-
 babile, nihil est profectò magis, quàm naturæ principem,
 naturalis disciplinæ doctores aliquos mortalium generi
 prouidisse. Quis enim adeò esset inspiens, vt academiam
 vnā quamlibet sine præceptoribus institueret? Certè,
 quoniā notus in Iudæa Deus, quasi diuinæ scientiæ Gym-
 nasium erexit, Rabbinos ibi etiam procurauit. Et quo-
 niam apud Christianos Euangelicæ doctrinæ academias
 esse voluit, Apostolos quoque, Prophetas, Euangelistas,
 Doctores dedit, qui eam in Christi repub. doctrinā pro-
 fiterentur. Quapropter, cū vniuersis gentibus edocen-
 dis naturæ leges ac disciplinas ediderit, non sit vero simi-
 le, nullos huiusmodi legū ac disciplinarū magistros insti-
 tuisse. Atq; etiā, si ab alia similitudine argumentari conue-
 nit, Clemens Alexand. Philosophiam ait Græcis à Deo
 veluti proprium testamentum esse datam. Quemadmo-
 dum ergo nec Iudæorum, nec Christianorum testamen-
 ta, ita ne Græcorum testamentum quidem absque inter-
 prete dereliquit. Quocirca diuinæ hic quoque procu-
 rationis erat, vt non omnes simul Philosophi aut in Dei
 cognitione, aut in morum & vitæ regula, aut etiam in re-
 rum uaturalium intelligentia, quæ quidem esset ad illa
 duo priora necessaria, hallucinarentur. Quæ res effecit,
 vt iuxta Pauli sententiam Græci fuerint inexcusabiles.
 Qui tamen excusari possent, si eorum præceptores nō ad
 veritatem bonitatis instructi satis informatiq; essent,
 auctore naturæ optimo duce atque magistro. Id vero
 scripturæ etiam diuinæ testantur. De Deo enim in Psalmo
 scriptum

Hieron. 25.

6. Strom.

scriptum est. Quod docet hominem scientiam. Et rursum in libro Iob. Quod docet nos super iumenta terræ, & super volucres cæli erudit nos. Nimirum sicut quibusdã animantibus, qui tanquam principes, & duces reliquorum à natura dati sunt, concessi sunt quidam instinctus, quibus ad gregis quisq; sui ducatum rectum vtilemque feratur, ab obliquo retrahantur & noxia in hominum eorum mentibus, qui natura duces sunt cæterorum, inditas esse notiones credendum est, quibus in illa, quæ ad imperitorum & rudium populorum doctrinam spectant, inducantur. Nec enim melior est belluarum conditio quam nostra. Atque Boëtius magno vir ingenio in primisq; doctus, communes sapientum conceptiones, sic enim appellat, non minoris facit, quam si communes essent omnium hominum. Nosq; ipsi sexto ac septimo loco, ad eandem quoque rationem ostendimus, communia doctorum ecclesiasticorum præiudicia non aliter esse accipiendã, ac si omnium fidelium essent communes conspirantesq; sententiæ. Quamobrem id quidem non est dubium, quin verum & exploratum illud sit, de quo omnium philosophorum ratio consentit. Quomodo enim homines & ambitiosi honoris & gloriæ, & cæci ferè auiditate carpendi, & plurimis seculis maximisque locorum interuallis seiuncti, in vnam sententiam conuenirent, nisi in hanc quasi conspirationem naturæ impulsu quodã agerentur? Ex quo rursum intelligi perspiciq; licet, id quod paulò antè dictum est, Philosophos ab vno aliquo mortalium magistro excepisse ea, quæ populis ac gètibus vniuersis communi consensione conscripserint. Verissima ergo sunt communia Philosophorum placita, nec ab illis licet, si omnes ad vnum idem sentiant, dissentire. At Hieronymus libro. i. aduersus Pelagianos, cum aduersarius eam Philosophorum communem sententiam obieciisset, qui vnam habeat, cum omnes habere virtutes: respondet eam quidem Philosophorum fuisse sententiam, sed non apostolorum, neque esse illi curæ quid Aristoteles, sed quid Paulus doceat. Sanè quis sit Hieronymi in dialogo mos, quæ in argumentis eludendis figura, ne longum faciam, hoc loco præteream. Huic enim argumento facile responderetur Hieronymum sententiam hanc

eandem & veram consensisse, & Philosophorum auctoritate probasse, vt in Esa. ca. 16. Philosophorū ait sententia est, & Apostoli Iacobi, herere sibi virtutes, vt cui vna defuerit, huic omnes desint. Et in. 56. caput eiusdem Prophetæ, virtutes, inquit, inuicem se sequuntur, ita vt qui vnam habuerit, omnes habeat, & qui vna caruerit, cunctis careat. In dialogo igitur illo non vult Hieronymus se in dogmate fidei auctoritate Philosophorum vrgeri, quam tamen ipse idem alijs locis vsurpat.

Caput quintum.

CVM verò de vnus aut alterius Philosophi secta discutitur, longè diuersa quæstio est. Atque quo quisque doctior & grauior est, eò est illius quidè, & probabilior auctoritas, & fide dignius testimonium. Sed nulli Theolog⁹ ita sese adiudicare debet, vt ab eo ne latū quidè vnguè putet discedendū. Non enim æquū est, vt apud Christi discipulos tantum Ethnici vnus auctoritas possit, vt etiā sine ratione vincat. Refert certè in quacunq; arte plurimū, vnum in illa excellentem auctorem legere, cui potissimum te addicas. Nullus tamen quamlibet eruditus sentiendi tibi ac dissentiedi auctor futurus est. Nemo enim fuit omnium, qui nō, vt homo, interdum hallucinaretur. Enimverò quis primas inter Philosophos habeat, quis ve proinde ille sit, cui præcipuam dare operā operæpretium sit, variæ sunt doctissimorū hominum discrepantesq; sententiæ. Nam, vt alios prætereā, in huiusmodi causa aliud D. Augu. videri solet, cui caue quenquā anteponas, nec enim doctior vir fuit Augustino quisquā nec clarior. Aliud autē videtur D. Thomæ, maximo grauissimoque theologo atq; philosopho. D. Augustino Plato summus est, D. Thomæ summus est Aristoteles, sic ferè res habet, vt id doctrinæ genus quisq; maximè probet, cui à teneris annis maximè affuetus est. Exoritur Augustini ratio ex altera parte, nullos esse omnium Christianæ magis doctrinæ concordēs quā Platonicos. Plato siquidem fuit ex Hebræis philosophus, vt Clemens Alexandrinus auctor est. Imò verò, inquit Thomas, Peripateticorum doctrina Christiano

Christiano dogmati consentit plurimum. Clemens enim Alexandrinus li. 5. Stro. etiam refert, Aristobolum multis libris probasse philosophiam peripateticam, ex lege Moisaica & alijs dependisse Prophetis. Ac D. Thomæ sententia quidem, & omnium penè gētium & multorum seculorum vsu probata est. Platonem enim iam inde à multis annis vix in angulis homines otiosi legunt. Aristotelē verò magno consensu orbis academiæ resonant. In Aristotelē quoque illud elogium vnicum vniuersę consentiunt gentes, per Antonomasiā philosophū, hoc est, philosophorum primarium fuisse. Iure ergo illum amplectimur, cuius de laude omnium sit fama consentiens. Diuo etiam Thomę ita sunt Theologi scholastici assensu, vt in schola theologię, Plato ne locum habeat quidem, ita eam Aristoteles occupauit. Illud constat neminē in rebus naturalibus plenē eruditum esse posse, si solum Platonem legat. Solus autem Aristoteles abūdē fat est, vt sit homo in Philosophię tribus omnino partibus eruditus. Sanē, ne quis causetur, misero seculo Aristotelem Theologis, Platonem autē meliore ecclesię statu placuisse, sciat is, quicunq; est tandem, scholam Aristotelicam Alexandrię tum etiā vigere solitam, cum ibi doctores Apostolici vigerēt plurimum. Sed enim, vt mihi quidem videtur, nec Augustini nec Thomę contemnenda est sententia. Nam & ijs concedendum est, qui Aristotelem amant, & ijs forsitan qui Platonis amici sunt. Quorum iudicium, in eo quod de animi immortalitate, de Dei prouidentia, de rerum creatione, de finibus bonorum & malorum, deque alterius vitæ vel præmio vel pœnis, Platonē apertius cōstantiusque locutum asserant, difficile factū est nō probare. Probanda verò magis est Diui Thomę opinio, sed ita tamen, vt adhibeatur moderatio quædam, sine qua probari illa non potest. Placet enim quoque nobis Aristoteles, & rectē placet, modō ne repugnantem etiam illum ad Christi velimus semper dogma conuertere. Id quod interpretes ferē solent. Qui vim contextui sæpē asserunt, atq; Aristotelem cogunt, vt velit nolit pro fide catholica pronunciet. Periclitemur autē, si placet, & in ijs quidem exemplis, in quibus trasse Aristotelem, vulgus Theologorum fortasse neu-

*Euse. li. 7
Eccel. hist.
cap. 32.*

*Mentes
nos ange-
los repel-
lamus.
quorū au-
merū ex
motibus
Aristo.
præfinit-
uit.*

putat. Nec enim hoc loco de æternitate mundi mentiūq; præfinito numero differendū est. Sed ne de animi immortalitate quidem. Nam illa priora obuia sunt omnibus, hæc autem quæstio in his commentarijs, quos de anima scripsit, accuratissimè est à Caietano disputata. Verum hæc consideremus, quæ difficiliora sunt, & quæ Aristoteles vafre verbisque de industria ad imponendum compositis obscure videtur enunciassè: vt si à doctis fortasse viris iure quandoque & verè reprehenderetur, haberet quò posset elabi, atque ab amicis excusari. Nec ego hic tamen aduersus Aristotelem accusationem instituo virum doctissimum, deq; humanis literis omnibus bene meritum. Sed cum plerique ab illo nunc non aliter atque ab oraculo pendere videantur, secureque omnia illius opera legere, minuenda est hæc opinio, ne ab huius Philosophi placitis dissentire, piaculi loco sit. Audiuimus enim Italos esse quosdam, qui suis & Aristoteli & Auerroi tantum temporis dant, quantum sacris literis ij, qui maximè sacra doctrina delectantur, tantum verò fidei, quantum apostolis, & Euangelistis ij, qui maximè sunt in Christi doctrinam religiosi. Ex quo nata sunt in Italia pestifera illa dogmata de mortalitate animi, & diuina circa res humanas improvidentia, si verum est, quod dicitur, nihil enim præter auditum habeo. Cum homines Aristotelis inflati opinionibus turpiter sibi blandiuntur, & inde in maximo versantur errore. Sed hæc hæctenus. Nunc ad propositum reuertamur.

Primus igitur locus, vbi contra scripturarum fidem errasse Aristotelem existimo, habetur de somno & vigilia. quo loco negat Deū immittere somnia, redditq; eius rei causam, quòd si Deus eorū esset auctor, sapiētibus vel maximè, & his quidem vigilantibus ea immitterentur.

Alterum exemplum est in tractatu de bona fortuna, vbi res fortuitas diuinæ gubernationi ac directioni subtrahit, duobus argumentis persuasus: Vno quòd res secundæ prauis obueniant, quorum Deum habere curam nõ fit vero simile. Altero quòd deus potius dirigeret in effecta fortunę homines sapientes, cum contra serè videamus, im-

Tertius

Tertius locus est libro primo de cælo, vbi quicquid genitum esset, id corruptibile asseruit: nec incorruptibile quicquam, quod non esset ingenitum. Posuerat verò ante omnia varias harum vocum significationes, ne res verbi ignorantia clauderetur. Ratus itaque se aduersus Platonem bonam habere causam, certamque proinde sibi victoriam pollicitus, contra morem suum non obscure, sed quam fieri potuit aperte docuit, quicquid incorruptibile esset, id ingenitum esse ac perpetuum oportere, hoc est nullo vnquam modo incepisse. Sic enim vocem illam interpretatur. Quæ ex re fieret, vt anima rationalis aut corruptioni esset obnoxia, aut esset certè ingenua ac sempiterna.

Quartus locus est libro quinto, rursusque; duodecimo Metaphy. quibus locis definit, Deum animal esse perpetuum & optimum. Vocat autem Deum communi nomine substantiam quacunque; cœlestem, & diuinam. Nam post hec incipit inquirere, an illa substantia sempiterna vna an plures sint. Atque eodem lib. 12. consentit bene antiquos res illas præstantissimas deos appellasse. Ludit autem per amphiboliam, nunc. n. mentem ipsam deum vocat, nunc cœlum, cuius anima mens est, id quod libro etiam 2. de cælo videre licet. Sed ne quis admiratus, quod cœlestes substantias animalia hic Aristoteles nuncupet, nam veterum more substantiam animatam siue anima sensitua, seu intellectiua vocat animal. Itaque; arbitratur deum illum vnum principem cæterorum, extremo cælo affixum, per se mouere ipsum, quomodo cæteræ mentes suos orbes mouent, suntque; Aristoteli ipsorum orbium animæ: vt & D. Tho. 2. con. gen. c. 70. admittit. Nec Aristot. aut 8. Phyt. aut 12. Metaphy. hominis intelligentiam ad aliud principium reuocat, quæ ad illam primam mentem, quæ vi sempiterna primum mobile ciet.

Tex. con.
13.

Quintus locus est eodem quoque; libro, vbi substantijs intellectualibus cœlorum motricibus virtutem tribuit infinitam, quod infinito tempore moueant.

Sextus locus est eodem etiam libro, vbi, vt mihi quidem videtur, Dei prouidentiam præmiaque & supplicia, quæ probos & improbos in futura vita manent, fabulas esse significauit, gratia vulgi continendi in officio confictas.

Reliqua, ait, fabulose iã sunt allata ad persuasionẽ vulgi, atque ad vsum legum vitæque humanę utilitatem. Ecquę enim rogo illa sunt veteribus tradita, in quibus hæc ambo conueniant, vt sint ad vsum legum, & ad vitæ humanę utilitatem tradita, nisi ea, quæ nos explicare volumus, Aristoteles noluit, ne proborum hominum, eorum vel maximè, qui Reip. curam gererent, inuidiam sibi odiumque constaret? Nam, quòd Aristoteles Deo rerum humanarum prouidentiam adimat, maxima auctoritate Theologi affirmant, Clemens Alexand. lib. 5. Strom. & Epiph. 3. lib. aduersum hæreses c. vltimo. Quos autem locupletiores auctores quærimus, quàm sanctos eruditos, in Gręcorumq; doctrinis apprimè versatos? Anne ipsius etiam Aristotelis de se testimonium expectamus? Nimirum 12. Metaphy. lib. verbis artificiose excogitatis, ne in hoc etiam à more suo discederet, absurdum esse docuit, Deum de quibusdam intelligere, q̄ præstet videre aliqua quàm non videre. Vbi non dixit absurdum esse Deum quędam intelligere, sed de quibusdam intelligere, aut meditari, vt vetus interpres reddidit. Vt non tam simplex rerum vilium intelligentia, quàm prouidentia earum, & cura significaretur. Sentit itaque Deum magna curare, parua negligere. Atque in libello de mundo, si modò eius est hoc opus, Deum facit similem magno Persarum regi Xerxi, vel Cambysi, vel Dario, qui ipse per se maxima, & pulcherrima regni obeat munia, minora, & sordida mandat alijs. Ac 10. Ethic. libro, Quòd si dij, inquit, curam habent aliquam humanarum rerum, quemadmodum existimatur & creditur, rationabile est, eos amantibus mentem honorantibusq; fauere, tanq̄ rerum sibi charissimarum curatoribus ac bene agentibus. Nota, vt existimatur & creditur, &c. Iam Diogenes Laertius apertè tradit Aristotelẽ, Dei prouidentiam ad cœlestia vsque perstringere. Iam, quòd libertatem Deo in naturæ rebus Aristoteles neget, viri docti & graues ita magnis argumentis suadent, vt superuacaneum sit eas hic à me rationes repeti, quas in promptu est, ex illorum libris cognoscere. Certè vbi de mundi æternitate velis equisque, vt aiunt, cum Platone certat, si naturæ auctorem liberum faciat, ridiculus esse

videa-

videatur. Quid de indignatione ob prospera impiorum euenta, quam ad bonos mores pertinere secundo Rhetororum libro affirmat? Quid quòd 7. Polyti. libro præscribit, nihil mutilum, & imminutum orbatumque natura educendum: scilicet, ne nimia filiorum multitudinem res sua illa publica formam speciemque congruentem amitteret? Propter quam etiam causam præuertendos fœtus existimat, aborsumque; ante animationem faciendum. Nā postquam vitam acceperint, nephas putat attingere. Quid de animarum infinita multitudine? Quam admittat necesse est, ne in Pythagoræ *μετεμύχωση*, incidat? Illa verò admittenda, cum infinita corpora esse non posse existimet, demonstratum resurrectionis articulum non admittet. Quid quod duo principia Aristoteles posuit, Deum & materiam, nec enim rerum creationem ex nihilo agnouit. Cuius quidem rei testes non mediocres, sed haud scio an grauissimos, Clementem Alexandrinum Epiphaniumque; lector noli contemnere. Atque hæc quidem Aristotelis sensa fuisse, veracundius assero propter D. Thomam, qui huius Philosophi solet ferè esse patronus, sed Doctores doctissimi probant illum ita sensisse, quos ego in hac parte secutus sum. Si quis verò pro Aristotelis sensu Apologiam adoret, cum hoc ego non magnoperè contenderim. Tātum à Lectore postulo, ut mihi concedat, si potest, Aristotelem in his locis errasse, sin hoc non licet per D. Thomam, at illud certè dabit, vel cautè eum ut varium & lubricum esse legendum, vel certè esse in nonnullis placitis reprobandum. Mihi vtrumuis satis est, & tum hoc tum illud probabilius videtur, nec præterea quicquam probabile. Quantum ergo Philosophi vel simul omnes, vel separatim singuli, ad faciendam fidem habeant virium, satis, ut arbitror diligenter, explicatum est.

Caput Sextum.

NVllius verò negotij erit obiectiones contra à principio positas repellere. Primum enim facile intelligitur, non eos qui miseri sunt, sed illos qui venerunt vel Pseudopphetas vel Pseudophilosophos à domino reprobari. Non mittebam, inquit, & ipsi currebāt. Veros *Hiere. 23.*

autem Philosophos diuinitus fuisse procuratos satis supra, ni fallor, argumētati sumus. Deinde Græciæ Philosophos alia ratione fures esse dictos contendit Clemens, quod ultra quàm à Moyse, & Prophetis sapientiam subripuerint, gloriolæ aucupandæ gratia quasi suam iactare sunt soliti. Pythagoras quidem discipulus fuit Iudæi cuiusdā Nazareti, vt Alexander in libro de symbolis Pythagoricis scribit. Quin D. Ambrosius Pythagoram genere fuisse Hebræum non obscure tradidit. Certè fuisse circumcicum Clemens Alexandrinus auctor est.

Vide Iosephum 1. cōr. Appi. Alexan. libro.

Clearchus autem Peripateticus in primo libro de somno, dicit se nosse Iudæum quendam, grauissimum non solum eloquio, sed etiā animo, cum quo versatus est Aristoteles. Nam Platonē non solum à Pythagora, sed à nostris etiam doctrinam accepisse, & Augustinus & Clemens testati sunt, & Ambrosius multis argumentis suadet. Id quod Plato ipse in Timæo ingenue fatetur. Cum itaque ea, quæ philosophis rectè & sapienter dicta sunt, nostris nos disputationibus inferuerimus, reperemus nostra tūc, non aliena mutuabimur. Ac de primo quidem argumento hactenus. Nam cætera sunt huiusmodi, vt negotium lectori facturi simus, si ea modò refutemus.

Caput septimum.

Quoniam verò pertinet quidem ad hunc locum iuris ciuilis auctoritas, & ita pertinet, vt non recondata quadam ratione cernatur, sed sit in promptu: necesse est vt de illa quoque pauca dicantur. Est. n. sine dubio iuris legumq; peritia, recta morū & vitæ disciplina: philosophia aut lex vitæ est ac ratio. Quo fit, vt legum ciuiliū periti philosophi censendi sint, scilicet qui veram, vt ille ait, philosophiā, profitentur. Ius verò ciuile nulla in parte Theologis prodesse posse, ex eo primum suadetur, quod huiusmodi iura discere presbyteris atq; adeo monachis est interdictum. Repugnat ergo Theologiæ illa facultas, à qua vt clerici abhorreant, lege canonica præscribitur. Cumq; Theologia rursus de rebus diuinis sit, ius verò ciuile in rerum humanarū earūq; temporalium administratione versetur, vix intelligi potest, quæ vsus Theologo de re-

de rebus æternis differenti, scientia, quæ res temporarias administrat, præstare queat. Ac Cyprianus, fatetur quidē pontifices legibus imperatorum vti, sed pro cursu rerum tantummodo temporalium. Non igitur viri ecclesiastici, cum res Theologicas, hoc est, diuinas sempiternasq; tractare volunt, leges imperiales vsurpare debent. Imperatorum quoque edicta, quæ ius ciuile continet, Dei quantumque legibus aduersantur.

*Dist. 10.
c. quoniã*

*11. q. 3. c.
impera-
tores.*

*dist. 10.
c. lege. d.
96. c. be-
ne.*

Non ergo Theologus, ex illis argumentū aliquod idoneum accipiet ad conclusiones theologiæ cōprobandas.

Caput Octauum.

Sed illud verius est, iuris humani facultatem, in multis theologo commodam esse posse. Si enim illi canonica scientia est necessaria, huic autem peritia legum adeo coniuncta, & colligata est, vt vix altera possit ab altera separari, theologus sanè vt ius canonicum, ita quoq; & ciuile cum illo connexū vendicare debet. Quod autē sacrorum statuta canonum principū cōstitutionibus adiuuētur, vicissimq; illas iuuent, testatur Lucius 3. de noui ope. nun. c. 1. Vnde illud apud Italos, il legista senza capitolo vale poco, ma il Canonista senza lege, vale niente, factū est iã tritū sermone proverbium. Rursum, Pontificum iura plerūq; ciuili auctoritate rationeq; vtuntur. A theologo igitur, cui ius pontificium familiare esse oportet, nō erit iuris ciuilis cognitio aliena. Augustinus præterea nō improbat, si terreni imperii leges in suū adiutorium hæretici assumant, id enim fecit apostolus. Probandus est igitur, ac multo etiam magis theologus, si aduersum hæreticos, cū vel de rerum temporalium dispositione recta differit, vel de moribus in rep. aut constituendis aut constitutis, legum ciuiliū auctoritatē asciscit. Id quod Augustinus idem cōtra Donatistas sæpè facit. Nec enim peculiarem aliquem locum referre libet, cū tam multis hoc sit à D. Augustino vsurpatū. Ad hæc, in disputatione de iustitia, & iure, incidat theologus aliquando necesse est. Quo loco sanè ineptus erit, si ea, quæ grauitè à viris clarissimis de iure dicta sunt, negligere voluerit. Præterea

in pa-

in pactis, stipulationibus, cæterisque contractibus: in rerum dominio, præscriptione, testamentis, donationibus, testibus, iudicibus: aliisque sexcentis huius generis, quoties Theologo opus est, albū à nigro æquūq; ab iniquo fecernere? Sæpè nimirum, si eius munus esse creditur, animarum cauere periculis, eorumq; salutem consulere. Iniustitia quippè mortale peccatum est, quare nihil est mirandū, si qui & multorum confessiones audire debet, & de iniustitia plurimis respondere, ab eo legum qualem qualè cognitionem ipse requiram. Quid cū ad restitutionis materiam aptè exacteq; tractandā de rebus huiusmodi theologus disputaturus est? Num iustitiæ & æquitatis, in foro etiam conscientię, rectus arbiter esse poterit, nisi multa à iureconsultis, & ciuili prudentia mutuatur? Minimè id quidem. Nam licet iustum iniustumq; internoscere philosophorū, Diuinq; Thomæ libris theologus adiutus possit: at id solum faciet in genere, in specie autem sine iuris aliqua peritia non faciet. Sed hæc videri possunt obscuriora, cum sine appositione exemplorum lentiùs disputatur. Exemplis illustranda sunt hæc, quæ rationibus subtilius quā satis est, disputari videntur. Proferam autem aliqua è multis exempla, nam omnia erit operis infiniti. Sit igitur primum, si pœnitens dicat se habere scrupulū super his aut illis bonis quæ, videlicet ex præscriptione longi temporis possidet quæ, ex donatione vxoris alienæ habet, quæ ex testamento minus solenni, quæve ab intestato obuenerunt. Sit secundum exemplum, si ait pœnitens se habere litem super hac illave causa, nescireq; se an cedere debeat liti, an potius illam valeat iustè prosequi. Sit tertium, Si quis primogenitus à Theologo quærat, an peccet mortaliter, nisi sorores iusto matrimonio collocet, nisi æs alienum soluat, quod parēs contraxerit, nisi protogeniū curet & tueatur. Quid in donatario? An teneatur ad debita? Quid in domino? An à subditis possit solita quædam munera exigere, eosque ad consueta onera siue realia, siue personalia obligare? Placent enim nobis hoc loco quidem iurisperitorum illæ voces. Nec semper nos oportet accurata dictione differere. Quin satius est de nominibus parum esse sollicitos esseq; interdum faciles,

& negligentes: quemadmodum Plato nos & in Theate-
to & in Politico admonuit. Verum hæc obiter. Iam ad
illa redeamus. Sed quid opus est plura? An ne speciatim
definire, quando in iudiciis, in cōtractibus, in vltimis vo-
luntatibus, ac nonnunquam etiam in delictis cōmittatur
iniustitia, vires theologi non excedit? Cum casus occur-
rant innumeri, qui naturæ lege definiri non queunt. Id si
ita est, vt est certè, insolentiæ erit maximæ in eiusmodi
quæstionibus iuris peritiam contemnere. Iuris aut peritia
non aut cōsultius inuestigari, aut inueniri certius potest,
quàm in iuris voluminibus. Quæ non alia quæcung; phi-
losophorum volumina, nec eloquentia, nec prudentia su-
perant. De quinquaginta loquor pandectarum libris. Næ
posteriores leges multū omnino vtrâq; in re ab illis de-
clinârūt. Quod si bibliothecas omnium philosophorum
vnus Ciceroni visus est duodecim tabularum libellus, &
auctoritatis pondere, & vtilitatis vbertate superare, quid
nos credere oportet de illis quinquaginta libris, quibus
non leges modò duodecim tabularum, verùm multæ etiã
alię continentur de hominum conuentionibus, deq; iure
& æquo prudenter sancteq; præscriptæ? Sanctum, inquam,
volumen est, & iustitiæ templum meritò illud Iustinianus
appellauit. Atq; cum è sacra morum philosophia ius esse
ortum civile cōstet, vt fontem, sic certè & riuulos Theo-
logus coler, ne parum sit in Philosophiam ipsam religio-
sus. Sanè qui ius civile theologo negligendum putat, is
bonam partem moralis philosophiæ reuellit: cuius subsi-
dium, si quis illi neget de moribus differenti, stultus esse
videatur. Quia ergo sæpè vtitur theologus subsidio iuris
in disputatione theologica, idcirco istam iuris scientiam
theologiæ tanquam ancillulam pedisequamq; adiunxi.

C. de vr.
in. c. n.
l. 1.

Caput Nonum.

ET quanquam argumentum, quod à iure civili duci-
tur, nec certum fortasse, nec exploratum est: sed pro-
babilissimum est tamen, cum omne, tum illud magis,
quod à legibus Christianæ reipublicæ vsu probatis the-
ologus accipiet. Non enim sine diuino notu huiusmodi
leges Romanis esse datas credendum est. *Quin diuinitus
per ora*

L. nã
ff. de leg.
Et l. ius
ciuile, ff.
de iusti.
& iure.
Prou. 16.

per ora principum promulgatas fuisse, Ioannes 8. prædicat. Et Augustinus inquit, humana iura per imperatores, & rectores seculi deum humano generi distribuisse. Ac Demosthenes, leges inuentum munusq; deorum esse putat. Et Cicero principis legem ad iubendum & vetandum aptam, rationem rectam esse, ait, summi Iouis. Et Solomon. Diuinitio, inquit, in labiis regis, in iudicio non errabit os eius. Ad dei ergo procurationem pertinuit, ut numine quodam legum Romanarum latores afflarentur, quò ad reip. moderationem ea scita præscriberent, quæ essent iusta atque legitima. Quamobrem si theologus ex illis agumentumumat, nihil abhorrebit à professionis suæ instituto, & si non certò, at probabiliter argumentabitur. Nec enim mihi Ludouicus Viues probari potest, in eo quòd vniuersam legum Romanarum, & vim nititur frangere, & eleuare auctoritatem. Plus ille nimio interdum sibi indulget, dum corruptas disciplinas persequitur. Nec nouitios solùm errores, qui vel irreperunt vel inuasent coarguere, sed antiquorum recepta placita còuellere pertentat, maximo quidem semper verborum ambitu, sed vi quandoq; argumentorum minima. Dixit ille quidè in libris de corruptis disciplinis multa verè, multa præclarè. At qui fidenter pronunciauit aliquando tanq; diuorum concilio descèdisset. Multò autem viris doctis probaretur magis, si qua diligentia, & disertitudine causas corruptarum artium expressit, eadem collapsas restituisset, sed in tradendis disciplinis elanguit, cum in carpendis erroribus viguisset. Nec mirum. Nam aliorum errata etiam probabiliter reprehendere, facilè est id quidè. Artes verò, quas iam inde à multis annis, viri quidam & indocti & barbari deflexerunt, ad rectam lineam reuocare, scilicet hoc opus hic labor est. Hucq; erat omnino conandum, si quicquam magna laude dignum agendū erat. Aliud est autè leges ciuiles, præsertim in repub. benè instituta, longo vsu probatas reprehendere: aliud errorem interpretum increpare. Quamquam Ludouicus, quod ad iuris peritos attinet, eadem nobiscum sensit. Ait enim. Ac iuris ciuilis veteres interpretes summo olim in honore fuere, iure quidè merito magnisq; rationibus. Quoniam
ius ci-

ius ciuile, vt à præclaris philosophis grauitè prudenterq;
editum fuerat, ita illud etiam non nisi graues prudentesq;
philosophi interpretabantur. Postea verò quam facultas
hæc in eorū manu esse cœpit, qui nulla philosophia, nul-
la graui disciplina antè instructi ad eam, & ornati accesser-
ant, scientiæ huius splendor omnis deletus est: neq; eius
professores habentur in pretio nisi à vulgo, quod litibus
plenum est omne. Quemadmodum autem Aegyptii sacer-
dotes mirificè colebantur, quòd multam in mathema-
ticis posuissent operam, Geometria verò Aegyptus tota
indigeret, confusis per annos singulos agrorum limiti-
bus ab inundante Nilo: sic cùm lites inundatione sua
orbis Christiani fines peruaserint, miscuerint, confude-
rint, necesse est, eos honore summo affici, qui iurgiorum
componendorum dicuntur esse periti. Componant nec
ne, ipsi viderint, hoc nos certè videmus, minus ibi esse
litium, vbi minus est huius generis literatorum. Noui-
tios itaque eos iureconsultos, ne ego quidem in vsum
theologiæ vendicare cupio. Nec enim mihi iureconsul-
tus est leguleius quispiam, cautus & acutus, cautor formu-
larum, auceps syllabarum, iniustitiæ æquè, vt iustitiæ pa-
tronus. Sed id doceo, ciuiles leges eas vel maximè, quæ
Christiani populi vsu & more obseruatæ diu sunt, theo-
logo ad argumentandum esse vtiles. Sed de his satis. Nunc
de historiæ auctoritate dicamus. Nam argumenta
quæ posuimus, vt iuris ciuilis auctoritatem
eleuaremus, faciliora sunt, quàm qui-
bus refutandis nostra im-
morari debeat
oratio.

Decimi Libri finis.

DE HV-

*Diodorus
in primo.*

552
DE HVMANAE
HISTORIAE AVCTORI

TATE, QVAE POSTREMO LO-
CO EST POSITA, LIBER
VNDECIMVS.

Caput primum.

Vperiolem locū vix dū finierā, & ecce
nūtiū affertur, parentē meū charissi-
mū Viēnē diē extremū obiisse. Eo ve-
rō audito nuntio, si motū me negē, q̄
id rectē faciā, viderint sapientes: sed
certē mentiar. Motus sum enim tali
parente orbatus, qualis, vt arbitror,
apud mortales reliquus nullus est. Cū
autem ego illi meas has lucubrationes nuncuparem, sci-
licet à laboribus, quos eius potissimam causa susceperā,
aliquandiu cessatum est. Mihi enim antē ita iucunda hu-
ius libri confectio erat, vt non modò omnes abstergeret
laborum molestias, sed efficeret labores molles etiam &
iucundos. At verò postea nihil omnino erat, quo tēdium
& cura leuaretur. Etenim viuo patre, cū de locis theo-
logicis aliquid vellem scribere, ille mihi occurrebat non
eo solū dignus munere: sed in cuius etiam nomine vi-
gilā nostrē gratiū apparerent. Nunc autem, quem simi-
lem inuenturus sum, vt patris loco substituam? Solebam
mihi equidem charissimum parentis vultum sistere. Et
quotiescunq; scribendum erat, aut ego eram cum illo,
aut ille mecum. Ille addebat aculeos, ille torpentem ex-
citabat: ille ne oscitare quidem me sinebat. Tanta erat in
absentem etiam patrē reuerentia. At modò opus cōptū
persequi cupienti aqua hēret, vt aiunt, nec quicquam co-
nor, vbi non labascat animus victus quā citō. Longo
enim à me ille spacio seiunctus, nō minus mihi dereliquit
moriendo doloris, quā afferebat viuendo lætitiæ. Sed
cūm

cum accepto vulnere otium mihi magnum insperatumque contigerit, nihil autem agere animus nec deberet, nec posset, ad postremum locum omnino appellendus fuit: ne res bene & vtiliter inchoata, eius morte interciperetur, qui etiamnum è superis vigiliarum mearum munus exigit. Nec vetò dubitem ego querenti, cui scribam, respondere: Patri meo scribo, qui me non ipsi hæc tantum modò dare voluit, sed etiam alijs prodere. Quanta igitur apud Theologos sit historiarum humanarum & vtilitas, & auctoritas, explicaturi modò sumus. Orabit autem sine dubio Pater, vt quod iter illo in terris cogente carpsimus, eodem nunc è cælis fauente peragamus.

Caput secundum, De historia humana in Theologiam vtilitate.

EMerſi iam è vadis, & scopulos præteruecta est oratio mea. A rebus enim difficillimis ad res faciles delapsus sum, neque historiarum humanarum auctoritate explicanda potest aut ingenium aut Theologia mea periclitari. Multò verò id minùs, cum illud explico, quàm sit Theologo humana historia vtilis & necessaria. Nullos quippè hic aduersarios habemus, nulla contra veritatem argumenta sunt. Etenim viri omnes docti consentiunt, rudes omnino Theologos illos esse, in quorum lucubrationibus historia muta est. Mihi quidem nõ Theologi solùm, sed nulli satis eruditi videntur, quibus res olim gestarum ignotæ sunt. Multa enim nobis è thesauris suis historia suppeditat, quibus si careamus, & in Theologia & in quantumque fermè alia facultate inopes sæpenumerò & indocti reperiemur. Cum verò pateat, quandoque in re quondam gesta Theologicae disputatiõis cardinem verti, quis est hic qui neget, interdum etiam in scholastica disputatione opus esse ex annalium monumentis, testes excitare clarissimos veritatis? Equidem historiam esse Theologo differentiam necessariam, cum sæpe aliàs tum maximè in hoc opere animaduerti: vbi quantus mihi fuerit historiarum humanarum vsus, qui superiores libros attigerint, nõ facillè iudicabunt: Nam quæ magnus postea futurus sit, non audeo

ego in præsentia dicere, ne montes aureos videar polliceri. Certè quantum historię cognitione Theologus indigeat, vel illi abundè magno argumento sunt, qui eius ignorantia sunt in varios errores lapsi. Huius generis quidam exemplum ponunt, quòd Traianum Gregorij precibus à gehenna liberatum, non vulgo solùm, sed Diuo etiã Thomæ olim iuueni persuasum est. Persuasum est autem Ioannis Damasceni auctoritate, cui D. sanè Thomas plurimum deferebat. Sed illius fabellæ inquirunt, argumento nemo adduceretur, si ex temporum ratione intelligeret, Ioannem Damascenum rei eius auctorem esse non posse, vt qui plus vno seculo iuxta horum sententiam Gregorium antecesserit. Nam Raphael Volaterranus, Vincentius Valuacensis, ac Diuus Antonius illum tradunt sub Theodosio floruisse. Sed hoc exemplum ineptum est, cum Ioannes ille Damascenus, qui quatuor de orthodoxa fide libros edidit, sub Constantino & Leone floruerit, hoc est, Diuo Gregorio iam defuncto. Nec in re aperta opus est aut Ioannem patriarcham Hierosolymitanum, aut rerum scriptorem Romanarum lib. 21. & 22. aut alios etiã historicos excitare, vbi Ioannes ipse Damascenus non obscurè indicat, quo tempore extiterit. Primùm enim Cyrillum sæpè refert, qui post Theodosium fuit. Synodi quoq; Chalcedon. aliquando meminit. Quin lib. 3. c. 10. Petri cuiusdam Gnaphæi fecit mentionem, qui sub Iustiniano in quinta synodo damnatus est. Sed & lib. 4. cap. 17. contra Iconomachos scribit, eosdemq; in libro hæres. Iconoclastas & Thymoleontes appellat, à Leone scilicet, qui sectæ illius præcipuus & auctor & adiutor fuit. Eodem præterea hæres. lib. Monothelthas commemorat Cyrum, Sergium, & Eustathium, qui damnati sunt in sexta synodo sub Agathone papa: aduersum quos copiose etiã scripsit libro 3. de orthod. fid. cap. 14. & 15. Quæ omnia qui expendat, is facilè intelligat Ioannem Damascenum post Gregorium extitisse. Nam quod Tritemius ait, duos fuisse huius nominis, alterum sub Theodosio, qui libros illos Theologiæ composuerit, alterum sub Leone, qui pro imaginibus depugnauit, id commentitium totum est, vt ex locis modò

módò excitatis apparuit. Nec verò historiam ego illam probo: Mirum enim est, hominem Græcum rem & nostram; & toto, vt ipse inquit, orbe vulgatam, Græcis suis prodidisse, quam historia tamen omnis Latinorum ignorat. Sint ergo fabula, non repugno, ea quæ de Traiano & Gregorio referuntur. At non ob illam causam tamen, quia prior Gregorio Damascenus fuerit. Verùm hoc in genere Hispanus noster Gennadius Sepulueda nuper errauit, homo neque meo iudicio imperitus, & suo valde doctus, certè & eloquendi arte clarus, & à Theologia studio non abhorrens. Qui cùm persuadere veller, barbaris noui orbis oppugnandis iustam esse belli causam, in eam argumentationem incubuit: quòd Gregorius in epistola libri primi septuagesimatertia, id quod refertur 23. q. 4. Si non Gennadium commendat, qui tantum Christianæ dilatandæ causæ Reipu. bella susceperit: quatenus Christi nomen per subditas gentes fidei prædicatione circunquaque discurreret. Hoc verò Gregorij testimonium quàm sit ineptum ad rem propòsitam comprobendam, is quoque ipse Gennadius facillè iudicasset: si ex historijs didicisset, eos aduersum quos bella Gennadius gessit, hostes non imperij Romani modò, verum etiam ecclesiæ Christi; fuisse. Id quod ex alia quadam ad eundem Gennadium epistola, quæ est in eodem libro numero 72. luce clarè videre licet. Nec dubitari potest Vandalos, quorum reliquiæ eousque in Africana prouincia supererant, Arriana peste affectos: nec ignoratur Donatistas, quibus Africa tum etiam plena erat, præmijs & vi contra Catholicos, non solum disputatione pugnassee. Sed de his exemplis non est hic locus discernendi, vbi breuiter & in transcurso Theologum admonemus, vt ne historiam ecclesiasticam negligat, cuius & cognitio magnos fructos parit, & ignoratio parit errores. Iam verò Augustinus lib. de doctri. Christi. 2. cap. 28. ethnicorum etiam historias ad intelligentiam scripturæ sacræ plurimum conferre tradit, ostenditq; ex earum ignorantione quosdã circa scripturas errasse. Videlicet Irenæus & Tertullianus circa ætatè, quæ Christus passus est, vario sunt quidè errore versati, sed ob eandem causam tamen.

23. q. 4. sè
cut.Prosper
in Chron.Iren. 2. lã
bro c. 39.
& 40.

Tertullii:

*In opere aduersus Iudeos. Vide Euseb. lib. 1. eccl. hist. c. 10. Epi- pha. here si 51. Aug. gust. lib. de doct. Chri. 2. c. 28. Iren. in 40. an- no Chri- stum pas- sum esse dixit. Tertul. in 30. secul^o Clem. A- lexan. 1. Strom. et Lactant. insti. di- uin. li. 4. * Mat. 27 * In an- no. super Mat. c. 27 & super acta Apo- tol. c. 17.*

Historias enim humanas hoc loco neglexerunt, quibus cognitis ea res facillimè expeditur. Quamquam vterque erroris sui ex euangelio quoq; poterat admoneri. Atque Erasmus, * quas tenebras super vniuersam terrâ factas plene scribit Euangelista, * eas ipse super Iudæâ tantum suas intelligit, falsæque intelligentiæ causam ponit neque veram, neq; si vera esset, satis idoneam, q̄ si hæ tenebræ tanto spatio contigissent per vniuersum orbem, aliquis certè seu Latinus seu Græcus scriptor eius rei meminisset. Nam epistolam, qua Dionysius astruit eclipsim illam se diligenter & vidisse oculis, & animo cõsiderasse, quasi nomine Dionysij cõfictam deridendâ propinat. At verò nec quam Philosophiæ & doctrinæ laudem Dionysio Ariopagitæ eripere conatur Erasmus, eam ego in hoc opere asserere instituo, nec id etiam reprehendo, quòd Dionysium eius interpretationis auctorem facit, cui non alius quisquam scripturæ interpretis apertius contradicit. Illud ago, nisi humanas historias hic ignoraret Erasmus, tenebras profectò illas aliter, ac verè quidem, interpretaturum. Phegon enim Olympiadarum egregius supputator, in quatuordecimo libro ita scribit. Quarto autem anno 202. olympiadis, magna & excellens inter omnes, quæ ante eam acciderant, defectio solis est facta. Dies hora sexta in tenebrosam noctem versus, ut stellas cælo visæ sint, terræque motus in Bithynia Nicæne urbis multas ædes subuerterit. Quem annum cum passio ne Dominica concurrisset Eusebius in chronicis patefecit. Lucianus quoq; presbyter Antiochenus, vir moribus & eruditione præcipuus, cum gentibus de fide Christiana disputans, requirite, inquit, in annalibus vestris, & inuenietis temporibus Pilati, Christo patiente, fugato sole interruptum tenebris diem. Auctor est Eusebius libr. 9. eccl. hist. ca. 6. Tertullianus demum eodem, inquit, momento dies medium orbè signante sole subducta est. Deliquium utiq; putauerunt, qui id super Christum prædicatum non scierunt: & tamen eum mundi casum relatum in archiuis vestris habetis. Hactenus ille in Apoca. c. 21. Quibus ex rebus facillè intelligitur, sacris literis exponendis historias etiam gentiliū esse necessarias. Quæ quamquam

quam ita sunt in promptu, vt res disputatione nõ egeat, sunt tamen nobis in tertiodecimo libro fusiùs explicanda. Cùm igitur ibi hæc simus exéplis manifestissimis illustraturi, non est cur quæ eius libri propria doctrina erit, hoc nos eam loco importunè anteuertamus. Atque vt Geometrà solent non omnia argumentis ostendere, sed postulare, vt quadam sibi concedantur, quò faciliùs quæ velint explicent: sic ego interim à lectore postulo, vt mihi concedat esse in libris sacris loca plurima, quæ sine historia humanæ cognitione expediri non queunt. Quòd autem in disputatione aduersum fidei Christianæ inimicos, rerum gestarum monumenta Theologo peropportuna sint, clarissimorum virorum vsus apertè confirmat.

In apologetico.

Tertullianus ex ipsis Romanorum historijs argumentatur, pessimos quosque sæuos Christianis crudelesque fuisse. Bonum itaq; esse id quod mali homines insectarentur. In libro verò ad Scapulam, quot rerum gestarum exemplis vsus est, vt persuaderet ob vexatos Christianos, multos gentilium præsides tristes exitus habuisse?

Quamobrem qui cum nostris pugnauissent, eos cum deo quoque sine dubio certasse. Cyprianus idolorum omnium vanitatem, qua historiarum scientia & commemoratione coarguit? Hieronymus quot quamque varias aduersum Iouinianum historias in commendationem virginitatis castitatisque commemorat? Lucianus presbyter, quemadmodum supra diximus, ipsos gentium annales excitat, vt nostræ etiam fidei dogmata illorum testimonijs afferat. Eusebius Iudeos & paganos sæpè ex historijs humanis refutat. Non ergo historia solum ecclesiastica, sed ea etiam, quæ est ab ethnicis auctoribus scripta, Theologo contra aduersarios fidei vtilissima est. Quapropter rudem esse omnino in historijs gentiliũ aut inertiũ sequitur est, aut fastidij delicatissimi. Enimuero quòd commodè ac prudenter, non in concionibus dico, sed etiam in disputationibus Theologus exempla profert, dum quidpiam vel iustum esse suadet vel iniustum, quoniam à viris, aut probis, aut improbis vsurpatum est: Tertullianus, Hieronymus, alijque viri grauisimi satis ostendunt, qui non raro huiuscemodi persuasionis genere

In libro quòd idola non sunt dij.

*1. Li. aduers. Iouinianũ.
1. lib. eccl. histo.
c. 6. & 11.
lib. 2. ca. 2. lib. 3. c. 7.*

In apologetico. 1. aduers. Iou. libro.

delectantur. At exempla probabilia sine historiae cognitione proferri qui possunt? Quam late igitur historiae utilitas fusa sit, apparet: siquidem quaecunque Theologi ingredimur siue concionando siue disputando, seu sacras literas exponendo, in aliquam historiam vestigium ponimus. Itaque cum ad has multas res Theologo perutiles sint historiarum libri, studiose profectò ab eo legendi sunt: ne turpiter in rebus ad se maximè pertinentibus erret, eaque ignoret, quae ignorari non sine imprudentia modo, sed ne sine imperitia quidem possunt. Historia quippe, vt Cicero verissimè dixit, cum magistra vitae est, tum lux etiam veritatis. De historiae ergo utilitate haecenus dictum est, nunc de auctoritate videamus.

Caput Tertium, Argumenta continet, quibus auctoritas humanae historiae impugnatur.

Quaquam, vt paulò antè dicebamus, è locis scopulosis enauigauit oratio, nec ea, quae in huius loci explicatione differenda sunt, ingenij vim aciemque desiderant, egent tamen quaedam horum graui maturoque iudicio. Qua ex re fit, id quod vix credibile est, vt in loco facili & explicato perdifficiles & lubricae quaestiones existant. In primis enim constituendum est, qualis quantaque sit historiae humanae auctoritas, & quam faciat in Theologia fidem: quod non adeò expeditum est. Deinde quis auctor probabilis ac fide dignus existimari debeat: quae res est omnium difficillima. Cum enim non ex sermone hominum recenti, sed ex maiorum memoria atque annualium veritate, eruenda saepe sit veritatis explicatio eius, quae in Theologica disputatione versatur, oportet sanè de historia praesertim veteri iudicare, historicos omnes internoscere, mendacesque à veracibus secerneret. Quam facultatem quoniam mihi nec arrego nec debeo: fateor, me non sine metu ac pudore quodam hanc prouinciam suscepisse munere necessitatis, non voluntatis opere perfunditurus. Non quòd mihi in tanto officio, tamque graui causa cura defuerit: sed quòd video periculo-

periculosum esse eo vel maximè loco iudicem velle fieri, ubi vir ille nimirum exigitur, qui & antiquitatis memoriã in numeratò habeat, & prudentia summa grauissimòq; iudicio sit præditus. Sed quò citius hoc, quod suscepi-
mus, non mediocre munus conficere possimus, omiſſa, aut ignorationis meæ, aut temeritatis, aut vtriusq; etiam de-
precatione, ad earum rerum, quas proposuimus, explicatio-
nem disputationemq; veniamus.

Principio itaque historiæ humanæ auctoritatem argu-
mentis oppositis impugnabimus. Mox docēbimus ex
eiusmodi historia qualia in Theologiæ vsu argumenta
ducantur. Tertio loco ostendemus, quinam illi auctores
sint, quos in historia Theologi probare debeant. Pos-
tremò, argumenta opposita refutando finem huius libri
faciemus.

Primum ergo argumentum, quo historiæ humanæ fides
labefactari potest, est huiusmodi. Ioseph secundum natu-
ram filium fuisse Iacob, secundum legem fuisse filium Eli
Africanus in epistola ad Aristidem, Iustinus martyr quæ-
stionè ad Orthodoxos. 66. Eusebius libro. 1. Eccles. hist.
cap. 7. Nicephorus lib. item primo cap. 11. Ambrosius lib.
in Lucam. 3. Hieronymus in primum Matthæ. cap. Au-
gust. lib. 2. de con. euang. cap. 3. & 2. retra. lib. cap. 5. & 16.
Damascenus libr. 4. cap. 15. Beda libr. 1. in Lucam. cap. 10.
Theophilactus in Lucæ tertium caput, omnesque fere pa-
tres scripserunt. Neque illis subito reperta hæc, aut sine
auctoris cõficta sunt: sed ab ipsis saluatoris nostri pro-
pinquis & cõsanguineis tradita, quemadmodum Africanus
affirmat. Hæc vero multis argumentis commentitia esse
probat libro primo harmoniæ euangelicæ Osander, at-
que, vt sibi quidem videtur, ita probat, vt non modo D.
Thomæ cæterisq; Theologis quasi portenta somniatibus
insultet: verum etiam eos insanos appellet, qui hæc primi
in lucem ediderunt.

Secundum argumentum est, quòd Ioseph virum Mariæ
alteram prius vxorem habuisse, ex qua filios suscepit,
qui fratres domini in Euangelio dicuntur: Eusebius lib. 2
Eccle. histo. cap. 1. Nicephorus lib. 2. cap. 3. vbi etiam re-
fert Hippolytum eiusdem sententiæ auctorem, Ambrosius

in lib. de instit. virgi. cap. 6. Epiphanius lib. 2. con. hære. cap. 51. & 78. Hilarius cano. 1. in Matthæ. aperte consentiunt. At historiam hanc Hieronymus in Matthæi duodecimum caput tanquam apocryphorum deliramenta contemnit: quinetiam aduersus Eluidium asserit, audaciam temeritate consistam.

In Matth.

K.

Tertium argumentum, Hieronymus scribit veterem historiam narrare, quod Herodias, cuius Matthæus meminit, filia fuerit Arethæ regis: idem quoque astruit Beda libro comm. in Marcum secundo. Eusebiusque Ruffino interprete, libro eccle. histo. 1. cap. 23. At illud esse falsum & Iosephus lib. 18. anti. cap. 5. & Egesippus lib. 2. de exci. Hiero. cap. 12. testes locupletissimi sunt. Quibus etiam assentitur Nicephorus libr. 1. cap. 20. Nihil igitur ex rerum veterum publica commemoratione, non certo dicam, sed ne probabiliter quidem suadere possumus. Nā si historias, quæ in his tribus argumentis referuntur, explodere & pro nihilo putare licet: nulla profectio humana historia reperietur, quæ quicquam habeat ad faciendam fidem virium.

Quartum argumentum, Magos, qui Christum adoraturi ex Oriente venerunt, reges fuisse nedum philosophos, tradunt, Cyprianus in sermone de baptismo Christi & manifesta Trinita. Athanasius. quest. 2. ad regem Antiochum, Hieronymus in Psalm. 71. Augustinus sermone. 43. ad fratres in eremo, & de mirabilibus sacræ scripturæ, tamen hæc opera August. sunt, Chrysostomus hom. 6. in Matthæ. Tertullianus contra Iudæos. Doctor quidam antiquus nomine Christianus in cap. Matthæ. 2. Isidorus in præfatione missæ, quæ vulgo dicitur Moçaraue. D. Tho. in Matthe. cap. 2. & in Ioannis. 11. c. nam & 3. p. q. 36. ar. 3. ait, non solum fuisse sapientes sed potentes. Eiusdem sententiæ fuerunt Albertus Magnus, Diuus Vincentius, Nicolaus Liranus, Dionysius Carthusien. Simon de Cassia, Doctor incognitus in psalm. 71. Titelmānus, Ioannes Echius, Diuus Antonius, alijque ex iunioribus, quos longum est enumerare. Ac cercè historia esse videtur per manus à maioribus nostris accepta. Sed hæc tamen communis traditio nullam profus in ecclesia facit fidem. Quia proba-

probabilissimè à Baptista Mantuano, alijsque recentioribus asseritur, Magos reges non fuisse. Non enim id silètio prætermisurum Evangelistam quod ad rem magnoperè pertinebat, nec Herodem, si reges essent, eos adeò impetiosè & inciuiliter excepturum.

Quintum, Magos venissè Hierosolymá diebus à Christi natiuitate tredecim, non Hieronymus modò & Augustinus, verum etiam omnes propè auctores, & veteres & recentes memoriæ prodiderunt. At Epiphanius hæresi 51. constanter affirmat post duos annos à nato Christo Magos ex oriente aduenissè. Cuius opinonis duæ causæ sunt non omnino pessimæ. Vna, quod in die Purificationis non agnum sed turturam aut columbæ pullum Christi mater obtulit: non ergo potuit inuenire manus eius pretium agni, atque adeò ne thesaurum quidem à Magis acceperat. Altera causa est, quòd Herodes occidit omnes pueros à bimatu & intra, secundum tempus quod exquisierat à Magis. Non est autem virosimile, Herodem bimos pueros interfectorum iuxta tēpus stellæ, cuius apparitionem diligenter à Magis exquisierat, si ab ortu stellæ ad Magorum aduentum non nisi tredecim dies interfluxissent. His adde, quòd ipsi quoque testati sunt, se stellam in Oriente vidissè. Quæ profectò verba plus aliud significant, quàm regionem, vnde profecti sunt, comparatione tantum ad Hierosolyma orientalem fuisse. Si igitur, vt planè scribit Evangelista, ab oriente venerunt, cum non sit obscurum, Hierosolyma longissimo intervallo ab Oriente distare: intra tam paucos dies & stellam vidissè, & consilium de profectioe cōmunicassè, & adnassè iter ab Orientis partibus, per tot regiones ac populos ad Palæstinam accessissè, prorsus abhorret ab humanæ iudicio rationis.

Sextum, Miraculum nuptiarum in die anniuersaria Epiphaniæ fuisse editum, posteritati suæ, quod ait Maximus, fidelis mandauit antiquitas. At Epiphanius cōtra docet, eodem die, quo Christus natus est, completo iam anno trigésimo filium cum matre cōuiuio nuptiali interfuisse. Nihil igitur certum ex temporum publica commemoratione accipere possumus.

*Idem Zacharias
Chrysostomus
Lent. 12.*

Hære. 51.

Aduer. Eluidi. et in Matt. 24. c. Idē Beda li. 2 con. in Marcum. Septimum, Lex vera historiae est, ut Hieronymus saepe dixit, ea scribere, quae vulgus existimat, quauis re ipsa falsa sint. Sic enim Ioseph ab ipsa quoque Maria appellabatur pater Iesu, & Herodem euangelista contristatum esse ait, non quod re vera, aut Ioseph pater Christi esset, aut Herodes esset animo contristatus: sed quod illud eo tempore sic vulgo ab hominibus putaretur, hoc autem discumbentes existimarent: cum potius illud credendum sit, dissimulasse mentis suae malitiam artificem homicidam, cum tristitiam in facie & laetitiam haberet in mente. Ob quam causam vulpes est à Domino appellatus. Vnde & Iosephus 18. anti. libr. cap. 7. asserit, ab Herode Ioannem esse occisum, quia timebat ne auctore Ioanne defectionem populus moliretur. Ambiguum igitur omne argumentum est, quod ex historia petitur. Nam vulgi ferme opinio falsa est: & poterit omnis eiusmodi argumentatio refelli, quod historicus non veritatem rerum, sed vulgi opinionem expresserit.

Octauum, Augustinus sermone. 71. de immolatione Isaac, antiquorum, ait, relatione refertur, quod Adam prius homo in ipso loco, ubi crux fixa est, fuerit sepultus. Et Cyprianus in sermone de resurrectione Christi, Adā, inquit, sub loco, quo crux Domini fixa est, humatus traditur ab antiquis. Atque Paula & Eustochium in epistola ad Marcellam, eandem historiam tanquam habitantium ore celebratam narrant. Ita eam refert quasi minimè dubiam Epiphanius libr. 2. cont. haeres. cap. ultimo. At Hieronymus in Matthae. 27. caput & in. 5. caput episto. ad Ephes. quasi fabulam irridet, quod Iosue. 14. c. Adam in Cariath Arbe dicatur esse conditus. Opinionem verò Hieronymi Isidorus sequutus est.

Cle. in. 1. Stro. Euse. in Chro. ni. Theod. in primum Zach. c. Nonum, Clemens Alexandrinus, Eusebius Caesariensis, Theodoretus, Hieronymus & August. ex annalium ratione colligunt, septuaginta desolationis annos in secundo Darij Histaspis fuisse complectos. At hoc non modò falsum & commentitium est, sed sacris etiam literis aduersum, quae non implicite & abscondite sed patentius, & explicitius, in 1. Zachariae cap. August. lib. 18. de ciuitate Dei. cap. 26. Dani. 9. & 2. Paral. 26. & 1. Esdr. 1. In. 7. Dani. cap.

& expeditius continent, septuaginta illos statim ab initio regni Cyri absolutos. Nullum ergo idoneum argumentum ex temporum ratione promitur.

Decimum, Hieronymus auctor grauisissimus historię prodit, quod in secundo Darii anno templum ædificati cœptum est. At vero exploratè perceptum est & cognitum, Zorobabilem sub Cyro templi fundamenta iecisse. Imbecillum ergo est quodecunq; argumentum ex historia humana depromptum, quamlibet historię auctor grauis sit.

Vndecimum, Plerique historici & ij nobiles tradiderunt, Artaxerxem ædificationem templi impediisse. At contrà scriptura tradit, templum ædificatum esse præcipiente Cyro, Dario & Artaxerxe.

Duodecimum, Iosue post mortem Moysis 26. annos imperasse, auctores sunt Iosephus lib. 5. ant. ca. 1. Sabellus Aenea. 1. lib. 4. Naclerus Chronographię suæ generatione. 28. Nam Eusebius in chronicis, atque hunc secuti Isidorus, Seuerus, Sulpicius, & Ioannes Carion. 27. annos Iosue imperio tribuerunt. Quæ si vera essent, non esset vera summa. 480. annorum, quæ ab exitu filiorum Israel de Aegypto ad templi ædificationem. 3. Reg. lib. 6. colligitur.

Tertiumdecimū, Si qua historia Theologo probanda est, ea erit maximè, quæ omnium ecclesiarum ore celebratur. At eiusmodi multæ nullam faciunt profus in Theologia fidem. Etenim, vt ea prætereamus, quæ ridiculè & falsè de Cirico & Iulita, De Gregorio, de Catherina martyre, deq; vndecim mille virginibus referuntur: certè historia Thomę Apostoli apocrypha & cōmentitia est, non solùm Gelasio 15. dist. cap. Sancta Romana, sed etiam Augustino lib. 22. con. Faust. ca. 79. & lib. vnico aduer. Adimantum. ca. 17. & li. 1. de ser. do. in mon. cap. 38. His adde Marthę & Marię Magdalenę fabulam, quæ narrat ad Mariam quidem Magdalum, ad Marthã verò Bethaniã sorte hæreditaria peruenisse: cùm contra scribat Ioannes Bethaniam Castellum Marię Marthęque fuisse.

Quartumdecimum, ea historia reliquas videtur excellere, quæ à summis pontificibus probata est. Constantiani verò

1. Esd. 2.

Iosep. li.

1. c. 3. At

cbi. 1. p.

ii. 4. cap.

1. Hermã

nus in

Chronicis

1. Esd. 6.

Ioan. 1. n.

verò donatio, lepra, baptisus, fanitas, non modo historiarum celebrantur ecclesiarum: verum etiam per summos pontifices approbantur. At hæc ficta esse omnia multi viri doctissimi contenderunt. Nulla igitur ecclesiastica historia Theologo idonea argumenta ministrat.

*In extra.
vigeni-
tus de
pan. &
remi. qua
est Cleme-
tis 6. &
in c. fun-
damenta
de elect.
in 6.*

*15. dist.
Sancta
Romana
Lib. 6.
epist. 31.*

Quintumdecimum, Nemo in ecclesiasticis viris est, qui historiarum probabilis auctor haberi queat. Non Philo in temporum breuiario. Nam in eo libello quamvis exiguo tot mendacia sunt, ut sint numeratu difficillima. Non Iosephus. Primum quia multa tradit sacris literis vehementer repugnantia. Deinde, quia tertium Esdræ librum in historia sequitur, quem Hieronimus non aliter quam somnia reiicit. Postremo, quia in temporibus rerum notandis vario fuit errore versatus. Ecquis ergo in ecclesia auctor historiarum certus habebitur? An Africanus? Sed huius historia Gelasio apocrypha est. An Eusebius? Sed huius quoque historiam tanquam apocrypham, idem Gelasius reprobat. Sed in historia tripartita Sozomenus princeps habetur. At hunc damnat Gregorius inquis, In historia Sozomeni de quodam Eudoxio aliqua narrantur. Sed ipsam historiam sedes apostolica recipere recusat: quoniam multa mentitur, & Theodorum nimium laudat, atque usque ad ultimum sui diem magnum ecclesiarum doctorem fuisse prædicat. Si igitur hi, qui primas in ecclesiastica parte habent, incerti ac mendaces auctores sunt: nimirum neque ex his neque ex aliis, quorum minor est auctoritas, idoneum sumet Theologus argumentum ad suas conclusiones corroborandas.

Sextumdecimum, Innocentius. 20. dist. ca. de quibus solas ecclesiasticas historias in causis ecclesiarum finiendis approbavit. Ethnicorum ergo de rebus gestis monumenta parum in Theologiae usum valere possunt. Id quod concilium Florentinum sessione septima confirmat in hæc verba. Romanorum aut Græcorum historia nequam in synodo vti debemus.

Decimumseptimum, In Assyriorum monarchia Berossus commendari supra cæteros solet. At huius auctoris nulla extat historia. Nam, quæ Berossi nomine est ab Aniano edita, eam fictam esse viri eruditi deprehenderunt. In Perfarum

Persarum verò rebus gestis commemorandis præfertur
 Metasthenes, qui veros & publicos Persarum annales, vt
 fertur, securus est. At huius etiam monumenta multò fal-
 siore titulo Annius edidit. Metasthenes siquidè iste An-
 nianus, octo solùm Persarum reges fuisse tradit, cum tamè
 fuerint quatuordecim, quos ordine & Hieronymus in
 septimum Danielis caput, & Eusebius cèset in chronicis.
 Iam Græcarum rerum historia quid nisi fabulas cõtinet:
 quas illi passim pro veris historiis edunt? Cicero quippe *In orati.*
 auctor est grauis, quòd testimoniorum religionem Græ- *pro Lucio*
 ca natio non coluit. Scipio item apud Liuium non aliter *Flacco.*
 historias Græcas ac fabulas refert. Verè quoq; dixit Fa- *Deca. 3.*
 bius, Græcis historiis plerunq; poëticæ similem esse licè- *8. lib.*
 riam. Vt iure illud ex Satyra vulgi etiã sermone teratur, *Li. 2. ora.*
 Et quicquid Græcia mendax audet in historia. Atq; Io- *insti. c. 4.*
 sephus in proœmio lib. de Bello Iudai. veritatem à Græ- *Iuena.*
 cis in historia negligi testis est. Id quod in 1. cont. App. *Saty. 10.*
 libr. confirmat. Sed & è nostris Hieronymus cum Græ- *In 27. ca.*
 cas historias opposuisset, non debemus, inquit, eorum *Exe. Vide*
 auctoritati acquiescere, quorum mendacia detestamur. *Iosephum*
 Sanè, vt taceam de reliquis, Herodotus & Xenophon; *li. 1. cont.*
 quos historiæ parentes Græci habent, confictis ferè nar- *Appionè,*
 rationibus abutuntur. Quid in imperio Romanorum? An *Cic. li. de*
 vlli extant annales publici, quibus credere debeamus? *legibus 1.*
 Minimè gentium. Sed quisq; pro affectu suo res illorum *apud He*
 gestas scripsit. Laudationibus porrò, quod Tullius ait *, *redo. in-*
 historia rerum Romanarum est facta mēdosior. Quædam *quit, hi-*
 autem in Liuiò esse, quædam in Sallustio, quædam in Cor- *storiæ pa-*
 nelio Tacito, quædam in Tregò, quorum fides manife- *træm, &*
 stis testimoniis labefactari possit, Flavius Vopiscus * ve- *apud The*
 rissimè dixit. Nihil ergo fidei ethnicorum historiis ha- *opompæ*
 bendum est: vtpotè quæ nullam habeant non modo cer- *sunt in nu-*
 tam, sed ne probabilem quidem auctoritatem. *merabiles*
 Postremum argumentum historias omneis generaliter *fabula.*
 & ecclesiasticas & profanas impugnat. Illud est huiusmo- ** De clar.*
 di. Fidem humanam idcirco Aristoteles virtutum intel- *orato.*
 lectualium numero exemit, quòd iuxtà ad falsum & ve- ** In vitã*
 rum inclinat. Theologia ergo, quæ tota veritate per- *Aurelia*
 penditur, non accipiet ab humana fide adiutorium, nec *ni.*
 verax

verax cum fallaci ad argumentandum confociationem contrahet: quoniam tale argumētum ex ea parte, qua humanæ fidei innititur, æquè falsitati ac veritati innitetur. Confirmat autem hoc, vel maximè, quòd homines mendaces sunt, fallereque & falli omnes ad vnum possunt. Siue igitur pauci, seu plures historici quicquam asserunt, imbecilla ea omnis argumentatio erit, quæ in testimonia hominū inclinata recumbit. Quocirca argumētum quodcumq; ex humana historia petittum imbecillius est, quàm vt in Theologia vllam omnino faciat fidem. His argumentis loci huius auctoritas impugnatur, Nam si quæ sunt alia, erunt autem fortasse plura, similia sunt: atque adeo similiter refellentur.

Caput Quartum, quod auctoritas humanæ historie aliquando probabilis, quandoq; etiam certa sit.

Sequitur vt explanemus, qualis quantaque sit humanæ historie apud Theologos auctoritas: nam hoc secundo loco nos acturos pollicebamur. Quod quò magis intelligi possit, illud principio ponendum est: Necessarium esse homines hominibus credere, nisi vita peccudum more degenda sit. Eam rem quoniam Theodoretus in opere de cura Græc. affect. libro primo, Augustinus item in libro de vtili. cred. ad Honora. cap. 12. & de fide rerum inuisibilem. cap. 1. & 2. diligentissimè persecuti sunt: non erit nobis hic magnopere laborandum. Atque Augustinus quidem planè asserit, non amicitiam modò, verùm omnem omnino humanam societatem interire: nisi amicus amico, maritus vxori, parentibus filii, fratres fratribus, ciuibus. ciues, focuis focii fidedem habeant. Multa ille asserit, quibus ostendat, necessitudinem & pietatè duo generis humani sanctissima vincula violari atque dissolui, nihilque prorsus in hominum còsociatione incolume remanere: si nihil credere statuerimus, quòd non idem possumus quasi manu tangere ac tenere perceptū. Humanæ itaq; vitæ necessariū esse, hominum dictis homines sine vlla etiā dubitatione credere. Theodoretus verò fidem esse eeu primariā artium basim
discipli

disciplinarumq; omnium crepidine probat etiam manifeste. Nec enim, ut cetera taceamus, pueri elementarii vllam omnino possunt disciplinam puerilis facultate adipisci, nisi & nomina literarum & syllabarum nexus fide a preceptoribus acceperint. Ut illud Isaie in omni etiam & arte & etate verissimum comprobetur, Nisi credideritis, non intelligetis. Præclarum est igitur Aristotelis illud, in omni facultate atque doctrina oportere addiscentes credere, experimentis quippe cotidianis, hoc nos nullo admovente discimus, quod cognitionem ac rerum intelligentiam præcedit fides, subsequitur autem fidem scientiam quæcumq; veri. Qua ex re fit, ut naturæ auctor in hominum mentibus inclinationem ad credendum naturalem impresserit: siquidem non minus fides necessaria est hominis & vitæ & disciplinæ, quàm aut igni locus supremus, aut terræ imus, ut bene habeant, necessarius est. His autem propensiones quasdam & quasi appetitiones natura indidit ad fines & perfectiones necessarias. Quamobrem qui humanam fidem ex hominum animis euellere conantur, ij non solum stulti sunt, sed gigantum more cum diis bellant, hoc est, cum natura pugnant. An verò quicquam tam puerile & stultum dici potest, quàm si ea, quæ viderunt alij, negemus esse: quia ipsi non vidimus? Credere igitur necesse est, nisi pueris stultiores esse volumus. Quibus positus sit prima conclusio.

Præter auctores sacros nullus historicus certus esse potest, id est, idoneus ad faciendam certam in Theologia fidem. Hæc, quoniam cuiq; per se est obuia & manifesta, non est nostris argumentationibus comprobanda. Flavius porro Vopiscus verè falsèq; dixit, neminem historicorum non aliquid esse mentitum: vnde fidenter se historiam aggredi habiturus mendaciorum comites.

Secunda conclusio. Historici graues ac fide digni, quales nonnulli sine dubio, & in ecclesiasticis & in secularibus fuere, probabile argumentum Theologo suppeditant, cum ad ea quæ sua sunt corroboranda, tum ad falsas aduersariorum opiniones refellendas. Quæ conclusio satis per se etiam videtur exposita. Nec enim est hominis bene instituti, & ad vitam humanam rectè compositi, viro graui rem credi-

Isa. 7. in-
ta 70.
interp.
1. Eleuch.

credibilem asserenti non credere. Rem credibilem dixi, quoniam quaedam à Plinio aliisque historicis vel grauissimis referuntur, quæ cum vix credibilia sint, si ea fuisse negemus: non ideo historiae auctoritatem labefacimus. Vterque igitur & qui cito credit, & qui ad credendum nimium est tardus, iure reprehenditur. Multo vero hic magis si cum pluribus historicis probatis grauibusque differat. Si namque in duorum ore, vel trium stat omne verbum, cur aduersus hanc legem plurimis testibus rem eandem olim gestam contestantibus fide Theologus abrogabit. Præsertim cum testimonia ex vetustate desumpta hoc potentiora ad probandum sint, quod ea sola, vt Fabius ait, criminibus odii gratiaque vacant. Nimirum innocentius auctor est grauis, in humanis historiis non nihil probabilitatis inesse: cum lege edita præcepit, vt in causis ecclesie finiendis illarum auctoritate, quanuis cætera argumenta deessent, ecclesiastici iudices vterentur. Sed plerique nostra hac ætate peruersè, ne dicam impudenter, res, quas esse gestas grauissimi auctores testati sunt, in dubium vocant. Qui si idoneas causas probabilesque redderet, audiendi fortasse essent. Cùm verò reddant nullas, contemnendi sunt: vt qui cõmunem hominũ sensum exuerint, iudiciorum humanorum potissima instrumenta, hoc est, testimonia reiecerint, vitæ magistram, prudentię subsidium, lucem veritatis historiam neglexerint.

Tertia conclusio. Si omnes probati ac graues historici in eandem rem gestam concurrant, tunc ex horum auctoritate certum argumentum promitur, vt theologiae dogmata firma etiam ratione constituentur. Exempla sunt eius rei multa, sed pauca subiiciam. Petrum Romæ & collocalle sedem, & pro Christo martyrii gloria coronatũ esse, oēs graues historie tradunt: vnde nos certa in quinto libro argumentatione confecimus, Romanum episcopum Petro in pontificatu succedere. Item, conciliũ Nicænum tempore Constantini, à Syluestro vero ecclesie pontifice esse coactum, historici quique grauissimi prodidere. Ea nos è re colligimus concilii Nicæni definitiones certas esse. Quod certum sit, synodum ecclesie generalẽ Romano Pontifici cõprobatam errare non posse: certũ quoque

Baruch
li. 3. c. 128
20. dist.
6. de qui-
bns.

quoq; Nicenam eiusmodi esse, cui nec vniuersitas pastorum ecclesie defuerit, nec Romani episcopi comprobatio. Plurima sunt eiusmodi, quæ cõmuni historicorũ cõfensione traduntur. Hæc nõ modo negare, sed in his etiã addubitare stultissimum est. Quid enim stultius esse potest, vt eundem locum diutius vrgeam, quàm si ea genera belluarum, quæ in rubro mari Indiãue gignuntur, nulla esse dicamus: quia nunq̃ vidimus? Omnia tollamus ergo, si ita placet, quæ aut historia nobis, aut testes graues & probati adferũt. Ita sit, vt mediterranei mare esse nõ credant, nec in insula nati, in qua lepusculos vulpeculasque solam viderint, credant leones & pantheras esse: si verò de elephanto quis dicat, etiam rideri se putent. Historiæ igitur fides vel certa fauẽda est, cum in idẽ auctores vniuersi cõfentiunt. Certa quippè apud homines ea sunt, quæ negari sine peruicacia & stultitia non possunt. Præclare itaq; Iosephus t. contra Appionem lib. illud veritatis historiæ signum certum esse dixit, si de isdem rebus eadem omnes conscribant. Verum de his, licet breuiter, diximus tamen quod satis est. Nam his paucis expositis, nisi ego fallor, qualis quantaq; sit historiæ humanæ auctoritas facile intelligetur. Historia nimirum & si, vt Quintilianus ait, scripta est non ad probandum, sed ad narrandum: aliquid tamen sine dubio probat, probabiliter ferè: nam aliquando etiam necessariè. Nunc argumenta contra historiæ fidem posita diluamus.

Cap. Quintum. Vbi respondetur argumentis capitũ tertij.

Non est facilè contrarias obiectiones excutere, sed excutiendæ sunt tamen. Atq; in primo argumento quidẽ nõ Osiander modo, verum etiã catholici quidam omni vi & rãtione contendunt, id, quod de duobus patribus Ioseph naturali & legali refertur, cõmentũ, portentum, monstrum, somnium esse. His enim nominibus sententiam illam Africani notandã putant. Certè auctor lib. q. vet. & no. testa. siue Augustinus is fuerit seu quispiã Quest.
56. alius, sententiam eam asserit, nec probabilem esse, nec ad vllam rem proficere: ne sit qui existimet veterẽ historiam

solis iunioribus displicuisse. Vtuntur autem hi ad Africanam traditionem infirmendam argumentis huiusmodi.

Primò quod nullum testimonium, vel exemplum, nec è sacris, nec ex profanis Hebræorum literis erui possit, quò talis primogenitus filius defuncti nuncupetur: non ergo mortuus ille pater primogeniti vocabitur.

Deinde, vt demus, inquit, quantumvis iniqua conditione eiusmodi primogenitum duos patres sortitem esse: adhuc tamen nihil faciet, vt Evangelicæ discrepantiæ scrupulus eximatur. Nam legalem filium nemo poterat ex vxore defuncti procreare, nisi frater fuisset defuncti germanus, simulq; cum eo habitasset, quemadmodum Deu. 25. euidentissimè traditur. Illud verò non contingit nisi ex eodem patre natis: nam qui diuersos habent patres, ij diuersas etiam capiunt hæreditates, atq; adeò non habitant simul. Nunc autem Iacob & Heli, nec fuerunt ex eisdem patribus, auis, aut proavis: nec simul habitare potuerunt, cum alter censeatur in posteris Nathan, alter in posteris Salomonis. Nam, quod etiam argumentantur, Ioseph non fuisse vocatum nomine patris legalis, quæ res erat necessaria, iuxta illam Deut. legem, id exiguum sanè ac mendicium argumentum est, cui Augustinus & 5. lib. 9. in Deut. q. 46. & lib. 2. retra. c. 12. nullo negotio responder. Mihi verò opinio cõmunis magis placet: quamvis illorum opinio non displiceat, qui asserunt, Heli Iosephi socerum fuisse, eundem qui & Ioakim parentem virginis Mariæ, vt Lucas Genealogiam Christi per matrem attexuerit: Matthæus verò per eum, qui pater putabatur. Nec proinde tamè Genealogiam mulierum contra scripturæ vsum Euangelista texuit. Nam cū ait, qui fuit Heli, relatiuum ad Christum referendū est, vt sit sensus. Et ipse Iesus putabatur quidem esse Iosephi, at re vera non illius fuit, sed Heli. Cum enim sine virili opera ex virgine matre natus sit: nullum habuit in terris, cuius filius verè dici posset præter Heli, qui auus scilicet ipsius maternus erat. Ne quis ergo miraretur, quod in texenda genealogia Christi ab nepote statim transilierit ad auum, interiecit causam: quia Ioseph, què patrè Christi dicere debebat, non verè erat pater, sed putabatur. Quanq; & relatiuum ad Ioseph quog;

De verb.
signi. Nā
& rex.

quoque referri potest: ut intelligas eum fuisse Heli non naturalem filium, sed ad eum modum, quo gener loceretur filius esse dicitur. Itaque Iosephum euangelista ad parentes suos retulerunt, alter ad eos, quos ex se habuit, alter ad eos quos ex coniugio sortitus est. Huius opinionis Augustinus in quaestionum euangelicarum. 2. q. 5. meminit. Hanc tenuit auctor libelli cuiusdam de ortu virginis, qui Hieronymo falso tribuitur. Hanc Ioannes Annius, Ioanes ite Lucidus, Georgius Vuiccelius, aliiq; nonnulli iuniores amplexi sunt. Huic etiam nominum significatio consonat. Nam Ioakim, Eliachim, Heli, idem ferè significant, proq; eodem ferè vsurpantur. 4. Re. 23. 2. Para. 36. Probabilis opinio hæc sit. Quis negat? Sed ne ipsa quidem certa est. Osiandri enim argumenta, quæ ille firma esse existimat, sunt profectò infirmissima. Obiicit primò nusquã in sacris literis reperiri, quod ille primogenitus filius mortui nuncupetur. Id verò de more impudenter obiicit. Si enim Obed filius Noëmi illique natus esse dicitur, cur non dicatur natus Maaloni, huiusq; proinde etiam filius? Item, accipiet eam, inquit, frater eius, & suscitabit semen fratris sui, & primogenitum ex ea filium nomine illius appellabit. Præterea, ecquid obsecro est suscitare semen fratri, nisi filium illi gignere? Quid? Nõne illud manifestum est, ille sciens nõ nasci sibi filios, semè fundebat in terrã, ne liberi fratris nomine nascerentur? Gene. 38. At hæc ipsa loca retulit Osiander. Retulit quidẽ, sed ita tamen, ut apertis testimoniis respondere nequiverit, nisi hæreticorum ritu aut vulgatam editionem accusaret, aut etiam scripturæ & verba & sensum cluderet. Nam sanctorum omnium communẽ intelligentiã pro nihilo habere est illi familiare, & ceteris Lutheranis gẽtile ac proprium. Iã, q̃ secundo loco accipit, fratres, de quibus lex loquitur, simul habitare oportere, id est, in eadẽ hereditate parerna, atq; adeo germanos esse ab eodẽq; patre genitos: speciẽ forrasse veritatis habet, veritatẽ nullã pfectò habet. Eratres quippe in illa Deu. lege nõ germani modo intelligẽdi sunt, verumeriã cõsanguinei, qui scripturarum vsu fratres appellantur. Id quod nõ cõmuni solũ sanctorum omnium sententia, sed aperto scripturæ testimoniq

*Philo.
Annianus
nº tradit
Syris &
Aegyptiis
Ioakim,
Eliachim
& Heli
esse syno-
nyma.
Ruth. 4.
Deut. 25.
Mat. 22.
Luc. 20.*

comprobari potest. Booz enim Maalonis non germanus erat, sed propinquus. Nec confundimus nos negotium redemptionis cum negotio leuiri, quod Osiander calūniatur. Sed contendimus, summoque omnino iure contendimus, exemplum libri Ruth, ad legem illam Deuteri pertinere. Alioqui, si eos simul habitare interpretamur, qui in eadem hæreditate paterna habitāt, cur non magis, nam hoc simplicius est, eos qui in eadem dōmo? Ita quauis fratres Germani sint, nisi eandem domum habeant communem, ea lege minimè tenebuntur. Quod ne Osiander ipse quidem, quamlibet perfricta fronte, concessurus esset. Exponamus igitur, quod & Hebræorum mos, & legis ratio exigit, tum etiam fratres habitare simul, cum in eodem oppido, vel ciuitate habitarent. Id verò non duobus solum vterinis, quales Iacob & Heli fuisse perhibentur, vsu venire potuit: sed propinquis etiam aliis, vel remotis. Nihil ergo nos Osiandri argumenta mouent, quo minus fidem Africano habeamus. Illud fortè mouere potest, quod in tertia conclusione capituli superioris asseruimus, communem scriptorum omnium traditionem, certò nedum probabiliter pro vera historia habendam esse. Huic autem Africani traditioni historici omnes ecclesiastici testimonium perhibent. Igitur nō modo probabilis, sed certa illa doctrina erit, quæ duos patres Ioseph legalē & naturalē infert. Minimè verò. Multum enim refert, res gestas qua historici asseueratione narrent. Si enim is ipse, qui primus auctor historiae fuit, rē nō vt visam ac certā, sed vt auditam & incertā scripserit: tunc qui simili temperamento rē ceu probabilē referunt, ij quauis consentiant omnes, nō faciunt tamen historiae firmitudinem. Porrò autem Africanus, vnde cæteri hanc historiam acceperunt, nihil præter auditum habuit: nec referentibus certam habuit fidē. Nam postquæ rē perinde vt à Iudæis quibusdam acceperat, ad Aristidē retulisset, huiusmodi verba, Musculo interprete, adiecit. Siue itaq; ad hunc modū siue aliter habet res ista, nō poterit quisquam, meo iudicio, clariorem illius, scilicet, quæ obiecta erat Euangelistarū discrepantiæ, expositionē reperire. Quisquis autē æquo animo præditus est, idē quod

hos curabit, etiam si certum desit testimonium: ob id videlicet, quod meliorem ac veriore[m] expositionem proferre n[on] poterit. Euangeliu[m] sanè per omnia quæ vera sunt tradit. Hactenus Africanus. Quibus verbis satis ille significat, si componendis Euangelistis ratio alia quæcunque probabilior apparet, eam se libenter amplexurum. Quæ omnino res & Augustinu[m] & Thomam videtur cõpuliit, vt præter hanc alias quoq[ue], rationes tollendæ discrepantiæ inuestigarét. Sed de primo argum[en]to satis multa dixim[us].

3. par. 9.
31. art. 3.

Ad secundum verò dicendum est, huiusmodi quoque res non tam ex fide historie, quàm ex probabili eorum coniectura pendere, qui sacras literas interpretantur. Non est enim aliquis probatus auctor, qui asserat se præter Mariam, aliam Iosephi uxorem aut vidisse, aut certis testibus accipisse. Sed cum in euangelio fratres Domini legerentur, & religio vetaret filios Mariæ suspicari: scripturæ expositionibus cõiectandum fuit, quoniam id pacto fieri potuerit: vt veritas euangelii cum Mariæ perpetua virginitate congrueret. Ita quidam filios Ioseph ex alia uxore intulerunt, Christi que proinde fratres non veros, sed qui putarentur, interpretati sunt: nam & Ioseph non verus erat pater, sed putabatur. Neque horum coniectura vana cõmentitiarumque fuit, nullave ratione tantum ad respondendum hæreticis excogitata: sed probabiles habuit causas, quæ scripturarum etiam testimoniis niterentur. Primùm, quia Iacobus Hierosolymitanus episcopus non peculiariter esset frater domini cognominatus: si cognatione solum fratres domini vocarentur. Cum & Iacobus Zebedei filius, à quo ille cognomento distinguitur, ad eum quoque modum frater domini esset. Deinde, non simpliciter quidam in euangelio diceret, Ecce mater tua & fratres tui foris stant querentes te alloqui, si generali sanguinis cõiunctione fraternitatem designaret. Iacobus namque & Ioannes tunc tẽporis cù Christo intra domum erant, qui illo modo erant fratres. Accedit quod apud Marcum à quibusdam dictum est, Nonne hic est faber filius Mariæ frater Iacobi & Ioseph, & Iudæ, & Simonis? Nonne & sorores eius hic nobiscum sunt? Filius, inquit, Mariæ, frater Iacobi & Ioseph, &c. vt n[on] ex Maria, sed ex Iosepho fratres intelligerentur. Vnde

Mat. 12.

Mar. 6.

Luc. 4.

& iuxta Lucam interrogant, Nonne hic est filius Ioseph?
 Atq; sorores, filias Iosephi Esther & Thamar intelligendas esse, Hippolytus ac Nicephorus graues in primis auctores asserunt. Fratres ergo similiter intelligendi sunt, Iacobus, Iose, Simeo, & Iudas: quos quatuor filios ex priorē cōiuge, cui nomen erat Salome, Iosephum suscepisse iidē auctores prodidere. Accedit etiā, quod Iosephū, cū Mariā vxorē accepit, octoginta annorū fuisse senē, Epiphanius nō semel astruit. At in tā longa aetate nō est profectō verisimile illū sine cōiuge extitisse. Hæc auctores illi sine fidei discrimine argumentari, atq; adeo asserere potuerunt. Sed Hieronymus tamen rem diligentius animaduertens, vt erat in sacris literis apprīmē versatus, probabiliōē multo rationē inuenit, qua citra & Mariæ corruptionē & Iosephi digamiam fratres domini in scripturis intelligerentur. Quod enim Iacobus frater domini vulgō cognominatus, Iosephi filius non fuerit, ex euangelijs videtur manifestē colligi. Marcus siquidē quos capite sexto fratres domini vocatos scripserat, eos capite quinto decimo filios cuiusdā Mariæ scribit esse, nimirum vxor Iosephi esse non poterat: nisi duas illum simul vxores habuisse contendas, Mariā virginem, & alteram Mariā, quod nulla ratio probat, nulla prodit historia. Quis hominem pauperem, qui vix vnā alere & sustinere posset, duarum coniugum onera subisse, & imprudentiæ, & incontinentiæ argumentum est. Ea vitia viro iusto tribuere quā sit stultum, ne dicam impium, non est opus longa oratione suadere. Adde quod hæc eadem a Iohanne Maria Cleophae cognominata est. Erat autem Cleophas frater Iosephi, vt Eusebius li. 3. eccl. hist. cap. 11. ex Egesippo tenuit, ob quam causam, nisi me coniectura fallit, soror Mariæ virginis appellatur. Nam & leuiri fratres vulgō dici solent, & fratrum vxores sorores. Non igitur, vt lentio equidem, Mariā illā tanquam mater, sed tanquā vxor Cleophae nomen accepit. Iosephi itaque coniux nō erat, atq; adeo nec huius filii filii erant Iosephi, sed Cleophae. Verum quemadmodū Iosephus pater Christi existimabatur, sic filii Cleophae, Iacob³, Iose, Iudas, Simeo, existimabatur Christi cōsobrini, Christiq; patruus Cleophas.

Qua

Qua ratione Maria ista Christi matertera nuncupari potest: non quod verè Mariæ virginis germana fuerit, sed quod soror & habita & dicta sit. Atqui consobrinos fratres etiam dici omnis scriptura demonstrat. Nec prioris opinionis necesse est argumenta refellere. Nonnulla enim assumit, quæ certis de causis à plerisque aliter existimantur. Vt filios Zebedæi Christi esse consanguineos, & proinde scripturæ vtu fratres. Item Iosephum. 80. annos uatum esse, cum Mariam vxorem accepit. Quæ res dici possunt, probari non possunt. Nam & Acto. cap. 17. Lucas cum Iacobum Alphæi, Simonem, & Iudam, retulisset, subdit. Hi omnes erant perseverantes in oratione cum Maria matre Iesu, & fratribus eius. Constat autem Iacobum Alphæi, Simonem ac Iudam fratres domini appellatos. Sed de his disputatum est ab alijs diligentius. Nos in præsentia non id agimus. Tantum dicimus, ex diuersis opinionibus, quas in scripturarum interpretatione orthodoxi sequuntur, minimè historia fidem periclitari. Hæc quippe sola oratio erat secundo argumento confutando necessaria.

At tertium sic deluitur. Non fuit Herodias filia Arethæ regis, sed Aristobuli, sicut Iosephus multis in locis testatus est. Id quod nomè quoq; ipsum indicat. Est enim quasi patronymicum ab Herode, nihilq; proinde aliud significat quàm filiam, vel neptè, vel aliquam è posteris Herodis. Quam obrem cum Aretha rege Arabum nihil videtur habere commune cum Herode magno, cuius fuit neptis, commune habet genus. Quod autem Hieronymus tradit ex vetere historia, pace tanti viri dixerim, in ea re sine dubio fallitur. Apparet eum sanè, vel in historiâ quâpiam auctoris incerti incidisse, ob id enim quidam veterè historiâ appellatam volût, vel certè in Eusebij Latinam incidit, quâ Rufinus tenuit sua traditione vitiosam. Quò autè res planior fiat, verba loci illius subscribemus. Concordi vero testimonio etiam Iosephus de hoc scribit nominatim, etiam de Herodiade côm memorans, velut de coniugio fratris Philippi viuentis violenter abstracta, & suis ab Herode incestis nuptijs sociata: propria, & legitima vxore depulsa, quam Herodiadem filiam fuisse dicit

*Isidorus
in lib. de
ortu &
vi. &
obi. san.
pa. dicit,
Iacobum
Alphæi fi
liū fuisse
sororis
matris
Dñi, vn-
de & fra-
trè Dñi
vocaturo*

*Legè. 18.
anti. lib.
cap. 9.*

*Li. 1. eccl.
hyst. ca. 17*

Arethæ regis Arabiæ. Hactenus Eusebius Ruffino interprete. E quibus verbis si tollas nomen Herodiadem posteriore loco positum, quod nec Eusebius habet nec Iosephus, vera erit lectio, atq; adeò germana Eusebij Græci in Latinum conuersio. Nam relatiuum, quam, non ad Herodiadem, quod Ruffinus falsò intellexit, sed ad propriam & legitimam vxorem depulsam referendum est: quod rectè Musculus in noua nunc interpretatione fecit. Verùm de tertio argumento hæc nobis dicta sint.

Ad quartum ita respondeo. Quidquid sit de Magis, an fuerint reges nec ne, quod in còtrouersia est positum, certum illud est, nõ ex ea re historiæ fidem labefactari, quod plurimi auctores Magos reges fuisse tradiderint. Nempe res hæc eius generis est, quam nemo historicorum sese affirmet aut vidisse, aut ex viris fide dignis, qui viderint, audiuisse. Niruntur itaque auctores illi non historiæ auctoritate, quam nullam probatam habuere, sed probabilibus coniecturis, quas porrò habuere nonnullas. Qualis est, quod in magis videtur impletum illud, Reges Tharsis & insule munera offerent, reges Arabum & Sabba dona adduceunt. Item illud, Ambulabunt reges in splendore ortus tui, &c. Quæ in epiphania Dñi non hodiernum vulgus, sed antiquo semper ecclesiæ chorus intonuit. Accedit, quòd, vt Tertullianus ait, Magos reges ferè habuit Oriens. Accedit quòd in reges illud maximè quadrat, Apertis thesauris suis, &c. Extat etiam Claudiani epigramma, vbi Magos appellat Chaldæos reges. Quòd si Claudiani non est, certè elegantissimi poetæ est. Hanc opinionem, vt quæ plausibilis sit ac popularis, Christi fideles iam olim libenter induerunt. Neque opere pretium iudico, si quis in cõuisione publica eam dissuadere conetur. Nam dissuadere nihil attinet: ac frustra niti, & nihil aliud quàm laborando odium quærere, extremæ dementiæ est. Quòd si paucis fortè quibusdam fidem argumentatione tua feceris, multas tamè in populo querelas, dissidia, ac lites induces. Si ne ergo plebem probabilissimam opinionem, præsertim quæ penitus infedit atque inueterauit, cum suis maioribus retinere. Quòd si coniecturis alijs permotus contrariam sententiam habes, liceat per me, equidem non repugno.

gno. Illud ago, siue hæc siue illa opinio vera sit, non inde historiae auctoritatem aut eleuari aut imminui: cum neutra earum opinionum historiae auctoritati, sed probabili coniecturae innitatur. Quod enim regum nomen Euangelista suppresserit, id omnino nihil est. Non enim existimauit euangelij testimonium regio apparatus cumulandum, quod Magorum sapientiam & grauitatem amplissime ornauerat. In veritate sanè occulta confirmanda regia appellatio obscura, & otiosa erat, Magorum vox præ clara & opportuna. Nam quod Herodes Magos parum honorifice exceperit, hoc aut Herodiani fastus indicium est, aut Romanæ gloriæ, & maiestatis. Indignum verò est Magni regis tumorem in minorum inuidiam odiumq; conuertere.

De quarto igitur argumento hæctenus. Nunc ad quintum respondeamus. Non Hieronymus modò, Augustinus, Thomas, ac cæteri ferè omnes auctores, verùm etiam antiqua ecclesiæ traditio tenet, quod Magi Christum decimotertio die, ex quo natus fuerat, adorarunt. Cuius quidem rei cum causam quærerem, quidnam esset cur tanta id consensione ab ecclesia receptum sit, quanquam veteri traditioni in huiusmodi rebus multum debetur fidei, vt ratio alia non subit, has causas tamen inueniebam duas, easque ambas ex ipso euangelio collectas. Vnam, quod Matthæus dicit, Cum natus esset Iesus, ecce Magi ab oriente venerunt. Sanè si quando Magi venerunt, Christus esset anniculus aut bimus, vt Epiphanius, Zacharias, Faber, Osiauder, existimant: non dixisset euangelista, Cum natus esset, ecce Magi.

Quod non de re tam fera, sed de subita & improuisa, vel certe proxima, & quasi præsentis dici solet. Necdum, Gen. 24. inquit, intra se verba compleuerat, & ecce Rebecca egrediebatur. Et Poëta. Audiat hæc aliquis, vel qui venit, ecce Palemon. Hinc enim cum Mariæ dixisset angelus, Ecce concipies, &c. intelligens ipsa statim se concepturam, ait: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Recens ergo natus erat infans quando Magi aduenerunt. Altera causa est hæc. Magi inuenerunt puerum in Bethleem, ergo ante diem purificationis accesserunt.

Luc. 2.

Quia ultra id temporis Christus non fuit in Bethleem. Lucas enim descriptis ijs, quæ ad purificationem attinebant, subdit. Vt perfecerunt omnia secundum legem domini, reuerſi ſunt in Galilæam in ciuitatem ſuam Nazareth. Non ait, in Bethleem, ſed in Nazareth. Cur autem Bethleem reuertitur, ubi adeo nihil habebant ſuppellectilis, vt virginem ad reclinandum infantem, nõ alijs quàm præſepe locus fuerit in diuerſorio? Nec euangelifta docet, eos veniſſe vt morarentur, ſed vt profiterentur in ciuitate ſua. Maſerunt itaque ibidem quantum necelle fuit ad implendam legem, quæ iubet, vt poſt circumciſum infantulum maneat mulier triginta tribus diebus in ſanguine purificationis ſuæ. Intra quos dies Bethleem veniſſe Magos recte credimus, & puerum indicio ſtelle inuentum adorari. In ea verò ratione, quæ primum opponitur, quidam liberalitatem ac beneficiam virginis animaduertunt, quæ breui aurum acceptum in pauperes erogari. Alij prudentiam, quod viaticum parauerit in Aegyptum. Siue enim Ioseph ante purificationem de fuga ab angelo fuerit admonitus, iuxta illud, Cum Magi receſſiſſent, ecce angelus apparuit in ſomnis, & car. ſi ue Magi oraculum de reditu per aliam viam virginem conuulnicauerint: credibile profecto eſt, ſceminam prudentiſſimam iam inde illud quod ad fugam & peregrinationem opus erat, providere. Sunt qui modestiam aduertant. Atque hæc ratio mihi videtur ſantiſſimè & providentiſſimè conſtituta. Non decebat enim, vt quæ pauper erat, ca diuitum oblationem ſubitò inferret. Ab omni faſtu, & ostentatione erat virgo aliena, nec mutare conditionem illi erat animus, quam ſciebat Dei filio placuiſſe. Quid: Quod aurum Deo à Magis oblatum in ſacros fortasſe uſus cenſuit conſecrandum? Prima itaque aduerſariorum ratio his omnino modis facile diluitur. Secunda præſius videtur vrgeri. Si enim diligenter à Magis Herodes tempus ſtelle didicit, occidit autem omnes pueros à bimatu, & infra ſecundum tempus quod exquirerat à Magis: biennium ergo ante ſtella Magis apparuit. Non igitur mox à Chriſto nato aduenerunt. Nam ſtatim recedentibus Magis Herodes occidit pueros. Illa enim particula, tunc, nõ minus tẽ præſentem

Matth. 2.

præsentem proximamue significat, quàm vocula, ecce, cuius vim paulò antè expendebamus. Ait verò euangelista: Tunc Herodes videns quoniã illusus esset à Magis, mit- tens occidit. Sed hic nodus bifariam solui potest. Pri- mum enim, quod Euthimius admonuit, illa oratio, secun- dum tempus, &c. non refertur ad id, quod præcessit, à bimatu, sed solum ad particulam, infra, cui proximè con- iuncta est. Itaq; còtinentèr legendum est, occidit omnes pueros qui erant in Bethleem, & in omnibus finibus eius à bimatu. Et ibi facta hypodiastole sub iungatur & infra, secundum tempus, quod exquisierat à Magis. Non itaq; intelligendus est peremisse bimulos secundum tempus exquisitum: sed tantùm alios minimos, quibus videlicet solis tempus stellæ accommodauit. Sed ais. Cur bimos in- terfecit, si non secùdum tempus stellæ? Respondeo. Cur in omnibus finibus Bethleem, si in Bethleem iuxta pro- phetam natus est Christus? Quemadmodũ ergo ex pro- pria malitia ampliauit locum, sic ampliauit & tempus. De- inde, probabile est, id quod mihi semper vero similius fuit, Herodem Romanum euocatũ, vt accusationi filiorũ responderet, stragem illam puerorum edere distulisse: quã edidit postea cùm Hierosolyma regressus est. Quod si necesse esset biennium Magis ad iter faciendum con- cedere, quod tamen absurdum est, non protinus neces- sario fit consequens, vt biennio post Christum natum aduenerint. Multo enim facilius expeditiusque dicitur, quod Chrysostomo Augustinoq; video placuisse, appa- ruisse stellam Magis tantò ante Christi natiuitatem, quan- tum fuit opus, vt tot regionibus ac prouincijs peragra- ris puerũ haud multo antè natum adorarent. Cum verò demũ queritur, qui fieri potuerit, vt ab Oriẽte Magi tam paucis diebus peruenerint: huic quæstioni responsum fa- cile, & promptum est. Non enim opus fuit, quod Re- migius facit, eam rem nati pueri facultati viribusque tri- buere: qui Magos ad se tam breui dierum spatio perdu- xerit. Sed Oriens in sacris frequenter accipitur pro ter- ris quæ Orientales ad illam sint, in qua sunt qui loquun- tur. Vt ibi, Elegit sibi Loth regionè circa Iordanem, & re- celsit ab oriente. Item, de Aram adduxit me Balach rex Moabi-

*Ioseph. li
br. 16. an
ti. 7.*

*Gene. 13.
Num. 23*

Moabitaram, de montibus Orientis. Siue ergo Magi potestati fuerint Balaam, ac proinde ex Mesopotamia Syria venerint, vt Chrysoſtomo, Hieronymo, & Ambrosio viſum eſt, ſiue ex Arabia acceſſerint, quæ ſententia Iuſtini martyris perpetua fuit, ſeu ſapientes alij, vel Perſæ vel Chaldaei, quod Magorum nomen præ ſe fert: dubitari non poteſt, quin totum illud quicquid erat itineris decem diebus conficere potuerint. Diſtat ſiquidem Hieruſalem ab Aram centum ſeptuaginta duabus paraſangis Perſicis & Hiſpanis, ab Vr verò Chaldaeorum ducentis duodecim. Atque cum Laban Iacob fugientem à Meſopotamia in Iudæam inſequeretur, ſeptimo die conſecutus eſt illum in monte Galaad, qui eſt principium Libani. Et ferebat tamen Iacob greges & vxores ac paruulos. At Laban non ante tertium diem fugam deprehenderat. Quid? Quòd in regione illa abundant dromedarij, quos vno die ſtadium mille iter conficere, ſcribit in vita Apollonij Philoſtratus? Ariſtoteles quoque lib. 9. hiſtor. animalium cap. vltimo teſtatur, celerius eos currere quàm Niſæos equos. Nec te illud turbet, quòd Hieronymus in Hieremix 25. cap. imò Hieremias ipſe, Chaldaeam ait in aquilonis parte iuxta ſitum Hieruſalé collocatū eſſe. Quia. n. inter aquilonem & orientem ſita eſt, modò aquilonaris, modò orientalis nuncupatur. Hæc ſaſtidiſo leſtori ſcio moleſta fore: ſed erat oſtendendum, quàm temerè quidam à ſyncera hiſtorix fide, & communi ſanctorum opinione diſſenſerint. Verùm de quinto argumento ſatis. Nunc ſequentia refellamus.

Sanè quidem, cùm in ſexto argumento Epiphaniij ſententia contra hiſtorix fidem ponitur, nihil proſus mouere nos debet. Primùm quoniam in rerum geſtarum temporumq; ratione nullos ille graues auctores ſequi ſolet. Atque adeò in earum rerum memoria interdum fallitur. Deinde quoniam hoc ſaltem loco nulla argumentatione probabili, nullis prolatis veteribus monumētis, antiquo eccleſiæ vſui cōtradicit. Quòd ſi verum eſt, vt verum eſt profectò, Chriſtum paſſum eſſe anno ætatis ſuæ trigefimo tertio, inchoato per tres mēſes ac decē fortalſe dies, nam de hac re nullam modò quæſtionē habere volumus, docuiſſe

Gent. 31.

Libro 2.

Idem Zacharia. ca. 2.

docuisse autem eum tribus annis, & Ignatius in episto. 1. ad Trallianos, & Euseb. in Chronicis prodiderunt, certè Ephiphaniij opinio videtur vera esse non posse. A trigesimo namq; anno expleto vsque ad passionem, non nisi duo anni supersunt. Quamuis nòdum hunc solueret Epiphanius, si tempus doctrinæ Christi non à nuptijs, sed à baptismo inchoaret. Quod nos quoque dicere oportet, qui Maximi sententiam veteremq; ecclesiæ usum propugnamus. Nuptias quippè anno post baptismum integro elapso factas esse credimus. Qua in re nobiscum dissentiant quidam: nec sine causa dissentiant tamen. Primum enim toto illo anno nihil, inquit, scriptum haberemus de doctrina Christi. Quin eo anno nihil omnino docuisset. Quod est credibile nullo modo. In baptismo siquidem filius ac sapientia Dei, dux populi atque magister, patris testimonio declaratus est. Nec post euangelij munus evidentissima triadis commendatione, testificationeque susceptum, otiosus Christus tot diebus vitam in silentio degeret. Sed illud, vt par erat, protinus exequeretur. Id quod non coniectura nostra solùm, sed Ioannis etiam euangelio comprobatur. Ioannes porrò ita disertè rerum gestarum post baptismum tempora notat, vt ad nuptias, non dicam annum, sed ne pauci quidem menses interfluxisse videantur. Altera, inquit, die vidit Ioannes Iesum venientem ad se, & rursus paulò inferius. Altera die iterum stabat Ioannes, & ex discipulis eius duo, &c. Et postea, In crastinum voluit exire in Galilæam, & inuenit Philippum, &c. Denique statim in secundi capituli initio, Et die tertia nuptiæ factæ sunt in Cana Galilææ. En cùm Ioannes Iudæorum legatis respondisset, postero die vidit Iesum venientem ad se. Quo tempore Iesus nec notus erat, nec discipulos acceperat, vt ex hoc primo Ioannis capite manifestissimè liquet. Sed postero die, hoc est, tribus à legatione diebus, duo discipuli Ioannis secuti sunt Iesum: ac proximo huic die exiens in Galilæam Iesus ipse Philippum inuenit. Cùm verò subiungit euangelista: Et tertia die nuptiæ factæ sunt in Cana Galilææ, satis aperte indicat, quàm breue tempus inter baptismum, vocatiōnem discipulorum, ac nuptias fluxerit. Non itaq; annus

integer

integer intercessit. Præterea post secundum aduentum in Galilæam cœpit Iesus prædicare, vt Matthæi cap. 4. dicitur: Non ergo ante nuptias prædicauerat. Nam illæ factæ sunt eum post baptismum primò aduenit in Galilæam. Quòd si annus integer à baptismo ad nuptias interfluxisset, iam tres anni prædicationis Christi nullo modo inuenirentur. Adde, quòd ex ea sententia consequens fieret, vt Christus anno ætatis suæ 34. inchoato fuerit passus. Illud nõ obscure colligitur, quoniã si vera esset, quinquies pascha à baptismo ad mortem interuenisset. Primum id esset, de quo nihil habemus in Euãgelio scriptum, inter baptismum & nuptias. Secundum, quod Ioannes statim post nuptias commemorat c. 2. Vbi Christus ementes ac vendentes de templo primum eiecit. Tertium, de quo fit mentio Ioan. 5. cum sanauit paralyticum. Quartum, cuius idem euangelista meminit c. 6. inquit: Erat autem proximum pascha, &c. Quintum, in quo passus est Christus, de quo Ioan. 12. & 13. Nam quod tertium illud, de quo dubium esse potest, festum paschæ fuerit, nõ modò Rupertus, sed

Libro 5.

comm. in

Io. 11.

Libr. 2. c.

39.

Luc. 3.

Libro de

v. p. c. 47.

Annus 34.

non fuit

Annus pas-

chæ Christi.

Quia

pascha il-

lo anno

fuit in

die Mar-

tis.

Irenæus etiam testatur. Ac reuera nomen festi simpliciter pro pascha solet in Euãgelij accipi. Vt ibi, Non in die festo, Matth. 26. Item, secundum consuetudinem diei festi, Lucæ. 2. Item, eme ea, quæ opus sunt nobis, ad diem festum, Ioann. 13. Cum itaque Christus baptizatus fuerit anno tricesimo ætatis suæ inchoato per tredecim dies: erat enim incipiens quasi annorum triginta, vt Lucas affirmat, si quinquies festum paschæ intercessit, nimirum mortuus est anno ætatis suæ trigesimo quarto. Quod licet Beada alijs nonnulli iuniores asseruerint, defendi tamè nulle ratione potest, vt Paulus episcopus Forosempronensis lib. 9. 2. par. & lib. 4. eiusdem partis, Ioannes item Lucidus in libro de vero die passionis Christi ostenderunt. At verò nullæ huiusmodi rationes, ab antiqua patrû traditione, quam communis ecclesiæ consuetudo in diuino officio, hymnis, antiphonisquæ confirmat, poterunt mouere. Non quod hæc ad fidem religionemue magnoperè attineant, sed quòd in rebus, vel vtraquæ ex parte probabilibus, vel etiam ambiguis, veteris ecclesiasticæ historiæ fides communis me delectat. Sed prima videamus, Anno,

Anno, quod inter baptismum, & nuptias fluxit, nihil omnino docuit Christus: cessator ergo fuit maximus, qui post iniunctum munus tamdiu fuit otiosus. Sanè quidem eo anno non est publicè concionatus Christus, neque turbis euangelium prædicauit. Sed non fuit interim otiosus. Quin & frequenter ad Ioannem accessit, vt frequens etiam de ipso Ioannes testimonium diceret, & priuatim quoque docuit quosdam, ne ecclesiæ concionator repente prodiret. Non enim discipuli Ioannis illum Rabbi, hoc est, magistrum appellarent, nisi iam docere incepisset, quemadmodum Caietanus noster diligenter aduertit. Nam quod aiunt, ex Ioannis euangelio colligi, paucos dies inter baptismum & nuptias intercessisse: id nullo modo verum est. Cum Ioannes aduentum Iesu ad baptismum nusquam omnino narrauerit, vt idem Caietanus manifesta argumentatione confecit. Quanquam in eo fallitur, quòd pro certo asserit, ex quatuor Baptistæ testimonijs, quæ primo cap. Euangelista refert, tertium datum esse die proximo post secundum. Secundum quippe, vt mihi videtur quidem, de futuro est, & licet scripturæ ordine sequatur, tempore tamen primum etiam testimonium antecessit, vt vel Caietanus ipse confitetur. Illud enim, quod à Ioanne legatis Iudæorum impartitum est, idem omnino ipsum fuit, quod se ante dixisse Baptistam meminerat. Estque multo verosimilius, eo tempore nondum Christum à Ioanne baptismum suscepisse. Medius, inquit, vestrum stetit, quem vos nescitis. Ipse est, qui post me venturus est. Cum ergo, Euangelista inquit, altera die vidit Ioannes Iesum venientem ad se, nec intelligit de aduentu ad baptismum, nec scribit quid postero die à legatione Iudæorum gestum sit, sed docet, tertium testimonium altero die post illud, quod primo loco scripserat, datum esse. Nam secundum obiter est, vtrique, id est, primo, & tertio ab Euangelista interpositum, vt explicaretur Baptistam semper fuisse sui in testificatione similem, nec aliud futurum antè dixisse, quàm in præsentibus testificaretur. Itaque temporis ordine, vt diximus, illud fuit primùm, quod secundo loco Euangelista commemorat. Deinde secutū est id quod à principio positū est.

Post

*Ad primū
alterioris
opinionis
argumentū*

Ioann. i.

*Ad secundum
argumentū*

Post hoc proximo die tertium Baptista testimonium dedit, cum vidit Iesum venire ad se. Sæpè enim post baptismum, vt supra dictum est, ad Ioannem veniebat. Postero autem die quartum testimoniū addidit, cum interessent illi ex discipulis eius duo, quorum vnus erat Andreas. Cum igitur non constet quantum temporis inter baptismum, & tria illa testimonia de præsentī fluxerit, quamuis omnia illa post baptismum data sint, certè ex euangelio Ioannis non colligitur, paucos dies inter baptismum ac nuptias interfluxisse. Quid? quod cum ait, In crastinum voluit exire in Galilæam, & inuenit Philippum, nō Christum fortasse Euangelista intellexit, sed Andream, quem primum dixerat inuenisse Simonem, nunc dicit, postero die inuenisse Philippū, cum ex habitaculo Christi in Galilæam exisset. Ob id enim interpres latinus ait: Et dicit ei Iesus, cum nomen Iesus nō reperiat in Græco. Quot autem dies intercesserint inter postremum illud testimonium Ioannis, coram duobus discipulis tributum, & hūc diem quo Andreas inuenit Simonem, incertum est. Nam illud quidem apud Matthæum de publica ad plebem prædicatione intelligitur: cum perspicuum sit, in primo aduentu Christi ad Galilæam, quem solus Ioannes capite 2. narrat, iam Christum discipulos habuisse. Matthæus autem de secundo aduentu loquitur, quum iam Ioannes erat in carcere. Non igitur de priuata doctrina, sed de publica, & populari intelligi potest. At verò tempus prædicationis Christi quantū fuerit, non satis à veteribus expectatum est. Eusebius quoque ipse parum sibi in hac re constare videtur. Nam in Chronicis post quintumdecimum annum Tiberij tribus annis scribit Dominum prædicasse: idque astruit à Ioanne etiam in Euangelio conscriptum. Cæterum idem in lib. demonstr. euang. 8. demonstratione secunda, Ioannis item testimonio, confirmat, tribus annis, & sex mensibus Christū prædicauisse. Quod si ad passionem venit anno Tiberij decimo octauo, vt in Chronicis Eusebius ait, qui fieri potest, vt post annū Tiberij quintumdecimum, annis tribus, & sex mensibus prædicarit? Atqui post annum 15. Tiberij inchoatam esse Euangelij doctrinam è Lucæ 3. cap. patescit. Nos autem, si

*Ad tertium
argum.*

*Ad quartum
argum.*

*Hiero. in
9. c. De
nielis.*

trium

trium annorum doctrinam explere volumus, vnum doctrinae priuatae, duos vero publicae doctrinae impartiemur. Huic enim totum triennium dare nulla ratio cogit, nulla probat auctoritas. Negamus siquidem, probabiliterque negamus, festum cuius Ioannes c. 5. meminit, pascha fuisse. Chrysofostomus porro ac Cyrillus affirmant festum fuisse Pentecostes. Quod mihi fateor ingenue non sit vero simile. Primo, quoniam post pascha Iesus moratus est in Iudaea cum discipulis suis, vt ca. 3. Ioannes scribit, at mora iuxta scripturae usum in paucis his diebus, qui ad Pentecosten interfluxerunt, intelligi non potest. Eo vel maxime, quod postquam Christus moratus in Iudaea est, abiit iterum illa relicta in Galilaeam, quemadmodum Ioannis cap. 4. dicitur. Ac rursum, in Galilaea venit Hierusalem, quod habes cap. 5. Quae omnia tam breui tempore, nisi Christum cursorem faciamus, expediri vix queunt. Caieta. sane in quartum Ioannis caput, haud absurda ratione computat, Christum in Iudaea post pascha celebratum, in quo videntes eiecit de templo, longam multorum mensium moram interposuisse. Non igitur festum illud, quod cap. quinto commemoratur, Pentecostes solenne erat. Deinde, quod cap. quinto vnum miraculum euangelista narrat in pascha patratum, & quod sexto statim capite ad alterum pascha transferit, omnibus & gentis, & dictis vnus anni intermissis, non ita probabile apparet. Festum ergo illud, in quo paralyticus sanatus est, vt recte Caietanus existimauit, hyemale fuit. Nihil autem interest, siue dicas fuisse festum dedicationis templi secundi sub Zorobabele, quod celebrabatur tertia die mensis Adar, hoc est, Februarii: siue potius festum sortium, quod Iudaeis solenne erat. 14. & 15. die eiusdem postremi mensis. Tunc enim ordine egregio cap. 6. sequitur. Erat autem proximum pascha, &c. Sed in huius argumenti confutationem nimis multa diximus.

Septimo vero argumento libri secundi capit. decimo octaui respondisse videmur. Sed ibi breuiter: nunc vbi proprius est locus, longiore oratione argumentum illud refellendum est. Non sunt verba Hieronymi in eum sensum intelligenda, vt existimemus ad veritatem historiae satis

*Ad. 5. ar-
gumētū.*

Chry. ho.

35. in 10.

Cyri. li. 2

113. cap.

idem ait

Lycranus

In illud.

Adhuc

quatuor

mensis

sunt, &

mensis ve-

nit.

1. Esdr. 6.

Esth. c. 9.

Ad sextā

obiectionem.

esse, si ea, quæ auctor affirmat, vera à vulgo esse credatur
 tum etiam cum falsa sunt. Alioqui si ad eam regulam
 liceret scripturæ historias interpretari, diceremus cum
 apostolus ait Saulem regnasse. 40. annis, cum vulgo lo-
 quentem hoc, quod fama crebrior haberet dicere voluisse.
 Quod Beda in 13. caput Actorum Apostolicorum asseruit,
 rectè ne an secus, aliorum esto iudicium. De tanto quippe
 viro non libet in præsentis iudicare. Diceremus rursum,
 Matthæum virum Mariæ Iosephum appellasse, non quod
 reuera esset, sed quod vulgo esse crederetur: turbatum
 quoque Herodem, & omnem cum illo Hierosolymam
 non re quidem, sed opinione vulgi: mortuum deniq; si ita
 placet, esse Christum, non verè, sed ad vulgi existimatio-
 nem apparenter. Certè si consuetudinis scripturarum est,
 vt opinionem multorum sic narret historicus, quomodo
 eo tēpore ab hominibus credebatur: omnia, quæ de Nabu-
 chodonosoro, Dario, Cyro, Alexandro, Sansone, Macha-
 bæis scriptura refert, poterit quis inficias ire, quod vi-
 delicet auctores sacri ea narrarint, quæ vulgo erant per-
 suaasa, non quæ ipsi vera esse crediderint. Quod quam sit
 auditu horribile ac pertimescendum, nemo fidelium non
 videt. Alius est igitur Hieronymi sensus multò sanior
 & verior, quem ex subiecta partitione facile lector acci-
 piet. Falsæ vulgi opiniones in duplici sunt differentia.
 Quædam, quæ non nisi verbis falsis significari atque ex-
 primi possunt. Vt Christum esse Ioannē Baptistam, vel
 Hieremiam, vel vnum ex prioribus prophetis. Atque
 huiusmodi opiniones semper auctores sacri ita referunt,
 vt non ex se, sed ex vulgi nomine retulisse videantur. Al-
 iæ sunt vulgi opiniones falsæ quidem, sed verbis ijs ex-
 pressæ ac significatæ, quæ in sensu aliquo vulgari vera
 sint. Vt Ioseph esse patrem Christi ad vulgi sensum fal-
 sum omnino erat, sed verè tamen pater, & sine falsitate
 dicebatur. Tum quoniam nutritius erat, tum quoniam
 vir matris erat. Et licet vulgi sermone, verè tamen pri-
 uignus filius vocatur, mater nouerca, vitricus pater. In
 quibus rebus, fateor, vera historię lex est vulgi opinio-
 nem exprimere. Nam si de priore rerum genere sermo
 sit, in historia profana absurdus est, in sacra etiam impius.

Sapienter

Vile Be-
 dan li. 1.
 in Lucā
 cap. 7.

Sapientes quippè cum vulgo loquuntur terè, sed non feriunt cum vulgo. Nec mendacij tamen rei sunt, quoniam quæ loquuntur, ea secundum aliquem verbi significatum vera esse intelligunt. Sic Maria virgo dixit, Pater tuus, & ego dolentes quærebamus te, sermone vulgi quidem, sed verè tamen. Sic etiam si nullam habuit, et interiorè admirationem Christus, verè tamen admiratus dici posset, cum speciem admirantis exhibuit, quemadmodum Beda libro secundo in Lucam cap. 24. exposuit. Sic contristatum Herodem Matthæus, Marcusque dixerunt, qui tristitiam haberet in vultu. In quem sensum hypocritas tristitiam simulantes tristes quoque appellauit Dominus. Vulgata enim dictione rerum vocabula pro rerum imaginibus vsurpantur. Tamen si in præscriptis exemplis & Christus, si Diuo Thomæ credimus, aliquo modo interiorius admiratus est, & Herodes etiam contristatus. Etenim peccatores simul in vitijs tristantur & exultant, gaudent dolentque. At de hoc argumento satis. Iam pergamus ad reliqua.

Non debuit sanè tantoperè ridere Hieronymus Adam in loco Caluarie sepulturam: nec nos, viri licet sanctissimi exemplo, historias eiusmodi ridere debemus. Vulgus, video equidem, hisce rebus credendis nimium est facile. Credulitas etiam in optimi cuiusque mentem facillimè irrepit. At viri quidam excellentes, cum à vulgi facilitate & credulitate declinant, in aduersum quandoque vitium incurrunt: suntque tum etià increduli, tum in fide nihil est vitij, in incredulitate vitij non nihil est. Testimonium autem, quod ex Iosue cap. 14. historie veteri opponitur, nihil profecto vitet: vitio cum nomen Adam eo loco non proprium sit, sed commune. Reddit enim scriptura causam, cur quæ post Hebron, ea ante Gariath Arbah, id est, ciuitas Arbec dicta sit: quod videlicet Arbah, quem Arbeam 70. vocauerit, homo inter gigantes magnus ibi fuerit, Qui sensus præterquam quod scripturæ contextui aptissime iungitur, & quapropter à Chaldaeo interprete, Pagnino, aliisque viuis clarissimis expressus est) inde etiam facile probati potest, quod capite eiusdem libri decimoquarto Arbah pater Enach fuisse

Matt. 6:

Ad. 8. ar-

gumētū.

* Sic oēs
Hebræi
testantur.

Sed Hie-

ronymus
videns inHebræo
vtrouquemodo
vocè accēpi posse,
reliquit

in Lati-

na lin-

gua illā
eandem
Hebræā
vocem:

Certè habuerunt aliud exemplar Hebraicū.
 dicitur: vt proptum sit cuique intelligere, & Arbah nomen fuisse gigantis proprium, à quo Cariath, Arbah nominata sit, & Arbah patrem primumque fuisse illius terræ gigantum. Omitto hic versionem. 70. qui tamen magnitudinem non ad Arbah, sed ad ciuitatem retulerunt, vt ea vrbs Metropolis intelligeretur, satis tamen indicant Arbah nomen esse gigantis proprium, vnde ciuitas illa suum olim cognomentum acceperit. Itaque primi parentis in ciuitate Arbae, fuisse sepulchrū, nec ex eo loco neque aliunde colligitur. Quia illud multo probabilius est, quod publica rerum veterum memoria prodidit, primum Adam ibi iacere conditum, vbi secundus etiam sepultus est. De 8. igitur argumento hæctenus.

Lib. 11. de anti. Iuda. c. 1.
 Nonum argumentum non solum in Chronographis, sed in scripturarum intelligentia, difficillimam quaestionem habet, quæ auctores nobilissimos in varias sententias traxit. Iosephus sanè. 70. illos annos Iudaicæ captiuitatis ad primum Cyri annum computauit. Quem secuti sunt Africanus in quinto temporū volumine, Abulésif noster in secundum Matthæi cap. quaestione. 91. Annus cum Philone suo libr. 14. Ioannes Lucidus libr. secundo cap. 11. alijque viri graues, & antiqui & iuniores. Nituntur verò hi scripturæ sacræ clarissimis testimonijs. Primum est Hieremiæ cap. vigesimoquinto in quibus, seruient gentes istæ regi Babylonis. 70. annis. Cumque impleti fuerint. 70. anni, visitabo super regem Babylonis, &c. Sepuaginta ergo anni Iudaicæ captiuitatis iam tunc expleti erant, cum Babylon capta à Persis ac vastata est. At rem hanc primo anno Cyri gestam esse, nemo est qui ignoret. Item Hieremiæ. 29. Cum cœperint impleri in Babylone. 70. anni, visitabo vos, & suscitabo super vos verbum meum bonum vt reducam vos ad locum istum. Quam vaticinationem primo Cyri anno fuisse expletam 2. libro. Paral. capit. 36. & 1. libro. Esdræ. cap. 1. non obscure traditur. Atque Hieronymus ipse, quamuis alijs in locis aliter senserit, in hunc tamen Hieremiæ locū non potuit cum manifesta veritate pugnare. Nisi, inquit, septuaginta anni expleti fuerint, Cyro regem Persarum laxante captiuos, nequaquam in patriam reuertemini.

A contraria parte illud primum est, quòd angelus, qui in Zacharia loquebatur, Vsq̄ue quo, ait, non misereberis Hierusalem, & urbium Iuda, quibus iratus es? Ille iam septuagesimus annus est. Istum autem annum Darij secundum eundem esse, Zacharias capit. primo testatus est: non ergo 70. anni in primo anno Cyri, sed in secundo Darij completi sunt. Quo argumento Clemens, Theodoretus, Eusebius, Hieronymus, Augustinusque nituntur. Quòd verò exponunt quidam, Ille iam 70. annus est, scilicet iam diu transactus, vix audiri sine molestia potest. Cùm pronomen, Ille, hanc intelligentiam euidentissimè excludat: quæ si pronomen abijceretur, esset fortasse probabilis. Deinde 70. illi anni, quos prædixerat Hieremias, non transmigrations Iudæorum, sed desolationis templi ac ciuitatis intelliguntur. At 70. desolationis anni non sunt ad primum Cyri annum, sed ad secundum Darij referendi. Annus ergo septuagesimus, de quo est Hieremiæ vaticinatio, non in primo Cyri anno, sed in Darij secundo expletus est. Illud prius, quod in hac argumentatione sumpsimus, ex. 2. Paral. cap. 36. probari facile potest, vbi hæc verba scripta sunt. Cunctis diebus desolationis egit sabbatum vsque dum complerentur. 70. anni, & cæt. Et Danielis. 9. In anno primo Darij filij Asucri de semine Medorum, ego Daniel intellexi numerum annorum, de quo factus est sermo Domini ad Hieremiam prophetam, vt complerentur desolationis Hierusalem septuaginta anni. Et Hieremiæ. 25. Et erit terra in solitudinem, & in stuporem, & seruient regi Babylonis 70. annis. Anni ergo septuaginta non transmigrations, sed desolationis intelligendi sunt: vt Iosephus etiam testis est libro de antiqui. 10. ca. 10. & 11. & libro. 1. cont. Appio. Desolationis autem annos nõ in primo anno Cyri, sed in secundo Darij fuisse completos, id enim posteriore loco sumptum est. Esdræ testimonio à Hieronymo comprobatur. Esdras quippè verbis minimè obscuris testimonium perhibet, templum vsque ad Darij tempora deturbatum perstitisse. Septuaginta igitur euerfionis annos aut. Nã transmigratiõis vocẽ scio à Iosepho alijsq; aliter quãdõq; usurpari.

Idem confirmant verba illa, cum ieiunaretis & plangeretis per hos 70. annos, &c.

Transmigrationẽ hic dico, cum, Iodchim spõte dedit se, translatusq; est in Babylonem anno. 8. regni Nabuchodonosor. Quo modo Ezechiel. 1. usurpatũ est, ac retulit quidem, vt Hieron. in Hiere.

pp 3

nos 24. c. an-

* In proemio super Aggeum libro primo cap. 4. & 5.

nos non ad primum Cyri annum, sed ad Darij secundum computare debemus. Quibus ex rebus satis profecto intelligitur, quantis omnino tenebris quæstio præsens factas etiam literas circumfundat. Sed in ratione quoque temporum adeo impedita, & complicata est, ut vix aut nullo certe modo expediri atque extricari possit. Clemens porro Alexandrinus à desolationis initio, quod decimono Nabuchodonosor anno, & Sedechiæ undecimo fuisse. 4. Reg. 25. scribitur, ad primum annum Cyri, quo laxata captiuitas Iudæorum est, non nisi triginta annos computauit. Cui numero, ut dixi, Eusebius, Theodoretus, Hieronymus, Augustinusque consentiunt. Cuius rei etiam illud argumentum est, quod si ad imperium Cyri 70. anni interfluxerunt, Mardocheus certe ea ætate res tales ac tantas gessisse inuenietur, qui per summam senectutem, non dico Rempub. administrare, sed ne inter viuos quidem numerari possit. Fuit namque ex eorum numero captiuorum, quos cum Iechonia rege Iuda Nabuchodonosorus transtulit. Quare vel secundum illos, qui non à desolatione, sed à transmigratione. 70. annos computare volunt expleta captiuitate, hoc est, primo Cyri anno, iam Mardocheus erat propemodum octogenarius. Nisi credamus illum bimum aut trimum in Chaldæam esse translatum. Sed fac anniculum fuisse. Minimum ergo, vnum & septuaginta annos natus erat, quando laxata per Cyrum captiuitas est. Cyrus autem, ut nobilissimus quisque tradit historicus, aut triginta, aut triginta ferme annos imperauit: Cambyses, & Magi imperarunt nouem. In principio itaque regni Darij Histaspis Mardocheo anni ætatis centum decem accesserant. Ponamus igitur, id quod

Ester 2. c. 11.

Clemens, Alexandrinus, Eusebius,

Hieronymus, Africanus. 30. annos Cyro tribuunt. Herod. 29. Solus Metasthenes Annian. 24. assignat: sed à Babylone tñ expugnata. Itaque re ipsa idē cū ceteris sentit. Confer principium lib. Ester. cū initio captiuitatis tertii. 3. lib. Esd. huius opinionis Ioannes Carion fuit.

Iosephus lib. 11. anti. c. 6. Virum Ester Longimanum credidit. Euseb. in Chronicis mentionem Iosephum videtur sequi August. lib. 18. de Ciui. cap. 36.

Iosephus. 6. annos solum illi assignat. lib. 11. an. Iud. cap. 2. Herodotus lib. 3. annos. 7. Cambyses. 5. cui potius habenda fides, quoniam eo tempore fuit.

Cambyses. 7. annos propitius Iudæis fuit, Assuerus multum.

id quod videtur cum ratione pugnare minus, Darium fuisse eum, sub quo res Mardochei gestas scriptura complectitur. Nam illas sub Arthaxerxe Longimano, aut etiam sub Mennone contigisse, vt qui multis annis Dario fuerint posteriores, longè incredibilius est. Nullo verò modo probabile ad Cambysen filium Cyri, hæc ipsa traducere, qui octo solum annos tenuit imperium. At post duodecimum Assueri annum quædam Mardochei gesta historia sacra commemorat. Non ergo Assuerus ille Cambyses fuit: præsertim cum huius acta actis illius nullo pacto cohæreant. Manet ergo, Mardocheum eo etiam tempore, quo ad centesimum vigesimum secundum annum vitam perduxerat, non imbecillum, ingravescentem, senioque confectum: sed solidum, robustum, ac valentem in rebus magnis præclarisque gerendis fuisse versatum. Quod in illis seculis vix credi potest. Vt potè cum multo antè nondum hominum ætate adeò inclinata, illud propheta dixerit, Si autem in potentatibus 80. anni, & amplius eorum labor, & dolor. Quas ob res triginta anni, quos ad primum Cyri Augustinus, Hieronymus, Eusebius, Theodoretus, Clemensque Alexandri. colligunt, historiæ libri Esther magis conuenire, & quadrare videntur: quàm numerus 70. qui aliorum opinione colligitur. Nisi Philonis Anniani fabulis delectamur, qui Mardocheum ait decem & octo annis ætatem Isaaci superasse. Verùm enimverò Iosephus à decimono nono anno Nabuchodonosori, quo anno templum deturbatum euersumque fuisse sacræ literæ produnt, ad finem regni Baltasar, cum Babylon à Dario, & Cyro capta est, non solum 70. annos, sed multò etiam plures enumerat, scribit enim Abilamarodachum, Nabuchodonosori filium annis 18. imperasse. Niglisarem deinceps annis 40. Labosordachum post mensibus nouem. Baltasarem denique annis 17. Itaque præter annos, quibus à templo vastato Nabuchodonosorus vixit, qui fuerè non pauci, septuaginta sex alii, si Iosephus vera dicit, ad primum Cyri intercesserunt. Berosus autem in 3. libro

Centesimū trigesimū secundū colliges, si à desolatio ne 70. annos enumeret, vt uerè sunt enumerandi.

Lib. 10. anti. c. 13

Euilmerodach legit Hier. Danie. 5. Neglisar legit Hieronymus Danie. 5.

pp 4

Chal-

A transfmigratione Ioachim ad primum annum Euilmerodachi filij Nabuchodonosori. 37. annos intersuixisse, scribitur. 4. reg. li. cap. 25.

Chaldaeorum non nisi. 48. annos à desolatione ad Cyri
 supputat. Nabuchodonosorum nanque ait. 43. annos im-
 perium tenuisse. Huius filium Euilmarodachum annos
 duos, Niglifar, quem maritum sororis Euilmarodachi
 fuisse tradit, annos quatuor. Labosfordachum Niglifar
 filium menses nouem. Nabomidum ex eadem gēte annos
 17. cuius postremo anno Babylon à Cyro capta est. Quae
 eadem fermè computatio ex Phœnicum historiis habe-
 tur, quas Iosephus i. contra Appi. libro retulit. At Me-
 tathenes à vastatione Hierusalem ad primum annum
 Cyri septuaginta annos cōputauit in hunc modum. Na-
 buchodonosorus, qui templum ciuitatemq; vastauit, im-
 periū tenuit. 46. annis Euilmerodach filius eius 30. Reg-
 Assar huius filius 3. Lab Assar, Dach huius frater 6. Balt-
 Assar horum etiam frater 5. Si enim acceperis 26. annos,
 quibus post euersam templū Nabuchodonosorus vixit,
 & illis addideris, 44. quibus Nabuchodonosori filius
 vnus ac tres nepotes imperarunt, conficies dictum nu-
 merum 70. In ratione igitur temporum quæstio hæc
 valde implicita est, atque ita implicita, vt ne à viris
 quidem historiæ peritis explicari posse videatur.
 Nam Iudæi, quippè qui Chronographiæ penitus sint
 ignari, nihil hoc loco, & quæstione valent, nisi mera som-
 nia fingere. In quibus etiā Lyranus est, qui suo arbitratu
 70. annos ab 8. Ioakim patris Iechoniæ, ad quartum Cyri
 numerauit, tantum vt sententiam suam diceret, nullius
 grauis auctoris testimonio subnixam, nulla annualium ra-
 tione probatam, nullis argumentis persuasam, à sacris
 etiam literis alienam. Sed hoc in re ambigua ferri potest.
 Illud quis ferat? quod nonnulli apud Eusebium à 13. anno
 Iosifæ ad primum annum Cyri septuaginta illos annos, de
 quibus est controuersia, computandos esse astruxerunt.
 Quid? quod in hac etiam quæstione illud varium atque
 irretitum est, quod vel maximè erat explicatu necessari-
 um, vt huius quæstionis difficultas exponeretur. Nempè
 an Balthasar filius Nabuchodonosori fuerit, an nepos an
 pronepos. Nam si verum est, quod Eusebius ait, Baltha-
 sar filium fuisse Nabuchodonosori, fratrem Euilmero-
 dachi: nihil absurdum videtur dicere, cum negat à de-
 molitione

molitione templi ad primum Cyri annum plures quam 30. annos intercessisse. Sin aut idem Nabuchodonosori non filius, non nepos, sed pronepos fuit: tum verò inter euerfionem ciuitatis, & primum annum Cyri non nisi triginta annos interfluxisse, nullo modo est credibile. At fuisse pronepotem Hieronymus auctoribus Beroso ac Iosepho in 5. Danielis caput affirmat. Et refertur de verbo. signifi. ca. Nam & rex. Quanquam Iosephus libro decimo an. cap. 13. Balthasar nepotem Nabuchodonosori fuisse scribit. Quod & Metasthenes Annianus asseruit. Quæ omnia idcirco à me tā ploxè sunt posita, vt lector intelligat primum, huius argumenti quæstio quantis sit difficultatibus illigata: deinde ne in re perdifficili ac perobscura, quam explanare nemo adhuc potuit, sententiam à me expectet perspicuam, certam, constantem: sed probabilem, verosimilem, minime absurdam.

Principio igitur illud pono, quod, nisi ego fallor, satis abundè probatum est, septuaginta annorum initium à desolatione sumendum esse, non à transmigatione, hoc est, non ab 8. anno regni Nabuchodonosor, cū Ioachim cognomento Iechonias vltro se deditit. 4. reg. 24. sed ab vndeuigesimo eiusdem Nabuchodonosori, quando Nabuzardan templum, domos, murosque ciuitatis evertit. 4. reg. 25. Id quoniam, vt dixi, ex 2. Para. cap. 36. primo Esdr. primo, & Hieremiæ 25. ostensum est, superuacaneum existimo, si eadem iterum resumantur. At Caietanus in 2. para. 36. caput contrà dicit à Iechoniæ trāsmigratione 70. annos computari oportere, quod Hieremias cap. 29. iis, qui cum Iechonia translati sunt, ait: cū ceperint impleri in Babylone. 70. anni visitabo vos, & suscitabo, &c. Verùm satis expeditum est, ea quæ cap. 29. dicuntur, ad sensum capitis 25. esse referèda. Non enim, inquit, Cum ceperint in vobis impleri 70. anni, sed, Cū ceperint impleri. 70. anni, illi scilicet, quos prædixerat. Perspicuum est autem 70. annos capitis 25. desolationis intelligèdos esse. Tum quoniam omni populo Iudææ loquitur, vt patet ex initio capitis. Tum quoniam per trāsmigrationem Iechoniæ non est facta vniuersa terra illa in solitudinè & stuporem. Tum quoniam statim sub-

ditur, Et seruient omnes gentes istæ regi Babylonis 70. annis. Si autem soli illi, qui cum Iechonia commigrarunt, 70. annis seruiuerunt, quomodo omnibus dicitur, Et seruient omnes gentes istæ, &c? Nempè etiã vicinæ Hierusalem, &c. Quid? quod etiam si solitudinis fuissent 70. anni: desolationis tamen nõ fuerunt, si à transmigracione Iechonię computamus? Aliud quippe est solitudo, aliud desolatio. Non ergo 70. anni à transmigracione Iechonię numerandi sunt. Quamobrem qui, vel à 13. anno Iosif, vel etiam ab 8. Ioakim, aut à tertio quoque huius computare 70. annos incipiunt, eos equidem ab hac disputacione, multò magis remouendos existimo.

*Alii Hi-
daspim
vocat.*

Primum itaq; fundamentum præclare iactum est. Deinde non mihi sanè verosimile fit, à desolatione ad primũ Cyri annum non nisi annos triginta interfluxisse, quos Eusebius, & qui Eusebio cõsentiunt, Theodoretus, Hieronymus, & Augustinus numerent necesse est, si ad secundum annum Darij Histaspis, septuagesimi anni absolutiõnem trahant. Constat siquidem Nabuchodonosorum patrem Euilmerodachi ad quadragesimum quintum annum imperiũ perduxisse. Quos illi verè Metalthenes Anianus tribuit. A transmigracione enim Iechonię ad primum annum Euilmerodach, 37. anni effluerunt. 4. reg. 25. & Hieremię 25. Iam ergo Nabuchodonosorus hõs triginta septem annos imperauit. His si addas 8. annos, quos antè regnarat 4. re. 24. annos quinque & quadraginta conficies. Nec huic sententię repugnat Hieronymus, qui in Dani. 5. caput Nabuchodonosorum ait annis tribus & quadraginta regnasse. Quam sententiam ex Iosepho accepit. 1. contra Appionẽ libro, Iosephus verò à Beroso in 3. li. Chaldaicorũ. Cõputat nanq; annos integros, nõ integros excludit. Qui mos est auctoribus profanis sacriscq; familiaris. Sic Hieremię 23. scribitur, primum Nabuchodonosori annum, eundem regis Ioakim fuisse quartum. Cum tamen anno tertio Ioacim regis Iuda, Nabuchodonosor rex Babylonis in Hierusalem venerit, & obsederit eam. Daniel. primo. Eodem autem tertio anno Ioacim, Iudęam captam à rege Babylonis Eusebius etiam in Chronicis auctor est. Annus ergo tertius Ioacim primus

primus erat Nabuchodonosori, sed non integer: annus
 vero Ioachim 4. idem Nabuchodonosori primus integer
 fuit. Nos porro annos Nabuchodonosor 45. licet non
 omnes integri fuerint, numeramus. Sicq; de annis non in
 tegris in tota hac disputatione loquimur. Vnde error
 Eusebij coarguitur, qui non nisi 38. annos imperij Nabu-
 chodonosoro assignauit. Pone enim illius mortē anno à
 desolatione 19. cum in vigesimo sexto ponenda esset, si
 verum est, vt verum est certè, Nabuchodonosorum post
 desolationē 26. annos imperiū tenuisse. Nam à 19. anno,
 in quo templum vastatum est, ad 45. ad quem Nabucho-
 donosorus vitam regnumq; perduxit, anni sex, & viginti
 computantur. Item si à 37. annis quos à transmigracione
 Ioachim Nabuchodonosorus vixit, vndecim ademeris,
 quibus regnavit Sedechias 26. annos pariter supputabis.
 Atque hinc etiam error alter Eusebij refellitur, qui Euil-
 merodacho ceterisque Nabuchodonosori posteris qua-
 tuor duntaxat annos imperij reliquit, aut plurimum 6. ne
 que eos integros tamen. Certè si à desolatione ad primū
 annum Cyri triginta anni numerētur, cum vigintisex ex
 illis Nabuchodonosoro accesserint, quatuor solum aut
 quinque restant, quos Euilmerodacho, Negisari, Labo-
 fardacho, Balthasari, impartiamur. Hos enim Nabucho-
 donosoro ordine successisse non Iosephus modò affir-
 mat, verum & Hieronymus Berosum prodidisse consen-
 tit. Quæ res omnino mihi magnam admirationem mouet.
 Quid enim cause Hieronymo fuerit, equidem non intel-
 ligo, vt Beroso Iosephoq; consentiens Balthasar Nabu-
 chodonosori pronepotem fuisse crediderit, & cum Eu-
 sebio tamen à fine regni Nabuchodonosori ad primum
 Cyri annum adeo paucos annos computarit. Eusebius e-
 nim excusari fortè potest, qui Balthasar fratrem Euilme-
 rodachi fuisse, filiū verò Nabuchodonosori existimauit.
 Sed cur Eusebiū excusem? Cum Matthæus dicat Iechon-
 niam post transmigracionem Babylonis genuisse Salathiel,
 Salathiel autem Zorobabel. Hic autem in primo
 anno Cyri iam grandior erat, cum esset dux & princeps
 Iudeorum. At ne intelligi quidem potest, Iechoniam
 in tam paucis annis ab Eusebio computatis, nepotem
 adeo

ad eò adultum habuisse. Non ergò à desolatione ad remigrationem 30. solùm anni intercesserunt. His duabus conclusionibus illam adijcio, A desolatione ad primum Cyri annum 70. annos intercessisse. Quam ego conclusionem negare nõ queo, cum 25. c. Hieremiæ & 36. 2. Paral. diligenter expendo. Si quis autè his scripturæ testimonijs aptè ac probabiliter respondebit, cum eo equidem non magnoperè contenderim. Mihi profectò, vt dixi, nulla via explicandorum eorum testimoniorum apparet, nisi planè cõsentiendo, quòd ad primum annum Cyri 70. desolationis anni interfluxerunt. Intellego autem quosdam rei huius summam ita distinguere, vt captiuitatis septuaginta annos à transmigratione ad primum annum Cyri computent: at in secundo Darij anno septuaginta desolationis absoluant. Quod si verum esset, discrepantium opinionum probabilis sanè concordia esset inuenta. Sed nihil falsius inuenio, cum ad veritatem cõcepti reuocare rationem. Transmigration enim fuit in anno Nabuchodonosori octauo, vt 4. Reg. lib. c. 24. scribitur. Desolatio verò in eiusdem Regis anno vndeagesimo facta est, 4. Regum 25. Vastatio ergo post vndecim annos transmigrationi successit. A primo autem anno Cyri ad Darij secundum, sine controuersia plures quàm triginta interfluxerunt. Nullo ergo modo fieri potest, vt à transmigratione Iechoniæ ad primum annum Cyri 70. anni, à desolatione item ad annum Darij secundum, septuaginta alij numerentur. Quocirca varijs dissentientium auctorum sententijs omisissis, ad argumenta cum tertia hac conclusione pugnancia respondeamus.

Obijcitur primùm, quòd angelus apud Zachariam, cum de secundo Darij anno loqueretur: Ille ait, iam septuagesimus annus est. Cui nos argumento ante omnia respondemus, locum illum ab interprete Chaldæo sancteque Pagnino, multò aliter atque ad scripturæ sensum, fortasse aptius fuisse conuersum. Horum porrò versio sic habet. Vsq̄quo Domine non misereberis Hierusalem & vrbium Iuda, quibus iratus es istis septuaginta annis? Nimirum enim apud Hebræos interrogatio non in illius orationis medio rumpitur, sed ad finem continenti sermone

Vide Theodore. in 1. Zacha. cap.

sermone produci potest. Qua ex re fit, vt in editione nostra, tametsi oratio diuisa est, duæ tamen interrogationes in vna angeli querimonia intelligantur. Quarum prior illa sit, Vsq̄quo Domine non misereberis Hierusalem & vrbium Iuda, quibus iratus es? Posterior illa, Iste septuagesimus annus est? Quasi angelus in hunc modum conquereretur: Itane Domine promissionis tuæ oblitus es? Num iste est septuagesimus annus, quem scilicet & tu nobis tanta benignitate promiseras, & nos à te tam ardenti desiderio expectabamus? Ecquid nobis confert laxata captiuitas, facultas concessa & templum extruendi & ciuitatē, si illud euersum, hæc vastata perseuerat? Nec verò insolitum est, vt quædam passim sine nota interrogandi proferantur, quæ rectius aliter enunciarentur. Habes exemplum, vt cætera omittam, in epistola ad Romanos capite octauo, cuius nos particulam sic pronunciare solemus, Quis accusabit aduersus electos Dei? Deus qui iustificat. Quis est qui condemnet? Christus Iesus qui mortuus est, qui resurrexit, qui est in dextra Dei, qui etiã interpellat pro nobis. At Augustinus rectissimè indicat, sic legi ac proferri oportere. Quis accusabit aduersus electos Dei? Deus qui iustificat? vt tacitè respondeatur, non. Et item, quis est qui cõdemnet? Christus Iesus qui mortuus est, qui resurrexit, qui est in dextera dei, qui etiã interpellat pro nobis? Quasi dicat, absit. Quo in loco vides percuntationibus duabus duas interrogationes adiunctas, cum multum habere venustatis tum acrimoniæ plurimum. Quod ego idem in præsentī de angeli querela sentio. Maior quippè vis in illa meriti, si duabus interrogationibus continebitur. Sed fac, nihil hic percuntatione quæsitum. An ne idcirco nihil est, quod non dolore expressum videatur? Puto equidè, nec absurdè puto, illa quasi dolentis ac deiecti animi verba esse, quæ nihil minus conquestionē depressa, quàm sublata interrogatione significant. Id quò meliùs intelligatur, exemplis etiã scripturæ illustrandum est: quæ apertè mihi rem totam videntur exponere. Hieremias primùm duas quoq; querele eiusdem partēs faciat: quarum vna interrogationem habet, altera non habet. Quare, inquit, via impiorū prospere

3. de do-
ctri. Chri-
stian. c. 3.

Hiere. 12.

Habac. 1.

prosperatur, benè est omnibus qui præuaricantur & iniquè agunt? Plantasti eos & radicem miserunt, proficiunt & faciunt fructum. Simillimum ex Habacuc exemplum proferam. Quare, ait, nõ respicis super iniqua agentes, & taces deuorante impio iustiore se? Et facies homines quasi pisces maris, & quasi reptile non habens principem. Num Prophetæ hi aliud conuestione atque interrogatione denotarunt? Num quicquam asseruere dum quæritur? Non certè plus quàm dum interrogat. Ad eundem ergo modum angelum in Zacharia duas suæ querimonie particulas fecisse intelligo: quarum prior per interrogationem expressa sit, posterior per conuestionem. Non itaq; asserit, illum annum, in quo loquitur, septuagesimũ à desolatione esse: sed istum tam promissum, tam desideratum, iam diu præterijisse conqueritur. Nihil enim, ut modo diximus, conquerendo exprimit, nisi quod interrogando expressisset. Iram Dei, scilicet, vltra tempus præteritũ trahi, illa interrogatiõ questus est, Vtque quo nõ miseraberis. Misericordiã item plus nimio differri questus est, illam conuestionem adiiciens, Iste septuagesimus annus est. Quod non vultu asserentis, sed flentis, voce videlicet queribunda, proferendum est. Verũ de Zachariæ testimonio satis. Opponitur deinde, quod anni septuaginta non captiuitatis, sed euerisionis numerandi sunt. Id quod nos libentissimè cõcedimus. Sed septuaginta euerisionis annos non in primo Cyri, sed in Darij secundo expletos esse: id verò constantissimè pernegamus, non nostra opinione nos, sed scripturę testimonio freti. At inquis: Templum vsque ad Darij secundum annum deiectũ eueritum: quæ permisit. Si nihil templi factum intelligis: falsum est. Cum in primis Cyriannis altare fuerit extructũ, templique fundamenta iacta, vt 1. Esd. lib. c. 3. & 5. scribitur. Sin templum ais non fuisse Cyro regnante perfectum. Ita est sane. Sed ne vsque ad Darij sextum quidẽ annum perfectum est, quemadmodum 1. Esd. lib. cap. 6. legimus. Quin Iosephus memoriæ prodidit, templum vsque ad nonum annum Darij non fuisse omni ex parte expletum. Cui opinioni Iudæi consentientes 46. annis auit templum ædificatum. Atque idem Iosephus libro eod. cap. 5. tradit, templum

*Dan. 1.**2. Par. 26**1. Esd. c. 1. 1**1. lib. an**tiq. c. 4.**Joan. 2.*

templum

templum ne anno quidem Xerxis 25. esse suis numeris omnibus absolutum. Quocirca si demolitio templi tandiu perderasse intelligitur, quandiu informatum illud atque imperfectum mansit: nimirum septuaginta anni non iam ad secundum, sed ad sextum, vel nonum Darij, vel etiã 25 Xerxis numerabuntur. Quid quod 70. anni vastitatis non modo templi, sed vrbis etiam intelligendi sunt? Ego, inquit, intellexi numerum annorum, de quo factus est sermo ad Hieremiam prophetã, vt complerentur desolationis Hierusalem 70. anni. Si igitur ad eum modum annos vastitatis accipimus, cum Hierusalem in 20. etiam Arthaxerxis anno adhuc deserta perfluerit, muri dissipati, portæ consumptæ, vt 2. Esdr. c. 2. habes, dicemus vtique 70. illos annos ad Neemiæ quoque tempora protrahendos, cum ciuitas ab eo est per Arthaxerxis imperiũ instaurata. Nos ergo, tametsi in secundo, vel saltẽ tertio Cyri anno templi fabricam inchoatam esse credimus, 70. tamen euerisionis annos tunc expletos arbitramur, non quando templũ, aut inceptũ, aut consummatũ est: sed quando Iudæis est laxata captiuitas dataque; adeo facultas, vt in patriam solem migrarent, altare extruerent, fabricarent templũ, ciuitatem reficerent, ruinas implerent. Quem omnino sensum, vt diximus, à sacris videmur literis accepisse: quæ verbũ Hieremiæ primo Cyri anno impletum esse tradiderunt. At Mardochei ætas, imò potius res præclara gestæ cum nostra opinione dissentiant. Nam si tanta fuit, quantam ex nobis aduersarij colligunt: non modò summa sed decrepita etiam ac caduca fuit, nec rebus ita magnis gerendis idonea. Cuius argumenti responsio illa, quæ a viris doctissimis accepta est, non est omnino contemnenda. Ecquid enim absurdi est, si illis adhuc seculis homo vnus aut alter ætate, temperamento, corporis animique, vigore, longè reliquis sui temporis senibus antecelluerit, cum etiamnum quidam sint, quorum in summa senectute, nec ingenium, nec memoria, nec cætera animi vires non modo labefactata, sed ne extenuatæ quidem videantur? Atque hac responsione illud quoque argumentum diluitur, quod ex Aggæi 2. trahi potest. Quis in vobis, inquit, est derelictus, qui vidit domum istam in gloria sua prima? &c.

Dani. 9.

In secũdo anno Cyri templi fundamẽta posita, Iosephus. 1. cõ. Ap. pi. libr. tradit. Cui ego libenter assentio. 2. Par. 36. 1. Esdr. 1.

Io

Hiero. an num Ma gorum per petuò ex cipit et 8. solū Cam bysi assi gnas.

In secundo igitur anno Darij quidam supererant, annos nati 116. & eo amplius. Si enim 70. annis desolationis, 30. Cyri, Cambyfis, & Magorum 91. Darij duos & quinque vel etiam septem addas, quibus ante vastitatem vixerant, si templū videre, & gloriæ eius post tot annos recordari potuissent, certè summam illam 116. annorum conficies. Atque hæc respōsio quidem minùs absurda iudicabitur, si 30. Cyri anni non à capta Babylone, sed ab Astyage vi sio numerentur. Tunc enim primùm Persarum ac Medo rum regnum accepit. Denique hoc quoque responden dum cenfeo. Quod Mardochæus fuisse legitur de eo nu mero captiuorum, quos transfudit Nabuchodonosor cū Iechonia rege Iuda: non sic accipi oportet, quasi is ipse tunc fuerit inter captiuos numeratus: sed quasi ex illis ex titerit, exq; eis duxerit originē. Hoc verò in Mardochæi laude scriptura posuit, quòd non ex ijs fuerit parētibus, qui Prophetis contradixerunt: sed ex eis, qui Hieremiæ obtemperarunt. Quæ huius loci interpretatio ex primo Esdræ libro cap. 2. colligitur. Vbi numerantur illi, qui as cenderunt de captiuitate, quam transfulerat Nabuchodo nosor, & in Iudæam reuersi sunt; cùm ex ipsis quidam nō in Babyloniā venerint, sed patres eorum. Compertum siquidē ex Matthæo est, Zorobabilem in Babylone ge nitum fuisse. Sed & 3. Esdr. lib. c. 5. ita legis: Sunt autem hi qui ascenderunt ex Iudæa, &c. Nullam ergo vim scri pturæ afferimus, si interpretamur Mardochæum de Hie rusalom translatum esse: quòd pater eius translatus sit. Quòd si quis adhuc hanc intelligentiam violentam esse contendat, & sic quoque respondere possumus. Assuerus ille, de quo in libro Esther perpetua mentio fit, Astyages fortassè fuit pater Darij Medi. Hunc enim Daniel cap. 9. Assuerum vocat. Vel certè Cyaxaras huius pater: quem primum Asiæ populos in prouincias distinxisse Herodo tus tradit. Fuisse etiam ait, cum ingenti tenebatur ira, per acerbum. Quæ omnia in Assuerum apprimè conueniunt, qui in libro Esther eisdem coloribus pictus est. Nec re fert hi an alij Medorum reges ante Cyrum Asiæ imperi tarint. Scimus enim Ctesiam Gnidium apud Diodorū in tertio, alios atque Herodotus scripsit, posuisse. Sed He todotum

rodotum Eusebius sequitur. Accedit, quod nusquam Assuerus iste rex Babylonis dicitur, sed Persarum atque Medorum. Ante Cyrum autem & Darium auunculum vna erat monarchia Medorum atque Persarum: Babylonis rex prius imperabat, ut in primo libro Herodotus scribit.

Accedit etiam quod huic expositioni omnia consonant, nec ex ea quicquam absurdi emergit. Nam quod Mardocheus primum in Babylonem translatus sit, deinde in Susis appareat, nulla repugnantia est. Constat enim fieri potuisse, ut Babylonij quosdam ex captiuis Persis Medisque venderint: ut causas alias omittam, quae eius rei multae esse potuerunt. Daniele sanè in Babylonem principio translatum, compertum est: at in Susis postea extitisse capite eiusdem Prophetae 8. legimus. * Quanto illud vrgentius aduersarios premit, quod si tempore, aut Darij Histaspis, aut Arthaxerxis Longimani illa contigissent, quae ipseus Esther narrat historia, nullo modo Esdras Neemiesque silentio praeteriissent. Nam haec ad Arthaxerxis Memnonis tempora refert, si Mardocheus cum Iechonia commigravit, somnio quam simillimum est. Nec me fugit, Susa regiam aliquando Medorum ac Persarum ciuitatem, in qua Assuerus conuiuium illud instruxit, à Dario Histaspis filio conditam, Plinium lib. 6. c. 27. scribere. Quae res si vera est, illa de Astyage aut Cyaxare sententia vera esse non potest. Sed Plinij nos auctoritas vrgere nequit. Quin multo probabilius Strabo in libro. 15. scribit, Susa Thitoni patris Memnonis aedificium esse. Atque Herodotus lib. 5. urbem Memnonis vocari solitam, ait. Non Arthaxerxis Memnonis, sed illius praestantissimi iuuenis, qui Priamo è Syria auxiliaturus venit, qui etiam in Susis regiam aedificauit, Memnoniam ab illo cognominatam, ut Diodorus scripsit in 3. Susa verò ante Cyrum fuisse condita, Daniel certissimus auctor est. Anno, inquit, tertio regni Balchasar, cum essem in Susis, &c. Quam urbem Memphis esse regionis Elamitarum Hieronymus verè quidem interpretatur, sed in ea Daniele turrim extruxisse falso existimat. Iosephus siquidè in 10. libri postremo cap. Daniele, ait, apud Ecbatana Mediae turrim eam aedificasse: apud Susa verò primariam Persidis urbem illa

*Narrant
Hebraei,
ut in 10.
Zach. ca.
Hierony
mus re-
fert, capti
uum po-
pulum la-
daerū nō
solum in
Medos
Persas,
sed in Ba-
sphorum
quosq; &
Septērio-
nalē pla-
gam à
Chaldeis
esse trans-
latam.
* Ratio
Eusebij.*

*Proton.
lib. 6. ca.
23. & 4*

vidisse, quæ Danielis 8. narrantur. Quanquam Susa propriè nec Persidis nec Mediæ ciuitas est, Sed Susiæ Persis Mediæque vicinæ. Quæ quoniam non duabus his prouincijs modò, verum etiam Babylonis confinis erat, inque harum trium regionû medio collocata: ideo reges Persarum atque Medorum in ea sedem imperij locauerunt. Quod Cyrum fecisse Strabo affirmat: nos alios etiam priores fecisse credimus. Iam si Susa principiu regni Astueri fuit, vt primo libri Esther capite dicitur, nõ fuit autem, aut Darij Histaspis aut Longimani, aut alterius Artaxerxis cognomento Memnonis Susi regni principiu: sed vel Thitoni, vel alius regis, qui primus Susa nobilitauit, atque inde exordium imperij sumpsit, certè non est absurdum Astueru virum Esther Astyagem Cyaxaremque huius patrem intelligere. Vterq; enim Medis etiã ac Persis imperauit, quemadmodum scribit in 1. libro Herodotus. Restat vt illud tandem exponamus, qui fieri potuerit vt 70. annos, quos prædixit Hieremias, Iosephus in primo Cyri anno expletos dicat: cum multò plures ipse idem in Nabuchodonosori posterorumq; huius imperio cõputarit. Sed in numeris Iosephi libri menda habet innumera, Quæ ego menda viro diligentissimo atq; grauissimo assignare, nec volo nec debeo. Librariorû ergo vitio accidisse credendû est, vt in Neglisaris regno pro 20 subiecta fuerit 40. in Balthasaris aut pro 7. posita fuerint 17. Hos enim duos numeros si correxeris 70. anni constabunt, quos Iosephus à desolatione ad 1. Cyri annum scripsit effluxisse. Sic tamen 70. annorû summa constabit, si post desolatione solos 25. Nabuchodonosoro tribuas. Quod 26°. inceptus fuit nõ absolutus, si excludas item postremum Balthasaris, q̃ in illius initio Babylon in Cyri ditionem venit. Ac si quinque annos Balthasari dedit, sed ex scribètium vitio substituti sunt septemdecim, tunc 70. anni constantur, nec opus erit eos, qui integri nõ fuerunt, excludere. Verùm in his minutulis explicandis ego quoque mihi ipse displiceo. Sed harum rerum curiosis semel satisfaciendum fuit. Et Gordianus iste nodus, quamuis multo labore verbisq; etiam multis, erat tamen explicatè distincteq; soluendus.

Deci-

Decimum argumentum facile est quidem, sed ad scripturæ cognitionem explicatu necessariū. Non enim Hieronymus solum, sed Aggæus etiā scribit, in secundo Darij anno, templi esse fundamenta iacta. Atq; illud, quod ex commentarijs in Daniele obiectimus, nihil habet omnino quæstionis. Cùm Hieronymus ipse in Isaia 44. caput sua verba fuerit interpretatus. Cyro viuente, ait, templi iacta sunt fundamenta. Caterùm sub Dario anno illius secundo, templum ædificari cœptum est. Hoc itaq; facillimum. Id difficilius, quod Hieronymus, imò Aggæus ipse dicit in hæc verba: Ponite corda vestra à die ista & in futurū: à quarta & vicesima nona mensis, à die qua fundamenta iacta sunt templi Domini, &c. Et Hieronymus, A die vicesima quarta noni mensis, in quo templi fundamenta sunt iacta, &c. Loquitur autem sine dubio propheta de nono mense anni secundi sub Dario. Huic argumento variè quidem à multis responsum est. Lyranus sentit, fundamenta hoc sanè loco appellari, partem ædificij inferioris, quæ cæteras sustentet ac ferat, etiamsi ima nō sit, sed fundamenta imis superposita. Beda credit, atque id receptius est, templi interioris fundamenta viuente Cyro fuisse posita: atrij verò exterioris porticuū & Gazophylacij in secundo anno Darij. Illud quoque dici potest, sub Cyro fundata inchoata informataque fuisse, sub Dario perfecta & cōsummata. Adde, à Cyro ad Darium 40. annis interuentibus fundamenta & temporum iniuria, & inimicorum opera fuisse propemodum euersa & labefactata: sed sub Dario reconcinnata refecta que fuisse. Vnde & Iosephus Ruffino interprete, scripsit, quod sub Dario fundamentis restitutis superædificabatur. 4. Arque, vt quæadmodum sentio loquar, nō mihi Aggæus videtur astruere, quod in secundo Darij anno templi fundamenta iacta sint. Sed hunc sensum Propheta habet: Attendite non solum ex die ista, quæ videlicet est vicesima & quarta noni mensis: sed die, qua fundamenta iacta sunt templi, & inuenietis à templo meo inchoato nullos yberiores fructus prædia vestra tulisse. Nimirum enim negligentibus Dei religionem & cultum, nihil adhuc prosperè euenit. At ex die ista benedicā, &c. Et hic sensus paulò

In Agg.
2. cap.

Refertur
in Gloss.
ordina-
ria.
1. Esd. 6.

Lib. 11. c. 4.

paulò antè fuerat explicatus his verbis. Et nunc ponite corda vestra, à die hac & supra, antequam poneretur lapis super lapidem in templo Domini, &c. Quasi ex eo tempore, quo primùm iubente Cyro è Babylone venerint, eorum frugibus maledixerit, nec quicquam eis scèliciter terra produxerit, quòd in Dei & opere templi structura cessauerint. Sed de argumento decimo hæc satis.

In vndecimo non est facile expedire, quisnam ille Arthaxerxes fuerit, qui cum Cyro & Dario iusserit templù ædificari. Rabbi Samuel eundem esse credidit Darium & Arthaxerxem. Hoc enim non proprium nomen, sed regum Persarum omnium fuisse cognomen: vt Cæsar Romanorum, Pharaò Aegyptiorum. Non itaq; tribus iubentibus templum ædificatum, sed duobus Cyro & Dario Arthaxerxe. Cui opinioni vehementer coniunctio repugnat, quæ nomen Darij cum Arthaxerxe non solù in Latino, sed in Græco & Hebraico exemplari cõiungit. Ineptæ sanè loquendi formulæ sunt, Iulius & Cæsar, Marcus & Tullius, Chenres & Pharaò. Huic quoque sententiæ illud refragatur, quòd pari ratione Arthaxerxis cognomen Cyro fuerat addendum, qui rex vtriq; nobilissimus Persarum fuit. Atq; idem Rabbi per Arthaxerxem,

Notã, in-
quit, sit
regi,
quod à Iu-
dæi, qui
ascende-
rum à te
ad nos,
Ec. 1. Es-
dra 4.
Cyrus ergo
scribebãt
illi, à quo
Iudæi in
Iudeam
dimissi

sen, sed Cyrum intellexit. Cur igitur scriptura cognomen vtrique regi commune alteri adijceret, ab altero auferret? Hanc deniq; opinionem illud minùs probabilem facit, quòd si Arthaxerxes cognomen omnium Regum Persarum esset, id esset absurdù, quod 1. Esdr. 7. scribitur. In regno autem Arthaxerxis regis Persarum Esdras, &c. Nullus enim peculiariter intelligeretur, non plus certò, quàm si solum regem Persarù, sine Arthaxerxis voce posuisset. Sed de hæc sententia satis. Pergamus ad reliquas. Iosephus porrò apud Lyranum, hunc Xerxem filium Darij interpretatur. Vndecimo quippè anti. Iuda. lib. cap. 5. scribit Xerxem filium Darij, pietatis paternæ perinde vt regni hæredò fuisse. Nihilq; ex patris institutis circa diuinum cultum immutasse, sed Iudæos summa fuisse beneuolentia profecutum. Addit etiam huius tempore Esdrâ quidem argento, auro & vasis pretiosis, quæ ex vniuersa prouin-

provincia Babylonis attulerat, templum ornasse ac Dei cumulasse cultum: Neemiã verò eodem rege concedente non modò ciuitatem & muros instaurasse, sed & id suppleffe, quod ad fabricã templi deerat. Verùm hæc sententia duos scrupulos habet. Prior est, quòd huic regi 38. annos imperij tribuit. Qua in re cum omnium Chronographorum ratione pugnat, qui Xerxi filio Darij nõ nisi viginti regni annos impartiuunt. Posterior scrupulus est huiusmodi. Primi Esdrę sexto capite dicitur, q̄ Iudæi ædificauerunt & construxerunt & compleuerũt domum Dei, Cyro & Dario & Arthaxerxe iubentibus, sed compleuerunt tamen in anno 6. Darij. Neesse est igitur, vt Arthaxerxes ille, quicumque tandem fuerit, ante annum Darij sextum fuerit. Alioqui quomodo vsque ad sextum annum Darij construxerunt Iudæi & compleuerunt templum, viuente Cyro & Dario & Arthaxerxe? Non itaq̄ue in nomine Arthaxerxis Xerxes filius Darij intelligit̄. Quę eadem causa eos etiam vrget, qui hoc loco Arthaxerxem Longimanum filium Xerxis accipiunt, cuius diebus, vt Eusebius est auctor, & Esdras & Neemias ea, quę templo, ciuitati, murisq; deerant, expleuerũt. Ac ne illud quidem verum est, quod nonnulli aiunt: Darium Medum hoc loco accipi oportere, nam Darium Histaspis nomine Arthaxerxis accipiunt. Primum enim nusquam aut in literis sacris, aut in auctore aliquo historię probato legitur, q̄ Darius Medus templi fabricam aut iuuerit aut iusserit. Solus quippe Daniel huius Darij mentionem fecit, nec tale quippiam illi assignauit. Deinde cùm Darius hic auũ culus Cyri esset, vt plerisque visum est, multoq̄ue ætate maior, vt visum est omnibus, nequaquam scriptura sacra contra aliarum omnium morem, Cyrum prius quã Darium nominaret. Iubente, inquit, Cyro & Dario Arthaxerxe. Quę eadem ratio verat, vt Darius hic Medus per Arthaxerxis vocem intelligatur. Quanquam 70. interpretes Danielis 7. pro Dario Arthaxerxem interpretati sunt, quemadmodum Hieronymus noster admonuit. Pręterea nulla historia neque humana neque diuina Darium Histaspis Arthaxerxem appellauit. Nulla ergo causa est, eur hoc loco Darium Histaspis Arthaxerxis nomine in-

fuerant.
Iosephus
ac ceteri
hęc Cans
byfen in-
terpretan-
tur.

Glossa in
terlinea-
ris Dani.
9. ait Da-
rium pri-
mũ capitũ
Israel sol-
uisse, sed
non pro-
bat.

Metasthe-
nes An-
nij hunc
ordinem
inuerit.

telligamus. Præsertim cum in toto illo libro per nomen Darij non alius vnquam nisi Histaspis filius intelligatur. Quid autem scriptura nobis per nominis ambiguitatem illuderet, si in eadem etiam orationis clausula Darij nomen in varios significatus distraheret? Aedificauerunt, ait, iubente Cyro & Dario & Arthaxerxe, & compleuerunt domum Dei istam, vsque ad diem tertium mensis Adar, qui est annus 6. Darij regis.

Mihi duæ viæ huius quæstionis explicandæ apparent. Vna est, vt tueamur id quod nunc nunc impugnatum est. Arthaxerxem Longimanum hic accipi oportere, qui primus huius nominis in historijs prophanis inuenitur. Quæ eadem sententia Bedæ fuit. Loquitur autem scriptura per anticipationem, id quod sæpè aliàs sacri auctores factitarunt. Non enim omnes illi tres intelligendi sunt templum & ædificasse & compleuisse, vsque ad sextum Darij annum. Sed tres illi opus compleuere quidè, quos Iudæis constat in opere faciundo explendoq; fauisse, at ædificatū est, atq; aliqua ex parte completum vsque ad 6. Darij annum, Cyro & Dario iubentibus. Tametsi eo anno templum non est omni ex parte absolutum. Quoniam, vt Iosephus ait, Esdras ac Neemias sub Arthaxerxe postea templi fabricam, ornatum, & cultum expleuerunt. Hoc verò solū à Iosephi opinione nostra discrepat, quòd ea, quæ Esdras ac Neemias gessisse in scriptura referuntur, ille Xerxe filio Darij imperante, nos Longimano iubente gesta esse contendimus. Illud autem sine controuersia verū est, Cyrum & Darium & Arthaxerxem eum, cui Neemias atque Esdras placuere, templum ædificasse, absoluisse & ornasse.

Altera quoque scrupuli huius eximendi ratio est: si dicamus, duas illas particulas, & Arthaxerxe, ab Hebræo quoque adiectas esse in margine primū, deinde textui, vt fieri solet, insertas, Nec aliunde quàm ex eodem libro exemplum huius erroris petere necesse est. In capite enim quarto sic Latina editio habet: In regno autem Assueri, ipse est Arthaxerxes, &c. vbi tres illæ voces, ipse est Arthaxerxes, nō sunt scripturæ partes, sed ab expositore nescio quo, in margine fortasse positæ scribentiū errore textui

textui nostro interiectæ sunt, cum nec in Hæbreis exemplaribus, nec in Græcis 70. interpretum haberetur: quæ admodum etiã ante nos Lyranus admonuit. Idem quoque error accidit in Latinis codicibus. 2. Reg. c. 8. vbi verba illa, De quo fecit Solomon omnia vasa aurea in templo & mare æneum & columnas & altare, nec Hebræa exemplaria habent, nec Græca 70. &c. Quod autem vitium in Latinam editionem irrepserit, idem potuit accidere, vt in Hebræa quoque irrepserit exemplaria. Qua de re & lib. 2. multa opportunè diximus, & iam iam in sequentis argumèti explicationem quædam haud importunè differemus. Illud nunc dico, me non leui coniectura ductum de huius loci errore ita existimasse. Iosephus siquidem vndecimo Iudai. anti. lib. c. 4. hunc ipsum Esdræ locum referens sic ait. Magnis omnium studis proficiebat templi ædificatio, iuxta mandata Cyri & Darii, prophetantibus interim Aggeò & Zacharia: absolutumq; est intra septennium. Et lib. 11. c. ca. postremo, non alium templi auctorem facit Herodes præter Cyrum & Darium. Non ergo alius tertius in Hebræis veris exemplaribus habebatur. Verùm hæc hætenus. Cætera diluamus.

Argumentatio duodecima vsque eo difficilis & obscura est, vt aut nullo modo, aut multo difficillimè dilui possit. Nimirum enim in historia cum sacra tum profana, ita sæpè librorum vitio numeri deprauati sunt, vt qui eos ad veram rationem reuocare voluerit, is non dico in scopulosis locis arduisque versetur: sed in labyrinthum inexplicabilium quæstionum intret necesse sit, vnde exire non queat, nec si Thesei quidè filium habeat. Huiusmodi autem errores in historiis humanis prodere superuacaneum erit, nã obuii sunt passim plurimi. In sacris paucos quosdam commemorabo, qui satis sint tamen, vt intelligant omnes, quàm lubricum & facilè librariis sit, vel in diuina scriptura numerum pro numero substituere. Agedum ergo primum huius rei exemplum proferamus, ex libri secundi Para. ca. 15. vbi ita legimus, Bellum verò non fuit vsque ad tricesimum quintum annum regni Assa. Et euestigio in initio capitis sextidecimi, Anno autem tricesimosexto regni eius ascendit Baassa, &c. Quo vtroque loco pro

tricesimo legere oportet vicesimum. Nam Baassa anno tertio regis Assa regnare coepit, solumq; regnavit annos quatuor & viginti, vt 3. lib. Reg. cap. 15. traditur. Non ergo ad tricesimum sextum annum regis Assa regnum vitamque perduxit. Id quod perspicuum quoq; fit ex 3. Reg. li. ca. 16. Anno, inquit, vicesimo sexto Assa regis Iuda regnavit Hela filius Baassa super Israel, &c. Et posterius, anno vicesimo septimo regis Assa regnavit Zamri, qui scilicet occiderat Hela, quem errorem Ioannes Lucidus in secundo temporum libro animaduertit.

Cap. 9.

Ne vero imperitus quisquam huius loci vitium in Latinae editionis odium torqueat, æquè sciat Græca Hebraeq; exemplaria esse corrupta. Id quod 2. Para. ca. 36. etiam contigit. Vbi in hæc verba exemplaria omnia, quæ mihi videre licuit, cõsentiunt. Octo annorũ erat Ioachim cũ regnare coepisset, & tribus mensibus ac decem diebus regnavit in Hierusalem: fecitq; malum in conspectu domini. Quo in loco pro decem & octo librarius aut indotus aut negligens octo subiecit. Sic enim 3. Reg. 24. verè legis, Decem & octo annorum erat Ioachim cum regnare coepisset, &c. Alioqui quomodo fecit malum in conspectu domini? Quomodo egressus est ad regẽ Babylonis, & cũ esset natura bonus, ne ciuitas periclitaretur, vltro se dedit? 4. Reg. 24. Iosephus 10. anti. c. 9. Atq; hunc etiam errorem Caietanus prior deprehendit. Nolo enim quicquam aliorum, aut industriæ aut ingenio detrahere. Verũ ego etiam ipse interdum coniectura duor ad suspicandum, auctores sacros quibusdam in locis alios numeros posuisse, quàm nũc inueniãtur. Verbi causa ponamus aliquid, vbi coniecturæ huius argumentum appareat. Primo reg. li. c. 13. scribitur, quod filius vnus anni erat Saul, cũ regnare coepisset. Quod si filius anni vnus intelligitur, quasi puer vnus anni innocens, qui nesciret inter dextrã sinistrãq; discernere: quonam pacto illud accipiemus, Filius vnigeniti & vnus anni erat Sedechias cũ regnare coepisset? Quid si hic etiam numerus ille viginti exscribentium esset errore prætermisus? An non tibi videtur, si ita hi per incuriam negligentiaq; fecissent, falsis interpretantiũ expositionibus locum esse daturus? Rursum,

Hier. 52.

3. reg. 5.

sum, quale quæso illud est, Filius triginta annorū erat Dauid, cū regnare cœpisset, & quadraginta annis regnavit, si filiū vnus anni innocentē interpretamur? In simili ergo dicendi forma similis sit interpretatio. Sed similis esse nō potest, si vnus anni filius Saulus esse dicatur. Quāobrem verisimile est, auctorem libri Regum filiū eum viginti & vnus anni scripsisse: sed scriptorū vitio maiore numerū in Hebræis exēplaribus omissum. Quē deinceps errorem in Græca Latinaq; exemplaria aut alii quilibet, aut etiam interpretes transfuderunt. Quod idem 2. Para. c. 15. 16. & 36. accidit, sicuti paulō antē demonstrauimus. Et quoniā non est animus singula loca discutere: vnū solūmodo ex Rabani opinione adiiciā, vt iam demū ea, quæ sunt huius argumenti propria, expediātur. Hieremiæ 52. vulgata lectio sic habet. Iste est populus, quē transtulit Nabuchodonosor, in anno septimo Iudæos, tria millia & viginti tres. In anno octauodecimo Nabuchodonosor, transtulit de Hierusalem animas octingentas triginta duas. In anno. 23. Nabuchodonosor, transtulit Nabuzardam magister militiæ animas Iudæorū septingentas quadragintaquinque. Omnes ergo animæ quatuor millia sexcentæ. Qua ex lectione subdifficiles & perobscuræ quæstiones emergunt, quarum nonnullas Liranus mouit: sed q̄ bellè responderit, aliorum esto iudicium. Rabbanus in Hieremiā ter Iudæos à Nabuchodonosoro captos scribit, harūq; triū captiuitatū numerū hic à propheta censeri. Prima fuit, cum Nabuchodonosor Ioakimum filium Iosia vinctum catenis duxit in Babylonē 2. Para. 36. Nec enim est verosimile, non etiam alios plurimos cum Ioacimo in Babylonem transtulisse. Nam & Daniel capite primo verbis nō valde obscuris significat, anno tertio Ioacimi quosdā ē Iudæa in Babilonē esse translatos. * At Caietanus negat, Ioacimum in Chaldæam aduenisse. Sanè quidem: verum infirma ratione negat. Interfectus est, inquit, Ioacimus in Iudæa, & sepultura asini iuxta Hieremiæ prædictionem sepultus est, ac proiectus extra portas Hierusalem. Quid tum? Quasi verō fieri nullo modo possit, vt ductus primū in Babylonē, deinde in Hierosolyma remitteretur, vbi, cum fidē regi Babylonio datā violasset,

*Iosephus**1. cō. Ap.**Alex. li.**ex Beroso**refert,**Nabuchodonosorū**primo an**no regni**sui, quos**dā Iudæo**rū capti**uos in Ba**bylonem**adduxif**se.*** In 36. ca**2. Para.*** Cap. 27.*

ingloria morte periret. Non itaq; eamus inficias, Ioacim
 mum cum aliis multis in Babylonem esse traductum. Id

2. Paral.
 36.

enim nō Rabanus solū, sed diuinæ etiā scripturæ tradūt.
 Secundam captiuitatem Rabanus ponit in trāsmigra-
 tione Iechoniæ, quæ 4. lib. Regū 24. habetur expressè.

Tertia quoq; in eodē lib. c. 5. expressa est, cum Nabuzar-
 dā tēplum etiā urbemq; vastauit. Trium ergo harū capti-
 uitarum, vt Rabanus autumat, Hieremias hic singillatim

scribit numerū. Quæ si vera sentētia est, tres numeri mu-
 tandi sunt: vt pro septimo anno in prima captiuitate scri-
 batur, primo. Illa enim anno primo Nabuchodonosori

contigit, qui idem Ioacimi tertius fuit: quemadmodum
 paulō antē dicebamus. In secunda verō captiuitate pro

oçtauodecimo scribendum est, oçtauo. Constat enim Ie-
 choniam in Babylōnē oçtauo Nabuchodonosori anno

cōmigrasse. 4. Reg. 24. Pro vicesimo autē tertio in capti-
 uitate postrema legi oportet, vndeicesimo. Nam, vt 4.

Reg. 25. scriptum est, Hieremiæ itē 52. Sedechias in anno
 19. Nabuchodonosori ductus est in Chaldeam. Nec huic

sententiæ repugnat, quod li. Reg. 4. c. 24. decē Iudæorū
 millia cum Iechonia dicūtur esse translata. Quoniā Hie-
 remias nō vulgus promiscuū, aut milites quoslibet annu-

merat, sed principes Iudæ, & eos qui erant in dignitate
 aliqua cōstituti, vt Iosephus decimo Iudai. anti. lib. ca. 8.

animaduertit. Vel etiam eos hic supputat Hieremias, qui
 in libris Regū nō fuerant numerati: Primæ siquidem ac

postremæ captiuitatis numerū auctor libri Regum om-
 nino præterierat. In secunda autē posuerat maiore quidē,

hoc est, decē millia: prætermiserat minorem, quem hic
 supplet Hieremias, id est, animarum oçtingentas triginta

duas. Quod Iosephus intelligens in decimo anti. Iud. li.
 c. 9. vtrūq; numerum cōplectitur, asseritque eos, qui cum

Iechonia ducti sunt, fuisse decem millia numero, & am-
 plius oçtingentos triginta duos. Quanquam primam ca-
 ptiuitatem ad eum annum refert, quo rex Babylonius Io-

10. li. c. 8.

acimū interemit, insepultūq; extra mœnia iussit proiici.
 Tum enim scribit tria millia Iudæorum Babylōnē in ca-
 ptiuitatem esse ducta. Qui annus proculdubio septimus
 Nabuchodonosori fuit. In oçtauo nanque Iechonias
 pro

pro patre est constitutus. 4. Reg. 24. quod si accipimus, numerus primæ captiuitatis in Hieremia, sine vlla correctione rectissimè constat, intelligo autem locum Hieremie totum posse à mendi nota vindicari: si dicamus secundam captiuitatem anno. 18. Nabuchodonosori fuisse, annis scilicet integris numeratis. Sicut & prima anno secundo est in hunc sensum adscribenda. Alioqui, si de annis non expletis sermo sit, prima in anno. 8. secunda in. 19. Nabuchodonosori fuit. At tertia fuit anno. 23. cum quinto post excidium Hierosolymitanum anno, qui fuit regni Nabuchodonosori. 23. inuasit Coelen Syriam, Ammonitas Moabitasque subegit, Aegyptios perdomuit, ac repertos ibi Iudæos captiuos Babylonem abduxit, vt Iosephus auctor est. 10. antiq. Iud. lib. cap. 11. Sed quoniam Hieremias eos numerare videtur, non qui de Aegypto sed qui de Iudæa translati sunt: quia rursus eas videtur captiuitates recensere, quæ è sacris historijs colliguntur: quia demum eam, quæ sub Nabuzardane fuit omnium celeberrima, templique atque vrbis incêdio vel maximè nobilitata, tertio loco videtur scribere, vt eò redeat vnde est paulò antè digressus, vt numerum annorum in secunda & tertia captiuitate ad formam. 4. libri Reg. restituendum contenderet, ei ego non magnoperè repugnarim. Nam si in prima captiuitate Iosephum quàm Rabauum sequi malis, non equidem improbabo. Ego autem, vt ingenuè loquar, nunquam mihi minus quàm in hac digressione placui, quanquam magis adeo id argumenti difficillimi explicandi cupiditate, quàm vlla alia culpa mea corripit: quidam monere volo, numerorum quæstiones lubricas esse atque difficiles, quod error in numeris facilis ac lubricus sit, mei penè sub oblitus: feci quæ id repentino quasi motu percitus, quod ne meditatus quidem opere ad hoc instituto facturus eram: vt ijs de rebus, quæ maximi sunt negotij, inter refellendum argumenta disputarem. Sed hoc tamen cecidit mihi peropportune, quod duodecimi argumenti difficultas omnis in eo numero annorum sita est, qui tertio Regum libr. capit. 6. præscribitur, ab egressione filiorum Israël de Aegypto ad templum à Solomone inchoatum. Est autè in omnibus exemplaribus Græcis, Latinis & Hebræis

& Hebræis idem omnino numerus annorum quadringentorum octoginta. Quem numerum ex scribentium errore à vero esse immutatū, hisce argumentis suaderi potest.

* Sic Gebenius ac verè ille quidem tran-
stulit. Numerus enim 502. qui habe-
tur in versione Ruffini ex scribentium er-
rore est positus. Nisi Iosephus ipse secum
pugnet libr. 11. cap. 4. Unde patet Sabellici
error Enne. 1. libr. 9. ubi vulgatum vi-
tium secutus affirmat, annum templi in-
choati fuisse ab eo, quo filii Israel de Aeg-
ypto sunt egressi, quingentesimum se-
cundum.

* Primum quod Iosephus li-
Iudai. an. 8. cap. 3. scribit, So-
lomonem templi fabricam
exorsum esse annis quingen-
tis nonaginta duobus, post-
quam Israëlita ex Aegypto
excesserunt: mille verò vi-
ginti annis postquam Abra-
ham in Chananaam regione
è Mesopotamia migravit.

Nam si quadringentis triginta, qui iuxta Exodum à mi-
gratione Abraham ad exitum Israëlitarum de Aegypto
interfluxerunt, quingentos nonaginta addideris ab exitu
ad templi ædificium cœptū: summa illa Iosephi relinque-
tur annorum mille viginti, atq; adeò & vterq; sibi nume-
rus & inter se vicissim ambo cōstabunt. Deinde Iosephus
idem lib. 11. an. Iud. cap. 4. Ante Saulum & Dauidem, in-
quit, temp. Iudices administrauerunt. Qui reip. status plus
quam quingentis annis duravit post Moÿsis & Iosue im-
perium. Non ergo ab exitu Israël de Aegypto ad initium
templi. 480. solum anni intercesserunt.

Moyf. 40 Præterea, Moyses quadraginta annis imperavit. Erat
enim annorum octoginta cum eduxit Israël, Exod. 7. &
centesimo vicefimo ætatis anno mortuus est. Deutr. vl-
timo.

Interr. 8. Adde annos octo interregni, quibus Israëlita seruiert
post mortem Iosue regi Mesopotamiæ. Iudi. 3. Iosephus
6. lib. ant. cap. 5. scribit hos fuisse duodeviginti. Quorum
octo seruitutis fuisse lib. 5. cap. 7. tradiderat.

Othoniel Othoniel iudicauit populum quadraginta annis. Iu-
di. 3.

Interr. 18 Adde duodeviginti annos interregni, quibus seruiert
regi Moab. Iudi 3.

Aioth 80 Aioth iudicauit populum octoginta annis. Iudi. 3.

Interr. 20 Adde viginti annos interregni, quibus seruiert regi
Chanaam. Iudi. 4.

Barac

Barac & Debora iudicauerunt populum quadraginta annis. Iudi. 5.	Barac, 6. Debo. 40
Adde interregnum septem annorum sub Madian. Iudicum 6.	Interr. 7.
Gedeon iudicauit populum quadraginta annis. Iudicum 8.	Gede. 40
Abimelech tribus annis. Iudi. 9.	Abim. 3.
Thola viginti tribus annis. Iudi. 10.	Thola. 23
Iair vigintiduobus annis. Iudi. 10.	Iair. 22.
Interregnum decem & octo annorum sub Philistæis & Ammonitis. Iudi. 10.	Interr. 18
Septē sex annis iudicauit. Iudi. 12.	Septē. 6.
Abesā septem annis. Iudi. 12.	Abes. 7.
Helon decem annis. Iudi. 12.	Helon. 10
Abdon octo annis. Iudi. 12.	Abdon. 8
Interregnum quadraginta annorum sub Philistæis. Iudicum 13.	Interr. 40.
Sanſon viginti annis. Iudi. 16.	Sāſon. 20
Heli quadraginta annis. 1. Reg. 4.	Heli. 40.
Saul regnauit quadraginta. Acto. 13. Nam Iosephus lib. 6. anti. Iuda. cap. postremo ait, illum regnasse viuente Samuele annis duodeviginti, post Samuelis mortem annis viginti.	Saul. 40.
Dauid regnauit annis quadraginta. 2. Reg. 5. & 1. Paralip. 3.	Dani. 40
Solomon quarto anno regni sui templi fabricam cepit. 3. Reg. 6.	Solom. 4
Qui in summam redacti faciunt numerum quingentorum septuaginta quatuor annorum. Quibus si adijcias annos Iosue Sagar & Samuelis, interregnum quoque, quod inter Sanſon & Heli fuisse scriptura dicit, maior utique summa quam illa Iosephi conficietur. Plures igitur quam 480. anni ab excessu Israël de Aegypto, ad templi fabricam intercesserunt. Mendum itaque in hoc scripturæ loco inest, suntque proinde ad veram rationem codices Hebraici, Græci, & Latini corrigendi. Adhæc, si Græca omnia exemplaria fidem aliquam faciunt, vt in eiusmodi rebus ambiguis & numerorum ratione controuersa verum est, Paulus certè post terram Chanaam filijs Israël sorte	574

forte distributam tempus Iudicium vsque ad Samuel, quadringentis quinquaginta annis, non multo secus definiuit. Sic enim Græca habent. *και καδελων εθνη εησαν εν γη κανααν κατακληροδοτησεν αυτοις πλου γηρ αυτων. και μετα ταυτα ως ετεσι τετρακοσίοις και ωσων τήκοντα εδωκεν κριτας, εως σαμυηλ τω προφητου.*

Quæ Erasmus ita conuertit, & deletis gentibus septem, in terra Chanaam forte distribuit eis terram eorum, Et post hæc annis circiter quadringentis quinquaginta, dedit Iudices vsq; ad Samuel prophetam. In eundem sensum Pagninus vertit, ceterique iuniores omnes interpretes. Nec

4 5 0

4 0

4 0

4 0

4

5 7 4

enim Græca illa aliter reddi possunt. Quod si quadringentis quinquaginta annis, quos Paulus Iudicibus à distributione terræ ad Samuelem impartitur, addamus Moyses quadraginta, Saul ite quadraginta, David quoq; alios quadraginta, & quatuor deniq; Solomonis: eandem profecto summam conficiemus cū ea, quæ paulo antè è certis scripturæ testimonijs cōfecta est, quingentorū septuaginta quatuor annorū: vt nouū testamentum veteri omnino consentiat. Sed ait Caietanus, Græca omnia exemplaria & Latina esse vitata: & Græcè *τριακοσίοις* non *τετρακοσίοις*

Latinè tercentis non quadringentis esse legendū. Qui sic Euincitur, inquit, quoniam alias non constabit numerus annorū, què tertius liber Reg. c. 6. definit. Scilicet, quasi nō in hoc cōtrouersia sit, an ille numerus an hic scribētū errore sit inductus. Numero sanè tertij libri Regum reliquæ omnes scripturæ dissentiant. Numero Actorū Apostolicorū scripturæ consonant omnes. Non ergo hic sed ille numerus vitio librorum est corruptus.

Confirmat autem hanc sententiam illud tandem, quod qui contrariam tueri volunt, numerumq; illam quadringentorum octoginta annorum retinere: ij tantum absurditatum in supputatione sua faciunt, vt vix audiri sine aurium molestia possint. Nicolaus porro & Abulensis, qui in scripturæ explanatione habentur insignes, vt summa illis, 480. annorum iusta constituantur, primum aiunt, annos Iosue minimè computandos, sed in Othoniels quadra-

Nico. 3.

Reg. 6.

Abulen.

ibidē. 9.

Act. 3. li.

Iudi. 7. 12

quadraginta includendos. Eodemque modo de Samuele iudicant, cuius annos similiter intra quadraginta Saulis includunt. Mox addunt, annos quibus Iudæi seruerunt regi Mesopotamiæ, alijsq; postea sequenti tempore regibus eis annis includi, quibus terra quieuisse dicitur, vel etiam Iudex hic aut ille Israëlitis præfuisse. Vnum solum annorum duodeuiginti interregnum in computationem asciscunt, vt cum tribus annis Solomonis summam. 480. annorum suo belle arbitrari conficiant. Sed, vt dixi, hæc computandi ratio multum omnino absurditatis habet. Vt enim omittam alia, ne in re nota & perspicua multus & insolens sim, illud ante omnia expediri velim: ecquo pacto interregnum anni in eos redigi valeat & contrahi, quibus sub Iudicibus terra à prælijs dicitur quieuisse? Sanè in interregnis aut perpetuū Iudæis bellū contra inimicos fuit, aut seruitus sine Iudice misera, res afflicta, turbata omnia, nulla quies.

Præterea, ecquid de quadraginta annorum interregno isti dicturi sunt, quod inter Abdonem & Sansonem scriptura commemorat? An. 40. illos annos in Sansonis viginti inclusuri sunt? An potius in Abdonis octo? Præterea, cur vnicum interregnum annorum decem & octo accipiunt, reiiciunt cætera? Quod si causam reddere ne vnam quidem idoneam possunt, sanè aut interregnum hoc cum cæteris abijciant, & summa erit minor: aut cum hoc, vt par est, admittant reliqua: & summa erit maior. Adhæc, liber Iudicum explicatè docet, terram duce Iudæ, qui successit Iosue, minime quieuisse: sed multis bellis fuisse agitatam, quibus Chananæi ac Pherezæi victi oppressisque fuerunt. Nam ductum Iosue prælijs frequentibus turbulentum extitisse, Iosue liber ipse manifestat. Cum verò rex Mesopotamiæ, Iosue Iudæque defunctis, filios Israël pugna vicerit, octoque annis seruire coegerit, tunc tempora pacata, quietamque terram describere, prorsus est à sensu communi alienum.

Quod si annos Iosue ac Iudæ, illos quoque, quibus rex Mesopotamiæ Israëlitas expugnavit & oppressit, in id temporis trahas, quò terra quieuisse dicitur: nonne turbidos & inquietos annos cum tranquillis quietisque cõfundes?

Nonne

*Judi. 3.
Acto. 13.*

Nonne etiam scripturæ sacræ in aperta narratione vim afferes manifestam? Illa nimirum non obscure refert, post mortem Iosue, post Chananæos Pherzeosque deictos, post filios Israel per Othonielem à seruitute liberatos, terram quadraginta annis quieuisse. Quid Paulus? An nõ post Samulem quadraginta annos Saulis regno impartitur? Qua ergo ratione Samuelis annos, in annis Saulis includemus? quos triginta octo fuisse Iosephus pro dit, fuisse quadraginta pro dit Paulus.

Judi. 11.

*1. Reg. 7.
Iosephus
lib. an. 6.
ca. 13. tra
dit, quod
Samuel
primùm
solus præ
fuit popu
lo annis
duode-
cim, dein
de Saule
regnanti
annis. 18.*

Nulla ergo ratione, vt videtur, numerus ille quadringentesimus octogesimus defendi potest. Ab eo siquidem tempore, quo filij Israel terram promissionis incolere habereque cœperunt, ad primum Iepte annum trecentos interfluxisse testis est Iepte ipse locupletissimus. Trecentis si addas quadraginta, quibus populus moram in deserto fecit, ac viginti annos Samuelis, qui ex primo libro Regum à quibusdam colliguntur, illos demum, quos à Iepte ad quartum annũ Solomonis antè numerauimus: eadem omnino summa constitueretur, quæ bis suprâ constituta est, quingentorum septuagintaquatuor annorum. Vt quoquo te veras, & siue ex temporibus inter regnorum ac Iudicum singulorum, siue ex Pauli calculo atque ratione, siue ex Iepte testimonio & inculpatæ defensionis iudicio, verum certumque annorum numerum ab excessu Israel de Aegypto ad templi fabricam efficere pertentes: semper eundem illum inuenias quingentesimum septuagesimum quartum. Porro autem qui numeri cuiusque summam exiguè nimis & exiliter ad calculos reuocare cupiunt, hi numerum eum verissimum ac rectissimũ cœsent, quem plurimis confectis rationibus vndique cõstantem, coherentem, consentaneum, sibi cæterisque reperiant, qui sæpè in vnum collati eandem prorsus summam efficiunt. His argumentis numerus ille. 3. lib. Reg. infirmari potest: qui tamen non modò omnibus exemplaribus, sed vniuersis auctoribus Latinis, Græcis, Hebræis consentientibus confirmatur. Verùm enimverò in numeri huius summa tuenda & conseruanda vix reperias præsidium aliquod omni ex parte munitum. Eusebius etenim, qui sine cõtrouersia in ratione temporum diligentissimus est, hanc sum-

mam

mam 480. annorum defendit quidem, sed ita defendit
 tamen, vt defensionis ratio neglecta esse videatur. Prin-
 cipio nanque decem annos Helon è quadringentesimo
 octogesimo numero exemit, quoniam leptuaginta inter-
 pretes ait illum Iudicem omisit. Quare coactus fuit vi-
 gintiseptem annos Iosue administrationi dare, vt qua-
 dringentesimus octogessimus expleretur. Quod si decem
 annos Helon in 480. numero includeret, cum Iosue vi-
 gintiseptem attribuerit, 490. annorum summa confice-
 retur. Incidit autem in codices mendosiores. Nam com-
 pluteuses eum Iudicem in 70. versione habent. Codex
 quoque fuit illi similiter deprauatus in tempore, quo iux-
 ta 70. Heli populum iudicauit. Scribit enim in 70. in-
 terpretatione viginti annos inueniri. Atqui in Hispanièsi
 Τεσσαράκοντα, id est, quadraginta reperiuntur. Quem
 Eusebii errorem sæpè sum admiratus. Si enim 70. inter-
 pretationem sequi libuit, cur quemadmodum decem an-
 nos Helon, ita & Heli viginti non ademit? Quod si visum
 est Heli annos 40. retinere, cur decem Helon à numero
 exemit? Illud etiam incommodi Eusebio accidit, quòd
 cum interregna omnia posteriorum Iudicum temporibus
 includeret, videretq; ex illis quædam antecedentia in-
 eptissimè sequentibus copulari: eam rem traditionibus
 Hebræorù attribuit, ne ipse rei perabsurdæ primus esse
 auctor videretur. Circa annos verò Samuelis ac Saulis
 eodem in luto cum cæteris hæret. Ambobus enim non
 plures quàm quadraginta annos assignat. At totidè Pau-
 lus soli Sauli impartitur: Iosephus aut Samueli soli duo-
 decim, regnate Saule duodeuiginti: Sauli post Samuelis
 mortem viginti. Quo in loco Beda magna me admiratio-
 ne afficit, primò quod sermonè permittit Paulo cù vul-
 garè, tum etià falsum. Deinde quòd ante Samuelè trecent-
 tos nonaginta sex annos Iudices præfuisse eorù librù in-
 dicare asserit: cù in Iudicù libro nò nisi trecenti triginta-
 nouè reperiantur. Quare ad explendè summà illà necesse
 est Moysis quadraginta annos apponas, Iosue verò sep-
 tendecim. At Iosue septendecim non ex historiè aut di-
 uinæ aut humanæ veritate, sed ex eorum opinione solum
 habentur, qui ad summam illam 480. annorum numeros

quoslibet reuocare pergunt: idque vt faciant, non dubitant historias omnes contra venire. Quid, quod Iosephū Beda ait Samueli annos viginti, Sauli totidē alios impartiri? Cū quinquaginta ambobus sine dubio impartitur, quemadmodum ē locis ante citatis manifestissimū constat. Caietanus porro via longē diuersissima ingressus est. Nam quadraginta annos quidem soli Sauli distribuit: sed vt summa illi 480. annorum constet, Iosue annos decem, septem verō Samueli dispertit. Quod præter historię fidem suo solum arbitrio facit. Quid igitur semper ego alienarum opinionum relator tantum? Numquam ne reponā? Sanē, & de meo aliquid exoluere lectori debeo, si quid tamen probati nummi exolui possit.

Primum autem non existimo, aut fidei aut religionis quæstionem esse, Num 480. iste annorum numerus, qui in codicibus peruulgatis reperitur, librariorū vitio scriptus sit: an potius idem ab auctore sacro in suo exemplari positus. Ostendimus enim errorem in numeris præcipuissimum esse atque facillimum. Ostendimus numeros quosdam in libris sacris exscribentium errore vitiatos. Ostendimus denique multas esse causas, cur hic, de qua agimus, 480. annorum numerus corruptē esse inductus videatur. Atq; Iosephus & Sabellicus, Hebræus vnus, Latinus alter, cum locum illum ex 3. lib. re. c. 6. referrent, nō 480. annos, sed multo plures posuerunt. Incredibile autem videtur esse, Iosephum, si omnia Hebræa exemplaria 480. numerum habuissent, ab illo certo ac præscripto numero discessurum. Nec Hugo cardinalis, cum sententiam Iosephi retulisset, eam reprobendam censuit. Non igitur si quispiam dicat, ab egressione filiorum Israël de Aegypto ad templum inceptum, quingentos annos, & eo amplius interfluxisse, protinus refellendus est, quasi ea res ad fidem religionemve pertineat. Illud deinde sentio, inter regnorum annos verē inter annos Iudicum fluxisse. Itaque non esse, quod Hebræi falsō tradunt, in temporibus vel priorum vel posteriorum Iudicum computandos. Quocirca Iosephus, quoniam non ea solum tēpora, quibus Iudices præfuerunt, cōputare voluit, sed illa etis, quæ in interregnis sine Iudice fluxerunt, verē summam

nam quingentorū nononaginta cōfecit annorū. At aū-
 ctor libri regum interregnum annis omisſis, eos tantū
 redegit in numerū, quos intellexit, dum Iudices admini-
 ſtrarent, interceſſiſſe. Anni ergo plures ab eo, quo Iſrael
 exceſſit de Aegypto, ad tēpli initia fluxere. Sed ducum,
 excuſſit de Aegypto, ad tēpli initia fluxere. Sed ducum,
 iudicum, & regum non fluxere, niſi quadringenti octo-
 ginta. Aduertendū quoq; ex iis, qui populo a Moyſe ad
 Solomonē p̄ſuerūt, quatuor eſſe, quorū tēpora niſiquā
 ſcriptura vetus denotarit. Nemp̄e Ioſue, Sangar, Samuel,
 Saul. Nam reliquorum omnium certus annorum numerus
 in iſtis eſt teſtamenti veteris libris designatus: E quibus
 ſumma colligitur annorū 419. His ſi Solomonis adiūgas
 tres, 4. enim anno templum fabricare cōcepit, reliqui erūt
 anni 8. quos Ioſue, Sangaro, Samueli, Sauliq; diſpertias.

Ac Sangar quidem, quoniam nondum vertente anno
 munere ſimul ac vita deſunctus eſt, merito ab huius nu-
 meri ſumma eximitur. Cū verò Sauli Paulus impertie-
 rit quadraginta, dubium non erit, quin decem & octo
 ſint inter Ioſue & Samuelem diſtribuendi. At decem ne
 ex his Ioſue, reliquos autem Samueli aſſignare oporteat,
 an contra pauciores Ioſue, Samueli plures, de hac re du-
 bitari poteſt. Caietano illud placuit, mihi etiam idem vi-
 ſum eſt. Quoniam Iosepho aliſq; probatis hitoricis lō-
 gior Ductus Ioſue fuit, q̄ Samuelis Iudicatus. Nec no-
 ſtræ huic opinioni contrarium eſt, Arcam ſub Samuelis
 tempora in Cariathiarim viginti annis permaniſſe. Non
 enim his viginti annis, quod quidam falſo exiſtimarunt,
 Samuel plebis Iſraēliticæ iudex erat, ſed propheta. Quin
 ſcriptura ipſa ſatis, niſi ego fallor, aperte ſignificat: poſt
 viceſimum illum annum cōpiſſe à Samuele populum
 iudicari. In Ioſue autem tempore computando, ita
 magna auctorum varietas, & diſcrepantia eſt, vt nulla
 ex parte hitoricæ labefactetur auctoritas: ſi vbi variæ
 ſunt hitoricorum diſcrepantesq; ſententiæ, ibi nulla
 eorum premi nos vrgerique patiamur. Iosephus Gele-
 nio interprete, Ioſue vigintiquinque annos annume-
 rat. Eusebius viginti ſeptem. Beda, Ioannes Lucidus,
 aliſq; nonnulli, ſeptemdecim impertiunt. Caietanus
 decem. Quamobrem cū nos decem & octo Ioſue

Iosephus

li. 5. an.

cap. 8.

Totidem

Augu. li.

18. de ciuit

ta. Dei. ca.

20. Nam

quod Eub

polemus

Hebrae

ſcriptor

hitoric

21. tantū

ponit, ad

id tēpus

referēdū

eſt, qua

mortuo

Samuele

regnauiſſe

Acto. 13.

1. ro. 7.

Abulēſi

Li. 5. an.

cap. 1.

Samuelique dispartendos dicimus, nihil sane absurdi dicimus. Quanquam ratio subest, ut huc scripturæ veritatibusq; discrimine octo aut nouem alios annos his duobus iudiciis adiungamus. Quid ita? Nonne hisce vel octo vel nouem adiunctis anni plures quam 480. efficiuntur? Efficientur utique. Falsum ergo erit, inquires, anno 480. ex eo, quo Israël de Aegypto exiit, templum ædificari cœptum. Minimè gentium. Quin utrunque verum esse nihil obstat. Scriptura enim minutos numeros præterire aliquando solet. Cuius rei exemplum paulò antè posuimus ex 4. regum libr. capit. 24. Vbi decem mille Iudæi dicuntur esse translati: quibus tamen Iosephus octingentos trigintaduos adiecit, imò & Hieremias, quemadmodum est nobis supra explicatum. Atque scriptura Ionæ post 40. dies ita Ninive subuertendam: & tamen septuaginta interpretes 43. Græcis literis prodiderunt, qui reuera ab initio prædicationis Ionæ computantur, hos verè tres sacer auctor omisit, qui à toto triduo illa semper verba propheta intonabat, Adhuc 40. dies, &c. Quamuis ab initio, si Ninive subuerteretur, 43. erant interfluxuri. Quòd autem 43. dies septuaginta interpretes scripserint, auctor est Iustinus in dialogo cum Tryphone. Quia verò Augustinus non 43. sed 3. solum legit, difficulter se ex hac q. extricauit, li. 18. de ciuita. cap. 44. Quæ eadem causa erroris Hieronymo fuit. Si enim in 70. non triduum, sed 43. dies ipse legisset, omnis admirandi occasio cessasset. Sic ergo licèt plures fuerint, quam 480. anni, quia tamen non ad 490. accesserunt, rectè suo more scriptura dixit, annos 480. interfluxisse. Id si probabile est, ut est certè, iam viginti septem annos Iosue & Samueli poterimus impartiri. Samueli decem, septendecim Iosue, quos huic Beda aliiq; viri graues imperierunt. Sed valeant istæ numerorum tetricæ salebroseque quæstiones: in quibus poteram ignorantiam meam simpliciter confiteri, & omne curiosorum hominù desiderium cõtemnere. At leuioris culpæ arbitratus sum, in explicanda difficillima argumentatione tam multa fusè, quam omnino nihil dicere.

Tertiumdecimum argumentum parua difficultate nos impli-

Vide August. 16.
decimi.
li. ca. 24.

implicat. Nec enim historias omnes tueri est animus, quæ passim in ecclesia lectitantur. Video tantum vulgi non solum in laicis, sed in ecclesiasticis etiam esse, ut eas quoque fabulas oppido quæ libenter excipiant, quas iam diu ecclesia exprobat. In his certe pontificum non diligentia modo, verum etiam prudentia desideratur. Quidam namque dum rediit curat, etiam prudentia desideratur. Videlicet historias graues pro apocryphis reddunt quidem, sed diuinum ecclesiae officium usque eo præter solitum immutant, ut vix vlla antiquæ religionis formam in cotidianis precibus relicta esse videatur. Qua ex re quæ multa & magna mala ecclesiae Dei accidant, non est huius loci, & temporis dicere. Sed esto, quaedam in publicis ecclesiae precibus habeantur ambigua, quaedam etiam falsa. Num idcirco historiis ecclesiae omnibus fidem abrogare perges, quod nonnullæ earum sint vulgo iactatae & creditæ, in quibus, præsertim quoties de miraculis incidit sermo, ficta reperias fortasse plura, quæ iure ac merito reprobentur? Mihi profecto illud Gelasii consilium placet, ut cum huius generis historias catholici legerint, beati Pauli sententia præcedat, Omnia probate, quod bonum est tenete. Atqui irridere episcopos, de Theologis scholæ ludere, in monachorum imperitiâ insultare, quasi fabulas huiusmodi veteris gratia rudi vulgo inferat & intrudat: hæc non puto equidem hominis ingenui esse, qui ad bonitatem suam à natura compositus, nedum eius quem Christus simpliciter sicut columbæ ad legem euangelii formauerit. Quod si ex quibusdam fictis falsisque narrationibus historias gentium estimemus, nulla omnino erit, quam non similiter illudamur. Id si hominum imprudentium, atque adeo stultorum est: maneat, diuorum gesta, quæ in ecclesia legi solent, despicere nullo modo oportere. Quanquam nonnulla ex his incerta sunt, apocrypha, leuia, falsa. Nam & pleraque credibilia ac vera sunt, quaedam etiam certa. De tertio decimo autem argumento hæctenus.

In quartodecimo argumenti responsionem multa sunt breuissimè animaduertenda. Primum in maximo illi errore versantur, qui rerum gestarum memorias tanquam ecclesiae oracula accipiunt, si eas in epistolis, & decretis suis pontifices aliquando usurparint. Non est idem, mihi crede,

historiæ approbatio & vsurpatione. Vtitur quidem interdum pontifex, si quicquam suadere cupit, receptis opinionibus, sententiis, rebusq; vulgatis: at non continuo quæcunq; in hunc usum attulerit, ea sedis apostolicæ iudicio probat. Aliud quippè est suadentis munus, aliud definiētis. Qui pronunciat, res veras ille adfert: qui suadet, nonnunq; etiā verosimiles. Audiebā de præceptore meo puer, nullū oīno argumentū esse negligendū, in quo aliqua significatio veritatis appareat. Amplectendum autē esse ita vnumquodq; maximè, vt quodq; ad faciendā fidem erit aptissimū. Ad cuius præcepti formā nō modò dialectici & oratores, sed veteres etiā theologi suas disputationes effinxerunt. Nam in causam suam quisque & quibuslibet argumentis quandoque abusi sunt, & vulgi etiam credulitate. Itaq; imprudentium hominū erit, historias quasuis obiter etiam, & ad præsentē causam à pontifice adductas, non aliter amplecti, atque eas quæ sint ecclesiæ certo iudicio comprobatae.

Quod deinde ad Constantini donationē attinet, de eo non libet in præsentia disputare. Disputent alij, quibus cordi sortè est Romane ecclesiæ maiestatem amplitudinèq; minuere. Laurentiū Vallā scimus integro libro aduersus receptā communi opinione sententiā declamasse. Iurispreriti quæ vulgo circumferuntur eius donationis formula, eā cōmentitiā esse satis indicant, cū Paleæ inscriptione denotāt. Eusebius, Ruffinus, Theodoritus, Socrates, Sozomenus, Eutropius, Victor, ceteriq; probæ fidei auctores, qui oīa Constantini gesta scripsere diligentissimè, nō modò nullam donationis eius mentionē faciūt, sed tradunt etiā orbē Romanū, sic inter tres illius filios distributum, vt Italia vni eorū tota cōtigerit. Ammianus Marcellinus lib. 315. Constantiū vrbis dominationē habuisse, & Leōrium præfectū ibi constituisse, auctor est. Nonnullos deinceps imperatores Italiæ atq; adeò Romæ imperasse, oēs historici memoriæ prodiderūt. Hęc & alia eiusmodi quis ignorat? Verū quid refert à Constantino facta ea donatiō sit, an à principibus posterioribus? Fictam & commentitiā fabulā dicūt à Nicolao Clemente q; prolatam. Quali verò pontifex aut factam eam donationem suo decreto definiat,

*Dist. 96.
c. Constā
vinus.*

definiat, aut urbem eo solum titulo defendat. Negant donatam à Constantino urbem esse: quanquam nequeunt probare id quidem. Sed quæro, quod donatam negant, ea si non donata esset, quidnam facerent? An urbem Cæsari concederent? Urgent rusticè sanè. Negant. n. donatam esse, & in eo persistit. Nos verò tanq̃ tormenta quadam adhibemus. Vt si responderint, q̃ donata à Constantino non est, idcirco ad ius nunc Cæsaris pertinere, stultos se esse fateantur. Potuit enim donare alius. Potuit quoq; Romanus pontifex urbem iusto alio nomine possidere. Certè longi temporis præscriptione potuit. Sin negauerint ius omne Cæsari in urbem, omnia, quæ de Constantini donatione disputant, vana esse concedant. Sed iam, ne nos vani itidem simus, reliqua persequamur. Lepra Cōstantinū laborasse, apud idoneos auctores nunquam legi, sed eius nominis alium cognomento Copronymū. Vnde fortasse ambiguitate vocis error inductus. Nisi rumor iste de lepra inde ortus videri possit, q̃ Bizantio ad aquas calidas valerudinis gratia cum egressum ferunt. D. Thomas 3. p. q. 69. in 4. argum. historiam vulgatam sumit, atque, vt videtur, probat. Caietanus non item. Habet hic auctores suos Platinam in vitam Marci, Ludouicum Viuem. lib. de cor. disc. 2. Alciatum lib. parrerg. 7. c. 19. qui apertè negant. Habet scriptores omnes veteres eius ætatis, qui tacuerūt: nō omissuri si sciissent, scituri omnino rem si fuisset. Nā quod nomine Constantini circumfertur edictū, tametsi Nicæno cōcilio adiunctū est, non tamè habet concilij auctoritatē. Hæc illi. Ego hæc nec p̃ certis affirmare ausim, nec pro falsis refellere. Syluestri acta, in quib⁹ ea res gesta cōmemoratur, Gelasi⁹ nō reprobant. Refertur eadē in synodo Romana sub Syluestro canone 1. in septima rursus synodo act. 2. Eandem deniq; Nicephorus lib. 7. c. 33. vt veram historiā refert. Quocirca Pontifices duos Clementē ac Nicolauū, aut D. etiam Thomā, in eo q̃ ea historia vsi sunt, nec ridere iure possumus, nec arguere. Quamuis, vt dixi, lepræ Constantinianæ testis grauis, & probatus ex veteribus nemo est. Itaque, si negemus, nec pontificum nec historicorum auctoritatem labefacimus.

15. distin.
Sæcra Ro
mana.

Haymo
in epitome
eccle.
hist. lib.
9. c. 7.

De baptismo historici quoq; ipsi nobilissimi variè loquuntur. Hieronymus in Chronicis, Eusebius lib. 4. de vita Constan. Socrates lib. 1. histo. suæ cap. 39. Theodoritus lib. item 1. cap. 31. Sozomenus lib. 2. cap. 34. Cassiodorus qui historiam ab his tribus ecclesiasticam compilauit, Pomponius lætus aliq; scriptores huius ordinis, Constantinum tradunt non Romæ à Syluestro, sed Nicomediæ ab Eusebio episcopo, & quidem Ariano, sacrum baptismum suscepisse. Contra Damasus in libro Pontificali tradit illum Romæ à Syluestro sacris lustricis ablutum esse. Cui omnino consentiunt Marianus, Scotus, Sabellius, Platina in vitam Marci. Nicephorus lib. 7. cap. 35. & lib. 8. cap. 54. ne Diuum Thomam, Nicolaum, Clementem, duas denique Synodos in huius rei testimonium repetamus. Atque Nicephorus in hac re asseueranda, & contraria opinione refellenda, oratione sanè quàm acri vsus est. Ira enim suam de baptismo Constantini sententiã ecclesiæ consensio tribuit, vt aduersam Arianorum cõmentis assignet. Qui in oriente, inquit, olim Arianae sectæ fuerat, Constantinum Nicomediæ, ab Eusebio eius vrbis episcopo, iam moriturum baptismum suscepisse, prodiderunt propterea eum sacrum lauacrum distulisse dicentes, quòd in Iordane perficere voverit. Id verò ex eo facile refellitur, quòd ecclesia à Syluestro eum Romæ baptizatum esse certò prædicat. Quapropter testatum omnibus esse volo, vt hoc sic etiam tuto, & opinentur & credant. Ariani enim malè sentientes animo, & consilio diabolico hoc confinxerunt, non Romæ baptizatum eum esse asserentes, aut fortassè eadem cum illis sensisse astruentes, perinde atque ab ipsis propterea baptismi gratiam susceperit. Quod absurditatis, & mendacij plenum est. Quòd si nondum sacri lauacri particeps fuit, consequitur, eum neque in Nicæna synodo cum patribus congressum esse, neque cum eis mysteria participasse: sicuti historia tradit. Hæc ille. Et paulò antè, Quòd autem Romæ à Syluestro sacratum sit, satis ostendit baptisterium quod ad hoc vsq; tempus eius rei gratia in testimonium certissimum Romæ asseruatur. Quæ duæ profecto rationes efficiant, vt non temerè ijs accedam, qui Constantinum Romæ sacro

scro tinctum lauacro ferunt. Quod si baptisterium tam
 insigni structum apparatu, si rerum veterum publica con-
 memoratio, non solum habitantium animis, sed lapidibus
 etiam insculpta, nullum nobis argumentum est: iam iam-
 que non dico quæ vetustatis in vrbe monumenta sunt,
 sed quæ sunt in orbe maiorum traditione recepta, ire ea
 omnia inficias poterimus: quamuis indicia extent rerum,
 locorum, temporum manifesta. Ac nisi prius baptismi
 fuisset fonte sublatus, qui credi potest, Constantino e-
 piscopus aut culparum, & querimoniarum libellos obtu-
 lisse, aut, vt synodo & disputationibus interesset, permi-
 sisse? Baprizatus ergo ante synodum Nicænam fuerat
 Constantinus. Vbi hæreticorum industriam ac diligen-
 tiam in propaganda secta mirari satis non queo. Omnia
 quippè illi sus deque miscent, vt viri pietate insignes, præ-
 fertim si reges aut imperatores sunt, ipsorum partes fo-
 uisse videantur. Tanta verò arte id efficiunt, vt doctos
 etiam viros, nedum imperitos fallant. Eusebius porro
 Pamphili, vel quia Eusebio Nicomediensi cæterisque a-
 micis credulum se præbuit, vel quia sectam, cuius aper-
 tissimus propugnator erat, hac laude & gloria voluit
 ornare, eius fabulæ primus auctor Christianis fuit. Huic
 enim scribenti Hieronymus ac reliqui auctores credide-
 runt. Sed de Eusebij fide plura postea. Nam Const-
 tantino fratri Arrianum presbyterum insinu-
 asse, à quo vir religiosissimus seductus sit, hoc vt cre-
 dam, quantum Constantiæ leuitas, & inconstantia mo-
 uet, tantum Constantini pietas & grauitas remorantur.
 Ac si presbyter ille Arrianus pium aliàs imperatorem
 quidem, sed potestate, diuitijs, honoribus, triumphis, me-
 ritis, secundis denique rebus omnibus insolentiorum
 factum decepit, vt Arium reuocaret, Athanasium repel-
 leret: viris etenim bonis in rebus eiusmodi facilè im-
 ponitur, non tamen adeò in errore processisse creden-
 dus est, vt Arriano ritu alterum baptismum Nicomediæ
 susciperet. Quanquam sunt qui existiment, qui per so-
 rorem falsum in fide Constantinum produunt, eos falsos
 nominis similitudine id patij attribuisse, quod filij sce-
 lere patratum est. Verùm siue hoc modo siue alio res

habeat, illud tenendum est, nervos atq; artus esse sapientiae non temerè credere: ijs præsertim historicis, qui quoniam fidem diuinam violarunt, fidei humanæ auctoritatem amiserunt. Sed de his capite sequenti accuratius differemus.

Qui sint probatæ fidei auctores, qui contra non sint.

Caput Sextum.

Capite 7.

Quatuordecim argumenta superiore capite sigillatim refutata sunt. Nunc quintumdecimum, 16. & 17. refelli oportet: quoniam hæc tria vnum atq; idem exquirunt, quod suprâ sumus quidem in quadripartita diuisione polliciti, sed cogitationibus multis varijsq; distanti, tertium eius diuisionis membrum voluntaria quadam obliuione cõtriuimus. Quis. n. auctor historiæ probatus sit, tertio loco me scripsi dicturû, nec exolui quod promiseram. Quin operis instituti penè immemor factus sum. Eam quippè rem nitimur ferè homines, aut ex memoria deponere, aut diu multumq; protrahere: quam non libentes & voluntarij, sed inuitè & repugnanter aggredimur. Atqui licet non constituto tempore & loco, reddam tamen in præsentî, & cum fœnore fortasse reddâ, id quod me debere non inficior. Antea verò quàm de historicis vtrisque & ecclesiasticis & profanis sententiam meam dico, illud est operæpretium quærere: sint ne regulæ aliquæ, & quidem historiæ quasi indices, quibus historiæ cuiusq; fides ac veritas exploretur. Nam Ioannes Anniius tres regulas ponit, easq; Metasthenis testimonio confirmat: ad quas omnes Chronicorum libros expendere, & examinare haud secûs atq; ad Lydium lapidem debeamus.

Prima, inquit, regula est ista. Suscipiendi sunt absque repugnantia omnes, qui publica & probata fide scripserunt. Secunda, Gesta & annales quatuor monarchiarum non possunt negari & reijci ab aliquo, quia solùm publica fide notabantur: & in Bibliothecis aut archiuis seruabatur. Vnde & in Esdra legimus, quod controuersia de reparandâ

reparando tēplo diffiniebantur ex annalibus Perfarū seruatis in bibliothecis. Tertia regula. Qui solo auditu, vel per opiniones scribunt, hi tanquam priuati recipiendi nō sunt, nisi vbi à publica fide nō dissentiunt. Ex quibus colligit, quod nemo in Chronicis suscipiendus est, nisi annalibus quatuor monarchiarum cōcordet. Et in monarchia quidem Assyriorum, quia publica fide scripsit Berosus Chaldæus, consequens est, vt in temporibus eiusdem monarchiæ ipsi detur palma: & hunc secutis item ex Persis Metastheni, ex Græcis Xenophonti in æquiuocis, & Archilocho & Eusebio. Reijciuntur à tēporibus huius monarchiæ ex Græcis Herodotus, Hellanicus, Acusilaus: ex Latinis Iustinus, Gellius, & Orosius, qui contra publicam & probatam fidem scripserunt.

In secunda verò monarchia Perfarum & Medorum auctor publicæ fidei fuit Metasthenes Persa, & Ctesias Gni dius, vt in tertio libro Diodorus notauit. Reijciuntur Iosephus ex Hebræis: & Clemens, Tatianus, Africanus, & Eusebius ex Græcis. Quia priuatas opiniones secuti, contra publicam fidem notant reges & tempora, quæ in bibliothecis, & annalibus non fuerunt: & contra omnem publicam fidem scribunt, Cyrum ante dedisse licentiam Hebræis in Babylone captiuis & mortuum, quàm Babylonia Darius eius patruus potiretur. Proinde idem Eusebius, quoniam in tertia monarchia Græcorum, & in quarta Romanorum publicam annalium fidem sequitur, in vtraque recipitur. Recipitur & Philo Hebræus, qui solus habuit Chronographiam omnium quatuor monarchiarum: & ideo solus ipse in temporibus ex Hebræorum scriptoribus recipitur. Qui non per opiniones, vt Iosephus, sed etiam. 70. seniorum testimonio vsus certissima scribit. Hæc Annii in. 11. & 14. lib. hoc est, in Metasthenem Philonemque suos censet: fidēter sanē, vt solent isti, nihil tam verēs quàm ne dubitare aliqua de re videretur. Sed videndum nobis, an in censura hac quantum securitatis est, tantum sit etiam veritatis. Nec verò libenter nos scriptorū, præsertim familiæ nostræ, vitia detegimus. Sed in publica studiorū causa nullo modo præuaricandū erat. Cum viderem itaque viros quosdam eruditos in his

*Nisi forte
Annius
sentit, ge-
sta & an-
nos qua-
tuor mo-
narchia-
rum, non
à priua-
tis scri-
taribus so-
lere scri-
bi, sed ab
ijs tantū,
quibus
reipub. id
muneris
commi-
ssisset.
Qui om-
nino sen-
sus &
falsior et
absur-
dior est.
Constat
siquidem
in omni
monar-
chia pri-
uatos
quosdam
historicos
etiam*

*fuisse. Nam, ut de Græca Romanaque taceamus, in quibus ea res veri in
dubium non potest: Diodorus in 3. Ctesiam aliosque de rebus Babylonicis disere-
pantes in ducit, nec hos Ctesiam nec his Ctesiam preferendo. Quod certo indicio
est nullum eorum publica auctoritate scripsisse. Primo contra Appio. Alex. lib.*

Annij præceptis, & exemplis hallucinari: necessarium ex-
istimari, & regulas vanas esse ostendere, & falsa item re-
gularum exempla. Principio igitur affirmare videtur An-
nius in quatuor tantum monarchijs scribas certos habe-
ri solitos: quos reipub. in id constituerit, vt gesta tempo-
raque notarent. Horum annales in locis tutis asservari.
Quemadmodum in benè instituta ciuitate videmus, quæ
instrumenta scripturarum publica à tabellionibus obli-
gnata custodię tutæ committit. Verùm illud non in qua-
tuor solū monarchijs, sed in Phœnicum, Aegyptiorum-
que reipub. fieri solere, Iosephus auctor est. 1. contra Ap-
pionem Alexand. libro. Nec omnes quatuor illæ monar-
chiæ huiusmodi rerum gestarum scribas, & annales publi-
cos habuere: quibus rerum temporumque lites, si quæ
essent exorte, finirentur. Græcos siquidem hisce, & scri-
ptoribus & annalibus caruisse, multo probabilius est. Sa-
nè ante olympiades Eusebius scribit, Græcam de tempo-
ribus historiam, falsam credi: quod vt cuique historico
uisum est, diuersas Græci sententias protulerunt. At post
olympiades non asserit eius generis annales à destinatis
reipub. ministris ad scriptos extitisse: sed id asserit, ex eo
veram de temporibus Græcorum historiam credi, quo
olympiades in vsu esse cœperūt. Ac Marcus Varro apud
Censorinum libro de natali die capite. 17. non aliud tra-
dit quam quod Eusebius accepit, ante olympiades tēpus
ΜΥΘΙΚΟΝ, hoc est fabulosum extitisse: quia in eo mul-
tæ fabulæ referuntur. Cum olympiadibus verò cœpisse
historicum: quod res eo gestæ veris historijs continean-
tur. Itaque post olympiades Græci res verè gestas scribe-
re orsi sunt, habitaque est deinceps apud eos quædam hi-
storię ratio, temporū conuenientia, & historicorum non-
nulla consensus. Atqui Græcorum reipub. certos histo-
riæ ministros ex eo tempore constituisse: dicere An-
nius poterit, probare non poterit. Quin è contrariò Io-
sephus bonus in primis auctor scribit, Græcos nihil fir-
miter

miter scientes tradidisse, sed quod vnusquisque, ait, opi-
 natus est, hoc studuit explanare. Vnde etiam libri se inui-
 cem arguant, & in multis Hellenicus ab Acusilao discre-
 pat, Hesiodum corrigit Acusilaus, Ephorus Hellenicum
 in plurimis ostendit esse mendacem, Ephorum verò Ti-
 mæus, Timæum qui post illum tuere, Herodotum verò
 cuncti. Sed neque de Siculis rebus qui eas cōscripserunt,
 neque rursus de Atticis hi qui Atticas, neque de Argoli-
 cis qui Argolicas memoriæ prodidere cōtentant. Nam
 & Thucydides in multis etiam tanquam fallax accutatur,
 licet scrupulosissimam sui temporis historiam scripserit.
 Causa verò huius dissonantiæ ea præcipua est, quod non
 fuerit studium apud Græcos publicas de ijs, quæ semper
 aguntur, proferre conscriptiones. Non enim duntaxat
 apud Græcos alios publica conscriptio est neglecta, sed
 neque apud ipsos Athenienses disciplinæ cultores ali-
 quid huiusmodi reperitur. Hactenus Iosephus. Quæ ex
 re liquet falsò Annum Iosephi testimonium vsu patere
 probaret publicos Græcorum annales in templorum bi-
 bliothecis custodiri. Nihil enim tale Iosephus argumen-
 tatus est, quale illi tribuit Annius. Sed hoc arguētatur,
 quòd à Cadmo literas Græci se accepisse glorientur, id
 persuadere illos non posse: cū nulla inscriptio vel in
 templi parietibus, vel in vasis, statuis, cæterisve donis tē-
 plo dicatis, ex eo tempore relicta sit. At in his tamen post
 literas inuentas, aut deorum, quibus ea dona offere-
 bantur, aut offerentium nomina semper inscribi sunt so-
 lita. Plutarchus quoque auctor, & ipse grauiissimus, affir-
 mat, nullos sua græte publicos Græcorum annales extare, *In vitæ Solonis.*
 præter nuncupatos canones temporales, quorum aucto-
 ritas parum apud eum valet, quòd multarum rerum in-
 uenta in ipsis repugnantia tolli nequiverit, quamuis in ea
 re plurimi multum operæ studijque posuerint. Vanum
 igitur & commentitium est, in Græcorum regno & mo-
 narchia post olympiades eiusmodi historicos publica
 auctoritate diffinitos destinatosque fuisse. Illud autem va-
 nius in hac monarchia, solos Philonem atque Eusebium
 accipere, qui publicos probatosque annales fuerint se-
 cuti. Etenim Eusebius si eam auctoritatem suis Chronicis
 posset

posset adiungere, nullo modo reticisset se huiusmodi annalibus inharere. Philo verò Iudæus nec quatuor monarchiarum annales habuit, quod illi falso sineque ratione ac testimonio tribuit Annius, nec si habuisset: quicquam nobis attulisset commodi. Nulla enim Philo aut rerum gestarum aut temporum monumenta reliquit. Nam libellus, qui de temporibus inscribitur, cum fabularum plenus sit: nullius grauis auctoris est, nedam Philonis. Auctor certè eius libri non solum mendacia confectatur, sed adeo etiam historiae rudis est: vt solos Hebræos, nec præterea quenquam, de prophanis scriptoribus legisse videatur. Sed hoc, nec ita multò post, satis abundè ostendemus. Nunc de Romanorum quoque annalibus pauca dicatur. Quibus fuisse publicos annales olim, Cicero in secundo de oratore libro auctor est. Ab initio, inquit, rerum Romanarum vsq; ad P. Mutium Pon. Max. res omnes singulorum annorum mandabat literis pontifex Maxi. efferebatque in album, & proponebat tabulam domi, potestas vt esset populo cognoscendi, ij qui etiam nunc annales maximi nominantur. Primo item de legibus libr. inducit Atticum sic loquentem, Nam post annales pontificum maximorum, quibus nihil potest esse nudius, sicut ad Fabium aut ad Catonem aut ad Pisonem venias: tamen quid tam exile quam isti omnes? Annales igitur isti pontificum maximorum à tempore. P. Mutij intermissi sunt: illisque in historia Cato, Fabius Pictor, Pison, alijque succedere, graues omnino auctores quidem, sed sine publica auctoritate tamen. Nec verò audiendi sunt, qui huiusmodi Pon. Maxi. annales post. P. quoque Mutium continuatos asserent, quòd hoc loco apud Ciceronem Atticus eos se vidisse significet. Videre autem nullo modo potuerit, nisi essent continuati: cum Liuius priorum temporum pontificios annales incensa à Gallis vrbe interijisse dicat. Non enim interijisse dicit omnes, sed plerosque. Qua ex re non fit, vt si in Liuij manus annales isti pontificij non venerunt, quoniam rari ex incendio relictii sunt, ne in manus quidem Attici peruenisse existimemus, qui his quærendis maiorem fortè diligentiam, & curam adhibuit quam Liuius. Quanquam

*Alij videntur
eundem
legunt,
sed perperam
ad sensum
Ciceronis
pariter aptè.*

codices eiusmodi non semper hominum diligentiz obueniunt, sed fortunæ. Annalium igitur Pont. Maxi. post Pub. Mutium facta intermissio est. Etenim si ea Pontificum diligentia perseverasset, aut annales isti publici in bibliothecis templisque deorum extarent: nec tam multis locis animi penderet Lilius, & annalium incertitudinem causaretur, nec adeo sæpè in notandis consulibus consulumque etiam annis erraret. Nam errasse Enri- cus Glareanus perquam diligenter ostendit: dubitasse de personis frequentissimè Fabius Quintilianus ait.

Ac deca. 1. libr. 6. Lilius ipse, quæ à condita vrbe Ro- ma ad captam eandem à Gallis urbem, id est, ad olym- piadem. 97. quinque libris exposuerat, ea obscura & pa- rum constantia queritur: tum quòd perraræ per eadem tempora literæ fuerint, tum quòd etiam si quæ in com- mentarijs Pontificum, alijsque publicis priuatisque erant monumentis, incensa vrbe pleræque interierint. Et rur- sum in. 8. libr. posteaquam historicorum Romanorum varias discrepantesque sententias posuit: nec facile est, inquit, aut rem rei aut auctorem auctori præferre. Vi- tiam memoriam funebribus laudibus reor, falsisque imaginum titulis: dum familia ad se quæque famam rerum gestarum honorumque fallente mendacio tra- hunt. Inde certè & singulorum gesta, & publica moni- menta rerum confusa: nec quisquam æqualis temporibus illis scriptor extat, quo satis certo auctore stetur. In li- bris quoque 9. & 10. vt loca alia prætermittam, satis ille apertè docet: quàm nullos habuerit certos probatosque annales, quos in scribendo sequeretur. Dionysius etiam Halicarnaseus se eiusmodi annales publicos minimè con- secutum haud obscurè significat. Cùm enim historia suæ fidem conciliare cuperet, & veteres scriptorum Roma- norum historias se consuluisse testaretur: eorum vel maximè, qui grauissimi, & nobilissimi fuerint habiti: horum tamen annalium publicorum nullam omnino mentionem fecit, facturus sine dubio, si adeo magnam ac certam auctoritatem suo posset operi adijcere. Quid multa? Iulius Cæsar, auctore Tranquillo, inito consulatu primus omnium instituit, vt tam senatus quàm populi

*In vitam
Iulij Cæ-
saris.*

diurna

diurna acta conficerentur & publicarentur. Quò Satyri-
cum illud attinet. Cupient & in acta referri: Plinianum
item illud, Milone causam dicēte lateribus coctis pluisse
in eius anni acta relatum est. Veterem ergo Pon. Max. mo-
rem, qui iamdiu fuerat interruptus, Iulius Cæsar primus
omnium renouauit. Nec me præterit, Romanis quondam
libros quoque linteos fuisse: qui nihil ferè præter con-
sulum, & magistratum nomina continebant. Sed neque
hos Liuius vidit: quoniam incensa vrbe fortè hi etiam
perierunt. Neque ita horum auctoritate permotus est, vt
non eos interdum ab alijs citatos neglexerit. Quin
Marcum Licinium cum libris linteis suis aliquando co-
arguit. Imò verò & Tuberonem, & Licinium refert in
discrepanti opinione vtrunq̃ue libros linteos protulisse.
Vt intelligas libris istis linteis quàm tenuem & exilem
fidem haberet Liuius. Quibus ex rebus facilè Annius re-
fellitur, qui circa finem commentariorum in Philonem
suum astringit, Titum Liuium publicos annales Romanæ
monarchiæ secutū esse, huiusq̃ue Philonem vestigijs in-
stituisse. Vbi multum omnino de gradu Philonem suum
deiecit: qui si publicos omnium monarchiarum annales
habuit, vt paulò antè Annius dixerat, imprudenter sanè
ac leuiter Liuium secutus est: quem constat, primum
nullos publicos annales habuisse, deinde in plerisque du-
bitasse, denique errasse in multis: & ita errasse, vt errorum
quorundam ab alijs euincatur, quorundam ipse etiam se
arguat. Nec patiar vt quisquam mihi Flauium Vopis-
cum Syracusum opponat, qui in vitam Probi faterur, se
vsum libris ex bibliotheca Vlpia, registris etiam scriba-
rum porticus porphyreticæ, actis demum senatus ac po-
puli. In vitam verò Aureliani scribit, Aurelianum in li-
bris linteis, qui in Vlpia bibliotheca erant, vt quotidiana
sua acta scriberentur præcepisse. Multò verò minus illud
feram, vt mihi Diodorus opponatur, qui in primo Romano
asserit, ex veteribus annalibus gesta se ac duces Romano-
rum cognouisse. Flavius quippè nihil nisi libros linteos
restitutos, diligentiamq̃; Pon. Max. non antiquam illam,
sed à Iulio Cæsare primum instauratam affert. Diodorus
autè non affirmat se publicos Romanorū annales nascunt
esse,

Vide de-
ca. 3. li. 9.

esse, sed veteres. At hi in priuatis monumentis esse potuerunt. Nihil igitur afferunt, qui in Græcorum Romanorumque monarchijs publicos fuisse annales aiunt: ad quos cæteras oporteat historias reuocare, vt si ijs consentiant, approbentur: reprobentur, si dissentiant. Ostensum est enim, nullos neque è Græcis neque è Romanis publicos annales extare: atque adeo nullos auctores esse, qui secundum eiusmodi annales Græcorum Romanorumque scripserint aut res gestas aut tempora. Nisi forte in vno aut altero loco auctor quispiam affirmet, se eam rem, quam scribat, ex libris linteis aut elephantinis, actiue publicis excepisse. Atqui ex vna parte de tota historia iudicare stultissimum erit. Præterquam quod si quis suam historiam dicat publicis huius aut illius Monarchiæ annalibus consentire: non continuo publicam eius monarchiæ autoritatem habet. Alioqui facile ac promptum cuique erit, ad omnem etiam fabulam, legentium conciliare vno mendacio dicendo fidem. Id quod Philo historicus apud multos obtinuit: qui in historijs suis omnia tempora quadrasse ad veros quatuor monarchiarum annales, plerisque sine omni & ratione & testimonio persuasit. Historicum dixi: nam verus ille Philo grauisimus philosophus idemque theologus eruditissimus, vt ab impudentia & mendacio, ita quoque ab historia scribenda alienus fuit. Eusebius enim Hieronymus ac Suidas, qui Philonis opera diligentissimè enumerarunt, nullum opus habent, in quo Philo res gestas regni cuiusquâ temporaque notarit. Ita doctis omnino viris liber ille de temporibus, inscriptione planè eumentente videtur esse suppositus. Quæ res manifestis quoque argumentis euincitur. Primum illud est, quòd libelli eius auctor scribit: stirpem Salomonis in Ochozia defecisse, & Ionas, qui illi in regno successit, non de Salomonis, sed de Nathanis fuisse progenie. Quod quàm falsum sit, è sacris literis facile patescit. Quarti enim libri Regum cap. 11. ita legitur. Athalia verò mater Ochoziæ videns mortuum filium suum interfecit omne semen regium. Tollens autè Iosaba filia regis Ioran soror Ochoziæ, Ioas filium Ochoziæ, furata est eum de medio filiorum regis, qui in-

terficiabantur, & abscondit eum à facie Athaliae, vt non
 interficeretur. Et capit. 12. tulit Ioas rex Iuda omnia, quae
 consecrauerant Iosaphat & Ioran & Ochozias patres eius,
 & caetera. Et capit. 13. Anno vicesimotertio Ioas
 filij Ochoziae regis Iudae, & caetera. Item secundi Paral.
 cap. 22. Nec erat vltra spes aliqua vt de stirpe quis re-
 gnaret Ochoziae, & caete. Est denique in hanc rem praer-
 clarum illud testimonium, contra quod nullus est ad ter-
 giuersandum locus, è primi libri Paralip. capite tertio,
 vbi in posteritate Salomonis, verbis nihil obscuris, re-
 censetur Ioas filius Ochoziae. Id quod Matthaeus expli-
 cate confirmat inuens, Iosaphat genuit Ioram, Ioram
 autem genuit Oziam, Ozias autem genuit Ioathan, Ioan-
 than autem genuit Achaz, Achaz autem genuit Ezechiam.
 Generatione ergo & natura Ezechias filius erat Iosaphat,
 ac proinde Salomonis, vt Matthaeus ait: & non Davidis
 edicto in filium deputabatur, vt asserit Philo. Equis i-
 gitur eos ferat, qui contra apertissima scripturae sacrae
 testimonia, stirpem Salomonis in Ochozia defecisse asse-
 uerant? Sed ne hic quidem *ἰεὺς ὀφθαλμῶν* ille Philo fi-
 nem mentiendi facit. Tradit quippe & id rursus, quos
 scriptura filios Iosaphat fratresque Ioran appellauit, eos
 non verè filios Iosaphat germanosque Ioran, sed Natha-
 nis posteros fuisse. Quod vt mireris, imò execreris etiam,
 verba subscribenda sunt, quae secundi Paralip. libri cap.
 21. leguntur. Dormiuit, inquit, Iosaphat cum patribus
 suis, & sepultus est cum eis in ciuitate David: regnauit-
 que Ioran filius eius pro eo, qui habuit fratres filios Io-
 saphat, Azariam, & Iahiel, & Zachariam, & Azariam,
 & Michael & Saphatiam. Omnes hi filij Iosaphat regis
 Iuda. Deditque eis pater suus multa munera argenti & au-
 ri, & pensiones cum ciuitatibus munitissimis in Iuda.
 Regnum autem tradidit Ioram, eo quod esset primogeni-
 tus. Surrexit autè Ioram, super regnum patris sui. Cumque
 se confirmasset, occidit omnes fratres suos gladio. Quae
 in loco quae potest esse tergiuersatio, quae tanta interpre-
 tandi licentia, quae tam magna comminiscendi libido,
 imò verò quae tam insignis impudentia, vt eos filios Iosa-
 phat verosque germanos Ioran fuisse negemus, quos
 non

non sic modo scriptura vocat, sed reddit etiam causam, cur germanos fratres intelligi necesse sit? Ioran, ait, fratres habuit filios Iosaphat: ne aliunde fratres existimares. Idque etiam ne dubitare posses, iterum atque iterum repetit, Omnes hi filij Iosaphat regis Iuda. Deditque eis pater suus munera multa, regnum autem tradidit Ioran, eo quod esset primogenitus. Quid autem illa commemorem, quæ sine omni sacro & profano testimonio, sineque vlla rationis coniectura Philo iste falsus comminiscitur? Ortam litè inter filios Dauid ex Bethsabæe, Dauidis edictum de posteris in regnum quodam ordine successuris, à rege Ioas omnes sequentes binomios trinomiosque etiã fuisse, à desolatione ad carceres Ioachim viginti annos interfluxisse, Mardocheum decem & octo annis ætatem Isaac superasse, Machabæos simul cum pontificatum etiam ducatum à domo Dauid subripuisse, vnde inimicitias exortas, multaque alia eiusmodi:que partim commentitia sunt, partim sacris etiam literis aduersa. Quid? quod vel in humana historia Philo iste adeo sæpè delirat, vt facile dicenti ipsi credas, se in vltimo anno ætatis suæ decrepitæ libellum illum scripsisse. Scribit siquidem anno Cyri secundo Aggæum & Zachariam prophetasse. Item ob mortem Darij Histaspis opus esse impeditum: nec adiri potuisse Cyrum, qui bello Tamyrico erat implicatus. Item Cyro Assuerum Priscum Arthaxerxem successisse, qui & plusquam. 12. annos imperarit, & Holofernem in Iudæã miserit. Item hunc duos filios habuisse, qui de imperio contenderint, sed cum alter eorum, hoc est, Darius Longimanus victoriam fuisset consecutus, in eius primo anno Iesum hortantibus iisdem prophetis templi ædificium aggressum. Quæ omnia falsa esse & historicis probatis omnibus vehementer repugnantia quis non videt? Itaque miror quid in mentem Annio venerit, vt eum librum, qui de temporibus inscribitur, in quo multa falsè, pluraque absurdè, nonnulla contra scripturam etiam dicuntur, Philoni attribuerit viro doctissimo & prudentissimo. Quis enim credat, Philonem Xerxem illum Persarum regum omnium apud Græcos celeberrimum ignorasse? Darium Histaspis cum Dario Medo Cyri

auunculo confudisse? Assuerum illum, qui opus templi impediuit, patrem Longimani existimasse? Nempè in eos errores solus ille posset incurrere, qui vtriusque literaturæ & sacræ & profanæ rudis omnino & imperitus esset. Non ergo Philo Iudæus, cuius ingenium, eruditionem, facundiam, celebravit antiquitas, auctor illius libelli fuit: sed homo quispiam sine vlla bona arte, sine eloquentia, sine ingenio, sine literis. Nullo certè loco Philo iste falsus Platonizat: sed vbiq̃ue non modò indoctus & indiseretè, verùm incultè etiam atque inornatè loquitur. Sed vt eò, vnde digressa est, recurrat oratio, cum monarchiæ Græcæ atque Romanæ nulli nunc publici annales extant, nulliq̃ue omnino auctores, quorum historia ad illiusmodi annales conueniant & quadrent: nimirum in his duabus monarchijs regulæ Annij nulli penitus vsi futuræ sunt. Sed & in prioribus duabus monarchijs nihil sanè videntur ociosæ, ad omnemq̃ue vsum profusè inopertæ. Nam tamen si Medos ac Persas publicos annales asseruatos habuisse sacræ literæ prodiderunt, Babylonij etiam publicæ auctoritatis historias fuisse, non Iosephus modò testatus est, sed auctores alij nobilissimi. eiusmodi tamen annalibus nos hodie caremus, omniq̃ue etiam historico, quem hosce annales secutum esse certum atque exploratum sit, Berosum fateor, quoniam valde probabile est, auctoritate publica Chaldæorum historiam edidisse. Metasthenem verò publicum Persarum historicum fuisse cur factear non video, quem res Indicas scripsisse, & in Plinio & in Iosepho legi, res Persicas non legi. Sed quoniam non in hoc contentionis summa impèdet, demus illud Antio gratis. Sicut & id quoq̃, Ctesiam Gnidium in Persarum & rebus gestis & temporibus accipiendum esse. Videlicet apud Diodorum in tertio, Ctesias ipse testimonium perhibet, Græcis se veros certosq̃ue annales Persarum ac Medorum attulisse. Hoc igitur quoniam Ctesias de se dicit, credamus illi. Nam Lucianus Ctesiam Gnidium ait de rebus Indicis scripsisse ea, quæ nec ipse viderit, nec de

Esther. 2. 6. & 10. Et. 1. Esdræ. 4. et 5. & 6. c.

Plinius in 6. cap. 27. & in 7. ca. 2. Iosephus lib. 10. ant. Iud. cap. 12. & 1. cor. Appio. lib. 1. Ctesias Gnidius apud Diodorum nullius Persarum regis mentionem facit. Regnum Medorum tantum seriem ponit, & in ea Mandanem quendam, quem historia oēs ignorat, iure vt videtur quoniã nomē femina potius est quam viri.

Regnum Medorum tantum seriem ponit, & in ea Mandanem quendam, quem historia oēs ignorat, iure vt videtur quoniã nomē femina potius est quam viri.

nec de alio narrante audierit. Itaque fabulas esse. At donemus hæc interim, nec enim de omnibus certandum est. Illud agamus, quos libros Berosi & Metasthenis nomine inscriptos Annius protulit, eos nec Berosi esse nec Metasthenis.

Berosum porrò Annianum non verum esse, sed fictum: Raphael Volaterranus libro Antropologia. 14. animaduertit. Cui Ludouicus Viues pluresque alij viri doctissimi assentiunt. Quæ mihi res argumentis idoneis videtur confici posse. Primum, quod Berosus iste Annianus scribit, Noë præter tres primores filios Sem, Chan, & Iaphet, plures alios post diluuium genuisse: quod sacris literis videtur esse contrarium. Tres isti, inquit, filij sunt Noë, & ab his disseminatum est omne genus hominum super vniuersam terram. Non ergo alij filij Noë fuerunt, qui colonias orbis terrarum præcipuas, Noë iubente constituerunt. Refert deinde, cum Noë ebrius iaceret, Chan illius virilia comprehendisse, ac tacite submurmurando carmine magico patri illudentem, sterilem eum perinde ac castratum effecisse. Scribit præterea Noë in Italiam venisse, naturaliumque & diuinorum libros conscriptos Italis reliquisse: eundem quoque Noë Ianum illum extitisse, qui primus in Italia imperarit. Item Nemrot magis studuisset paci religionique deorum quam opulentia: ideoque translatum à dijs subito non comparuisse. Quæ commentitia esse omnia facile ostenderem, nisi quod plus etiam nimio huius voluminis magnitudo creuit. Item ait, hunc ipsum Nemrot Assyrium, Medum, & Magogum in Asiam misisse, qui regna condiderint Assyrium, Medum, & Magogum. At hi cum essent filij Iaphet vel patre vel auctore præcipiente, credibilibus est colonias deduxisse: vel certe, vt Geneseos vndecimo capite dicitur, is ipse Deus qui diuisit linguas eorum in Babel, inde disperfit eos super faciem cunctarum regionum. Præterea narrat, Semiramidem Babylonem urbem maximam ex oppido fecisse, & magis illam ædificasse quam ampliassie. At verus e contrariò Berosus apud Iosephum, in primo contra Appionem Alexandrinum libro, scriptores Græcos

§ 3. reprehendit

Augustinus disputant: vana sunt, si hæc vera sunt. * In. 4. In. 5. * In. 8.

In 1. libr.
de veris
narr. sta-
tim à
principio.
De tra.
dis. lib. 5.
& in
proemio
In lib. 18.
de ciui.
Dei. Fa-
ber Stap.
in primū
lib. Poli.
Aristo.
Lib. 2.
Gene. 9.
Lib. 3.
Omnia
quæ de
antiqui-
tate sa-
pietie no-
stra, quæ
eadem In-
deorum
fuit Iose-
phus, Eu-
sebius &

L. 5.

1. con. Ap
pi. libr.

Li. 1. an.

Iud. c. 15.

Libr. 10.

anti. Ia-

dai. ca. 1.

i. i. i. i. i.

cap. 37.

reprehendit, qui falso tradiderint à Semiramide Baby-
lonem ædificatam, & mira opera ab illa circa hanc fuisse
construeta. Ad hæc Berofus Annianus prodit, Cenchrem
Aegypti regem Hebræorum magica in mari perijisse.
Quod utique nullo esset modo à Iosepho prætermisium,
qui cum Hebrææ gentis antiquitatem aduersum Græcos
conaretur ostendere, nullum aut prius aut antiquius ex-
pressum testimonium potuit Berosi proferre, quam ex. 3.
libro Chaldæorum: vbi Nabuchodonosorum scripsit
templum Iudæorum ciuitatemque vastasse. Berofus insu-
per Annianus nullam nec apertè nec obscure Abrahami
mentionem facit. At Berofus ille verus, vt Iosephus au-
ctor est, Abrahami implicite meminit his verbis: Post di-
lunium autem decima ætate, apud Chaldæos erat quidam
iustitiæ cultor, vir magnus & syderalis scientiæ peritus.
Præterea Berofus Senacherib regis Assyriorum gesta cõ-
memorauit, quemadmodum Iosephus Hieronymusque
testantur. At in Beroso Anniano nulla Senacherib com-
memoratio est. Præterea, fictus iste Berofus in Ascatade
decimo octauo Assyriorum rege fidem historiæ suæ fecit.
Postquam tamen viginti alij reges vsque ad Sardanapa-
lum Babylonij imperarunt. Sed hos tamen Berofus non
omisit, quin eos etiam annumerauit, qui Nabuchodoso-
ro Nabulassari filio vsque ad Cyrum in imperio Baby-
lonio successere, vt Iosephus contra Appio. libr. primo.
Diusque Hieronymus in Danielis. 5. caput affirmant.
Atque Metasthenes Annianus, cum triginta octo Assy-
riorum reges à Saturno ad Sardanapalum numerasset, tem-
pusque etiam regi cuiusque eorum subiecisset: in his om-
nibus se Berosum sequi, atque ad eum eius se verba exscri-
bere testatus est. Nec verò dici potest libellum istum de
antiquitatibus fragmentum esse Berosi: non integrum
opus, quoniam vel Annianus ipse nobis tanquam integrum
opusculum venditauit. Manethon quoque Annianus a-
pertè dicit se inde historiæ exordiri, vbi finem historiæ
suæ Berofus fecit. Ita in supplemento Manethon decem &
octo regibus Berosi quatuordecim alios adiecit, quos si à
Beroso accepisset, nullo pacto inficiaretur. Fictus est er-
go Berofus iste Annianus, non mancus. Quid? quod
apud

apud auctores veteres Berolus non Aegyptiorum, non Lybicorum, non Celyberorum, non Itatorum, non Germanorum, sed Chaldaeorum scripsit historiam. Annianus verò iste æque horum omnium regnorum historicum se præbet. Nullum certè probatum auctorem inuenies, qui Berosum, nisi in rebus Chaldaicis testem excitet veritatis. Atqui, si auctor grauissimus res alias scripsisset, sine dubio in eis ab aliquo vel Hebræo vel Græco, vel Latino auctore aliquândo citaretur. Sed nescio an Berosum istum satius fuisset nulla argumentatione conficere. Res quippè ita prisca memoriae prodit, vt licet falsas intelligere per tui animi coniecturam possis, arguere tamen per illarum verustatem nimiam non possis. In rebus enim eiusmodi quo quisque improbior est, eò maiorem habet fingendi licentiam: adeò vt de libris quidem totis & auctoribus, quemadmodum ait Fabius, mentiatur tutò, quia inueniri qui nunquam fuere non possunt: de rebus autem ipsis, vel tutissimè mentiatur, quia nulli testes produci queunt, qui non sint pueri, si contra veterrimos proferantur. Qua in re cum episcopus quidam nostras deprehensus esset sæpè peccasse: eos enim auctores citarat interdum, quos nulla vnquam habuit ætas: eas res olim gestas scripserat, quas nulli homines ediderunt: respondit, referre nihil, in historia sic an aliter omnino sentias. Quòd omnia essent ambigua, nisi quæ sacris literis continerentur. Indigna quidem episcopo eoque Theologo sententia. Nam rusticus homo & vanus si hæc dicat, non est mirum. Sed vt eo reuertamur vnde discessimus: facilius dico esse, Berosum istum Annianum contemnere, quàm refellere. Nam viris doctis ipsa libelli lectio satis magna persuasio est, indoctis persuadere nihil atinet. Suo Beroso fruantur licet. Quem solum de temporibus inscriptionum quarundam, per annos quadringentos octoginta ante Ninum & Phoroneum supputasse, Annianus ait Plinium tetigisse. Cum Plinius tamen nihil aliud tradat, quàm Berosum vsque adeò Astrologia enituisse, vt Athenienses ei ob diuinas prædictiones publico in gymnasio statuâ inaurata lingua statuerint. Fruantur itaque, vt dixi, Beroso suo, sed Plinij

auctoritate non fruantur. Imò ne probabili testimonio vllò quidem aut ratione aliqua consentanea. Illa enim ridicula est, Hieronymum Berosi huius verbis quandoq; vti. Quasi verò commento locus esse posset, nisi Berosus iste fictus, veri Berosi quædam verba compilasset.

Sed iam Annij Metasthenem, quàm fieri poterit, breuissimè explodamus. Non autem persequar errata minuta, quæ in paruo volumine plura sunt. Tantum quæ sunt maiora videamus. Scribit igitur monarchiæ Perlicæ reges & tempora in hunc modum. Balt Assare interfecto: regnauerunt simul Cyrus & Darius annis duobus: inde solus Cyrus duobus & viginti. Filius Darij, Priscus Arthaxerxes Assuerus annis viginti: vltione interea sumpta de factione Tamarica, quæ per dolum patrum traderat Tamyra: huius duo filij Cyrus Artabanes, & Darius Longimanus, septem mensibus pro imperio dimicauerunt, & septimo mense Longimano victoria celsit: regnauitque annis septem & triginta. Eius filius Darius Nothos annis decem & nouè. Magnus Arthaxerxes Darius Memnon annis quinquagintaquinta: Arthaxerxes Ochus sex & viginti: nostra ætate Arsès annis quatuor, Darius vltimus sex. Hos quoque reges & tempora eodem ordine eisdemq; penè verbis Philo Annij notauit: vt eundem fuisse vtriusque fabulæ artificem suspiceris vel potius intelligas. Hoc solùm addit Philo, videlicet ex Hebræorum officina, Assuerum istum Nabuchodonosorum esse, cuius res gestas Iudith scribit historia. Illud autem in primis rogo, ecquis iste est Priscus Arthaxerxes Assuerus, qui patrem habuit Darium, patrum Cyrum, qui Cyro in imperio successit, qui viginti annos regnauit, qui & Nabuchodonosorus fuit, cuius exercitum Principemque militiæ Holofernem, mulier vna deturbauerit, qui denique duos filios sortitus est, Cyrum Artabanum, & Darium Longimanum. Sanè Cambysem respondent esse. Id namque Metasthenes paulò antè scripserat, Cyrum & Darium, sex annos prius quàm Babylonem caperent, bellum Tamiræ reginæ illaturos, regnum Perficum Cambyfi filio resignasse. Id etiam historicorum omnium consensione proditum est, Cambysem statim à

tim à Cyro Persarum imperium tenuisse. Assuerus ergo iste idem qui & Cambyfes fuit. At verò quæ in Prisco Assuero siue adiuncta siue antecedentia consequentiaque ponuntur, adeò sunt à Cambyse aliena, vt etiam contraria esse videantur.

Primum enim Darius Cambyfis pater non fuit, sed Cyrus. Id quod non Herodotus modò, Iosephus, Hieronymus, sed vniuersi scriptores Græci Latiniq; testatur. Cuius omnino rei illud quoque argumentum est, quòd Cyri parenti Cambyfes nomen erat: vt historici vno ore dixerunt omnes. Darius autem nullum maiorem habuit, qui Cambyfes vocaretur. Consentaneum est ergo Cambyfen filium Cyri fuisse, non Darij. Præterea si Cambyfes Darij filius fuit, certè Dario mortuo in regnum patris successisset: at Dario mortuo Cyrus solus Persis ac Medis vigintiduobus annis imperauit, vt etiã Metasthenes & Philo confessi sunt. Non ergo Darij filius Cambyfes fuit, sed Cyri, cui in imperio successit. Præterea cum monarchia à Medis in Persas per Cyrû fuerit translata, ecquo pacto verisimile sit, filium Darij Medi in Monarchiam successisse, filium Cyri Persæ non successisse? Sed quid ego demens eam rem conor argumentis demonstrare, quæ cum ex historiae fide pendeat, historicis omnibus consentientibus memoriæ prodita sit? Nihil profectò necesse est, contra eum ratione pugnare, quem omnium & ecclesiasticorum & profanorum auctoritas vincit. Simile est quod deinde subiicit, Cyrum patruû fuisse huius Assueri. Fuerunt igitur Cyrus Persa, ac Darius medus germani fratres, quod cum ratione etiam pugnat. Atque auctores vniuersi alios parentes Dario Medo, alios Cyro Persæ fuisse scribunt. Quòd rursus tertio loco addit, Assuerum istum 20. annos imperasse, illud historijs item omnibus aduersum est. Apparet autem in hoc esse confictum, vt historia libri Iudith sub isto scripta videatur: id quod Eusebius in chronicis magis refert quàm sequitur. Traditio quippè Hebræorum est, quæ nec idoneo testimonio, nec probabili ratione consistit. Iosephus sanè repugnat, qui libro Iud. anti. 11. c. 2. Cambysem ait septimo anno regni sui mortè oppetijse.

Sed & Eusebius Cambysi octo solum annos imperij tribuit. Herodotus vero septem annos & menses quinque. At Nabuchodonosorus, qui in libro Iudith commemoratur, plures etiã q̄ 13. annos imperavit, vt c. 2. habes. Non ergo Cambyses Nabuchodonosorus ille fuit. Præterea omnes historiarum produnt & Cambysen & Cyrũ, cui ille in regno successit, reges Medorũ Persarũq; fuisse. At Nabuchodonosorus libri Iudith, nusq; aut Medorũ aut Persarum rex, sed vbique & Assyriorum fuisse & regnasse in Ninive ciuitate magna dicitur. Adhæc si Cambyses Mediæ rex erat, vt verè erat, quomodo Nabuchodonosorus is fuit qui Arphaxat regem Medorum obrinuit? Nempè quamuis fingere nostro arbitratu libeat, id quod Philo Annius facit, Arphaxat factionis Tamyricę fauorem Assyrios, Medos ac Persas ad defectionem compulisse: ac non proinde tamen regem cum Medorum scriptura appellaret. Pari enim ratione Persarũ Assyriorumq; rex Arphaxat iste vocaretur. Quid? quod Nabuchodonosor tum etiam rex Assyriorum fuisse dicitur, cum Arphaxat regem Medorum superauit. Quale ergo Philonis commentum est, Arphaxat cum Persis ac Medis Assyrios quoque ad defectionem compulisse? Præterea Arphaxat ille, contra quem Nabuchodonosorus depugnauit, ciuitatem Mediæ florētissimam condidit, cui nomen Ecbaranis: vt Iudith 1. cap. legitur. At ciuitas hæc multis ante Cambysen annis erat ædificata à Diocele videlicet, quinto Medorum rege, quemadmodum Eusebius testatur in chronicis, idemq; in 1. lib. Herodotus. Nec excidit mihi scripsisse in tertio Diodorum, Ecbarana ante Semiramidem condita, in quibus regiam quoq; illa ædificauit: Plinio verò in 6. ca. 14. Seleuci ædificium esse. Verum, quoniam non consultò sed casu in huius rei mentionem incidi: satisfaciam vtrique quasi præteriens quàm breuissimè. Diodorus primùm sæpè ac multum in historia nugatur. Eandem certè habuit, vt cæteri Græci, mentiendi libidinem. Quid enim leuius in mentiendo, quàm Græcię regio vana, & ad omnem impulsam mobilis? Nisi fortè Diodorum defendit, titulus libri eius, qui nunc vnus extat, de antiquorum fabulosis gestis inferi-

inscriptus, qui quoniam inscriptioni suæ ipse respondet,
 neminem fallit. Quod enim promiserat, idem exoluit. Nā
 quod Plinius in proœmio totius operis asserit, Diodo-
 rum apud Græcos primū desisse nugari, id facile ex ora-
 tionis Plinianæ cōtextu intelligitur, nō ad historiarū fal-
 sitatem, sed ad inscriptionum vanitatē pertinere. Græci
 enim auctores inanes vêtosq; inscriptiones libris suis
 passim præponebāt. At Diodorus, vt Plinius ibi refert, li-
 brū suū nullo leui vanoq; indice inuidiosum fecit, vt pri-
 ores, sed bibliothecæ historiā inscripsit. Non ergo Dio-
 dori nos vrgebit auctoritas, si quæ de Semiramidis ma-
 gnificentiâ, & in Ecbatanis extracta regia Græcis fabulis
 decātata sunt, ea ipse vel retulerit, vel etiā fuerit secutus.
 Plinius verò iis, qui vrbes præclaras condiderunt, nobi-
 litandis sæpè fallitur. Sed ad ré. Cū Arphaxat eū, qui Ec-
 batana edificauit, ante Cābysem fuisse certū exploratūq;
 sit, fieri nō potest, vt Cambyses Nabuchodonosorus ille
 intelligatur, qui ab Arphaxat Ecbatanarū conditore vi-
 toriā reportauit. Præterea Niniue tēpore regni Persarū
 à Babylonij vastata fuerat, vt Naū vaticinatio indicat.
 Nec Persis monarchiam occupantibus regem proprium
 hæc ciuitas habuit. At Nabuchodonosorus, cuius in li-
 bro Iudith mētio est, regnabat in Niniue ciuitate magna:
 nō igitur quæ Iudith historia refert, ea sub Cambyse, sed,
 vt verè Carion sentit, ante Persarum imperiū gesta sunt.
 Nec vt ab hac sententia discedam Achioris me verba
 mouent, quæ cap. 5. referuntur. Quoniam ante insignē
 illam captiuitatem Babylonicam affixit aliquoties do-
 minus omne semen Israel, & tradidit eos in manus diri-
 pientium nunc Aegyptiorum, nūc Syrorum, nunc Assy-
 riorum, nunc Moabitarum, & Ammonitarum, donec tan-
 dem proiecit eos à facie sua. Quia verò in varias regio-
 nes captiui adducti sunt, sed breui tempore reduxit eos
 dominus in terram suam: idcirco in libris Regū eiusmodi
 minus celebres captiuitates silentio premuntur. Nam
 & Iudi. c. 18. cuiusdā captiuitatis mentio fit, quā Caieta-
 nus verè, vt ego sentio, dicit in libris Regū præmissam.
 Nō enim, ait, oīa scripta sunt, Nō itaq; Achior de captiui-
 tate illa insigni Babylonica loquitur, sed de alia quapiā.
 Iudith

Iudith porrò atate templum Hierosolymitanum non
 erat euerſum, nec ciuitas ipſa vaſtata. Iterum, ait, poſſidēt
 Hieruſalem vbi ſunt ſancta ſanctorum. At regnāte Cam-
 byſe & euerſum templum erat, & nondum ciuitas inſtau-
 rata. Manet igitur ea quæ ipſius Iudith narrat hiftoria,
 non eſſe ad Cambyſem referenda. Meritò igitur Aſſue-
 rum iſtum priſcum Arthaxerxem negant vllū fuiſſe qui-
 dam: quoniam re vera, qualem Meſtaſthenes Philoque de-
 ſcribunt, nullus fuit. Qui etiam ſi fuiſſet, ſi à Cyro ſta-
 tim imperauit, Longimani proſectò parens non fuiſſet.
 Ecquis enim dubitet, poſt Cyri & Cambyſis regnum
 Darium Hiſtaſpis Perſarum dominationem adeptum: cui
 Xerxes filius in imperio ſucceſſerit? Nimirum id He-
 rodotus, Iuſtinus, Oroſius, cæteriſque ſcriptores proſa-
 ni tradiderunt, atque vniuerſi etiam veteres eccleſiaſtici
 Iosephus, Clemens, Aphricanus, Hippolytus, Eusebius,
 Hieronymus. Hieronymus certè eam rem non tanquam
 dubiam & incertam, ſed tanquam perſpicuam atque con-
 ſtantem, prodidit in Danielis caput ſeptimum, inquitens.
 Tres ordines qui erant in ore beſtiæ quidam tres reges
 poſt Cyrum fuiſſe Perſarum autumant, & quæ illis ſunt
 nomina reticent. Nos verò cùm poſt Cyrum, qui regna-
 uit annis 30. ſciamus apud Perſas regnaſſe Cambyſem fi-
 lium eius & fratres Magos, & deinceps Darium: cuius ſe-
 cundo anno cœptum eſt ædificari templum in Hieruſa-
 lem: Quintum, Xerxem filium Darii: Sextum Arthaba-
 num: Septimum, Arthaxerxem Longimanum. Oſtauum,
 Xerxem: Nonum, Sogdianum: decimum Dariū Nothum:
 vndecimum Arthaxerxem Memnonem: duodecimū Ar-
 thaxerxem Ochum: tertiumdecimum Arſen Ochi filium:
 quartumdecimum Darium Arſani filium, qui ab Alexan-
 dro ſuperatus eſt: quomodo tres reges Perſarum fuiſſe
 dicemus? Haſtenus Hieronymus. Sanè ſi in Regum Per-
 ſarum ſerie, aut fratres Magos, aut Arthabanum, aut ſe-
 cundū Xerxem, ſiue Thucidides ſeu quiſquam alius hiſto-
 ricus præterierit, nihil mirum eſſe debet: quoniam illi vel
 breuiſſimo tempore imperarunt, vel certè eo quoque
 breui tempore de imperio cum aliis contenderunt. At
 Darium Hiſtaſpis & Xerxem filū eius, qui potentiffimus
 rex

rex atque ditissimus, aduersum Græciam innumerabilem duxit exercitum, & ea gessit, quæ Græcorum & Latiorum Gentilium ac fidelium historiæ narrant, hos inquam duos tam excellentes ac præclaros reges silentio transire extrema ignoratia, ne dicâ impudentia est. Etenim hos in Persia regnasse si quis neget, negare etiâ poterit Constantinû Theodosiûq; Romę imperasse. Nô enim plures grauioresq; historici hoc q̄ illud affirmant. Atq; Herodotus & Thucydides de his videlicet sui seculi regibus ita loquuntur, vt non res auditas, sed visas narrare videantur. Nec si historiæ suæ Herodotus fabulas miscet, idcirco fides illi abroganda est, in rebus sui temporis publicis & manifestis: in quibus nullus erat fictioni locus. Alioqui Plutarchus, qui minimos quosq; errores Herodoti persecutus reprehensione est, hunc, quoniam erat maximus, potissimum insectaretur. Credamus itaq; potius Herodoto, Thucydidi, Iustino, Orosio, Africano, Eusebio, Hieronymo, Iosepho, cæterisque auctoribus probatissimis, quàm Metastheni huic, non veteri & erudito, sed recenti, rudi, sine sensu, sine sapore, ignorantia, atque adeo impudenti. Nempè qui polliceatur scripturum se regum Persarum tēpora, vt in annalibus publicis liquidè & verè digesta sunt, Reges quoque & nomina quàm apud eos splendidissimè regnatum est: & tamen eos reges omittat, qui in Persis magnificentissimè atque amplissimè regauerunt. Nec me fugit, Ioannem Carionem operosè etiam contendisse, vt inter Eusebium, Hieronymum, ac reliquos auctores graues, & Metasthenè Persam istum, nulla esse repugnantia videretur. Ita in summa discordia ac dissentione pacem conciliare nititur, & quæ discrepant plurimum, ea facere vt consentiant vel maximè. Primum ergo ait Carion, Assuerum illum priscum, Darium Histaspis intelligi oportere. Qua vna ex re totum disce Carionem. Quid enim stultius dici potuit, quàm Dariû Histaspis patrem habere Dariû Medum, patruum Cyrum, filium Longimanum? His enim attributis priscum illum Assuerû Metasthenes cumulauit. Quid aut à Dario Histaspis alienius, q̄ publico edicto vetare, ne réplû Hierosolymis instauraretur, quod Assuero illi prisco Philo Anni-

anus assignat? Nam causa à Carione reddita, cur à Metasthene Xerxes fuerit omisus, vsque adeò ridiculæ & ineptæ sunt: vt nõ sint à me in præsentia referendæ. Atque eas oēs sigillatim Ioânes Vergara Canonicus Toletanus, vir Græcæ ac Latinæ linguæ peritissimus, in libello octo questionum Hispanè edito accuratiùs refutauit. Cuius nos opera & diligentia multũ hoc loco adiuti sumus. Malumus enim, quod nos Plinius admonuit, mutuum omnino reddere, quàm in furto deprehendi. Illud enim Basilij præceptũ semper nobis probatum est, siquid ex alio discitur, minimè celandũ: more prauæ mulieris, quæ partus notos clam supponit. Quamobrẽ sermonis & doctrinæ partem ingenuè manifestandum. Quibus rebus demonstratis omni luce clariùs apparet, id quod huius orationis institutum erat, Annij regulas in historię iudicio vtilis esse non posse. Quando ne ex his quidẽ, posterioribus Chaldaeorum ac Persarum monarchiis, annales vlli publici relictũ sunt, nec auctoris cuiuspiam monumenta, qui historiã suam ad veram certamq; eorum annaliũ formulam composuerit. Quocirca Iosephum, Eusebiũ, Hieronymũ, ceterosque probæ fidei auctores, in Persarum aut rebus gestis, aut temporibus explodere, quod Metastheni huic & ijs, qui prætexuntur, Susianis annalibus non cohereant: magnum inscitie, imò verò etiam temeritatis argumentum est. Quo loco Ioannes Driedonis vehementer errauit, homo, quod ad Theologiã diligentia pertinet, planè doctus: quod ad historię humanę cognitionẽ, valde rudis. Qui cũ in hæc Annij volumina incidisset, & Berosi Chaldaei, Metasthenis Persæ, Ctesie Gnidij, Philonis Iudæi, Diodori Siculi, bibliothecę Susianę, septuaginta seniorum excitatio inani verborũ fonitu illius compluisset aures: ad Eusebii, Iosephi, Hieronymi vocem, oppidò q̄ grauem obsurdit. Quantò prudentiùs ecclesiã, quæ cum Adam Enoch & Noe quidam libelli producerentur, eos noluit recipere: Quoniã, vt Augustinus ait, quò in auctoritate nõ essent nimia fecit antiquitas, propter quam videbãtur habẽda esse suspecta, ne proferrentur falsa pro veris. Nam & proferũtur quædã, quæ ipsorum esse dicuntur, ab eis qui pro suo sensu passim, quod

De pro-
mo.

volunt, credunt. Haec in 18. de Ciui. li. ca. 38. Augustinus. Viro igitur prudenti vt liber quisq; sub antiquitatis nomine profertur maximè, ita maximè debet illi esse suspectus. Quam nos prudentiam secuti, Berosi hos Measthenisq; libellos, vel nimia vetustate suspectos habemus, etiam si nihil illi continerent, quod viris grauisimis contraueniret. Quibus rebus efficitur, vt prima Anni causa, quamobrè in Persarù monarchia Iosephum Eusebiumq; reici oporteat, futilis & vana sit. Nam altera falsissima est. Non enim aut Eusebius, aut quisquam alius probatus auctor scribit, Cyrum antè dedisse licentiam Hebraeis in Babylone captiuis & mortuum, quam Babyloniam Darius ille Medus potiretur. Eusebius porò Darij Medi in chronicis nusquam meminit: nec sub eo nomine, nec sub nomine Ciaxaris, quo eum appellat Xenophon. Non ergo Eusebius scripsit, Cyrum ante interfectum esse, quam Darius medus Babyloniã cœpisset, cum Darius omnino Medum in chronicis prætermiserit. Herodotus autem nihil eiusmodi scripsit, quale illi Annius impingit. Darius Histaspis filium Eusebius Herodotusq; commemorant. Ille, vt solet, breuiter, regni tempora notans, hic latius eius gesta describens. In quibus illud refert, Darius Histaspis Babylonem, quæ à Persarum imperio defecerat, iterum & obsidione cinxisse & expugnasse. Atque hinc turpis Anni error extitit. Cum enim audisset Herodotum scribere, post Cyri mortem Babylonem à Dario captam, existimauit eum de Dario Medo intellexisse: cum Darius Histaspis sine dubio Herodotus expresserit. Nam à Cyro semel expugnatam Babylonem i. libr. dixerat. Deinde in 3. ea iterum capta Darius Histaspis potitum affirmat, muros eius circumcidisse, & portas omnes amolitum esse, quorù neutrum Cyrus fecerat priùs eidè à se capta. Abeat ergo nunc Annius & dicat, Herodotum & Eusebium somniasse. Annius ipse re vera potius somniat, qui è duobus hominibus Dario Medo & Dario Persa vnum facit, exq; duabus Babylonis expugnationibus itè vnã. Id quod propriè dormietrum & somniantium est. Sed ais, Daniel. ca. 11. post Dariu Medum quatuor solum Persarum reges vsq; ad Alexandrum futuros vatici-

*In fin. 3.
lib.*

*In Philon.
nè suum.*

vaticinatus est. Non ergo 14. fuere, quemadmodum nos, Eusebium Hieronymumque secuti, fuisse diximus. Huius argumenti ratio Terrullianum in eo lib. quem contra Iudæos scripsit, videtur impulisse: vt inter Dariū medum & Alexandrum, quatuor duntaxat Persarum reges intermedios poneret, Arthaxerxem, Ochum qui & Cyrus, Argum denique, ac Darium vltimum, qui & Melas

Danie. 9. nominatus est. In quem errorem Nicolaus Lyranus, licet
et 11. vbi Hieronymo admonitus, videns prudensque incurrit:
hos qua- Hebræorum somnia sequens, qui historię humanę peni-
tuor reges tus sunt ignari. Quoniam nulla externi regni monumēta
ait fuisse in lingua sua habent: nec alios aut Persarum, aut Græco-
Cyrū, Cā- rum reges agnoscunt, nisi quos scriptura commemorat.
bysem, Quod qui parum perspiciunt, hi Iudæos in earum etiam
Assuerū scripturarum explicatione sequuntur, quarum intelligē-
maritum tia, si Gentilium ignorentur historię, aut vix aut certē
Esther, et nullo modo haberi potest. Ita Hebræi rationes sæpē hi-
Dariū si- storiarum vertunt, & id, quod probare non possunt, fi-
lium. Af- gere conantur. Quorum error eripiendus est, omnisque
sueri, quē opinio ad eam speciem traducenda, vt scriptura sacra in-
Alexād. terpretanda, in ijs præsertim locis, quæ res externas gē-
vt inquit tium attingunt, gentium monumenta sequamur. Rectius
debellā- igitur veriusque Hieronymus quartum illum regem, quē
uit. Dari- Propheta commemorat, Xerxem Darii Histaspis filium
us aut iste fuisse intelligit: talem enim hunc Ethnicorum historię
postremus narrat, qualem Propheta describit. Quod autem Daniel
iuxta ho- quatuor Persarum regibus enumeratis, nouem, qui fuere
rum sen- post Xerxem, prætermiserit, hoc non solum contra nos,
tentiā, Lō sed contra Metasthenem Annii Philonemque, etiam facit.
gimanus Non autem curæ fuit, vt Hieronymus ait, spiritui pro-
intelligi- phetali historię ordinem sequi, sed præclara quæque per-
tur, sub stringere. Ac si quis prophetarum transitiones diligenter
quo arā animaduertet, inueniet multa intermedia frequentissime
scripturæ di- pertransiri: quæ si ex vatum silentio nunquam fuisse iudi-
ficatum. cabit, in magno eum errore necesse est, & multarum rerū
 ignorantia versari. Hoc verò loco peculiaris causā
 steret. In eo siquidem Persarum monarchia maximē ad-
 uersum Græcos eminuit: adeo vt ab innumerabili exer-
 citus

titus multitudine Græcia vel breui momento vastanda atque exinanienda videretur. Itaq; repentiè Danieli Alexander Græcus ostensus est, qui nõ solùm Græcos posset à Persis eripere, sed de Persis etiam triumphare. Sed de regulis Annij earumq; regularũ exemplis, ac de tota demum Annij censura satis, vt arbitror, diligenter disputatum est. Quid igitur? Nam hoc dicet fortasse aliquis, nulla via ratioq; erit, qua veraces historicos à fallacibus distinguere atque internoscere valeamus? Erit nempe, & multiplex etiam erit.

Prima lex ex hominum probitate integritateq; sumetur. Quæ omnino res locum habet, cum quæ narrant historici, ea vel ipsi se vidisse testantur, vel ab his, qui viderunt, accepisse. Qualia sunt pleraq; in epistolis Ambrósij, Cypriani, Hieronymi, Augustini, in libris quoque huius de Ciuitate Dei, in dialogis Gregorij, breuiter in omnibus ferè doctorum ecclesiæ probatissimorum scriptis: in quibus mendacium suspicari, quod ad memoriam sempiternam transferre illi scribendo voluerint, piaculum est. Magnis quippè præclarisque virtutibus viri sanctissimi atque optimi id consequi meruerunt: vt in rebus eiusmodi, quas vel spectasse se, vel ab alijs fide dignis, qui spectarint, se audisse testati sunt, fides omninò illis habeatur. Quæ in re Erasmus Roterodamus, alijsq; iuniores quidam, sæpè ac licenter errarunt. Quid enim liberius, licentiùs, immoderatiùs dici potuit, quàm Hieronymum asserentem, Matthæi euangelium Hebraicum describendi sibi copiam fuisse, in eo virum grauissimum sanctissimumq; mentiri? Iure itaq; pijs hominibus nimia hæc quorundam iuniorum liberiorq; licentia displicuit, iure etiam in crimen vocata est. Hæc autem prima lex, in profanis quoque auctoribus locum habet.

Quædam enim Iulius Cæsar, quædam Suetonius, quædam Cornelius Tacitus, quædam Plutarchus, quædam Plinius narrant, quæ auctores ipsi partim oculis aspexerunt, partim acceperunt ab his, qui ea præsentés aspexerant. In hisce verò auctoribus tametsi pietatem absolutamque virtutis officia spectare non licet, licet tamen probitatem quandam bonitatemq; naturæ. Quidam enim

eorum aut veritatis amore inducti, aut ingenui pudoris verecundia, vsque adeò à mendacio abhorruerunt, vt iam pudendum fortasse sit, historicos gentium quosdam veraciores fuisse quàm nostros. Dolenter hoc dico potius, quàm contumeliosè, multò à Laertio seuerius vitas Philosophorum scriptas, quàm à Christianis vitas sanctorum: longeque incorruptius & integrius Suetonium res Cæsarum exposuisse, quàm exposuerint Catholicæ non res dico Imperatorum, sed Martyrum, Virginum, & Confessorum. Illi enim in probis, aut Philosophis, aut Principibus, nec vitia, nec suspensiones vitiorum tacent, in improbis verò etiam colores virtutum produnt. Nostri autem plerique vel affectibus inseruiunt, vel de industria quoque ita multa confingunt, vt eorum me mirum non solum pudeat, sed etiam tædeat. Hos enim intelligo ecclesiæ Christi cum nihil utilitatis attulisse: tum incommodationis plurimum. Nominibus parco, quoniam huius loci iudicium morum etiam est, & non eruditionis tantum, in qua liberior potest esse censura. Nam quæ morum est, hæc debet profectò esse & in viuos cautior & in mortuos reuerentior. Certum est autem, qui fictè & fallaciter historiam ecclesiasticam scribunt, eos viros bonos atque synceros esse non posse, totamque eorum narrationem inuentam esse, aut ad quæstum aut ad errorem, quorum alterum foedum est, alterum perniciosum. Iustissima est Ludouici querela de historijs quibusdam in ecclesia confictis. Prudenter ille sanè ac grauitè eos arguit, qui pietatis loco dixerint mendacia pro religione fingere. Id quod & maximè periculosum est & minimè necessarium. Mendacii quippè homini ne verum quidem credere solemus. Quamobrem qui falsis atque mendacibus scriptis mentes mortalium concitare ad Diuorum cultum voluerit, hi nihil mihi aliud videntur egisse, quàm vt veris propter falsa adimatur fides, & quæ seuerè ab auctoribus planè veracibus edita sunt, ea etiam reuocentur in dubium. In Herodoti lucubratione rebus fictis & adumbratis quidem loci plurimum fuit. Verùm inscriptionem ipsa ille præmonuit, non esse in eo libro historiæ rationem ad

De tradē. discipuli. lib. 5.

nem ad viuum refecandam. Musa videlicet infcripfit, quibus fabulæ interdum concessæ sunt, vt audientium animos iucundiùs & suauiùs allectent, quod seueritate narrationis non perinde assequerentur. Xenophon, qui vt Fabius ait, magis inter Philosophos quàm inter historicos reddendus est: optimi & absolutissimi Principis formam in Cyro perfectam conatur effingere:

Itaque non est ab eo expectandum, qualis nam Cyrus re vera fuerit, Rex licet excellens & eximius, sed qualis futurus sit in Republica Imperator, si ad normam exemplaris exactissimi componatur. At in historia Christiana, quæ tota, vt diximus; non voluptate, sed veritate perpenditur, quorsum attinet historię nomen commentis fabulisque prætere? Quasi verò sancti Dei homines nostris mendacijs egeant, qui tam multa vera pro Christo gesserunt, vt falsa quantumuis licet eruditæ simulationis artificio composita, vt noxia non sint, quoniam inutilia sunt tamen, tanquam ignaui milites onerati sint magis, quàm auxilio. Heroum porrò nostrorum res verè gestæ, sicuti ego existimo, non solum amplæ magnificæque fuerunt, verùm multò etiam maiores quàm fama feruntur. Neque eorum qui fecere virtus tanta habenda est, quantum eam verbis extollere poterunt nostri: sed tanta potius, vt & præclara ingenia rebus ipsis, & ingenijs præclaris verba quoque desuerint. Sed dum quidam affectui suo nimium indulgent, & ea scribunt, quæ animus scribentis dicat, non veritas, tales Diuos quandoque nobis exhibent, quales Diui ipsi, & si possent, esse tamen nolissent. Ecquis enim credat, Diuum Franciscum pediculos semel excussos, in seipsum solitum esse immittere? Quod ad sanctitatem viri, scriptor pertinere putauit, equidem non puto, qui paupertatem sciam viro sanctissimo placuisse semper, sordes nunquam. Illud item quàm ridiculum? Diabolum Dominico patri nostro, semel obstrepentem, à Diuo esse coactum, vt lucernam haberet in manibus, quoad illa absumpta non molestam solum, sed incredibilem dolorem etiam afferret. Non possunt huiusmodi exempla numero comprehendi, sed in his paucis

*Libr. 10.
cap. 1.*

*Cicero ad
Quintum
fratrem,
Cyrus ille,
in-
quit, à Xenophonte
nō ad historiam
scribitur, sed
ad effigiem
iusti Imperij.*

pleraque alia intelligentur, quæ Diuorum clarissimorum historias obscurarunt. Non autem decebat, veras sanctorum res gestas falsis & commentitijs fabulis contaminari. Quæ causa Gelasio fuit, vt huius generis historias multas in concilio septuaginta Episcoporum reprobareret. Eius Pontificis verba sunt legi cognoscique dignissima: idcirco adscribenda sunt. Gesta, inquit, Sanctorum martyrum, qui multiplicibus tormentorum cruciatibus, & mirabilibus confessionum triumphis irradiant, quis ita esse Catholicorum dubitet: & maiora eos in agonibus esse perpeffos, nec suis viribus, sed Dei gratia & adiutorio vniuersa tolerasse? Sed ideo secundum auctoritatem antiquam, vel consuetudinè singulari cautela in sancta Romana ecclesia non leguntur: quia eorum, qui scripsere, nomina penitus ignorantur: & ab infidelibus aut dicta superflue, aut minus aptè quàm rei ordo fuerit scripta esse putantur: sicut cuiusdam *Quirici* & *Iulitæ* matris eius: sicut *Georgij* aliorumque passionum huiusmodi, quæ ab hæreticis probantur conscriptæ: propter quod (vt dictum est) ne vel leuissè subsannandi oriretur occasio, in sancta Romana ecclesia non leguntur. Nos tamen cum prædicta ecclesia omnes martyres & eorum gloriosos agones, qui Deo magis quàm hominibus noti sunt, cum omni deuotione veneramus. Item vitas patrum *Antonij*, *Pauli*, *Hilarionis*, & omnium eremitarum, quas tamen vir beatissimus scripsit *Hieronymus*, cum omni honore suscipimus. Item actus beati *Syluani* Apostolicæ sedis præfulis, licet eius, qui scripsit nomen ignoremus, à multis tamen in vrbe Roma catholicis legi cognouimus: & pro antiquo vsu multæ hoc imitantur ecclesiæ. Item scripta de inuentione sanctæ crucis dominicæ, & alia scripta de inuentione capitis beati *Ioannis Baptistæ*, nouellæ quidem reuelationes sunt, & nonnulli eas Catholici legunt, sed cum hoc ad Catholicorum manus peruenerit, beati *Pauli* apostoli sententia præcedat: Omnia probare, quod bonum est tenere. *Hætenus Gelasius.*

Quod si prophetias, quæ numinis afflaru edi solent, *Paulus* docet non spernendas quidem, sed explorandas tamen.

tamen: ecquis nos accusare iam audebit, si historias humano sensu editas exploremus? Gelasius sanè auctor est cum Concilio grauisissimus, quòd de prophetia ab Apostolo dictum est, hoc aptè etiam in historiam quadrare. Iubet ergo imprimis Pontifex, vt eas historias nullo modo amplectamur, quæ sine certo auctoris nomine proferruntur. Olent enim aut quæstuosorum hominum imposturam, aut, quod Gelasius ipse ait, hæreticorum factum. Quæ eadem omnino causa subest, vt historiæ illæ valde etiam suspiciosa sint, quæ tametsi auctoris cuiuspiam nomen præ se ferunt, sed quis ille qualisue sit, obscurum & incertum est. Cuiusmodi ante hos paucos dies, quædam fabulæ prodire, quarum & auctores & loca adeo longo intervallo distant, vt an mentiantur illi non possit inueniri, an hæc sint addubitari etiam possit. Sed bene habet, quòd totum narrationis corpus commentitium apparet, vt quod Hispanorum sermone teritur, id quoque in hac re facile probes, De luengas vias, luégas mentiras. Sed ad Gelasium redeamus. Qui illius deinde erroris nos admonuit, in quo olim non vulgus solum, sed Gratianus etiam versatus est, vt librorum deceptus indicibus crederet: omnia quæ Hieronymi & Augustini nominibus inscripta erant, Hieronymi Augustiniq; verè etiam esse. Sic librū, qui de vitis patrum inscriptus est, Hieronymi nomine vulgus circumferebat, quum paucissimas tamen patrum vitas ille scripserit, quæ & hoc loco ferè à Pontifice referuntur. Gelasij itaq; testimonio eorum impudentiam retundemus, qui harum rerum auctorem Hieronymum per uulgarunt, quas nemo nisi rudis atque elinguis ederet. Huius generis fabula etiam illa est insulsa æquè ac barbara, de Natiuitate sanctæ Mariæ, ad Chromatium & Heliodorum episcopos. Huius generis sunt alia multa, quæ & diligentissimè & rectissimè Erasmus refutauit. Illud etiam in his Gelasij verbis equidem animaduerto, nouellas reuelationes, sic enim vocat, nos admirari & suspicere minimè oportere. Iam enim passim non pro ecclesiæ necessitate, sed pro hominum affectu expromuntur: adeo vt in conceptionis causa vtrinque, si superis placet, reuelationes vel contrariæ proferantur. Quæ res impijs qui-

dem non leuem subiannandi occasionem præbent, p̄ijs
 verò lachrimandi. Contemnantur profectò necesse est
 Dei & dona & miracula, si nostris aut opinionibus, aut af-
 fectibus inferuerint. Ecclesiæ igitur Christi hi vehemē-
 ter incommodant, qui res Diuorum præclare gestas non
 se putant egregiè exposituros: nisi eas fictis & reuelatio-
 nibus & miraculis adornarint. Qua in re, nec sanctæ vir-
 gini, nec Christo domino hominum impudentia peper-
 cit: quin quod in alijs Diuis factitauit, idem quoque in
 Christi & matris historia scribenda faceret, & pro huma-
 ni ingenij leuitate multa vana & ridicula comminiscere-
 tur. Cum superioribus annis Tridentino concilio inter-
 essem, è quibusdam audiui, Aloysium Lippomanum episc-
 opum Veronensem huic malo mederi, historia de vitis
 sanctorum cōstanti ac graui ratione edita. Sed hanc mihi
 adhuc videre nō licuit, nec aliam quamuis, quæ mihi qui-
 dem probari possit de his, quæ venerunt in manus. Spif-
 sum sanè erit opus & operosum, sed vehemēter omnibus
 Christianis vtile, si quis præstiterit dignum modò Diuis,
 Ecclesia, Christo. Id quod haud dubiè præstabit nemo,
 nisi vir probus, integer, incorruptus. Vt ne quid falsi di-
 cere audeat, ne quid veri non audeat, nequa suspitio gra-
 tiæ sit in scribendo, ne qua similtatis. Quæ cum ad pro-
 bitatis integritatisq; officia pertinere notū sit, miror ab
 vno Suetonio seruata esse omnia, à plerisq; nostris omnia
 esse deserta. Qui autem res humanas à Diuis quorum hi-
 storias scribendas sumunt, alienas fore censent, hi Di-
 uos ipsos, ne homines quidē fuisse vidētur credere. Quā-
 tō sapientiùs Euāgelistæ faciūt, qui vel in ipsis apostolis,
 quos eramus vitæ totius exemplum habituri, nec affectus
 naturæ imbecilliores, nec casus etiam grauiores dissi-
 mulant. Diuina hæc sapientia quidem Euangelistarum
 fuit, sed bonitas quoque integritasque naturæ, vt nihil
 illis in scribenda historia deesset, quod in historiarum
 lege vel Ethnici requisissent. Scriptoris autem pro-
 biras & integritas, nam hoc quæret aliquis, in his qui
 olim fuerunt, licet aliquando in scriptis ipsis eluceat,
 sed fama & graui atque frequenti præteritorum homi-
 num testimonio cognoscetur. Sunt enim, vt dixi, in
 profanis

profanis auctoribus non pauci, quorum ingenuitas & veracundia sic hominum sermone celebrata est, ut nemo illos vnquam mendaces, & in fingendo impudentes existimauerit. Quales sunt Cæsar, Val. Max. Terentius Varro, Lilius, Cornelius Tacitus, Seneca, Ammius Marcellinus, Eutropius, Flavius Vopiscus, Paulus Diaconus, Lucius Florus, Polybius, Diony. Halicar. Iulius Capitolinus, Cornelius Nepos, Strabo, alijsque plures, Latini præsertim auctores. Nam Græcorum fides maiori ex parte fracta ac debilitata est. Religiosus est Thucydides &, ut Iosephus ait, inter omnes Græcos historicos in primis serupulosus. Appianus Alexandrinus, Græcus licet auctor, sed quoniam hesternæ & ciuilia Romana bella memoriæ mandauit, in alienis rebus mendax non fuit, futurus in suis, si Græcorum morem & ingenium sequeretur. Quorum iactantia & vanitas impudentius est auicta, postquam certare cum Latinis de imperio, de rebus gestis, de doctrinæ veritate inceperunt. Latinis siquidē fulgor & gloria Græcæ claritatem obscurauit, & adeo Græcorum præstrinxit oculos, ut vel Plutarchus scriptor alioqui verax, in rebus Græcorum illustrandis & cęcutire & fingere interdum etiam videatur. Quod tum in opere de vitis illustrium Græcorū & Romanorum, tum in paralellis Ludouicus Viues animaduertit. At verò in nostris, hoc est, ecclesiasticis facilius est ratio virtutis & bonæ fidei cognoscendæ. Optimos enim quosque apud nos non solum humanus sermo atque existimatio colit, verum etiam ecclesiæ decretum in concilio cęlestium collocat. Hos itaque mendacijs impudentijsque arguere, quemadmodum supra diximus, impietatis etiam, non modò temeritatis argumentum est. Cum his ego sanctis iustisque viris, Aegeshippum, Paulum Crosum, aliosque nonnullos ecclesiæ historicos annumerandos censeo, qui à me breuitatis causa prætereuntur. Non enim hic bibliothecas excutimus, sed genera degustamus. Ne quis negligentij nos insimulet, si illos aut laudando, aut vituperando transimus. Sed ais. Crispus Sallustius in perditis omnino moribus veridicus historiæ scriptor est habitus. Sanè quidē. At cum Sallustium objicis, hominem objicis: in quo si non honestatis pudor,

at infamiae eius timor fuit, quam Romani cum primis declinarunt, ne mendaces, quemadmodum Graeci, in historijs haberentur. Deinde non mihi Sallustius videtur caruisse & gratiae & simultatis. Certè cum de Cicerone scribit, multa silentio praeterit, quae libentissime in aliorum gratiam retulisset. Sed haec duo vitia cum historicorum ferè omnium comunia sunt, tum quorundam quasi propria. In quibus Paulus Iovius est in quamlibet partem nimis odio & amore, gratia & similitate. Et quoniam pecuniam amabat, in historia quoque scribenda pecuniae servus fuit. Postremo aliud est dicere, viros bonos veraces esse omnibus, aliud improbos omnibus esse mendaces. Illud nos diximus, hoc non diximus. Quanquam nescio quomodo fit, ut nusquam securus animus nisi in viri boni testimonio coquiescat. An officio veritas adeo coniuncta est, ut in homine vitioso esse illa fortasse possit: sed esse tamen credi vix possit. Quae causa Chaldaeis Aegyptijsque fuit, quamobrem non alios historiae auctores approbarent, nisi qui sacerdotio fungerentur. Quod sanctos religiososque viros mentituros esse nullo modo existimarent. Homines inquit, ex Iudaeis quidam, sacerdos venit: non decipiet nos. Verum de prima ad historiam dijudicandam regula haec dicta sint.

1. Mach. 7

Lex vero secunda in historiae iudicio sancitur, ut eos historicos reliquis anteferamus, qui ingenij severitati quandam prudentiam adiunxerunt, & ad eligendum & ad iudicandum. Quae lex in ijs rebus locum habet, quas res neque scriptores ipsi sunt intuiti, nec a viris fide dignis, qui viderint, audierunt. Quo in genere est operam pretium leuitatem eorum recordari, qui muliercularum more quod nimis miseri volunt, hoc facile credunt. Nam & aetas nostra sacerdotem vidit, cui persuasissimum esset, nihil omnino esse falsum, quod semel typis fuisset excusum. Non enim, ut aiebat, tantum facinus Reipub. ad ministros commissuros, ut non solum inuulgari mendacia sinerent, sed suo etiam communirent privilegio, quo illa tutius mentes mortalium peruagarentur. Quo sane argumentum per motus animum induxit credere, ab Amadiso & Clariano res eas vere gestas, quae in illorum libris com-
mentitij

mentitijs referuntur . At verò quantum illa aduersum
 Reipub. administratos ratio valeat, non est huius loci tem-
 porisq̄e differere . Certè hoc ego pro me ipso & animi
 mei sensu ac dolore pronuncio, magna ecclesię calamita-
 te atque perniciè id solùm in libris vulgandis præcaueri,
 ne erroribus fidei aduersis aspersi sint, ne sint moribus
 exitiales non item. Nec de fabulis istis potissimum excru-
 cior, quas modò dixi, quamuis ineruditis & nihil omnino
 conferentibus, non dico ad benè beateq̄e viuèdum, sed
 ne ad rectè quidem de rebus humanis sentiendum . Quid
 enim conferant meræ ac vanæ nugæ ab hominibus ocio-
 sis fictæ, à corruptis ingenijs versatæ ? Sed acerbissimus
 est dolor & vix omnino consolabilis, quod dum quidam
 vtinam tam prudèter quàm feruenter incommodum hoc
 reijcere ac deuitare cupiunt, non pro fabulis veras & gra-
 ues historias edunt, id quod esset plebi utilissimum, sed
 libros mysteriorũ ecclesię plenos, à quibus arcendi pro-
 fani erant: id quod est, mea quidem sententia, pestilentis-
 simum : eò verò magis, quò vulgus eos libellos securius
 legit, quia probatos videt, non modò à civili magistratu,
 verum etiam ab ijs, qui doctrinæ censors sunt in Christi
 Reipub. diffiniti. Sed hæc aliàs, nunc quod instat agamus.
 Miseranda sanè hominis ignorantia potius quàm ludèda:
 qui vsque ad eò, aut bonus, aut stultus erat, vt omni narra-
 tioni statim crederet, si modò esset literis p̄dita. Verùm
 inuenias alios non pari inscitia quidem, sed imprudentia
 penè pari, qui veritatem rerum non inde petunt, vbi ea re-
 sidere sit solita, sed ex ijs, in quibus raro est eam inuenire,
 nēpè ex dissipatis peruagatisq̄; rumoribus . Quæ res ple-
 runq̄; ijs accidit, qui sunt incòstanti leuiq̄e natura. Nam
 homines graues atque seueri non solent inanem vulgi ser-
 monè aucupari. Quanquam negare non possumus, viros
 aliquãdo grauissimos in diuorũ præsertim prodigijs de-
 scribendis, sparsos rumores & excepisse, & scriptis etiam
 ad posteros retulisse. Quia in re, vt mihi quidem videtur,
 aut nimium illi sibi, aut fidelium certè vulgo indulserunt:
 quòd vulgus sentiebant non tantùm ea facilè miracula
 credere, sed impensè etiam flagitare. Itaq̄; signa nonnulla
 & prodigia sancti quoq̄; memoriæ prodiderūt, nò quò ea

libenter credidissent, sed ne deesse fidelium votis viderentur. Id verò eò magis sibi licere existimarunt, quò intellexerunt, auctoribus nobilissimis placuisse, verà historiam esse, ea scribere quæ vulgo vera haberetur. Nec ego hic libri illius auctore excuso, qui speculū exemplorū inscribitur: nec historię etiā eius, quę legēda aurea nominatur. In illo em̄ miraculorū mōstra sapius quàm vera miracula legas: hanc homo scripsit ferrei oris, plūbei cordis, animi certè parū seueri & prudētis. Veteres excuso & sanctos & eruditos viros, quorū & libros & nomina volentē ascribere pudor me ac religio vetaret, nisi cōtrā vererem ne hæc taciturnitas plerisque causa esset, vt aut damnarent quæ non intelligerent, aut errore vario circum sanctorū omnium historias vagarentur. Atq; Theologū etiā ad mōneri operēpretiū est, ne id statim illi persuasum sit, oīa, quę magni auctores scripserint, vndiq; esse perfecta. Nā & labitur aliquādo, vt ille ait, & oneri cedūt: & indulgēt in geniorū suorum voluptati, vulgoq; vt dixi, interdum etiam indulgēt: nec semper intēdunt animum, & nonnunquā fatigantur: adeò vt Ciceroni Demosthenes dormire, Honoratio verò Homerus quādoq; ipse videatur. Summi enim sunt, homines tamen. Quę ego eadē de Beda atq; Gregorio iure fortassē ac verē dicere possum. Quorū ille in historia Anglorū, hic in dialogis quædam miracula scribūt vulgo iactata & credita, quæ huius præsertim seculi Aristarchi incerta esse censebunt. Equidē historias illas probarem magis, si earum auctores iuxta præfinitam normam, seueritati iudicij curā in eligēdo maiore adiūxissent. Sed quoniā modestè, & circūspecto iudicio de tātis viris pronunciandum est: ne in his quidē duobus reiicienda sunt plurima. Pauca enim in eis possis arguere, quamuis historiam ecclesiasticā reuocare ad seueriora iudicia cōtendas. Ac si necesse est in alteram peccare partem, omnia eorum probari legentibus quàm multa reprobari malo. De Vincentio Valuacen. & Diuo Antonio liberius iudico, quorū vterque non tam dedit operam vt res veras certasq; descri-

Non te fallat, quod Gelasi⁹ Vincentij

laboriosum opus commēdauit. Mendosi enim sunt plerique codices. Nam correcti et emendati, Iuueni, habent, non Vincentij. Alioqui Gelasius, qui multis seculis Vincentio prior fuit, propheta in eo. c. fuisse non Iudex.

describeret: quàm ne nihil omnino præteriret, quod scriptum in schedulis quibuslibet reperiretur. Ita ad historiam vnamquamque existimandam momentoque suo ponderandam non artificum statera, sed ne populari quidem trutina vsi sunt. Quamobrem boni licet ac minime fallaces viri, quia tamen nec auctores eos, à quibus suos exscripsere libros, diligenter examinarunt, nec res iustis libratis ponderibus memoriæ prodiderunt, apud criticos graues atque seueros auctoritate carent. Historicus autem, qui Theologiæ decreto probandus erit, nec omnes schedas lectione etiam indignas excutiet, nec anilibus fabulis accommodabit operam, nec prius lecta auditaq; describet, quàm ea prudenti accuratoque iudicio expendat ac seligat. Sed in secundæ regulæ explicationem diximus satis.

Tertia regula sit. Si cui historico auctoritatem ecclesiæ tribuit, hic dubio procul dignus est, cui nos etiam auctoritatem adiungamus. Contrà verò cui ecclesiæ derogauit fidem, ei quoque nos fidem iure ac merito derogabimus. Gelasius porrò historiam de vitis Antonij, Pauli, Hilarionis, ac cæterorum eremitarum, quas tamen Hieronymus scripsit, cum omni honore suscepit. Acta rursum beati Syluestri, licet non pari veneratione: sed suscepit tamen. Collaudauit Orosum, Eusebij chronica, hoc est, de temporibus, quantum animi coniectura colligo, non reiecit.

Reiecit itinerarij Clementis libros octo, acta Andreæ, Hierony. ad Latã
Philippi, Petri, Thomæ nominibus falso edita, librum de instit.
de infantia saluatoris, alterum ite de eiusdem natiuitate, librum de instit.
Pastoris, acta Theclæ & Pauli, quæ Epiphanius vsurpat fil. Caue-
interdum, reuelationem Pauli, librum, qui Mariæ transitus at, inquit
inscribitur, libellos de pœnitentia Adæ, Origenis, Cypriani, epistoliam Iesu ad Abagarum, passiones Georgij omnia
ac Quirici & Iulitæ, historiam denum Eusebij Pamphili. apocry-
In qua refellenda Gelasius magna, vt mihi quidem videtur, prudentia est vsus. Nã quod Rhenanus dixit, verba ca nō ad
hæc postrema Gelasij non esse, sed esse potiùs ab asino dogmatũ
quopiam adiecta, hoc insolenter, rusticè, imperiteq; dixit. veritatẽ,
Prin- sed ad si-
guorũ reuerentiã legere volueris, sciat non eorũ esse, quorũ titulis prænotatur.

Principio quippe pōtifex ad hunc modū cēsuerat, Chronico Eusebij Cæsariensis atq; eiusdē historiae ecclesiasticę libros, quanuis in primo narrationis suę libro tepuerit, & in laudibus atq; excusatione Origenis schismatici vnū conscripserit librum, propter rerum tamen singularem notitiam vsquequaq; non dicimus renuendos. Postea vero sic censet. Historia Eusebij Pamphili apocrypha. Quę duę sententię cū contrarię non sint, tum sunt etiam verissimę, & nimis quā grauius ac seuerē latę. Cur autem Gelasius historiam Eusebij apocrypham pronunciarit, causę sunt sanē plures atque vehementes. Primū in primo libro refert Eusebius epistolā Iesu ad Abagarū scriptam, quā Gelasius eadem dist. explodit. Fuit etiam altera causa Gelasio, quam ob rem historiam Eusebij apocrypham defnierit. Quod multū ibi Clementis Alexandrini testimonio confirmetur: cuius opuscula eadem dist. apocrypha iudicata sunt. Præterea & librum sextum Eusebius texuit in laudem & excusationem Origenis. Cum autē & discipuli Origenis magnas in ecclesia tragædias excitassent, & Origenes ipse tanquam schismaticus, deq; fidei catholicę via sæpē defleatens, fuisset ecclesię iudicio condemnatus, iure illius historia refellitur, qui Origenem non solū immodicē prædicat, sed ad cælum, perinde vt si pater esset ecclesię, extollit.

Præterea, in synodi septimę actione quinta, cum Iconomachi pro se Eusebium testem excitassent, & lecta etiā esset eiusdem epistola, vbi Ario consentiebat. Tharasius rogauit, Recipimus hoc? Sacra vero synodus dixit, Nequaquam. Hic reliquis est nobis maiore odio prosequendus. & legati Adriani papę dixerunt, Ipsa lectio indicat, quod Arianorum sententiam sapiat. Habet enim ante lectus Eusebij liber & alias blasphemias, quas synodus audire respuit. Sanctissimus patriarcha dixit, Libros illius reiiciamus. Sancta synodus dixit, Reiicimus & anathematizamus. Et actione rursus sexta Epiphanius respondens testimonio Eusebij, Eusebius, inquit, ab illis in testem aduocatur, qui tamen ab omni catholica ecclesia Arianae hæreseos defensor esse cognoscitur, quemadmodum in commentariis suis & omnibus

à se editis libris manifestum fit. Et posterius, Quis fi-
 delium, ait, in ecclesia dubitat, Eusebium Pamphili in
 reprobum sensum traditum Arii placitis consensisse?
 Nam in cunctis historicis suis libellis filium creaturam
 vocat, subministrum, secundo loco adorandum. Id post-
 quam ex multis libris Eusebij probauit, tandem asserit,
 Eusebium duplicis animi fuisse, inconstanterque synodo
 subscripsisse. Nusquam enim aut librorum suorum er-
 rores depulit, aut apologiam pro se fecit: cum tamen
 Arius non obscure testaretur, se sententiæ suæ Eusebi-
 um habere studiosum ac fautorem. Et Hieronymus ad
 Pammachium & Oceanum, ecclesiasticam, inquit, pul-
 chre Eusebius historiam texuit: sed impietatis Arii aper-
 tissimus propugnator est. Et ad Tesiphontem Eusebi-
 um Cæsarien. ait, Arianum fuisse nemo est qui nesciat.
 In primo certè ecclesiasticæ historiæ suæ libro, filium
 dicit paternæ voluntatis executorem, qui post patrem
 omnium fit causa & origo. Item, cum illum psalmi versifi-
 culum attulisset, Ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit &
 creata sunt: subiicit, Quibus verbis propheta patrem
 inducit factorem, tanquam vniuersalem principem rega-
 li suo nutu præcipientem: sermonem verò Dei illi secun-
 do loco addit, non alium ab eo, qui inter nos prædica-
 tur, paternis iusionibus obsecundantem. Et capite se-
 cundo primum affirmat, patri filium in omnium opificio
 administrasse: deinde patris ministrum in omnibus bo-
 nis fuisse ait. Merito ergo Gelasius pontifex historiæ
 Eusebij Cæsariensis auctoritatem ademit. Quid? An non
 etiam absurdum est, vt qui infidelis ecclesiæ fuerit, ei fi-
 dem ecclesia in rebus ecclesiasticis habeat? Experimur
 sanè, hæreticos sectæ suæ non dogmata solum ac præce-
 pta, sed res etiam gestas accommodare. Imo verò tor-
 quere atque adeò fingere: vt sectam vndique, & com-
 probasse & ornasse videantur. Hinc enim, quemadmo-
 dum supra diximus, Constantinum finxit Eusebius ab
 Eusebio Nicomediensi baptizatum, quò Arianorum fa-
 ctioni maiorem & fidem & auctoritatem adiungeret.
 Hinc etiam, cum in synodi Nicænæ mentionem incidit,
 dogma fidei, quo damnatus est Arius, astute dissimulauit
 in pas-

*Vide epi-
 sto. Arii
 ad Euse-
 Nicome-
 dien.
 Epist. hu-
 ius initiū
 est, Sche-
 dula.
 Cap. 1.
 Musculo
 interprete*

in Paschatis quæstionem repentè digressus. Sed ne Arii quidem vnquam in historia sua meminit, callidè hominis memoriã præteriens, quem synodi auctoritate obrutus laudare non est ausus, amicitie lege constrictus noluit vituperare. Quæ eadem omnino causæ subsunt, vt historiam Carionis omnes Christi fideles explodant. Quosdam enim summos pontifices, viros quidem optimos, illius lacerat & cruentat oratio, quosdam verò imperatores Germanos commendat & illustrat, qui ecclesie Romanæ perduelles inimiciq̃e fuere. Itaque ex vniuersis leonem agnosces, hoc est, ex laude & vituperatione Lutheranorum. Quamquam Carionem Lutheri erroribus adhæsisse, non est opus coniecturis suadere. Multis quippè in locis apertè ille se prodit. Quocirca mirum est, cur eius historia non sit, cum ceteris hereticorum libris ab ecclesie iudicibus explosa: cum plerique tamen eam securi legant, nulla prorsus nota atque animaduersione præmoniti. Sed ad Eusebium reuertamur. In cuius historia ecclesiastica satis Gelasius ostendit, cetera sibi ac concilio placuisse, dum quædam displicuisse commouit. Itaque si fabulam Abagari laudesq̃e Origenis ab Eusebio demeres, digna eius historia esset, cui fides omnino haberetur, præsertim si in ecclesie contra Arium pugna, non ab Ario, sed ab ecclesia stetit. Ac de ecclesiasticæ historie libris hætenus. Nam in chronicis admiranda fuit hominis diligentia, magnus omnino labor, varia & penè incredibilis lectio, ac graue prorsus in lectionis varietate iudicium. Nec scio an quisquam alius inter ecclesie, siue Latinos seu Græcos auctores, quamuis summa vi, ope atque opera eniteretur, præstatiõra nobis posset temporum monumenta relinquere. Tamen si descriptum incuria, adeo multis locis vitiata sunt, vt dici sine animi dolore non queat. Sed ne illa quidem, quæ ibi Eusebius refert, vera sunt omnia. Quin reperias aliqua, quæ iure ac vere reprehendas. Cuiusmodi illud est, quod eundem scribit fuisse Sennacherib, qui temporibus Ezechie Hierosolymam obsedit, & Salmanassar, qui Samariam cæperat. Id quod diuinis literis esse contrarium Hieronymus in Isaia 36. caput edocuit. Atque Tobia cap.

Post scripta hæc Carionis historiã Paulus quartus condemnavit.

1. Salmanassar dicitur fuisse pater Sennacherib. At nihil est, vt ille ait, omni ex parte beatum. In opere, vt ita dicam, immenso raro peccasse felicissimum fuit. Verum de Eusebio hæc satis.

Sozomenus sequitur, de cuius nos fide & auctoritate dicere Diuus Gregorius cogit. Qui historiam illius duabus præcipuè causis improbauit. Vna, quod sæpè in ea mentitus sit. Altera, quod Theodorum immodicè extulerit: quem constat & hæreticum fuisse, & in quinta synodo ab ecclesia damnatum. Equidem Sozomeni mendacia non excuso. Græcus nanque fuit, & natio hæc, vt diximus, est sicutque semper ad mentiendum promptula. Atque in nouem ecclesiastica historiarum libris, quos ante hos paucos dies Musculo interprete accepimus, nihil tale Sozomenus scribit, quale secundo loco illi Gregorius obiicit. Tantum ait, Theodorum discipulum Libanij fuisse, ad quem prolapsus Chrysostomus epistolam dederit, qui etiam postea episcopus Mopsi Vestæ fuerit constitutus. Andreas certè in concilio Florentino, vbi pro ecclesia Latina respondet, huius historici testimonium non solum vsurpat, sed etiam probat. Cùm enim imperator Paleologus interrogasset, num congruum esset, vt Synodus historiarum auctoritate niteretur, Andreas illi respondit, ad res gestas cognoscendas synodum historia vti debere. Tum imperator historiam illam, ait, in nostra religione debemus suscipere, quam maiores nostri probauerunt, aliam verò minimè. Cui Andreas, de Romanorum, inquit, aut Græcorum, aut regum bello historia nequaquam in synodo vti debemus, sed cùm historia hæc, scilicet, Hermij Sozomeni ecclesiastica sit, in qua omnium synodorum acta & patrum sanctorum definitiones explicantur, cur ei credendum non est? Hactenus in concilio Florentino, 7. Non videtur itaque hoc concilium fidem Sozomeno abrogasse, sed habuisse. Sed huic argumento responsum facile atque expeditum est.

Illi verò alteri non video quemadmodum responderi possit, nisi dicamus aut Gregorium alios libros Sozomeni legisse, qui in Manus nostras non venerunt, aut me-

Li. 8. c. 2.

aut memoria lapsum pro Theodorito Sozomenum scripsisse. Nam Theodoriti verba illa sunt, quæ Gregorius retulit. Libro quippe historię suæ quinto capitulo 27. Theodorum istum doctorem præclarum fuisse scribit. Et capitulo 40. Moritur, inquit, Theodorus episcopus Mopsuestias, cum omnium ecclesiarum doctor, tum hæreticæ cohortis profligator. Theodoritus ergo erat eo nomine damnandus. Qui & reuera ob hanc causam damnatus est in quinta synodo generali actione 5. canone 13. & 14. At Theodorus canone 12. Meruit etiam Theodoritus ea ex causa damnari, quod impiè aduersum Cyrillum & primam Ephesinam synodum scripsit, duodecimque Cyrilli capita reprehendit, quæ rectam fidem continebant. Nec verò de Theodorito desperare quispian debet. Nam, vt Bessarion in oratione, quam pronione apud patres Florentiæ habuit, affirmat, suum postea cognouit errorem: & in concilio Chalcedonensi palinodiam recantauit. Verum, vt hæc cunquæ habeant, illiusmodi errantium patrocina, historię eleuant

Li. 6. ca. & auctoritatem & fidem. Quo mihi nomine, vt cætera
12. & 13. omittam, Socratis scholastici minus historia placet. Et
& li. 7. enim & Origenis ipse quoque patronus est, & Nestori-
ca. 45. um excusat, & Cyrillum morder, & Alexandrum vellicat;
Li. 7. ca. & in reiectione presbyteri pœnitentiarij homouiano-
32. & 34. rum innocentiam infamat. De tertia verò regula in hi-
Li. eo. ca. storïæ iudicio seruanda hæctenus. Ac perspicua sunt hæc
13. 14. 15. quidem & in vulgari prudentia sita. Nam in quibus an-
& 34. li. ti quædam maior vis acriorque in iudicando prudentia
1. c. 5. & est, ij sine hisce regulis, exacuendo illam ingenij ac-
6. em vera deligent, reticientque contraria. Mihi sanè ali-
Li. 5. c. 19 quando, & verum ipsum in scribentis synceritate can-
Euripi- doreque relucet, & mendacium contra auctoris quidam
des in angor & calliditas patèfaciunt. Syncera mihi crede, ve-
Phenicis. ritas est, & si animum repurgatum inuenerit, ipsa per se
Veritatis rectè influit. Falsitas circuitiones quærit & anfractus;
suauit seque verborum ambitu sollicitè circumdat ac protegit;
esse ora- Atque etiam cum in historïæ ratione quid quemque de-
tio sim- ceat con-
plex, vafris nõ egens ambagibus: si quidem ipsa per se congruit. At sermo ini-
quus, quia per se fit morbidus, medicamina exquisita deposcit sibi. Euf. li. 3. c. 23

ceat confidero: facile intelligo, historicos non solum falso, sed imprudenter res quasdam memorię prodidisse. Quis enim vel mediocriter prudens ab apostoli Thomę Ioannisque euangelistę persona illa non videat abhorere, quę in rebus eorum gestis referuntur? vt aut ille iniurię vindictam expetierit, aut hic rupta veste suumque ipsius caput tundens equum acceperit, ex ecclesia quantum potuerit properauerit, & senex adolescentem iuueniliter fuerit insecutus. Non itaque prudentibus, & ingeniosis iudicandi pręcepta diligenter elaborata dedimus: sed, vt dicitur, crassa pinguique minerua rudioribus. Nec verò adeò stultus ego sum, vt existimem in has formulas omnia historię iudicia conclusa & comprehensa. Sed si quę fuerunt pręscribendę formulę, hæc videntur potissimum consentaneę conuenientesque fuisse.

Caput postremum, in quo 15. 16. 17. & 18. argumenta refelluntur.

Quamquam ex his, quę capite superiore diximus, argumentorum eorum refutatio apparet, quę 15. loco, 16. 17. & 18. sita sunt: sed ordine tamen refutanda sunt singula, vt scholę etiam minutis theologis morigeremur. Et in 15. argumento quidem Philonis primam auctoritas quæritur. Quę sanè magna fuit: sed breuiarium illud temporum Philonis non fuit, nec libellus alter de antiquitatibus, quem constat eiusdem esse farinæ.

Iosephi verò in historia fidem non Romani modo principes, sed viri quoque ecclesię celebrarunt. Egesippus bonus in primis auctor, vir probatę fidei ac grauis omnino historicus Iosephum egregiè laudat, quod ad historię auctoritatem pertinet quidem, nam quod ad religionem, consortem eum facit perfidię Iudæorum. Hieronymus non dubitat locum illi inter ecclesię scriptores dare, atque adeò eius de rebus gestis monumenta inter ecclesiasticas historias recensere. Eusebius Cæsariensis, Sozomenus, Nicephorus, vt alios omitam, miris modis Iosephi historiam commendant. Quin & Iosephus

*In proo-
mio li. 5.
de exci.
Hier.
De viris
illustrib⁹
Euse. li. 3
ecc. hi. c. 9
Sozo. li. 1.
cap. 1.
Nicepho.
li. 2. c. 18.*

Lib. 16. an. cap. 7. & in fine 20. lib. & 1. li. con. phus ipse historiam suam grauibus probabilibusque rationibus commendauit. Quae non minorem faciunt fidem, quam si eadem ab Hieronimo aut alio quocumque auctore positae fuissent.

App. A. lex. Li. 1. an. c. 3. eo. cap. Lib. 18. an. ca. 9. Caieta- nus ait fuisse binominē, eūdemq; Philippū & Herodē appellatū. Sed ne Iosephū quidē ipsum uiderat. Li. 1. con. Appio. li. 1. an. c. 3. 2. Esd. 3. 4. 5. et 6. ca. cōtra- ria referuntur. At serpentis poenam nimium crasse interpretatur, vim ligni scientiae boni & mali falsam fictitiamque commendat, Herodiadem scribit non Philippi, sed Herodis uxorem fuisse, qui Herodis quoque tetrarchae frater erat, templum in secundo anno regni Darij dicit esse perfectum, seniorum lamentationes, cum templi veteris amplitudinem recordarentur, non ad nouum fundatum, sed ad iam consummatum refert: aliaque demum ait partim scripturae sacrae, partim ueris alijs ac probatis historijs aduersa. Planē ait: non inficior. Sed errores suere ignorantis, non mendacia fallentis. Neque æquum est pauca è maculis labem toti narrationis corpori aspergere. Egius itaque historicus Iosephus fuit, quemadmodum Egecius affirmat, & rerum indagini sobrietatiq; sermonū attentus. Quod uero in temporibus notandis eum quidam reprehendunt, id iure an iniuria faciant, non facile dixerim. Equidem eiusmodi errata indoctis negligentibusq; librarijs promptè ac libenter assigno. Iulij potro Aphricani quinque de temporibus volumina in manus nostras non uenerunt. Quare de eius historiae fide ipsi per nos iudicare non possumus. Sed extat Gelasij prauiudicium, quod in argumento obiectum est: idque sequi Theologos oportet de rebus eiusmodi iudicaturos. Opuscula, inquit, Tertulliani siue Aphricani apocrypha. Quo in loco an Iulium Aphricanum uoluerit Gelasius improbare, non satis expeditum est. Primum enim de Iulio Aphricano nullus ueterum malam opinionem habuit. Eusebius uero ac Hieronymus ubique eius de rebus gestis testimonia colunt. Nec Iulius hic est in fidei doctrina reprehensus. Nam quod historiam Susannae fictam esse credidit, in eo uirorum doctissimorum errorem secutus est. Atqui ob peccatum unum, cuius uel probabilis excusatio est, omnia Iulij opuscula à Gelasio damnari, nō fit mihi profecto uerisimile. Eadem quippe culpa, si culpa fuit, Iulio fuit cum doctoribus ecclesiae cōmunis.

Vix enim reperias quenquam, qui non in aliquo errarit. Deinde, quorsum Gelasius, quasi nihil interesset, verum hic an ille damnaretur, in eam formam censet? Opuscula Tertulliani siue Aphricani apocrypha. Atque si duo auctores illi essent nominibus reque etiam ipsa differentes, more suo Gelasius vtriusque singillatim opera condemnasset. Cum autem Tertullianum siue Aphricanum vna comprehensione notat: non est existimandus auctores diuersos, sed eundem intellexisse. Mihi sane huiusmodi coniectura suspicionem asserunt, locum esse corruptum, vt alia in hoc capite pleraque, & particulam, siue, scriptorum vicio additam. Legendum itaque esse, Opuscula Tertulliani Aphricani apocrypha. Nisi forte Aphricani cognomen quidam Tertulliano impertiebant: Quocirca in eum modum sententiam Gelasius tulerit: vt siue nomine proprio seu cognomine a quolibet vocaretur, intelligeremus esse damnatum.

Reliqui sunt Eusebius & Sozomenus, quorum auctoritas quintadecima tandem argumentatione vrgebatur. Verum de his auctoribus quid senserim, quid censuerim, capite superiore habes.

In quinto decimo argumento nullus scrupulus obiectus est, qui non fuerit excussus. In sextodecimo autem Innocentij decretum primum obiicitur. Sed ille, si ecclesie monimenta probat, non statim gentilium historias improbat. Sunt hæ, fateor, vsui ecclesiastici fori litiumque vulgarium parum aptæ: quanuis & in hunc vsum possint esse aliquando viles. Sed quibus in locis & questionibus, quoniam a presenti instituto alienum est, non est operæpretium dicere. In sacrarum verò literarum expositione, quod in ca. huius libri secundo fuscè diximus, historie profanæ multum omnino valent. Quamobrem, si quæstio circa diuinas literas incidat, & cõcilia, & ceteri ecclesiastici iudices eiusmodi historias negligere, nec debent nec verò possunt. Nec his solù scripturæ vsibus gentiù historie accomodantur. Quin sunt aliàs Theologis necessariæ, quæ admodum & nobis antè explicatù est, & sequentibus quoque libris explicabitur. Andreas porrò in syno. Flor. nihil aliud docet, nisi Græc. aut Romanorù

bella cognoscere nequaquam ad synodum pertinere. Poterat dicere Troianorum aut etiam Florentinorum. Nam Græcorum ac Romanorum bella quædam cognita, vtilissima sunt prophetarum vaticinationibus explicandis. Sed hæc facillima sunt: cætera persequamur. Quæ & ipsa post ea, quæ retrò disseruimus, nihil difficultatis habent.

Sanè in responsionem decimiseptimi argumenti, ne verbum quidem vnum adiiciendum cêseo, quippe quod, nisi ego fallor, in cap. 6. accuratè est ac diligenter expeditum. Duodeuigesimum ergo idemque postremum, quàm breuissimè potero expediam, quò iam sit tandem huius loci finis.

Duo igitur argumentorum genera Theologus vsurpat. Vnum est certum, alterum probabile. De vtrisque proximo libro est latius differendum. Nunc in pauca restringam. Non est necesse, Theologus certa semper principia sumat. Ex incertis, probabilia sint modò, argumentationes aliquando conficit, non ad vincendum quidem, sed ad persuadendum idoneas. Stultus verò Theologus ille erit, qui in omni suo syllogismo res necessarias velit rebus quoque necessariis addicere. Sunt enim nonnulla adeò implicata & obscura, vt prudentiæ theologicæ sit, non ea demonstrare velle, sed suadere: non patientius illustrare, sed vt cumque expedire.

In huiusmodi itaque argumentorum genere si quis humanæ fidei probabilitate vsus fuerit: falli nimirum aliquando poterit, reprehendi sine iniuria non poterit. Atque etiam, quemadmodum suprâ diximus, quædam ita certò humana fides tradit, vt ea in dubium vertere stultitiæ sit argumentum vel certissimum. Hæc si in vsu suum Theologus vendicarit, nihil fallax, nihil imbecillum ineptumve conficiet: sed rem veram, firmam, rationique tum humanæ tum etiam diuinæ consentaneam. Verùm ab his historiæ partibus, quæ sunt expositæ, quemadmodum ducatur argumentum, satis expositum videtur. Omnia igitur argumenta theologica manare à fontibus decem, dictum est in primo libro. In decem autem sequentibus libris, cuiusmodi argumenta è singulis locis erui possint,

possint, ostensum est. Quæ dicta sunt fortasse longius, quam instituta causa postulabat: sed breuius certè, quam res tantas posse à me dici existimaram. In historiæ humanæ auctoritate explicanda fateor magna mihi longitudo orationis fuit. Sed nullus è locis Theologiæ erat, vbi aut latior occurreret differendi materia, aut me oporteret magis cura, diligentia, industria elaborare. Quòd & si minus prestiti quàm rei magnitudo desiderabat, non tamen frustra elaboravi. Admonere enim reliquos potui, vt accuratius scribant: & res vel meliores addant, vel superuacuas detrahant, vel dispersè, & diffusè dictas angustius, & contractius astringant, breuiter, si quid norunt rectius istis, candidè impertiant.

Vndecimi Libri finis.

VV 3 DE LO.

670
DE LOCORVM
VSV IN SCHOLASTICA.

DISPVTAZIONE, LIBER
DVODECIMVS.

In Librum duodecimum proœmium.

Ratrem Franciscum Victoria Lector optime, eum quem summum Theologiæ præceptorem Hispania dei singulari munere accepit, solitum dicere audiui, postquam ab illo schola discessi, se ingenio meo quidē egregiè delectari; sed id vereri, ne huius excellentia quadam elatus & exultans immoderatè iactarer, & grandior effectus, non leuè modò & liberè ingrederer, sed temerè etiam ac licenter præceptoris vestigia conculcarem. Audierat enim me opinionem ipsius vnam & item alteram non probasse. Vellem autem de nobis ea verè dicerentur, quæ ille pro nimia sua in filium indulgentia dicebat. Sed si minùs imitatione tantam ingenij præstantiam consequi possumus, voluntate certè proximè accedimus, magistrumque conamur exprimere. Nimirum si doctrinam meam approbet quispiam, quæ vrinam eruditiorum opinione digna esset: si in rerum iudicio prudentiam, quæ vrinam esset digna nostro cognomine: si orationis cultum, quem elegantiorē adhibere soleo, quem consueverunt scholastici in libris suis: in hoc sumus docti, prudentes & facundi, quòd virum hunc rerum earum omnium ducem optimum sequimur, atque eius præceptis monitisque paremus. Quod verò ad animi moderationem attinet, quam vir in me modestissimus desiderabat, in eo dedi operam, vt timorem illius ego fallerem. Effecerim an non, alij incorruptius iudicatione Sanè si qua in me temeritatis culpa est, vix eā excusatione alicuius

alicuius rei tegere & adumbrare possum: qui sciam, parum ingenium valere quamlibet excellēs & eximium posse: nisi prudentis intelligentiæ freno, & definita animi immoderatione gubernetur. Quanquam illos probare non soleo qui velut sacramento rogati vel etiam superstitione constricti, vt Fabij verbis vtar, nefas ducunt à suscepta semel persuasione discedere. Theologo nihil est necesse in cuiusquam iurare leges. Maius enim est opus atq; præstantius ad quod ipse tendit, quàm vt magistri debeat vt figijs semper insistere, si quidem est futurus Theologiæ laude perfectus. Memini de præceptore meo ipso audire, cum nobis secundam secundæ partem ccepisset exponere, tanti Diui Thomæ sententiam esse faciendam, vt si potior alia ratio non succurreret, sanctissimi & doctissimi viri satis nobis esset auctoritas. Sed admonebat rursus, non oportere sancti doctoris verba sine delectu & examine accipere, imò verò si quid aut durius aut improbabilius dixerit, imitatuos nos eiusdem in simili re modestiæ & industriam, qui nec auctoribus antiquitatis suffragio comprobatis fidem abrogat, nec in sententiam eorum ratione in contrariam vocante transit. Quod ego præceptum diligentissimè tenui. Non enim vllam, non Diui Thomæ dico, sed ne magistri mei opinionem quidem reuocavi ad arbitrium meum: nec cordi tamen fuit iurare in verba magistri. Nam & vir erat ille natura ipsa moderatus: at cum Diuo etiam Thoma aliquando dissensit. Maioremque, meo iudicio, laudem dissentiendo quàm consentiendo assequeretur: tanta erat in dissentiendo reuerentia. Sed hæc hæc hactenus. Multa enim sæpè laudandi præceptoris nostri gratia dicemus. Nunc ad reliquas partes propositi operis reuertamur. De locorum vsu tres libros pollicitus sum. Vnum in scholastica pugna, alterum in scripturæ sacræ expositione: postremum speciatim aduersum fidei Christianæ singulos inimicos hereticos, Paganos, Iudæos, Saracenos. His enim rebus. 12. 13. & 14. librum impartui. Atq; vt ad præceptorem redeam, locorū vsu in scholæ concertatione præsertim si tractare ille voluisset, grauissimè & copiosissimè potuisset scribere. Sed quoniã nulla eius ingenij monumenta mandata literis, nullū opus

eruditionis, nullum doctrinae munus extat : nos ad huius rei scribendae operam omne studium curamque conuertimus. Cum enim tota Theologia frigifera & fructuosa, nec vlla pars eius inculta ac deserta sit, nullus feracior in ea locus est nec vberior, quam de locorum vsu & argumentis, quae à locis theologiae ducuntur. Quare quantum cōniti animo possum, quantum labore contendere, si scribēdi haec labor est potius quam voluptas, tantum faciam, vt efficiam, ne cum omnia à praeceptore mihi harum rerum principia suppeditata sint, ipse mihi praeceptor itē meo videar defuisse. Huius enim clarissimi viri eruditionem memoriae prodimus: atque ei & si nequaquam parem illius ingenio, at pro nostro tamen studio meritam gratiam debitamque referimus. Quanquam postulo ab ijs, qui haec in manus sumēt, vt maius quiddā de magistro meo, quam quantum à me exprimi potest, suspicentur.

Quid Theologia sit, quae ei obiecta res, quis finis.

Caput secundum.

PROPOSITUM est nobis hoc libro de locorum Theologorum vsu in scholae disputatione dicere. Id quod recte atque ex ordine fiat, optimum fuerit initio definire: quidnam Theologia sit, quae illius quasi subiecta materies, quis scopus, in quem theologo studia dirigenda sint omnia. Ac Theologia quidem, si Graecam vocem in Latinas vertimus, ratio est sermoque de Deo. Omnis autem, quae ratione & via de aliqua re suscipitur, institutio, essentiam & potentias, quas vocant, ac cetera omnia vestigat, quae illi rei sunt peculiariter ac proprie attributa. In theologia ergo facultas quaedam intelligitur: quae Dei naturam, vim & proprietates inquirat. Nec verò Theologo satis est, quae Deo in se absolutè conueniunt, ea facultatis suae viribus iuribusque tribuere: nisi etiam illa vendicet, quae Deo quasi accidunt in ordine ad creaturas. Dei enim notionē omni ex parte rimatur. Bipartita igitur est Theologiae tractatio: vna de Deo secundum se, altera de eodē, quia rerum est principium ac finis. Nec theologus tamen summa & infima, diuina & humana miscet, sed adeo artificialitè, clarè, artificiosè, haec componit illis, his illa iungit: vt non

vt nō modò nullā sibi vicissim obscuritatem afferant, ve-
 rum etiam vtraque vtrisq; adhibeant lumen. Quid? quòd
 sicut solem intueri nequimus aduersum, eiusque radijs a-
 cies nostra sensusque vincitur: sic ad diuinæ lucis obtu-
 tum mentis nostræ oculi hallucinantur & caligant. Quā-
 obrem necesse est, vt Deū sua natura inuisibilem in effe-
 ctis ceu in vmbra, in speculo, in imagine, in signis vesti-
 gijsq; cernamus. Inuisibilia enim ipsius à creatura mundi
 per ea, quæ facta sunt intellecta conspiciuntur: sempiterna
 quoq; eius virtus & diuinitas. Cū verò inter omnia, quæ
 oculorum sensu percipimus, rationalis creatura simillima
 deo sit, ad imaginē quippè dei factus est homo, nihil pro-
 fectò inuenias, in quo diuina bonitas, potestas & sapiētia
 magis eluceant. Quare theologiæ disciplina, quamuis de
 Deo ipsa præcipuè sit, plurimum tamen circa homines hu-
 manaq; versatur: & cū ex homine tū ex ijs, quæ Deus ho-
 mini fecit atq; effecit, diuinæ naturæ cognitione querit.
 Quòd si potentiam, benignitatē & prouidentiam, Dei in-
 dagare & proferre propriū theologiæ munus est, de fine,
 quem Deus non alium quàm seipsum hominibus compa-
 rauit, deque medijs ad hunc finem necessarijs, virtutibus,
 legibus, gratia, incarnatione, sacramentis, longissima licet
 theologi disputatio, non est ab instituto theologiæ alie-
 na: non solum ob eam causam, quam D. sanè Thomas gra-
 tiæ reddidit, ne theologia, quæ effectrix etiam est non mo-
 do speculariæ, mōca & imminuta hac patre ommissa linque-
 retur, sed multò magis quòd eę res Dei ipsius probitatē,
 æquitatem, virtutem, integritatem, beneficentiam, libe-
 ralitatem, misericordiam, patientiam, longanimitatem infi-
 gniter & præclarè patefaciunt & illustrat. Cuius rei igno-
 ratio causa quibusdam erroris illius fuit, vt existimarent,
 disciplinam hanc non esse cōtemplandi gratia inuentam,
 sed agendi. At enim quibus argumētis vtiatur, videamus.
 Primum contemplationis tractatus inquirunt, longè mi-
 nor est quàm actionis. Illi enim D. Thomas primam sum-
 mæ suæ partem dedit, huic secundam & tertiam, quæ vo-
 luminis magnitudine illam singulæ etiam exuperant. De
 sine rursus ac medijs disputare, ad eam facultatem sine
 dubio pertinet, quæ aliquid molitur & agit. Nimirum

Romana.

non ad mentem ea, sed ad affectum referuntur. Cum ergo de fide & medijs humanæ vitæ plurimam theologus disputationem instituat, fieri videtur, vt theologiæ vis non in cernendo potissimè, sed in agendo sita sit. Theologiæ insuper & diuinarum scripturarum idem est finis. Nec enim finem alium disciplinæ eiusdem principia ac conclusiones habent. At diuinarum omnium scripturarum finis dilectio est, vt Augustinus Gregoriusque testantur. Non ergo Theologia præcipuè ad contemplandum tendit, sed ad amandum.

*1. de doct.
christ. ca.
35. et 36.
ho. 10. in
Ezechiel.*

*Matth. 7.
Iacob. 1.
Sap. 13. et
alijs in
finitis pro
pmodum
locis.*

*Iacob. 2.
Luce 1.*

*Sapient. 10.
Prouer. 9
2. Tim. 3.
Iohan. 20.
1. Iohan. 2.*

Præterea, quæ doctrina cuiuspiam est speculatrix vena trixque naturæ, oculos maximè ad cernendum postulat, non ad agendum vires. Nec stultitiæ eos arguit, qui in actione torpent, sed qui sunt in speculatione tardi. At scriptura omnis à discipulis opera exigit, eosque cessante ne torpentes tanquam vanos & ociosos reprehendit. Non igitur speculandi causa hæc doctrina potissimè traditur, sed agendi. Ad hæc fides in charitatem refertur, non econtrariò in fidem charitas: vt ex Matthæ. cap. 22. & ex Apostolo. 1. Corinthio. 13. colligitur. Notitia ergo principiorum Theologiæ, quam notitiam fidei vocabulo accipimus, diligendi causa primum omnium fidelibus data est. Causa quippè τελικὴ, quam finalè possumus interpretari, eadem & prima & principalis est. Quòd si notitia principiorum doctrinæ huius actuosa est fides, scilicet, quæ per dilectionem operatur, conficitur sanè, doctrinam quoque ipsam ad mores primo, vitæque actionem attingere. Item si fides speculatio quædam est, non moralis disciplina: vnde illud? Fides sine operibus mortua est? Vnde illud rursus? Ad dādā scientiam salutis plebi eius in remissionem peccatorum eorum? Nam scientia salutis corporalis in praxim maximè spectat, in contemplationem non item. Quid illa? Dedit illi scientiam sanctorum, scientia sanctorum prudentia. Omnis scriptura diuinitus inspirata utilis est, & cæ. vt perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus. Hæc autem scripta sunt vt credatis, & vt credentes vitam habeatis in nomine ipsius. Qui dicit se nosse Deum, & mandata eius non seruat, mendax est, aliaque huius generis sexcenta, quæ in diuina passim scriptura

scriptura reperiuntur. Ex quibus omnino videtur effi-
 ci, Theologiam non esse speculatricem, sed effectricem.
 Atque adeo finem eius præcipuum non esse contempla-
 tionem, sed actionem. Id quod opinati sunt scholastici
 quidam Theologi in primis clari & nobiles. Qui in ea *1. dist. 20.*
 rem magistrum fortè sequuntur, hanc disciplinam ex vsu &
 fruitione partientem. Nec intelligunt doctissimi viri,
 sic enim mihi modestissimum est vocare illos, alium esse
 finem doctrinæ, alium doctoris: vel, vt verbis differenti-
 bus rem ferè eandem exprimamus, alium esse finem do-
 ctrinæ primarium, alium postremum. Vt si verbi causa di-
 cimus, vini duos esse fines, vnum ad bibendum, alterum
 ad medendum. Charitas ergo docentis Dei, atque ea
 re doctrinæ quidem huius finis est, at non primus, sed
 secundus. Nam & cognitio contemplatioque naturæ,
 vt ait eleganter Cicero, manca quodammodo atque in-
 choata est, si nulla actio rerum consequatur. Vani sunt, *Sap. 13.*
 Sapiens inquit, omnes homines, in quibus non subest *ad Ro. 1.*
 scientia Dei, &c. & alius item. Quia cum cognouissent
 Deum, non sicut Deum glorificauerunt, sed euauerunt
 in cogitationibus suis, &c. Quapropter si ex fine secun-
 do naturam disciplinæ consideres, iam tibi physica in-
 ter actiuas numerabitur. Quid? Quòd finis noster
 primus, vt Diuus Thomas verissimè sentit, visio Dei est
 clara & manifesta? Quia verò finem illum adipiscimur
 mente & voluntate, cognitione & amore: sit, non vt co-
 gnitio ex se amorem, sed vt vtraque res ad visionem refe-
 ratur. Quòd si cognitio viæ ex se non nisi ad patriæ co-
 gnitionem referenda est, quamuis illa non sit per se ido-
 nea, nisi ei affectus dilectioque iungatur, visio verò Dei,
 cuius fides seminarium est, contemplatio potissimum
 est, non effectio, sequitur Theologiam maximè specula-
 tiuam esse, non practicam. Liceat enim, quando de scho-
 læ disputatione habetur oratio, scholæ verba vsurpare.
 Adde, quòd Theologia Dei naturam, potentiam & pro-
 prietatem inquirat. Est ergo Deus huius scientiæ pro-
 prium obiectū, atq; adeo speculationis causa cõparatur. *12. de tri-
ni. ca. 14.*
 Atq; Augu. apertè docet, sapientiã, de qua Apost. 1. Cor. *13.*
 12. loquit, intellectuãlẽ notionẽ & contemplationẽ rerum
 æternarum.

æternarum. Sine dubio autē sacra doctrina sapientia est,
 eaque re speculatiuam esse constat. Quod, vt cætera ta-
 ceamus, vel Theologiæ nomen præ se fert. Quemadmo-
 dum enim non solum asserere, sed etiam addubitare stul-
 tissimum est, num Physiologia Astrologiaq; speculatri-
 ces sint, an effectrices, quod nomina ipsa insignitè egre-
 gieq; declarant, contemplationem rerum ingeri, non mo-
 res & actionem. Tametsi Medici, Nautæ, ac cæteri, qui
 rebus publicis addicti & destinati sunt, otiosam naturæ
 astrorumq; notionem aspernantur & fugiunt: quæ actuo-
 sa est, eam & amplectuntur & colunt. Sic ambigere, theo-
 logia speculatrix ne sit an effectrix, à communi etiam me-
 dio criq; intelligentia & sensu remotum est. Vt potè, cum
 nihil aliud illa sit, quàm ratio sermoque de Deo. Quan-
 quam viri prudentes vacantem, illam & otiosam esse no-
 lunt: sed ad humanæ vitæ & vsum & finem accommoda-
 ri. Præterea, Theologia omnem de Deo cognitionem
 tradit, siue ea per naturæ lumen, seu diuino solum munere
 & illustratione habeatur. Cum igitur speculetur quic-
 quid de Deo cognoscere humana ingenia possunt, nimi-
 rum aut speculatiua est, aut scientia de Deo nulla esse spe-
 culatiua potest. Quod licet nonnulli huic argumento de-
 deriunt, adeò tamen absurdum est, vt refelli non debeat.
 Quid? Quod Theologia nostra diuinæ sapientiæ quæ-
 dam impressio est, quæ eadem & speculandi vim habet &
 agendi? Nihil igitur obstat, cur non idem lumen vul-
 tus Dei, quod signatum est super nos, vtraque ostendat,
 & quæ contemplari oportet & quæ agere. Sicut anima
 rationalis quòd formarum omnium præstâtissima sit, vi-
 res quidem excellenter habet & sentiendi & vigendi, sed
 in ea tamen vis intelligendi prima eademq; præcipua est.
 Nec vires illa exercet reliquas, nisi vt proprio tandem
 intelligentiæ munere perfungatur. In hunc itaque mo-
 dum Diuus Thomas sciēter ac peritè dixit, Theologiam
 muneribus vtriusq; fungi & speculandi & agendi, quam-
 uis magis speculetur quàm agat. Non enim agit, nisi quia
 agendo ad perfectam Dei cognitionem tendit. Quibus
 rebus breuiter explicatis illa tria perspicuè satis, & planè
 intelliguntur, quæ à principio huius capituli exponenda
 suscepi,

loſcepi, nempe quanam ſit Theologiæ propria notio æ
 definitio, quæ rurfum illi ſubieſta materies, circa quam
 ipſa verſetur, quis tandem illius finis tum primus tum ſe-
 cundus. Theologia ſcientia eſt, quæ docet, quidnam na-
 tura diuina ſit, & quæ naturæ eius vires ac proprietates.
 Deus ipſe eſt doctrinæ huic obiectum ſubieſtumq; pro-
 poſitum, & quaſi verſanda materia, his enim modis res,
 quam facultas quælibet mente tractandam cognoscen-
 damq; proponit, à Philoſophis appellatur. Finis prima-
 rius quidem naturæ diuinæ notio, & contemplatio per
 Dei potentias, virtutes & proprietates explicata, poſtre-
 mus autem, earum rerum actio, quæ ad mores ſunt ac be-
 nê beateq; viuendum neceſſariæ. Et quidem quem vſum
 loci Theologici habeant, vitæ moribus & actionibus ac-
 commodatum, non inſtitui in præſentia dicere, quamuis
 magnus ille omnino ſit, & qui nobis diſſerendi præſtaret
 valde vtilem copioſamq; materiam. Is tantum vſus, vt
 ſupra dixi, nunc mihi expediendus eſt, quem Theologus
 capere à locis poteſt, ſi in ſcholæ diſputationibus illos
 verſet & tractet, cum ſcilicet quantum poteſt, tantum co-
 gnoscere curat de Deo rebusque diuinis. Non autem mi-
 hi excidit, ſcripſiſſe me in libro quinto, cum de eccleſiæ
 auctoritate in morum iudicio dicerem, duplicem eſſe de
 rebus Theologicis quæſtionem. Vnam, quæ ad contem-
 plationem attineret, alteram, quæ in moribus atque vſu
 vitæ ſua eſſet. Quod à quibusdam ſic accipi poteſt, tan-
 quam hoc, quod nunc habeo inſtitutum, priori diuer-
 ſum ſit. Id verò à me procul aberit. Namq; aliud eſt loco
 in vſu Eccleſiaſten in concione docere, vbi de mori-
 bus aut hortâdo, aut dehortâdo agitur, aliud Theologû
 in vſu locorû inſtituere, cum in morû quæſtionē incidit,
 ſue illa ſit earum rerum, quas ſcire ad ſalutem eſt neceſſa-
 rium, ſue earum etiam quæ fuerint opportuna. Atque
 concionatoribus, quemadmodum loca Theologica v-
 ſurpare debeant præſcribere, id ego hoc tempore præter
 eundem cenſui. At quoniam quæſtiones fidei & morum à
 Theologo eadem via & ratione tractantur, quum in di-
 ſputationem Theologiæ veniunt, id ambigendum nō eſt,
 quæ ſuperiorum quæſtionum præcepta fuerint, eadem ad
 ſequentes

sequentes pertinere. Hæc enim est vna res prorsus, vt nō differat multū inter fidei decreta & iudicia morum, eaque est ex eisdem locis eademque propemodum forma tractāda. Nec verò velim, vt rursus me quispiam in tam frigida, tamque ieiuna calumnia remoretur, quod Theologiam simpliciter & absque vllō temperamento scientiam nuncupauerim. Quasi nescirem Aristotelem in scientia euentem, & claram conclusionis notitiam exigere. Cuiusmodi quum in principijs Theologia nō habeat, ne in conclusionibus quidem habere potest. Pugnat enim, rationis conclusionem dilucidam, apertam & manifestam effici, si res, è quibus illa colligitur, obscuræ, obperæ, atque inuolutæ sunt. Porro autem si non vt Aristoteles, vt sacri auctores, sic nos certè loquimur, qui doctrinam hanc scientiam absolutè vocarunt. Scire, Augustinus inquit, quemadmodum fides & pijs opituletur, & contra impios defendatur, proprio appellare vocabulo scientiam videtur Apostolus. Illud autem sine dubio vnum Theologiæ proprium & officium est. Et Hieronymus, vt alios omittam, scripturæ sacræ doctrinā, quam Theologi profiteantur, scientiam sapientiamque passim appellat. Quin sacræ literæ, vbi res certa est, ibi nullo modo sciendi vocabulum reformidant. Nota sunt illa, scio quòd redemptor meus viuit, &c. Item, Scio, quòd certissimè regnaturus sis, &c. Item, Dedit illi scientiam Sanctorum. Item, scientiam Dei inuenies, quia Dominus dat sapientiam, & ex ore eius prudentia & scientia. Et Apostolus. Alij quidem per spiritum datur sermo sapientiae, alij autem sermo scientiae. Præterea euentiam Aristoteles in disciplinis flagitat, vt rerum cognitio nec fallere possit, nec mutari. Firmam enim immutabilemque notionem scientiae vocabulum postulat. Cùm igitur quæ res in fidem ac Theologiam incidunt, qua ratione in eas incidunt, stabiles immobilesque sint, nec in eis Theologus errare, labi aut decipi queat: fit, vt sine perspicuitate etiam Theologia scientiae propriè sibi appellationem vendicet. Quæ eadem causa subest, vt disciplina hæc circa res etiam contingentes, hoc est, sua natura minimè necessarias, sine sui nominis impendio & iactura versetur.

14. de tri
ni. c. 1.

Tob. 19.

1. Reg. 24.

Sap. 10.

Prover. 2

1. Cor. 12.

Neces-

Necessitatem quippè in doctrina idcirco Aristoteles requisivit, quòd sine ea nec rerum nec cognitionis stabilitas & immutabilitas apparet. At causæ vel fortuito antegressæ harumque effecta, suapte natura parùm firma & constantia, vt sub Theologiam & fidem cadunt, non mobilia & quæ modò huc atque illuc transferantur, sed certa immutataque perinde ac perennia manent. Quam obrem vtraque Deus propriè scire dicitur, & quæ necessariò eueniunt, & quæ nobis in casu & fortuna sunt posita. Ritè ergo Theologiam scientiam dicimus, in qua certitudo immobilis, firma constantia, & vt ita dicam, infallibilitas cognitionis est. Quid? Quòd Musica & Astronomia à plerisque scientiæ nuncupantur, & tamen vix vnus aut alter cælorum syderumque errantium conuersiones, à quibus disciplinæ illæ nunc pendent, proprio vel instrumento vel experimento explorauit? Quin Astrologi ferè iuniores veterum experimenta, tanquam certa earum rerum præiudicia sequuntur, quas ipsi tractandas, iudicandasque suscipiunt. Theologia igitur iure quoque scientia vocitabitur, præsertim cum huius doctrinæ principijs accidat, vt obscurè nobis sine cognita. Nimirum enim, si nobis perspicua ac dilucida forent, nihilò feciùs suam hæc disciplina, & nomen & rationem tueretur. Ac re vera, si modò Aristoteles viueret, non aliud nomen inueniret, quo theologiam aptiùs & congruentiùs appellaret. Nam fidem dicere, quæ non auctoritati proximè, sed rationi & syllogismo innitatur, absurdum est. Alioqui si prior propositio certa ex fide sit, posterior autem ratione naturæ probabilis, conclusionis fides erit, non opinio. Quod planè falsum est.

Theologiam ergo, quando aliud melius non occurrit, scientiæ vocabulo nuncupemus: Firma. n. & stabilis earum rerum perceptio & cõprehensio est, quæ è certis constantibusq; principijs manifesta cõnexionem nectitur. Nec. n. illud verè dici potest, theologiæ consequentias probabiles & obscuras esse, non euidenter & firmas. Cuius rei argumentum ponunt minimè acutum, sed in primis hebes, quòd si certa esset claraque connexio, conclusiones

non iam ad Theologiam, sed ad fidem attinerent. Verùm hæc ratio ridicula est, iure itaque à plerisque reprehenditur. Est enim facile & apertum fidei Theologiæq; discrimen. Quòd fides proximè &, vt sic dicam, immediatè auctoritate nititur, Theologia verò proximè & immediatè ratione. Habent enim se, quemadmodum supra dixi, fides & Theologia non aliter, quàm habitus principiorum & scientia conclusionum. Et sicut naturæ lumen absque ratiocinationis medio, principiorum naturalium notitiam efficit, ita lumen fidei nullo adhibito rationis argumento, earum rerum persuasionem facit, quibus fideles assentimur diuina solùm auctoritate nixi. Non igitur consecutionis euidencia & firmitas Theologiam tollit, sed facit: non aufert, sed infert. Quanquam sunt in hac, sicut & in alijs disciplinis, opiniones quædam rebus scitis exploratisq; permixtæ. Ac quemadmodum doctrina physica, naturæ licet ipsa congruens & consentanea, non omnes conclusiones exploratè conficit: sed quasdam probabili argumentatione suadet. Sic plurima Theologus pronunciat quidem constanter, certò, fidenter, in quibusdam tamen præclare agi secum putat, si verisimile quod sit inuenerit. Nec arbitratur sese scire quod nesciat: aut, perinde vt si omnia certa essent Theologiæ dogmata, nihil formidat, nihil ambigit, sed illud cauet & prouidet, ne vniuersis temerè assentiens & valde cuncta asseuerans, earum etiam rerum auctoritatem, quæ sunt certiores, & illustriores, amittat. Sed ad rem. Cùm incerta cõnexio est, vel altera propositio est incerta, quæ cum fidei principio sumitur, conclusionis opinio erit, Theologia propriè non erit. At siue ambo syllogismi principia fidei sint, seu alterum ex fide certum, alterum ex natura euidens, conclusio ad Theologiam pertinebit, modò consecutio, aut clara luce naturæ sit, aut fidei illustratione cognita. Haud enim secùs, quod etsi dixi, sæpè ac sæpiùs dicturus sum: haud secùs, inquam, eiusmodi conclusionis scientia refertur ad fidem, quàm ad habitum principiorum naturales disciplinæ. Quæ quoniam ita sunt in promptu, vt res argumentatione non egeat, his omnis-

Quæ sint Theologiæ principia. Caput tertium.

ENimuerò cum disciplina omnis quosdã habeat fontes, quos scientiæ principia dicimus: quosdam deinde riuulos, quos quasi scientiæ fines, conclusiones appellamus: necesse est Theologo vsum locorum paraturo discere ante omnia, quanam facultatis suæ causæ & principia sint, quæ effecta causis illis principijsque connexa. Principia verò Theologiæ primum cognoscenda sunt: nam his cognitis, multò facilius extrema intelligemus. Sed quoniam decem locorum generibus propolitis adiunximus causas cuiusque generis, easque res ante constituimus, quibus cuiusque vis & natura continetur: non deerit fortasse qui tractationem hanc superfluum esse cõtendat, immo ea etiam omnia, quæ dicere de locorum vfu instituiamus. Argumentabitur enim, Theologiæ non alios esse fontes ac locos ipsos, quos digito etiã indicauimus: tamque apertè & clarè singulorum viros & naturam explicauimus, vt facilè ex quoque loco possimus, nisi simus valde tardi, argumenta colligere. Quid? Nam & hoc dicet aliquis, nonne & ante nostram hanc artem, si modò hæc ars est, Theologi & argumenta inuenerunt, & alia ex alijs necetètes rem Theologicam via & ratione tractarunt? Nũ D. Thomas perfectus absolutusque Theologus, si hanc Theologiæ partem necessariam iudicasset, eam penitus intactam omisisset? A quo non verisimile est, cum ceteræ partes Theologiæ bene descriptæ sint, extremum actum tanquam ab inerti poëta esse neglectum. Quid igitur laborare opus est, aut in quo euigilare curas & cogitationes nostras: siquidem nihil locorum vfu explicando parere tale possumus, nihil consequi, quod sit Theologis magno perè vtile & necessarium? sed non poterunt huiusmodi argutiæ mentem meam è sua sede & statu dimouere. Ego enim sic mihi persuasi, sic sentio, has nostras de locis præceptiones plurimas res continere, quoquo se theologus vertit, præsto esse, nulla, disputatione excludi. Nam siue argumentum quæritur ad Theologiæ probanda dogmata firmissimum, siue ratio ad sacras literas explicandas aptissima quæritur, aut hæc ars est; nulla omninò, per quam ea assequamur. Nullam verò dicere maximarum rerum

rum artem esse, cum minimarum sine arte nulla sit, hominum est parum consideratè loquentium, atque in maximis rebus errantium. Sed hæc, quibus ad locorum cognitionem & vsum cohortamur, accuratius essent fortitan disputanda. Quod alijs quidem libris fecimus. Hoc autem tempore tantum nobis declarandum fuit, cui D. Thomas diligentissimus absolutissimusque Theologus hunc de locis tractatum dereliquerit, si tam est, quam nos dicimus, Theologo necessarius. Et quidem D. Thomas in .i. part. quæst. .i. articu. 8. ad secundum restrictè breuiterque, vt solet, Theologiæ locos indicauit: non omnes, sed plerosque. Quin etiam, vt homo nimè ingratus illi me dedam, cui me tantoperè debeo, & huius officij seruitutem astringam testimonio sempiterno: D. Thomas mihi & auctor & magister fuit huius operis componendi. Sed ille locorum ferè naturam explicuit pressè & angustè ac suo demum modo. Non enim dilatat argumentum, sed quasi punctis, quod proponit, efficit. Rationem autem tractandi locos ipsos nec D. Thomas neq; alius quisquam, quod equidem sciam, conatus est explicare. Quod idem Aristoteles in locis dialecticis fecerat, qui locos ipsos variè ac fusè quidem complexus est, sed non ostendit quomodo inueniendum sit ex ipsis, neque vsum eorum demonstrauit, qui in hac re esset maximus & potissimus, sed vsum nescio quem ad probabilium & communium argumentorum inuentionem literis prodidit, quem ignorare eruditi possunt, nec magnam eruditionis iacturam facere. Quanquam. i. topi. libr. ambitiosè fortè magis quam verè, quæ in topicis à se traduntur, ea quatuor vsus habere ipse Aristoteles iactat. Quid igitur: Si D. Thomas locorum vsum silentio præteriiuit, persecuturus nisi aliquis casus aut occupatio consilium eius præuenisset: Aut si non res has consultò & iudicio persequi instituit, certè vel non omnia possumus omnes, vel diuinæ procurationis fuit, vt priora aliquid posterioribus reliquerint, in quo elaborare quoque ipsi, & exercere vtiliter nõ solum memoriam, sed etiam ingenium possent. Hanc igitur partem relictam explebim? nullius adminiculis, sed, vt dicitur, marte nostro.

Nec

Ad. 3.
* argum.

Nec enim quicquam de locis Theologiæ post Diuum
 Tho. explicatum est, quod mihi probaretur de ijs, quæ in
 manus nostras venerunt. Quemadmodum igitur in re mi-
 litari solet, vbi dux non satis esse putat militibus arma da-
 re, sed docet quomodo sit ipsis vtendum, manus illorū ap-
 rat, componit gradus, quando fugere aduersariū debeāt,
 præcipit, quando insequi, quando fidere viribus, quando
 arte vri, quando ferire hostem, quando eius ictus elude-
 re, ducit demique in aciem, præscribit ordinem, locum as-
 signat, de quo iniussu suo non liceat eis discedere. Sic
 mihi videor facturus, si discipulos meos & informare &
 instituere ad effigiem absolutæ cuiusdam eruditionis vo-
 lo. Nec verbis modo præfinire hæc habeo, sed arreptis
 etiam telis in ludicrum certamen descendere ad exemplū
 posterorum. Quæ tametsi non ad vulnus, sed ad speciem
 valere videntur, nō inutilia erunt tamen. Quicquid enim
 in his rebus ad aspectum venustum est, idem vtiliter sit
 ad veram pugnam, si quando illa cum aduersarijs com-
 mittatur. Quod si quis sine arte id, quod artis est, effecit,
 permittat obsecro mihi mei que similibus vt artem & præ-
 cepta adhibeamus. Sunt prata, quibus natiuus & indige-
 nitalis humor interius infusus est. Sunt quæ nisi extrinse-
 cus humore allapso irrigari non possunt. At differue-
 runt Theologi nonnulli ante me valde feliciter. Primum,
 idem erant expeditius certiusque facturi, si hoc genus ex-
 ercitationum nostrarum degustassent. Quamlibet ager
 fecundus sit, fecundiorum eum tamen faciet agricola,
 si diligenter & studiosè colat. Sic igitur & si ingenijs ma-
 gnis præditi quidam, copiam in Theologia differendi si-
 ne arte consecuti sunt, ars tamen, vt Tullius ait, est dux
 certior quam natura. Aliud enim est argumenta congere-
 re aut potius spargere ac dissipare, aliud eadē via & artifi-
 cio premere. Nam qui sciet vbi quidq; positum sit quaq;
 eò veniat, is etiam si quid obrutū erit, poterit eruere, sem-
 perque esse in disputando suus. Non itaque si nulli fue-
 rint, qui locos artificiosè digestos generatim composue-
 rint, nulli qui partem hanc Theologiæ dissolutam diuul-
 samque conglutinarint & ratione constrinxerint: statim
 nostrum hoc opusculum superuacaneum erit, immo

Ad. 2.
 argum.

verò eò magis necessarium doctus & ingeniosis fortasse, tardis & rudioribus sine dubio. Deinde, nò mihi videtur scholastici Theologi, fatendum est enim quod sentio, admodum compositè & ordinatè disputationes Theologie distinxisse. Diuum Thomam semper excipio, apud quem mirabilis est contextus rerum, summus quæstionum & articulorum ordo, & composito disciplina incredibilis. Adeò respondent extrema primis, media vtrisque, omnia omnibus. Nam de argumentorum copia quid attinet dicere? Cùm de infinitis propè quæstionibus in vtramque partem differendi tanta illi facilitas & abundantia fuerit, vt non contra omnia semper, sicut Archefilas disputarit, & tamen vt in omnibus rebus quicquid ex vtraque parte dici posset expresserit. Cæteri scholæ auctores, perturbatione rationis atque ordinis multùm omnino peccauerunt, Magistrum videlicet secuti, in cuius quatuor sententiarum libris multa quidem lectio sanctorum apparet, & pro tẽpore illo haud mediocris sanè eruditio. Sed præter distinctionum vocabula, in quas libri illi diuisi sunt, nihil distinctum ferè videas, recteque & ordine distributum. Testimoniorum congeriem dicas potius, quàm dispositionem & rationem disciplinæ. De trinitate prima est illi disputatio. Ita prius relata quàm absoluta persequitur. Nam de iustitia & misericordia Dei in 4. Senten. quasi præteriens disputauit. De virtutibus in tertio. De vitijs quibusdam item in quarto. Innumera sunt eiusmodi confusè ab illo perturbateque tractata. Quamobrem scholasticis, qui huius vestigijs inhæserunt, confusa etiam ferè ac perturbata sunt omnia. Nec magistrum ego volo fraudare suo veteri nomine, magnum vtiq; vt ætate illa, virum, & quem iure coluerint posteri. Nec scholasticorum laudi, quam multorum seculorum firmavit opinio, detrudere quicquam volo. Sed ingenuè ac liberè dico, quid in illis desideretur, quidque illi præstarent homines ingenio doctrinaque præstantes, nisi differendi artem neglexissent. Nam quod spectat ad argumenti inueniendi rationem, fontes quosdam videntur etiam ignorasse: adeò nulla ex quibusdam eorum fontium argumenta proferunt. Quotus enim quisque ex traditio-

traditionibus Christi & Apostolorum argumentatur: atque ex concilijs raro, ex sacris literis non adeò frequenter, ex historia vix semel. At mea quidem sententia nemo poterit omni laude esse cumularus Theologus, nisi & erit horum locorum omnium scientiam consecutus, & ex eis promptum, expeditumque pararit ad argumentandum vsum. Nam de locorum natura & vi quidem satis fateor supra à me dictum.

Sed in eisdem nunc non frustra versabimur, cum docerimus, quænam eorum locorum usus sit, & quemadmodum ex eis argumenta ducenda. Id quod non omnibus ita facile est, ut nec præceptis nec exemplis nostris indigeant. Sed hæc hæctenus. iam ad instituta pergamus. Ac ne plura, quæ sunt penè innumerabilia, confectè, comprehendà breui quæ sint Theologiæ principia. Theologiæ naturalis & supernaturalis, hinc enim ordiendum est, facilis est & expedita distinctio. Theologiam naturalem voco Metaphysicam, ea parte, qua Dei naturam per naturæ rationes inquirat. Quæ est nobis, id est, Christianis cum philosophis gentium communis. Supernaturalem autem eam dico, quæ eiusdem Dei & naturam & proprietates per principia ea inuestigat, quæ sunt hominibus diuinitus reuelata. Reuelationem porrò Theologorum more hic accipio, quæ hominis & captum superat & ingenium. Nā Paulus ea etiam, quæ naturali ratione & lumine cognoscuntur, Dei reuelationi & manifestationi tribuit. Atque hæc supernaturalis Theologia propria est fidelium & Christianorum, tanto disciplinis cæteris melior, quanto diuina auctoritas, in qua illa sustentatur, humana omni ratione potior & antiquior est. Rectè igitur D. Thom. docet, quòd argumentari ex auctoritate est maximè proprium huius doctrinæ: eò quòd principia huius doctrinæ per reuelationem habentur: & sic oportet quòd credatur auctoritati eorum, quibus reuelatio facta est. Nec hoc derogat dignitati huius doctrinæ. Nam licet locus ab auctoritate, qui fundatur super ratione humana, sit infirmisim⁹, locus tamè ab auctoritate, qui fundatur super reuelatione diuina, est efficacissimus. Tantum ille. Ego quoniam omnis oratio, nobis de Theologia, ea quæ est

*Ad. 1.
argum.*

Rom. 1.

*1. p. q. 1.
artic. 8.
ad. 2.*

supra naturā, instituitur, ideò huius solū principia quę & qualia sint, exponendū est. Hoc verò vt scholę congruēter fiat, nodos illos & proferendos & soluendos puto, qui rem totam istam illigant & impediunt. Primus est, quòd Diuus Thomas paucis verbis multa peccare videtur. Vnum, quòd secum ipse pugnat. Modo enim ait articulos fidei esse Theologię principia, nunc autem illa omnia, quę in sacris literis continentur, imò aliquando vniuersa etiam, quę sunt diuinitus reuelata: in quibus traditiones profecto Apostolorum sunt, quanquam in libris canonicis non inueniuntur scriptę. Potest ne magis secum ipse pugnare? Alterum peccatum, quòd cum Paulus inter ea, quę credere oportet, duo illa numeret, Deū esse, & esse remuneratorem inquirentium se, Diuus Thomas contra docet, illa fidei articulis minimè comprehendī, sed à fide potius supponi. Non sunt igitur Diuo Thomę hęc Theologię principia: siquidem non sunt propositiones reuelatę, quas fide credimus, sed naturę lumine ab hominibus cognoscuntur: ob idque fidem ipsam antecedunt, cuius decreta ea demum sunt, quę in proprijs Theologię principijs habere debemus. Nec apostolo solū sed rationi quoque illi Diuus Thomas videtur aduersus, quę dilucidè probat, Deum esse, proprium idemque primum censerī Theologię principium. Est enim Deus, vt supra dixi, res huic disciplinę proprię subiecta. Omnis autem disciplina ponit in primis & rem sibi subiectam esse, & quid etiam res illa sit. Deum itaque esse, proprium est Theologię principium: quia speculatrix est. Nam quia & effectrix, illud habet principium primum, Deum esse remuneratorem inquirentium se. Tertium Diui Thomę peccatum commune cum plerisque Theologis, quòd cum plurima sint à Deo reuelata, non solum ijs, qui canonicos libros scripserunt, sed alijs etiam sanctis Dei hominibus, Martino, Nicolao, Benedicto, Dominico, Francisco: fidem & Theologiam asserit non quibuslibet Dei reuelationibus niti, sed ijs dūtaxat, quas scripturę sacrę auctores habuere. Constat autem & diuinam reuelationem generaliter esse fidei Theologięque rationem formalem, & fidem quibusq; Dei dictis assentiri. Est

1 p. q. 1.

art. 7. &

8. 1. p. q. 1.

artic. 8.

ad. 2.

2. 2. q. 1.

artic. 5.

ad. 2.

1. p. q. 1.

art. 5. ad

2. & ar.

8. ad. 2.

Hebr. 11.

1. p. q. 2.

art. 2. &

2. 2. q. 1.

art. 5.

ad. 3.

Est nanque virtus, quæ Deo dicenti credit. Atque hic nodus primus in verbis quidem D. Thomæ est. Nam secundus non modo Diuum Thomam, sed cæteros ferè omneis astringit. Nulla enim omnino disciplina sua principia ratiocinatione probat, sed ponit: idcirco enim positiones seu petitiones nuncupantur. At Theologia ea, quæ fides tenet, ratiocinatione concludit: non ergo eadem sunt huius disciplinæ principia, quæ & fidei decreta. Quòd verò Theologia fidei dogmata argumentando comprobet, multifariam suaderi potest. Primum quia Deum esse vnum, immortalem, rerum humanarum procuratorem, & cætera eiusmodi, per fidem à Christianis accepta claris Philosophiæ argumentis demonstrauimus. Tum rursus, quia Deum esse creatorem, fidei articulus est: id aut ratio quoq; naturalis ostendit. Adde, quod apostolus Petrus iubet nos esse paratos ad reddendam rationem de ea, quæ in nobis est spe: atq; ideo de ea, quæ in nobis est fide. Adde etiã, quod huic scientiæ attribuitur illud, quo fides saluberrima gignitur, nutritur, defenditur, roboratur: id quod ex D. Augustino acceptum omnium Theologorum ore teritur. Si ergo rerum naturalium cognitio, vt Augustinus ait, fidem & gignit & nutrit & roborat: mirum ea, quæ fidei sunt, ratione naturali Theologia patefacit. Non ergo fides Theologo principia tradit, nisi sua ipse principia probet: quod ab omni prorsus disciplina alienum esse, adeò exploratè perceptum est & cognitum, vt non sit à me in præsentia confirmandum.

Tertius nodus ex verbis quoque Diui Thomæ necitur. Docet nanque ad fidem aliquid pertinere dupliciter. Vno modo directè, sicut ea, quæ nobis sunt principaliter à Deo tradita. Alio modo indirectè, vt ea, quibus negatis consequitur aliquid fidei manifestè contrarium. Vt si quis neget Samuelem esse filium Heleanæ: ex quo sequitur diuinam scripturam esse falsam. Hastenus non verbis quidè eisdè, sed sensu eodè ille ait. Et rursus alio loco affirmat, oïa, quæ sunt in sacris literis tradita, præter ea, quibus homo beatus efficitur, per accidens ad fidem spectare. Vt Abrahamã duos filios habuisse, & David fuisse filium Isai. Quòd si eiusmodi, licet in libris sacris epressè etiã

1. Pet. 3.

14. de Trĩ
ni. ca. 1.1. par. 9.
32. art. 4.2. 2. q. 2.
arti. 5.

conscripta sint, indirectè tamen & per accidens ad fidem attrinent, non sunt profectio Theologiæ principia. Nec enim cuiusquam disciplinæ fundamenta, fabricam illius disciplinæ ex accidenti & indirectè constituunt. Poteram & alijs argumentis hanc quæstionem implicare: sed verèbar, ne & hæc quoque lectori delicato multa nimium viderentur. Atq; hæc pauca licèt, vrgent tamen & nihil remittunt, vt omnia ea explanemus, quæ Theologiæ initijs exponendis necessaria sunt. Expediemus itaque primum, quænam sit huius doctrinæ ratio formalis. Deinde quæ eius natiua germanaque principia. Atque in his, quæ capitalia sint: quæ verò legitima quidem, sed secundaria tamen. Postremo, quæ sint extranea & aliena, hoc est, ascita & accersita ab exteris disciplinis.

Formalis ratio Theologiæ, quoniam illud in primis suscepi explicandum, non est vna & simplex, sed duplex & bipartita. Est namque ratio formalis rei obiectæ, quia res est, quomodo deitas Theologiæ ratio dicitur. Est item ratio rei, vt mentem ad assentiendū mouet, quemadmodum veritas prima reuelans Theologiæ habetur ratio. Sic rationes videndi intelligimus, & colorem & lucem: colorem quidem priore modo, lucem autem posteriore. Atque illam quidam vocant rationem quæ, hanc rationem sub qua. Puto nobis cōcedi oportere, vt scholæ verbis vtamur, si quando minus occurrent Latina. Quia Latina etiam interdum relinquenda sunt, ne in scholastica disputatione non tā explicasse res, quàm verba affectasse videamur. Quia verò de ratione formali, rei huius doctrinæ subiectæ, quia res est, nulla esse potest inter viros doctos cōtrouersia, de ratione formali ex parte habitus & potentia cognoscentis huiusmodi cōclusiones statuo.

7. *conclu.*

Primam, Ratio formalis fidei non est ratio Theologiæ formalis. Nam si Theologiæ principia lumine prophetiæ cognoscerentur, aut lumine etiam gloriæ beatorum, conclusiones nihilò secius ad Theologiam pertinerent. Erat enim Christus Dominus longè omnium, quicumque fuerunt, Theologia diuinæq; naturæ cognitione princeps, qui tamen sine fide conclusionibus Theologiæ assentiebatur. Exigit quippe fides in ratione sua formali obsecu-

obscurum quiddam & invisum, cum sit substantia rerum sperandarum & argumentum non apparentium. Theologia verò euidens quoque & clara esse potest. Nam est ratio sermoque de Deo. Atque inter prophetiam & fidem, si Diuo Thomæ credimus, non nihil interest, nec lumina sunt eadem, quibus vates ad vaticinandum, & fideles ad credendum illustrantur. At si vates illustratione sua illa Theologiæ principia cognoscat, & ea, quæ cõsequuntur ac repugnant, ratiocinando colligat, Theologus profecto erit, tametsi Theologiæ eiusmodi ratio formalis non fidei lumen sit, sed prophetiæ.

Secunda conclusio est. Esse reuelatum à Deo lumen ve
 diuinitus infusum, est ratio Theologiæ formalis, siue illud
 lumen fidei sit, seu prophetiæ, seu gloriæ. Theologia
 uanque supernaturalis, de qua nunc loquimur, lumen
 aliquod natura ipsa superius generaliter ad principia cog-
 noscenda requirit, sed quale id in specie futurum sit,
 nec nomen Theologiæ, nec notio propria definit. Ver-
 rum quia Theologi non de beatorum, sed de viatorum
 Theologia disputant, nec quærent quid disciplinæ ipsi,
 sed quid naturæ nostræ consentaneum sit, idcirco ferè
 asserunt, Theologiæ principia per fidem à Theologo in-
 telligi. Lumen quippè prophetiæ, vel quoniam rarum
 est, generali præceptioni nihil ob stare creditur, vel quo-
 niam est, vt lumen fidei, obscurum, in lumine fidei com-
 munitur & confusè intelligitur. A qua nos consuetudi-
 ne minimè abhorrentes, Theologiæ nostræ principia per
 fidem accipi oportere sæpè dedimus.

Vnde illa tertia conclusio nascitur, Theologiæ nostræ
 formale ratione eandè ac fidei esse. Tametsi aliter ad as-
 sentiendum principiis mouet, aliter ad assentiendū con-
 clusioni. Illis, inquam, sine medio syllogismo & ratione,
 huic ratione & syllogismo intermedio. Quo discrimine,
 vt diximus, Theologia & fides non verbis & cogitatio-
 ne, sed vniuersa re & toto genere secernuntur, quanuis
 vtriusq; ratio eadem formalis sit. Sanè D. Thomas mul-
 tis in locis fidei nomen, vt videtur, existimat manare la-
 tissimè, idq; versari in omnibus, quæ à Deo sunt dicta &
 reuelata, siue auctoribus sacris atque canonicis, siue alijs
 quibus-

690 DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.
quibuscunq; diuino quodā spiritu afflatis. Quod si verū
est, ratio fidei formalis longè etiā lateq; patebit: vt non
solū cōtineat reuelationes prophetis & apostolis factas,
sed eas etiā, quæ cæteris quoq; sanctis ecclesiæ Dei factæ
sunt: immo illas etiā, quas viri interdū improbi diuini
tus habuerūt, vt Balaā & Caiphæ, quorū prædictiones ad
fidē attinere ne dubitari quidem potest. Eadē ergo causa
subest, vt cætera etiā, quæ quibuslibet aliis reuelata à Deo
sunt, ad fidei rationē referātur. At enim 1. part. quæst. 1.
arti. 8. ad secundū, vt inter argumētandū obiecimur, ver-
bis nihil obscuris docet, fidem nostram non inniti reue-
lationibus aliis præter eas, quas Apostoli & Prophetæ,
auctores videlicet canonicorū librorū, ediderūt. Id quod
Paulus cōfirmat, quo loco ait, fideles esse superædificatos
super fundamentū Apostolorū & pphetarū, ipso summo
angulari lapide Christo Iesu. Nulla igitur alia nisi pro-
phetarū, Christi apostolorūq; doctrina, fidē ecclesiæ fun-
dat, nulla alia Theologiæ principia cōtinet. Eadē enim
sunt disciplinarū principia ac fundamēta. Adde, quod si-
des est virtus Theologica, cum religione ecclesiæ erga
Deū cōiuncta & sociata. Nō ergo quæcunq; à Deo reue-
lata ad fidei virtutē pertinēt, sed ea tantū quæ ad eccle-
siæ etiā religionē pertinebunt. Quia verò nihil ecclesiæ
refert ea credere an nō, quæ Brigidæ Catharinæq; Senæ
visa sunt, nullo certè modo ad fidē illa referuntur. Adde
etiā, quod fides, de qua hic sermo fit, nō est priuata vir-
tus, sed communis. Ea enim re catholica dicitur, hoc est,
vniuersalis. Quocirca priuatæ reuelationes, cuiusmodi-
cunq; & quorumcunq; illæ sint, ad fidem catholicam nō
spectant, nec ad fundamenta & principia ecclesiasticæ
doctrinæ, quæ vera germanaque Theologia est. Cuius
re illud item non leue argumentum est, quod quæ non
per ecclesiam & eius publicos administratos fidelibus pro-
ponuntur, illa nō credit catholica fides. Videlicet, hæc
erat, vt quæ ad Rempublī. generaliter attinerent, hæc
non priuati quibus homines ad eam retulissent, sed
eius communes omnino administrati. Fundamenta eius,
inquit, in montibus sanctis. Id, quod explicaturus sta-
tim adiunxit, Dominus narrabit in scripturis populorum:
& priu-

& principum horum, qui fuerunt in ea. Scripturæ ergo priuatæ non sunt fidei ecclesiasticæ fundamenta, sed scripturæ populorum, quas nobis principes ecclesiæ traderunt. Quamobrem in principijs Theologiæ nostræ non ea sunt habenda, quæ priuatè & singulariter quibusdam hominibus significata à Deo sunt, sed quæ communiter & publicè ecclesiæ suæ locutus est Deus. Id si consentaneum est, ut videatur certè, necessario fit consequens, ut ratio fidei Theologiæque formalis non sit tam diffusa & ampla, quàm nonnullis apparet, sed multò astrictior atque contractior, ut intelligatur esse veritas prima ecclesiæ reuelans ea, quæ ad religionem attinent. Id, quod sine dubio fidei constantia, certitudo & firmitas, requirebât. Nullo enim loco firma stabilisque ac fixa consisteret, si priuatas reuelationes sequeretur. Nec mihi quisquam angelorum in via fidem & religionem obijciat, quibus nescimus an Deus quæ credere illos oportebat, per se hæc an per aliquem publicum administrum angelum superiorem proposuerit. Illud dico, in angelis quoque communem fuisse fidem, communem reuelationem, quæ non priuatæ vsurpationis esset, sed publicæ religionis. Nam quod obijciebatur de Balaam & Caiphæ prophetijs hoc facile rejicitur. Non enim illorum verba ad fidem spectant, quia dixerunt illi, sed quia auctores sacri scripserunt. Ac formalis Theologiæ ratio quænam illa sit, breuiter quidem, sed non indiligenter exposui. Sequitur ut explicem, quæ sint huius disciplinæ propria legitimaque principia. Quæ in re video nihil nos laborare oportere. Facile enim è rebus positis intelligitur, omnia, quæ sunt per sacros auctores ecclesiæ diuinitus reuelata, in proprijs Theologiæ principijs habenda. Non ea solum dico, quæ auctores sacri scriptis suis prodiderunt, sed quæ verbo etiam posteris commendarunt. Id quod explanatum est in tertio huius operis libro diligentissimè. Auctores autem sacros appello, non eos modò, qui libros canonicos scripserunt, verum etiam Christum Dominum, qui & vitæ & doctrinæ Catholicæ primus est auctor, & Apostolos, qui ministri fuere sermonis. Nec si conciliorum & Apostolicæ sedis auctoritas fidem

certam

certam facit Catholici dogmatis, aut Sanctorum etiam omnium consensus & conspiratio vna, idcirco aut principia Theologiæ cumulamur, aut eius formalem rationem extendimus. Quoniam, ut sæpè aliàs diximus, nec Concilia nec sedis Apostolicæ pontifex, nec sancti scripturarum interpretes, novas fidelibus revelationes edunt, sed quas ab Apostolis accepit ecclesia, aut posteris integras & illibatas tradunt, aut illas exprimunt & interpretantur, aut certè consequentia & connexa colligunt, aduersa & repugnantia manifestant. Principiorum itaque Theologiæ numerus è libris sacris atque Apostolorum traditionibus integerrimè constituitur. Quamobrem duobus primis locis contenta sunt omnia, quæ in initijs Theologiæ veris & germanis numeranda sunt. Sed his initijs tanquam seminibus ab ecclesia datis, quæ Christus Apostolis, Apostoli ecclesiæ dederunt, pastores & doctores ac Theologi in vniuersum omnes ea rigant & excolunt, & quæ plantæ, traduces, propagines ex eis oriuntur, proferrunt & ostendunt. Illa fundamenta sunt Theologiæ ecclesiasticæque doctrinæ, quæ Christus per Apostolos posuit, cæteri siue concilij patres, siue Pontifices summi, seu ecclesiæ doctores, sancti omninò superædificant. Nam fundamenta alia nemo potest ponere præter ea, quæ posita sunt, Apostolorum & Prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Iesu. Enimuerò disciplinarum principia non eodem gradu locata sunt omnia. Quædam enim simpliciter prima sunt, quæ vi sua generali cætera continent, ut in metaphysicis illud, Impossibile est simul affirmare & negare. Qualia in Theologia sunt illa; Deus est, & est remunerator inquiringentium se, in quibus tanquam in primis credibilibus omnes fidei articuli implicite continentur, quemadmodum D. Thomas eisdem quoque verbis affirmat. Alia sunt principia præcipua quidè & immediata, sed contractiora tamen, quam illa cõmunia, quæ erant cæterorum omnium quasi fontes. Huius generis in phisicis ea sunt, Res naturales materia formæque constare. Naturam esse principium motus & quietis, in Theologia verò articuli fidei capitales, qui, ut D. idem Thomas ait, primò & per se credendi fidelibus proponuntur. Nimirum enim

2.2.9.1.
art.7,

enim de Deo, qui est res Theologiæ subiecta, ea articuli enuntiant, quæ vel ex perpetua æternitate in Deo insunt, vel humanæ salutis ergo disposita in tempore ac dispensata sunt. Eundem quippe Deum, qui trinus & vnus est, qui creauit mundum, qui & impios facit iustos, & felices pios: eundem, inquam, credimus & hominem factum & natum, & mortuum, & sepultum, & suscitatum, & eleuatum in cælos. Iure igitur hæc prima sunt & propria Theologiæ pronunciata, quæ à nobis de subiecto disciplinæ nostræ vel maximè supponuntur. Initijs enim his principibus non concessis, Theologus progredi ne digitum quidem potest. Ac sunt priora illa similia ijs, quas Philosophus appellat dignitates. Accedentem namque ad Deum oportet credere quia est, & inquirètibz se remunerator sit. Quicumque igitur disciplinam aliquam supernaturalem discere parat, eum necesse est duas illas generales prænotiones animo antecèpisse. Quæ dignitatum nota propria atque insignis est. At hæc posteriora principia suppositiones Theologiæ non iniuria vocabuntur. Eas enim Theologus discipulo suadere quodam modo aut explicare certè valet. Sed præter hæc duo principiorum genera, sunt alia non propter se potissimè petita, sed, vt D. Thomas sentit, eorum, quæ sunt potissima, explicandorum gratia. Cuiusmodi sunt, inquit, præter articulos fidei omnia, quæ in sacris literis assumuntur, vel Dei natura & maiestate explicanda, vel exponenda ipsius in homines beneuolentia, rerumque omnium procuracione, quæ illis essent vtilis & necessaria. Hæc verò tametsi non fidei sunt nec Theologiæ præcipua capita, sed his ex accidenti coniuncta & quasi principia secundaria, accipit tamen ea Theologus, non aliter ac Philosophus principia per se nota, sine medio & ratione, perinde vt articulos fidei acceperat. Hæc enim quasi naturalis atque insita in animis fidelium notio inest, vt quicquid ab Apostolis scriptum traditumque est, verum esse sentiant. Ac Theologiæ legitima germanaque principia hæc sunt. Nam, quæ vel à metaphysicis, vel à Phisicis, vel à mathematicis, vel à reliquis demum naturæ disciplinis asciscit, perspicua per se euentiaque principia, non ex sua sumit viatque natura,

natura, sed foris inuenta in proprium vsum mutuetur, aut certè iure quodam suo vendicat. Forsitan quispiam dixerit, Nonne igitur multæ variæque erunt rationes Theologiæ formales? Siquidem multarum disciplinarum varia item principia sunt. Minimè verò. Non enim ex adiunctis & extrinsecus attributis doctrinarum formalis ratio petitur, sed ex proprijs natiuisque principijs. Atqui in Theologia horum omnium vna & eadem ratio formalis est, nempe lumen fidei supernaturale. Quæ igitur sint Theologiæ principia, tum germana tum aliena, atque ex illis quæ prima quæ secunda, ex primis verò quæ generalia, quæ quasi in speciem contracta, satis, vt reor dilucidè aperteque docuimus. Quibus ex rebus intelligitur è decem locis duos primos, propria & legitima Theologiæ principia continere, tres postremos externa & aliena: nam quinque intermedij, aut interpretationem principiorum propriorum continent, aut eas, quæ ex his ortæ & profectæ sunt, conclusiones. Hæ cuiusmodi in Theologia sint, statim explico, si prius argumenta refello, quibus suprâ vsus sum, quum de principijs eiusdem Theologiæ quærerem. Ad quas ipsas argumentationes ex superioribus dictis satis multa responsa sunt, quibus perspicui possit aduersum D. Thomam, quem vel maximè impugnant, eas nihil habere virium. Tanta vis est veri, vt speciem falsitatis obscuret, si modò id patefactum & illustratum est. Sed singulis tamen respondere volumus, vt rudiorum ingenio morigeremur.

Caput Quartum: Capituli superioris argumenta refellit.

Primum ergo argumentum. tria D. Thomas falsa peccata obijcit, quorum vnum iam omnino depulsum est. Ecquid enim illa pugnant, articulos fidei primaria esse Theologiæ nostræ principia, sacras autem literas continere etiam secundaria? Quia verò non omnia continet, sed pleraque, illud etiam his valde cõsentit & congruit, diuinam veritatem sine scripto quoque rationem esse fidei formalè. Sunt. n. quædã verbotenus ecclesiæ tradita, quæ in

in Theologiae veris germanisq; principijs habentur. Prima itaq; calumnia adhibita nihil premit. Quae secundo loco adhibetur, ea pressius vrget. Sed si cum animum attendis videas de Deo nos duobus modis loqui posse: tunc hæc etiã calumnia contunderetur. Intelligendum ergo, sermone de Deo dupliciter haberi. Aut quia principium est finisq; naturæ, aut quia supra naturã est & principium & finis. Sanè quãdiu præstantem æternamq; mentem intelligimus solutam à corpore & liberam, segregatam ab omni concreione mortali, quæ omnia sentiat & moueat, quæ cælum ac terras tueatur & regat, ad quam res vniuersæ quoquomodo possunt contendant & entantur vt veniant, tandiu Deum naturaliter intelligimus, tandiu de eo naturaliter loquimur. At si consideremus Deum ipsum potiore quodam lumine nobis ostensum, quod apparet in vna deitate trinus, in effectis supra naturalium & prima causa efficiens & postremus finis: atque adeo creaturæ rationalis vna & summa felicitas: tunc ratio Dei multo alia, sermo longe diuersus est. Cùm igitur Paulus in ea, quæ credere necesse est, duo illa ponit, Deum esse & esse remuneratorem inquirentium se, Deum intelligit, non vt naturæ oculis cernitur, sed vt illustratione superiore apparet supernaturalium rerum, primum principium vltimusq; etiam finis. Quo sensu Diuus Thomas secunda secunda quæstione 1. articulo 7. ait, omnes articulos in primis illis credibilibus contineri, scilicet, vt credatur Deus esse, & prouidentiam habere circa hominum salutem. Cùm autem alijs locis affirmat duo illa in fidei articulis non esse, sed à fide potiùs supponi, de Deo iuxta naturæ lucem loquitur. Quemadmodum enim gratia supponit naturam, ita cognitio gratuita cognitionem naturalem, vt idem D. Thomas refert. Frustra verò cum fidei doctrina velis imbueri, qui non habeat duas illas naturæ anticipationes, Deum esse, & habere hominum prouidentiam. Nulla porrò gens tam fera est, vt ait Cicero, quæ nõ, etiam si ignoret qualem Deum habere deceat, tamen habendum sciat. Qui autem Deum non prænouerit procuratorem esse rerum humanarum,

atque

atque adeo hominum rectorem & iudicem, is longissime
 abest à nostra disciplina. Quòd si iudex hominum & re-
 ctor Deus est, si etiam alio modo intelligi nõ potest, nisi
 summa sapientia, iustitia, & potestate præditus, sit vt &
 præmia virtutibus parata habeat, & supplicia vitij. Nec
 enim vlla omnino Respub. quod Solon verissimè dixit,
 nisi duabus rebus cõtineri potest, præmio & pœna. Quæ
 causa Platonem mouit, vt quoniam videbat optimos læ-
 pè viros pro rebus præclare gestis, nullo in hac vita præ-
 mio virtutis, nullo insigni honoris, nullo monumento
 laudis decoratos, assereret animos immortales officij
 præmium & fructum aliquando accepturos. Absurdum
 quippe esse, vt verus, iustus, & honestus labor, honoribus,
 præmijs, splendore careat: si qua est in cœlo pietas,
 si quod numen, quod talia curet. Non itaque aut campos
 Elisios, aut Sisyphi saxum, Ixionis rotam, Tantali sitim
 pœmatis solum esse, sed historiarum. Nam vt ficta sint à
 Poëtis isthæc omnia, veri tamen significandi gratia ficta
 sunt, vt vtilissima illa verissimaque sententia in animis
 hominum inscriberetur, Rectè factis præmia, peccatis
 supplicia deberi. Quo magis Caietanum miror, qui in e-
 pistolam ad Hebræos multum omnino & à sensu Apo-
 stoli, & à vera naturæ institutione desciiuit. Atque eum
 in errore secuti sunt quidam, non satis diligenter nec
 Pauli consilium, nec vim rationis attendentes. Sed vt
 perspiciat Lector, vnde omnis iste natus sit error, totam
 rem aperiam, eaque ipsa verba subscribam, quæ ab inuen-
 tore & quasi architecto huius opinionis dicta sunt. Qui
 non credit Deum esse, ait, nunquam accedet ad eum. At
 si obieceris hoc non congruere ijs, qui euidenter co-
 gnoscunt demonstratiua scientia Deum esse. Tales enim
 cum videant Deum esse, impossibile est, quòd credant
 Deum esse, quum fides sit argumentum rerum non appa-
 rentium. Solutio est, quòd doctrina hæc in communi da-
 tur, & propterea dicitur in communi, quòd oportet cre-
 dere quia est. Longè autem melius esset, si non crederet,
 sed sciret quia est. Sed hoc rarum aut rarissimum est. Al-
 terum verò, quòd Deus inquirentibus se, remunerator
 sit, scilicet, in futura vita, oportet fide teneri, quoniam
 nulla

nulla scientia speculatiua ad hoc attingere potest, & sine
 huius rei fide nullus accedit ad Deū. Hactenus ille. Quo
 in loco vniuersa ratione mea cum illius tota confligen-
 dum puto. Primum ergo, si placet, quæ de illo principio,
 Deus est, sunt à Caietano dicta videamus. Atque illud vi-
 dens prudensque prætereo, longè melius esse scire quàm
 credere. Id quod verum esset, si de humana fide loqueretur.
 At fides, quæ Deo dicenti innititur, multò certior &
 potior est, quàm ea scientia, quæ ingeniorum nostrorum
 ratione constat. Sed hæc ostendere nõ est præsentis loci
 & temporis. Illud propriè huius disputationis est, si Pau-
 li sententiam in communi & de ijs, quæ frequenter eue-
 niunt, intelligamus, tunc totam nos Pauli argumentationem
 eludere. Conabatur siquidem Apostolus eo capite mon-
 strare, veteres omnes, quotquot à Deo probati sunt, testi-
 monio fidei probatos esse. Cum verò in enumeratione
 Enoch quoque inter ceteros induxisset, nõ aliter ostendit
 illum fide esse probatum, nisi quia ante translationem
 testimonium habuerat placuisse Deo. Qua propositio est
 sacris literis posita & uestigio assumptione adiunxit. Sine
 fide autem impossibile est placere Deo. Credere enim o-
 portet accedentem ad Deum, &c. Hoc verò argumentum,
 quo assumptionem illam probat Apostolus, vanum & imbeci-
 llum est, si demus non oportere semper credere accedē-
 tem ad Deum quia est, sed aliquando, raro tamen, satis
 esse scire. Resellemus enim argumentantē Apostolum ea
 responsione, quòd fieri potest, idque melius esse, vt quis
 sciat esse Deum, quo casu non oportebit credere Deum
 esse. Itaque fiet, vt non sit impossibile sine fide placere
 Deo. Enoch autem vnum ex eis esse, qui non credebant,
 sed sciebant esse Deum. Quemadmodum ergo cum Apo-
 stolus ait, sine fide impossibile esse placere Deo, non in
 communi & vt plurimum loqui intelligendus est, sed sem-
 per ac de singulis hominibus viatoribus, sic quū causam
 eius rei reddit, inquit, Credere enim oportet acceden-
 tem ad Deum quia est, eodem modo intelligitur nullum
 omninò excipere, sed de omnibus atque de omni tempo-
 re loqui, si illa ipsius argumentatio quicquid habitura est ad
 faciendā fidem viriū. Iam verò quod ad sequens princi-

pium, attinet, Caietanus in hoc defendendus est, quod dixerit per nullam speculatricem scientiam, cognosci euidenter posse, Deum esse remuneratorem inquirentium se, si de remuneratione supernaturali intelligit. In nulla vero scientia ostendi præmium aliquod iustos sapientesque viros manere post mortem, hoc Caietanus generaliter videtur asserere, hoc cogor ego improbare. Chrysostomus porro homi. 4. de prou. tradit, qui animi immortalitatem in dubium vocant, eos addubitare, num in meridie sit dies. Si enim, inquit, negant animos esse immortales, negant supplicia improborum post hanc vitam, negant præmia iustorum. Prouidentiam itaque Deo negant, atque adeo diuinitatem, quæ sine prouidentia intelligi non potest. Nam si ij, qui Deum ritè colunt iniurijs affecti migrans impij contra iniusta felicitate potiti, non ergo iustitia in Deo est, si suos potest honoribus præmijsque donare. Quod si Deo aut potentiam, aut iustitiam, aut oculos ad cernendum tollis, Dei vocabulum inane sit. Omni namque ratione concluditur, ut si nullo præmio afficit eos, qui inquirent illum, ne Deus quidem vilo modo sit, nisi Deum aut cæcum, aut imbecillum, aut iniquum habeamus. Cæcum, qui suos non videat: imbecillum, qui dare præmia non possit: iniquum, qui nolit. Qui igitur negat remuneratorem inquirentium se, ne Deum quidem habeat oportet. Illud quoque vix intelligo, quid sibi Caietanus velit, cum ait nullam scientiam speculatiuam hoc contingere, an Deus sit remunerator inquirentium se, vnde colligit oportere ut id fide teneamus. Quid enim si nulla speculatrix scientia illud assequitur? Nonne satis erit, si aliqua effectrix assequatur? Mihi quidem illud persuasum est, quemadmodum Deum, hoc est, primam causam efficientem esse speculatrix naturæ disciplina declarat, ita & effectricem quoque naturæ eiusdem disciplinam, Deum esse omnium postremum finem, ostendere. Neque hoc solum, sed illud etiam, naturæ leges aliquem habere & auctorem & iudicem, nisi fortè sola hæc lex deserta sit, quæ nullum legislatorem habeat, aut si quis iura hæc mundo præscripsit, nulla iuris huius seruandi cura tangatur. Quod si tam

ignarus est, vt nesciat præmia & honores virtutem alere, iacereq; eam semper, si præmijs & honoribus destituta sit, indignus profectò est, ad quem auctorem & iudicem sanctissimas naturæ leges referamus. Quocirca si de Deo diuinaque remuneratione sermonem facimus, quatenus naturæ lumen ostendit, vtrunq; in hoc lumine agnoscimus, & Deum esse, & esse remuneratorem inquirentium se. Quia verò, vt Deo placere possimus, non sat est ipsum cognoscere principium esse auctoremque naturæ, sed oportet in Deum ferri, quia finis est supernaturalis, atque adeò supra naturæ vires eminens & excellens, rectissime in vniuersum dixit Apostolus, accedentem ad Deum, finem vtiq; supernaturalé, oportere credere quia est, &c. Nam quod naturalis ratio docet, id scire ad supernaturalem hunc accessum non est satis. Habemus quippè accessum ad Deum per fidem. Quòd autem Paulus de accessu ad finem supernaturalem, de remuneratione quoq; supra naturam loqueretur, illa manifestè demonstrant, *Rom. 5.*
Hebræ. 11
 Expectabat fundamenta habentem ciuitatem, cuius artifex & conditor Deus. & posterius, Nunc autem meliorem patriam appetunt, id est, cœlestem, ideo non confunditur Deus vocari Deus eorum: parauit enim illis ciuitatem. Et rursus, Aspiciebat in remunerationem, inuisibilem enim tanquam videns sustinuit. Et denique, non suscipientes redemptionem, vt meliorem inuenirent resurrectionem, atque hi omnes testimonio fidei probati, non acceperunt repromissionem, Deo pro nobis melius aliquid providente, vt non sine nobis consummarentur. Sed crimen illud, quod D. Thomæ secundo loco inferebatur, satis, vt mea fert opinio, dilutum est. De tertio verò peccato nihil est necesse illum purgare, quum iam explicatè docuerimus, fidem Theologicam, de qua in presenti disserimus, non quibuslibet Dei dictis assentiri, sed ijs, quæ duntaxat & ad fidelium communem religionem spectent, & communes ecclesiæ administris denunciarent. Ac primum nodum soluimus quidem, secundus verò expeditur hoc modo.

Quæ sunt fidei, ea sunt in duplici differentia. Quædam enim simpliciter & apud omnes fidei sunt, vt quæ ratione superant

superant naturalem. Alia fidei dicuntur esse non per se quidem, sed quasi per accidens diuinitus reuelata, propter eos, qui eorum demonstrationem & euentiam non habent, ut Deum esse & esse vnum eundemque æternū, sapientem, iustum. Quas res omnes licet in naturæ lumine videamus, populo tamen rudi Deus providentissimè reuelavit; quemadmodum Diuus Thomas secunda secundæ quæstione 1. artic. 5. & q. 2. artic. 4. explicuit. De Deo rursum dupliciter loqui possumus, qua diuisione primo argumento diluendo utebamur, vel quia est principium finisq; naturæ, vel quia principium & finis est supra naturam. Priore modo Deum esse, esse vnum, immortalem, sapientem, & huius generis reliqua, naturale lumen ostendit, posteriore autem illa eadem sola fides tenet. Vnde & Diuus Thomas secunda secundæ quæstione 1. articulo 8. cum primo argumento opposuisset, Deum esse vnum non oportere in articulis fidei computari, quod seiri per demonstrationem posset: respondet, quod multa per fidem tenemus de Deo, quæ naturali ratione Philosophi inuestigare non potuerunt, puta circa prouidentiam eius & omnipotentiam, & quod ipse solus sit colendus. Quæ omnia continentur sub articulo vnitatis Dei. Hactenus ille. Loquitur autem de prouidentia & omnipotentia rerum etiam supernaturalium. Et q. 2. arti. 2. ad 3. crede-

1. p. ar. 8.

q. 1. & 2.

2. q. 1. ar.

5. in cor.

& ad 2.

& ar. 10

ad 2. et 1.

cont. Ge-

ne. 6.

1. p. q. 32.

ad 2. 2. 2.

q. 1. ar. 5.

ad 2. &

q. 2. ar. 10

similiter

ad secun-

dum.

re Deum; inquit, non conuenit infidelibus sub ea ratione, quæ ponitur actus fidei, &c. quæ calumniam fortasse non effugient, nisi ad huius distinctionis normam reuocentur. Quibus rebus expositis. Diuus Thomas aperit docet ea, quæ propriè & per se fidei sunt, nulla naturali argumentatione patefieri. Quia 1. p. q. 32. arti. 1. illos arguit quasi fidei inimicos, religioniq; nostræ etiam noxios, qui ea, quæ fidei sunt, naturæ rationibus conantur ostendere. Quod si quæ argumenta fidei decretis comprobantur sancti doctores afferunt, congruentia illa esse non euentia: probabilia, non necessaria: suadere, non cogere: adducere, non euincere. Lumen enim naturale id patefacit & illustrat, quod naturæ congruens ac consentaneum est. Cum ergo fides, ut sæpè diximus, rerum exterarum propriè sit, quæ hominum naturam & ingenium exuperant.

perant, fit, vt res eiusmodi nullo monstrari naturæ lumine, nulla confici naturæ ratione queant. Quod si fides substantia est rerum sperandarum, vt ad Hebræos Apollus ait: spes autem, quæ videtur, non est spes, vt idem tradit ad Romanos; consequitur necessario, vt quæ creditur fides, quoniam & spes eadem sperat, hæc nec oculi cerant, nec aures audiant, nec in cor hominis ascendant, atque adeo ne rationibus quidem demonstrantur humanis. Nisi fortè aut res diuinas humana fulciunt ad sustentent, aut certè Paulus fallit & fallitur, qui fidem argumentum esse non apparentium asseruit, nostramq; sapientiam in mysterio absconditam, nullum huius seculi principem cognouisse. Nostræ ergo disciplinæ principia philosophi ostendere probabilius possunt, demonstrare necessario non possunt. Quocirca metuere non debet quisquam, vt fidei meritum sit amissurus, si rationes quæque ad fidei veritatem & explicandam & ornandam adhibuerit. Non enim conetur licet quantum potest, rationes adhibebit eiusmodi, quæ præbeant experimentum sensuum, sed tales tamen, quibus & ij, qui non credunt, ad fidem adducantur suauius; & ij, qui credunt, in fide contententur libentius. Fides sanè cum naturâ non pugnat, sed consentit, nec dissident humana & diuina ratio, sed coherent. Vtraque vera est, nec verum vero aduersatur, vtraque est à Deo, nec Deus sibi contrarius est. Peruertunt itaque homines fundamenta naturæ, cum illam à fide seiangunt. Quin fide dirigenda naturæ ratio est, & quidem sic, vt hæc duo verba inter se, non res discrepare videantur. Et cum diuinis humana similia & agnata sint, qui hominis officium Deo exhibet & gratiæ naturam seruire facit, is probè Theologi munere perfungitur. Quam omnino rem & Diuus Thomas sapè probat, & nos cum aliis multis lib. 8. & 9. & 10. & in tum in quatuordecimo libro copiose differemus. Nunc autem argumenta illa referenda sunt, quibus id effici videbatur, vt Theologia fidei decreta cõprobaret. Ac primæ quidè argumentationi responsum est satis. At secunda sic refellitur. Non est articulus fidei, mundû à Deo extitisse, sed Deum in principio temporis cœlû terramq; creasse, id verò articulus

702 DE LOCO. VSU IN SCHO. DISP.
fidei est, qui demonstrari nulla ratione potest, quemad-
modum D. Thomas 1. p. q. 46. art. 2. disserit. Nam quod
tertio loco Petri testimonium obijcitur, nihil aliud effi-
cit quàm religionem disciplinamq; Christianam non esse
omni ex parte similem Pythagoricæ, cuius alumni nulla
rationis antecepta informatione, nullaq; omnino reddi-
ta causa auctoritatem præceptoris arctè mordicusque te-
nebant. Indocorum est ista consuetudo eaque Saraceno-
rum, Paganorum, Hæreticorum, vt cæca & temeraria se-
ctæ suæ dogmata, sine iudicio amplectantur, & quæ dis-
quisitione egent maximè, hæc sine vlla disquisitione re-
cipiant. Non erudiuntur illi, crede mihi, sed astringuntur,
nec via & ratione docentur, sed quasi veneficijs &
cantionibus in insaniam agitantur. Enimvero quæ in Eu-
uangelio docemur omnia, quamuis acerrimè ad superna-
turalia capeffenda moueant animos, tamen leniori natu-
ræ ratione Christus ipse prætexit, ne discipulos rationis
expertes habere videretur. Sapientia quippè Dei, quan-
quam attingit à fine vsque ad finem fortiter, sed disponit
tamen omnia suauiter, hominesq; humano more instituit
& erudit, hoc est, rationales rationibus. Nec verò aliter
discipulos suos Deus vult esse compositos ad doctrinam
cæterorum, q̄ ipsi ab eo sunt edocti. Dedit illis linguam
eruditam, vt sciant sustentare eum, qui lassus est verbo,
aperuit quoq; illis aurem, vt audirent quasi magistrum.
Quemadmodum igitur Christi discipuli ipsum quasi ma-
gistrum erudientem audimus, non quasi veneficum incan-
tantem, ita & linguâ habemus non quæ huc atque illuc se-
ratur volubilitate verborum, sed doctâ & eruditâ, quæ di-
sciplinæ suæ sciat causas & rationem reddere. Lucianum
Antiochenum scribit Eusebius rogatû à præside, cur cum
vir rationalis & prudens esset, sequeretur sectam, cuius
non posset reddere rationem, in hæc verba respondiisse.
Nos Christiani non sicut vos putatis humanæ alicuius
persuasionis errore constringimur, nec indisciplinâ, vt alij,
parentum traditione decipimur. Auctor nobis de Deo
Deus est. Nec enim posset sublimis illa maiestas sensibus
humanæ mentis illabi, nisi vel spiritus sui virtute delata,
vel verbi ac sapientiæ suæ interpretationibus indicata.
Fateor,

Esa. 50

*Libr. 9.
cap. 6.*

Fateor, errauimus nos etiam aliquando, & simulachra, quæ ipsi finximus, deos cæli ac terræ putabamus auctores. Sed arguebat eos fragilis substantiæ suæ à nobis præstita consecratio, in quibus tantum venerationis inerat, quantum decoris mens contulisset artificum. Verù omnipotens Deus ille, quem non nostris manibus fictum, sed cuius nos decebat esse figmentum, errores miseratus humanos, sapientiam suam misit in hunc mundum carne vestitam, quæ nos doceret deum, qui cælum fecisset & terram, non in manufactis, sed in inuisibilibus requirendû. Viræ & nobis leges ac disciplinæ præcepta cõstituit, seruare parsimoniam, paupertate gaudere, mansuetudinem colere, studere, pati, puritatem cordis amplecti, patientiam custodire. Sed & omnia hæc, quæ nunc aduersum nos geritis, ventura nobis esse prædixit. Inde enim qui erat immortalis, ipse morti se præbuit, quo nobis patientiæ præberet exemplû. Sed nec nos sua morte decepit, quibus post tertiu diem resurrexit: vt mortem vinceret resurgendo. Quæ aut dico non sunt in obscuro gesta loco, nec testibus indigent: pars penè mundi iã maior huic veritati astipulatur. Aut si quid in his suspectum videtur, contestatur de ijs etiam agrestis manus ignara figmenti. Si minus adhuc creditur, adhibebo vobis etiam loci ipsius, in quo res gesta est, testimonium. Astipulatur his ipse in Hierosolymis locus, & Golgothana rupes sub patibuli onere disrupta: antrum quoq; illud, quod aulis inferni ianuis corpus denuò reddidit animatû. Quod si terrena vobis minus digna videntur, accipite etiam de cælo astipulatorem fidelem. Solem ipsum horum vobis produco testem, qui cum hæc fieri per impios videret in terris, lumē suū meridie abscondit in cælo. Requirete in annalibus vestris, inuenietis temporibus Pilati Christo patiente, fugato sole, interruptum tenebris diem. Quod si terræ, si cælo, si sanguini martyrum fidem non accommodatis, quomodo meis verbis allegationibusque credetis? Et cum penè iam his verbis auditibus suadere cepisset, arripi iubetur in carcerem, ibique absque tumultu populi necari. Huiusmodi ergo rationes iubet Petrus à doctoribus fidei reddi, quæ videlicet cū fidē

antecedunt, infideles non trahant, sed induant: quum sequantur, non vim fidelibus afferant, sed adiciant robur. In hanc enim sententiam Augustinus dicit; verum naturalium uotionem fidem gignere, nutrire, roborare. Nam defendit etiam, quoniam rebus naturalibus perceptis, exploratè & cognitis statim intelligitur, primum fidem cum natura nullo modo pugnare, sed mirificè consentire: Deinde argumenta captiosa & uana esse omnia, quæ fidei ueritatem impugnant. Sed in secundo nodo expediendo multum omnino moræ interposuimus. Bene autem habet, quod tertius idemq; postremus nulla dissolutione eget. Quid enim addamus, quod legere operæpretium sit, post Diui Thomæ sententiam adeo perspicuè, diligenter, atque enodatè in superioribus explicatam? De principiis ergo Theologiæ hactenus.

Quæ sint quæstiones seu conclusiones Theologiæ.

Capitulum quintum.

Theologiæ causis expositis consequens est, ut effecta exponamus: quæ quum in dubium uocantur, quæstiones sunt, quum ratiocinatione coguntur, conclusiones. Quæstio igitur theologica, quoniam circa eam omnis Theologi uersatur labor, quid sit & quæ illius partes in primis explicabimus. Nam quo modo tractanda sit, deinceps exponemus. Ne uerò quempiam fallat huius nominis ambiguitas, intelligendum est, quæstionem theologicam aliquando appellari pronuntiatum omne, quod à Theologo quouis fortè etiam & remere fuerit addubitatum. At si adeo latè Theologiæ materiam quæstionemque tendamus, quæstio theologica non iam ex natura huius facultatis, sed ex hominum uel stultorum arbitrio æstimabitur. Ita fiet, ut in Theologiæ quæstionibus illas ponamus, Num si forma aquæ per diuinam potestatem à materia separetur, in materia uel forma seorsum baptismus conficiatur? Num asinus baptismum possit bibere? cæterasque his similes, quas studio breuitatis omitto, ne fastidium stomacho lectoris faciam. Mihi profectò non est cordi, stultas & sine disciplina

plina quæstiones, quas viuere Apostolus præcipit, in
 Theologicis finibus comprehendere. Fines porro extre-
 maque disciplinæ, conclusiones voco. Eadem verò res
 est, vt à principio capitis leuiter attingimus, quæstio &
 conclusio. Sed quum per interrogationem elata in con-
 trouersia ponitur, quæstio est: quum argumentatione
 colligitur, conclusio. Quòd si eandem rem argumen-
 tis suis Theologus addicit & conficit, quæ in quæstio-
 nem fuerat adducta, futilissima scilicet illæ quæstiones
 Theologicæ vocari, nec debent nec verò possunt, vt quæ
 ex principiis Theologicæ finiri nequeant & solui, atque
 adeo conclusiones quidem esse doctrinæ eius, sed in
 doctorum hominum commentitiæ chimere. Quam ergo
 intelligimus Theologicam quæstionem? Opinor eam, quæ
 planè ad rem facit, hoc est, ad Theologiam spectat. Non
 autem spectant vanæ, ineptæ, noxiæ, sed solidæ, aptæ,
 commodæ. Ego, inquit, sum Deus tuus docens te vtilia
 Theologia ergo, quæ Dei nimirum doctrina est, nullo
 modo inutilia colligit. Quin super fidei fundamentum,
 quod ab Apostolis est positum, aurum, argentum, lapi-
 des pretiosos superædificat. Nam qui ligna, fœnum &
 stipulam, ij non hoc ex Theologia, sed ex errore faci-
 unt. Maneat igitur eam esse propriè Theologicam con-
 clusionem, quæ ex Theologicæ principiis, vt effecta & cau-
 sis suis, oriatur. Vnde illud confectarium est, nullam
 Theologiæ quæstionem existimandam, quæ non possit
 ad eiusmodi initia referri, ex quæ ijs aptè & congruenter
 argumentando difiniri. Quoniam sunt quæstiones
 quasi appendices, quas quoniam gratia explicandi illas,
 quæ verè & propriè Theologicæ sunt, appositè & graui-
 ter adiunguntur, iure quodam vel similitudinis vel pro-
 pinquitatis, vel etiam ordinis, Theologicas itidem haud
 absurdè appellaueris. Verùm hoc loco & tempore de
 quæstione theologica secundum naturam & ordinem di-
 sciplinæ loquimur. Contingit enim aliquando non in
 Theologia modò, sed in cæteris ferè humanis etiam
 disciplinis, vt quæ suapte natura principia sunt, ideoq;
 à discipulo supponenda, si res via ordineque procede-
 ret: ea, vt hominum ingenia sunt, & reuocentur in du-
 bium,

2. Tim. 2.

Esa. 48.

1. Cor. 3.

bium, & argumentationibus comprobentur. Ita fiat perturbatus ac præposterus rerum ordo, vt causæ posteriores sint prioraque effecta sumantur. Quæ res effecit, vt Diuus Thomas cæteri que Theologi in quæstionibus Theologicis eam etiam ponant, Sit ne Deus: & alias omnino similes, in quibus dubium non est, prima certaque principia in dubium verti, ac perinde vt si essent disciplinæ huius connexiones, ex alijs quasi principijs neci. Atque hæc causa Aristoteli quoque fuit, vt in scientias omnes quatuor genera quæstionum inferret, nempe an res sit, quid sit, qualis sit, propter quam causam sit. Quæ duæ posteriores quæstiones terminari rectè atque ex ordine naturæ possunt, priores duæ non possunt: nisi fortè quum duæ eiusdem rei questiones sunt, quarum vna per materialem causam, altera per finalem definitæ rei naturam explicant. Tunc enim definitio posterior per priorem demonstratur, ratione quodammodo & via naturæ seruata. At enim definitio, quæ secundam illam quæstionem soluit, prope modum ex effectis notescit: quæ licet natura posteriora sint, nobis, hoc est, in nostra cognitione priora sunt tamen. Illud item cum in alijs tū magis in theologicæ doctrina vsu venit, vt principia ipsa vel disposita inter se & ordinata sint, quemadmodū causæ ipsæ in quatuor genera distributæ ordinē prioris & posterioris habent: vel certè cōnexa & colligata sint, ita vt ex vtriusque concessis, ad alterutra dubia liceat peruenire. Quapropter si aduersarij admittit principia quedā, quāuis cætera neget, ex concessis poterimus non concessa colligere, præsertim si mutuo nexu coniuncta & copulata sunt. Hinc enim Theologi veteres vetus instrumentum probant ex nouo, contraque nouum ex veteri: ecclesiæ auctoritatem è libris sacris asserunt, librorū rursus sacrorum ex ecclesia. Ita ne vnum quidem principium in theologia est, quod in quæstionem Theologi non verterint: vt si à quopiam fuerit negatum, qui alia fortè principia concedet, parati simus ex his, quæ dederit, hominem euincere, & quasi arrepto mucrone confodere. Quæ res & explanata est in secundo libro diligenter, & in postremo diligentius explanabitur.

In fi. c. 4.
c. 8. in
confuta-
tione po-
stremorū
triū argu-
mentorū.

Nec

Nec ob eas solum causas principiorum suorum Theologi quæstionem faciunt, sed eo etiam magis, vt illa explicent & exponant. Nam, quod apud Rhetores olim pueri didicimus, omni differenti proposita est quæstio, non ei modo, qui disputatione res ambiguas iactat, sed & historicis & poëtis qui quæstiones sibi propositas non tam argumentatione soluant, quàm expositione. Expositio autem fidem in auditore sæpè inuenit, argumentatio facit. Vbi familiæ nostræ quosdam sæpè risi, qui in eo laborant vehementer, vt Diui Thomæ rationes, quas identidem ad explicandam fidem congruentes ille adfert, proinde ac si essent demonstrationes certæ atque perspicuæ, defendant. Nam & aduersarios ipsos ridere soleo, qui in eo, in quo Diuus Thomas egregium se fidei administrum præbuit, illum impugnant quasi hostem. Nec intelligunt viri magis ad certandum quàm ad docendum prompti, quæstiones fidei grauissimè sanctissimeque proponi, non quia fidem dubitanti auditori facere nitimur, sed quia credenti ea, quæ minus percipit & intelligit, exponere conamur. Quid igitur quæstio theologica sit, si eam ex disciplinæ ordine naturaque finiamus: quid rursus illa sit, si ex ingenio nostro existimetur: quæ quæstiones in Theologia primariæ, quæ appendices, quæ argumentatione potissimum, quæ contra potissimum expositione soluantur, dictum est satis. Nunc quæstio partienda est, vt ea, quæ in re dispersa atque infinita videntur esse, ratione & distributione sub vno aspectu ponantur. Quæstionum ergo Theologicarum, quæcunque de re sint, duo sunt genera, alterum cognitionis, alterum actionis. Cognitionis sunt hæ, quarum finis est scientia, si quærat, Pater & filius sint ne vnum principium Spiritus sancti, an duo? Diuinæ personæ an proprietatibus relatiuis, an absolutis distinguantur? Actionis autem huiusmodi exempla sunt. Sit ne pœnitentia ad salutem necessaria tanquam medium, an etiam vt præceptum. Num sacramenta nouæ legis gratiam & virtutes conferant. Cognitionis quæstiones, si generaliter loquamur, quadripartitæ sunt, cum aut sit ne vel Deus, vel angel⁹, vel anima rationalis, aut quid sit, aut qualis sit,

aut

708 DE LOCOR. VSV IN SCHO. DIS.
aut cur sit talis quæritur. Quarum prima & secunda, vt diximus, ex ingenij nostri conditione, secunda & tertia ex natura rerum & disciplina ipsius explicantur. Actionis porro duo sunt genera, vnum ad salutem necessarium, alterum earum rerum, quæ vtilis esse videantur. Prioris generis hæc sunt quæstiones, Si exempli causa honor Christianus mortem ne pro his rebus subire debeat an nō? De baptismo suscipiendō præceptum ne euangelij sit? Posterioris autem generis, vt cum quæritur, Diluat ne aquaustralis, quam benedictam scholastici appellant, peccata venialia, planeque pœnas peccatorum tollat vi sua, & quod aiunt, ex opere operato, an potius ex operantis merito. Num Eucharistie Sacramentum ex merito faciat contritum? Itemque an recedente fictione, quemadmodum baptismus & pœnitentia suū effectum sortiatur? Plena est D. Thome summa talium quæstionum. Non enim theologus semper de necessarijs differit, sed quandoque etiam de ijs, sine quibus salus religioque constat. Et quoniam omnia persequimur, dicendum est etiam quæstionem Theologicam, siue ad cōtemplationem siue ad mores attineat, etiam naturalem esse, aliā verò supernaturalem. Supernaturale, opinor, quæstionē vcoare licet, quæ ex supernaturalibus solum principijs definitur. Naturalis autē quæstionē esse dico, cuius cur ita sit, ratio nature cōstans reddi potest. Est & quæstio media, quæ partim ex supernaturali principio, partim ex principio naturali pēdet. Primi generis exemplum est, An omnes mortui simus: Quam quæstionē Paulus hac argumentatione definit, Si pro omnibus Christus mortuus est, omnes mortui sunt: at pro omnibus mortuus est Christus. Item, An omnes resurgemus? Quam sic Apostolus terminat, Christus resurrexit, ergo & nos resurgemus. Secundi verò generis hæc sunt exempla, Num Deus sit vbiq̄? Num immutabilis? Num animus hominis immortalis sit? Num dividi & secari in partes possit? Quarum omnino probationes, quamuis sacris literis peti liceat, qua ratione ad fidē vtiq̄ pertinent, sunt tamen in lumine naturæ claræ & euidentes: et quæ re non sunt per se fidei quæstiones: sed, vt diximus, quasi

quasi per accidens. Tertij generis, Vt sit ne Christus risu-
 siuus? Habeat ne duas voluntates & intellectus duos,
 duasque item vtriusque potentia operationes. Quae ex
 vtriusque principijs patescunt. Prima ex his, Christus est
 homo, & omnis homo est risiuus. Reliquae vero ex his,
 Christus duas naturas perfectas habet, diuinam & huma-
 nam, omnis autem natura perfecta propriam sibi & opera-
 tionem & potentiam vendicat. Est denique alia diuisio
 Theologicae quaestionis, ad quodcunq; genus illa parti-
 neat. Sunt enim fidei quaestiones quaedam, hoc est, quae
 cum ad fidem spectent, pro earum veritate theologo est
 in capitis etiam discrimen veniendum. Aliae vero sunt,
 quae in vtranque partem & ignorari & negari sine fidei
 iactura possunt. Quam partitionem Augustinus cum aliis
 saepe, tum in lib. 2. de peccato originali contra Pelagium
 & Celestium. cap. 23. commemorat. Atque penitus parti-
 tio haec non est solum memoriae commendanda, sed in
 oculis semper habenda, si absoluti Theologi esse volu-
 nus. Vtriusque generis exempla sunt. Prioris hoc pacto,
 An Christi anima simulatque verbo coniuncta fuit, Deum
 clare viderit? Item, An in locis inferis ignis purgatorius
 sit, vbi fidelium animae poenas peccatorum luant? Poste-
 rioris Augustinus quidem varia atque innumerabilia esse
 dicit, & quae certo aliquo genere complecti ac definire
 difficile sit: sed quae ponit, ea sunt. Cum quaeritur, qua-
 lis, vel vbi sit paradysus, vbi constituit Deus hominem,
 quem formauit ex puluere, quum tamen esse illum paradi-
 sum fides Christiana non dubitet. Vel cum quaeritur, vbi
 sit nunc Helias, vel Enoch, an ibi, an alicubi alibi, quos ta-
 men non dubitamus in quibus nati sunt corporibus vi-
 uere. Vel cum quaeritur, vtrum in corpore an extra cor-
 pus in tertium caelum sit raptus Apostolus, quanquam sit
 ista impudens inquisitio id scire volentium, quod se ille,
 cui hoc praestitum est, salua utique fide nescire testatur.
 Vel quot sint caeli, in quorum tertium se raptum esse co-
 memorat. Vel vtrum elementa mundi huius conspicabilis
 quatuor, an plura sint. Quid faciat solem lunamve defi-
 cere his defectibus, quos praedicere Astrologi certa tem-
 porum dinumeratione conluerunt. Cur antiqui homines
 tam diu

tam diu vixerint, quàm sancta scriptura testatur, & vtrum
 proportione longioris gratis filios sera pubertate gigne-
 re cœperint. Vbi potuerit Mathusalem viuere, qui in ar-
 ca non fuit, qui, sicut in plerisque codicibus & Græcis &
 Latinis numerantur anni, reperitur superuixisse diluuiis
 vel vtrum paucioribus, qui rarissimi inueniuntur, potius
 credendum sit, in quibus ita est numerus conscriptus an-
 norum, vt ante diluuium defunctus fuisse monstratur. Ha-
 stenus exempla Augustini posui. In hoc genere. D. Tho.
 2. con. gen. ca. 70. quæstionem illam esse censet. An cœli
 animatum sit, quam inter cæteros errores Origenis Hie-
 ronymus enumerat in epistola ad Auitum, sed D. Thomæ
 consentire videtur Augustinus in enchi. cap. 57. Verum
 ne diutius lectorem demorer, de omni isto genere quæ-
 stionum quid sentiam, & quæ præcepta danda existimem,
 perbreuiter exponam.

Nulla Theologicæ quæstionis præcepta firma stabilia-
 que tradi possunt, nisi ab ijs, qui in schola sese multum ac-
 diu exercuerunt. Itaque propria est ea præceptio schola-
 sticorum: quoniam eorum, qui scholam negligendam esse
 existimant, nulla idonea, exquisita, excellens, de Theo-
 logicæ quæstione disputatio est, tantum abest, vt harum
 rerum præceptores sint, quas nullo vsu habent cognitæ.
 Admonebat me res, vt hoc quoque loco intermissionem
 scholasticæ Theologiæ, ne dicam interitum, deplorarem,
 nisi vererer, ne cum de alijs academijs quererem, Hispani-
 meam immodicè extollerem, in qua valde his temporibus
 scholæ Theologia viget. Sed apud nos etiam videremus
 quibus extinctis Theologis quàm in paucis spes,
 quanto in paucioribus facultas, quàm in multis sit iuda-
 cia. Nihil verò de me, de præceptore dicam libentius, qui
 academijs Hispanas adeo insigniter ingenio suo & doctri-
 na illustrauit, adeoque nostris hominibus & spectabiles
 & amabiles reddidit, vt in eas certatim non confluxerint
 modò, sed irruerint. Quòd si ille Gallis Germanis ac-
 que Italis scripsisset, quæ erat hominis in disputando per-
 spicuitas, elegantia & suauitas, non ita nunc apud eas gen-
 tes scholæ studia iacerent. Nam ex eo credo quibusdam
 vsu venire, vt abhorreant à schola, quod inciderint in in-
 culta

culta quædam & horrida de malis quæstionibus deterius vestigata, deterrimè etiam inuenta & conclusa. Sed agè his omisis id, quod instituimus, persequamur. Nec tamè necesse est, vt res faciles separatim instruamus Theologia præceptis, sita sunt enim ante oculos. Nec rursus de ijs leges ferre operæpretium est, quæ multum à ratione discrepant: ea enim faciliè apparent, nec magnoperè admonitionem & præcepta desiderant. Quæ autem difficilia videntur esse, neque à multis intelligi possunt, de ijs est diligentius præcipiendum.

Primum ergo officium Theologi differentis existimo, vt quæstionem, quam versaturus est, sepe despiciat, & indentidem interroget se, cuius generis illa sit. Aliter namque quæstiones illæ finiendæ sunt, quæ naturæ & disciplinæ ordine in Theologiam veniunt, aliter quas humani ingenij vel imbecillitas vel certè malitia mouet. Nec eodem modo differendum est de ijs, quæ querimus vt exponamus, ac de alijs, quæ queruntur vt demonstremus. Longè quæ diuersa instituitur disputatio de naturali ac supernaturali quæstione, alijs; loci Theologici sunt huic atq; illi accommodandi. Nam cognitionis actionisq; quæstiones, vt aliàs diximus, eodem ferè modo exq; eisdem locis tractandæ & soluendæ sunt.

Sed cum vniuscuiusq; genus quæstionis diligenter inuestigandum est, tum illud maximè, an præter fidem illa sit, an potius ad fidem religionemque pertineat. Cum his porro, qui in fidei quæstione errant, velis equisq;, vt dicuntur, decertandum est, cum alijs verò qui de his controuersantur, in quibus salua fide decipi, errare, labi homines possunt, pugnare quidem, quod aliàs monui Theologi & possunt & quandoq; etiam debent, sed cruenta pugna illis omnino interdicta est. Quàm ridiculum est enim neruorum omnino corporis & animi intendere in ea quæstione soluenda, cuius inscientia nihil periculi habet, error nihil habet criminis? Sed in toto hoc posteriori quæstionum genere quàm magna Theologo sit adhibenda moderatio, in octauo & nono libris non indiligenter exposui. Hic dico quantum proposito ac formularum breuitati satis est, reliqua illinc petentur. Non enim mihi libet eadem hoc tempore &

pore & loco resumere. Illud huius loci & temporis theologū admonere, vt non stultas modò quæstiones & genealogias & contentiones & pugnas legis deponet, quæ sunt interdum quoque noxiæ, verum etiam inutiles quæcūq; & vanas, quæ theologo nequeunt in vsum aut cognitionis aut actionis accersiri.

*In com.
epist. ad
Tit. ca. 3.*

In his Hieronymus illas quæstiones censet, quot ne an nos vixerit Mathusalem? Quoto ætatis suæ anno Salomō fortitus sit coniugium? ne forsitan Roboam vndecimo ætatis illius anno natus esse credatur. In epistola quoque ad Vitalem, cum posteriori harum dupliciter responderet, ad extremū ait, Apostolum de istiusmodi interdicens quæstionibus. Et post pauca, Relege, inquit, omnes & veteris & noui Testamenti libros, & tantam annorum temporibus dissonantiam & numerum inter Iudam & Israel, id est, inter regnum vtramque confusum, vt huiusmodi harere quæstionibus non tam studiosi hominis, quam otiosi esse videatur. At bene habet, quod non dixit attingere, sed harere. Nam si id genus quæstiones breuiter exponere otiosum & inutile est, non ego solū, qui in superiore libro multas eiusmodi explicui, sed Augustinus ac Hieronymus quoque ipse arguētur. Non est igitur immeritandum in huiusmodi quæstionibus minimè necessariis, hec ad veritatem historię sacrę quodammodo spectare videātur, sed eū in omni disputatione, tum magis in ea, quæ ad fidē & salutē nihil attinet, exercenda est facilitas quædā, ne si hisce rebus disserēdis diu ac multū hēremus, in morositate inutilē & odiosam incidamus. At D. Augustinus superuacaneū esse existimauit quærere, vbi & quomodo sit in cælo corp⁹ dominicū. Sed de fide & symbolo, licet corā synodi patribus, ad nouitios tamē doctrinā instrueret. Alioqui Caietanus, quē vnū nostrę familię nō ingenio solum & eruditione præstantissimum audeo dicere, sed in huius generis quæstionibus excitandis modestissimum, nō est veritus, quum sacras literas interpretaretur, eam rem quærere paucisque etiam explicare. At idem Augustinus eas quæstiones nullo modo patitur, quas ex egrotudine animi dicit existere. Ecquid faciebat Deus antequam faceret cælum & terram? Ecquid ei venit in mentē, vt ali-

*De fi. &
Sym. c. 6.*

*Li. ii. cō.
cap. 30.*

vt ali-

vt aliquid faceret, quum antea nunquam aliquid fecerit? Sed pœnitentiam agens, confitensque peccata vix ægrè fert quæstiones necessàrias, nedum minus vtilès, curiosas, importunas. Non itaque eadem disputandi regula theologo præscribenda est cum in gymnasio certat, & cum in cubili aut etiam in templo luget.

Sed regula hæc erit & rationi & sanctorum auctoritati maximè consentanea, vt omnis theologus de re supernaturali disputaturus, nam hæc illi propria disputatio est, nomen theologiæ secù ipse reputet, titulum suù, hoc est, theologi frequenter legat, quærat à se non semel, sed sæpius, quorsum cœperit disputare, sciatque nullã illi quæstionè asciscendã, nisi quæ ad verã, quæ supra naturam est, Christi, apostolorum & prophetarũ philosophiã referatur. Huius enim præcepti quidam immemores innumeris quæstionibus præsertim dialecticis, physicis, & metaphysicis explicandis importunissimè longissimisque fuerunt.

Nemo autè est longus, qui materiæ immoratur, si aliquid accersit atq; attrahit, quod suo videlicet instituto congruè consentièsq; sit. Nec tamè quæstiones istas quãuis nõ ad eò necessàrias exterminandas puto. Est enim animorum ingeniorũq; exercitatio quædã nõ modò acuminis plena, sed etiam ad theologiã scholæ valde vtilis. Nã quod Augustinus ait, nihil ad se pertinere, vtrum cœlum sicut sphæra vndiq; concludat terrã in media mûdi mole librata, an eam ex vna parte desuper velut discus operiat?

Item, an stet cœlũ an potius moueatur, hoc vel in Manichæorum inuidiã & odium dicit, qui similes multas quæstiones se à magistro didicisse iactabant: vel illos certè reprehendit, qui iis excitandis & soluèdis quæstionibus multum proluxa & rebus salubribus impèdenda tēporum spatia occuparent: illius enim verbis libèter vtimur. Cæterum quasi præteriens id genus quæstiones ipse soluit, quibus tamè, vt ait, incundis atq; tractandis neq; episcopo temporis satis erat, neq; illis, quos ad salutè & sanctæ ecclesiæ necessariam vtilitatem cupiebat informari. Nec dissimile huic est, quòd Augustinus idem curiosissimas Dioscori quæstiones reprehendit. & scribit tamen, se nõ idcirco ea dicere, quia istiusmodi discùtur, sed quia vano

*De genesi
ad literã
li. 2. c. 9.
¶ 10.*

Epist. 56.

sine discuntur. Ita respondit quibusdam earum breuiter,
 alijs vel prolixè. Ego verò si ab amico essem de rebus eius-
 modi interrogatus, aut dissimulâter præterirè, aut aper-
 tè etiâ responsâ negarè. Nec enim dignas eas quæstiones
 censere, quibus vel tantillû tēporis impartirer. Sed Au-
 gustinus erat vel in amicos liberalior, vel in Dioscorum
 indulgentior. Quorsum hæc? Vt intelligant ij, qui scholæ
 perpetuâ inuidiâ cōstant, cōtrouersias circa Aristotelem
 exortas non esse disquisitione Theologi indignas, si que
 in Cicerone ambigua erant, ea non est dedignatus expli-
 care Augustinus. Quid? Quòd is ipse nescientem quid sit
 nihil, quid informis materia, quid formatû exanime, quid
 corpus, quid species in corpore, quid locus, quid tēpus,
 quid in loco, quid in tēpore, quid motus secundû locû,
 quid motus non secundû locû, quid stabilis motus, quid
 sit æuû, & quid sit nec in loco esse nec nusquâ, & quid sit
 præter tēpus & semper esse: quid sit & nusquâ esse & nus-
 quâ nō esse, & nunq̄ esse, & nunq̄ non esse, hæc, inquâ, ne-
 scientem nec de Deo nec de anima sua quicquam rectè
 aut quærere aut disputare posse asseuerat? Non sunt igitur
 quæstiones istæ physicæ & metaphysicæ ab scholâ
 nostra expellendæ, ne illæ quidè, quæ Erasmo, cæterisq̄
 similibus curiosæ sophisticæq̄; etiâ visæ sunt. Sed de hoc
 alio loco pluribus. Nunc ad fidei quæstionem redeo.
 Quæ nisi theologo in primis constituta sit, nihil ratione
 docere potest neq; via. In hac igitur re vehementer elab-
 orandum est, si in theologia quis sit gradus veritatis ac
 falsitatis exquirimus. Id nimirum vt theologiæ maximè
 proprium est, ita est omniû difficillimû. Quare illud præ-
 stare valet nemo, nisi perfectus cōsummatulq̄; theologus.
 Dixit quispiâ, Quid? Nonne sunt notæ aliquæ, quibus
 quæstiones fidei seiungi ab eis, quæ fidei non sunt, & in-
 ternosci possint? Sanè verò. Sed ne cuius contigit adire
 Corinthum: nec sunt ista omniû communia contritaque
 præcepta. Ac pertinet quidè ad omne fidei quæstionem
 constituendâ semper in promptu habere eiusmodi notas
 & quæstionû fidei quasi indices: verum ea magna omnino
 res est, egetq̄; doctrina & exercitatione non parua. Illæ
 itaque, si poterimus, proferemus: nec ita multo post, sed
 pauca

pauca antè dicenda sunt. Fidei porrò quæstio bifariam intelligitur. Vna, quæ immediatè ad fidem attinet, vt verè attinent omnia, quæ deus eccl. lesiæ suæ aut verbo edidit, aut scripto. Altera, quæ mediatè fidei est: cuiusmodi sunt omnes conclusiones, quas ordine disciplinæ ex illis prioribus colligere, & diffinire possumus. Quæ, quoniam non in seipsis, sed in alijs tanq̄ principijs reuelatæ à Deo sunt, mediatè fidei dicuntur esse, & qui eas negat, is fidem negare hoc modo dicitur. Atque equidem illud etiã animaduerto, eas non abs re forsan quæstiones fidei vocari, quæ vehementer ad eccl. lesiæ doctrinã pertinent, fideique sunt propter affinitatè appendices. Non quòd aut ex ijs pendeat fides, aut ijs sublatis funditus illa tollatur: sed quòd affecta ægrag; sit, si harũ rerum veritas labefiat, quæ illi herent & adiunguntur. Oportet nempe in eccl. lesiã sanam doctrinam esse & verbum sanum, vt Apostolus ait. *1. ad Tim. 1. & 6. & 2. ad Tim. 1. & 4. & ad Tit. 1. & 2.* Quemadmodum autem morbi quidam lethales sunt, alij verò non interficiunt quidem hominem, sed afficiunt tamen valetudinem: sic errores quidam non fidem extinguunt, sed obscurant: non euertunt, sed infirmant: morbumque afferunt, non exitium. Sicut ergo quod saluti est noxium, vitæ id quoque noxium est: ita quodcumq; sanæ doctrinæ aduersatur, hoc fidei est etiam quodammodo aduersum. Ex quo intelligitur, quæstiones illas, quæ ad doctrinæ eccl. lesiæ sanitatem spectant, ad fidem suo quodam modo spectare. Sed nos huius generis controuersias non in fide propriè, sed præter fidem esse dicimus. Nec qui in his errant, eos in fide, sed præter fidem errare existimamus. Atque ita rebus his primò simpliciter collocatis, reliqua deinceps subtilius persequemur.

Quibus notis quæstiones fidei diiudicari possint.

Caput septimum.

Quibus autem rationibus hanc diiudicandi facultatem assequi possimus, ne in constitutione causarũ fidei erremus, accuratè nunc & diligenter exponendum est. Et Cardinalis quidem Turrecremata libro 4. sum. eccl. par. 2. c. 9. septè gradus ordine ponit propositionum

716 DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.
tionum catholicarum quę eędem, cum in disputandi cõ-
trouersiam disceptationemque vocantur, quęstiones fidei
dicuntur.

Primus earum est, quę in libris sacris habentur ex-
presse. Secundus earum, quę ex hisce per certam & ne-
cessariam consecutionem fiunt. Tertius earum, quę ver-
bo tenus Christus Apostolis, Apostoli ecclesię tradide-
runt. Quartus earum, quę in conciliis vniuersalibus de-
finitę sunt. Quintus earum, quę à sede apostolica sunt,
fidelibus ad credendum propositę. Sextus illarum, quę
de fide & refutatione hæresum sancti doctores, vna men-
te vnaque voce docuerunt. Septimus illarum est, quę ex
tertio, quarto, quinto & sexto generibus, consecutione
firma & necessaria deriuantur. Ex quibus capite sequen-
ti, distinguit etiam septem genera hæreticarum proposi-
tionum, quę septem illis generibus propositionum fidei
repugnant. At verò more iurisperitorum ista sunt tradi-
ta, quę fortasse minutius in tenuissimas particulas con-
duntur. Nobis tamen, qui docendi cõpendiarium viam
& rationem profitemur, ad breuiorem numerum & abso-
lutam quandam disciplinę formulam redigenda sunt
omnia. Cùm igitur veritas fidei, vt paulò antè diximus,
bipartita sit: & hæc ad fidem mediata, illa immediata per-
tineat, necesse est, duos gradus propositionum fidei ge-
nerales statim à principio collocare. Prior earũ erit, quę
Theologię legitima principia sunt, cuiusmodi cunq; sint
illa, siue primaria siue secundaria, hoc est, ea omnia, quę
deus in se ipsis ecclesię reuelauit. Posterior verò gradus
harum erit, quę ex prioribus illis necessario colliguntur.
Hoc enim genus conclusionum, vt cum rebus fidei col-
ligatur, ad fidem etiam spectat. Ratio enim connexi, quã
concesseris superius, cogit inferius concedere: &
quum inferius negaris, superius item negare cogit. Rur-
sum in superiore illo gradu duos intelligimus, vnum ear-
um propositionum fidei, quas in libris canonicis sacri
auctores scriptas reliquere. Alterum earum, quas verbo
traditas ecclesię, vt crederet, à Christo & Apostolis ac-
cepit. In posteriore itidem gradu duo genera intelligun-
tur. Vnum conclusionũ eiusmodi, quę e principijs solũ
fidei

fidei nascuntur. Alterum earum, quas non fides sola conficit sine externarum disciplinarum adiutorio, sed ascitis aut vno principio aut pluribus naturæ ratione cognitæ. Atq; hæc quidem tametsi non eodem loco & gradu, omnes tamen simpliciter & sine additamento quæstiones fidei vocari possunt, nempe cum ex vtrisque fidei veritas pendeat, cum vtrisque; cõiuncta & copulata sit. Nam quæstiones illæ quasi fidei appendices, quod nuper, & quid dico nuper: immo verò planè paulò ante dicebam, fidei quodammodo sunt, non simpliciter. Nec enim sic fidei adhærescunt, vt separari ab illa non queant. Aegrotat sanè, vt ita dicam, in earum errore fides: non perit.

Sed quoniam scripturæ sacræ natiua & germana sensa, obscura interdum & implicata sunt, nec semper exploratum est & cognitum, quænam illa sint, quæ sine scripto Apostoli memoriæ prodiderunt, sæpè etiam impeditum est, & quasi tenebris circumfusum, an conclusio controuersa necessariò è rebus fidei ducatur: id nos modò expedire atque explanare cupimus, quibus notis & signis cognosci ac distingui possit veritas fidei, tum illa, quæ in sacris scripta libris est: tum, quæ est verbo ab Apostolis tradita: tum demum ea, quæ ex harum vel altera vel vtraque conficitur. Eò verò studiosius hoc negotium suscipimus, quòd non modò scholæ Theologis utilissimum fore intelligimus, sed illis etiam maximè necessarium, quibus Apostolica sedes fidei cognitionem & censuram imposuit. Non enim parum in se habet fructus certa constansque ars in Theologia disserendi: nec sine hac arte eorum errores æquabiliter notari possunt, qui à fide Christi & antiqua ecclesiæ institutione desciunt. Contrariorum enim, quod à Philosophis verè dicitur, eadè est disciplina. Quare si veritates fidei catholice constituiamus, errores aduersos pariter designamus. Age ergo cõferamus pedè, vt aiunt, & ad rē propius accedam⁹.

De rebus perspicuis, vt dixi, nihil præcipi oportet. Itaque si scripturæ diuinæ locus, vt inde ordiamur, planum & apertum habet sensum, vel ex cõtextu, vel ex alio eiusdè scripturæ loco, vel ex verborum ipsorū clara luce, nullū nostrū præceptū est. Ipse enim apertus scripturæ

sensus certum præ se fert catholicæ veritatis indicium. Quò sit, vt Lutheranorum plerasque hæreses theologus vel mediocriter scripturæ diuinæ sensus imbutus perspicillè deuotet. Nullum quippè negotium est eos errores inurere, qui scripturæ manifestò repugnant. Vt illi, Ecclesiam vniuersalem in fide errare posse. Item, Humanas omnes actiones criminosas esse. Item, Tristitiam de peccatis non esse necessariam, sed inutilem. Multi denique alij, quos cõmemorare longum est. At enim de scriptura sacra dicta hæc intelligi volumus, quam esse canonicam constanter sit ab ecclesia definitum. Nam, quemadmodum in secundo libro docuimus, libellum Baruch non adeò exploratè & firmiter in sacrorum numero ecclesia reposita sit, aut nõ esse sacrum hæresis expedita sit. Libellus ergo iste siue quilibet alius, qui in quæstionem citra crimè hæreseos vocari possit, quantumuis clara & aperta catholicæ fidei veritates. Sed transeamus ad alia, & in rerum difficiliorum iudicio è superioribus libris summa quæq; carpamus. Ex eo enim tempore hæc res elaborata est, ex quò locorum Theologicorum firmitudinem constituimus.

Sit igitur prima præceptio. Cùm scripturæ diuinæ sensus fuerit obscurus, tunc ecclesiæ intelligentia eadem est germana scripturæ intelligentia: ex qua habebitur, crepet licet hæreticas, & catholicæ veritatis insigne certum, & ad probandas Theologiæ conclusiones certi eius, quæ exquirimus, argumenti delectus. Si enim ecclesia certissimum ius habet discernendi verba dei à verbis hominum, vt in secundo libro nobis constitutum est, habebit quoque idem ius, vt in verbis ipsis sensum dei ab hominum sensu discernat. Nisi credimus perinde scripturam ecclesiæ, vt Ptolomæo Aegyptiisq; concessam: vel certe vt nunc est cõcessa Iudæis, quos scriuarios ecclesiæ Christi Augustinus non ineleganter appellauit. Scimus autem vtrūq; depositum ecclesiæ cõmissum, vt vtrunque etiam perpetua fide conseruet reddatq; simul, quas accepit, & scripturam & scripturæ intelligentiam. Spiritus meus, inquit, qui est in te, & verba mea, quæ posui in ore tuo nõ recedent

Librū Baruch è sacris eximere errorem esse dixi: hæreticū neque tunc ausus sum neq; modo audeo dicere

Contra Faustum lib. I/a. 59.

recedent de ore tuo & de ore seminis tui amodò & vsq; in sempiternum. Ambas igitur res Christi ecclesia custodit, custodietq; semper & verbum & spiritum verbi.

Item, Christus spiritum veritatis promisit ecclesiae, qui cum illa maneret æternus, eiq; omnia suggereret, quæ illi à Christo sunt dicta. Item, cum verû Dei Euangelium, quemadmodum Hieronymus elegantissimè dixit, non in scripturis sit, sed in sensu, non in superficie, sed in medulla: non in verborum folijs, sed in radice rationis: si ecclesia scripturam haberet, non autem legitimam scripturæ sensum: non haberet profectò verum Dei Euangelium, atque adeò ne fidem Christi quidem, quæ sine vero Dei Evangelio non est. Nec enim ad verba fides, sed ad sensum refertur. Alioqui & hæretici scripturas sine sensu loquuntur, & diabolus scripturas etiam profert: sed in intelligentia falsa falsum Euangelium habent, certè non diuinum, sed humanum, immo, quod peius est, diabolicum. Cum verò inter catholicos & hæreticos nõ de scriptura, sed de sensu plurima controuersia sit, si ecclesiae interpretatio non est certa intelligendi norma, equis erit illiusmodi controuersiae iudex? Sensum enim suum pro sua virili quisque defendet. Quòd si in exploranda scripturæ intelligentia nullus est ecclesiae certus iudex, audeo dicere Rompub. fuisse nullam stultius constitutam. Nullum enim dissidiorum futurum finem, confessionem fidelium nullam, nullam fidei vnitatem. Qua sublata, non charitas modò & pax, sed fides etiam ipsa penitus tollitur, atque ipsum omnino ecclesiae nomen.

Quòd autem Apostolis Christus aperuit sensum, vt intelligerent scripturas, non id propter illos tantum, sed multò etiam magis propter ecclesiam fecit. Ex quo intelligimus, Christum ecclesiae suae librum signatum perpetuò aperuisse. Scripturæ insuper intelligentiam Apostoli ecclesijs tradiderunt. Nam si non sensum, sed verba duntaxat tradidissent, non vtique prædicassent Euangelium omni creaturæ: nec docuissent omnes gentes seruare quaecunque illis fuissent à Christo commendata. Qualis enim Euangelij prædicatio, qualisue doctrina absque intelligentia esset? Nempè, qualis aut puerorum aut

Ioan. 14.

15. & 16.

In epist.

ad Gala.

cap. 1.

Vide lib.

3. c. 2. &

c. 3. fund.

da. 4.

Luc. 24.

720 DE LOCO, VSV IN SCHO. DISP.
pfitacorum est, qui sine mente dant accipiuntq; sonum.
At apostolicæ traditionis certior testis nemo est, quàm
ecclesia. Nam quid acceperit, ecquis clarius evidentiusq;
testabitur, q̄ ipsa, quæ accepit? Scripturæ igitur sensus ab
Apostolis ecclesiæ traditus penes ecclesiam est.

Præterea ecclesia columna est & firmamentum verita-
tis, at veritas verè & propriè in intellectu scripturæ est, in
scriptura autè impropiè tanquam in signo. Quæ admo-
dum vrina figuratè sana dicitur, cùm animal id sit, quod
est propriè sanum. Si ergo ecclesia firmamentum est ve-
ritatis, firmam certè habet ac certam earum cognitionem
veritatum, quæ in sacris literis continentur. Sed quid o-
pus est plura? Iam enim quartus superior liber compro-
bavit veram fidelemq; omnem de ecclesiæ auctoritate
sententiam. Ostensum est autem multis & testimonijs &
rationibus, ecclesiam in fide errare non posse. Atqui ni-
hil magis ad fidem attinet, quàm diuinorū dictorum vera
cognitio & sensus. In ecclesia igitur explorata scripturæ
intelligentia residet, ex qua nimirum intelligentia & cõ-
pertum habere possumus fidei catholicæ signū, & eodem
quoque signo errores contrarios denotare. Sanè primæ
huius præceptionis clarissimum exemplum est in para-
dyso terrestri, in fictione Adæ de limo terræ, in Eux for-
matione de costa Adæ, denique in tentatione serpentis.
Quæ omnia Origenistæ allegoricis figuratisq; inter-
pretationibus peruerterunt. Sed cùm ecclesia semper ea
non figuratè dicta, sed propriè ad historiam acceperit,
iure illos synodus sexta actione vndecima explofit.

*Vide lib.
7. c. 3. con-
clu. 5.*

Luca. 22.

Secunda præceptio. In ecclesiæ nomine non modo fi-
delium omnium concio intelligitur, verumetiam eccle-
siæ pastores & doctores, præsertim in concilio congre-
gati. Hæc ostensa nobis est libro 4. cap. 4. conclu. 4. &
libro 5. cap. 4. conclusione 3. Præceptionis verò huius
exempla multa sunt, sed nos pauca ponemus. Illa Domini
lege, Hoc facite in meam commemorationem, omnes sem-
per ecclesiæ sacerdotes intellexerunt id præscribi, vt hoc
idem ipsi facerent, quod & Iesus Christus tum faciebat,
hoc est, vt eucharistiæ sacrificium offerrent. Nam post
illa verba in persona Christi prolata, Vnde & memores,
inquunt,

inquirunt, nos serui tui, &c. offerimus maiestati tuæ de
 tuis donis ac datis hostiam sanctam, &c. Vnicléssitæ igitur,
 qui dixerunt, non esse fundatum in euangelio,
 quod Christus missam ordinauerit, Lutherani item, ac
 multo etiam magis, qui negant in ecclesia Eucharistiæ
 sacrificium esse, iure à nobis hæretici habentur. Sed de
 hac re in hoc eodem libro posterius. Rursum, concilium *Idem syn-*
 Lateranense patrem & filium verè & propriè rem vnam *nodus E-*
 eandemque esse intellexit ex illo, Ego & pater vnum su- *phesina.*
 mus. Ita in hoc Abbas Ioachimus damnatus est, qui
 hunc locum non ad rei eiusdem & naturæ vnitatem, sed
 ad consensionem voluntatis vnus retulisset. Pari enim *Ioan. 17.*
 errore illum alterum locum interpretabatur. Claritatem,
 quam dedisti mihi, dedi eis: vt sint vnum sicut & nos v-
 num sumus. Præterea, Spiritum sanctum à filio proce- *Ioan. 16.*
 dere, concilium Ephesinum ex illo scripturæ loco acce- *Ioan. 15.*
 pit, De meo accipiet: ex illo etiam, Quem ego mittam
 vobis à patre, spiritum veritatis, &c. Animam rationa-
 lem tandem formam esse subsistentem quidem, sed essen-
 tialiter verè ac per se humanum corpus informare, con- *Gene. 2.*
 cilium Viennense, vt equidem sentio, ex eo loco habuit,
 Inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ, & factus est
 homo in animam viuentem. In eo enim quod Deus ani-
 mam homini inspirasse dicitur, illam patres foris venisse
 interpretati sunt, quemadmodum flatus extrinsecus ve-
 nit. Non itaque spiritum hominis educi de materia, nec
 ab ipsa pendere, sed per se omnino subsistere. In eo au-
 tem quod per eundem spiritum factus est homo in ani-
 mam viuentem, cognouere vtique illam corpus verè vi-
 uum efficere, atque adeò formam substantialem esse hu-
 mani corporis. Item, hoc traxerunt ex illo, Nusquam *Heb. 2.*
 enim angelos, sed semen Abrahæ apprehendit. Si nanque
 animus hominis non esset corporis vera forma, parsque
 omnino humanæ naturæ, sed corpori, vt naua naui, iux-
 ta Platonis Origenisque sententiam assisteret, sine du-
 bio substantia esset, quod ad naturæ conditionem atti-
 neret, separata, quam nos angelum nuncupamus. Quare
 Deus animam rationalem assumens, angelicam naturam
 assumpsisset.

Hæc igitur & alia eiusmodi tametsi in scriptura obscurius continentur, ecclesia tamen iure suo explicat, fidelibusque ad credendum exponit. Quod dum facti, ipsius decretum non solum non esse falsum, sed etiam stabile, fixum ratumque esse debet, perinde ac si in libris sacris patentius haberetur. Pastores ergo ecclesiastici, quos in Ecclesia voce communiter intelligimus, cum scripturæ certam constantemque intelligentiam præscribunt, & absolutam veritatis catholicæ exhibet formulam, & notas quoque certissimas, quibus hæreses contrariæ dijudicentur.

Tertia præceptio. Si sedes Apostolica aliquem scripturæ sensum præfuerit, ille idem catholica veritas censenda est. Quam sanè præceptionem, nisi opinio nos fallit, diligentissimè in sexto superiore libro demonstrauimus. Multis quippè ibi ac necessarijs argumentis addiximus, sedem Apostolicam in fidei iudicio labi non posse. Scripturarum verò interpretatio, quum in disceptionem illæ veniunt, fidei iudicium est: non ergo in scripturarum intelligentia sedes Apostolica errat, si eas ex præscriptio interpretatur. Nam si non constanti iudicio fixoque decreto, sed ex opinione sua quasi præteriens exposuerit, id quod aliàs sæpè dictum est, nihil cõstituet omnino, quod certum exploratumque sit. Quare si tunc erret, scripturam vel parum aptè interpretando, vel in sensum etiam alienum detorqueudo, nihil huic præceptioni obstat. Quæ non omnia illa sensa præstituit, quæ Pontifices è scriptura sacra ad res, de quibus agebant, suadendas accersierunt: sed illa docet firmè esse tenenda, quæ fidelibus à sede apostolica præstituantur. Quibus autem signis sedis Apostolicæ conciliorumque firma iudicia internoscantur, in quinto libro explicatum est. Ac certè eiusmodi iudicia, quæ in scriptura interpretanda versantur, ad sedem Apostolicam peculiariter attinere, adeò clarè hodie est in Clement. vnde summa trinitate & fide cathol. diffinitum, vt minime sit hæsitandum, quin Pontificis sententia eadem, & Viennensis concilij sit. Quid? quòd clauis habet Petrus, vt librum clausum aperiat? Quid? quòd quæcunque soluerit

soluerit in terris, erunt soluta & in cœlis? Quid? quòd ab initio constitutum est, vt ex ore eius gentes verbum euangeliij & audirent & crederent? Quid? quòd aduersum hanc petram ne portæ quidem inferi præualere queant? Quid? quòd pro eo orauit Christus ne deficeret fides ipsius, quo fratrum vacillantem & nutantem fidem confirmaret? At quid ego stultus contra prouerbiũ vetus acta ago? & argutis minutisq̃ue interrogatiunculis quasi aculeis lectorem pungo, atque ea vt modò primumq̃ue nascentia edo, quæ in sexto libro altissimis defixa radicibus vsque ad cœlũ confirmata sunt, vt nulla vnquam vi labefactari possint. Huius autem præceptionis exemplum habes in Extrauag. Benedicti vndecimi, cuius initium, Benedictus Deus in donis suis. Vbi pronunciat Pontifex, hæreticos eos fore, qui negauerint animas iustorum simulatq̃ue è corpore excesserint, diuinam essentiam clarè videre: si nihil tamen habuerint quòd pœnis purgatorijs antè expiandum sit. Hoc verò sine dubio accepit ex illo, Id, quod in præfenti est momentaneum & leue, tribulationis nostræ æternum gloriæ pondus operatur in nobis. Ne quis autem falso errore ductus existimaret, hanc operationem æternæ gloriæ aut ad præsens mortalis vitæ tempus, aut ad futurum vniuersale iudicium esse referendam, subiungit istam Paulus, Scimus enim, quòd si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, a edificatione ex Deo habemus dãmũ nõ manu factam æternam in cœlis. Ac ne quis rursus aliter æternam illam gloriam interpretaretur homini contingere, quàm per clarã diuinæ essentia visionem, mox rem eandem apertius exponens subdit, Sciētes quoniam dum sumus in hoc corpore, peregrinamur à domino, per fidem enim ambulabamus, & non per speciem, audemus autè & bonã voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præsentem esse ad dominum. Què loquitur D. Tho. quarto aduersum gentes libro, pressius vtget. Vbi quamuis & alia scripturæ testimonia referat, sed ad meum sensum, immo ad syncerum, subtiliq̃ue iudicium, nullum aliud est hoc testimonio præstantius, vt & illa fidei veritas cõprobari & contraria heresis refutari queat. Præclare itaque mihi sentire videor, si summum Pontificè autumo,

2. Cor. 4.

2. Cor. 5.

Cap. 91.

724 DE LOCO: VSV IN SCHO. DISP.
autumo, ex his ipsis Pauli verbis illud fidei dogma elicuisse. Ea igitur verba in falsum alium sensum peregrinumque deflectere hereticorum erit.

Quarta præceptio. Consentiens eadem sanctorum omnium conspiransque scripturarum intelligentia, ipsissima est fidei catholicæ veritas. Quæ præceptio in septimo lib. c. 3. conclu. 5. adeò fusè lateque & explicata exemplis & rationibus ac testimonijs cõfirmata est, vt ineptus ego sim, si quicquam in præsentì adijciam.

Quinta præceptio. Si ex Apostolorum traditione communis ecclesiæ vsus vnam quamlibet scripturæ interpretationem præ se tulerit, ea vt fidei veritas tenenda est. Vt ecclesiæ mos perpetuus expressit in illis verbis, Quæcûq; solueris super terram, erunt soluta & in cœlis, Petro Petrique successoribus datam esse facultatem & soluendi vota, & relaxandi iuramenta. Qui hanc ecclesiæ facultatem inficiatus fuerit, is verè ac iure hæreticus iudicabitur. Atque hanc quoque præceptionem nec probare arguentis, nec exemplis illustrare debeo, propterea quod in 3. lib. illam vtrisque rebus patefeci.

Sexta præceptio. Quodcunque dogma fidei vel ecclesiæ habuerit, vel concilium auctoritate Pontificis roboratum, vel etiam summus ipse Pontifex fidelibus præscripserit, vel certè sancti omnes concordissimè constantissimèque tenuerint, ita nobis illud pro catholica veritate habendum est, vt contrariam sententiam hæreticam sentiamus: quamuis nec apertè nec obscurè in scriptura facta cõtineatur. Docui nimirum in tertio libro copiosius, dogmata fidei non è sola scriptura petenda, sed ex apostolica traditione. Quæ vero Christi & Apostolorum traditiones sint, non alia via & ratione melius inuestigari posse, quàm ecclesiæ ipsa duce atque magistra, superius non semel explanatum est. Ecclesiæ porrò auctoritatem nõ modò omnium fidelium cœtu consistere, verum etiam conciliorum decretis, sedis Apostolicæ iudicio, sanctorum doctorum consensione, superioribus quoque libris expositum est satis, vt arbitror, diligenter. Christi quippè Apostolorumque doctrinam partim scripto partim verbo in ecclesiam descendisse, cum alias sæpè, tum fusius in tertio li-

tio libro monstraui. Ostendi etiam sæpissimè, nihil per se ad ecclesię fidem attinere, nisi quod Christo & apostolis reuelantibus accepit. Cùm autem neque ecclesię neque concilium, neque sedes Apostolica, neque sancti omnes simul possint in fidei iudicio falli, quemadmodũ suis quęque locis patefacta sunt, certè, quodcunq; nobis fidei dogma tradiderint, si in sacris literis non habetur, Christo apostolisque tradentibus in ecclesiam venit. Eodem itaque gradu habendum, ac si patenter illud scriptura traderet. Omitto iam plura exẽpla, hæresum notissimarum, quibus præceptionis huius nota inusta est. Nam in tertio libro exempla sunt penè innumerabilia.

Septima præceptio. Si vel ecclesia, vel concilium, vel sedes Apostolica, vel etiam sancti vna mente eademque voce aliquam Theologię conclusionem & confecerint & fidelibus etiam præscripserint, hæc veritas catholica ita censebitur, vt si esset per se à Christo reuelata: & illi qui aduersetur æquè erit hæreticus, ac si sacris literis traditio nibusve Apostolorum refragaretur. Conclusionem sanè Theologię hic appello eã proprie, quæ ex principijs huius facultatis certa & firma consecutione ducitur. Huius rei exempla sunt in promptu vel plurima. Sexta synodus generalis duas esse in Christo volũtates duasque ite operatio nes collegit, tum ex illo, Non sicut ego volo, sed sicut tu vis, tum ex eo quod Christus Deus est & homo perfectus. Concilium Lugdunen. sub Gregorio decimo, ratione quoque Theologiã constanti demonstrauit, Spiritum sanctum ex patre & filio, non tanquam ex duobus principijs sed tanquam ex vno, non duabus spirationibus, sed vna procedere. Pater siquidem & filius iuxta fidem sunt vnus Deus, vna potentia, vna sapientia, breuiter in omnibus vnum, in quibus non obuiat relationis oppositio, nec enim aliter diuinę naturę vnitas in duabus personis seruari potest. Cùm itaque in spirando nulla sit à patre filij distinctio, sequitur patrem & filium non esse duo principia Spiritus sancti, sed vnum: quemadmodum non sunt duo principia creaturæ, sed vnum. Qua ex re intelligitur vtrumque errasse vehementer, Erasmi nempè & Ambrøsum Catharinum: illum, qui hanc conclusionem nihil ad fidem pertinere

tinere credidit: hunc, qui eam, cum sit Theologiæ propriæ
 cōclusio, inter principia prima, hoc est, fidei articulos nu-
 merauit. Item concilium Lateranen. sub Innocentio ter-
 tio, ratiocinatione Theologica aduersus Ioachinum effe-
 cit, diuinam essentiam nec genitam esse nec generare.
 Rem videlicet genitam & generantem realiter distingui
 oportere: quare si essentia diuina generaret essentiam, ip-
 sam à se nō sola cogitatione, sed re etiam esse distinctam.
 Item patres ad vnum omnes ex eo principio, Hoc est cor-
 pus meum, ratiocinati sunt, conuersionem panis in cor-
 pus Christi fieri, sine qua nec verborum illorum verita-
 tem poterant comprehendere, nec cætera, quæ fides ca-
 tholica de vera inclusione corporis Christi sub specie pa-
 nis confitetur. Ita concilium Lateranen. patrum vete-
 rum consensione constituit, panem in corpus vinumque
 in sanguinem transsubstantiari, sic enim concilium loquitur.
 Hac re constituta illa fuerunt consecratoria, quæ con-
 cilium Constantiense decreuit, panem post consecra-
 tionem non manere, atque adeo manere sine subiecto ac-
 cidentia. In mutatione quippè & conuersione quacun-
 que, terminus, à quo mutatio & conuersio initium sumit,
 non manet. Quare si per consecrationis verba panis
 transit in corpus, non utique perstat ille, sed perstant acci-
 dentia eius. Item synodus Complutensis Sixto quarto in
 Extraua. sua, corroborare certo Theologiæ argumento,
 confecit ex illo Ioannis testimonio, Sicut misit me pater,
 & ego mitto vos, quorum remisistis peccata, remittentur
 eis, & quorum retinueritis retenta sunt, non solum sa-
 cramenti pœnitentiæ institutionem haberi, sed confes-
 sionis etiã præceptum. Id, quod nos in relectione de pœ-
 nitentia euidentissimè deduximus. Ipse ergo exempli ha-
 ius probatio petetur. Nā & reliqua delibam⁹, extremisq;
 vt dicitur, digitis attingimus, quæ latè longèque diffusius
 in lectionibus olim quotidianis persecuti sumus.

Octaua præceptio. Si scholastici Theologi aliquam i-
 tadem conclusionem firmam & stabilem vno ore omnes
 statuerint, atq; vt certum Theologiæ decretum fidelibus
 amplectendum, constanter & perpetuò docuerint, illam
 vt catholicam veritatem fideles sanè amplectemur. Con-
 stitimus

stituimus autem, vt reor, hanc præceptionem in 8. lib. fir-
 miter & necessario: nec ad opinionem meã solùm, sed pla-
 nè ad veritatem. Ac fieri potest, vt aliorũ iudicio errẽ, sed
 meo ita prorsus existimo. Christi igitur animã, itatim, vt
 est in corpore inclusa, Deum apertẽ vidisse, scholastici ad-
 vnum omnes fidentissimẽ docẽt. Eam rem vnde sibi per-
 suaserint, non omnibus passim expeditum est. Sed ita esse
 minimẽ ambigitur, nisi quod Erasimus in quæstionem vo-
 cat. At quibus rationibus & testimonijs ea conclusio cõ-
 fecta sit, posterius explicabitur. Illud modò ponim⁹, vni-
 uersos scholæ Theologos, in Theologiæ certis constan-
 tibusq̃ decretis præsumendis errare non posse, sicut ne
 in fide quidem, quòd eorum error, error esset ecclesię, vt-
 potè quũ ad cernendũ huius generis res non alios eccle-
 sia quã Theologorũ oculos habeat, qui si fallerẽtur, totũ
 ecclesię corpus in suo facerent errore versari. At enim, vt
 dixi, post ea, quæ 8. lib. disputata sunt, non est operæ pre-
 tium in hac re constituenda elaborare. Sed ne quis sit ad-
 miratus, cur cùm inter omnes ferè Theologos constet à
 meq; ipso sæpè affirmatũ sit, eiusmodi conclusiones, quæ
 ex fide per explicatam consecutionem deriuantur, Theo-
 logię propriè esse, nõ fidei, nõ ita confundã, quasi Theo-
 logia & fides eadẽ virtus sint. Si enim error conclusionis
 Theologiæ error fidei est, vt est re veras: si eam negare sit
 hæresis, sequitur, fidem atque Theologiam ad eandem
 pertinere virtutẽ, quandoquidẽ errores vtriq; facultati
 cõtrarij ad idẽ pertinet vitium. Sunt enim vtriq; hæreses.
 Sed non erit difficile ei, qui superiora relegeat, hanc obte-
 rere contunderẽq; calumniam. Diximus enim fidem, licet
 non immediatè, sed versari tamen circa eas cõclusiones,
 quæ per euidentem & necessariã consequentiam ex arti-
 culis fidei colliguntur. Quare necesse est, vt infidelitas
 mediatè quoq; circa conclusiones Theologiẽ contrarias
 versetur. Cùm autem ex huiusmodi aduersis erroribus
 non egrotatio modò fidei, sed etiam corruptio sequatur,
 sit, vt eorum & fidei sit indirecta quidem & consequens,
 sed vera & naturalis repugnantia. Quamobrem ecclesia,
 tametsi intelligit, eiusmodi conclusiones non è fide so-
 lum, sed è principijs quoq; naturæ pẽdere: quia tamen nõ
 putat,

putat, hominem rationalem ea, quæ rationi perspicua sunt & manifesta, negare: eum, qui illas inficiatus sit, hæreticò iudicat. Sumit enim maximaque ex causa sumit, illum non in naturæ ratione, quæ erat evidens, sed in fide claudicare. At verò si quis vel consequentiam rerum aliàs perspicuam ignoraret, vel principium etiam naturale, quòd cum articulo fidei ad colligendam Theologiæ conclusionem sumitur, certe non esset hæreticus. Vt si homo indoctus, verbi causa, existimaret hanc enunciationem esse falsam, Omnis homo est risuus, vnde quamuis crederet Christum esse hominem, non ideo arbitraretur eum posse ridere: hic profectò non esset propriè infidelis, sed stultus, qui non per se supernaturali lumini, sed naturali repugnaret. Verùm quoniam eiusmodi stultitia, quamuis per accidens & indirectò, fidei tamen ex consequenti corrumpit depravatque iudicium, iure apud ecclesiam etiam in stultitia habetur, sed in crimine. Atque hæc mihi videntur præceptiones summæ atque optimæ, in quibus tanquam insignitæ notæ & catholicarum veritatum & hæresum contrariarum appareant. Si quis verò certiores melioresque protulerit, ei ego magnam habeo gratiam. Quanquam erunt fortasse qui reprehendent communitè illi quidem omnia, quæ præter opinionem suam in his libris meis animaduertent: separatim autem in singulis si perspicient quædam, in quibus vel à communi ego opinione, vel à clementiæ & lenitatis specie discedo. Næ & præceptionum tertiæ & postremæ acerba cuiquam fortè seueraque iudicia videbuntur. Sed is primò rationes illas expendat velim, quibus in. 6. & 8. lib. vsi sumus ad duas has præceptiones corroborandas: modestiam quoque ac temperamentum, quo huius nostri iudicij acerbiter indulgenter etiam, nisi nos sententia fallit, emoluiimus. Deinde si tam indulgens in huius seculi temerariam insolentiam esse vult, vt asperior ei disciplinæ correctio displiceat, obsecro videat, ne dum iudicium ecclesiasticorum animos à seueritate & vehementia ad remissionem indulgentiamque traducit, non modò forum ecclesiæ relaxet, sed vsque ad arrium licentiæ impudens, atque adeò intolerandæ explicet. Crudele est, fateor, il-

Iud. Vexat censura columbas, sed illud etiam dissolutum,
 Dat veniam coruis: virum verò hoc tempore & ætate
 perniciosius, non facilè dixerim. Sed quoniam eorum er-
 rores, qui de ecclesiæ doctrina parum rectè sentirent, non
 eodem gradu esse omnes multis in locis perquam breui-
 ter perstrinxi atque attigi: de his quoque errorum gradi-
 bus pauca dicantur. Accepimus enim è concilio præser-
 tim Constantien. alias propositiones hæreticas esse, alias
 erroneas, alias sapientes hæresim, alias temerarias, alias
 scandalosas, alias piarum aurium offensivas.

*De varijs errorum gradibus, primumq; de hæresi & hæretica
 propositione. Caput octavum.*

PRius verò quàm istiusmodi propositionum genera
 notasque definitio, illud explicandum est, an omnia illa
 ad hæresim requirantur, quæ sunt ad hæreticum consti-
 tuendum necessaria. Sunt enim auctores nobiles, qui exi-
 stiment omnem propositionem hæresim esse, quæ fidei ve-
 ritati repugnet, quamvis ab ignorante sine vlla pertinacia
 defendatur. Hæreticus autem nisi sit pertinax nullo mo-
 do intelligitur. Huius autem opinionis suæ multas cau-
 sas reddere conantur. Primam, quòd nisi ita esset, aliqua
 propositio ab vno affirmata esset hæresis, ab alio nõ esset.
 Vt si homo doctus sciens contrarium in sacris libris con-
 tineri assereret Moysen non Iudæum fuisse, sed Aegy-
 ptium, tunc illam propositionem hæreticam esse hæsitari
 non potest. At si eadem inscitè ab aliquo homine rustico
 & idiota affirmaretur, hæretica nõ esset. Ita fieret, vt pro-
 positio ab asserente penderet, quod vt inquit, quàm sit
 erroneum, vel mediocriter docto est manifestum. Si enim
 propositio falsa est, à quocunque dicatur, semper erit fal-
 sa: ergo si est propositio hæretica, à quocunque illa assera-
 tur, semper erit hæretica. Alteram causam reddunt, quod
 veritas catholica non pendet ab asserente vt veritas ca-
 tholica sit. Nã siue Iudæus siue Paganus siue Christianus
 Deum esse vnum & trinum affirmet, illa certè assertio ca-
 tholica est: ergo neq; contraria falsitas ex eo, à quo asseri-
 tur, hæresis sibi aut nomè aut rationè vendicat: sed abso-
 lutè

lutè & per se est heretica, quoniam absolutè & per se cum catholica veritate pugnat. Cæteras causas, vel ego non intelligo, vel certè indignas iudico, ut à nobis referantur. Illa vehementior apparet, quæ ab illis omittitur, quod Theologi rogati, an propositio aliqua hæretica sit, an nò, simpliciter respondent aut esse aut nò esse, nulla eius, qui asseruit, habita ratione. Noua autem res esset & inaudita, si Theologi propositiones eas, quarum notæ quæruntur, designare nollent, nisi illis antè asserentiù ingenium, còditio, doctrina, & culpa innotescerent. Hinc colligunt, còm propositionem, quæ modo est hæretica, semper hæreticam fuisse: nec ecclesiam definitione sua ex non hæreticam hæreticam facere, sed id quod re ipsa erat, ignoratum tamen & occultum, declarare. Hanc sententiam Ocham tenuit. 1. par. dialogor. lib. 2. c. 11. & Cardinalis Turrecremata. lib. 4. par. 2. ca. 3. & Adria. 4. Senten. q. 1. de confess. & Alphonsus Castro Zamorensis libr. 1. de iusta hæretici puni. cap. 1. At auctores alij haud deteriores, mea quidem sententia, nam meliores multi credunt, ab his longè dissentiunt, in quibus est Caieta. 2. 2. q. 1. artic. 1. Diuusque etiam Thomas prioris ad Corin. c. 11. lect. 4. Afferunt autem ad huius sententiæ confirmationem argumenta plura. Primum est, quòd Concilium Constan. distinguit propositiones hæreticas, erroneas, sapiètes hæresim: quas res difficulter omnino fecernemus, si omnis error in materia fidei est hæresis, prius etiam quam diffiniatur ab ecclesia. Deinde. 24. q. 11. capit. quod autem, & capit. Achatius. & 24. quæst. 3. cap. notandum, dicuntur aliquæ hæreses esse nouæ, aliquæ veteres, non ergo absolutè sine quæ vllò respectu asserentis hæresis dici potest. Præterea, ad hæretici rationem, quia hæreticus est pertinacia requiritur: ergo de ratione hæresis est pertinacia. Quemadmodum si cœnatum non nisi vesperi intelligimus, ne cœna quidem nisi vespertina intelligetur. Ac certè sicut à candore candidum, ita ab hæresi nominatur hæreticus, quare qui hæresim asserit, hæreticus ille est, ut qui habet candorem est candidus. Quid enim absurdius dici potest, quàm veram fornicationem esse in eo, qui non est fornicarius? Verum & proprium homicidium in eo

Hieronymus eodè modo loquitur in 3. cap. epist. ad Tit.

in eo, qui non est homicida? Absurdum igitur etiam est, in eo verè & propriè hæresim esse, qui non sit hæreticus. Ad hæc, Hæresis est vitium non solum intellectus, sed etiam voluntatis, nempe crimen est, quod nisi voluntate consentiente intelligi non potest, vbi ergo nullum est crimen, nullave cordis aduersum fidem repugnantia, ibi ne vlla quidem hæresis est. Adde quod actus fidei catholice non est, nisi assentiamus propositioni catholice ab ecclesia definitæ, quamdiu enim res est ambigua, neque ecclesia alterutram controuersie partem præhinnuit, neutrius opinionis assensus fidei catholice, iudicium est. Qua ex re intelligitur, non esse hæresim, nisi quis veritati catholice, quam ecclesia certò prescripsit, refragetur. Adde etiam, quod veritatem catholicam appellare, quam nec ecclesia credendam proposuit, nec fideles per fidem infusam credunt, sed vnusquisque probabili opinione tenet, videtur à nomine quoque ipso veritatis catholice alienum. Atque opinionem, que inficias iret, diuinas personas relationibus distingui, antequàm esset ab ecclesia diffinitum, nemo hæresim vocare auderet, nec veritatem catholicam, que aduersam sententiam tueretur.

Mihi vero semper concilium fuit omnium controuersias, aut declinare omnino, aut paucis exponere. Itaque si de hæresi propriè loquimur, non dubito quin receptior crebriorque sententia eadem verior sit: nempe non aliud exigi ad constituendum hæreticum, quam id, quo hæresis constituitur, hæresis quippe flagitium in aliquo homine est, illumque denominat, in quo esse consiterit. Cuiusque igitur hæresis nota verè & iure iniuri potest, is verè iureque erit hæreticus, id quod ex argumentis nunc positis quedam manifestè probant. Sed quemadmodum vrima improptiè sana dicitur, quod signum est sanitatis, etiam si fallax aliquando sit, sic propositio in voce vel in scripto vocatur hæretica, quod signum hæresis esse solear, quamuis interdum ab hæresi is, qui dixerit, excusetur, quia ignorans fuit. In quo sensu illorum opinio vera est, qui arbitrantur aliquam propositionem hæreticam esse, tum etiam cum is, qui asserit, hæreticus non est. Vel loquuntur etiam de hæresi ex genere & obiecto.

Ut si quispiam concubitum illum primum Iacob cum Lia
 fornicarium appellaret, non quòd re vera fornicatio fue-
 rit, sed quòd ex genere & natura talis sit, quãuis ignoran-
 tia interueniat. Verùm scholæ theologi, qui vocũ signifi-
 catus pressius tenent, nec cõcubitũ Iacobi cum Lia forni-
 cationem esse dicũt, nec acceptionem rei alienæ, furtum,
 nec cædem hominis homicidium, nisi quum & res aliena
 malè per iniuriam attrectatur, & homo iniquè contra ius
 occiditur. Maneat ergo perpetuumq; sit, si veram & pro-
 priam nominis rationem sequimur, hæresim non esse, cui
 pertinacia non est adiũcta, & omnino cætera, sine quibus
 crimen hæreseos verè & propriè non constat. Nec si ad
 fidem illa ex se pertinent, quæ à Deo sunt ecclesiæ reuela-
 ta, quanquam in eorum fortè nos ignoratione versamur,
 contrarios statim errores hæreses iudicabimus. Nõ enim
 si quispiam color albo cõtrarius est, protinus est ater: nec
 si aliquid liberalitati aduersatur, mox auaritiæ nomen hæ-
 bet. Sic igitur fieri potest, quod paulò pòst demonstratu-
 ri sumus, vt etiã in Christiano error aliquis sit fidei quo-
 dammodo aduersus: nec hæresis tamen sit, vitium interes-
 quæ fidei repugnant, vel maximum. Quemadmodum autè,
 nam hoc exemplum etiam atque etiam premèdum est, co-
 lori albo gilvus, glaucus & pallidus contrarij sunt, co-
 sectè tamè: ita quidam etiam sunt Christianorum errores,
 qui, cum inchoati sint & informes, hæreseos speciem non
 attingunt, licet ad eam ipsam quàm proximè accedant.
 Quia verò hæresis cum fide non solum pugnat, sed sum-
 me maximeque etiam pugnat, sequitur errorem tunc pro-
 priè hæresim esse, quum non fidei materialiter sed forma-
 liter aduersatur. Libet enim hoc loco scholæ verbis abu-
 ti. Sed experiar, & dicam, si potero, melius. Siquis fidelis in
 his, quæ fidei sunt, vitiosè per inscitiam erret, & flagitiosè
 etiam catholicam vnam quamuis veritatem ignoret, ad
 dialecticorum legem quidè fidei contradicit, ad morum-
 que etiam normam culpæ mortalis reus est: sed nisi viuus,
 vt dicitur, vidensque pereat, hoc est, nisi prudens volens-
 que se à catholico dogmate separet, nec facit sectam, nec
 hæresim admittit. Nondum enim simpliciter & abso-
 lute cum fidei forma pugnat, si de pugna morali sermo sit.

Nam

Nam de pugna dialectica nulla nobis quæstio nunc est. Sunt tamen eiusmodi errores informationes & inchoationes quædam hereticæ prauatis, ad cuius speciem indirectè, vt imperfecta ad perfecta, rediguntur, quemadmodum hominis embrio homo quidam informis est & inchoatus: at non simpliciter homo, sed secundû quid. Nô ergo si quispiam error fidei contrarius per ignorantiam, vel negligentiam vituperabilè fideli obrepit, illico hæresis nominabitur, quæ est summa quædam infidelitatis species, errorq; fidei catholicæ aduersus, non vtcunq; sed perfectè, absolutè, formaliter. Perfecta verò hæc absoluta & formalis repugnantia, quum sit etiam moralis non modo dialectica: ex obiecto & genere seorsum nô accipitur, nisi subiecti quoq; & voluntatis humanæ ratio habeatur. Ecquis enim nesciat morales actus ex dispari hominum statu, conditione, affectu, notitiæq; varietate diuersa, varias item nominationes speciesque sortiri? Error igitur ille, Christus non est verus Deus, tametsi in quocunq; cuiusque conditionis homine fidei repugnat, in Iudæo tamen infidelitas Iudæica est: in Pagano, paganica: in Christiano, hæretica. Nisi a deo loquendi imperiti simus, vt eiusmodi erroris culpam in Pagano hæresim appellemus. Apud nos ergo, qui multas & discrepantes infidelitatis species ex vario hominû cultu ac professione distingui-mus, nihil obstat, cur non illiusmodi & rerum & vocum genera ab asserentibus pendeant. Quibus rebus expositis facile, vt opinor, intelligitur, mala hæresim ratione finiri, quod sit error catholicæ veritati contrarius: quippe cum illa finitio vna in omnes errores valeat, Iudæorum, Sarcenorum, Paganorum, Hæreticorum. Sed hoc quidem sanè luculenter, vt ab hominibus definiendi peritis, à Theologis scholæ dictum est, Hæresim esse eius, qui fidem professus fuerit, pertinacem errorem illi veritati manifestè contrarium, quæ catholica certò sit.

Contra hæresis finitionem argumenta quædam.

Caput nonum.

AT enim vt hæc definitio illustrior appareat, quibusdam argumentis exploranda est. Primum Christiana

734 DE LOCO. VSV IN'SCHO. DISP.
doctrina & institutum est hæresis, vt auctor est Philo in
libello de vita theoretica supplicum apud Euseb. lib. hist.
eccles. 2. cap. 17. at non est error, sed ipsa potius catholi-
ca veritas, &c. Deinde, Apostata à fide & religione Chri-
stiana catholice veritati apertè repugnat, quã semel pro-
fessus est, non tamen est hæreticus. Præterea, Ex verbis
inordinatè prolatis, vt Hiero. ait, incurritur hæresis, sine
errore ergo & pertinacia hoc crimen inuenitur. Præterea,
Dubius in fide, infidelis est, de hæresi, cap. 1. si ergo antea
erat Christianus, ex eiusmodi dubitatione efficietur hæ-
reticus. Nihil enim est in genere, quin in aliqua eius gene-
ris specie constitutum sit. Quod si hæsitatio illa est hæresis,
qui aut hæsitat suspensus & incertus animi pendet, nulliq;
rei omnino assentitur: fit, vt hæresis sine errore aliquando
fit. Nam error veritati repugnans assentione habet. Ad-
hæc, Dnaus Thomas. 1. p. quæst. 32. art. 4. docet, quod opor-
tari salum circa ea, quæ sunt nobis principaliter ex fide
tradita, hoc ipso inducit hæresim, maxime si pertinacia
adiuogatur. Sine pertinacia igitur hæresis esse potest.
Id, quod ecclesie vsus confirmat, quæ ex vna actione ado-
randi idola circuncidendiue puerum, hominem quasi hæ-
reticum iudicat, non iudicaturã, si ad hæresim pertinacia
nimiaque illa in errore perduratio exigeretur. Adde,
quod incredulitas & duritia cordis sine pertinacia esse
non potest, discipuli ergo vndecim, quorum incredulita-
tem & duritiam cordis Dominus increpauit, habuerunt
in errore pertinaciam. At error circa resurrectionis ar-
ticulum, quem Dominus ipse manifestè prædixerat, fidei
catholice apertè erat contrarius, quare si finitio illa vera
& perfecta est, discipuli in hæreseos crimen incurrere. Id
si per absurdum est, dicamus potius in ea definitione & su-
peresse quicquam, & etiam abesse.

Hæc verò argumenta paucis quàm fieri poterit expo-
diemus. Non enim hoc loco nos de hæresi institutionem
suscipimus, quæ nisi longissima oratione nullo modo
absolueretur: sed quasi prætereuntes breuiter & circun-
scriptè explicare volumus, quidnam propriè hæresis sit,
vnde quis sit hæreticus error eluceat, & quæ hæretica
propositio, quam in voce vel scripto erroris hæretici
signum

signum esse, nemo, qui vir doctus sit, ignorare potest.

Primum igitur, hæresis Græcè, ab electione dicitur, vt auctor est Hierony. in 5. cap. epist. ad Gala. & in cap. 3. epist. ad Titum: Isidorus lib. 8. etymolog. cap. 3. D. Thomas 2. 2. quæst. 11. artic. 1. & in 3. cap. epistol. ad Titum. Græcam verò hanc vocem Latinus noui testamenti interpretis interdum seruat, quandoque in sectam vertit, vt ad Gal. 5. vbi editio nostra in carnis operibus sectas habet, Græca habent hæreses. & Acto. 28. Iudæi, cum Paulo inquirunt, Nam de secta hac notum est nobis, quòd vbiq; ei contradicitur, hæresim Græcè Lucas dixit. Secta igitur & hæresis eadem res sunt, sed vt secta à sectando, sic hæresis ab eligendo dicitur. ἀπό τοῦ ἀιρέομαι, quod est, eligo. Deinde & illud animaduertendum, nomen hæreseos apud Græcos veteres & Latinos auctores generale esse, & vnamquamlibet sectam designare, vt Platonicam, Stoicam, Peripateticâ. At Christiani scriptores con tracto vocabulo hæresim nuncupant sectam & diuisionem, qua quis à communi se ecclesiæ fide seiungit, priuatamq; opinionem eligens à catholica institutione discedit. Præterea, & illud, licet sit in promptu & multorum sermone teratur, commemorandum est tamen, doctrinam euangelicam propriè neque hæresim neque sectam appellandam. Tum quia eâ non sequimur ex electione nostra, nec enim commentum aut inuentum nostrum est, sed habemus ex traditione diuina: vt non nobis sic an aliter opinandi optio detur, sed Deum quacunque trahit retrahitq; sequamur. Tum etiam, quoniam euangelij doctrina semper catholica & vniuersalis fuit, ad omnes æque pertinuit, omnesq; eam omni tempore tenuerunt, qui de Deo & veritate rectè sentirent. Cùm ergo hæresis & secta priuatam quandam disciplinâ sonet, quam sibi vnusquisq; pro suo arbitrio & eligit & sequitur, nimirum catholica disciplina hominibus ad vnum omnibus à Deo tradita, nec secta nec hæresis vocanda est, quâlibet Philosophorû placita hæreses vocitètur. Auctores sunt Hieronymus in tertiu cap. epist. ad Tit. Isidorus 8. lib. etymolog. cap. 3. Theophilactus in 2. ca. epist. ad Coloss. Tertullianus in lib. de præscriptionibus hæreticorû. Quod igitur Philo nostrâ

Ad 1. ar gum. 24. q. 3. cap. hæresis.

1. Cor. 11.

Isidorus 8. etymo. Thomas 2. 2. q. 11. ar. 1. ad 3.

736 DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.
religionem hæresim dicit, neque in malam partem tamē,
more illius ætatis facit. Sic enim ferè ab hominibus ap-
pellabatur.

Ad. 2. ar- gum. At verò vtrum apostasia hæresis sit, magna doctissi-
morum diffensione certatur. Syluester in ver. hæresis. 1.
quæst. 2. affirmat, apostatam hæreticum propriè non esse.
Sed in ver. apostata. §. 1. & 2. secū ipse, vt videtur, pugnat.
Gaieta. 2. 2. quæst. 11. artic. 1. docet, quòd apostata verè
hæretici sunt, quia licet non credant in Christum, vt actu
elicito, profitentur tamē eum caractere Christiano.
In hæresim itaque incidunt, cum descendant à fide catho-
lica, quam professione tenebāt. At in summa in ver. apo-
stata. videtur contrā sentire inquiens, Apostasia peior est
hæresi: vtpotè excedens ipsam totaliter tollendo fidem.
Cardinalis Turrecremata in lib. 4. part. 2. cap. 13. aperte
confirmat, apostatam hæreticum non esse. Quæ eadē sen-
tentia est D. Tho. 2. 2. q. 11. art. 1. & q. 12. artic. 1. ad tertiu.
vbi expressè dicit, apostasiam non importare determina-
tam speciem infidelitatis, sed recipere speciem à termino
ad quem est motus recedentis à fide. Ac certe vsu è more
loquendi sanctorum, hæreticus ille duntaxat est, qui post
professionem Christianæ fidei sub nomine Christiano
doctrinæ Christi resistit, vt Augusti. inquit. 18. de Ciuit.
Dei. c. 51. & 16. lib. cap. 2. tradit, quòd Chan medius Noe
filius nec in primitijs Israelitarum nec in plenitudine gen-
tium tanquam se ab vtroque discernens & inter vtrunq;
remanens typus hæreticorum fuit. Atque Origenes in
tertiu. cap. epist. ad Tit. Hæreticus, inquit est ille, qui
Christo se credere profiteretur, sed aliud de veritate Chri-
stianæ fidei credit, quam habeat traditio definitionis ec-
clesiasticæ. Et ne singulorum verba referendo prolixi &
molesti simus, Ambro. in. 3. cap. epist. ad Tit. Gregori. 5.
mora. ca. 11. Beda in Lucæ. ca. 17. idem cum Diuo Thoma
& August. sentiūt, nec quisquam veterum in longissimis
aduersum Iulianum disputationibus, eum hæreticum, sed
apostatam nominauit. Sed ne ratio quidem Diui Thom.
pessima est: is enim, qui totam Christi doctrinam rejicit,
nihil videtur eligere, sed penitus à fine discedere. Item,
Apostasia motum quendam importat discedentis à fidei
motus

motus autem non habet speciem à termino à quo, sed à termino ad quem. Cùm ergo apostata ad Iudæorum superstitionem & erroré accedit, Iudaicæ infidelitatis reus est: cùm verò ad paganismum, paganicæ infidelitatis culpam contrahit. Quò fieret, vt apostasia, si hæresis est, in duabus speciebus eiusdem proximi generis collocaretur. Rectius ergo Diuus Thomas philosophatur, cùm ait Apostasiam nullam determinatam speciem infidelitatis præ se ferre, sed ad eam redigi & reduci, ad quam apostata accessit. Nam ex eo quòd recessit à Christiana fide, apostasia speciem non habet, sed circumstantiam quandam aggravantem, iuxta illud, Melius erat eis non cognoscere viam iustitiæ, quàm post agnitionem retrorsum cõverti. Quo magis eos miror, qui in contrariam sententiam verba D. Thomæ rationesque deflectunt. Sed eorum argumenta videamus.

2. Pet. 2.

Vnum est, quòd hereticus homo per multiplicationem hæresum, hereticus esse desineret. Nam si in aliam & aliam hæresim quotidie laberetur, quousque totam prorsus desereret catholicam fidem, iam ex heretico per augmentum hæresum priore nomine amisso apostata fieret. Alterum argumentum est, quòd pœnæ in iure aduersum hereticos decretae apostatas etiam comprehendunt, id, quòd non esset, si illi non essent heretici: quum nulla lex canonica sit, quæ in huiusmodi apostatas animaduertat, nisi in hereticis contineantur. Postremum argumentum grauius est multò quàm cetera, quòd Bonifacius octauus apostatas hereticos esse definierit in hæc verba, Contra Christianos, qui ad ritum transferint Iudæorum, erit tanquam contra hereticos procedendum.

De her. in 6.

Sed primum argumentum non est difficile eludere. Quamlibet enim hæreses cumulentur, si Christum homo ille generaliter profitetur, & sub Christiano vocabulo eius fidem impugnat, hereticus semper erit, apostata non erit. At vbi primum & Christi nomen & totam omnino religionem deserere instituerit, apostata fit, & nomen hereseos amittit, non per hæresim superioribus adiectam, sed per apostasiam nouam, quæ hæresis non est: sed maius aliquid heresi. Quis autem dubitat, minora per maiora

738 DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.
aboleri, & nominibus commutatis priora in posteriora
transire? Dispositiones mutantur in habitus, & nomē di-
spositionis cessat. Scientia viatoris in scientiam com-
prehensoris vertitur, & scientia illa prior fidesque & fi-
dei nomen eluitur. Incontinens incontinentijs sapiens
iteratis prauus efficitur, & nomen illud verus euanciscit,
aut certè in grauius aliud permutatur. Quapropter nihil
est admirandum, si asserimus, hæreticum per apostasiam,
quæ nouum crimen est, ab hæresi separatum, multo que
grauius crimen quàm hæresis, antiquum nomen amittere
& nouum comparare, præsertim quum hæreticus apud
veteres sanctos non ille apertus hostis sit, sed falsus pro-
pheta, qui venit in vestimentis ouium: leprosus item,
qui dum rectis praua permiscet, colorem sanum maculis
aspergit: Pharaonis magus, qui veritatis imaginem præ-
se ferens veritati resistit: fons deniq; & nubes sive aqua,
arbor autumnalis, sydus errans, quæ omnia a que, fructus,
lucis speciem obtendunt. Cùm ergo hæretici nomē ge-
neralem quandam Christi professionem connotet, non
est absurdum, si cùm connotatio abest, absit quoque he-
retici vocabulum. Quemadmodum si quis cœnam ad se-
quentem diem varijs poculis quàm maximè possit vari-
o que item sermone produxerit, cœna iam illi mutato
tempore in ientaculum aut prandium etiam cœuertetur
nec propriè nomenclaturam priorem retinebit.

Secundum verò argumentum ita refellitur. Non est
dubium, quin apostatę in pœnas hæreticorum incurrant.
Id quod ab ineunte ecclesia perpetuò seruatum est, quæ-
admodum ex Cypriani opusculis, vel maximè liquet.
Falluntur autem in ea re plurimi: quod omnes ecclesiæ
leges à iuris voluminibus petendas esse existimant, in
quæ vel Raymundus, vel Gratianus, vel quilibet alius
decreta sanè quamplura congescit. Hinc enim Caieta-
nus noster præceptum ieiunij quadragesimalis, quoniam
in decretis pontificijs, quæ passim circumsferuntur, non
apparet, vix potuit constituere, eodèq; labore penè con-
fectus est dum legē quæreret, qua clerici monasticâ reli-
gionē professi, ad diuinas præscriptas preces exoluendū
astringerentur. Multæ sunt, mihi crede, ecclesiæ leges,
quas

quas non scriptura, sed vsus inseruit. Nec conciliorum atque Pontificum scripta omnia iuris contritum volumē complectitur. Apostatarum ergo pœnas ante Bonificiū octauum mos ecclesiæ præscripserat. Sed quoniam quispian dubitauit, illius dubitationem Pontifex in eo capite resoluit, definiens nō aliter aduersum apostatas, quā contra hæreticos procedendum. Verū ē Pontificis verbis & diffinitione non habetur, apostatas hæreticos esse. Nam illa particula, tanquam, similitudinem rei aliquando, non semper veritatem affert. Cuius rei exempla non est opus in præsentia referre: quia in sacris & profanis literis obuia sunt plurima. At de hoc argumento, cum nominis etiam controuerſiam habeat, nimis multa dicta sunt.

Illud porrò testimonium, quod Hieronymi nomine *Ad 3. ar.* schola Theologi iurisq̄ue periti etiam terunt, Hieronymi non est, sed à magistro sententia acceptum, Diuus Thomas ceteriq̄ue deinceps, vt solet, vsurparunt. At, si illa Hieronymiana ad Damasum epistola de trium hypostaseon vocabulo accuratiùs relegatur, Diuus Hieronymus in ea potius sententia est, vt existimet ē sensu non ē verbis hæresim æstimandam. Ecquid enim aliud sibi vult, cum ita loquitur? Ab Arianorum præfata & Campensibus trium hypostaseon, nouellum à me homine Romano nomen exigitur. Interrogamus, quid tres hypostases posse arbitrentur intelligi. Tres personas subsistentes aiunt. Respondemus, nos ita credere. Non sufficit sensus, ipsum nomen efflagitant: quia nescio quid veneni in syllabis latet. Et quia vocabula non edicimus, hæretici iudicamur. Et multa alia postlerius eiusmodi, è quibus intelligas, Hieronymum nihil sibi inrecta & sana intelligentia à crimine hæreseos timuisse, sed nouam vocem, vbi venenum sub melle latere suspicabatur, reformidasse. Alioqui illud Hilarij Hieronymus legerat, de intelligentia hæresis, non de scriptura orta est: & sensus non terminat crimen. Itaq; ex verbis inordinatè prolatis in hæresis suspitione incurrere fortasse possumus: in hæresim, si error in fide absit, nō possumus. Quum enim fides in intellectu sit, necesse est, infidelitatē, cuius species est hæresis, in intellectu

740 DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.
tellectu quoq; esse. Item, veritati nihil contrarium esse
nisi error: quum ergo hæresis fidei veritati aduersetur
sine dubio est error, Sed quoniam interdum legislatores
& iudices iuris fictione & præsumptione in foro exteri-
ori crimina persequuntur, dicta factaque externa, quæ he-
resim testari solent, & hæreses vocant, & pro hæresibus
puniunt. Quemadmodum & in eos, qui foris deserunt
fidem, opere vè externo cultum idolo exhibent, quantum
ex metu id faciant, perinde animaduertunt, ac si interius
à fide & religione desciuisissent. Sed quod ad voces arri-
net, nihil moror. Nam sicut externa testatio & professio
fidei interdum fides nuncupatur, ita etiam externa testati-
o hæresis eandem quoq; nomenclaturam habet. Rerum
quippe signa & imagines rerum sæpè nominibus appella-
tur. Quo modo prouerbiū illud vetus atq; laudatum
cui ego vix vnquam sum assensus, verum est in sermone
vulgari, Ex verbis inordinate prolatis incurritur hæresis.
At sermone proprio, vt diximus, hæresis apud Christianos
error est eius, qui fidem Christi generaliter se habere
re profiteretur: nec tamen veram habet. Sed enim de rebus
ipsis eos, qui fidei & religionis iudicium exercent, admo-
nendos putavi, vt non eodem modo dictorum ac factorum
iudicia faciant. In factis sanè, quæ ipsa per se tetra ac
flagitiosa sunt, nihil est periculi, si ritu Iudaico circuncen-
dentem aut idolo dæmonive sacra facientem pœnis hæ-
reticorum mulctent. Tametsi non sum nescius, viris &
Theologiae & iuris peritissimis placuisse, id quod mihi
ipsi non displicet, vt quoniam illiusmodi homines non
sunt aut hæretici aut apostatae, nisi iuris fictione & præ-
sumptione probabili, iudices fidei in ea ipsa quidem ex-
terna flagitia studiosè nimis ac diligenter inquirant, num
reuera ex interiori infidelitate proficiscantur & prode-
ant. Quod si constiterit, non errore intellectus, sed cupiditate,
metu, aut alia quauis animi perturbatione id genus
scelera patrata perfecta que fuisse: tunc illa non tanquam
hæreses, sed leuiore animaduersione punienda. Verum
quum verba quatumcunq; inordinate prolata, sæpè à cri-
mine hærescos, nonnunquam etiam à crimine omnino
vacent, in eorum sensu & mente inuestiganda adhibeat
iudex

iudex licet diligentiam vel maximam, sed si in verbis peruerlis & inquinatis recta sententia dicentis appareat, sanaque & munda fides, admonendus est homo, corripiendus, terrendus quoque; clementer tamen moderateque multandus. Interdum vero dissimulanter est vel tota poena mortalium inscitiae & imbecillitati condonanda: cum liberior loquendi licentia hominum leuissimorum, quamuis errorem non habeat, vehementer coercenda sit: ut quae afferat audientibus aliquando perniciem. At haec, ut à presenti instituto aliena, quasi primoribus labris gustata dedimus. Quae sequuntur, ea nostra sunt, atque ad hoc tempus & locum proprie pertinent. Quamobrem, ut breuiter quidem illa, sed enodatè explicentur: ingenij quantum potero, laboris plus penè quam potero, adhibebo.

Controuersantur ergo iuris periti atque Theologi an dubius in fide haereticus sit: itemque similiter, eadè enim quaestio est, dubitare de vna qualibet catholica veritate an sit etiam haeresis. Nam esse, ratio illa posita primum videtur ostendere. Deinde & Augustini testimonium illud, Errare est, verum putare quod falsum est, falsumque; quod verum est, vel certum habere pro incerto, incertum vero pro certo, siue falsum siue verum sit. At qui de vna quavis fidei veritate dubitat, is habet certa pro incertis, errat ergo contra fidem: fides enim, ut Bernardus ait, ambiguū non habet, quod si habet, fides non est. Haesitatio igitur illiusmodi error est cum fide pugnans. Quare si pertinaciam habeat adiunctam, proculdubio est haeresis. Præterea, concilium Viennense doctrinam omnem aut temerè asserentem aut vertentem in dubiū, quod substantiā animæ rationalis non sit humani corporis forma, tanquam erroneam ac veritati fidei catholice inimicam reprobat. Non igitur ille solū errat in fidem eique contrarius est, qui asserit propositionem haereticam, sed etiam qui veritatem catholicam vertit in dubium. Quorsum insuper illud caput, Dubius in fide infidelis est, in titulo de hereticis cæteris omnino capitibus præponeretur, nisi ut intelligeremus, id genus homines & haereticos habendos esse, & tanquam haereticos puniendos? Præterea, is qui dubitat, fidem amittit, alioquin non esset infidelis: at fides

*Ad 4. ar
gum.*

*In Enchi.
ca. 17. &
19.*

in ba-

in baptismo suscepta nisi per hæresim non amittitur. Adde, quod de ratione fidei est constans & certa firmitudo, vacillatio autem & dubitatio pertinax fidei corrumpit firmitudinem: est ergo fidei saltè indirectè contraria, atq; adeo est hæresis. Ea enim re error aduersus theologice cõclusioni hæresis est, quia fidei est indirectè corruptor.

His argumentis vtuntur illi, qui dubium in fide, si est in dubitando pertinax, hæreticum censent. Nam si ex infirmitate, non ex pertinacia vacillat & claudicat, omnium vna sententia est, hunc hæreticum non esse: Modicus inquit, fidei, quare dubitasti? Dubitatio igitur hominis infirmi non funditus tollit fidem, quam in imbecillo modicum ait dominus esse nonnullam. Alij verò auctores etiam ipsi eruditissimi contrà sentiunt, dubitationem in fide fidei quidem opponi priuatiue, non contrariè: hæresim autem fidei esse contrariam positiuè, sic enim scholastici loquuntur, itaq; dubitatione nō propriè esse hæresim: etiã si homo prudens vidensq; dubitauerit. Quã opinionem multis & ipsi argumentis persuadere conantur.

Primū est D. Thomæ testimoniū prioris ad Cori. ii. lecti. 4. vbi docet, de ratione hæresis esse, vt quis private disciplinæ pertinaciter inhæreat. Nam electio, vt ait, firmā importat inhesionem: vnde colligit, hæreticū nō esse, nisi qui spernit disciplinā fidei diuinitus traditam, & pertinaciter propriū errorē sectatur. Quæ eadē sententia Hieronymi est in cap. 5. epistolæ ad Gala. & in cap. 3. epistolæ ad Tritū, inquentis, Hæresis ab electione dicitur, quod scilicet, eam hæreticus sit i eligat disciplinā, quam putat esse meliorem. Atque Augustinus lib. de vtilita. creden. ad Honora. cap. primo. Hæreticus, inquit, est, qui falsas opiniones vel gignit vel sequitur. At qui dubitat, hic negi habet firmam inhesionem, nec alterutram quæstionis partem eligit, nec opinionem falsam aut gignit aut sequitur non est igitur hæreticus. Rursum, hæresis contrariè opponitur fidei, & non per negationem aut priuationem: dubitatio, cum non habeat assensum nec dissensum, non aduersatur fidei contrariè, nam fides assensum præ se fert. Dubitatio igitur nō est hæresis. Præterea, hæresis, error est catholice veritati contrarius, error autem assensus est, vel

Adrian.

quotli. 2.

Gab. 3. d.

23. q. 2. Ar

chie. Flor.

3. p. tit. 23

c. fin. 10ã.

And. &

Panor. su

per primū

c. de her.

Aug. de

Ancho. in

li. de pote

sta. eccle.

vide Tur

recre. li. 4

p. 2. c. 12.

Mat. 14.

24. q. 3. c.

hæresis.

24. q. 3. c.

Heretic.

vel dissensus falsus: cum ergo hesitatio nec assensus nec dissensus sit, ne heresis quidem est. Ad hęc dubitatio medium quoddam est inter duas extremas controuersantium partes, fides verò & heresis duo sunt extrema summè maximeque pugnancia: dubitatio igitur, quę inter dogma hereticum & veritatem catholicam intermedia est, non est heresis, sed illius particeps atque vicina. En causas, quibus auctores sanè nobiles moueri solent, vt isto modo opinentur.

Nec argumenta eos aduersariorum vrgent, quò minus in sua sententia perstent. Etenim cum primò illis obicitur, dubium in fide infidelè esse, hoc ita repellunt. Infidelitas inquitur, tripliciter accipi potest, vno modo secundum puram & simplicè negationem, vt dicatur quis infidelis ex hoc solo, quod nò habet fidè, & hoc modo, vt dicit sanctus Thomas, 2. 2. q. 10. arti. 1. in his, qui nihil audiuerunt de fide, nò habet rationè culpæ, sed magis pœnæ. Secundo capitur infidelitas secundum contrarietatem ad fidem, qua scilicet aliquis repugnat auditæ fidei, vel etiã contemnit ipsam, & in hoc propriè, vt eodem loco Diuus Thomas affirmat, ratio infidelitatis perficitur. Tertius modus infidelitatis est medius inter duos modos prædictos, & est fluctuatio quædam inter duas partes nec vni nec alteri adhærendo: quo modo Stephanus Papa loquitur in illo capite 1. de hæreticis. Tres vero infidelitatis species eius esse intelliguntur, quæ propriè fidei contraria est, hoc est, nò primo aut tertio modo, sed secundo.

Errare autem eos, qui certa pro incertis habent, ita demum esse interpretantur, si aut affirmant incerta esse illa, quæ certa sunt, aut negent etiam esse certa. Error enim est propositio falsa verbo siue affirmato siue negato. Qui verò nihil vel affirmat vel negat, hūc propriè non errare, nisi fortè is etiã errate dicitur, qui scopum non attingit, quum sagittam quidè non iecerit, collineaturus tamen si tecisset. In quem sensum peccatores in vniuersum errant, non ij modo, qui operantur malum, verum etiã illi, qui nò faciunt bonum. Sed hoc improprium est. Alioqui, vt ad propositum reuertamur, si propterea quod fidem certam esse oportet, quisquis incertus est, errorè habet, qui

744 DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.
opinabitur Christum esse deum, hic quoque proprie & errabit & erit hæreticus, nempè cum non habeat firmitudinem eam, quam veritas fidei requirit. Sicut enim dubitatio fidem pellit, ita etiam opinatio. Formido nanq; opinionationi coniuncta, perinde certo fidei assensui repugnat, vt illa dubitantis ambiguitas. At est ne quisquam tantoductus errore, vt veram opinionem esse errorem existimet, quia cum certo assensu, quem fides exigit, simul esse non potest? Qui igitur habebit certa pro incertis, nihil aut asserendo aut inficiando, sed quia pendens animi nec veritatem catholicam, nec dogma contrarium eligit, in fictione iuris hæreticus fortè erit, vocis certè proprietate non erit: cum non sit contrariè & positivè infidelis, quanquam est infidelis negativè, aut etiam privativè, eo quòd fides sine vllò errore, & abiecta omni formidine & cunctatione vera esse intelligitur: si autem formidinem aut cunctationem habet, fides non est.

Quod verò ex concilio Viennensi testimonium excitatur, non modo non est contra hos, sed maximè horum causam opinionemq; confirmat. Cùm enim doctrinam omnem siue asserentem siue vertentem in dubium, quòd substantia animæ rationalis, humani corporis non sit forma, tanquam erroneam ac fidei catholicæ inimicam synodus reprobasset, ne quispiam putaret dubium, atq; assertionem eodem gradu & loco habendam esse, subiungit, Definientes quòd quisquis deinceps asserere, defendere, seu tenere pertinaciter præsumperit, quòd anima rationalis non sit forma corporis humani, tanquam hæreticus sit censendus. In quibus verbis perspicuum est, eos qui eam rem in dubium verterent, non esse à concilio tanquam hæreticos condemnatos, sed eos tantummodo, qui eius rei contrarium pertinaciter assererèt. Nec enim sine causa existimandum concilium est eos, qui in dubium verterent, prætermisisse. Doctrina igitur ea, quæ in dubium vocat catholicas veritates, inimica est fidei christianæ, non consummatè & absolutè, sed imperfectè & inchoatè: nam & suo quodam modo colores medij albo inimici & contrarij sunt, & non solum color ater extremus: Quæ ex re satis intelligitur, hæsitacionem meram sine assensu atque

atque dissensu neque errorem propriè esse, neque fidei
omni ex parte inimicam.

Iam, quòd caput illud, Dubius in fide infidelis est, antè
cetera ponitur in eo titulo, qui de hæreticis inscriptus
est, non probat, dubium in fide hæreticū verè esse: sed iu-
ris fictione esse. Id quod secundū eius tituli caput osten-
dit: qui alios, inquit Leo, cū potest, ab errore nō reuocat:
seipsum errare demonstrat. At qui hæreticis fauent, & in
eorum errore cōiuent, affectu illicito non errante in-
tellectu, hi iuris quidè suspicione hæretici sunt, verè autè
& propriè non sunt. Error, Innocentius ait, cui non resi-
stitur, approbatur, & veritas quum minimè defensatur,
opprimitur. Quid ita? nec enim caret scrupulo societatis
occultræ, qui manifesto facinori desinit obuiare. Et Gre-
gorius: consentire, inquit, videtur erranti, qui ad rescā-
da, quæ corrigi debent, nō occurrit. Nec Stephanus Pa-
pa, cuius decretum illud esse dicitur, aliter se ipse inter-
pretatur. Nempe, docere volebat, quibusnam testibus fi-
des habèda sit, & inter ceteros eos à testimoniorum fide
reijcit, qui aut fidem veritatis ignorant, aut dubij nimirū
in fide sunt. Hos enim Pontifex iure & infideles esse su-
mit, & in testimonijs ferendis mendaces. Quocirca pri-
mum illud caput non eò forsan spectat, vt ex illius senten-
tia homines hæretici iudicètur, sed eò potius, vt fidei iu-
dices intelligant, quosnam sint in causa fidei testes legiti-
mos habituri. Absurdum enim esse, vt infideles de fide
aduersum Christianos testificentur, siue infideles verita-
tis ignoratione aut dubitatione sint, seu multo que etiam
magis errore contrario.

At eum, qui nō infirmitate, sed pertinacia dubitat, fidei
habitum amittere mihi vehementer probabile est. Nam
actum fidei omnis vel pertinax vel imbecilla dubitatio
tollit, qui quidem ambiguum non habet, & si habet, actus
fidei non est. Fidei verò in baptismo susceptam non nisi
per hæresim perdi, huius opinionis auctores facile negāt.
Colorem namque album nō modo ater expellit, sed gil-
uus etiā & glaucus, ac ceteri omnino intermedij. Fides itè
non solū infidelitate excluditur, sed clara etiā visione.
Quū enim venerit quod perfectū est, euacuabitur quod

83. dist.
ca. error.

Eadē di-
stin. cap.
cōsensire

746 DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.
ex parte est. Nihil igitur obstat, quin & per hæresim perfectè contrariam, & per dubitationem & opinionem quæ ex parte fidei aduersæ sunt, fides ipsa tollatur.

Enimverò, quod postremo loco argumentum additur facillimum est. Error quippè theologiæ contrarius cum & assensum falsum habeat, & in falsitate contumaciam indirectè licèt, vndique tamen fidei aduersus est, tum ex intellectu, tum ex voluntate. Dubitatio autem pertinax ex voluntate quidem fidei perfectè aduersatur, ex intellectu non item, vt qui, quamdiu dubitat, errorem assensumque nō habeat. Quæ ex parte rationem contrarij claudicare, qui aut admiratur, aut ambigit, is se qui sit vir doctus nescire fateatur. Cum ergo hæresis non ex parte, sed vndique fidei contraria sit, efficitur, dubitationem hæresim propriè non esse, quantumuis dubitatio sit pertinax.

Quid ergo sit in hoc est, vt de fidei veritate pertinaciter dubitantes nō esse hæretici videantur? mihi quidem non videtur, quanquam alteram earum opinionum metaphysicus probo, alteram philosophus moralis non reprobabo. Ad normam siquidem Metaphysicæ legesque contrariorum à dialecticis physicisque præscriptas dubitatio neque speciem habet neque formam. Nihil enim assensum nihil ponit, quod aut res sit, aut formæ rationem habeat. Constat autem, quæ propriè contraria sunt, ea duas formas esse maximè repugnâtes. Quo modo satis euincitur, dubitationem nec esse hæresim nec fidei esse cōtrariam. At si Philosophiæ moralis sequimur leges, quæ in id spectat, quod frequentissimum est, tum verò hominem pertinaciter de veritate catholica dubitantem, eundem nullum omnino errorē habere fidei verè cōtrarium, prorsus incredibile est. Quod enim quispiam vel de conclusione aliqua vel de vno etiam quolibet Theologiæ principio ambigat, nihil est admirandum. Quod autem non conclusiones modò in ecclesia certas, verum etiam omnia catholice doctrinæ prima principia in dubium vertat, nulli assentiatur, nulli repugnet, nequaquam verisimile sit, nisi velimus hominem quempiam fingere hæretem ad omnia & nurantem, cui vniuersarum rerum infinita quæstio sit & nullo loco constans & fixa veritas. Verū pone hominē

eiusmodi reperiri, qui ancipiti semper gradu pendeat, nū
si Christum generaliter profitetur, Christi etiam doctri-
nam in generali probat: fac ergo eum scripturas sacras
admittere, aut certe ecclesie auctoritatem. Cū ergo is
dubitauerit, de vno quolibet dogmate, quod in scriptu-
ris inuenitur, vel ab ecclesia definitum est, si illi ostendas
aut ecclesie definitionem aut scripturæ apertum dogma,
necesse est illum aut dubiū abijcere, aut credere ecclesie
scripturæque testimonia incerta esse. Nam si certa illi
sunt, omnem hæsitacionem pellect. Merito igitur eccle-
siastici iudices & Theologorū & iuris peritorum aucto-
ritate confirmati, eos omnes hæreseos nomine condem-
nant, qui de dogmate catholico pertinaciter dubitarint.
Sed nunc quid pertinacia sit, ea que vel maxime hæreticū
perficit, quam breuissimè explanandum est.

* Quod autē hæresis esse sine pertinacia nequeat, nam
id primū queritur, non est difficile ostendere, tum cō-
muni omnium & Theologorum & iuris peritorum con-
sensione, tum grauisimis veterum testimonijs, in quibus
illa præclara sunt, quæ ex Augustino referuntur 24. que st.
3. cap. dixit Apostolus: & cap. qui in ecclesia. Idem colligi-
tur ex cap. damnamus. de summa Trinitate. non enim
tanquam hæreticus condemnatur, nisi qui doctrinam fi-
dei contrariam defendere præsumserit: præsumptio au-
tem, sic enim vulgus arrogantiam appellat, radix est per-
tinaciæ. Et. c. viii. de sum. trinit. in 6. illi censentur hære-
tici, qui præsumserint aut temerario ausu asseruerint,
&c. Et in Clemen. de sum. trinit. apertius. Quisquis asse-
ret, pertinaciter præsumserit, &c. D. quoq; Tho. tantū
abest, vt ab hac sententiā alienus sit, vt non modò arbitretur
hæresim sine pertinacia reperiri non posse, sed etiam
contēdat, eam in hæresis ratione includi. Quam rem sua-
det in primis ex nominis origine, nam vt explicatum est,
hæresis Græcè ab electione dicitur. Non est ergo hære-
ticus, nisi qui videns & prudens doctrinā eligit fidei con-
trariā: id quod sine pertinacia non fit. Vtitur deinde illo
Apostoli testimonio. Si quis aliter docet, & non acquie-
serit sanis sermonib; domini nostri Iesu Christi, & ei, quæ
secundū pietatē est, doctrinæ. Qui ergo ecclesie doctrinæ

* Ad 5.
ar. & hæ-
ius cōfir-
mationes
in quib;
id vel
maximè
querēba-
tur, quid
nā perti-
nacia sit,
& an si-
ne illa hæ-
resis esse
possit.
In epist.
ad Glori-
& Eleu-
& de ci-
ui. dei li.
18. ca. 51.
& cōtra
Mani.

2.2. q. 2. 6
2. & q. 11
2.3. & 16
Cōr. u. le.
4.
1. Tim. 6.

resistit, atque ideo est pertinax, is duntaxat hæreticus habendus est. Præterea, hæresis, ut supra quoque diximus, fidei catholicæ maximè ac summè repugnat: non est autè perfecta fides, nisi intellectus assensio vera voluntatis recta consensione firmetur, igitur nec hæresis absoluta & consummata est, nisi falsum intellectus errorem praua voluntatis electio confirmet, ut quemadmodum in fide constantia veritatis exigitur, ita in hæresi contraria infirmitas falsitatis. Sed benè habet, quod in hac re asserenda nullum aduersariū habemus. Quapropter etiam si rationes nec probabiles essent, nec satis idoneæ ad faciendam fidem: communi tamen omnium sensu ea finitionis particula cōprobaretur. Nō enim arbitratur hominē quempiam hæreticum esse, quin idem in errore sit pertinax.

At quid pertinacia sit, à multis quidem addubitarum est: à paucis verò expeditum. Siue autè dicatur pertinax, quasi nimium tenax, seu plus etiā quàm decet animo persequens, hæc enim minutula nimisq; depicta libentius committo, perspicuum est tamen, eum nunc vocari pertinacem, qui valde nimisq; etiam in errore permanet, falsamq; sententiam mordicè tenet arctèq; defendit. Ita à quibusdam definitur hoc modo, Pertinax est, qui id tenere persequitur, quod debet dimittere. Cui finitioni illa, vel finitima, vel certè eadem, Pertinax est, qui in errore persistit, què deserere tenetur. Facillimè dicuntur hæc, quis dubitat? Sed si ea pertinacia explicata est, quæ errori adiecta facit hæreticū, plures sanè in hæreticis habebuntur, qui hæresis non sunt. Primum enim, si error contra fidem sit, illum fugere ac declinare debeo, siue fidei cōtrarium esse videam, siue etiam ignorem. Errant quippè illi vehementer, qui ignorantiam existimant obligandi vim à præceptis auferre. Nō id, mihi crede, ignorantia efficit, ut obligatio soluatur, sed ne res aliàs vetita nobis impingatur ad culpam. Omnis igitur homo, etiā si in ignorantia versetur, errores fidei contrarios simpliciter & absolutè evitare debet, si eos nondum habet, & si habet, destituere. Itaque si in eis perstat vel ignorans, id nimirum tenet, quod dimittere tenebatur. Verum isthæc missa faciamus, quæ tenuius differuntur, quàm ut quivis ea possit agnoscere, & ea per-

ea persequamur, quæ faciliè vel imperiti comprehendunt. Enimvero, cum homo imperitus vel ab episcopo suo est admonitus, vel à fidei iudicibus vel à theologis insignis cuiuspiam academiæ, vel ab amicis etiã eruditis & pijs, si adhuc errorè non deserit, in eo nimirũ perstat, quod debet dimittere. Est ergo verè pertinax, si in verbi eius definitione neq; abest quicquã nec redundat. Nihil igitur deerit, quod ad hæresim constituendam est necessarium.

Habet enim homo ille errorem fidei contrarium, in quo etiam est pertinax. At minimè ambigitur, eiusmodi hominem, tametsi omnino peccat, hæreticum tamen non esse: si nõ existimat, sententiã suã ecclesiæ esse contrariã, sed aut episcopũ aut inquisitores, sic vulgò appellãtur, aut Theologos academiæ falli. Quocirca nondũ videtur ex ijs, quæ dicta sunt, pertinacia illa innotescere, qua hæresis constituitur. Sed ne hanc rem quidem ea pertinaciã insignia patefaciunt, quæ vt ederent, plurimi sine causa suscipiunt. Nam rei huius quosdam notas septem, alios duodecim, alios etiam viginti edidisse peruulgatum est. Et cũ signa, ex illis quædam dubia sint, potest accidere, vt aliud quod signum dubiè datum pro certo à fidei iudicibus sit acceptum: ita fiet, vt pertinax is & hæreticus iudicetur, qui hæreticus verè nõ est. Sed quoniam aliter iurisperiti, aliter theologo hæc & similia tractant, iurisperiti quatenus tenere manu res possunt, theologo quatenus ratione & intelligentia: exponamus primũ ad Theologorum leges, quænam ea pertinacia sit, quæ hæresim perficit: deinde, si fieri potest, iuris quoque prudentibus pertinaciæ huius signa notasq; tradamus, non illas tam multas, tam varias, tam ambiguas, sed perpaucas, fixas atq; cõstantes.

Ratio igitur hoc Theologiæ postulat, vt pertinacia, quæ hæresim facit, nõ sit tẽporis diuturnitate æsumãda. Vt scilicet ille sit pertinax, qui diu in errore persistit. Certè si constaret, quod vna solũ hora quispiam, Deum nõ esse trinũ, ex animo defendisset, is hæreticus ab ecclesia iudicaretur, quæ ex vno actu quantumvis breui, vel adorandi idola vel puerũ circumcidendi, solet homines, tanquam si essent hæretici, iudicare: nequaquam iudicatura, si crimè hæresos diuturnũ longũq; illud tẽpus exigeret.

*Glosa in
extrau.*

*Cũ inter
nonnullos
Ioã. Ger-
son. i. p.
alphabe-
to 14. Tur
recrem.*

*li. 4. par.
2. cap. 16.*

*Prima 5.
argumen-
ti confir-
matio re-
fellitur.*

Rursum, si quis sciens prudensq; totam fidem abnegarit, quauis breuissimam morâ interpoluerit, apostata verè & iure ab ecclesia censetur, ergo & ille hæreticus iudicabitur, qui manifesto fidei articulo repugnauerit, etiam si repugnãtia illa diutina & longinqua nõ fuerit. Præterea, vt fidei actus omnibus suis numeris expletus sit, tẽporis longinquitas nulla est necessaria, ergo nec hæreseos aduersa actus diuturnitate sibi erroris vendicat & requirit. Illud rursum ratio Theologiæ docet, hæreticũ cum esse, qui volens vnicuique dogmati assentitur, tum etiam cũ intelligit ecclesiæ fidei esse contrarium. Vt si quis postquam illi constat rem, quã credit, vel sacris literis vel ecclesiæ apertæ definitioni resistere, sui adhuc iuris sententiãq; sit: hæc scilicet, verã hæresis est, atque in sua specie perfecta. Id quod egregio argumẽto Caietanus demonstrat. Fides enim assensu intellectus perficitur, ex cõsensione volũtatis in eo, qui rem, quã credit, cognoscit esse catholicã veritatẽ, ergo & infidelitas dissensu intellectus perficitur ex cõsensione volũtatis, in eo, qui rem, cui assentit, cognoscit esse cõtra ecclesiæ cõmunem fidẽ. Contrariorũ enim contrarias oportet esse notiones. Confirmat autẽ hoc vel maxime præclarũ illud Augustini testimoniũ inquentis. Cõstituiamus aliquẽ id sentire de Christo, quod Photinus opinatus est, existimantem ipsam esse catholicã fidem. Istũ nondum hæreticũ dico, nisi manifesta sibi doctrina catholicę fidei resistere maluerit, & illud quod tenebat elegerit. Præterea, qui sic tenet errore fidei contrariũ, vt nõ sit paratus ab ecclesia corrigi, sine dubio est hæreticus, vt August. idem in epist. ad Glorium & Poleusium affirmat. Sed qui videt suam opinionẽ aduersã esse catholicę fidei, & adhuc in ea permanet, hic non est paratus ab ecclesia corrigi, cuius videlicet auctoritatẽ rejicit & contẽnit: verum igitur crimẽ hæreseos admittit. Quia ex re intelligitur, pertinaciã eam, quę hæreticũ facit, semper solumq; in eo inueniri, qui dogma aliquẽ tenere pergit, cui cognoscit catholicam sententiã aduersari. Id verò nominis ipsa quoq; notio declarat. Pertinax quippẽ is dicitur, qui plus nimio in propria sententiã hæret. At qui opinionẽ suã intelligit cõmunẽ ecclesię sententiã & fidei

Qualis
ne sit ea
pertinacia,
quã
hæresis
exigit.
2.2. q. 11.
art. 2.

lib. 4. cõtra
Don.
cap. 6.

24. q. 3.
ca. dixit
apostol.

& fidei repugnare, atque in ea perstat nimis, profectò ille in priuata sententia perseverat, verè igitur est pertinax, imò hæc sola consummata pertinacia est, quæ absolutè cū fidei constantia pugnat, atque adeò sola ea simpliciter heresim cōficit. Nam quemadmodū, vt paulò antè dictū est, fides ea electione perficitur, vbi is, qui vult veritati assentiri, intelligit illam esse catholicam veritatem, sic & hæresis contraria omnino electione consummabitur eius, qui aduersante catholica fide propriam sententiā videns volēsq; cōplectitur. Ecquis enim eo pertinacior esse potest, quem de suscepta causa propositaque sententia nulla ecclesiæ vis, nulla catholicorum depellit auctoritas? Preclarè itaque Hiero. interpretatur, hæreticum idcirco subuersum esse & proprio iudicio condemnatum, quia suo arbitrio ab ecclesiæ institutione discessit, quæ discessio propriæ conscientiæ videtur esse damnatio.

Quibus rebus positis, illa consecraria sunt. Primùm, si dogma aliquod nondum est certum & expeditum ad catholicam fidem attinere, quamuis plerique viri docti existiment, à Deo esse revelatum, peccat ille quidem graviter, qui cum eo dogmate pugnat, estq; item pertinax, qui plurimorum & doctissimorum auctoritatem contemnit, eamque obstinatione quadam sententiæ repudiat, sed nō est hæreticus, quoniam pertinacia illa tamen impudens & vitiosa est, non tamen in ecclesiam tendit, sed in viros illos eruditos ac pios, quos ille arroganter despicit ac pro nihilo putat.

Illud deinde consecrarium est, Si certum exploratumq; sit, dogma vnum quodlibet fidei veritatem esse, qui ignoraucrit eiusmodi dogma ad fidem spectare catholicam, & quamuis admonitus ab episcopo, ab hisque rursus, quibus fidei cognitio concessa est, à viris demùm doctis & pijs placitum suum præfractè nimis obstinateque defenderit, hic temerarius, contumax, præceps, insolens, sapiens hæresim, & quibusque huius generis nominibus notari poterit, nec tamen etiamnum notam hæreseos habebit, quia, dicendum est enim sæpius, pertinacia eius nondum cum fidei veritate & ecclesiæ auctoritate pugnat, sed cum eorum sententia, qui & fallere & falli possunt.

Ad Tit. 3.
lect. 2.

Recte igitur D. Tho. asseruit, eum, qui paratus est corrigi secundū ecclesiæ determinationem, hereticum non esse: quia non ex malitia errat, sed ex ignorantia. Quod de crassa etiam ignorantia dictum accipio, nam quæ affectata est, hæc non tollit, quin peccatum sit eiusmodi, cuiusmodi esset, si à sciente & vidente committeretur. Nempe affectatus error ex electione est, nec paratus est ille corrigi, qui de industria commotionem ecclesiæ doctrinamque declinat. At, qui ex ignorantia non affectata errat, hic quodammodo inuitus est & repugnans, non libens & voluntarius. Quocirca nec errorem eligit, nec grauari ferat, quum ab ecclesia corrigetur, errorem suum ipse corrigere.

Verum nostris hisce documentis illud in primis obijcitur, quod error iste ignorantie vitiosæ mortale peccatum est, præsertim post admonitionem episcopi doctorum prudentum iudicum, Theologorum sapientium. Peccatum autem mortale hoc non nisi sub infidelitatis genere continetur. Tres verò solùm esse infidelitatis species Diuus Thomas diffiniuit. Cùm ergo crimen eiusmodi nec paganismus, nec iudaismus sit, erit profectò hæresis. Adde, quod si quis ex ignorantia vitiosa & supina hominẽ occideret, verè & propriè homicida esset, in easque penas incurreret, quæ fuerint homicidis à iure præscriptæ. Eadem verò causa subest in eis, qui manus violenter clericis attulerint, atque in cæteris omnino sacrilegis. Qui igitur ex ignorantia crassa post susceptum Christi baptismum errorem habuerit fidei contrarium, is verè erit hæreticus. Actus enim, qui ex huiusmodi ignorantia proficiscitur, simpliciter & absolute, & volentis est & consentientis, poterit ergo excusari quidem ne tam grauis culpa sit, non autem vt hærescos culpa non sit, & eius omnino generis, cuius esset, si à non ignaro proficisceretur.

1. Cor. 11.
lect. 4.

Adde etiam Diui Thomæ testimonium in hæc verba, Ab errore circa articulos fidei non possunt aliqui propter simplicitatem excusari, quin sint hæretici, præsertim quantum ad ea, quæ ecclesia solennizat, & quæ communiter versantur in ore fidelium. Sed circa alia, quæ indirectè petinent ad fidei disciplinam, vt quod Isaac fuit huius

lius Abrahæ, non iudicatur aliquis hæreticus, nisi ab errore non recedat, etiam viso quid ex eo sequatur. Hactenus ille. Quæ verba adeo aperte cum hac nostra doctrina pugnare videntur, vt non sit necesse argumentari. Sed & Chrysostomus videtur quoque nobis aduersari, qui illi Pauli locum, Cum modestia corripientem eos, qui resistunt veritati, &c. de eis accipit, qui non aduersandi affectu, sed studio discendæ veritatis veritati resistunt. At Paulus de hæreticis loquebatur, quos alio loco semel atq; iterum commonefaciendos esse corripiendosque præcepit, sed post vnam & alteram correptionem deuitandos.

*Hom. 6.
in epist.
ad Titum
2. Tim. 2.
Titum 3.*

Quibus argumentis breuiter ita respondeo. Diximus supra dupliciter aliquod peccatum in genere & specie collocari, vno modo formaliter & directè, altero modo materialiter & reductiue. Dent mihi Latini veniã precor, si verba minus Latina vsurparim. Sic à dialecticis accepimus, materiam in prædicamento substantiæ poni, pũctum in genere quantitatis, embrionem in eius specie animãtis, cuius gratia à natura paratur. poni, inquam, non per se & propriè quidè, sed per accidens & quasi impropiè. In moribus itidem quædam peccata sunt in sua specie perfecta, quæ videntes, & sciètes de industria cõmittunt, & ea propriè per se & formaliter in sua quoq; specie reponuntur. Alia vero imperfecta sunt, quæ præter intentionem ignorãtes admittunt, & eiusmodi ad speciem & genus per accidens reducuntur. Error igitur ille catholicæ veritati cõtrarius, quando in vitio ignorantia est, ad speciem hæresis referetur, nec tamè hæresis perfecta erit, nec perfecta infidelitas, quæ, vt antè etiam dictum est, in tres species à Diuo Thoma distinguitur. Prima itaq; obiectio minimo negotio pellitur. Illa altera difficilior est, vbi quæritur, cur qui hominem ignorans perimit, verè homicida est, atque a deo pœnas homicidij contrahit, si eius ignorãtia est in vitio, is autè, qui contra fidem errat post fidem in baptismo susceptam, nec crimè hæreseos verè patrat, nec in pœnas hæreticorum incidit. Quæ sanè quæstio ita soluitur. Non est hæreticus nec Theologorum nec iurisperitorum vsu, qui in hæresim illam imperfectam incurrit, nec hæresis illa imperfecta in frequenti vulgatoque sermone

simpliciter & absolute hæresis est, sed ille tantummodo hæreticus dicitur, qui formaliter & ex electione quasi de-
 dita opera cum communi fide pugnat. Quare nisi à perfe-
 cta & consummata heresi nullum hæreticū nominabimus,
 si frequentem eundemque proprium huius vsū vocabu-
 li volumus cōseruare. Nam rem quoniam tum ex nominis
 origine & nozione, tum ex veterum testimonijs, tum ex
 communi omnium sensu paulò antè ostendebamus, nihil
 est necesse acta agere. Hinc illud est, Excommunicamus
 omnem hæresim extollentem se aduersus catholicam fi-
 dem. Non errorem, ait, extollentem se aduersus episco-
 pum, non aduersum inquisitores, non aduersum Theolo-
 gos, aut Parisienses, aut Salmanticensés, aut Cōplutenses,
 aut Bononienses, sed aduersus catholicam fidem. Hinc e-
 tiam illud. Non acquiescit sanis sermonibus Domini
 Iesu Christi, & ei, quæ secundum pietatem est doctri-
 na. Non dixit, sanis sermonibus episcopi sui, nō eorū, qui
 de fide inquirunt, non Theologorum etiam multorum,
 sed Domini nostri, &c. Quod si vel in diuinis libris, vel in
 ecclesiæ doctrina non acquiescit, hæreticus est, quamuis
 non sit nec ab amicis nec à Theologis nec à fidei iudici-
 bus admonitus. Contrà vero, si horum omnium repudia-
 tis & monitis & præceptis, sermones tamen Dei & eccle-
 siæ non industria repudiat, sed ignorantia, hæreticus non
 est. Nec verò eadem causæ subsunt, vt cetera vitia, cum
 ex ignorantia crassa supinaque prodierint, & nomen &
 speciem amittant. Non enim homicida is solū dicitur,
 qui hominem data opera occidit, sed qui iniuste occidit,
 quamuis animi perturbatione, aut etiam imprudens id se-
 cerit. Atque item similiter in reliquis.

Iam Diuus Thomas vel prudenter fidei iudices admo-
 net, idque illis præcipit, quod non suspicari modo, sed su-
 mere etiam atque existimare debent: vel nō putat ea, quæ
 in omnium catholicorum ore versantur, ab vllō omnino
 fideli ignorari posse, nisi qui errorem affectauerit, vel de
 heresi imperfecta intelligit, quæ nec pertinaciam requirit,
 nec absolute & simpliciter hæreticum facit, sed quodam
 modo. Atque hoc responsum idem illa etiam verba reci-
 piunt, quæ ex. i. par. suprâ scripsimus.

At Chryſoſtomus à nobis ſtat, non contra nos. Qui enim non audio certandi, ſed diſcendæ veritatis doctrinæ reſiſtit, cum doceri paratus ſit, eum nec Chryſoſtomus, nec alius quiſquam hæreticū propriè vocauerit. Et illos tamen, de quibus Paulus Timotheo ſermonem faciebat, grauè peccatū peccauiffe, verti in quæſtionem non poteſt. Inuenitur ergo, Chryſoſtomo auctore, error fidei contrarius, qui tamenſi in vitio eſt, non tamen eſt hæreſis: quia non eſt malicioſi error, ſed ignorantis. Quod ſi Chryſoſtomi interpretatione ſequimur, non erat Paulo de hæreticis ſermo, qui quoniam obſtinatè pugnaces ſunt, non ſunt admonendi, ſed vitandi. Quem ſenſum iudices fidei videntur ſequi, cum in vniuerſum iubent, hæreticos vel omiſſa fraternæ correctione denunciari. Quod utique præceptum vulgo datum prudentia pleniffimum eſt, quanquam non omnium hæreticorum aures, vt quidam falſo putant, ita clauſæ ſunt veritati, vt ab amico præſertim docto & ſapienti verum audire non queant. Hanc ſpem, fateor, de amicis hæreticis non ſunt paſſim indocti habituri: paucorum erit iſta ſiduria eaque prudentiffimorum, ſapientiffimorum, coniuñctiffimorum, qui & prudenter intelligant, quorum non ſit desperanda ſalus, & ſapienter amiceque poſſint ſuos ad fidem eccleſiæ reuocare. De quibus non valde obfirmatis, Paulum quoque ad Timoth. loqui haud abſurdè intelligimus: Nolo autem, vt quiſpiam quanuis doctus & amicus, hac periculoſiſſima ætate, vbi hæretici obfirmatiſſimi ſunt: vel plerique vel omnes, fraternæ correptione abutatur, niſi firmiter & certè exiſtimauerit, hæreticum eſſe ex animo conuertendum. Non enim propter coniecturas, aut verofiſimiles, aut etiam probabiles, ré tantî momenti debet periculo exponere: præſertim cum experimento exploratum fuerit, quantum noſtratibus incommodi attulerit in crimine hæreſis intentata correptione. Meminiſſe debet vir doctus & prudēs, Paulū mulieri cōſulere, vt maneat cū viro infideli: quod videlicet inter gētes, quibus tūc ſcribebat, ſpes erat, vt vxor virū ſuū ad fidē alliceret. At vbi eccleſia cōperit, inter Iudeos præſertim vxores potius corrumpi à viris: prudentiffimè ſanxit,

S. Tho. 2.
2. q. 33. ar
ti. 7.

fanxit, ne vxor ad fidem conuersa cum viro infideli maneret. Qua lege non Pauli consilium euertit, sed firmauit. Sic fidei iudices, quando multis magnisque experimentis acceptis legem tulerint, de denuntiando hæretico quanuis occulto, fraternæ correptionis legem à Christo præscriptam non violant, sed stabiliunt. Nisi naturæ iuribus legislator repugnauit, cum sapientissimè edixit, Si tibi voluerit persuadere frater tuus, aut filius tuus, vel filia siue vxor, quæ est in sinu tuo, aut amicus, quem diligis vt animam tuam, clam dicens: Eamus & seruiamus dijs alienis, quos ignoras tu & patres tui, non parcat ei oculus tuus vt miseraris & occultes eum, sed statim interficies, &c. Deut. 13. Hæc igitur lex in crimine hæresis populo seruanda est diligenter, ne dum per falsam misericordiam homini indulget, in rem Christi publicam crudelis sit.

Ad confirmationem 2. quinti argu.

Luc. 18.

Nec operæ pretium erit hoc loco disputare, an apostoli hæretici fuerint, quod qui fatetur, qua hunc oburgatione, aut quo potius conuicio à tanto errore conuerteret? Potest enim, deus immortalis, absurdus dici quicquam, quàm ministros primos euangelij ad vnum omnes, non à fide modò alienos, verum etiam hæreticos fuisse? Quantò & verius & modestius illi sentiunt, qui arbitrantur apostolos Christi non ex malitia nec de industria, sed ex animi perturbatione & ignorantia peccasse. Apertè illis dominus mortem & resurrectionem suam prædicebat, & tamen ipsi, vt Lucas ait, non intelligebant quæ dicebantur: & credemus nos post tot adeoque magnas turbas excitatas, discipulos non perturbatione animi, sed malitia dubitasse? Nam incredulitas & duritia cordis cuiusmodi illa fuerit, Euangelista nobis exposuit inquit, Quia his, qui viderant eum resurrexisse, nõ crediderunt. Illi porro, qui viderant, digni omnino erant, quibus fides haberetur: sed falli poterant tamen. His ergo non credentes apostoli quidam & multis & incorruptis testibus duri erant, increduli que etiam erant: at non deo, sed hominibus. Pertinaces itaque erant aduersus homines, non aduersus deum & Christum eius. Quocirca Christi discipulos hæreseos insimulare, stultitia est mani-

manifestæ, si ea, quæ diximus in hæresis finitione constituenda, rectè & dicta & confirmata sunt. Confirmatū est autem multa esse, quæ concurrant, vt quispiam hereticus constituatur. Primū, errorem habeat oportet. Deinde, vt is error catholicæ veritati contrarius sit. Tertio loco certum esse necesse est atque expeditum, errorem illum veritati catholicæ repugnare. Quarto, errori pertinaciam adiungi, non quamuis, sed quæ cum certa ecclesiæ regula pugnet. Quinto, vt is error sit post susceptam fidei professionem in illo, qui Christo se credere profiteatur.

Hactenus Theologis nostris attenuatè pressequè finiuimus, quidnam hæresis sit, vnde illis statim perspicuū fiat, quenam sit hæretica propositio. Nam in mente eadem prorsus res sunt, in voce autem vel scripto hæretica propositio dicitur, quæ hæresim interiorem enunciat, illiusq; est omnino signum. Quia verò solus Deus nouit & corda & cogitata filiorum hominum, nemo mortalium profecto potest alterius habere clarè cognitam hæresim & satis firmè conceptam animo atque comprehensam.

Quamobrem, cum vox scriptumque ipsum, ac cætera demum omnia externa signa fallacia aliquando sint, non est facile certas & constantes formulas fidei iudicibus exprætere, vt rectè atque ex ordine valeant de hæreticis iudicare. Nam Theologi, quum compertum habuerint, propositionem aliquam fidei catholicæ esse manifestè contrariam, subscribēt fortè illic, hæreticam illam esse, quoniam interdum de rebus ipsis nudè positæ ex genere naturæque loquuntur, & eas, quas circumstantias appellant, quandoque aut negligunt, aut certè in iudicium fide ac diligentia deponunt. Itaque suo se munere probè sanctos arbitratū, si vnum illud explorauerint, san error, cuius ab eis nota quæritur, fidei aperte aduersetur. Cum autem ad hæresim perueniendā, eam quæ legibus proscrip̄ta & damnata est, quædam alia sint, vt diximus, necessaria, non videtur esse benè consultum multorum infirmitati & innocentie, nisi fidei censes iterum atque iterū admo neantur, vt diligentissimè erratum iudicium, ingenium & animum iudeant indagare, illudq; potissimū, an eam pertinaciam habeant, quæ supra studiose nobis & sedu-

758 DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.
& sedulo diffinita est, quod in hac re vel maxime ecclesiastici iudicii cardo versatur. Nec satis est ad sententiam de hæresi ritè iusteque ferendam, hæresim ipsam suspicione attingisse, sed comprehensione quadam opus est, ut sine errore de erroribus iudicetur. Nisi enim illos iudex quasi manu teneat, præceps ferè erit temerariūq; iudiciū. Quod si in causa sanguinis id civiles leges præscribere, ut probationes essent luce meridiana clariores: ecquid fieri oportet ab ecclesiæ iudicibus in eis causis decernendis, in quibus non solum res, honor, fama, vita hominis vnius periclitatur, sed totius etiam generis ac familiæ plæclara & sempiterna existimatio? Age ergo normas præstituamus, quibus ecclesiæ iudices tuto in hæresi diiudicanda uti possint.

Regula tres, ad quas fidei externa iudicia dirigenda sunt, Caput decimum.

Prima formula in promptu est, ipsius contra se errantis testimonium, quod in omni foro exploratum est, admisi criminis argumentū, præsertim si crimen iure reus sua sponte & voluntate testificetur. Tametsi ea confessio, quam à reo iudex quæstione ac tormentis exprimit, secundum leges tū civiles tū canonicas idonea, est ad faciendam in externo iudicio fidem. Sed de toto hoc & confessionis & quæstionis genere cōmodius non à iurisperitis solū, verū à quibusdā etiam optimis viris familiariter colloquentibus, quàm ab vllis Theologis vlla in schola disputatur. Nec verò quempiam velim in eum sensum formulæ huius verbis interpretari, ut reus, qui hæresis fortasse vim & naturam nescit, hæresim ipse sit suo iudicio æstimaturus, illumq; secuturi in sententia iudices. Sed ita accipi oportet, ut reus cum factorū atq; dictorū suorum, tū propriæ cōscientiæ atq; animi testis contra se sit, iudices ex factis, dictis, mente, ingenioq; illius hæresim deprehendant, cuius notionem ante oculos positam habere in omni fidei religionisq; iudicio debent. In hominem præceptor olim meus incidit, qui vehemèter se ipse affirmaret hæreticum esse. Quid ita? rogat. Cur te hæreticū esse arbitraris? Respondit se tenere cōtra catholicam fidem.

fidem. Hic ille vrget. An tu credis catholicam fidé falsam
 esse? Minimé gentium, inquit iste, ideo enim me hæreticū
 existimo, hoc est errantem & à veritate alienum, quia cō-
 tra fidem catholicā sentio. Iam præceptor risum cōtinere
 nō valens, abi stulte ait, cō enim minus hæreticus es, quò
 magis te hæreticū opinaris. Salua quippè res est, si tunc
 errare te sentis, quum fidei catholicæ repugnas. Sic ho-
 minis stultitiā est nō tam Theologiæ rationibus, quā
 prudentiæ manibus comprehensa. Mihi etiam ipsi ali-
 quando contigit, vt à iudicibus fidei errores nescio quos
 denotandos acciperem: certè hominis eius errores, vt
 postea comperi, qui iudicium nec iussu nec accersitu ad
 tribunal venorat, sed sacerdotis cuiusdam suasu & consi-
 lio, quem pœnitentiæ administrum habebat. Spontè igitur
 suoq; iudicio hæreses aduersum se plurimas, sic con-
 sebat, excipiente notario prodidit. Ad me ergo itum est,
 vt errorum notas ederem. Quos vt multos varioq; cantu
 spexi, cœpi mecū ipse attentius cogitare, quibus eorū
 auctor haberi posset. Quicumque porrò is esset, patrum
 ex Arij, partim ex Macedonij, partim ex Vuicleffi, partim
 ex Lutheri fontibus, quasi quosdam diduxisse rivulos vit
 debatur. Crederes eum assiduè in omnium hæreticorū
 lectione versatum. Quod si vlla esset rerum conse-
 quentia & cōnexio, errorumvè cōpositio & coagmenta-
 tio aliqua, mihi quoque iniecta esset ista suspicio. Sed cū
 cernerem, in tanta errorum copia non complexionem
 esse, non vinculum, insanix hominis potius quā hære-
 seos venit in mentem. Nolui itaq; de erroribus iudicare,
 nisi prius auctoris ingenium & iudiciū explorassem. Ergo
 iudices rogo, num copia sit videndi hominis. Aiunt esse.
 Nam datus erat in custodiam, & coniectus in carcerem.
 Soluitur vinculis, corā producitur, antueor oculis, ante
 mo cerno, video illum parum sana mente esse. Pericu-
 lum ex rebus præsentibus feci, quas longum esset cōme-
 morare, probavi ita se habere rem, vt antè ego cogitā.
 Vix tamen à iudicium animis opinionem infixam potui
 diuellere. Sed vici tandè, & persuasi, atq; vt erāt viri bo-
 ni, dederunt manus, amentemq; sponte confessum, suoq;
 iudicio cōuictum, in parentum domum cerebro vacuum
 quidem,

quidem, sed omni etiam pœna vacuum dimiserunt. Ad de his nihil est necesse, vt Theologi præcipiant: sunt tamen ea cognoscenda, pertinent enim ad eum vsum, quæ iuris prudentes sunt è locis theologicis habituri, de qua re hoc libro differimus. Reliqua deinceps persequamur, nam formula hæc tantum attingenda fuit.

q. 32. ar.
4. c. 11.
l. 4.

Alteram Diuus Thomas protulit in prima parte & in priorem ad Corinthios epistolam. Ea est huiusmodi. Si error fidei contrarius circa ea sit, quæ nullo modo est probabile ab errantibus ignorari, quin ad fidem catholicam certò pertineant, tunc iudices turò de hæresi pronuntiabunt. Vt si exempli causa, homo quiuis etiam de media plebe aut neger, Christum cruci suffixum, verè mortuum, verè à mortuis excitatum: aut aiat, superfluum esse & vanum orare pro mortuis, nullo præmio iustos à deo affici, nullo supplicio improbos & cætera similia. Ico si vir in scholæ Theologia diu multumque versatus contendat, spiritum sanctum à filio non procedere, aut patrem & filium spiritus eiusdem duo esse principia, aut non esse tres pœnitentiæ partes, aut Christianis nullo modo esse licitum cum hostibus belligerare, aut episcopum non esse superiorem simplici sacerdote, aut quicquam eiusmodi quod incredibile est nescire Theologos ad ecclesiæ communem fidem attinere, præsertim si in schola, vt dixi, per diu sese ac valde exercuerunt. Qua in re non dubito, quandoquæ à iudicibus per remissionem nimiam aut magnam certè ignorationem erratum. Nolo enim suspicari, fidei leges per gratiam esse, aut populi furori, aut potentium voluntati concessas. Fuerunt ante hos paucos dies theologi quidam habiti doctissimi, in ijs erroribus deprehensi, quos & Lutherànorum esse proprios, & ecclesiæ communi fidei aduersos, nemo addubitare poterat, qui vel mediocriter rebus Theologicis esset instructus. Coacti sunt hæreses abiurare quasi suspecti, de hæresibus non conuicti. Cùm tamen, si hæc non dico ad rhythmicorum aut musicorum acerrimam normam, sed ad perpendiculum communis iuris & vulgarem rationis formulam dirigerentur, nullum facilius erat procliuissimum iudicium. Turpe fuit autem ea dubitare peritos, que

ne ru-

ne rustici quidem dubitant, nempe nullo pacto verisimile fieri, ut homines in earum rerum, quas diu multumque tractant, ignorantia versentur. Ecquis autem credat, viros theologiceissimos, sic censebat vulgus, earum rerum infelices & rudes, quæ Theologis vniuersis notæ & perulgatæ sunt? Erat in animo, quæ horum Theologorum fuerint, errata subscribere: ut in hac quasi imagine & huius præscriptionis regula illustrior appareret, & admoneretur quoque futuri iudices, ut alieno periculo saperet, neque animi relaxationem & molliciem, clementiam & misericordiam esse arbitrarentur. In illis nimirum & reis & iudicibus, ne quod perniciosum exemplum esset proditum, pertimescenda. Quod enim exemplo fit, iure fieri putat. Sed quoniam iam rei ipsi decesserunt, omnique odio carent & inuidia, non putavi eiusmodi errores traducendos, quos si contestatos & consignatos ederem ad sempiternam memoriam turpitudinis, non solum in mortuos reos, sed in viuos etiam iudices viderem maledicta conferre. Quanquam forte ibi timeo, ubi non erat timor. Sed utcumque res habeant, iurisperitos admonui, ne in animum inducant credere, nullos esse pertinaces, nisi qui iudicum monitiones præceptaque despexerint. Ante hominum hortatus istos, credere mihi, vera hæreticorum pertinacia reperitur, eorum scilicet, qui minimè ignorant opiniones suas contra fidem ecclesie venire. Ipsa verò omnium fidelium vox idemque communis sensus, non pro vna monitione dico, sed pro mille sufficit. Quapropter ecclesie vnâ voce qui spernit, hic multo pertinacior est, quam si sexcenas, aut Theologorum, aut iudicum contempserit. Ac de secunda quidem regula hæcenus. Tertiam hanc habebimus.

Si de cuiuspiam errantis pertinacia dubitant iudices: due res illis sunt accuratius transigende: quarum vna Theologorum propria est, altera cum Theologis iurisperitorum etiam communis. Priorem ergo à Theologo iurisperitus mutuabitur: posteriorem autem suo sibi iure vendicabit. Primum igitur à sapientissimis Theologis illud explicatum diffinitumque habeant iudices, an error, qui in iudicium venit, cum fide catholica aperte pugnet. Nam vna ex hac parte dupliciter hæreseos iudicium

cium excludetur: vel quia incertum est dogma illi errori
 contrariū catholicæ fidei veritatē esse, vel quia repugnan-
 tia erroris eiusmodi & catholicæ veritatis obscura est, &
 in opinione posita. Vt si verbi gratia olim negaret quis
 epistolam ad Hebræos esse Pauli, habeat autem pro certa
 illam esse canonicam, & de auctore epistolæ quæstionem
 moueat, non de auctoritate: sunt Theologi, qui sentiant
 hæresim illā esse. Ego verò nisi ecclesiæ definitio ob stare
 nō puto, qui existimē Christi fidē in nullo extremo ver-
 sari discrimine, si libri canonici auctore nesciamus, modo
 sciamus librū esse canonicū. Quocirca siue Paulū, siue Lu-
 cā, seu Barnabā illius epistolæ auctore quispiam dixerit,
 solida ei est fixaq; & cōstans epistolæ auctoritas, non ce-
 tinuō Christi fidē euertet. Cum igitur tempore D. Hiero-
 nymi nondum fuerit exploratē cognitum an fidei cer-
 ta veritas sit, Paulū illā ad Hebræos epistolā scripsisse, &
 error aduersus ad tribunal fidei tunc referretur, criminis
 fortasse quidem iudicium fuisset, sed hæreseos iudicium
 non fuisset. Itē, Dei auxilio peculiari nos egere, vt scire
 oportet credere, sperare, diligereq; possim⁹, fidei dogma
 est longē certissimū. Qui inficiabuntur, nullos esse habi-
 tus spei & charitatis infusos, illi dogmati huic, vt quidam
 sentiūt, repugnabūt: sed quia ea pugna, tametsi valde pre-
 babiliter apparet, nō tñ est manifesta ratione cōprehensibilis
 eorū hominū error notandus est, temeritas & impudētia
 noranda: hæresis ne suspicanda quidē ante sacri concilij
 Tridentini decreta. Qui locus nullo etiā cōmemoratōe fi-
 dei cōsores admonet, vt id mutui, quod à Theologis sunt
 necessariō accepturi, nō à quibusuis accipiant, sed ab eru-
 ditis, expertis, exercitis. Qui scilicet cū exploratum ha-
 beant, qui nam ex Theologiæ locis certi ac firmi sint, qui
 cōtra probabiles & nō necessarij: tū argumentorū Theo-
 logicorū frequētī atq; expedito vsu faciliē quoscunq; er-
 rores deprehendant, qui fidei catholicæ dilucidē refr-
 gentur. Altera erat res, vt iudices diligentē nauēt operā,
 quò illis errātis pertinacia patefcet. Quæ si in dubiū for-
 tasse vertitur, & neq; ex ante, aut dictis aut factis, neq; ex
 errantiā statu, cōditione & ingenio colligitur, nō alia eā
 ratione meliūs deprehendent, q̄ si erranti certū signum
 catho-

catholicæ eius veritatis ostendât, cui error istius cōtra-
 dicit. Vt si proferatur apertus aliquis scripturæ locus, aut
 definitio legitimi cōcilij generalis, aut decretū constans
 apostolicę sedis, aut vna quęlibet alia certa nota earum,
 quibus & catholicæ veritates, & cōtrarię omnino hęreses
 diudicātur. Quod si hisce signis notisq; prolatis ille ces-
 serit, argumentū erit ignorantię probabilissimū: sin repu-
 gnauerit, argumentum erit pertinacię certissimū, præser-
 tim si nec ingenij nec doctrinæ expertus sit. Nam si adeo
 rudis & imperitus est, vt harum rerum intelligentiā nullo
 modo habere possit, equidē nullā certam regulā præscri-
 ptionēq; cōstantē exprimerē, vt hominis eiusmodi per-
 tinacia innotesceret. Certē si qua est crassa pinguiq; Mi-
 nerua describenda formula, ea erit sentētia ecclēsiæ cō-
 munit, fidelūq; cōsensus & cōspiratio eadē, quibus si iste
 aduersetur, tū etiā quū videt cōtra se venire oēs, pertinax
 atq; adeo hęreticus existimabitur. Nec necesse erit tamē
 orbē omniū peragrare terrarū, & singulorū fidelū rogare
 sententiā. Nam quę sūt fidelū singulorum, neq; arte ali-
 qua nec diligentia, & inquisitione perpenditur, sed quo-
 dam quasi prudentiæ sensu iudicatur. Quemadmodum
 enim si quispiam neget omnem ignem calefacere, non
 est opus, vt contumax in naturam habeatur, propositio-
 nem illam generalem inductione & demonstratione sin-
 gulorum ignium, sed significatione potius & ratione de-
 clarare, cum quibusdam demonstratis eadem sit de cęte-
 ris ratio. Sic in fidē ecclēsię ille erit pertinax, qui suę pro-
 uincię aut ciuitatis fidelibus vniversis in fidei sententiā
 repugnarit. Sed hæc relinquamus, idq; largiamur inertię
 nostrę. inepti enim sumus, vt hebetes ac rudes ad regu-
 lam & lineā exigamus. Hęc verò omnia, quæ in hac po-
 strema cōstituenda regula diximus, si ad vulgaris prudē-
 tię rationem dirigas, recta fortasse erunt, sin perpende-
 re ad exactioris disciplinæ præcepta velis, reperientur
 quædam fortasse non recta, Quid enim in tam inæquabili
 & rerū & ingeniorū veritate præscribere nos possumus,
 quod æquabile inter oēs & vnū omnibus esse queat? præ-
 fertim cum id genus causę propemodū cōiecturales sint,
 in quibus iudices indicijs quibusdam atque vestigijs in

*Sic fortē
 interpre-
 tanda est
 sententiā
 Bar. l. Tu-
 tor. ff. de
 suspect. in
 10. & Felz
 ni in ru-
 brica. de
 hęreti. et
 Cardi. in
 Clemēt. 1.
 de sum.
 Trin.*

*Qui sentē-
 tiā epif-
 copi & in-
 quisitorū
 admonitū
 onē esse
 legitimā,
 vt qui eā
 contēnit,
 hic perti-
 nax cen-
 setur.*

764 DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.
ipsa penetrare hominum corda pertentat, quæ si cognoscerent, non egerent perpendiculis, non normis, non regulis. Quid igitur hæresis sit, quæ hæretica propositio, qua demum via ac ratione utriusque & theologo & iurisperito internoscenda, mihi iam satis superque dixisse videor.

De propositione erronea, sapiente hæresim, piarum aurium offensiva, temeraria, scandalosa.

Caput undecimum.

DEinceps ut erat propositum, de propositione erronea videamus. Cuius notio ac definitio non eadem omnibus, sed sua cuique est ut hic etiam verum id esse comprobet, Quot homines, tot sententiæ. Illud autem in primis definitum & constitutum sit, propositionem erroneam ab hæretica non cogitatione modo, sed re etiam separari. Non enim, ut quidam existimant, concilium Constantiense, unde varia ista errorum genera accepimus, propositionem erroneam usurpat in significatione generali, ut erroris hæretici & ceterorum genus commune sit, quæ videtur esse eius nominis propria significatio. Equis enim credat quicquam aliud esse propositionem erroneam quam errorem? Sed concilium, ut dixi, ab hæretica usurpatione longè abest, id quod statim planum faciam, si verba patrum adscribam. Compertum est, inquit, præfatis articulis plures esse notoriè hæreticos, alios non catholicos, sed erroneos, alios scandalosos, quosdam piarum aurium offensivos, nonnullos temerarios. Quæ forma sermonis esset & falsa & absurda, si propositio erronea pro quocunque errore communiter sumeretur. Iam enim rectè quoque dici posset post multas argumentationes enumeratas, in his quasdam esse syllogismos, quasdam inductiones, quasdam argumentationes, quod quæcumque ineptum, nemo est, qui non intelligat. Sine dubio igitur erronea propositio ab hæretica secernitur, non tanquam genus ab specie, quod esset discrimen rationis, sed tanquam una erroris species ab altera, quæ vera rerum, non modo vocabulorum, distinctio est.

Illud deinde constituere debemus, quod prius forsitan dictum oportuit, sed doctrina fera non est reprehendenda,

denda, præsertim si in opportunum tempus reseruata sit. Constituendum ergo catholicas veritates non singulari modo, sed bipartito reperiri. Quædam enim sunt catholice veritates, quæ ita ad fidem pertinent, vt his sublatis, fides quoq; ipsa tollatur. Quas nos vsu frequenti, non solum catholicas, sed fidei veritates appellauimus. Aliæ veritates sunt etiam ipsæ catholice & vniuersales, nempe quas vniuersa ecclesia tenet, quibus licet euerfis fides quatur, sed non euertitur tamen. Atq; in huiusmodi veritatibus contrarijs erroribus supra dixi fidem obscurari, non extinguatur: infirmari, nõ perire. Has ego nunquã fidei veritates censui vocandas, quanuis doctrinæ christianæ veritates sint. Speciales orationes applicaras vni personæ per prælatos vel religiosos plus prodesse eidem, quàm generales, fratres non teneri labore manuum victum quarere, sed licere eis esse mendicos, & cõplures alias similes propositiones, quas omnes catholici veras esse sine dubio existimãt, ideoq; veritates catholice vocari possunt, atq; etiam debent. Quæ igitur propositiones huius posterioris generis veritatibus contradicent, eas equidem erroneas appello, quæ quoniam doctrinæ catholice aduersantur, errores sunt hæresi proximi, hæreses non sunt. Nec nostro more nos ita loquimur, sed est etiam hoc in more positum sermoneq; maiorum, vt nomen generis speciei illi absolutè tribuant, quæ est in eo genere imperfectissima. Sic Aristoteles in prædicamentis dispositionem se iunxit ab habitu: cum tamen dispositio alias habitus ipsius genus sit. Virtus quippè, quam habitum esse nemo est qui nesciat, dispositio est perfecti ad optimum. Ac ne plura exempla, quæ sunt propè innumera, referamus, illud est passim, vulgi etiam ore contritum, quod animalis vocè, cū omnium animantium communis sit, interdum pro his solum accipiunt, in quibus nihil aliud quàm vis animantis apparet. A qua consuetudine ne Paulus quidem abhorruit, quum animale hominem dixit, quasi brutum expertemq; rationis. Patres item concilij Constantiensis hoc sensu videntur esse locuti, si accuratè eorũ voces expendamus. Ex quibus facillè intelligimus, erroneas propositiones cõtra catholicas fuisse diuisas, & inferiore

Cap. 6.

quodam gradu quàm hæreticas fuisse locatas. Error itaq; qui & minus quiddam quàm aperta hæresis & catholica doctrinæ tamen contrarius est, propositio erronea vocatur. Theologi deniq; modestiores, quàm in disputationibus suis quicquã sanæ doctrinæ aduersum hæreticum appellare non audent, temperato vocabulo erroneum esse confirmant. Quum verò in hunc sensum & vulgari consuetudine alliciar, & compellar maiore Philosophiæ ratione: facili me patior in eum adduci libenterque in eo cupio retineri. Est & propositionis erroneæ alius item gradus. Quum enim veritas aliqua, sapientum quidem opinione vehementi, fidei veritas est, sed non est placè ab ecclesiâ definita, nec certo argumento demonstrata, tunc veritati illi aduersari non est hæreticum, sed erroneum. Videlicet hæresis, quemadmodum supra diximus, à voluntate quoque errantium pendet, nedum à intellectu. Error autem sicut & falsitas, è rebus ipsi significatis perpenditur, nulla asserentis habita ratione. Ita licet veritas illa ad fidem suapte natura pertineat, quia tamen nec hoc certum nec expeditum est, hæretica pertinacia abest, error grauis & periculosus nõ abest. Similiter & propositio erronea tertio quodam gradu vocari potest, quæ certæ veritati catholicæ fidei aduersatur, non manifestè quidem, sed sapientum omnium longè probabili ac fermè necessaria sententia. Eius quippè erratio grauis est, qui hoc defendit contumaciter, quod viri omnes docti sentiunt periculum grande catholicæ fidei constare. Quicumq; ergo vel doctrinam fidei appendicem liquidò euertit, vel fidem ipsam in discrimine adducit, vehementer ille sanè in Christiana disciplina errat, atq; adeò eius dicta iure appellantur erronea. Verù de erronea propositione plus quàm satis dictum est.

Propositio verò sapiens hæresim à quibusdam definitur ea, quæ in significatione, quam verba prima faciunt ostendunt, sensum habet hereticum, quanuis piè intellecta sensum aliquè habeat verum, vt sunt, inquit, istæ propositiones, Pater est maior filio, Christus est creatura, Tres sunt dij. Quæ definitio nec vocabuli potestatem exprimit, nec rei diffinitivè vim naturaq; declarat, nec mutuo nexu

tum illa est copulata. Quis enim dubitet, illam propositionem, Ridiculum est eucharistię sacramentum solenni ritu per vias publicas circumferre, Lutheranorum heresim sapere, qua negant in Eucharistia corpus Christi verum contineri? & tamen in nullo pio sensu vera est. Huiusmodi propositiones multas in Erasmo, Ioane Carione, alijsq; quibusdā huius seculi scriptoribus passim leges, quę nec apertas hereses præ se ferant, nec sanū aliquē habeant sensum, sed quia hæreseos saporem quendam & odorem refferunt, merito eas quidem dicimus hæresim sapere, qui verò illas proferunt, hos hæreticorum & saporem habere & proferre odorem. Nec exempla illa placent, quibus hi suam definitionem illustrant. Veriora equidem exempla desiderio & magis ad rem, de qua igitur, accommodata, quamuis in hoc genere nihil ab ijs requirendum est, qui omnes istos propositionum gradus permixtos esse ac confusos opinantur. Sed primum exemplum è Ioannis Evangelio Christi que doctrina sumptum est. Quod verò Christi doctrina & Euangelium hæresim sapiat, scribere ego non auderem. Illud; secundum exemplum congruens atque aptum est, si eis assentimur, qui existimant, illam orationem, Christus est creatura, simpliciter veram esse, sed eam Theologos refutasse, quòd scetorem quandam ab Ario contraxerit. In quam sententiam Divinus Thomas multa dixit. Ac Sophronius in sexta synodo planè fatetur, Christum creatum & increatum, idem que in tertio libro Ioannes Damascenus. Sed & Hieronymus creaturæ nomen in Christo non horret. Ego verò semper habui persuasum, enunciationem illam & simpliciter falsam esse, & catholicæ fidei absolute contrariam. Est enim in creaturæ voce negatio intus inclusa, quæ Christi supposito absolute diuinitatem tollit. Nam qui dicit rem aliquam factam ex nihilo, is negat eam de substantia generantis extitisse, hoc enim discrimine, id quod verè & propriè factum est, ab eo, quod verè & propriè est genitum, separatur. Quemadmodum igitur illud, Christus cœpit esse, fidei aduersum est, quoniã inde perspicua argumentatione sequitur, filium Dei esse cœpisse, atque adeo aliquando non fuisse, sic & illud, Christus

3. p. q. 16.
argu. 6.
art. 11.
In Isaia
45. cap.

768 DE LOCO. VSU IN SCHO. DISP.
factus est ex nihilo, fidei quoque aduersatur, quòd implicite filius Dei de natura eius, à quo extitit, esse negatur. Sive igitur incipere, sive factū esse, seu esse creaturam, de filio Dei verè enunciari non possunt, quoniam inscitiationem abditam & latentem continent, quæ à filio Dei, pro quo nomen Christi accipitur, vel perpetuum esse vel esse à patre depellat. Itaque, vt mea fert opinio, propositiones illæ ac cæteræ eiusmodi non tanquam sapientes hæresim, sed tanquam hæreticæ à Nicænis patribus ^{sunt} damnata. At profitionem hæreticam & sapientem hæresim eandem esse, mihi quidem non sit verosimile. Stultus nempe haberetur is, qui quam rem vinum esse constaret, hanc vinum sapere, nisi per iocum & ridiculum, diceret. Iam patrem & filium & spiritum sanctum tres Deos esse, cum fide apertè pugnat. Nam sensus ille, qui pius dicitur, impius est, Pari certè ratione illa propositio, Deitas est crucifixa, hæresim sapere diceretur, quam tamen, vt hæreticam manifestè quinta synodus condemnauit. Illa item, Essentia generat essentiam, in gradu sapientium hæresim locaretur, quam in hæreticarum numero poni oportere, Concilium Lateranense definit. Quid illæ? Essentia diuina non est persona patris, In tribus personis tres sunt Deitates, aliq̄ue plures huiuscemodi, quas in sensu nouitio, & nuper à se excogitato, quidam veras esse dixerunt. Sanè nihil tam absurdū dici aut excogitari poterit, quod in sensum aliquem fictum si detorqueas, verum non sit, ac rationi tum humanæ tum diuinæ consentaneum. Sed consentaneum non est, sensa eiusmodi commentitia, ab vsuq̄ sanctorum & ecclesiæ aliena, pia nuncupare, & homines tales talium sensorum excogitatione defendere. Ego certè, vt quod sentio loquar, harum propositionum auctores nihil minus quàm hæreticorum saporè habuisse arbitror. Sed si in eis aliquem meo gustu percipio, inscitix sapor illic est, non hæreseps. Quum verò loquendi vim & consuetudinem verborum teneo, propositiones ipsas, de quibus loquimur, non sapientes hæresim dico, sed fidei manifestè contrarias. Sermones porro istos per metaphoram figuratos, considerata intelligentia magis percipere possumus, quàm circumscrip̄ta definitione explicare. Quam-

Quamobrem quid hæresim sapiat, quid non sapiat, non
 tam definitione & argumentatione speculatricis discipli-
 nae, quam sensu quodam gustuq; prudentiæ iudicatur. Vi-
 deas hominem in Lutheranorum dogmatis expugnandis
 & internoscenda mente exercitatū, qui, vt canes venatici,
 in libro, quem legendum suscipit, hæreses odore quodā
 suspitionis quā sagacissimè peruestiget, eiusque libri au-
 ctorem corruptum esse acutissimè sentiat. Leget eum li-
 brum fortasse alius stipes sine sensu, qui nihil omnino in-
 dagare, nihil olfacere, nihil ne suspitione quidem possit
 attingere. Quales sunt hodie non pauci, qui Baptistā Cre-
 mentem, Henricum Herpp, Ioannem Taulerum, aliosque
 huius farinae auctores quotidie habētes in manibus, quo-
 tidie in ore, eorum errata tamen, mentem, animum, non o-
 dore vlllo, non vestigijs, non sapore capiunt. Videlicet,
 abstulit Dominus à Iuda & Hierusalem iudicē & prophe-
 tā, & ariolum, & senem, & sapientem, de architectis, & pru-
 dentem, non solum eloquij mystici, sed hæresis occultæ
 dijudicandæ. Quid ni muti sint canes & latrare non va-
 leant, quibus ad inuestigandum nulla iam est sagacitas na-
 tum? Et cum tot signis lupi declarent, qui sint ac velint,
 quid quærant ac desiderent, canes tamen ferè stupor op-
 pressit, pastores verò cæcutiunt & obsurdescunt nescio
 quo modo, vt nec ea, quæ à viris sagacibus monentur, au-
 diant, neque ea, quæ à lupis geruntur, videant, nisi fortè
 omnes & pastores & canes stupidi timore obmutuerunt.
 Atqui vnde libet stupiditas accidat, ad ecclesiæ perniciē
 idem est. Securi enim iam potuerunt viri improbi non
 modo ad aurem ad mouere sermonem, qui vt cancer ser-
 pat, sed patētius venenum spargere, atque euomere virus
 pestilentissimum erroris sui. Quod, si mens non leua fuit-
 set, etiam occultum atque in venis inclusum, à sano humo-
 re secerni & internosci tam poterat adhibita diligētia &
 cura, grauique & acri iudicio, quā potest color albus à
 nigro, aut dulcis sapor ab amaro distingui. Sed non est hu-
 ius loci ecclesiæ calamitatem deplorare. Nunc enim id so-
 lum agitur, propositionum sapes magis sentiendi & gu-
 standi viribus discernēdos, quā speulandi. Causa quip-
 pè hos nō natura distinguit. Itaq; nō præceptis & regulis,

sed prudentia & sagacitate dijudicantur. Expediam breui rem hanc, & planam exemplo vno faciam. Leges illam propositionem, Pater maior me est, in Euangelio. Habes illius doctrinæ auctorem cognitum & perspectum: antecedentia & consequentia in Euangelio verba diligenter attendis, eius doctrinæ principia reliqua memoria tenes. Iam experiere, nisi habes humore aliquo malo affectū gustum, propositionem illam, Pater maior me est, non heresim tibi sapere sed modestiam. Legebat eandem in Arianorum libris Athanasius, auctores intus & in cute nouerat, Arianae disciplinæ causas & effecta, principia & connexa perspexerat, & quæ in Euangelio Christi dulcis erat super mel & fauum, eadem propositio in Arii libros transfusa saptebat hæresim, eratque eius gustui vel amarissima. Atque vt idē vinum ex vase vno sapit picem, ex altero non sapit, & res eadem illud olet, vnde sit, è cœno malè, ex arcula muliebri benè, sic vna & eadem oratio ex vno corde & ore odorem spirat iucundissimum, ex altero teterrimum, ex vno saporem suauem seruat, ex altero insuauem. Quemadmodum etiam videmus, aquam è radicibus & canalibus, per quas transit, aliud atque aliud & olere & sapere. Non itaque è rerum ipsarum orationumque natura, sapor odore omnis existimandus est, sed tum res tum orationes ipsæ à venis aliquando & vijs, per quas permeant, saporem & odorem accipiunt. Saporem igitur propositionum, vt dixi, non tam scientia quàm prudentia dijudicat. Quo circa quæ propositio hæresim sapiat, quæ contrà non sapiat, nõ Theologi quiujs, sed prudentes solùm atque experientes poterunt iudicare.

Idem verò de propositione malè sonante seu piarum aurium offensiuâ dixerim. Est enim, vt linguarum nariumque, ita & aurium, iudicium suum, absurdos & abhorrentes sonos respicientium. Quemadmodum autem non solùm res falsæ atque perabsurdæ, sed graues quoque ac veræ sententiæ inconditis verbis elatæ offendunt aures, acres præsertim & acutas, sic Theologorum aures teretes, & religiosæ, non à sententijs modo falsis & hæreticis, sed ab eis etiam abhorrent, quas intelligenti iudicio percipiunt malè atque absurdè sonare, quamuis nullam in eis falsitatem

falsitatem hæreseos deprehendant. Dupliciter ergo de
 propositione malè sonante loqui possumus: vno modo
 generaliter, quo omnis propositio fidei contraria fide-
 rum aures offendit, eoque magis, quo apertius illam vi-
 dent fidei catholicæ esse contrariam. Alio modo specia-
 liter, quo gradum quandam propositionum cõstituimus
 ab illo hæreticarum supremo distantem. Qua ratione eas
 propriè malè sonantes propositiones & piarum aurium
 offensiuas dicimus, in quibus nullus error fidei aduersus
 manifestè notari potest, sed absonum nescio quid atque
 absurdum, quod indignum esse pijs, & religiosis auribus
 videatur. Enimverò in hisce absonis & absurdis propo-
 sitionibus discernendis, nollem equidem imperito atq;
 imprudenti vulgo aures dedere, quarum est iudicium
 pinguisimum. Sanè quanquam nonnullis in rebus, quæ
 fidelium omnium scilicet communes sunt, iudicium re-
 ctum adeò doctis, atque indoctis, est & promiscuè &
 communiter à fide datum, vt quæ propositiones vul-
 gi opinione malè sonantes habentur, intelligentium
 quoque iudicio malè sonantes ferè sint: at promiscuum
 vulgus auditum plerunque hebetiorem habet, inter-
 dum etiam teneriorem quàm opus est, & multa sæpè
 tum auribus accipit, tum animo fert, quæ tritæ atque
 intelligentes aures aspernantur: quædam contrà re-
 tat quasi absona, quæ Theologos peritos & sapientes
 non modò non lacessunt, sed ne mouent quidem.
 Theologos, inquam, peritos & sapientes. Nam in
 quibusdam aurium sensus fastidiosissimus est, in qui-
 busdam etiam superbissimus. Quia igitur vel Theo-
 logi quidam nonnulla respuunt, quæ aures clementes
 & modestas minimè offendunt, necessarium est, si res
 has rectè & sapienter dijudicare volumus, aurium habere
 sensum politum, tersum, subtilem, prudentem. Quòd
 si propositionum absonarum consonarumque iudicium
 ecclesia in vulgi auribus collocasset, illam certè propo-
 sitionem, Beata virgo peccatum originis à primo parente
 contraxit, malè sonare, & pijs aures offendere iudicarem-
 us. Illa enim audita vulgus sine dubio perstringitur, per-
 cutitur, torquetur. At piarum aurium offensio crimè est.

Id au-

Ad autem in crimine ponere, quod ecclesia ab omni alie-
 num crimine censuit, temerarię insolentię est. Euangelij
 item verba quędam, si turba nobis lex est, malę sonantia
 fuissent, & piarum etiam aurium offensiua. Turbas quip-
 pę aliquando Dominus vocibus ambiguis obscurisque
 turbauit. Quin insigniter atque asperę discipulorũ quan-
 doque teneras auriculas perculit, nam Phariseorum au-
 res mordaci solebat radere vero, Pharisei audito Christi
 verbo scandalizabantur: plerisque discipulis durus erat
 illius sermo: turbis habere demonium videbatur. Nec
 est ambiguum hoc tempore esse Phariseos quosdam, esse
 stolidam turbam & multitudinem falsis opinionibus ob-
 tusam, certos demum esse discipulos, quibus est sermo
 veritatis durissimus. Hi, si abusus reprehendas, quia in
 imaginibus & colendis, & ornandis, in sacellis, tēplis, ma-
 nasterijs, sepulchrorum monumentis, sempiternisq; me-
 morijs condendis sunt plurimi: si affirmes, in huiusce-
 modi interdum, vel potius nimium sępę plus vanitatem
 valere quã religionem, diabolum quã Christum: hi,
 inquam fortasse dicent, te Lutherani opinionibus occu-
 parum intolerabiles sonos fundere. Non est igitur ha-
 benda ratio vulgi promiscui, imbecilli, perturbati, impru-
 dentis, sed prudentis, sinceri, pi, incorrupti. Nec Theo-
 logia modo requirenda est, sed pietas & prudentia, sine
 qua nullę aures possunt consentaneos sonos abhorren-
 tesq; discernere. Itaque, vt semel finiamus, cum non sit
 cuiusuis malę sonantem propositionem à benę sonante
 distinguere, prudentissimi Theologi, quod iam iterum
 ac sępę dixi, consulendi à iudicibus ecclesię sunt: nisi
 volunt in harum rerum iudicijs vehementer errare. Et
 quamuis nullam nos quidem comprehensionem habea-
 mus, definitionem nullam, qua iudices valeant singulas in
 specie malę sonantes propositiones iudicare: illud tamę
 speciatim admonere possumus, huiusmodi propositionũ
 duos esse gradus. Vnum earum, quas antę diximus, hęc-
 sim sapere. Videlicet, quę fidelium gustatui malę sapiũt,
 eadem malę sonant auditui. Verum quia gustatus sensus
 pinguior & crassior est, auditus subtilior & acutior, alter
 gradus malę sonantium propositionum est, quę licet hęc-
 resim

resim non sapiant, sonum tamen quendam absurdum & peregrinum referunt, quia doctrina sana sinceroque & solido ecclesiae sermone discrepare videatur. Qua ratione pias illae aures feriunt & asperè & grauer, tametsi curia feriant, causa saepe occultissima est. Huius generis illa exempla videntur appositissima, quae Conciliū Constantinense notauit, Graduationes & magisteria vniuersitatum esse vana gentilitate introducta, & tantum prodesse ecclesiae quantum diabolus, Syluestrum & Constantinum errasse ecclesiam dotando, Ecclesiam Romanam esse synagogam Sathanae, Electionem Papae à Cardinalibus per diabolum fuisse introductam. Item, Papam non debere dici sanctissimum propter officium. Alio qui diabolus diceretur sanctus, quia est officialis Dei. Item, plures Romae nunc saluari ex coniugatis quam ex clericis, Item, monachatum non esse pietatem, Item Romani episcopi monachiam post Diui Hieronymi tempus exortam esse, Item, Phocam instituisse Romanam ecclesiam omnium esse ecclesiarum caput: & alia innumera, quae, ne longum faciam, praetermitto. Quod si quis adeo tenui palato est, vt has etiam propositiones haereseos saporem referre iudicet, cum eo equidem non magnoperè contenderim, praesertim si de harum vna & item altera sermo sit. Quanquam mihi, fateor, palatum torpet quandoque ac iacet, auris subtilior & erectior est. Ita mihi videor facilius posse propositiones auditu quam gustatu percipere. Sed, vt dixi, neuter sensus regulis instituitur, si defuerit prudentia & spiritus quidam diiudicandi: si verò haec affuerint, sine praecipis nostris theologi iudicium poterit esse vel rectissimum.

Ac de propositione malè sonante haftenus.

Propositio verò temeraria duobus itidem modis usurpari solet: & communiter & proprie. Communiter, vt omnis propositio à fide auersa temeraria quoque appelletur, etiam si haeresis manifesta sit. Ecquid enim incōsideratissima ac dementissima temeritate plenius quam Christi ecclesiam contradicere? Proprie autem ea vox usurpatur, quum assuecratio, vt temeraria notari potest: vt haeretica vel erronea vel sapiens haeresim non potest. In quem sentum post istos propositionum gradus postro-

774 DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.
mum locum propositio temeraria tenet. Temeritas por-
rò non vno & simplici modo intelligitur. Temerè enim
ea quandoque fieri dicimus, quæ non consilio, sed for-
tuito geruntur. Quo modo ea temeraria sunt, quæ tur-
bulentè & inconsultè effutita sunt. In hoc verò signifi-
catu temeritas, quæ nullo delectu aut discrimine ducit-
tur ad iudicandum, sapientiæ contraria est, in qua non
casus & fortuna, sed ratio & consilium valet. Qui ergo
nulla aut ratione aut auctoritate impulsus res ipsas attri-
mat, sed temerè scribit & dicitur, vel quod in buccam
venit, iure is tanquam stultus & temerarius reprehendi-
tur. Nam quamuis vera aliquando dicat, sed vt vera di-
cat tamen non id consilium & ratio, sed fors & casus ef-
ficat. Qualia sunt nonnulla, quæ viri quidam pij in vita
rebusque gestis Christi Domini magis comminiscuntur
quàm contemplantur, quæ etiam scribunt, non tam verè
& prudenter, quàm deuotè & feruenter. Quorum est in-
terdum cæca ac temeraria quidem, & in assentiendo cre-
dulitas, & in asserendo facilitas: sed temeritas hæc tamè
non est eiusmodi, vt à fidei iudicibus coerceri debeat,
qui grauiorum errorum censuram assumere suo iure pos-
sunt, leuioris huius vel imprudentiæ vel stultitiæ nõ pos-
sunt. Fidei quippè cognitio illis mandata est, non pru-
dentiæ, eius præsertim, quæ viros pios sæpè desituit.
Videmus autem illiusmodi, seu meditationes, seu contem-
plationes, licèt inconsideratè atque imprudenter, sine ra-
tione & graui testimonio editas, cum pietate ferè atque
adeò cum sanctitate esse coniunctas. Non decet igitur
vt simplicitas columbina seuerissimè tribunalis iudicio
vexetur: quantumuis illa sit inconsulta & imprudens.
Dicitur rursus & id temerè asseri, quòd insolenter, ni-
mumque audaciter asseritur. Quo modo omnibus in re-
bus asseuerandi temeritas pronuntiandiq; audacia tur-
pis est quidem, sed in his, quæ ad ecclesiæ doctrinam at-
tinent, est periculosa vel maximè. Habet enim contem-
ptionem superbam ecclesiasticæ regulæ: quam contem-
ptionem, nisi fidei iudices coerçant & comprimant, dici
non potest quantum discriminis omnis ecclesiæ doctrina
sit habitura. Quæ igitur non inconsulta oratione modo,
sed,

sed, vt verbis vtar grauioribus, confidenti audacia, insolentia proterua, exultatione impudenti, iactatione superba, non contra fidem dico, sed cōtra ecclesiasticæ moderatæ regulam asseruntur: ea Theologi in præsentî temeraria censent, atque inter errorum gradus constituunt & locant, qui, quoniam hæresum appendices sunt, à fidei iudicibus sunt animaduertendi. Vt, Beatam virginem non esse in cælos cum corpore assumptâ, quod licet fidei minime aduersum sit, sed quia communi ecclesiæ cōsensioni repugnat, petulanti temeritate diceretur. Item, in baptismo non infundi paruulis informantem gratiam & virtutes: cū concilium Viennense contrariam opinionem duxerit eligendam. Item, Angelum non esse simul cum mundo corporeo creatum, aut ipsum etiã non esse incorporeum: cuius vtriusque rei contrarium concilium Lateranense sub Innocëtio tertio nos docuit. Item, Diē iudicij ad certum quendam diem, mensem annumvè futurum. Vt verbi causa, ab hinc quinto vel sexto: quod à concilio Lateranen. sub Leone decimo diligenter præcautum atque prouisum est. Nec enim est parua temeritas eius rei præfagationem vsurpare, quam inclusam diuinitus pater in sua posuit potestate, & neque Apostolis, neq; angelis reuelauit. Itē, Ioãnes euāgelista fuit in vtero sanctificatus, atq; in summa omnes illæ propositiones, in quibus à fidei & scripturarū lege vniuersali quispiã sine idoneo testimonio, aut probabili ratione eximitur. Nam huius generis exceptiones, temerariæ fidei leges, tametsi nō tollant, præcidunt tamē. Est demū & ea temeraria propositio, quæ in doctrina fidei cū celebris vniuersitatis cōmuni decreto ac definitione pugnat. Quanquã enim circumferuntur articuli Parisienses, qui non sunt articuli fidei omnes: quoniã ne hanc quidē vel longissimè tangūt: sed eius academix tamē de fide & religione fixa constantiaq; decreta semper Christi ecclesia suspexit. Qui verò contempserunt, inaniaq; & leuia, ac pro nihilo existimarūt, oēs ad vnū periclitari sunt, & ij qui manifestè ab ecclesia discesserunt, & ij qui ecclesiæ fuere suspecti: postremò ij, qui in occulto adhuc latēt, sed suo se tēpore, vt ceteri prodent.

Propositionem autē scandalosam quidam cum piarum
aurium

aurium offensiuâ confundunt, vt verbis distinguantur, & eadem prorsus sint. Atque huius generis exempla illa ponant, Tyrânus potest quilibet illius subditus occidere, Ieiunare impertinens est Christianæ perfectioni, Nullum est præceptum de baptismo suscipiendo. At ijs ita perturbati sunt & confusi errorum gradus, nullus vt sit primus, nullus vt secundus, nullus vt tertius aut quartus. Propositio igitur scandalosa duobus similiter modis appellari solet. Prius usurpatione communi, qua dicitur oratio, quæ occasionem ruine præstet, quamuis hæreticæ & perturbatæ sit, scandalosa dicitur. Quo sensu Concilium Constantiense 15. illam propositionem, Quilibet tyrannus potest licitè à quocunque subdito occidi, &c. tanquam hæreticam & scandalosam condemnauit. Quales sunt inter reliquas duæ, quæ ab his in exemplum sunt positæ. At vero posterius scandalosa illa propriè oratio vocatur, in qua scandalum notari potest, hæresis non potest. Quasi illa fuit enumeratio incommodorum auricularis confessionis, in qua incommodorum enumeratione tanto cum Germaniæ scandalo Erasmus versatus est. Tales illæ sunt siue commentitiæ fabulæ seu narrationes etiam veræ, quibus monachorum occulta vitia, vel finguntur, vel deteguntur. Id quod sine dubio sine imbecillium offendiculo fieri non potest. Non enim hic scandalum more vulgi usurpamus, pro eo, quod aures offendit, quodvè fidelis populus horret: sed pro eo, quod infirmis causam ruine præstat, & quod ante fidelium pedes positum eos facit in illud incurrere, irruere, offendere. Sic ecclesiæ Romane abusus plebi rudi obijcere atque in vulgus edere, scandalum est. Sic propositiones illæ scandalosæ sunt. Pælarus malus est verè fur & latro, Per censuras ecclesiasticas clerus populum suppeditat & avaritiam multiplicat, Sacerdotes criminose viuentes sacerdotij polluant potestatem, Clerici epistolis decretalibus studentes stulti sunt, Dantes eleemosynam fratribus mendicantibus sunt excommunicati, Confirmatio iuuenum, clericorum ordinatio, sacerdotum consecratio, reseruantur episcopis propter cupiditatem lucri temporalis & honoris, Vniuersitates & collegia vanitate hominum sunt inducta, Leguminibus &

piscis

piscibus venter inflatur & turgēt, atque adeo ad concubitum ac venereas voluptates aptissimus redditur. Quorum nonnullæ hæresim sapiunt, non inficior, sed quamuis in verum sensum deflectantur, non solum error, sed ipsa etiam isthæc veritas, qualiscunque illa sit, quæ forte in his dictis inueniri potest, scandalum affert idiotis & infirmis. Non enim solum falsa scandalum faciunt, sed aliquando etiam vera. Ac de propositione scandalosa satis fere diximus. Propositionem autem schismaticam, sediciosam, maledicam, & contumeliosam, quorsum attinet definire? Quis est enim, cui non perspicua sint illa, quæ pluribus verbis à quibusdam explicantur? Res itaque faciles & cuique per se satis expositas consultò prætereo. Quoniam liber hic nolter non pollicetur, quæ passim vulgata & contrita sunt, sed ea conatur exponere, quæ & sunt obscura, nec statim omnibus occurrentia & obuia. Sed ne Amalthæam quidem edimus, & bibliothecam rebus vniuersis instructam. Brevitati quippè studemus, atque vti nam non hoc decipiat nos breuitatis studium. Decepit enim multos, quosdam, qui cum se breues esse putarent, fuere longissimi, alios, qui cum se breues esse laborarent, fuere obscurissimi. Sed hæc hæc hactenus, iam pergamus ad reliqua.

Quemadmodum argumenta Theologiæ inuenienda atque locis ducenda sint. Caput duodecimum.

DE notis & catholicæ veritatis & erroris contrarij diximus, erroresque ipsos, quàm breuissimè fieri potuit, internouimus. Sequitur, vt vtriusque generis nota quæratür & formula, viam rationemque docere. Quæ eadem erit ars argumenti inueniendi, ex locisque Theologiæ ducendi. Quanquam Theologiæ argumenti inuestigandi quidem atque eruendi communiora præcepta sunt. Illud enim perspicuum est, omnium rerum in contrarias partes facultatem ex eisdem suppeditari locis. Quocirca nihil minus hæreticus è locis Theologiæ argumenta ducet, quàm Theologus. Sed illius incerta, infirma, & specie veri fallacia erunt, huius, vt qui non vmbra, sed

778 DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.
veritatem ipsam assecutus est, erunt certa firma & constan-
tia. Nec argumentationes tamen omnes Theologus elo-
cis certas exprimit, sed interdum immò sæpe etiam pro-
babiles. Nec id solum quia loci quidam incerta sere argu-
menta præbent, sed quia locus firmus argumentum quate-
doque præbet non firmum. Nolim enim quispiam hoc du-
ducta esse firma arbitretur, aut si e contrario infirmus est
locus, omnia ex eo accepta infirma esse. E sacris quippe li-
teris interdum argumenta probabilia ducuntur. Ut si
sensu mystico petita sint, aut sensus etiam literalis non si-
exploratè definitus. Atq; ediuersò historiae humanae au-
thoritas, imbecilla ipsa cùm sit, certa aliquando argumen-
ta suppeditat. Quapropter vbi artem & præcepta adhibue-
mus, quibus argumenta è locis Theologicis eruantur, ad-
huc iudicium deest, vt explorentur. Quòd si nulla iudicii
ratio, nullum discrimen accesserit, copia quidè argumen-
tandi facilis & prompta erit, sed nullo in pretio tamen si
si apud eos, qui res numero aestimare solent, nõ ponderet.
Perfectus autem absolutusque Theologus non modò va-
ria è locis argumenta congeret, sed dissentientia & con-
sentientia, certa que & incerta secernet. Quemadmo-
dum enim dialectici consummati facultas duabus rebus ex-
pletur, inuentione ac iudicio, sic Theologum instructum
esse oportet cùm ad inueniendum tum ad iudicandum, &
ars illi in Theologia differendi expleta futura est, per
quã, dico, & sua dogmata firmare possit, & errores contra-
rios refellere. Theologi porò iudicium tunc mihi videor
instruxisse, cùm locorum Theologicorum vim & naturam
expressi. Nempè è decem partibus, in quas loci Theologi-
ci amplitudinem potestatemq; diuisi, quænam earum par-
tium firma argumenta continerent, quæ verò infirma par-
tium feci. Cumque etiam veritatum catholicarum notæ eadem
sint & certissima signa, vt quæstiones fidei discernantur,
& argumenta quoque certissima, vt conclusiones Theo-
logiæ probentur, non aliud mihi negocij dandum crede-
di in diiudicandis argumentis, quæ dogmata nostra pro-
barent, quàm datum paulò antè fuit in ijs notis edendis,
quæ nostras veritates insignirent. Pars ergo illa iudican-
di nec

di nec post ea, quæ diximus, admonitione ac præceptis indiget, nec propriè ad locorum tractatum attinet, quem liber hic notter sua inscriptione pollicetur. Quod cum perspicuum sit, sequitur vt differamus, id quod præsentis est negocij, quibus rebus possimus eum, quem è locis Theologiæ volumus, adipisci vsum argumentandi. Vbi illud prius occurrit, quod disciplinarum ordo rerumq; contextus ipse ac connexio monet, vt qui quis è Theologiæ locis inuenire cupiet, is communes præceptiones teneat, quas de inueniendis argumentis dialectici tradiderunt. Hæc etenim, si est simpliciter breuiterque dicendum, quibus præceptis eruuntur à locis dialecticis, eisdem ferme à Theologicis, tametsi est alius quoq; quidam aditus ad Theologicos, vt ex ijs peculiari via & ratione argumenta deriuentur, firma præsertim, quæ vsui Theologi sunt necessaria vel maximè.

Omniū autem eiusmodi præceptorum illud est caput, vt Theologus habeat omnes Theologiæ notos & tractatos locos. Notos, inquam, & tractatos locos. Nec enim memoria tenuisse sat est, sed paratos & expeditos habere oportet. Primum ergo discatur numerus naturaque locorum qui sint, quot sint, quæ vis cuiusque ac proprietates. Quæ res siue à nobis accipientur seu ab alio, qui ad hæc scribenda paratior post me atque instructior uenerit, non multum refert. Certè, quæ huiusce rebus perdiscendis necessaria sunt, ea mediocriter, vt mihi uideatur quidem, libris superioribus edocui. Locorum itaque numerum, vires & proprietates siue hinc siue aliunde ad manum habere, id est in eorum cognitione primum.

Proximū est locos ipsos lustrasse ac comprehendisse vniuersos. Nam qui sacras literas aut non legerit, aut etiā lectas minimè intellexerit, is quo pacto e primo loco argumentabitur? Qui traditiones Christi & apostolorum nullam omnino obseruauit, quo hic modo è secundo loco argumēta ducet? Qui nec in ecclesiæ nec in Conciliorum nec in pontificum doctrina fuerit assiduus, quem huius argumentandi vsus loci eiusmodi suppeditabunt? Quas uero argumentationes è sanctis auctoribus ille colliget, qui sanctorū libros ne attigerit quidē? Quæ autem differendi

*Primum
præceptū
argumētū
inueniendi.*

facultatem e scholæ Theologis habere poterit, qui nullo
 se tempore in scholæ conflictationibus exercuerit? Ad
 Physica, Methaphysica, Astronomia, Geometria, is homo
 ratiocinabitur, qui humanam rationem his nūquam disci-
 plinis excoluerit? Philosophi demū & historici ecquid
 emolumentum afferēt, qui nō fuerit in illorū lectuone versatus?
 Hęc igitur omnia, cum argumentū querimus, cōplecti
 animo, cogitatione intelligentiaque debemus, nec locum
 modò habere cognitos, sed ipsos etiam diligentissimè con-
 luisse. Sed ais. Est ne quisquam tāto inflatus errore, ut sibi
 se illa scire omnia persuaserit? Ego si Theologus isthæ
 non fuerit consecutus, nihil sanè vitupero, id reprehēdo
 si non secutus nomen sibi Theologi vsurpauerit. Illud
 tē argumentandi genus, quod ex omnibus locis aptè de-
 citur, perfectū & absolutū est, atq; omnes numeros habet
 nec præter consummatū Theologū cadere in quenquam
 potest. Cū verò aliquid persuasum est, in quo vel me-
 diores argumēta compareant, id cumulatè videtur esse
 perfectum, propterea quòd vulgus Theologorum quod
 absit à perfecto non serè intelligit, quatenus autem inte-
 ligit, nihil putat prætermisum. Quod etiā, ut Cicero ait
 in poematibus & picturis vsu venit, in alijsque compluribus,
 ut delectentur imperiti laudentque ea, quæ laudanda
 nō sint, ob eam, ut credit, causam, quòd insit in his aliquod
 probi, quòd capiat ignaros. Sic nonnullos inuenias, quos
 quoniam ijdem, quid in vna quaque re vitij sit nequeunt
 iudicare, mirifice delectent iuniorum opuscula quæ dantur
 in quibus nihil reconditum & exactum est, nulla ex pro-
 prijs argumenta ducta: communia omnia, vulgaria, im-
 perfecta, ac serè ex genere probabilium. Ita ieiuna & arida
 illorum tota est disputatio, quæ vix vnus fontis eiuse-
 que vulgaris ac triti, aqua communi & perexigua rigatur.
 Quanto Diuus Thomas copiosior & nervosior est, quòd
 non solum aut rationi aut auctoritati confidit, sed omni
 modo argumentatur, & accuratè ex omni loco disserit,
 testimonijsque simul ac rationibus conquisitis disputat.
 At obscura quedā in Thomæ lucubrationibus sunt, isto-
 rum verò lucubrationes sunt lucidæ. Sanè quidem. Non
 tamen ab illo ita dicuntur de industria: nec in ingenio
 inest.

ineft, fed in rebus ipsis obfcuritas. Et propria quàm communia obfcuriora funt. Vinum quoque aqua mixtum clarus est quidem, fed dilutius est tamen. Merum ad bibendum difficilius, plus omnino habet virium. Ac de primo inventionis præcepto hæcenus. Reliqua persequamur.

Argumentationes porro Theologorum suis locis redere, adeo videtur esse facile, vt non fit fortasse præcipiendum. Nemo enim tam rudis est, quin fciat eò statim vnumquodque argumentum Theologiæ referre, vnde petitur est, aut ad facras literas aut ad concilia, &c. Quamquam non est inutile argumenta, quæ in doctoribus probatis iueneris, ad locum suum quodque redigere. Hinc enim & thesaurum tibi comparabis ex aliorum inventis, & cum intellexeris cuius loci vsus illis defuerit, ipse per te et quæ omiffa sunt diligenter inquires, vt in controverfia catholicorù cum Pelagianis, post sacrarum literarum, conciliorum, sedis Apostolicæ, sanctorumque testimonia, quibus Augustinus satis abundè causam obrinuit, rationes Theologiæ Thomas addidit, quæ & testimonijs pondus & causæ lucem adhiberent. Agnoscere igitur apud veteres Theologos argumentationum locos plurimum prodest, tum in intelligendis eorum virtutibus, tum in discernenda varia eorù argumentandi ratione, tum quòd copia quædam paratur hac diligentia & vsu, vt non solum quæ illi iuenerint, ea habeamus in promptu, sed vt quoties è locis Theologiæ quæremus, similibus in rebus similes nobis argumentationes occurrant. Atque in omni arte vtrumque scire operapretium est, & quid & quo pacto sit faciendum. Ambas verò has res imitatione peritorum sic assequimur, vt difficile sit iudicare, plus ne præceptis assequamur, an exemplis. Theologos sanè, quod ad inventionem attinet, magis veterum exempla iuuabunt quàm præcepta, non dico nostra, sed ne cuiuscunque quidem alterius artificis. Prudentia nempe argumentandi nedum scientia Theologi veteres polluerunt, qui nec indoctiores quàm recètes isti, & certè prudentiores melioresque fuerunt viri. Nam de scripturæ sacræ peritia, in qua argumenti Theologici thesaurus præcipuè inclusus est, certare cum veteribus nulli possunt. Verùm non in

*Secundum
præceptum.*

scripturæ solum intelligentia quærenda, sed cum multis alijs in rebus negligentes iuniores sunt, tum maxime in argumentis Theologiæ proprijs eruendis. Nec recentiorum ego Theologos contemno, quorum satis arguta multa, sicut ut modò primumq; nascentia, depicta nimis atq; minuta si ad vetera conferantur. Quæ plus nescio quo pacto videntur habere auctoritatis, plus neruorum, plus virtutis solum ad affectus permouendos, sed ad fidei quoque excutendos aduersarios. In hac igitur præceptione quam facili elaborandum est, si non copiam modò, sed gradum etiam argumentorum exquirimus.

*Tertium
præceptum.*

Multo vero magis Theologo elaborandum, ut cognitis ac tractatis locis, quæstionem, quam versare cupit, in locos Theologiæ conijciat. Cum autem illam per oculos debeat exierit, considerare accuratius debet, quid è singulis intrinsecus partibus dici argumentando possit. Tum ei colligenda sunt omnia, & quæ consentire causæ propositæ, & quæ dissentire videantur, & iudicio adhibito peruidendum, utramque quæstionis partem ducta argumenta probent. Vix enim quemadmodum supra dixi, Theologus potest ab inuicem separare, si veritatem querere & amplecti illi institutum. Nec in omni loco tamen aut pro re aut contra rem argumenta semper idonea reperiemus. Non enim si aut venator aut piscator loca apta venationi aut piscationi cognouerint, quamuis diligentiam adhibent, non maximam, protinus aut piscabitur hic aut ille venabitur. Nulla quippe ars adeo esse certa potest, quæ non interitus operis sui fructu careat. Ut igitur in disputatione nostris loci concurrant omnes, optabile est. Si minus, plures maioresque ponderis plus habebunt. Si verò nulli, non est minuenda artis opinio, nec de gradu deijciendus animus, sed etiam atq; etiam argumeta quærenda. Quamuis enim demersa sint, emergent tamen hæc aliquando, si pelagus vel immensum & nostra diligentia excuetur, & diuina gratia, quæ pullantibus aperit, & quærentibus nunquam deficit. Illud autem de probabilium quæstionum genere dictum accipere velim. Nam fidei dogmata ab his locis, qui auctoritate consistunt, manant omnia. Quare nullum apud nos certum decretum est, quod non idem è locis oriatur. Non itaq; verendum

ne in fidei quaestione locorum nos argumenta destituat. Sed vtcunq; aderunt res, nec enim omnes eodem ingenio & solertia, nec similiter inquirimus, argumenta reru huiusmodi semper quide in locis inclusa erunt: eo aut eruntur vel pauciora vel plura, quo inquirentis erit eruditio, ingenium, ac diligentia maior. Atque haec quidem haftenus. Patrefacta enim res ipsa est, vt non sit difficile in exquirendo argumento quid cuique faciendum sit videre. Et multa etiam sine inquisitione seipsa offerunt, praesertim hominibus eruditis, atque in harum rerum vsu diuultumq; versatis. Quanquam quae cogitatio meditata & preparata in disputationem inferuntur, ea iure illis anteponimus, quae repentina animi cogitatione prodeunt. Quae, quoniam celerissima est atque ad breuissimum tempus, offerre argumenta potest, ponderare non potest. Itaq; vt sine vilo errore & inuestigare argumeta & inuenire possimus, formula quaedam constituenda est, qua si sequemur in disputatione theologica, nonquam a recto tramite recedemus. Erit autem haec formula theologorum rationi disciplinaq; maximè consentanea. Vbi theologo differendi materia fuerit oblata, quaestionem accuratè habet expedere, statuereq; in primis, cuius generis illa sit ex omni illa, qua supra explicuimus, quaestionum varietate. Nisi enim theologus naturam quaestionis comprehenderit, nec facile intelliget qualia sint ei inuestiganda argumenta, nec ex quibus etiam petenda locis. Quanquam enim omnes inter se colligati atque implicati sunt, tamen ex singulis certa argumentorum genera nascuntur: nec vniuersi, vt a principio statim huius operis dixi, aequè omni quaestioni accommodantur. Cum verò genus quaestionis constituerit illud vel maximè, quod est omnium difficillimum, an fidei sit, an non sit: per omnes locos ducat eam, illos praesertim, qui erunt quaestioni magis apti & congruentes. Nam si quaestio est supernaturale, in eos locos est concipienda potissimè, qui Dei auctoritate nituntur. Sin autem est naturalis, per eos praecipue locos deducetur, qui naturae ratione consistat. Quod si mixta quaestio est, & partim a natura partim a revelatione pedit, per oes aucatur oportet: cuncti enim iuxta possunt argumeta praebere.

Tamen si nullius omnino generis quaestio est, quae non per
 omnes locos utiliter deducatur. Naturae quippe res sa-
 pe scriptura tradit: & res quoque supernaturales vel suadet
 ratio vel exponit. Ac diuina auctoritas humanam fulcit,
 contraque humana diuinae seruit. Nec vero veritas, quae
 simplex esse debet, ex dissimilibus rebus misceri & tem-
 perari potest. Sed diuina & humana ratio, quod saepe
 me dixi, dissimiles non sunt: nec alio haec, alio ducit illa,
 quin eodem spectant ambae, & in eundem finem referun-
 tur. Itaque accepimus maiores nostros solitos execra-
 eos, qui primum haec natura coherentia opinione distre-
 xissent. Quibus quidem ita sunt scholae theologae assensu-
 vt nisi has duas res in disputatione sua coniunxissent,
 non se putarent theologos vere esse. Coniecta itaque
 per omnes locos quaestione, & collectis hinc inde argu-
 mentis, siue quae discrepare seu quae congruere videan-
 tur, in vtranque partem disputet: sed tamen ad extremum fi-
 niat, quid verum sit quid contra falsum. Doceat vero pri-
 mum quid fides Christi de ea quaestione teneat, quibusque
 idoneis ac certis testimoniis id quod tenet euincat: deinde
 de, quid aut praescribat aut certe suadeat ratio. Nam si que-
 stio naturalis est, ratio praescribit: si est supra naturam, ratio
 suadet. Quae in re, vt modestissime dicam, scholam apud
 nostros mediocriter ego iuui. Quae ante nos non erat adeo
 fidei argumentis instructa: a ratione ductis res theologicae
 propemodum agebatur. Ordine ergo D. Tho. immutatio-
 nes, mox testimonia ponit. Ego vero in lectionibus
 meis semper a principio docui, quid praescriberet de vna
 qualibet quaestione fides, tum quid ostenderet ratio. Sed
 immutationis huius prompta est atque expedita causa. D.
 porro Thomas aduersum Gentes theologiae negotium con-
 ficere ratione debuit: quia scripturae testimonia apud
 eas, vel secundo, vel nullo etiam loco sunt. At apud nos
 qui Christianos discipulos instituimus, primas partes au-
 ctoritas habet, secundas ratio. Quin & hunc differendi or-
 dinem, tanquam naturae nostrae consentaneum magis, Augu-
 stinus probat: quoniam Manichaeis sese attemperans id
 agat interdum, quod in disputando fateretur esse vitiosum.
 Naturae

Naturæ, inquit, ordo ita se habet, vt, cū aliquid discimus, rationem præcedat auctoritas. Sed quoniam cum ijs nobis res est, qui omnia contra ordinē & sentiunt & loquuntur, nihilq; aliud maximē dicant, nisi rationem prius esse reddendam, morem illis geram, & quod fateor in disputando vitiosum esse, suscipiam. Quo exemplo Thomas ad eundem modum se Gentibus accommodauit: nam in summa theologiæ auctoritas ferè rationi preparat hominē, ratio deinceps ad intellectū cognitionēque perducit. In ipsa verò & auctoritate & ratione sunt gradus argumentorū, & quod cuiq; præstet intelligi facile potest: vt prima sint quæ è scriptura ducuntur, secunda quæ è traditionibus Christi & Apostolorum, tertia quæ ex ecclesiæ decretis, deinceps gradatim reliqua consequantur. Est aut inter theologos controuersum, vtra sit prior scripturæ auctoritas an ecclesiæ. Verū hæc sicut & cetera quæ nō ad inuentionē, sed ad dispositionem attinēt, non putauit esse persequenda. Atq; hæc res, si quando in contentione venerit, quæ admodum dijudicanda sit, satis est, nisi malè memini, suprâ disputatum. Illud perspicuū est, eandē omnino esse spiritus sancti in scriptura & ecclesia auctoritatē, si res ipsas inspicias. Quare in se quidē neutra, aut prior aut maior, neutra aut posterior aut minor est. Quid est ergo quod in hoc loco nonnunq̄ dubitationē afferre soleat considerandumq; videatur? Credo, si quando dubitatio accidit, quale sit hominis eius ingenium, eruditio, institutum, qui cum disputationē institueris, spectare decet. Vt enim sunt, qui scripturas ecclesiæ vsui antepōnunt, sic reperias multos, quibus ecclesiæ mos & sensus maiores esse videantur. Quia vero ecclesia prior & antiquior est, dubitari nō potest, ipsius auctoritatē quodāmodo esse maiorem: nā quod sit & notior & crebrior exploratum est. At in omnibus, vt dixi, eius, cū quo disseris, habēda est ratio. Sic enim Petrus Iudeis ait, habemus firmiorē prophetiā sermonē: cū Petri tamen sermo nullo nobis gradu inferior sit. Sed de hoc, magna enim res est, alio loco pluribus. Nūc ad propositū. Illa igitur & talia circūspicienda sunt in omni quæstione, & cōsuetudo exercitatioque capiēda, vt boni ratiocinatores argumentorū esse possimus &

August.
de verb.
reli. c. 24

2. Pe. 1.

In 14. li.

mus & addendo deducendoq; videre, quæ omniū summa fiat, ex quo quantum cuiq; quæstioni debeat, intelligatur. Sed ut nec medici nec imperatores, nec oratores, quavis artis præcepta perceperint, quicquam magna laude dignum sine usu & exercitatione consequi possunt, sic argumenti theologici inveniendi præcepta traduntur, illa quidem ut seruemus ipsi, sed rei magnitudo usum exercitationemq; desiderat. Quia igitur parū verba prodesse nostra poterunt, nisi ad rem conferantur, ususque præcepta confirmet, necesse fuerit theses exercitationis gratia dicere, id quod ferè est à Peripateticis institutū. Archelaum primum scribit Diogenes in vtramq; partē disputasse, fides sit penes illum, Cicero enim huiusmodi exercitationem tradit ab Aristotele inuentam. Cuius consuetudo de omnibus in contrarias partes differendi, iure ab schola theologis probata est: eò quòd quid in vnaquaque re verum sit, quid contra falsum, aliter nequeat inueniri. Quanquam enim cognitio veritatis, ut Augustinus ad Dioseorum ait, omnia falsa, si modò proferantur, etiam quæ prius inaudita erant, & diiudicare & subvertere idonea est: quia tamen hæc ipsa veritas elucere in disputatione nequit, nisi ex vtraque parte causarum sit facta contentio, nec potest fides vlla de re fieri, nisi prius aduersariorū persuasiones euellatur: maximè naturale est, ut anteq̃ probemus nostra, amoliamur aduersa, & opiniones contrarias refutemus. Vix aut̃ reperietur aliquid tā omnibus ingenijs consentaneum & quadrās, ut neminē habeat repugnantem. Omnis nanque, ut Hilarij verbis vtar, humani eloquij sermo contradictioni obnoxius fuit semper, non solum quia in alio capite & mente alia prope modum sententia est, sed quia dissentientibus voluntatum motibus dissentiens quoque sit sensus animorū. Unde existimat Philosophorum placita dici, quòd vnusquisque illud ferè amplectitur, non quod ratio præscribit, sed quod placet animo: nō quod dicat illa, sed quod dicat affectus. Necesse est ergo Theologis variè in contrarias partes differendo, quasi in simulachro pugnae exercere se ipsos: id quod Diuus Tho. in quæstionibus disputatis diligentissimè fecit. Cum verò in omnium artium usu

opti.

optimorum imitatio artificum valeat plurimum, exempla
 in Theologia differēdi ab his peti aequum est, qui in hac
 arte excelluerunt, quorum Augustinus & Thomas sunt
 facile principes, Augustinus citra aleam, Thomas iudicio
 peritorum. Neque enim in ancipiti solūm disputatione,
 in qua de vniuerso genere vtrinque differi copiose licet,
 sed in omni omnino quæstione adeo hinc inde vber ac
 diues est, vt mirandum sit, in rebus tam multis & varijs,
 ijsque sæpè, neque peruulgatis, neque tritis, egregia in
 vtramque partem argumēta prompta illi parataque fuisse.
 In multos articulos, fateor, cōcidit omnia, & articulo se-
 rē cuique præscripsit, velut lege quadam, argumentationū
 numerum. Aridum quoque illi fuit disputandi genus, &
 quæstionum tractatus vna perpetuo specie compositus.
 In ea denique fuit auctorum secta, quæ adeo nullum flo-
 rem orationis sequitur, vt apparentibus sine carne neruis
 deforme videatur disputationis corpus, certè ab omni
 eloquentiæ ornatu alienum. Ita à doctissimo & grauissi-
 mo viro curiosi quidem homines & delicatuli longioris
 operis satietate, fastidio similitudinis incultæque dictio-
 nis horrore abalienantur. Dixit in concilio Tridenti-
 no vir eloquens sanè ac facundus, sed parum Theologus
 tamen, qui id suadere vellet audientibus, aduersum hæ-
 reticos, præsertim Lutheranos, non esse magnum vsum
 scholasticæ concertationis: oratorio potius more cum
 illis differendum, nostrum enim spinosum esse ac permo-
 lestum. Quæ si vera essent, exempla in Theologia dispu-
 tandi non ab his, quos antè dixi, meliora peterentur.
 Equidem etsi non sum nescius, quàm sit non scholæ dico
 in disputando mos, sed tota omnino scholæ Theologia
 hæreticis inuisa, sed eò magis existimo, scholasticam
 differendi formam ad hæreses refellendas efficaciorē,
 quò magis hæreticis inuisa est. Quòd si Lutherani a-
 cademiæ subtilitate minime capiuntur, ne oratione qui-
 dem ad rhetorum leges artificiosè composita capi po-
 terunt: quoniam grandiores sunt & callidiores effecti,
 quàm vt orationis artificio apprehendantur. Cùm autem
 nec argutum Theologum pertimescāt, nec rhetorē quā-
 vis eloquentem: non sunt, m. hi crede, aut Theologi
 acu-

acumine, aut rhetoris flumine, hoc est, non verbis sunt, & disputatione, sed viribus & flagellis feriendi. Verum si eo loco res sit, vt aduersum Lutherana dogmata certare cogar, eligant alij, nihil enim impedio, suaue orationis genus, quo mollius & familiarius homines istiusmodi ad ecclesie benevolentiam alliciant: dummodo mihi relinquatur scholæ ossa neruosq; ac pressam disserendi soliditatem. Quæ Augustinus porro contra aduersarios ecclesie disseruit: tametsi & inuenta sunt acutiùs & dicta subtiliùs, quàm vt quiuis ea possit agnoscere, ad refellendos tamen hæreticos tantò maiorem habent efficacitatem, quàn tò tenuiùs ad viuum rescata sunt. Atque etiam quum oratorum more quasi torrens fertur oratio, quàmuis multa cuiusq; modi rapiat, nihil tamen ferè teneas, nihil apprehendas. Cùm autem ad scholæ normam certa via & ratione premitur, contineri amplectiq; faciliùs potest. Itaque præclarum à Diuo Thoma accepimus morem disputandi, si eum teneremus. Nemo vero à viro grauiùs orationis delicias quærat, pigmenta muliebria, fucum puerilem, sed veras grauesq; sententias, argumenta solida & propria, sermonem rei, de qua dissertitur, accommodatum. Quæ omnia Diuus Thomas adeo egregiè præstitit, vt si vitia in eo pauca sint, quæ ab illis inuidiosè commemorantur, plurimis tamen maximisque virtutibus illa compenset. Quamquam, vt erat & modestus & prudens, minutissimorum articulorum numerum, legemq; disputationis æquabilem, tum rudiùs, tum magis suo illi seculo dedit. Equidem non Diuum Thomam modo, sed scholæ auctores quosdam alios existimo, si humaniores literas coluissent, & quæ in schola didicerant, eloqui voluissent, ornatissimè splendidissimeq; potuisse facere, & viros eloquentiæ studiosos, si ab scholæ instituto non abhorruissent, sed Theologiam hanc didicissent & tractare voluissent, grauiùs & copiosissimè dicere potuisse. Sed aut vtrique suo studio delectati alteros contempserunt, aut nihil omni ex parte beatum, vt semper aliquid desideremus. Verum si alterum sit optandum, malim quidem indisertam scientiam, quàm indisertam loquacem. Nam exēpla illa disputationis Theologicæ

logicæ suis omnibus numeris absoluta is solum suppedi-
tare potest, qui eloquentiam sapientiæ coniunxerit. Age
tamen qualiacunque nostra sint, & ea ipsi afferamus. quæ
etsi non meliora erunt quàm vetera, erunt temporis for-
tassis aptiora.

*Exemplum primum, vbi principium Theologiæ in quæstio-
nem vertitur. Caput tertiumdecimum.*

DE Eucharistiæ sacrificio prima mihi cum Vuitclef-
fistis & Lutheranis controuersa est. Facioq; cõtra
institutum meum, cum de re apertissima disputatio-
nem instituo. Nam si quid ad eò certum & exploratũ est,
vt de eo inter viros doctos constanter perpetuoq; con-
uenerit, argumentari non soleo: ne rem minimè dubiam
argumentando dubiam faciam. Nec verò in hoc dabo
operam, vt rem planè in ecclesia definitam meis ego ar-
gumentis probem: sed in id potiùs incumbam, vt vnum
e Theologiæ principijs, non tam ratiocinatione, quàm
expositione confirmem. Ita fiet, vt veritate illustrata, o-
mnium tenebras depellam errorum.

Quanquam argumenta pro ecclesiæ sacrificio certissi-
ma sunt: quibus autem Lutherani cõtra pugnant, vt ipsis
quidem videtur, sunt maxima, vt ego verò sentio, friuola
& commentitia sunt omnia, vix digna lucubratione &
ingenio anicularum, talia certè, propter quæ non modò
à communi fidelium sensu cuique esset, sed nec ab amici
vnius priuata opinione discedendum. * At discipuli cæci
magistri furentis rapiuntur errore, sibi que Eucharistiam
non esse sacrificium argumentando persuadent.

Calvinus porrò illo Apostoli testimonio in primis ni-
titur, Et alij quidem plures facti sunt sacerdotes, idcirco
quòd morte prohiberentur permanere. Hic autem eò
quòd mori maneat in æternum, sempiternum habet sacerdo-
tium. Vnde & saluare in perpetuum potest accedentes per
ipsum ad Deum, semper viuens ad interpellandum pro
nobis. Talis enim decebat, vt nobis esset pontifex, san-
ctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus, &
excellior cælis factus, qui non habet necessitatem quo-
tidie

* Luth.
cum saepe
aliàs, tũ
in lib. de
abrogat.
mis. pri.
& de ca-
pt. Baby.
Oecolap.
in libello
qui à qui
busiã in-
scribitur,
de cõ. do.
c. 9. Buce-
rus. lib. 2
de re. &
sal. cõn.
do. admi-
Calvinus
insti. c. 18
Protestã-
tes in a-
polo. Au-
gusta.
Primum
argum.
Heb. 7.

tidie, quemadmodum sacerdotes, prius pro suis delictis
 hostias offerre, deinde pro populi: hoc enim fecit semel
 se offerendo. Lex enim homines constituit sacerdotes
 infirmitatem habentes: sermo autem iurifurandi, qui post
 legem est, filium in aeternum perfectum. Quo loco Paulus
 sacerdotium veteris testamenti à noui sacerdotio distin-
 guit, quòd in illo plures erant sacerdotes, in hoc vnicus
 est sacerdos. Huius verò rei causam explicat quòd illi
 mortales erant: quare indigebant successoribus, qui in
 demortuorum locum subrogarentur. At Christo, qui im-
 mortalis est, nullos oportet succedentes vicarios substi-
 tuere: quales ij sunt, qui nunc quotidie sacrificant, & plu-
 res ipsi atque mortales ad vmbas legis deflectunt, in qua
 plures ijdemque mortales facti sunt sacerdotes. Nostri
 quoque sacerdotes infirmi & ipsi sunt, habentque necessi-
 tatem quotidie, quemadmodum veteres, prius pro suis
 delictis hostias offerre, deinde pro populi. Noui ergo
 isti, cum sint veteribus simillimi, legales sacerdotes sunt,
 non euangelici. Confirmat autem, vt ait, hoc illud vel ma-
 ximè, quòd sacerdos à Deo vocatus esse debet, quemad-
 modum Aaron, vt Apostolus idem affirmat: at nullam
 vocationem proferre nos possumus, quæ nostro sacer-
 dotio patrocinetur. Euanesceit igitur sacrificium, quòd
 sine sacerdote esse non potest.

Heb. 5.

Secundum
argumè.

Heb. 9.

Heb. 9.

Heb. 9.

Heb. 9.

Heb. 9.

Heb. 9.

Heb. 9.

Heb. 9.

Heb. 9.

Heb. 9.

Heb. 9.

Heb. 9.

Heb. 9.

Heb. 9.

Heb. 9.

Heb. 9.

Heb. 9.

Heb. 9.

Heb. 9.

Heb. 9.

Existimat rursus Calvinus idem, Paulum cum ecclesia
 fide pugnare, cum in eadem epistola inquit, Nec vt sapi-
 offerat semetipsum, quemadmodum pontifex intrat in
 sancta per singulos annos in sanguine alieno. Alioquin
 oportebat frequenter cum pari ab origine mundi. Nunc
 autem semel in consummationem seculorum ad destituti-
 onem peccati per hostiam suam apparuit. Quo ex loco
 iterum colligit, nostros sacerdotes esse legales, qui non
 modo per singulos annos, verumetiam per singulos dies
 intrat in sancta, offerentes alienum sanguinem, qui semel
 iuxta Apostolum oblatus est. Cum verò difertè Paulus
 asserat hostiam, quæ oblatione sacrificatur, immolari &
 occidi necesse esse, profectò si singulis missis Christus in
 sacrificium offerretur, singulis quoque missis interficeretur.
 Aut ergo Pauli argumentum vanum est, cum ait, Alio-
 quin

quin oportebat eum frequenter pati ab origine mundi, aut si Christus in sacrificium exhibetur, vere patitur. At corpus viuum & impalsibile in altari nos offerimus: oblatio igitur forsitan esse poterit, sacrificium nullo modo. Hoc verò illud argumentum est, quod Calvinus atque Oecolampadius mirè iactant: & nondum collata manu tanquam feroces victores insultant.

Illum præterea locum Lutherani pressius vrgent, vnam habens lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum, per singulos annos, eisdem ipsis hostijs, quas offerunt indefinenter, nunquam potest accedentes perfectos facere, alioquin cessassent offerri, ideo quòd nullam haberent vltra conscientiam peccati cultores semel mundati. Et post multa alia, quæ referre longum est, ita legimus, Omnis quidem sacerdos præsto est quotidie ministrans, & easdem sæpè offerens hostias, hic autem vnam pro peccatis offerens hostiam, vna oblatione consummavit in sempiternum sanctificatos. Oblationes igitur veteris testamenti imbecillas ac debiles ostendit Paulus, quòd sæpius iterabantur. Qui ergo in noua lege eadem sacrificia iterant, ij sua repetitione testes sunt, oblationes suas priores infirmas exiguasque fuisse, atq; adeò Christi oblatione fuisse imperfecta, qui quotidie multas adijciunt. Medicamenti enim illa virtus est, quòd Chrysostramus ait, vt semel imponatur, & non frequenter. Et Theophylactus, pharmaca, inquit, fortiora semel etià imposita curant: quæ autè sæpius iterantur & imponuntur, hoc ipso ostenduntur minus fortia. Sed & pharmacum, quòd sæpè admouetur idè, significat eadem ægritudinè interturbare laborantem. Que circa si eadem etià hostia nouis sacerdotum oblationibus, quasi idem medicamentum sæpius apponitur, prima Christi oblatio, nec perfectè curauit ægros, nec consummavit in æternum sanctificatos, vtpote cum homines nouis quotidie ac repetitis sacrificijs curantur, sanctificentur, consummentur. Adde quòd paulò post Apostolus asserit, Vbi peccatorum remissio est, iam non esse oblationem pro peccato. Post Christi igitur hostiam vnicam, qua omnia sunt in cruce expiata delicta, post remissas etiam per Christi sacramenta iniquitate,

*Tertullianus
argum.
Heb. 10.*

*Hermi. 17
in epist.
ad Heb.
In 10. ca.
epist. ad
Heb.*

nulla

nulla reliqua est oblatio pro peccato. Non est itaque in
 ecclesia huiusmodi sacrificium. Id quod Apostolus
 stigio testatur inquit, voluntariè peccantibus nobis
 post acceptam notitiam veritatis, iam nulla relinquatur
 pro peccatis hostia. Qui autem nullam dicit, is non ba-
 ptisma solùm, sed nullam dicit hostiam superesse. Nos au-
 tem dicimus, quod aliqua superest: contra Apostolum
 ergo dicimus. Neque his occurri potest, inquit, præ-
 texendo in noua lege non varia esse aut multa sacrificia,
 vt olim in lege, sed vnum idem sæpè repeti: quo modo
 Chrysostomus & Theophylactus occurrunt. Quoniam
 Apostolus à nouo testamento, non solùm multarum di-
 uersarumque rerum sacrificia reijcit, sed eiusdem etiam
 hostiæ repetitam oblationem damnat in hæc verba, Ne
 vt sæpè offerat semetipsum, &c. At Christus in altari
 ipsum nunc etiam offert, vt posteriùs ex catholicorum
 sententia ostendetur. Iteratam quoque oblationem in
 veteri testamento ideò factam esse dicit, quia prior erat
 imperfecta. Siue autem plures res, siue eadem sæpiùs ob-
 feratur, Pauli argumentum manet inuictum, si prima ob-
 latio perfecta esset, nulla posteriore indigere: ita poste-
 riores sacerdotes ab offerendo cessaturos. Quo fieri ar-
 gumentantur, vt illud alterum catholicorum esugium
 vanum etiam sit. Nempè Apostolum loqui de oblatio-
 ne cruenta, qua Christus semel in cruce defunctus est:
 nostras autem esse incruentas. Siue enim cruentum
 seu incruentum sacrificium sit, si sæpiùs resumitur, prior
 oblatio non perfectè sanctificauit, nec exhaustis delicta
 præterita, pro quibus alia hostia profertur. Nulla ita-
 que, vt putant, rima effugere possumus, sed fateamur
 necesse est, totam ad Hebræos epistolam nouorum sacrifi-
 cia sacerdotum explodere: præsertim cap. 10. vbi si Pau-
 lus de cruenta solùm hostia sermonem faceret, facile elu-
 dderetur: vel quum ait, Vbi autem horum remissio, iam
 non est oblatio pro peccato, vel etiam magis quum di-
 cit, Voluntariè peccantibus nobis nulla relinquatur pro
 peccatis hostia. Nihil enim interest cruenta sit an in-
 cruenta, si oblatio est & hostia pro peccato.

4. argm.

Ad hæc, Matthæus, Lucas & Paulus aperte narrat;

Domi.

Dominum in vltima cœna non obtulisse quidem corpus & sanguinem Deo, sed Eucharistiam discipulis accipiendam distribuisse. Optima igitur missa illa erit, quæ erit primæ quàm simillima: prima autem cœna fuit, non sacrificium. Etenim si sanguinem pro peccatis tunc Christus obtulisset, iam ante crucem essent remissa peccata, nisi frustra Christi sanguis in Cœna oblatus est, qui peccatorum remissionem non obtinuit, quam vel nunc obtinet patris à sacerdotibus exhibitus.

Matt. 26.

Luc. 22.

1. Cor. 11.

Ea insuper loca nobis Lutherus obijcit, quibus locis calix sanguinis Christi testamentum dicitur. Testamentum vero non est opus hæredis, sed testatoris. At sacrificium opus est nostrum. Sacramentum igitur sanguinis non est sacrificium. Hanc verò ratiocinationem bene Deus, quâto verborum ornatu quasi liniam purpura vestis. Quæ est, inquit, tanta temeritas, vt testamentum, hoc est, promissionem hæreditatis nos opus esse nostrum dicamus, quod testatori in satisfactionem exhibemus? Et vbi de acceptis gratos nos esse oportet, ibi accedamus superbi daturi accipienda: vt testator iam non suorû largitor bonorum, sed nostrorum sit acceptor. Neque enim fieri potest, ait, vt idem ab eodem simul & recipiatur & detur, & offeratur & acceptetur. Quàm verò infans erit pauper & indigens, si bonum opus dicat se conferre danti, de cuius manu accipit beneficium? Afferunt etiam in hanc rem sanctorum veterum testimonia. Primum illud Chrysostomi. Hoc nostrum sacrificium exemplar est illius, quod Christus in cruce fecit. Non autem aliud sacrificium, sed id ipsum semper facimus, magis autem reuerentiam ipsius operamur. Et Theophilactus, immo potius, ait, memoriam illius oblationis facimus, qua se Christus obtulit. Ex qua correctione Oecolampadius colligit, Chrysostomo & Theophylacto missam nostram non esse propriè sacrificium corporis & sanguinis Christi, sed exemplar. Alioqui non correxissent quod verè ac propriè dictum est. Addunt illud Augustini, Holocausti sui imaginem in ecclesia celebrandam dedit. Et alio rursum loco, Christianos inquit peracti sacrificij memoriâ celebrare. Et in epistola quadam ad Bonifacium docet, in

Quintum

argum.

Luc. 22.

1. Cor. 11.

Sextum

argum.

Hom. 17.

in epist.

ad Heb.

In 10. ca.

epist. ad

Heb.

Lib. 83.

questio.

Li. cõtra

Faustū.

Cap. 18.

Epist. 23.

In Matt.
cap. 26.

Eucharistiæ immolatione nomen rerum ipsi figuræ exemplarique tribui solere. Basilius demum apud Euthimum hæc nostra exemplaria dixit esse veri sacrificij. Nô ergo sunt verum sacrificium, sed sacrificij figura.

Septimū
argumē.

Nec testimonijs solùm premere nos, sed etiam ratione volunt. Nam si sacrificio peccata redimerentur, quod catholici astruimus, redemptio nostra à nobis quoque ipsis per nostras oblationes existeret. Ita non solùm Christus redemptor esset, sed homines etiam sui essent redemptores. Id quod stultitiæ est manifestæ.

Octauum
argumē.

Addunt fieri non posse, ut operatio nostra alteri peccati remissionem conferat ex vi ipsius operis, quod nostri quidam dicunt ex opere operato. Solius enim Christi opera & actiones ex se peccata remittunt. At sacrificium & missa operatio nostra est, nefarium est igitur affirmare, quod ratione sui & Deum propitium reddat, & deleat quoque peccata. Atque in hoc vno Lutherani huius controuersiæ statum constituendum censent. Afferunt enim se habere hanc rationem adeò firmam, certam, expeditam, ut aduersus omnes portas inferi consistere queat. Hanc autem rationem videtur confirmare

Lib. 4. c.
34.

Irenæus in hæc verba, Non sacrificia sanctificant hominem, sed conscientia eius qui offert, sanctificat sacrificium pura existens, & præstat acceptare Deum quasi amico. Peccator, inquit, qui occidit mihi vitulum, quali qui occidat canem. Quoniam igitur cum simplicitate ecclesia offert, iustè munus eius purum sacrificium apud Deum deputatum est. Quemadmodum & Paulus Philippensibus ait, Repletus sum acceptis ab Epaphrodito, quæ misistis in odorem suauitatis hostiam acceptam, placentem Deo. Dixerat autem sacrificium hoc illud esse, quod ex Malachiæ primo capite Theologi conamur inferre. Nulla igitur apud nos hostia manet, quæ ex se aliorum peccata deleat, sed si quid habet, id habet ex offere. Quo argumento nos Bucerus impugnat.

Nonum
argumē-
tum.

Præterea, remissio peccatorum hominis sanctificatio & iustificatio est, hæc autem per fidem cuique propriam obuenit, ut ad Romanos scribit Apostolus, nulla ergo sacerdotis oblatio ex opere operato aliorum peccata remic-

remittit. Nam ne Christi operationes quidem, nisi per propriam fidem applicantur hominibus, iuxta illud, Què proposuit Deus propitiatorem per fidem. Item, si vi sua oblatio sacerdotis aliorum diluit culpas, gratiam ergo hoc sacrificium confert. Ablutio enim culparum sine gratia aquæ salientis in vitam æternam esse non potest. Neque elabi possumus dicentes remitti per sacrificium peccata venialia, non etiam mortalia. Quoniam si sanguis Christi in sacrificium offertur, omnia profectò remittit, qui in omnium remissionem effusus est. Nisi frustra ac sine causa catholici petimus, vt hoc sacrificium omnia crimina nostra detergat: & rursus, vt sit ablutio scelerum, & omnium remissio peccatorum.

Præterea, cum catholici fateamur, in hoc sacrificio sanguinem Christi contineri, fieret, vt vnico sacrificio omnes peccatorum pœnæ abolerentur. Res quippe oblata infiniti valoris est. Vanum itaque esset pro eisdem plures missas celebrare. Qui verò dicunt infinitæ hostiæ fructum à sacerdote offerente limitari, hi refelluntur à Lutheranis multiplici variaque ratione. Primum, quòd sacramentorum fructus non definitur à ministris, ergo ne sacrificij quidem. Deinde, quia quamuis sacerdos offerens in peccato mortali sit, sacrificium tamen illi prodest pro quo offertur. Non ergo huius sacrificij virtus à sacerdote offerente terminum vllum accipit. Item, quia infinitæ rei pretium non minuitur, siue à paupere detur, siue à diuite. Centum scilicet aurei centum valent, à quocunque tandem offerantur. Immo quò res oblata maior est, & hic, qui offert, est pauperior, eò oblatio maiori habetur in pretio. Ad hæc, si semel offero sanguinem meum Deo, sanguis meus fusus est idoneus ad omnia peccata delenda, nec pretium imminuitur ab offerente. Martyres namque vniuersi, inæquabilis licet meriti, æquè tamen consequabantur omnium veniam peccatorum. Si igitur verè offert sacerdos sanguinem Christi, nullis eum finibus circumscribet, quin satis sit etiam semel oblatus ad omnia redimenda peccata. Sacrificium denique altaris à Christo summo sacerdote, nunc etiã patri pro nobis offertur, ab illo igitur infinitū

*Decimū
argumē-
tum.*

valorem habet, quem videlicet eadem ex causa infinitum habuit in cruce. Neque enim illud negare possumus, cum Christus sempiternum habeat sacerdotium, unde & saluare in perpetuum potest accedentes per ipsum ad Deum, semper viuens ad interpellandum pro nobis. Atque Lateranense concilium sub Innocentio tertio. Vna, inquit, est fidelium vniuersalis ecclesia, in qua idem ipse est & sacerdos & sacrificium. Loquitur autem sine dubio de eo, quod offerimus in altari. In concilio rursus Tridentino definitum est, nostras omnes satisfactiones Christum offerre patri: multo ergo magis illam victimam offeret, quam, ut Deum placemus, nos in altari probemus ad sacrificium. Quam rem non Ambrosius modo inligenter præter Latinos cæteros, sed Græci in canone suo manifestè testantur. Sanè quemadmodum sacerdos nomine suo consecrat & conficit eucharistiæ sacramentum, ita non in nomine suo, sed Christi offert eucharistiæ sacrificium. Quòd si Christi sanguis hostia nunc est ad culparum redemptionem, huius verò sanguinis pretio nullo sine concluditur, præsertim si à Christo ipso offeratur: manet omnino, vnica oblatione omnes culparum pœnas resolui.

Cap. Firmiter de sum. Tri. & fid. ca. 1bo.

1. lib. off. sap. 48.

Postremū argumē.

Contendit postremò Calvinus, eucharistiæ sacramentum cum sacrificij voce pugnare. Eucharistia, inquit, donum est cum gratiarum actione percipiendum: sacrificiū verò est pretium, quod Deus in satisfactionem accipit. Quantum ergo interest inter dare & accipere, tantum à sacramento sacrificium distat. Hac enim argumētatione fit, ut reliqua sacramenta sacrificia esse non queant. Eucharistia quoque post peccata gratis remissa, post reconciliationem adeptam, vitæ nobis promittit, & gratiarum augmentum. At sacrificium cantilenam aliam canit, nèpe, Deum quasi adhuc iratum, tanquam pretio quodam exhibito placari, nec esse expiata scelera, quæ sacrificium expiare dicitur. Prætereo alia argumenta ridicula, indigna enim sunt, quibus nos serio respondeamus. Sed & illa superiora, ut antè iam dixi, tametsi in faciem apparent probabilia, diligenter tamen inspecta vana esse deprehenduntur. Id tantisper dum explico, & fidem meam de ecclesiæ

De sacrificio breuiter expono, quæso lector attende.

Siqua disputatio est, vbi id, de quo disputetur, necesse sit definire, hanc ego vel maxime esse crediderim, quæ nobis hodie instituitur. Cum non modo Vuicleffitas & Lutheranos, sed quosdam etiam catholicos videamus, sacrificij vi & natura ignorata, in summo errore & maximarum rerum ignoratione versari. Explicaturus igitur quidnam sacrificium sit, quidque sua definitione contineat, illud in primis accipio, sacrificium proprium esse religionis opus, id est, eius virtutis, quæ cultum Deo & ceremoniam affert. Est enim sacrificium quasi sacrum factum, vt Gregorius ait. Sacra vero Deo facere, haud dubie ad Dei cultum & reuerentiam pertinet. Sacrificare igitur propria est religionis actio: quæ videlicet solius Dei honori dedicata est, quæadmodum Augustinus con. aduer. leg. & prophe. lib. 1. cap. 18. Et de ciuit. Dei, libro 10. cap. 4. Acto. quoque 14. capit. Lucas scribit.

Illud deinde sumo, sacrificium speciem esse operis sacri & religiosi: atque adeo opus sacrum quasi genus esse sacrificij. Etenim qui vocem hanc ad sacras omnes ceremonias & religionis actus extendunt: qua ratione id faciunt, ipsi videntur: certè cū perpetuo & ecclesie & scripturæ vsu pugnat. Septem enim sacramenta agnoscit ecclesia, septè sacrificia non agnoscit, Nō itaque quodcūq; opus sacrum, quicūqueve religionis ritus est sacrificium. Vnde & Concilium Florentinum non obscure à sacris cæteris sacrificia distinguit. Atque in lege veteri alias fuisse leges de sacrificijs constat, alias de reliquis sacris ritibus. Quæ causa necessaria est, ne nos sacrificia cum sacris alijs confundamus. Adde, quod in sacrificio hostiam esse oportet, quæ Deo immoletur: hostiam vero in omni religiosa cerimonia velle fingere, ridiculum est. Adde etiam, quod sacrificium latinus interpret semper appellat, quam Græci θυσία. Græcis autem θυσία non est quodlibet vnum sacrum opus, sed specialis religionis ceremoniam, in qua res Deo sacra, vel per sanguinem, vel per ignem, vel alio quouis modo conficitur. Quanquā Theophilactus auctor est θυσίας proprie magis esse, quæ per

Vide Tho.
Vual. li.
de sacra-
mental. c.
31. & 32.

1. q. 1. ca.
multi.

In lib. de
abstin. ab
esu carn. Et
sc. de præ
p. euan.
li. i. ca. 6.

ignem sacrificantur, quàm ea, quæ per sanguinem. Sed & Porphyrius ab exhalatione, inquit, ignis quam Græci θυσιῶν dicunt, Thyſia quoque, quam sacrificium latinè appellamus, apud Græcos antiquitus dicta est. Nunc verò non rectè capimus thyſiam illum cultum appellantes, qui sanguine celebratur. Hactenus Porphyrius. Sed, ut prima vocis origo illa sit, non negant auctores hi vulgarem eius vocis usurpationem vniuersa ea continere, quæ vel per ignem, vel per sanguinem immolantur. Atque hæc latini interpretes sacrificia vocari perhibent. Sit itaque exploratum, sacrificium speciè quandam esse cultus sacri.

Quòd si ex vsu rectè loquentium diuinæ quæ scripturæ consuetudine propria huius nominis significatio accipienda sit, inueniemus sanè, sacrificium tunc solùm esse, quum res aliqua sacra offertur Deo. Vbi namque oblatio non est, ibi ne sacrificium quidem esse potest. Qui enim aut baptismi, aut confirmationis, aut ordinis, aut matrimonij, aut vñtionis extremæ sacramentum conficit, is quamuis sine dubio rem sacram & diuinam faciat, sacrificiũ tamen facere non nisi absurdissimè diceretur. Quoniam ne ipsa quidè eucharistia, quãdiu seruetur in pixide, sacrificij nomè habet. Tunc verò primũ hostia nuncupatur, quũ offertur. Oblatio igitur est de ratione sacrificij. Id quod Paulus sæpè docet, ut ad Heb. 5. Omnis, ait, pontifex cõstituitur, ut offerat sacrificia pro peccatis. Et ca. 7. Pro suis delictis hostias offerre. Et ca. 9. Munera & hostiæ offeruntur, &c. Et cap. 10. Eisdè ipsis hostijs, quas offerunt indesinenter, &c. Nec hic laborare opus est, vbi nihil est ambigui. Illud addo, quod difficulter admittunt quidam, si vis & natura huius vocabuli perpendatur, non omnè oblationem sacrã sacrificium esse, sed quiddã aliud præter oblationem sacrificij vocem vindicare, quæ admodũ D. Thomas argutissimè, ut omnia, dixit. Et Theophilactus, Doni, inquit, & victimæ exacta ratione quidem est discriminè. Quis iag enim, hoc est, sacrificia sunt per sanguinem & carnè oblationes, vel certè omnia, quæ per ignem sacrificantur. Dona autem sunt, ut fructus & quæcunque alia

2. 2. q. 85
art. 3. 3.
In cap. 8.
epist. ad
Heb.

tha exanguia & igni carentia. Quod utiq; discrimē Paulus in epistola ad Hebræos diligenter obseruat. Omnis, ut, pontifex constituitur, ut offerat dona & sacrificia. Et iterum, Omnis pōtifex ad offerendum munera & hostias constituitur. Atq; Chryostomus explicans illud, Sacrificiū & oblationē nolūisti, oblationis & sacrificij hanc differentiā esse accuratē notauit. Non itaq;e omnis oblatio sacrificium est. Quam omnino rē illud vel maximē argumentum probat, quod cum animalis viui iuxta legis præscriptum fiebat oblatio, nusquam hæc aut hostia aut sacrificium vocabatur. Nisi velis, tum à Iudæis filios immolari in sacrificium, cum post purificationis ceremoniæ domino sistebantur. Quod quoniam absurdum est, consentiamus, non omnes res Deo oblatas hostias esse aut sacrificia. Porro autem si circa rem, quæ offerebatur, quippiam facti sacerdos faciebat, ut si animalis fundebat sanguinem, si thus ardere faciebat, si conterebat frumentum, si oleo simillam conspersam frigebat in sartagine, tum demum verè sacrificium faciebat. Earum quippe rerum omnium sacrificia esse: Leuitici secundo & sexto, Numeri quinto, & secundi Paralip. 28. capit. legimus. Scitè ergo ac præclarè Diuus Thomas admonuit, in eo firmam esse rationem sacrificij, si circa rem Deo oblatam quæquam fieret, quo res ipsa sacra quodammodo conficeretur. Nam si integram & illæsam sacerdos offerret, donum dici & munus, non item sacrificium. Id quod in Græca voce θυσία explicatius animaduertitur, ut paulò antè dicebamus.

Quibus rebus expositis facilè intelligitur, Lutheranos in apologia Augustana perperam sacrificium definisse, quod sit cæremonia vel opus à nobis Deo redditum, ut eum honore afficiamus. Velut munera, primitiæ, decimæ. Hanc verò finitionem cum exemplis suis, ut alia argumenta prætereamus, satis refellit Apostolus, tū dona à sacrificijs distinguēs, tū magis argumētans, quod si Christus sæpe se in sacrificiū offerret, sæpe etiam pateretur.

Sed ut occultæ atque inuolutæ rei notitia aperiat: his, quæ dicta sunt, illud primum obiicitur, quod Prophetæ sacrificium laudis sæpè commemorat, quod Paulus

Heb. 5.
Heb. 8.
Hom. 18.
in epist.
ad Hebr.

Psal. 49.
106. 115.
Heb. 13.

300 DE LOCO VSV IN SCHO. DISP.

interpretatur fructum labiorum cōfitentium nomini Dei. Sacrificij igitur definitio non est tam angustè conclusa.

Rom. 12. Illud deinde videtur esse contrarium, quod Apostolus ad Roma. scribit, Obsecro vos, ut exhibeatis corpora vestra hostiam viuam. Non ergo in sacrificio hostiam esse oportet, quæ mactetur, sed satis est, si corpus nostrum viuum ad sacrificium præbeamus. Tertio loco, id opponitur, quod in omnium oraculis sacrificium Deo spiritus contribulatus. Hæc demum, Repletus sum his, quæ misericordis in odorem suauitatis, hostiam acceptam. Et rursum, Beneficentiæ & communionis nolite obliuisci, talibus enim hostiis promeretur Deus. Quibus videlicet argumentis moti quidam putauerunt, sacrificij nomen terminis esse laetantibus cum scribendum, a nobis abstrictissime coarctatum. Ego verò tantum absum ab illa sententiâ, ut non modo non arbitrer, veram sacrificij functionem, quæ est à nobis anteposita, his argumentis obscurari, sed fieri etiam illustriorè existimem. Duobus quippe modis verba in sacris literis vsurpantur, vno per proprietatem, altero per figuram. Atque id quidem, licet facillimum, est tamen animaduerstone dignissimum. Multos enim & ex alienis & ex nostris huius rei ignorantio tefellit. Dico igitur, nomen sacrificij dupliciter in scriptura sacra accipi, & propriè & translâtè. Nos porrò, quum res definimus, necessaria Philosophiæ ducti ratione, non quid vox per metaphoram aut alium tropum translata significet, sed quid propriè contineat, exponimus. Sacrificij itaque natura propria planè nobis definita est, at in omnibus testimonijs, quæ contra posuimus, nominis translatio quædam & abusus est. Id quod in singulis facile intelligimus, si ea ad veram & propriam sacrificij naturam referamus.

In primo siquidem testimonio fructus labiorum laudantium Deum hostia dicitur, cum lingua labiaque mortificata Dei laudibus consecrantur. Quemadmodum enim vitulus mactatus in hostiam, nullas alias debebat voces quàm in Dei laudem & gloriam, sic lingua conuicijs, detractiōni ac turpiloquio mortua, & soli Deo laudando sacra, quasi sacrificium quoddam offertur, iuxta illud, quod

quod scriptum est, Reddemus vitulos labiorum nostro-
rum. Quamquam in psalmis dici potest sacrificij hostiæq;
voces sine tropo, usurpatas. Erat enim in lege præscri-
ptum inter cætera gratiarum actionis sacrificium, in quo
veræ hostiæ macerabantur. Sed Paulus, ut solet, per alle-
goriam hostias illas carnales ad labiorum laudantium
Deum spirituale sacrificium traduxit.

In secundo, verò testimonio expeditior & planior est
metaphoræ ratio. Tunc enim offerimus corpus nostrum
hostiam Deo, quum mortificamus membra nostra, quæ
sunt super terram, carnemque nostram peccato quidem
mortuam, viuentem autem iustitiæ domino offerimus.

Quemadmodum Hieronymus, illa, inquit, virginitas ho-
stia Christi est, cuius nec mentem, cogitatio neque car-
nem libido maculauit. Atque fortassis quum Apostolus
viam hostiam dixit, quasi pugnantibus inter se vocibus
demore lusit. Similia sunt illa, quæ in delicijs est, vidua,
viuens mortua est, mare dulce, terra cælestis, spiritualis
caro, spiritus carnis. Non itaq; ex eo quod Apostolus
viam hostiæ dixit, statim colligere oportet, animal vò esse
mactandû, quum in hostiæ præbetur. Quin potius, si Pauli
ingenium tenemus, contrario modo argumentabimur.

Item in tertio quoque testimonio aperta translatio est.
Cor namq; instar frumeti contritû, & diuini amoris agne
quasi succensum similitudine quadam sacrificium voca-
tur. Adde quod familiare auctõribus sacris est, imaginum
vocabula rebus per imagines significatis attribueri: ut
nomen Davidis Christo, Ezechielis. 34. Nomen etiam
Petrae eidem, ad Corinth. 10. Tale illud est, ego sum vi-
tis vera. Quia igitur per sacrificia illa legis externa, res
quæ dâ spirituales potiores præsignabantur, has omnino
res sacrificia, holocausta, hostias, sacræ literæ appellant.

Ut macerationes brutorum animantium figuræ erant mor-
tificationis carnaliû & irrationalium affectuum, qui res
erant in corpore, ideoque carnis mortificatio hostia di-
citur: non proprie quidem, sed figurata dictione. Et huc
in modum cætera, quæ non sunt, modo longo sermone

Ecc 5. expli-
citate inhereamus deo. Nam c. 5. dixerat sacrificium visibile esse inuisibilis
sacrificij sacramentum, id est, sacrum signum. D. Tho. 2. 2. q. 85. 2.

Osce 14.

Hebr. 13.

Lib. ad-
uer. Ioui.Adeundè
modû Au-
gust. 10.

de ciu. l. 2.

c. 6. loqui-

tur, cū qd

firmat,

verû sa-

crificium

esse omni-

op°, quod

agitur vt

sancta so-

explicanda. Tres ergo priores scrupulos planè excusamus: quartum verò illum facilius eximemus, si semel stabilitum fuerit his in locis Apostolum non propriè loqui, sed figuratè. id quod liquidò demonstrari potest.

Primum, quia sacrificium ad religionem proximè pertinet, at eleemosyna & beneficentia ad misericordiam vel liberalitatè. Dein ex illo Osæ testimonio, Misericordiã volo, & nõ sacrificiũ. Quo loco sacrificium non obscure à misericordiæ operibus separatur. Certè si sacrificij vox

ad dona pauperibus collata propriè contineret, nullo modo Propheta diceret, sacrificium & oblationem noluisse.

Quid igitur sibi Apostolus vult, quum ea munera hostias vocat, quæ pauperibus tribuuntur? Nempè, illa esse Deo acceptissima. Videlicet hostias credebatur populus maxime placere Deo, spirareque illi odorem iucundissimũ.

Gene. 8. Exo. 29. Leui. 3. & 3. Nume. 28. Usque eo autem persuasio hæc in animis vel fidelium infederat, ut præ sacrificijs opera interdum pietatis charitatisque contemnerent. Huius rei apostoli minimè ignari & plebè rudem

ad veram & germanam pietatem reuocare cupientes, misericordiæ ac charitatis officia hostias appellabant, non falsò id quidem, sed verbis paululum quadam dicendi

figura immutatis. Sic Paulus hostiã acceptã dixit in odore suauitatis. Sic Iacobus, religionem mundam & immaculatam esse, visitare pupillos, & viduas in tribulatione

eorum. Quam rem planè & sine verborum immutatione legis ille peritus significauit inquitens, Dihgere proximũ

tanquam se ipsum maius est omnibus holocaustis, sacrificijs, & sacrificijs. Quid ergo propriè sacrificium sit, quæ etiam ratione per tropum transferatur, satis dictum est.

Nec hæc tamen nimis multa videri debent, cum huius vocis vi ac potestate ignorata, multorum disputationes vagari & errare cernamus. Erant autè hæc copiosius explicanda, ne immodicè breuitatis studio raperetur verborum

põdera differētis celeritate. Sed de his hæctenus. Sequitur, ut sacrificium in species suas & breuissimè partiamur. Lutherani in apòlo. August. duas proximas esse sacrificij species esse aiunt, nec esse plures. Vnum enim esse sacrificij propitiatorium, nempè ad placandum deum, & impet

ose. 6.

Phil. 4.
Iaco. 1.

Mat. 12.

impetrandam veniam peccatorum, alterum *εὐχαριστικόν*, id est, gratiarum actionis. Has duas species sacrificij magno opere oportere asserunt in hac controuersia nos in cōspectu positas habere, & singulari diligētia cauere, ne confundantur. Id quod ipse etiā atq; etiam moneo, sed illud quoq; animaduerto, hac diuisione multas sacrificiorum species vtirosē fuisse pratermissas. Non enim solum vel pro peccato vel etiam ad gratiam referendam sacrificium fieri solebat, sed & vice supplicationis, vt à Deo vitæ cōmoditas ac prosperitas haberetur. Quod, si latinē liceret, possemus imperatorium vocare. Quale fuit sacrificium Iacob Gene. 28. qualesque etiam mulier illa prætulit, quæ in prouerbijs dixit, Victimam pro salute deuoui. Sane in Leuitico post sacrificium pro peccato, hostiæ sacrificiæ in duas species distribuuntur, vt alię sint gratiarum actionis Deo exorato, aliæ voto vel sponte susceptę Deo exorando. Ac prætter hæc sacrificij genera aliud fortasse fuit in hoc paratum, vt fœdus cū Deo fuso sanguine sanciretur. Cuiusmodi Exod. 24. & 4. Reg. 23. mentio fit. Vt omittam sacrificium pro consecratione pontificis, quod legislator à reliquis sacrificijs distinxit. Nam holocaustum, quod humanæ seruitutis tributum proprium erat, & ad testationem diuinæ maiestatis ac dominationis Deo sacrum, dubium non est, ad duas illas sacrificij species minime pertinere. Plura itaque quàm duo hostiarum genera fuisse in veteri testamento, at in nouo vtrum vnum saltem sit, queritur. Cui quæstioni statim ego respondeo, si duo illa prius explicuero, quæ in hac controuersia explicatu quidem facilissima sunt, sed sunt tamen necessaria vel maxime. Illud primum est, nomen sacrificij interdum pro re, quæ domino offertur, interdum verò pro actione ipsa sacrificandi solere accipi. Pro re, vt ad Hebræ. 5. Omnis pontifex cōstituitur, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis. Pro actione, vt in illo apud Tullium loco, præbere hostias ad sacrificium. Quo modo Diuus Thomas hanc vocem vsurpauit, nec vsurpauit absurde, artificium, lanificium, & similia ad eundem modum à doctissimis vsurpentur. Alterum est, catholicos sicut eucharistiæ sacramentum, ita eucharistiæ sacrificium duobus modis afferere.

Pro. 7.

Leui. 7.

Leui. 7.

2. 2. q. 85.

arti. 3. c.

et ad. 3.

804 DE LOCO. VSVINSCO. DISP.
asserere. Est enim sacramentum tantum, hoc est, species illa
vini & panis externa, quæ corpus Christi ac sanguine
continent. Est item res & sacramentum, nempe, corpus
Christi & sanguis, quæ res interior sub speciebus conti-
nentur. Similiter etiam in oblatione & missa nostra est sa-
crificium externum specierum panis & vini: quod Augu-
stinus in Psal. 37. Sacrificium panis & vini nuncupavit. Est
& rursus sacrificium interius corporis & sanguinis Chri-
sti, quod Deo patri sub speciebus illis potissimum offe-
rimus. Interior dico, non quod ipsum per species nõ suo
quodam modo videatur, sed quod intra species inclusum
occultum in se & inuisum sit.

His positis sit prima conclusio. In lege noua verè nunc
est & propriè sacrificium. Quæ omnino res primum ex
Malachia aperte conficitur. Non est, ait, mihi voluntas in
vobis, & munus non suscipiã de manu vestra. A solis enim
ortu vsque ad occasum magnũ est nomen meum in Gen-
tibus, & in omni loco sacrificatur & offertur nomini in eo
oblatio munda. At interpretatur hunc locum Lutherani
de sacrificio spirituali omnibus fidelibus communi. Id
quod nullo pacto defendi potest. Primum, quia nostra o-
pera omnia sunt tanquam pannus menstruatus Esai. 64.
non igitur possunt dici absolutè oblatio munda, Luthero
preferim, qui nostras iustitias peccata esse cõdendit. De-
inde quia offerre opus nostrum tanquam mundam obla-
tionem & sacrificium, isti dicunt esse pharisaicum. At Pro-
pheta non loquitur de pharisaico sacrificio.

Præterea, quia sacrificia spiritualia non sunt propria le-
gis euangelicæ, sed communia in omni lege fuisse. Prophe-
ta autem disertè loquitur de sacrificio quodam legis no-
uæ proprio ac singulari. Postremo, quia idem propheta c.
3. loquens rursus de ipso eodem nouæ legis sacrificio, Se-
Jebit, ait, conflans & emundans argentum, & purgabit fi-
lios Leui. Non dicit filios Israël, sed Leui: & erunt domi-
no offerentes sacrificia in iustitia. Peculiare ergo sacerdo-
tium erat instituendum, & peculiare sanctificandi mini-
stri, ad peculiare sacrificium legis euangelicæ. Nam quod
protestantes illud primi capituli referunt ad sacrificium
spirituale commune omnium fidelium, hoc verò tertij ca-
pituli

His ad prædicationem euangelij, de qua Paul. ad Roma.
 1. Sanctifico Euangelium, &c. sua hac varietate testantur
 se à veritatis vnitatem discedere. Cuiusque hæc sint per figu-
 ratam dictionem sacrificia, qui ad tropos confugiunt hoc
 loco, ij & omnem scripturarum vim labefactant, & sibi e-
 tiam repugnant. Fatentur enim & ipsi non esse in sacrarum
 literarum intelligentia ad tropos confugiendum, nisi ex
 proprietate vocabulorum magna absurditas sequeretur.
 Nec verò cum his Augustinus facit, qui libro contra lite-
 ras Petiliani secundo, hunc Malachiae locum de laudis sa-
 crificio interpretatur, de quo scriptum est, Immola Deo
 sacrificium laudis. Sic enim & septuaginta verterunt, Ab
 ortu solis vsque ad occasum glorificatum est nomen meum
 in nationibus. Id quod Apostolus explicat inquit, Per
 ipsum ergo offeramus hostiam laudis semper Deo, id est,
 fructum laborum confitentium nomini eius. Sed ne Hie-
 ronymus quidem ab his dicit, quum Malachiae testimo-
 nium his verbis exponit. Ergo proprie nunc ad sacerdo-
 tes Iudaeorum sermo fit, qui offerunt caecum & claudum
 & languidum ad immolandum, vt sciant carnalibus victi-
 mis spirituales victimas successuras, & nequaquam tauro-
 rum hircorumque sanguinem, sed thymiana, hoc est, san-
 ctorum orationes domino offerendas, & non in vna orbis
 provincia Iudæa, sed in omni loco offerri oblationem ne-
 quaquam immundam, vt à populo Israël, sed mundam vt
 in ceremonijs Christianorum. Non sunt, inquam, pro ad-
 uersarijs auctores hi, nec stant à mendacio contra verum.
 Regula siquidem scripturarum est, vt idem Hieronymus
 eodem ipso loco testatur, Vbi manifestissima prophetia
 de futuris textitur, per incerta allegorie non extenuare que
 scripta sunt. Cum ergo in vniuerso orbe atque adeo apud
 omnes gentes vna & eadem offeratur hostia, munda, sacra-
 mentalis, & externa quidem specierum panis & vini, ab o-
 mni carnis & cruoris fœditate aliena, interior verò in-
 creuita etiam, quamuis corporis sanguinisque ipsa sit, quid
 atinet vaticinationem, quam in purissimo Christi sacri-
 ficio proprie impletam cernimus, allegoricis & spirituali-
 bus interpretationibus inuertere? Non itaque si Augusti-
 nus atque Hieronymus in ecclesia gentium laudis sacri-
 ficium,

Cap. 86.

Id ferè in
Zac. 8. c.

ficium, sanctorum orationes, & ceteras demum spirituales hostias agnoscunt, quæ allegoricè & figuratè hōstie sūt, ideo verū & proprium eucharistiæ sacrificium excludunt. Quinimō is ipse Augustinus ad Paulinum scribens in missa & sacrificio, quod celebrat ac frequentat ecclesia, omne precum, orationum, laudumque genus de quo Paulus. 1. Timoth. 2. loquitur, contineri existimavit. Sanè quidem eucharistiæ oblatio magna cum excellentia præstantiaque oblationum reliquarum, sacrificium est gratiarum actionis & laudis, in quo nomen Dei gloriosissimè & magnificentissimè summo splendore illustratur. Eucharistia item verū illud thymiana suavisissimi odoris est, quò omnes sanctorum preces & orationes referuntur, unde iucundum & ipsæ odorem mutuuntur. Quæ causa Irenæo fuit, ut ex Malachiæ prophetia vtrāq; hostiam in Christi ecclesia futuram intelligeret, & eam quæ propriè hostia est gratiarum actionis & laudis, quam ob id ipsum eucharistiā appellamus, & quæ figuratè per allegoriam hostianis Lutherani se impugnari causentur, alterum ex euāgelio clarissimum præferamus.

Lib. 4. cōtra heret. 6. 32. et 34

Luc. 22.

Extat ergo apud Lucam scriptum apertissimum testimoniū ad huius rei approbationē. Accepto, inquit, panem gratias egit & fregit & dedit eis dicens: Hoc est corpus meū, quod pro vobis datur, hoc facite in meam cōmémorationem. Similiter & calicem, hoc est, accepit & gratias egit dicens, Hic est calix novum testamentū in sanguine meo, qui pro vobis fundetur. Vbi illud primū animaduertito, iure Cornelium episcopum Bitōtinum in cōcilio apud Tridentū à patribus & Theologis vniversis explosum, qui dixerit, Christum in cœna non suam corpus & sanguinem obtulisse. Ritu quippe Iudaico gratias Deo agere, calicem in manibus accipiēdo & leuando, vere est hostiarum actionis offerre. Quum itaque dixit Dominus, Hoc facite, planè iussit apostolis, ut quod ipsum facere cernebant, id quoq; illi facerent eucharistiæ, hoc est, gratiarū actionis hostiam exhibendo. Quemadmodum Cyprian⁹ ad Ceciliū enucleauit in hæc verba, scriptura dicit, ut quotiescūq; calicem in cōmémorationem domini & passionis

D. conf. cra. d. 2. cap. scriptura.

sionis eius offerimus, id, quod constat dominum se-
 cisse, faciamus. Et paulò post: A domino admoniti & in-
 structi sumus, vt calicem domini cum vino mixtum secun-
 dum quod dominus obrulit, offeramus. Atq; Irenæus ca-
 p. 32. inquit, similiter suum sanguinè confessus est, & no-
 uo testamenti nouam docuit oblationem. Quâ ecclesia ab
 apostolis accipiens in vniuerso mundo offert Deo ei, qui
 mmenta nobis præstat, primitias suorum munerum in no-
 uo testamento. Et cap. postea. 34. Offerimus, ait, ei eucha-
 ristiam non quasi indigenti, sed gratias agentes donatio-
 nis eius, &c. Vbi omisis auctoritatibus non dubitem, ipsa
 & ratione exquirere veritatem. Quemadmodum enim
 rebus alijs contingit, vt eas sanctè ac religiosè offe-
 rimus Deo ab illo primùm acceptas, ita, ac multò etiam
 magis, cum in eucharistia corpus Christi ac sanguinè cœ-
 lestis benedictionis largitate acceperimus, impij profectò
 & ingrati, nisi summam gratiam referamus, eadem
 dona, quæ à Deo accepimus, ipsi reddendo, iuxta illud,
 quod scriptum est: Tua sunt domine omnia, & quæ de ma-
 tu tua suscepimus, reddimus tibi. Et iterù, Quid retribuã
 domino pro omnibus, quæ retribuit mihi? Calicè saluta-
 re accipiam. In què locum paraphrasis Chaldaica sic ha-
 bet. Calicem redèptionis accipiam mundo venturo. Nam
 hunc psalmum ad mysteria & fidem euangelij pertinere
 actor est Paulus. Salutare autem Christus est, vt Simeon
 euangelio cecinit. Sed Benè. Accipiam, quia nisi acce-
 dere, retribuere nõ valeo. Et cum generaliter nihil ex no-
 stro Deo dare possimus, sed quod ab illo accepimus, id tã-
 tum iam nostrum iterã illi reddere, cuius dono accepe-
 rimus, peculiariter tamen hæc dona, hæc munera, hæc san-
 ctificia cœlestia erãt, de cœlo ergo accipienda erãt,
 nomè domini inuocandum, vt tali nomine consecrata,
 nobis fierent corpus & sanguis domini nostri Iesu Chri-
 sti. Quod si nos piè, gratè, atq; sapienter sanguinem Deo
 proprium fundimus, vt beneficiorum non memoriam mo-
 do sed obseruantiam teneamus, cur sanguinem Christi à
 Deo nobis propriè tributam non illi refundamus, qui no-
 bis eũ filij sanguinem dedit? Hesiodus eadè mensura
 dicit,

Lib. 4. cap. 32.

Ratio Irenæi.

1. Paral. vltim. Psal. 115.

2. ad Cor. vinti. 4. Luca. 2.

Propriè dico, iubet quia sit.

tributus est: quo sensu et sol cū omnĩ cõis sit, cuiusq; etiã est proprius.

iuberet reddere, quæ acceperis: aut etiã cumulatione si pos-
 sis. Nos, qui Christi sanguinem & corpus accepimus, si
 mensura cumulatione non possumus, non reddemus eãde?
 Quid Christus? An non per amicitia vim, quasi vnus no-
 bi cum effectus, dona nobis à patre collata pro suis existi-
 mabat? Sanè quidem. Nisi ergo stultus fuit & ingratus, ac-
 ciptens panem & calicem non solum nostro nomine gra-
 tias egit, sed patri pro suo summo beneficio meritam ac-
 debitam gratiam cumulatissimè retulit, certè parem pari
 persoluit, & commemorandam, dum fidelium genus erit,
 persolvendamque putauit. Hoc, ait, facite in meam com-
 memorationem. Te appello Lutherè, atque adeo vos ap-
 pello omnes Lutherani. Nonne intelligitis, quam apertè eu-
 vobis sit cum Christi euangelio certamen? Vos portò eu-
 charistiam percipientes, nõ item offerentes, domini qui-
 dem cœnam agitis, sacrificiũ verò crucis nõ agitis? Quod
 vester quidam confiteretur euctus. In nostra, ait, eucharis-
 tia mors Christi tantum verbis, non etiam symbolis præ-
 dicatur. Nõ igitur Christiana est eucharistia vestra. Chri-
 stus enim non iussit vt dicamus hæc in memoriã eius, sed
 vt faciamus, Hæc facite, ait, in meam commemorationem.
 Non est itaque in mysterijs hostia Christi dicenda solũ,
 sed etiam faciendã. Symbolis ergo & non verbis tantum-
 modò sacrificij Christi memoria in altari representandã
 erit. Alioqui si manducatio est, non oblatio, exemplar &
 imago cœnæ erit, exemplar & imago sacrificij non erit.
 Quanto melius tota per orbem ecclesia intellexit, quæ
 quam sacerdos confectis in nomine Christi mysterijs ait,
 Hæc quotiescunque feceritis, in mei memoriã facietis.
 Ipsius voce sacerdotis illa responderet, vnde & memores
 domine nos tui serui, sed & plebs tua sancta &c. offerimus
 præclaræ maiestati tuæ de tuis donis ac datis, hostiam pu-
 ram, &c. Nullo ergo modo negari potest, quin ecclesia of-
 ferens corpus Christi & sanguinẽ in eucharistia, & Chri-
 sti exemplo id faciat, & euidenti ratione ducta, & præce-
 pro denique ipsius domini impulsã.

Sed his tamen obijcitur, quod cum Apostolus illud do-
 mini præceptum retulisset, hoc facite, &c. euestigio subie-
 cit, Quotiescunque enim manducabitis panem hunc &
 calicem

Bucerus
 lib. 2. de
 vera &
 fal. dñi.
 cœne ad-
 mi. ca. 9.

calicem domini bibetis, mortem domini annuntiabitis;
 &c. Ipsa ergo manducatio & potatio symbolū est domi-
 nicæ passionis. Non itaq; necessariū est offerre sacrificiū,
 et hostiā Christi etiā symbolis cōmemoremus. Hujc ar-
 gumento primum ita respondeo. Non si quispiam dicat,
 Quotiescunq; concēnauerimus, confabulabimur: mox
 intelligimus cōcēnationē & confabulationē eandē esse,
 sic si Apostolus dixit, Quotiescūq; māducabitis, &c. nō
 necesse est interpretari cōcēnationē dominicæ mortis an-
 nuntiationē esse. Voluit ergo dominus vt quæ mensa est,
 ea sit nobis & altare, hoc est, vt nō modo cōcēnarem⁹, verū
 etiam sacrificarem. Quare idē instituit vt esset simul &
 sacramentū & sacrificiū, quorū alterū dominicæ cōcēnæ,
 alterū dominicæ mortis esset symbolum. Pauli ergo sen-
 tentia hæc est, Ne putetis vos satisfacturos legi si man-
 ducetis & bibatis, qua in re cōcēnæ Christi cōmemoratio-
 nem facietis: oportet enim vos mortē etiā cōmemorare;
 id quod magis sacrificando quā manducando sit. Deinde
 non inficior equidē, quin manducādo corpus sanguinēq;
 potando in diuisione sanguinis ex corpore, id quod in
 cruce gestum est apertē designetur. Cū frangitur hostia,
 auguit, cū sanguis Christi in ora fideiū funditur, quid
 aliud quā dominici corporis in cruce immolatio desi-
 gnatur? Sed re vera vt diximus, in separatione sanguinis à
 corpore mors significari potest, non autē propriē signifi-
 carur hostia, nisi corpus quod moritur offeratur. Quan-
 quam consumptio specierum oblatarum ad perfectionē
 sacrificij pertinet. Ita populus cum sacerdote hostiam
 olim consumens, verē explebat sacrificiū, atq; adeo ho-
 stia crucis perfectum signum dabat.

Illud præterea animaduertendum censeo, quāuis Chri-
 stus in cœna nullū omnino sacrificium obtulisset, eo tamē
 dixit, Hoc est corpus meū, quod pro vobis tradetur,
 &c. mox vero subiūgit, Hoc facite in meā cōmemoratio-
 nē, satis ostēdisse, nos mysticē corpus tradituros sangui-
 nēq; effusuros: quod re ipsa apertē & sine mysterio ipse
 postea factururus. Hoc scilicet, quod ego faciā vos fa-
 cite, sed ego faciā sacrificio cruento, vos facite in meam
 cōmemorationē incruento. At dominus, vt in Græcis

omnibus exemplaribus videre licet, semper est vsus verbo presentis tēporis. Non enim ait, Hoc est corpus meum, quod pro vobis dabitur, sed quod pro vobis datur. Nec si verbū verbo reddas dixit, Hic est sanguis, qui pro vobis effūdetur, sed qui pro vobis effunditur. Et apud Paul.

Luc. 22.

1. Cor. 11.

Τὸ σῶμα μου ὁ ἕνα τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλάμενον. Id est, Hoc meū corpus, quod pro vobis frangitur: quēadmodum & Ambrosius in hūc Pauli locū, & Beda enarrans euangeliū Lucę legūt. Nec dubitandū catholicis est, quā rē posterius explanabimus, in altaris sacrificio sanguinē Christi fundi non aliter ad effectū, q̄ si nūc funderetur in cruce: corpus Christi itē frāgi ad efficiētiā, perinde, vt si nunc nobis in cruce frangeretur. Præterq̄ quod in sacrificio externo mysticē, & tanquam in exemplari atque imagine, & sanguis Christi funditur, & frangitur corpus. Vnde Augustinus, quū frangitur hostia, inquit, quid aliud quā dominici corporis in cruce immolatio designatur? Ac ne sacramentum quidem solum, sed verum etiam corpus Christi sacerdotum manibus frangi, Romanum concilium sub Nicholao definiuit. Vides ne quemadmodum nobis omnia consentiunt, qui & Christum in cœna corpus suum & sanguinem mysticē tradidisse, & ad eandem nos formam instituisse, nō rebus solum & rationibus, sed verbis quoq; ipsis efficitur? Nihil enim prohibet, quom Lutheranos redarguimus, exemplaribus Græcis præsertim consentientibus adhærescere.

De cōse.

d. 2. cap.

quū frangitur.

De cōse.

d. 2. Ego

Berengarius.

Sed quia sacramentarij causantur se his ferē argumētis non premi, vt quę maiori ex parte sumant, corpus Christi verū & sanguinē in eucharistia esse, id quod isti pnegant, agē rationibus cōquisitis hos quoq; vrgeamus. Tametsi quædā ex his quas ante posuimus, sacramentarios etiam pressius astringūt, quā vt fugere aliquādo possint. Atq; vt omittā quod rē perspicuā, atq; è sacris literis manifestē exploratā & cōprehensam inficiātur, nolo enim hodie hac de re cū Sacramētariis certare, de sacrificio dico, etiā si in speciebus panis & vini, nec corpus Christi, nec sanguis essent, vt verē sunt, adhuc tamen sacrificiū in altari Christianorum existere multis & grauib; argumentis posse doceri. Est hoc primum & ex definitione sacrificij & ex

& ex perpetua cōsuetudine ecclesie grauiſsimū & firmissimū argumentū, quod sacerdotes nostri panem & vinum offerunt deo, faciuntq; sacri aliquid circa res oblatas, panē scilicet frangentes, huiusq; portionem tingētes vino, adde, si placet, rem vtrāq; etiā consumētes: verē ergo & propriē sacrificāt. Si enim oblatio simile ac farina cōspersa oleo in figurā mortis Christi futurā sacrificiū erat, nihil est ambiguū, quin panē oblatum frangere ac vino tingere in figuram mortis præteritæ sacrificiū sit. Quid autē in hoc opere Lutherani reprehendent? An quod panis & vini munera à Deo accepta referimus? Arguant Abel ac ceteros in lege naturæ patres, arguant Moysen cum scripta lege sua, arguāt oblationes, quas in ecclesia primitiua offerri solere, libenter illi concedunt. Quin naturam ipsam potiùs arguant, quæ nos ad gratiā referendā infortauit, quam Deo tamen referre aliter non valemus, nisi dona, quæ accepimus, ipsi reddendo. Sed panem frangi ac tingi reprehendent. At hisce ceteronijs crucis immolationē designamus. Mirū est autē, si hoc nobis vitio vertat, q̄ Christi passionē nō verbis modò, sed rebus etiā cōmemoremus, præsertim cum dominus dixerit, Hoc facite in meā cōmemorationē. Sanè si illud peccatū est, qui baptizāt, ij quoq; peccāt, quoniā symbolis mortē Christi figurāt. Si ergo huius verbi definitio rectē nobis declarata & circūscripta est, sine dubio sacerdos in altari verē sacrificat, quanuis nihil aliud spectes quàm species ipsas vini & panis externas. Atq; etiā, si sacrificij partes ipsas expendas, hoc est, offerri, frangi, tingi, adde etiā cōsumi, cū in his rebus mysticē peragendis nihil insit vitij, quemadmodū o sensum est, sit vt nō solū verē ac propriē, sed etiam atq; religiosē sacerdotes nostri sacrificēt. Eam quippe rē Augustinus cōsiderās, speciē panis hostiam appellat, quod vtiq; nomen vsq; adeò in omniū fidelium & scribis & linguis inhæsit, vt vanus & stultus sit, qui illud inde euellere tentarit. Sacramētarij igitur quanuis negarent esse in ecclesia corporis & sanguinis Christi sacrificium, at sacrificium panis & vini nullo modo erant negaturi, ne propriam sacrificij notionē ignorare viderentur. Præterea, Melchisedech sacerdos erat Dei altissimi,

*De conse.
d. 2. c. quā
frāgitur.*

*De conse.
d. 2. Cum
frāgitur
hostia.
Sacrificiū
panis &
vini Au-
gust. vocat in
Psal. 37.*

sacrificiū ergo offerebat Deo : omnis enim sacerdos cōstituitur, vt sacrificiū offerat, at nō legitur aliud quā panē & vinum obtulisse. Cū igitur nos ad eundem modum & ordinē panis & vini species offeramus, propriē vereq; sacrificiū exhibemus. Quæ causa ecclesiæ fuit, vt illud diuini Thomæ in die festo atq; solenni eucharistiæ celebraret, Sacerdos in æternū secundū ordinē Melchisedech, panē & vinum obtulit. Verū argumentū hoc Lutherani duobus modis eludūt. Primū negant, Melchisedech Deo panem & vinum obtulisse, scilicet, Abrahamo obtulit, non Deo, vt Gene. 14. c. legitur. Id quod Epiphanius li. 2. cōtra hæreses hæresi. 55. agnouit. Deinde negant, sacrificiū Christi in eo fuisse secundū ordinē Melchisedech, quod panē & vinum obtulerit : sed in eo fuisse affirmant, quod Christus nō secundū legē mandati carnalis, oleo isto corporeo sacerdos effectus est, sed, quēadmodum Melchisedech, oleo spiritus vnctus sit à Deo præ participibus suis. Sic enim Apostolus ad Hæbreos interpretatur. Sed scrupulus prior sic eximitur. Non inficior equidem, Melchisedech panē & vinum Abrahamo ad reficiendum exercitum contulisse, sed cum scriptura statim adiecerit, Erat enim sacerdos Dei altissimi, nisi causa inepta est, intelligere oportet, easdem res obtulisse solitum Deo, quas tūc proferebat Abrahamo, sed huic in cibum, illi in sacrificium. Quemadmodum Cyprianus ad Cecilium, Ambro. li. 5. de sacramentis. c. 1. Hieronymus in 26. Matthæi caput, Augustinus in Psal. 33. cōcio. 1. Casiodorus in phal. 109. Damascenus lib. 4. ca. 14. Chrysost. ho. de prodit. Iudæ. auctores sunt. Scrupulum verò posteriorem hoc modo eximemus. Non si in vna re sacerdotium Christi simile est Melchisedechis sacerdotio, omnis alia similitudo excluditur. Quin si figura perfecta est, aptè quadrare ad multa potest. Nihil igitur obstat, cur non in sacerdotij & constitutione & oblatione, Melchisedechi Christus appareat simillimus. Lex insuper & religio nulla est sine sacerdotij munere atq; functione. Hæc enim tria ita sunt semperq; fuere coniuncta, vt si vnū tollas, reliqua necesse sit esse sublata. Translato, inquit, sacerdotio, necesse est, vt & legis trāslatio fiat. Si ergo Christiani legem ac religionem

*Ad Heb.
7. Ense. 1
li. eccles.
hysto. c. 1.*

*De conse.
d. 2. in ca
licem. c.
e. accipi-
te.*

Ad He. 7

gionem habemus, habemus profectò & sacerdotiù. At sacerdos omnis in hoc paratur, vt sacrificiù offerat: Christiani ergo etiamnum sacrificium tenemus, sine quo nec sacerdotium nec religionem nec legem tueri possumus. At nos omnes esse sacerdotes affirmant, hostiasque spirituales offerre. Sed cum hæ non propriè sint hostiæ, sed translata, sacerdotium quoque non proprium, sed translatum & improprium erit, translato verò sacerdotio, religionis item translatio fiet. Ita nimirum qui nobis sacrificium eripiunt, simul hi & veram Christi religionem conturbantur eripere, & falsam eius inducere, qui iuge ab ecclesia auferet sacrificium. Nam & Danielis testimonio constringi fortius poterunt, quàm vt elabantur. Rogandi sunt videlicet aduersarij, quodnam sit illud iuge sacrificium, quod Antichristus ab ecclesia ablaturus est per dies 1290. Et cum in ecclesia non sit aliud sacrificiù iuge præter id, quod in altari offerimus, iure arguimus, Lutheranos ministros esse Antichristi. Sed quid ego argumentor? quid plura disputo? Etiãne in tã perspicuis rebus argumentatio querenda, aut cõiectura capienda est? An dubitari potest, vbi nullum peculiare sacrificium, priuatim res sacra nulla, sacerdos propriè nullus est, ibi ne religionem quidem esse posse? Tradit Plato, sacerdotes magnâ claritate oportere abundare propter eorù quæ tractant, magnitudinem. Quapropter apud Aegyptios non licere regem absq; sacerdotio imperare. In plurimis quoq; Græcorum ciuitatibus præcipua sacra à magistratibus summis institui, atq; apud Athenienses creato regi sacra maxima esse attributa. Tradit rursum oportere, vt vnus semper ex magistratibus deorum alicui pro ciuitate sacrificet. Aristoteles deinde auctor est, in heroicis temporibus reges diuinæ rei cultum exercere solitos, nisi talia essent sacrificia, quæ sacerdotiù requirerent. Docet alio loco idem in optima Republica sacerdotes honoratissimos constituendos. Neq; enim ait, agricola, neq; artifex, neque vilium exercitiorum quisq; sacerdos est deputandus: honos nanq; dijs est à ciuibus impendendus. Cicero & Valerius scribunt, tantù studiù antiquis obseruandæ religionis fuisse, vt senatus runc, quum florebat imperiù,

*Ad Heb.
5. & 8.*

Dani. 12.

*Libr. 16.
qui est de
regno.*

*Dial. 8.
de legib.
Li. polit.
3. ca. 10.
Li. poli.
7. c. 9.*

*Li. de di-
ui. Ci. li. 1
Valerius.*

decreuerit, vt de principū filijs pauci quidam electi He-
 trutia populis ad disciplinā factorū percipiendā trade-
 rentur; ne ars tanta propter tenuitatem hominū & reli-
 gionis auctoritatem, adduceretur ad mercedē & quæstū.
 Tantus honos apud veteres natura ducē religioni est ha-
 bitus, vt nulli nisi principes & optimates ceremoniarum
 erga deum haberent facultatē. Et volunt Lutherani ad eō
 Christum desipuisse, vt Rempu. instituerit, in qua sacrifi-
 cia omnia vulgaria passim & contrita essent, sacerdotes
 deliri etiā senes, garrulæ anus, adolefcentes leues, sar-
 tores, Ianij & coqui, quos, honos præfandus sit, si vel cur-
 sim velis recensere. Scilicet, sacerdotium nostrum Luthe-
 rani Turcarum more informare cupiunt, apud quos à cō-
 muni populo non multum sacerdotes differunt. Quāto
 religiosius antiqui olim Germani statuerunt, vt verberā-
 di animaduertendiq; in hominē, nisi sacerdotum auctori-
 tate nullis esset cōcessa facultas, quō iudicia nō humans,
 sed diuina viderētur, Sed quid ego cōmuneis nature ra-
 tiones profero? Ad nostras, hoc est, Theologicas redea-
 mus. Apostolus fideles cupiens ab idolorū cultu deter-
 rere, eo maxime argumēto vsus est, quod si idolis immo-
 larent, participes essent altaris & mensæ impię atq; irreligi-
 osæ; nā sine discrimine eandē vocat & mensam & altare.
 Qui autē ad altare Christi accedunt, participes sunt huius
 etiā altaris: fieri autē nō posse, vt vtriusq; simul participes
 simus, nisi Deo & idolis pariter seruiamus. Altare igitur
 habet ecclesia, habet igitur sacrificiū. Etenim sicut mensā
 dicitur, in qua editur cibus, sic altare, in quo offerretur sa-
 crificiū. Negēt ergo altaria fidelibus Lutherani, solū cō-
 cedant mensas, quia cibū nobis esse aut, sacrificiū non itē.
 Nec altaris modō, sed & missæ nomenclaturā adimāt, quę

* Deu. 16
 vbi nos
 habemus
 spontaneā
 oblationē
 Hebræi

casum quiddā & inanis vocis sono decoratū erit, si nobis
 in altari oblatio nō est. Missę porrō vocē ex Hebræa lin-
 gua mutuo acceptā cū doctissimi ē nris tū pleriq; ē Lu-
 theri familia testatur. * Est autē Hebræis Micçā oblatio.
 Sanē verō tum altaria tum oblationem corporis & sanguis
 habēt Miccam. Quo etiā significatu cōci. Carth. 4. c. 84. hoc nomē vsurpauit, in
 hæc verba, Episcopus nullā prohibeat ingredi ecclesiam, & audire verbū Dei,
 si e gentile sine hereticū sine Iudæū vsq; ad missā catechu. de cō. d. 1. episcopus.

sanguinis Christi, quam missam & sacrificiū appellamus, ex apostolorum traditione nos habere, exploratissimum erit, si regulas eas huc referamus, quæ inuestigandis apostolorum traditionibus libro huius operis tertio sunt à nobis constitutæ. Certè Irænaeus verbis nihil obscuris affirmat ex traditione apostolorum esse, quòd corpus & sanguinè Domini offeramus. Andreas quoq; Apostolus referente Philalecto ex literis sacerdotum Achaia, Egge pro consuli, immaculatum, ait, agnum quotidie in altari sacris. Iacobum & missæ celebrationem addidisse testes sunt patres Trullanæ synodi cano. 32. Cōcilium insuper Carthag. 3. ait dominum tradidisse, vt in sacramēto corporis & sanguinis eius nihil amplius quàm panis & vinū offerantur. Sed, vt dixi, nihil est opus oratione longiore, ubi promptum est formulas illas quærendæ traditionis ad præsentem disputationem accommodare.

Iam ecclesiæ autoritas pro hac conclusione notior & crebrior est, quàm vt indicanda sit. Nihil enim frequentius, tum in canone, tum aliàs sæpè intonat, quàm hostiam Deo se corporis & sanguinis Christi puram & immaculatam offerre.

Concilia verò ab hac sententia sunt plurima, Toletanum primum cap. 5. Toletanum vndecimum cap. 14. Toletanum 12. cap. 5. Bracharense tertium cap. 1. Antifidionense, cap. 8. Carthaginense tertium. Ephesinum. Nicænum cap. 14. Lateranense sub Innocentio 3. Adde etiam Trullanum, quòd nomine sextæ synodi à Gratiano refertur. Adde etiam Florētīnū in decreto vnionis Armenorum, Sed & in concilio Constantiensi ille error condemnatus est, Non esse fundatū in euangelio, quòd Christus missam ordinauerit.

Quid sedis apostolicæ antistites? Nempe, eandem apostolorum & ecclesiæ fidem profiteantur. Anacletus de cōsec. dist. 2. c. episcopus. Clemēs de cōsec. d. 2. c. hic ergo. Alex. 1. de cōsec. d. 2. c. nihil. Eusebius de consec. d. 1. ca. consulto. Iulius de cons. d. 2. c. cum omne crimen. Foelix de consec. dist. 1. ca. sicut non alij. Sother in epistola ad episcopos Italiæ. Syricius ad Cumerium Tarraconen. episcopum, cap. primo. Innocen. 1. ad Exuperium Tolos. episcopus.

Li. 4. ca.
32. 33. &
63.

De conse.
d. 1. c. 1. a-
cobus.
Cap. 24.

De cōf. d.
1. in sacra
mento, de
cōse. d. 2.
necessa-
rie. 93. d.
peruenit,
de sum.
trini. fir-
miter. de
cōse. d. 2.
didicim⁹
cōcilii itē

Martinī
papæ, de
cōse. d. 2.
Nō oportet.

Epist. 3. q̄
est de offi-
cio sacer-
dotis.

816 DE LOCO VSV IN SCHO. DISP.
 episcopum, ca. 1. Leo ad Dioscorum epist. 79. de consec.
 dist. 1. ca. necesse est. Hi omnes antiqui ecclesie pontifi-
 ces, nam posteriores quid attinet commemorare?
 Auctores verò veteres, quos ecclesia & consecrauit &
 publicè dedicauit, si referre velim, negotium lectori fa-
 celleretur. Itaque non omnes referam, sed nobilissimos.
 Docent in primis hoc ex Græcis Dionysius cap. 3. lib. de
 eccl. Hiera. Ignatius in epist. ad Smirnè. Athanasius in li-
 quæstionū ad Antiochum, quæst. 34. Gregorius Nazan-
 zenus in carminibus ad episcopos. Eusebius Emisenus
 de consec. dist. 2. quia corpus. Chrysostomus hom. 17. in
 epist. ad Hebræos, qui falsò nomine Ambrosij citatur à
 Gratiano, de consec. dist. 2. c. in Christo. Chrysostomus
 quoque idem lib. 6. de sacerdo. paulò post principium.
 Cui Theophylactus consentit in ca. 10. epist. ad Hebr. Et
 Damascenus lib. 4. cap. 14. E latinis verò habes Irenæum
 lib. 4. cap. 32. & 33 & 34. & 63. Cyprianum lib. 2. epist. 3.
 quæ scribitur ad Cæcilium de consec. d. 2. ca. 1. & 2. Atq;
 idem repetit in sermone de cæna domini. Ambr. li. 1. ot-
 ficiorum ca. 48. Hieronymū ad Hedibiam quæst. 2. & ad
 Tit. 1. Paschasium in lib. de pascha. de consec. d. 2. ca. ite-
 ratur. August. lib. 10. de ciui. cap. 20. & lib. 17. cap. 29. &
 lib. 20. contra Faustum cap. 18. Quem locum & Calvinus
 & Bucerus impudenter pro se referūt. Grego. 4. lib. dia-
 logorum cap. 58. & in quadam homilia paschali de cose-
 dist. 2. cap. quid sit. Fulgentium deniq; li. 2. ad Monimū.
 At omnibus his testimonijs Calvinus respondet, eu-
 charistiam idèd à patribus sacrificium vocari, quia est ex-
 emplar & imago sacrificij. Nec enim aut nouum aut inso-
 litum est, rerum vocabula rerum imaginibus attribuere.
 Ad Gala. 3. Ante quorum oculos Iesus proscriptus est, &
 in vobis crucifixus, ad Rom. 6. Consepulti in baptisimū,
 Apocal. 10. Agnus, qui occisus est ab origine mundi. Sic
 autem Chrysostomam, Theophylactum & Augustinum
 fidem suam de sacrificio explicuisse. Hæc Calvinus. Nam
 Bucerus dicit quidem alios patrum in hac sacrificij ap-
 pellatione id spectasse maximè, sed alij tamen in vsu, in-
 quit, huius vocis præcipuè spectarunt oblationes, quas
 suarum rerū fideles offerebant, & domino consecrabant.
 Id quod

*Institu-
 tio. ca. 8.
 li. 2. ca. 7*

Id quod Lutherus etiam animaduertit in libro illo pe-
 nitentissimo de captiuitate Babylonica. Sed scitum il-
 lud est, qui verecundiæ fines semel transferit, eum bene
 & nauiter oportere esse impudentem. Primum enim isti
 colligunt, si sancti auctores asserunt, eucharistiam esse
 exemplar sacrificij in cruce facti, statim haberi, non esse
 verum sacrificium. Quod si ad eum modum colligere li-
 cet, ne vetera quidem sacrificia propriè & verè sacrifi-
 cia fuissent, quoniam omnia figura & imago erant vnice
 illius hostiæ, quam Christus moriens immolauit. Vtrum-
 que igitur signum vnus & eiusdem hostiæ censendum
 est. nostrum quidem præteritæ, illud autem legis veteris
 futuræ, sed vtrumque tamen verè sacrificium. Nisi quis
 adeò insaniat, vt putet, magis pertinere ad rationem sa-
 crificij, quod significet rem faciendam, quam quod com-
 memoret rem factam. Ego sanè ita iudico, eucharistiam
 nostram exemplar sacrificij Christi esse non posse, nisi
 esset quoque ipsa sacrificium. Quæ res paulò antè est à
 me diligenter explicata. Quemadmodum enim cœna
 nostra commemoratio non esset dominicæ cœnæ, ima-
 goq; illius & exemplar, nisi verè manducaremus, sic nec
 eucharistia nostra hostiæ Christi exemplar & imago esset,
 nisi verè sacrificaremus. Deinde illud ab his quæro, an
 sancti dicant, offerre nos in hoc mysterio corpus Chri-
 sti & sanguinem. Bucerus negat, sed rem tamen apertam
 negat. Nam, vt cæteros omittam, manifestè id tradunt
 Cyprianus ad Cæcilium. Ambro. lib. officiorum. 1. Au-
 gust. 17. de ciui. Dei. Et contra Faustum lib. 20. Damasce-
 nus lib. 4. Irenæus item li. 4. Ac demum Alexander papa
 ad omnes orthodoxos: nolo enim esse longus in reliquis
 excitandis. Quod si sanguinem Christi in hoc mysterio
 offerimus, verè illud est quidem sacrificiū, & exemplar est
 tamen, quoniam hostiæ cruentæ imago incruenta est,
 sed ita incruenta, vt pro eo sit ac si nunc cruor ipse ef-
 funderetur.

Atque argumenta hæc vsque adeò plerosque Luthe-
 ranos cogunt, vt in sacrificio asserendo ex parte iam cum
 ecclesia consentiant. Non enim penitus sacrificiū negat:
 sed in eo perstant, qui hostiā pro peccatis admittunt, eos

iniuriam imponere Christi perfectissimo sacrificio, quo vno cuncta sunt remissa peccata. Itaq; gratiarū actionis sacrificium in ecclesia esse quidem, quod eucharisticum isti vocant, sed pro peccato nullum esse, quod propitiatorium appellant. At nobis secunda in hac controuersia conclusio certissima & ipsa est, Eucharistiam non modo iuxta nomen suum sacrificium esse, quo Deo gratiam referamus, sed id etiam esse, quod nobis Deum placatum propitiumque reddat. Eandem itaque hostiam pro gratiarum actione & pro peccato esse. Hæc primū ostenditur ex illo loco apud Lucam, hoc est corpus meū quod pro vobis datur. Et de calice similiter, Qui pro vobis funditur. Est ergo sacrificium pro peccatis. Id quod forma consecrationis præ se fert: quæ habet, effundi sanguinem in remissionem peccatorum. Nam quod Lutherani quidam aiunt, verba, quibus hoc mysterium sacerdos conficit, materialiter accipi, non significatiuè, non est huius loci temporisque refellere. Illud sanè exploratum est, si verba formæ materialiter acciperentur, nec sacerdotem in Christi nomine corpus sanguinè mve consecrere, immò ne cōsecrere quidem vllō modo. Quin etiam, si sacerdos verba illa significatiuè non profert, ex vi verborum, neque corpus Christi in Sacramento habemus, neq; sanguinè. Ex quo Sacramentariorum stultitia exiit.

Hebr. 5.

Deinde, omnis sacerdos, vt ad Hebræos tradit Apostolus, cōstituitur, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis, aut ergo nullus nobis sacerdos est, aut sacrificiū propitiatoriū habemus. Nec verò Paulus de solo legali sacerdote loquebatur, nisi ineptè argumētatus fuisset, Christū pro peccatis quoq; obtulisse, quoniam sacerdos erat.

Præterea, pœnam aliquā manere remissa iam culpa, non solum ecclesia definiente, sed scriptura etiā tradente credimus. Cū ergo corpus Christi & sanguinem Dei dono tanquam res nostras habeamus, vtique poterimus offerre Deo ad redemptionem animarum nostrarum, quæ admodum & pœnas proprias & sanguinem quoque nostrum offerimus.

Hanc verò esse Apostolicam traditionē & Epiphanius h. 3. cōtra hæreses, & Chryl. ad populum Antioch. aperte docent

Luc. 22.

*Ambr. de
cōse. dist.*

*2. c. si quo
ritescūque*

docent, & facile per regulas supra à me positas ostendi potest, quas permolestum erit post tam longâ disputationem ad huius nos loci vsum in presentia cõuertere. Quamquam vna ecclesia satis est ad huius rei certam fidem in animis inferendam. Illa quidem cum alias frequentissimè tam in canone maximè profitetur, plebem sanctam fidelium hanc hostiam Deo pro redemptione animarum suarum offerre.

Romanos verò pontifices superuacaneum erit recensere. Itaque duos solum antiquissimos & sanctissimos referemus, Alexandrum in epist. ad omnes orthodoxos inuenientem, crimina atque peccata his sacrificijs deleri. Cui assentitur Iulius de consecr. dist. 2. ca. cum omne crimen. Quibus D. etiam Gregorium addo de consecr. dist. 2. ca. quid sit.

Nam in concilijs habemus Cambilonense de consecra. dist. 1. ca. visum est. Florentinum quoq; habemus ac Tridentinum, adde etiam, si videtur, & Trullanum.

Iam sancti veteres eam rem constantissimè tradunt. Chrysostomus hom. 17. ad Hebræos, & Theophilactus in cap. 2. eiusdem epistolæ palam dicunt, in mysterijs & sacrificio esse remissionem peccatorum. Eusebius Emisenus hanc redemptionis oblationem vocat. Damascenus affirmat esse omnis sordis expiationem. Idem astruxit & Achanasus libr. quæst. ad Antiochum. Epiphanius item inducit hæresim Aërij in hæc verba, Orat viuus, aut dispensationem facit, id est, missam, quid profuerit mortuo? Cui respondet Epiphanius, quod omnino profunt preces eiusmodi defunctis, etiam si totam culpam non abscindunt.

Quem locum incredibile dictu est, quam prauè Bucerus torquere nititur. Sed benè habet, quod habemus alios, quos heretici, rûpantur licet, torquere non possunt. Chrysostomus homil. 69. ad populum Antiochenum, Non temerè, inquit, ab apostolis hæc sancita fuerunt, vt in tremendis mysterijs defunctorum agatur commemoratio.

Sciunt enim inde multum eis posse contingere lucrum. Cum enim totus constiterit populus, sacerdotalis plenitudo & tremendum proponatur sacrificium, quomodo non exorabimus pro his deprecantes? Vide etiam eun-

eundem lib. 6. de digni. sacer. Gregorius lib. 4. dialog. c. 55. Si culpa, ait, post mortem insolubiles non sunt, sicut non esse docuerat, multum solet animas etiam post mortem sacra oblatio hostiæ salutaris adiuuare. Theophilus in cap. Luc. 12. in illud. Eum timete, &c. Non semper, ait, qui moriuntur peccatores mittuntur in gehennam. Sed sunt in potestate Dei ut etiam dimitti possint. Hoc autem dico propter oblationes, quæ fiunt pro defunctis, quæ non parum conducunt, etiam ijs, qui in grauibus peccatis mortui sunt. Vide etiam Ambrosium epist. 8. libr. 2. ad Fausti. Et Cyprianum lib. 1. epist. 9. nam in sermone de cœna domini apertè dicit, hoc sacrificium esse iniquitatù expiationem. Vide etiam Paschasium de cōsecratio. dist. 2. cap. iteratur. & August. de eu. pro mor. ge. cap. 1. & lib. con. 9. cap. 11. & 28. & de hære. cap. 53. & in enchi. ca. 110. Possemus his Theologorù sequentium manū adiungere, in hæreticorum cæde iam sæpè victricem. Sed victoribus occurrent acto iam de inimicis ecclesiæ triumpho? Itaque ad prælium serò venient quidem, sed ad palmam opportune. Quanquam hoc loco necesse fuit eos aduocare, non ut nostra confirmarent argumentis ac rationibus, sed ut scholæ more pressè atque argutè contraria refutarent. In refutandis quippe hæreticorum argumentis tantum scholæ Theologia valet, ut facilè possit ea, quæ istis videntur esse grauia, ostendere vel leuissima.

Primum sanè argumentum, quod Calvinus tã operè iactat, facillimè diluitur. Quis est enim, cui nō perspicua sit illa, quæ verbis iste multis exornat & amplificat? Vnicum sacerdotem nostrum præstitisse id, quod oēs illi veteres minimè præstiterunt, nempe remissionem peccatorum in sanguine proprio. Rursum immortalè esse & perpetuum, qui semper corâ Deo pro nobis assistat, nec suorù modò vulnerum cicatrices, sed etiam sanguinem, què effudit in cruce, omnes ecclesiæ & oblationes & orationes, sed deum ecclesiãq; suam patri in sublimi altari repræsentet. Item vna sola oblatione cōfecisse, quod ne plurimis quidem veteres illi sacrifici valuerunt. Hęc videlicet cōtrita sunt & vel minutis Theologis peruulgata. Illud nos addimus, q̄ Calvinus ignorat, discrimen esse inter sacer-

dotes veteres & nostros, quòd in illis nemo fuit, cuius ca-
 teri vicarij essent, neque enim posteriores prioris alicuius
 gerebant vices, sed quisq; suam afferebat hostiam, & suo
 non alterius sacerdotis nomine offerebat. Ita ex hac par-
 te plures omnino erant sacerdotes. Non enim in vno ve-
 luti capite conueniebant, cuius loco administrarent. At
 nostri cum in nomine Christi & in persona eius accedant
 ad altare, quodammodo omnium vnum est sacerdotium,
 sicut episcopi ac vicarij vnū iudiciū est. Aliū de etiam ve-
 teres illi plures erāt sacerdotes, quia plures hostias easdēq;
 differentes exhibebāt, at sacerdos à sacro faciēdo dictus,
 ubi eandem hostiam offert idemq; omnino sacrum confi-
 cit, aliquo modo idem est, licet plures esse videantur. Ac
 vera sacerdos, qui Deum sanguine placaret & reconci-
 liaret mundo, vnus est Christus. Nos quippe hoc sensu nō
 dicimur sacerdotes, sed quia dispensatores sumus mysterio
 eius, applicātes populo sanguinem, quem ille effudit
 in cruce, & simul cum illo offerentes. Inde enim nostra
 oblatio vim habet non ex nobis. Non igitur nos plures
 sacerdotes sumus ad eum modum, quo veteres plures fuis-
 se tradit Apostolus. Quòd verò Calvinus ait nostros sa-
 cerdotes esse infirmos ac peccatores, vt olim in lege, ma-
 gno discrimine agnoscimus. Etenim illi cū adferrent ho-
 stias, quæ ex se placere Deo non poterant, Nec placita
 sunt inquit, quæ tibi secundum legem offerūtur, cū san-
 guinem, inquam, hircorum & taurorum afferrent, si pecca-
 tores erant, per sacrificia sua nihil consequabantur: Re-
 sperxit quippe Deus ad Abel & ad munera eius, neque of-
 ferens à muneribus, sed munera ab offerente placuerunt,
 vt rectè Gregorius admonuit. Legis ergo infirmitas erat,
 quòd nec hostiam habebat, quæ ex se Deo esset accepta,
 nec sacerdotes impollutos, qui Deo gratiosi gratam quò-
 que hostiam efficerent. Sacerdotes verò nostri, tametsi
 infirmi sunt, nihil tamen ecclesiæ sacrificio incommodāt,
 vt ipse quòd vim suam non ab illis habet, sed à Christo
 summo sacerdote, in quo patri benè complacuit, qui si-
 mul est & sacerdos & sacrificium, quemadmodum Inno-
 centius tertius in concilio dixit. Hostiæ igitur euange-
 licæ excellens præstantia est, quòd & ipsa per se Deo est
 quàm miter.

Ad He-
bræ. 9.

De sum-
ma tri-
ni. c. fir-
miter.

222 DE LOCO. VSU IN SCHO. DISP.
quàm gratissimâ, & vnum habet perpetuò sacerdotem
sanctum acque impollutum, cuius oblatio vim tribuit sa-
crificio, omnibusque fidelibus memoria seculorum om-
nium prodest. Quocirca sicut in Christi sacramento im-
pius administrator nihil ecclesiæ nocet, ita ne in Christi qui-
dem sacrificio sacerdos improbus diuinæ utilitatis fru-
ctum ecclesiam priuat, quamuis ipse sibi non emolumentum
comparet, sed exitium. Verùm de primo argumento
hactenus.

Huius autem confirmatio argumenti non est nunc ora-
tione longa infirmenda, ne nouam hic controuersiam de
noui sacramenti sacerdotio constituamus. Illud breuiter
dicim⁹, eos sacerdotes à Deo esse vocatos, qui ab Aposto-
lis & eorum successoribus ritè & ordine vocati sunt. Nec
verò sacerdotij nostri ratio popularis est, multorumve
suffragijs declaranda, non de terra conficta, sed de cælo
ducta & delapsa est. Resuscita, inquit, gratiam Dei, quæ est
in te per impositionem manuum mearum. Et alio loco,
Noli negligere gratiam, quæ data est tibi cum impositio-
ne manuum presbyteri. Et in epistola ad Titum. Reliqui te
Cretæ, vt constituas per ciuitates presbyteros, sicut & e-
go disposui tibi. Paulus deniq; & Barnabas constituerunt
per singulas ecclesias presbyteros in oratione & ieiunijs,
vt mos est, & nunc in ecclesia fieri solet. Quemadmodum
igitur qui Apostolos audiebat, is Christum audiebat,
ita etiam quos apostoli vocabant, hos vocabat Christus,
& quos à sacerdotio repellebant, eos Christus ipse repe-
lebat. Nam quòd hæc nunc ab illis defensionis ratio via-
que tentatur, in his scripturæ locis de senioribus agi, qui
Rempublicam gererent, non de sacerdotibus, qui rem di-
uinam facerent, satis ostendunt quàm parum in sacerdo-
tij dignitate & auctoritate ponant, qui illud existimant
aut à senectutis veneranda canicie, aut ab ecclesiæ admi-
nistratione seiunctum. Aristoteles porrò non credidit alios
fore ad sacerdotium idoneos, nisi vel qui reges essent aut
principes ciuitatis, vel certè quos post Rempub. diu suo
concilio gubernatam, aut res in bello præclare gèstas, de-
fessos ià atq; defatigatos omni cura humana & labore va-
tuos esse oporteret, vt non nisi in ætate & auctoritate
senato-

2. ad Ti-
moth. 1.

1. ad Ti-
moth. 4.

Tit. 1.

Act. 14.

Poli. 7.

cap. 9.

inatoria sacerdotiū resideret. Quam naturæ institutionem apostoli secuti, cū sentirent sacerdotibus ecclesiæ gubernationem fuisse à Christo commissam, eos existimant esse in sacerdotum ordinem cooptandos, qui verè presbyteri essent, hoc est, seniores. Ita factum est, vt presbyteri nomen in eum, qui sacra facit, remaneret. Sed nos non loco locati sumus, vt non longè prospicere oporteat sacros sacerdotij casus, cū eos in præsentia videamus. Deslexit enim iam de spacio curriculoque, multumque deslexit consuetudo maiorum, & eos nobis episcopi iniucos sacerdotio tradant, qui non modò presbyteri non sunt, sed sunt etiam valde iuuenes. Ita sacerdotij auctoritas sceleratissimis ecclesiæ hostibus ludibrio est. Verùm de episcoporum abusu minimè contendimus, in eo certamus, sacerdotis creandi rationem nos ab apostolis, Apostolos à Christo accepisse. Quod ne dubitare possimus, certissimo est argumento quod Christus in cœna dixit, hoc facite in meam commemorationem. Si enim hoc, quod præcepit facere, sacrum erat, immò si, vt antè probatum est, sacrificium erat, Apostolos sanè tunc sacerdotes instituit, nisi iussit facere nec dedit tamen potestatem faciendi. Conficere autem Christi corpus & sanguinem, vt sacra nostra Deo faciamus, quoniam supra naturam est, sine diuina facultate fieri non potest. Quia vero sacrificium hoc Dominus facere iussit donec veniat, necesse est, vt copiam, quam Christus fecit apostolis sacrificij iugis & perpetui faciendi, illi in posteros sempiternis seculorum ætatibus transfuderint. Sic enim, vt Oecumenius ait, sacerdotium Christi æternum est secundum ordinem Melchisedech. Sed primi argumenti confirmationi refertur de plusculum etiam quam concedebat ratio largiti sumus.

In secundo verò argumento multa simul obijciuntur aduersum ea, quæ ex ecclesiæ sententia diximus, sed nos exprimemus omnia perspicuè, vt res dicta propè manu tōtari possit. Primum autem illud sacerdotibus nostris opponitur, quod offerunt alienū sanguinè. Id quod sine dubio falsum est, quippè cū Christi sanguis, dono Dei licet, noster sit tamen, noster, inquam, veluti vniuersalis causa nostra

724 DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.
nostra est. Sol autem tuus ad generandum est, at non ita
tuus, vt sine peculiari tua generet actione.

Illud deinde Calvinus obijcit, Christi sanguinem semel
iuxta Apostolum oblatum esse. Quam rem non absurde
intelligunt plurimi de oblatione cruenta, quæ palam ante
oculos omnium posita fuit. Sic enim se idem Apostolus
exposuit, quum subiicit, Semel in consummationem seculorum
per hostiam suam apparuit. De illa ergo victima sermo fit,
quæ in monte Caluarie palam in ore atque oculis
Iudæe provincie macerata est. Ex quo intelligitur, contra
oblationem altaris, vbi sanguis Christi in mysterio susus
non corporis sed mentis oculis cernitur, ne verbum quidem
vllum Apostolum dicere. Aequè videlicet Pauli verba torquere
aduersarij possunt in eam oblationem, quæ Christus in
caelis incruentam facit, semper patri pro nostris peccatis
apparens. Sed ne me in hanc quasi fugam conferam, maximè
animaduertendum censeo, oblationem non simpliciter & vno
modo esse. Vna enim est vniuersalis, altera est particularis,
quæ generalem illam quasi ad efficiendum applicat. Et quoniam
Lutherani omnes huius diuisionis exemplum ex similitudine
rerum naturalium capimus, vt horum ignorantia illustrior
appareat. Illuminatio dupliciter à Philosophis accipitur, & ea,
quæ vniuersalis est, & ea, quæ est particularis. Videlicet, simul
atque Deus produxit solem, potest dici semel mundum
illuminasse, nempe, tanquam in causa vniuersali. Sed sunt
tamen plures quotidie illuminationes propriæ, quæ non solum
cum generali illa non pugnant, sed ita subseruiunt, vt si-
ne illis vniuersalis illa aut propemodum ociosa sit, aut cer-
tè penitus ociosa. Sic & illud interpretamur, Illuminat om-
nem hominem venientem in hunc mundum, scilicet, illuminatione
quadam generali, quæ in hoc quidè genere vna & eadem
sufficiens & idonea est, atque adeo sempiterna, sed si
illuminationes peculiare desint, quibus singulorum hominum
mentes priuatim illuminentur, vniuersalis illa sufficientiam
habet, efficaciam non habet. Nec enim generales causæ
quicquã efficiunt, nisi priuatis & proprijs causarum
secundarum actionibus, vis illa efficiendi ad fin-

ad singulos effectus adiungatur. Similiter ergo oblatio Christi vna generalis fuit redemptionis ac sanctificationis humanæ, non solum idonea causa, sed suis etiam omnibus numeris absoluta: cui, in genere suo dico, nihil addi nihil detrahi possit. At sunt plures oblationes particulares, quibus vniuersalis illa efficientia ad effecta quædam singularia contrahitur. Nemo igitur nos legales sacerdotes existimet, quod singulis altarium sacrificijs sæpè ac priuatim offerimus, sed potius ita secum reputet, sacerdotes sunt isti secundi sub vno primo pontifice Christo administrari & dispensatores mysteriorum eius. Ac de prima quidem huius argumentationis parte, itemque de secunda disputatum est, reliqua est tertia eademque postrema in qua Calvinus ac Bucerus se insolentius iactant, quasi argumentum inuenerint, quod refellere nequeamus. Quæ vna in re, fateor, superiores sunt. Illi nanque quomodo opinionem commentitiam confirmarent, inuenerunt, ego tam leue argumentum qua ratione infirmem ac diluam reperire non possum. Sed age, horum insolentiam reprimeamus, iamque doceamus serio, quam ridiculè exultent homines, non solum doctrinæ Apostolicæ ignari, sed omnis omnino Philosophiæ. Primum autem, quamuis denuò velimus sacrificij complicatam notionem euoluere, non facile tamen reperiemus, an ea eadem occisionemque contineat, cum animal sacrificandum est. Contrà enim dicit fortasse quis Prophetas Baal quoddam etiam sacrificij genus præbuisse, qui lanceolis & cultris se inciderint, donec perfunderentur sanguine. At demus illud & concedamus argumentantibus, quod ad perfectam animalis immolationem nos quoque attinere credimus, confici, dico, ipsum & occidi oportere, si verè sacrificatur. At corpus viuum & spirans non offerimus, idem enim in eucharistia est atque in celo. Sed & si Christi corpus in eucharistia viuum est, ac sanguis in corpore, non tamen à nobis aut corpus offeratur quia viuum est, aut sanguis quia est in corpore. Sed illud quia mactatum, hic quia effusus in cruce. Quod si Christus in cruce se offerens non se è conspectu nostro abtulisset, sed perpetuò penderet in cruce, ante omnium fidelium oculos omni & loco & tempore positus, nihil

neceſſe erat, vt exemplum facti relinqueret, & in ſimulacrum ex animali exemplo veritas trãſſerretur. Sicut enim ij, qui tunc fuerũt iuxta crucem, eandem cum Chriſto hoſtiam patri obtulerunt, ſi modo verè erant pij, & rem quæ gerebatur, intelligebãt, ſic ſi eadem externa crucis hoſtia in cõſpectu noſtro æterna permaneret, nullo exemplari & imagine hoſtiæ illius indigeremus. Quia verò licet oblatio illa & maſtatio externa tranſierit, ſic tamẽ coram Deo conſtat acceptabilis & perpetua virtute conſiſtit, vt non minus hodie in conſpectu patris illa ſit efficax quàm eo die, quo de ſaucio latere ſanguis exiuit, ideò verè nunc offerimus eandem crucis hoſtiam cum Chriſto perinde atque illi, qui erant iuxta crucem, quàmuis illi nullo poſito ſub oculis ſimulacro, quia nullo tunc opus erat, cum ipſa viua in præſentia eſſet, atque ante oculos propoſita, nobis autem per imaginem Chriſtus hoſtiam illam excitauit, & quaſi in quodam exemplari ſtatuit ante oculos. Sed imago hæc & exemplar nihil reuera obſtat, cur non eundem illum ſanguinem modo offeramus, quem Chriſtus fudit in cruce, non aliter ac ſi nunc coram offunderetur. Quæ eſt ſententia Chryſoſtomi, falſò tamen Ambroſio attributa. de conſecrat. diſtinct. 2. cap. in Chriſto. Adde, quòd quale fuerit ſacrificium, talis eſt requirenda mors, vt ſi illud cruentum eſt, hæc ſit etiam cruenta, ſi illud incruentum erit, mors quoq; erit myſtica & incruenta, id eſt, effectus mortis ceu nũc præſens adeſſet. Satis eſt enim vt verè & propriè ſit ſacrificium, quòd mors ita nũc ad peccati remiſſionem applicetur, ac ſi nunc Chriſtus ipſe moreretur. Id quod ſcriptorum veterum testimonijs confirmatur. Gregorius, In ſe ipſo, inquit, immortaliter viuens iterum in hoc myſterio moritur. Et Auguſtinus, Semel immolatus eſt in ſemetipſo Chriſtus, & tamen quotidie immolatur in ſacramento. Paſchaſius, Quotidie Chriſtus myſticè pro nobis immolatur, & paſſio Chriſti in myſterio traditur, &c. Et Cyrillus in concilio Ephreſino, Athanaſius ad Antiochum, Theophilaëtus in decimo caput epiſtolæ ad Hebræos, Damascenus in quarto libro, Gregorius demum Nazanzenus, vt ceteros prætermittam, hanc incruentam exanguemque immolationem vocant,

*Vide etiã
Euſebiu
Emiſſenũ
de cõſec.
d. 2. quia
corpus.*

*De cõſec.
d. 2. quid
ſit.*

*De cõſec.
diſt. 2. ſemel.*

*De cõſec.
diſt. 2. iteratur.*

vocant, vnicam illam quidem, qualis non fuit alia similis, per quam ad effectum scilicet sic nobis Christus immolatur, vt illis, qui presentes erant quando se in cruce offerret. Sed quia sine effusione cruoris, quæ in præsentia cernatur oculis, applicatione verò cruoris iam effusi sit oblatio, rectè à patribus incruentum sacrificium nuncupatur. Atq; ad ea quæ sunt à Lutheranis in secundo argumento dicta, diximus satis.

In tercio quoq; argumento refutando posthæc nihil est necesse laborare. Dico enim Christi oblationem in cruce nõ aliter se habere ad redimenda peccata, quàm aut lucem ad illustrandum, aut medicinam ad curandum. Lucem dico, quæ omne lumen ederet, medicinam, quæ omnes sanaret morbos. Ecquis autem dubitet, causas perfectas & principales sine adiuuantibus & proximis nihil efficere? Medicamentũ quippe quilibet presens & salutare sit, nisi ægro corpori adiungitur, neq; opẽ indigenti fert nec salutem. Quod si agnus, qui tollit peccatum mundi, sine adiutrice & socia causa ipse per se expiauit nostra delicta, baptisma tollatur, pœnitentia absit, sacerdotia sileãt, ministeria facestant, atque adeo omne salutis nostræ & sacramentum remoueatur & instrumentum. Præceptum illud vanum sit, Baptizate in nomine patris & filij & spiritus sancti: gratia illa vana, Quorum remiseritis peccata remittentur eis: inanis sermo ille, Pœnitentiam agite, & baptizentur vnusquisque vestrum in remissionem peccatorum: sit denique ille falsus, Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis. Quin etiam, si ita libet, quia orauit pro nobis Christus, non oremus, quia ieiunauit, non ieiunemus, quia lacrimatus est, non ploremus. Colligunt enim arguti isti dialectici, quia obtulit semel Christus, nos non offeramus. Sicut ergo compatimur, vt passionis eius participes simus, ita etiam offerimus, vt oblationis ipsius partẽ capiamus. Nobis sanè religio actuosa est, Lutheranis ociosa. Qui nos feriatos volunt cessatione torpere, & quasi pueros delicatos nihil agere. Ita ex animis hominũ extrahunt radicibus religionem, cum sacrificia, sacerdotes, ceterosq; religionis ministros tollunt. Nõ ergo nos repetitis oblationibus Christi sacrificium testamur fuisse imbecillum,

Matt. vi.

Ioa. ii. 20.

Actor. 2.

Tit. 3.

sed causam principalem perfectamq; fuisse, quæ quantum-
uis licet sufficiens in se & consummata sit, sine applicatio-
ne tamen causarum adiuantium nihil efficit. Illud verò,
Vna oblatione consummauit in æternum sanctificatos, si-
mile est, vt si diceré, Deum vna illustratione mundū in æ-
ternū illustrasse. Id quod reuera fecit, quū solé quasi sem-
piternū lumen accendit. Alioqui quid alio loco Aposto-
lus iubet, vt emundemus nos ab omni inquinamēto carnis
& spiritus, perficientes sanctificationē in timore Dei? Cer-
tè Christi sanguis emūdauit nos ab omni delicto, & tamē
Paulus ait, Mūdemus nos. Certè vna oblatione Christus
cōsummauit sanctificatos, & tamē Paulus monet, vt ipsi p-
ficiamus sanctificationem in timore Dei. Christus igitur
mūdāt ac perficit, & nos quoq; perficimus ac mundamus,
sed ille agit nobiscū vt causa principalis, nos sub illo agi-
mus vt causæ adiuantēs. Dei nanq; adiutores sumus. Sed
addunt illud, Vbi peccatorū remissio est, iā nō est oblatio
pro peccato. Respōdemus. Si remissio solū est vt in causa
vniuersali, iam nō est oblatio generalis quidem pro pecca-
to, est tamē oblatio specialis, quæ vim illius ad efficiendū
applicat. Quemadmodum si illustratio est mundi vniuer-
salis, nulla alia generali est opus, non enim alio sole indi-
gemus, alia luna, alijs stellis. Sed necesse est tamen illustra-
tiones quotidie singulas aëris interuenire, si terra est die-
bus singulis illustranda. Addunt etiam, Post remissas per
Christi sacramenta iniquitates, quorsum oblationes faci-
mus pro peccato? Respōdeo, remissio iniquitatis duplex
est, vna perfecta, altera imperfecta. Perfecta, quū nō solum
culpa, sed tota etiam pœna remittitur, de qua illa intelli-
guntur, Projecisti post tergum tuum omnia peccata mea.
Esai. 38.
Psal. 31.
Beati, quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum recta
sunt peccata. Projiciet in profundum maris peccata no-
stra, Mich. 7. & cætera similia. Atque hæc per baptismum
contingit omnibus baptizatis. Imperfectam verò illā dici-
mus, in qua vel culpa remittitur, sed non tota pœna, vel re-
mittitur pœna remissa iam culpa, de qua illud accipimus,
Propter remissionem præcedentium delictorum. Et rur-
sum, In redemptionem earum præuaricationum, quæ erāt
sub priori testamento. Antiquis porrò patribus culpas
ante

2. ad Co-
rinth. 7.

1. Cor. 3.

Esai. 38.

Psal. 31.

Rom. 3.

Hebr. 9.

ante Christi mortem fuisse remissas ambiguum non est, iuxta fidem quippè defuncti sunt testimonio fidei probati. Non esse autem perfectè remissas cõfirmat Paulus cum ait, Christum mortuum esse in remissionem præcedentiũ delictorum. Quæ si plenè Moyfi, Aaron, Dauidi, cæterisq; sub lege & natura sanctis condonata fuissent, nec illis esset ianua regni cœlestis occlusa, nec loci inferi in custodiam deputati. Et quis enim dicat, omnino resoluta crimina, quorum pœnæ luuntur in carcere? Dauidi rursus homicidij & adulterij scelera relaxata quo tempore ad Nathan prophetae vocem peccatum confessus est, & Nathan ipse idem, & auctor libri ecclesiastici testes sunt. At si plenam remissionem percepisset, quorsum illa? Dele iniquitatem meam, Amplius laua me ab iniquitate mea, Auerte faciem tuam à peccatis meis, &c. Certè hanc ampliorem & pleniorẽ indulgentiam non prius à domino impetravit, quàm multis supplicijs in eo dominus acerrime vindicasset. Itaque si per Christi sacramenta plena cuiquam peccatorum remissio cõtigit, non pro illiusmodi peccatis hostiam minimè offerimus, vt si quis proximè recens baptisma susceperit, at si peccator non est perfectã remissionem consecutus, quod in sacramento pœnitentiæ ferè accidit, pro huius delictis sacrificium exhibemus, vt cui Deus subiratus etiamnum est, ei fiat aliquando propitijs.

Quid igitur sibi Apostolus vult, quum minis horribilibus audientium animos perterrefacit in hæc verba, Voluntariè peccantibus nobis iam nõ relinquitur pro peccatis hostia? Nempè, qui dicit, voluntariè peccantibus post acceptam notitiam veritatis nullam hostiam esse reliquam, id, sine dubio significat, ignorantibus aliquam hostiam superesse, ijs præsertim, qui ante acceptam notitiam veritatis peccauerunt, quemadmodum Chrysostomus ac Theophilactus argumentantur. Rem ergo Apostolus verbis grãdioribus exaggerat, atque vt solet, terrorem exuperatione inijcit. Ostendit itaque non quid clemens & misericors iudex interdum sua lenitate concedat, sed qua pœnalis dignus sit, qui singulari baptismi beneficio suscepto filium Dei conculcat, & sanguinem testamenti pullutum

2. Reg. 12.

Eccl. 47.

ducit, & spiritui gratiæ contumeliam facit. Indignus nimirum est, qui fuerit huiusmodi, cui Christus iterum crucifigatur. Toties autem nobis crucifigitur, toties immolatur, quoties eius crux nobis & mors ad peccati remissionem applicantur. Si de iustitia ergo agitur, nulla relinquitur pro peccatis hostia ijs, qui ex malitia peccant. Sin verò de misericordia Dei agitur, quæ omnem etiam sensum exuperat nõ solum infirmis & ignorantibus aliqua superest hostia, sed ijs etiam, rarò tamen, qui voluntariè peccauerunt post acceptam notitiã veritatis. Enimvero quod hæc Apostoli oratio alta & exaggerata sit, illud primum argumẽto est, quod statim subditur, Terribilis autò quædam expectatio iudicij, &c. Atque euestigio, Irritam quis faciens legem Moyse, &c. & post pauca, Rememoramini pristinos dies, &c. & tandem, Nolite amittere confidentiam vestram quæ magnam habet remunerationem. Illud deinde hoc cõfirmat maximè, quod in. 6. c. cum dixisset, Impossibile est eos, &c. ne existimaretur nulla esse rerum expectatio meliorum, quasi à desperatione ad spem reuocare cupiens, cõfidimus, ait, de vobis dilectissimi meliora & viciora saluti, tametsi ita loquimur. Ex quo temperamento Hieronymus lib. aduersus Iouinianum 2. colligit, Apostolum Hebræos per exaggerationem territasse. Est & aliud responsum dignum, nisi me fallunt omnia, quod magno opere animaduertatur. Videlicet, hostia pro peccato duobus modis intelligi potest. Vno modo pro peccato altero etiam pro culpa. Quòd enim peccati vox pro peccato peccati vsurpetur, illa demonstrant, Non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Et rursus, Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum, cui autè minus dimittitur, minus diligit. Quo loco multorum peccatorum pœnas multa dominus peccata vocat. Nam culpas antè fuisse remissas, qui superiores lachrymas confiderauerit, is vocare in dubium non poterit. Et quæ dilexerat, & ingemuerat, ea certè culparum veniã fuerat cõsecrata. Sed cui in præsentì dicitur, Remittuntur tibi peccata, Vade in pace, ei plenissima indulgètia cõceditur, omniùq; pœnarù perfolutio. In pœnis verò locũ habet, vt maiori dilectioni maior remissio respondeat, minori que etiam minor,

*De pmi.
d. 2. ca. Si
enim.*

*Roma. 7.
Luca. 7.*

minor, nam culpæ vel simul remittuntur omnes, vel nullæ. Machabæorū sententia vulgò etiam sermone teritur, Sanctam & salubrem cogitationem esse pro defunctis exorare, ut à peccatis solvantur. Vbi pœnas purgatorias pro culpis debitas peccata sine dubio appellauit. Simile est illud, Peccata tua elemosynis redime. Pœnas autem Daniel peccunia redimendas existimabat: nam culpas aut pœnitentia diluit, aut certè sine argèto gratia resoluit. Atqui siue figuratè nomè causæ ad effectum transferatur, siue remissio pœnæ ad integram remissionem culpæ pertineat, non valde interest quidem, tametsi D. Thomas atq; Innocentius huiusmodi locutiones improprias esse testatur, quibus peccata deleri, detergi, abluì, remitti dicuntur, quia solvantur pœnæ. Iam ergo cum Apostolus ait, nullam hostiam superesse pro peccato, pro culpa propriè intelligendus est. Cui sententiæ non est illa contraria, relinqui pœnitentiæ sacramentum, quod iudicium est, nõ sacrificium, relinqui etiã hostiam pro pœna, quæ improprie dicitur hostia pro peccato. Sed quæris, quid causæ plerisque antiquorū fuerit, ut baptismũ hostiam appellauerint, ideoq; dixerint, nõ superesse hostiam pro peccato, quia baptismus repeti non potest. Sanè quia in baptismo Christo comorimur, & per hoc sacramentum applicatur nobis hostia crucis, ad plenam peccati remissionem, hinc illi baptisma translative hostiam nuncuparunt, ac post baptismum semel acceptũ nullam hostiam esse reliquã interpretati sunt: quia baptismum secundum non est. At in pœnitentiæ sacramento non applicatur mors Christi per modum hostiæ, sed per modum iudicij. Itaque quamuis pœnitentia post baptismum super sit, non proinde tamen hostia superest pro peccato. Sed de tertio argumento nimium multa.

Quartum verò non confutatione eget, sed reprehensione. Ecqua enim vel inscitia vel imprudentia est, ea aduersum nos testimonia excitare, quæ à nobis faciunt maximè, Constat sanè, eucharistici sacrificij partes quatuor esse, vnam consecrationem corporis & sanguinis, alteram oblationem, tertiam fractionem, postremã consumptionem.

Ggg 4 His rñ quoque mixtionem ad sacrificij integritatem adiuuere. Nam ab Apostolicis ecclesie traditam, ambiguum non est.

Dani. 4.
Sine pretio remittitur culpa, nõ tamen sine dispositione.

4. d. 12.

quest. 2.

ar. 2. q. 2.

Sermo est

de mortua

lib^o, quæ

simpliciter

quasi per

antoniam

massiam

peccata

dicuntur.

Nã veni-

alia hoc

penitus

sacrificio

deletur.

de cõ. d. 2

ca. Itera-

tur, & c.

virum.

Probabi-

lissimum

est, specie

His quippè quatuor partibus nostrum sacrificium redintegrari, confici, absolui qui negauerit, nihil illum de ratione perfecti sacrificij didicisse, nihil quæsisse, nihil scire conuincam. Consecrationem porro atq; oblationem cum gratiarum actione coniunctam ex euangelio colligi, ostendimus paulò antè, fractio autem apertissimè traditur. In eo discrimen est, quòd Lutherani in fractione nihil mysticum esse arbitrantur, sed solam panis distributionem, nempe, vt sua cuique portio contingat: at ecclesia sancta quum hostiam fraugit, dominici corporis in cruce fractionem significado, Christi hostiam commemorat: què admodum Christus ipse & verbo & exemplo commemorandam tradidit. Quod verò ad plenam huius sacrificij rationem consumptio specierum attineat, conciliù Toletanum duodecimum testatur inguens. Quale erit sacrificium, cui nec ipse sacrificans, particeps esse dignoscitur. Augustinus insuper in libro sententiarum Prosperi cõsentit, dum sanguis de calice in ora fidelium funditur, dominici corporis immolationem eiusque sanguinis effusionem designari. Spectat ergo ad perfectam significationem sacrificij consumptio specierum. Quæ causa catholicis perpetua fuit, vt dum sacerdos species sumit, nõ edere illum dicant, edat licet, sed consumere. Vt intelligamus, in missa potiùs haberi rationem consumptionis quàm manducationis, magisq; sacrificium spectari quàm cœnam. Quod Lutherani sentientes negauerunt, Christum corpus suum sanguinemque sumpsisse, ne consumpsisse & sacrificasse probaretur. Verùm ratio primùm conuiuij hoc exigit, vt cibi communionem & consociationem habeat, alioqui qui ad cœnam inuitat, is non conuictor esset, sed conditor instructorq; conuiuij. Atque accubationem epularem amicorum, tametsi meliùs nostri conuentionem vocant: vt qui vocat ad cœnam, nec conuictor ipse & computator est, non solum non urbanum conuiuium ineat, sed ne conuiuium quidem. Deinde, vt Chrysoströmus argumentatur, ne discipuli horrerent carnem & sanguinem, necesse erat vt Christus prior ipse degustaret. Christus certè quod se videbant facere, id vt facerent

*De cõsec.
distin. 2.
quã fran
gitur.*

*De cõsec.
distin. 2.
e. relatũ.*

*De cõsec.
distin. 2.
quã fran
gitur.*

facerent iussit Apostolis. Intellexit autem semper ecclesia sacerdotibus iniunctum esse vt fumeret, sumpsit ergo & Christus, nisi sacerdos omnibus suis numeris absolutus non absolutum sed inchoatum sacrificium fecerit.

Nec me fugit D. Thomam aliquando, vt videtur quidē, *3. part. q. 83. art. 4.* docuisse sacrificium ante fractionem hostiæ esse peractū, sumptionemq; spectare propriè ad sacramentum, oblationem verò ad sacrificium. Et rursus asserere, fractionem *Art. 6. 6.*

hostiæ non ita esse necessariam, vt, si omittatur, sacrificiū maneat imperfectum, quod videlicet huius rei significatio non ad corpus Christi verum, sed ad mysticum refertur, non ergo fractio in partibus sacrificij numeranda est.

Quod autem sacrificium ante fractionem peragatur, id magno argumento sit: sacerdotem statim a consecratione illa verba dicere, Offerimus præclaræ maiestati tuæ de tuis donis ac datis hostiam puram, &c. Iam ergo nondum fracta hostia & oblatio est & sacrificium. Verū qui Diuum Thomam nobis obijcit, id ille agit, vt & secū ipse Thomas, & cum vera sacrificij ratione pugnet, eius enim in secunda secundæ, verba non obscura sunt, sacrificium *q. 85. 3. 7*

propriè dici, cum circa res oblatas aliquid sit. Quam rem illo etiam exemplo confirmat, vt quum panis frāgitur & comeditur. Vnde colligit, primitias oblationes esse, non autem sacrificium: quia nihil sacrum circa eas fiebat. Hostiam igitur aliquando ante fractionem non solum D. Thomas, sed etiam ecclesia vocat eo more, quo rem instātem & proximam quasi præsentem nominamus. Sic Cicero præbere, ait, hostias ad sacrificium. Vbi animal sacrificandum hostiā appellat. Quin & in Leuitico & in alijs quoq; plerisque locis holocaustum, hostia ac sacrificium ab eo, quod proximè futurum est, nomen accipiunt. Sed & panē ipsum ante consecrationem hostiam vulgò appellamus, à qua appellatione ne Diuus quidem Thomas abhorret.

Sacerdos porro ante consecrationem dicit se offerre sancta sacrificia illibata, &c. Quis autem Theologus tam insigniter stultus fuit, vt peractum sacrificium ante hostiam consecratam existimauerit? Atque vt de occulto & interiore sanguinis & corporis sacrificio nihil dicam, externum certè & mysticum sola oblatione non constat.

834 DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.
Cum itaque circa species ante fractionem nihil sit à facri-
fico factum, ne sacrificium quidem peractum est. Itē cum
symbolis rerum Christo instituente debeamus mortem
ipsius agere, si verum & perfectum nostrū sacrificium est,
eiusque victimæ absolutum exemplar, quam Christus in
cruce præbuit, nullum autē sit rerum symbolū antē quā
species frangatur, misceantur, consumantur, certissimum
accipere argumētum possumus, ante fractionem nondum
esse expletam sacrificium. Manet igitur, non consecra-
tionem modō & oblationem, verū & fractionem quo-
que ac cōsumptionem ad integritatem externi sacrificij
pertinere. Quæ res non pertenui nobis argumento indi-
cioq; patefacta est, sed gravi constantiq; ratione, præter
quā quod ab Apostolis has nos sacrificij partes acce-
pisse, promptissimum est ostendere, nam Christum tra-
didisse, satis supra est à me demonstratum. Vt Lutherani
argumenta probabiliora deinceps excogitent: liquidem
quartum hoc, quod modō diluimus, improbabile est. Im-
probabile esse dico, Lucæ Pauliq; testimonijs vti, vt ec-
clesiæ sacrificium explodatur. Nam ratio ea, quæ adiun-
gitur, captiosa est, & veri similitudine fallere imperitos
potest. Primum autem qui Lutheranis responderet, Chri-
stum in cœna sacrificium, non pro peccato quidem, sed
gratiarum tamen actionis obtulisse, hic non ab illis facile
eluderetur. Eius enim rei probabilem rationem redderet,
quod cum sacrificij cruenti dies instaret iam planē, aut
certē iam appropinquaret hora, non oportebat hostiam
in cœna pro peccato mysticam exhibere, cum impende-
ret generalis hostia illa, in qua patri cōplacuit omnia pec-
cata resolui. Quanquam & sanguinem circūcisionis pro
nobis Christus obtulit & ieiunavit, fleuitque pro nobis,
nec tamen remissio ea peccati secuta est, quæ à cruce tan-
dem expectanda erat. Quemadmodum enim martyrij
plena efficacitas non in qualibet sanguinis effusione est,
sed in ea demum, in qua martyrium consummatur, quam-
uis sanguinem suum Deo statim à principio martyr ob-
tulerit, sic passionis Christi perpetuæ vis illa absoluta &
perfecta, non in initio aut medio sed in fine fuit. Dein-
de mysticæ oblationis effectus, non is est, quem falso
existi-

existimāt Lutherani nos credere, nempè, vt omnes culpas
pœnasq; resoluat. Quæ de re paulò post dicturi sumus.
Alia enim efficiētia hostiæ illius est, quâ Christus palam
mactauit in cruce: alia illius, quam sub speciebus definitis
mysticè præbuit in cœna. Illa generalis est, sicut diximus,
nec per sacrificium modò, sed per omnia sigillatim sacra-
mēta ad effecta lōge diuersa applicatur. Hæc peculiaris
efficiētia est, & sub speciebus certis ad peculiaria quædā
effecta concluditur. Obtulit ergo Christus hostiam in
cœna, tum pro culpa veniali, tum pro pœna, quæ pro cul-
pa etiam mortali deberetur. Qui in peccato soluendo sa-
crificij peculiaris effectus est, Hunc verò habuit in cœ-
na sanguis oblatu: nam in cruce vim remissionis habuit
generalem. Sed quoniam, vt modo dixi, hanc rem sumus
in confutatione sequentium argumentorum fusiùs expli-
saturi, pergamus ordine refellere argumenta, quæ restāt.

Quintò verò argumento refutando Rossensis episco-
pus calicem ait nouum testamennum ideo dici, quia no-
uū testamenti confirmatio est. Quem vocis vsū, vt pro-
bare testimonijs non queo, ita non audeo explodere. Il-
lud affirmo, nomen hoc pro re, quæ ex testamento obue-
nit, interdum accipi: vt in epistola ad Hebræos, c. 7. Me-
lioris testamenti sponsor factus est Iesus. Sic enim pro-
missionis vocabulū pro re, quæ promittitur, scripturæ au-
tores vsurpant: ad Hebræos 6. Imitatores eorū qui fide
& patientia hæreditabunt promissiones, ad Hebr. 9. Re-
cipiēt promissionē accipiāt æternę hæreditatis, & Acto. i. expe-
ctaret promissionē patris. Si ergo promissio pro re pro-
missa accipitur, & testamentū Luthero ipsi quoq; promif-
sio est: nihil mirū si pro re ipsa, quæ testamēto est relicta,
vsurpetur. At prima res eadēq; potissima, quam nobis in
testamēto suo legauit Christus, fuit sanguis. Quid igitur
obstat, cur rē, quâ beneficio testatoris habuerim, nō ego
in funus eius exequiasq; rependā? Quid inq; obstat, cur
quod de manu morientis accepimus, non id nos viuenti
illi reddamus? Nisi illud frustra atque importunè repeti-
mus, Tua sunt domine omnia: & quæ de tua manu susce-
pimus, reddimus tibi. Quod autē calix impropriè dicatur
testamentum, manifestum est. Siue enim, vt Innocentio
placet,

Cap. cum
Marthæ.
de celeb.
Miss.

placet, testamentum promissio est: siue, vt Vlpianus verè sentit, sententia est volùtatis iusta de eo, quod post mortem fieri voluerimus, omnino liquet, calicem nec promissionem propriè nec sententiam esse, sed rem, quæ testatoris promissione voluntatisque sententia relinquitur. Hanc verò nos hostiam præbere ad sacrificium quis prohibet? Sed de quinto argumento hætenus.

Cap. cum
Marthæ.
de celeb.
Miss.

Iam argumento sexto quid attinet respondere: nisi eadem velim, quæ suprâ dixi, verba repetere? Colligunt enim acuti scilicet dialectici, si eucharistia exemplar & imago est, non esse illam verè ac propriè sacrificium. Quæ sanè collectio perridicula est. Quid enim stultius dici potest, quàm legis veteris hostias sacrificia non fuisse, quòd verorum exemplaria fuerint. Innocentius porrò tertius quosdam meritò irridet, qui putarint, in sacramento non esse corporis Christi & sanguinis veritatem: ex eo quòd scriptura interdum cõmemorat, id, quod in altari suscipitur, mysterium, imaginem, figuram & exemplum esse. Quorù errorem Pontifex doctè grauitèq; refellit, si enim, quia figura est, sacramentum altaris veritas esse negatur: ergo nec mors nec resurrectio Christi veritas est credenda: si quidem eas similitudinem & imaginem esse Apostolus tradit, ac Pètrus quoque scribit Christum exemplum nobis in sua passione reliquisse. Nihil igitur obstat, cur non in externo sacrificio forma sit, species, imago, & exemplar sacrificij crucis, in sanguine verò & corpore, quæ sunt res intus inclusa, eiusdem sacrificij existat veritas. Sed quoniam in cruce, quod alias diximus, passio & siue mysterio hostia cruèta fuit, in altari occultè & mysticè abscondita, ne eodem modo, quo Christus, sacrificare putaremur, rectè cum suo Chrysostomo Theophiladus admonuit, nos non immolare Christum, quemadmodum se ipse in cruce immolauit, sed potius illam crucis hostiam commemorare. Verùm quia commemoratio nostra ociosa & vmbrailis non est, sed efficit quod significat: quanquam non Christum occidimus, qui resurgens ex mortuis iam non moritur, Christi tamen mortem applicamus ceu nunc facta sit. Applicamus autè non fide sola aut solis verbis, sed etiam symbolis. Post illa nanq; verba,

verba, Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur,
 non ait dominus, Hoc credite: non, Hoc dicite: sed, Hoc
 facite in meam commemorationem. Quæ causa, nisi me
 fallit animus, Apostolo fuit, vt veteris legis symbola,
 quoniam vacua erant, vmbra appellaret, non ipsas ima-
 gines rerû. Nam euangelium ipsas rerum imagines quasi
 viuas continet, non ad significationem modo, sed ad ef-
 ficientiam. Vt baptismus imago est spiritualis ablutionis,
 quæ per Christi sanguinem facta in cruce est, sed habet
 tamen res ita coniunctas, ac si Christus ipse nunc pro ba-
 ptizato sanguinem funderet. Quocirca & aliquando idẽ
 ausus est dicere, in singulis baptizatis Christum cruci-
 figi: non illa solum loquendi forma, qua Ioannes euan-
 gelista scripsit, agnum occisum esse ab origine mundi, sed
 ita potius vt ad effectum idem prorsus sit, ac si Christus
 verè nũc pro his, qui baptisma suscipiunt, crucifigeretur.
 Nec verò existimo, quum Paulus legem dixit vmbra
 habere futurorum bonorum, nõ ipsam imaginem rerum,
 de significatu disceptasse, quod pleriq; interpretati sunt,
 vt vmbra signum obscurum & imperfectum, imago rei
 expressum perfectumq; signum intelligatur. Quæ vt vera
 esse non inficior, ita à præcipuo Apostoli instituto esse
 aliena iudico. Id quod ex verbis eiusdem Apostoli mani-
 festè conficitur. Ait enim, Vmbra habens lex futuro-
 rum bonorum, non ipsam imaginem rerum eisdem ipsis
 hostijs, quas offerunt indefinenter, nunquam potest ac-
 cedentes perfectos facere, &c. Quia igitur hostiæ illæ vim
 efficiendi nõ habebant, ideo legem vmbra habere dixit,
 futurorum in lege gratiæ bonorum. Vmbra quippe ignis
 non id efficit, quod ignis, nec vmbra hominis idem præ-
 stat atque homo, neq; enim in agendo quicquam aut im-
 becillius vmbra aut inanius est. Sacramenta verò & sacri-
 ficium nostrum imagines rerum sunt, nõ piæ vel vmbra-
 tiles inanesq; ad efficiendum & imbecillæ, sed cum ad
 viuam rerum ipsarum expressæ, tum, si ita loqui liceat, ad
 efficacitatem res ipsæ viuæ, quarum imagines sunt: tanta
 Christi & euangelij potentia est, vt eandem vim penitus
 symbolis imaginibusq; tribuerit, quam res ipsæ habe-
 rent, si quum earum commemoratio sit, verè patrentur.

Sed

Sed in sexti argumenti reprehensione multum tēporis insumpsi. Nihil enim responsione opus erat: sed vt loca eadem diligenter isti pertractarent, & bona fide relegerent. Ibi enim planè reperirent, auctores sanctos, & verum in ecclesia corporis ac sanguinis Christi sacrificiū, & verissimum quoq; exemplar affirmare: alterū in externa forma & figura, alterū in re, quæ inclusa atq; abdita in mysterio latet occulto. Quanquā Euthimius ante cōsecrationem exemplar interpretatur: post consecrationem autem sacrificij veritatem. In quem etiam modum Basilium exponit Damascenus 4. lib. cap. 14.

In septimo argumento existimant homines parum in Theologia exerciti, actus nostros nostræ redemptionis, sanctificationis, ablutiois, nullo modo causas esse. Quæ si vera essent, illa omnia essent falsa, Omnis qui habet hanc spem sanctificat se. Item, Mundemus nos ab omni inquinamēto carnis & spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei. Item, Peccata tua elemosynis redime. Item, Per misericordiam & fidem purgantur peccata. Item, Misericordia & veritate redimitur iniquitas, & cætera id genus, quæ in sacris literis passim occurrunt. Neq; ex his, quemadmodum isti falsò iudicant, quicquid de Christi in nos gratia, merito, vi & redemptione dicitur, quo gratiæ Dei & Christi multò magis attribuitur. Exemplum ponam ex natura, vt gratiæ vis manifestius eluceat. Res vniuersas ad suum quaque finē vi quadam ingenita moueri, philosophis omnibus exploratum est. Sic igni, vt ad locum naturæ suæ congruentem ascenderet, leuitatem indidit procreator ille mundi Deus, vt vero calefaceret, quæ erat actio ignis naturæ conueniēs, impertiit calorem. Id quod in reliquis promptū est cernere, quæ sic à principio & forma interiore mouentur, vt nō solum nō repugnēt, sed agi sponte videantur. Animalia porro non modò hanc inclinationem & formam à natura habent, verū ipsa etiā se mouent actionibus quibusdā suis, & ad quæredum sibi consentiens bonū, & ad propulsanda aduersantia mala. Quæ res præcipuè in hominibus illustrior apparet, qui quoniā nō aguntur, vt serui, sed liberè potius agunt, vt domini: ratione eligunt media & se

1. Ioan. 3.

2. Cor. 7.

Danie. 4.

Prou. 15.

Prou. 16.

& se ipsi ciēt, vt per talia media fines propositos cōsequā-
 tur. Nec ideo tamē aut primæ causæ virtus minor est,
 aut potestas infirmior, imò hoc vberior & maior, quòd
 attingit à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia
 suauiter. Ecqua enim vis ea fortior esse potuit, quæ ad eò
 suaves & cōgruentes impetus in rerū natura posuit, vt eas
 nulla vi quidē illata moueat, sed vehementissimē moueat
 tamē? Quæ Dei virtus eximia insignisq; suauitas multò la-
 tius in gratuitis effectis quàm in naturalibus se effundit.
 Non enim solū vitales operationes, quæ supra naturam
 sūt, in se edit mortalis homo per gratiæ formam & vir-
 tutes, sed ad vitam ipsam capiendam sua se actione parat,
 & viuendi sibi causa est. Quemadmodum enim, si materia
 dispositiones, quibus ad suscipiendam formā ignis præ-
 paratur, ipsa in se faceret, eadē sibi causa esset effectrix, vt
 à forma illa informaretur, sic, quoniā præparationes viuifi-
 cantis gratiæ homo in se efficit, ipse in sui generatione
 Dei adiutor existit. Qua in re, vt dixi, suauior & effusior
 gratia q̄ natura est. Vitā nāq; à natura datā curare ac tueri
 ipse valeas, salutē quærere, morbos pellere aduersos, tum
 externis quibusdam medicamentis adhibitis, tum animæ
 viribus internis excitatis. At vitæ causa tibi esse non po-
 teris, sed aliunde eam accipis nulla interueniente opera-
 tione tua, dispositione tua nulla. Dispositio quippe om-
 nis, qua ad animā corpus aptatur, à patre generante edi-
 tur, à filio genito nullo modo. In natiuitate verò spiri-
 tualis ipse, qui nascitur, non solum principium est, vt post
 ægritudinem sanus sit: verū etiam, vt postq̄ fuerit mor-
 tuus, & vitā habeat & abundantius habeat. Præclarè itaq;
 dictum illud est, atq; ad Philosophiæ rationē aptè, Iustus
 ex fide sua viuet. Ex quo Hieronymus colligit, hominem
 sibi esse viuificationis suæ causam. Nempè actus fidei,
 spei, charitatis, pœnitentiæ, quibus Deus vtitur ad ani-
 mum viuificandū, homo ipse in se facit, gratuito quāuis &
 supernaturali auxilio permotus. Ne certes, quasi actus
 nostri gratiæ remissionisq; culparū causę efficientes sūt,
 cū nihil aliud q̄ disponant animū, vt gratiam Dei iustiti-
 amq; recipiat. Quemadmodum calor præparatio est, quæ
 ligni materiā afficiat, vt & formam ignis capiat & naturā.

Sed

Sed sicut homo alteri homini non est causa animæ rationalis, sed causa tamen est, ut per rationalem animam uiuat, sic homo licet causa gratiæ non sit, causa tamen sibi est, ut per gratiam uiuat. Cuius sententiæ illa iam consecratoria sunt, Animas uestras castificantes: Item, Ablue à malitia cor tuum: Item, Siquis emundauerit se ab istis, erit uas in honorem sanctificatum, & ad omne opus bonum paratum. Ac uasa hæc quidem Deus ipse fecit in honorem, & præparauit in gloriam. Sed si nõ à uoluntate nostra purgatio animæ nostræ fieret, ut Damascenus argumetur, non utique dixisset Paulus, Si quis emundauerit se, &c. Verum hæc subtilius fortasse differuntur, quàm ut ea Lutherani omnis omnino Philosophiæ ignari possint agnoscere. Illud breuiter intelligat, nos in salutis nostræ opere, sanctificatione, purgatione, curatione dei adiutores esse. In die, inquit, salutis adiuui te, ac rursus, Gratia Dei mecum. Nam de peccatorum redemptione quaestio est multo facilior. Ea nempe uoce aliquando per solutionem pœnarum scriptura significat, quæ post culpam remissam manent. Has autem non modo Christus per sacramenta sua, sed nos etiam ieiunijs nostris eleemosynisq; resoluimus. Pretia itaq; Deo constituta, quum pro pœnis redimitis enumeramus ac pendimus, tunc peccata nostra redimimus. Nec uerò pretium hoc æquale natura nostra, sed Dei gratia fecit, qui tum pro culpis grauiores pœnas, tum pro pœnis grauiorem posset compensationem exigere. Sed hæc pretia ille pepigit, lege clementiæ & misericordiæ quidem, sed æquitate iustitiæque permixtæ. Quod si ad peccatorum redemptionem pretia hæc, nostra licet, momenti alicuius sunt tamen, quoniam ita sua is lege constituit, qui arbitrio propriæ uoluntatis rerum omnium iustus æstimator est: quanto uerius & iustius nostras ipsi iniquitates redimemus Christi corpus & sanguinem in altari offerendo? Christi, inquam, qui nobis est factus sanctificatio, iustitia & redemptio. Ac tamen redemptor noster unus est ille, sed quia nobis tamen nostrisq; actionibus utitur ad effectum redemptionis explendum, eum quoque in hac parte nos iuauimus. Nec gloria redemptionis minuitur inde, sed augetur, qui non naturæ diuinæ modo,

1. Petri 1.

Hier. 4.

2. Timo. 2

li. 4. c. 20

vide

Chryf. ho

mi. 42.

ad popu.

Antio.

2. Cor. 6.

1. Cor. 15.

modò, verùm diuinæ operationis socios, nos etiam fecerit & confortes. Sed in hoc argumento refutando multum omnino operæ laborisq̃ue consumpsimus: præsertim cùm proximè quædam horum simus adhuc latius explicaturi.

In octauo enim argumento ridiculi citharedi chorda semper oberrât eadem, cùm causas Deo adiutrices in redemptionis humanæ opere negant. Quæ stultitia cuiusmodi sit, exemplo naturæ demonstrare possumus. Fuerunt quidam vsq̃ue ad eò naturalis sapientiæ imperiti, vt opinarentur causas secundas, sic enim appellant Physici, nihil omnino ex se agere, sed rerum omnium effectorem Deum ad præsentiam causarum, quæ secundæ proximæq̃ dicuntur, per seipsum omnes effectus edere. Quæ deliratio incredibilis stultissimorum hominum è schola Philosophiæ, non modò sibilis, sed etiam conuicio explosa est. Verùm quod isti in natura, idem in his, quæ supra naturam sunt, Lutherani peccant, quum soli Deo redemptionem tribuentes causas adiutrices excipiunt, quasi blasphemia sit, quod in natura sapientissimi quique dixerit, id nos in grâcia dicere: nempe causas esse adiuuantes & proximas, quibus prima & principalis vtatur, vt res supernaturales efficiat. Quo loco vis & potestas illius eò præclariùs extat atque eminet, quò magis se homini cõfert, cum illoq̃ue communicat non modò vt sit, sed vt causa etiam sit, quæ, vi licèt accepta diuinitus, verè efficiat tamen, & Deum quoq̃ ipsum in rebus faciendis adiuet. Nam & Apostolus nõ dubitauit scribere, Dei nos adiutores esse, dispensatoresq̃ & ministros mysteriorum eius. Item, se plantasse, & vt sapientem architectum fundamentum posuissè ac filios per euangelium in Christo genuissè. Vt illa prætereamus, Baptizantes eos in nomine patris, &c. Quæcanque solueritis super terram, &c. Quorum remisistis peccata, &c. Ex quibus Constantiensis synodus apertè confecit, sacerdotem verè absolvere, verè conficere. Quæ si certissima sunt, vt sunt sanè, nihil necesse est, quod Albertus Pighius facit, sacrificium operationem nostram esse negare. Multò enim cùm se domino deferre honorè, cū soli remittè dorū criminū potestati tribuebat

doctus Diuus Thomas asseruit, quē locum breuiter per-
 strinxi paulò antè, sacrificium oblationem esse, & eius a-
 ctum virtutis, quæ Dei cultu pio continetur. Nostra igitur
 est operatio, non inficior equidem. Sed duplices sunt
 operationes nostræ. Quædam, quas nostro nomine red-
 dimus, & quæ nostra gratia, meritisque nituntur, vt elee-
 mosyna & ieiunium. Alteræ verò sunt, quæ non à nobis
 efficacitatē habent, sed prorsus à Christo, vt baptismus
 & absolutio sacerdotis in pœnitentiæ sacramento. Quia
 enim sacerdos, non in suo, sed in nomine Christi bap-
 tizat & absoluit, istiusmodi actiones, in quibus purum nu-
 dumque ministerium est, non à ministro vim accipiunt,
 sed à Christo, cuius reuera magis dicuntur esse quam no-
 stræ. Nam ille est, qui baptizat, ille est, qui absoluit.
 Quocirca, siue iustus administer sit siue iniustus, ad effe-
 ctum sacramenti nihil omnino interest. Sicut refert etiam
 nihil, qui ignem accendit, & ad exustionem admouet, fri-
 gidus an calidus ille sit. Tantum quippe caloris imper-
 tict, non quantum habet ipse, sed quantum habet ignis
 admotus. Priores igitur operationes nostræ non conse-
 runt alijs peccati remissionem ex opere operato, id est,
 ex vi rei factæ: sed quemcunque effectum sortiuntur, ex
 merito eum nostro sortiuntur. At posterioris generis o-
 perationes ex se possunt peccata remittere, quia, vt dixi-
 mus, Christi sunt potius quam nostræ. Ita si semel nos
 Christi sacramenta conficimus, eaque alijs admouemus,
 ex vi rerum effectarum & aliorum culpas pœuasque re-
 soluimus, & gratiam Christi impartimur, non nostram.
 Sacrificium porro altaris, quod primo argumento refu-
 tando explicui, in posteriore operationum genere inclu-
 ditur. Non enim suo nomine sacerdos hostiam præbet,
 sed Christi, nec suum meritum & gratiam Deo represen-
 tat, sed Christi, nec suum offert sanguinem, sed Christi.
 Quemadmodum autem, si ignem faceret, & ad comburen-
 dum adiungeret, ignis effectiōnem induceret, sic cum san-
 guinem Christi in altari conficiat, eundemque sua obla-
 tione applicet, sanguinis Christi efficientiam offert.
 Quo fit, vt nec sacrificij huius effectus, aut à bono ad-
 ministro maior sit, aut à malo minor, nec sacerdotis ini-
 quitas

quitas effectum huius impediatur sacrificij, quemadmodum Innocentius libro 3. de sacro alta. mysterio, cap. 5. testatur. Non est autem dogma hoc nuper inuentum, nam auctorum etiam veterum libris peruulgarum est. Id Gregorius tradit 1. quæst. 1. Multi. Augustinus de consec. distinct. secunda. Vtrum. Hierony. aduer. Lucif. Chrysostomus hom. secunda in secundam ad Timot. epistolam, cuius verba libuit subscribere. Sacra, inquit, oblatio, siue Petrus siue Paulus, siue cuiusuis meriti sacerdos offerat, eadem est, quam dedit Christus ipse discipulis; quamque sacerdotibus modo coniciunt. Nihil habet ista quam illa minus. Cur id? Quia non hanc sanctificant homines, sed Christus; qui ante sacrificauerat.

Qui autem hanc illa minus habere putat, ignorat Christum esse, qui nunc etiam adest atque operatur. Hactenus ille. Quam rem exemplo Philosophiæ apertius exponemus. Docent sanè Philosophi causas administras non eodem modo esse omnes. Quædam enim non agunt, nisi qualitatem similem à principali causa receperint. Ut aer non illuminat oculos, nisi sol lumen cum eo communicauerit: aqua non calefacit, nisi prius ab igni calorem habuerit. In quo genere eo effectus vel maior, vel minor est, quò forma & virtus agendi magis vel minus fuerit adiuuanti causæ communicata. Quæ etiam forma & virtute si caruerit, nihil penitus ager, ut aer sine lumine, sine calore aqua, &c. Aliæ sunt causæ adiutricæ, quæ vim principalium causarum applicant, ut is qui admouet ignem ad stipulam vel lignum. In quo genere actionis non facit diuersos effectus diuersa applicantium qualitas, modò ignis idem applicetur.

Ministri autem & sacramenti, & sacrificij Christiani, sunt causæ secundi generis. Non enim per sanctitatem participatam reliquos ipsi sanctificant, nec mundant alios, quia prius à Christo ipsi mundati sunt. Sed qualescunque sint, si Christi aut sacramentum exhibent aut præbent sacrificium, eundem Christi sanguinem & meritum adiungunt.

Irenæus verò primum non de solo altaris sacrificio loquitur, sed de cæteris quoque oblationibus, quæ figuratè

Li. 4. ca.
34.

sacrificia dicuntur. Id quod faciliè apparet, quoniam Pauli testimonium ad Philippenses excitat, vbi de elee-
mosynis sermo fit. Illud etiam refert, Respexit Deus ad
Abel, & ad munera eius: & item illud, Si offers munus
tuum ad altare, &c. Deinde Irenæus sermonem apertè
facit de sacrificio in ordine ad offerentem. At ne hostia
quidem altaris eum, qui offert, purificat, si ipse nequam
& impurus est. Quin magis ex oblatione sacrilega in-
quinatur. Vnde & ait, quòd si quis timorem Dei non
habeat, nequaquam per id, quod rectè foris oblatum est
sacrificium, ad se ducit Deum, intus habens peccatum.
Nec oblatio talis, inquit, proderit ei aliquid. Præterea
sacrificium altaris, non solius administri est, sed ecclesiæ
totius. Ita licet sacerdoti malo offerenti non prosit,
sed noceat: at ei, pro quo offertur, vtile est non sacer-
dotis merito, sed ecclesiæ. Quam rem exposuit Irenæus
eo etiam capite in hæc verba, Quia igitur cum simplici-
tate ecclesiæ offert, iustè munus eius purum sacrificium
deputatum est. Cùm verò in ecclesiæ Dei caput etiam
includatur, quod est Christus, consequens fit, non oportere,
vt sanctitas sacerdotis administrantis sanctificet sa-
crificium, quod & per se sanctum est, & ab impolluto sa-
cerdote oblatum. Idem quippe est & sacerdos & sacri-
ficiu[m] Christus Iesus. Cùm ergo argumentum illud,
quod istis firmissimum & grauiissimum videbatur, re-
sponsis omni luce clarioribus ego refellerim: qualia
obsecro erunt argumenta reliqua? in quibus ad pro-
bandum vis nulla est, ad contradicendum est profectò
imbecilla.

Videlicet argumentum nonum minimo negotio re-
futabitur. In remissione enim peccati duo intelligun-
tur, & condonatio culpæ, & resolutio pœnæ. Atque illa
quidem, vel per propriam fidem & charitatem contingit
hominibus, vel per fidei sacramentum, hæc verò per fi-
dem etiam & charitatem alienam. Ecclesiæ nempe so-
cietas fratrum fidelium pœnas communes per amicitiam
facit, quam rem probare, alterius loci ac temporis est.
Multò verò magis hanc pœnæ relaxationem vir iustus à
Christi passione participat: Christi autem passio per
sacri-

sacrificium altaris, non solum commemoratur, sed communicatur etiam. Sacerdotis igitur oblatio ei, pro quo fit, bis conducit ad relaxandam poenam, & quia sacerdotis ipsius opus meritorium est, quod ille ad soluendam poenam proximo suo benignè ac liberabiliter impartitur, & quia ecclesiae atque adeo Christi sacrificium est, quem effectum sacrificio ex opere operato attribuimus, nam priorem illum habet ex opere operantis. Quare si sacerdos probus est, & suam operam & satisfactionem vult fratri indigenti dare, dupliciter, vt modo dicebam, illius commodis & utilitati seruit, sin est improbus, vna est utilitas sacrificij, quæ ab ecclesia & Christo offerente proficiscitur, quam omnino minister sacrilegus non intercept. Sicut ne eleemosynæ quidem fructum domino adimit seruus, qui eam distribuit, detestabilis.

In huius autem confirmatione argumenti vis sacrificij in peccato remittendo quæritur, culpas ne remittat an poenas, an vtrasque potius & culpas & poenas. De qua re tres video sententias ferri, quarum nullam probo. Vnam, vt oblatio sacra culpas etiam mortales remittere possit atque adeo gratiam conferre. Alteram, quæ in remissione peccati nullam vim sacrificio tribuit, nisi ad impetrandum, quomodo eleemosyna ab omni peccato, & à morte liberat, quia orationis loco apud Deum est, per quam ea bona impetramus. Id quod Ecclesiasticus exponit inquit, Conclude eleemosynam in sinu pauperis, & hæc pro te exorabit ab omni malo. Nec ideo tamen sacrificium propitiatorium esse negant. Quoniam & is, qui veniam alteri impetrat, illum propitium reddidisse dicitur, quem suis precibus placauit. Per hanc igitur viam & rationem hoc sacrificium non poenas solum auert, sed culpas etiam omnes veniales mortalesque remittere. Tertia sententia est, quæ sacrificium ex opere operato in poenas valere dicat: in culpas nullo modo. Satisfactionem itaque in altaris hostia esse & exolutionem poenæ, non expiationem & remissionem culpæ. Ad hunc enim effectum sacramenta parata esse, ad illum verò esse institutum sacrificium.

Sanè qui primam illam opinionem induerunt, hi eisdem argumentis vtuntur, quæ nos attigimus, quod

Alexander & Iulius tradunt, crimina omnia hoc sacrificio deleri: Athanasius, Cyprianus, & Damascenus affirmant omnes sordes expiari: Chrysostomus & Theophilactus non obscure docent, esse remissionem peccatorum. Quod si ex verbis illis, quorum remisistis peccata, &c. colligunt Theologi, ministros posse & culpas omnes remittere, & gratiam ex opere operato conferre: cur nos aliter eadem verba de sacrificio interpretemur? Praesertim cum peccata proprie vocentur culpa: reatus vero poenae non nisi per tropum, quo effectus significatur nomine causa. Atqui confugere ad tropos Theologo non licet, quando nihil absurdi est in proprio sermone.

Rursum sancti patres docuere, sacrificium hoc crimina abluere sordesque detergere. Qui autem abluit & detergit sordes, is maculam tollit, non ergo solas poenas haec hostia resoluit, sed culpas quoque, in quibus maculam intelligimus. Remissa enim culpa manet poena, non macula. Adde quod sanguis Christi mystice hic funditur in remissionem peccatorum, quemadmodum nos ipsa forma consecrationis instituit, at sanguis Christi pro culpis etiam effusus est, non pro poenis tantum. Vtrasque ergo hoc sacrificium soluit. Postremo, cum idem Christus patri offeratur in altari, qui se patri offert in caelo, sicut oblatio, quam sancta sanctorum ingressus patri exhibet, mortales etiam culpas remittit, ita & ea, quae in altari fit, culpas remittet & poenas.

Nec secunda opinatio praesidijs suis destituta est. Quoniam post oblatum sacrificium pro peccato, ut fideles intelligerent vim orationis in hostia ad illud delendum esse, ecclesia his verbis deprecatur: sit hoc sacrificium intercessio salutaris ad veniam, sit ablutio scelerum, sit fortitudo fragilium, sit contra mundi pericula firmamentum, sit remissio omnium peccatorum. Atque Divus Thomas in quarto, distinctione duodecima, quaestione secunda, articulo secundo, quaestiuicula secunda, cum in primo argumento obiecisset illud, sit ablutio scelerum, &c. respondit, huiusmodi locutiones esse improprias. Dicitur enim hoc sacramentum scelera abluere, quia ipsa impedit, contra ipsa robur ministrando. Et ad quartum, Eucha-

Eucharistia (ait) in quantum est sacrificium, habet effectum in illis, pro quibus offertur, in quibus non perexigit vitam spiritualem in actu, & ideo si eos dispositos inueniat, eis gratiam obtinet virtute veri sacrificij, à quo omnis gratia in nos influxit: & per consequens peccata mortalia in eis delet, non sicut causa proxima, sed in quantum gratiam contritionis eis impetrat. Hactenus D. Thomas.

Tertia demum opinio, si opiniones tamen istas habeo dicere, quas video cum communi Catholicorum sensu pugnare, quoniam in hostiæ huius efficacia peccata mortalia nescit à venialibus secernere, ne vtraque concedat per sacrificium remitti, ad pœnās vtrorumque necessario confugiendum putat, quæ est his potissima ratio ita sentiendi.

Harum trium sententiarum, vt dixi, nulli prorsus assentior. Nec enim illa prima vera est, nisi omnes Theologi fallantur, qui vno ore animoque dissentiant. Nam si culpa mortales per sacrificium soluerentur, pœnitentiæ sacramentum nõ esset ad salutem necessarium. Vbi enim sacerdos ea semel oblato sacrificio delesset, non esset opus easdem iterum culpas alio remedio extinguere. Neque Deus qui nõ abúdat in superfluis, duo externa signa proximè ad eundem affectum institueret. Constat autem pœnitentiæ sacramentum ad remittendas culpas fuisse institutum. Quòd si sacrificium altaris ex se quoque peccata aboleret, duobus externis signis indiscriminatim ad culpæ remissionem abuteremur. Hanc cum adeò facilè sacrificium exhiberet, pœnitentiæ disciplina penitus eluderetur, quoniam sacrificium offerre remedium est cuique vel promptissimum. Quid? quod culpas mortales sine confessione sacerdotes remitterent, oblati videlicet sacrificijs. Id si fieri à sacerdote potest, frustra confessionis præceptum ecclesia vrgeret. Siquidem sacerdotes & sine cognitione causæ, & sine confessione peccantium, culpas vniuersas per sacrificium soluerent. Ita post baptismum susceptum aliqua superesset hostia pro peccatis, Id quod retro diximus antiquis omnibus expositoribus repugnare, nos enim fortasse isti contemnent.

Ex quo Ambrosij Catharini deliratio patet, peccata ante

baptisimum admissa per crucis sacrificium remitti, post baptismum verò omnia per sacrificiū altaris. Hostiam quippe crucis generalem causam esse remissionis peccatorum, siue ante baptismum siue postea commissa sint, tum ad Romanos & Hebræos tradit Apostolus, tum etiam nos manifestissimè probaremus, nisi stultum esset commenta improbabilia resellere. Illa potius resellenda sunt, quæ isti contra afferebant. Alexander, Iulius, Athanasius, & cætera. sacrificium aiunt delere crimina peccataque remittere. Hoc tribus modis refutamus. Primum diximus, nec ita multò antè, cum pœnæ pro culpis debita deleantur, soluantur, remittuntur, tunc crimina deleri, solui, remitti. Quo sensu ecclesia per indulgentias concedit peccatorum omnium plenissimam veniam, id est, pœnarum omnium, quas peccando contraximus. Nec refert multum, au impropiè & figuratè illa sint dicta, an sine figura propriè, quia scilicet nõ est plenè remissa culpa, quàm diu peccator reus est soluendæ pœnæ.

Ad. 3.

Ad. 4.

Deinde cum ad perfectionem sacrificij pertineat sumptio, quemadmodum superius ostendimus, nisi enim consumeretur, non existimabant veteres consummatum & perfectum esse sacrificium, nihil mirum est, si corpus & sanguis Christi, quoniam gratiam conferunt dum sumuntur, culpas omnes ex consequenti remittant, nempe is effectus gratiæ proprius & coniunctus est. Atque hoc ecclesia videtur significare cum ait, Sumpta sacramenta quæsumus domine omnia crimina nostra detergant. Quibus verbis intellegi voluit, sacrificium, si culpam spectes, non quia offertur delere crimen, sed quia sumitur. Eadem enim hac ratione & sacramentum est & perfectio sacrificij. Postremò Diuus Thomas in quartum sententiarum, vt modò citatum est, respondit sermones illos ad eam formam esse redigendos, qua hæc, quæ oratione impetrantur, dicitur oratio facere. In quem sensum dictum est, Vitam præsta puram, Solue vincula reis &c. Quò Moyses etiam spectasse videtur, cum præscriptis singulis hostijs pro peccato subiungit. Et orabit pro eo sacerdos & dimittetur.

Leui. 4.
5. & 6.

At verò ridiculum est, si verba illa, quorum remiseritis peccata

peccata, & cæt. simpliciter ad culpas pœnasque referimus, omnia similia, vtcunque, vbiunque, & à quocunque dicantur, ad eundem quoque modum interpretari. Aliud est mihi crede, iudices constituere, qui de peccatis sententiam ferant, qui retinendi ac soluendi habeant potestatem, qui pro culparum vel leuitate vel grauitate seueriorem mitioremve pœnam iniungant, aliud post gratiam initam & sacramentum reconciliationis acceptum altaris domini participem fieri. Quòd si post remissam culpam nulla prorsus maneret pœna, nec post mortales condonatas veniales admitterentur, nihil esset opus, post institutum pœnitentiæ sacramentum hostiam propitiæ habere. At hac etiam in re præcipuè nobis indulget Christus, qui non solum pœnitentiam dedit ad reparandam resarciendamque amissam gratiam, sed sacramentum Eucharistiæ, idemque altaris sacrificium reliquit, quò gratiam factam rectam haberemus.

Hoc enim sacrificio non modò pro conciliata amicitia par pari referimus, verùm etiam subiratam iudicem & pœnam temporalem pro admissa ac remissa culpa minuantem propitium reddimus, hoc sacrificio detergimus pedes, & quod Apostolis aqua in peluim missa contulit, id ac multò etiam magis pœnitentibus tribuit sanguis missus in calicem, hoc denique oblato sacrificio disponimur, abluimur, præparamur, vt ad mensam dominicam puriter nedum amicè valeamus accedere, epulisque accumbere diuum. Ordo igitur rerum sacramentorumque natura poscit, ne remissionem peccatorum eodem modo in pœnitentiæ sacramento & in altaris hostia interpretemur.

Nec ad tropos hic fugimus. Explicatum est nanque, resolutionem pœnæ ad remissionem integram peccati attingere, nec esse plenè remissam culpam, pro qua manet soluenda pœna.

Ac si sanctorum dicta hoc sanè loco ad tropum desisteremus, nec sine nœssaria causa, nec sine peruulgata eius vocis vsurpatione id faceremus.

At ablutio criminum sine aqua gratiæ non est, nec nisi maculam habeat quicquam aut tergitur aut abluir.

Ego Lector nolo ablutionis & maculae metaphoras ad vitium refecare, quemadmodum ij, qui ista subtilius inquirunt fortasse verè, sed ad communem vtilitatem parum. Nam si scripturae ac veterum testimonia semper ad illam normam velimus exigere, inueniemus ea quandoque à veritate discrepare. Id quod vno solùm exemplo manifestum faciam, quoniam vel mihi ipsi iam huius disputationis longitudo molesta est. Dauidi ad peccati confessionem culpam esse remissam, nemo vocare in dubium potest, nisi qui ea, quae paulò antè scripsimus, aut non legerit, aut nunquam secum reputauerit. Dixi, ait, confitebor aduersum me iniustitiam meam domino, & cetera. Sed quòd remissa culpa nondum fuisset plenam munditiam consecutus, is ipse testatur inquit, Amplius laua me ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me. Item, Asperges me, & cetera. Qui amplius dicit, hic lotum se esse procul dubio sentit, sed non plenè atque perfectè. Macula igitur aliqua relicta erat, sordes aliquae remanebant, quae non fuerant penitus priore ablutione deterse. In hunc ergo modum dixerunt veteres, sacrificium abluere crimen sordesque purgare, quamuis scirent, per poenitentiam ante & remissam culpam, & gratiam iustificationis acceptam. Poenitentiae itaque resolutionem, quoniam purgatio & medicamentum animi est poena omnis, ablutionem deterfionemque appellarunt veteres, vel certè senserunt, per gratiam imperfectam non posse sanari, abluimur mundari cor humanum, quoniam habitus vitiorum inherentes & inclinationes quaedam ad bonum commutabile ex peccato trahimus: quae omnino res, cum non statim per quamlibet contritionem euanescant, tum exploratum est, quasi sordes animi & morbos esse.

Benignè igitur fecit Dominus in voluntate sua Sion, cum post sacrificium cordis humiliati atque contriti, quo deletur culpa, alterum acceptat sacrificium iustitiae, quo resoluitur poena. Vtroque purgantur sordes, utroque abluimur & mundamur, sed non eodem modo tamen. Multae enim variaeque purificationes à rebus diuersis existunt, quas si similes omnes esse velis, stultum te esse fateare. Nam peccati maculam omnino totam, ita vt

ita vt ne vestigium maneat quidem, per quamuis gratiæ
ablutione penitus elui, nec ratio admittit, nec auctoritas.

Sed sanguis Christi offertur, & mysticè funditur in remissionem omnium peccatorum. Mihi profectò sapissimè de ea re cogitanti, maximè illud considerandum videri solet, quod in superioris cuiusdam argumenti refutatione breuiter admonui, sanguinem Christi in omnibus quidem sacramentis operari, sed in singulis suum cuique proprium effectum edere, iuxta cuiusq; peculiare & significationem & naturam. Quemadmodum causa vniuersalis prima, non totam vim in singulis adiuuantibus causis effundit, sed ad illarum omnino vires vel perfectas vel imperfectas se attemperat, & varios quasi partus procreat perfectione & imperfectione differentes. Sic Christi sanguis per se quidem & in baptismo & in pœnitentia remissionem peccatorum facit, sed non similiter tamen. Nam in baptismo quoniam regeneratio est, totam perfectè culpam pœnamque resoluit: in pœnitentia verò, quoniam est iudicium & satisfactionem habet adiunctam, culpam resoluit, pœnam non plenè, donec satisfactio fuerit expleta. Atque in reliquis sacramentis omnibus remissio quidem peccatorum est, sed quodam modo & quasi per accidens. Quia nimirum non sunt per se aut confirmatio, aut eucharistia, aut ordo, aut matrimonium, ad remittendum peccatum instituta: sed proprias tamen operationes habere nequeunt sine gratia, quæ si peccata in anima reperiat, ea depellit, vt contraria. Sacrificium altaris inuenio, cum ad veritatem cœpi reuocare rationem, quia per se propitiatorium est, ex se quoque ad remissionem peccati institutum.

Verùm cum species habeat panis & vini, idemque & altare hic & mensa sit, ratio ipsa rerum & ordo naturæ postulat, vt huius altaris effectus in illis existat, qui mensæ huius participes esse possunt, nempè sacramento reconciliationis accepto, antequam ad amicorum conuiuium accedere absurdum est. In his autem culpa mortalis remissa est. Quare sanguis Christi in speciebus panis & vini per se quidem remissionem pœnæ & culparum venialium tribuit: interdum tamen, quanuis

852 DE LOCO. VSU IN SCHO. DISP.
quamuis per accidens, tribuit etiam mortalium nō quia offertur, sed quia sumitur. Tunc enim vt sapē dixi, consummatur sacrificium. Quod quum fortē inuenit hominem in peccato mortali, ignorato tamen, gratiam confert illumq; iustificat, si D. Tho. auctori credimus.

Quamobrem tamen Christi sanguis offertur & mysticē funditur in remissionē peccatorū, vt iā argumento respondeamus, ex significatione tamen specierum panis & vini, tanquam ex causa instrumentali & adiutrice definitur, vt eam remissionem efficiat, cuius participes sunt ij, qui non indignē ad altare domini accedunt, id est, qui nullius culpæ mortalis sibi sunt conscij, quam non prius per pœnitentiam eluerint. De effectu sacrificij ex opere operato sermo sit: nam quasi orationis loco ad impetrandam gratiam scio pro mortali posse etiam offerri. Nec tamen effectū semper habere necesse est, & quasi lege edita pœnitentiam peccatori, atq; adeo veniam impetrare: tamen oratio est hæc Deo gratiosa vel maxime. Sed obiectis. Exauditus est filius semper pro sua reuerentia: & hoc sacrificium semper offert patri filius, sempiternum ergo effectum habet. Nec enim oratio filij frustra & vanē fundi potest. Cui argumento respondeo. Quas Christus per se ipse fundit preces, eas omni & tempore & loco exaudit pater: at quas ille offert per homines, non semper exaudit. Sicut causa prima, quos effectus per se sine adiutrice alia voluit edere, in his nihil frustra egit aliquando. At cum per secundas causas operatur, frustra quandoq; agere dicitur, hoc est, quandoq; finis euanescit nō à præcipua causa, sed omnino ab adiutrice.

Ad eundem quoq; modum, si Christus in cælo hoc sacrificium offert, vt verē offert, non ad omnem effectum sanguinis instituit offerre, sed ad effectum sub certis speciebus & figuris definitum. Prima igitur sententia sic nobis refutata sit.

Qui verò solam vim impetrandi in altaris hostia ponunt, hi in pœnis peccatorum primum errāt. Quas sacrificio sanguinis Christi tanquam pretio exhibito redimi, quoniā res nota erat, perstrinximus breuiter paulō antè. Si enim elemosynis peccatorum pœnæ redimuntur, cur negemus

negemus Christi sanguine oblato in altari redimi? Ecquis autem ferat sacrificiis veteris legis pœnas resolui, sacrificio nouæ legis non resolui? An vilior est Deo sanguis Christi quàm sanguis hirci? Sed quemadmodum in sacramentis non modo, quia actio nostra meritoria est, satisfactionem habet adiunctam pro pœna culpæ debita, verum etiam ex eo quòd per talia signa propriè nobis sanguis Christi applicatur, vi ipsius sanguinis & maior gratia confertur, & maior pars pœnæ remittitur: sic in sacrificio altaris non solum quia oblatio nostra meritum habet, sed quia de eiusmodi externum signû passionis Christi côm memoratio, atq; adeo applicatio fit, ex opere operato, id est, virtute sanguinis ipsius cumulatior pœnæ remissio, & offerenti contingit, & ijs etiam, pro quibus offertur. De viujs intelligo, nam in defunctis nõ subest causa eadem. Ad hos quippe sicut merita Christi per indulgentias, non nisi ad modum suffragij perueniunt, ita forsân nec sacrificij vis, nisi orationis & suffragij locum habet. At viujs per viam redemptionis & pretij prodest, quod lege iustitiæ acceptandum est, perinde vt si quanta pecunia debetur, tanta etiam exoluatur.

Errant deinde isti in culpis venialibus, quas hoc omnino sacrificio deleri, testes sunt & scholæ Theologi, & veteres etiam sancti. Nec enim minore ecclesiæ consensione venialia per sacrificium altaris, quàm per aquam benedictam, per orationem dominicam, aut similia huiusmodi religionis opera remittuntur. Estque argumentum in promptu certissimum, quòd ex vi formæ, qua consecratur sanguis, specierumq; panis & vini retro collegimus, peccata amicorum, qui videlicet ad mensam dominicam haud indignè accedunt, per hoc sacrificiû resolui. Illa autem leuia sunt & venialia, quæ in amicis etiã inueniri queunt. Vt apertè Christi erga nos prouidentiam & benignitatem intelligas, qui grauioribus morbis grauiorem pœnitentiæ curationem adhibuit, leuiores autem faciliori sacrificij medicamento curauit. Sed hæc hæcenus. Isti atque etiam qui tertiam sententiam secuti sunt, videant quomodo tueri causam suam possint, cum non solû pœnas, sed veniales etiã culpas per altaris hostiã remitti;

*De conf.
d. 2. c. ite
ratur, &
cap. utrû.*

mitti, ratio & veritas ipsa conuincat. Ac de argumēti nor-
ni confirmatione, vereor ne nimium multa dixerimus.

Decimum verò argumentum quæstionem perobscu-
ram habet de valore sacrificij, vbi quibusdā Theologis,
quos video doctissimos habitos in schola, placuisse in-
telligo mirabilia quædam, sed nihil est tam improbabile,
quin argumentando probabile quandoque appareat: his
præsertim, qui de facie rerū iudicant, & argutus suis su-
mos Theologiæ persequuntur. Horum de valore mis-
sæ sententias refellere longum & molestum erit. Meam
itaq; breuiter exponam, quantum videlicet satis erit, vt
argumento huic respondeatur. Primū ergo vocari in du-
bium non debet, quin valor missæ ratione quadatenus in-
finitus sit, hoc est, ad sufficientiam non ad efficientiam.
Nam sicut Dei virtus & potentia sufficiens est quidem,
vt infinitum effectum edat, quoniam infinita ipsa est, sed
semper tamen edit finitum, quia infinitum capere res
creata non potest, sic Christi sanguis, vbicunque repe-
riatur, siue in cruce siue in altari, infiniti pretij est, quia
idoneus vt pro infinitis, si essent, hominibus satisfacere-
ret: sed quoniam sunt finiti semper, effectus semper fini-
tus sit. Ac de hostia crucis quidem nulla hodie nobis
controuersia est: hostiam vero altaris infiniti valoris esse
duobus argumentis exploratè perceptū est & cognitum.
Vnum illud est, quod refutare modò nitimur. In ea enim
parte, qua docet, sacrificium infinitum esse, quia sangui-
nem Deo infiniti pretij exhibet: difficile factū est, effica-
citatem illius argumentationis non probare.

Alterum argumentum est, quod si valor missæ finitus
esset, minus satisfacerent pro pœna debita decem homi-
nes, qui offerrent sacrificium, quàm si duo tantummodo
offerrent. Si enim rem quancunque finitam decem ho-
minibus partiatis, non tanta portio obuenerit singulis,
quanta duobus contingeret, si inter duos solum diuide-
retur. Ita si decem audirent missam, valor distributus in
plures minor in quocunque illorum existeret, quàm si
duo tantum sacrificio interessent. Item quo plures mi-
nistri vel in altari vel in choro sacrificio solenni inser-
uirent;

uident, eò minorem hostiæ partem acciperent. Quare qui post me vel auditor vel adiutor ad missam accederet, is fructus mihi & satisfactionis partem adimeret. Quæ profectò omnia absurda sunt. Quibus rebus efficitur, vt si duo fideles sacerdoti stipem & eleemosynam conferant, qui pro illis hostiam præbeat, non sit prior minorem ex Christi sanguine vtilitatè percepturus, quàm si posterior nullus omnino extitisset. Quemadmodum si iuxta crucem quis vna cum Christo patri offerret sanguinem illum, nihil consequeretur minus, si solus, quàm si infiniti tunc simul adessent, qui idem cum filio sacrificium exhiberent. Eadem quippe hostia in cruce atq; in altari est: tametsi ibi patens, hic in mysterio abscondita. Nec sacerdos tamen laboris sui mercedem quamlibet accipere à multis pro missa vna potest, sed quæ satis erit, vt de altari ad sobrietatem comedat. Non enim sanguinis Christi fructum meritumque vendit, sed operas suas ministeriumque locat. Quocirca nihil omnino plus à pluribus vendicare potest, ac si minor esset vtilitas in pluribus quàm in vno. Omnis autem opinio in hoc consentiat necesse est, sacerdotem, siue pro paucis siue pro multis celebret, cibum vitæ necessarium expetere suo iure posse, quem si vnus non dederit, nulli facit iniuriam, si expetierit à pluribus. Quin iniurius es tu si cogas sacerdotem, vt solum pro te ille hostiam præbeat, nisi tu illi præbeas cibum. Qui quantus qualisque sit homini necessarius, prudentia magis quàm Theologia diiudicat. Vno in tempore & loco non satis erit argenteus nummus, alio forsitan plus nimio erit.

Sanè quod de vtilitate sacrificij diximus, rectè Caietanus admonuit, hoc ad eos tantum, qui offerunt, referendum esse. Nam qui non offerunt, ij non æqualem partem accipiunt, si pro pluribus ac si pro vno duntaxat offerretur. Vt si sacerdos sua sponte à nemine amicorum, inuitatus pro illis absentibus sacrificet, dico non tantum valere multis, quantum valeret vni, si pro vno illorum singulariter sacrificaretur. Ad satisfactionem loquor, ad impetrationem namque nulla vis minor in sacrificio est, quod pro multis offertur, quàm in eo, quod pro vno solo. Quæ omnino res cunctis orationibus communis est, quibus nihil

nihil detrimenti ad impetrandum est, quòd pro pluribus effunduntur. At adiutores auditoresq; missarum ij etiam, qui sacerdoti alimenta ministrant, vel quoquo modo sacrificio inseruiant, re vera offerunt sacrificium, ideoq; pro sua deuotione quisq; partē capit hostiæ illius. Certè quò causa adiutrix sacrificij principali causę coniunctior est, eò magis pro pœna satisfacit. Vt sacerdos plusquam diaconus, diaconus plusquam subdiaconus, subdiaconus plusquam acolytus, acolytus plusquam auditor, horum autem vtrunq; excellit is, qui sacerdoti stipendium vitæ necessarium dederit. Atq; hi etiam, quò deuotius ac religiosius suo quisque munere fungentur, eò magis satisfaciunt. Tanta verò deuotio & religio in offerendo sacrificium esse poterit, vt vna oblatione, tota pœna debita resoluator. Nec enim si sacrificium infiniti valoris est, ideoq; tota semper pœna redimitur. Quoniam infinitum est in genere causæ vniuersalis, quam, infinitam licet, causæ adiuuantes ad finitos effectus determinare solent, tanto vel maiores vel minores, quanto vis adiuuantium causarum vel maior vel minor est. Id quod in primæ rerum naturalium causa cernimus, quæ tametsi infinitæ virtutis ipsa est, per causas secundas finitos effectus edit tantos & tales, quantos & quales causarum adiutricum vis & natura poscit. Nec sacerdos sacrificio imponit limites ex merito & sanctitate, sed ex intentione & applicatione sua, qua huic aut illi, pro quo offert, sacrificij virtutem applicat. Sanè quemadmodum paruulis baptizatis per ministri intentionem Christi sanguis applicatur, certusque gradus gratiæ confertur, non quem administri sanctitas præfiniuit, sed quem præscribere voluit Christus, nam quorū gradus ille sit, mortalibus ignotum est: sic his, pro quibus sacrificium offertur, si simul iidem non offerunt, certus gradus pœnæ remittitur, quem nos ignoramus, Christus sua voluntate præstituit. Sed vt adultiores & deuotius percipiunt baptismum: ita à sacrificio maiorem vtilitatem capiet is, qui sacrificium sanctius & feruentius offeret. Paruulis porrò ablutio peculiari vim crucis ad certum gradum gratiæ definit, quem æqualem

æqualem in omnibus illis esse credimus, quod æqualis in omnibus dispositio est, adultis verò, quoniam non est eadem dispositio sed alia cuique atque alia, non idem gratiæ gradus sed alius alij conferetur. Quomodo vim sacrificij vniuersalem & infinitam & sacerdotis singularis oblatio determinat, vel ad certam & æqualem remissionem pœnæ in his, qui eodem modo se habent ad sacrificium: vel etiam ad inæqualem in ijs, qui cum causæ adiuuantes sunt sacrificij, aliter atque aliter afficiuntur, hoc est, bene, melius, optimè.

Quod si Christi sanguis tam propriè noster esset, quam suus cuiusque proprius est, sine dubio Christi sanguine oblato tota pœna quamuis infinita solueretur. At, sicuti diximus, noster est Christi sanguis eo modo, quo lux solis nostra est, nempe vt causa vniuersalis, cuius vis maior minorve recipitur, pro eo vt subiectum magis minusve disponitur, pro eoque vt causæ adiuuantes maius minusve opis ferunt ad effectum. Atque post hæc in refutando argumento decimo ociosum erit verba plura prodigere.

Vndecimum quoque argumentum ridendum magis erat quam refutandum. Sed ridicula missa, præsertim cum in tanta hominum cæcitate & miseria nihil est quod rideamus. Prior ergo eius argumenti particula facillimè eluditur. Nulla enim repugnantia est, quin conuenit maxime, vt quare Deo gratiam referimus benefico, eam rem offeramus irato. Eisdem quippè muneribus boue, oue, agno, veteres patres & gratiam Deo referebat, & illum placare curabat. Quem in modum nos corpus & sanguinem Christi, diuino nobis dono concessa munera, Deo & propitiatorie reddimus & eucharisticè. Nam quod putant sacrificiorum species confundi, si idem eucharisticum & propitiatorium sit, in eo mirificè isti falluntur. Non enim confunditur triplex animæ vis vegetandi, sentiendi, intelligendi, si in vna rationali anima tres excellenter existant. Ex quo intelligitur, si veteris legis multa eademque varia sacrificia vnum nouæ legis omnia transierint, vbi contineantur & emineant, non hanc esse specierum permixtionem confusam, sed Christiani sacrificij excellentiam perfectam. Deinde in moribus hoc videmus, vt

diuersa virtutum ac vitiorum genera in vnam actionem
coëant, si huic diuersi fines accedant. Idem scilicet actus
est furtum & sacrilegium, idem misericordia & religio.
Nihil igitur verat, quin eadem hostia ad diuersos relata
fines & propitiatoria sit & eucharistica. Deū sanè nos in
remissione etiam peccati & misericordem & iustum agno
scimus, vt & gratis remittat peccata, & pretio remittat

Roma. 3.
1. Cor. 6.

tamen. Iustificati, ait, gratis per redemptionem, quæ est
in Christo Iesu. Et rursus, Empti estis pretio magno. Do
navit autem Christus nobis pretium hoc gratisq; dona
uit, vt debita nostra soluamus. Quamobrem tum filio
tum patri ingentes gratias agimus: imò, vt aliquando di
ximus, par pari referimus. Quia verò pretium istud acce
ptum licet, sed nostrum est tamen, verè hoc exhibitio pec
cata nostra redimimus, Deumq; suis beneficijs placamus.

ii. 4. c. 34

Quam rem Irenæus in hæc verba persequitur, Qui nullius
est indigēs Deus in se assumit bonas operationes nostras:
ad hoc, vt præstet nobis retributionem bonorū suorum:
sicut dominus ait, Venite benedicti, &c. ita & verbum de
dit populo faciendarum oblationum, quamuis non indi
geret eis. Ita & nos offerre vult mun⁹ ad altare. Hactenus

In epist.
ad o. n.
nes Gal
liarū epi
scopos.

Irenæus. Et Celestinus huius nominis primus eleganter
exclamat, O misericordiam Dei, qui nostra vis esse meri
ta, quæ tua sunt dona: & pro his quæ liberaliter largitus
es, æterna præmia es daturus. Quæ causa Christo Domi
no fuit, vt in initio statim cœnæ gratias egerit accipiens
panem & vinum vt distribueret discipulis. Accipiebat er
go ipse, qui dabat, & ideo gratias agebat. Quo modo

nos & gratias agimus Deo pro accepto munere, & damus
acceptum pro redemptione animarum nostrarum. Quæ
omnia ferè in argumento. 2. pro prima conclusione, & in
argumento. 3. pro 2. conclusione, & in responsione ad. 5.
argumentum explicata sunt. Nam & posterior huius vni
decimi argumenti particula in responsione ad. 3. satis sa
tisfacta est. Cur autem eucharistia sacrificium sit, cetera sa
cramenta non sint, non est illa causa quam isti reddunt,
sed quia in eucharistia corpus & sanguis Christi verè ma
nent, in ceteris sacramentis non manent. Vnde cum tā pre
tiosa munera in eucharistia habeamus, offerre ea Deo &
possit

possumus iure & debemus. Sine oblatione autem sacrificium non est. In eucharistiæ quoque oblatione mysticè Christus & incruentè immolatur, ideoque ibi hostia est, in alijs sacramentis non est. Propriè dico, nam per translationem baptismus quandoque hostia dicitur. Abeant ergo cæci & indocti Lutherani, quos in vno hoc exemplo patet fecimus disciplinarum omnium ignaros esse: Theologiæ, Philosophiæ, Dialecticæ, Grammaticæ. Nec enim rem tantummodo, sed sacrificij etiam nomen ignorant.

*Exemplum secundum, vbi Theologiæ conclusio
in questionem vertitur. Caput
quarundecimum.*

Quanquam in singulis præcedentibus libris Lutherano-
rum nos malitia coëgit, de vno aliquo Theolo-
giæ principio disserere, atque adeo quæstionum, quæ
præter naturæ ac disciplinæ ordinem in controuersiam
veniunt multa exempla ponere, sed capite superiore tam
in eo pugnæ genere stylum diligentius exercuimus, &
quasi ad spectaculum liberiore disputatione lusimus. Ta-
metsi non ludicrum hoc sed verum certamen fuit, quod
spectante orbe in Tridentino concilio certauimus. Vbi
patribus magnum lumen accendimus, tenebras aduersa-
riorum dispulimus, Theologi visi sumus, audacius verò
fecimus quàm scholæ auctores ceteri. Illi enim ieiunè so-
lent nullis ornamentis oratorijs adhibitis hæreticorum
sensa rationesque referre: nos autem illa ipsa hæretico-
rum argumenta ita amplificauimus, auximus ornaui-
mus, ut & quæ arma inimici habent, acuisse videamur: & quæ
non habent, suppeditasse. Sed, quod aliàs sæpè dixi, ve-
ritas mendacium superat miris hec modis instructum &
ornatum. Verùm ne plus iusto volumen exerescat, non
ad eum morè reliqua copiosè exempla persequemur: sed
angustè & contractè disputabimus, atque vtriusque par-
tis argumenta non omnia sed præcipua breuiter perstrin-
gemus.

Agedum ergo illa sit nobis secunda quæstio, An Christi
anima statim ab initio creationis suæ Deum clarè viderit?
Sunt enim in vtranq; partem argumenta adeo probabilia,
Iii 2 vt neu.

vt neutra firmè stabilita videatur. Bucerus porro negat Christi animam fuisse à principio perfectam, Erasmus in dubium vocat, Theologi vix ostendunt. Qui verò inficiantur, ij huiusmodi argumentis vti possunt. Primum in Christo fuit fides: sicut scriptum est, erit fides cinctorium renum eius. Non ergo mès eius videbat Deum, quoniam fides argumentum est non apparentium.

Isai. 11.

Hebr. 11.

Psal. 21.

Roma. 8.

Dinde Christus spem habuit, quemadmodum ipse patri loquens ait, spes mea ab vberibus matris meæ. Quod autè videt quis, quid sperat.

Marc. 14.

Præterea timuit, vt videre est apud Marcum, timor autem futuri & incerti mali est Aristoteli. 2. Rhetoric. libr. Non igitur videbat clare Deum, in quo nihil vt futurum incertum ve cognoscitur.

Luca. 2.

Præterea creuit gratia non solùm apud homines, sed etiam apud Deum. Nò itaq; erat beatus nec videbat Deum, quia beati crescere in gratia non queunt.

In notitia insuper & visione beata nulla rerum cognita successio est. At Deus Christi animæ quædã demonstrabat, alia celabat postea demonstraturus, iuxta illud, Pater omnia demonstrat filio, quæ ipse facit, & maiora his demonstrabit ei opera. Et rursus de die illa nemo scit nec filius.

Ioan. 5.

Marc. 13.

Præstantius item & iucundius est gloriam & honorem consequi per opera digna, quàm sine vilo omnino merito. Christus ergo animæ suæ felicitatem tanquam virtutis præmium accepit. Quare non est in primo instanti visionem Dei consecutus. Meritum enim præmium accedit laborque mercedem. Nec fieri potest, vt simul quis & mereatur beatitudinem & beatus sit, nisi simul sit anima & in via & in viæ termino. Cõfirmant autem argumētum hoc sacrarum literarum testimonia plurima. Vt illud, Pro eo quod laborauit anima eius videbit & saturabitur. Satiabimur autem, cum apparuerit gloria Dei. Item, Dilexisti iustitiam & odisti iniquitatem, propterea vnxit te Deus oleo lætitiæ præ confortibus tuis.

Isai. 53.

Psal. 16.

Psal. 44.

Psal. 15.

Item, cum dixisset, Caro mea requiescet in spe: & non derelinques animam meam in inferno: subiicit Christus ipse, Notas mihi fecisti vias vitæ, adimplebis me lætitiâ cum

cum vultu tuo. Non igitur ante mortem adimpleuerat cum Deus lætitia vultus sui: qua de re ne ad faciem quidem videbat Deum. Item, Dignus est agnus, qui occisus est accipere diuinitatem & sapientiam: nõ ergo ante mortem acceperat, sed meritus est eas accipere moriendo. *Apoc. 5.*

Item, Ecce saluator tuus venit, ecce merces eius cum to, & opus illius coram illo. En merces, en opus, gloriam ergo animæ cõmeruit. Nam gloria corporis, tametsi merces fuit operis sui Christo, non tamen fuit simul cum eo. *Isai. 62.*

Item, Decebat eum, propter quem omnia & per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem salutis eorum per passionem consummari. Quid autem per consummationem intelligat Paulus, quanquam nomen ipsum præ se fert, in eadem epistola exponit inquitens, vt non sine nobis consummarentur. Finem ergo suum Christus per passionem adeptus est. *Hebr. 2.*

Postremo, non potest esse cum summo gaudio summa tristitia coniuncta, at qui videt Deum, is maximè gaudet, Christus verò maximè tristatus est, iuxta illud, Tristis est anima mea, & cætera. & iterum, Repleta est malis anima mea. Non ergo Deum videbat, nisi velis duo simul contraria in eodem subiecto extitisse, eandemque animam pariter & repletam malis & repletam lætitia cum vultu Dei. Hæc videlicet sunt argumenta potissima, quæ e locis Theologiæ contra veram Theologiæ conclusionem depromuntur. Nam si quæ sunt alia, vel facilia sunt & cuique in promptu parata, vel ad ea, quæ posuimus, omnia referuntur. Sed nihil mouere nos debet, vt ab scholæ decreto recedamus. *Hebr. 11.*

Omnes autem Theologi definiunt, Christum ab instanti conceptione Dei essentiã vidisse. Quæ conclusio, licet sola Theologorum auctoritate probaretur, satis firma habenda esset, quemadmodum libr. 8. constitutumus, sed his quoque argumentis demonstratur.

Primum ex illo, vidimus gloriam eius, gloriam quasi vni geniti à patre. Quo loco Diuus Thomas aduertit, gloriam animæ Christi ex personali vnione verbi & animæ esse deriuatam. Id enim Euangelista non obscure significat, cum voce eadem repetita ait, Gloriam quasi *D. Thom. 3. p. 9. 9. ar. 2. 6. 9. 34. artic. 4.*

vnigeniti à patre. Illam sanè animam talem existimemus
 necesse est, qualem decebat eam esse, quæ esset Deo
 coniuncta vel maximè. Nimirum vñdecunq; perfectam,
 omnibusque omnino numeris absolutam. Quod qui non
 sentiat, hic de vnione personali Dei & hominis stultif-
 simè sentiat. Iam si anima Christi vnita verbo non fuis-
 set glorificata, fuisset profectò imperfecta. Magna quip-
 pe humanæ menti perfectio deest, si felicitas deest. Ac
 videre Deum per speculum in ænigmate imperfecti homi-
 nis esse, testis est Paulus in hæc verba, Cùm venerit quod
 perfectum est euacuabitur quod ex parte est. Cùm es-
 sem paruulus, loquebar vt paruulus, sapiebam vt paru-
 lus: quando autem factus sum vir, euacuauit quæ erant
 paruuli. Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc
 autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte, & car.
 Quia igitur ab vtero Christus non sapiebat vt paruulus,
 sed vir omnino perfectus erat, ab vtero quoque Deum fa-
 cie ad faciem videbat. Id quod Hieremias prædixit in-
 quiens, Nouum creauit dominus super terram: scemina
 circumdabit virum. Adde, quòd cui communicator esse,
 ei etiam communicatur propria rei operatio, quæ conse-
 quitur esse. Vt cui datur esse ignitum, eidem quoque da-
 tur vt calefaciat, & cui daretur esse solis, is sine dubio il-
 luminaret. At propria Dei actio est videre seipsum: hac
 enim visione beatus est: ergo cum anima Christi haberet
 esse diuinum, habebat item suo modo diuinæ naturæ
 propriam actionem, atque adeò videbat Deum. Adde eti-
 à, quòd maior erat vnio animæ Christi cū verbo, quàm
 vnio beatorum, sed ex hac existit claritas in intellectu, bea-
 ti vt Deum videat: ergo multò magis ex illa talis claritas
 prietur. Id. D. Thom. hac ratione confirmat. Quanto re-
 ceptium propinquius est causæ influenti, tantò abundan-
 tius & plenius recipit influentiam eius. Sed mens Chri-
 sti propinquior erat causæ luminis gloriæ quàm omnes
 angeli beati: plenius ergo atque perfectius cognoscebat
 Deum.

Argumentatur præterea. D. Tho. gloriam in anima fie-
 ri ex eo quòd diuinitas sit præsens intellectui, sicut lumē
 in aëre ex præsentia solis. Quia enim gloria Dei ingre-
 dieba-

1. Cor. 13.

Hiere. 31.

Ezech. 43

diebatur per viam orientalem, terra splendebat à maiestate eius. Cùm ergo lux ipsa non solum ingressa fuerit in animam Christi, sed ei fuerit in idem esse personale coniuncta: claritas gloriosa inde secuta est, vt splendor sequitur solem. Præterea Deus attingitur à natura intellectuali per cognitionem & amoré, at anima Christi propinquissimè attingebat Deū, quia erat Deo propinquissima, ergo eius propriæ actiones, notitia & amor, non longè sed proximè Deum attingebant. Mens verò cùm est viatrix, peregrinatur à domino à longèq; repromissiones aspicit: cū autè vider per speciè, præsens est & propinqua, vt ad Corinthios & Hebr. tradit Apostolus. Si ergo anima Christi peregrina & hospes erat super terram, certè non erat Deo per cognitionem proxima: sed angeli erant Deo proximiores.

2. Cor. 5.
Heb. 11.

Nec me fugit posse à calumniantibus obiici, aliud esse quod res sit præsens animæ secundum esse reale, aliud quod sit præsens secundum esse intelligibile. Anima enim nostra intellectui nostro coniunctissima est, si esse reale consideres. Sed quia coniuncta non est secundum esse intelligibile, videre eam in se, quamdiu mortali corpore circundamur, non valemus.

At hæc obiectio haberet fortasse locum, si filius Dei animæ rationali perinde vt lapidi aut stipiti fuisset vnitus, nec in vnione illa esse intellectuale primò spectatum exquisitumque fuisset. Verùm patres ecclesiæ veteres mentem potissimè assumptam credidere, per mentem animam, per animam vel ipsam carnem, Augustinus in li. de ago. Christia. Inuisibilis, ait & incommutabilis veritas per spiritum animam, & per animam corpus accepit. Et in epist. ad Volusianum, ipsa magnitudo, inquit, diuinæ virtutis animam sibi rationalem, & per eandem corpus humanum totumque omnino hominem in melius murandum coaptauit. Ac Damascè, in 3. lib. vnitum esse ait carni per medium intellectum verbum Dei. Quam rem D. Tho. 3. p. q. 6. diuinè, vt omnia explicauit. Atque hæc causa, ni fallor, euangelistæ fuit, cur non diceret, aut filium, aut vitam aut lucem, sed verbum carnem factum esse. Verbum enim prolem mentis apertè significat, &

naturam intellectualem præ se fert. Quorsum autem loannes diceret, primum intelligibile, hoc est, verbum extremo illi, id est, carni se iunxisse, nisi vt moneret, Sapientiam Dei attrigisse quidem à fine vsque ad finem fortiter, sed disposuisse tamen omnia suaviter, & carnem sibi propter animam vniuisse. Etenim quod per se intelligibile erat, id cui se prius quàm intellectui menti què coniungeret? Nempe ex fine assumptionis liquidò apparet, quid Dei verbum in ea coniunctione expetierit. De qua re quoniam non ita multò post latius dicturus sum, nunc illud satis est, finem hominis Dei notitia constare. Qui ergo factus est homo, vt hominem ad finem suum, id est, claram Dei cognitionem duceret, is mentè sibi præcipuè coniunxit, qua finis prænosceatur, quæritur, possideretur.

Hoc verò illa etiam argumentatio confirmat, Filius Dei in hoc natus est, & ad hoc venit in mundum, vt testimoniū perhiberet veritati. Ecce, ait, testem populis dedicum, ducem ac præceptorem gentibus. Vt autem testis perfectus sit, illa res in eo prima quæritur: vt hoc probè cognoscat & teneat, de quo testimonium est laturus. Si dux itidem & præceptor consummatus quispiam habendus est, scire illum oportet & finem, quo ducat, & veritatem omnino, quam doceat. At Christus testis veritatis erat à patre dux & præceptor constitutus, quocirca necesse erat, vt à Dei verbo mens potissimum & ratio hominis in ipsa vnione perficerentur. Nec laborare diu opus est, vt inuenias, quando apostoli gloriam quasi vnigeniti à patre viderint, cum Petrus id significantissimis verbis patefaciat. Non indodas fabulas secuti, ait, noram facimus domini nostri Iesu Christi virtutem & præsentiam, sed speculatores facti illius magnitudinis. Accipiens enim à Deo patre honorem & gloriam voce delapsa ad eum huiuscemodi à magnifica gloria, Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui, ipsum audire: & hanc vocem nos audiimus de cælo allatam, cum essemus in monte sancto cum ipso. Virtutem & potentiam vocat, qua verbum caro factum est: præsentiam verò, qua habitauit in nobis, at virtutem & præsentiam simul, quia filius hominis erat in cælo, hoc est, eius anima videbat Deum.

Memento scriptum est, Non videbit me homo et viuet.

Deum, & viuebat tamen in mortali corpore super terram. Ita enim prænuñciauerat Dauid in paucissima verba, Beatum faciet eum in terra. Nam quòd beatus aliquis quasi transiens fuerit in terra, in scripturis sæpe legimus. Sed quòd habitauerit in nobis quasi colonus & quasi viator declinans ad manendum, hæc præsentia potentia miraculum est. Sanè viderunt gloriam animæ in corpore tanquam in speculo, ideo aptè dixit, specularantes, gloriã autem quasi vnigeniti in voce delapsa à magnifica gloria, Hic est, &c. Testis oculatus est, Ipsum audite: doctor veritatis exploratæ ac visæ est, Ipsum audite: dux est, qui & viam sciat & terminum sciat, Ipsum audite atque adeò videte & contrectate: nam habitat in vobis, quanuis gloria ea sit apud me, quam in præsentia cernitis. Sed de primo Ioannis testimonio nimium multa. Secundum principale testimonium pro ea conclusione comprobanda illud est, Verbum habitauit in nobis plenum gratiæ & veritatis. Vnde D. Tho. bifariam colligit. Siue enim plenitudinem gratiæ in Christi anima ponas siue plenitudinem veritatis: vtrinque conficitur, eam Dei essentiam vidisse. Gratiã quippe viã in ordine ad gratiam patriæ imperfecta est, tantumque deficit à plenitudine, quantum à perfectione deficit. Quare si imperfecta gratia in Christo fuit, non fuit nimirum gratia plenus. Obiicit autem, Beata virginem, dum vitam etiam mortalem degeret, plenam gratia fuisse, nec vidisse tamen Deum. Verum hunc scrupulum eximit. 3. p. q. 7. ar. 10. Non enim fuit Christus gratia plenus ex parte, sed omni modo, vt arti. 1. & 9. eiusdem quæstionis ostenderat. Nempe in ipso complacuit omnem plenitudinem inhabitare pacificans, &c. Et iterum, In ipso inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Nulla ergo ei gratiæ perfectio aut plenitudo defuit. Ita habuit gratiam consummatam, cum qua gloria animæ coniuncta & colligata est.

Quod autem anima illa habuerit scientiæ ac veritatis plenitudinem, probat 3. p. q. 9. ar. 1. & 2. q. item 10. ar. 4. Videlicet non in Christo omnis plenitudo inhabitasse, quia plenitudo ei scientiæ defuisset. Iam, cum venit quod plenum & perfectum est, euacuatur quod ex parte

Psal. 41.

ad Chri-

stũ esse re-

ferendũ

ostendit

Ioannes

c. euange

lii 13. vi-

de Caieta.

in psal

mos.

Hierc. 14.

Ioan. 1.

Col. 1.

Col. 2.

est. Non igitur cognoscebat ex parte anima Christi Deum, sed plenè atque perfectè. Quocirca non erat in ea fides, sed visio.

At qui huius argumenti vim & nervos omneis Caietanus frangit, cum probabili ratione contendit, legi oportere: Plenus gratiæ & veritatis Ioannes testimonium perhibet de his. Frangeret sanè, si probabilis sententia esset. Verùm vulgata editione reprehensa, græcis latinisque exemplaribus reiectis, interpretibus suggillatis, sanè expositioribus explosis, quid probabile fore puramus? Ecclesia certè melius intellexit verba illa. Et vidimus gloriàm eius gloriàm quasi unigeniti à patre, per parenthesis fuisse interiecta: cum ait, Verbum caro factum est, & habitavit in nobis, cuius gloriàm vidimus quasi unigeniti à patre plenum gratiæ & veritatis.

Tertium pro illa conclusione testimonium mox in eodem euangelio sequitur, Et de plenitudine eius nos omnes accepimus, quia gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Quæ sententia superiori connexa, nisi cæci sumus, apertissimè ostendit, verba ea, Plenum gratiæ & veritatis, ad Christum esse referenda. Sed hæc remissa, id, quod instat, agamus. Accepit igitur Christus gratiam & veritatem, ut ex eo gratia in omnes & veritas emanarent. Habuit itaque maximam & perfectissimam gratiam ac veritatem. Quia enim sol lucè habuit, ut inde omnia lumen acciperent, habuit nimirum maximam & perfectissimam lucem. Quare sicut perfectissima lux omnes lucis effectus edere potest perfectissimaque iustitia omnes effectus iustitiæ, sic Christi gratia & veritas omnes habebant gratiæ & veritatis effectus. Vnde Dionysius ait, solem, quia uniuersalis causa generationis est, ad ea omnia sua virtute se extendere, quæ sub generatione cadunt. At effectus præcipuus gratiæ & veritatis consummata est videre Deum.

Præterea, salus humanæ naturæ finis fuit humanitatis assumptæ. Per hanc enim tanquam per instrumentum operatus est Deus salutem in medio terræ. Vnde & Christum Apostolus scribit multos filios in gloriàm ad duxisse

auto-

auctorem salutis eorum. Et alio loco, Misit Deus filium
 tuum, inquit, ut adoptionem filiorum reciperemus. In-
 strumenti vero dispositio & qualitas præcipue quidem
 pensatur ex fine. Salus autem animæ intellectu sano con-
 stat & voluntate sana. At voluntas per gratiam sanatur,
 intellectus per veritatem. Perfectam igitur oportuit ha-
 buisse & gratiam & veritatem eum, per quem cæteris om-
 nibus salus futura erat, omnisq; omnino & gratia & ve-
 ritas. Quia principium in vnoquoq; genere oportet esse
 perfectum, sicut solem videmus in genere lucidorum,
 ignem in genere calidorum. A principio ergo Christi
 voluntas perfecte amabat Deum ex gratia perfecta, &
 perfecte cognoscebat ex perfecta veritate. Iam felici-
 tas animæ in perfectis Dei & amore & cognitione sita
 est. Felix itaque erat ab initio Christi anima ideoq; vi-
 debat Deum.

Præterea illud quod est in potentia reducitur in actum
 per id quod est in actu, oportet enim esse lucidum, per
 quod illustrantur alia.

Cum ergo per Christum gratiam, veritatem, gloriam
 cæteri essent habituri, ipse profecto simulatq; cæteros il-
 lum ad finem mouere cœpit, & gratiam habuit, & verita-
 tem, & gloriam. Eam verò motionem ab initio nimirum
 inchoauit.

Ea demum, quæ à primis causis mouentur in finem,
 quadam solent temporis successione perfici: at causæ
 ipsæ mouentes à principio statim suam largiente prou-
 denteq; natura perfectionem habent. Ut ignis cum sub-
 stantia calore accepit, aqua paulatim fit calida. Cœlestia
 quoque corpora mox omnino suas virtutes acceperunt,
 quibus in tempore res terrestres inferioresq; perficerent.
 Deus ergo, qui per Christi humanitatem, & gratiam, &
 gloriam erat omnibus communicaturus, eas licet res cæ-
 teris in tempore largiatur, at Christi animæ ab initio sta-
 tim contulit. Nam cur non corpori gloriam ab initio da-
 ret, causæ sunt in promptu expeditæ.

Quartum pro illa conclusione testimonium euestigio
 subditur. Deum nemo vidit vnquam: vnigenitus, qui
 est in sinu patris, ipse enarrauit. Vbi in homine piscatore
 videre

videre licet, & rerum contextum admirabilem, & compositionem disciplinæ incredibilem. Quod ut perspicias lector, quæso diligenter attende. Nullum porro fidei negotium ritè transigitur, si omnes testes auriti sint, oculus nullus. Quin ut Augustinus ait, auritis credimus, quia audierunt à fide dignis, quæ oculis suis rem se vidisse testificarentur. Cùm ergo Moyses & Ioannes Baptista primus & postremus è lege antiqua atque ad eò prophetæ omnes, è noua item lege Apostoli Christi testes fuerint ex auditu vniuersi, oportuit vnum esse pro omnibus, qui ex visu testimonium daret. Testis autem eiusmodi, qui non pro mille dico esset, sed pro mille millibus, esse non poterat, nisi & iustus esset, ne scilicet vellet fallere, & sapiens etiam, ne ipse vtiq; falleretur. Quocirca necesse fuit plenum fuisse gratia & veritate, ne quicquam in optimo & absolutissimo teste desideraremus. Etenim quia gratia plenus, iustissimus erat, quia plenus veritate, veracissimus.

Quia igitur plenitudo testificationis & absoluta omnino perfectio ex visu est, ideoque ex auditu testis plenus veritate non est, cùm scriptura de Ioanne dixisset, Non erat ille lux, sed ut testimonium perhiberet de luce, de Christo verò, Erat lux vera, &c. & de Moysè, lex per Moysen data est, illa etiam illico nexuit, De plenitudine eius omnes, Moyses, Ioannes, Prophetæ, Apostoli, prorsusque testes in vniuersum omnes accepimus. Quia & lux erat, & plenus gratia & veritate erat, & gratia & veritas per eum facta erat, & denique testis ex visu erat. Deum quippe nemo vidit vnquam, nec Moyses, nec Ioannes, nec prophetæ, nec Apostoli, nec euangelista: vnigenitus, qui est in sinu patris, qui vidit arcana, ipse enarrauit. Ne verò hoc ad diuinitatè filij, nõ etiam ad humanitatè referatur, tũ ratio prohibet, tũ auctoritas. Ratio illa est, quòd Christus testis veritatis erat à patre destinatus, non solù quia Deus, sed quia homo. Quare ex vtraque natura opus erat testimoniũ esse perfectum. Auctoritas eiusdè Christi est, qui hanc re postea manifestius exposuit inquis, Amè amen dico tibi, quia quod scimus, loquimur, & quod vidimus, testamur &c. Et protinus, Nemo ascendit in cælum,

dum, nisi qui descendit de cœlo, Filius hominis qui est
 in cœlo. Quo loco verè Caietanus & diligenter ad-
 uertit, verbum, Ascendit, non præsentis, sed præteriti
 temporis esse, quæ res ex Græco exemplari patet. Quod
 enim Ioannes antè dixerat, Deum nemo vidit vnquam, id
 nunc alijs verbis Christus ait, Nemo ascendit in cœlum.
 Tunc enim homo secundùm animam in cœlo esse dici-
 tur, quum videt Deum. Quo sensu latroni dictum est,
 Hodie mecum eris in paradiso. Et angeli in custodiam
 hominum diffiniti, quia semper vident faciem patris, qui
 in cœlis est, semper quoque in cœlis esse dicuntur, quã-
 uis in terra sæpe sint. Ante Christum ergo, sicut nemo
 viderat Deum, ita nemo in cœlum ascenderat. Vt autem
 quasi manu tangeres, sermonem de Christo secundùm
 naturam humanam fieri, appositè subiunctum est, Filius
 hominis, qui est in cœlo. In quam sententiam patri ipse
 postea locutus est, Volo pater, vt vbi sum ego & illi sint
 mecum, vt videant claritatem meam, quam dedisti mihi.
 Nec Baptista hanc Christi in testificando perfectionem
 tacuit, imo in hac quoque re suum à Christi testimonio
 excelli professus est inquiring, Quod vidit & audiuit, hoc
 testatur.

Nec verò inscius sum veteres Theologos hæc ferè lo-
 ca ad Christi diuinitatem retulisse, secundùm quam Chri-
 stus & videbat Deum & vbique erat. Sed eà ætate bellum
 erat illis cum Arianis & Eunominianis acerrimum, ob
 idq; omnibus testimonijs, quibus poterant Christi Dei-
 tatem asserere, præsertim cum res erat in promptu &
 facillima, quemadmodum fermè in præscriptis locis.
 Nam illud, Nemo ascendit in cœlum, nisi filius hominis,
 qui est in cœlo, quo pacto verè ac propriè in diuinitatem
 quadrare possit, non satis intelligo. Non enim filius ho-
 minis, quia Deus erat, tunc in cœlum ascenderat, sed quia
 homo. Quomodo autem in cœlum ascendisset, nisi secun-
 dum animam, vix explicari queat. Cogor itaque cū Ca-
 ietano hunc euangelij locum ad astruendam animæ Chri-
 sti gloriam vrgere.

Quintum testimonium, quo Diuus Thomas vtitur, ex-
 rat euuldem euangelij cap. octauo. Et si ego testimonium
 perhi-

Mat 18.

Ioan. 17.

Ioan. 3.

Affirmat

Hierony:

Christum

iuxta su-

scepti cor-

poris dis-

pensatio-

nè à pa-

tre audi-

re quid

loquatur

ergo iu-

xta hu-

manã na-

turam et

vidit &

audiuit

&c. in

Isa. c. 50.

perhibeo de me ipso, verum est testimonium meum, quia scio vnde veni & quò vado. Et posterus, si dixerò, quia nescio Deum, ero similis vobis mendax. Sed scio eum, & sermonem eius seruo. Quòd enim sermo sit de scientia, vt à fide distinguitur, illa verba videntur ostendere. Ero similis vobis mendax. Iudæi quippe fidem habebant eo tempore, quamuis cum Christo certarent. Quòd autem secundum humanitatem loqueretur, illud probat, scio eum, & sermonem eius seruo.

Hoc verò Diui Thomæ argumentum video refutari posse. Quoniam est quædam scientia sanctorum, quæ cū charitate coniuncta est, quamuis euidentiā non habeat. In hoc scimus, ait, quoniam cognouimus eum, si mandata eius obseruamus. Qui dicit se nosse Deum, & mandata eius non seruat, mendax est. De hac scientia, si quis contendat Christum Ioannis octauo cap. sermonem facere, vix refelli poterit. Quin dicit fortasse quispiam, hæc Diui Thomæ argumenta probare id quidem, quòd deceat: non id tamen, quòd oporteat. Ita congruentia illa esse, cogentia non item. Sed nos primùm non id agimus, omnia Diui Thomæ argumenta ea etiam, quæ ad certam Theologiæ conclusionem probandam afferuntur, certa esse & necessaria. Nimirum enim in veteribus quoque Theologis, in summis ecclesiæ pontificibus, in concilijs tandem quædam argumenta inuenias, quæ fua-deant quidem, non cogant: ac certis alijs exploratisque permixta, non modò totum disputationis corpus exor-nent, verum etiam confirment. Probabilia igitur argu-menta necessarijs adiuncta tantum abest, vt reprehenda-sint, vt sint etiam commendanda. Quanquam istis equidem argumentis vtor, dum ad sunt, cum abiunt, non requiro. Illud huius generis videtur esse, In ipso sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ Dei absconditi. Illos in Christo non fuisse omnes, si scientia ei beatorum de-fuisset. Simile est hoc, Christum fuisse caput, non solum hominum, sed etiam angelorum, Ephc. 1. Coloss. 2. In-congruens verò esse, vt membra capiti scientia & cla-ritate antecellerent. In hoc denique probabilium ge-neris forsitan & illud est, Quòd si ministratio mortis fuit

1. Ioan. 2.

Colos. 2.

2. Cor. 3.

fuit in gloria, ita vt non possent intendere filij Israel in faciem Moyfi propter gloriam vultus eius, quæ euacuatur, &c. Et posterius, Nam nec glorificatum est, quod claruit in hac parte propter excellentem gloriam. Si enim quod euacuatur, per gloriam est: multo magis quod manet, in gloria est, &c. Vsq̄ ad illud, Nos autem reuelata facie, &c. Non ergo decebat, vt primus noui testamenti administer spiritus atque anima gloria careret, ex qua non solùm facies, sed totum corpus glorificaretur ex integro Matth. 17. vide Orige. hom. 12. in Exod. Hæc igitur dicta in primis sint.

Deinde, quæ res certè est animaduersione dignissima, non mihi illi probari possunt, qui ea in Theologia argumenta confundunt, quæ id, quod decet, ostendunt: quasi non interdum idem idem etiam oporteat, quæ uidecora omnia paria sint, & non sint quædam, à quibus & ratio & Theologia omnis abhorreat.

Sanc̄ argumenta, quæ confirmant esse quicquam in religione nostra congruens & decens, ea omnino bipartita sunt. Quædam enim sunt eiusmodi, vt etiam si non extitisset ea res, quæ probanda sumitur, nihil tamen inconsistentium emergeret. Vt cum Theologi ostendunt, decessisse, vt Deus ad reparandum humanum genus carnem sumeret: vtque ex diuinis personis filius is esset decessisse, cæteraque id genus plurima. Quæ decentia fuisse, vel maxime Theologus probat quidem, sed quando alia Deus remedia peccato nostro parasset, quæ innumera sine dubio potuit, nullum rationis incommodum, nihil Deo indecorum haberetur. Talia uero argumenta nil profecto in Theologia demonstrant, sed solùm explancant, id, quod fide credimus, congruentissimum Deo nobisque fuisse. Altera argumenta sunt, quæ ita monstrant quicquam consentaneum esse, vt nisi res sic habeat, aliquid semper emergat, quod nullo modo aut diuinæ naturæ, aut rationi humanæ consentiens videatur, Vt Diuam virginem intactum extitisse post partum, scriptura sacra in sensu literali nusquam forsan edocuit. Id tradit apertè, in conceptu & partu virginem extitisse. Sed quoniam indecens virgini erat, vt integritatem tam

singulari & miraculo & mysterio cōseruatam ipsa postea volens, vt dicitur, & prudens labefaceret, & quæ præter naturæ ordinem incorrupta permanferat, eadem se exponeret corruptori, adeo fidelium animis inhaesit perpetuæ huius virginitatis firma sententia, vt etiam si nulla fuisset apostolica traditio, ea tamen ratio esset idonea ad faciendam fidem ijs, qui non ad contentionem infortiati, sed ad disciplinam sunt, vel mediocriter instituti. Nec aliter ego puto in præsentî quæstione philosophandum. Cùm enim ostendimus non decere, vt verbum Dei animam intellectualem imperfectam, scientiaque ac sapientia vacuum assumeret, causam nos obtinuisse arbitramur. Quia res contraria scilicet adeo indigna verbi sapientia & prouidentia est, vt ne vero similis fiat quidem, si de vnione personali verbi & animæ rectè sentiamus. Consentiamus igitur, cæteris ecclesiæ sanctis gratiam per partes distributam, nempe secundum mensuram donationis Christi: at Christo ipsi non fuisse datum spiritum ad mensuram. Tantam enim gratiam dari congruebat, quantam anima capere illa posset, tantam quantam in rebus esse ipsa gratia natura pateretur. Quod verò de spiritu gratiæ dicimus, id vt de spiritu sapientiæ, scientiæ intellectusque dicatur, subest omnino causa eadem. Tantò enim melior in omnibus est angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hæreditauit. Itaque vnctus est à Deo oleo exultationis præ participibus suis. Non ergo solum habuit parem cum angelis felicitatem, sed multò etiam maiorem. Quocirca vt fruebatur, ita quoque videbat Deum. Quod qui negant, ij non ab schola modo, verùm à Theologiæ veteris institutione desciscunt.

*Ephe. 4.
Ioan. 3.*

Heb. 1.

*De incar-
na. do. Sa-
cra. 6. 7.*

Ambrosius, Deus in carne perfectionem naturæ assumpsit humanæ, suscepit sensum hominis, &c. Perfectam ergo animam assumpsit verbum, non imperfectam. Et lib. 7. episto. 47. ad Irenæum, Accepit plenitudinem naturæ & perfectionis humanæ, sicut Deo nihil deerat, ita nec hominis consummationi, vt esset perfectus in vtraque forma. Vnde & Dauid dicit, Speciosus forma, & cætera.

Augu.

Augustinus in lib. de trinit. Mox vt verbum venit in vterum, factum est perfectus homo. Et super Exod. Non habuit omnino Christus iuxta animæ meritum, quò posset proficere. Et illum versum Psal. 64. Beatus, quem elegisti & assumpsisti, de vnita humanitate interpretatur.

Remigius in illud, Et ecce aperti sunt ei cœli, Sed nūquid tunc primò aperti sunt ei cœli etiam secundum humanam naturam? Fides enim ecclesiæ tenet, quòd nõ minus aperti sunt ei cœli ante quàm post.

Græcus, quem refert sapissimè D. Tho. in catena, quãuis hoc loco vitiosa sit lectio & tribuatur Gregorio Nazanzeno. Dicitur, ait, secundam humanitatem proficere. non quòd ipsa suscipiat argumentum, quæ ab initio fuerit perfecta, sed ex eo quòd paulatim manifestabatur.

Damascenus, Qui proficere dicunt Christum gratia, nõ venerantur vnionem, quæ est secundum hypostasim. 3. lib.

Theophylactus. Diuina erant, quæ dicebantur & agebantur à puero, non quasi duodecim annorum, sed quasi perfecti viri. Euāgelista verò interpretatur, quid sit proficere illum sapientiæ. Subdit enim & statura. Profectum enim ætatis sapientiæ dicit profectum.

Hieronymus in Esa. 7. cap. Licet multa post secula de eo euāgelista testetur, Puer autem proficiebat, &c. & hoc dicatur, vt veritas humani corporis approbetur, tamen adhuc pannis inuolutus habebit boni, maliq̃ iudicium, vt per hæc verba noscamus infantiam humani corporis diuinæ non præiudicasse sapientiæ. Et in Hiere. 31. cap. Iuxta incrementa quidem ætatis proficere videbitur sapientiæ, sed perfectus vir in vtero fœmineo continebitur.

Leo, Deitas assumptam naturam beatificans, vt glorificata in glorificante permaneat. Loquebatur autem de incarnatione. Et alio item loco Cyrillum citat in hæc verba, Assumpsit verbum humanitatis naturam in sua ratione perfectam. Et Cyrillus ipse in Ioan. lib. 1. cap. 17.

Vidimus, inquit, gloriam Christi ad eò sublimiorem creaturarum gloria, vt mentis quisque compos nulli alij, quàm vnigenito Dei filio illam conuenire fateretur. Plerumque enim erat veritate ac gratia. Non enim mensura sibi

*In illud;
vt sciat
reprobare
malum
&c.*

*In illud;
Nouū cre
auit dñs,
&c.*

*Epist. ad
Leonem
Augu. 95*

874 DE LOCO. VSV IN SCHO. DISP.
datur vt cæteris, sed vt in perfecto perfecta inest. Sed si
plena est, inquit, gloria eius gratia & veritatis, quomo-
do sapientia & gratia profecisse apud Lucam scribitur?
aut quid accedere potest ad plenum? Illorum potius de
Iesu opinio quàm illius perfecta crescebat gratia, vt ma-
gis indies cognoscères magis illum procedere ac gratia
crescere arbitrentur. Vide etiam cap. 20. in illud, De
plenitudine eius omnes accepimus.

Multa sunt eiusmodi veterum testimonia, quæ nos gra-
tia breuitatis omittimus: cū hæc etiam, quæ excitauimus,
sine vlla aut expositione aut argumetatione præstrinxe-
rimus. Nunc argumenta contrariæ partis breuiter quoq;
refellemus. Non enim hoc loco volumus, nisi per qual-
dam summas & signa data rudiores admonere, vt in simi-
libus quæstionibus, quæ non sunt Theologorū vsu con-
trita, se diligentius exerceant. Inuenient quippe semper,
si quæsierint. Atque in præsentī etiam quæstione non du-
bito cum longe plura inuēturum, cui & vberior lectio &
maior eruditio fuerit.

Primum autem argumentum nihil difficile est, si intel-
ligamus, iustitiam ibi & fidem pro iustis & fidelibus vsur-
pari, cuius rei non modo Hieronymus auctor est, sed 70
etiam interpretes. Vide Tho. 3. par. quæst. 7. art. 3.

Ad secundū faciliior adhuc responsio est. Dicitur enim
Deus spes Christi, quia in Deo erat fiducia eius, nō in ho-
mine. Item quia multa etiam à Deo sperabat, quāuis non
speraret gloriam animæ, quam iam habebat. D. Thom. 3.
part. quæst. 7. artic. 4.

Ad tertium vide S. Tho. 3. part. quæst. 15. art. 7.

Ad quartum vide S. Tho. tertia part. quæst. 7. arti. 12.
vbi etiam respondet illi euangelij testimonio. Ac nos e-
tiam paulo antè veteres referebamus nō paucos, qui nul-
lo modo admitterent, aut gratiam aut sapientiam Chri-
sti potuisse in se ipsam aliquando proficere: adeo plenus
ab initio & gratia & sapientia fuit. Sed qui in hominum
existimatione crescit, tametsi idem ipse omnino perseue-
ret, eum dicit scriptura crescere. Proficiebat David va-
dens & crescens. Item, Creuit Iosaphat & magnificatus
est vsque in sublime. Item, illum oportet crescere, me
autem

*In comē.
super E-
sai.*

*1. Par. 11
2. Par. 17
Ioan. 3.*

autē minui. Quia verò quod sæpè hominibus altū est, abominatio est ante Deum, ne existimares ostentationem esse præstitigiosam & Pharisaicam. talis, inquit, erat Deo intus, qualem se homini exhibebat foris, nec hominibus probabatur solū, sed etiam Deo. Voluit enim euangelista illud forsitan commemorare, quod de Samuele scriptum est, Puer autem Samuel proiciebat atque crescebat & placebat tam Deo quàm hominibus. At D. Tho.

3. p. q. 15.
art. 7.

docet Christum creuisse in effectibus & operibus gratiæ & sapientiæ, quia in dies perfectiora opera faciebat. Quod autem in effectu crescit, hoc crescere quandoque dicitur. Vt ibi, verbum Dei crescebat, & rursus, Fortiter crescebat verbum Dei.

Act. 6. c. 19.

In quinto argumento duo testimonia referuntur, quibus Ariani filij sapientiam atque adeo diuinitatem impugnare sunt soliti. Quæ causa quibusdam patribus fuit, vt ea de filio iuxta humanam naturam interpretando satis se putarint aduersarijs respondisse. Ac re vera in ea pugna, quam cū Ario gerebamus, sat illud erat, vt in hac parte ictus eius conatusq; omnes eluderentur. Sed nobis opus est vniuersos errores euincere, & Christi etiam animam ab omni ignoratione vindicare, quæ de eius dignitate quicquam detrahere videatur. Ambrosius porro libro quinto de fide ca. 8. non audet asserere, tamen cum Ario disputabat, Christum secundum humanitatem aut in sapientia profecisse, aut quicquam penitus ignorasse, si hæc vocabula propriè capiamus. Contrariam verò sententiam nonnulli ait tenuisse, sed qui fuerint, inquit, intimidiores quàm ego sum. D. sanè Thomas non dubitat, vel eiusdem Ambrosij auctoritate confirmare, Christum non secundum scientiam aut beatam aut infusam, sed secundū aliam acquisitam seu experimentalem quidpiã aliquando ignorasse, quod postea didicerit. Didicit enim ex ijs quæ passus est. Itaq; si de scientia hac experimentalis sermo sit, Pater demonstrabat filio ea, quæ faciebat per illum mirabilia, maiora tēpore futuro demonstraturus, quoniam & maiora facturus. Secundū hanc scientiam item diem iudicij nesciuit antequam esset, nam tunc experietur, cū iudicium fiet. Probabiliter dicta sunt

hæc, non negemus: verùm nihil necesse est, in has nos
 angustias conijcere, quippe eùm sit alia horum locorum
 intelligentia sanior. Ac de priore quidem testimonio sic
 sentio. Reprehensus fuerat à Iudæis Christus, & quòd
 sabbatum solueret, & quòd se æqualem faceret Deo. Res-
 pōdet ergo simul vtrique calumniæ in hæc verba, Non
 potest filius à se facere quicquam, nisi quòd viderit pa-
 trem facientem. Vbi primùm sic potentia æqualitatem
 agnoscit, vt nihil sibi arrogare videatur. Agnoscit enim
 patris etiam auctoritatem, cui accepta refert quæcunque
 facit. Non potest, ait, filius à se facere quicquam. Deinde
 ita arguentes redarguit. Cur me ô Iudæi reprehenditis?
 Eadem certè ratione & patrem meum reprehendetis.
 Quoniam non ex meo capite, vt dicitur, quæ facio, ea
 ego coningo, nec affectu & libidine opera edo, sed à
 patre accepi id quòd facio. Non potest, &c. Non autem
 somnio accipio aut opinione aliqua commentitia, sed
 visu certissimo atque clarissimo cerno & comprehendo
 operantem patrem, & quæcunque ille facit, hæc ipsa ea-
 dem ego non clausis oculis, sed videns similiter facio.
 Si ergo me carpitis, quasi opera illicita faciam in sabba-
 to, facio autem eadem, quæ pater meus, eodemq; modo
 facio: coarguite, si ita lubet, Deum ipsum, quem ego o-
 perum omnium meorum auctorem & principium habeo.
 Vt autem probet se videre patrem facientem opera, sub-
 dit: Pater enim diligit filium, ideoque nihil illum celat,
 sed in conspectu eius, ipsoque adeo cernente omnia fa-
 cit. Nec solùm quæ antehac fecit, ea coram filio fecit,
 sed & maiora, quæ facturus est, in conspectu filij filioque
 proinde spectante simulq; faciente faciet. Quibus verbis
 nō negat filiū intelligere res prius omnino quàm fiens,
 sed humano more loquitur, & se nostris sermonibus ac-
 commodat. Tunc enim res ostendere dicimur, eùm ita
 præsentem sunt, vt non ad intellectum, sed quasi digito
 ad sensum demonstramus. Quæ est nobis rei certitudo
 maxima. Nec obstat quòd verbo futuri vtitur, Demon-
 strabit, in his, quæ æterno Deo præsentia sunt. Sic enim
 solet scriptura nobis, nostroque tempore res æternas at-
 temperare. Pater siquidem verbum & genuit & gignit
 & sem-

& semper gignet. Quanquam qui subiungit, Vt vos miremini, is de demonstratione quadam futura videtur loqui, quæ cæteris etiam pateat. Quare ex hoc loco nihil contra gloriam animæ Christi haberi potest.

Posterus quoque testimonium nihil contra nos facit. Primum quia Hieronymus Ambrosiusque negant, illa verba, Neque filius, nisi in paucis quibusdam Græcis exemplaribus haberi. Quin Ambrosius contendit, ea ab hæreticis esse interposita. Eadem quippe lectio Matthæi & Marci erat. Matthæi verò Euangelium Ariani corruperant eisdem quoque verbis adiectis. Quæ modò nec latina nec Græca exemplaria habent. Deinde etiam si ita fuisset ab euangelistis scriptum, in eo sensu filius nescire dicitur, quia scire se dissimulat, nec vult alijs reuelare. Pater si quidem scit, quia filio manifestat, filius nescit, quia occultat nec alios scire facit. Quod autem verbum, Scire, in hunc modum aliquando accipitur, & vsu vulgi contrito liquet, & Ambrosius probat ex illo, Descendam & videbo, vtrum clamorem opere compleuerint, an non est ita, vt sciam. Simile est illud, Deus de cælo prospexit super filios hominum, vt videat si est intelligens, &c. Et vbi nos habemus, Tentat vos Dominus Deus vester, vt palàm fiat an diligatis eum, editio 70. habebat, vt sciat, an diligatis eum. Sed de hac re vide Ambrosiũ, Hieronymum, Augustinũ, ac patres cæteros. In his enim, quæ peruulgata sunt, longus ego esse, nec debeo, nec volo.

Ad sextum responderet egregiè D. Tho. 3. part. quæst. 19. art. 3. vide illum. Primum verò testimonium, quo illa ratio confirmata est, verba proximè antecedentia explicant. Si posuerit, ait, pro peccato animam suam, videbit semen longæuum, &c. & statim, Pro eò quòd laborauit anima eius, videbit & saturabitur. Secundum testimoniũ D. Tho. sic interpretatur, vt dicat, Christum meruisse manifestationem vnctionis quidem iuxta illud, Propter quod Deus exaltauit illum, &c. Sed vnctionem ipsam nõ meruisse. id inueniret in ea. Sicut ergo ille qui præstat speciem fingentis & aliquid prudenter simulat, dicitur fingere: fingit enim se longius ire, sic qui gerit speciem & formam nescientis, dissimulatq; aliquid se scire eum nescire scriptura dicit.

Hieron.
in Mat.
24. Am-
bro. lib. 5
de si. c. 8.

Gene. 18.

Psal. 52.

Qui dissi-
mulat, is
exhibet
se admo-
dum ne-
scientis.

Sic Mar.
12. Cũ vi-
disset, in-
quit, à lō-
gè ficum
habẽtem
folia, ve-
nit, si
quid for-
mæ inue-

meruisse. In scriptura autem tunc rem aliquam fieri aliquando dici, cum innotescit. Dara est mihi omnis potestas, &c. Quia ergo Christus dilexit iustitiam, &c. ideo exaltauit eum Deus in regem demonum, hominum, & angelorum, vngere enim est regem constituere. Respondet item, idque melius, hunc sensum esse, vt virga directionis esset virga regni tui, vt diligeres iustitiam, &c. propterea, id est, vt hac egregie faceres, vixit te Deus oleo, &c. Illud est simile, Homo ridet, flet, discurrit, propterea intellectum habet & animam rationalem. Non enim necesse est, ea, que antecedunt, causam esse eorum, que sequuntur. Vt ibi, Propterea & sapientia Dei dixit, &c. Luc. ii. Nec si diceretur expresse, Vixit te Deus oleo laticia, quoniam dilexisti iustitiam, &c. quicquam contra nos faceret. Nam more scripture fit, vt interdum effectus loco cause ponatur, Vt ibi, Ego clamaui, quoniam exaudisti me Deus.

In hunc
Psalm.
Phil. 2.

Psal. 16.

Tertio demum respondere possumus actiones Christi non fuisse meritorias causas vnctionis, sed quasi materiales & dispositiuas. Docet enim D. Tho. 3. part. quaest. 34. art. 3. sanctificatum fuisse Christum per proprium actum. Quemadmodum ergo verè dicimus, materiã ligni fuisse calore dispositam, propterea fuisse ignitam: Hominem fuisse contritum, propterea ei gratiam iustificationis esse donatam, sic dicere propheta potuit, Christum optimos actus in primo instanti habuisse, propterea fuisse oleo Spiritus sancti perunctum. Nec opus est, vt vox illa, propterea, causam efficientem aut meritoriam denotet, sed satis erit, si sit causa, que disponat subiectum, quasi materialis. De tertio verò testimonio sic habeto. D. Tho. existimat in eo psalmo de resurrectionis aeterna vita agi non solum in Christo, sed in membris. Nam illa omnium capitis & membrorum resurrectio vitæque plena delicijs fructus passionis Christi fuit. Qui, vt Paulus ait, conuersit nos & confedere fecit in cœlestibus tunc scilicet, cum ipse excitatus sedit à dextris Dei. Si ergo Christus in hoc loco, non in persona sua modo, sed in membrorum persona loquitur, nihil est difficile intellectu. Quod si Saulo dicebat, cur me persequeris, quia membra ipsius Paulus insectabatur, dicere quoque potuit patri, Adim-

Adimplebis me lætitia cum vultu tuo. Quoniam gloria nostra gloria Christi est, non minus quam ignominia laboris; noster Christi omnino est, Mox etiam non video equidem, cur non propriè de Christo ipso accipiamus, quod post resurrectionem adimpletus lætitia fuerit cum vultu Dei. Antè enim & corpus vacuum erat ea voluptate, quæ à visione Dei in corpus emanat, & anima non vndique plena erat lætitia. quin appetitus sensitivus totus tristitiæ angorique patebat. Post passionem ergo implevit eum lætitia Deus cum vultu suo. Quoniam & si prius Dei vultum clarè pleneque videbat, non tamen affectus appetitusque omnis plene perfectèque gaudebat. Qua de re in refutatione postremi argumenti non nihil adiciemus, quod sit animadversione dignissimū. Quartum insuper testimonium facilem intelligentiam habet: nam & scriptum à poeta est, Priami faciem dignam fuisse imperio. In quinto autem mercedem Christi Isaias vocat fidelium populum. Postula à me, inquit, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam. Vnde euestigio subdit, Et vocabunt eos populus sanctus, redempti à domino. Iustinus vero martyr in dialo. cum Tryph. aliter legit & interpretatur hunc locum. En tibi, inquit, servator adest, qui mercedem suam reddit opusque suum ante se. Verè enim Christus id quod meruit, hoc est, mercedem operis sui, nobis reddidit. At Hieronymus planè interpretatur, hoc ideo dici, quia salvator ipse iudex sit omnium, ut reddat unicuique secundum opera sua iustis præmia, peccatoribus æterna supplicia. De sexto testimonio denique nil aliud in præsentia dico, nisi gloriam Christi ante passionem nondum fuisse consummatam, sed quicquid ei propter nos & propter nostram salutem ad absolutam hominis glorificationem defuit, hoc non dubium est per passionem suam Christum meruisse, Sanè verò non eodem modo omnia ædificia consummantur, quibusdam enim vel parietes defunt, alijs non deest nisi tectum. Nos itaque consummamur accepta, non solum gloria corporis, verum etiam animæ, quoniam utriusque partis gloria decrat, at Christo non nisi alterius duntaxat, quare per illius adiunctionem consummatus est.

Ad postremum argumentum. D. Thom. respondet de passionibus animæ articulo. 10. ad 9. Contraria non posse esse in eodem per se quidem, sed bene per accidens. Ut cum quis in nauī deambulans fertur in contrarium eius ad quod nauis mouetur. Ita, inquit, in superiori ratione animæ Christi erat gaudium per se, quia per actum proprium, dolor autem per accidens, quia per corporis passionem. Deinde respondet, quod gaudium illud & dolor non erant contraria, quia non erant de eodem. Verum responsum illud prius refelli potest. Quoniam locales motus si in eodem contrarij aliquando sunt, nihil mirum est, quippe cum tota ferè eorum substantia & ratio externus quidam respectus sit. Ita pater & filius relationes contrarias præ se ferunt, & in ordine ad diuersos terminos esse in eodem verè possunt. At in formis & qualitatibus absolutis id fieri nequit, vt siue per se siue per accidens duo contraria in eodè subiecto sint. Pugnat enim cum natura rerū, vt aqua simul calida & frigida sit, præsertim in summo: nec si quis contendat alterum esse per se, alterum per antiparitasin. Gaudium verò & tristitia qualitates sunt absolutæ. Sed & posterius responsum quispiam coarguet, quoniam Christus videns rationes in Dei essentia diuinas, de sua morte lætabatur, quam cernebat Dei & rationi & voluntati conformem. Tristabatur autem de eadè, quia erat malum naturæ contrariū. Quare obiectum materiale gaudij atque tristitiæ idem erat. Vt gaudium porro tristitiæ contrarium sit, fat est vtrunq; in materiali obiecto conuenire. Nam formalis gaudij tristitiæq; ratio discrepant semper, siue de eadè re, siue de alia atq; alia tristemur, & gaudeamus. Non ergo negare possumus, si in Christi voluntate gaudium summum summaq; tristitia de morte sua fuit, quin duo simul in eodè fuerint cōtraria. Atq; hæ animi affectiones se vicissim expellūt, tametsi non res eadem obiecta est. Nimirum enim, cum pellere tristitiam volumus, alijs non modo rationibus, sed rebus etiam gaudere curamus. Quod argumētum est, eas affectiones esse contrarias.

Cæterum difficultas hæc tribus modis videtur expediri. Primū enim dicet fortasse quispiā, in appetitu intellectuali

lectuali Christi, quæ voluntas propriè vocatur, nullam
penitus tristitiam extitisse. Quoniam illa animæ portio
Deo fruebatur plenissimè. Quemadmodū aut à superiore *3.p.q.46*
potentia nō deriuabatur gaudium ad inferiores, vt salu- *ar.8.*
tis nostræ mysterium in Christi passione transigeretur,
sic ab inferiore potentia non perueniebat ad superiorem
dolor. Non fuit iraque in Christi voluntate tristitia, sed
in appetitu sensitiuo fuit, qui propriè tristitiæ subiectum
est. Quam sententiã visus est dominus significare, cū ait:
Tristis est anima mea. Appetitus enim animalis, quia ani-
malis est, nō est intellectualis sed sensitiuus. Cui etiã sen-
tentiæ fauet D. Tho. 3. par. q. 15. ar. 4. & 6. & q. 46. ar. 7. &
8. Nam Scoti argumēta abundè refutat Caietanus. Quod *In. art. 7.*
si verum est, iam contraria non sunt in eodem subiecto *q.46.*
proximo: sed gaudium in voluntate, tristitia in appetitu
sensitiuo. Ideoq; propriè ne contraria quidem sunt. D.
Tho. 3. par. q. 18. ar. 6. in corp. & q. 46. ar. 8. ad 1.

Huic verò responsioni illud obicitur quòd dominus
habuit in voluntate actum, quo mortem verè noluit, ac
tristitia est de his, quæ nobis nolentibus accidunt, vt Au-
gustinus ait. Prior propositio, quoniam eam Caietanus
negat, probatur. Primò ex D. Tho. 3. par. q. 18. art. 6. vbi
dicit, quòd voluntas naturalis & voluntas sensualitatis
aliud voluit in Christo, quam diuina volūtas. Et ar. 5. re-
fert Augustinū cōtra Maximinum in hæc verba, in hoc
quod Christus ait, Nō quod volo, sed quod tu: aliud se
ostēdit voluisse q̄ pater. Quod nisi humano corde non
posset. Ac reuera ex illo euangelij testimonio non solū
sancti veteres, sed synodus sexta sub Agathone collegit,
& duas voluntates in Christo, & duas voluntatū opera-
tiones. Sanè qui ait, Nō sicut ego volo, is actum volun-
tatis apertè significat. Verū Caietanus elaberetur dicēs,
appetitum sensitiuum vocari interdum voluntatem. De
qua Ambrosium hunc euangelij locum explicare D. ipse
Thom. interpretatur 3. p. q. 18. ar. 2. Quin D. Tho. quæ-
stionis decimæ octauæ, terciæ partis articuli quinti argu-
mentū tertium non poterat refellere, si admisisset, Chri-
sti voluntatem aliquid velle, quod non habuerit. Beatus
enim est, vt Augustinus docet, qui habet quæcunq; vult

In reliquis certè beatis probabilissimè Caietanus eiusmodi nolentates negat, quoniam in illo statu otiosè sunt. Cùm ergo Christus secundum intellectum & voluntatè perfectè fuerit beatus, non videtur eiusmodi nolentones habuisse.

Possumus deinde postremum hoc argumētum eludere, etiam si dicimus, id quod re vera probabile est, in voluntate Christi intellectuāli, quæ propriè voluntas est, non tristitiam modo, sed summam maximamque fuisse. Quia enim in hostia pro peccato, cordis cōtritio voluntatisq; tristitia potissimè desideratur, sacrificiū quippe Deo spiritus cōtribulatus, &c. & tristitia spiritualis hæc contraria est peccato medicina, quod sedē suā præcipuè in voluntate habet: cōsentaneū profectò erat, vt filius Dei hostiā se pro peccato exhibiturus, non solū corporis & animæ sensitiuæ dolores, sed angores quoq; spiritus & voluntatis tristitiam susciperet, quo pro culpis nostris omnibus hostia illa Deo acceptissima omnibus omnino modis contereretur. Sic verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Sic non modo vulneratus est propter iniquitates nostras, sed attritus est propter scelera nostra. Sic disciplina pacis nostræ super eū, & liuore atque dolore eius sanati sumus. Sic dominus eum voluit in infirmitate contere, qui posuit pro peccato animam suam.

Augustinus insuper 14. de ciuit. libr. asserit Christum eos naturæ nostræ defectus suscepisse, qui perfectioni gratiæ non repugnāt quidem, sed de amore boni & sanctæ charitate veniunt. At commendat magis charitatem suam Christus, si tristitiam quoque eam Deo pro culpis nostris in sacrificiū præbuit, quam nos Deo pro illis debemus maximè. Planè item Ambrosius ad Gratianum imperatorem dixit, Sicut suscepit voluntatem meam, suscepit tristitiam meam. Nam voluntas propriè appetitus intellectualis est. Et velle propriè actus voluntatis est, ait autem, Non sicut ego volo.

Voluntatis etiam dolor hominis propriè tristitia est, nam qui in solo appetitu sensitiuo reperitur, hic animatus magis dolor est, quam hominis. Decuit autem vt per dolorem

dolorem propriè humanum humana peccata soluerentur. Ita cum dixit, Repleta est malis anima mea, omnem animæ appetitum repletum dolore intellexit, siue sensualem siue rationalem. Quoniam & pronomen, mea, rationalem magis quam sensualem præ se fert. Ea si vera sunt, ut videntur esse, nihil obstat, cur non per potentiam supernaturalem & gaudium summum & summa tristitia in eodem subiecto fuerint. Tum quia nec propriè contraria erant, cum oppositio debeat fieri circa idem, ut D. Thom. sæpe sumit. Tum quia quod præter naturæ ordinem à Deo fit, id in naturæ leges referre velle stultum est. Miraculum fuit, quod idem homo esset & viator & comprehensor: miraculum, quod à gloria animæ nihil deriuaretur ad corpus: miraculum, quod à superioris gaudio potentiæ nihil solatiij in inferiores redundaret: miraculum, quod inferioribus perturbatis nec superiores turbarentur, nec à sua perpetua operatione cessarent, nec remitterent opus, nec quietem & delectationem vel ex minima parte resolverent. Inter hæc miracula propter mysterium nostræ redemptionis explendum, quanquam voluntas Deo visò fruebatur, suscepit tamen sponte tristitiam quantam maximam capere potuit: potuit autem capere tantam, quanta maxima esse in rerum natura poterat. Ut dolor pro peccatis non minor esse quam charitas & scientiæ ipse quoque superemineret.

Eph. 3.

Sed & olim iuuenis, ut hinc iam nos demum extricemus, coram celebri Theologorum concione diximus: quod sicut per totam vitam Dominus gloriam animæ quasi premebat, ne in corpus efflueret: sic saltem in cruce retinuit gaudium, quod suapte natura ex clara Dei tristitia prodiret. Gaudium, fateor, ex Deo visò in voluntate necessario nasci non secus atq; ex sole lumen, calorem ex igne. Sed retraxit aliquando sol radios suos, & ne calefaceret, compressus est, etiam ignis: quare nihil mirum videri cuiquam debet, si in hominum redemptione per hominis vnius dolores explenda voluptas omnis reprimètur, quam aliàs ex visione Dei proficisci naturæ ratio demonstrat. Nec obstat, quod beatitudinem Benedictus huius nominis duodecimus definiuit in visione & fructu consistere.

consistere. Christus autem beatus fuit in via. Quoniam illud pontifex tradit de beatitudine consummata: Christus autem licet habuerit essentiam beatitudinis, non tamen accidentia, quæ inde per se etiam consequuntur. Decuit enim eum per passionem consummari. Quanquam & fructio sine gaudio intelligi potest: fruitur enim arboris suæ fructibus, tunc etiam homo, cum per morbum voluptatem nullam capit ex eis. Ita Christus non solum videbat sed etiam fruebatur, quamvis derelictus à Deo omni que penitus solatio destitutus non gaudebat. Quamobrem, ut ceteri martyres gaudium sibi futurum ante oculos posuit, ut crucem sustineret confusione contempta ad Hebræos: 12. ca. Vbi miris omnino modis & charitatem suam in nos commendauit & exemplum. Certè siue primo siue secundo seu tertio modo questionem soluas miraculum facis: sed est hoc postremum eo plausibilius, quo maiores in uobis igniculos excitat tum penitentiæ tum amoris tum gratitudinis. Sed sit iam huius questionis finis. Perspicuum est enim, in re sterili & ieiuna non parua & exigua copiam è locis Theologiæ suppeditatam. Restat tertium questionis genus pertractandum eius, quæ è fide & natura pendet: de qua re capite sequenti disseremus.

*Ut quid
dereliqui
si me.*

Caput quintumdecimum, in quo ea questio vocatur in dubium, quæ cum naturalis sit, tum etiam ad fidem pertinet.

Quoniam de eo genere argumentorum dictum est, quæ & ad fidei principia explicanda spectant & ad conclusiones Theologiæ confirmandas: deinceps de ijs, quæ ad rerum etiam naturalium probationem attinent, disputandum est. Sunt autem naturales quæstiones in duplici differentia. Quædam enim solis naturæ argumentis probari possunt: aliæ fidei etiam auctoritate confirmantur. Et in naturæ ratione, quidem nullum inter hæc duo genera discrimen est. Vtriusque enim quæstionis argumenta eiusdem omnino locis petenda sunt, hoc est, ex humanis disciplinis. Quæ argumenta omnia tribus ultimis locis continentur. In hoc differunt, quod quæstiones posteriores, quoniam fidei sunt latius patent atque ex omni loco

com-

comprobari possunt. In hoc genere illa est, quam hoc capite versare cupio.

An animus hominis immortalis sit, quemadmodum Pythagoræ, Socrati, Platoni, Theophrasto, Themistio, Senecæ, Ciceroni, melioribusque philosophis visum est, an potius mortalis, quod Luchretio, Galeno, Plinio, Alexandro video placuisse. Nec me vero reprehensores vituperare debent: quod rem aggrediar quæ diligentissimè est à plurimis disceptata. In quibus D. Thomam esse constat, cuius tanta est in vtranque partem argumentorum copia, vt nihil addi posse videatur. Sed quoniam fidei argumenta nulla ferè protulit, naturæ verò rationes Enricus atque Scotus probabiliter suadere, aiunt, nõ necessario demonstrare: nihil, vt mihi videretur quidem, temerè facturus sum: si de ea ipsa questione disputo, quam tam multa & præclara ingenia versarunt. Non enim rem actam agam: sed, nisi me fallit animus, planè vtilem, ne dicam necessariam: præsertim cum Caietanus etiam noster sui val de dissimilis scripserat, se credere quidem animam rationalem incorruptibile esse at nescire tamè. Qua in re cum Enrico Et Scoto ex parte consentit: quos idem miris olim modis explorat. Ex parte, inquam, quoniam non alios quidem, sed se scire inficiatus est.

Vt ergo hæc controuersia, quàm fieri poterit, accuratissimè constituatur: principio argumentabimur, hanc quæstionem nullo modo ad fidem attinere: deinde, non posse naturæ ratione demonstrari.

Docet porrò Augustinus, idque non semel sed sæpius, non esse fidei quæstionem, an animæ rationales ex traduce sint: an potius ex nihilo in singulis creentur singulæ. At si anima hominis ex traduce vi seminis propagaretur, sine dubio esset vt generabilis ita etiam corruptibilis.

* Dein Sadducæi existimabant animum hominis esse mortalem: nec tamen habebatur hæretici, quin vt religiosos eos colebat fidelis populus.

* Præterea quatuor sunt scripturæ testimonia, quibus vel maximè animorum immortalitas doceri potest. Vnum illud est, Donec reuertatur puluis in terram, vnde erat, & spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum. Alterum, Deus creauit

*In. ca. 9.
epist. ad
Rom. Cõ-
tra scri-
pserat &
in primã
par. et in
3. lib. de
anima.*

*1. argum.
De bapt.
par. li. 3.
ca. 10. &
1. retr. c.
1. & 10.
super ge-
ne c. 1. 3.
& 4.
* 2. argum.
* 3. argum.
Eccle. 12.
creauit Sap. 2.*

Matt. 10. creauit hominem inextermabilem, & ad imaginem similitudinis suæ fecit illum. Tertium, Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. *Matt. 22.* Quartum, quo dominus in euangelio vitur, Ego sum Deus Abraham, Isaac, & Iacob. Non est Deus mortuorum sed uiuentium. Etenim quod Augustinus affirmat ex lege Moysis esse cæteris euidentius, id ne probabile quidem mihi videri solet, vt animas ab interitu veditemus. Ex quatuor autem illis, quæ passim à Theologis referuntur, primum eludi potest, quod Augustinus docet, infirmum esse aduersum eos, qui credunt animas per propagationem generari. Infirmum ergo etiam est contra eos, qui dixerint eas cum corporibus interire. Ac sicut scriptum est, ait, donec spiritus redeat ad eum, qui dedit illud: sic etiam legimus, Spiritus vadens & non rediens. Secundum item refellet fortasse quispiam dicens, non ibi de anima sermonem esse sed de homine, quem Deus per gratiam fecit à principio immortalem. Vnde statim subiicitur, Inuidia autem diaboli mors introiuit in orbem terrarum. Tertium autem de morte spirituali animæ, hoc est, de æterna interpretari licet, de qua illud habes, Dentes leonis dentes eius interficientes animas hominum. Quæ res suadet, quia protinus additur, Eum timete, qui postquam occiderit, habet potestatem mittendi in gehennam. Quare D. Thom. nec in. 1. part. nec in sum. contra gen. nec in. q. de anima hoc testimonium voluit vsurpare. Nam quartum de resurrectione agit, non de immortalitate. Sic enim dominus ait, De resurrectione autem mortuorum non legistis, &c. Nihil verò prohibet, vt anima cum corpore simul intereat, & postea cum corpore simul exsurgat. Non ergo fidei decretum est, animas esse immortales.

4. argu. Quod verò naturali argumentatione animæ immortalitas nequeat ostendi, illa prima coniectura est, quod cum *De bono mori. c. 9* Ambrosius & Augustinus, vt id probarét omnes neruos *2. soli. &* intenderint, nihil omnino confecerunt. Non autem præcellimus Ambrosium & Augustinum. *lib. de immor. ani.* Adhæc cum Scotus, Iandunus, Caietanus Diui Thomæ *5. argu.* rationes expederint, viri scilicet magno ingenio magnaq; *Phi*

Philosophiæ eruditione præditi, at pronunciarunt tandem, rem non esse demonstratam sed creditâ. Non est autem verosimile, rationes eas, si euidentibus essent ac lucide, nullum euidentis lumē acerbis acutisq; oculis allaturas. Præterea Aristoteles non idem semper in hac re, sed tū hoc tum illud scripsit: non est ergo probabile, eum in tanta varietate & inconstantia certam exploratamq; animæ immortalitatem habuisse. Nam quod pro animæ rationalis incorruptione aliquando senserit, vt cetera loca omittam, quæ & D. To. 2. aduer. gen. c. 79. & Ferrarien. in commentarijs afferunt, is locus planus & expeditus est, qui. 2. lib. de gen. anima. c. 3. habetur: vbi apertè docet Arist. mentem hominis nō in seminis virtute esse, vt reliquas animas, sed extrinsecus aduenire. Quod si nō educitur de potētia materiæ nec à generante homine vi seminis editur: certè subsistens est nec à materia dependet. Quod verò de hac sententia interdum etiam descruerit, Caietanus multifariâ suadet: & mihi his argumentis sit verosimile. Primò, quod non potest effugere si sua principia Aristoteles retinet, animarum infinitatem, nisi incidat in errorem Auerrois vel in Pythagoræ deliramentum. Secundò quia. 1. cæli asserit, quicquid incorruptibile sit, id perpetuū etiam fuisse. Tertio quia in eth. lib. 1. Solonem reprehendit, qui asseruerit, post mortem veram superesse hominis beatitudinem. Vnde & deplorat breuem hominis felicitatem, & opes ac diuitias tanquam felicitatis adiumenta requirit. Nec de hominis animo post mortem verbum vllum in illo reperies. Non est autem credibile eum si existimaret animā esse immortalem, nec de modo, quo intelligeret separata, nec de eius felicitate quicquam vel breuiter perstricturū. Quarto ex proœmio libri de anima, vbi illud fundamentū iecit: si intelligere est fantasia aut non sine fantasia, non contingit animā separari: in tertio autē libro posuit antecedens, quod intelligere non est sine fantasia: vnde & consequens &c. Quinto quia non Gregorius Nissenus modo, quem D. Tho. refert, verum etiam Iustinus martyr in lib. admonitorio gentium, & Theodoritus libro quinto de curati. græ. affecti. consentiunt, Aristotelem animorum immortalitatem negauisse. Quis autem credat, tantos talesq;

Seco. 4. d.

43. q. 2.

1. ad. 3.

de ani. q.

5. c. 29.

Caieta.

in episto.

la ad Ro

ma. c. 9.

x. 6. argu.

In 3. li. de

anima.

viros falsum testimonium dixisse? Nisi etiam Alexander Aphrodisæus insignis præter ceteros Peripateticus falsò etiam magistro suo hanc sententiam imposuit.

7. argu. Præterea animorum immortalitas cum Dei erga homines providentia adeò coniuncta & colligata est, vt qui illam negarit, is hanc quoque inficiaturus sit: qui verò hanc concellerit, eum necesse sit illam admittere: quemadmodum supra diximus. At Dei erga res humanas providentia non potest esse per rationes humanas manifesta, sed solum ex diuinis oraculis exploratè percipitur. In quod Propheta testatur inquit: Existimabam vt cognoscerè: hoc labor est ante me, donec intrem in sanctuarium Dei, & intelligam in nouissimis eorum. Et iterum, Dominus scit cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt. Beatus homo, quem tu erudieris domine, & de lege tua docueris eum.

8. argu. Præterea ad indagandam animi immortalitatem illa rectissima via est, quam Aristoteles est ingressus: nẽpe animi operatio propria. Sicut enim res se habet ad operationem, ita se habet ad esse. Experimento autem quotidiano ille probauit, animam nostram nihil sine fantasmate intelligere. Pendere itaque à corpore non solum vt species intelligibilium accipiat, sed vt eis etiam vtatur resque ipsas intelligat. Respondent, pendere animi propriam actionem à corpore nõ tanquam à subiecto sed tanquam ab obiecto. Verum hæc responsio refellitur. Quia si, quantum rationis lumen & sensuum indagatio docet, nulla nostra intellectio sine corpore est: nihil refert hoc an illo modo sit, cum vtrinque probalissimè colligatur, animam, si extra corpus esset, in modum glirium torpentem omni opere vacaturam. Experimur siquidem species intelligibiles & in fieri & in operari à fantasmate dependere. Hinc enim Aristoteles vacillauit nec quicquam effecit si effecit tamen, nisi animas cum corporibus interire: ne vanæ scilicet & ociosæ extra corpora remanerent.

9. argu. Confirmat autem hoc vel maximè, quod si animus per se subsisteret atque adeò immortalis esset: non indigeret corpore, quemadmodum aliæ formæ, propter esse sed solum propter operationem. Necesse quippe est, eum species intelligibiles à corporibus per corporis sensus emedicare.

Alio-

Alio qui intellectus per se in natura subsistens, ideoque à corporis grauitate & materia imperfectione liber nullo se modo corpori colligaret, si ex se haberet species ingenitas, quibus sine corporis adiumento intelligeret. Videmus autem, species à corpore acceptas à corpore etiam in operando pendere. Ideo enim necesse est, intelligentem phantasmata speculari. Non ergo per illas anima à corpore separata intelliget. Alias vero species non habet superinditas. Quare seiuncta à corpore, somno ocioque torpebit, quod est absurdum.

Sexta insuper synodus actio. 11. tradit, animam hominis non esse immortalem per naturam, sed per gratiam illam à morte coercentem. Et rursus, non, inquit, naturam propriè immortalem habent animæ, sed gratia id sortitæ sunt. Nulla ergo ratio naturalis animæ immortalitatem monstrare potest, utpote cum sit suapte natura mortalis.

Adde vnum & viginti argumenta, quibus S. Tho. probabiliter egit, ut anima corruptibilis videretur. Quæ si ego hic repetam molestus ero. Nam his alia adijcere, non video qui possem, nisi Ianduno aliisque huius farinae auctoribus velim esse simillimus, qui ut argumenta afferant, quibus animi mortalitas probari posse videatur, ea ponunt, quibus suadeant eum non esse formam actumque corporis essentialiter. Quæ argumenta quidem Caietanus in 3. lib. de anima retulit, fecissetque fortasse multo prudentius, si contempserit.

Adde etiam, quod Scotus argumentis, quæ probant animam esse immortalem, argute respondet. Si ergo rationes inuentæ à prioribus non demonstrant, alias verò excogitare nouas non opis est nostræ, fateamur, animam immortaliter vivere, nullo certo naturæ argumento patefcere. Hæc asserre breuissimè potui, quibus illi vterentur, qui animorum immortalitatem infirmare pergerent. Quam tamen & fides catholica firmissimè docet & certa naturæ ratio. Id quod conclusiones rationesque sequentes patefacient.

Prima cõclusio. Animum hominis esse mortalem, fidei catholicæ manifestè repugnat. Gene. 37. Descendam ad filium meum lugens in infernum. Job 21. Ducunt in

10. arg.

11. argu.

q. de anî

ma ar. 14.

12. argu.

4. d. 43.

q. 2.

*Iustinus
in collo-
quio cum
Triphone
illud af-
feri quod
Phyioni-
sa spiritum
Samuelis
auocauit,
in quest.
verò gen-
tium. q. 75.
citatur il-
lud: Infer-
nus subter-
ratus est
in occur-
sum ad-
uentus tui
Quod de
Nabucho-
donosor
dictum esse
ambiguum
non est.
Et q. 76.
illud, Ho-
die mecum
eris in pa-
radiso.*

Heb. ii.

bonis dies suos & in puncto ad inferna descendunt. Sa-
pien. item cap. 2. 3. 4. & 5. apertissimè traditur, animas cum
corporibus non interire. Eccles. 12. Et spiritus redeat ad
Deum qui dedit illum. 2. Machab. 12. Sancta ergo & salu-
bris, &c. Matth. 10. Nolite timere eos, qui occidunt cor-
pus, animam autem non possunt occidere, sed potius ti-
mete eum, qui potest & animam & corpus perdere in ge-
hennam. Ioan. 12. Qui odit animam suam in hoc mundo,
in vitam æternam custodit eam. Philip. 1. Mihi viuere Chri-
stus est, & mori lucrum. Coartor autem è duobus, deside-
rium habens dissolui & esse cum Christo. Primum ad Cor.
15. pro absurdissimo Apostolus colligit, Ergo & qui dor-
mierunt in Christo, perierunt. Si in hac vita tantum in Chri-
sto sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus homi-
nibus. Et posterius referens illam insipientium vocem,
Manducemus & bibamus, cras enim moriemur illicò sub-
dit, Nolite seduci. Corruptum, &c. 2. Corint. 5. Dum
sumus in corpore, peregrinamur à Domino, auertimus au-
tem & bonam voluntatem habemus magis, peregrinari à
corpore & presentes esse ad Deum. Et paulò ante: Scimus
quod si terrestris domus nostra, &c. Sed de scripturæ te-
stimonijs, quæ D. Tho. dixit esse infinita, satis multa exci-
tauimus. Quamquam vereor, ne quis nos iure ac merito re-
prehendat, qui in re non dubia vsi fuerimus testibus non
necessarijs. Præsertim cum ij, qui animæ immortalitatem
inficiantur, nec Christo nec euangelio credunt, ecclesiæ
verò sanctorumq; fidem pro nihilo putent. Ita superuaca-
neum videtur esse, ex ijs locis, qui auctoritatem fidei con-
tinent, argumenta depromere. Nec conclusio hæc proprie
Theologica est, vt sit argumentationibus Theologiæ cõ-
firmanda. Quin Theologia, qua ratione effectrix est & a-
gendi muneri incumbit, illa duo habet primaria funda-
menta, Deum esse hominis & principium & finem, atque
adeò procuratorem, esseq; item animorum perpetuam vitam,
in qua remunerator Deus sit inquiringentium se. Quæ nisi
fidelis penitus habeat infixam & in animo quasi insculptam,
non dico media, & finem cõsequi felicitatis suæ, sed ne ad
Deum quidem accedere potest, vt ab eo media finemq;ue
requirat. Cùm igitur prima cuiusque disciplinæ princi-
pia tan-

pia tanquam notissimæ anticipationes supponantur, nihil opus erat vel ea testimonia referre, quæ ex sacris literis commemorauimus. Nisi quod sunt quidam adeo curiosi, qui etiam optarint, Paulum de animorum incorruptione manifestius loqui. Quod perinde est, ac si quis Philosophus adeo esset insigniter stultus, ut in philosophorum libris, præsertimque Aristotelis, cuperet principium illud sæpè & clarè resumere, Quodlibet est, vel non est. Verùm de hac prima propositione, quoniam est ante oculos posita, diximus satis. Secunda propositio, Animus naturaliter est immortalis, & non ex dono gratuito. Fuere porro quidam Arabes, qui dicerent, animum natura esse mortalem: sed in nouissimo cum corpore immortaliter suscitandum. Simili autem errore ductus posset quispiam dicere, animum cum corpore statim quidem interiturum, si naturæ suæ relinqueretur, sed vi diuinæ potentia fieri, ut vel ad præmia, vel ad pœnas conferretur æternus.

Hoc qui assereret, is scripturas facillè in sensum suum detorqueret. Non enim affirmant illæ, animum esse natura suam immortalem, sed solum eum aiunt manere post mortem. Sicut corpus post resurrectionem fides astruit perpetuam vitam habiturum, non tamen id in natura corporis, sed in diuina potentia erit. Quam sententiam sextæ synodi verba retro citata sonare videtur. Atque August. 10. super Gen. ad lit. c. 23. in illam magis opinionem inclinat, quæ docet animas à parietibus generari. Quæ si vera sententia est, non est animus sua natura immortalis. Id quod solebam equidem, non tanquam hæreticum, sed tanquam erroneum condonare, semper quippe malui citra lineam consistere quam transire, stultæque ignorantia potius argui, quam insolentia temeraria. At si re diligentius animaduertas, non dubites, huic errori hæreseos notam inurendam, quando ad sedem Apostolicam referatur.

Primum, quia manifestum est, quosdam Philosophos naturæ ratione duce, animorum immortalitate & vestigasse & inuenisse. Non est ergo supernaturalis animorum perpetua vita, aut dono eis gratuito concessa. Quis enim hominum scire poterit consilium Dei? aut quis poterit

Augustinus 13. de trin. c. 9.

Sapient. 9.

cogitare quid velit Deus? nisi ille dederit sapientiam & miserit Spiritum sanctum suum de altissimis.

Deinde in Concilio Lateranen. sub Leone 10. sessione 8. definitur, hereticum esse dicere, quod ex principijs Philosophiæ sequitur, animam esse mortalem. Et tamen si naturaliter esset anima corruptibilis: huius corruptionis esset causa aliqua naturalis. Item cum nonnulli, inquit, ausi sint dicere de natura animæ rationalis quod mortalis sit, & aliqui temerè philosophantes secundum Philosophiã saltem verum esse assererent, damnamus omnes asserentes animam rationalem mortalem esse. Cum illa non solù per se, & essentialiter humani corporis forma sit, verù etiam immortalis. Hactenus concilium.

Præterea non Theologi modò, verum fideles etiam vniuersi animarum immortalitatem, ita à maioribus accepimus, vt non per miraculum eas incorruptibiles, sed per naturam esse credamus. Hic autè ecclesiæ consensus certissimo nobis argumento esse debet catholici dogmatis. Quod autem idem in hac re Theologi ac fideles sentiant omnes vel ex eo liquet, quod asserentem quemcunque, animos esse mortales, statim exhorrent. Eadem quippe fide inscriptum in mente habent, angelos & hominum animas natura sua vt intellectuales, ita quoque immortales esse. Adde quod post Augustini seculù nemo fidelium in dubium vertit, quin animæ rationales creentur ex nihilo, & singulæ singulis corporibus infundantur, vt Concilij Lateranen. verbo vtat. Quod si non generantur vi naturæ animæ rationales, nec de potentia materiæ educuntur, sed foris veniunt: nimirum ex se subsistunt, quare non cum corpore intereunt. Illud verò testimonium, spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum, ne Augustinus quidè ipse expedit. Si enim foris venit spiritus hominis, consequens fit, vt nulla vi agentis naturalis propagetur. Quocirca si ingenitus natura est, natura quoque est incorruptus. Nec enim naturales causæ corrumpunt aliquid, nisi quod eadem possunt gignere. Nam quod interpretatur Augustinus, Deum primo homini spiritum dedisse, cum inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ, in illo verò qui cæterorum hominum caput erat, cæteris dedisse spiritù, hoc,

pace

pace tanti viri dictum sit, nulla ex parte argumenti vires infringit. Cùm enim Moyses in principio Geneseos rerù naturalium propriam vim & naturam exprimat, quod in primo homine significatum est, id de reliquis etiam intelligitur. Scriptura porò, vt ostenderet viuientia reliqua viribus naturæ edi posse, ait, Germinet terra herbam viuentem, &c. Et rursus, Producant aquæ reptibile animæ viuentis, &c. Et iterum, Producat terra iumenta & reptilia, &c. Nemini quippe ambiguum esse potest, prima cetorum, uentorum, serpētium, leonum, indiuidua, à Deo sine media causa adiuuante condita creataque fuisse. Ob id namque adiectum est, Creauitq; Deus cete grandia & omnem animam viuentem atque motabilem, quam produxerant aquæ in species suas. Item, Et fecit Deus bestias terræ iuxta species suas, &c. At significare scriptura uoluit, si tunc à Deo huiusmodi animantia esse edita, vt in uitamen elementorum & corporum, quæ ex elementis confluunt, illorum generationem sitam esse censeremus. Sed enim cum ad hominem ventum est, ne huius similis conditio crederetur, de corpore ait, Fecit Deus hominem ex limo terræ: de animo autem, Inspirauit in faciem eius spiritaculum uitæ. Quod differentis conditionis varium discrimen à Moysè adeò accuratè obseruatum manifestè indicat, cæterorum viuentium animas in potentia materiæ esse, hominis spiritum, quo factus est in animam viuentem, non esse, sed à Deo creari & infundi, qui solus eius & spirator & creator est. Præterquam quòd qui dicit, Redeat ad Deum, qui dedit illum, is non obscure docet, spiritum non perire, sed manere. Explicat enim id, quod paulò antè dixerat, Ibit homo in domum æternitatis suæ. Alioqui, quomodo ad Deum vadit, si dissoluitur tanquã mollis aer & sicut umbra ac fumus euanescit? Quemadmodum autem corporis naturam exprimit, cùm ait, Reuertatur puluis in terram suam, vnde erat, sic naturam spiritus manifestat inquit, Et spiritus redeat ad Deum, &c. Iam quod Augustinus affert, spiritus vadens & non rediens, à nobis est. Non enim scriptura dicit, spiritus ueniens & non rediens, sed spiritus vadens, scilicet à corpore & non rediens, &c.

*Caietan^o
turpiter
hic lapsus
est nõ in-
telligent
scripturæ
sensum.*

Præterea stulti illi, quorum error Sap. cap. 2. inducitur, animum existimabant naturaliter esse mortale. Non enim de miraculo loquebantur, sed de natura. At Sapiens non modo cum illis aperte pugnat, verum etiam ut insipientes & insensatos reprehendit. Animos ergo sentit natura esse immortales.

Tertia propositio. Erroneum est ne dicam hæreticum, astruere, anime immortalitatem naturali ratione demonstrari non posse. Si enim naturam habet incorruptibilem, huius rei vel à priori vel à posteriori ratio aliqua demonstratiua erit. Nulla siquidè propositio ex natura rei & connexionem terminorum per se ac necessaria est, quin vel ex effectu, vel ex proprietate vel ex definitione, vel ex causa subiecti ostendi necessario queat. Sed ais: Quadratura circuli demonstrabilis est quidè, sed demonstratio adhuc inuenta non apparet. Sic ergo Scotus à dunusque sentiet, anime quidè immortalitatem ostendi posse, at non esse ostensam tamen.

Qui dixit rationes non esse, nec demonstratiuas nec necessarias, is videtur hanc conclusionem probare

Quarta propositio. Periculosum ac temerarium est, ne quid amplius addam, affirmare, quod nullum argumentum hætenus inuentum verè demonstrat anime immortalitatem. Quia argumentum, quod sumitur ex operatione propria, vel etià ex potentia, quæ substantiam rei necessariè naturaliterque consequitur, verè ostendit, qualis ne sit eius rei natura atque substantia. Theologi verò tum ex propria operatione, tum ex propria potentia, intellectione scilicet & intellectu, animi incorruptione argumentantur. Syllogismi igitur illi veræ sunt demonstrationes. Dicit fortasse quispiam, non nego demonstrationes esse, sed nobis demonstrationes esse nego. Quibus argumenta illa certa & clara non sunt, quamuis idonea ex se sint, ut certitudinem atque euidenciam pariant. O insolentem temeritatem, cæteros ex tuo ingenio metiri, ex quæ tuis aliorum oculos æstimare. Afferere, mel quidem ex natura sua dulce esse, sed dulce tamen fuisse nemini, quia tibi non fuerit, nullum videre id posse, quod tu non videas, omnibus obscurum esse, quod tibi non pateat. Ait diuus Thomas, Ex præmissis manifestè ostendi posse, animam humanam non corrumpi cum corpore: concludit verò hæc verba, Patet igitur, quod intellectus humanus est in-

est incorruptibilis, ergo & anima humana, quæ est intelle-
ctiua substantia. Itæ, Necesse est dicere, animam intelle-
ctiualem esse incorpoream, subsistètem, incorruptibilem: *1. p. q. 75. ar. 2. et. 6*
Scotus contra, non sunt, inquit, rationes patentes & ne-
cessariæ. Affirmat Chrysolomus, qui philosophi de ani- *Homi. 4. de prouia.*
mæ immortalitate dubitent, eos addubitare, an in meri-
die sit dies: & credemus nos, viros & sanctissimos &
modestissimos euentiã, quã non habebant, fuisse emen-
titos? * Atque Augustinus * 13. de trinitate. cap. 9. Mirum est, Scotum
asseuerat, philosophos quos *hunc Augustini locum citauisse, ut opinionem*
dam naturali ratione animæ *suam confirmaret. Resurrectionem Augusti*
immortalitatem inuenisse: *nus ait non ratione sed auctoritate teneri: at*
quanquam pauci, ait, id- *de immortalitate animæ contra dicit. Nam*
que ægrè inuenerunt. Præ- *Et li. de ci. Dei. 1. c. 22. scribit, Platonem quæ*
terea Deus non deficit in *mente immortalitate animæ vidit, ne quis*
necessarijs, ad vitam iuxta *sibi mortem conscisceret, prohibendum iudicasse.*
naturæ rationem bene & constanter instituendã. At vix
homo potest vitam rectè & iustè instituere, nisi & Deum
esse sentiat, & animos esse immortales: vix, inquam, aut
certè nullo modo. Qui enim vel sine Deo fuere vel ani-
mum putarunt cum corpore interire, eos ferè perditissi-
mis moribus fuisse memoriæ proditum est. Quam omni-
no rem Sapiens sapienter expressit. Nam simulatque im- *Sap. 2.*
pij illam opinionem induerunt, animos mori: conse- *Psal. 93.*
quenter de omni bono futuræ vitæ desperantes, & nihil *Iob. 35.*
post mortem mali timentes, semetipsos tradiderunt im-
pudicitie, in operationem immunditiæ omnis, in auari-
tiam. Post hæc, inquit, erimus tanquam si non fueri-
mus. Venite ergo & fruamur bonis, quæ sunt, & cæter.
Et Augustinus confess. libr. 6, capit. postrem. nisi cre-
didissem ait, restare post mortem animæ vitam & tra-
ctus meritorum, quod Epicurus credere noluit, Epicu-
rus palmam in animo meo accepisset. De atheis autem
cum propheta illud posuisset, Non est Deus; statim sub-
iunxit, Corrupti & abominabiles facti sunt, &c. Sic Iusti-
nus in dialogo cum Thyphone: eorum, inquit, sententiã,
qui Deum me atq; te curare negant, quò spectet, non est
difficile cognoscere. Impunitas enim & licentia faciendi
& dicendi, quæ velint omnia, eos consequitur, qui nec

supplicia metuant, nec beneficium vllum à Deo spectent. Diuinæ itaq; procurationis fuit, vt in morum & vitæ necessaria regula duces naturæ ac magistros, non coniecturis & opinionibus imbueret, quæ huc atque illic facile traherentur, sed certa constantiq; ratione. Sic enim scriptum est, Qui docet hominem scientiam. Et iterum, qui docet nos super iumenta terre, & super volucres cæli erudit nos. Quod si animantibus cæteris dati à natura sunt quidam instinctus & quasi anticipatæ cognitiones, non vagæ & instabiles, sed fixæ firmæque, vt ad bonû naturæ cõgruens recta ferantur, retrahantur à noxiõ: cur in eorum saltem mentibus, quos naturæ auctor ad aliorum institutionem comparauit, inditas esse certas & constantes prænotiones inlicemur, sine quibus ad veritatẽ bonitatis non satis instructi informatiq; fuissent? Nec enim melior est belluarum conditio quàm nostra. Nihil verò piget, eadem sæpe verba resumere. Hinc barbaræ etiam nationes pœnas improbos luere eum sapientibus consenserunt, atq; adeo animos esse immortales. Deus enim semper ea, quæ cuique naturæ necessaria sunt prouidentissimè curat. Quis autem communes animi corruptiones incertas esse asseueret? Sed ais tandem. Quæ nam istæ rationes sunt necessariae & euidentis, quæ Scoto & Caietano probabiles & obscuræ visæ sunt? Dicam, si illud prius comemorauero quod ab Aristotele prudentissimè dictum est, stultum esse æqualem in omnibus, certitudinem & euidenciam exigere. In naturalibus quippe disciplinis minor est quàm in mathematicis; in moralibus minor est etiam quàm in naturalibus. At in dispari certitudine tam stultus nemo est, quin scientiæ illis nomẽ impertiat. Syllogismi ergo illi & faciunt scire & verè demonstrationes sunt, quibus & de natura & de moribus philosophamur: quamuis in eis rationibus nõ adeo magna aut necessitas aut euidencia inest. Prima igitur ratio demonstratiua auctore Chrysostomo est hæc. Qui animum esse mortalem ait, is neget necesse est Deum humanarum rerum esse & procuratorem & iudicem. Si enim iusti migrant affecti iniurijs, improbi rerum omnium abundantia potiti, nec post mortem aut merces aut supplicium est, nulla certè est in cælo pietas.

*Psal. 93.
Iob. 35.*

*Vide lib.
10. ca. 4.*

1. Ethni.

*Homil. 4
de prouidenciã vel
fatis.*

tas, quæ talia curet: nulla iustitia, quæ vel malos puniat vel tribuat præmia bonis. Et cætera, quæ capite huius libri quarto latius persecutus sum.

Respondet Scotus, argumentum hoc infirmius multò esse quàm reliqua. Non enim, ait, ratione naturæ notum est: esse vnum rectorem hominum secundum leges iustitiæ retribuentem & punientem. Quæ responsio bifariam confirmari potest. Prius quia Sapiens, cum hoc eodem argumento vsus esset, huius rei ignorationem inscitiam esse dixit sacramentorum Dei. Quòd si inter mysteria Dei censet & Dei prouidentia, & animorum immortalitatem: non est cur nos inter perspicua censeamus. Verba autem illius sic habent, Et nescierunt sacramenta Dei, neq; mercedem sperauerunt iustitiæ, nec iudicauerunt honorem animarum sanctarum. Posterius quia Iustinus Martyr & philosophus in libr. de Aristotelis reprehensione docet, gentes non scientia, quæ ad demonstrandum valet, de Deo creataque natura disputationes confecisse, sed probabili ratione suam explicasse sententiam. Et postea, Hęc, inquit, satis etiam declarant, verum esse quod à nobis de gentium philosophis dictum est, eos non scientia demonstrandi de naturis differuisse, sed coniectura verisimilique ratione suam explicauisse sententiam. Adde his, quòd Diuus Thomas, hoc argumentum ubique gentium prætermisit, non prætermittitur, si certum & necessarium esset.

Verum enim uerò nulla me huius generis argumeta mouere possunt, vt ab ea sententia discedam, quam Chrysostomo video placuisse. Habuit quippe pro re perspicua & constanti non alium negaturum, Deum esse hominum & gubernatorem & iudicem, nisi eum qui dixisset in corde suo: Non est Deus. Sed quia hæc res supra, vt dixi, manifestò argumeto nobis demonstrata est, & accuratius est postea demonstranda: satis nunc confectum esse arbitramur, si rationem illam, quæ animæ immortalitatem doceat, eò tandem ducere probauerimus, vt non possit Dei erga homines prouidentia iustitiæque constare, nisi animæ incorruptio consistat. Nam quòd Scotus aliter eludi hanc ratiocinationem putat, perridiculum est. Vt admittamus,

ait, Deum pro meritis & præmia bonis & malis supplicia retribuere: non exigua tamen improborum vindicta est culpæ turpitudine ipsa, cruciatus animi conscientiaque flagellum.

Abundè verò magna merces & præmium, fructus ipse virtutis, quo mirificè delectantur probi. In quam sententiam illud Augustini citat omnium sermone contritū, Voluisti domine & ita est, vt omnis inordinatus animus sibi ipsi sit pœna. Poterat & illud ex Apostolo afferres

Roma. 1. Mercedem, quam oportuit, erroris sui in semetipsis recipientes. Quæ cum dicit, parum attentè considerat, in quos laqueos incurrat. Primum enim nodum illum explicet necesse est, si in hac vita tantum in Christo sperantes

1. Cor. 15. sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus.

Deinde Propheta non existimauit quæstionem hanc expediri posse, nisi ad fines bonorum & malorum referretur, hoc est, ad nouissima quæ probos improbosque manerent. Ex presentibus aut aut bonis aut malis illam non modò non solui, sed etiam implicari. Mei, inquit,

Psal. 72.

moti sunt pedes, quia zelau super iniquas, pacem peccatorum videns, &c. Existimabam, vt cognoscerem: hoc labor est ante me donec intelligam in nouissimis eorum.

Hiere. 12.

Quomodo facti sunt in desolationem, &c. Nec aliter aut tauerunt. Quorum ego sensum libentius exponerem, nisi ad alia festinaret oratio.

Abac. 1.

2.3.

Præterea valde restrictum Deum facimus, qui suis id solū in mercedis loco numeret: quæ animo æquo imò verò etiā gaudenti ac libèti seruiert. O præmium singulare, quod eripit spem futuri cuiusq; boni, quæ sola, vt ait Cicero, hominem in miserijs cōsolatur. Quis enim dubitet, mortaliū animos in arduis aduersisq; rebus spe futurorū erigi & subleuari: frangi autem & confidere, si cum omnium rerum desperatione consignant? Talem mihi tempore frange, vbi pessimi ciues metum omnem pœnæ & futuræ vindicationis abijciant, optimi verò de spe futura gratiæ ac beneficij depellantur, & cum nec probis lex adhibuerit calcaria nec improbis franos, ciuitas non dico benè morata, sed ne esse quidem poterit. Ita qui eam sine præmio

præmio pœnaq; constituit, hunc tu ipse stultissimum iudicabis. Quale ergo est eius resp. Deo procurationē administrationemq; tribuere, quam nemo vir sapiens sibi assignari pateretur? Demonstratum est igitur, animas esse immortales, tam euidēti & necessaria ratione, quæ refelli nō valeat, nisi Deum facias aut improvidum esse & negligentem rerum hominis, aut eam stultē urbem constituisse, in qua nullus supplicij timor sit, præmij expectatio nulla.

At Sapiens ait, animorum incorruptionem ad Dei sacramenta pertinere. Primum id ego negare verē possum. Nec enim rem hanc ille in mysteria reulit, sed quod via impiorum prosperetur, quod ubique relinquunt latitiæ signa, quod opprimant pauperem iustum, nec viduę parcant, &c. & in his omnibus Deus non taceat modo, verū etiam probos duriter & acerbē, improbos contra blandē & molliter tractare videatur. Hæc scilicet Dei sacramenta sunt, quæ humana ratio cōprehendit, aut vix aut nullo certē modo. Dein de sunt naturales res quædam in oculis omnium clarē positæ: aliæ latent in occulto tenebris densissimis circumfusæ. Quæ naturæ mysteria rectissimē dixeris. In his, fateor, animi immortalitas est, quæ à paucis quidem, idq; difficulter, sed inuestigari tamen atque inueniri potest. Iustini autem verba magna ex parte vera sunt, at vniuersas demōstrationes philosophis eripere, tū absurdum est, tū Paulo etiā contrariū, quæadmodum refutando septimo argumēto patebit. Nam D. Tho. eiusmodi argumentationibus vti non solet, quanuis sint liquida & exploratæ. Cauet enim ne argumentando de genere in genus transeat, quod Aristoteles in demonstrandi arte docuit esse vitiosum. Constat verò in hac ratiocinatione à Dei prouidentia & iustitia ad animi incorruptionem transiliri, quæ in eodem genere non existunt. Verum de prima demonstratione satis.

Secunda est huiusmodi, vt à proteruis refelli queat, à viris rectē institutis non queat. Eam verò in probatione quartæ propositionis postremam fecimus. Confirmat illam Cicero in hunc modum. Sicut satis probatur Deum esse, quia nulla natio tam fera est, quin Deum habendum

Lib. de senect. et i. tuscu. q.

sciat:

sciat, ita apud omnes gentes cōmuni consensu firmatum est, animos defunctorum interitu esse liberos. Quam omnino rem funeris caremoniis testatam esse voluerunt. Nec enim eas corporibus impartirent, nisi animos sacros esse ac diuinos in animum induxissent. Hinc verò, ut Cicero asseruit, & mercedem funeris sepulturaeque constitui, nefas esse putarunt, & brutis animantibus huiusmodi honores negauerunt. Quas duas rationes sapiens, ut mihi videre videor, perstrinxit. Vnam, cum ait: Nec mercedem sperauerunt iustitiæ: alteram, cum subdit, Nec iudicauerunt honorem animarum sanctarum. Sanè qui iudicat, vnum esse interitum hominum & iumentorum, is cum animum suum summa ignominia & dedecore afficiat, non hominum ritu ac religione, sed sepultura asini sepeliendus erat: ut dignum haberet sua opinione & sententia fanus. Sed de secunda ratione hæcenus. Tertiam significat magis scriptura quàm explicat, cum euestigio subiicit, Quoniam Deus creauit hominem inextinguibilem, & ad imaginem similitudinis suæ fecit illum. Hominem quippe ad imaginem Dei esse factum, eò quòd natura intellectualis est, veri in dubium non potest. Ex ea ergo parte homini incorruptio conuenit, qua intellectum habet. Animum igitur, vnde homo intelligit & similis Deo est, inextinguibilem esse oportet. Quæ ratio, quoniam ex hominis natura & forma propria ducitur, atque adeò non ex alienis & extraneis, sed ex propriis aptisque principiis, diligentius nobis & illustranda & exponenda est. Id quod D. Tho. diuinè fecit: intelligebat enim hanc esse certam expeditamque viam, qua ad animi immortalitatem veniretur.

Primum igitur fundamentum huius demonstrationis est, formam omnem intellectualem esse subsistentem, hoc est, esse eius non à materia pendere. Hanc propositionem ostendit D. Tho. 2. con. gen. c. 51. Quia intellectus non eget corpore sustinente: cum intellectio nec recipiatur in corpore, nec per corpus fiat. At dicis, Non eget corpore quidem tanquam subiecto, sed eget tanquam obiecto. Verù hoc duobus modis manifestè refellitur. Primù enim Animal non esset per se subsistens, quia indiget ad propriam

propriam operationē externis obiectis. Deinde id, quod per accidens alicui conuenit, non variat iudicium de natura rei. Vt lapis, qui in loco superiore detinetur, &c. Cū ergo anima intellectiua ex natura propria operationis non sustentetur à corpore, consequens est, quod per se non pendet ab illo. Quia actus non potest per se à corpore pendere, nisi tanquam à materia & subiecto, in quo recipitur. Vide S. Tho. in q. de ani. q. 14. & 2. contra gé. c. 55. & 79. Certè si intellectio in corpore susciperetur, nec omnes res sine discrimine intellectus perciperet, nec vniuersale cognosceret, sed solū singulare. Quod si huiusmodi argumenta tibi euidentiā non sunt, memento nec ceteros ex tuo ingenio æstimandos esse, neque hic euidentiā mathematicam requirendam. Sed iam tempus est, vt obiectiones oppositas repellamus.

Prima ergo sic repellitur. Fidei quæstionem duobus modis interpretari possumus, & ex natura sua & quo ad nos. Ex natura sua illa fidei quæstio est, quæ est à Deo ecclesiæ reuelata, quāuis à plerisque ignoretur. Vt spiritum à patre filioq; procedere, ipse spiritus apostolis reuelauit. Item, animas sanctorum, statim vt à corpore exierint, videre Deum. De quibus licuit olim variè sentire, & sine fidei discrimine aut affirmare aut negare, cum neutra res scilicet erat planè ab ecclesiā definita. Ita quo ad nos nō semper fidei quæstiones illæ sunt habitæ, sed salua fide viri quidam docti contrariam veritati sententiā tenuerunt. Quomodo asseruit Augustinus non esse fidei quæstionem, num anima rationalis ex traduce sit. Nunc autē cum post ea tempora Theologorum fideliumque omniū consensu firmatum sit, animum non per generationē, sed per creationem existere, sine dubio ad fidem illa quæstio pertinet. Nec tamen si hoc fuit aliquando in cōtrouersia positum, eadem de animæ immortalitate causa subest, quæ nunquam est à catholicis in dubium vocata. Sed de primo argumento satis.

At se-
 tota ecclesia secuta est. de eccle. dog. c. 14. animas enim nō creari, sed ex paren-
 tū semine esse, Luciferi error fuit, vt Aug. refert de here. c. 81. Ac certè cū Zac.
 c. 12. ait: Dixit dominus extendēs calū & fundās terrā, & singēs spiritū homi-
 nis, in eo nihil aliud significat, nisi ea opera à Deo ipso sine causa subiecta &
 subseruiente patrari: quæ admodū Hiero. idē admonuit, vide Esa. 42. a. & 45. c.

*Hierony.
 perpetua
 cōstans qz
 sentētia
 fuit, ani-
 mas in
 singulis
 corporibz
 creari sin-
 gulas:*

At secundò nil est difficile respondere. Cum videamus, non solù sub infideli principe, quales Romani tunc erant, sed sub imperatore catholico multos in Germania nunc publicè manifestas hæreses profiteri. Tantum refert principes habere, & fideles, & qui hæreticorum insolentissimam temeritatè coercere, tum velint tum etiam possint. Præterquam quod vbi factiones sunt, ibi fauore partium, in rep. tolerantur, quid dico tolerantur? queruntur, fouentur, stringuntur homines teterrimi ac sceleratissimi. Hoc in statu res Iudeorum publica cum esset, non est sanè mirandum, si Sadducæos ferret carnalis populus, homines videlicet factiosos, qui & carni vsque ad cò inservirent, vt omne spiritum esse negarent. Quemadmodum autem gentes tales esse volebant deos, quales ipsi etiam essent, nempe adulteros, bellatores, raptores, sic plebs vitis corrupta eos vult habere religionis præsidēs, qui non religati sint, sed liberi, non spiritus serui, sed mæcipia carnis. Verum in argumento facillimo refutando plura quam necesse erat verba consumpsimus.

Tertiùm verò breuissimè refellemus. Nam primum illud testimonium certissimè probare animorum immortalitatem ostensum est à nobis paulò antè. Secundùm etiam quantum momenti habeat, nunc nunc explicabamus. At tertium nulla responsione eludi potest. Si enim homines animam non possunt occidere, corpus autem occidere possunt, certum est, animas non cum corporibus interire. Item si animas Deus mittit in gehennam, non ergo cum corpore moriuntur. Quartum denique Caietanus affirmat, probare quidem simpliciter animæ immortalitatem, vnde Sadducæos de resurrectione vinceret, qui ideo negabant mortuos resurgere, quia credebant cum corpore animam mori. Per synecdochen autem scriptura nomina Abraham, Isaac & Iacob, pro animis eorum vsurpat. Quo loco Ambrosius Catharinus eum, vt sæpe alias, sine causa reprehendit. Coarguit enim Theophylactum, imò verò Hieronymum, qui Caietano illius auctor sententiæ fuit. At D. Tho. expositio præclarior est. Non repugno. Nec D. Tho. solum illum locù sine figura intellexit, sed Christostomus Theophylactus etiã atq; Ambrosius. At dicis.

*Ho. 71. in
Matt. de
fide resur
rectio.*

Quo?

Quomodo Abraham illo tempore viuus erat? Respon-
det Chrysoſtomus, quomodo Adam poſteaquã de ligno
vetito comedit, ſententia tamen prolata mortuus erat,
ſic Abraham pollicitatione reſurrectionis certiffima vi-
uus erat. Alioqui, quid ſibi eccleſia vult, cum ait: Regem
cui omnia viuunt, & cui non pereunt corpora noſtra? Ac
de tertio argumento hætenus.

Quartum autem iam ante expeditũ eſt. Diximus enim
in 7. huius operis libro, ſanctos veteres non tam humanas
diſciplinas, quã diuinas literas coluiſſe. Quæ cauſa fuit,
vt in rebus naturæ perobſcuris ratione vulgari contenti
eſſent, nec meliores requirerent. Concluſionum itaque
naturalium à philoſophis petenda demonſtratio eſt, præ-
fertimq; à D. Tho. perfectio mea ſententia, philoſopho,
cuius admirabilem naturam & ingenium cum gratia per-
feciffet, tum vbiq; aliàs, tum in libro contra gentes ma-
ximè quidquid expeti ab hominis ingenio poterat, id
vnus videtur ad miraculum præſtitiffè.

Sed Scoto, Ianduno, Caietano, rationes probabiles
viſæ ſunt, nõ item neceſſariæ. Scotus porrò & Iandunus,
nam de Caiet. dicam poſtea, videntur demonſtrationes
Mathematicas quæſiſſe. Si enim ſapere ad ſobrietatem
vellent, & rei naturam, de qua diſſeritur, attentè perpen-
derent, fanè intelligerent, rationes, quæ animæ in-
corruptionem probant, non ſuadere, ſed
vincere, ſi non proteruum & repu-
gnantem, at certè docilem ho-
minem, & ad diſciplinæ
leges benè infor-
matum.

F I N I S.

Ad Lectorem.

EN damus tibi, Candide Lector, Reuerendi quondam patris fratris Melchioris Cani, ordinis prædicatorum, de locis Theologicis duodecim libros, perfectos quidem, limatos, atq; omnibus (vt aiunt) numeris absolutos, typisq; quam fieri potuit elegantissimis elaboratos. Te tamen admonitum velim, duos huic operi deesse libros, quos author morte præuentus reliquit infectos. Nec tamen hoc te moueat, & ab eius lectione remoretur, illi enim & si huic operi non accesserint, tamen quod ad perfectionem eius attinet, parum aut nihil facere, quilibet etiam mediocriter eruditus facile iudicare poterit. Quapropter authoris labore fruere, Quod si feceris, quantum utilitatis inde sis reportaturus, tu ipse postea libenter fateberis. Vale.

INDEX COPIO- SISSIMVS RERVM OM-

NIVM, QVAE IN HOC OPERE
continentur, ordine alphabetico
digestus.

A

- A** Abraham non est mē-
titus pueris cū di-
xisset spectate hic
ego & puer cū ado-
rauerimus, reuertemur ad
vos. 17.
- Abraham fuisse mentitum, ea
ratione quod contra mentē
dissimulandi causa locutus
est, aliqui admittunt. 17.
- Actio & passio in vno eodēq;
opere cōsiderari possunt. 21
- Actus qui peccatū est, si in re-
rum moralium ordine cōsi-
deretur, ad causas naturali-
ter agentes ineptē quidem
& absurdē reuocatur. 30.
- Actus humani in iustificatione
impij, nihil aliud faciūt, quā
disponere animam vt gratiā
Dei iustitiāq; recipiat. 839.
- Adam primum iacere vbi se-
cundus sepultus est, publica
rerum veterum memoria
prodit. 588.
- Affectio animi optima facit,
vt homo doctrinam Dei ad
salutem necessariam, discer-
nat ab errore cōtrario. 50.
- Alexander Tertius cum iubet
in testamentis duos vel tres
solum testes à iudicibus ex-
igi. c. cum esses de testamē.
quomodo sit intelligen-
dus. 400.
- Alexander voluit iudices etiā
laicos in ecclesiæ patrimo-
nio non secundum impera-
torum leges, sed secundum
statuta canonum de testa-
mentis iudicare. 402.
- Alexander non impedit, quin
principes seculares liberē
possint, plures quam duos
vel tres testes in ciuū suo-
rum testamētis exigere. 401
- Aloysius Lippomanus histo-
riam de vitis sanctorum edi-
dit grauem. 654.
- Altare dicitur in quo offertur
sacrificium, sicut mensa in
qua editur cibus. 814.
- Ambrosius cum ait Petrus ami-
fisse fidem, nomen fidei pro
fidelitate accipit, seu pro fi-
dei confessione. 414.
- Ambrosius non audet asserere
Christum secundum huma-
nitatem, aut in sapientia
profecisse, aut quicquā pe-
nitus

I N D E X.

- nitus ignorasse. 875. Apocalypsis librum à canonicis excipere, hereticum est. 66
 Animæ immortalitatē ratione naturali demonstrari non posse asserere, erroneū est, ne dicam hæreticum. 893. Apostata in pœnas hæreticorum incurrunt. 738.
 Animam esse immortalem demonstratiuis rationibus ostēditur. 896. vsq; 899. Apostasia non est hæresis. 736
 Animā Christi ab instante cōceptionis Dei essentiam vidisse omnes Theologi definiunt. 861. Apostoli maxime de causis alia quidem literis, alia autē viua voce prodidere. 181. vsque 188.
 Animus hominis naturaliter est immortalis & non ex dono gratuito. 891. Apostoli tempore dominicæ passionis Christi fidem non amiserunt. 247.
 Animum hominis non esse in potentia materiæ, cæterorū autem viuentium animas esse, Moyse manifestè indicat. 893. Apostoli ex animi perturbatione & ignorantia dubitauerunt. 756.
 Animum hominis esse mortalem catholicæ fidei manifestè repugnat. 889. Apostoli cum baptizantur in nomine Christi, non putandi sunt spiritus sancti patrisq; nomen omisisse. 405.
 Annorum numerus ab egressione filiorū Israel de Aegypto ad tēplum à Salomone inchoatum. 611. & 612. Apostoli rationib⁹ naturalib⁹ multis in locis vsi sunt. 511.
 Annorum numerus omnium qui præfuerunt à Moyse ad Salomonem in veteris testamenti libris singillatim designatus est, quatuor exceptis, nempe Iosue, Sangar, Samuel, & Saul. 619. Ad apostolos spectantia quatenus ecclesiæ sacerdotes, hæc ad solos futuros sacerdotes referenda sunt. 407.
 Antonius & Vincentius Valuacensis, non tam vera scribere curant, quàm ne nihil prætereant quod vbiq; scriptum reperitur. 158. &c. Apostolos confirmatos fuisse in gratia, Theologi rectè colligūt, ex illis verbis ego rogabo patrem, & aliū patet dabit vobis, &c. 417.
 Apostolos Christi hæreseos insimulare stultitiæ est manifestæ. 756.
 Apostolorū nemo in legibus ecclesiæ ferēdis poterat errare, successores verò illorum possunt errare. 155.
 Ad apostolos primū pertinet, libros sacros probare, non sacros

I N D E X.

- sacros reiicere. 43. exituisse. 707.
 Arabes quidam fuere qui di- Auctoritas in Theologica dif- 707.
 carent animum natura esse ciplina primū locū tenet, ta-
 mortalem, sed in nouissimo tio postremū, in reliquis ve-
 cum corpore immortaliter rō disciplinis est ecōtra. 3.
 suscitandum. 891. Auctor libri regum interreg-
 Arca in eo potissimū ecclesiæ norum annis omisis eos tā-
 Typus est quod extra eam rūtū redegit in numerū, quos
 nullus seruatus est. 264 intellexit, dum iudices ad-
 Argumēta oīa, vel à ratiōe, vel ministrarēt, intercessisse. 619
 ab authoritate ducūtur. 3. Auctores aliqui ex iunioribus
 Argumenta eorum qui suade- arbitrantur se posse proba-
 re conantur scripturam sa- re, Deum & si non per se, sed
 cram non egere ecclesiæ ap- per alium tamen posse deci-
 probatiōe habētur. 35. & 36 pere. 10. vsq; 13.
 Argumenta contra authorita- Auctores sacri quomodo se
 tem scholasticorum. 466. habeāt circa vulgi opinio-
 Argumenta quæ confirmant nes falsas. 586.
 esse quicquam in religione Auctores sacre scripturæ ali-
 nostra congruum & decens quando loquuntur, vt vul-
 bipartita sunt. 871. gus solet loqui. 226.
 Argumentis quæ posita sunt Auctores sacros in libris cano-
 contra Machabæorū libros nicis nō semper diuino spi-
 fit satis. 82. vsq; 86. ritu fuisse locutos aliquibus
 Aristoteles cum ait summum argumentis quidam nitun-
 hominis bonum in contem- tur probare. 143.
 platione supremarum rerum Auctores sacri in libris cano-
 cōsistere, errat, nā de presen- nicis singula quæq; siue ma-
 tis vitæ felicitate loquitur. 521 gna seu parua spiritu sancto
 Aristoteles euidentiam in dis- dictante locuti sunt. 11. & 12
 ciplinis flagitat vt rerū co- Auctores sacri quæ scripsere,
 gnitio, nec fallere possit, in duplici sunt differētia. 152
 nec mutari. 678. Auctores sacri non habuerūt
 Ars est dux certior quàm re- expressam & peculiarem re-
 tura. 683. uelationem in singulas scri-
 Articulus fidei est, Deū in prin- pturæ particulas: sed tamen
 cipio tēporis cælū terrāque singulas ex peculiari spiri-
 creasse, non tamen est fidei tus sancti instinctu afflatuq;
 articulus, mundum à Deo scripserunt. 150. & 318.

I N D E X.

- Auctores sacros** post apostolos, & eos, qui ab apostolis probati sunt, non debemus expectare. 313.
- Auctores doctrinarum** prisci magnam copiam diuitiarum doctissimis quibusq; suppeditauerunt, fuerunt enim reru inuentores. in proemio 1. li.
- Auctores recentiores** parauerunt rationem & viam qua disciplinae facilius traderetur. ibidem.
- Auctores profani** sunt non pauci, quorum ingenuitas & verecundia sic celebrata est, ut nemo illos mendaces & in fingendo imprudetes existimauerit. 655.
- Auctoribus sacris** familiare est imaginum vocabula rebus per imagines significatis tribuere. 801.
- Augustinus** cum ait concilia priora saepe a posterioribus emendari, loquitur de emendatione legum, non fidei. 359
- Augustinus**, non sit quicumquam ait, nisi omnipotens fieri velit, vel sincedo ut fiat, vel ipse faciendo. 29.
- Auxilium speciale Dei** necessarium est ad credendum. 53.
- B
- Balam & Caiphæ** verba non quia ipsi dixerunt ad fide spectant, sed quia auctores sacri scripserunt. 691.
- Baptismus** dictus fuit hostia ab antiquis, quia per illum Christo comorimur, & applicatur nobis hostia crucis. 831.
- Baptismus** in nomine Christi collatus nostro hoc tempore ratus ne sit? 404.
- Baptismi** trina immersio per contrariam consuetudinem abolita est. 195.
- Baptismi** sacramentum an institutum fuerit ante passionem Christi non satis constat. 473.
- Baptismum** fuisse collatum ab apostolis sub illis verbis. Ego te baptizo in nomine Christi, non est necesse sentire. 404.
- Baruch** a canone sacrarum scripturarum eximere, non solum temerarium, sed etiam erroneum est. 62.
- Baruch** propheta tanquam patris quada Hieremie fuit a veteribus computata. 77.
- Berosos** duos ponit, unum Anianum & mendacem, alterum verum. 636. 637.
- Berosos** duos opponit in multis. 637.
- Bucerus** asserit tunc esse credendum ecclesie, cum pronunciat secundum scripturas recte intellectas. 241.
- Bucerus** errat turpiter cum ait, in synodum ecclesie non debere cogi nisi Dei filios. 294.
- Bucerus** negat Christi animam fuisse a principio perfectam. 860.
- Caiera.

I N D E X.

- C**aietanus habet Deum nō esse auctore peccati, vt sic, sed quaten⁹ est pccna peccantis, vel alterius. 23.
- Caietanus fallitur in eo, quod putat Danielis prophetiam non potuisse ad idolū Antiochi referri. 83.
- Caietanus arguitur de fallā in telligentia illius loci, accedente ad Deū oportet credere, quia est, &c. 697.
- Caietani error in sacrarum literarum expositione. 435.
- Caluinus ait eucharistiā, ideo à patribus sacrificium vocari, quia est exemplar & imago sacrificij. 816.
- Canones apostolorū nō sunt cōputandi inter libros canonicos. 321.
- Canones Trullani nō habent ecclesiasticam auctoritatem 349. vsque 354.
- Canonici iuris cognitio Theologo multum necessaria probatur. 489.
- Canonū sacrorū interpretib⁹ Christi⁹ adesse credit, cū canones in ecclesie utilitatem p spiritū sctū editi sint. 496.
- Carion & eius historia Lutherum sapiunt. 662.
- Causę adiutrices nō eodē modo se habent omnes. 843.
- Causarū duo genera, naturale & morale. 30.
- Cēsores fidei admonētur. 759.
- Chā Typ⁹ hereticorū fuit. 736.
- Chaldæi & Aegyptij nō alios authores historia approbāt, nisi qui sacerdotio fūgerēt, quos mēturos esse nullo modo existimabāt. 656.
- Christus non accepit testimonium ab homine propter se, sed propter alios. 48.
- Christus nullū vnq̄ verbū locutus est, quod nō idē à spiritu sancto extiterit. 151.
- Christus in celo altaris sacrificium offert, non ad omnem effectum sanguinis, sed ad effectum sub certis speciebus & figuris definitū. 852.
- Christus est ecclesie saluator, nec tamen omnes, qui sunt in ecclesia, saluos facit. 264.
- Christus & spiritus veritatis cū ecclesia vsq; in finē seculi permanebunt, sine quibus cōstare illa non potest. 346.
- Christus quæ dixit Petro vt præfesto ecclesie, ea ad successores illius sine vi aliqua pertinent. 407.
- Christus eucharisticum sacrificium, hoc est gratiarū actionis obtulit. 797.
- Christus præcepit Apostolis, vt hostiā eucharistie in gratiarū actione offerret. 408.
- Christus quę mādauit Apostolis, quæ pastores ecclesie futuri erāt, hæc ipsa episcopis & pastoribus succedētibus ad literam esse mandata tenendum est.

- dum est. 408.
- Christus ecclesie suae librū figuratū perpetuo aperuit. 719.
- Christus & Melchisedech in oblatione similes. 812.
- Christus nō fuit gratia plenus ex parte, sed omnimodo, nulla ei quidē gratiæ perfectio aut plenitudo defuit. 865.
- Christus gratiā & veritatē accipit, vt ex eo gratia in oēs, & veritas emanarent. 866.
- Christus solus fuit testis oculatus in fidei negotio, omnes alij auriti. 868.
- Christus testis veritatis erat à patre destinatus, nō solū quia Deus, sed quia homo. 868.
- Christus quomodo proficiebat sapientia & gratia apud Deum & homines. 874.
- Christus passus est anno ætatis suæ 33. inchoato per tres menses & decem fortasse dies. 581.
- Christus primo anno post baptismum non est publicè concionatus. 582.
- Christus secundum D. Thom. aliquo modo interius admiratus est. 587.
- Christi præceptum consiliūve in quo differat à præcepto & consilio Pauli. 152.
- Christi corpus videtur, tangitur, frangitur, &c. cum species sacramentales videtur, tanguntur, &c. 361.
- Christi corpus frangitur manibus sacerdotum, & nō solum sacramentum. 810.
- Christus in sacrificio altaris immolatur quotidie pro nobis, & passio illius in mysterio traditur. 826.
- Christi sacrificiū per sacramenta expiat nostra delicta, sicut principalis per adiuuantes causas proximas efficit. 827.
- Christi gratia & veritas omnes habebant gratiæ & veritatis effectus. 866.
- Christi gratia & redemptio commendatur in eo, quod homo sua operatione est causa aliquo modo, & redemptionis & sanctificationis propriæ. 838.
- Christi gloria ante passionem non fuit consummata, & quidquid ei defuit ad absolutam hominis glorificationem, hoc per passionem meruit. 879.
- Christū passum fuisse. 34. ætatis suæ anno defendi nulla ratione potest. 581.
- Christum in cœna non suum corpus & sanguinem obtulisse, dixit quidā episcopus in cōcilio Trid. qui propterea à patribus explodit. 806.
- Christū nullā tristitiā habuisse in volūtate, sed in solo appetitu sensitivo potest dici. 881.
- Christum habuisse in voluntate intellectuāli maximā tristitiā probabile est. 882.
- Christum

I N D E X.

- Christum in cruce saltem non habuisse gaudium, quod ex Deo viso in voluntate necessario nascitur, probabiliter sustentari potest. 883.
- Clemens non omnes libros canonicos collegit, quos apostoli verbo ten^o ecclesie tradiderunt. 80.
- Clemens non omnes canones Apostolorum edidit, sed nonnulli à Grecis adiecti sunt. 80.
- Cognitio naturæ manca quodammodo est, si nulla actio rerum sequatur. 675.
- Cognitio gratuita supponit cognitionem naturalem, quemadmodum gratia naturam. 695.
- Conclusionem aliquam Theologicam si vel Ecclesia vel concilium, vel etiam sancti vna mente confecerint, & fidelibus prescripserint, hæc veritas catholica censebitur. 725.
- Ad Concilium vniuersale præcipuè pertinet definire, qui liber sit canonicus. 46.
- Conciliorum aliud generale, aliud prouinciale, aliud vero episcopale. 295.
- Concilium generale est, quod omnium Christianorum pontificum conuocatione & congregacione celebratur. ibid.
- Concilium prouinciale est, cum à Metropolitano vel prima-
- te omnes vnius prouinciæ, aut etiam regni pontifices euocantur. 296.
- Concilium episcopale est, quod ab episcopis singulis in sua Diocesi haberi solet. ibi.
- Concilium generale quod auctoritate Romani pontificis nec congregatum nec confirmatum est, errare in fide potest. 297.
- Concilium generale etiam congregatum Romani pontificis auctoritate errare in fide potest. 299. & 336.
- Concilium generale confirmatum auctoritate Romani pontificis certam fidem facit catholicorum dogmatum. 299. & 724.
- Conciliū prouinciale non confirmatum à summo pontifice errare in fide potest. 303.
- Concilium prouinciale summi pontificis auctoritate firmatum in fide nequit errare. 302.
- Concilium prouinciale licet episcopi Romani auctoritas ei desit, probabile argumentum facit ad fidei dogmata suadenda. 304.
- Concilium episcopale si à Romano pontifice in decretis fidei confirmetur, certum argumentum veritatis exhibet. 305. & 724.
- Conciliū episcopale per se quidem in iudicio hæresis probabilem

I N D E X.

- babilem fidē facere potest, certam non potest. 306.
 Concilium per legatos pontificis actum errare in fide posse aliqui asserunt, alij verò fatentur, concilium generale etiā antequam à summo pontifice cōfirmetur, solidā certamque habere auctoritatem. 308. & 309.
 Concilium totum cum legatis posse errare non est admitendum. 314.
 Concilium, aut pontificem maximum, diligentiam aliquam necessariā quæstionibus fidei decernendis omisisse nō est admittendum. 322.
 Concilium definire potest duplex cōclusionū genus. 326.
 Concilium summi pontificis auctoritate firmatum, minimè per aliud posterius emendatur, sed illud quod pontificis cōfirmatiōe caret. 359.
 Concilij & synodi nomen pastores & pontifices in vnum locum congregatos vt causas definirent, quæ ad ecclesiæ fidem seu mores pertinerent, complectitur. 289. &c.
 Concilij generalis maioris partis iudicium, etiam si legati sequantur, nō est certū, erit tamen si à summo pontifice confirmetur. 314.
 Concilij patres in fidei causa non modo conciliarij sunt, verum etiam iudices. 315.
 Concilia minimè frustra cōguntur, etiam si summus pontifex firmus in fidei causa iudex sit. 360.
 Concilia & epistola pontificū certas notas habent, quibus internoscimus quando definiant. 477.
 Conciliorū auctoritas multis argumētis impugnatur. 285.
 Conciliorum definitiones nō pertinent ad sacram scripturam. 319. & 326.
 Conciliorum & pontificum iudicia vt firma esse credantur, non sat est in diuino officio publicè à tota etiam ecclesia celebrari. 328.
 Conciliorum certa in fide decreta quibus notis inter nosci queant. 329.
 Conciliorum robur ab eo est pro quo rogauit Christ⁹ ne deficeret fides eius. 348.
 Constantinum donasse urbem Syluestro pontifici non est certum. 622.
 Constantini lepra. 623.
 Constantini baptismum. ibi.
 Corpus & sanguis Christi in eucharistia à nobis offertur, non tamen quia corpus viuum est, & sanguis in corpore est, sed quia illud matiatum, hic autem effusus in cruce. 825.
 Cōtrarietas quæ est mali & boni, eadem est veri & falsi. 16.
 Creaturæ vox negationē habet

I N D E X.

- bet int^o inclusam, quæ Chri-
sti supposito absolutè diui-
nitatem tollit. 767.
- Credo huic, De^o reuelauit mo-
tus à Deo immediatè per in-
stinctum speciale. 55.
- Culpa interdù est alterius pœ-
na. 23.
- Culpa cõdonatur hominibus
per propriam fidem & chari-
tatem, pœna verò non solù
per propriam sed per alte-
nam. 844.
- D
- D**ecretis põtificijs duo di-
stinguenda sunt, vnum
est intentio conclusio-
que decreti, alterum quasi ra-
tio & causa à pontifice red-
dita. 401.
- Deo excæcare, indurare, deci-
pire, hominum corda in o-
dium cõuertere, improprie
& figuratè tribuuntur tripli-
ci ratione. 27.
- Deus tam alienus est à falsitate
quàm ab iniquitate. 16.
- Deus mentiri non potest nec
per se nec per alium, etiã de
potentia absoluta. 16.
- Deum posse mentiri ex ordina-
ta potentia asserere hëreticù
est. 14.
- Deum mentiri vel fallere pos-
se per administrum ex po-
tentia ordinata, qui existi-
mat, errat in fide turpissi-
mè. ibid.
- Deus præcepit filijs Israël ne
redderent Aegyptijs vasa
quæ ab ipsis commodatò ac-
ceperant. 20.
- Deus non iussit filijs Israël vt
circumuenirent Aegyptios,
sed vt vasa peterent commo-
dato. ibid.
- Deus in opere quocunque il-
lius auctor est, quod est bo-
num, ab eo aut alienus quod
est malum. 21.
- Deus non decipit, deceptionẽ
ipsam faciendo, sed permit-
tendo vt fiat. 22.
- Deus indurare eum dicitur,
quem molliri noluerit, excæ-
care etiam quem noluerit il-
luminare. 22.
- Deus earum pœnarum verè
& proprie causa est, quæ
solum pœnæ sunt, non cul-
pæ. 23.
- Deus rectè potest dici auctor
esse operis mali, non quia est
malum culpæ, sed malum pœ-
næ, id est, Deus potest dici
auctor nõ malæ actionis, sed
bonæ passionis. 25.
- Deus eodem omnino lumine
male affectum excæcare dicitur,
benè institutum illumina-
re, eodemq; beneficio indu-
rare illum hunc mollire. 27.
- Deus est causa naturalis om-
nium notionum, moralis au-
tem causa non est nec erro-
ris nec prauæ cuiusque actio-
nis. 30.

I N D E X.

- Deus propriè scire dicitur & quæ necessariò eueniunt, & quæ nobis in casu & fortuna sunt posita. 679.
- Deum bifariam possumus cõsiderare, aut quia principium est finisque naturæ, aut quia supra naturam est, & principium & finis. 695. & 700.
- Deus si iudex hominum & rector est, sit vt præmia virtutibus parata habeat, & supplicia vitijs. 696.
- Deum quomodo naturæ lumine agnoscimus esse, agnoscimus & esse remuneratorem inquirentium se. 699.
- Deus humano more homines instituit, & erudit, hoc est rationales rationibus. 702.
- Deus in remissione peccati & misericors & iustus est, gratis enim & remittit peccata, & pretio remittit tamen. 858.
- Disciplina quælibet duas habet partes, vnã in qua principia ipsa tanquam fundamenta statuuntur, alteram in qua principijs positis conclusiones leguntur. 33.
- Disciplina omnis humana ad Deum tanquam ad fontem & primum sapientiæ cuiusque principium referenda est. 517.
- In disciplinis humanis duo vitia sunt maximè vitanda. 514.
- In disciplinis humanis viri doctissimi patresque nostri quid reprehendant damnentque. 518.
- Discrimen duplex inter sacros auctores & summum pontificem patresque concilij reperitur. 315.
- Distributio accommoda est ibi, spiritualis homo iudicat omnia, sicut & ibi, ille docebit vos omnem veritatem. & ibi etiã, vnctio docet vos de omnibus. 61.
- Doctrina moralis non minus exigitur ad pastum ouium Christi salutarem, quàm fidei disciplina. 333.
- Doctrina fidei singulis hominibus necessaria vniciquique spiritum manentem in se habenti, per se forte innotescit. 49.
- Doctrina Euangelica propriè nec hæresis nec secta appellatur. 735.
- Doctores Christiani præcipuum institutum est, exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt arguere. in proemio. 1. lib.
- Doctores Ecclesiæ vniuersi quoniam diuino spiritu gubernantur, nequeunt in fallam fidei doctrinam venire. 249.
- Doctores iuniores in sacrarum literarum expositione quid facere possunt & debeant. 456. & 457.
- Doctores Hebræorum multo studio

I N D E X.

- studio contenderunt textū hebraicum corrumpere. 111.
- D**ogma quodcumque fidei vel ecclesia habuerit, vel concilium, vel summus pontifex fidelibus præscripserit, vel omnes sancti cōcordissimè tenuerint, nobis pro catholica veritate habendum est, quamuis nec apertè nec obscure in scriptura sacra contineatur. 724.
- D**olor voluntatis est propriè hominis tristitia, qui autem in solo appetitu sensitivo reperitur, magis est animantis dolor quàm hominis. 882.
- D**riedo vehementer errauit, qui relicto Hieronymo & alijs probæ fidei, aurem Beroso & alijs accommodauit in Persarū regū gestis. 646.
- D**ubius in fide, an infidelis sit. 741.
- D**ubitatio sine assensu atque dissensu, nec error propriè est, nec fidei ex omni parte inimica. 745.
- E**
- E**cclēsia fidelium nunc uiuentium scribere librū canonicum non potest, sed definire quisnā liber sit, canonic⁹ potest. 43. & 660.
- E**cclēsia præsens docere eos, qui fidem susceperint, suo iure potest quæcūque fidei sunt. 44.
- E**cclēsia quæ præcepta possit soluere, quæ verò non possit. 155.
- E**cclēsia antiquior est, quàm scriptura, fidesque proinde ac religio sine scriptura constant. 179.
- E**cclēsia non potest eximere fideles à traditionum vinculo quas à Christo Apostoli acceperunt, nec illas contraria aliqua consuetudine abolere. 195.
- E**cclēsia græcum nomen est, latinè, conuocatio, seu cōciō dicitur. unde Ecclesiastes concionator. 222.
- E**cclēsia est locus ipse quo multitudo confluat, & ipsa multitudo. 223.
- E**cclēsia cōuocationem sonat, synagoga verò congregationem notat: congregari pecora solent, homines conuocari. ibidem.
- E**cclēsia dupliciter potest dici primū ea quam fidelium omnium ab initio mūdi vsq; in finem congregatio conficit, secūdo ea dicitur quæ in Christi nomine per baptismum cogitur. 224. & 227.
- E**cclēsia è quibus verè & propriè cōsletur. 128. vsque 133. item 265.
- E**cclēsia in credendo non potest errare. 237.
- E**cclēsia, quæ nunc est, quæ futura est, in fide errare non potest.

I N D E X.

- potest, sicut nec ecclesia anti-
 qua. 142. & 725.
- Ecclesia est immaculata in his
 qui à crimine damnabili mū-
 di sunt, quamuis culpæ ve-
 nialis nonnihil contrahant
 omnes. 270.
- Ecclesia nec debet nec po-
 test appellari synagoga sa-
 tanæ. 275.
- Ecclesia vna manet mortuo
 summo pontifice, manca ta-
 men & imminuta, & ideo li-
 cet spiritū habeat veritatis,
 iudicia illius in cōtrouersia
 fidei nō adeo certa erūt. 275
- Ecclesia catholica, id est vni-
 uersalis, nominatur propter
 communem fidem, vniuer-
 salemq; doctrinā, & quia in
 toto orbe iuxta prophetarū
 edictiones diffusa est. 279.
- Ecclesia in morū doctrina eo-
 rum qui ad salutem sunt ne-
 cessarij errare nō potest. 333
- Ecclesia in re graui nō potest
 toti populo iubere quicquā
 quod euangelio aut rationi
 naturæ contrarium sit. 335.
- Ecclesia in moribus qui ad pri-
 uatos homines vel ecclesias
 referuntur, errare per igno-
 rantiam potest. 339.
- Ecclesia ne erret in canoniza-
 tione sanctorum, Deus pecu-
 liariter prouidisse creden-
 dus est. 340.
- Ecclesia Christi custodit, cu-
 stodietque semper scriptu-
 ram & scripturæ intelligen-
 tiam. 718.
- Ecclesia nō haberet verū Dei
 Euangelium, atque adeo ne
 fidem Christi, si nō haberet
 legitimū scripturæ sacræ
 sensum. 719.
- Ecclesiæ auctoritas certa regu-
 la est ad determinandū quā-
 nam liber sit canonicus. 40
- Ecclesiæ auctoritas cum sacra-
 rum literarū auctoritate cō-
 nexa est, & per legem con-
 nexorum vtraque in alteri-
 us probationē sumitur. 58.
- Ecclesiæ auctoritas non est ra-
 tio per se mouens ad credē-
 dum, sed causa sine qua non
 crederemus. 59.
- Ecclesiæ illi omnes sunt partes
 qui à baptismo Christi cha-
 racterem habēt, nisi post he-
 resim exteriorē publico ec-
 clesiæ iudicio fuerint ex-
 cisi. 225. & 278.
- Ecclesiæ fides deficere nō po-
 test. 235.
- Ecclesiæ quæ futura erat post
 Apostolos Christus promi-
 sit spiritum veritatis, quem
 ipsis apostolis promisit. 237
- Ecclesiæ, quā Apostoli funda-
 rūt, spiritus veritatis, cetera-
 q; spiritus sancti charismata
 & promissa & data sunt. 251
- Ecclesiæ decreta quæ nō cer-
 tis & firmis principijs inni-
 tuntur, certa & firma esse nō
 possunt. 338.
- Eccle-

I N D E X.

- Ecclesiæ Romanæ auctoritas** multis argumentis impugnat. 363. &c.
- Ecclesiæ publicum privilegiū** fuit, quod Petrus alijs confirmandis solidā fidem proponeret, nec in fidei iudicio deficeret. 717.
- Ecclesiæ Romanæ consuetudines** aliæ sunt communes toti ecclesiæ, aliæ verò ipsi peculiare, illas ecclesiæ oēs tenentur amplecti, has non tenentur. 418. & 419.
- Ecclesiæ intelligentia** eadem est Germana scripturæ intelligentia. 718.
- Ecclesiæ societas fratrum** fidelium pœnas communes per amicitiam facit, 844.
- Ecclesiam manifestam esse** & cognitā fidelibus, necessum est. 250.
- Ecclesiastici scriptores** si mētiuntur impudentes & impij sunt, quia ratio virtutis & bonæ fidei cognoscendę faciliior est illis. 655.
- Editio vetus atque vulgata** fidelibus est retinenda in his omnibus, quæ ad fidē & mores spectabunt. 105.
- Editionem latinam vulgatam** corrigendam esse per Græcā, Hebræaque exemplaria, aliqui intendunt probare. 102. vsque 106.
- Enuntiationes loco** interrogationū i iudicijs vsurpātur. 31.
- Epiphanius in rerum gestarum** temporumque ratione nullos graues auctores sequi solet, atque adeo in his interdum fallitur. 407.
- Episcopus Antiochenus si Petrus** semper Antiochiæ sedisset, vt cœpit, legitimè illi in pontificatu successisset. 410.
- Episcopum Romanū esse,** quī Petro in eadem auctoritate & potestate succedat, ex multis pontificum sanctorumque veterum, ac cōciliorum testimonijs clarissimis cōprobatur. 359. vsq; 389.
- Episcopum Romanum in fidei** controuersijs definiēdis errare non posse, multis exactissimisque rationibus ostēditur. 291.
- Episcopū Romanum Petri** successorē esse non constat per se ex sacris literis, sed ex grauisimis historijs. 408.
- Episcopi anulares sine causa** aliquādo in cōcilio sunt admissi. 293.
- Episcopi successere Apostolis** in potestate ordinaria, quā singuli in suis ecclesijs habuerunt, non tamen in potestate generali & extraordinaria. 417.
- Episcopos Romanos** Petro succedere ab Apostolis, quasi per manus traditū est ecclesiæ. 412.
- Episto-

INDEX.

- Epistolam ad Hebræos inter
 canonicas non reponere est
 hæreticum. 64.90.91.
- Epistolam Iacobi inter cano-
 nicas non referre hæreticum
 est. 65.& 99.
- Epistolam secundâ Petri, duas
 posteriores Ioannis, & illam
 aliam Iudæ in canonicis nõ
 annumerare, hæreticum cen-
 featur. 64.& 99.
- Erasmus quas tenebras super
 vniuersam terram factas scri-
 bit euangelista, ipse super
 Iudæam tantũ, ignoras hu-
 manas historias, fufas intel-
 ligit. 556.
- Erasmus licèter multũ Hiero-
 nymũ mēdacio notat. 649.
- Error duplex, alter personalis,
 alter verò iudicialis. 399.
- Essentia diuina nec genita est
 nec generat. 726
- Euangelium Pauli non fuisset
 receptũ, nisi auctoritate Pe-
 tri & ecclesiæ fuisset robo-
 ratum. 41.& 47
- Euangelium non in scripturis,
 sed in sensu, non in superfi-
 cie, sed in medulla, non in
 verborum folijs, sed in ra-
 dice rationis consistit. 719.
- Eucharistia sacrificij Christi
 exemplar non esset, nisi es-
 set quoque ipsa sacrifici-
 um. 817.
- Eucharistia non modò sacrifi-
 cium est, quo Deo gratiam
 referimus, sed id etiam est
 quod nobis Deum placatũ
 propitiũq; reddit. 818.757.
- Eucharistia est sacrificiũ gra-
 tiarũ actionis & laudis. 806
- Eucharistiæ sacrificiũ quatuor
 partes habet, cõsecrationẽ,
 oblationẽ, fractionem, con-
 sumptionem. 831.& 832.
- Eucharistia inter omnia sacra-
 menta solũ est sacrificium,
 quia in ipsa duntaxat cor-
 pus & sanguis Christi verẽ
 manent. 859.
- Eusebius & veteres non satis
 explicant, quantum fuerit
 tempus prædicationis Chri-
 sti. 584.
- Eusebij Casariensis persona,
 chronicon, & historia eccle-
 siastica à Gelasio papa, &
 multis alijs notatur. 660.
- Exemplaria latina in his quæ ad
 fidem & mores pertinēt, nõ
 sunt per Hebraica vel Græ-
 ca corrigenda. 107. &c.
- Explicatur illud Actorum 7.
 Ioseph accersuit omnẽ co-
 gnationem suam in anima-
 bus 75. & componitur cum
 illo quod habetur Gen. 46
 & Exo. 1. vbi solũ 70. animę
 numerantur. 165. vsq; 167.
- Explicatur caput primũ de hæ-
 re. dubius in fide infidelis
 est. 745.
- Explicatio optima illius loci
 Ecclesiastes. vidi cuncta quę
 sunt sub sole, & ecce, &c.
 520. &c.

I N D E X.

- Exponitur illud, perdam sapientiam sapientum, &c. item illud, scientia inflat, &c. 525.
- Expositio illius sententiæ, accedentem ad Deum oportet credere quia est, &c. 696.
- Exponitur locus ille Zacharię primo. Vsq; quo Domine non misereberis Hierusalem, &c. 596. & 597.
- Expositores quæ apponunt in margine ea scriptorũ vitio textui nonnunquam inferuntur. 93.
- F
- F**alsum, absurdè in typum veritatis assumitur. 18.
- Festus dies pro pascha solet in euangelio accipi. 583.
- Festum de quo meminit Ioannes cap. 5. non erat Pentecostes, licet Chrysolto. & Cyril. affirmant. 585.
- Fides non potest manere in solo vno, quia si vnus tantum crederet, non crederet ecclesia.
- Fides Romani pontificis interior non est ecclesiæ necessaria. 418.
- Fides se ipsa sola sine doctrina & ratione tutari non potest.
- Fides immediatè autoritate nititur, Theologia verò immediatè ratione. 680.
- Fides & Theologia non aliter se habent, quàm habitus principiorum & scientia conclusionum. 680.
- Fides innititur reuelationibus quas Apostoli & prophetæ ediderunt. 690.
- Fides non sequitur priuatas reuelationes, sed eas quæ ad communem religionem attinent. 690.
- Fides cum natura non pugnat. 701.
- Fides rationem naturalem dirigit. *ibidem.*
- Fides non ad verba, sed ad sensa refertur. 719.
- Fidei quædã sunt, quæ omnes fideles explicitè credunt, quædam quæ soli maiores credere tenentur explicitè. 54. & 281.
- Fidei ratio formalis nõ est ecclesiæ auctoritas. 54.
- Fidei resolutio vltima fit in causam interiorem efficientem, hoc est, in Deũ mouentem ad credendum. 55.
- Fidei ratio formalis, quæ est diuina veritas, reuelans non sufficit ad mouendũ, nisi ad sit Deº interiùs moues. 56.
- Fidei dogmata siue Christus per se Apostolis reuelauerit, seu Spiritus sanctus post eius ascensionem, mutari nõ possunt. 196.
- Fidei dogma nõ statim si quicquàm iuris canonici volumine continetur, credendum est. 328. & 400.
- Fidei

I N D E X . I

- Fidei doctrina**, nō solū illud est, quod apostolis expressē reuelatum habetur, verū illud etiā quod ex altera propositione reuelata, & altera certa in lumine naturali cōficitur. 410.
- Fidei ratio formalis** non est ratio theologiæ formalis. 688
- Fidei quæ sunt**, ea in duplici sunt differentia. 699
- Fidei quodāmodo aduersum** est, quod sanæ doctrinæ aduersatur. 715.
- Fidei habitum** per dubitationem pertinacem amitti vehementer probabile est. 745.
- Figurata dictione multa**, quæ parti conueniunt, solent in totū transferri. 262.
- Filius Dei** dicitur nescire diē iudicij, quia scire se dissimulat, nec vult alijs reuelare. 877.
- Filij Dei** nō semper probi intelliguntur, sed ij quoq; interdum, qui bona paterna prodegerunt. 265.
- Finis est duplex**, alius doctrinæ, alius doctoris. i. alius finis doctrinæ primarius, alius secundarius. 675.
- Flumen omnium verborum** displicet quibus sententia deest. 6
- Fractio & consumptio specierum** ad integritatē externi sacrificij pertinent. 851.
- Fratres in scriptura**, nō modō germani, sed propinqui dicuntur. 571.
- Fratres** vocat scriptura eos, qui sunt consobrini. 575
- Fundamentum secundum metaphoram domus**, idem est, quod seruata analogia corporis caput. 370.

G

Gelasius multos libellos reijcit. 660.

Gelasij papæ censura de historijs sanctorum. 652.

Gens tā fera nulla est, quæ non sciat Deū habendum. 695.

Gētes tales esse volebāt Deos quales ipsi etiā essent. 901

Gratia suauior & effusior est quam natura. 839.

Græca historia falsa creditur ante Olympiades, post Olympiades res verè gestas scribere orsi sūt Græci. 628

Græci nō solū schismatici, sed sunt etiā hæretici. 291.

Græci negant vnum totius ecclesiæ pastorem esse à Christo in beato Petro institutum. ibidem.

Græci multis locis vt scripturam ad suum sensum traherent, Nouum testamentum violarunt. III.

Gregorius primus & Gregorius tertius loquūtur de muliere quæ ante matrimonium erat impotēs ad soluendum debitum. 405.

Gregorius decimus ratione Theo-

I N D E X.

- Theologiae constanti demonstravit Spiritum sanctum ex patre & filio tanquam ex vno principio vnaque aspiratione procedere. 725.
- Gregorius in dialogis & Beda in historia Anglorum quaedam miracula scribunt, quae minus certa haberi possunt. 658.
- H**
- H**abitus fidei in ordine ad Theologiam habet se ut habitus intellectus in ordine ad disciplinas humanas. 56.
- Hebraei historiae humanae penitus sunt ignari, quia nulla externi regni monumenta habent. 648.
- Heli idem fuisse qui & Ioachim pater virginis Mariae quibusdam probabiliter quidem visum est. 570.
- Heli, Heliaquin, Ioachim idem fere significant. 571.
- Haereseos nota non est inurenda illis, qui tenent ecclesiam in aliqua lege & more posse errare. 336.
- Haeresis secundum propriam hominis rationem sine pertinacia non constat. 731. & 747.
- Haeresis est error pertinax illius, qui professus fuit fidem, contrariusque veritati, quae catholica certo sit. 733.
- Haeresis & secta eadem res sunt. 735.
- Haeresis generale nomen est, sed contracto vocabulo haeresis dicitur secta seu diuisio, qua quis a communi se ecclesiae fide se iungit. 735.
- Haeresis non incurritur ex verbis inordinate prolatis, si error in fide absit. 739. & 740.
- Haeresis, haereticaque propositio in mente eadem res sunt. 757.
- Haeresim constare posse sine pertinacia, aliqui doctores asserunt. 729.
- Haeticus est qui volens vnicuique dogmati assentitur, etiam cum intelligat ecclesiae fidei esse contrarium. 750.
- Haeticus non est qui paratus est corrigi ab ecclesia. 752.
- Haeticus nisi a perfecta & consummata haeresi nullus nominabitur. 754.
- Haeticus ut quispiam constituitur, quae necessaria sunt. 757.
- Haetica propositio dicitur, quae haeresim interiorement enunciat, illiusque est omnino signum. 757.
- Haetici non sunt partes ecclesiae. 224.
- Haetici spiritum veritatis concedunt ecclesiae sanctorum, ecclesiae vero quae malos habet permixtos non concedunt. 250.
- Haeticis omnibus commune est, aut ecclesiam spernere, aut ecclesiae nomen ad se transferre, & eam in illis esse negare ubi reuera est. 213.

INDEX.

- Herodes Romam vocatus, vt** accusatiōni filiorum responderet distulit necem Innocentium. 579.
- Herodias non fuit filia** Arete regis. 575.
- Hieronymus nō est regula** ecclesię in libris canonicis discernendis. 78.
- Hieronymus risit** Adami sepulturā in loco caluarij. 587.
- Hierusalem ab Aram** centum septuaginta duabus parafangis Persicis & Hispanis, Ab Vr verò Chaldæorum 212. distat. 580.
- Historia etsi ad narrandum** nō ad probandum scripta sit, aliquid tamē sine dubio probat, probabiliter ferē, nā ali quando etiā necessariē. 569.
- Historia non solum ecclesia-** stica, sed etiā ethnica Theologo cōtra aduersarios fidei vtilissima est. 557.
- Historiæ cognitio Theologo** necessaria multum. 553.
- Historia Socratis Scholastici** non placet auctori. 664.
- Historiæ humanæ autoritas** multis argumentis impugnatur. 559. & seq.
- Historię veritatis signum** certū est, si de eisdē rebus eadē omnes conscribant. 569.
- Historiæ veritati non satis** est si quæ auctor firmat, vera à vulgo esse credantur.
- Historiæ vsurpatio & appro-** batio non est idem. 622.
- Historiam Sozomeni impro-** bavit D. Grego. 663.
- Historiam esse vtilem Theo-** logo vsus clarissimorum virorum confirmat. 557.
- Historias scribentes sanctorū** res humanas ab ipsis alienas fore non censeant, sed sicut euangelistę, nec affectus naturæ imbecilliores, nec casus etiam grauiores dissimulent. 654.
- Historicus certus esse non** potest ad faciendam certam Theologiæ fidē præter auctores sacros. 567.
- Historico debemus fidem,** cui auctoritatem tribuit ecclesia cui autē ecclesia derogat fidem & nos similiter. 659.
- Historici graues ac fide digni** probabile argumentū Theologo suppeditant. 567.
- Historici omnes in eandem** rem gestam concurrentes certū argumentū faciunt, vt Theologiæ dogmata firma etiā ratione constituentur. 568.
- Historici quomodo debeat** in vna re concordare, vt certa sit illorum doctrina. 572.
- Historici gentium veraciores** fuerunt quā multi ex nostris. 650.
- Historici illi præponendi** sunt qui ingenij seueritati quandam prudentiam adiungūt, & ad eligendum, & ad iudican-

I N D E X.

- dicandum. 656. Esau, &c. secundum aliquos mentitus est, sed matre consulente, non Deo reuelate. 17.
- Homo non solum vitales operationes per gratiae formam, & virtutes in se edit, sed ad vitam ipsam capiendam suam actione parat, & viuendi sibi causa est. 839. Iacob cum praeripuit fratri benedictionem, fidem gentium praenotauit. 19. & 20.
- Homo in sui generatione Dei adiutor exiit, quoniam praeparationes viuificantis gratiae in se efficit. 839. Iacob & est primogenitus secundum carnem, & est primogenitus secundum ius. 19.
- Homo in se facit actus fidei spei & charitatis, quibus Deus vritur ad animum viuificandum gratuito, quamuis & supernaturali auxilio permotus. ibidem. Iacobus frater Domini vocatus, non fuit filius Ioseph, nisi illum duas simul uxores habuisse, nulla ratione conrendas. 574.
- Homo licet causa gratiae non sit, causa tamen sibi est, vt per gratiam viuat. 840. & 841. Ieiunium quadragesimale apostolicum institutum est. 594.
- Homo tunc secundum animam dicitur esse in caelo, cum videt Deum. 869. Iesu epistola ad Abagarum regem. 660. fabula est. 661.
- Hominem peccare in eo quod Deo praecipiente agit, cum recta ratione pugnat. 29. Incitamenta aliqua exteriora & humana necessaria sunt iuxta commune legem, vt in euangelij fide iudicamur. 51.
- Homines eo ingenio sunt, vt mentiri possint. 16. Interpretatio quae apponitur retentis vocibus Hebraicis, pertineat ne ad sacram scripturam. 94.
- Homines boni & si pauci sint, plus valent, vt plebs bona sit, quam multi mali vt nominetur mala. 275. Interpres Machabeorum nenniam petit, non falsitatis, sed elocutionis. 83.
- Homines hominibus credant, necessarium est, nisi vitia peccudum more degeda sit. 566. Interpres verbis Hebraicis retentis iure suo potest interpretationem apponere, quod facere poterat verbis Hebraicis non retentis. 94.

I

Iacob in illis verbis, Ego sum primogenitus tuus

Interpres non est astrictus, eadem omnino res, quae in Hebraeo habetur semper in Graeco cum latinumque conuertere, si sensus idem manet. 225.

I N D E X.

- Interpres editionis vulgatæ mel astruit. 574.
 habuit spiritum quendâ propheticum vicinum & proximum. 131.132.
 Instrumentû à fanis obliquatû testamentum dicitur. 97
 Ioannes euangelista quare nõ dixit, aut filiû, aut vitam, aut lucem, sed verbum caro factum esse. 864.
 Ioannis locus ille, Omnis qui natus est ex Deo, non facit peccatum, triplici explanatione optimè exponitur. 170. vsque 172.
 Ioannes. Vergara canonicus Toletanus Græcæ & latinæ linguæ peritissimus. 646.
 Ionas nolebat Niniue subuersionem prænuñciare eo quod diuinam putabat misericordiam Niniuitis pœnitentibus esse flectendam. 20.
 Ioseph nõ esse mentitû in illis verbis, Per salutem Pharaonis exploratores estis vos, &c. asserit D. Aug. accepit enim verbum, estis, pro verbo, habemini. 30.
 Ioseph duos patres habuit Hebraicam legalem, Iacob vero naturalem. 571.
 Ioseph aliâ præter Mariam habuisse uxorem coniectatur, quia aliqui in euangelio fratres Domini vocantur. 573.
 Ioseph cum Mariam coniugem accepit, octoginta fuisse annorum Epiphanius non semel astruit. 574.
 Ioseph & Cleophas erant fratres secundum Egesipû. 574
 Iosephus egregius historicus à multis laudatur. 665.
 Is longissimè abest à vera disciplina, qui Deum non prænouerit procuratorem esset rerû humanarû atq; adeo hominû rectorè & iudicè. 696.
 Iudaico ritu gratias Deo agere calicem in manibus accipiendo & leuando, verè est hostiam gratiarum actionis offerre. 806.
 Iudæi habebant verba quædã vel Chaldaica, vel Syriaca, quæ potuerunt comòdè in linguâ Hebræam verti.
 Iudicè viuû oportet in ecclesia esse, qui fidei controuersias decidere possit. 44.
 Iudices qui fidei & religionis iudicium exercent admoventur. 470.
 Iudices ecclesiastici meritò eos oēs hæreseos nomine condemnât, qui de dogmate catholico dubitarint. 746.
 Iudices tunc de hæresi tutò pronuntiabunt, cum error circa ea sit, quæ nullo modo est probabile ab errantibus ignorari. 760.
 Iudices de errantis pertinacia dubitantes duas res transgigere debent. 761.
 Iudiciû de scripturis per scripturas ipsas idoneum esse non

I N D E X.

- non potest. 38.
- Iudicium de scripturis canonicis ad priuatos reipublice ciues non pertinet. 39.
- Iulij Aphricani de téporibus quinque volumina. 666.
- Iuniores aliqui arbitrantur se persuadere posse aliquando Deum humano angelicove ministerio homines sefellisse, non seipso tamen. 10.
- Iuris canonici cognitio Theologo necessaria probat. 489.
- Iurisconsultorum auctoritate non eget Theologus in his quæ ad fidem pertinent. 493.
- Iurisconsultos modo primum locum tenere in negotio cognitionis fidei, Theologos verò postremum non videtur quoniam consilio fit. 494.
- Iurisconsultorum auctoritas Theologo parum confert in his, quæ ad mores pertinent, de quibus lex euangelica vel ratio philosophiæ præscribit. 494.
- Iurisperitorum omnium concursus sententia fidem facit Theologo cum de moribus ecclesiæ & religionis institutis per leges tantum pontificum decernitur, &c. 496.
- L
- L**atinus fulgor & gloria Græciæ claritatem obscurauit. 655.
- Legatum vetus testamentum erat signatum à viuo, sed apertum moriente Christo. 97.
- Leges ecclesiæ non omnes petendæ sunt à iuris voluminibus, in quo multi falluntur. 738.
- Leges Ecclesiæ multæ sunt, quas non scriptura, sed usus inseruit. 739.
- Lex illa quæ ponitur numerorum ultimo intelligi debet de fœminis illis, quæ ex defectu masculorum paternam hereditatem sortiuntur. 122.
- Lex de hæretico denuntiando, quamuis occulto, fraternæ correctionis legem non violat. 756.
- Libri sacri appellantur, quos Spiritu sancto dictante sacri auctores exceperunt. 8.
- Librum esse huius aut illius scriptoris non admodum interest catholicae fidei, dummodo Spiritus sanctus auctor esse credatur. 88. & 90.
- Liber qui sub antiquitatis nomine profertur maximè, maximè debet viro prudenti suspectus esse. 647.
- Libellos Adæ, Enoch, & Noë, noluit recipere ecclesia. 646.
- Libri lintei apud Romanos fuere quondam. 632.
- Libros profanos redarguit, & quos contra istos nonnulli edunt mysteriorum ecclesiæ plenos. 657.
- Linguarum hebraicæ & græcæ peritia utilissima est, ubi infideles

I N D E X.

- fideles alienæ lingue ad fidē
instituantur, vel cū illis dis-
feritur. 132.
- Linguarum peritia utilis est
ad explicandas dictiones il-
las, quæ magnam emphasim
habent. 132.
- Linguarum est alia utilitas ad
accipiēdos plures sensus ca-
tholicos ex eadem scriptu-
ra. 134.
- Linguarum quarta utilitas est,
ad cognoscēda idiomata
phrases & prouerbia linguæ
alienæ. 135.
- Linguarum quinta commodi-
tas est, ad menda ea corrigē-
da, quæ ex incuria typogra-
phorum, aut eorum qui scri-
psere imperitia obrepse-
runt. 136.
- Linguarum sexta utilitas est
ad intelligēda quædam lo-
ca, quæ ab interprete aper-
tius reddi poterant, quæ vel
sine linguarum cognitione
nequeunt explicari. 140.
- Linguarum septima utilitas est,
ad euitandum errorem ex la-
tini sermonis amphibolo-
gia. 140.
- Linguarum alia utilitas est, ad
quædam vocabula vel He-
braica vel Græca percipien-
da, quæ in editione Latina
remanferunt. 141.
- Litera eadem plura simul li-
teralia sensa continere po-
test. 951.
- Literis sacris explicādis eodē
spiritu opus est, quo ipsæ
sunt conditæ, diuino utique
atque prophetico. 130.
- Literæ sacræ etiamnum non
continent expressè omnia,
quæ ad doctrinam Christia-
nam pertinent. 145.
- Literæ sacræ multa quæ ad
Christianorū doctrinā & fi-
dē pertinet, nec apertè neq;
obscurè cōtinēt. 145. & 146.
- Literarum sacrarū cōsuetudo
est, eundem omnino popu-
lum nunc propter iustos fœ-
licem dicere, nunc propter
improbos miserum & infœ-
licem. 274.
- Locus ille, Omnes quidem re-
surgemus, 1. Cor. 15. Bisariā
apud Græcos legitur, & neu-
tra lectio à viris ecclesiæ re-
probata est. 128. & 129.
- De Luengas vias luengas men-
tiras. 653.
- Lutherani aliquando asserue-
runt sacram scripturam per
se cuique habenti Spiritus
sancti & fidei lumen esse ma-
nifestam. 35.
- Lutherani negant ecclesiam
quicquam sine scripto ab A-
postolis accepisse, nos cōtrā
plura esse accepta asseuera-
mus. 142.
- Lutherani putant nullum do-
gma posse traditioni pro-
bari. 171.
- Lutherani nullam in ecclesiā
legem

I N D E X.

- legem esse volunt, per quam scripturæ sensa finiatur præter rationem propriam. 175.
- Lutherani nec suas nec Magistri possunt ineptias deprehendere, nec nos cum illis differendo aliud possumus, quàm tempus & operam ludere. 175.
- Lutherani asserunt sacras literas unum solum habere sensum, illumque in promptu cuiusque sine magistro docente patere. 176.
- Lutheranorum sententia refellitur multis rationibus. 176.
- Lutherani sanctorum auctoritatem multis argumentis expugnare contendunt. 420.
- Lutherani nequãdo à discipulis errores sectæ absurdissimi deprehendantur, cupiunt eos ab omni ratione cognoscendi se vocare. 504.
- Lutherani nituntur probare eucharistiam non esse sacrificium. 789. & seq.
- Lutherani perperam sacrificium definierunt, quod sit ceremonia vel opus à nobis Deo redditum, ut cum honore efficiamus. 799.
- Lutherani duas proximas sacrificij species esse asserunt, & non plures. 802.
- Lutherani sacerdotium nostrum Turcarum more informare cupiunt. 814.
- Lutherani Eucharistiam percipientes non item offerentes domini Cœnã agant, sacrificium Crucis nõ agunt. 808.
- Lutherani Ministri Antichristi iure dicuntur, qui sicut & ille faciet, iuge sacrificium ecclesiæ tollunt. 814.
- Lutherani non omnino negant sacrificium, sed in eo, quod pro peccatis dicitur offerri, Christum volentes magnificare, qui semel oblatus omnia remiserit peccata. 818.
- Lutherus asseruit philosophiam esse Theologo inutilem & noxiam, omnesque disciplinas speculativas errores esse. 503.
- Luthero data est clavis putei abyssi, ut errores ibi demersos erueret. 262.
- Lumine naturæ errantes non minus à Deo falleremur, quàm si per fidei lumen erraremus, utrumque enim lumen à Deo est. 517.
- Luminis naturalis inuestigationem & argumenta repellere, non modo stultum est, verum etiam impium.
- Lux divina per se quidem ad videndum editur, sed per occasionem in eo cæcitatem efficit, qui pravè affectos habet oculos. 28.

M

Machumetus omnem disputationis aditum suis edita lege præcluserit. 175.

I N D E X.

- Magi qui Christum adorauerunt fuerint ne reges an nō parum interest. 576.
- Magi Christum. 13. die ex qua natus est, adorauerunt. 577.
- Marcus euangelista in illo quod scripsit hora tertia dominum crucifixum, quo pacto vendicandus sit à falsitate. 158. vsq; 160.
- Maria Magorum oblationem in quo consumpsit. 578.
- Matrimonij materiam & formam, & an matrimonium conferat gratiam instantè & variè affirmant Theologi. 477.
- Matrimonium sine ministro ecclesiæ cōtractum an sit sacramentum. 478.
- Matrimonium sine ministro ecclesiæ contractum non esse sacramentum multis rationibus probatur. 480.
- Matrimonij ministri vir & fœmina contrahentes non sunt. 481.
- Melancthonis tanta stultitia fuit, vt æquè proprium Dei opus Iudæ proditionem, ac vocationem Pauli esse affirmet. 22.
- Melchisedech panem & vinū obtulisse Deo in sacrificiū, quomodo colligatur ex 14. capit. Genes. 812.
- Mendacium emanaret à fonte veritatis, si quispiam Deo auctore falleretur. 16.
- Mendacium dicere, sicut & facere malum cum natura stabili immobiliq; pugnat. 16.
- Mentiri est asserere falsum animo fallendi. 13.
- Metaphoram & figurā imaginemq; rerū trahi, nisi à rebus vicinis & similibus minime consentaneum est. 19.
- Metasthenem Annij historicū repellit auctor. 640.
- Micçā Hebræis est oblatio. 814.
- Ministri & sacramenti & sacrificij altaris, sunt causæ ad modum, quo qui applicat ignè ad supra causa est. 843.
- Missæ valor infinitus est quo ad sufficientiam, non autem quo ad efficientiam. 854.
- Missam ex traditione Apostolorum habemus. 815.
- Missam esse sacrificium probatur auctoritate ecclesiæ cōciliorum, pontificum, & sanctorum. 815. & 816.
- Moyse præceptum accepit à Deo, vt legem populo scriberet, legis autem occulta mysteria ministro suo Iosue reuelaret. 182.
- Moyse fuit sacerdos. 291.

N

- N**emrot translatum à dijs dixit Berofus. 637.
- Nicænum concilium tempore Constantini à Syluestro vero ecclesiæ pontifice esse coactum historici quicq; grauisissimi

I N D E X.

- uissimi prodidere. 568.
- Noë præter tres primores filios plures genuisse post diluuiū asserit Berofus Anianus contra sacras literas ut uideretur. 637.
- Noë cum iaceret ebrius carmine magico à Chan filio sterilis effectus est secundū Berofū, esseq; sanū, &c. 637.
- Nomina quædam sunt, quæ si in eadem lingua aliis uerbis explicentur, nihil absurdum orietur, quod in nominibus Benoni & Melchisedech euenire potuit. 94.
- Nomé generis speciei illi absolute tribuere quæ est in eo genere imperfectissima, in more sermoneq; maiorū positum est. 765.
- Numerus locorum Theologorum denarius est. 4.
- Numeri deprauati reperiuntur in historia sacra & prophana. 607.
- Nuptias in Cana non fuisse factas anno integro post baptismū elapso, non sine causa aliqui putant. 581.
- O
- Oblatio corporis & sanguinis Christi, quam missam & sacrificiū appellamus, ex apostolorum traditione habetur. 815.
- Oblatio duplex, una uniuersalis, altera particularis. 824.
- Offerentes sacrificium nõ minore partem accipiunt, si pro pluribus, ac si pro uno dütaxat offerret. 854. & 855.
- Non offerentes, non accipiunt æqualem partem, si pro pluribus, ac si pro uno tantum offerretur. 855.
- Offerentes sunt adiutores, auidioresq; missarum, hi etiã qui sacerdoti alimenta ministrant, vel quoquo modo sacrificio inseruiūt. 856.
- Offerentium quisque pro sua deuotione partem capit sacrificij altaris. 856.
- Officium diuinū xq; eo immutatum, ut uix antiquæ religionis forma in quotidianis precibus relicta sit. 357.
- Operationes humanæ sunt, quæ in propria gratia & meritis nituntur, aliæ uerò sunt, quæ non à nobis efficacitatem habent, sed prorsus à Christo. 842.
- Operosum & arduū est simul in Theologiæ cõtrouersijs, & elegans dicendi & arguti disputadi genus obseruari. 6.
- Opus idem si quatenus pœna est ad Deum, quatenus est culpa ad satanā auctore referamus, nihil absurdi est. 21.
- Ordines à summo pontifice approbari, vel refelli non pertinet ad ea, in quibus ipse errare non potest. 340.
- Oriens in sacris accipitur pro

I N D E X.

- terris quæ orientales ad il-
lam sunt, in qua sunt qui lo-
quantur. 579.
- O**siander & alij catholici con-
tendunt, quod de duobus
patribus Ioseph naturali &
legali refertur commentum
esse. 369.
- O**siandro familiare est, sancto-
rum communem intelligen-
tiam pro nihilo habere. 571.
- O**uis nomen plerumq; pro ius-
tis & bonis accipitur, non-
nunquam etiam pro malis &
improbis. 266.
- O**uile Christi aliquando pro
solis probis iustisq; acci-
pitur. 266.
- P
- P**actum veritatis cum eccle-
sia initum ad pastores &
doctores ipsius tandem
referendum est. 343.
- P**arabolæ aliud in medulla,
aliud in superficie polli-
centur. 136.
- P**assio non potest esse hone-
sta, sicut nec actio, quando
vnum peccatum est pœna
alterius. 25.
- P**astores ecclesiæ non propter
maiorē sapientiam firmi in
fide & doctrina sunt, sed
propter peculiarem Christi
procuracionem. 342.
- P**ater, quas Christus per se
fundit preces, omni tempo-
re & loco exaudit: at quas
offert per homines, nō sem-
- per exaudit. 852.
- P**atres veteres in locutionibus
quæ actionem Dei sonare
videntur circa duritiem car-
nitatem errores & peccata
solam permissionem agno-
scunt. 27.
- P**atriarchæ duodecim sepulti
sunt in Sichen, non autem in
Hebron. 167.
- P**aulus semen Abrahæ vocat
populum gentium, eundemq;
fratrem appellat minorē. 19.
- P**eccatum collocatur in gene-
re & specie vno modo for-
maliter & directè, altero mo-
do materialiter & redu-
ctiuè. 753.
- P**eccati vox pro pœna peccati
sæpè vsurpatur. 830.
- P**eccati nomine actus liber &
moralis mox intelligitur. 30.
- P**œnitentiæ sacramenti insti-
tutio præceptumq; con-
fessionis conficit synodus
Complutensis ex illo, quorū
remiseritis peccata, &c. 726.
- P**ermissionem diuinam, qua
homo vel in errorem, vel in
culpam inducitur, non mi-
nistri boni, sed mali excu-
quantur. 20.
- P**ertinax ille est qui nimis in
errore permanet, falsamq;
sententiam mordicus tenet,
arcteq; defendit. 748.
- P**etrus Apostolus vt caput
ecclesiæ, ita fundamentum
est. 371.
- Petrus

INDEX.

- Petrus** eum Ecclesiã docebat, & oues in fide firmabat, errare non potuit. 372. & 722.
- Petrus** si posset oues Christi falsis erroribus pascere, non esset à Christo ecclesiã prouisum. 373.
- Petrus** Dominicis oraculis commonitus è ciuitate Antiochena Romam emigravit, cathedramq; inde transfalit. 412.
- Petri** priuilegium fuit vt eius ne personalis quidem fides deficere posset. 413. & 417.
- Petro** & successoribus eius primũ firmã certamq; doctrinã asserere debemus, mox verò ecclesiã Romanã. 398.
- Petro** data est potestas non minus ad tollendam ignorantiam quam ad tollenda peccata. 372.
- Petro** intelliguntur esse commissi quicunq; fidei sacramentum habent. 266.
- Petro** defuncto, diuino iure succedit alius in eadem auctoritate & potestate. 273.
- Petrus** significatissimis verbis patefacit quando Apostoli gloriam quasi vnigeniti à patre viderint. 864.
- Petrum** Apostolum Christus instituit pastorem Ecclesiã vniuersalis. 369.
- In Petro** aliud est quod spectat ad priuatam hominis excellentiam, aliud quod pertinet ad ecclesiã vtilitatem. 417.
- Petrum** Romã, & collocasse sedem, & pro Christo martyrij gloria coronatum esse omnes graues historiã tradunt. 568.
- Philones** duo fuerunt, vnus Philosophus & Theologus grauisissimus, alius historicus & mendax. 633.
- Philonis** autoritas magna fuit, sed breuiarium temporum & libellus alter de antiquitatibus Philonis non fuerunt. 665.
- Philosophia** non est meretrix vaga & garrula, &c. sed Thamar quẽ causa prolis sedit in triuo. 524.
- Philosophia** vera est rerum humanarum ac diuinarum terrestrium atq; cœlestiũ scientia. 525.
- Philosophia** circa fidei veritatẽ quomodo se habeat. 528.
- Plato** voluptatẽ appellat escã malorum. 523.
- Plato** asserit animos esse immortales, vt saltem aliquando virtutis premiũ viri probi recipiant. 696.
- Plato** tradit sacerdotes magna claritate oportere abũdare, propter eorum quã tractant magnitudinem. 813.
- Pontifex** summus tantam in ecclesiã habet auctoritatem, quanta ad continẽdos Christianã Reip. ciues in fide religione

I N D E X.

- ligione & officio est necessaria. 377.
- Pōtifex summus potest esse hæreticus. 416.
- Pontifex Romanus nō fuit hæres priuilegiōrū Petri priorum, sed successit in his quæ spectabant ad ecclesiæ communes & necessarias cōmoditates. 417.
- Pontifex summus potest dispensare in his quæ apostoli tanquā Ecclesiæ pastores constituerunt. 195.
- Pontifex summus non tenetur amplecti cōcilij maioris patris sententiam. 317.
- Pontifex summus nusquam cōtra patres concilij bene sentientes dixit. 318.
- Pontifex & concilium in fidei definitionibus diligentiam sufficientem tenentur adhibere. 319.
- Pōtifex & cōcilij patres, quod in se est, præstāt semper cum de fide pronuntiant. 323.
- Pontifex summus & concilium qua nam via in fidei iudicijs procedant, & quæ pontifici, cōcilioq; tribuēda sunt. 327.
- Pontificem summum fideles iudicare possunt in solo casu hæresis. 416.
- Ad pontificem summum pertinent definire, qui nam liber sit canonicus. 47.
- Pontifices respondent sæpè ad priuatas quæstiones suam opinionem de rebus explicandis exponendo, non autem sententiam ferendo. 403.
- Pontifices Romani cum edūt libros de re qualibet, nō tanquā iudices de fide pronuntiant. 406.
- Pontifices aliqui inciderunt in hæresim. 415.
- Populus Iudeorum Machabæis ducatum tradidit, non tanquam proprium & hereditarium, sed ad legem depositi conseruandum. 87.
- Potentia diuina absoluta diffiniri solet circa eas res quæ non implicant contradictionem. 13.
- Potentia diuina ordinata diffinitur circa ea quæ esse possunt salua lege statutisque diuinis. ibidem.
- Præceptum vulgo datum de hæretico denunciando prudentia plenum est. 755.
- Præceptum in sacris libris pro lege & ordinatione quādoque accipitur. 29.
- Præceptum domini seu consiliū Paulus vocat, quod Christus ore propriū præcepit in Euangelio, vel cōsuluit. 152.
- Præcepta quæ in sacris literis scripta sunt quædam à Christo Apostoli acceperunt gentibus euulganda, altera ipsi Apostoli populis tradiderunt, illa non potest ecclesiæ soluere, ista potest. 154.
- Præce-

I N D E X.

- Præcepta & instituta Apostolorum quædam temporaria fuere, alia verò perpetua. 194.
- Præcepta tria ponuntur, ad argumenta Theologiæ inuenienda, atq; è suis locis deducenda. 779. vsq; 782.
- Præcepto diuino id fieri dicitur, quod ordine iustitiæ diuinæ sit. 29.
- Presbyteri dicuntur sacerdotes, id est, seniores, quoniam etiam apud gentiles, nõ nisi in regibus vel senioribus sacerdotium residebat. 822.
- Principes & præfæsti ecclesiastici, ecclesia appellantur & sunt. 235.
- Principes & pastores ecclesiæ eundem veritatis spiritum habent, quem ipsa vniuersalis ecclesia habet. 142. & 720.
- Principes & optimates soli erga Deum habebant olim cæremoniariû facultatem. 814.
- Principia disciplinarum bipartita sunt. 33.
- Principia disciplinarum quædam simpliciter sunt prima, alia sunt præcipua quidem & immediata, sed contractiora. 692.
- Principia hæc Deus est, & est remunerator inquiringentium se, tanquã prima credibilia omnes fidei articulos impliciter in se continent. 692.
- Professores Christianæ doctri-
næ duabus quasi personis industi sunt. 505.
- Prolixitas vtilitate pensatur. 8.
- Prophetæ inlligebant quæ nam prophetiæ essent cõminatoriæ, quapropter minimè fallabantur. 20.
- Propositionum quæ ad fidem attinent duo gradus generales collocantur. 716.
- Propositio erronea ab hæretica, non modò cogitatione, sed re etiam separatur. 764.
- Propositio erronea est error, qui minus quiddam quam aperta hæresis catholicæ doctrinæ contrarius est. 765.
- Propositionem hanc, Christus est creatura, quidem existimant simpliciter veram, author vero asserit simplicitet esse falsam, fidei quæ contrariam. 767.
- Propositio sapiens hæresim quæ sit 766. vsq; 769.
- Propositionum sapes magis discernuntur viribus sentienti & gustandi, quàm speculandi. 769.
- Propositio malè sonans quæ sit. 770. vsq; 773.
- Prouerbiũ illud, Ex verbis inordinatè prolatis incurritur hæresis, quomodo sit verum. 740.
- Prouerbia Salomonis vix explicari possunt, nisi habita ratione Hæbraicæ consuetudinis & sermonis. 136.

Quæstio

INDEX.

- Q**uestio Theologica est duplex, altera cuius cognitio est ad salutem necessaria, altera cuius ignorantia sine salutis iactura esse potest. 332. & 424.
- Q**uestio & conclusio eadem res est. 704.
- Q**uestio Theologica siue ad contemplationem siue ad mores attineat, alia est naturalis, alia supernaturalis, aliaque media. 708.
- Q**uestio fidei bifariam intelligitur, vna quæ immediatè ad fidem attinet, altera quæ mediatè fidei est. 715.
- Q**uestio fidei interpretari potest, & secundum naturam suam, & quo ad nos. 900.
- Q**uestionis illius, vtrum beata virgo penitus à peccato originali fuerit libera, neutra pars ad catholicam fidem potest pertinere. 432.
- Q**uestiones quatuor quas Aristoteles infert de vnaquaque re, quo pacto terminari queant. 706.
- Q**uestiones cognitionis quadripartitæ sunt. 707.
- Q**uestiones Theologicæ sunt quædam, pro quarum veritate Theologo est in capitis discrimen veniendum, sunt & aliæ quæ ignorari & negari sine fidei iactura possunt. 709.
- Q**uestiones naturales in duplici sunt differentia, quædam solis naturæ argumentis probantur, aliæ fidei etiam autoritate confirmantur. 884.
- Q**uestionum actionis duo sunt genera. 708.
- R**
- R**atio res omnes continet, & nulla disputatiõe excluditur. 524.
- R**ationes naturales & humanas theologo non solùm vtilis sed necessarias esse ostenditur. 504. vsq; 510.
- R**ationes naturales non sunt arma Saulis quæ pugilem magis grauant quàm iuuant, sed potius gladius Goliath. 514.
- R**ationes naturæ quæ in usum Theologiæ veniunt interdum infirmæ, firmæ, nonnunquam sunt. 516.
- R**ationes philosophiæ qui reicit Dei veritati quæ ille subsistunt, refragatur. 517.
- R**ationibus naturalibus externis ad fidem adducuntur, fratres confirmantur, dociles inuitantur, repugnantes repelluntur. 512. vsq; 514.
- R**egulæ tres ad quas fidei iudicia externa dirigenda sunt. 758. vsque. 762.
- R**egulæ tres Annij quasi indices quibus historici cuiuscunq; fides ac veritas exploratur. 708.

I N D E X.

- retur. 626.&c. Sacerdos siue pro paucis siue
 Regulas istas Annij vanas esse pro pluribus celebret, cibū
 ostendit author. 628. vitæ necessarium expetere
 Regulæ Annij in iudicio hi- suo iure potest. 855.
 storij vtiles esse nō possunt. Sacerdotes illi à Deo vocati
 628.vsq̄. 646. sunt, qui ab Apostolis & eo-
 Regularum Annij & ipsius An- rum successoribus ritè vo-
 nij censura, quæ pag. 627. in- cati sunt. 822.
 cepta est, finitur. 649. Sacrificium est proprium opus
 Regulæ & leges multiplices religionis. 797
 sunt, quæ veraces historicos Sacrificium est species operis
 à fallacibus distinguere va- sacri & religiosi, atque adeo
 lent. 649. opus sacrum est quasi genus
 Regula prima ex hominū pro- sacrificij. 797.
 bitate integritateque sumi- In sacrificio hostiā oportet esse
 tur. ibidem. quæ Deo imoletur. 797.
 Regula secunda præfert histo- Sacrificium esse nō potest vbi
 ricos, qui ingenij seueritati non est oblatio. 798.
 quādam prudentiam adiun- Sacrificium quidam aliud præ-
 xerūt & ad eligendum & ad ter oblationem sibi vendi-
 iudicandum. 656. cat. 798.
 Regula tertia cui historico au- Sacrificium & donum disse-
 thoritatem ecclesia tribuit, runt. 798.
 hic dignus est, cui nos etiam Sacrificij nomen dupliciter in
 autoritatē adiūgamus. 659. sacra scriptura accipitur, &
 Remissio iniquitatis duplex, propriè, & translātè. 799.
 vna perfecta, altera imperfe- Sacrificium si fuerit cruentum,
 cta. 828. mors erit cruenta: sin autem
 Res à Deo creatæ improprie fuerit incruētum, mors quo-
 dicuntur esse fallaces. 14. quoq; erit mystica & incruē-
 Respublica non potest conti- ta, id est, effectus mortis ceu
 neri nisi duabus rebus, nem- nunc præsens adesset. 826.
 pè premia & pœna. 696. Sacrificiorum plura quam duo
 genera fuerunt in veteri te-
 S stamento. 803.
 Sacerdos laboris sui merce Sacrificij nomē interdū pro re
 dem quamlibet accipere quæ domino offertur, inter-
 à multis pro vna missa dum verò pro actione ipsa sa-
 non potest. 855. crificandi solet accipi. 803.
 Sacri-

I N D E X.

- Sacrificiū eucharistiæ duobus modis à Catholicis asseritur. ibidem.
- Sacrificium verè & propriè est in lege noua. 804. vsq; 817.
- Sacrificij altaris effectus, nec à bono ministro fit maior, nec à malo fit minor. 843.
- Sacrificium altaris per modum redemptionis & pretij prodest viuus, defunctis verò forsitan per modum orationis & suffragij tantum. 853.
- Sacrificium quo pacto dicatur delere crimina remittereq; peccata. 848.
- Sacrificium altaris per se propitiatorium est, ex se quoq; ad remissionem peccati institutum. 851.
- Sacrificium an contineat occisionem animalis quod offeritur, & quomodo in eucharistiæ hostia mors interueniat. 825.
- Salomon in peccatis Christi typus nō fuit, sed in pace. 19.
- Salomon studium humanæ sapientiæ vocat occupationem pessimam, nō quia mala, sed quia molesta sit. 523.
- Salmanasar & Senacherib eundem fuisse dixit Eusebius manifestè contra sacram scripturam 662.
- Salomonis sententias sparsas alij collegerunt. 89.
- Sancti omnes & Doctores Ecclesiæ si asseruerint aliquem librum esse canonicum, habendum est, perinde ac si tota ecclesia asseruisset. 46.
- De sanctorū auctoritate triphariam disputari potest. 423.
- Sanctorum testimonia referri possunt, vel ad philosophiæ dogmata, vel ad assertiones fidei comprobandas. 424.
- Sanctorum disputatio est duplex. 424.
- Sanctorum authoritas cum affertur, ad facultates quæ naturali lumine continentur, tantum pollet quantum ratio naturæ consentanea persuaferit. 255.
- Sanctorum vnus aut duorum authoritas etiam in his quæ ad doctrinam fidei pertinet probabile argumentum subministrare potest, firmum nō potest. 426.
- Sancti authores etiā probatissimi nō eodem gradu & loco sunt omnes. 430.
- Sanctorum plurium authoritas reliquis licet paucioribus reclamantibus firma argumenta Theologo præstare non valet. 431.
- Sanctorum omnium authoritas in his quæ ad fidem non pertinent, probabilem facit fidem, certam nō facit. 432.
- Sactorum omnium communis intelligentia certissimum argumentum Theologo præstat ad Theologicas assertiones 432.

I N D E X.

- tiones corroborandas. 434.
& 724.
- Sanctos doctores in eundē scripturæ sensum cōuenientes q̄ contēpserit, nō hominē con-
temnit, sed Deum. 444.
- Sāctorum veterum cōcordem
expositionem qui reijcit, in-
telligentiam quam hactenus
ecclesia habuit, reijcere con-
uincitur. 447.
- Sancti ecclesiæ doctores non
tam ipsi docēt quā in ipsis
Deus. 449.
- Si à sanctis antiquis fideles sen-
sum scripturæ falsum accepe-
re, certē non receperunt Dei
euangelium. ibidem.
- Sanctis doctoribus sacrarum li-
terarum intelligentia si qui-
bus maximē per spiritum da-
ta est. 450.
- Sāctis omnibus in scripturæ sa-
cræ interpretationē qui spiri-
tū veritatis negat, hic eundē
spiritum ecclesiæ tollit. ibid.
- Sancti simul omnes in fidei do-
gmate errare non possunt.
451. vsque. 454. item. 725.
- Sanctorum patrum doctrina &
ecclesiæ traditio ita sunt cō-
iuncta, vt dissociari non pos-
sint. 453.
- Sanctorum patrū antiqua con-
sensus, non in omnibus diui-
næ legis quæstiunculis, sed in
fidei regula nobis certō est
sequenda. 456.
- Sanguis Christi in singulis sa-
cramentis peculiarem esse-
ntiam operatur iuxta cuiusq;
peculiarem & significatiōē
& naturam. 851.
- Sanguis Christi in speciebus
panis & vini per se remissio-
nem pœnæ & culparū venia-
lium tribuit, interdum tamē
quamuis per accidēs tribuit
etiā mortaliū, non quia offer-
tur, sed quia sumitur. 851.
- Sanguis Christi ex significatio-
ne specierum panis, & vini
tāquam ex causa instrumen-
tali & adiutrice definitur vt
eam remissionem efficiat, cu-
ius participes sunt ij qui nō
indigne ad altare domini ac-
cedunt. 852.
- Sanguis Christi si tam propriē
noster esset quā suus cuius-
que proprius est, sine dubio
Christi sanguine oblato to-
ta pœna quamuis infinita sol-
ueretur. 856.
- Sanguis Christi noster est, eo
modo quo lux solis nostra
est, nempe vt causa vniuersa
lis. 823. & 857.
- Scientia pietatis est nosse le-
gem, intelligere prophetas,
euangelio credere, Aposto-
los non ignorare. 526.
- Scripturæ sacræ firmitas cor-
rumpet, si per administratos falli à
Deo possumus. 14.
- Scriptura minutos numeros
præterire aliquādo solet. 620
- Scripturæ sacræ vis & energia
in ali-

I N D E X.

- Theologi vniuersi in theologia certis constantibusque decretis definiendis errare non possunt. 726. & 727.
- Theologi quidam indignè nominantur. 636.
- Theologi sunt quidam in discordiam nati. 461.
- Theologorum scholasticorum testimonio si alij viri docti contra pugnant, non plus valet quàm ratio eorum, vel auctoritas comprobatur. 467.
- Theologorum communi omnium sententiæ refragari, temerarium est. 467. & 468.
- Theologorum omnium concordem sententiam de fide aut moribus contradicere, si hæresis non est, proximum est hæresi. 468.
- Theologis qui pontificum canones ignorât, multa desunt ad vsus Theologiæ necessaria. 488.
- Theologos omnes in vna re concordare fieri non potest, nisi diuino spiritu permoueantur. 469.
- Tradio ad hæreticos confutandos maiorem vim quam scriptura habet. 186.
- Traditionum Apostolicarum alteras Apostoli à Christo domino acceperunt, alteras verò apostoli ipsi spiritu sancto suggerente ad ecclesiæ vtilitatem ediderunt. 194.
- Traditiones Apostolicæ impugnantur ab hæreticis. 171. vsque. 174.
- Ad traditiones Christi & apostolorum inuestigandas viæ quatuor sternuntur. 190. vsque. 193.
- Traditionum Apostolicarum certitudo ac firmitas multis magnisque rationibus atque auctoritatibus & explicatur & muniatur. 196. vsque. 201.
- Traditiones sunt diuina verba, non aliter ac illa quæ sacris libris scripta sunt. 206.
- Traditiones nō sunt diuinarum scripturarum additamenta, sed cōplemēta sunt potius, & earum quasi cōmentaria. 206.
- Transmigrationis septuaginta anni quomodo computandi sint, an in primum annum Cyri, an verò in secundum Darii fusissimè disputatur. 588.
- Transmigrationis septuaginta annorum initium à desolatione sumendum est, nō à transmigratione. 591.
- Turris David, id est, sacræ scripturæ auctoritas, arietibus quatuor concuti solet. 8.
- V
- Vasa argentea & aurea ac suppellex Aegyptiorum quid significent. 464.
- Verbum imperandi non semper aut præceptum aut consiliū secum, sed aliquando etiam permissionem fert. 200.
- Verbum, iudico, frequenter in ea si-

I N D E X.

- ea significatione accipitur, ut idem sit quod sentio seu opinor. 400.
- Veritas purissima non est cui quoquomodo est vel falsitas vel fallacia permixta. 17.
- Veritas quædam est, quæ non habet pietatem. 526.
- Veritas scripturæ semper fuit connexa cum rectitudine fidei. 110.
- Veritas scripturæ verè & propriè in intellectu est, in scriptura autem impropiè tantquam in signo. 720.
- Veritates quædam catholicæ ita ad fidem pertinent ut his sublati fides quoque ipsa tollatur. 765.
- Veritates quædam catholicæ sunt quibus euersis fides quatitur sed non euertitur. ibidem.
- Vincentius Valuacen. & D. Antonius, non tam vera quam multa scripserunt. 658.
- Viri Apostolici & spirituales omnia discernunt quæ ad salutem sunt necessaria. 62.
- Viri prudentes nolunt cognitionem de Deo vacantem & ociosam esse. 676.
- Vnctio interior sapientibus ecclesiæ Magistris sufficit ad ea quæ fidei aduersantur refutanda, at ignorantibus opus est externa doctrina. 49.
- Vnctio non docet quemcumque de omnibus, sed quemque de ijs, quæ sunt sibi propria & necessaria. 49.
- Volente aliquo ea fieri dicunt, quæ illo non inuito fiunt. 29.
- In voce ambigua non licet vnumquodlibet significatum accipere. 252.
- Vtrum concilium per legatos summi Pontificis celebratum firmam habeat auctoritatem. 308. & 309.
- Vtrum summus pontifex teneatur in ferenda sententia maiorem partem iudicium sequi. 316.
- Vtrum concilia in moribus errare possint. 331.
- Vtrum sit hæreticum asserere vel aliquam ecclesiæ consuetudinem esse malam, vel aliquam ipsius legem iniustam. 336.
- Vtrum Anima Christi statim ab initio sue creationis Deum clarè viderit. 860.
- Vtrum animus hominis sit immortalis. 885.
- Vulgata dictione rerum vocabula pro rerum imaginibus usurpantur. 587.
- Vulgi falsæ opiniones in duplici sunt differentia. 586.
- Vulgi sermones non solent homines seueri aucupari, quamuis grauissimi viri in scribendo id fecerint. 657.

Indicis finis.

AVTHORITATES

SACRAE SCRIPTURAE

QVAE IN HOC OPERE IN-
feruntur, & explicantur.

- Genesis. 2.*
- I**nspiravit in faciem eius
spiraculū vitæ, & factus
est homo in animam vi-
uentem. 721.
- 16 Illa concepisse se videns, 12
despexit dominam suam,
&c. 519.
- 18 Descendam & videbo utrū
clamorem opere comple-
rint. 877.
- 19 Ne respicias post tergū. 135
- 22 Expectate hic, ego & puer
postquam adoraverimus,
revertemur ad vos. 17.
- 26 Isaac discedens vt veniret
ad orientem Gerare, habi-
taretq; ibi, rursus fodit a-
lios puteos, quos foderant
serui patris sui Abrahā, &c.
foderuntque in torrente,
& repererūt aquā viuā. Sed
& ibi iurgium fuit pastorū
Gerare aduersus pastores
Isaac dicentium, nostra est
aqua, &c. fodit alium, pro
quo non contenderunt.
Itaq; vocauit nomen eius
latitudo. 120. & 121.
- 24 Per salutem Pharaonis ex-
ploratores estis. 30.
- 27 Ego sum primogenitus tu⁹
- Esau, &c.* 17. & 19.
- Exodi.*
- Vocauit ex nomine Bese-
leel, & impleuit eum sapien-
tia. 517.
- Fecerunt filij Israēl, sicut
p̄ceperat Domin⁹ Moyli,
& petierunt ab Aegyptijs
vasa argentea & aurea. 20.
- Leuitici.*
- 4 Orabit pro eo & pro pec-
cato eius, & dimittetur
ei. 848.
- Numer.*
- 22 Si vocare te venerint ho-
mines isti, surge & vade cū
eis. 20.
- 23 Non est Deus vt homo vt
mentiatur, nec, vt filius ho-
minis vt mutetur. 16.
- Deutero.*
- 17 Si difficile & ambigū apud
te iudicium esse prospexer-
is, venies ad sacerdotes le-
uiti generis &c. 291. & 374.
- 17 Qui autem superbierit, no-
lens obedire sacerdotis im-
perio, &c. ex decreto iudi-
cis morietur. 315.
- 18 Qui verba prophetae, qui
loquetur in nomine meo
noluerit audire, ego vltor
existam

I N D E X.

- existam, &c. quod si in nomine domini propheta ille prædixerit, & non euenerit, hoc dominus non est loquutus. 60.
- Primi Regum.*
- 13 Filius vnus anni erat Saul cum regnare cœpisset. 608
- Secundi Regum.*
- 16 Dominus præcepit ei, vt malediceret Dauid. 29.
- Terrij Regum.*
- 6 Factum est ergo quadringentesimo octogesimo anno egressionis filiorũ Israel de terra AEgypti, &c. 612
- 8 Non est homo qui non peccet. 229.
- 22 Ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum. 20.
- Quarti Regum.*
- 11 Atalia vero mater Ocoziæ videns mortuum filiũ suũ, occidit omne semen regium. 633.
- Primi Paralipome.*
- 11 Proficiebat Dauid vadēs & crescens. 874.
- Secundi Paralipomenon.*
- 15 Bellum verò non fuit vsq; ad tricesimum quintũ annum regni Asa. 607.
- 17 Creuit Iosaphat, & magnificatus est vsque in sublimē. 874.
- Iob.*
- 12 Qui immutat cor principum, & decipit eos, & errare eos facit quasi ebrios. 21
- 35 Qui docet nos super iumēta terræ, & super volucres cæli erudit nos. 539. 895.
- Psalms.*
- 11 Saluum me fac, quoniã defecit sanctus. 256.
- 15 Adimplebis me lætitia cũ vultu tuo, &c. 879.
- 21 Spes mea ab vberibus matris meæ. 874.
- 31 Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorũ tečia sunt peccata. 828.
- 41 Beátũ faciet eũ in terra. 865
- 44 Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatẽ, propterea vnxit te Deus. 878.
- 47 Circundate Sion & complectimini eam, &c. quoniã hic est Deus Deus noster, ipse reget nos in secula. 235
- 49 Immola Deo sacrificium laudis. 800.
- 50 Sacrificium Deo spiritus contribulatus. 801.
- 52 Deus de cælo prospexit super filios hominũ, vt videat si est intelligēs, &c. 877
- 73 Iratus est furor tuus super oues pascuæ tuæ. 266.
- 88 Disposui testamentum electis meis, iuravi Dauid seruo meo, vsque in æternum præparabo semen tuum. 235.
- 93 Qui docet hominem scientiam. 895.
- 118 Erraui sicut ovis quæ perijt. 266.

AVTORITATVM

- 144 Fidelis dominus in omnibus verbis suis, & sanctus in omnib⁹ operibus suis. 16
Prouerbiorum.
- 5 Ne intenderis fallaciæ mulieris, fauus enim distillans labia meretricis &c. 524.
- 7 Mulier garrula & vaga quietis impatiens, &c. ibidem.
Ecclesiastes.
- 1 Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. 520.
- 7 Non est homo iustus in terra, qui faciat bonum & nõ peccet. 229.
- 12 Verba sapientium sicut stimuli, & quasi clauis in altum defixi. 445.
- 12 Donec reuertatur puluis in terram vnde erat, & spiritus redeat ad Deum qui dedit illum. 892.
- 12 Deum time, & mãdata eius serua, hoc est enim omnis homo. 523.
Canticorum.
- 2 Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias. 265.
- 3 Tenui eum nec dimittã. 235
Sapientie.
- 13 Vani enim sunt omnes homines, in quibus non est sciẽtia Dei, &c. 517.
- 2 Nescierunt sacramẽta Dei, neque mercedem sperauerunt iustitiæ, &c. quoniam Deus creauit hominem inextermabilem, & ad imaginem similitudinis suæ fecit illum. 898. 899.
- 9 Cogitationes mortalium timidæ, & incertæ prouidentie nostræ. 521.
Ecclesiastici.
- 8 Non te prætereat narratio seniorum. 442.
- 15 Non dicas ille me implauit. 22.
- 17 A consiliario serua animam tuam, ne fortè mittat fudem in terra, & dicat tibi, bona est via tua. 135.
Esaiæ.
- 11 Erit fides cinctorium renũ eius. 874.
- 22 Expellam te de statione tua, & de ministerio tuo deponam te, &c. 345.
- 38 Projecisti post tergum tuũ omnia peccata mea. 828.
- 38 Cras morieris & non viues. 20.
- 50 Dedit illis linguam eruditam, vt sciant sustentare eum, qui cassus est verbo, aperuit illis quoq; aurẽ. 703.
- 53 Pro eo, quòd laborauit anima eius videbit & saturabitur. 877.
- 54 In misericordia sempiterna misertus sum tui dixit redemptor tuus dominus, &c. vsque & fœdus pacis meæ non mouebitur. 344.
- 59 Spiritus meus qui est in te, & verba mea quæ posui in ore tuo non recedent, &c. 236. 238. & 718.

I N D E X.

- 62 Ecce saluator tuus venit, ecce merces eius cum eo, & opus illius coram illo. 879.
- 63 Quare errare nos fecisti domine de vijs tuis? *Hieremia.*
- 2 Omnes dereliquistis me dicit dominus.
- 3 Conuertimini filij reuertentes, & sanabo auersiones vestras. 265.
- 3 Dabo vobis pastores, qui pascant vos scientia & doctrina. 292.
- 4 Ablue à malitia cor tuum.
- 20 Seduxisti me Domine, & seductus sum. 28.
- 25 Seruient gentes istæ regi Babylonis septuaginta annis, cumq; impleti fuerint septuaginta anni, visitabo super regē Babylonis, 588.
- 31 Nouum creauit Dominus super terram, scemina circumdabit virum. 862.
- 32 Feriam eis pactum sempiternum, & non desinam eis benefacere, & timorē meū dabo in corde eorū, vt nō recedant à me. 344.
- 52 Iste est populus, quem transtulit Nabuchodonosor, &c. 609. *Ezechielis.*
- 3 Domus Israel noluit audire te, quia noluit audire me. 256
- 24 Homo qui posuerit immunditias in corde suo, & uenit ad prophetā interrogās
- per eum me, &c. ego Dominus decepi prophetā illū.
- 16 Sanguinē tuū ex te & unxi te oleo, &c. 269.
- 34 Suscitabo super ea pastore vnu qui pascat ea, ipse erit eis in pastorem. 445.
- 37 Percutiā illis foedus pacis, pactū sepiternū erit eis. 344. *Daniel.*
- 9 In dimidio hebdomadis deficiet hostia & sacrificiū. 262
- 12 Et à tēpore cū ablatū fuerit iuge sacrificiū, & posita fuerit abominatio. *Osee.*
- 2 Desponsabo te mihi in fide &c. sponsabo te mihi in sempiternum. 235.
- 14 Reddemus vitulos labiorū nostrorum. 801. *Amos.*
- 6 Væ vobis qui opulenti estis in Sion, & cōfiditis in mōte Samariæ optimates capita populorum. 279. *Iona.*
- 3 Adhuc quadraginta dies & Niniue subuertetur. 620. *Michea.*
- 2 Vtinam vir essem non habens spiritum, & mendaciū potius loquerer. *Abrahuc.*
- 2 Iustus ex fide sua uiuit. 839. *Aggai.* (291.)
- 2 Interroga sacerdotes legē. *Malachia.*
- 1 Non est mihi voluntas in vobis,

AVTORITATVM

- vobis, & munus non suscipiam de manu vestra, à solis enim ortu, &c. & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda. 804.
- 2 Labia sacerdotis custodiēt scientiam, & legem requirerent ex ore eius. 291.
Primi Machabeorum.
- 7 Homo sacerdos de semine Aaron venit, non decipiet nos. 656.
Matthæi.
- 2 Ecce Magi ab oriente venerunt. 576.
- 2 Tunc Herodes videns, quoniā illusus esset à Magis mittens occidit omnes pueros, &c. 579.
- 5 Vos estis lux mundi. 230.
- 6 Dimitte nobis debita nostra. 228.
- 10 Quæ in aure auditis, prædicatē super testā. 210.
- 10 Nolite cogitare quomodo aut quid loquamini, dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. 151.
- 10 Nolite timere eos qui occidūt corpus, animā autē nō possunt occidere. 901.
- 12 Ecce mater tua & fratres tui foris stant querentes te alloqui. 573.
- 15 Quare & vos transgredimini mandatū Dei propter traditionem vestram. 301.
- 16 Quodcūq; ligaueris super terrā, erit ligatū & in cælis: & quodcūq; solueris super terrā, &c. 292. & 408. & se.
- 16 Cauete à fermento pharisæorum. 308.
- 16 Tibi dabo clauēs regni cælorum. 334.
- 16 Super hanc petrā edificabō ecclesiā meā, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. 236. 344. & 378.
- 16 Beatus es Simon Barionā, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, &c. 369.
- 18 Si duo ex vobis consenserint super terram de omni re, quamcūq; petierint fiet illis à patre meo. 287. & 347.
- 18 Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum inter te & ipsum solum, &c. 408.
- 22 Simile factum est regnū cælorū homini regi &c. 230.
- 22 Ego sum Deus Abraham, Isaac, & Iacob, nō est Deus mortuorū sed viuētū. 901.
- 23 Væ vobis qui ædificatis sepulchra prophetarū & ornatis monumēta iustorū. 470.
- 23 Super cathedrā Moyſi sederunt scribæ & pharisæi, &c. 300. & 342.
- 25 Simile est regnū cælorum decē virginibus, &c. 231.
- 25 Omni habētī dabitur & abundabit, ei autē qui non habet, & quod habet auferetur ab eo. 135. (& 882.
- 26 Tristis est anima mea. 881.
Ecco

I N D E X.

- 28 Ecce ego vobiscū sum omnib⁹ diebus vsq; ad cōsumationē seculi. 235. 238. 344
- Marci.*
- 1 Initiū Euangelij Iesu Christi filij Dei, sicut scriptū est in Esaia propheta. 157. 158.
- 13 De die autem illa nemo scit nec filius, 877.
- 13 Quod vobis dico, omnib⁹ dico, vigilate. 407.
- 15 Erat autē hora tertia & crucifixerunt eum, 158. & seq.
- 16 Petrus autem cucurrit ad monumentum. 413.
- 16 Prædicate euangeliū omni creaturæ. 279.
- Luce.*
- 1 Regnabit in domo Iacob in æternum. 235. & 344
- 2 Iesus proficiebat sapientia ætate & gratia apud Deum & homines. 874.
- 3 Qui fuit Sale, qui fuit Chaiinā, qui fuit Alphaxat. 162.
- 7 Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum, &c. 830.
- 10 Qui vos audit, me audit. 300.
- 12 Neminem salutaueritis in via. 135.
- 21 Cælum & terra transibunt verba autem mea non transibunt. 15.
- 22 Accepto pane gratias egit &c. hoc est corpus meum &c. vsq; nouum testamentum. 806. & 818.
- 22 Hoc facite in meam commemorationem. 407. & 720.
- 22 Ego rogavi pro te Petre, vt non deficiat fides tua. 317. 321. 324. 372.
- 24 Aperuit illis sensum vt intelligerent scripturas. 130. & 719.
- Ioannis.*
- 1 Dedit eis potestatem filios Dei fieri. 231.
- 1 Verbum caro factum est &c. 865.
- 1 Vidimus gloriam eius, gloriam quā vnigeniti a patre. 861.
- 1 Illum oportet crescere, me autem minui. 874.
- 1 Deum nemo vidit vnquam vnigenitus qui est in sinu patris ipse enarrauit. 868.
- 2 Nuptiæ factæ sunt in Cana Galileæ. 581. &c.
- 3 Quod vidit & audiuit hoc testatur. 869.
- 5 Pater omnia demonstrat filio quæ ipse facit, &c. 875
- 5 Ego non ab homine testimonium accipio. 48.
- 7 Si quis voluerit voluntatem eius facere, cognoscat de doctrina vtrum ex Deo sit. 51.
- 10 Oves meæ vocē meam audient, alienum autem non sequantur. 51.
- 11 Cū esset pōtifex anni illius prophetauit. 343.
- Ille

AVTORITATVM

- 14 Ille vos docebit omnia & 7 Positi sunt in sepulchro
 suggeret vobis omnia. 334 quod emit Abraham pre-
 14 Ego rogabo patrem & a- tio argenti à filijs Emor fi-
 lium paraclerum dabit vo- lij Sichen. 167.
 bis, vt maneat &c. 237. 15 Conuenerunt Apostoli &
 15 Vos autē dixi amicos, quia seniores videre de verbo
 omnia quæcunque audiui hoc. 292.
 à patre meo nota feci vo- 15 Viri fratres vos scitis quo-
 bis. 326. niam ab antiquis diebus
 16 Cùm autem venerit ille spi- Deus in nobis elegit per
 ritus veritatis, docebit vos os meum audire gētes ver-
 omnē veritatē. 237. & 333. bum Euangelij & crede-
 17 Sanctifica eos in veritate, re. 373.
 &c. 238. 15 Visum est spiritui sancto &
 17 Volo pater vt vbi sum e- nobis. 302. & 316.
 go, & illi sint mecum, & 20 Attendite vobis & vniuer-
 cætera. 869. so gregi, in quo vos Spiri-
 18 Ego in occulto loquutus tus sanctus posuit episco-
 sum nihil. 209. pos regere ecclesiam Dei.
 19 Nō haberes potestatem in 292.
 me vllam, nisi tibi datum
 esset desuper. 20. 1 Quod notum est Dei mani-
 20 Sicut misit me pater & ego festum est in illis.
 mitto vos, accipite Spiri- 1 Tradidit illos Deus in re-
 tum sanctū, &c. 408. & 417. probum sensum. 27.
 21 Pasce oues meas. 333. & 369 2 Nō enim qui in manifesto
 21 Hic est discipulus ille qui Iudæus est, neque quæ in
 testimonium perhibuit de manifesto in carne est cir-
 his, & scimus quia verū est cuncisio &c. 294.
 testimonium eius. 41. 3 Iustificati gratis per gratiā
 ipſius, per redemptionem
 que est in Christo Iesu. 858
 3 Cæcis denunciauerunt ne 3 Propter remissionem præ-
 omnino loquerētur in no- cedentium delictorū. 811.
 mine Iesu. 404. 5 Habem⁹ accessum ad Deū
 6 Verbū Dei crescebat. 879. per fidem.
 7 Ioseph accersiuit Iacob pa- 7 Non ego operor illud, sed
 trem suum & omnem cog- quod habitat in me pecca-
 nationē suam in animabus tum. 830.
 leptuagintaquinque. 165. Et qui-

Romanorum.

Et qui-

INDEX.

- 10 Et quidem in omnem terram exiit sonus eorū. 293
- 12 Non plūs sapere quā o-
portet sapere, &c. 442
- 12 Obsecro vos vt exhibeatis
corpora vestra hostiam vi-
uam. 801.
- 14 Infirmum in fide assumi-
te. 229.
- 1. Corinth.*
- 2 Ecclesiæ Dei quæ est Co-
rinthi vocatis sanctis. 222.
- 7 Perdam sapientiam sapien-
tium. 525.
- 8 Obsecro vos vt id ipsum
dicatis omnes, & non sint
in vobis schismata. 301.
- 8 Videte vocationem vestrā
fratres, quia non multi sa-
pientes secundū carnem. 342.
- 3 Tanquam paruulis in Chri-
sto lac vobis potum dedi,
non escam. 229.
- 4 Hic iam quæritur inter di-
spensatores, vt fidelis quis
inueniatur, &c. 233.
- 5 An nescitis quia corpora
vestra membra sunt Chri-
sti? 231.
- 7 Præcipio non ego, sed do-
minus, ceteris ego dico, nō
dominus. 152.
- 10 Omnia in figura continge-
bant illis, scripta sunt autē
ad correptionem nostram. 344.
- 11 Si quis videretur contentio-
sus esse, nos tamen talem
consuetudinem non habe-
mus, neq; ecclesia Dei. 196
- 12 In vno spiritu omnes nos,
in vnum corpus baptizati
sumus. 231.
- 12 Nō potest caput dicere pe-
dibus, non estis mihi neces-
sarij. 505.
- 13 Cū venerit quod perfe-
ctum est, euacuabitur quod
ex parte est. 861.
- 14 Non est dissensionis Deus,
sed pacis. 301.
- 14 Prophetæ duo aut tres di-
cant, & ceteri dijudicent,
&c. 443.
- 15 Omnes quidē resurgemus,
sed non omnes immutabi-
mur. 129.
- 15 Alia claritas solis, alia cla-
ritas lunæ, &c. 430.
- 2. Corinth.*
- 1 Fidelis autem Deus, quia
sermo noster qui fuit apud
vos, nō est in illo est & nō,
sed est in illo est. 279.
- 4 Id quod in præsentī est mo-
mentaneum & leue tribu-
lationis nostræ, æternū glo-
riæ pondus operatur in nō
bis. 723.
- 5 Scimus enim quod si terre-
stris domus nostra hui⁹ ha-
bitationis dissoluatur, ædi-
ficationem, &c. 723.
- 11 In quo quis audeat (in insipie-
tia dico) audeo & ego. 153.
- Epheso.*
- 20 Eratis illo in tempore alie-
nati

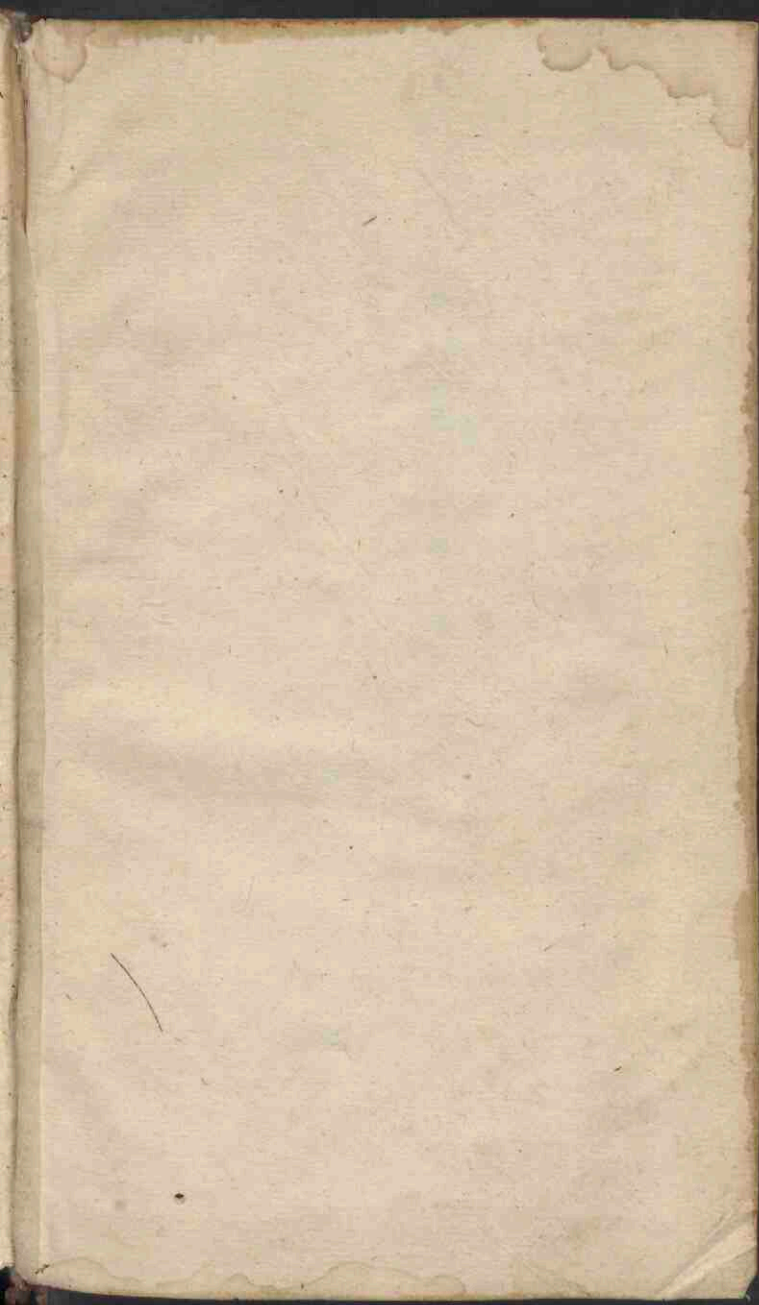
AVTORITATVM

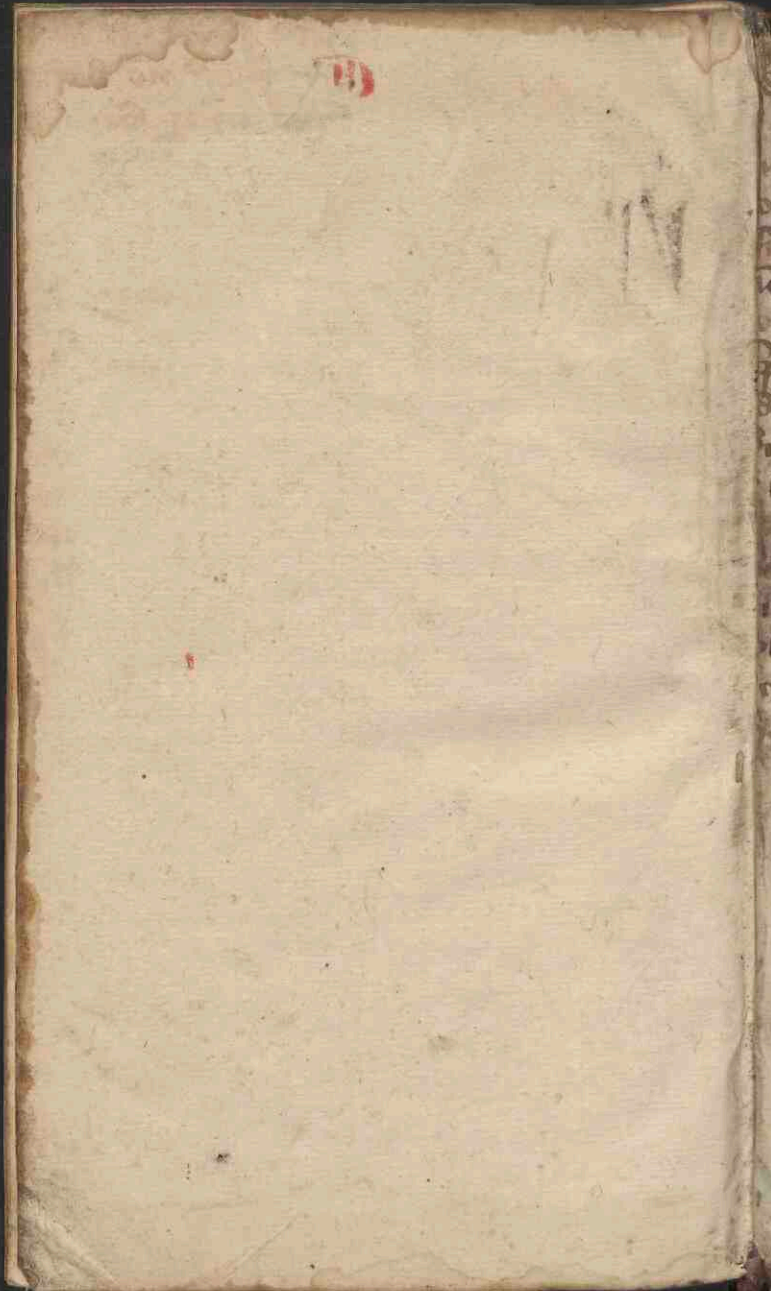
- nati à conuersatione Israel & hospites testamètorum. 231.
- 4 Ipse dedit quosdam quidè apostolos, quosdam autem prophetas, &c. 229. & 444
- 4 Vnicuiq; nostrum data est gratia secundùm mensuram donationis Christi. 234. & 235.
- 4 Vnum corpus & vnus spiritus sicut vocati estis in vna spe vocationis vestræ, &c. 276.
- 5 Eratis aliquando tenebræ, &c. 231.
- Philippen.*
- 4 Repletus sum exceptis ab Epaphrodito quæ misistis in odorem suauitatis hostiam placentem Deo. 802
- Colossen.*
- 1 In ipso complacuit omnem plenitudinem inhabitare, pacificans, &c. 865.
- 2 In ipso inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. 865.
- 2. Thessalon.*
- 2 Ideo mittet illis Deus operatione erroris. 23. vsq; 27
- 1. Timat.*
- 4 Noli negligere gratiã quæ data est tibi, cū impositione manuum presbyterij.
- 6 Nò acquiescit sanis sermonibus domini nostri Iesu Christi, &c. 754.
- 6 O Timothee deuita prophanas vocum nouitates. 142.
- 6 O Timothee depositum custodi, &c. 202.
- 2. Timo.*
- 1 Resuscita gratiam Dei quæ est in te per impositionem manuum mearum. 822
- 2 Sed firmum fundamentum Dei stat, habès signaculum &c. 226. & 227.
- 2 Si quis emundauerit se ab istis, erit vas in honorem, &c. 840.
- 3 Omnis scriptura diuinitus inspirata utilis est, &c. 265
- Hebræo.*
- 2 Nusquam enim angelos apprehendit. 721.
- 2 Decebat enim propter quæ omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem salutis eorum per passionem consummari. 879.
- 3 Pro hominibus constituitur vt offerat sacrificia pro peccatis. 228.
- 5 Omnis pontifex constituitur vt offerat dona & sacrificia. 799.
- 9 Nec vt sepe offerat semetipsum quemadmodum pontifex intrat in sancta per singulos annos, &c. vsque per hostiam suam apparuit 814. & 815.
- 9 In redemptionem earum præuaricationum quæ erant sub priori testamento. 828.
- Vmbra

INDEX.

10 Umbram habens lex futurorum honorum &c. vsque semel mundati: & infra, omnis quidem sacerdos praesto est quotidie ministrans &c. vsque in aeternum sanctificatos. 827. & 828. 10 Voluntarie peccatibus nobis post acceptam notitiam veritatis, iam nulla relinquitur pro peccatis hostia, 830 13 Beneficentiae & communionis nolite obliuisci, talibus enim hostijs promeretur Deus. 800. 13 Per ipsum offeramus hostiam laudis &c. id est fructum laborum contentium nomini eius. 800. <i>Iacobi.</i> 1 Deus neminem tentat. 22. 1 Religio munda & immaculata apud Deum & Patrem haec est, visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum. 802. 3 In multis enim offendimus omnes. 228. <i>1. Petri.</i> 1 Animas vestras castificantes. 840. 2 Qui aliquando non populus Dei, nunc autem populus Dei. 231. <i>2. Petri.</i>	1 Non indoctas fabulas sequuti notam facimus Domini nostri virtute & praesentiam &c. 864. 1 Habemus firmiore propheticum sermonem cui benefacitis attendentes, &c. 130 <i>1. Ioannis.</i> 1 Deus lux est, & tenebrae in eo vllae non sunt. 271. 1 Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. 228. 2 In hoc scimus quonia cognouimus Deum, si mandata eius obseruamus. 271. 2 Non necesse habetis, vt aliquis doceat vos, sed sicut vnctio eius docet vos de omnibus. 49 3 Omnis qui peccat non cognouit Deum, & omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit. 170. & 171. 3 Qui facit iustitiam, iustus est, qui facit peccatum ex diabolo, &c. 231. 5 Si testimonium hominum accipitis, testimonium Dei maius est. <i>Apocalypsis.</i> 5 Dignus est agnus, qui occisus est accipere diuinitatem & sapientiam. 879.

Finis auctoritatum.

de morte
de morte
in 2 f
nam eff
ex qu p
h metu
to pos. l y
quo mor
ptom qn
dne nrm
i d h. En
hoies d
pud h
sic itel
i 2 e
basse ut
vbi 2
on sum.

902 spm
Et p ho no bnt
bnt in q. bnt
alig d. cum ubi
aufu' alig d. d
pbare d. cum
mato fuit iudic
in pgarbe 2 sic
pe tultione est
dicit tam h. id
q est puididus
e. dnm est at no
vid. qd. no. no
r p host in pd
d gramma p
leppe
no

